בעזהשי״ת

כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלם

עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר

דרכיה דרכי נעם וכל נתיבתיה שלום

שולחן ערוך אורח חיים

אשר חיבר הרב הגאון רשכבה״ג

מו״ה יוסף קארו זצ״ל

עם חדושי דינים שהשמיט הגאון הנ״ל והמציאם הגאון

מוהר״ר משה איסרל״ש זצ״ל

עם באר הגולה

מהגאון משה רבקש זצ״ל

עם ס׳

כף החיים ח״א

מדברי ראשונים ואחרונים חדשים גם ישנים וגם לבאר הדינים המובאים בש״ע ובמגנים. עם כל הדינים המובא׳ם בבאה״ט ובשע״ת וגם מן אחרוני אחרונים ומדברי המקובלים אשר לא הובאו בבאה״ט ובשע״ת כאשר עין הקורא תחזינה מישרים להלכה פסוקה:

חובר ע״י הרב הגאון המפורסם

מהר״ר יעקב חיים סופר בן ה״ר יצחק ברוך זצ״ל

מחבר ספר כף החיים ח׳ חלקים על או״ח, וב׳ חלקים על יו״ד. וספר קול יעקב הלכות סתו״ם. תל יעקב. חוקי חיים. דרושים. חיים עד העולם, סיום למסכתות הש״ס. ועוד.

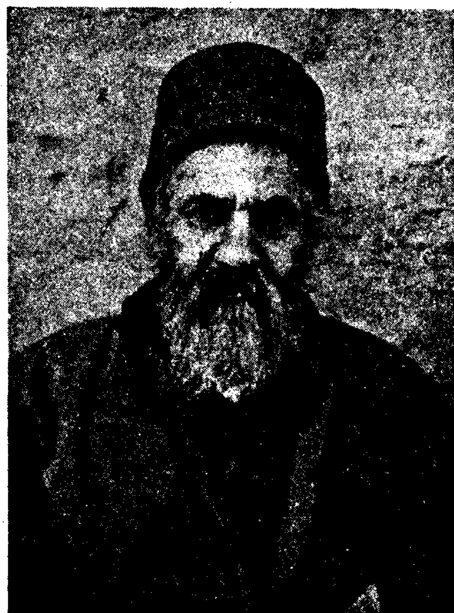
יוצא לאור מחדש ע״י בנו המביא לבית הדפוס לזכות הרבים

מר שלום סופר הי״ו

פעה״ק ירושלים ת״ו

כי שם צוה ה׳ את הברכה חיים עד העולם:

הכתובת: שלום סופר רחוב מיכל פינס 2 טל. 224583 ירושלים

תמונת הרה״ג המקובל מורינו רבי יעקב חיים סופר זצ״ל

נולד שנת תר״ל נפטר ט׳ סיון התרצ״ט

הקדמת המחבר בשפה רפה מדבר:

מה אשיב לה׳ כל תגמולוהי עלי אודה ה׳ מאד בפי ובתוך רבים אהללנו על אשר עזרני וזכני ברוב רחמיו וברוב חסדיו לעסוק בדברי הלכה ולחבר גם את הספר הזה הנקרא **כף החיים** על שו״ע אורח חיים וכדי לזכות את הרבים כי יש ספרים שאין נמצאים בידי כל אנשים, אמרתי אלכה נא השדה ואלקטה באמרי״ם מן הראשונים ומן האחרונים עם איזו חדושים מדילי, וקבצתים כעמיר גורנה על סדר הש״ע שסדר מרן ורבנן הרב **מהר״י קארו** זלה״ה כדי שיהיה כף על השלחן וירוץ הקורא בו להלכה ואכל וחי לעולם, ועוד נוסף עליהם כל הדינים השייכים **מהאר״י** זלה״ה הנמצאים בכו׳ וגם סדר ודיני תיקון חצות כל אחת ואחת במקום הצריך להם חונות למען ימצא המבקש כל תאותו ולא יחסר כל בו:

ואני הנני מגלה דעתי ורצוני בכל לבי ובכל נפשי בלב שלם ובנפש חפצה שכל כוונתי בחיבור הזה ובכל החיבורים שיש לי ובכל חיבורים שבקדושה אשר יזכני השי״ת לחבר עוד ברוב רחמיו וברוב חסדיו הכל הוא ליקבה״ו בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י״ת בו״ה ביחודא שלים בשם כל ישראל וכל מחשבה ודיבור ומעשה שהם נגד רצונו י״ת הנה הם בטילים ומבוטלים באופן שכל רצוני בחיבור זה ובכל החיבורים שיש לי ובכל חבורים שיעזרני השי״ת לחבר ברוב רחמיו וברוב חסדיו בדברי תורה ובכל מצוה ומצוה שאעשה הכל הוא לעשות נחת רוח לפניו דוקא בלי שום פניה כלל ועיקר:

חזה שקראתי אותו **כף החיים** על שם התורה שנקראת חיים שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה וכו׳ ונאמר כי מוצאי מצא חיים וגם מטעם הנז״ל ועוד כי יש בו רמז לשמי **יעקב חיים** כי כן כתב הרוקח שהאדם צריך לרמוז את שמו בספרו יעו״ש שכ״ף במילואו כ״ף פ״א ע״ה עולה בגימטריא **יעקב** והיה יעקב חיים. המקום ברחמיו יוסיף לנו חיים ארוכים ונעימים. ויזכנו לחבר עוד חבורים אחרים ולהדפיסם להוציאם לאורה ויאיר עינינו בתורתו כדי לעבוד עבודתו. ויפתח לבנו בתורתו. וישים בלבנו אהבתו ויראתו לעשות רצונו ויעזרנו על דבר כבוד שמו. ויראינו בביאת משיח צדקינו יראו עינינו וישמח לבנו אמן כן יהי רצון:

כה דברי הצב״י המצפה לתשועת ה׳ והבוטח ברוב רחמיו וברוב חסדיו להאיר עיני בתורתו:

הצעיר **יעקב חיים בן לא״א כהר׳ יצחק ברוך יצ״ו**

הסכמות הרבנים הגאונים הגדולים המפורסמים שבעיה"ק ירושלם ת"ו.

בס"ד

אנא נפשאי ראשון לציון החו"ם ראה ראיתי פעולת חכם מע"כ הר' הכולל בישראל להלל, שייף עייל שייף נפיק כמוהר"ר **יעקב חיים בן הר' יצחק ברוך** יצ"ו ס' אסיפת דינים שאסף איש טהור על שו"ע או"ח הכי קרא שמו **כף החיים** הוא בעהמ"ח ס' **קול יעקב** על הלכות סתו"ם שכבר יצא לאור הדפוס בשנה החו'. אנא דאמרי ירבו כמותו להוציא דין לאמתו אשרי יולדרתו דעסיק באורייתא תדירא. לילה כיומא כחשיכה כאורה. **ובכן** את אחי אנכי מבקש לקוח ס"ת זה. והביאו הברכה אל בתיכם. ובואו לעזרתו כיד ה' הטובה עליכם וזכות התורה יגן בעדכם. ועל זרעכם אחריכם להריק לכם ברכה עד בלי די כעתירת החותם בברכה לכבוד התורה פעה"ק ירושת"ו ביום כ"ה תברכ"ו לחו' ניסן ש' התרס"ה:

הצעיר
יעקב שאול אלישר
ס"ט

בס"ד

כבר איתמחי האי גברא יקירא. הרב המופלא, וכבוד ה' מלא. מוהר"ר **יעקב חיים בן הר' יצחק ברוך** יצ"ו. בספריו השנים שזכה להוציא לאור עולם. ס' **קול יעקב** על הלכות סת"ום וס' **יגל יעקב** דרושים על התורה. ועתה באשר ה' אתו הוציא לאור עולם. ספר שלישי **על שלחן ערוך אורח חיים וקרא שמו כף החיים**. וימלא כפו מכל אשר חידשו אחרוני הגאונים בתשובותיהם והמקובלים בספריהם לאסוף את כל דבריהם. ולהעמיד אותם סביבות השלחן הטהור. ולפעלא טבא הדין, אמינא יישר. ומרא דשמיא יהא בסעדוהי. לברכא ית כל עובדי ידוהי וחפץ ה' בידו יצלח. ויגמור בעדו לטובה ככל רעותיה טבא. ועל דא חתימנא שמאי ביומא שתיתאה לסדרא דבראשית. לסדר והנה טוב מאד כ"ג לירח האיתנים דהאי שתא. שנת **„זֶה הוּא טוֹב מְלֹא כַף נָחַת" לפ"ק.**

נאם **חיים ברלין**

בעה"י

הובא לפני ספר יקר נקרא **כף החיים** וכבוד הרב המחבר שמו לתפארה ולתהלת בקרב עה"ק תובב"א והוא מהעוסקים בתורה ועבודה לשמה ומכוין עם המתפללים ע"פ הכוונו' בקהל חסידים אשר ברחובו' ה"ה הרה"ג המפורסם כק"ש מו"ה **יעקב חיים בן הר' יצחק ברוך** נ"י ראיתי בו הרבוי סימני' מסדר הא"ח ונוכחתי לדעת כבוד הרב המחבר יגע בכל כחו להוציא הלכה ברורה לכל הדעו' לשמור ולעשו' ולהביא תמיד נצחה להלכה גם אשר הובא בספרי' הקדושי' אשר המה מתורת האר"י וצללה"ה והנה כבר יצא מוניטין שלו בספרו הנ"ל וגם לרבו' ספרו **קול יעקב** על סת"ם וכעת רצונו להדפיסו עם פנים הש"ע למען ירוץ קורא בו להלכה למעשה ואם שידעתי בעצמי שאיני כדאי ששלח אלי כי לא צריך לדידי ולדכוותי ויקרת הספר בעצמו תעיד על ערכו בכל שארת אברתי כל אמנע טוב מלפרסם שבח הספר עלי גליון וכל מן דין סמוכי לנא לחזקו ולסייעו לגמור מעשה ידיו לטובה ולהוציא עוד כמה חבורים אשר בכתובים אתו וכל המסייעים תחול ברכה על ראשם להתברך בכל מילי דמיטב בני חיי ומזוני רויחי והמה בכלל מחזיקי התורה הקדושה ומשתדלים בקיומה בזכות זה יזכו לראות בהרמת קרן התורה הקדושה ובהרמת קרן לומדיה בטהרה ובהרמת קרן ישראל וקרן משיח צדקנו בב"א. כעתירת לב ונפש הכעה"ח לכבוד התוה"ק מיחל לרחמי שמים המחכה לישועה קרובה.

הק' **יוסף חיים זאננענפעלד**

תולדות הרב המחבר

הרב הגאון המחבר מוהר"ר **יעקב חיים סופר** זצ"ל נולד בשנת התר"ל בעיר ואם בישראל **"בגדאד"** אשר במדינת בבל, העיר הנודעת לתהלה עוד מתקופת התלמוד, ונתפרסמה לעיר גדולה של חכמים ושל סופרים. (וראה בפרש"י ברכות נד: רב חנא בגדתאה "שם עירו בגדד היא העיר החשובה שבבבל". וראה מ"ש הגרי"ח בקונט' "מראות יחזקאל" שבסו"ס "עוד יוסף חי"). ובתקופת הגאונים מלאה עיר בבל את התפקיד הנשגב ביותר בחיי עמנו והשפיעה על כל תפוצות הגולה השפעה כבירה. ועיני כל ישראל הופנו אל רבותינו שבבבל וציפו לכל הגה היוצא מפי קדשם. כמגדל עופל ובחן. וכל הארץ האירה מכבודם כי מהם יצאה תורה לכל קצוי תבל. ודבריהם נר לרגלינו במשך כל תקופת גלותינו הארוכה. ובכל דור ודור קמו רועים נאמנים בעיר תהלה זו לרעות צאן קדשים. ואף בדורות האחרונים זכינו לאנשים גדולים בעלי שיעור קומה, ובראשם הרב הדוסה למלאך ה' צבאות אביר הרועים נר ישראל הגאון הצדיק והעניו רבינו עבדאללה סומך זצוק"ל. (מח"ם זבחי צדק ב' חלקים). אשר כל גדולי רבני בגדאד בימים ההם יצקו מים על ידו. ומגדולי תלמידיו ריש גלותא דבבל מרן הגאון המפורסם מוהר"ר יוסף חיים זצ"ל.

הרה"ג המחבר היה משיירי כנסת הגדולה ומהשרידים אשר ה' קורא. התחנך ולמד בישיבות אשר בבגדאד. ודמותו הרוחנית עוצבה בתוככי גולת בבל המעטירה אשר פרחה ושגשגה בימים ההם. ובאופיו השקט והמתון והנוח, ובחביבותו וענותו, ובמדותיו התרומיות ממדות רבותיו, וביראתו הקודמת לחכמתו, זכה להתעלות בלימוד תורתינו הקדושה, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וברוב התמדתו הנפלאה החל ללמוד בצינעא גם בתורת הח"ן ובחכמת הקבלה, ונתקיים בו ואת צנועים חכמה, והוסיף חכמה ותושיה, ותורת אמת היתה בפיהו. ונתקיים בו תתן "אמת" ליעקב. גלי עמיקתא ומסתרתא, ונהורא עמיה שרי. וכל רז לא אניס ליה.

אהבתו וחיבתו לארצנו הקדושה היתה עד להפליא, וכבר בר"ח סיון תרס"ד ארי עלה מבבל, ולמרות קשיי התחבורה שהיו בימים ההם, (וכידוע שהעליה לארץ ישראל בזמן ההוא היתה כרוכה בקשיים גדולים, וארכה כמה חדשים בדרך לא סלולה ומלאה חתחתים.) ולמרות דוחק הפרנסה למתיישבים החדשים בארץ, היתה החלטתו איתנה לעלות ארצה ויהי מה, ולאחר טלטולים ונדודים ותלאות רבות הגיע ארצה בעירום ובחוסר כל, אולם חכמת אלקים אשר בקרבו ומדותיו התרומיות נתנוהו לחן ולחסד בעיני כל רואיו. ורוח נדיבה שפך על שומעיו. ויהי בכל דרכיו משכיל וה' עמו. ומיד בהגיעו ירושלימה אשר אוה לשכון כבוד בתוכה, הצטרף אל חבר הרבנים המקובלים בבית המדרש של החסידים ק"ק "בית אל" אשר בעיר העתיקה, והם ששו לקראתו, ותהלתו בקהל חסידים. וע"י שקידתו העצומה, והצטיינותו במיעוט שיחה ובמיעוט שינה, רכש לו ידיעות נשגבות בתורת הח"ן. והחל להתפלל בקדושה ובטהרה על פי כוונות רבינו האר"י ז"ל, וכאשר הורה רבינו הרש"ש זיע"א בסידורו. ועלה מעלה מעלה במעלות בקדש ונתפרסם לארי במסתרים ושר בית הזהר. ושמו נערץ בקדושה ותהלה.

בהוסד הישיבה הקדושה "שושנים לדוד" לעדת הבבלים בירושלים החדשה בשנת התרס"ט, עבר לשכון כבוד בקרבתה, ואוה למושב לו בעליה קטנה הסמוכה לבהמד"ר, וקנה לו שם ספרים חשובים בנסתר ובנגלה, מאשר קימץ מעיסתו ובפרוטותיו האחרונות. ובעליית קיר קטנה זו בילה את רוב ימיו ושנותיו כשהוא מכונס בתוך הספרים הקדושים אשר סביבו. ויעקב איש תם יושב אהלים, אהלה של תורה. ואת הגות לבו העלה על הניר ועל הדפתרא. לדעת מה יעשה ישראל. ומהם חפר אוכל בספרו הנכבד והמפורסם "כף החיים". וימלא

תולדות הרב המחבר

כפו הלכות המאוששות, הנצרכות לכל מורה ודאין. ובתבונות כפיו ינחם. טוב מלא כף נחת. וחיבוריו נתקבלו בהערצה בכל תפוצות ישראל. והנחילו לו שם עולם. ובכל זאת נשאר בהתבודדותו נחבא אל הכלים. שייף עייל שייף נפיק ועסיק באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. והמשיך בדרכו הקדושה ובמרצו הכביר לדלות מים חיים ונוזלים מן לבנון. כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים. וגם בעסקו בחבוריו המלאים זיו ומפיקים נוגה להלכה ולמעשה, לא הרפה ידו מתורת הסוד. והצטרף אל חבר הרבנים המקובלים שהיו אז בשכונת הבוכרים „רחובות הנהר". בראשותו של גאון הקבלה בדור ההוא הגאון הצדיק המפורסם כמוהר"ר שאול דוויך הכהן זצ"ל.

ככל אשר השתרש בלימוד סודות תוה"ק הוסיף חסידות יתירה, ושקידה עצומה בנסתר ובנגלה. ומעשים טובים ומדות יקרות. ובמקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא את ענותנותו. ומנהגו היה לקום עוד לפני חצות לילה כדי שיהיה ער בנקודת חצות בדיוק כשהוא שקוד על לימודו, ואחר חצות היה קורא תיקון חצות בבכיה וביללה ומקונן על חורבן בית המקדש ועל גלות ישראל. ושוב היה משכים לפני עלות השחר ועוסק בתורת הקבלה. ואח"כ היה מתעטף בטלית ומניח תפלין והולך לביהכ"נ כשהוא מעוטף ומוכתר בטו"ת, והיה מתפלל ע"פ כוונות האר"י ז"ל, ומראהו כמלאך ה' צבאות בעמדו לפני התיבה ברטט ובקדושה. עין ראתה ותאשרהו. וכשהיה מברך ברכות הנהנין היה זהיר מאד לברך בכוונה עצומה ובהתלהבות יתירה מתוך דחילו ורחימו, עד שכל מי שזכה להיות במחיצתו באותה שעה היה מתפעל ומתרגש מברכותיו הנאמרים בשפה ברורה ובנעימה קדושה ובכוונה עצומה.

מימיו לא שח שיחה בטילה וביחוד בביהכ"נ. ובחר במידת השתיקה. כאמרם ז"ל יפה שתיקה לחכמים. וכשסעד על שולחנו לא דיבר ח"ו דברים בטלים אך טוב וחסד יסבבוהו, ושלחנו היה מזבח כפרה בישבו באימה וביראה ועוסק במשניות ובד"ת. וכל ימיו היה נזהר לסיים י"ח פרקי משנה בכל יום. חק ולא יעבור. ובשבת קודש היה קובע שיעור בתלמוד עם התלמידים הבאים אל ביתו לרוות צמאונם מזיו תורתו וקדושתו. ומה מאד הצטיין במדת „מודה על האמת". (אחת ממדותיו הנעלות ותכונותיו הנשגבות.) ואחר הצהרים היה דורש בביהכ"נ לקהל שומעיו מדי שבת בשבתו בהלכה ואגדה דבר בעתו. כיד ה' הטובה עליו. הן אלה קצות דרכיו של הרה"ג המחבר, אשר שמענו ונדעם.

ענותנותו הגדולה ומדותיו התרומיות סייעו לו בחבוריו הגדולים שזכה לחברם ונתקבלו באהבה בכל תפוצות ישראל. ובסייעתא דשמיא שהיתה לו בכל חבוריו זכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. והמסתכל בחבוריו הגדולים יעמוד משתאה על המחזה המרהיב עין אשר אסף איש טהור הוא לבדו מבלי כל עזר וסיוע מאיש אחר, וקבץ כעמיר גורנה כמעט כל סברות הפוסקים ראשונים ואחרונים. חדשים גם ישנים, ועשה אזנים לתורה להוציא דין אמת לאמתו, הפליא עצה הגדיל תושיה. מומחה ופקיע, כאריה רביע, בכל דיני טרפיות. בנוי לתלפיות. תורתו מכרזת עליו. ע"י חיבוריו הקדושים והטהורים. המצטיינים בבקיאות וסדרנות בהלכה למעשה. אשר כל מורה ודאין צריך לעיין בדבריו להבין ולהורות. לשעה ולדורות. ומימיו מן המקדש יוצאים בענוה טהורה. כדרכן של ת"ח שבא"י המנעימים זה לזה בהלכה. וגאוני אה"ק בימים ההם סמכו את ידיהם עליו. הלא הם הגאון הראש"ל ישא ברכה זצ"ל. והגאון ר' חיים ברלין זצ"ל. בהסכמותיהם לס' „כף החיים". ובעקבותיהם יצא הגאון רי"ח זוננפלד זצ"ל בעדות רבת המשמעות „שהרב המחבר הוא מהעוסקים בתורה לשמה". פוק חזי מאן גברא רבה דקמסהיד עליה.

ואלה שמות הספרים החשובים אשר חיבר הרה"ג המחבר זצ"ל. א) „כף החיים" על או"ח, שמנה חלקים. ו„כף החיים" על יו"ד ח"א (הלכות שחיטה וטרפות ודם). ב) „קול יעקב" על הלכות סתו"ם. ג) „יגל יעקב" דרושים על התורה. ד) „חוקי חיים" דרושים לנישואין ומילה ועוד. ה) „חיים עד העולם" דרושים לסיום מסכתא והדרנים. ו) ועוד לו בכתובים שו"ת „באר מים חיים" כת"י, על ד' חלקי הש"ע. ועוד חיבורים. ה' יזכנו להוציאם לאור עולם כלולים בהדרם.

תולדות הרב המחבר

באו ונחזיק טובה למר בריה דהרה"ג המחבר ז"ל, הוא האדון היקר והנכבד רב פעלים לתורה ולתעודה, רודף צדקה וחסד, נטע נעמן, צנצנת המן, מגזע ישישים, בנן של קדושים מר **משה סופר** יחשל"א, אשר נדבו לבו להוציא לאור עולם במהדורא חדשה מנופה ונקיה את כל שמנת חלקי „כף החיים" על אורח חיים. ועוד ידו נטויה בעזה"י. בהיות כי המהדורא הראשונה אזלה מן השוק, והראשונים ספו תמו, ורבים המבקשים את דבר ה' שואלים מי ישקנו מבאר מים חיים ונוזלים מן לבנון. **משה** זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. ואת אחינו אנו מבקשים, להביא את הברכה אל ביתם ולהושיט יד עזרתם בעין יפה וברוח נדיבה כדי שיוכל להמשיך בפעלו להגדיל תורה ולהאדירה. וזכות הרה"ג המחבר תגן על בנו מר משה סופר הי"ו המבלה"ד, ועל הנכד היקר מר יצחק שלום ובני ביתו הי"ו. ועל כל העוזרים והמסייעים בדבר מצוה רבה זו. ולא תמוש התורה מפי זרעם וזרע זרעם עד עולם ועיניהם תחזינה בבוא לציון גואל אמן.

עזרא עטיה
ראש ישיבת פורת יוסף

עובדיה יוסף
חבר בית הדין בירושלים

הקדמת בן המחבר

הנה יודע כל שער עמנו, אשר פעל ועשה מר אבי הרב הגדול. מעוז ומגדול. בוצינא קדישא. חסידא ופרישא. המחבר ז"ל. ועמל וטרח לזכות את הרבים. בספריו הנכבדים והחשובים. לחמו נתן מימיו נאמנים. ויצא לרעות בגנים וללקוט שושנים. ואסף איש טהור כל כי הני מילי מעלייתא. ספו ליה מאלייתא. בדברים המצודקים. מלאים זיו ונוגה מפיקים. ממנו יתד ממנו פנה. קול תפלה ורנה. מלא צנא דדובשא ערוך השלחן צפה הצפית בספרו הגדול „כף החיים" על כל השלחן ערוך אורח חיים, שמנה חלקים. ועוד ידו נטויה העלה על שלחן מלכים „כף החיים" ח"א על יורה דעה. בו יורה דעה יבין שמועה. בהלכות שחיטה וטריפות. כלך אצל יפות. והשאיר אחריו ברכה בכת"י הקדושה חלק ב'. ובשנת התשי"ז זיכני השי"ת ברחמיו וברוב חסדיו להוציא לאור עולם את החלק השני כלול בהדרו. ורבים משוחרי תושיה ששו לקראתו כמוצאי שלל רב וכבכורה בטרם קיץ אשר יראה הרואה אותה בעודה בכפו יבלענה. כי כבר אתמחי גברא רבה מו"א המחבר זצ"ל הנערץ בקדושה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ויצאו לו מוניטין בכל קצוי תבל. זיע"א.

בשבטי ישראל אודיע נאמנה כי בהיות וכל חלקי „כף החיים על או"ח אזלו מן השוק נכספה וגם כלתה נפשי להביאם שנית אל בית הדפוס ולהעלותם על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן. בידעי כמה יגיעות יגע אותו צדיק וטרח בעשר אצבעותיו לזכות את הרבים, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, וישת לו הדרים על הניר ועל הדיפתרא. וכמה תלמידי חכמים ולומדים מופלגים העירוני וזירזוני להדפיס שנית את החיבור הזה, אשר מחזה שדי יחזה. כי הוא נצרך לכל מורה הוראות בישראל, ולהשיב לכל שואל, לחזות בנועם אמרותיו הטהורות, והיו למאורות. כי אין יד הכל משגת למצוא דברי חפץ המובאים בכל אותם החיבורים יקרי המציאות שמביא מר אבי הרה"ג המחבר ז"ל בכף החיים. ועל כן אזרתי כגבר חלצי חשתי ולא התמהמהתי להוציא לאור עולם מחדש פעולת צדיק לחיים. ותלי"ת אשר עזרני וזכיתי לסיים הדפסת החלק הראשון הנוכחי. כן יעזרני השי"ת לברך על המוגמר ולסיים כל שמנת החלקים של „כף החיים" על או"ת. והחלק הראשון של כף החיים יורה דעה. וזכות מר אבי ז"ל יגן עלינו. ויהי רצון שנזכה לראות בבוא גואל צדק. אמן.

כה דברי בן המחבר
משה בהרה"ג ר"י **סופר** ס"ט

לוח הסימנים מש"ע או"ח

הלכות ציצית

הלכות תפילין

הלכות ברכות השחר ושאר ברכות

לוח הסימנים מש"ע או"ח

סי' ר"ת הספרים המובאים בספר הזה

א) א"ח אורחות חיים או אורח חיים או אוצרות חיים. אה"ע אבן העזר או אבן השוהם. א"ז אור זרוע או אליהו זוטא. א"ר אליהו רבה. א"א אשל אברהם. אמ"ל אמת ליעקב. א"ח איש חי.

ב) בה"ג בעל הלכות גדולות. ב"י בית יוסף או בית יהודה. או בית יעקב. בד"ה בדק הבית. ב"ח בית חדש. בכ"ש בכור שור. ב"ש ברוך שאמר או באר שבע. ב"ש בית שמואל. בה"ל בית הלל. ב"א ברכת אברהם או בינת אדם. ב"ד בית דוד. ביו"ד ביורה דעה. בל"י בית לחם יהודה. ב"כ בתי כהונה. באה"ט באר היטב. ברכ"י ברכי יוסף. ב"ע בית עובד. בי"מ בית מנוחה. או בית מועד. ב"ה ביאור הלכה.

ג) גו"ר גינת ורדים. ג"ה גן המלך. ג"א גור אריה.

ד) ד"מ דרכי משה או דבר משה או דברי מנחם. דמ"א דמשק אליעזר. דה"ח דרך החיים. דב"ש דבר שמואל או דברי שלום. דג"מ דגול מרבבה.

ה) הרשב"א הרב שלמה בן אדרת. הרד"א הרב דוד אבודרהם. הרא"ה הרב אהרן הלוי. הרז"ה הרב זרחיה הלוי. הרדב"ז הרב דוד בן זמרה. הלק"ט הלכות קטנות. הראב"ה הרב אבי העזרי. הר"מ הרב מנוח. הרמ"ז הרב משה זכות או הרב מאיר זלמן. או הר' מור זקני. הרמ"פ הרב משה פאפירש. הרמ"ק הרב משה קורדווירא. הארי"ה האלהי רבי יצחק. הרש"ש הר' שלום שרעבי. הרמ"ע הרב מנחם עזריה. הג"א הגהות אשירי. ה"ב הלכה ברורה. הגר"א הגאון ר' אליהו. הר"ד הר' דניאל טראני. הגמ"י הגהות מיימוני. הגמ"ר הגהות מרדכי. הגי"נ הגהות יש נוחלין. הגה"ט הגהות הטור. הגב"י הגהות בית יוסף.

ז) זוה"ק זוהר הקדוש. ז"ח זוהר חדש. זר"א זרע אברהם או זרע אמת. זכ"ל זכור לאברהם או זכור ליצחק. זב"צ זבחי צדק.

ח) ח"צ חכם צבי. חס"ד חסדי דוד. חוי"י חוות יאיר. ח"מ או חמ"מ חמד משה. חק"ל חקרי לב. או חקקי לב. חיד"א חיים יוסף דוד אזולאי. ח"א חיי אדם או חיי אברהם. חכ"א חכמת אדם. חס"ל חסד לאברהם או חסד לאלפים. ח"ל חיים לראש. ח"ע חיי עולם.

י) יש"ש ים של שלמה. יעב"ץ יעקב בן צבי. י"א יד אהרן. יפ"ש יפה שעה. ישו"י ישועות יעקב. יא"פ יד אפרים. יפ"ל יפה ללב. י"נ יש נוחלים.

כ) כ"מ כסף משנה. כנה"ג כנסת הגדולה. כס"א כסא אליהו. כר"ש כרם שלמה.

ל) ל"מ לחם משנה. לה"פ לחם הפנים. ל"ח לחם חמודות או לב חיים. לח"י לחם יהודה. לד"א לדוד אמת. לב"ש לבושי שרד

מ) מ"מ מגיד משנה או מגיד מישרים או מעדני מלך. או מטה משה. מהר"י מורינו הר' ישראל. מהרי"א מו' הר' יצחק אבוהב. מהרח"ו מהר"ר חיים ויטאל. מהרש"ו מהר"ר שמואל ויטאל. מהרי"ל מהר"ר יעקב לוי מהרי"ו מהר"ר יעקב וויל. מ"א מגן אברהם. מל"ח מועד לכל חי. מ"ח משנת חסידים. מ"כ מנחת כהן. מנ"א מנחת אהרן. מער"ק מעשה רוקח. מק"מ מקדש מלך. מו"ק מור וקציעה. מל"ש מלאת שמורים. מט"י מטה יהודה או מטה יוסף. מש"ז משבצות זהב. מחה"ש מחצית השקל. מחב"ר מחזיק ברכה. מו"ב מורה באצבע. מאמ"ר מאמר מרדכי. מהר"א מהר"ר אברהם. מק"ח מקור חכמה או מקור חיים. מהר"ח מהר"ר חיים. מהרי"ח מהר"ר יוסף חיים. מהרח"פ מהר"ר חיים פלאג'י. מהרא"פ מהר"ר אברהם פלאג'י. מבו"ש מבוא שערים. מנ"י מנחת יעקב. מה"ק מהדורא קמא. מ"ב או מה"ב מהדורא בתרא. מה"ת מהדורא תניינא. מהר"מ מהר"ר משה. מהרל"ח מהר"ר לוי ן' חביב. מ"צ משפט צדק או מעגלי צדק. מי"ט מעדני יום טוב או מלבושי יום טוב. מק"ק מקרא קודש. מ"ב משנה ברורה.

נ) נ"צ נחלת צבי. נ"א נשמת אדם. נו"מ נגיד ומצוה. נקה"כ נקודות הכסף. נוב"י נודע ביהודה. נה"ש נהר שלום. או נהורא השלם. נו"ש נוה שלום. נז"י נזר ישראל. נז"ש נזירות שמשון.

ס) ס"ח ספר חסידים. סדה"י סדר היום. סמ"ג ספר מצות גדול. סמ"ק ספר מצות קטן. סה"מ ספר המצות. סה"ת ספר התרומ'. סמ"ע ספר מאירת עינים. סו"ב סולת בלולה.

ע) ע"ח עץ חיים. ע"צ עטרת צבי. עו"ת עולת תמיד. עו"ש עולת שבת. עט"ז עטרת זקנים. עה"ג עבודת הגרשוני. ער"ה ערך השלחן. עמה"ש עמודי השלחן.

פ) פע"ח פרי עץ חיים. פר"ח פרי חדש. פרי"ת פרי תבואה. או פרי תואר. פנ"י פני יהושע. פמ"א פנים מאירות או פרח מטה אהרן. פרמ"ג פרי מגדים. פת"ה או פ"ת פתחי תשובה. פתה"ד פתח הדביר. פ"א פעולת אדם. פת"ש פתחי שערים. פת"ע פתחי עולם.

צ) צל"ד וכן צ"ל. צדה לדרך. צל"ח ציון לנפש חיה והוא בעל נוב"י. צ"צ צמח צדיק.

ק) קב"ל קול בן לוי. קמ"ר קריית מלך רב. קש"ג קשר גודל. קול"י קול יעקב. ק"נ קרבן נתנאל. ק"א קרבן אהרן. ק"א קונטרס אחרון

ר) רש"י רבי שלמה יצחק. רי"ו רבינו ירוחם. רשב"ש רבי שלמה בן שמעון. רש"ל רבי שלמה לוריא. רמ"א רבי משה איסרלש. ריא"ז רבי ישעיה אחרון ז"ל. רמ"מ רבי משה מינץ. ראב"ן רבי אליעזר בן נתן. רד"ק רבי דוד קמחי, ראמ"ם רבי אליעזר ממיץ. או רבי אליהו מזרחי. רד"ך רבי דוד כהן. רוה"ק רוח הקודש. ר"ח ראשית חכמה. רעק"א רבי עקיבא איגר. ר"ז רבינו זלמן. רו"ח רוח חיים. רפ"ע רב פעלים.

סי' ר"ת הספרים המובאים בספר הזה:

ש) שס"ג שלטי הגבורים. שה"ל שבולי הלקט. של"ה שני לוחות הברית. שכנה"ג שיורי כנסת הגדולה. שס"מ שער התלות. ש"צ שלמי צבור. ש"ח שלמי חגיגה. ש"ך שפתי כהן. ש"א שאגת אריה. שמ"ח שמלה חדשה. שבו"י שבות יעקב. שו"ג שלחן גבוה. שיו"ב שיורי ברכה. שש"א שלחנו של אברהם. ש"ש שמן ששון. שע"א שער אפרים או שערי אפרים או שער אשר. שע"ת שערי תשובה. שע"ש שלחן עצי שטים. שע"ד שערי דורא. שד"ח שדי חמד. שת"ז שתילי זיתים.

ת) תשב"ץ תשובת שמעון בן צמח. תר"י תלמידי רבינו יונה או תשו' רב יוסף. תו"א תורת אמת. תו"ח תורת חטאת או תורת חיים. או תורת חכם. תב"ש תבואות שור. תו"ש תוספת שבת. ת"ד תמים דעים.

סי' ר"ת המובאים בספר הזה:

א) או"מ אור מקיף. א"ל אפשר לומר או אין לומר או אם לאו. אח"כ אחר כך. אפ"ה אפילו הכי. א"א אי אפשר או אין אומרים. או אנו אומרים.

ב) בספ"מ בספסד מרובה. ב"י בן יומי. בב"י וב"י בבל יראה ובל ימצא. בכ"מ בכל מקום או בכמה מקומות. א"י בארץ ישראל. בחו"ל בחוצה לארץ. בעש"ת בעשרת ימי תשובה. בחוה"מ בחול המועד. בל"ה בלאו הכי. בזה"ז בזמן הזה. בד"ז בדבר זה. בע"ח בעלי חיים. ב"ו בשר ודם. בנ"א בני אדם או בנפילת אפים. ברה"ש ברכת השחר ברה"מ ברכת המזון. בנ"ר בורא נפשות רבות. בה"כ או בהכ"נ בית הכנסת. ביה"ק בית הקברות. בה"כ בית הכסא. ביהמ"ק בית המקדש. או בית המדרש.

ד) ד"ת דברי תורה. ד"ק דברי קדושה או דברי קודשו ד"מ דרך משל.

ה) הו"ר הושענה רבה, ה"ה הוא הדין או הרי הוא. הה"נ הוא הדין נמי. ה"ג חמשה גבורות, ה"ח חמשה חסדים. ה"ז הרי זה. הב"ד הביא דבריו או הבאנו דבריו או הובאו דבריו או דבריהם, הנד"מ הנדפס מחדש,

ו) וא"כ ואם כן. ואכמ"ל ואין כאן מקומו להאריך.

ז) ז"א זה אינו או זה אמר או זעיר אנפין, זלה"ה זכרונו לחיי העולם הבא, זצ"ל זכר צדיק לברכה.

ח) חנ"נ חתיכה נעשית נבילה, חו"ב חכמה ובינה. חו"ג חסדים וגבורות. חו"נ חוזר וניעור. חוה"מ חול המועד.

ט) ט"א טעם אחר. ט"ק טלית קטן. ט"ג טלית גדול. ט"ב תשעה באב. ט"ס טעות סופר.

י) יכב"ץ יכון בצדק. יע"א יכוננים עליון אמן. יעו"ש יעויין שם יעוש"ב יעויין שם באורך. יר"ש יראת שמים.

ך) כ"א כי אם או כן איתא. כ"ז כל זמן או כל זה. כ"ק כדי קליפה. בכהא"ג בכהאי גוונא. בכה"ג כ"נ כדי נטילה. בכ"ג בכל גוונא. כי' כתיבת יד. כמ"ש כמו שאכתוב או כמו שכתבתי או כמו שכתוב או שכתבו. כנ"ל כן נראה לי או כנזכר לעיל או כן נראה להגיה. כמש"ל כמו שכתוב לעיל.

ל) ל"ד לאו דוקא או לא דמי או לא דק. לד"ה לדברי הכל. לל"ב לית לן בה. לע"ד לעניות דעתי לעד"נ לעניות דעתי נראה. לפ"ז לפי זה. לפז"נ לפי זה נראה. ל"מ לא מבעיא או לא מהני.

ם) מ"כ מצאתי כתוב. מה"ת מן התורה. מה"ט מהאי טעמא. מ"מ מכל מקום. מ"ר מי רגלים. מש"ה משום הכי או מה שאמר הכתוב. מש"ל מה שכתבנו לעיל. ממ"נ ממה נפשך. מ"ד מיין דוכרין. מ"ן מיין נוקבין.

ן) נפ"א נפילת אפים. נ"מ נפקא מינה. נק"י נקיות ידים. נט"י נטילת ידים. נ"ל נראה לי. נלפע"ד נראה לפי עניות דעתי. נר"ו נטריה רחמנא ושזביה.

ס) סב"ל ספק ברכות להקל. ס"ל סבירא ליה או להו. ס"א סטרא אחרא. ס"פ סוף פרק. ס"ס ספק ספיקא. סע"ק סעיף קטן. סס"י סוף סימן או סוף סימן יוד.

ע) ע"ד על דרך או על דעת או עמוד רביעי. ע"ז על ידי זה. עד"ז על דרך זה. עכ"ז על כל זה. עכ"ל עד כאן לשונו. עכ"ד עד כאן דבריו. עכ"פ על כל פנים. עה"ש עלות השחר. עמוה"ש עמוד השחר. ע"מ על מנת. עו"ש עוד בה

ף) פד"ז פסוקי דזמרה. פו"ר פריה ורביה.

ץ) צל"ד צפון לדרום. צל"ע צריך לי עיון. צ"י צריך ישוב. צ"ע צריך עיון.

ק) קי"ל קיימא לן. קמ"ל קא משמע לן.

ר) ר"ה רשות הרבים או ראש השנה. רה"י רשות היחיד. ר"ח ראש חודש. רח"ל רחמנא ליצלן. ר"ל רוצה לומר.

ש) שוא"ת שב ואל תעשה. שהז"ג שהזמן גרמא, ש"ד שפיר דמי. ש"ע שמונה עשרה או שמיני עצרת. ש"ק שבת קודש. או של קדושה. ש"ש שם שלום או שם שמים. שאח"ז שאחר זה.

ת) תה"ש תפלת השחר. תה"ד תפלת הדרך. תשה"מ תשמיש המטה כמעט. ת"ח תקון חצות או תלמיד חכם. תע"ב תבא עליו ברכה. תהלי"ת התהלה לאל יתברך.

מודעה רבה

כי היכי דלא אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לדפוס בלא טעויות. וכבר אחז"ל והוי דן את כל אדם לכף זכות והדן לכף זכות דנין אותו לכף זכות.

הלכות הנהגת אדם בבקר

א דין השכמת הבקר. ובו ט' סעיפים:

א א יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו ב שיהא הוא מעורר השחר: הגה ועכ"פ לא יאחר זמן התפילה שהציבור מתפללין (טור). הגה שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד הש"י ובושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ' נ"ב) ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש"י גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טור): ב ג המשכים להתחנן לפני

באר הגולה

א טור.
ב ירושלמי
ג רא"ש אהא

כף החיים

א) **סעיף א'** יתגבר כארי וכו' שיהא הוא מעורר השחר. בשל"ה כתוב סוד לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בבוקר הן בערב. מ"א סע"ק א' א"ר אות א' כס"א אות א' ר"ז אות ח:

ב) **שם.** בהג"ה. שויתי ה' לנגדי תמיד וכו' יצייר שם הוי"ה תמיד נגד עיניו שזה תועלת גדול ליראת ה'. וגם לזכך הנפש. שער רוה"ק יחוד כ"א.

ג) **שם.** בהג"ה. ולא יתבייש מפני בני אדם וכו' ועכ"פ לא יתקוטט עמהם. ב"י. מג"א סע"ק ב':

ד) **שם.** בהג"ה. ומיד כשיעור וכו' לאו דוקא אלא ישהא מעט ולא יעמוד פתאום מיד אחר השינה מג"א סע"ק ג'. א"ר שם. כתב בסדר היום ובקומו יאמר מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה רבה אמונתך. וא"צ לזה נט"י אף שידיו מטונפות כי אין מזכיר השם ולא כינוי. ש"ל דף י"ז ע"ד. חיי"א כלל א' סוף הות א' ר"ז אות ה' קיצור ש"ע סי' א' אות ב' ואע"ג דהחיד"א בקשר גודל סימן א' אות א' כתב דבמודה אני וכו' יש אומרים שצריך נט"י. כיון דרוב הפוסקים כתבו דאין צריך הכי נקטינן:

ה) **יאמר** נוסח זה בין בעודו שוכב או יושב. ר"ז שם. ויפסיק מעט בין תיבת בחמלה לתיבת רבה. קיצור ש"ע שם. אבל להוציא ד"ת מפיו בידים מטונפות אסור. א"ז. ש"ל שם. ר"ז שם. ועיין לקמן סימן ד' אות ק"י:

ו) **מיד** כשיעור משנתו יטול ידיו כראוי אם אינו רוצה לישן אף שנשאר מושכב. א"ר אות ד' בשם של"ה. עט"ז. וכ"כ ברכ"י אות א' בשם דרך חיים:

ז) **סעי'** ב' המשכים להתחנן לפני בוראו וכו'. בזוהר פ' ויגש דר"ז ע"א ספרו בשבח המגיע למי שבוא ער ברגע חצות בכיוון וז"ל ס' נהר שלום דפ"ו ע"ב ומיד אחר שש שעות מי"ב שעות של הלילה שהוא מחלות היום כשהחמה בראש כל אדם שאז הוא חצות היום ודאי בכ"מ בג"ע ובכל האקלימים כנודע כי בג"ע היום והלילה שוים בקיץ ובחורף ומשהתחילו לנטות צללי ערב עד תשלום י"ב שעות אז הוא ודאי חצות הלילה ממש כי בחורף הלילה לווה שעות מתחילת היום ומסופו כמו שת' שלישי התוספת בקירוב מתחילת היום ושליש התוספת בקירוב מסוף היום וכמו כן בקיץ היום לווה מהלילה שעות שליש התוספת בקירוב מתחילת הלילה ושני שלישים בקירוב מסוף הלילה וכנז' בזוהר ויקהל דקצ"ה ע"ב כי אינון שעתי דמתוספן בחורף בלילה דיממא אינון ולא אתחשבו מלילה בר תריסר דאינון דילה וכמו כן אינון שעתי דמתוספן בקיץ ביממא דלילה אינון ולא אתחשיבו בר תריסר דאינון דיליה וכן היה זמן קרבן התמיד של בין הערבים מכי ינטו צללי ערב בין בחורף בין בקיץ הרי לנו מעשה גדול דזמן קרבן התמיד כנז' ואע"פ שבקיץ משינטו צללי ערב עד שקיעת החמה יש יותר משש שעות אותו זמן העודף על הו' שעות הוא מתחלת הלילה הבאה וכן בחורף להיפוך באופן שאחר ו' שעות מי"ב שעות של הלילה כנז' אז הוא חצות הלילה ממש, ותיכף ומיד יתגבר כארי לקום משנתו ויזהר מאד שלא יעבור חצות והוא ישן כי אם יעבור חצות והוא ישן אז הוא טועם טעמא דמותא ומתדבק ומתקשר ברזא דמותא ושליט עליה סטרא דרוח מסאבא כי הוא יולד בחצי הרע דקליפת נוגה כי השינה בחצות הא' של הלילה הוא בבחי' חצי העליון דטוב דקלי' נוגה והוא כי בחי' הו' שעות הא' של הלילה נקראין שתין נשמי כמבואר בדברי הרב ז"ל וכמ"ש בע"ה בכוונת השינה והישן באותן הו' שעות הא' אותה השינה הן מעט הן הרבה נק' שתין נשמי חסר חד ולא טעים טעמא דמותא והוא חי כנז' בזוהר פ' ויגש דר"ז ע"א ואפילו ישן אחר חצות אחר שיאמר הברכות והתיקון חצות אין בכך כלום ולא שליט עליה עוד רוח מסאבא ולא טעים עוד טעמא דמותא אחר שנתעורר בחצות והמשיך המוחין לז"א ע"י הברכות כי סכנת האחיזה והשליטה הנז' של הקלי' הוא על מי שהיה ישן מקודם חצות ועבר עליו חצות ולא נתעורר אז שולטין עליו הקלי' כנז' אבל הישן אחר חצות אין להם שליטה עוד עליו ודלא כמ' מק"מ שכתב משם הרמ"ז ע"ה על מאמר הזוהר הנ"ז יעו"ש כי גרסת הזוהר שלהם היה בלא הגהת דרך אמת וז"ל הזוהר כי אתפליג ליליא וקדושא עילאה איתער וכד נש נאים בערסיה ולא איתער וכו' ע"ש. והאר"י ז"ל הגיה וכד נש דנאים בערסיה במקום מלת נאים כתב דנאים ר"ל

לפני בוראו יכוין לשעות שמשתנות המשמרות שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה

כף החיים

ר"ל שכבר היה ישן ולא אתער וגם ממה שאמר ולא אתער משמע שכבר היה ישן ולא אתער. ושינה אחר חצות כבר כתבה הרב ז"ל בפי' [בשער הכוונות בדרושי הלילה דרוש ד'] שאם אינו יכול לעמוד כל חצות עד הבוקר שיכול לישן אח"כ באופן שצריך זריזות וזהירות מאד לשמור נפשו שברגע חצות ימצא ניעור בפרט אם שורש נשמתו הוא מזווג יעקב ולאה הנעשה אחר חצות לילה עכ"ל. והביאו ש"ל דף י"ז. וכ"כ ברכ"י אות ה' בשם שב יעקב א"ח סי' א' דר"ב שעות אחר חצות היום הוא חצות לילה בשמים ובג"ע הארץ. וכ"כ עיקרי הד"ט סי' א' אות ב' וכ"כ בי"ע אות ב' ר"ז או' ח' שע"ת אות ו' וכתב וכן נראה עיקר וכ"כ בכף החיים למהרח"פ סי' ג' או' ל"ג דסברא זו היא מוסכמת מש"ס ופו' ומקובלים כמ"ש בספרו לב חיים ח"א סי' ו' ורו"ח סי' א' או' ד' יעו"ש. וכ"כ הרה"ג בן איש חי פ' וישלח אות ד':

ח) **ואף** מי שלא נתעורר בנקודות חצות אלא אחר שעה או ב' צריך לקום באותה שעה ולא יאמר כיון שלא נתעורר בנקו' חצות ישאר ישן אלא כל מה שמקדים בקימה מן השינה עדיף טפי לטעם הנז' כדי שלא יתאחזו בו החיצונים ויטעום טעם מיתה זמן ארוך ואם גם זאת אינו יכול לעשות לפחות ישתדל לקום קודם עלות השחר כדי שיוכל לומר תיקון חצות ולחבר לילה ויום בתורה כמבואר לקמן:

ט) **בליל** שבת מי שאינו ניעור בנקודת חצות ועבר עליו חצות בשינה יש להסתפק אם מתלבשים בו החיצונים וטועם טעם מיתה או כיון שלא יש להם אחיזה לחיצונים בשבת כמבואר בשער הכוו' בדרושי שבת ובשער המצות פ' בשלח ופ' בהר סיני וכ"כ אמל"י במערכת התיו או' ע"ד וז"ל נמצא דקלי' נוגה בשבת הטוב שבה הכלים שבה עולים למעלה וכו' עי"ש א"כ גם אדם התחתון אין מתלבשים בו. אח"כ ראיתי בס' ש"ש ח"ג בדרוש א' משנוי התפילות או' ח' דכתב דאין צורך לקום בליל ש"ק בחצות לילה דלילה כהיום יאיר ואין פחד מהחצונים יעו"ש וכ"כ בספרו ש"ש ח"ד הנקרא פתח עינים בדרוש תיקון חצות. ומ"מ גם בלילי שבת ויו"ט ישתדל לקום בחצות כדי שלא יבטל הרגלו וגם מטעם שכתבנו בסי' רל"ח או' ג' יעו"ש.

י) **הקם** בחצות לילה וקרא תיקון חצות ולא היה יכול לעמוד עד אור הבקר יוכל לישן אח"כ רק ישתדל לקום אחר שינתו מעט קודם עמוד השחר לעסוק בתורה כדי לחבר הלילה עם היום בעסק התורה וז"ל שער הכוונ' בסדר שי' הלילה דרוש ד' ודע כי שעיקר הוא שצריך להשתדל בכל כוחו לעסוק בתורה כל חצות לילה עד שיעלה עמה"ש וילך להתפלל ולא יפסיק בשינה כלל ודבר זה אין למעלה ממנו אבל אם אין באדם יכולת להיותו ניעור כל חצות האחרונה של הלילה אז יקום ממש בחצות ויבכה על החורבן כמו חצי שעה כנ"ל ואח"כ תעסוק בתורה שעה אחרת וכו' ואח"כ תחזור לישן ובלבד שתחזור ותקום כמו חצי שעה קודם עה"ש ותחזור לעסוק בתורה באופן שקודם שיעלה עה"ש תהיה מתקשר עם השכינה וכו' וזה סוד אעירה שחר אני מעורר השחר כי העיקר הוא שיהא ניעור בעת עה"ש עכ"ל:

יא) **בעשי"ת** בחול אין אומרים תקון רחל וכן בכל ימי העומר. אמל"י בקו' שפת אמת אות ג' וכתב הרה"ג בן א"ח שם אות ה' דמנהג החסידים בעה"ק ת"ו דא"א תי' רחל אחר המולד קודם ר"ח ואע"פ שמתוודים בו ביום וכן עשה מנהג בגדאד יע"א וכו' עוד שם בשם כף החיים סי' ג' אות ל"ה דא"א תיקון רחל בבית האבל ולא בבית החתן ובתשובתו רב פעלים העלה דגם היחיד בינו לבין עצמו לא יאמר תי' רחל בבית החתן מיהו בליל המילה היחיד יאמר בצנעה ובלחש אבל אבי הבן עצמו לא יאמר דיו"ט שלו הוא:

יב) **בשנת** השמטה א"א תיקון רחל בא"י אבל בחוצה לארץ אומרים. אמל"י שם אות ב' וכ"כ כף החיים שם או' ל"ו בשם כמה פו' יעו"ש. וכ"כ בספרו רו"ח או' כ"ד. ועיין בשער המצות פ' בהר סיני ובתשו' רב פעלים ח"א בקו"ץ סוד ישרים סי' י"ד:

יג) **תיקון** לאה א"א בליל שבת ור"ה וכפור ופסח ושבועות וסוכות וש"ע וכן א"א בחוה"מ של פסח אבל בחוה"מ של סוכות אומרים תיקון לאה. אמל"י שם באות ג' בן א"ח שם אות ז':

יד) **בליל** ט"ב א"א תי' לאה אבל תיקון רחל אומרים. ברכ"י סי' תקנ"ב אות י"א, בן א"ח פ' דברים אות כ"ה:

טו) **אין** הנשים אומרים תיקון חצות גם לא יאמרו התנ"ך בליל חג השבועות וכן שאר הלמוד של ליל חג השבועות אבל לימוד של משנה תורה ותהילים בליל הו"ר מנהגם ללמוד. בן א"ח שם או' ו' ובספרו רב פעלים שם סי' ט' מיהו מדברי שער הכוו' דף נ"ד ע"א משמע דגם הנשים חייבות בת"ח והוא שכתב שם וז"ל והיכן מקומה עתה בלילה כי ירדה אל הבריאה שם היא צועקת ושואלת לשו"ת על חורבן בית מקדשה וכמש"ה קול ברמה נשמע וכו' רחל מבכה וכו' וכ"כ שם בסוף ע"ב וכמו שהקב"ה יושב ושואג וכו' כמו כן נוקבה בוכה וצועקת וכו' וכ"כ שם בע"ג יעו"ש וגם תיקון לאה נראה משם דיכולה לומר שכתב וגם היא נותנת זמירות והודאות אליו וכו' יעו"ש ותי' לאה אינו אלא מזמורים כנודע. ומ"ש שם הרב פעלים הטעם משום דאין הו' מקרא בלילה י"ל דבר הצורך שאני דהא גם אנשים ע"פ דברי האר"י ז"ל אין או' מקרא בלילה ואפ"ה או' ת"ח. ומ"ש עו"ב שלא נמצא ולא נשמע שהנשים יאמרו ת"ח י"ל מפני שבנערותן עסוקים בגידול בנים וכו' וכיון דדש דש ועוד דהא כמה אנשים יש ג"כ דאין הו' ת"ח אלא רק היראים וע"כ גם הנשים לא נהגו אבל מי שיש לה יר"ש ורוצה לקיים אמירת ת"ח תע"ב. ועיין עוד לקמן סי' תל"ד או' ח' ודוק:

טז) **אם** אין שהות קודם עלות השחר לומר תיקון חצות וגם לעסוק בתורה תיקון חצות עדיף טפי שער הכוו'

הכוו' שם וכן בחודש אלול שאומרים סליחות ואין פנאי לומר תיקון חצות וסליחות וצריך לבטל אחד מהם טוב שיאמר תיקון חצות והוא עיקר גדול יותר ויותר מהסליחות ברכ"י סי' תקפ"א אות ג' כף החיים שם אות ל"ג רו"ח אות כ"ב בן א"ח פ' וישלח אות ז':

אחר שעלה עמוד השחר לא יאמרו תיקון חצות בין תיקון רחל בין תיקון לאה בן א"ח שם אות ח' ועיי"ש שכתב דמ"ש בל"ח ח"א סי' ו' דגם אחר ע"ה כיון שלא הגיע זמן ציצית יכולין לומר ת"ח אין לסמוך ע"ז יעו"ש.

יח) **בעת** שיאמר ת"ח ישנה מקומו מתחילת תי' רחל עד אחר שיגמור תיקון לאה בין שהוא אומר בביתו בין שהוא אומר בבהכ"נ וקודם שיאמר פתיחת אליהו ז"ל אז ישב במקומו העיקרי שרוצה ללמוד שם מיהו בזמנן שא"א תי' רחל אלא רק תיקון לאה בלבד א"צ לשנות מקומו ואותם הנוהגין ליתן אפר במקום הנחת תפילין כשאומרים תי' רחל כמ"ש רבינו האר"י ז"ל מנהגם להניחו עד גמר תי' לאה והכי מסתברא, בן א"ח שם אות ח':

יט) **זה** סדר אמירת ת"ח ע"פ דברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוו' בדרושי הלילה דרוש ת"ח דרוש א' בתחלת תי' רחל צריך שתלך ותשב אצל הפתח סמוך למזוזה ותסיר המנעלים ותשב יחף ותעטוף ראשך כאבל ותרבה בבכיה כפי כוחך (ועיין בזוה"ק פ' בשלח נ"ה ע"ב שכתב דכל ב"נ דבכי ואריס קליה על חרבן ביתיה דקב"ה זכיה למה דכתיב לבתר יחדו ירננו וזכי למחמי ליה בישובא בחדוותא עכ"ל) ותקח אפר מקלה ותשים על מצחך במקום הנחת תפילין גם תכוף ראשך ותדבק פניך בקרקע ממש ותכוין בזה על שריפת התורה שנעשית אפר וגם תכוין איך מיום שנחרב ביהמ"ק ונשרפה התורה נמסרו סודותיה ורזיה לחיצונים וזה נקרא גלות התורה בעה"ר:

ותאמר תחלה על נהרות בבל וכו' ותכוין לבכות על חורבן הבית ואח"כ מזמור לאסף אלהים באו גוים וכו' ותכוין לבכות על הריגת הצדיקים ואח"כ תאמר פסוקים אלו זכור ה' מה היה לנו וכו' עד היום מגרי איכה ותכפול בסוף פי' השיבנו וכו' ואח"כ תאמר פסו' ישעיה סי' ס"ג והם הבט משמים וראה וכו' כי אתה אבינו וכו' למה תתענו וכו' למצער ירשו וכו' ואח"כ פסו' שבסי' ס"ד והם ועתה ה' אבינו וכו' אל תקצוף וכו' ערי קדשיך וכו' העל אלה וכו' ואח"כ תאמר פסו' דנחמה שבסי' ס"ב והם על חומותיך ירושלים וכו' ואל תתנו דמי לו וכו' נשבע ה' בימנו וכו' כי מאספיו יאכלהו וכו' ואח"כ תאמר ג' פסו' אלו והם אתה תקום תרחם ציון וכו' כי רצו עבדיך וכו' בונה ירושלים וכו' והרי נשלם ענין תי' רחל:

ואח"כ תתחיל בתי' לאה ותאמר מזמור כאיל תערוג וכו' ומזמור שאחריו שפטני וכו' יענך וכו' לה' הארץ ומלואה וכו' אלהים יחננו ויברכנו וכו' הללויה אודה וכו' ובציל ר"ת סימנם כלא"ה שהם כאיל תערוג לה' הארץ אלהים יחננו הללויה אודה והענין הוא כי אם הם לילי ר"ח או ימים שאין בהם נפ"א אין לבכות ולהתאבל על החורבן וגם א"צ כל המזמרים והפסו' אלא יתחיל ויאמר מזמורים אלו שסי' כלא"ה בלבד ואח"כ יעסוק בתורה:

גם צריך שתדע שאחר שכבר גמרת כל המזמור של הללויה וכו' צריך שתבכה בכל לילה על עונותיך ותבקש מחילה מלפניו יתברך ולכן אחר שתאמר מזמור הללויה וכו' תאמר מז' של בבוא אליו וכו' כולו בבכיה ותחינה ובקשה ואח"כ תאמר עד אנה בכיה בציון ומספד בירושלים תקום תרחם ציון ותבנה חומות ירושלים אח"כ תקום ממקומך ותלך למקום אחר לעסוק בתורה עד עכ"ש כנז"ל:

וכתב הרה"ג בן א"ח שם אות ט' שקודם שיאמר תי' רחל יפרוש מטפחת או בגד אחד קל על הקרקע כדי שיעור מושבו דאין לישב על הקרקע ממש וטוב שיהיה הפתח של החדר שהוא קורא בו פתוח אם אין שם קרירות:

אחר תי' לאה הנז' מנהגינו לומר מז' בשוב ה' את שיבת ציון ובקשת מלך רחמן רחם עלינו וכו' ואע"ג שלא נזכרו בדברי רבינו האר"י ז"ל אין חשש לאומרם בסוף תי' לאה המסודר מהאר"י ז"ל וכתב בן א"ח שם דכן מנהג החסידים בעה"ק תוב"ב לאומרם כדי לפסוק בנחמה:

ואחר המזמורים של תי' לאה מנהגינו לומר פתיחת אליהו הנביא ז"ל בשביל שצריך לסמוך עסק תורה בתי' לאה וכתב הרב בן א"ח שם שמצא כתוב לאחר פתיחת אליהו ז"ל יאמרו מאמר רשב"י הכתוב בזוה"ק פ' נח דף ס"ב ופקודי דף רס"ה אר"ש ארימית ידי בצלותין לעילא דכד רעותא עלאה לעילא וכו' עד זכאה חולקיהון דצדיקייא בעלמא דין ובעלמא דאתי עכ"ל:

ושיעור משניות קודם לכל דבר וע"י זוכה לנשמה כי משנה אותיות נשמה ואם זכה לחכמת אמת עת היא מסוגלת מאד בא"ט סק"ו בשם האר"י ז"ל ואם לאו ילמוד זוהר או אדרא ועיין שער רוה"ק דרוש ג' דף ט' ד"ה גם אמר הר"א הלוי וכו':

כ) **בימים** שא"א בהם ודוי אומרים מזמור בבוא אליו נתן הנביא אבל א"א פסוק עד אנה בכיה בציון וכו' וכן בשנת השמטה בא"י תוב"ב דא"א תי' רחל א"א פסוק הנז' בן א"ח שם:

כא) **בעי"ת** וכן בימי העומר בימים שיש בהם תחנה אע"פ שא"א בהם תי' רחל אומרים בתי' לאה מזמור יענך דאין זה נוגע לתי' רחל רק פסוק עד אנה בכיה בציון א"א אותו. רב פעלים שם סי' י"ד:

כב) **בימי** העומר כשאומר בתי' לאה מזמור למנצח בנגינות יכוין בתיבה ובאות השייך לאותו הלילה. שער הכוו' שם ועיין לקמן סי' תפ"ט אות ח':

כג) **המנהג** לומר ודוי קודם תיקון חצות כמ"ש החיד"א בקשר גודל לסי' א' אות ח' וכתב בן א"ח שם אות י' שבחודש אלול ועי"ת שאומרים בהם סליחות ואומרים ודוי בתוך הסליחות לא יאמרו ודוי קודם תי' חצות עכ"ל ונראה דה"ד לאומרים תיקון חצות סמוך לסליחות שלא יהא ככלב שב על קיאו אבל לאו' תיקון חצות בחצות לילה בזמנו י"ל ודוי דלא שייך טעם הנז' כיון שהוא מרוחק הרבה מיודוי של סליחות.

הלילה שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות רצויה: ג ד ראוי לכל ירא שמים שיהא מצר ודואג על חרבן ביה"ק: ד ה טוב מעט תחנונים בכונה מהרבות בלא כונה; ה ו טוב לומר פ' העקדה ופ' המן ז ועשרת הדברות ח ופ' עולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם: הגה ודוקא ביחיד מותר לומר עשרת הדברות בכל יום אבל אסור לאומרם בצבור (תשובת הרשב"א סי' קמ"ד): ו ט פרשיות הקרבנות לא יאמר אלא ביום (וע"ל סי' מ"ז סעיף י"ג): ז כשיסיים פרשת העולה יאמר

באר הגולה
ג ברכות ג'.
ד ראב"ש שם
ה טור. ו שם בטור
ז תמיד לב.
ח תענית כ"ז ומגילה ל"א.
ט כל בו וראב"ש גבי פרשת התמיד

כף החיים

כד) **טוב** שעה א' קודם אור היום לעסוק בתורה מכמה שעות ביום. עמודי השלחן על קיצור הש"ע סי' א' אות ה' בשם רב יעב"ץ:

כה) **סעי'** ג' ראוי לכל ירא"ש שיהא מיצר וכו' אבל כשהוא מתפלל ולומד בתורה יהיה שמח מחב"ר אות ב' רו"ח אות ע"ב ר"ז אות ח' וכן הוא בשער הכוו' בהקדמה:

כו) **ומ"מ** אם מוריד דמעות בתפלתו היא מקובלת ביותר מחב"ר אות ג': **ודע** דאם אדם חולה עינים או שהוא זקן ויירא מלהוריד דמעות דמחליש את העינים יש לו מקום למנוע ויש ראיה לזה מתשו' הרדב"ז ח"ג דפוס פיורדא סי' תקכ"ה וכה"ג ראיתי להרב שו"ב ביו"ד סי' של"ד אות ג' שלמד מתשו' הרדב"ז הלזו למ"ש האר"י ז"ל דיש לבכות בתפילות ימים נוראים דאם בא בימים ויירא מפני ראות ותמנע היתה דמעתו יפה עשה כי כוונתו רצויה אך טוב בין באבל בין בתפילות ימים נוראים לעשות קול בכי וכתיב כי שמע ה' קול בכיי ורחמנא לבא בעי לב נשבר עכ"ל רו"ח שם:

כז) **האר"י** ז"ל לא התפלל בקול רם אפילו הזמירות להורות הכנעה ואימה ויראה לפני ה' וביום שבת מרים מעט קולו בנעימה בתפלה דמיושב לכבוד שבת. שער הכוונות שם. מחב"ר אות ד':

כח) **קודם** שהאדם יסדר תפלתו בביה"כ מפ' העקידה ואילך צריך לקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך וכגון לאהוב כל א' מבני ישראל כנפשו כי עי"ז תעלה תפלתו כלולה מכל תפלות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד צריך כל אחד ואחד לכלול עצמו כאלו הוא אבר א' מן החברים שלו ואם יש איזה חבר מהם בצרה צריכים כולם לשתף עצמם בצערו או מחמת חולי או מחמת בניו ח"ו ויתפללו עליו וכן בכל תפלותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חבירו עמו. שער הכוונות שם:

כט) **סעי'** ד' טוב מעט תחנונים בכוונה וכו' וכן בתורה, דשואלין קבעת עתים ואין שואלין כמה תורה למד. וטוב ללמוד ה' פרקים במתון ונעימה יותר מכ' בנחיצה. א"ר אות ה' משם מקור חיים. מחב"ר אות ה' ר"ז אות ט':

ל) **סעי'** ה' טוב לומר פ' העקידה. כתב החיד"א בס' קשר גודל סי' כ"ד אות ג' דאחר פ' העקידה קודם רבש"ע יאמר פ' ושחט אותו וכו' ויאמר יהר"מ וכו' אבל הרש"ש זלה"ה בסי' התפילה לא כתב זה וכן מנהג בבית אל יכב"ץ ההולכים ע"פ דברי האר"י והרש"ש ז"ל שאין אומרים לא פ' ושחט ולא יהר"מ:

לא) **שם** ופ' המן וכו' ובכל דור ודור תקון רבנן סדר לימודים שונים וקביעת עתים במלי דחסידותא וכוונתם לזכות את הרבים המון ישראל דבל"ה הן בעון הם בטלים מת"ת וע"י סדרי הלמודים הללו אנכו ואביזרייהו הם מתעוררים קורין ומקרין ואולם לא נאמרו כל השעורים הללו לת"ח אשר להם יד ושם טוב חכמים ויודעים לעסוק בגופי התורה ולעמוד על עיקר דיני התורה להבין ולהורות ופוק חזי הרב הקדוש האר"י ז"ל כי מעט מעט הראה והתקין בפרטים אלו וכן מצאתי להרב ל"ח פ' הרואה אות פ"ד שכתב דמי שיש לו לב להבין במקום ריצויים ותחנות ותעמדות ילמוד, וכ"כ הא"ר בשם פסקי תוספות. אמנם ראוי לכל ת"ח שיקבע עת כפעם בפעם ללמוד בספרי מוסר כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ואיידי דטריד בגופי הלכות ומחדש בטובו חידושי תורה קרוב שיגבה לבו וכיוצא וקבלתי כי בכלל מאז"ל דתורה תבלין ליצה"ר הוא תוכחת מוסר מרז"ל קמאי ובתראי, ברכ"י אות ט':

לב) **שם** בהג"ה. ודוקא ביחיד מותר לומר יו"ד הדברות וכו' ז"ל שער הכוו' בהקדמה הנ"ז גם הייתי נוהג לומר בכל בקר קודם התפלה פ' המן ויו"ד הדברות וכיוצא בזה בפ' אחרות ומנעני מורי ז"ל שלא לאומרם ובפרט ביו"ד הדברות הזכיר לי טעמו של דבר כי הרי בימים הראשונים קבעום בתפלה ומפני המינים שלא יאמרו שאין עוד ח"ו תורה מן השמים אלא יו"ד הדברות בלבד לכן בטלום ומי זה יערב אל לבו לחזק את המינים ולנהוג מה שבטלו רז"ל בגמרא עכ"ל. והביאו מחב"ר אות ח':

וכתב שע"ת או' י"א בשם קו' טוב עין סי' יו"ד כא דמשמע מהאר"י ז"ל שאין לאומרם אפילו ביחיד אפשר דהקפידה קודם התפלה אבל אחר התפלה אי יקראם באמצע קביעות למודו שפיר דמי, וכ"כ רו"ח אות ל"א:

לג) **סעי'** ו' פ' הקרבנות וכו' כתב ער"ת אות ח' כ"ל דיש לומר פ' הקרבנות בעמידה דהא תניא דיושב פסול בעבודה והביאו י"א בהגה"ט וכתב שכן משמע מהאר"י ז"ל. אבל אנן בדידן לא מלינו כעת כתוב בדברי קדשו כלל מזה וכ"כ ש"ל דף ס"ב ע"א וכתב שמדברי האר"י ז"ל יש לדקדק בהיפך עי"ש וכ"כ ברכ"י אות י"ד ובמחב"ר סי' מ"ח ובקשר גודל סי' ז' אות כ"ב וכתב שם בברכ"י דכן עמא דבר. וכ"כ הרו"ח או' ל"ב דרוב הפו' הסכימו דא"ל לקרותם מעומד דלא כהער"ת והי"א וכמ"ש הש"ל:

לד) **שם** לא יאמר אלא ביום. ומצוה מן המובחר שאין לאומרם אלא עד אחר תפילת י"ח. ברכ"י אות י"ג ע"ש:

יאמר יר"מ שיהיה זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי עולה וכך יאמר אחר פ' המנחה והשלמים מפני שהם באים נדבה: ח י יאמר עם הקרבנות פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה': ט כ יש נוהגין לומר פרשת הכיור ואח"כ פרשת תרומת הדשן ואח"כ פרשת התמיד ואח"כ פרשת מזבח מקטר קטורת ופרשת סמני הקטורת ועשייתו:

ב דין לבישת בגדים. ובו ו' סעיפים:

א לא ילבש חלוקו מיושב (טור) א אלא יקח חלוקו ויכניס בו (ראשו) חרועותיו בעודנו שוכב ונמצא כשיקום שהוא מכוסה: ב ב אל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו:

ידקדק

באר הגולה

י הלכות חיים בשם הרי"ו בר יקר ע"ש ויקרא רבה פ"ב. כ שם.

א מגמרא דשבת קי"ח. ב טור ותענית י"א חגיגה י"ז.

כף החיים

לה) **סעי'** ח' יאמר עם הקורבנות פי' ושחט אותו וכו' דאיתא במדרש אמר הקב"ה מעיד אני עלי שמים וארץ בין עכו"ם בין ישראל בשעה שהן קורין מקרא זה לפונה לפני ה' אני זוכר עקידת יצחק. ט"ז ס"ק ח', שו"ג או' י"א:

לו) **סעי'** ט' נוהגים לומר וכו' הגם דרובא דעלמא אינן נזהרין להיות קורין פ' הקרבנות בכל יום מיהו בזמן מגפה וחולי רע בעולם ב"מ טוב לקרות פ' הקרבנות דבר יום ביומו שהוא מסוגל הרבה ונכון לבו בטוח כי לא תאונה אליו רעה שהוא משומר מכל דבר רע. יפה ללב ח"ג אות י"ב:

לז) **נכון** לקרות בתהלים קודם התפילה שבתהלים נק' זמירות ל' כריתה שמכרית להמקטרגים, לבוש סעי' ט' ומהר"ט תיקנו לומר קודם תפלה ס' הזמירות כדי להכרית ולסלק המקטרגים. רו"ח או' ס"ג ודלא כשו"ת בית יעקב סי' קכ"ז שכ' דאין לומר תהלים קודם התפלה, רו"ח שם ועיי"ש:

לח) **כתב** בס' דרך חכמה דף מ"ה מנהגינו לומר פרק שירה כמ"ש חז"ל כל האומר פרק שירה בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב ותלמודו מתקיים בידו וכו' והביאו א"ר אות י"ד וכתב עליו דלא דק בלשונו אלא ז"ל בברייתא תניא ר"א הגדול אומר כל העוסק בפ' שירה זו בכל יום מובטח וכו' ומשמע שא"צ לאומרו כולו אלא רק העוסק בפרק בכל יום, וכמדומה שנוהגים לחלקו לז' ימי השבוע כמו ס' תלים וכתב בשם מהרי"ס טראני דצ"ל כל העוסק ולא כל האומר כי ענין העוסק הוא לדעת ענייניס הדברים וכוונתם לתועלת לקבל מוסר מן השירות האלו אשר היו מיוחסות לאותם שהם למטה כמה מדרגות ממדרגות האדם למען נחכים באחריתנו לעשות חוקי רצונו ע"ש ועיין רו"ח או' ס"ד שכתב דגירסת בעל העקרים כל האומר כגירסת בע"ל ר"ח ופי' בו כמו שפי' מהרי"ס טראני ז"ל בפי' כל העוסק עיי"ש,

לט) **שם** ופי' סמני וכו' בב"י סיים ואח"ך פי' ברכת כהנים וכאן בש"ע השמיטו ולא ידעתי פי' ואולי השמטת סופר הוא, שו"ג אות י"ב:

מ) **ראיתי** להרב החסיד המקובל המופלא מהרי"ס טראני זלה"ה שהיה נזהר לדבר שום דבור חול קודם שיתחיל הזמירות והיה אומר שכן צריך עפ"י הסוד. קשר גודל סי' כ"ד אות ב':

א) **סעי'** א' לא ילבש חלוקו. הוא כנוגע בעור בשרו וכ"מ מדברי רש"י בפי' משפטים בפסוק כי הוא כסותו לבדה היא שמלתו לעורו דפי' ז"ל שמלתו זו חלוק שהוא סמוך לעורו. יפה ללב ח"ב אות א' והוא פשוט:

ב) **אמרינן** בגמרא חלוק של ת"ח כל שאין בשרו נראית מתחתיו טפח והאדנא אין נזהרין בזה ואפשר משום שהולכין הכל בבתי שוקים ואין בשרו נראה מ"א ס"ק א'

ג) **המניח** מלבושיו מראשותיו משכח למודו. הוריות ס"פ בתרא. הטובל אצבעו במלח ואוכל מחזיר למודו. המסתכל בפני המת או הקורא כתב שעל גבי הקבר משכח לימודו. לקוטי פר"ח והביאו פרמ"ג בא"א אות א' ומיהו מ"ש המסתכל בפני המת או הקורא כתב שע"ג הקבר משכח לימודו ל"ע דבהוריות שם איתא קשה ללימוד ופי' רש"י קשה לשמוע וי"ל דהיינו נמי ע"י השכחה. וכתב שער המצוות פ' ואתחנן דווקא כתיבה בולטת אבל כתיבה שוקעת ליכא למיחש. ועיין שם בגמ' שיש עוד כמה דברים שקשים לשכחה ויש דברים שיפים ללימוד. האוכל בכלים שבורים יהיה לו שכחה והטעם משום שהם רומזים אל בחי' הקלי' והשכחה היא מהם כמ"ש לקמן או' ו':

ד) **סעי'** ג' ידקדק בחלוקו וכו'. ל"ד חלוקו דה"ה שאר בגדיו אלא רבותא הוא שאפילו חלוקו שהוא בגד התחתון אפ"ה כשלבשו מהופך הוא טורח לפשוט כל בגדיו וללבשו כדרכו, פרישה או' ג' עו"ת אות א':

ה) **שם** שלא יהפוך וכו'. כתב ט"ז ס"ק ב' די"ש חילוק בין ת"ח לשאר אנשים דלת"ח אם לבש החלוק הפוכה צריך להפכה אבל שאר אינשי דעלמא יזהר לכתחילה שלא ללבשה הפוכה ע"ש וכ"כ פרישה אות ג'. וטעם ת"ח לפי שכל ת"ח צריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו. פרישה שם. ולהא מלתא יכול כל אדם לעשות עצמו ת"ח. עו"ת אות א' אך הרי' שמלה חדשה דף קי"ב ע"ב מאן דזה וכו' דאפילו כל אדם אם לבשו מהופך יהפכנו עכ"פ לצורך תפלה. ברכ"י אות א' וכ"כ מט"י או' ג' בשם פרי לדיק דאין חילוק בין ת"ח לשאר כל אדם:

ו) **יזהר** שלא ללבוש ב' מלבושים ביחד כי קשה לשכחה שער הכוו' בדרוש ברכ"ש והביאו מג"א ס"ק ג' והטעם מבואר בשער הכו' כי לכל לבוש ולבוש יש בחי' או"מ והמחבר שני מלבושיו ולובשם ביחד אינו נותן מקום לאו"מ ליכנס תוך ב' המלבושים יחד ולהקיף בין כל לבוש ולבוש ועי"כ אין הקליפות נדחות משם ונודע שאין השכחה מצויה אלא מצד הקלי' ע"ש ונראה לומר דהה"ל אם לובש ב' כובעים זה בתוך זה יש לחוש לטעם זה דקשה לשכחה ולכן לא יפה עושים אותם שלובשים הכובע של ע"ג הראש שהוא אדום הנקרא פיס בתוך הכובע הגדול בוגיטא

וכדומה

ג ג ידקדק בחלוקו ללובשו כדרכו שלא יהפוך הפנימי לחוץ: ד ד ינעול מנעל ימין תחלה ולא יקשרנו ואח"כ ינעול של שמאל ויקשרנו ויחזור ויקשור של ימין: הגה ובמנעלים שלנו שאין להם קשירה ינעול של ימין תחלה (תוס' פ' במה אשה ד' ס"א): ה ה כשחולץ מנעליו חולץ של שמאל תחלה: ו ו אסור לילך בקומה זקופה ולא ילך ד' אמות ז בגלוי הראש ח ויבדוק נקביו: הגה ויכסה כל גופו ולא ילך יחף (א"ז) וירגיל עצמו לפנות בוקר וערב שהוא זריזות ונקיות (הגהות מיימוני פ' ה' מהל' דעות):

באר הגולה

ג שבת קי"ד, ד שם סא. ה שבת שם. ו קדושין לא. ז שם. ח ברכות טו.

הנהגת

כף החיים

וכדומה להם לפי מנהגו ללובשם זה בתוך זה כי גם זה גורם לשכחה והוא ברור. רו"ח אות ג':

ז) **וכאשר** האדם לובש מלבושיו בכל פעם שלובש צריך ליזהר לקחת ב' ידי הלבוש ביד ימינו בלד ימינו ואח"כ ישאיר לד הימני ביד ימינו ואח"כ יתן לד שמאל של המלבוש ביד שמאלו דרך האחור ואח"כ ילבוש לד ימיני של המלבוש ביד ימינו ואח"כ ילבוש לד שמאלי של המלבוש ביד שמאלו ותמיד יכוין לכלול הכל בימין ואח"כ הימין נותנו אל השמאל. שער הכוו' שם הביאו מ"א שם:

ח) **סעי'** ד' ינעול מנעל ימין תחלה וכו' וכשהוא רוחץ וסך ימין תחלה ואם רוחץ כל גופו ראש תחלה מ"א ס"ק ד' ר"ז או' ו' וכ"כ ידידינו הרב בן א"ח (נר"ו) פ' ויגלת או' ט"ו ומ"ש המ"א שם דבד"מ איתא דלא ראה מדקדקים בזה ע"ש אפשר דדוקא בנעילת המנעלים ותליתן שהוא בכל יום שייך לעשות כבוד להקדים מה שצריך להקדים אבל רחיצה וסיכת כל הגוף דאינה בזמן הזה אלא לפרקים אין להקפיד ובריי[תא] מיירי בזמנם שהיו רגילים ברחיצה וסיכה בכל שעה ומ"מ המדקדק גם בזמן הזה תע"ב מט"י או' ה':

ט) **וכן** כשלובש מלבושיו ילבש על ראשו תחלה אך סגי בכובע הקטן הדק שלובש בראשו תחת הכובע הגדול או המצנפת ובני אדם שאין להם כובע תחתון כ"א כובע אחד האדום שקורין פ'ים ילבש תחלה קודם החלוק בן א"ח שם:

י) **שם** ואח"כ ינעול של שמאל וכו' המחליף סנדל של שמאל לימין קשה לשכחה ומאבד מזונותיו. יפה ללב ח"ב או' ג':

יא) **שם** בהג"ה ובמנעלים שלנו כו' וכ"כ בשער הכוו' בדרוש הנ"ז:

יב) **סעי'** ה' כשחולץ מנעלין וכו' וכן כשחולץ שאר בגדים יחלוץ של שמאל תחלה. קלור ש"ע סי' ג' או' ד':

יג) **סעי'** ו' אסור לילך בקומה זקופה. ואפי' פחות מד"א ב"ח ט"ז ס"ק ד' עו"ת אות ה' מ"א ס"ק ה' א"ר או' ג' מט"י או' ה' ר"ז או' ה' מחה"ש או' ה' ואע"ג דבגמרא איתא בהדיא ד"א וכן הגירסא בהרי"ף והרא"ש ז"ל נ"ל דלא דוקא ונקטי ד"א דכך היא סתם הליכה. מט"י שם. ומ"ש הט"ז והטור והש"ע לא גרסי בגמרא בזה ד"א כבר השיגו הי"א. ועיין מחב"ר או' א' וי"א דאינו אסור אלא בד' אמות. י"א. פרמ"ג א"א או' ה' וסברא א' עיקר:

יד) **ושיעור** הזקיפה כל שלא יוכלו עיניו לראות למטה בסמוך לרגליו וצריך מחמת זה לילך בנחת שלא יכשל בהליכתו ומ"מ לא יכוף קומתו או ראשו יותר מדאי אלא במדת בינונית בכדי שיראה את הבא כנגדו בפניו בלי שיזקוף עיניו למעלה יותר מדאי. ר"ז שם:

טו) **שם** ולא ילך ד"א בגלוי הראש, וי"א דאינו אלא מ"ת חסידות אבל איסורא ליכא. ב"ח. עו"ת או' ה' וכן פי' מחה"ש כאן ומאמ"ר בסי' ל"א או' ה' כוו' מ"א ס"ק ו' ברכ"י או' ב' מאמ"ר או' א' ועיין מחב"ר או' ב' וי"א דאיסורא נמי איכא לבוש סעי' ו' מט"י או' י' (ועיין נו"ש או' ד' שהחזיק דבריו) יד אהרן. וכן הבין יפ"ע הו' ב' דברי הטור והש"ע. קילור ש"ע סי' ג' או' ו' מיהו לדעת זוה"ק פ' פנחס דרמ"ה ע"ב אינו אסור לילך ד"א בגילוי הראש אלא הת"ח והביאו מחב"ר שם. רו"ח או' ב' וכן יש להורות דת"ח אסור לילך ד"א בגילוי הראש כדעת הזוהר ושאר כל אדם ממדת חסידות כסברא א':

טז) **שם** ד"א בגילוי הראש, וממדת חסידות אפי' פחות מד"א. ב"ח. מ"א שם. ברכ"י או' ג' ואפי' יושב יש להחמיר ולצורך כגון להקר וכיוצא מותר. ברכ"י שם בשם שמ"ח דף קי"ב ע"ג והוא על מסכת שבת דף קי"ח ע"ב. כרם שלמה. מסגרות הזהב על קי' הש"ע שם או' ב' ועיין עוד מזה לקמן סי' ל"א או' י"ג:

יז) **בבית** המרחץ אפי' מדת חסידות אין בו. שמ"ח שם. כר"ש. ומיהו יש מדקדקים אפי' במרחץ הרב שמ"ח שם. ונ"ל שאין להחמיר בזה כי הוא חומרא יתירה הרבה. ברכ"י או' ה' וכתב הרב בן א"ח (נר"ו) פ' ויגלה או' ט"ז דבבית החלון יכסה ראשו עד שיכנס לבית הפנימי. ועיין לקמן סי' ל"א או' ך' שכתבנו דכסוי היד שלו מהני לענין הילוך ד"א וע"כ גם בבית הפנימי יש לכסות ראשו בידו כשהולך ד"א כיון דליכא פסידא וכן יש נוהגין.

יח) **כתב** בשל"ה דף קל"ח דמדת חסידות להיות ראשו מכוסה בלילה כמו ביום. א"ר או' ד' עמודי השלחן על קי' הש"ע שם או' ו':

יט) **יש** ליזהר לכסות ראש הקטנים דתהוי עלייהו אימתא דשמיא. מ"א סע"ק וא"ו. א"ר שם ר"ז או' ז' קי' ש"ע שם או' ו':

ך) **כובעים** הקלועים מקש ארוג כעין נקבים וכן פארוק העשוי מבערות שבוצים כסוי וכן מהני לכסות בידיו ע"ג ראשו אע"ג דלא מהני לגבי הזכרת השם. מסגרת הזהב שם. ועיין מזה לקמן סי' ל"א סעי' ד' ובדברינו לשם בס"ד:

שם ויבדוק

ג הנהגת בית הכסא. ובו י"ז סעיפים

א א כשיכנס לבה"כ יאמר התכבדו מכובדים וכו' ב ועכשיו לא נהגו לאומרו: ב ג יהא צנוע בבית הכסא ולא יגלה עצמו עד שישב: הגה ולא ילכו שני אנשים ביחד גם לא ידבר שם ויסגור הדלת בעדו משום צניעות (אור זרוע): ג ד אם רוצה למשמש בפי הטבעת בצרור או בקיסם לפתוח נקביו ימשמש

באר הגולה
א שם ס'. ב ב"י. ג שם בברכות סב ד שם. ה שם כג.

כף החיים

כא) שם ויבדוק נקביו. שמא יצטרך לנקביו באמצע התפלה ר"ז אות ח' והחיד"א כתב בקש"ג סי' כ"ד אות א' שיש סוד בדבר וכמ"ש רז"ל הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו וכו':

כב) שם בהגה ויכסה כל גופו, לא ילבש בגדים יקרים כי דבר זה מביא את האדם לידי גאוה ולא בגדים פחותים מאד או מלוכלכים שלא יתבזה בעיני הבריות אלא יהיו לו בגדים ממוצעים ונקיים. קי' ש"ע שם אות ג' וכן האר"י ז"ל לא היה חושש בעצמו להתכבד במלבושים נאים יותר מדאי אבל במלבושי אשתו היה זהיר מאד לכבדה ולהלבישה והיה מפיק כל רצונה אף אם לא היתה ידו משגת. כ"כ בשער המצות פ' עקב:

כג) שם בהגה. ולא ילך יחף. וימכור כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו. מג"א סע"ק ז' ר"ז אות ט' קי' ש"ע שם. ואם עושה משום תשובה מותר וכן עשה דוד הע"ה הולך יחף. א"ר אות ה' בשם של"ה. וכן אם הוא בדרך מחוץ לעיר יכול לילך יחף. יפה ללב ח"א אות יוד בשם מור אביו בס' לב חיים ח"א סי' כ"ט ע"ש:

כד) שם בהגה. וירגיל את עצמו לפנות בקר וערב. ואפי' במקום שא"צ להתרחק כגון שיש לו בה"כ בביתו. מג"א סע"ק ח' מחה"ש. ר"ז אות ח':

א) סעי' א' כשיכנס וכו' ועכשיו לא נהגו לאומרו. דאין אנחנו מחזיקים עצמנו ליר"ש שהמלאכים מלווים אותנו. ב"ח. ט"ז סעק"א. ר"ז אות א' אבל במלת שמורים דף כ"א ע"ד כתב צריך להזכר שבכל פעם שיכנס בבה"כ שיאמר התכבדו וכו' היפך ממ"ש הרד"א כי הוא טוב לאומרה כדי להעביר ממנו רוח הטומאה ומחשבות רעות ויהיה לבו פתוח תמיד לד"ת ללמוד אותה בקדושה ובטהרה ע"ש והביאו מחב"ר אות ב' וכתב עוד משם הרב המקובל הגי' מוהר"ם פאפירש ז"ל בס' אור צדיקים ז"ל יאמר התכבדו וכו' ואף שכתב בש"ע שלא לאומרו עכשיו עכ"ז חידש האר"י לאומרו גם עכשיו ובזה ניצול שלא יהרהר בד"ת בבה"כ עכ"ל וכ"כ הרו"ח אות א' בשם ס' מגיד משרים למרן ז"ל בפ' מטות ומשמע דא"ל המגיד למרן הקדוש שיאמר התכבדו מכובדים. וכ"כ יפה ללב ח"ג אות א' וכ' שע"ת אות א' ואולי לא נאמרו הדברים אלא ליחידים אשר תורתם אומנותם ולא זולתם דמחזי כיוהרא אבל הפ"ת ביו"ד סי' רמ"ו אות יוד כתב דלא שייך מחזי כיוהרא אלא בדבר שעושה בפני רבים משא"כ בזה:

וזה הנוסח התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא כי כן דרכם של בני אדם וכן יאמר בכל פעם שיכנס. טור:

ב) סעי' ב' יהא צנוע בבה"כ וכו' והמצניע עצמו בבה"כ אין ר"ר ולא מיתה שולטים עליו והוא מא' מג"ד שמאריכין ימיו של אדם והיינו לגדולים אבל להטלת מים לא יהא צנוע. יפה ללב ח"א אות ב':

ג) שם בהג"ה. ולא ילכו ב' אנשים ביחד. ואם מפחד יכול אחד להניח ידו על ראשו דרך חלון. גמרא ברכות דף ס"ב ע"א. מג"א סע"ק א' ר"ז אות ב' והמכניס ידו לתוך בה"כ צריך נט"י בעירוי ג"פ. רו"ח אות ג' ועיין בדברנו לקמן סי' ד' אות ס"ו:

ד) שם בהגה. ולא ילכו ב' אנשים ביחד. וה"ה שתי נשים לא יכנסו ביחד. וכתב בחס"ל ז"ל שיש להזהיר בזה גם על הקטנים א' משום שירגילו במילי דצניעותא וא' משום שלא ירגילו במילי דפריצותא ואפי' בקטנים שאין יודעים עשות רע דהא אמרו בגמרא דאיתתא לא תקום להשתין בפני תינוק יונק וכ"ש בגדולים קצת. בן א"ח ה' שנה א' פ' ויצא אות ו':

ה) שם בהגה. גם לא ידבר שם. אבל נשים תקנו חכמים שיהיו מספרות בבה"כ משום יחוד ובמקום שכן בעיר אין לחוש. מג"א סע"ק ב' וכן במקום שכן בעיר לא ילכו שני נשים ביחד ודלא כפרמ"ג א"א אות ב' חיי עולם על מ"א סק"ב, ועיין בן א"ח שם:

ו) שם בהגה. גם לא ידבר שם. כי יש מין שד המחטיא את האדם אם ידבר שם. אור ישראל בשם האר"י ז"ל. עמודי השלחן על קי' הש"ע סי' ד' אות ג' והרב סלת בלולה אות ב' כתב שאסור לדבר בבהכ"ס כדי שלא לתת להחצונים מקום לאחוז בענין הקול והדבור של האדם כי קדוש הוא. ולצורך גדול כ"ז שלא נפנה עדיין אפשר דמותר. שע"ת אות ב' עמה"ש שם. וכמה בספרי מוסר כתבו שטוב לחשוב מחשבות אחרות בביה"כ כדי שלא יכנסו ברעיוניו הרהורי ד"ת. וכתב הר"ח שטוב להרהר בבה"כ בצרכי מזונותיו וצרכי ביתו ובשבת יחשוב בבניינים נאים וציורים. סלת בלולה אות ח':

ז) שם בהגה. ויסגור הדלת וכו' ואפי' בלילה וחשך ואפילה. ומ"מ אם יש בביה"כ ריח רע קשה לו מאד והוא פותח את הדלת לאלולי פורתא יש להקל בחושך לילה ואין רואהו. בן א"ח שם אות ד':

ח) כשנכנס לביה"כ לא יכנס ופניו לאחוריו או לפניו אלא לצדדין. מסכת דר"א, ליקוטי פר"ח:

ט) סעי' ג' אם רוצה למשמש וכו' אם הוצרך לפנות ואינו יכול לפנות יעמוד וישב יעמוד וישב עד שנפנה או יסיח דעתו מדברים אחרים. גמרא שבת דף פ"ב ע"א מט"י אות ה' ומ"ש המג"א סע"ק ג' ילך ד' אמות וישב וכו' צ"ע דבגמ' לא הוזכר ד' אמות אלא יעמוד וישב רק תקנה אחרת דילך יו"ד פעמים ד"א או ד' פעמים יו"ד אמות ע"ש. ואח"כ ראיתי בס' חיי עולם על מג"א סע"ק ג' שהקשה קושיה זו על מג"א והניח בצ"ע:

באר הגולה
ו שם סא לפירוש ירושלמי והתוס' שם והרא"ש והרשב"א שם: ז ברכות ה לפי פי' התוס'. ח ב"י לדעת הרמב"ם בפ"ז מהל' ביהבחירה ט שם בגמ' סא וגי' הרמב"ם שם י שם בגמ' סב. כ שבת פ"ב. ל ברכות סב.

ימשמש קודם שישב ולא ימשמש אחר שישב מפני שקשה לכשפים: ד ה לא יגלה עצמו כ"א לאחריו טפח ומלפניו טפחיים ואשה מאחריה טפח ומלפניה ולא כלום: ה ו אם נפנה במקום מגולה שאין בו מחיצות יכוין שיהיו פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא אבל בין מזרח למערב אסור (ולהטיל מים בכל ענין שרי) (ב"י בשם הרמב"ם): ו וכן אסור לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו ח ונכון להזהר אפילו כשאין אשתו עמו: ז ט המטיל מים מן הצופים ולפנים (פי' מקום שיכולים לראות משם הר הבית ומשם ולהלן אין יכולים לראות רש"י): [לא] ישב ופניו כלפי הקודש (הגה לצפון או לדרום) או יסלק הקודש לצדדין: ח י כשנפנה בשדה אם הוא אחורי הגדר יפנה מיד ובבקעה יתרחק עד מקום שלא יוכל חבירו לראות פירועו: ט כ לא ישב במהרה ובחוזק ולא יאנוס לדחוק עצמו יותר מדאי שלא ינתק שיני הכרכשתא: י ל לא יקנח ביד ימין:

לא

כף החיים

י) סעי' ד' לא יגלה עצמו וכו' ופשוטה מגלה עצמו לא יגלה עצמו מעומד אלא עד אחר שישב ולאחר שעשה צרכיו יכסה עצמו קודם שיעמוד. תמיד פ"א דף כ"ז ע"ב:

יא) שם כי אם מלאחריו טפח וכו' כן עיקר כדברי מרן ז"ל ודלא כב"ח. יד אהרן הגב"י. מש"י אות ו' מאמ"ר אות א' פרמ"ג מש"ז אות ב':

יב) שם ומלפניו טפחיים. ואף אם עושה קטנים בלא גדולים מלפניו טפחיים, פרמ"ג שם:

יג) שם מלפניו טפחיים. ואם המקום מטונף ויש חשש שיטנפו בגדיו א"צ ליזהר בזה אלא יגלה כפי הצורך לפי המקום וכל מה שאפשר למעט בגילוי ימעט וכמ"ש החס"ל ז"ל וכן נמי כל דאיכא חשש טנוף יש להקל בבה"כ שיש בו מחיצות ודלת סגור ולכן בזה"ז דעל הרוב כל בתי כסאות יש בהם מחיצות ודלת סגור אין מקפידין בענין הגילוי. בן א"ח שם אות ה':

יד) סעי' ה' אם נפנה במקום מגולה וכו' אבל בחצר בכל ענין שרי. ב"י מג"א סע"ק ה' ומ"מ נ"ל דעיר המוקפת חומה לא מקרי מחיצות לענין זה. מג"א שם. אבל הרב נו"ש אות ד' כתב דמלשון מרן משמע דאין צריך לדקדק בזה כי אם בשדה דוקא אבל כל שהוא בתוך העיר שיש שם חומה ומחיצות אין צריך לדקדק עי"ש:

טו) שם שאין בו מחיצות וכו' אבל אם יש מחיצות אפילו מחיצה א' לצד מערב סגי שהם השכינה. ב"י. לבוש א"ר אות ג'. יפ"ע או א' ויחזור אחוריו לצד מערב. ישי"ע שם א"א אות ה'. ר"ז אות ח' ויש מתירין אפילו אם המחיצה לצד מזרח אם מחזיר אחוריו לצד מזרח. מג"א שם ר"ז שם. תוספת שבת בקי' ס' פלאים. וכן משמע מקו' ש"ע סי' ד' אות ב' ומחיצות דנקט הש"ע לאו דוקא אלא אורחא דמלתא נקט וה"ה מחיצה א' נמי סגי. תו"ש שם. אבל דעת הפרמ"ג שם והשי"ע שם אם המחיצה לצד מזרח אסור. ויש לחוש לדבריהם. ועיין נו"ש אות ה' ושיעור המחיצה בזה כי הרב בן א"ח שם אות ט' א"צ שתהיה גובה עשרה אלא כל שאין פירועו מגולה שרי ולכן אם היא קטנה יפנה סמוך לה ממש באופן שתגין שלא יתגלה פירועו, ור"ל דאפילו במקום מחיצות צריך לדקדק בזה שלא לפנות בין מזרח למערב ונכון לחוש לדבריהם לכתחלה. במקום שאפשר שלא לבנות בהכ"ס תחלה לפנות שם למערב או למזרח אלא לצפון. ר"ז אות ז' הרב בן א"ח שם. ועיין מש"ז או' ה'. וכן יש נוהגים ליזהר שלא לבנות בה"כ אלא בין צפון לדרום:

טז) סעי' ו' וכן אסור לישן בין מזרח למערב וכו' פי' רש"י יכוין שיהא ראשו ומרגלותיו זה לצפון וזה לדרום. וכ"פ הש"ע סוף סי' ר"מ. מיהו בזוהר פ' במדבר כתב בהיפך דהכוונה דהנותן מטתו בין צפון לדרום פי' ראשו למזרח ומרגלותיו למערב והביאו הב"ח. וז"ל שער המצות פ' בראשית ועניין נתינת המטה בין צ"ד הוא יהיה דוגמת אדם הראשון כשנברא וכדוגמא שיעור קומה העליונה ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממזרח אביא זרעך ורגליו למערב יסו"מ כנזכר אצלנו בענין נטילת לולב וידו הימנית בדרום שהוא החסד ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה עכ"ל. וגם רש"י בספר ליקוטי פרדס חזר מפי' והסכים לפי' המקובלים והביאו ברכ"י אות ב', ועיין בת' שב יעקב סי' ג' שהכריע ג"כ כדעת הזוהר, והגם שכתב שכנה"ג בהגב"י אות ד' דעכשיו אין העולם נזהרים בכך עי"ש וכ"כ עו"ת אות ו' דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד מ"מ יש ליזהר כדעת הזוהר והאר"י ז"ל:

יז) סעי' ח' כשנפנה בשדה וכו' וכ"ה אם הוא מפנה בבית אחורי הכותל יכול לפנות אעפ"י שחבירו שומע העיטוש, עו"ת אות י"ד בשם על גמ' ברכות דף ס"ב ע"א. שע"ת או' ח' ר"ז אות י"ב ובמה"ת אות ג' בן א"ח שם אות ז' ודלא כלבוש דמשמע דמחלק בין שדה לעיר. שע"ת שם.

יח) שם ובבקעה יתרחק עד מקום וכו' לראות פירועו. פי' גילוי שלו מה שמגלה מבשרו בשעה שנפנה ואע"פ שחבירו שומע קול עיטושו של מטה אפ"ה א"צ להתרחק יותר. ט"ז סע"ק ז' ר"ז שם:

וא"צ להתרחק יותר עד שלא יראנו חבירו אלא אע"פ שרואהו מרחוק אין בכך כלום כיון שאין רואה פירועו. ר"ז במה"ת שם. בן א"ח שם:

יט) סעי' ט' לא ישב וכו' ויבדוק עצמו היטב ולא ימהר לצאת כמו שעושין המון העם אלא ישהה שם עד שירגיש בעצמו שא"צ עוד, הי"א כלל ג' אות א' קיצור ש"ע סי' ד' אות ג':

כ) סעי' יוד. לא יקנח ביד ימין. ואסור יד מקנח בשמאל דידיה שהוא ימין דעלמא. ט"ז סע"ק ט' לפי גירסא שלפנינו. וכן פי' דבריו יד אפרים ומש"ז ומחה"ש ס"ק ח' וכ"כ מג"א ס"ק ח' עיין מחה"ש. ר"ז אות י"ד. קיצור ש"ע שם אות ה' חיי עולם על המג"א ס"ק ח':

וק

יא מ לא יקנח בחרס משום כשפים ולא בעשבים יבשים שהמקנח בדבר שהאור שולט בו שיניו התחתונות נשרות נ ולא בצרור שקנח בו חבירו מפני שמביא את האדם לידי תחתוניות: הגה ועכשיו שבתי כסאות שלנו אינן בשדה נהגו לקנח (בחרס וכן נהגו לקנח) בדבר שהאור שולט בו ואינו מזיק ופוק חזי מאי עמא דבר (תוספ' אגודה פרק המוציא): יב ס יפנה בצניעות בלילה כמו ביום

לא

באר הגולה
מ שבת פב: חולין קה.
נ ברכות סב.
ס שם.

כף החיים

כ) **וכן** אם כותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין דיש לקנח בימין דעלמא מג"א ומחה"ש שם. ר"ז שם. נוה שלום אות יו"ד. ומ"ש המחב"ר אות ח' דדברי המג"א קשים וכו' וכבר השיג עליו הא"ר ושבכ"ם עיין נוה שלום שם שמיישב דברי המג"א. ועיין חיי עולם שם מ"ש על המ"א ועל דברי הלב"ש והפרמ"ג:

כא) **שם** לא יקנח וכו' אבל לשפשף הניצוצות של מי רגלים מבואר בב"י סי' מ"ג דשרי אפי' בימין ואפשר דה"ה דשרי להרוג כנה בימין. א"ר אות ח' ר"ז במש"ת אות ט' בן א"ח שם אות י"ד:

כב) **שם** לא יקנח ביד ימין. ואפי' כשמקנח בנייר וכדומה לא יקנח בימין. פאת השלחן על קי' הש"ע שם בשולי היריעה ודלא כדמשמע מר"ז שם באות הנז':

כג) **כתוב** בשל"ה שלא יקנח באצבע אמצעי שכורך עליה רצועה של תפילין והביאו מג"א שם. א"ר שם ר"ז אות ט"ו. קי' ש"ע שם. ואם א"א לו בכך מחמת רוב הלכלוך שאינו מתקנח היטב אז יקנח בכל אצבעותיו. בן א"ח שם:

כד) **אשה** נמי לא תקנח ביד ימין, מו"ק. ואינו מוכרח להחמיר עליה דעלובה אשה אתמר בה כל סוד המרכבה ואמרו עלה חמה מלא וכו' מחב"ר אות ט' אבל הרה"ג בן א"ח שם כתב דאשה נמי לא תקנח בימין כי יש עוד טעמים לדבר זה דשייכי גם בה:

כה) **סעי'** י"א. לא יקנח בחרס וכו' והא דכתב מרן ז"ל סי' ש"ב סעי' ה' דמקנח באוזן החרס התם לא מיירי רק לענין איסור שבת ובא לאשמעינן דבצרור איכא איסור שבת אבל בחרס שהוא אוזן הכלי מותר משום איסור שבת אע"ג דאיכא למיחש לכשפים מ"מ לא חיישינן ליה במקום איסור שבת, ב"ח. הלכה ברורה אות ד' בשם הנז'. עו"ת או' י"ב, וכ"כ ברכ"י או' ו' ועיין שם שהאריך בזה והעלה דבחול אף באוגני כלים אין לקנח משום כשפים ודלא כהט"ז והביאו בספרו א"ר אות ט' שכתב דהמקנח באוגני כלי חרס אין בו משום כשפים. שע"ת אות יו"ד. ר"ז אות ט"ז. מטעמי השלחן אות כ"ח:

כו) **שם** משום כשפים. אע"פ שהוא דעת קדמונים שאין לסמוך על רפואת התלמוד. מ"מ מה שיש לחוש מעניני כשפים והזיקות שבגופו למיחש מבעיא. וע"כ לא ישתה אופיה ולא יכפה בהו ולא ידחה בידו ולא יאכל מן האגד שאסר גינאה ולא יאכל ירק שנפל על השלחן ולא ישב תחות המרזב והצרורה לשתות מים שנשאבו מן הנהר ישפוך תחלה ממנו לארץ. יש"ש פ' כל הבשר סי' י"ב והשמיט הא דלא קטל לכו כינה המנייכו. מטעמי השלחן אות כ"ט:

כז) **שם** ולא בעשבים יבשים וכו'. ואפילו האידנא דלא חיישינן לכשפים (ר"ל כיון שאינם בשדה וכדברי רמ"א לענין חרס, לב"ש) אסור מפני שמתחכין הבשר. ועיין סי' ש"ב סעי' ה' מג"א ס"ק ט'. מטעמי השלחן אות ל':

כח) **שם** שהמקנח בדבר שהאור שולט בו וכו'. אינו אומר בדבר שהאור שורף, שכל דבר האור שורף אלא דבר שבמהרה האור שורפו. מטעמי השלחן שם בשם גמרא חולין דף ס"ז ע"ב:

כט) **שם** בדבר שהאור שולט בו וכו'. בגמ' איתא ג"כ דלא יקנח בסיד ובחרסית מחמת זה. מטעמי השלחן שם:

ל) **שם** ולא בצרור שקנח בו חבירו וכו'. ואם קנח הוא עצמו בו או שיבש או שקנח מצד אחר לית לן בה, מג"א סק"י ר"ז אות י"ז:

לא) **איתא** בירושלמי ס"פ המוציא, אין מקנחין לא בפי הכלב ולא בפני הכלב ולא במים שלוקק בהם הכלב ולא במים שאין בהם מי' שאה ולא בדבר הנכנס לאור ויצא ולא במים של מרחץ. א"ר אות ט' חיי עולם על הש"ע סעי' י"א:

לב) **שם** הגה, ועכשיו שבתי כסאות שלנו אינם בשדה וכו'. אבל בתי כסאות שבשדה יש ליזהר גם בזה"ז ובה"כ שבשדה הוא אפילו סמוך לעיר כל שאין בני אדם מצוין שם ואם יש עוד אחר עמו א"צ ליזהר אפילו בבה"כ שבשדות ובעיר אפילו בלילה א"צ ליזהר. מטעמי השלחן אות ל"ד:

לג) **שם** נהגו לקנח בחרס. היינו אוגני כלי חרס שהם חלקים ולית בהו סכנה, עיין סי' ש"ב סעיף ה'. פרמ"ג א"א אות י"א. ר"ז אות ט"ז. ודלא כלבוש.

לד) **שם** וכן נהגו לקנח בדבר שהאור שולט בו וכו'. אבל בדבר שקנח בו חבירו אסור גם בבית יש סכנה. פרמ"ג שם. חיי עולם על מג"א ס"ק י"א:

לה) **שם** וכן נהגו לקנח וכו' יזהר לקנח את עצמו יפה כי אם יש לו אפילו משהו צואה בפי הטבעת אסור לו לומר שום דבר שבקדושה. קי' ש"ע שם. ואפילו בדיעבד שאם עבר והתפלל אפשר דצריך לחזור ולהתפלל ולכן צריך ליזהר מאד. חיי"א כלל ג' או' ב':

ועיקר הרחיצה במים חמים ומלאתו לא רוחץ. באה"ט ס"ק ט"ז בשם סידור האר"י ז"ל. סולת בלולה או' ח' בן א"ח שם או' י"א. מטעמי השלחן שם:

לו) **סעי'** י"ב. יפנה בצניעות בלילה וכו' פי' שלא יגלה עצמו יותר מביוש ואם אין שם אדם יפנה ברחוב אבל לא בפני עכו"ם, מג"א ס"ק י"ב. ר"ז ס"ק י"ח:

ואפי' יש לו קרן זוית א"צ לילך לשם, עש"י. חיי עולם על ט"ז סק"י. וכן פי' א"א ס"ק י"ב כוו' מג"א דכרבא קימ"ל ולא כרב אשי. ועיין מש"ז ס"ק י':

והנה מזרח ומערב נמי אסור בלילה כמו ביום כחשכה כאורה לפני ה'. א"א שם. וכל זה לפנות אבל

יג ע לא ישתין מעומד מפני ניצוצות הניתזין על רגליו אם לא שיעמוד במקום גבוה או שישתין לתוך עפר תחוח (פי' קרקע שאינה בתולה אלא כגון של ארץ חרושה): יד פ יזהר שלא יאחוז באמה וישתין אם לא מעטרה ולמטה מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה צ אא"כ הוא נשוי ק ומדת חסידות ליזהר אפי' הנשוי: טו ר אפילו מי שאינו נשוי מותר לסייע בביצים: טז ש לא הותר לנשוי לאחוז באמה אלא להשתין אבל להתחכך לא: יז ת המשהה נקביו עובר משום בל תשקצו:

דיני

באר הגולה

ע נדה יג וברכות מ. פ נדה שם: צ רמב"ם פכ"א מהל' א"ב. ק רבי יונה בספר היראה. ר שם. בגמרא דנדה. ש סמ"ג סי' קנ"ז. ת מכות ט"ז

כף החיים

להשתין מותר אפי' ביום בפני רבים אם צריך לכך משום דאיכא סכנה. מג"א שם. ר"ז שם. קי' ש"ע שם או' ב' בן א"ח שם או' ח' ומ"מ יש לו להסתלק לצדדין. קי' ש"ע שם. בן א"ח שם. ואם אין לו מקום אפי' בפני אשה מותר. חיי"א כלל ג' או' א' ואתתא לא תיקום לכדיא בפני תינוק אבל לצדדין לית לן בה. מג"א שם. ר"ז או' י"ט. רו"ח או' ד' יפה ללב ח"ג או' ג' וד' בן א"ח שם:

לז) **שער** י"ג. לא ישתין מעומד מפני ניצוצות וכו' והיינו שיוצא לנוז על בגדיו כ"כ הטור ואע"ג דמהני לשפשף הניצוצות דכשעומד ואין אוחז באמה איכא רוב ניצוצות ולא סגי בשפשוף, מ"א ס"ק י"ג, ר"ז או' כ':

לח) **שם** אם לא שיעמוד במקום גבוה וכו' ואם משתין מיושב אפי' אינו מקום גבוה ולא עפר תחוח ליכא למיחש לניצוצות, ב"י. פרישה או' י"א. שו"ג או' כ"ד נו"ש או' י"ד, ר"ז שם:

לט) **שער** יד. יזהר שלא יאחוז באמה וכו' פי' אפי' ע"י בגד אם לא במטלית עבה, נדה דף י"ג, מג"א סע"ק ט"ו, א"ר או' י"ב. ש"ך יו"ד סי' קפ"ג סק"ו. א"א או' ט"ו, חיי"א כלל ג' אות ג' ר"ז אות כ"ב, אבל הרב בכ"ש על נדה דף י"ג כתב דלא אמרינן מטלית עבה אינו מחמם כ"א בזמן קצר כבליעת תרומה וכבדיקת קרי אבל להטיל מים לא. עי"ש. וכ"כ ברכ"י אות ס' ויש להחמיר כמ"ש הבכ"ש. מטעמי השלחן אות מ"ג:

מ) **שם** אם לא מהעטרה ולמטה וכו' ואע"פ שהוא קשוי מותר לאחוז מהעטרה ולמטה ב"י, פרישה אות י"ג פו"ח אות י"ד. א"ר או' י"ג, ר"ז אות כ"א, ודלא כהרב כס"א אות ו':

מא) **שם** אלא א"כ הוא נשוי, משמע דמהעטרה ולמטה אפי' לבחור מותר ודלא כפו"ח שנסתפק בזה. נו"ש אות ט"ז. שב יעקב סי' ד':

מב) **שם** אלא א"כ הוא נשוי. הרב בי"ש באה"ע סי' כ"ג סע"ק ד' כתב דאף באין אשתו עמו מותר. וכ"כ הישי"ע או' ז' בשם תוס' יומא דף י"ח בד"ה יחוד דאע"ג דאין אשתו עמו מותר דחשיב פת בסלו וה"ה בנדה חשיב פת בסלו. אבל המג"א סע"ק י"ד כתב דאם אין אשתו עמו או שהיא נדה אסור. וכ"כ ט"ז סע"ק י"ג. מאמ"ר אות י"א וכ"כ ברכ"י אות י"א בשם האגודה וכתב דכן עיקר דמדינא אסיר אם אין אשתו עמו. והביאו מטעמי השלחן אות מ"א וכ"כ חיי"א שם. ר"ז אות כ"ב, שמן המאור על מג"א סע"ק י"ד ועי"ש שמיישב דברי התוס' יעי"ש שמסתפק אם אשתו עמו בעיר מהני או דצריך דווקא שתהיה מצויה לו באותה שעה שמשתין עי"ש שהניח בצ"ע. ועיין ט"ז שם:

מג) **שם** ומדת חסידות ליזהר אפילו הנשוי, והט"ז כתב דהטור וספר היראה דינא קאמר ולא מדת חסידות כפי' הב"י וש"ע. אבל האחרונים חלקו עליו והעלו כדעת מרן ז"ל, הלכה ברורה אות ס' יד אהרן בהגב"י. מאמ"ר אות י"א. נוה שלום אות ט"ו. ר"ז אות כ"ב. קי' ש"ע סי' קנ"א אות ג':

מד) **שער** ט"ז. לא הותר לנשוי וכו' אבל להתחכך לא ואפילו מעטרה ולמטה יש להחמיר, ר"ז אות כ"ג. חיי עולם על הש"ע. ועי' כתונת יש להקל בנשוי להתחכך מעטרה ולמטה אבל בפנוי יש להחמיר להתחכך אפילו למטה מהעטרה ואפילו ע"י כתונת דלא התירו לפנוי לאחוז מעטרה ולמטה רק להשתין דוקא משום ניצוצות ולא בענין אחר, שב יעקב שם, והביאו א"א אות א' וכ"כ מטעמי השלחן אות מ"ד בשם ארצות החיים דמה שהותר למי שאינו נשוי למטה מעטרה לא הותר רק להשתין:

מה) **לרחוץ** אותו מקום עם שאר הגוף דרך העברה מותר אבל להתעכב ברחיצת אותו מקום אסור. באה"ע אה"ע סי' כ"ג סע"ק ה' בשם סדר היום והביאו עמודי השלחן על קי' ש"ע סי' קנ"א אות ה' וכתב הכנה"ג עליו היינו כשרוחץ ואינו רואה ערותו דאם רואה ערותו אסור והביאו באה"ע שם:

מו) **שער** י"ז. המשהה נקביו וכו'. כתב רז"ל בשער המצות פ' שמיני וז"ל שקוץ הנפש כתיב אל תשקצו את נפשותיכם ואחז"ל מכאן שהמשהה נקביו עובר על לא תשקצו, והטעם יובן כי ענין אכילה הוא לברר האוכל מתוך הפסולת והאוכל שהוא המזון נבלע באברים והפסולת נעשה מותר ונדחה למטה ומזה נעשו הקליפות וכתיב וטמאתם את ציפוי פסילי כספיך וכו' תזרם כמו דוה צא תאמר לו כי הם בחי' היוצאת של נקב האחור וכמ"ש בענין פעור, ולכן המשהה נקביו שמשהה המותר והקליפה ההיא מלדחותה אחר שנגמר בירורה ועיכולה הנה הוא משקץ נפשו ממש יותר ממה שמשקץ גופו ונודע בכל דרכיך דעהו ולכן צריך שיכון האדם כוונה זו בלכתו לבה"כ קודם הכנסו שם כי אסור להרהר שם עכ"ל והביאו בן א"ח פ' ויצא:

מז) **שם** עובר משום בל תשקצו. ובקטנים משום בל תשקצו ומשום שלא יהא עקר, ט"ז ס"ק י"ג. א"ר אות ט"ז, ר"ז אות כ"ד, וי"א שבקטנים אין בהם משום בל תשקצו אלא שאסרו משום סכנה וגם שלא יהא עקר, ר"ז במה"ת אות י"א, מטעמי השלחן אות מ"ה:

בהפחה אין בה משום בל תשקצו, א"ר שם. פרמ"ג במש"ז אות י"ג. שע"ת אות ט"ז, חיי עולם על ט"ז ס"ק י"ג, מטעמי השלחן שם, עמודי השלחן אות א' על קי' הש"ע סי' ד':

בל תשקצו דרבנן הוי ומפני כבוד הבריות נדחה, פרמ"ג שם, ר"ז שם במה"ת, כגון עד שימצא מקום צנוע, ר"ז שם, ממה"ש שם:

שם משום

ד דיני נטילת ידים. ובו כ"ג סעיפים:

א א ירחץ ידיו ויברך על נטילת ידים (הגה וי"א גם אשר יצר ואפי' לא עשה צרכיו וכן נהגו) (אבודרהם) ב מים הפסולים לנטילת ידים לסעודה (לקמן סי' ק"ס) כשרים לנטילת ידים לתפלה

באר הגולה
א ברכות ס:
ב הרא"ש.

כף החיים

מח) **שם** משום בל תשקצו. יש בני אדם נכשלים בדבר זה ואם יבא לו התעוררות והוא לומד או עוסק בענייניו אינו קם במהירות וחושב עד שיגמור הפסק עוד מעט או עד שיגמור דף הזוהר או המזמור וזה טעות גדולה דה"ז מאוס שבאדם בעבירה לכך צריך להזהר מאוד וכתב החס"ל ז"ל בשם המקו' דהמקל בזה מונע ממנו טהרת המחשבה ומי שהוא בעל נפש ורוצה להדבק בקונו צריך להזהר שיהא גופו נקי בכל שעה וזה מועיל ג"כ לבריאת הגוף ונעשה בריה חדשה. בן א"ח שם אות א':

מט) **גם** בהיותו שוכב על מטתו בלילה אם הרגיש שצריך לעשות צרכיו יחזור לקום ולא יתעצל ולא יתרשל הן מחמת קור הן מחמת גשם הן מחמת חושך וכיוצא אך צריך לעשות תחלה נטילה כהלכה כי א"א לו לילך ד"א ולחפש או לקנח בעוד ר"ר שורה על ידיו אך מאחר שהוא עתה צריך לנקביו א"א לברך ענט"י אלא יעשה צרכיו תחלה ואח"כ יברך ענט"י ואשר יצר ולכן צריך ליזהר שלא יפסיק בדברים מעת שנטל ידיו עד שיכנס לבה"כ ויטול שנית ויברך ועיין ש"ע דר"ז סי' ו' סעי' ג' בן א"ח שם אות ב':

נ) **שם** משום בל תשקצו וכל שיוכל להעמיד עצמו עד כדי שיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בגדולים בין בקטנים לד"ה וי"א שאפי' אינו יכול להעמיד את עצמו פחות הרבה משיעור זה אם כח הדוחה אינו יכול להיות גובר על כח המחזיק אלא רק ע"י סיוע שידחוק האדם את עצמו מעט כדי להוציא הפסולת אין נקרא זה משהה נקביו בידים כדי שיעבור על בל תשקצו כיון דכח הדוחה צריך לסיוע שלא שידחוק א"ע מעט וזה שאינו דוחה אינו אלא שב ואל תעשה הוא אבל אם נתגברה תאוותו מאד עד שכח הדוחה גובר על כח המחזיק להוציא הפסולת מבלתי שיצטרך לסיוע הדוחק שידחוק האדם א"ע אפי' מעט הרי זה עובר על בל תשקצו אם משהה נקביו. ר"ז במה"ת אות י"א בן א"ח שם אות ג':

נא) **כתב** בס' חסידים סי' תתי"ח אדם צריך להיות מבפנים כבחוץ שנא' וכל קרבי את שם קדשו שלא יהיה בקרביו טנופת לכך קודם שיתפלל וקודם אכילה ושתיה שהוא צריך לברך יעשה אדם צרכיו קודם שילך לביהכ"נ וקודם שיאכל. והביאו בן א"ח שם קודש אות א':

נב) **צריך** האדם לעיין שלא ידבק במנעליו צואה כשהולך לביהכ"נ שנא' שמור רגליך כאשר תלך וגו', ולכך כתיב של נעליך מעל רגליך. ס' חסידים סי' תתכ"ב ופי' אזולאי שם ולכך כתיב ר"ל לכך כתיב של נעליך וכו' משום דנ' כנדבק בהם:

א) **סעי'** א. ירחץ ידיו וכו' כתב בס' תולעת יעקב דבזוהר איתא ההולך שחרית ד"א ולא נטל ידיו חייב מיתה. ב"ח. הכנה"ג הגה"ט אות ד' ה"ב אות א' ר"ז סי' א' אות ז' במה"ח. ברכ"י סי' א' אות א' ש"ל דף ח"י ע"א, בי"ע אות א' וכ"כ פע"ח להרח"ו ז"ל ועו"ת למהר"ו לא"ח דף טוב ע"א דאסור לילך ד"א בלי נטילה זו של שחרית כמ"ש בזוהר על לאשר הביא אלוה בידו, וכ"כ מל"ש דף ג' ע"א. בן א"ח פ' תולדות או' ו' ומ"ש הב"ח עיין ברכ"י שם. ומ"ש הא"ר סי' א' אות ד' בשם דמשק אליעזר על דברי תולעת יעקב הנ"ל וז"ל ושמא דוקא בזמנם כמו לענין גלוי וזוגות עכ"ל כתב ברכ"י שם דאין דבריו נראים וכ"מ מדברי האר"י ז"ל בש' הכוו' דגם בזה"ז איתא והב"ד לקמן או' י"ב. ולכן יזהר כל אדם להכין הכלי סמוך למטתו באופן שלא יצטרך לילך ד"א וכ"כ בן א"ח שם:

ב) **אם** קם ממטתו ולא מצא כלי הנטילה סמוך לו ואין יכול לומר לאדם אחר שיביאנו אליו כתב הברכ"י שם דשמיע ליה מרבנן קדישי דנהיגי לילך פחות פחות מארבע אמות כאותה שאמרו גבי שבת וכ"כ במורה באצבע בקו' קשר גודל סי' א' אות ד' ש"ל דף י"ח ע"ג. זכ"ל ח"ג בשם הנז', רו"ח אות א' פתח הדביר ח"א אות א' ובקו"א חיים שנים ישלם אות ב', וכ"כ בן א"ח שם אות ז' ודלא כמ"ש בי"ע אות ג' וש"ת סי' א' אות ב' דאדרבא מצוה לרוץ אל המים כדי למהר להסיר מעליו כח הטומאה וכו' ועיין שם ברו"ח שדחה דבריהם וכן הרב פתח הדביר שם דחה דבריהם עי"ש וסיים שם הרו"ח דהולך פחות פחות מד"א ויושב קצת ושיעור הישיבה שיושב יהיה כשיעור מה שהלך עי"ש, מיהו מז' הפו' הנ"ל שלא הזכירו רק לעמוד משמע דאין צריך לישב:

ג) **אם** קם ממטתו והלך אצל כלי של נטילה הקרוב לו ולא מצא בכלי שיעור הראוי ליטול ג"פ על כל ידיו דהיינו עד הפרק אלא מעט מים יטול עד קשרי אצבעותיו כדי שלא ילך ד"א בלי נטילת ידים דומיא דנטילת ידים דיוה"כ דהסכימו הפוסקים דאע"ג דאינו נוטל ביוה"כ רק עד סוף קשרי אצבעותיו נטילה מקרי ומברך ענט"י וכן יש להקל להולכי דרכים עד"ז בזמן שהמים לחן, ש"ל דף י"ח ע"ג שע"ת אות ו', עקרי הד"ט סי' א' אות י"ב. וכ"כ קי'. ש"ע סי' ב' אות ג' דבשעת הדחק די עד קשרי אצבעותיו. ועיין ר"ז או' ז', ונראה דדוקא אם אין מצוין לו מים אז כלל אף ברחוק יברך על נטילה זו אבל אם מצוין לו מים ברחוק מקום וכדי שלא ילך ד"א בלי נטילה נטל עד קשרי אצבעותיו אז ימתין עד שילך למקום המים ויטול עד הפרק ויברך:

ד) **איסור** זה דד"א בלא נט"י לא שנה הקם שלא ישן עוד לא שנה הקם ע"מ לחזור ולישן דעקר טעם זה הוא משום רו"ר והכל הלילה רו"ר שורה עליו. זכ"ל:

והא דאסור לילך ד"א בלי נט"י דוקא במי שעבר עליו חצות והוא ישן אבל מי שקם בחצות ולא עבר עליו חצות בשינה א"צ ליזהר, דברי שלום שאלה מ"ח ומ"ש שם דא"צ נטילה ג"פ בדילוג כתב אמליץ שאלה מ"א דהטוב והישר הוא דצריך נטילה ג"פ בדילוג עי"ש:

ה) **שם** ירחץ ידיו. אע"פ שמן הדין דאין חיוב אלא נטילת ידים בלבד מ"מ מצוה לרחוץ גם פניו. ש"ל דף י"ט ע"א.

עיין קיצור ש"ע סי' ב' אות ג' בן א"ח שם אות י"א, וכ"כ בספר הכוונות בדרושי הלילה דרוש א' דירחץ פניו. וכן כתב פע"ח בשער תיקון חצות פ"ג ואע"ג דכתוב שם בספר הכוונות דירחץ גם רגליו, מיהו בס' פע"ח לא כתב דירחץ רגליו. וכן בשער הכוונו' בדרושי ברכת השחר לא כתב דירחץ רגליו, והטעם כתב יפה שם אות ב' כי אין בנו כח לדחות את החיצונים מעל הרגלים כי שם הוא תוקף אחיזתם, לבד הכהנים בזכות העבודה והמקדש כתיב בהו ורחצו אהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם ובזה תבין רחיצת ע"ש כי זכות השבת יכולה היא שתגן עכ"ל, והביאו בן א"ח שם סוף אות א' וכ"כ סלת בלולה אות ב' וכ"כ ש"ל דף ד' ע"ג:

ו) **שם** ויברך ענ"י. לפי שהידים עסקניות הן וא"א שלא נגעו בלילה בבשר המטונף לכך תקנו ברכה קודם שיקרא ק"ש ויתפלל, כ"כ הרא"ש. אבל הרשב"א נתן טעם דבשחרית נעשה כבריה חדשה שנאמר חדשים לבקרים וצריכים להודות לה' וצריכים טהרה לעבודה זו ככהן מן הכיור ע"כ תיקנו נטילה בעת ההיא. ב"י פריסה אות א', ע"ז סק"א. אבל לטעם א"ח דנט"י שחרית היא משום שיבתא ובת מלך להעביר ר"ר השורה בלילה על הידים והוא מגמרא שבת דף ק"ט ע"א, ולטעם הזוהר דמאן דנאים טעים טעמא דמותא בשינה וכי מתער אתדבק סט"א בידים אין לברך ענט"י כי הכנה ור"ר אין לברך רק על השלימה. פרמ"ג א"א אות א' ונפקא מנה מן הטעמים דלהרא"ש א"צ כלי מדינא ומים הפסולים לנט"י לסעודה כשרים כאן. ובתפלת המנחה נמי אם היו ידיו מטונפות מברך ענט"י, ולהרשב"א צריך דוקא כלי וכח גברא וכל הדברים הצריכים בנט"י לסעודה ובתפלת המנחה אינו צריך לברך ענט"י, והניעור בלילה שייך טעם א"ח ולא דזוהר ונאים ביום ה"ה נמי שייך הזוהר לבד, א"א שם. ועיין במש"ז אות א' ועוד נפ"מ באם ישן בבתי ידים ויודע בודאי שלא נגע במקום מטונף, להרא"ש אין מברך ולהרשב"א מברך, א"א שם, מש"ז שם:

ז) **שם** ויברך ענט"י. מי שיש בידו א' מכה ואינו נוטל כ"א יד א' אפ"ה יברך ענט"י, שו"ת שבספר זבחי צדק ח"ב סי' י"ג והביא ראיה ממג"א סי' קס"ג סק"ב עי"ש וכ"כ מהרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"א סי' ח' עי"ש:

ח) **שם** ויברך על נט"י, כתב בהדס"י דמיד אחר הנט"י יברך ולא ימתין עד הניגוב, והביאו הכנה"ג בהגה"ט. עי"ש אות ב' א"ר סעיף ה' וכ"כ ברכת אברהם ח"ג דאין הניגוב מעכב בתחילה זו, והב"ד הכנה"ג בהגב"י אות ו' מג"א סק"ו, וכ"כ בס' מל"ש דף ג' ע"ג דיברך קודם הניגוב. אמנם המחב"ר אות א' כתב בשם מהר"ש ניגרין כי אין הר"ר סרה עד אחר הניגוב וכתב הוא ז"ל וכפ"ז נראה דלא יברך עד שינגב ידיו ודלא כמ"ש הכנה"ג בשם הדס"י עי"ש. אבל הרב בא"ח (נר"ו) שם אות ה' כתב וז"ל לפי רבינו האר"י ז"ל אחר הנט"י כהלכתה ג"פ בסירוגין נעקרה ר"ר לגמרי לכך צריך לברך תיכף קודם הניגוב ודלא כאחרונים ז"ל דכתבו דאינה נעקרה אלא עד אחר הניגוב ולכך ס"ל לברך אחר הניגוב וכן מפורש בס' רבינו הרש"ש לברך קודם הניגוב עכ"ל ושמעתי שאנשי מעשה נוהגים לשפוך פעם רביעית כדי שהמים הראשונים ילכו להם וליכא חששא עוד לכ"ע וכן ראוי לנהוג. ועיין עוד לקמן אות י"ג:

עוד כתב המחב"ר אות ב' וז"ל לפי האמור ינגב הידים תחלה ואח"כ ינגב הפנים כ"כ הרבנים הנ"ז ולפ"ז נ"ל דגם אם ניגב ידיו אם לא רחץ פניו והלך לביה"כ ורחץ ידיו צריך שינגבם ואח"כ יטול הפנים לפי מ"ש בזוהר דריחא חדא אית בביה"כ עכ"ל והביאו ש"ל דף ח"י ע"א וזכ"ל אות נו"ן ובי"ע אות ז' ובהא נמי יש נוהגין לשפוך פ"ד ורוחצים פניהם קודם הניגוב:

ט) **שם** בהג"ה וי"א גם אשר יצר וכו'. כ"כ הר"ר אבודרהם הביאו מרן ז"ל בב"י ותמה עליו ומור"ם ז"ל בד"מ אות ג' כתב ליישב דבריו וכן הלבוש וב"ח ודרישה סוף הסי' ומג"א סעיף ב' אבל המאמר אות א' כתב וז"ל ואני מצאתי לרי"ו ח"ג נתיב א' שכתב בהדיא ואשר יצר אם נפנה וכו' וזה מבואר כדברי מרן ז"ל דכל שלא נפנה לא יברך אי עכ"ל, גם העו"ת אות ב' כתב וז"ל ובש"ג פ' הרואה פסק כדברי מרן ז"ל וכן נראה עכ"ל, וכ"כ בס' הכוו' וז"ל כל הי"ח ברכות הם מן ענט"י עד סוף ברכת התורה כולם חייב האדם להדרם ולברכם בכל יום אע"פ שלא נתחייב הוא בהם לפי שכולם הם רמזים נפלאים אל אורות עליונים וכו' חוץ מברכת ענט"י וברכת א"י שב' ברכות אלו אם לא נתחייב בהם אין לברך עליהם עכ"ל וכ"כ בס' פע"ח בשער הברכות פ"א, וכ"כ הרש"ש בס' נה"ש דף פ"ז ע"א, ש"ל דף מ"ה ודף מ"ו. וכ"כ ח"א הל' ברכות אות ט' וכ"כ הברכ"י בסי' ו' אות ג' וז"ל לענין דינא נקטינן כהס' הארי"ז ז"ל ודעמיה שלא לברך בבקר אם לא עשה צרכיו עכ"ל ועיין גם לסי' יפה ללב ח"א אות ד' שהאריך להביא בשם כמה מהראשונים והאחרונים דס"ל כן דאין לברך יעו"ש:

י) **שם** מים הפסולים לנט"י לסעודה (הג"ה לקמן סי' ק"ס) כשרים לנט"י לתפלה מיהו יש מי שאומר וכו' כתב המג"א סק"ג וז"ל כוונת רמ"א דדוקא מים שנשתנו מראיהם או נעשה בהם מלאכה המוזכרים בסי' ק"ס אבל כלי וכח גברא אינו מעכב ומברך כמ"ש בסעי' ז' עכ"ל (כן הוא לפי הגהת הבאה"ט סק"ג והיד אפרים והלב"ש) אבל היפ"ע ס"ק ב' תמה על המג"א וכתב שלא ידע מאין המציא דבר זה שיברך, ושוב מצא בס' דרישה שכתב שלא יברך יעו"ש גם המאמ"ר סק"ב דחה דברי המג"א וכתב דמאן דקפיד אכלי וכח גברא קפיד אמים הפסולים ומאן דלא קפיד בהא לא קפיד בהא וכן הוא משמעות דברי הפוסקים שהובאו בב"י וכן משמע בהדיא מדיבור מור"ם ז"ל בד"מ וכו' וכך משמע לי מדברי הלבוש ז"ל עכ"ל וכן עיקר משום דקי"ל דסב"ל אפילו כנגד מרן ז"ל ואפילו כנגד הרוב כמ"ש זכ"ל ח"א בהלכות ברכות אות ה' וח"ג אות ה':

יא) **מים** שהכניסום לבה"כ לקנח בהם פסולים לנט"י כיון דמאוסים הם וכמ"ש הב"ח בסי' ק"ס והביאו הבה"ט שם סק"ח דמים ששתו מהם חזיר או כלב פסולים לנט"י מטעם דנמאסים משתיה ואע"ג דהרב מאמ"ר שם סק"ו חלק על הב"ח עי"ש מ"מ יש לחוש לספק ברכות. וכן פסק הרב בן א"ח פ' אחרי קדושים אות י"ג דמים שהכניסום לביה"כ פסולים לנט"י:

ולענין נטילת ידים של בה"כ כתב הזכ"ל ח"ג מ"ם הנון חזינא לרובא דאינשי דעלמא כשיוצאים מבה"כ שופכים המים שבכלי שהוליכו עמם לבה"כ ואינם נוטלים ידיהם עם אותם המים וכ"כ רבה"ג בס' זבחי צדק ח"ב סי' קי"ו אות מ"ח וז"ל ואנן בדידן יש לנו כלים מיוחדים שמונחים תמיד בבה"כ ואין נוטלין מהם לידים וכן נכון לעשות כן לכל אדם עכ"ל. וכן נוהגים חסידי בית אל יכב"ץ דאין נוטלים ידיהם מן המים שהכניסום לביה"כ מיהו בשעת הדחק יש להתיר

לתפלה ג מיהו יש מי שאומר דלא מברך עלייהו: ב ד ידקדק לערות עליהן מים ג"פ להעביר רוח רעה ששורה עליהן: ג ה לא יגע בידו קודם נטילה לפה ולא לחוטם ולא לאזנים ולא לעינים: ד ו אפילו מי שנטל ידיו לא ימשמש בפי הטבעת תמיד מפני שמביאתו לידי תחתוניות ז לא יגע במקום

באר הגולה
ג שם:
ד שבת קי"ט:
ה שם קח:
ו שם בפרש"י
ז ב"י לדעת רש"י

כף החיים

כמ"ש הזכ"ל שם כיון שאין מברך על נטילת ידים:

יא) **שם** מיהו יש מי שאומר דלא מברך עליהו. מסתמיות לשון זה משמע שלא יברך עליהם כלל לא על נטילת ידים ולא על נקיות ידים אבל הלבוש כתב דאינו מברך ענט"י אבל מברך על נקיות ידים וכן כתב הדרישה. והמג"א סק"ה כתב הא דכתב מרן דלא מברך אפשר דמיירי כאן שלא רוצה להתפלל עתה עכ"ל. אמנם בספר פרי צדיק דף ע"ד ע"א כתב וז"ל ועל נקיות ידים אינו יכול לברך דלא נתקנה זו אלא כשאינו רוחץ במים אלא מקנח ידיו במידי דמנקי אבל כשרוחץ במים לא שייכה, ולפי"ז מ"ש בסעיף א' דמים הפסולים לנט"י כשירים לנט"י דשחרית אלא דלא מברך עלייהו פי' דלא מברך כלל דלא כדכתב הלבוש וכמש"כ המג"א אחריו לומר דמברך על נקיות ידים אם רוצה להתפלל מיד וליתא דברכה זו לא שייכא כשהוא רוחץ במים עכ"ל וכ"כ המאמ"ר סק"ג יעו"ש באורך. וכ"כ הרב נוה שלום סק"ב. וכן עיקר דסב"ל:

יב) **סעי'** ב' ידקדק לערות עליהם מים ג"פ וכו'. כתב רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות וז"ל סדר נטילת ידים של שחרית הנה בתחלה יטול הכלי של מים בידו הימנית ונותנו בידו השמאלית ואח"כ שופך מים מידו השמאלית לידו הימנית ואח"כ ישפוך מים מידו הימנית לידו השמאלית הרי פעם א' וחוזר כסדר הזה פעם ב' וג' באופן שתרחוץ כל יד ויד ג"פ ולא תרחצם יחד ג"פ כל יד אלא פ"א ביד זו ופעם אחרת ביד הב' בסירוגין כי על ידי כן רוח הטומאה הנקרא שיבתא בת מלך היא ומקפדת ודולגת וקופצת עד שנעתקת לגמרי משם ואם לאו אינה נעתקת. וכן נמצא בזוהר בכתובה יד עכ"ל. וכ"כ בס' פע"ח שם פ"ג ובס' מל"ש דף ג' ובס' עו"ת דף טו"ב. בי"ע דיני נט"י אות ד' בן א"ח שם אות א' ודלא כהסדר"י הביאו דבריו הכנה"ג בהגב"י ושאר אחרונים שכתב בשם הזוהר דיערה ג"פ רצופים וכו' יעו"ש. מיהו מי שרוצה להחמיר ישפוך תחלה ג"פ רצופים ושוב ישפיך עוד ב"פ על כל יד ויד בסירוגין וכמ"ש הזכ"ל ח"א אות נון וכ"כ החס"ל והרב ארצות החיים הביאן הרב יפה ללב (נר"ו) בח"א אות ז' ויותר טוב אם ישפוך ג"פ רצופים ועוד ג"פ בסירוגין וכמ"ש היעב"ץ בסידורו עמודי שמים וכפתח הדביר והסכים לפתחו מוהרח"ף ז"ל בס' כף החיים סי"ח סוף אות כ"ב וכן הסכים ה' יפה ללב שם יעו"ש. אמנם העיקר הוא כדברי האר"י ז"ל דכיון שעירה ג"פ בדילוג על כל יד נעקרה הטומאה והלכה לה ומותר לו לברך ג"כ קודם הניגוב כמש"ל אות ח' יעו"ש והטעם שהמים מוליך הטומאה לפי שהטומאה היא מנחי' החיצונים שהם גבורות קשות כמבואר בדברי האר"י ז"ל והמים הם חסדים כידוע וע"כ יבואו החסדים ויבטלו הגבורות.

יג) **יש** מדקדקין שלא תקבל יד הימנית את הכלי מיד השמאלית בשום פעם אלא יד השמאלית אחר שתשפוך על הימנית תניח את הכלי בארץ ואז הימנית תקחנו מן הארץ ותשפוך על השמאלית אבל הימנית בכל פעם היא תתן את הכלי לשמאלית כדי שתשפוך בו עליה להראות הכנעה לשמאלית כנגד הימנית שהיא כאדון הגוזר על עבדו לשמשו. בן א"ח שם:

יד) **צריך** ליטול כל האצבעות והכף עד פרק הזרוע. פע"ח שער ברכות פ"ג. עו"ת דף י"ח ע"ב. בן א"ח שם או' ב' והא דמועיל ביוה"כ ובט"ב עד קשרי אצבעות כתב מהרי"ו למה בעו"ת דף י"ז ע"ב ביוה"כ אינה שולטת וביום ט"ב אינה מקפדת על דבר מועט כזה כי כל היום שלה בעונותינו. והביאו בן א"ח באות הנז':

טו) **אחר** הנטילה ג"פ בסירוגין צריך לשפשף הידים זה בזה וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בפע"ח שם. עו"ת דף י"ט ע"א. ואע"ג כי מסתמיות דבריו נראה דסגי בשפשוף פ"א בלבד הנה מצינו לרבינו הרש"ש ז"ל דמצריך שפשוף ג"פ וסדר כוונות בכל פעם מן הג"פ ולכן צריך ליזהר לעשות שפשוף ג"פ. בן א"ח שם אות ג' ועיין נה"ש דף פ' ע"א. וכתב בן א"ח שם דבעת השפשוף יזהר שיהיו האצבעות זקופות לצד מעלה ולא יהיו כפופים. וכוונת הנטילה והשפשוף עיין לקמן סי' קס"ב או' ב':

טז) **אחר** השפשוף לא תניח אצבעותיך כפופים למטה אלא תיכף ומיד תזקוף ידך ואצבעותיך למעלה ותגביהם עד הראש ולפחות תגביהם עד כנגד הפנים כי הפנים גם הם מכלל הראש ותברך ענט"י תיכף ומיד כאשר תרים ותזקוף ידך כדי שלא תהיה נגבהת ידך נבטלה כנז' בזוה"ק שאסור להגביה ידיו בריקניא והיינה ידך גבוהות וזקופות עד שתסיים הברכה דלכך מברכים על נטילת ידים שהוא לשון התנשאות כמו וינטלם וינשאם ואין מברכים על רחיצת ידים ותיזהר כשתגביה ב' ידיך כנגד הראש שתכוין קשרי הזרועות שהם אילי הזרועות הנקראים בלע"ז קוב"דו ובלשון ערבי עכס לפנים מן הגוף בסוד וכל אחוריהם ביתה גם צריך לפשוט ב' כפות הידים בעת הברכה כמי שרוצה לקבל בהם איזה דבר והוא לרמוז על קבלת המסרה בהם וכמ"ש רבינו ז"ל בש' הכוו' ופע"ח. בן א"ח שם אות ד':

וכתב מל"ש דף ג' ע"ד דמי שאין מגביה ידיו למעלה אחר הנטילה הוא בכלל כל המזלזל בנט"י וכו' ע"ש ומ"ש בסי' בי"ע אות ד' בהלכות נטילת ידים דבשעת הגבהה יאמר פסוק שאו ידיכם קודש וכו' כתב הרו"ח סי' ה' אות ב' דאין לאומרה כיון דלא בירך עדיין ברכת התורה והוא ברור עיי"ש:

יז) **מי** שנטל ידיו ואח"כ נגע בידיו של אחר שלא נטל ידיו צריך לחזור וליטול פ"ב. רו"ח שם אות ו' וכ"כ בן א"ח שם אות י"ב בשם לב חיים סי' ס"ה:

יח) **סעי'** ג' לא יגע בידו קודם נט"י לפה ולא לחוטם וכו' כתב המו"ק וז"ל ונ"ל דהך קפידא דנגיעה קודם נט"י לפה ולעינים היינו דוקא שלא ליגע בפנימיות אברים הללו אבל מבחוץ ל"צ עכ"ל וכן נראה מהרב פרישה סי' ט"ז אות ה' וכ"כ א"ר שם אכן החיד"א ז"ל במחב"ר כאן אות ג' כתב שאין דבריהם מחוורים דודאי דמבית ומחוץ הדדי נינהו

במקום הקזה שמשמוש היד מזיק לחבורה: ה ח לא יגע בגיגית שבר שמשמוש היד מפסיד השכר; ו ט אין צריך רביעית לנטילת ידים לתפלה: ז י טוב להקפיד בנטילת ידים שחרית בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה: הגה מיהו אינו מעכב לא כלי ולא כח גברא ושאר הדברים הפוסלים בנטילת הסעודה (מרדכי ר"ס פ' אלו דברים תשובת רשב"א סי' קל"ה): ח כ נטילת ידים שחרית

אין

באר הגולה
ח ב"י לדעת הש"י
ט א"ח בשם הרמב"ם
י תשו' הרשב"א והכד"א וספר הזוהר פרשת וישב בפסוק ויאמרו איש אל אחיו כשם בזוה'

כף החיים

וכן משמע בזוה"ק ובאלפסי זוטא שלפני דברכות להרמ"ע מפאנו ומהרב מעד"מ שם והפר"ח סי' מ"ו ע"ש וכן הסכים מאמ"ר סי' מ"ו אות ג' וכ"כ ש"ל ד"ח ע"א ושע"ת סי' מ"ו אות ג' בשם הנז':

ואם בא לו חיכוך בכל הנז"ל בתוך השינה יחכך על ידי בגד, וגם לא ישאף אבק נחיריים קודם נט"י ואם התאווה מאד יקום ויטול ידיו ואח"כ ישאף האבק אבל בשינה של היום או שינה של אחר חצות לילה א"צ להזהר בכל הנז"ל אע"ג דכתבנו דיטול ג"פ. בן א"ח שם אות ט"ו:

יט) **שם** ולא לחוטם וכו' בגמרא שם דף כ"ט כתוב יד מסמא יד מחרשת יד מעלה פוליפוס ופי' רש"י ז"ל יד לעין מסמא קודם נט"י יד לאוזן מחרשת יד לפה או לחוטם מעלה פוליפוס ריח החוטם והפה עכ"ל וכתב בסולת בלולה סע"ק ג' וז"ל ומ"ש הסה"ר מסמא ומחרשת וכו' אע"פ שאינו כן בחוש הענין הוא בתורה ור"ל הנוגע באחת מאלה נעשה באותו היום סומא או חרש בתורה כי לא יבין מה שיראה בתורה ולא יבין מה שישמע כמ"ש מי עור כ"א עבדי וחרש כמלאכי אשלח ועיין שער העבודה פרק י"ב דף מ"ט ע"ג עכ"ל:

כ) **שם** לא יגע קודם נט"י וכו'. וכן צריך ליזהר מאד שלא ליגע קודם נט"י בשום מאכל או משקה שלא לטמאם, וצריך להזהיר הנשים ע"ז ביותר כי רוב תיקון המאכלים הוא על ידם. ר"ז במה"ת או' ב' מה"ז סע"ק ז' קי' ש"ע סי' ב' אות ה' ובעמודי השלחן שם אות ז' וה"ה קודם נט"י של בהכ"ס צריך ליזהר עיין לעיל אות ח' ובדיעבד אם נגע באוכלים או משקין מותר חיי"א כלל ב' אות ב' וירי"ש יחמיר על עצמו. עמודי השלחן שם. לפ"ד המלבי"ם המאכל שנגעו בו קודם נטילת ידים מהני שידיחנו ג"פ. עמס"ש שם:

כא) **שם** ולא לאזנים וכו'. וכן לא יגע לאמה כגון מטפ"ה ולמטה או לצורך זיוג ולא למים שבגגית המוכנים לנט"י לכל בני ביתו שלא יטמאם בידיו וכן יזהר מאד בשעת נט"י מן הכלי שלא יגע במים חוץ הכלי ויטמאם. ר"ז שם:

כב) **כתב** המה"ז שם דראוי ליזהר לרחוץ ידי הקטנים בכל בקר כי חמירא סכנתא מאיסורא והעולם אין נזהרים בזה ואיני יודע למה עכ"ל וכ"כ החיד"א ז"ל במו"ב סי' ב' אות ה' וז"ל ויזהיר לרחוץ ידי הבנים הקטנים כראוי ולא יטמאו כל אשר יגעו והארס הטמ"א בכל ח"ו עכ"ל ובש"ע דר"ז שם כתב הטעם דנהגו להקל בנגיעת הקטנים שלא הגיעו לחינוך לפי שגמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם הוא בי"ג שנים ויום א' לזכר וי"ב לנקבה ולכן נתחייבו אז במצות מה"ת ונעשו בני עונשים ותחלת כניסת נפש זו הקדושה הי"א בחינוך לתורה ולמצות שחייבו חכמים לחנך גם במצות מילה ולכן הנזהר מנגיעת קטן מיום המילה ואילך קדוש יאמר לו עכ"ל וכתב בן א"ח שם אות יו"ד בשם המס"ל דמנהג זה הוא סגולה טובה לקטנים כדי שיגדלו בטהרה ויהיו גידולי הקדש;

כג) **אבל** לנגיעת העכו"ם אין לחוש כי רוח טומאה זו אינה מתאווה לשרות אלא בכלי של קודש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות ישראל כשהם ישנים ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם ואז רוח הטומאה שורה על גופם וכשהנשמה חוזרת לגוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים בלבד. ר"ז שם. וכ"כ המה"ז שם. עמס"ש שם:

כד) **כתב** המג"א סק"א וז"ל ובסדר"י כתוב שלא יגע במלבושיו עד שיטול ובגמ' לא משמע כן עיין סי' מ"ו (ר"ל דשם מסודרים סדר ברכות השחר וכן הוא בש"ס וכתוב כשלובש מברך מלביש ערומים וכו' כשנועל מנעליו מברך וכו' כשחוגר וכו' כשמשים כובע וכו' כשיטול ידיו יברך וכו' הרי דנט"י מסודר בסוף אחר לבישת כל בגדיו. מחס"ש) ובברכות דף כ"א אל תיטול חלוקך שחרית ותלבש עכ"ל ועיין נמי בלב"ש ריש סי' ח' שכ' דדין זה של הסד"י חומרת אחרונים הוא ומדברי מרן בסי' מ"ו שהביא דברי הגמ' להלכה מבואר דלא ס"ל כהסד"י עי"ש והר"ז סי' א' אות ז' כתב אע"פ שמדין התלמוד מותר ליגע במלבושיו קודם נט"י מ"מ חכמי הזוהר הזהירו מאד שלא ליגע במלבושיו קודם נט"י וכל ירי"ש יחמיר לעצמו כדברי הזוהר. וכ"כ פע"ח שם ועו"ת דף טו"ב ע"א לא יגע במלבושיו כלל קודם נט"י. וכתב בן א"ח שם אות ו' יש בני אדם אשר בזמן הקור לובשים אנפילאות ברגליהם בעודם על מטתם קודם שיקימו לעשות נט"י ולא יפה עושים וצריך להזהירם ע"ז:

כה) **סעי'** ה. לא יגע בגיגית וכו' ואפי' נטל לא יגע. ב"י. שו"ג אות ח' ועיי' מאמ"ר אות ה':

כו **סע'** ו' א"צ רביעית וכו' דלא גרע מכל מידי דמנקי. ומיהו לדעת הרא"ה בסע' א' י"ל גם כאן דלא מברך. ביאורי הגר"א אות ז' וכ"כ מל"ש דף ד' ע"ג דהמים צריך שיהיו רביעית עי"ש. וכ"כ הרש"ש ז"ל בנה"ש דף ט"ו ע"ב הנר"מ ונתן טעם בסוד יעו"ש. וכ"כ הרו"ח סי' ה' או' ה' וע"כ צריך ליזהר שלא לפחות פחות מרביעית כדי שלא יכנס בספק ברכות.

כז) **סעי'** ז' טוב להקפיד וכו' הג"ה. מיהו אינו מעכב וכו'. כתב המו"ק משמע מתשו' הרשב"א למאן דבעי נט"י בשחרית נטילה מעליא קבעי וכל הדברים המעכבים בנט"י דסעודה כגון כלי וכח גברא ומים פסולים בה לבד מניגוב דאינו מעכב וכו' ודלא כמ"ש בהגהת ש"ע ומה שנראה המרא"ה מקור מה' הרשב"א ליתא וכו' וסיים ולע"ד נראה יש חשש ברכה לבטלה כשאין הנטילה הגונה בכל דקדוקי חז"ל במעשה הנט"י שאם לא עשאה כתקנתה לא עשה ולא כלום ואין לברך עליה עכ"ל ועיין מ"ש לעיל אות יו"ד ומאמ"ר אות ב':

כח) **סעי'** ח' נטילה ידים שחרית אין נוטלים ע"ג קרקע

אלא

אין נוטלין על גבי קרקע אלא לתוך כלי: ט ל מים של נטילת ידים שחרית אסור ליהנות מהם ולא ישפכם בבית ולא במקום שעוברים שם בני אדם: י מ נוטל כלי של מים ביד ימינו ונותנו ליד שמאלו כדי שיריק מים על ימינו תחילה: יא נ לא יטול ממי שלא נטל ידיו שחרית:

אם

באר הגולה
ל שם בזוהר.
מ שם פ' מקץ על פסוק ויכר יוסף את אחיו.
נ שם בפרשה

כף החיים

אלא לתוך כלי. אע"פ שכתב זה רבינו בשם הזוהר גם הפוסקים מודו בזה דכיון דמים טמאים הם שמעבירין טומאה השורה בלילה בידים צריך כלי לקבלם ולהשליכם שלא במקום דריסת הרגל. שו"ג אות י"א:

כט) שם אלא לתוך כלי אבל ע"ג קסמין אסור. עיין סי' קפ"א סעי' ב' מג"א ס"ק ז' ופי' דבריו במחה"ש וז"ל עיין סי' קפ"א סעי' ב' דמים אחרונים אף שאין נוטלים על גבי קרקע דרוח רעה שורה עליהן מ"מ על גבי קסמין מותר, התם היינו טעמא דטעם הנט"י הוא משום מלח סדומית או ע"א עיין בב"י א"כ המים הלך עצמם על ידי הנט"י עדיין אין רוח רעה שורה עליהן אלא בהגיעם לארץ אז רוח רעה שורה עליהן וכיון שיש דבר מפסיק בין המים לארץ אין רשות לר"ר לשרות עליהן כמ"ש מג"א לקמן לכן שרי ע"ג קסמין משא"כ כאן דר"ר שורה על הידים ועל ידי הנט"י מעביר הר"ר מן הידים ושורה הר"ר על מי הרחיצה וא"כ מאי מהני ע"ג קסמין נהי שיש הפסק בינם לקרקע הא כבר שורה עליהם רוח רעה ולכן צריך כלי ליטול לתוכה ולשפכן במקום שאין אנשים עוברים ומה"ט כתב הרב"י בשם הזוהר שאין ליתן אותן המים למכשפות והב"ח כתב דאפילו לכל אדם השואל אותן המים אין ליתן דודאי דעתו לכישוף עכ"ל וכ"כ לב"ש ופרמ"ג בא"א סק"ז. משמע מזה הא דבעינן שיטול לתוך כלי לאו משום דאין הר"ר מסתלקת בלא כלי התחתון אלא דעיקר הקפידא הוא כדי שלא יעברו עליהם בני אדם ויוזקו בהם א"כ מי שאין לו כלי שיטול לתוכו מותר ליטול במקום שאין עוברים שם בני אדם או לתוך גומא שהמים נבלעים לתוכה וכן משמע בהדיא בחיי"א כלל ב' אות א' שכתב וז"ל ולכן אסור ליטול על הקרקע במקום שבני אדם הולכים עכ"ל, משמע הא במקום שאין הולכים שם בני אדם מותר ליטול, ומ"מ לכתחלה לא יטול אלא לתוך כלי מפני טעם הזוהר שהביא הב"י וז"ל והיך בעי לאתקדשא כך בעי חד כלי לתתא וחד כלי לעילא וכו' דא ברוך ודא ארור וכו' דא קדישא ודא מסאבא עכ"ל. ועוד י"א מפני שיוכל לשלטנו ולהביאו סמוך למטתו כדי שלא יצטרך לילך ד' אמות בלי נטילת ידים:

ל) שם אלא לתוך כלי. ומוב שיהיה כלי התחתון שבור ומאוס, כנה"ג בהגה"ט. מג"א שם, ש"ל דף י"ח ע"ב. ר"ז אות ח':

לא) סעי' ט'. מים של נטיי של שחרית וכו'. אסור ליהנות מהם גם לא יתן לבהמתו או לתרנגולים מן המים הללו. זוה"ק פ' וישב דף קפ"ד ע"ב כף החיים סי' ח' או' ז':

לב) שם ולא ישפכם בבית. וכן לא ילינם בבית. זוה"ק שם. ר"ז אות ט'. גם צריך ליזהר דלפעמים מתמלא הכלי שנוטלים לתוכו על גדותיו מחמת ריבוי בני הבית ואז כשנוטלים בו עוד מוכרח שישפך ממנו על הקרקע ואם נזדמן שנשפכו מי הנטיי בקרקע אז ישפוך על הקרקע הסיא מים טהורים הרבה כדי לבטל מי הנטיי שנשפך שם. בן א"ח שם אות ח':

לג) מי הנטיי אסור לברך ולקרות כנגדם אלא ישפכם או יכסם. ברכ"י אות ד'. וכ"כ בספרו מו"ב סי' ב' אות כ"ז וקשר גודל סי' א' אות ה' וכ"כ ש"ל שם ע"ד. זכ"ל אות נון, שע"ת אות ח' בשם הנז' וכ"כ בן א"ח שם אות ט' ואם השליך לתוך כלי של מי הנטיי מים טהורים שיעור רביעית ודאי מותר לקרות כנגדם ולית ביה בית מיחוש כלל. רו"ח סי' ע"ז. ונראה הא דסגי בהטלת רביעית מים היינו לנטילת אדם אחד אבל לשני בני אדם בעי שני רביעיות ולשל שלש שלשה וכן לעולם כמו מי רגלים. עיין סי' ע"ז סעי' ב':

לד) סעי' יוד. נוטל כלי ע"מ ביד ימינו וכו'. והיה בנטיי לסעודה כמבואר בז"ח במדרש רות דף קכ"ב ע"ד ודקכ"ג ע"ב אליתא וכו'. יעו"ש, ויפה לנר ח"ג אות ב' וכ"כ מחה"ש ריש סי' קנ"ח. בן א"ח פ' שמיני אות ד':

לה) שם נוטל ע"מ ביד ימינו וכו'. מסתברא דאיטר נמי ודאי צריך לעשות כן דבתר ימין ושמאל דעלמא אזלינן לא בתר דידיה. א"א סי' קנ"ח אות א' וכ"כ עמודי השלחן על קי' הש"ע סי' ב' אות ב':

לו) כתב רמ"א דף ש"ה דאם אחר מערה על ידיו יערה מימין לימין ע"כ. וטעם דימין שהוא רחמים. א"ר אות כ':

לז) סעי' י"א. לא יטול וכו' פי' שלא ישפוך לו על ידיו אבל להביא לו מים מותר וכ"מ בב"י בשם הזוהר שהטעם משום והזה הטהור על הטמא. מחה"ש סק"ח וכ"כ סולת בלולה אות ד'. ר"ז או' י"א.

לח) לא יטול ידיו מאשתו הנדה אפי' יסודית הגם שנטלה ידיה תחלה מפני שהיא נדה כל זמן שלא טבלה וכוונה רוצה לטהר ידיו ע"כ לא יטול ידיו מנדה. מו"ב סי' ב' אות ס"א. וכ"כ בספרו קשר גדול סי' א' אות ב' וכן יש ליזהר שלא יטול ידיו מן העכו"ם, לב חיים ח"א סי' ה"א וח"ב סי' ד' וסי' ו', והביאו בספרו רו"ח סי' ה' אות ו'. ואשרי מי שיוכל ליזהר שלא יטול מאשה זרה הגם שהיא טהורה וכדפסק מרן בהש"ס אה"ע סי' כ"א סעי' ה' וז"ל אסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה וכו' באיזה שמוש אמרו ברחיצת פניו ידיו ורגליו וכו' יעו"ש ויפה ללב ח"א אות ט"ו. והא דכתב אשרי מי שיוכל וכו' אע"ג דמרן כתב אסור היינו אסור אלא ברחיצה של תענוג שמביאה לידי חבה אבל בנטיי של חיוב שאינה מביאה לידי חבה לית ביה איסור, משום הכי כתב ואשרי דאינו אלא זהירות בעלמא כדי להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו:

לט) שם לא יטול ממי שלא נטל וכו'. כתב הט"ז ס"ק ז' וז"ל ונ"ל דה"ה בנטיי לאכילה וכ"ש הוא שהרי התם עיקר החיוב משום טומאה דהוי תרומה עכ"ל אבל האחרונים דחו דבריו. א"ר אות ו' יד אהרן בהגב"י

מחמיר

יב ס אם שכשך ידיו לתוך כלי של מים עלתה לו נטילה לק"ש ולתפלה ע אבל לא לרוח רעה שעליהן פ אם שכשך ידיו בשלש מימות מחולפים יש להסתפק אם עלתה לו להעביר רוח רעה שעליהן: יג צ אם היה נעור כל הלילה יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית להתפלל ולהעביר רוח רעה מידיו

באר הגולה
ויבז. ס שם בתשו' הרשב"א וב"י לדעת הטור.
ע ב"י לדעתו
פ גם זה שם,
צ ב"י גם לדעת הרא"ש

כף החיים

מאמ"ר אות ו' פרמ"ג במש"ז אות ז' נה"ש אות א' כסא אליהו אות ד' נוה שלום אות ז' וכתב שם המאמ"ר וכן נהגתי כמה פעמים ליטול ידי ע"י מי שלא נטל ידיו עדיין לאכילה:

מ) **סעי'** י"ב. אם שכשך ידיו לתוך כלי ש"מ עלתה לו נטילה וכו' כתב מ"א סק"ט ויברך על נטילת ידים כמ"ש סעי' כ"ב ופי' דבריו הלב"ש דר"ל על נקיות ידים אבל הא"א הניח דברי המג"א בצ"ע עי"ש והחיי"א כלל ז' אות ד' כתב דמברך ענט"י, ולענין דינא כבר כתבנו לעיל אות י' ואות י"א דבכה"ג אין לברך כלל משום דסב"ל עי"ש ועיין ביאורי הגר"א אות י"ב:

מא) **שם** אבל לא לרוח רעה שעליהם. ואפילו שכשך ג"פ באלו המים לא מהני להעביר הרו"ר דהא מיד בפ"א נטמאו המים מהרו"ר ונעשו כשופכים. ב"י ולבוש ואחרונים:

מב) **שם** אם שכשך ידיו בג' מימות מחולפים יש להסתפק וכו'. וטעם הספק הוא דבגמ' לא אמרו אלא בא חורין הא זו ומקפדת על שירחוץ ידיו ג"פ ושכשוך רחיצה מקרי אבל מדברי הזוה"ק נראה דלא מהני להעביר הזוהמא אלא ע"י עירוי כלי דוקא, ב"י לבוש ואחרונים:

מג) **שם** בג' מימות מחולפים יש להסתפק וכו'. וה"ה במטביל ידיו בנהר ג"פ חשיב כג' מימות מחולפים דקמא קמא אזלי והני אחריני נינהו, מ"א סק"י. מאמ"ר אות ז' חיי"א כלל ב' אות א' ר"ז אות י"ב. וי"ל דה"ה במקוה דהטעם הוא מפני שמיד נטמאו המים וזה לא שייך במקוה באה"ט סק"ב. ועיין א"א סק"י יו"ד ומש"ז אות ט"ו:

מד) **אם** הוחב ידיו בשלג ג"פ במקומות מחולפות בשעת הדחק יצא. עפ"ז בשם הרשב"א. עו"ת אות ו' באה"ט שם. ועיין מג"א סי' ק"ס ס"ק ט"ז:

מה) **אם** הטביל ידיו במי מעיין עלתה לו נטילה אפילו אין בו מ' סאה ומברך על נטילת ידים כמ"ש מרן בסי' קנ"ט סעי' י"ד וי"ד יעו"ש. וכ"כ עו"ת אות ב' בשם הרשב"א. חיי"א כלל ז אות ד' וכ"כ בסידור ר"ז ואע"ג דו"א דהטבילה לא מהני להעביר רוח רעה א"ר אות ז' וכן פי' מחה"ש דברי המג"א ס"ק יו"ד דלא כעו"ת מ"מ לא הוי ספק ברכה כיון שלא נתקנה הברכה משום רו"ר כמ"ש לעיל אות ו' וכן מוכח מסעי' כ"ב דכתב דאם אין לו מים מקנח וכו' ויברך אע"ג שאינו מועיל לרוח רעה:

מו) **שם** יש להסתפק וכו'. וטוב שיחזור ויטלם כדינם מפני שאפשר שאין הרוח רעה מסתלקת מן הידים אלא ע"י עירוי ג"פ מן הכלי. ר"ז אות י"ב:

מז) **סעי'** י"ג. אם היה ניעור כל הלילה יש להסתפק וכו'. והרב מהרח"ש הכהן תלמיד מהרח"ו ז"ל פשיטא ליה דאין רוח רעה שורה עליהן וכן אם השכים קודם עלות השחר ונטל ידיו והיה ער עד הבקר אין רו"ר שורה על ידיו. וכ"כ בס' דרך חיים למהרח"ו מאוספרא בשם האר"י ז"ל והרמ"ז עי"ש דף כ"ו ע"ד. ברכ"י אות ה' וכ"כ מקדש מלך פ' וישלח דף קס"ט ע"ב משם מהרח"ו ז"ל. וכ"כ שולחן בגולה ס"ק יו"ד עי"ש. וכ"כ דברי שלום שאלה מ"ח, אבל הרב יד אהרן בהגה"י כתב בשם האר"י ז"ל דאפילו בניעור כל הלילה צריך עירוי ג"פ. וכן הברכ"י בשיו"ב אות א' הביא בשם ס' תרומה חדשה כ"י לחד מרבוותא קמאי שכתב דהמשכים קודם אור היום ונטל ידיו יש לו ליטול ידיו קודם שיתפלל או יישב ללמוד דליכא פוסלת בנטילת ידים כדרך שפוסלת בקידוש ידים ורגלים, והביאו זכ"ל אות נון. ש"ל דף י"ז ע"ג. שע"ת אות י"ג. וכתב שם השע"ת לכן נראה לנהוג כמ"ש הרמ"א דיטלם בלא ברכה עי"ש. מיהו בשעת הדחק יש לסמוך כסברת המתירים:

מח) **כתב** עו"ת הרב דברי שלום דאף אם היה ניעור בתחלת הלילה וישן אחר חצות א"צ נטילה מכל וכל דכיון דהדבר תלוי במוחין על ידי הכוונות ועסק התורה כמו שעה טוב אין שליטה בהם דהדבר הותם כחן ונתבטלו ע"י המוחין והתורה שעסק עכ"ל. וכ"כ אמל"י בקונטרס שפת אמת סי' מ"א. מיהו הייס שם דטוב להחמיר וצריך נט"י לשפוך ג"פ אבל בלא ברכה. וכן א"צ ליטול לתוך כלי אלא יכול ליטול על הקרקע אם אין כלי לפניו, הרב בן א"ח (נר"ו) שם אות י"ג:

מט) **שם** בהגה. ויטלם בל"ב. כתב עו"ת אות ח' ונראה דאם טנף ידיו בלילה יכול לברך עי"ש וכ"כ א"ר אות ח' וכ"כ בהגהות חידושי רע"ק. אבל המאמ"ר ס"ק ח' השיג על הרבנים הנז' והעלה שאינו יכול לברך אף אם טנף ידיו עי"ש והביא דבריו הנוה שלום אות ט' וכתב וז"ל והנה יש קצת לפקפק בדבריו מ"מ נכון שלא לברך דשוא"ת עדיף ובפרט בענין הברכה עי"ש:

נ) **שם** בהגה. ויטלם בל"ב. כתב א"ר ס"ק ח' בשם ב"ח דאם ישן שינת קבע יברך משום דשייך ביה הפקיד פקדונו ביד הקב"ה ומחזירה לו אבל הוא ז"ל דחה דבריו וכתב שאף שכ"כ ב"י לא כתב זה אלא להרשב"א דס"ל טעם דברכת נט"י משום דהפקיד וכו' אבל להרא"ש אין מברך משום דאין מטונפות ידיו וס"ל להב"י דדברי הרא"ש עיקר ואם נאמר דנפסוק דיברך כשישן שינת קבע נראה דמטעם אחר אתינן עלה משום רו"ר אלא דלפי זה בעינן דוקא שתין נשמי דבפחות מזה אין רו"ר שורה כדמשמע בזוהר שהביא ב"י ועוד י"ל דאי לטעם משום רו"ר אף בודאי אין מברכין דלא מצינו ברכה אמילי דסכנתא כמ"ש רש"ל פכ"ה סי' מ"ז ומ"א וכ"כ בס' ברכת אברהם דף מ"ט וכן נוטין דברי רמ"א דף ס"כ יעו"ש עכ"ל והנה דלא כמשמע בקי' ש"ע סי' ב' אות ז' דאם ישן בלילה שתין נשמי דיברך ענט"י ואע"ג דבחיי עולם על סעי' י"ג כתב דהש"ע ס"ל כהרשב"א וביישן שינת ערלי צריך נט"י וברכה עי"ש מ"מ סב"ל:

נא) **שם** בהגה. ויטלם בל"ב. וכ"כ בסעי' י"ד וט"ו בספיקות אחרים דיטלם בל"ב עי"ש משמע מזה דבכל ס"ב אינו יכול לברך דאם לא כן היה לו לומר וא"צ לברך וכן משמע מדברי הש"ע בסי' ס"ז וז"ל אבל אם יודע שקראה אלא שהוא מסופק אם בירך לפניה ולאחריה אינו חוזר ומברך עכ"ל דמשמע דאינו יכול לחזור ולברך וכן

ספלה

מידיו: הגה ויטלם בלא ברכה (הרא"ש כלל ד' ורשב"א סי' קכ"ג): יד ק השכים קודם עמוד השחר ונטל ידיו יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו פעם אחרת כשיאור היום להעביר רוח רעה השורה על הידים. (הגה ויטלם בלא ברכה): טו ר ישן ביום יש להסתפק אם צריך לערות מים עליהם ג"פ (ויטלם בלא ברכה): טז ש דוד היה נזהר שלא לישן שיתין נשמין (פי' ששים נשימות) כדי שלא יטעום טעם מיתה: הגה ובגמרא פרק הישן משמע דדוקא ביום היה נזהר: (דברי עצמו ועיין בב"י): יז ת יש נוהגין לרחוץ פיהם שחרית מפני הרירים שבתוך הפה: יח א אלו דברים צריכין נטילה במים. הקם מהמטה

באר הגולה
ק ארחות חיים
ר ב"י
ש סוכה כו וזוהר ריש פ' ויגש.
ת הרד"א: א שם

כף החיים

העלה הרב זר"א ח"א סי' א' וכ"כ הפר"ח סי' תל"ב אות א' הא דאמרינן בכל מקום סב"ל ר"ל דלא מברכינן עיי"ש וכ"כ מחב"ר אות ד' וכ"כ זכ"ל הל' ב' אות ה' בשם חס"ד סי' ל"ד דבפלוגתא דרבוותא בברכות לא מברכינן מספק כלל אלא א"כ ידענא דנהוג עלמא לברך עיי"ש:

נב) **סעי'** יד. השכים קודם עמוד השחר וכו' וכתב הרב הקדוש מהר"א שרעבי ז"ל בס' דברי שלום שם בשאלה מ"ח דמי שקם בחצות ולא עבר עליו חצית השינה א"צ נט"י בדילוג כי אין רו"ר שורה עליו אבל צריך נט"י משום נקיות כדרך נט"י לאכילה ויברך וכ"כ אמל"י שם אבל הרב בן א"ח שם כתב דצריך שיעשה נט"י גמורה כדת וכהלכה ויברך על נט"י ואע"ג דהגאון ר"ז בסידורו כ' דלא יברך ענ"י אלא מחצות הלילה ואילך כדין שאר ברכות השחר וכ"כ הרב מסגרת השלחן בשם הנז' וכ"כ עמודי השלחן על קצור הש"ע סי' ב' אות י"א מ"מ כיון דהרב בן א"ח כתב דיברך ודאי כי כן המנהג ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל אכן שמענו מהרב הנז' דאם הקיץ קודם חצות לשתות מים או לילך לבה"כ ולחזור ולישן צריך נט"י גמורה אבל לא יברך אך אם הקיץ סמוך לחצות וממתין עד שיהיה חצות כדי לברך ברכת השחר ולומר ת"ח אז מברך קודם חצות:

נג) **אם** היה ניעור עד אחר חצות לילה הן במשתה הן במלאכה ולא ישן אלא עד שעבר חצות גם זה כשניעור יעשה נט"י גמורה כהלכתה ויברך ענט"י ואע"ג דרבינו הרש"ש ז"ל כתב בנה"ש דף פ"ו ע"ב אם ישן אחר חצות לא שליט עליה רוח מסאבא ואין צריך נט"י הנה הוא סמך דבריו בזה על סניף אחר שכתב מפני שנתעורר בחצות והמשיך המוחין על ידי הברכות וכן נכדו מהר"א שרעבי ז"ל בשאלה הנז' סמך ג"כ על הברכות ועסק התורה ע"כ זה שהיה ניעור עד אחר חצות ולא בירך הברכות וישן אז גם לפ"ד רבינו הרש"ש ז"ל צריך נטילת ידים בברכה ורק אם אחר חצות קודם שישן ברך ברכת השחר ולמד תיקון חצות ועסק בתורה או כשיקיץ משנתו בבקר יעשה נט"י נ"פ אבל לא יברך ענט"י ומיהו אם לא ברך ברכת השחר ורק עסק בתורה אני מסתפק בזה אם יברך ענט"י או לא ומנהג העולם לברך. בן א"ח שם:

נד) **שם** בהגה ויטלם בלא ברכה. עיין מ"ש לעיל אות מ"ז ודע הא דקאמר יטלם בלא ברכה היינו ג"פ כמו בתחילת נטילה. שו"ת אות ס' יד אהרן בהגב"י. ר"ז אות י"ד. קצור ש"ע סי' ב' אות ח'.

נה) **סעי'** טו. ישן ביום וכו' דווקא ס' נשמי. לבוש. סדה"י מג"א ס"ק י"ד. ר"ז אות ט"ו קי' ש"ע שם. אבל פחות מזה אין צריך ליטול. א"ר ס"ק יו"ד ושיעור ס' נשמי הוא לערך חצי שעה. קיצור ש"ע שם. והמחב"ר בק"א כתב בשם חכם אחד שהוא יותר מחצי שעה ובשם הרמ"ע מפאנו בס' אלפסי זוטא פ' הישן כתב דשיעור נשימה אחת מחס"ק בשעה. והביא דבריו הכר"ם:

נו) **שם** יש להסתפק וכו'. אבל ס' דברי שלום שם בשאלה מ"ח כתב דאין הרו"ר שורה ביום. וכ"כ אמ"ל שם ומ"ש הברכ"י אות י' בשם זקנו מור"א אזולאי שכתב בשם מהרח"ו ז"ל שהוכיח מלשון הזוהר דגם הישן ביום רוח רעה שורה עליו כבר ישבו הדב"ש שם. מיהו סיים שם האמל"י דהטוב והישר הוא דצריך נטילת ידים וגם צריך לשפוך ג"פ אבל לא יברך. וכ"כ בן א"ח שם:

נז) **סעי'** טז. דוד היה נזהר וכו'. כדי שלא יטעום וכו'. ולפי דעת המקו' הוא כי בחינת הו' שעות ראשונות של הלילה נקראים ס' נשמי והישן באותן הו' שעות ראשונות אותה השינה הן מעט הן הרבה נקראת ס' נשמי חסר חד ולא טעים טעמא דמותא והוא חי כנז' בזוהר פ' ויגש דף ר"ז ע"א ואפילו ישן אחר חצות אחר שיאמר הברכות ות"ח אין בכך כלום כמ"ש הרש"ש והבאנו דבריו לעיל סי' א' אות ז' וכן נכדו הרב מהר"א שרעבי הביא דבריו בשאלה הנז' וכ"כ ס' אמל"י שם בשם הרמ"ז:

נח) **שם** בהגה. ובגמרא פ' הישן משמע דדוקא ביום היה נזהר. עיין סי' רל"א. וז"ל בעל הכוו' בדרוש יום שבת השינה בלילה היא טובה ומוכרחת והשינה בימי החול טובה לרשעים ורעה לצדיקים זולת אם יהיה איזה צדיק גמור גדול שבדורו וכו'. אבל השינה ביוה"ש היא טובה לצדיקים כי אין דבר רע שולט ביום שבת ואין חשש שיפסיד איזה עבור נשמת איזה צדיק על ידי השינה ואדרבה אפשר שירויח וימשיך עמו איזה עיבור נשמת צדיק ולכן נכון הדבר לישן ביום שבת אחר האכילה וכך הי' נוהג מורי ז"ל לישן ביום שבת אחר האכילה שיעור ב' וג' שעות כי אדרבא הוא מכלל עונג שבת עכ"ל. וכן כתב בס' פע"ח פרק כ"א. וכן כתב בס' משנת חסידים פ"א סוף אות י"ב במס' שחרית יום שבת. ועיין דב"ש בשאלה הנז':

נט) **סעי'** יז. יש נוהגין לרחוץ פיהם וכו' והטעם מפני שצריך להזכיר את השם הגדול בקדושה ובטהרה. ב"י בשם הרד"א וכלבו. וכ"כ הלבוש. מיהו נראה שאם הוא אינו רוצה להכניס המים לפיו מפני שאינם זכים ולחים אין רחיצת הפה מעכב מלברך. לבוש. ובתענית צבור אסור להדיח פיו, עמ"ז. וכ"כ פתחי עולם אות ל' בשם הנז' ועיין לקמן סי' תקס"ז סעי' ג':

ס) **סעי'** י"ח. אלו דברים צריכים נטילת ידים במים, כתב ט"ז ס"ק י"ג פי' במים דוקא ולא בנקיון בעלמא.

וכ"כ מ"א ס"ק י"ז בשם המרדכי. וכ"כ א"ר ס"ק י"ב. ר"ז אות י"ח, וכ"ל אות נו. וכ"כ הכס"א אות ו' וז"ל נ"ל דדוקא במים ולא כל מידי דמנקי דכולהו משום רוח רעה הם כנודע ואינו משום נקיות וכיון שכן בעינן דוקא מים כמ"ש מרן לקמן סעיף כ"ב וכ"כ הט"ז עכ"ל. אכן המחה"ש כתב על דברי מג"א הנז' וז"ל לאו כללא הוא דבנוגע בגופו מקום מטונף בידו אפילו רצה ללמוד אפילו לכתחילה א"צ מים ודי בנקיון עפר כמ"ש מג"א סי' ל"ב סק"ה עכ"ל וכ"כ תוס' שבת בהגהותיו, וכ"כ הנו"ש אות י"ב דמ"ש בסי' ל"ב מוכרח לומר דלא קאמר דבעי מים לכתחילה אלא בהנך מילי דהוי משום רו"ר עכ"ל. אמנם לפי"ד הכס"א הנז' נראה דאין חילוק דכולהו צריך במים דוקא כיון דס"ל דכולהו משום רו"ר נינהו. וכ"כ הרב יפה ללב אות י"ח בשם הר' מו"ק. וכן נראה מדברי הלבוש ועו"ת אות י"א. וכ"כ דעת הפמ"ג במש"ז ס"ק ט"ו דכולהו משום רו"ר נינהו ובעינן מים דוקא. ולכן נראה דיש להחמיר בכולהו ליטול במים דוקא אם יש לו מים מזומנים, וכ"כ ח"א כלל ב' או' ה' ועיין באות שאח"ז:

סא) **שם** הקם מהמטה וכו'. כתב הדה"י וז"ל ונ"ל שבכל אלו הענינים א"צ לערות עליהם מים ג"פ כי לא נזכר עירוי ג"פ אלא בנט"י שחרית אבל לא בדברים אחרים עכ"ל והב"ד הכנה"ג בהגב"י ומג"א שם. וכ"כ ר"ז שם. אכן העו"ת שם כתב עליו דאינו מוכרח יעו"ש. והמג"א סי' ז' כתב משם ס' היכל הקודש דהיוצא מבהכ"ס צריך לערות עליהם ג"פ ומ"א שם חלק עליו וכתב דא"צ עיי"ש. גם הא"ר אות י"ב כתב משם מקור חיים וז"ל היוצא מבהכ"ס אף שה"ר שורה עליו מ"מ אינה בת מלך וא"צ כלי וכן ההולך בין המתים צריך ג"פ אבל לא כלי, וכן המשמש מטתו אבל היוצא ממרחץ ונוטל צפרניו א"צ רחיצה ג"פ עכ"ל משמע מדבריו דיוצא מבהכ"ס צריך ג"פ אבל לא כלי וכ"כ הרב א"ח ס"ק י"ז והמחה"ש שם והכר"ש בשם הנז' עיי"ש אבל הרב סלת בלולה ס"ק י"ד כתב משם מקור חיים הנז' דיוצא מבהכ"ס לא בעינן ג"פ, וכ"כ הגאון חיד"א במחב"ר אות ו' וז"ל הני מילי שעלו מן הרחצה לאו כולהו מטעמא חד נינהו דהקם מן המטה והיוצא מבהכ"ס והמרחץ והנוטל צפרניו הוא משום רוח רעה השורה על הידים ומיהו לא שוו בשיעורייהו דהקם מהמטה צריך ג"פ אל כלי אבל יוצא מבהכ"ס ומרחץ והנוטל צפרניו א"צ ג"פ וכלי כי רוח הטומאה מעט, וההולך בין המתים ונוגע במת צריך ג"פ וכן בתשמה"מ מפני הטומאה אבל חולץ מנעליו ונוגע ברגליו וחופף בראשו הוא משום נקיות. מקור מים מהר"ח הכהן עיי"ש באורך, ובילית ביהכ"ס חזינן לרבנן קשישאי שרחצו ג"פ וגם רחצו פ"א אם חלצו בתי רגלים מטור שנוהגים בטורקיאה עכ"ל והב"ד שע"ח אות כ' וזכ"ל אות נו:

והרב סלת בלולה בס"ק הנז' כתב משם מקור חיים וז"ל דברים אלה אין כולם ממ"א הקם מהמטה והיוצא מביהכ"ס והמרחץ והנוטל צפרניו הוא משום רו"ר השורה על הידים אבל אינם שוים כי הקם מהמטה צריך ג"פ ותוך כלי אבל היוצא מבהכ"ס ומרחץ ונוטל צפרניו הוא אע"ג דצריך להיות עד הפרק א"צ ג"פ וכלי כי הרוח הטומאה מועט הוא וההולך בין המתים והנוגע במת צריך רחיצה ג"פ וא"צ כלי וכן במשמש מטתו הוא מפני טומאה אם מודה ג"כ הפחד שאינו שוה כי הפחד הוא כי נאחז בו הקליפה עד תום זה השיעור אמנם החולץ מנעליו והנוגע ברגליו והחופף בראשו אין זה מפני רו"ר אלא מפני נקיות עכ"ל משמע מדבריו דיוצא מבהכ"ס א"צ ג"פ ובסי' ז' סק"א כתב בשם מקור חיים הנז' וז"ל הדא דתימא כאשר לא נכנס בבהכ"ס קבוע אבל נכנס בבהכ"ס קבוע אשר שם רוח הטומאה בקבע ונגע משהוא לצואה ומנופה והוא שורה מיד על האצבעות כמ"ש הזוהר (סובא לשונו סי' ג') אז צריך ליטול ידיו להעביר רוח הטומאה מעליהם ולא משום נקיות וצריך ליטול ידיו עד הפרק ג"פ רק שא"צ כלי והיוצא בו דלא דמי לרו"ר השורה בלילה עכ"ל ונ"ל לעיל שכתב משם מקור חיים הנז' דהיוצא מביהכ"ס א"צ ג"פ היינו מביהכ"ס שאינו קבוע וזה תימה על המחב"ר שהביא דברי המקח"י בסתמא דמשמע אפילו ביהכ"ס קבוע א"צ ג"פ רק רבנן קשישאי היו מחמירים על עצמם ולא זכר דברי המקח"י שהביא ה' סלת בלולה בסי' ז' הנז' ול"ע במקח"י גופיה אך לא נמצא אצלינו. נמצינו למדין שלדעת הדה"י והכנה"ג והמ"א ור"ז א"צ ג"פ בכולהו ולדעת היכל בקודש והי"א בהגב"י צריך ג' פעמים ביוצא מביהכ"ס ולדעת המקח"י שהביאו דבריו הא"ר והסו"ב והכר"ש צריך ליטול ג"פ ביוצא מביהכ"ס וההולך בין המתים ומשמש מטתו אמנם הסו"ב פליג עליה ביוצא מביהכ"ס דאין צריך ג"פ וכן נראה דעת הא"ר והכר"ש ולפי"ד המחב"ר הנז' גם המקח"י ס"ל דיוצא מביהכ"ס א"צ ג"פ אלא שרבנן קשישאי היו מחמירים ולפי"ד השל"ה בשער האותיות אות ט' והרח"פ ז"ל בלב חיים ח"א סי' ס"ג והכף החיים סי' ז' אות כ"ו וברו"ח אות ג' והחסד לאלפים בכולהו צריך ליטול ג"פ והוסיפו עוד הכף החיים והחס"ל דבעינן נמי בכולהו שיעור רביעית ושלא ילך ד' אמות ולענין הלכה נראה דיש להחמיר ביוצא מביהכ"ס וההולך בין המתים ומשמש מטתו ליטול ג"פ והמחמיר בכולהו ליטול ג' פעמים קדוש יאמר לו:

סב) **יש** להסתפק בהני דבעינן ג"פ אי צריך נמי בסירוגין כיון שהם משום רו"ר או דלמא דווקא לרו"ר השורה על הישן בלילה בעינן סירוגין משום בת מלך ונראה דיש להחמיר. אח"כ ראיתי שכ"כ הרב בן א"ח בס' חולדות אות ט"ז:

סג) **שם** והיוצא מבהכ"ס וכו' בכל אלו הדברים צריך ליטול ידו כל האפשר להקדים להסיר מעליו כח אותה הטומאה ולהסתלק ממנה. הדה"י הביאו כנה"ג בהגב"י, מג"א ס"ק י"ח. א"ר ס"ק י"ב. א"א אות י"ח. מיהו אין צריך להזהר בכל הנך לבלתי ילך ד"א בלי נטילת ידים רק בשינה, בן א"ח שם. והגם שכתבנו לעיל בשם כף החיים ובשם החס"ל דצריך להזהר בכולהו המנהג להקל אבל במ"ש דבעינן שיעור רביעית יש להחמיר בזה. וכ"כ הרב בן א"ח שם:

סד) **כל** הדברים הצריכים נט"י אפילו לא נגע רק באצבע קטנה צריך ליטול עד הפרק ולכל הפחות עד קשרי אצבעותיו אבל אם לכלך ידיו בטיט או ברפש א"צ לנקות אלא מקום המלוכלך בלבד. מש"ז ס"ק י"ח. וכ"כ פתחי עולם אות ל"א בשם הכ"ז:

והיוצא

סה) **שם** והיוצא מבהכ"ס וכו'. כתב הכה"ש בסי' ז' מדברי מג"א סי' רכ"ו ס"ק ב' מבואר ביוצא מבהכ"ס דוקא כשעשה צרכיו צריך נט"י הא לאו הכי אף מקבועה א"צ נט"י וה"ה יוצא ממרחץ שרחץ שם. וסיים ועיין פרמ"ג וראינו בפרמ"ג בא"א סי' ז' שכ"כ בתחלת דבריו ולבסוף סיים די"ל לכמ"א דהיוצא מבהכ"ס קבוע בלא עשה צרכיו צריך ליטול ידיו משום רו"ר ששורה שם ונדבק בידיו וכו' יעו"ש. גם הג' חיד"א בס' ברית עולם על ס' חסידים סי' תתכ"ג כתב בשם הזוהר דאם נכנס לבהכ"ס על הכניסה לבד שורה עליו רו"ר אפילו לא עשה צרכיו עי"ש. וכ"כ ה' כתם פז על הזוהר כי מיד בהכנסו לבהכ"ס שורה על ידיו. וכ"כ כף החיים סי' ח' אות ח"י וכ"כ עמודי השלחן על קיצור השל"ה סי' ב' אות י"ד. בן א"ח שם, וכן היוצא מבית המרחץ אפילו לא רחץ. עמודי השלחן שם:

סו) **גם** המכנים ידיו לבד בבהכ"ס צריך נטילת ידים ג"פ. רו"ח סי' ג' אות ג' ובסי' ע"ו אות ב' אבל הרב בן א"ח שם כתב דסגי בפ"א מיהו סיים שם דהמחמיר ליטול ג' פעמים תע"ב.

סז) **כתב** ס"ח סי' תתכ"ג כשלוקח קנה בידו לקנח עצמו וראה שלא הוצרך ולא עשה לא גדולים ולא קטנים והסיר מידו הקנה אעפ"כ לא יגע בספרים עד שירחץ ידיו. והביאו א"ר סי' ז' אות א' רעק"א ע"ז הסעיף. פתחי עולם שם. ונראה דהיינו דוקא אם יש בזה הקנה שום צואה או דבר מגונה. אבל אם הוא נקי א"צ. וכגון שלא נכנס לבה"כ כמש"ל או' ס"ה:

סח) **שם** והנוטל צפרניו. אפי' לא נטל כולם צריך נט"י. כמ"א אות ז' בשם הרשב"ץ, וכ"כ פתחי עולם אות ל"ב בשם א"ח וכ"כ כף החיים סי' ח' אות ז"ך וסיים וכ"ה בתגלחת דמשיר שערות על ראשו ומגלח במקלה דצריך נט"י יעו"ש. ואפילו אינו נוטל צפרניו בידיו אלא ע"י אחרים ג"כ צריך ליטול ידיו. עיין לקמן אות ל"ב:

סט) **שם** והחולץ מנעליו. כתב ע"ת אות י"ב וז"ל משמע אפילו לא יגע בהן ובנגיעה סגי בנקיון בעלמא עכ"ל. אמנם המ"א ס"ק י"ט כתב דוקא אם חולץ בידיו הא לאו הכי א"צ. וכ"כ השכנה"ג סי' קכ"ח בהגה"ט אות ד', וכ"כ א"ר ס"ק י"ג, מאמ"ר ס"ק ט' ר"ז אות ח"י, חיי"א כלל ב' אות ה', עמה"ש על קי' הש"ע אות ט"ו:

ע) **שם** והחולץ מנעליו. ואפילו הם נקיים לגמרי. מג"א סי' קכ"ח ס"ק כ"ג, ר"ז שם אות כ"ז, ח"א שם. יפה ללב ח"א אות כ"ח, פתחי עולם אות ל"ב:

עא) **שם** והחולץ מנעליו. וה"ה אם נגע בהן אחר שלבשן או אחר שחלץ אותם, מיהו אם נגע במנעלים חדשים שעדיין לא לבשם אדם מעולם אפי' פ"א ניח לן בה וא"צ רחיצה כלל, יפה ללב שם, בן א"ח שם אות י"ז. נ"ל דתרתי בעינן נעל והלך בהם פ"א על הארץ, מור וקציעה:

עב) **שם** והחולץ מנעליו. כתב המעשה רוקח בח"ב בליקוטים שבסוף הס' אות ה' וז"ל על ענין הפירוואס שהם הבתי רגלים שהם תפורים עם אנפילאות שאלתי את פי המורה ה"ר אברהם יצחקי נר"ו מה דינם בענין הנגיעה אם צריך נט"י והשיב לי שטוב ונכון הוא להחמיר בדבר אלא שראה מי שמיקל בדבר ע"כ. ואני ראיתי להרב המורה החסיד שהיה מוסר הרבה בדבר עכ"ל, משמע מדבריו דאינו אלא מדת חסידות אבל מדינא א"צ. וכן שמענו מפי ידידינו הרה"ג רי"ח טוב (נר"ו) שאמר דמדינא א"צ ליזהר בנגיעת בתי רגלים שקורין בערבי ג'וראב:

עג) **שם** והנוגע ברגליו. ואפילו אם הרגלים הם רחוצים ונקיים גם כן צריך נט"י כי לדברי המקו' ז"ל דהר"ר שברגלים היא עזה מאד ולא תזוז ממקומה ע"י רחיצה כמ"ש לעיל אות ה' ולכך אפילו מנוקים הנוגע בהם צריך נט"י, וכ"כ מו"ק, וכ"כ ה' יפה ללב ח"א אות כ"ב בשם הנז':

עד) **שם** והחופף ראשו. דוקא אם חיכך תוך השערות שבראשו אבל אם נגע בשערות ולא חיכך א"צ נט"י דאין בנגיעה זוהמא כמו בגופו, ח"א כלל מ' אות י"ט וכתב שכן מוכח סי' קס"ב סעי' ח' מדברי רמ"א. וכ"כ א"ר עי"ש, וכ"כ ר"ז סי' קס"ב אות ב' וסי' קס"ד אות ב' וכ"כ היפ"ל אות כ"ג משם ה' בתי כנסיות, וכתב דהכי דייק לשון הרמב"ם שהביא מרן בסי' קס"ב ובסי' קס"ד עי"ש, וכ"כ עמה"ש שם אות י"ז:

עה) **שם** והחופף ראשו. כתב רו"ח אות ו' וז"ל וכמו כן בנוגע בשער זקנו ובפרט בשפה סמוך לבשר שיש בו מלמולי זיעה וגם לפעמים מחכך בשער זקנו שנמצא בהם כנים והוי בכלל המפלא כליו דאפילו לא מצא כנה צריך נט"י ועוד כיון דקיי"ל ביו"ד סי' קי"ז דכל הנוגע בזיעה צריך נט"י משום סכנה חוץ מזיעת הפנים וכו' עכ"ל, ולענ"ד ל"ע דלמה יצא מקום הזקן מכלל הפנים דאין בזיעה ההוא משום סכנה ומ"ש דהוי בכלל המפלא כליו י"ל שאני התם כיון דהכוונה מכוונת מחפש אחר הכנים בחורים ובסדקים חיישינן דילמא נגע בכנה בידיו ולא ראה בעיניו אבל הכא אין כוונתו רק לחכך ולא שכיח כ"כ כנים דחיישינן דאקראי בעלמא דילמא נגע וכן העולם אינם נזהרים בזה. ועיין לקמן אות ל"ח:

עו) **שם** וי"א אף ההולך בין המתים, היינו בית הקברות. תשובת מהרי"ל סי' כ"ג, מ"א ס"ק ב', חיי"א שם. ר"ז אות י"ח, קי' ש"ע סי' ב' אות ט':

עז) **שם** ומי שנגע במת, משמע דאם הלך אצל מת א' א"צ נטילה מיהו נהגו ליטול אפילו נכנס למת א' וה"ה למלוין אותו, מ"א ס"ק כ"א. ר"ז שם ח"א שם. קי' ש"ע שם. ונוהגים לרחוץ אפילו אם ילווהו ד"א בשעת הוצאתו מביתו בחזרתו ממנו אע"פ שלא הלך לבה"ק. יפ"ל ח"ג יו"ד סי' שע"ו אות ב'. ונראה חוץ לד"א מן המת א"צ נטילה. א"א אות כ"א, עמה"ש שם אות י"ט. וכ"כ פת"ע אות ל"ג:

עח) **כתב** השכנה"ג ביו"ד סי' שע"ו אות י"ד וז"ל מנהגינו שלא לקנח הידים מאותה רחיצה אלא מניחים שיתנגבו מעצמם ולא שמעתי טעם נכון לזה עכ"ל, וכתב עיקרי הד"ט ביו"ד סי' ל"ה אות ט' בשם פחד יצחק ע' ק' שראה רבותיו מהרי"ו, בריא"ל והריב"ק שהיו מקנחים אותם וכן היה נוהג כמותם יעו"ש והב"ד סידור בי"ע בדיני חזרה מבה"ק אות ד'. יפ"ל שם. וכתב שם היפ"ל שיש נוהגים כן בימות החורף אבל בימות הקיץ מניחים כך בלי ניגוב, וכ"כ בן א"ח שם אות פ"ז שיש להקל בעת הלויה עיי"ש:

עט) **בשעת** רחיצת הידים בחזרתם מן המת מקפידים שלא ליקח הכלי מיד הרוחץ. בילי' ביו"ד

שם

שם. חידושי רעק"א שם, וכ"כ חכ"א כלל קמ"ד אות ל' בשם משנה לשון, וכ"כ א"ר בא"ח סי' רכ"ד ס"ק ז':

פ) **כתב** רמ"א ביו"ד שם וז"ל ונהגו להקפיד אם יכנס אדם לבית אחר קודם שירחץ וישב ג' פעמים ומנהג אבותינו תורה היא עכ"ל וכתב עליו יפה ללב שם אות ג' וז"ל ומנהגינו להקפיד שלא ליכנס אפילו לביתו קודם שירחץ וכו' עי"ש. וכן משמע מלבוש שם ושכנה"ג שם בהגה"ט אות י"ט שכתבו סתם שלא ליכנס לבית קודם שירחץ משמע אפילו לביתו:

פא) **שם** ומי שנגע במת. וה"ה נמי מי שנגע בעכו"ם או בישראל מומר שהם בחייהם כמתים שצריך נט"י. יפה ללב ה"א אות כ"ד בשם לב חיים ח"ב סי' ו' וכן הוא ברו"ח אות ב'. וכתב שם יפה ללב וז"ל ונראה פשוט דה"ה נמי במי שנגע בבע"ח טמאים שצריך נט"י עכ"ל. ואע"ג דר"ז סי' ל"ז אות ג' כתב דהנוגע בב"ח טמאים אין צריך נטילת ידים מ"מ יש להחמיר היכא דאפשר:

פב) **שם** ומי שמפליא כליו, אפילו לא נגע בכנה שלא מלא, מג"א ס"ק כ"ב, א"ר ס"ק י"ג, ר"ז שם, חי"א שם, קיצור ש"ע סי' ב' אות ט':

פג) **שם** ומי שמפליא כליו, ומכ"ש אם הוא מפליא שערותיו של זקנו ושל הפאות להוציא את הכנים שחייב בנט"י אפילו לא מצא דלא גרע מדין זה דהמפליא כליו, יפה ללב שם אות כ"ה בשם תורה וחיים למהרח"ף ז"ל. וכתב עו"ש דאפילו לא הפליה כ"א לחפש אחר פרעושים כמנהג בני אדם צריך ליטול:

פד) **והנוגע** בכנה. כתב יפה ללב שם אות כ"ו וז"ל ובעט"ז לקמן סי' ז' כתב וההורג כנה עי"ש דש"מ דדוקא אם הרגה דאיכא מידי דלכלוך ומיאוס יותר אבל בנוגע לבד א"ל נטילת ידים ואנן נקטינן לחומרא אפילו בנגיעה לבד כפשט דברי מרן וכמ"ש בב"י בשם מוהרי"א ז"ל וכ"כ הלבוש ז"ל ועיין בא"ח די"ד ע"ב שכתב וז"ל דלא יגע בכנה ולא בפרעוש וכו' ואם נגע יטול או ישפשף יעו"ש עכ"ל וכ"ה פשט דברי האחרונים שכ' הנוגע בכנה, ר"ז שם, חי"א שם, קיצור ש"ע שם, ועיין שע"ת אות כ' שכתב הנוגע בפרעוש די לו בנקיון בעלמא וכ"כ עמה"ש שם אות ט"ז בשם הגז':

פה) **שם** והנוגע בגופו בידו. היינו במקומות המכוסים לפי שיש שם מלמולי זיעה כמ"ש סעיף כ"א אבל אם רחץ גופו היטב ולא נשאר בו שום טינוף א"ל נטילת ידים, כ"כ הרב יוסף פלאג'י (נר"ו) בתשובה שבסוף רו"ח ח"ב עי"ש

פו) **שם** והנוגע בגופו בידו. כתב ח"א כלל מ' אות י"ח וז"ל נגע ביד א' במקום מטונף א"ל ליטול אלא אותו יד ואפילו באמצע סעודה כ"מ בפסחים קט"ז בתוס' בד"ה כל שטיבולו וכו' ובתו' יו"ט פ"א דידים מ"א ובסי' ק"ע עכ"ל וכ"כ הר"ז בסידורו בהל' נטילת ידים לסעודה אות י"ז וז"ל ואם נגע במקום מכוסה צריך לחזור וליטול היד שנגע בה כהלכה עד הפרק עכ"ל, וכ"כ עמה"ש על קי' הש"ע סי' מ' אות כ"ג בשם מסגרת שפ"ש וכ"כ הארץ חמדה באזהרות שהעולם נוהגים שהם נוגעים במקומות המכוסים ואינם נוטלים כדינו רק מקנחים ידיהם או נותנים אותו אצבע הנוגע במים וזה לא מהני דצריך לפחות ליטול כל היד עד קשרי אצבעותיו ואפילו אינם נוגעים רק באצבע קטנה וכו' עי"ש, אכן ה' יפה ללב ח"א אות ז"ך כתב בשם מור אביו ז"ל בלב חיים ח"ב סי' ז' דאפילו נגע באחד מכל אלה שצריך נטילת ידים בידו א' יש לו ליטול השתי ידיו וסיים שכן כתב בשל"ה עיין בו והכי נהוג עלמא עכ"ל, ולענין דינא יש לפסוק כס' א' והמחמיר כס' אחרונה תע"ב:

פז) **שם** והנוגע בגופו בידו. האי בידו שכתב כאן לבסוף קאי אכולהו שכתב לעיל דהיינו החולץ מנעליו והנוגע ברגליו והחופף ראשו ומי שנגע במת ומי שמפליא כליו והנוגע בכנה ועד אחרון במ"ש והנוגע בגופו איירי שחלץ ונגע בכולהו בידו ממש כמפורש כאן אבל אם היה בדבר אחר שלא נגע ידו ממש בהן א"ל נטילת ידים, יפה ללב שם. וכ"כ מג"א סי' ל"ז ס"ק ז' דיכול ליטול כנה על ידי בגד וא"ל נט"י, וכ"כ ר"ז שם אות ג'. וכ"כ חיי"א כלל כ"ב אות ח' דמותר ליגע במקומות המכוסים באדם או לחכך ראשו ע"י בגד עי"ש, וכ"כ השו"ג סי' יו"ד אות י"ז שראה כמה ת"ח שמשליכים של כתפיהם סודר או מפה גדולה כדי לקנח הזיעה או הידים או מי שהוא רוצה לחוף ראשו או הגוף כדי שלא ליגע בידים וכו' עי"ש וכ"כ היפה ללב שם בשם הא"ח בהל' תפלה אות ט"ז דף י"ד ע"ב עי"ש:

פח) **מי** שנוגע בכלי השתן או בכלי צואה אם הוא נקי אי צריך נטילת ידים עיין לקמן בש"ע סי' ס"ג וכו' ונלע"ד דל"מ אם הוא של מתכת וזכוכית שא"ל נטילת ידים מדינא אלא אפילו הוא של חרס שאסור לקרות ולומר דברי קדושה כנגדו עכ"ז כיון שהוא נקי וכו' ואינו טופח ע"מ להטפיח ממ"ר ולוהא א"ל נטילת ידים, וכן מתבאר מתי' ה' זקן אהרן סי' ע"ב דמי שנוטל כלי השתן בידו ויש בו טופח ע"מ להטפיח נטמאו בו הידים וצריך מי שנגע בהם לרחוץ עד שיוכל להוציא מפיו ד"ק וגם לפניהם אסור וכו' וכתב עוד וז"ל וכיון שמות הקודש אפילו בלי חול הסורים היאך יעלה על לב אדם להזכיר ולהשבע בהם וידו אוחזת בעקב הטומאה רח"ל יעו"ש, ועכ"פ לומר ד"ק או אם יש לו תפילין בראשו להחמיר ובפרט אם היא של חרס, רו"ח אות ד':

פט) **שם** ומי שעשה א' מכל אלו וכו' ואם אינו ת"ח ילא מדעתו. שמעתי דבא לידי חטא דאין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות. א"ר ס"ק י"ג. חיי עולם על כ"ח:

צ) **שם** ומי שעשה וכו' ולא נטל וכו'. כתב מאמ"ר ס"ק יו"ד וז"ל נלפק"ד דהיינו דוקא באם לומד ומתפלל בלא נטילת ידים אבל אם הולך לעסקיו או כיוצא בו לל"ב וכ"מ ממ"ש ב"י בשם הרא"ש והרשב"א ז"ל בדין ברכות השחר וכן מבואר ממ"ש מור"ם ז"ל בהג"ה סי' ל"ב סעי' ז' וממ"ש שם מג"א דלד"ת די בנקיון לעפ"י שיש לו מים משמע דכשאינו לא לד"ת ולא לתפלה אפילו נקיון א"ל והכי מסתבר עכ"ל. משמע מדבריו דבכולהו אם הולך לעסקיו בלי נטילת ידים לל"ב ואע"ג דאית בהו משום רוח רעה לכ"ע כמ"ש לעיל אות ס' וס"א אמנם הרב נו"ב אות י"ב אחר שהביא דברי המאמ"ר הנז' כתב עליו וז"ל ול"נ דהיינו דוקא במידי דמשום נקיות כגון חולץ מנעליו ונוגע ברגליו וחופף בראשו וכיוצא. אבל בהנך אסריני

מתמטת. והיוצא מבה״כ. ומבית המרחץ. והנוטל צפרניו. והחולץ מנעליו והנוגע ברגליו והחופף ראשו. ב וי״א אף ההולך בין המתים ומי שנגע במת ג ומי שמפליא כליו. והמשמש מטתו. והנגע בכנה. והנוגע בגופו בידו. ד ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח ואם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו: יט ה המקיז דם מהכתפים ולא נטל ידיו מפחד ז' ימים. המגלח ולא נטל ידיו מפחד ג' ימים. הנוטל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום אחד ואינו יודע ממה מפחד: כ ו הרוחץ פניו ולא נגבם יפה פניו מתבקעות או עולה בהן שחין ורפואתו לרחוץ הרבה במי סילקא: כא ז צריך ליזהר בתפלה או באכילה (ועיין לקמן סי' ל״ב סעי' ז' וסי' קס״ד) שלא ליגע בשוק וירך ובמקומות המכוסים באדם לפי שיש שם מלמולי זיעה (מלמולי זיעה פירוש

זוהמא

באר הגולה
א בסוף ספרי וסכ בו סי' כ״ג: ב מרדכי פרק ח' דברכות. ג מהרי״ו בסי' ז'. ד שם. ה פסחים קי״ב: ו שבת קל״ג: ז תשו' הרשב״א:

כף החיים

אחריני דאית בהו משום רוח רעה אפילו אינו לומד צריך ליטול ידיו וכן מוכח מהראיה שהביא איהו גופיה מדברי המג״א רסי' ל״ב דשם איירי במידי דנקיות וכו' אבל במידי דיש בהם משום רוח רעה צריך ליטול עכ״פ ועיין מ״ש מ״א ס״ק י״ח גבי היוצא מבהכ״ס ודוק עכ״ל. הנה מה שליין על מ״א כוונתו להביא ראיה דמידי דהוי משום רוח רעה צריך ליטול אפילו אינו לומד דז״ל מ״א שם בשם סדה״י ירחץ תכף כמו בשחרית עכ״ל והיינו משום רו״ר וז״א דהא הסדה״י כתב בכל אלו הדברים צריך ליטול תכף כמ״ש לעיל אות ס״ג וי״ל דזהו דוקא לכתחלה וגם המאמ״ר מודה דלכתחלה טוב להחמיר:

צא) **סעי'** י״ט המקיז דם מהכתפים וכו' ואינו יודע אם בכלל זה מה שקורין שרעפין או באנקים וכן עלוקה שקורין איגל או פיאווקעס אם צריך ליטול ידיו ונראה דאין טורח כ״כ ויטול ידיו גם לזה. פרמ״ג א״א אות כ״ב:

צב) **שם** המגלח ולא נטל וכו'. כתב יפה ללב ח״א בקונ״א הנקרא יושר לבב אות י״ח וז״ל מדכתב המגלח ולא כתב המתגלח משמע דוקא מי שמגלח את עצמו בידו אבל המתגלח על ידי זולתו א״צ ליטול וכן יש לדקדק גבי נטילת צפרנים דכתב בסמוך הנוטל צפרניו ולא נטל וכו' אבל העולם נוהגים ליטול ידיהם אפילו שהוא מתגלח על ידי אחר שזה הוא הווה ורגיל ונראה ק״ו הדברים ממש״ל בסי' קס״ג ס״ב בדין המאכיל וכו' יעוי״ש עכ״ל. ונראה דאינם נדחק דלשון המגלח משמע בין אם גלח עצמו בידו בין גילחו לו אחרים וכן י״ל גבי הנוטל צפרניו. וכתב עוד שם והמגלח לאחרים הוא צריך ג״כ נטילת ידים דלא גרע מהחופף ראשו והנוגע בגופו בידו דצריכים נטילה עכ״ל. אמנם הנוטל צפרני אחרים א״צ ליטול דהא הנוטל צפרניו על ידי אחרים הוא צריך ליטול משום רו״ר השורה על הידים כמ״ש לעיל אות ס״א אבל הנוטל צפרני אחרים למה צריך ליטול ואי משום דנוגע בצפרנים אין בהם מיאוס כדאי' במו״ק דף י״ח ע״א. וכ״כ הריא״ז הביאו בא״ר סי' תקל״ב סק״ב:

צג) **שם** המגלח ולא נטל וכו' לא שנא בין אם העביר שערו על ידי תער או ע״י מספריים דגם המעביר שערו ע״י מספריים נקרא גלוח, עיין טור א״ח סי' תקפ״א וש״ע יו״ד סי' ש״ן סעי' ג':

צד) **סעי'** כ״א. צריך ליזהר בתפלה או באכילה שלא ליגע בשוק וירך. משמע מדברי מרן ז״ל שוק וירך אפילו הם מגולים אין ליגע בהם. נו״ש אות ע״ו, רו״ח אות ו':

צה) **שם** לפי שיש שם מלמולי זיעה. וכן יש ליזהר שלא ליגע בבגד שיש שם זיעה הרבה כגון בגד הפנימי של הכובע, עמה״ש על קי' הש״ע סי' מ' אות כ״ג בשם בה״ל, וכ״כ רו״ח שם וז״ל ולפז״ג דיש ליזהר ג״כ מליגע בכובעים כשהוא הרבה מזיעה שיש ממשות מזוהמא ואם ידחוק בצפורן יוצא מלמולי זיעה דצריך נט״י אכן כשנוגע בזיעה לבד שיוצא מידיו ומזרעותיו עד הקודקו שאז הוא נקרא מקום מגולה כמ״ש הב״י בשם הגלבו לקמן בסי' ל״ב או אם נוגע בכתונת או בבגד הנתון לקבל הזיעה והוא לח ואפילו טופח ע״מ להטפיח מחמת הזיעה נראה ברור דכל שאינו יוצא מן הזיעה שום ממשות זוהמא ליכא חששא כלל עכ״ל:

צו) **שם** לפי שיש שם מלמולי זיעה, ובזיעה יש סכנה שכל זיעת האדם סם המות חוץ מזיעת הפנים יו״ד סי' קי״ו סעי' ד', וסימן לדבר בזיעת אפיך תאכל לחם, עט״ז, באה״ט ס״ק כ״ו:

צז) **שם** וכן שלא לחכך בראשו. וכן שלא ליגע בצואת האוזן והאף כי אם ע״י בגד כמ״ש בהג״ה סי' ל״ב סעי' ז' וכ״כ האחרונים, ר״ז שם, חי״א כלל כ״ב אות ט' עמה״ש על קי' הש״ע סי' מ' אות כ״ג. וכ״כ מהרח״ו ז״ל בשער הכוונות בענין ברכ״ש וז״ל גם הזהירני מאד מורי ז״ל שלא להכניס האצבע בתוך האזנים כדי לנקות הזוהמה שבהם בתוך התפלה כלל מהתחלת הברכות עד גמר עלינו לשבח ואם עשה כך צריך נט״י עכ״ל, וכ״כ כף החיים סי' ח' אר' ל' ויפה ללב ח״א סי' ל״ב אר' יוד בשם אור לדיקים דהמכניס אצבעו באזנו ובחוטמו צריך נטילה ידים ודלא כהמו״ק (הובא ברו״ח אות ג' וביפה ללב שם). גם המחב״ר שם אות ד' כתב וז״ל המו״ק הקל בנגיעת צואת האף כי רמי ליה בידו ולא נהירא עכ״ל, והביאו שע״ת שם וש״ל דף קי' ע״ד, וסיים שם כף החיים ול״ד מכנים אלא ה״ה נמי אם קנח במפה או בקיסם לא יגע בזוהמא היוצאת מהם דמה הועיל בזה אחר שנגע ע״כ. ודווקא כשהיא רכה ולחה אבל יבשה ודאי לא חמירא מלואה ממש. יפה ללב שם, ועיין להרו״ח שם שכ' שמדברי ס״ח סי' רכ״ב ושל״ה דף ר״ן ע״ב נראה דהמקנח חוטמו א״צ נטילת ידים אלא די בקינוח עיי״ש. ויש לסמוך על זה היכא דלא אפשר:

צח) **שם** אבל מקומות המגולים בראשו ובפניו וכו' משמע בהדיא מפשט הלשון דמה שהוא חוץ לכובע

שמשימים

באר הגולה
ח ברכות ט"ו
ט רא"ש בסוף

זוהמא כעין שעורים קטנים) וכן שלא לחכך בראשו אבל מקומות המגולים בראשו ובפניו ומקום המגולה שבזרועותיו אין להקפיד: כב ה אם אין לו מים יקנח ידיו בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי ויברך

כף החיים

שמשימים על הראש והוא מגולה אין להקפיד ולא שנא בין אם יש שם שער בין אם הוא מגולה והטעם משום דהזיעה אינה מזקת אלא א"כ יש בה זוהמא כמ"ש בהג"ה וט"ז ס"ק ט"ו ומקומות המגולים כיון ששולט שם האויר אין בזיעה ההיא שום זוהמה ואפילו יש שם שער ג"כ שולט האויר ומש"ה אינה מזקת ודלא כהמאמ"ר שכתב באות י"א שאפשר לחלק בין אם יש שער למגולה יעו"ש:

צט) **שם** ומקום המגולה שבזרועותיו אין להקפיד, מותר ליגע בידו עד הפרק הנקרא קובידו ובצוארו עד החזה, ב"י סי' צ"ב בשם הכלבו. ט"ז שם סק"ב, מג"א כאן ס"ק כ"ג, א"ר אות י"ד, סלת בלולה אות ב' וכתב מחה"ש על זה וז"ל ולענ"ד דהכל לפי המדינה ודרך לבושיהם דמקום שיש להם כתונת שרחב בית היד וכן אין כורכין סביב הצואר א"כ נשאר עד השיעור שכ' מ"א ע"פ הרוב מגולה וליכא שם מלמולי זיעה אבל במקום שכורכין מטפחת סביב צוארם ובית יד של כתונת שלהם קצר א"כ גם אלו מקומות ע"פ הרוב מכוסים ויש גם שם מלמולי זיעה עכ"ל וכ' ה' בן א"ח שם אות י"ז וז"ל ויד שמאל אפילו אם נוגע בפרק הסמוך לזרוע שמניח שם תפילין עד אחר שני שלישי הפרק ההוא חשיב בכלל המקומות המגולים וא"צ רחיצה כלל אבל יד ימין שאין מניחים בה תפילין של יד אם נגע באותו פרק שאחר פרק הזרוע צריך רחיצה דחשיב מקומות המכוסים כיון דאין דרך לגלותו שם וכן האשה ג"כ חשיב הפרק ההוא בשתי ידיה בכלל המכוסים ואם נגעה צריכה רחיצה ובמקום שדרך הנשים לכסות פירקי זרועותיהם הסמוכים לכף שדרכם להניח צוואות סמוך לכף בראש הכתונת שתהיה הכתונת מכסה כל הזרוע אז גם אם נגעה בזרועה צריכה רחיצה משום נקיות וכן הדדים בזמן שמניקת את בנה שדרכן להיות מגולין תמיד אם נגעה בהם א"צ רחיצה אבל אם אינה מניקת שדרכן להיות מכסות אותם לגמרי אז הם בכלל מקומות המכוסים וצריכה רחיצה אם נגעה בהם עכ"ל, משמע מדבריו דאם דרך האנשים גם כן להניח צוואות בראש הכתונת סמוך לכף אם נגע ביד שמאל עד שני שלישי הפרק הסמוך לזרוע א"צ רחיצה כיון שמגלה אותם בשעת הנחת תפילין וממשמש בהם לא חשיב ממקומות המכוסים אבל אם נגע ביד ימין אפילו בזרוע צריך רחיצה כיון שדרכן להיות מכוסים וכדברי המחה"ש:

ק) **סעי'** כב. אם אין לו מים יקנח ידיו בצרור וכו' או בקורה. ס"ת, מ"א ס"ק כ"ד. ר"ז סי' צ"ב אות ד', נה"ש אות ב', או בכותל, ש"ע סי' צ"ב סעי' ז' ור"ז שם אות ה', ש"ל דף ק"י ע"ד. וכ"כ יפה ללב בקו"א אות ב' בשם ש"ל ולא זכר שכ"כ בש"ע, ואפילו במפה, חי"א כלל ז' אות ב', ואם הוא בספינה מקנח בדפניה או בבגדים קשים, וכן אתה דן בשבת שאין רשאי בטלטול צרור או עפר, שתילי זתים הו' צ"ג בשם כ"מ פ"ג מהק"ש:

קא) **שם** יקנח ידיו בצרור וכו' וצריך לקנח ג"פ דומיא דמים, שכנה"ג בהגה"ט אות ז' בשם ברכת אברהם סי' פ', והביא דבריו עו"ת אות י"ג וכתב עליו וז"ל ולענ"ד אינו נראה כיון דלא מהני לרו"ר למה לי ג"פ בנקיון בעלמא סגי עכ"ל, ועוד הביא דבריו כס"א אות ט' וכתב עליו וז"ל ואחר המחילה רבה אישתמיט ליה דברי מרן ז"ל בב"י שכתב ע"ד הרשב"א ז"ל בתי' דמשכשך ידו לתוך כלי כתב עליו דהיינו דוקא כדי להתפלל אבל להעביר רוח רעה לא מהני ובעי ג"פ על ידי עירוי ושכשוך ידיה בכלי אפילו כמה פעמים לא חשיב אלא פעם א' א"ד ז"ל, והוא מדויק מדברי הזוה"ק, מעתה איך כתב הרב דאם מקנח ידיו בצרור ועפר צריך שיקנח ג"פ כמו מים דהא באמת קנוח בעפר וצרור לא מהני אלא לתפלה ולא להעביר רוח רעה כמ"ש מרן בסעי' זה וא"כ למאי נ"מ קנוח בעפר ג"פ דהא בפ"א סגי דאינו מועיל אלא לתפלה ולתפלה ולק"ש בפ"א סגי כמ"ש מרן עכ"ל. גם המאמ"ר אות י"ב כתב לדעת מרן א"ל לקנח ג"פ דכל שאינו לרו"ר אלא לנקיון סגי בפ"א ותמה על שכנה"ג עיי"ש, אבל הא"ר ס"ק ט"ו הביא דברי העו"ת וכתב עליו וז"ל ולא עיין אלא בשכנה"ג ולא בברכת אברהם גופיה דף מ"ט דכתב כן לתירוצא קמא דמהני נמי לרו"ר אבל לתירוצא בתרא דלא מהני לרו"ר אלא מים לא בעינן ג"פ ולכתחילה נראה לחוש לתירוץ קמא עכ"ל. גם ה' יפה ללב ח"א אות ל"ג אחר שהביא דברי העו"ת כתב וז"ל אלא דלפי מ"ש המאיר לארץ ס"ק ל"ג על מ"ש מר"ן אבל לא להעביר רוח רעה שעליהן בשם הא"ר ושכנה"ג בשם הב"ח לחד תירוצא שמועיל גם לרוח רעה עי"ש א"כ אינו כ"כ מן התימה מ"ש דצריך לקנח ג' פעמים ונכון הדבר כשלא ימצא מים כלל עכ"ל:

קב) **שם** יקנח ידיו בצרור וכו'. לא שנא אם הם מלוכלכים לא שנא שהסיח דעתו. טור סי' צ"ב וצ"ע מה שייך נקיון בצרור בידים של היסח הדעת וצ"ל דדילמא מודבק בו מעט זיעה או לואה ויתקנח, מג"א שם סק"ג:

קג) **שם** יקנח ידיו בצרור וכו', וצריך לנקות אף גב היד ועד הפרק. פרמ"ג במש"ז ס"ק ט"ו:

קד) **שם** אם אין לו מים וכו'. ואם אין לו מים כל כך ליטול ידיו ג"פ כראוי יטול פ"א ויברך ענט"י הגם דלא מהני לרו"ר כי הברכה לא נתקנה בשביל העברת הטומאה מעל ידיו בלבד אלא לפי שצריך להתקדש בקדושתו של הקב"ה ולהעביר הטומאה מעל ידיו ע"י זריקת מים טהורים מן הכלי וככהן שמקדש ידיו מן הכיור ולכך מברכין אשר קדשנו וכו' ולקדוש ידים די בפ"א. ר"ז בסידורו וכ"כ הג' רעק"א בהגהותיו הש"ע ע"ד המג"א ס"ק ב' עי"ש ומ"מ צריך שיזהר לשפוך רביעית על ב' ידיו כאחת מאחר שאין נוטל ידיו אלא פ"א, ר"ז שם.

קה) **שם** ויברך על נקיות ידים וכו'. כתב המג"א ס"ק כ"ה וז"ל צ"ע דבס"ס קנ"ח פסק דלעולם מברך ענט"י וכ"מ בתשו' הרשב"א סי' קנ"א ובסי' תשכ"ד עי"ש דעיקר הציווי ליטול מן הכלי (ולכן מברכין ענט"י

ע"ש

ט ויברך על נקיות ידים ויועיל לתפלה י אבל לא להעביר רוח רעה שעליהן: כג כ לא תיקנו נטילת ידים אלא לק"ש ולתפלה אבל ברכות דשחרית יכול לברך קודם נטילה ל אא"כ הוא ישן על מטתו ערום שאז אסור להזכיר את השם עד שינקה אותם:

באר הגולה
י ברכות. שבת קט ושם. בזוהר פ' וישב:
כ הרא"ש שם והרשב"א בתשובה.
ל שם:

כוונת

כף החיים

ע"ש הכלי שקבעוה חכמים לשיעור נט"י והיה שמו נטלא מחכ"ש) ולכן אין אנחנו מברכין ענט"י לתפלת מנחה משום דדי בנקיון עפר וא"כ למה פסק כאן על נק"י (הא לא נצטוינו על נקיות גרידא אלא נצטוינו על הנט"י מחכ"ש) עמ"ש ס"א ועס"י קכ"ח ס"ו עכ"ל, והביא דבריו הישי"ע אות ה' וכתב דכונתו דלא יברך כלל כיון דא"א לברך ענט"י וברכת על נק"י הוא ברכה שלא תיקנו חז"ל דעיקר הציווי ליטול מן הכלי ולכך אין מברכין בתפלת המנחה כיון דדי בנקיון עפר אינו מברך א"כ ה"ה באין לו מים כיון דדי בנקיון אין לברך על נק"י כיון דלא מצינו נוסח ברכה זו. וכ"כ חיי עולם ע"ד מג"א ס"ק י"ט, ואף שכתב שם הישי"ע על דברי המ"א אם לדין יש תשובה ע"ש, מ"מ סיים שם לדינא מהראוי שלא יברך משום דסב"ל.

קו) **סעי'** כ"ג. לא תקנו נט"י א"א לק"ש ולתפלה. אפי' העומד מלימוד לתפלה צריך נט"י כמ"ש בהג"ה ס"ס רל"ג, וכ"כ יפה ללב ח"א אות ל"ד בשם עט"ז סי' א' ולא זכר שכ"כ בהג"ה, וכ"כ בשכנה"ג סי' ל"ב בהגב"י אות ג' משם מוהרי"ל. אבל הוא ז"ל כתב וז"ל ולא ראיתי למורי הרב ולשאר גדולי הדור נזהרים בזה עכ"ל, ונכון להחמיר היכא דאפשר:

קז) **שם** אבל ברכות דשחרית יכול לברך קודם נטילת ידים וכו'. בס' הזוה"ק אסר דפי' כמ"ש הרב מהר"ם די לונזאנו בדרך חיים דף ק"ב והביאו הכנה"ג וכזה ראיתי למור זקנינו ז"ל בס' אור החמה כ"י משם מהרח"ו ז"ל דבזוה"ק מוכח דלא כמו שפסק בש"ע, ברכ"י אות ה', והביא דבריו הש"ל דף מ"ד והזכ"ל אות נו"ן והשע"ת אות ל', וכ"כ היפה ללב סי' מ"ז אות ט' בשם הזוה"ק דאסור לברך בלא נטילת ידים ואפילו לקרות בתורה ואפילו מלה חדא אסור עי"ש, וכ"כ ר"ז במה"ת סי' א' אות ז'. ומ"מ אם אירע מקרה שאין לו מים ליטול ידיו ג"פ כראוי להעביר רוח הטומאה כשמשכיב בלילה חלילה לו ליבטל מד"ת עד שיאיר היום ויטול ידיו ג"פ אלא יטול מעט או ינקה בכל מידי דמנקה ויברך וילמוד כדין התלמוד והפוסקים, ר"ז שם, ועיין לעיל אות ק"ד ואות ק"ה:

קח) **כתב** הט"ז סי' ס"ב וז"ל מי שצמא בלילה במטתו שא"א לו ליטול ידיו ולברך יהרהר הברכה בלבו וישתה וכו' עכ"ל. וכ"כ הסלת בלולה שם ס"ק ד' וכ"כ ח"א כלל ה' אות ט"ז, אכן הא"ר שם ס"ק ד' חלק על הט"ז דאינו יכול להרהר אלא ינקה ידיו בכותל או בצרור או בכל מידי דמנקי ויכול לברך עי"ש, וכ"כ הרדב"ז ח"א סי' ל"ח עי"ש. וכן העלה בשו"ת מהר"י מברונא סי' ס"ה, וכ"כ הברכ"י שם בשם שו"ת מהר"י זיין וכתב עליו הוא ז"ל ואולם לפי מאי דכתבינן לעיל סי' ד' אות ח' בשם מהרח"ו ומהר"ם די לונזאנו דכפי הזו' אסור לברך כשרו"ר עודנו עומד על ידיו נראה פשוט דלא מהני בנקיון כפים במטלית וכיוצא דלהעביר רו"ר צריך נט"י ג"פ וע"כ אם הוא אנוס שאינו יכול לרחוץ העיקר שיהרהר הברכה בלבו וכמ"ש הט"ז וכו' ויר"ש יאנוס וידחוק עצמו לעמוד על עמדו וירחוץ ידיו ג"פ ויברך ברכה שלמה כתקנה עכ"ל, והביאו דבריו הש"ל שם. והזכ"ל ערך ברכה אות נון והשע"ת כאן אות כ"ח, וכ"כ פרי האדמה ח"א דף ע"ו דאם אינו יכול ליטול ולברך דאז אח"כ לא יוכל לישן אזי יוכל להרהר הברכה בלבו וישתה וכמ"ש הט"ז עי"ש, וכ"כ בנו הרב בס' ברכות המים בסי' זה וכ"כ השו"ג חא"ח בכללים נפרדים אות קכ"ה והביאו עקרי הד"ט סי' א' אות כ"ב וכן העלה להלכה בשו"ת זכור ליצחק סי' א' יעו"ש, וכ"כ מהרח"ף ז"ל בס' כף החיים סי' ח' אות ח', ויעו"ש שהביא בשם כמה פוסקים. ומ"ש בס' תפלה לדוד דף פ"ג ע"ב משם שער המצות דישתה קודם שישן פחות מרביעית ויברך לפטור כל מה שישתה כל הלילה ובבקר אם שתה כל הלילה שיעור רביעית בב"א יברך ברכה אחרונה עיין בזכ"ל שם שתמה על דבריו דבסי' קע"ח סעי' ז' מוכח דשינת קבע הוי הפסק יעו"ש. ועיין עוד לקמן סי' ס"ב אות יו"ד:

ונראה לפ"ז נמי אם שמע קדיש או קדושה וכיוצא בעודו על מטתו ולא הספיק עדיין ליטול ידיו דיהרהר הקדיש או הקדושה בלבו כמש"ל, אבל הישן ביום או אחר חצות לילה אחר שבירך ברה"ש ולמד תיקון חצות ושמע קדיש או קדושה וכיוצא קודם שנטל ידיו נראה דיכול לענות. ואע"ג דיש פלוגתא בזה עיין לעיל אות מ"ז כיון דהרש"ש בס' נה"ש ד' פ"ו ע"ב ודפ"ז ע"א כתב דאחר חצות לילה אין רו"ר שולטת מאחר דבירך ברה"ש ולמד ת"ח וכן הסכים נכדו בב' דברי שלום שאלה מח נראה דיכול לענות ולא חיישינן דלמא נגע במקום המטונף כיון דהאדנא כולם ישינים בבגדיהם, עיין הרדב"ז שם, ופרי האדמה שם:

קט) **שם** אלא א"כ הוא ישן על מטתו ערום וכו' שמסתמא ידיו מטונפות בנגיעת בית הסתרים, מג"א ס"ק כ"ז וכתב א"א ע"ז וז"ל ומלבושים שלנו שבית הצואר פתוח אם ישן במלבושים שינת קבע מסתמא ידיו מטונפות כי דרכו לחכוך בגופו במקום זיעה ואסור ללמוד או להזכיר ה' עד שינקה אבל שינת עראי אין חזקתו שנגע כי אם כתם הויין וכשרים לת"ת ולברכה רק לתפלה פסולים עכ"ל:

קי) **שם** שאז אסור להזכיר את ה' עד שינקה אותם, משמע כשאינו מזכיר את ה' יכול להתפלל או ללמוד בידים מטונפות ואפשר דלאו דוקא וכן נכון להחמיר עו"ת אות ט"ו, והביא דבריו הנו"ש אות י"ח וכתב עליו וז"ל ול"נ דבידוע שנגע אסור ללמוד עד שינקה אותם כמבואר בסי' ל"ב סעי' ו' אבל הכא אין ידוע לו בודאי שנגע אלא דמסתמא אמרינן שנגע כיון שישן ערום כגון הכא רשאי ללמוד בלא הזכרת ה' או איזה תפלה או בקשה שאין בה הזכרת ה' ואין בזה שום חומרא דאדרבא נמצא

חומרו

באר הגולה

ה כוונת הברכות. ובו סעיף אחד

א טור

א א יכוין בברכות פירוש המלות כשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל ויכוין בכתיבתו

כף החיים

אומרו קולו דמתבטל מגירסא ואפ"ל דלא ילמוד כך בקביעות אלא בעראי וכו' עכ"ל, ועי' לעיל אות ק"ז:

א) **סעי'** א', יכוין בברכות פי' המלות. וכן בכל ברכותיו ותפלותיו שאל"כ הוי האדם כעוף המצפצף שאין מבין מה שמצפצף. לבוש. וכ"כ בסי' בי"ע הל' נט"י אות פ' שתילי זתים אות א' יפה ללב ח"א אות א', וז"ל ס' החסידים סי' מ"ו כשהוא נוטל ידיו או שמברך על הפירות או על המצות השגורות בפי כל אדם יכוין לבו לברך לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם להנות מהם וציונו על המצות ולא יעשה כאדם העושה דבר כמנהג ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב ועל ד"ז חרה אף ה' בעמו ושלח לנו ביד ישעיה ואמר יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, אמר הקב"ה לישעיה ישעיה ראה מעשה בני כי אינו אלא לפנים ומחזיקים בה כאדם שמחזיק ונוהג מנהג אבותיו בידו באים בביתי ומתפללים לפני תפלות הקבועות כמנהג אבותיהם לא בלב שלם, הם מנקין את ידיהם ומברכין ענט"י ובוצעין ומברכין ברכת המוציא, שותין ומברכין כמו שהדבר שגור בפיהם אף בעת שהם מברכין אינם מתכוונים לברכני, לכן ע"כ חרה אפו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמיו היודעים אותו ומברכין אותו במנהג ולא בכוונה דכתיב בתריה לכן הנני יוסיף וכו', ואבדה חכמת חכמיו וכו', לפיכך הזהירו חכמים על הדבר ואמרו עשה דברים לשם פועלם, ומעשה בא' שמת לאחר יב"ח ונגלה בחלום לא' מקרוביו א"ל בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המוציא וברכות הפירות ובהמ"ז בכוונת הלב שאלו לו והלא אין משפט רשעים בגהנם אלא יב"ח א"ל אין דנין אותו בפורעניות חזקים כמו ביב"ח הראשונים עכ"ל, והביאו דבריו חי"א כלל ה' אות כ"ו, קי' ש"ע סי' ו' אות א', יפה ללב שם, וכתב קי' הש"ע שם וראוי לאדם שירגיל את עצמו לומר את הברכות בקול רם כי הקול מעורר את הכוונה עכ"ל:

ב) **שם** יכוין בברכות פי' המלות. כתב בהג"מ פ"ד מהל' ת' שצריך ליזהר שלא ידלג שום תיבה כאילו מונה מעות, וכן לא יבליעם אלא יוציאם כולם בשפתיו עכ"ל, וכן הוא בסמ"ג, ד"מ, והביאו א"ר אות א' וכתב בשם א"ח וז"ל דלאו דוקא תיבה דה"ה אות אחת הן באותיות הנכתבות הן באותיות הנמשכות מהתנועות גדולות עכ"ל. ומזה יש להעיר על קצת ב"א שמברכים במרוצה ומגמגמים בלשונם ואין מוציאין התיבות כהלכתן וזה נוסח ברכתן בכתא דוני אלינו מך העולם וכו' ולא די שנהנים מן העולם הזה בלא ברכה שכל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה כמבו' בסי' רי"ד אלא שאין זה כבוד המקום שמדברים לפניו בלשון מגומגם שלפני מלך בו"ד אין עושים כן אלא שמדברים לפניו באימה ויראה ק"ו בן בנו של ק"ו לפני ממ"ה הקב"ה ואוי לה לאותה בושה וכו'. ע"כ יש ליזהר בשעה שמברך או מתפלל שיוציא התיבות כהלכתן ויבין פי' המלות לפחות ושלטון על כל דבר הרגל ואין להאריך יותר, והשומע תבוא עליו ברכת טוב:

ג) **שם** יכוין בברכות פי' המלות, ואסור לעשות שום מלאכה אפילו דבר קל בשעה שהוא מברך וע"ז נאמר ואם תלכו עמי קרי, ח"א שם אות ט"ו, קי' ש"ע שם, ועיין ש"ע סי' קנ"א סעי' ג' וט"ז שם:

וה"ה דצריך ליזהר בזה בשעת עניית הקדיש שהוא שבחו של ממ"ה הקב"ה ויש בו רזין עלאין כמבואר בשעי' הכוו' ולא כקצת בנ"א שמקפלין הטלית או התפילין בשעת עניית הקדיש. **ויהיה** פיו נקי מן הרוק כשהוא מברך וגם שאר דבר לא יהא בתוך פיו שנא' ימלא פי תהלתיך, קי' ש"ע שם אות ב':

ד) **בשעה** שמברך אם שמע קדיש או קדושה או ברכו ומודים אם הוא בברכת המצות והנהנים לא יפסיק לא באמצע הברכה ולא בין הברכה לדבר שמברכין עליו אבל אם הוא מברך ברכות ארוכות כמו ברכות ק"ש וב"ש ואשר יצר ומעין שלש וכדומה יפסיק ודוקא באמצע הברכות שכבר התחיל אבל אם עדיין הוא בתחילת הברכה כגון שאמר ברוך אתה ה' קודם יוצר אור וכיוצא בהם או אם הוא בסיום הברכה יוצר המאורות או הבוחר וכדומה אין להפסיק וכן בברכת המזון אין להפסיק דהוי כתפילה כדברי מרן בסי' קפ"ג סעי' א', נשכ"ח סי' ב' ועו"ש, וכ"כ חי"א כלל ה' אות י"ג, ובדיעבד אם הפסיק בברכת הנהנין והמצות בקדיש וקדושה וכדומה החי"א הניח בצ"ע אבל הנשכ"ח כתב שם דחוזר ומברך ע"ש ועיין פרמ"ג סי' כ"א בא"א סק"ג, קשר גודל סי' ז' אות כ"ט. ש"ל דף ס"ז ע"א וע"ב, זכ"ל ח"ג מערכת הבית דף ה' ע"ב, כף החיים סי' י"ח אות ה', בן א"ח ה' שנה א' פ' ויגש אות ט':

ה) **שם** כשיזכיר השם וכו' ויירא ויזדעזעו אבריו בשעה שהוא מזכיר את השם חי"א שם אות א', קי' ש"ע שם אות ג', ויש להביא מעשה רב שהביא ח"א שם כדי להלהיב לב אנשים לגודל הזהירות, גדול א' אגיד ושמע בב"ד ש"מ קול רעש גדול פנו מקום לצדיק א' שנפטר וקבלוהו בכבוד גדול ונתנו לו ס"ת בזרועו ושאלוהו קיימת מ"ש בזה ואמר הן, קיימת מצוה ראשונה שהיא פו"ר לא להנאתך אלא לש"ש ואמר הן, אמרו מי מעיד כך ובאו המלאכים שנבראו מן המצות אשר עשה עד אין מספר והעידו בו זה אומר נבראתי ממצוה זו וכו' אח"כ הביאו לפניו ד' טורים ושאלוהו קיימת תורה שבע"פ ואמר הן, ומי מעיד ובאו המלאכים כנ"ל, אח"ז שאלוהו נזהרת מלהוציא ש"ש לבטלה וידום חזרו ושאלו אשתיק ולא א"ל ולא מידי והכריזו אחר עידות ובאו גדודים מלאכים לבושים שחורים והעידו זה אומר נבראתי ביום פ' כשהוציא אזכרות כו"כ בתפלה בלא כוונה וזה אומר כך ויקרעו שמלותם

כל

בכתיבתו ביו"ד ה"א שהיה והוה ויהיה ובהזכירו אלהים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם:

דין

כף החיים

כל הב"ד ב"מ וגם אני קרעתי ואמרו טפה סרוחה איך לא יראת וכו' ונגמר דינו או לבוא לגיהנם או לחזור ולבא בגלגול ובחר בגהנם מבגלגול עכ"ל:

ו) **שם** כשיזכיר השם יכוין פי' קריאתו באדנות שהוא אדון הכל ויכוין בכתיבתו ביו"ד ה"א וכו' כתב השע"ת ז"ל וע"פ חכמי האמת לעולם יכוין שמות אלו בשילוב כזה **יאהדונה"י**, וכ"כ בשער הכו' בהקדמה שקודם הקדמת ביהכ"נ, וכ"כ בס' אור הישר סי' ז' אות ב' הביאו ה' יפה ללב (נר"ו) אות ב'. וכתב שם ה' יפה ללב וז"ל וכ"מ מהקדמת התיקונים ד"ג ע"א דאיתא הכי דאינון תרין שמהן **יאהדונה"י**, דבהון כלילן כל הוויין וכנויין וכו' אלין אזכרות דאינון **יאהדונה"י**, בין בק"ש בין בצלותא בין בשו"ת והודאות דבכל אזכרה דיפוק מפומוי בכל אתר ובכל ממלל צריך לכוונא דבור באדני קול ביהוה וליחדא לון כחדא ביחודא דאיהו יחיד נעלם דמחבר לון ומחבר לון כחדא וביה צריך הכוונה דלא תליא למימר ביה קול ודבור אלא מחשבה עכ"ל ועי"ש, וכ"כ הרה"ג בן א"ח פ' וישב אות ג' אמנם מ"ש שם השע"ת דבלילה יכוין השילוב אדני קודם להוי"ה א"כ כן מלשון הת' ושער הכו' אלא דכל עת שוים לענין כוונה זו. ועיין לקמן אות י"ג דזה החילוק הוא דוקא לענין אמן יעו"ש.

גם צריך לכוין בכ"פ שתולה שם הוי"ה בכ"מ שיהיה שתצייר שם הויה בלבד ותכוין בה"א אחרונה שם אדני, שער הכונות שם, וכ"כ ברכ"י בשם גורי האר"י, ש"ל דף מ"ג ע"ד. בן א"ח שם:

גם צריך ליזהר כשיזכיר שם הויה יצייר במחשבתו אותיות השם בנקודות ובסי' ובחומשים נהגו לנקדו בניקוד לעולם והמתפלל ולומד מקראות מתוך הספר אז יהיה זה אצלו בנקל בלא טורח, בן א"ח שם, וטוב לכתוב שם הויה על נייר או על קלף ויכתוב בתוך ה"א אחרונה שם אדני וינקדנו בניקוד לעולם ואח"כ יכתוב אצלו שם הויה אדני בשילוב כדי שיהיה מצוי אצלו לכוין בו בכל עת שמזכיר את השם הן בפסוקים הן בתפלה, ועתה נדפס סי' חקת עולם ועשויים כל ההויות על סדר שאמרנו וכל הקונה ממנו כדי שיתפלל תפי' כתקנה ה"ז משובח, מיהו מי שא"א לו יעשה כמו שאמרנו:

ז) **שם** ויכוין בכתיבתו ביוד הא וכו' אבל כשכתוב באלף דלת אין לכוין אלא שהוא אדון הכל, מג"א סק"א. ר"ז אות א', שתילי זתים אות ב'. וצריך לקרותו בפתח (ר"ל תחת האלף ועל הדלת חולם א"ל לפרש. מחה"ש) וקמץ תחת הנון וכשנכתב ביו"ד הא מקצתם קורין בפתח ומקצתם קורין נוטין לצרי וכן מנהג האשכנזים. ב"ח. ובת' מוהר"ש מלובלין איתא שגם כשנכתב באלף דלת יקרא בענין שלא תהיה הברת הפתח ניכרת. מג"א שם, אמנם הא"ר ס"ק ב' כתב בשם א"ח שחזר בו מוהר"ש מתשו' הנ"ל ופסק ליזהר לקרות האלף בחטף פתח והוא כמו שבא פתח אך לא יאריך בשום אחד מהם עי"ש. וכתב שכ"כ בעל ס' ע"מ ובעל של"ה ובעל ברכת הזבח, והביא דבריו פרמ"ג א"א ס"ק א' יעו"ש, והמחה"ש וכרם שלמה, וכתב הכר"ש שכ"כ בס' מעשה רב בשם כמה גאונים, וכ"כ מחב"ר אות א' יעו"ש, וכתב שם המחב"ר בשם היעב"ץ בס' לוח ארש דף ו' ע"ב וז"ל מעתה בטלה מחלוקת שאין מגמגם עוד בדבר שקריאת השם בין במקום שנכתב הויה בין במקום אדני לעולם שוה לקרותו בחטף פתח וכו' ולא כמ"ש מ"א סי' ה' בשם ב"ח לחלק בין הפרקים גם מ"ש הב"ח דשם אדנות נקרא בפתח ליתא אלא לעולם הוא בחטף פתח וכו' עכ"ל והב"ד שע"ת אות א', סי' בי"ע אות יו"ד:

אין ספק בקריאת שם אדנות שהטעם מלרע, מחב"ר אות ב' בשם נוב"י חא"ח סי' ב' וס' לוח ארש דנ"ג, והב"ד שע"ת שם, וסי' בי"ע אות יא:

ח) **מה** שתקנו כל הברכות לנוכח במ"ש אתה ה' ובנסתר אשר קדשנו וצונו לפי שצריך לכוין כאלו הקב"ה עומד לנגדו ממש כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד ובאמת הקב"ה הוא נסתר, והריב"א כתב הטעם מפני שהקב"ה הוא נגלה מצד מעשיו ונסתר מצד אלהותו, ומ"ש וצונו אעפ"י שאינו כתוב ומבואר בתורה הוא כמו כל מצות שהם דרבנן וסמכינן אקרא דלא תסור, ס"ב אות א':

ט) **איסור** להגות השם ככתבו, א"ל מורי זלה"ה כי אמיתות פי' דבר זה הוא שלא יקרא ד' אותיות ההויה ככתבן בלי מילוי אבל אם גם יקראנו במילוי כזה **יו"ד ה"י וי"ו ה"י** ג"ז בכלל ההוגה את השם באותיותיו, שער המצות פ' שמות. וכ"כ הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' ל"ה, והביאו זכ"ל אות א'. אבל בשם אדנות אין להחמיר בו כולי האי, הרדב"ז שם, זכ"ל שם, וכתב הקי' בל"ה ד"ק ע"א כשהאר"י ז"ל היה מזכיר שם הוי"ה במילואו לא היה אומר יוד הא אלא כך היה אומר יוד אי הא ואו אי הא וכן בשם אהיה היה אומר אלף אי הא יוד אי הא, והביאו זכ"ל שם, וכ"כ בס' ש"ע של האר"י בכוונת ח"ת אות ד'

י) **גם** היה האר"י ז"ל נזהר מלהוציא בפיו שום שם משמות הקודש או של המלאכים אפילו אותם הכתובים בספרים ולא היה זוכר אותם באמצע הדרוש אלא כדרך זה כשהיה זוכר מטטרו"ן היה אומר מ"ם ט"ת וכשהיה זוכר סמאל היה אומר סמ"ך מ"ם וכן כיוצא בזה אמנם שמות המלאכים שהם נמצאים בנ"א הנקראים בשמותם כגון מיכאל גבריאל מותר להזכירם ואין בהם חשש איסור, שעה"מ שם, וכ"כ נגיד ומצוה בסדר הקריאה בכל יום' וכ"כ של"ה שם, והביאו הזכ"ל שם, וכתב שעה"מ פ' משפטים שהמזכיר סמאל עובר על ושם אלהים אחרים לא תזכירו עי"ש, ולא עוד אלא שגם הוא אסור להזכיר מעין דברים אלו כגון אלו בני אדם הרגילים לומר בלשון לע"ז איל דיאבלו וכיוצא בדברים אלו אין להזכירם כלל לפי שהם

השדים

ו דין ברכת אשר יצר ואלהי נשמה ופירושיו. ובו ד' סעיפים:

א א כשיוצא מבית הכסא יברך אשר יצר את האדם בחכמה שבריאת האדם היא בחכמה נפלאה ב וי"מ על שם שהגוף דומה לנוד מלא רוח והוא מלא נקבים כדלקמן בסמוך ג וי"מ בחכמה שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואח"כ בראו וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים ד פירוש נקבים רבים כגון פה וחוטם ופי טבעת וגם ברא בו אברים רבים חלולים כמו לב וכרס ומעיים שאם יסתם אחד מהם כלומר שבנקבים יש נקב א' ה שהוא הפה שכשהוא במעי אמו הוא סתום וכשיוצא לאויר העולם הוא נפתח ואם כשיוצא לאויר העולם היה נשאר סתום לא היה אפשר להתקיים אפילו שעה אחת והאברים החלולים אם היה נפתח אחד מהם לא היה אפשר להתקיים אפילו שעה אחת ועוד יש לפרש ו שגבול יש לאדם שיכולין נקביו ליסתום ולא ימות וכיון שעבר אותו הגבול אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת וכיון שבכלל הנקבים הם פי הטבעת ופי האמה ובכלל האברים החלולים שאם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים הם כרס ומעיים שפיר הוי שבח זה מענין עשיית צרכיו ואפשר עוד שמאחר שאם יוצא לנקביו ביותר עד שאם עבר הגבול ימות בכלל שאם יפתח אחד מהם הוא והוי שאם יפתח אחד מהם נמי מענין עשיית צרכיו ממש. ז רופא [חולי] כל בשר על שם שהנקבים שברא בו להוציא פסולת מאכלו כי אם יתעפש בבטן ימות והוצאתו היא רפואה ומפליא לעשות ח מפני שהאדם דומה לנוד מלא רוח. ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט הרוח יוצא והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו הרי זה פלא ט ועוד יש לפרש ע"ש שבורר טוב המאכל ודוחה הפסולת: הגה ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי והכל הוא ע"י שהוא רופא כל בשר כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו (דברי עצמו)

באר הגולה

א ברכו' שם ב בפי' רש"י שם ג תוספו' ד בית יוסף לדעת הטור ה נדה ל' ו בית יוסף ז הר"ר דוד אבודרהם ח שם בגמ' בפי' רש"י ט הרד"א

כף החיים

השדים שם בחלקו ומתגבר כח כשמזכירים אותה, שער הכוונות בדרוש א' של תפלת ערבית יעו"ש:

יא) **אע"פ** דכשמזכיר את ה' לבטלה עבירה היא בידו אם מזכירו דרך למודו מצוה להזכירו בפי' אדני ולא לכנות לו' אדוש"ם וכיוצא דאין דרך כבוד כלפי מעלה לכנות, קי' של"ה. שם, זכ"ל שם.

יב) **כשאומר** ב"ה וב"ש יכוין שיתברך ברוך מעצמו ואינו צריך לברכתינו. עס"ז. ועיין שער הכוו' בדרושי החזרה דרוש ה' שכתב כי בברוך יכוין אל אות יוד של הוי"ה והיא שם של הוי"ה ובתיבת הוא יכוין אל אות הא ראשונה והיא שם של אהיה ובתיבת וברוך יכוין אל אות ואו והיא שם ההוי"ה ובתיבת שמו יכוין אל אות הא אחרונה שהיא שם אדני. וכ"כ בפרע"ח שער יוד פ"ב. והם שכתבתי למדקדקים שיכולין לכוין. וכשאומר ברוך אתה יכוין שמקור הברכות אתה:

יג) **כוונת** אמן של ברכת המצות והנהנין וברכות העמידה והתפלה יכוין חבור שני שמות הויה ואדני ביחד כזה **יאהדונהי** שהם בגמטריא אמן, ובעניית אמן דקדיש יכוין בכוונת אדני להויה כזה, **אידהנויה**, שער הכוונות שם, פרע"ח שער י"א פ"ב:

יד) **כוונת** אמן נחלק לג' חלקים, החלק הא' הוא דבר שאין בו בקשה ותחנה כלל אלא הכל הוא שבח והודאה כגון ברכת אלהי ושאר ברכות של שחרית וג' ראשונות של תפלת י"ח וברכת מודים וכן נודה לך והטוב והמטיב שבברכת המזון וכן ברכות הנהנין וברכות המצוות ודומיהן צריך לכוון אמת הוא מ"ש המברך והוא מאמין בזה. הח"ב הוא דבר שאין בו הודאה כלל אלא הכל הוא בקשה ותחנה לבד כגון קדיש וזכרינו שביעלה והרחמן בברכת המזון וכיוצא צריך לכוין יהי"ר שיאמנו דברי בקשות המבקש ושכן יקיים ה' את דברו. הח"ג הוא דבר שיש בו הודאה ובקשה שתיהן ביחד כגון כל ברכות אמצעיות שבי"ח וגם רצה ושים שלום שלהם הם תחלתן בקשה וסופן הודאה וכיוצא באלו אז צריך לכוין ב' הכוונות הנז' דהיינו אמת היא הברכה שבירך המברך שהוא חונן הדעת ויה"ר שהוא יקיים ויאמן דברי המבקש וכן כולם וכיוצא באלו, זכ"ל ח"א אות א' יעו"ש, וכן נוטין דברי החיד"א בקשר גודל סי' ט' אות ט' וקי' ש"ע סי' ו' אות ח' וכ"כ בן א"ח פ' תרומה אות י"א. ויש אומרים שגם בשתי הברכות של מגן אברהם ומחיה המתים יכוין בשתיים ורק האל הקדוש הוא ר"ל אמת. בן א"ח שם:

וצריך לתת דעתו ע"ז שאם אומר על שבחיו והודאיו אמן שיהיה כן הוא כרשע כופר כי הוא כמסתפק אם יש בו שבחים אלו ומבקש שיהיה כן ח"ו, וכן אם מכוין על הבקשות שאמת היא הבקשה הוא ככסיל באולתו, זכ"ל שם' ומ"ש בש"ל דף פ"ה ערוב פרשיות כתב עליו שם הזכ"ל דאין ספק שטעות המדפיס הוא עו"ש:

א) **סעי'** א', כשיוצא מבהכ"ס יברך אשר יצר וכו' וברכה זו יש בה מ"ה תיבות, מג"א ס"ק ב' בשם הכתבים, וכן הוא בשער הכוונות בדרוש מנעלי ובס' פע"ח שער הברכות פ"ד. מ"ש דף ו'. וכ"כ ש"ל דף מ"ה, וכ"כ היפה ללב ח"א אות י"ג. וכתב עו"ש בשם הרב נזירות שמשון בהג"ה ע"ד המג"א אלו שהיה מוגה אותה וז"ל בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם (הגם שהם כתב שאם יפתח קודם שאם יסתם היינו משום דגרסי כדברי רש"י ודעמיה אבל אנן גרסינן כנוסח הרמב"ם והרד"א ומרן בש"ע ואין לשנות. עיין יפה ללב שם אות ז') א"א להתקיים אפי' שעה אחת בא"י רופא כל בשר ומפליא לעשות עכ"ל. וכן הוא הנוסח בהרמב"ם פ"ז מהל' תפלה הל' ה' ובסי' הסי"ל. ומ"ש מהס"ם ע"ד המג"א כבר דחה דבריו היפה ללב שם וסיים

ועיין

עצמו): ב י יש נוהגין להמתין לברך על נ"י עד בואם לבית הכנסת ומסדרים אותו עם שאר הברכות ובני ספרד לא נהגו כן: ועכ"פ לא יברך ב"פ ומי שמברכה בביתו לא יברך בבה"כ וכן מי שמברכה בבה"כ לא יברך בביתו (כל בו סימן ב') ומי שלומד קודם שיכנס לבה"כ או מתפלל קודם יברכה בביתו ולא יברך בבה"כ ואפילו בכהאי גוונא יש נוהגין לסדרה עם שאר ברכות בבה"כ ואין מברכין בביתם (מהרי"ל הלכות תפלה): ג כ ברכת אלהי נשמה אינה פותחת בברוך מפני שהוא ברכת ההודאה וברכת ההודאות אין פותחות בברוך כמו שמצינו בברכת הגשמים: ד ל יש נוהגין שאחר שבירך אחד ברכת השחר וענו אחריו אמן חוזר אחד מהעונים ומברך ועונין אחריו אמן וכסדר הזה עושין כל אותם שענו אמן תחלה ואין לערער עליהם ולומר שכבר יצאו באמן שענו תחלה מפני שהמברך אינו מכוין להוציא אחרים ואפי' אם היה המברך מכוין להוציא אחרים הם מכונים שלא לצאת בברכתו:

ז דין לברך ברכת אשר יצר כל היום אחר הטלת מים. ובו ד' סעיפים:

א כל היום כשעושה צרכיו א בין קטנים בין גדולים מברך אשר יצר ולא על נטילת ידים ב אף אם רוצה ללמוד או להתפלל מיד: הגה היו ידיו מלוכלכות שצריך בהן אפ"ה אינו מברך על נטילת ידים

סמ"ג

באר הגולה

שם י כל בו בסימן ב' בשם הר"מ כ טור ותוספות בברכות יד טו. ובפסחים קד. ל האגור בשם מהר"י מולין למנהג אשכנז

א סמ"ג בשם ר"י בסימן כ"ז וסמ"ק קע"ט בשם ר"פ. ב הרמב"ן בתשו' קנ"ב ומהרי"א בשם הרשב"א ור"ת

כף החיים

ועיין נמי בס' אגד' כהלים דף ב' ע"ב מ"ש בזה וגם עליו יש להשיב כמדובר עי"ש:

ב) **סעי'** ב'. יש נוהגין להמתין וכו' והסכמת כל האחרונים שאין להפסיק בין ברכת ענט"י להנחי' ומיד שנוטל צריך לברך ענט"י אלא שיש שכתבו שצריך לברך אחר הניגוב כמש"ל סי' ד' ולא נהגו כן (עיין בדברינו לעיל סי' ד' א' ח') ואם בעת שנוטל ידיו הוא צריך לנקביו שאפי' בד"ת אסור ואפי' יכול להעמיד עצמו עד פרסה אין לברך ענט"י אלא עד שיעשה צרכיו ויברך ענט"י וא"י. ש"עה אות ה' יעו"ש ואעפ"י שאין מברך ענט"י סמוך לנט"י צריך ג"כ להגביה ידיו למעלה כלפי הראש וכו' בשעת ברכת ענט"י כמש"ל סי' ד' או' מ"ז והוא פשוט:

ג) **שם** ובני ספרד לא נהגו כן, אלא כל אחד מברך בביתו ענט"י וא"י ובביהכ"נ מתחילין מאלהי נשמה, ב"י, וכתב וכן עיקר. מיהו לדעת האר"י ז"ל צריך לסמוך ברכת אלהי נשמה לברכת א"י לפי שהיא כנגד אמא שמחוברת תדיר עם אבא עיין בשער הכוו' דרוש ברכת השחר. וכ"כ בס' פע"ח בשער הברכות פ"ה ובמל"ש ד"ו. סו"ב אות א'. קשר גודל סי' ה' אות ו' וכ"כ בן א"ח פ' וישב אות ב'. מיהו אין למחות ביד הנוהגים שלא לסמכה. ש"ל דף מה ע"ג, ק"ג שם אות ז', ומנהג האר"י ז"ל היה מסדר כל הי"ח ברכות בקומו ממטתו בביתו קודם הליכתו לביהכ"נ. עיין בשער הכוו' שם. וכשהיה איזה אדם מברך ומסדר הברכות בביהכ"נ היה עונה אחריו אמן ואפי' אם היה באמצע הזמי' היה מפסיק לענות אחריהן אמן אף אם היו המברכין רבים שער הכוו' שם, שע"ת אות ו':

ד) **שם** בהג"ה. ועכ"פ לא יברך ב' פעמים וכו'. דין זה לא שייך אצלינו כי מנהגינו כהאר"י ז"ל שכל אחד מברך בביתו בקומו ממטתו קודם בואו אל ביהכ"נ וגם הש"ל אינו מברך ברכת השחר בביהכ"נ ע"כ לא האריכנו בו:

ה) **סעי'** ג': ברכת אלהי נשמה וכו'. כבר כתבנו לעיל בשם האר"י שצריכה להיות סמוכה לברכת אשר יצר ושאר דיני ברכה זו יתבארו בסי' מ"ו בס"ד עם שאר דיני ברכת השחר:

א) **סעי'** א'. כל היום כשעושה צרכיו וכו' מברך אשר יצר, מי שאכל דבר שחייב עליו ברכה אחרונה בנ"ר ושתה ושהטיל מים יברך א"י דהיא תדירה. ועוד ברכת א"י אין לה שיעור אבל ברכה אחרונה יש לה שיעור בזית ורביעית וע"כ ראוי להקדים ברכת א"י, עו"ת ס"ק א' בשם רש"ל בת' סי' ל"ז, עמ"ז סי' קס"ה, וכ"כ מג"א שם ס"ק ג' בשם הנז', וכ"כ סו"ב בזה הסי' אות ב' א"ר ס"ק ב'. ר"ז אות ז', ערה"ש סי' קס"ה אות א' בשם מטה משה סי' שס"ה וכ"כ רעק"א בזה הסי' וכ"כ הזכ"ל בהל' ברכו' אות א' סי' בי"ע אות ו', רו"ח אות א' וכ"כ הפני יצחק בר"ו מערכת א' אות יו"ד, וכ"כ הרס"ג בן א"ח ברו פ' ויצא אות י"ג, ואם הטיל מים קודם ברכמ"ז בחדושי רעק"א שם כתב דל"ע איזה יקדים אבל מדברי הרו"ח שם משמע ברכת א"י קודם עי"ש, וכן יש לנהוג דחיישינן שמא ישכח:

ב) **שם** כל היום כשעושה צרכיו וכו' מברך א"י, מי ששהה שם המשלשל ובדעתו לפנות הרבה פעמים עד שתכלה הזוהמא מהם כיון שלא הסיח דעתו מעשיית צרכיו לפיכך לא יברך א"י עד אחר גמר הפעולה, הלק"ט ח"א סי' פ"ו, ר"ז אות ו', ק"י הש"ע סי' ד' אות ו', ובס' הר"ש כתב בשם שו"ת מוהרא"ף דיסרהר בלבו עי"ש, אמנם הי"א ז"ל בשנ"ע חלק על הלק"ט וס"ל שיברך בכל פעם עי"ש, והביא דבריו החיד"א ז"ל בברכ"י אות ב' וכתב שכן המנהג פשוט לברך בכל פעם ולית דחש לסברת הלק"ט, וכ"כ הכס"א אות ג', וכ"כ הש"ל דף מ"ה והזכ"ל בהל' ברכות אות נ"ן בשם החיד"א ז"ל וכ"כ הרו"ח וז"ל והמנהג עכשיו לברך בכ"פ יען אינו יודע אם יפנה עוד פעם אחרת ובל"ה הוא מסיח דעתו מזה ובר מן דין קימ"ל דכל היכא דפליגי הפוס' אם מברך א"ל מברך ונהגו הפעם לברך אין לומר בזה סב"ל כי המנהג עיקר וכאשר מתבאר מדברי הברכ"י א"ח סי' רי"ט ובס' כס"ש שם סק"ג וכו' עכ"ל, וכ"כ ה' פני יצחק בר"ו שם אות ז' וס"ים דלא כהבי"ע אות ג' שכתב סב"ל וימתין לברך עד שיגמור יעו"ש דליתא עכ"ל, וכ"כ שע"ת אות א' בשם הש"ל, וסיים שם השע"ת וז"ל אך נראה דבשלשול חזק שמרגיש תמיד שצריך לפנות שנית אסור לברך כדלקמן סי' ל"ב שאפילו בד"ת אסור

באר הגולה (סמ״ג סימן כ״ז מ״ט): ב ג הטיל מים ולא שפשף אע״פ שצריך לברך אשר יצר אין צריך ליטול ידיו ד אלא משום נקיות או משום הכון: ג ה הטיל מים והסיח דעתו מלהטיל מים ואח״כ נמלך והטיל

ג שם בסמ״ג וסמ״ק.

כף החיים

אסור ע״ש וכו׳ עכ״ל, וכן מנהגינו לברך בכ״פ כה׳ החיד״א ודעמיה ואין לומר בזה סב״ל דבמקום מנהג לא אמרינן סב״ל כמ״ש הרו״ח, וכ״כ הזכ״ל ח״א בהל׳ ברכות אות ה׳ בשם החס״ד סי׳ ל״ד והרדב״ז ח״א סי׳ רכ״ט ומוהרש״ח הביאו הרדב״ם ח״ג דף י״ד ע״ב, וסיים שם הזכ״ל נראה שהוא מוסכם, וכ״כ הרה״ג בן א״ח נר״ו פ׳ לך לך אות ט״ו:

ג) **סעי׳** ב׳. הטיל מים ולא שפשף וכו׳ א״צ ליטול ידיו אלא משום וכו׳, וכן אם עשה גדולים ולא קנח א״צ ליטול ידיו אלא משום נקיות, כן מתבאר מדברי מרן ז״ל ב״י סי׳ תרי״ג וב״ח שם. והגם דבסי׳ זה כתב הב״ח דבעושה צרכיו ולא קנח דינו כקנח דוקא שנגע בבשר מטונף א״כ לפי שטנף גופו וכן צ״ל לדברי הב״ח בסי׳ זה היינו לדעת הי״א שהביא הטור אמנם הרא״ש לא ס״ל הכי כמ״ש הב״ח בסי׳ תרי״ג וכן פסק מרן ז״ל בסי׳ תרי״ג ס״ג וכ״כ השו״ג שם אות ט׳ ומ״ש המ״ז שם סק״ב מדברי הטור סי׳ תקנ״ד עיין נה״ש שם שכתב דל״ק מידי דהם איירי בשפשף והוא טנוף. מיהו היש״ע אות א׳ כתב דיש להחמיר אף בלא שפשף דחיישינן שמא יגע בידים בעת הטלת מ״ר ע״ש, והר״ז אות ב׳ כתב דאם נזהר שלא ליגע בערותו א״צ ליטול אלא משום הכון ע״ש וכל זה מיירי כגון בנפנה או שהטיל מים על פני השדה וכדומה אבל אם נכנס לביה״כ קבוע צריך ליטול ידיו משום רוח רעה השורה על הידים בביה״כ כמ״ש לעיל סי׳ ד׳ אות ס״ה. ועיין פרמ״ג סי׳ תרי״ג במש״ז סק״ב:

ד) **שם** אלא משום נקיות וכו׳ ואם אין לו מים יקנח ידיו בצרור או בעפר כמ״ש סי׳ ד׳ סעי׳ כ״ב ובדברינו לשם אות ק׳:

ה) **סעי׳** ג׳. הטיל מים והסיח דעתו וכו׳. צ״ל ב״פ א״י, הנה בדין זה האחרונים חלקו על מרן ז״ל וס״ל דלא יברך רק פ״א כלל המה הב״ח בשם מורו החסיד והעו״ת אות ב׳ והכ״ל והשל״ה (הביאם א״ר אות ב׳) והמג״א והיש״ע אות ב׳ והשו״ב אות ד׳ וכ״כ הנה״ש בשם מטה אהרן והלק״ט ומהריק״ש, וכ״כ ר״ז אות ג׳ ח״א כלל ז׳ אות ז׳, פרמ״ג במש״ז אות ב׳, ביאורי הגר״א אות ו׳ קיצור ש״ע סי׳ ד׳ אות ו׳. וחיי עולם על מ״ז ס״ק ב׳ וכ״כ שע״ת אות ב׳ בשם שאלת יעב״ץ ע״ש ולענין הלכה כתב הגאון חיד״א בברכ״י אות ג׳ הגם דאנן בארץ הצבי אתרא דמרן סמכינן מ״מ בענין ברכות נקטינן להקל דשו״ת עדיף במקום איסור ברכה דהא עקרא כולהו ברכות אין מעכבות. וכן ראיתי רבותי נוהגין עכ״ל, וכ״פ הרה״ג בן א״ח נר״ו שם פ׳ ויצא אות י״ב. ודלא כהא״ר ס״ק ב׳ שכתב בשם המ״ז, וכתב עוד שם הברכ״י וז״ל ולא עוד אלא דמי שהטיל מים ונמלך והטיל פ״ב ואח״ז נסתפק אם בירך אפילו פעם א׳ אם לא נ״ל דלא יברך דשמא בירך ובפעם הזאת מברך ברכה שא״צ לדעת האחרוני׳ עכ״ל, ועיין במחב״ר שכתב שאין לעשות בזה ס״ס ולהצריך ברכה ע״ש, והביאו דבריו הש״ל דף מ״ה והזכ״ל ח״א בהלכות ברכות אות כ״ו והשע״ת שם ודלא כהמאמ״ר אות ג׳ שכתב לברך מכה הים ע״ש. מיהו יברך בלא שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו, בן. א״ח שם. או יטיל מים עוד הפעם ויברך א״י, מסגרת הזהב על קיצור ש״ע סי׳ ד׳ אות ב׳ בשם חו׳ א׳:

ו) **אם** הטיל מים והסיח ולא בירך ואח״כ רוצה להטיל מים פ״ב כתב המש״ז שם נראה דצריך לברך מקודם אשר יצר על שעבר ואחר כך יטיל. וכ״כ ח״א שם. אמנם השמן המאור כתב דמדברי מג״א משמע דא״צ לברך קודם על מה שעבר דברכה על פ״ב עולה אף על הא׳ ודלא כהפרמ״ג ע״ש. וכ״כ שע״ת שם בשם שאילת יעב״ץ ח״א סי׳ ט״ו וכתב שכן נראה מדברי מוהרי״א נחום ז״ל בת׳ כ״י ע״ש. וכ״כ חיי עולם שם שכן נראה מדברי הרא״ש ז״ל ע״ש וכב״ל, ומיירי דאינו מתאווה כ״כ להשתין ויכול להעמיד עצמו דאל״כ בלא״ה אסור לו לברך לכתחלה שמן המאור שם:

ז) **כתב** הלבוש סי׳ ד׳ וסי׳ ו׳ סעי׳ א׳ דברכת אשר יצר יאמר אותה סמוך לברכת על נטילת ידים ואעפ״י שלא עשה צרכיו עכשיו א״א שלא הטיל מים או יצא ממנו מעט לחלוחי מים או עשה צרכיו מעט בלילה או קודם ששכב ולא בירך עליהם מפני ששכב תיכף בידים מטונפות לכך מברכין גם א״י מיד כשירחץ בקומו שהוא קבוע לודאי שצריך לה עכ״ל. ובס׳ מל״ש דף ז׳ הביא משם מהר״מ די לונזאנו שחולק ע״ז וכתב וז״ל א״מ קא פסיק ותני שאם קודם ששכב עשה צרכיו ולא בירך עליהם שהוא חייב לברך א״י בבקר אפי׳ בלילי טבת הארוכות ולא נאמר שעבר זמנה ואני אומר שלא יברך כי עבר זמנה וכו׳ בפחות משעה אחת הוי הפסק ועבר זמנה והו לא מברך וכו׳ עכ״ל, והי״א ז״ל סי׳ ו׳ בהגה״ט דחה ראייתו ע״ש, והסכים עמו הכה״ח בזה הסי׳ אות א׳ יעוש״ב ועיין להגאון חיד״א ז״ל בברכ״י סי׳ ו׳ אות ג׳ שהאריך בזה ומסיק וז״ל ולענין דינא נקטינן כה׳ האר״י ז״ל ודעמיה שלא לברך בבקר אם לא עשה צרכיו ואם עשה ועבר זמן מה ולא בירך שוב לא יברך כה׳ מהר״מ די לונזאנו והבתי כהונה דסב״ל עכ״ל. והביאו דבריו הש״ל דף מ״ה והזכ״ל ח״א הל׳ ברכות אות א׳ ע״ש, וכ״כ הרב פני יצחק נר״ו מערכת א׳ אות ח׳ בשם הנז׳ וסיים וכל שלא עבר כי אם פחות מחצי שעה יברך כ״כ החס״ל דף פ׳ עכ״ל, וכ״פ הרה״ג בן א״ח נר״ו באו׳ הנז׳. ואם עבר יותר מחצי שעה יברך בלא שם ומלכות ויהרהר שו״מ בלבו. בן א״ח שם:

ח) **כתב** בס׳ בי״ע אות ס׳ בדיני א״י בשם מהרי״א נחום מי שעשה צרכיו ולא בירך א״י אם נזכר קודם שהתחיל להתאוות לעשות צרכיו פשיטא שיברך ואם נזכר אחר שהתחיל לו תאוה לא יברך עכ״ל, וכ״כ שע״ת אות א׳ ובס׳ תפלה לדוד בשם הנז׳, ואע״ג דהביא דבריהם הרב פני יצחק נר״ו אות י״א וכתב על דבריהם וז״ל ולפי מש״ל בשם הברכ״י והחס״ל שהסכימו דכל דעבר יותר מחצי שעה שוב לא יברך דעבר זמנה מקרי ולא תליא באם נזכר קודם שהתחיל להתאוות או לא וכן עיקר דכל שעבר חצי שעה ולא בירך שוב לא יברך כהסכמת האחרונים ושו״ת עדיף עכ״ל וכ״כ

והטיל מים פעם אחרת צריך לברך ב"פ אשר יצר: ד י אין שיעור להשתין מים כי אפילו לטפה אחת חייב לברך שאם יסתם הנקב מלהוציא הטפה ההיא היה קשה לו וחייב להודות:

באר הגולה: ו שם בשם גאון ותשו' הרא"ש כלל ד': א טור וסמ"ק סי' ג' הכד"א וא"ח ב טור בשם בעל העיטור: ג תרומת הדשן

הלכות ציצית

ח הלכות ציצית ועטיפתו. ובו י"ז סעיפים:

א א יתעטף בציצית ויברך מעומד: ב ב סדר עטיפתו כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם פעמים בכיסוי הראש פעמי' בגילוי הראש ונכון שיכסה ראשו בטלית: ג ג טליתות קטנים שלנו

כף החיים

אך בעניותין באו' הקודם. מ"מ נ"מ שאם החקיל להתאוות קודם שעבר חצי שעה דלא יברך משום הנ"ל:

ט) סעי' ד' אין שיעור וכו' כי אפי' לטפה אחת חייב לברך וכו' אבל לספקה לא יברך וגם א"צ ליטול ידיו דלא כהמון עם. ח"א כלל ז' אות ז' וכ"כ עמודי השלחן על קי' השו"ע סי' ד' אות ד' בשם הגן;

א) סעי' א'. יתעטף בציצית וכו' מיד אחר נט"י, טור. מ"א סק"א. ח"א כלל י"א אות א' ר"ז אות א'. והטעם כתב המהרש"ם כדי שיתעטף מיד במצוה, והפרמ"ג בא"א כתב כדי שלא ילך ד"א בלא ציצית, וכ"כ ח"א שם. אבל קודם נט"י אין ללבוש ציצית כי ראוי לברך עובר לעשייתן עיין סעי' יו"ד. ומיהו לדידן דמברכין על טלית גדול להתעטף ומכוין לפטור זה אין צורך אלא ילבש תחילה קודם נטילת ידים, אך לפי מ"ש מג"א סי' ד' סק"א בשם הרד"ה דלא יגע במלבושיו קודם נט"י א"כ לא ילבש הטלית עד אחר נטילת ידים. פרמ"ג א"א ס"ק א' (עיין לב"ש ובדברינו לעיל סי' ד' אות ו') ואפילו כשמשכים קודם אור היום יתעטף תיכף וכשיאיר היום ימשמש בו ויברך וכמ"ש סעיף ע"ז. מחה"ש. ולדידן שמברך על טלית גדול להתעטף ויכוין לפטור את זה וכאשר יבואר שם בס"ד, והגם שמנהגינו לשכב בטלית קטן כדברי האר"י ז"ל כאשר יבואר סי' כ"א סעי' ג' בס"ד מ"מ נפקא מנה לענין אם אירע מקרה שלא ישן בטליתו או במקומות שאין יכולים לשכב במלבושיהם מפני הפרעושים וכדומה, ועיין שע"ת אות א':

ב) שם ויברך וכו' הא דאין מברכין על כל המצות תי' בתשו' הרמב"ן סי' קפ"ט דכל מצוה שאין בה מעשה כגון שמיטת כספים וכ"ד שנמסרו לב"ד וכן דברים התלויים בדעת אחרים כגון צדקה וכדומה, וכן מצוה הבאה ע"י עבירה כגון השבת גזל ורבית, ובמתנות כהונה נמי לא דמשלחן גבוה זכו משא"כ פדיון הבן והפרשת תרומה שאין מברכין אנתינה אלא אהפרשה. וכן א"מ ע"כ מצוה שאין עיקר מצוה כחליצה ויבום דמצוה היא פו"ר אלא דהמצות אלו משתפים ממנה, וכן מיתות ב"ד נמי לא לפי שאין הקב"ה חפץ במיתת רשעים ומה"ט נמי א"מ על מים אחרונים כבאה משום מלח סדומית ואין לברך על הפורעניות ועי"ש באורך, ח"א אות א' ביאורי הגר"א אות ב' כר"ם:

ג) שם יתעטף בציצית ויברך וכו' משמע שאין מברך קודם עטיפה אלא בשעת עטיפה קודם שמתעטף יפה כמו בתפילין, א"ר ס"ק ב' וכתב שכן משמע בת' בית יעקב סי' פ"ח עי"ש. ובס' י"א בהגה"ע כתב דלאחר שהם הטלית עליו אלא שלא שם הציצית בידו אלא הבליכו לאחריו יכול לברך עי"ש. אמנם הגי' חיד"א במחב"ר אות א' כתב בשם שאגת אריה סי' ל"ב דראוי לברך קודם העטוף בשעה שאוחז הטלית בידו ורוצה להתעטף דהו"ל עובר לעשייתן וכתב שכן המנהג ודלא כת' בית יעקב. וכ"כ בס' ק"ג סי' ב' אות ה'. וכ"כ המאמ"ר אות ו'. וכ"כ עיקרי הד"ט סי' ב' אות ל"ד בשם שאגת אריה וכתב שגם הרב תפלה לדוד דף ה' ע"ב ס"ל הכי ודלא כהב"י, וכ"כ הזכ"ל הל' ברכות אות ט', וכ"כ הבי"ע אות כ"א בשם השאגת אריה והמחב"ר וכתב שכ"כ הרוקח רים סי' שס"א וכ"כ הכר"ם בשם שאגת אריה, קי' ש"ע סי' ט' אות א' וכ"כ חיי עולם על השו"ע סעי' א' שכן משמע מדברי המג"א עי"ש וכן הפרמ"ג בא"א אות ב' כתב שכן משמע מדברי המ"א, וכ"כ שפתי יצחק כר"ו מערכת ט' אות ק"י, וכן הסכים היפה ללב כר"ו בח"א אות ג' ויעוי"ש שהביא כמה אחרונים עוד שכ"כ, ועיין להרב ש"ל שהאריך בזה וכתב בדף ל"ב ע"א יש דרך יפה לפני הוא לצאת גם לדעת הט"ז והב"י ז"ל אף שיברך מקודם בעודו הטלית בידו והוא שתכף לברכה ילבשנו הטלית כלו דרך אחוריו על ראשו ועל גופו בבת אחת דהשתא הוי עובר לעשייתן ממש בלי שום פיקפוק כלל ואחר שלבש בדרך זה יעלה הכנפות על צוארו ויתעטף כעטיפת הישמעאלים כדי שילך ד"א וכו' עיי"ש וכן ראיתי לאנשי מעשה מיקירי ירושלם תובב"א נוהגים כן עכ"ל, מיהו הרה"ג בן א"ח כר"ו בה' שנה א' פ' בראשית אות ה' כתב וז"ל אחר סיום הברכה יתעטף בו ראשו בלבד ולא כאותם המתחכמים לעטף בו כל גופו מתחלה דאין לנו אלא דברי האר"י ז"ל עכ"ל. אמנם חסידי בית אל יכב"ץ ההולכים ע"פ דברי האר"י ז"ל נוהגים כת"ם הש"ץ משום דאין דבר זה מפורש בהדיא בדברי האר"י ז"ל כיעוי"ש בשער הכוו' דרושי הציצית ואני עבדא עשיתי סמך לדבריהם בתשו' באר מים חיים יעוי"ש:

ד) שם ויברך מעומד פי' הברכה והעטיפה שתיהן יהיו בעמידה, עו"ת סק"א מג"א סק"ב. א"ר ס"ק ב'. פמ"ג כק"א. ס"ב במקור חכמה סק"ד, ר"ז אות ג' וד' קש"ג בה אות ו' סי' בי"ע אות ל"א. קי' ש"ע שם:

ה) שם ויברך מעומד. כתב הרב שמן המאור וז"ל הנה המחבר בש"ע לא ביאר לנו הדין לענין דיעבד אם התעטף מיושב בדיעבד אם צריך לחזור ולהתעטף מעומד א"ל רק המ"א בסק"ב שכתב עיין מ"ש סי' תקפ"ה כתב הפרמ"ג דכוונתו דשם סעי' א' גבי שופר כתב אם תקע מיושב יצא וה"ה הכא אם התעטף מיושב דיצא ונכון הוא עכ"ל. וכ"כ ח"א כלל י"ב אות ג' דאם בירך מיושב יצא, וכ"כ עמודי השלחן על קי' השו"ע סי' ט' אות י"ג. וכ"כ תפלה לדוד אות י"ח דאם נתעטף מיושב ובירך מיושב יצא, ומ"ש א"ר

א"ר סק"ב עיין להשמן המאור שם שדחה דבריו יעו"ש :

ו) **קודם** הברכה והעטיפה נכון לומר פסוקי ברכי נפשי עד נוטה שמים כיריעה, יד אהרן בהגה"ה בשם משנת חסידים. וכ"כ בס' בי"ע. והנוהגים לומר כן לא יאמרו קודם ברכת התורה כמ"ש חיד"א בצפורן שמיר סי' ב' אות ו' ובק"ג סי' ה' אות ל"א וכמ"ש הרו"ח סי' ה' אות ב' :

ז) **שעי'** ב' סדר עטיפתו כדרך בני אדם שמתעטפים בטליתן וכו' כ"כ רבינו הטור בשם בעל העטור ז"ל ודלא כמ"ש הגאונים דבעינן עטיפת הישמעאלים שהיא עטיפה גמורה. וטעם הגאונים כתב ב"י מדקרינן להתעטף בציצית אבל בעל העטור ס"ל דלהתעטף לשון כסוי הוא עי"ש. ומ"מ כדי לקיים מצות ציצית מן המובחר נכון הדבר להתעטף כעטיפת הישמעאלים בשעת ברכה ויעמוד כדי הלוך ד"א וכמ"ש בסעי' שאח"ז ובזה יוצא אף לסברת הגאונים דעקר הקפידה היא בשעת לבישה דהא אי בעי היה מסירה אח"כ. מג"א סע"ק ה' בשם תה"ד. וכ"כ ר"ז אות ו' קצור ש"ע שם, וז"ל ש' הכוו' בדרושי ציצית פ"א הצריכו הגאו' להתעטף עטיפת ישמעאלים ומחזירים ב' הציציות שבצד ימין אל צד שמאל באופן שיתחברו עם בצד השמאל מאחוריו כל הד' ציציות ויהיו תלוים מאחוריו בצד שמאל וכו' גם רבינו סעדיה ז"ל כתב בפי' שחבר בל' ערבי בפ' בא ענין עטיפה זו וטוב ונכון לעשות כך ולפחות ישאר מעוטף כך כדי שיעור הליכה ד"א בעת שמתעטף בציצית ואח"כ יסיר העיטוף מעל צוארו וכך היה מנהגו של מורי ז"ל עכ"ל וכ"כ סו"ב אות ו' בשם כתבי האר"י ז"ל. וי"א בהגה"ש. מחב"ר אות ד' סי' בי"ע אות כה' ס"ל דל"ב, והנה דבשער הכוו' פ"ב כתב דכשמתעטף האדם בטלית צריך שיאחז בצד הימיני של הטלית בב' הציציות שבו וישליכם לצד שמאל סביב גרונו של הכתף השמאלי לאחור וב' הציציות האחרות השמאליים ישארו תלויים דרך פניו של אדם ולא באחור עי"ש. וכ"כ מל"ש דף כ"ד ובס' חס"ל וכ"כ בס' מדרש תלפיות דף ק"ט ע"ג ובס' עמודי שמים להיעב"ץ דכ"ט ע"ב הביאם יפה ללב נר"ו ח"א אות ד' כבר הקשה קושיא זו כאמל"י בקו' שפה אמת סי' מ"ה וכתב וז"ל דהא והא איתא וסדר העטוף צריך שיהיה באופן זה דהתחלה ישליך הב' ימינים על צד שמאל ולהשאיר הב' שמאלים בצד פניו ולכוין לאת החו"ג לרחל והחו"ב ליעקב ואחר הכוונה זו ישליך גם הב' שמאלים על צד שמאל באופן שיתחברו הם כל הד' כפי' ר' סעדיה ז"ל והוא לבטל כח היצר הרע וכ"כ המחב"ר או' ד' עכ"ל עי"ש. והביא דבריו בן א"ח נר"ו בלוח הנז' וכתב וכן מפורש להדיא בסי' רבינו הרש"ש ז"ל. וכתב בן א"ח שם ואף שאין אנחנו מכוונים בכוונות אלו מ"מ לאחר שהשליך ב' הימניים לצד שמאל לאחוריו ישהה כדי הלוך ד"א ואח"ך ישליך ב' השמאלים ג"כ לאחריו לצד שמאל וישהה ג"כ כדי הילוך ד"א ואז ישלשל הטלית הכרוך בצוארו על כל גופו כדי לקיים ההוראה של מעשה זו עי"ש. ובזה יוצא אליבא דכ"ע אף לדברי שלא הביאו רק מ"ש בשער הכוו' פ"ב דכיון שהשהה כדי שיעור הילוך ד"א קודם שהשליך ב' השמאליים לאחריו תו ליכא מידי. ומנהג בי"ת אל יכב"ץ לאחר שמשליכים ב' ציציות השמאלים ג"כ לאחריהם לצד שמאל מכים בד' ציציות ב"פ כנגד העורף לצד שמאל כנגד ב' ההכאות הנזכרים בשער הכוו' דרוש ב' של הציצית ובסי' של הרש"ש ז"ל :

אחר העטיפה יסתכל בציצית ב"פ כנגד ב' ההסתכלות הנזכרים בשער הכוו' בדרוש הנז' וכ"כ בסידור רבינו הרש"ש ז"ל. ועיין ג"כ בשער הכוו' בדרושי הציצית דרוש ז' ובס' נה"ש דף ג"ן ע"ב ודף כ"ד ע"א (והחדש דף י"ב ע"ב ודף י"ג ע"א) ומנהג חסידי בי"ת אל יכב"ץ לאחר העטיפה קודם שהורידו הטלית על גופם בעודנו על כתפיהם שנים מצד ימין ושנים מצד שמאל לוקחים כל הד' ציציות ומסתכלים בהם ב"פ ואח"כ מורידים הטלית על גופם :

ח) **אחר** העטיפה יאמר ד' פסוקים אלו מה יקר חסדך וכו' ירויון מדשן ביתך וכו' כי עמך מקור חיים וכו' משוך חסדך ליודעיך וכו' מל"ש דף כ"ד ע"ג. וכ"כ בס' חס"ל דף ל"ב ע"ב ובס' בי"ע. וכ"כ ש"ל דף ל"ב :

ט) **בענין** אם צריך לכסות ראשו בטלית נחלקו בו המנהגים ואפילו בקהלה אחת יש מהם שמכסים ראשם ומהם שאינם מכסים ואינם מוחין ואינם מקפידים זע"ז אך במקום שיקפידו המרובים על שינוי המועטים לא ישנה אדם ממנהג המרובים. שו"ת דב"ש סי' קכ"ג. והביאו שע"ת אות ג' וכתב שהיינו דוקא אחר הברכה בשעה שהוא עטוף בו להתפלל אבל בשעה שהוא מברך עליו ומתעטף בו מיד אז בעת ההיא יכסה ראשו בטלית ולא יסמוך על השלכת הטלית על כתפיו לבד ובזה אין לנו להשגיח במנהג המרובים שהוא מנהג בטעות שלא יצאו י"ח ברכה עי"ש :

וז"ל מל"ש דכ"ג ע"ד המתעטפים בטלית גדול גופם בלבד ולא את ראשם ה"ל ברכה לבטלה כי מ"ש להתעטף בציצית הוא עיקר את ראשם והם מתעטפים גופם לבד וכן הוא זוכר במדבר כמ"ש לפרשה עליה פירשו דמטה עכ"ל. והכ"ד סו"ב אות ו' וש"ץ דל"ד ע"ג :

וכן אותם בני אדם שמניחין הטלית כשהוא מקופל ומשלשלים סביב צוארם על כתפיהם בענין שקצה האחד כשהוא מקופל עם ב' ציציות יורד לפניו בצד ימין וקצה השני עם שני ציציות יורד לפניו משמאל אין יוצאין בהכ"ג ידי מצות ציצית וגוערים בהם דהכ"ג לכ"ע לא עיטוף הוא. משאת בנימין סי' מ"ח והב"ד מג"א סק"ב. א"ר סק"ג. שע"ת אות ג' וכ"כ חס"ל אות ד' :

וכן אותם שאין מתכסים בטליתם אלא הראש וסביב הצואר בלבד ואין מקפידים לכסות את הגוף צריך למחות בידם דעיקר העיטוף הוא בגוף לכ"ע ולא נחלקו אלא אם צריך גם כן לכסות את הראש אבל כסוי הראש בלבד לכ"ע לא נקרא כסוי כלל. ר"ז אות ח' וכ"כ ס' בי"ע אות כ"ז ועיין להגי' חיד"א במחב"ר אות ה' שאחר שהביא דברי הדב"ש כתב וז"ל ויש עוד מנהגים בזה נהרא נהרא ופשטיה ולכל הדעות ולכל האמירות בעת שיברך נכון להתעטף כדי הילוך ד"א כעטי' הישמעאלים וכמ"ש האר"י ז"ל ואח"כ ינהוג כמנהגו עכ"ל. וכ"כ בספרו קש"ג סי' ב' אות ח, וכ"כ הס"ל שם. סי' בי"ע אות כ"ו. ולענין הלכה כדי לצאת מחשש ס"ב לאחר ברכה יתעטף כעטי' הישמעאלים כמ"ש לעיל ואח"כ ישלשל הטלית על גופו וישאר

שלנו שאנו נוהגים ללבוש אע"פ שאין בהם עיטוף יוצאין בהם ידי חובת ציצית וטוב להניח אותו על ראשו רחבו לקומתו ולהתעטף בו ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ ימשכנו מעל ראשו וילבישנו: ד ד מחזיר שתי ציציות לפניו ושתים לאחוריו כדי שיהא מסובב במצות

באר הגולה
ומהרי"ק קמ"ט והאגור ומהרי"א ד שם בשם העיטור ובכוקת. ה תוס' ג"ב דברכות.

כף החיים

כך מכוסה בטלית ראשו וגופו בבת אחת כדי הלוך ד' אמות ואח"כ ינהוג כמנהגו:

י) **שם** וטוב שיכסה ראשו בטלית הוא משום כדי שיתפלל באימה שכסוי מכניע לב האדם ומביאו לידי יר"ש וכמו שמבואר בפ"ק דקדושין. ב"ח. עו"ת אות ג' שתילי זתים אות ה' וצריך לכסות ראשו מתחלת התפלה ועד סופה. א"ר אות ד' בשם עדי זהב. וכ"כ שו"ב אות ז' בשם הגז' ובשם ס' מקור חיים. וכ"כ חס"ל אות ג' ובשעת אמירת י"ח טוב שיכסה גם מצחו ועיניו אם אינו בפני רבים. חס"ל שם:

יא) **שם** וטוב שיכסה ראשו בטלית. ולפ"ד האר"י ז"ל בשער הכוו' בדרושי ציצית דרוש ה' ודרוש ו' צריך לכסות התפילים ש"ר בטלית הגדול וכ"כ בפע"ח פ"א ובשער התפילין פרק י"א ועו"ת דכ"ד ע"א ומל"ם דכ"ך ע"ד שו"ב שם. ומשמע שיהיו מכוסים לגמרי שיהיו מכוסי' כ"ז שהם מונחים על הראש וכן הוא בהדיא בס' מל"ם. ומ"ש מג"א סק"ג וז"ל ועיין סוף סי' כ"ז דעכ"פ לא יכסה לגמרי וכתב המו"ק ז"ל מ"ש במג"א שלא יכסה לגמרי ר"ל כל היום שלא בשעת התפלה אבל בשעת התפלה יהיו נכסים עי"ש. וכ"כ בס' אור צדיקים הנדפס בתוספת הנקרא אור ישר בסי' ב' אות י"ז וז"ל צריך לכסות הש"ר בטלית בשעת התפלה ולא יהיו התפילין מגולין עכ"ל כבר הב"ד ס' יפה ללב נר"ו ח"א אות ו' וכתב שמדברי מל"ם וס' נו"מ דף י"ז ע"ב ושו"ב משמע שיהיו מכוסים אפילו שלא בשעת תפלה עי"ש. ומ"ש מהר"ם על דברי מ"א שהכוונה שהטלית יכסה כל הראש וגם התפילים ויהיה הטלית כעין גג על התפילים אבל מ"מ יהיה נראה מלפניו משום דכתיב וראו כל עמי וכו' כתב שם היפה ללב נר"ו דאין ראיה די"ל אעפ"י שמכוסה בטלית מ"מ ניכר שיש לו תפלין בראשו שבולטים בטלית או בכובע וכמ"ש מ"א גופיה בסי' ז"ך סק"ך יעו"ש וכו' עי"ש:

יב) **עוד** כתב המ"א שם משמע בקדושין דכ"ט ע"ב שבחור שלא נשא אשה לא היה מכסה ראשו בטלית אפילו הוא ת"ח ע"כ. אמנם הרמב"ם בהו' פ"ג מה' ציצית והא"ח ד"ד ע"א והכלבו סי' כ"ב דמ"ו ע"ג כתבו כי גנאי גדול הוא לת"ח שיתפלל בלא עיטוף ראשו בטלית. יפה ללב נר"ו אות ז'. ומ"ש עוד מג"א ובדף ח' ע"א איתא דמי שאינו ת"ח אפי' נשוי לא היה מכסה ראשו וכן מ"ש הרב המקו' מהרי"ב"ח ז"ל בס' עץ החיים על המצות דז"ך ע"ד הסוד דאין מתעטף בט"ג אלא החכם בלבד יעו"ש הוא היפך ממ"ש בקהל"ס דכ"ד ע"ד ובס' נוהג כצאן יוסף ד"ג ע"ד והשו"ב בריש הלכות אלו ומ"ש באות הקודם היפה ללב נר"ו שם. ובפרט למ"ש רז"ל בשער הכוונות בדרושי הטלית דרוש ב' ודרוש ג' דעל ידי עטיפת ציצית וברכה תמשך תיקון בעולמות העליונים ואיך יכול האדם להפסד ובלי"ס דברי המ"א הנ"ל אינם מוכרחים דשם לא איירי בטלית של מצוה אלא בסודר דרבנן כמ"ש באה"ע סוף סי' י"ז וכ"מ בב"ח בזה הסימן וכ"כ מו"ק:

יג) **סעי'** ג'. טליתות קטנים וכו' כתב הט"ז וז"ל הכתפים צריכים להיות רחבים קצת ולהיות גדולים קצת שיכסה את ראשו ורובו מאחריו דאל"כ לא נקרא כסות ע"כ. וז"ל הרה"ד הובא בב"י והנוהג בטלית שיש לו בית הצואר יעשנו קצת גדול שיוכל לכסות ראשו ורובו מאחוריו ובשעת הברכה יעטפנו על ראשו וישלשלנו לאחריו ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ד"א ואחר כך ימשכנו מעל ראשו לפניו שיהיה נתלה בצוארו בבית הצואר של טלית ע"כ. ש"ל דל"ב. ועיין בסי' ט"ז ובדברינו לשם בס"ד:

יד) **שם** וטוב להניח אותו על ראשו. עמ"ש הש"ך דל"ב ע"ג בפי' דברי מרן ז"ל אלו כי טוב יותר הכ"מ ממ"ש מרן ז"ל ולהתעטף בו כי זה ר"ל וישלשלנו לאחריו שיהיה בכסוי הגוף כמו ויעמוד כך מעוטף וכו' כמ"ש משם הרה"ד ז"ל וכן כתב בהדיא הלבוש ז"ל. יפה ללב אות ח':

טו) **שם** וטוב להניח אותו על ראשו רחבו לקומתו. צד הארוך נקרא בכ"מ אורך וצד הקצר נקרא רוחב. מחה"ש סק"ד. ועיין מ"א סי' י"א ס"ק ט"ז ואם הניח ארכו לקומתו נמי כשר. ב"י. ב"ח. הכנה"ג בהגה"ט אות ב' א"ר סק"ה. שתילי זתים אות ז':

טז) **שם** ויעמוד כך מעוטף וכו' ודוקא בבגד שעושין כעין חתיכה אחת מרובעת ובית הצואר באמצע וא"כ כשמתעטף בארכו ראשו ורחב גופו הו"ל ב' ציצות מצד זה וב' ציצות מצד זה אבל אם הבגד תפור אם כן כשמתעטף בארכו סביב ראשו ורוחב גופו אז יבואו כל ד' ציצות מצד א' ולא נכון לעשות כן, לכן ילבשנו כדרכו ולא יתעטף בו כלל על ראשו ולא יברך עליו להתעטף בציצית אלא יברך על מצות ציצית, ר"ז אות ז':

יז) **שם** ואח"כ ימשכנו מעל ראשו וילבשנו. ונכון לעשות עטרה מחתיכת משי לסי' שאותן ציצית שלפניו שיהיו לעולם לפניו כמ"ש קרש שזכה להנתן בצפון לעולם בצפון. מ"א סק"ו בשם של"ה. ובשם הכוו' כתב שהאר"י ז"ל לא היה מקפיד לשום תמיד צד א' על הראש כמו שנוהגין הרבה עכ"ל והוא בשער הכוו' בדרושי ציצית סוף דרוש ב' וכ"כ בס' מל"ם דף כ"ד ע"א נגיד ומצוה בדיני ציצית וכ"כ ר"ז אות ט'. בן א"ח פ' בראשית אות ח':

יח) **סעי'** ד' מחזיר ב' ציצות לפניו וכו'. כתב מג"א סק"ז יש נוהגין לשום צד ימין על כתף שמאל שיהיו מסובבין וכ"מ סי' ש"א סעיף ל' ע"כ. וכ"כ ר"ז אות י"ד. וברדב"ז ח"א סי' תקע"א כתב שנוהגים להתעטף בטלית כעטיפת אבלים ואח"כ משליכים ב' ציצות לצד שמאל והם כולם בצד שמאל ב' לפניו וב' לאחריו אינו נכון ובפרט בשבת דמחזי כאבל אלא ישליך הב' כנפות אחד לפניו ואחד לאחריו

במצות: ח ו מברך להתעטף בציצית י אם שנים או שלשה מתעטפים בטלית כאחת (פי' בפעם אחת) כלם מברכים ואם רצו אחד מברך והאחרים יעונו אמן: ו ז על טלית קטן יכול לברך להתעטף אע"פ שאינו מתעטף אלא לובשו: הגה וי"א שמברכין עליו על מצות ציצית וכן נוהגין ואין לשנות

כל

באר הגולה
ו א"ח הביאו ב"י בסימן כ"ב מהרי"ו ואגור בשם מהרי"ו מולין א"ח.
ז מנחות מ"ג.

כף החיים

לאחריו מימין וכן בשמאל ועמיפה בלואר הוא בשעת ברכה עיין שם. שע"ת אות ד':

טלית שהוא גדול והשפושטו על גופו מאחריו נשארים כל הציציות לפניו נראה שיותר טוב שיקפל הצדדין על כתפיו באופן שישארו ב' הציציות לפניו וב' לאחריו ולא יהיו הציציות נגררין בארץ אף שיש אומרים שאין זה מליה מן המובחר מ"מ בטלית שהוא גדול הכי עדיף. חס"ל אות ד':

יט) **סעי'** ה' מברך להתעטף בציצית. כתב הב"ח סי' כ"ד שצ"ל הה' בפתח. וכ"כ מל"ם דכ"ג ע"ד. וכ"כ הרב המקובל החסיד מהר"מ ר' יעקב למח ז"ל בהגהותיו לא"ח כ"י הביאו הברכ"י אות ד' וכ"כ קי' ש"ע סי' ט' או"ת ח' אמנם הלבוש כתב שצ"ל הה"א בשו"א, וכ"כ שכנה"ג בהגה"ט אות ג' שמנהג המדקדקים כהרב הלבוש. וכ"כ עו"ת אות ו' א"ר אות א' סו"ב במקור חכמה אות א' וכ"כ המחב"ר אות ז' והברכ"י שם בשם מהר"ם זכות ע"פ הסוד ובשם מהר"מ די לונזאנו ע"פ הדקדוק, וכ"כ הס"ל דכ"ט ע"ד וסי' בי"ע אות כ"ב, שע"ת אות ה' בשם הכ"ז רו"ח אות ב' וכ"כ היפה ללב גר"ו בח"א אות י"ב ובח"ג אות ב' בן א"ח גר"ו שם אות ב' וכן עיקר;

כ) **שם** להתעטף בציצית ואם בירך על טלית גדול על מצות ציצית מפורש יוצא מדברי הזר"א ח"א סי' ב' דלא יצא דהו"ל משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות דלא יצא עי"ש. ולי נראה דיצא בדיעבד ואינו חוזר ומברך להתעטף דאין בזה משום משנה ממטבע וכו' וכמו שהוכחתי בתשובותי. הי' בי"ע אות א' וכ"כ ח"א כלל י"ב אות ד' דאם בירך על טלית גדול על מצות ציצית ועל טלית קטן להתעטף יצא עי"ש. וכ"כ פני יצחק מע' הטית אות קי"ג וכן אם בירך להתלבש בציצית יצא בדיעבד, משום דיש פוסקים דס"ל דיברך על טלית קטן להתלבש מהר"מ כובא בתהי"ד סי' מ"ה וכ"כ האגור בשמו והביאו ב"י וכ"כ החסב"ץ ח"ב סי' מ' שאם רצה לברך ללבוש ציצית הרשות בידו אלא שאינו ניכר מברכותיו שהוא ח"ח והביאו שע"ת אות ג' והב"ל:

כא) **שם** אם שנים או שלשה וכו' ואם רצו אחד מברך והאחרים יענו אמן אבל אדם אחר שאינו מתעטף עכשיו בציצית אינו יכול לברך כדי לפטור את המתעטף אלא א"כ המתעטף הוא בור שאינו יודע לברך אז יכול לברך לו אחר אע"פ שא"ל עכשיו לברכה זו. מ"א ס"ק ח' ר"ז או' י"א. פרמ"ג א"א או' ח' וכתב דלא כא"ר או' ו' וכן הוא דעת מרן בסי' רע"ג סעי' ד' דאין לברך לאחרים אלא א"כ אינם יודעים ואע"ג דגמ' ערוכה היא ר"ה דף כ"ט ע"א תני רב אהבה בריה דר"ז כל הברכות כולם אע"פ שיצא יצא חוץ מהנהנין וכ"פ הרמב"ם ז"ל פ"א מהל"ב הל' יוד והטור א"ח סי' תרל"ב בה' מגי' מ"מ הא כתב רש"י שם דברכת הנהנין לית ערבות לא ליתהני ולא לבריך והעתיקו מ"א סי' קס"ז ס"ק מ' וא"כ גבי ציצית י"ל דאין חיוב ללבוש בגד בת ד' כנפות עם ציצית הוה אמינא דא"ז ערבות ולכך קמ"ל

כמ"א ולכך נקיט המג"א ציצית ושם בהג"א נקיט תפילין ג"כ אלא כדכתיבנא. א"א שם. ומ"מ אם אפשר שיאמר לו הברכה מלה במלה חוץ ממלת ה' אלקינו עדיף טפי:

כב) **שם** מתעטפים בטלית כאחת פי' בפ"א לאפוקי לאחר כדי דבור דהוי הפסק עיין סי' ר"ו ס"ג. פרמ"ג שם:

כג) **שם** כולם מברכים. פשוט הוא כגון שאינו רוצה לצאת בברכת חבירו, עו"ת אות ז':

כד) **שם** ואם רצו אחד מברך והאחרים יענו אמן, היינו לכתחלה אבל בדיעבד אפי' לא ענו אמן יצאו כמ"ש סי' ר"ג ס"ב, וכ"כ עו"ת שם. ישי"ע אות ד' ביאורי הגר"א אות י"ג;

כה) **סעי'** ו' על ט"ק יכול לברך להתעטף וכו', השו"ג ס"ק ט' כתב דדעת מרן ז"ל דיכול לברך להתעטף ג"כ אם ירצה עי"ש, אבל הרב חלקו של יד כתב דדעת מרן ז"ל אין לברך כלל על מצות ציצית עי"ש. ועיין עוד בדברינו לקמן אות כ"ז:

כו) **שם** אעפ"י שאינו מתעטף אלא לובשו, והברכה דלהתעטף נוסח הברכה היא כך כמו לישב בסוכה. ב"י, ט"ז סק"ו;

כז) **שם** בהגה. י"א שמברכין עליו על מצות ציצית וכו' וכ"כ ר"ז אות ז' קי' ש"ע סי' ט' אות ט' וטעם המנהג, שנהגו לברך על מצות ציצית כתב בד"מ אות ה' כי חששו לדברי הפוסקי' שאין יוצאין בט"ק כזה ולכן לא תקנו לשון מברכין להתעטף או להתלבש דאז הוי משמע דעכשיו מקיימי המצוה כהוגן רק מברכין להשי"ת שנתן לנו מצות ציצית ואף שאין מקיימים אותה עכשיו כתקנה ולכן תקנו לשון על דלשעבר משמע עכל"ל. והביאו ט"ז סק"ז, ועיין שע"ת אות ג' ואות ז' שכתב אף לדעת הרמ"א אם לובש ט"ק בדרך עטיפה עדיף טפי שיברך להתעטף עי"ש, וכ"כ השו"ג באות הנז' דרמ"א ומרן לא פליגי דדעת שניהם אם ירצה להתעטף בט"ק יכול לברך להתעטף יעו"ש, וז"ל התשב"ץ ח"ב סי' מ' אינו תלוי החילוק של ברכת להתעטף לברכת על מצות בין טלית קטן לגדול רק בין אם מכסה בו דרך עטיפה ללובשו דרך מלבוש עי"ש, והביאו עיקרי הד"ט סי' ב' אות ו"ן אמנם התשב"ץ ז"ל הסכים לברך להתעטף בין דרך עטיפה בין דרך מלבוש והביאו עו"ה אות ג' ושע"ת שם, והאר"י ז"ל כשהיה לובש טלית קטן היה נוהג לעטוף בו ראשו ממש והיה מברך להתעטף בציצית ואח"כ היה שומטו מעל ראשו ומורידו על שני כתפיו כדרך לבישתו, שער הכוו' בדרושי הציצית דרוש ו' וכ"כ פרע"ח בשער הציצית פ"א עו"ת דף כ"ד ע"א. מל"ם די"ב ע"ד, נגיד ומצוה בדרושי הציצית. ולענין דינא אם רוצה להתעטף בו בשעת ברכה יברך להתעטף אבל אם לובשו כדרכו בלא עטיפה יברך על מצות, וכ"כ בן א"ח גר"ו שם אות ו':

ירא שמים הרוצה לקיים מצות טלית קטן כהקונה יקח טלית של צמר גדול קצת כדי שיתכסה ראשו ורובו

ויברך

(כל בו סי' כ"ב ונ"י בה"ק ד' פ"ו ע"ב): ז ח צריך להפריד חוטי הציצית זה מזה: ח ט יכוין בהתעטפו שצונו הקב"ה להתעטף בו כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם: ט י קודם שיברך יעיין בחוטי

באר הגולה
ח טור.
ט רא"ש בסוף הלכות ציצית.
י תוס' בברכות י"ד ובמנחות ל"ד.

כף החיים

ויברך להתעטף בציצית ויתעטף בו כדי הילוך ד"א ויפשטנו על אחריו כמו שעושה בטלית גדול ממש ושוב יניחנו על צוארו כהנהג ואם אינו גדול כשיעור זה או אינו של צמר לא יברך עליו כי ברכות אינן מעכבין ואף שניתנה רשות לברך אפילו בקטן מזה ואפילו אינו של צמר ויכול לברך על מצות ציצית אפילו אינו מתעטף שכן פשט המנהג וגדול כח המנהג מ"מ ירא שמים יחוש לעצמו ולא יברך במדי דהוי בפלוגתא שוא"ת עדיף. חס"ל אות כ' והביאו פני יצחק נר"ו מפי כשי"ח אות קכ"ז. ועיין לקמן סי' ט"ז אות ב' כי שם נתבאר עיקר דין שיעור הטלית יעו"ש :

כח) **שם** על מצות ציצית הוא"ו בפתח, קיצור ש"ע שם :

כט) **סעי'** ז'. צריך להפריד חוטי הציצית וכו'. הרמז כי ציצית ר"ת צדיק יפריד ציצותיו תמיד. מ"מ. א"ר ס"ק ח'. פרמ"ג א"א סק"י. חיי עולם על הש"ע :

ויפרידם זמ"ז קודם הברכה. עו"ת סק"י, סו"ב במקור חכמה אות ב' ר"ז אות י"ב ואם נשכח לבוא לביהכ"נ ובעוד שיפריד הציצית יתבטל מלהתפלל עם הציבור א"צ לדקדק בזה, מ"א סק"י, א"ר שם, א"א שם, ר"ז שם, ש"ל דכ"ט ע"ג. ח"א כלל י"א אות מ"א, קי' ש"ע שם אות ז' :

ל) **שם** צריך להפריד חוטי הציצית וכו' ואם מסתבכים קצת אסור להפרידם בשבת, גן המלך סי' ס"ה, קשר גודל סי' ב' אות ג' ש"ל שם, שתילי זיתים אות י"ג חס"ל אות ח' וכתב גם החס"ל דצריך זהירות להקדים מע"ש. כר"ם, שע"ת אות ח' וכ"כ מהרי"י פראג"י בת' כי המפריד חוטי הציצית בשבת יש בו משום תולדת מלאכה. הביאו כס"א אות ה' והגם שמדברי מטה משה סי' תמ"ג משמע שמותר להפרידם בשבת והביאו שכנה"ג סי' רפ"א בהגה"ט אות ד' וכן הרב כס"א שם כתב שיש לעמוד על דברי ג"ה וכן היפה ללב נר"ו ח"א אות ט"ב כתב דאינו אוסר ג"ה אלא בתחילה בגמר העשייה דהוי כגמר מלאכה הא לאו הכי מותר להפרידם ונסתייע מדבר המאמ"ר אות ט' יעו"ש מ"מ שוא"ת עדיף, וכ"כ בן א"ח נר"ו שם אות ג' ;

לא) **סעי'** ח' יכוין בהתעטפו וכו' ז"ל הטור. וכתב בב"י ופשוט הוא ע"כ. כלו' ז"ל קרי בי רב הוא דכתיב וראיתם אותו וזכרתם וכו' וברייתא היא במנחות דמ"ג ע"ב תניא וראיתם אותו וכו' שקולה מצוה זו כנגד כל המצות שבתורה ופי' רש"י שקולה מצוה זו מדכתיב את כל מצות ה' ועוד דציצית בגמטריא ת"ר וה' קשרים וח' חוטים הרי תרי"ג, וכ"כ רמב"ם סוף הלכות ציצית. סו"ג אות י"א:

לב) **שם** יכוין בהתעטפו וכו'. וא"ל כיון כך משמע דלא קיים המצוה כתקנה. א"ר ס"ק ט' וז"ל החס"ל ומי שאינו מכוין כך עליו נאמר ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה ונמצא שאינו מקיים כוונת התורה שהרי פי' ואמר וראיתם אותו וזכרתם וכתיב למען תזכרו עכ"ל :

כתב הב"ח וז"ל מה שהכריח לרבינו להורות דבעי שיכוין בהתעטפו וכן בהל' תפילין ובהל' סוכה נראה דלפי שכתוב בפ' ציצית למען תזכרו וגו' ובתפילין והיה לך לאות וגו' כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים, ובסוכה למען ידעו דורותיכם וגו' יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכוונה שיכוין בשעת קיום המצוה משא"כ שאר מצות דיוצא י"ח אע"פ שלא יכוין בה דבר כי אם שעושה המצות לשם ה' שציוה אותו לעשותם עכ"ל, והביאו א"ר שם והלכה ברורה אות ב' וחיי עולם. ומ"ש עו"ת כתב עליו א"ר שם שיש לדחות דבריו בנקל :

לג) **שם** יכוין בהתעטפו וכו'. וז"ל הרה"ג בן א"ח נר"ו שם אות א' קודם שיברך ויתעטף יכוין לקיים מ"ע ללבוש ציצית מצויצת כהלכתו שנאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וה"א מ"ע שהז"ג ועי"י כוונה הכנה זו אז יהיה כח בהכנתו בברכה לעלות מ"ן ולהמשיך המוחין כמ"ש רבינו הרש"ש בנה"ש ולכן טוב לומר בפיו קודם הברכה ליחוד קוב"ה וכו' הריני מוכן ללבוש ציצית מצויצת כהלכה כמו שצונו ה' אלהינו ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם כדי לעשות נ"ר ליוצרינו כו' וגם צריך לכוין בעת שמתעטף בו שצונו הקב"ה להתעטף בו כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם, וכתבו האחרונים ז"ל מי שאינו עושה כך עליו נאמר ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה עכ"ל. ומ"ש וכתבו האחרונים ז"ל וכו' כ"כ ביאורי הגר"א אות ט"ז ונ"ל דטוב שיכוין כוונה זו שצונו הקב"ה להתעטף בו כדי שנזכור וכו' בתוך הנוסח של לשם יחוד כדי שלא ישכח והוא שאחר שיאמר לשם יחוד וכו' ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם יאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם כדי לעשות נ"ר וכו' ועוד עיין לקמן אות ס"א :

לד) **סעי'** ט'. קודם שיברך יעיין וכו'. והא דלא סמכינן אחזקה כתב הב"ח דדוקא היכא דהחזקה קבוע ואתיא ממילא מכח טבע העולם כמו בבהמה דהויא בחזקת כשרות מטעם שנולדה אבל הכא חזקה אינה ממילא אלא תליא במעשה האדם שתיקן הציצית לא סמכינן אחזקה דשמא נתקלקל אח"כ ע"ש. והעו"ת כתב הטעם משום כיון דאיכא לברורי לא סמכינן אחזקה, וכ"כ מ"א ס"ק י"א, וכתב עוד מ"א ס"א מפני שעשוי ליפסק בכל שעה, וכ"כ ביאורי הגר"א אות י"ז, וכ"כ ר"ז אות י"ג. ונפקא מינה בין הטעמים דלטעם הב"ח לא סגי דלא בדיק אלא אם כן בדק ציציתו והניחו במקום ידוע ומצאו כמו שהניחו כמ"ש הוא ז"ל. ולטעם משום דאפשר לברורי אם בתוך שיתעסק בבדיקתו לא יוכל להתפלל עם הצבור רשאי ללובשו בלא בדיקה כמ"ש המג"א שם ובסו"ב אות ב' ולטעם ב' שכתב המ"א שעשוי ליפסק בכל שעה כתב ר"ז שם וח"א כלל י"ב אות ח' דא"צ לבדוק אלא בכל יום ויום אבל באותו היום שכבר בדקן פ"א שוב א"צ לבדקן אפילו אם הסיר טליתו מעליו והסיח דעתו מללבוש עוד ואח"כ באמצע היום נמלך ללובשו אין צריך לבודקן. ומ"ה מאי איכא בין טעם מג"א להב"ח משום דהב"ח כתב דמדינא צריך בדיקה א"כ אין חילוק בין באותו היום עצמו ליום אחר שבכל פעם שלובשו צריך בדיקה אבל לטעם ב' של מ"א דהחששא משום שעשוי ליפסק תקנת חכמים היא שצריך לבודקן בכל יום דאם לא יבדקם לעולם

ובודאי

באר הגולה בחוטי הציצית אם הם כשרים כדי שלא יברך לבטלה: י כ אם לובש טלית קטן בעוד שאין ידיו
כ טור. ל ב"י נקיות ילבשנו בלא ברכה וכשיטול ידיו ימשמש בציצית ויברך עליו ל או כשילבש טלית אחר יברך עליו

כף החיים

ובודאי א"א להעמידן לעולם בחזקת כשרות כיון שדרכם ליפסק ע"י דריסת הרגלים או מחמת סבות אחרות כמ"ש ר"ז שם אבל באותו היום שכבר בדקן וקיים תקנת חכמים אם חזר ולבשם א"צ לבודקן. ולענין הלכה יש להחמיר כהב"ח וצריך לבודקו בכל פעם שלובשו. ואפילו אם בדק טליתו והניחו במקום ידוע ומצאו כמו שהניחו כתב הכנה"ג בהגב"י אות א' ראיתי למדקדקים שאע"פ שמניחים את הטלית בכיסן בודקין אותו בכל פעם שמניחים אותו ואולי פעמים שמא יארע שום מקרה שהוציאוהו מן הכיס שלא מדעתם עכ"ל. אמנם אם ע"י הבדיקה יתבטל מתפלה בצבור או שקראוהו לעלות לתורה יכול ללבוש הטלית בלא בדיקה והוא כשיודע שאתמול היו החוטים שלמים וכמ"ש מ"א. וכ"כ ר"ז אות ט"ו, וכ"כ מסגרת זהב על קי' הש"ע סי' ט' אות ג' ועיין לקמן אות ד"ן:

לה) **שם** קודם שיברך יעיין וכו'. כתב הרב בית יעקב בא' סי' פ"ד דאם היה בדרך ומתירא לבדוק הציצית של טליתו שמא יהיה פסול ואין לו טלית אחר מותר להעלים עיניו ולברך בלא בדיקה והביאו א"ר סקי' באה"ע סק"ט. אמנם האחרונים דחו דבריו דמה לי בדרך מה לי בביתו שהבדיקה באה להצילו מאסור לבישת טלית בלא ציצית וברכה לבטלה ומה מרויח בזה אם לא יבדקנו דבמה שמעלים עיניו לא ינצל מברכה לבטלה ומביטול מ"ע אם היא פסול. עו"ה אות ה' ר"ז בשולי היריעה אות ב' שע"ת אות ט'. אמנם אם הוא שעת הדחק שאין לו פנאי לבדוק בזה יש לסמוך על החזקה והוא שבדקו אתמול קודם שהניחו לדרך כמ"ש באות הקודם. וכ"כ מחה"ש ס"ק י"א:

לו) **שם** קודם שיברך יעיין וכו' ואין חלוק בין שבת לחול דגם בשבת צריך לעיין בחוטי הציצית מאמ"ר אות ט' ר"ז שם וכ"כ יפה ללב נר"ו אות י"ח בשם ס' כף החיים סי' י"ד אות ג' ו' וכ"כ בן א"ח נר"ו שם אות ג' ודלא כס' קהלת שלמה (הביאו עמודי השלחן על קי' הש"ע שם אות י"ב) שכתב דבשבת ויו"ט אין בודקין ומותר לסמוך על חזקתן:

לז) **שם** קודם שיברך יעיין וכו'. גם צריך לעיין באותו חלק של ציצית שהוא בתוך הנקב הטלית עד הקשירה דאם נפסל אפי' נפסק חוט א' קשליה דל"ה ע"ג. וכ"כ פו"ה אות י"ב בשם הכ"ז וכ"כ ט"ז סקי"ד וכ"כ א"ר סקי', וכתב דלא כמ"א. וכ"כ פרמ"ג במש"ז סק"ח. שו"ב אות ב' ר"ז אות י"ג. ש"ל דכ"ש ע"ג, בי"ע אות כ' חס"ל אות ט' קי' ב"ע שם אות ז' בן א"ח שם אות ג'. וכן בנדיל. א"ר שם שו"ב שם ש"ל שם:

לח) **שם** כדי שלא יברך לבטלה. כתב הט"ז סק"ח לפי טעם זה מי שיש לו הרבה בגדים של ד' כנפות זה ע"ג זה א"צ לבדוק רק אחד מהם כיון שהברכה אחת לכולם עכ"ל. אבל מהב"ח מוכח דגמי הטעם משום שלובש בלא ציצית וכ"מ בלבוש סי' י"ג ס"ב. א"ר שם. וכ"כ מחה"ש ס"ק י"א דכמו שחששו לברכה לבטלה כן חששו שלא לעבור על גדולים תעשה לך ואע"כ אפי' לובש כמה בגדים ופוטרן בברכה א' מ"מ צריך לבדוק כולם ע"ש, וכ"כ ר"ז ס"ק י"ד וז"ל מסגרת זהב אות ג' על קיצור הש"ע סי' ט' דעת הב"ח לוי ע"ה באם יש לו איזה מלבושים א"צ לבדוק אלא אחת קודם הברכה רק אח"כ צריך לבדוק כלם אבל דעת האחרונים דצריך לבדוק כלם קודם הברכה עכ"ל:

לט) **שם** כדי שלא יברך לבטלה. מי שלוקח הטלית ובירך עליו והניחו על ראשו ועל קומתו אך לא נתעטף כעטיפת הישמעאלים כס' הגאונים שהב"א סובר להשליך הציצית על כתיפו ועי"ה אמן או שמע אי צריך לברך פ"ב בדבר זה עלה ונסתפק הרב הפרדס ז"ל בס' אות היא לעולם מע' הה"א אות ס"ז ועלה דבדיעבד אין צריך לברך פ"ב והביאו הפתה"ד בקו"א וחיים שנים ישלם אות ה' והרב זכרינו לחיים חא"ח מע' ציצית אות ד':

ונראה היינו דוקא להנוהגים להניח הטלית תחלה על ראשם ועל קומתם ומתעטפים כעטיפת הישמעאלים ואח"כ מורידים הטלית על גופם. אבל להנוהגים כמ"ש הש"ל דבתחילה מורידים הטלית על כל גופם ואח"כ חוזרים ומעלים אותו על ראשם ועל קומתם ומתעטפים כעטיפת הישמעאלים כמש"ל אות ג' יכול לענות אמן או כל דבר שבקדושה אפילו לכתחילה קודם שנתעטף כעטיפת הישמעאלים מפני שעיקר המצוה היא כסוי הגוף ועטיפת ישמעאלים היא חומרא לחוש לס' הגאונים כמש"ל אות ט' וכמ"ש הש"ך שם וכיון שעשה עיקר המצוה יכול לענות אבל קודם שהורידו על גופו דעדיין לא קיים המצוה לגמרי דכסותך אמר רחמנא ולא כסוי הראש כמ"ש הש"ל שם אינו יכול לענות אלא בדיעבד אם ענה אינו חוזר ומברך:

מ) **סעי'** יו"ד. אם לובש טלית וכו' ימשמש בציצית ויברך עליו. כ"כ הרי יונה בס' היראה אלא שכתב וטוב להיות זריז ליטול ידיו קודם ויברך עובר לעשייתן עכ"ל, ב"ח, א"ר אות י"א, וכן בס' מקור חיים כתב דאין ליגע בטלית עד שיטול ידיו. א"ר שם, ועיין בדברינו לעיל סי' ד' אות כ"ד:

ועיין ישי"ע או"ו שכ' דין זה שכ' הש"ע כאן תליא באשלי רברבי וכו' דהנה רבינו הרמב"ם ז"ל פסק דאם לא בירך קודם עשייתן אינו מברך אח"כ ובהגהת אשרי דפסחים כתב דבדיעבד מברך אחר עשייתן וכבר האריך בדבר הש"ך ביו"ד סי' י"ט לדחות דעת הגה"א מהלכה עכ"ל ודבריו צ"ע דהא בהדיא כתב הרמב"ם ה' ברכות בפי' י"א דין ה' אם נתעטף בציצית ולא בירך מברך אח"כ להתעטף בציצית משום דעדיין עשיית המצוה קיימת וגם הש"ך שם לא הביא מדברי הרמב"ם דאינו מברך אלא על השחיטה משום דנגמרה עשיית המצוה כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם דין ו' וצ"ע. ועיין תפלה לדוד אות י"ט. נה"ש אות א':

מא) **שם** ימשמש בציצית ויברך עליו. היינו מי שאין לו טלית גדול לברך עליו ולפטור את זה אבל אם יש לו טלית גדול לברך עליו אז אין צריך למשמש בזה ולברך עליו רק יברך על הטלית שלובש אח"כ ויכוין במחשבתו לפטור

עליו ויכוין לפטור גם את זה ואין צריך למשמש בציציות של ראשון: יא מ עיקר מצות טלית קטן ללובשו על בגדיו כדי שתמיד יראהו ויזכור המצות: יב נ אם יש לו כמה בגדים של ארבע כנפות כלם חייבים בציצית ואם לבשם כלם בלא הפסק ס והיה דעתו מתחלה על כלם לא יברך אלא ברכה א' אם מפסיק ביניהם צריך לברך על כל אחת ואחת וה"ה אם לא היה בדעתו מתחלה על כלם הוי כמפסיק ביניהם

באר הגולה
מ דברי הטור וכ"י בשם הריטב"א.
נ טור. ס ב"י והאגור בשם הרשב"א

כף החיים

לפטור את זה שלבש כבר, לבוש, קיצור ש"ע סי' ט' אות ט':

סב) **שם** ימשמש בציצית ויברך עליו. כתב מג"א ס"ק י"ב ויברך להתעטף אע"פ שכבר לבשו, וכתב הפרמ"ג בא"א ס"ק י"ב ואף למ"ש הרב בסג"ה ס"ו דעל טלית קטן על מצות מ"מ נפקא מינה אם לבש טלית גדול קודם נטילת ידים ע"ש שכתב ולאפוקי נמי מה' שלבוש דמברך על מצות מפני שכבר לבשו ועיין מחה"ש ועיין ער"ה אות ו' ובדברינו לעיל אות כ"ז:

מג) **סעי'** י"א. עיקר מצות טלית קטן ללובשו על בגדיו וכו'. מיהו רבינו האר"י ז"ל היה לובשו למטה משאר מלבושיו ע"ג חלוקו, שער הכוו' בדרושי הציצית דרוש ו' וכ"כ בס' פרע"ח שער הציצית פ' א' וכ"כ מ"א ס"ק י"ג וי"א בהגב"י ברכ"י אות ז' וכ"כ בספרו קשר גודל סי' ב' אות ג' ש"ל דף כ"ו ע"ג חס"ל אות ו' וכתב שם בשער הכוו' דאותם המחברים ללובשו על כל בגדיהם טעות גדול בידם היפך האמת:

מג) **צריך** שיהיו הציציות מבחוץ ולא כאותם שתוחבין אותם בהכנפות ובשעת הדחק כגון שהולך בין הנכרים וחושש שלא ילעגו עליו יכול לתוחבם בין הכנפות אך בשעת הברכה יהיו מגולין כדי הילוך ד"א. מ"א שם באה"ט ס"ק י"א ר"ז אות י"ט וכ"כ ברכ"י סי' כ"א אות ה' בשם הרב מהר"ש מזרחי והרב פרי הארץ דטלית ארוך יכול לתחוב הציציות בחגורתו אשר במתניו כדי שלא יגררו. והביאו שע"ת אות י"א.

מד) **סעיף** י"ב. אם יש לו כמה בגדים וכו' כלם חייבים בציצית פי' אם לובשם כולם אבל אם הניחם בקופסא פטורין דקי"ל ציצית חובת גברא ולא חובת מנא עו"ת או' י"ד. ועיין לקמן סי' י"ט סעי' א':

מה) **שם** ואם לבשם כולם וכו'. והיה דעתו מתחלה על כולם לא יברך אלא ברכה אחת. כתב הב"ח וז"ל משמע דאפילו הביאו לו בגדים קודם שלבש כל הבגדים שהיו לפניו בשעת ברכה צריך לחזור ולברך על האחרונים ולא דמי לאכילת פירות לקמן בסי' ר"ו ולברכת השחיטה ביו"ד סי' י"ט דהתם איכא למימר דיש קבע לאכילה ולשחיטה משא"כ בלבישה דאין בה קבע עכ"ל, אבל העו"ת אות ט"ו כתב וז"ל היינו דוקא כשלא היה לפניו עוד מבגדים ללבוש מה שהיה מתחלה דעתו עליהם אבל אם עדיין לפניו מבגדים אלו ולא לבשם א"צ לברך וכמו שמבואר ביו"ד לענין ברכות שחיטה וכן מבואר שם בטור בשם הסמ"ג דפסק דאין קבע לשחיטה ואפ"ה מסיק דאם התחיל לשחוט ועדיין לא גמר לשחוט כולם והובא לפניו עוד לשחוט דא"צ לחזור ולברך וה"ה כאן לענין לבישה וזה ברור ודלא כב"ח שרוצה לחלק בין שחיטה ללבישה עכ"ל, וכ"כ הט"ז ס"ק יו"ד דאין שייך לומר טפי קבע בשחיטה מבציצית ע"ש, וכ"פ ר"ז אות כ"א דא"צ לחזור ולברך, וכ"כ פריסה ליו"ד סי' י"ט הביאו בלה"ע ס"ק י"ג. ואע"ג דהמ"א ס"ק ט"ו והא"ר ס"ק י"ג וכן הוסי"ע ס"ק ח' החזיקו בדברי הב"ח מ"מ הב"ל ועו"ת עדיף, וה"ה אם לא היה בדעתו רק ללבוש בגד אחד ואחר שבירך קודם שלבש הביאו עוד בגדים א"צ לחזור ולברך, וכ"כ פריסה שם ביו"ד סי' י"ט לדעת הסמ"ג ע"ש, עו"ת שם, וכ"כ תפלה לדוד אות כ"ו בשם עמ"ז:

מו) **שם** ואם לבש כולם בלא הפסק. היינו בלא הפסק דבור שהוא שלא לצורך לבישה אבל אם אמר תנו לו הבגד ללבוש וכה"ג שהוא צורך לבישה א"צ לחזור ולברך. וכ"מ ביו"ד לענין שחיטה ע"ש, עו"ת שם, ר"ז אות כ"ה, פרמ"ג א"א אות י"ד:

מז) **שם** ואם מפסיק ביניהם וכו' ובין ברכה ללבישה לא יפסיק אפי' בשתיקה יותר מכדי דיבור שהוא כדי שאילת שלום תלמיד לרב והם ג' תיבות שלום עליך רבי ובדיעבד אם הפסיק בשתיקה אפי' יותר מכדי דיבור א"צ לחזור ולברך, מ"א בסי' ר"ו ס"ק ד' א"ר שם אות ד' ר"ז שם אות ג' פרמ"ג כאן אות י"ד אבל אם הפסיק בדיבור אפי' פחות מכדי דיבור צריך לחזור ולברך. עו"ת שם אות ג' א"ר כאן. פרמ"ג בא"ח הנז' וכ"כ רבה"ג בס' זבחי צדק ח"א סי' י"ט אות י"ז בשם כמה אחרונים וכתב דהכי נקטינן דאפי' בדיבור אחד צריך לחזור ולברך ע"ש:

מח) **שם** ואם מפסיק ביניהם צריך לברך וכו' כתב מ"א ס"ק י"ד וז"ל וצ"ל דהרא"ש לשיטתיה אזיל שכתב ביו"ד סי' י"ט דשיחה בין שחיטה לשחיטה הוי הפסק כיון שהן שתי מצות ה"ה כאן וכו' אבל הפוסקים שם דא"צ לברך ה"ה כאן עכ"ל ע"ש. ועיין ט"ז יו"ד סי' י"ט ס"ק ט' שהכריע כדיעה ב' שהביא מרן ז"ל שם סעי' ה' דא"צ לברך בזה, אכן הש"ך שם סכ"ז כתב בשם כמה אחרונים דצריך לחזור ולברך ע"ש. ומ"מ ראוי בספק ברכו' שלא להכניס עצמו לכך א"כ יזהר שלא לדבר ואם דבר אינו חוזר ומברך. פרמ"ג א"א או' י"ד וכ"כ שע"ת או' י"ב וכ"כ רבה"ג בס' זבחי צדק ח"א סי' י"ט או' כ"ד בשם כמה אחרונים ע"ש. ודלא כר"ז בקו"א או' ג' שכתב דכל האחרונים הסכימו לברך ז"לה הט"ז וכו' ע"ש:

מט) **שם** בהג"ה וכן אם פשט הראשון קודם שלבש השני צריך לחזור ולברך ע"כ. ויש חולקין בזה וכן מסתבר אם דעתו בשעת ברכה גם על זה והיה מונח לפניו בשעת ברכה. לבוש, וכ"כ מ"א ס"ק ט"ז. א"ר ס"ק י"ד ר"ז אות כ"א, תפלה לדוד אות כ"ה:

נ) **סעי'** י"ג. הלובש טלית קטן וכו' דהליכה מביתו לביהכ"נ חשיבא הפסק, הנה בדין זה רבו הדיעות, דזה שכתב מרן ז"ל הליכה מביתו לבית הכנסת חשיבא הפסק היא נתינת טעם על מ"ש הרא"ש והטור מי שרגיל להתעטף בבית הכנסת בטלית גדול צריך לברך עליו אעפ"י שבירך

על

באר הגולה
ע הרא"ש מההוא דמנחות מ"ג.
פ ב"י לדעת הרא"ש וכו' יכוחם.
צ כ"י והגהות הלקט והאגור בשם מהר"ם.

ביניהם: הגה וכן אם פשט הראשון קודם שלבש השני צריך לחזור ולברך (ת"ה סי' מ"ה): יג ע הלובש טלית קטן ומברך עליו וכשהולך לבית הכנסת מתעטף בטלית גדול צריך לברך עליו פ דהליכה מביתו לבית הכנסת חשיבא הפסק ואם מתפלל בתוך ביתו אם היה דעתו מתחלה גם על טלית גדול ולא הפסיק בנתיים בשיחה או בדברים אחרים אינו צריך לחזור ולברך: יד צ אם פשט טליתו אפילו היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד צריך לברך כשיחזור ויתעטף בו: הגה וי"א שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעטף בו (אגו' סי' ל"ה) וי"א דוקא כשנשאר עליו טלית קטן והכי

כף החיים

על טלית קטן שלבש כבר, אבל הב"ח כתב הטעם משום דמסתמא הפסיק בשיחה אבל אם ברי לו שלא הפסיק א"צ לברך בהרי דעתו היה מתחלה על טלית גדול והליכה לבית הכנסת לא הוי הפסק וכתב וכן הוא דעת מהרא"י בת"ה סי' מ"ה. וכ"כ עו"ת אות י"ז דהליכה לא הוי הפסק וכתב ודברי המחבר צ"ע. וכ"כ ט"ז ס"ק י"א דהליכה לא הוי הפסק אלא טעם הרא"ש והטור שהצריכו לברך שנית משום דבשעה שמברך על טלית קטן בביתו מניח תכף תפילין אח"כ כמ"ש סי' כ"ה סעי' ב' ואח"כ בביהכ"נ מניח טלית גדול וא"כ ברכת תפילין הוי הפסק בין טלית קטן לטלית גדול עי"ש. והביאו תפלה לדוד אות ל"א וכתב שכן משמע ממהרי"ו סג"ל סי' יוד עי"ש. והרב ברכת אברהם סי' קי"ז כתב דשינוי מקום שלובש טליתו במקום אחר הוי הפסק אעפ"י שלא הפסיק בשיחה עי"ש. והביאו כנה"ג בהגה"ט. וכ"כ מ"א ס"ק י"ז דהליכה הוי הפסק היינו משום שינוי מקום. וכ"כ נה"ש אות ג' ר"ז אות כ"ב. ובקו"א אות ה' והש"ל דף ל"ב ע"ד כתב וז"ל דהליכה חשיבה הפסק הם כ"ב אמה כמ"ש הרב המפ"ה סי' קפ"ו דהליכה לחוד לא הוי הפסק לה לא שעסק בדברים אחרים או שח או מניח תפילין קודם הליכה לביהכ"נ עכ"ל. ועיין זר"א ח"א סי' ב' שכתב אף לדעת הרא"ש דס"ל דשיחה בין מצוה למצוה הוי הפסק היינו דוקא בשיחה בטילה אבל ברכה לא הוי הפסק והניח דברי הט"ז בל"ע שכתב דברכת תפילין הוי הפסק עי"ש מה דהקיל והרי בדברי הט"ז והמ"א יש"ש ומדי מחלוקה לא יצאנו וזו הלכה כעלה דאם בירך על טלית קטן בביתו על מצות ציצית חוזר ומברך בביהכ"נ על טלית גדול להתעטף דברכת על מצות ציצית אינו יוצא בה לטלית גדול שלובש בביהכ"נ דכל המשנה המטבע שטבעו חכמים בברכות אינו יוצא אבל ודאי אם לבש טלית קטן שיש בו שיעור בביתו ובירך להתעטף והלך אח"כ לביהכ"נ ולבש גדול לא יברך עליו כיון שלא הסיח דעתו עכ"ד. ולפי מ"ש לעיל אות כ' דאם בירך על טלית גדול של מצות ציצית דיצא א"כ הכא נמי אם לבש טלית קטן בביתו ובירך עליו על מצות ציצית אינו יכול לחזור ולברך על טלית גדול בבית הכנסת אם לא הסיח דעתו, נמצינו למידים דלדעת הש"ן הליכת כ"ב אמות הוי הפסק ולדעת בר"א ומ"א ודעמייהו שינוי מקום הוי הפסק ולדעת הב"ח דוקא שיחה הוי הפסק ולדעת הט"ז גם ברכת תפילין הוי הפסק אבל לדעת הזר"א ברכת תפילין לא הוי הפסק ולפי מ"ש לעיל אות מ"ח דיש"א שיחה בין מצוה למצוה לא הוי הפסק וסב"ל א"כ אינו יכול לברך אלא אם כן הסיח דעתו והגם שיש מן האחרונים ישבו קושיות הט"ז והחזיקו בדברי מרן ז"ל מ"מ בידי מחלוקה לא יצאנו כמ"ש הזר"א וקיי"ל סב"ל אפילו במקום מנהג הרוב ואפי' כנגד מרן ז"ל כמ"ש הזכ"ל ח"א בכ"ב אות ס' וה"ג אות ס':

ונראה כדי להוציא עצמו מספק כשלובש טלית קטן בביתו יכוין שלא להוציא את טלית הגדול שלובש בבית הכנסת וכמ"ש מרן ז"ל בסי' קע"ד סעי' ד' וז"ל הלכך המבדיל קודם נטילה יכוין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה עכ"ל עי"ש. וכ"כ הפר"ח ביו"ד סי' י"ט אות ח' והביאו שע"ת אות י"ב. והגם שהחב"ש שם דחה דברי הפר"ח וכתב דלא מהני כוונה זו היינו דוקא בשחיטה משום שהם לפניו וכמ"ש הוא ז"ל אבל הכא כיון שבשעה שמברך על טלית קטן הטלית גדול אינו לפניו וגם איכא הפיקת הרבה כמש"ל י"ל גם החב"ש מודה ועיין גם בחב"ש ס"ק י"ז והביאו שע"ת שם שכתב דמוטב להכניס עצמו בספק גרם ברכה שא"צ מליכנס בספק שימנע מלברך על עשיית המצוה עי"ש וא"כ הכא נמי כיון דיש דס"ל דהליכת כ"ב אמות או שינוי מקום או לבישת תפילין הוי הפסק אם כן לדידהו אם לא יברך הרי נמנע מלברך על המצוה על כן יותר טוב שיכוין בשעת שלובש טלית קטן שלא להוציא הגדול ולברך אח"כ בבית הכנסת, ועוד עיין בערך השלחן שכתב על דברי מרן הנז' בסי' קע"ד מכאן ראיה למ"ש בסי' ח' דבמקום פלוגתא דרבוותא בספק ברכות יכוין שלא לצאת בברכה אחת ואין כאן חשש ברכה שא"צ כיון דעושה כן לאפוקי נפשיה מפלוגתא דלא הרבה שמלה חדשה ביו"ד סי' י"ט עי"ש. ועיין גם כן להרב חביב"א מהרי"ח נר"ו בסי' רב פעלים ח"ב סי' ה' שנשאל במי שהולך לבית הכנסת בלילה ותפילין ומפני עוברים ושבים עשה לו טלית דק כדי שיניח אותו תחת הגלימה ולא יהיה נראה ובבואו לבית הכנסת לובש טלית הגדול וזה טלית הדק גם כן נשאר עליו אם יברך גם על טלית הגדול בבית הכנסת ושם לו דיברך מטעם הסח הדעת וגם מטעם שיכוין בשעה שמברך על טלית הדק שלא להוציא טלית הגדול יעו"ש:

נא) שם ואם מתפלל בתוך ביתו וכו' ולא הפסיק בנתיים בשיחה וכו'. כבר אמרנו לעיל די"א שיחה בין מצוה למצוה לא הוי הפסק וסב"ל, א"כ הכא נמי אם היה דעתו מתחלה גם על טלית גדול ושח בנתיים בדיעבד אינו חוזר ומברך;

נב) סעי' י"ד. אם פשט טליתו וכו' צריך לברך כשיחזור ויתעטף בו. הגה. וי"א שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעטף בו ע"כ. וכ"כ האחרונים דאם היה דעתו לחזור ולהתעטף בו א"צ לחזור ולברך ואין חילוק בין נשאר עליו טלית קטן בין לא נשאר. ב"ח, ט"ז ס"ק י"ג, מ"א ס"ק י"ט. א"ק ס"ק ט"ז. ר"ז אות כ"ג, סי' בי"ע אות כ', חיי"א כלל י"ב אות ו', תפלה לדוד אות ל"ב, ש"ל דף ל"ד ע"ד, חס"ל אות יו"ד. קיצור ש"ע סי' ט' אות יו"ד. וכן פסק מהרי"ח נר"ו בס' בן א"ח פ' בראשית אות יו"ד וכתב דאע"ג דמרן ז"ל ס"ל לברך קי"ל סב"ל אפילו נגד סברת מרן ז"ל:

אבל

והכי נוהגין (שם) (עיין לקמן סימן כ"ב סעי' י"ג): טו ק אם נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ומתעטף צריך לברך והוא שנפלה כולה אבל אם לא נפלה כולה ר אע"פ שנפלה רובה אינו צריך לברך: טז ש הלן בטליתו בלילה צריך לברך עליו בבוקר אף אם לא פשטו ת וטוב למשמש בו בשעת ברכה

באר הגולה

ק ב"י בשם הריטב"א בשם רבו ור"י בספ"ק דברכו' ר ב"י. ש תשו' הרא"ש כלל ג' סימן י"ג מההיא דמנחות מ"ג, ת הגהת

כף החיים

אבל אם כשפשטו לא היה דעתו לחזור וללבוש עד לאחר כמה שעות או אפי' אם אח"כ נמלך ללובשו תיכף ומיד צריך לחזור ולברך עליו אפי' נשאר עליו טלית קטן אפילו לא יצא מפתח ביתו כלל בנתיים וחזר ולובשו באותו חדר שפשטו. ר"ז. שם קיצור ש"ע שם. ואם פשטו שמה יש לחלק בין נשאר עליו טלית קטן או לא. ב"ח שם, עט"ז, א"ר שם, ר"ז אות כ"ה, חיי"א שם, ש"ל שם:

נג) **ואם** כשפשטו היה דעתו לחזור וללובשו מיד אלא שאח"כ שהה או נמלך מללבוש עד לאחר כמה שעות הרי צריך לחזור ולברך עליו אפילו לא יצא מפתח ביתו כלל בנתיים וחזר ולובשו באותו החדר שפשטו. ר"ז אות כ"ד:

נד) **מי** שיצא מביהכ"נ והסיר טליתו אפילו הסיח דעתו וצריך ברכה כשחוזר ולובשו אפילו הכי א"צ לבודקו. מ"א סי' י"ג ס"ק ה' בא"ר בזה הסי' ס"ק ט"ז תפלה לדוד שם:

נה) **שם** בהגה, וי"א שאין מברכין וכו' אבל אם פושט טלית אחד ולובש אחר כגון שבא בעלה של ראשונה והולך להחליף צריך לברך על האחרת שלא היה דעתו עליה מתחלה, חסד לאלפים אות יו"ד, וכן אם החליף בגדיו ולובש ט"ק אחר אפילו לובשו תיכף ומיד אחר שפשט הראשון יברך על זה החדש. בן א"ח שם. וכ"כ לקמן סי' כ"ה אות ע"ט גבי תפילין יעו"ש, אך אם נתן לו השמש טלית ותיכף שבירך קודם שלבש חטפה מידו שבא בעל הטלית ונתן לו טלית אחר יש בזה מחלוקת הפוסקים. עיין מחב"ר או' י"א וער"ה אות ב' ופסק החס"ל שם שלא יחזור לברך על האחר משום סב"ל וכ"כ הכר"ש והשע"ת אות י"ח בשם ס' מולל מאש סי' י"ד. וכ"כ פני יצחק נר"ו מע' הטית אות קי"ט:

נו) **שם** בהגה, וי"א שאין מברכין וכו' וה"ה בט"ק אם פושטו להכנס לטבילה לא יברך כשלובשו בעת שיצא משום סב"ל ואע"ג דמפורש בספר הכוונות דרבינו האר"י ז"ל היה מנהגו לברך על ט"ק אחר טבילה ואין אומרים ספק ברכות כנגד רבינו האר"י ז"ל מ"מ י"ל שאני רבינו האר"י ז"ל שהיה מתעכב בטבילה ועושה בה כוונות הרבה ונעשה הסיח הדעת טפי מיהו אם פושטו כדי ליכנס למרחץ דשוהה שם הרבה יש לברך על פי מנהג האר"י ז"ל. בן א"ח שם:

נז) **במקום** שנוהגים שמשליכים טלית על החתנים והכלות בעת חתונתם יש בזה מחלוקת הפוסקים אם צריך החתן לברך אם לאו עיין בא"ר ס"ק י"ח, וע"כ כדי לצאת כל הדיעות יברך החתן על הציצית ויתעטף בו כעטיפת הישמעאלים כמבואר לעיל אות ז' ואח"כ מורידו על גופו דהיינו שיהיה על גופו ועל ראשו וישהה כדי הילוך ד"א ואח"כ משליכין אותו על החתן ועל הכלה. אח"כ ראיתי שכן כתב פני יצחק נר"ו אות קי"ז בשם לב חיים סי' ל' וז"ל דהנכון להתעטף החתן תחלה ויברך ואח"כ פורס הטלית על הכלה ואם הטלית הוא שאול א"צ לברך לא החתן ולא הסנדק יעו"ש עכ"ל וכתב שכן הסכים הרב ב"כ ד"ג ע"ב משם הרמ"ז יעו"ש, ועיין שע"ת אות ט"ז, וכן המנהג פה עיה"ק ירושלים תובב"א דבתחילה מברך החתן ומתעטף בו ואח"כ פורשין אותו על החתן ועל הכלה:

נח) **סעי'** ט"ו. אם נפלה טליתו וכו' צריך לברך. זה פסק מרן כמ"ש הריטב"א בשם רבו וכמ"ש תלמידי ר"י בסוף פ"ק דברכות אבל בשם יש אומרים כתב הריטב"א שא"צ לחזור ולברך וכתב ושכן שמע בשם הר' יונה עיין בב"י. וכתב השו"ג אות כ"ג דהעולם נוהגים כי"א והר"ר יונה שלא לברך דמידי מחלוקת לא יצאנו וסב"ל עכ"ל.

נט) **אם** לקח טלית להתעטף ובירך עליו ונפל כולו מידו אין צריך ברכה אחרת, א"ר אות י"ז בשם שכנה"ג, וכתב וכ"מ לקמן בסס"י ר"ו בנטל פרי לאכלו עי"ש, וכתב המש"ז אות י"ד והוא פשוט, וכן כתב המאמ"ר, ש"ל דל"ה ע"א:

ס) **מי** שנטל טלית להניחו ובירך עליו וקודם שסיים הברכה נאבד מידו ימשוך הברכה וילך למקום טלית ויסיים הברכה, הלק"ט ח"ב סי' קנ"ג. יד אהרן בהגב"י תפלה לדוד אות ל"ב, חס"ל בהגהות בן המחבר אות ו', ומ"ש השע"ת אות ט"ו דמיירי שקרוב להגיע להטלית בהילוך פחות מכ"ב אמות והוא באותה חדר ואז לאו מוטב שיסיים למדני חוקיך וכשילבש טלית יברך כדינו נראה היינו דוקא להסוברים דהליכה מחדר לחדר או רחוק כ"ב אמות הוי הפסק אבל להסוברים דהליכה מבית לבית או ריחוק כ"ב אמות לא הוי הפסק כמש"ל גם בענין זה לא הוי הפסק, ועוד מ"ש מוטב שיסיים למדני חוקיך וכו' נראים דבריו אם לא אמר אלקינו או מלך העולם אבל אם אמר אלקינו או אלקינו מלך העולם כיצד יעשה ע"כ נראה דאם לא אמר רק ברוך אתה ה' יסיים למדני חוקיך כמ"ש השע"ת כדי להסתלק מן הספק אבל אם אמר אלקינו או אלקינו מלך העולם אפי' אם היה המקום רחוק כ"ב אמות או מחדר לחדר ימשוך הברכה וילך למקום הטלית ויסיים הברכה כדברי האומרים דלא חשיבה הפסק כדי להנצל מברכה לבטלה:

סא) **סעי'** טז. הלן בטליתו בלילה צריך לברך עליו בבקר וכו' אבל הטור כתב דאין צריך לברך עליו בבקר וכ"כ הב"ח ופרישה וט"ז ס"ק ט"ו. א"ר ס"ק י"ח. ועיין ש"ל דף כ"ו ע"ג שכתב וכ"נ דעת הרב האר"י זלה"ה שלא היה מברך אלא כשמסירה מעליו בבית הטבילה, וכתב עוד הש"ל ששמע ממוהר"א יצחק ז"ל שראה בת' כ"י ממרן ז"ל שחזר בו בתשובותיו שלא יברך וכן ראוי לנהוג עכ"ל והמ"א ס"ק כ"א כתב דטוב לפטור אותה בטלית גדול. וכ"כ האחרונים יד אהרן בהגב"י ר"ז אות כ"ז ח"א כלל י"ב אות ח' תפלה לדוד אות ל"ו (וכתב שם התפלה לדוד

באר הגולה
מיימוני מהלכות ציצית:
א הרמב"ם שם:
א מנחות ל"ט וכרבי נחמן הרי"ף בהל"ק והרמב"ם שם.

ברכה: וכן יעשה מי שלובש טליתו קודם שיאיר היום (הגהות מיימוני בשם ס' התרומה הסמ"ג וסמ"ק ומרדכי בהלכות תפילין): יז א נתכסה בבגד שהוא חייב בציצית ולא הטיל בו ציצית ביטל מצות ציצית:

ט איזה בגדים חייבים בציצית ואיזה פטורים מציצית. ובו ו' סעיפים:

א אאין חייב בציצית מן התורה אלא בגד פשתים או של צמר רחלים אבל בגדי שאר מינים אין חייבים בציצית אלא מדרבנן (וי"א דכולהו חייבים מדאורייתא והכי הלכתא) תוס' דף ל"ט והרא"ש

כף החיים

לדוד בשם מהרי"ו סג"ל סי' יו"ד בשם א"ח דאפי' משמוש והסתכלות בקטן א"ל אך יהיה דעתו ע"כ בגדיו המלוילים אשר לבש עי"ש) חס"ל אות ז' פני יצחק נר"ו מע' הטית אות קכ"ח. בן א"ח נר"ו פ' בראשית אות ב':

וכתב שם הרב בן א"ח נר"ו דאם יכוין בכך סגי בהכי וא"ל למשמש בט"ק בשעת ברכה גם לדעת מרן ז"ל ועל כן מפני שהשכחה מלויה באדם ומשתלי ולא מכוין לפעמים לכך נכון שירגיל עצמו להוסיף בנוסח הליקבה"ו עוד דברים אלו והריני מוכן לברך על עטיפת הטלית כתיקון חז"ל והריני מכוין לפטור בברכה זו גם הטלית קטן שעלי עכ"ל ועיין לעיל אות לג:

סב) שם בהגה. וכן יעשה מי שלובש טליתו קודם שיאיר היום. עיין ב"י שיש מחלוקת בזה וכתב החס"ל אות ט"ו אם נתעטף בציצית והניח תפילין קודם עלות השחר ובירך עליהם מחמת טעות א"ל לחזור ולברך כשיאור היום:

סג) טוב להזהר שלא יהיה בגד הציצית צבוע אדום כ"א מלבן כמו הציצית. רו"ח אות ג' וכ"כ סי' ב"ע אות ב' והטעם כתב חיי אברהם אות י"ט בשם רבינו בחיי פ' שלח לך שהוא סי' מחילה כפרה כי כשם שהדבר האדום סי' החטא כדכתיב אם יהיו חטאיכם כשנים וכו' כן הלבן סי' המחילה ע"כ. ועוד כתב שהלבן הוא רחמים והאדום הוא דין ואין לנו להראות דין בעת התפלה ע"כ, ול"נ הטעם במ"ש במסכת ר"ה דף י"ז ע"ב מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור וכו' וכתב שם מהרש"א בחדושי אגדות שמצא ספר ישן מחכמת המקובלים וז"ל נתעטף הקב"ה באותו טלית לבנה שנתעטף בברייתו של עולם שעליו נאמר עוטה אור כשלמה וכו' עכ"ל ועוד עיין לקמן סי' ט' אות ט"ו:

טעם אומרים ששקולה מצות ציצית ככל המצות שבתורה כתב חיי אברהם אות כ"א בשם התשב"ץ תלמיד מהר"ם סי' רס"א לפי שהתורה מתחלת בבית ומסיימת בלמד והם ל"ב והציציות יש בהם ל"ב חוטין לכך אמרו כל המקיים מצות ציצית כאלו קיים כל התורה:

א) סעי' א' אין חייב בציצית מן התורה וכו' או של צמר רחלים, וה"ה צמר אילים, ב"י, מ"א ס"ק א', א"ר סק"א, פרמ"ג א"א אות א', מחה"ש או' א', שו"ג אות א', מור וקציעה, קיצור ש"ע סי' ט' אות י"ב. ומ"ש בא"ה"ט ס"ק א' ט"ס הוא. אח"כ ראיתי שכן כתב מאמ"ר או' ה':

ב) שם או של צמר רחלים, אבל של עזים נולה מיקרי ושל גמלים אע"פ שנקרא צמר גמלים וכן צמר ארנבים צמר סתם לא איקרי ב"י. עי"ש. עו"ת אות ב' מחה"ש שם:

ג) שם או של צמר רחלים, ורחל בת עז צמרה פסול לציצית, הרמב"ם פ"ג, וא"כ לא חשיב צמר כלל ואינו פוטר בציצית אלא במינו דוקא, ב"י. עו"ת אות ב' מ"א ס"ק א' פרמ"ג א"א אות א' וכן רחל בת רחל בת עז נמי שוה לרחל בת עז, עו"ת שם, וכן רחל שאביה תיש ואמה רחל, פרמ"ג שם, ואם פוטרין זא"ז עיין שם בפרמ"ג שהניח בצ"ע:

ד) שם או של צמר רחלים וכו' צמר רחלים ושאר מינים שטרפם זה בזה אזלינן בתר הרוב מ"א שם וכתב שכ"מ פ' בתרא דכלאיים וכתב מחה"ש על דבר המ"א הנ"ל ר"ל בהיותן עדיין צמר קודם שטוה מהן חוטין המוצט מתבטל ברוב כ"ה במשנה שם והכי קיי"ל ביו"ד סי' רצ"ט סעי' א' משא"כ כשכבר טוה מהן חוטין אין מתבטלין וכדאיתא שם וכ"ה לקמן ס"ק ד' עכ"ל, וכ"כ ר"ז אות ו' ואם הוא מחלה על מחלה כתב מחה"ש שם דאזלינן לחומרא דכ"ה שם ביו"ד ור"ל שיעשה ציצית של צמר שפוטרים בכל המינים ככתוב בסעי' ב' וכ"כ ר"ז שם מיהו לדברי האומרים דאין ציצית של צמר פוטרים בשאר המינים כאשר יבואר לקמן בס"ד אין לטלית זו תקנה וכ"כ ר"ז שם:

וב"ז לדברי מ"א דסב"ל אף מין בשאינו מינו בבגדים אזלינן בתר הרוב אבל הפרמ"ג שם כתב דיש מחלוקת בזה די"א דאין בטל ברוב אלא מינו עי"ש:

ה) שם אבל בגדי שאר מינים וכו' הגה. וי"א דכולהו חייבים מדאורייתא וכו'. הנה בגמרא פ' התכלת דף ל"ט ע"ב יש פלוגתא אם שאר המינים חייבים מדאורייתא או מדרבנן דרב נחמן ס"ל בגדי שאר המינים אין חייבין מדאורייתא ורבא ס"ל דבגדי שאר מינים נמי חייבים מדאורייתא והרי"ף והרמב"ם פסקו כרב נחמן וכן פסק מרן ז"ל כי כן דרכו אבל התוספות והרא"ש וסמ"ג והמרדכי פסקו כרבא וזה סברת מור"ם ז"ל ובדברי רבא איכא פלוגתא כי י"א דאף לרבא צמר או פשתים פוטרים בשאר מיני בגדים ואפי' צמר ופשתים יחדיו נמי דהוי כלאים פוטרים אבל מהר"ם הביאו הגהות מיי' ותה"ד והאגור ס"ל דלרבא בשאר מינים דחייבים דאורייתא לא פטר אלא צמר ופשתים יחדיו דהיינו בזמן שהיה תכלת אבל עכשיו לא פטר צמר או פשתים בשאר מינים אלא דוקא במינם פוטרים כגון ציצית של משי במשי ולמר גפן בצמר גפן דדרשינן הכנף מין כנף דמין כנף דוקא עיין ב"י וב"ח ומחה"ש סק"ג. ע"כ כל ירא שמים יחמיר לעצמו ולא יתן בטלית של צמר גפן אלא ציצית של צמר גפן וכן בשאר המינים כדי להנצל מפלוגתא. וכ"כ ר"ז אות ד' חבד לאלפים

וכלח"ש וסמ"ג ומרדכי) : ב ב ציצית של פשתים או של צמר רחלים פוטרים בכל מיני בגדים ג חוץ משל פשתים לצמר או של צמר לפשתים בזמן הזה דליכא תכלת מפני שהם כלאים : הגה וי"א שלא לעשות ציצית של פשתים כלל אפילו בשאר מינים וכן נהוג. (סמ"ק סי' ל"ח): ג דציצית של שאר מינים אין פוטרים אלא במינם כגון משי לבגד משי וצמר גפן לצמר גפן אבל שלא במינם אין פוטרין; ד דאם הטיל בטלית של שאר מינים קצת ציציות ממינו וקצת מצמר או פשתים יש

להסתפק

באר הגולה

ב שם בגמ'. ג ב"י. בפירו' הטור וסמ"ק ד שם בגמרא. ה תרומת הדשן.

כף החיים

לאלפים אות ב' קי' ש"ע סי' ט' אות י"ב, בן איש חי נר"ו פ' נח אות א' ועיין סעי' ו' ובדברינו שם :

ו) **סעי'** ב' ציצית של פשתים וכו' הגה וי"א שלא לעשות ציצית של פשתים וכו' זהו סברת הסמ"ק וכתב ב"י הטעם משם מהרי"א ז"ל לפי שלא יבא להטיל ציצית של פשתן בטלית של צמר לפי שמשי נראה מין צמר. וכ"כ מ"א ס"ק ב' ר"ז אות ג' בן א"ח שם אות ד' ועוד כתב שם ב"י משם הנז' פ"א מפני שיש מי שסובר שציצית של פשתים אין לו מקום מן התורה עי"ש. ואם א"א לו רק בציצית של פשתים מותר להטיל ציצית של פשתים לבגד של שאר המינים. ר"ז שם, וכ"כ סי' בי"ע אות ג' אבל הוא גרוע עיין באו' שאח"ז:

ז) **סעי'** ג' ציצית של שאר מינים אין פוטרין אלא מינם כגון משי לבגד משי, כתב הברכ"י אות ב' בשם תשו' מהר"מ פרובינצאל כ"י וז"ל הואיל דהציצית לטלית צריך טויה לשמה נ"ל פשוט בציצית של משי צריך זריקתן לשמה שכן הזריקה במשי כטויה בצמר לפיכך נ"ל שאין להטיל ציצית של משי בטלית אלא ממשי שזרקה ומשכה אותו ישראלית לשמו ומי שאין לו משי נמשך לשמו כאמור אינו די במה שמשזר חוטין הרבה יחד לשם ציצית דטויה לחוד ושזירה לחוד לפיכך יטיל בטלית של משי ציציות של צמר הטווי לשמו ואין לחוש מפני שאינן ממין הטלית שציציות של צמר פוטרין במינן ושלא במינן גם לא יועיל במשיכת המשי לדעתי שיתעסק ישראל מעט כדרך שדי בעורות שמתקנן נכרי מפני שהעור נתקן כולו בבת אחת ומעשה ישראל בתיקון מועיל לכולו אבל הטויה והמשיכה נעשית בטווי ובנמשך ממנו מעט מעט והיה כאלו נעשה קצתו ע"י עכו"ם וקצתו על ידי ישראל שהנעשה על ידי ישראל לשמו כשר והנעשה על ידי עכו"ם פסול עכ"ל וכתב עליו הברכ"י שם דאף שהתה"ד סי' מ"ד כתב וז"ל דהרוצה לעשות ציצית של משי יזהר שלא ליקח החוטין כמו שהן טווין ושזורין מן החנות של עכו"ם דבעינן טווי ושזור ע"י ישראל לשמן אלא יקח לשון של משי מן החנות וע"י ישראל יטוה וישזור עכ"ל הרי שלא הצריך התה"ד זריקה והמשכת המשי לשמה הן אמת שדברי מהר"מ הנז' נראין נכונין בטעמם שהזריקה והמשכה במשי היא כטויה בצמר עכ"ל והב"ד סי' בי"ע אות ז' וכתב כי מזה אזהרה שמענו להנוהגים להתעטף בטלית של משי כגון בני איטאליה שרובם נהיגי בטליתות של משי שיש להם ליזהר זהירות גדולה בציציותיו שאם הם של משי לא יהיו אלא ממשי שנזרק ונמשך ע"י ישראל לשם ציצית והם יקחו חוטין אף שישזרם לשמם הם פסולים כיון שלא נזרקו ונמשכו לשמן ונמצאים מתעטפים בטלית בת ד' כנפות בלא ציצית, ועוד אחרת שמברכים בהתעטפם ברכה לבטלה ועוברים על שני איסורים איסור לבישת טלית בת ד' כנפות בלא ציצית ואיסור ברכה לבטלה דעובר משום לא תשא. כי על כן יש להם ליזהר מאד בזה שלא להטיל בטלית של משי אלא מצמר טווי לשמן או ממשי הנמשך והנזרק ע"י ישראל לשמן עכ"ל. וכ"כ הרב בן א"ח נר"ו שם אות א' טלית של משי אם לא מצא לו ציציות של משי מתוקנים כהלכה ע"פ סברת מהר"מ אז יניח בזה הטלית של משי חוטין של צמר רחלים אבל הוא גרוע מטלית של צמר גפן מכח החוטין שצריך לתלות בו עי"ש שסיים אע"ג דאיכא פלוגתא בזה לא קי"ל כוותייהו להלכה בזה. ועיין בדברינו לעיל או' ה' :

ח) **שם** וצמר גפן לצמר גפן, ואם עשה טלית מצמר גמלים י"ע אם מותר לתת בו ציצה ממנו דלא הוכשר למלאכת שמים רק מין טהור, הרב מלבי"ם והביאו מסגרת זהב על קי' הש"ע סי' ט' אות ז':

ט) **ירא** שמים יעשה חקירה בטליתות כי יש שנראים של צמר רחלים והם צמר גמלים ויש שהשתי צמר והערב משי והם גרועים משל מינים לגמרי חסד לאלפים אות ד' וכ"כ רב חביב"א בן א"ח נר"ו שם אות ב':

י) **שם** אבל שלא במינם אין פוטרים. כתב בכ' עיקרי הד"ט סי' ב' אות ע"ז בשם מ"וק במקום שאין ציצית של צמר מצוי ויש לו בגד משאר מינים ואינו מוצא מימינו של בגד הכי עדיף משיתבטל ממצות ציצית ודלא כמרן בש"ע עכ"ל והב"ד סי' בי"ע או' ד' וכ' דס' מו"ק אינו מצוי אצלו לראות ראיותיו וכחו גדול לחלוק על מרן הש"ע וסיים שאין לנו לזוז מפסק הש"ע ולא יתעטף בטלית שהציצית אינו מימינו או מצמר ופשתים ואפי' בשעה הדחק ודלא כהרב יעב"ץ ז"ל בעל ס' מו"ק עי"ש, ואנחנו זכינו בס"ד לראות את ס' הנז' לראות הדברים בשרשן וראינו דהקיל וטרי בהאי מלתא ובסוף דבריו כתב וז"ל ו־רוב הדבר בעיני מיהא פשיטה לי דלא מלי לברך עליה דסב"ל ול"ע עדיין עכ"ל, ול"ע על הרב הנז' דלא העתיק מ"ש בסוף דבריו דלא יברך. מיהו לענין דינא אין לזוז מדברי מרן ז"ל ואין ללבוש טלית כזה אפי' בלא ברכה משום איסור דאסור ללבוש בגד בת ד' כנפות בלא ציצית וכמ"ש בי"ע:

יא) **מי** שתפר אימרא של טלית מבגד צמר גפן בחוטי פשתן מותר להטיל בו ציצית של צמר ולא גרע מעורות התפורים בפשתן שהתירו הפוסקים לתפור תחת מלבוש צמר אף שלא במקים מלוה ואעפ"י שחוט קנבוס נכרך על חוטי פשתן ומתחבר לבגד צמר עיקרי הד"ט סי' ב' או' מ"ז בשם שאילת יעב"ץ סי' ל"ב, מחב"ר אות ה' והביאו שע"ת אות א' וכתב שיש להחמיר קצת בזה שמא ישאר חוט של פשתן תלוי ויסברו דשל פשתן כשר לציצית עיין בסוף סי' ט"ו בהגה, ועיין זכ"ל ח"א מע' הטית שכתב בשם אורחות יושר דף קט"ז דהוא ז"ל כתב בפשיטות דאם תופרין הגדיל בפשתן לכ"ע אסור אלא אפי' שאר הטלית אם תופרין אותו בפשתן אסור יעו"ש :

יב) **סעי'** ד' אם הטיל וכו' קצת ציצית ממינו וכו' טלית

שבשתי

להסתפק בו; ה י״א שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית והמדקדקים נוהגים כן: הגה והאשכנזים אין נוהגין לעשות הציצית רק לבנים אף בבגדים צבועים ואין לשנות (ת״ה סימן מ״ו): ו ז י״א שאין לעשות טלית של פשתן ה אע״פ שאין הלכה כן ירא שמים יצא את כולם ועושה טלית של צמר רחלים שהוא חייב בציצית מן התורה בלי פקפוק: הגה ומיהו אם אי אפשר רק בטלית של פשתן מוטב שיעשה טלית של פשתן וציצית של פשתן משיתבטל ממצות ציצית (תשובת הרא״ש כלל ב׳):

ריני

באר הגולה
ו רמב״ם בפ״ג מהלכות ציצית.
ז מנחות מ׳ לפירו׳ ר״ת שם בתוספות וסמ״ג וסמ״ק ור״ן בשם הרז״ה:
ח ב״י האגור בשם הכ״ר ישעי׳ מהר״י מולין:

כף החיים

שכתבתי צמר והערב משי או אפכא פטורה מן הציצית מן התורה וחייבת מדרבנן אפי׳ אם הרוב צמר ולא דמי לטרף צמר ודבר אחר דאזלינן ביה בתר רובא. הרדב״ז ז״ל סי׳ קל״ט, וכתב בסוף דבריו שלדעת הר״ם מרוטנבורג אין לטלית זו תקנה ומזה הטעם נהגו באשכנז איסור גמור בבגד שהוא מעורב מצמר גפן ופשתים מ״מ לדעת המקילים לעשות טלית של משי יטיל חוטים של צמר ולא של משי ולא יסמוך על טלית זה אלא יעשה לו טלית קטן שכולו צמר מלמטה ויתנאה בזה מלמעלה יעו״ש, ועיין בס׳ הנז׳ סי׳ רמ״ד, כנה״ג בהגב״י והביאו מ״א ס״ק ד׳ ר״ז אות ה׳ הגה מ״ש בשם הר״ם דאין לטלית זו תקנה הוא דעת מהר״ם שהבאנו לעיל אות ה׳ דס״ל דלדעת רבא בזה״ז דליכא תכלת לא פטר צמר או פשתים בשאר מינים אלא במינם דוקא וכבר כתבנו לעיל דיר״ש יחמיר לעצמו לאפוקי נפשיה מפלוגתא וא״כ גם כאן יזהר שלא ליקח טלית כזה, ומ״ש דלדעת המקילים לעשות טלית של משי ר״ל ולהטיל בו ציצית של צמר (ועיין ר״ז ופרמ״ג א״א) והוא סברת מרן ז״ל ודעמיה דציצית של צמר ופשתים פוטרים בכל המינים גם כאן יטיל של צמר דפוטר ממ״נ ולא של משי דאיך יפטור לצמר שמעורב בו, ועיין בדברינו לעיל אות ז׳ שכתבנו דיכול ליתן בטלית של משי ציצית של צמר אם כן גם כאן יכול ליתן אלא שהוא גרוע עי״ש,

יג) **שם** יש להסתפק בו. עיין מ״א ס״ק ה׳ שכתב וזה הספק ניפל לסברת רבא דאית ליה שאר מינים חייבים מדאורייתא אבל לרב נחמן דשאר מינים דרבנן למה יגרע כשמטיל בו קצת ציצית דאורייתא וא״כ צ״ע על הרב״י דפסק שהם דרבנן והכא כתב דיש להסתפק בו עי״ש אבל המו״ק כתב דכי היכי דאיכא לספוקי לדברי הפוסקים כרבא ה״נ איכא לספוקי לדברי הפוסקים כר״נ ונתן טעם לדבר עי״ש וסיים וז״ל ושפיר עבד הרב״י בש״ע דחיש לה אף לשטתיה וזה ברור בעיני עכ״ל וכ״ה עו״ת אות ד׳ וז״ל ונראה מדברי המחבר גם לפ״ד דס״ל דשאר מינים אין חייבים רק מדרבנן אפ״ה אין לעשות באופן זה עכ״ל, וכ״כ מאמ״ר אות ג׳ וכ״כ פרמ״ג א״א סק״ה, וכ״מ מדברי השו״ג אות ח׳:

יד) **שם** יש להסתפק בו, פירוש וכיון דספק הוא אם פטרוהו ציציות אלו להטלית הזה אם לא פטרוהו אסור להתעטף בטלית זה דשמא אין אלו פוטרין אותו ונמצא לובש טלית בת ד׳ כנפות בלא ציצית עיין בס׳ פרי לדיק בחי׳ הלכות ציצית, וכיון שכן אפי׳ בשעת הדחק שאין ציצית אחרים מצויים רק אלו לא יתעטף בטלית כזה משום ספק איסור לבישת טלית בת ד׳ כנפות בלא ציצית. סי׳ ב״ע או׳ ה׳:

טו) **סעי׳** ה׳ י״א שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית וכו׳ וכתב הב״ח ולכן יש לעשות הטלית לבן, מ״א סק״ו, וכתב מהח״ש כדי לצאת ידי שניהם שיהיו הציציות לבנים וגם מצבע הטלית, וכ״כ פרמ״ג. א״א סק״ו. ח״י כלל י״א אות י״א:

ועוד כתב המ״א טעם אחר משום דכתיב לבושיה כתלג חוור ופירש המחה״ש מטעם והלכת בדרכיו להדמות אליו ית׳ דאמרינן ויעבר ה׳ על פניו א״ר״י אלמלא מקרא כתוב א״א לאומרו מלמד שנתעטף הקב״ה בטלית כש״ץ ואמר כשיעשו בני לפני כסדר הזה אני מוחל להם וכתיב לבושיה כתלג חוור א״כ טליתו ה״י לבן עכ״ל וכתב ר״ז אות ט, ראוי לכל מדקדק במעשיו לעשות ג״כ הטלית קטן וגדול לבנים כדי שיהיה יוצא לדברי הכל כשיעשה הציצית לבנים, וכ״כ שע״ת אות ד׳ בשם יש״ש ריש יבמות שאין לעשות טלית לכבוד יו״ט מצבע ירוק רק מצבע לבן דאפי׳ בטלית קטן יש מקפידים דוקא בלבנים, וכ״כ כה״ש בשם הנז׳ וכ״כ הרב בן א״ח נר״ו שם הות י״א, אבל מה שמשימים בשפת הבגד כעין תכלת אין קפידה דבתר עיקר הבגד אזלינן, פרמ״ג שם, בן א״ח שם, והחס״ל אות ג׳ כתב דנכון ליזהר אפי׳ בחוטי תפירת האימרא וכדומה יהיו לבנים וסימניך והיה העטופים ללבן, וכ״כ ברכ״י בזיו״ב אות ב׳ בשם מהרש״ל, וכ״כ שע״ת שם בשם הנז׳ וכ״כ כה״ש בשם הנז׳ ועיין בדברינו לעיל סי׳ ח׳ או׳ ס״ג:

טז) **סעי׳** ו׳ י״א שאין לעשות טלית של פשתן. הטעם בלבוש גזירה שיעשה בה ציצית של צמר והוי כלאים. א״ר סק״ו, ועיין עו״ת אות ז׳:

יז) **שם** ירא שמים יצא את כולם ועושה טלית של צמר וכו׳ ואם אין לו טלית של צמר לא מפני כך יתבטל ממצות ציצית אלא יעשה לשעה מן הבא לידו והנכון כשעושה טלית של משי או של צמר גפן וכדומה שיעשה גם הציצית ממין הטלית ויהיו טווין לשמן כי י״א דבשאר מינים אין פוטרים אלא מינן ושל פשתן יותר טוב משאר מינים ויעשה לו ציצית של פשתן חס״ל אות ב׳ וכ״כ הנה״ש דלדידן של פשתן עדיף משאר מינים מפני שהוא דאורייתא עי״ש וכ״כ. ער״ה אות ג׳ ועיין באות שאחר זה:

יח) **שם** בהגה. ומיהו אם א״א רק בטלית של פשתן וכו׳ וז״ל הרב״י ומיהו היכא דלא אפשר ליה יעשה משאר מינים ובלבד שלא יעשה של פשתן כדי לחוש לכתחי׳ לדברי האוסרים ואם לא אפשר ליה יעשה אפי׳ של פשתים ומברך עליו כהסכמת הרי״ף והרמב״ם והרא״ש עכ״ל, וכ״כ הלבוש אם א״א לו רק בטלית של פשתים כגון שאין לו מין אחר מוטב שיעשה טלית של פשתים ויעשה בו ציצית של פשתים משיתבטל לגמרי ממצות ציצית. וכ״כ ט״ז סק״ט, ר״ז

ר״ז

י דיני כנפות הטלית. ובו י"ב סעיפים:

א א טלית שאין לה ד' כנפות פטורה יש לה יותר מד' חייבת ועושה לה ארבע ציציות בארבע כנפות ב המרוחקות זו מזו יותר: ב ג יש לה ארבע וחתך א' באלכסון ועשאהו שנים הרי נעשית בעלת ה' והייבת: ג ד כפל קרנות טליתו וקשרם או תפרם ודומה כאלו קיצען ואין לה כנפות אעפ"כ לא נפטרה

באר הגולה
א מנחות מ"ג
ב הרמב"ם בפ"ג מהל' ציצית.
ג מנחות ל"ז:
ד שם. ה שם מ"ז כרבה

כף החיים

ר"ז אות ב' סי' בי"ע אות ב' בן א"ח נר"ו שם אות ה':

יט) **שם** וציצית של פשתן. כתב מ"א סק"ח וז"ל ול"נ דיעשה כנפות של עור ויטיל בו ציצית למר עכ"ל אבל הא"ר סק"ו דחה דבריו וכתב ולא נהירא דיש לחוש שיעשה בפשתן עצמו בלי כנפות עור, וכ"כ המחב"ר אות ז' דאפילו בשעת הדחק לא יעשה כן עי"ש, וכ"כ שע"ת אות ו' זכ"ל מעי' הטית, וכן הרב מאמ"ר דחה דברי המ"א עי"ש:

א) **סעי'** א'. טלית שאין לה ד' כנפות פטורה יש לה יותר מארבע חייבת. ברייתא בפ' התכלת וכן פסק הרי"ף והרמב"ם והרא"ש אבל הר"א ממי"ץ ורבינו שמחה פסקו דבעלת ה' נמי פטורה כברייתא דספרי ופ"ב דזבחים והביאם ב"י עי"ש, וכתב ב"ח ולכן ירא שמים לא ילבש אלא טלית בת ד' כנפות, מ"א ס"ק א' וכתב דבברה"ז פ"ב דזבחים נוטה ג"כ לדעת זה, א"ר סק"א, עט"ז, ר"ז אות ה' וכ"כ פני יצחק נר"ו מעי' הטי"ת אות קכ"ו בשם לב חיים סי' ע"ח. וכ"כ הרב בן א"ח נר"ו פ' נח אות ו' וכתב שם פני יצחק נר"ו דלא יברך על טלית בת חמש כנפות משום סב"ל, ועיין לקמן אות ז':

ב) **שם** טלית שאין לה ד' כנפות פטורה. ואם נתקו חוטי זוית הכנף עד שנעשה הכנף עגול ואכן מרובע בעינן כדאיתא בספרי לית לן בה דאכן אשעת עשייה קפדינן כמו גבי מלא קשר גודל (עיין סי' י"א סעי' יו"ד) כן מ"כ מכ"י כמהר"א נחום ז"ל, דברי מנחם או' א' בהגה"ט:

ג) **שם** ועושה לה ד' ציציות וכו'. ואם. עשה ה' עובר משום בל תוסיף, מ"א סק"ב בשם רש"י פרשת ואתחנן. וכ"כ ר"ז אות ב' נה"ש אות א' עיקרי הד"ט סי' ב' אות ב' בשם נדה הארץ ח"ג סי' א', בן א"ח שם. ומ"ש הלבוש אבל אין צריך לעשות בה' כנפות משמע דאי בעי רשאי לי"ד הוא. פרמ"ג א"א או' ב' ועיין יש"ע או' ב':

עוד כתב שם המ"א ועס"ו אב חתכן אח"כ, ופי' מחה"ש דר"ל אם עשה ה' ציציות ואח"כ חתך א' מן הה' ציציות ונשארו רק ד' תליא במחלוקת הרב"י והרמ"א בסעי' ו' בהטיל ציצית על ציצית וחתכן עכ"ל, וכ"כ מאמ"ר אות ד' דלדעת מרן הוי כמוסיף ופסול באיזה מהם שחותך הן ראשון הן אחרון אבל הפרמ"ג א"א כתב על דברי מ"א הנ"ל וז"ל ומה שמדמה זה לס"ו בהטיל ציצית על ציצית י"ל דכאן אפילו למאן דפוסל שם בהטיל בקרן א' ב' משא"כ כאן לכ"ע ד' ראשונות שעשה בהכשר מתכשרי כשחתך אח"כ ציצית קרן אחת ועט"ז ו' משמע כן עכ"ל, וכ"כ יש"ע שם, א"ר סק"ב. ומ"מ כדי לצאת מפלוגתא יש להתיר כל הציציות ולחזור ולקושרם מחדש:

ד) **שם** המרוחקות זו מזו יותר. ואפילו בדיעבד מעכב ופסול כשאין עושין במרוחקות, א"ר סק"ה, וכתב שכ"מ בתשו' מהר"ם מינ"ץ סי' י"ג וכ"כ יש"ע שם מש"ז סק"ב:

ה) **סעי'** ב'. יש לה ארבע וחתך א' באלכסון וכו' ה"ה נמי אם היה לה תחלה ג' וחתך א' לשנים נעשית בעלת ד' וחייבת, ד"מ אות א' ט"ז סק"ג, א"ר סק"ב מש"ז סק"ג, ודוקא אם חתך קלת חתיכה ועשה מבת ג' ארבעה אבל אם לא חתך כלום רק פגימה בסכין קרע בקרן חתך באלכסון לא נעשית בת ד' עד שיהא רוב פחות כדלקמן סעי' ז' מש"ז שם. עוד כתב שם המש"ז מכאן נראה טליתות שלנו שחוטי השתי יוצאין מחתכין רק אצל הכנפים וא"צ לחתוך כל האורך עי"ש:

ו) **שם** יש לה ארבע וחתך א' באלכסון וכו' וה"ה אם חתך ב' נעשית בת ו', מ"א סק"ג. ר"ז סק"ד ופי' לב"ש דרבותא הוא דל"ת כיון שחתך ב' כנפות באלכסון נעשית כקרן עגול ופטור מציצית עכ"ל, אמנם דעת הב"ח נוטה לפטור בחתך ב' כנפות עי"ש, וכ"כ מחה"ש:

ז) **אם** נקרע טליתו יזהר לתופרו תיכף שלא יהא בת ששה כנפות דאיכא מאן דאמר דפטורה מן הציצית כמ"ש לעיל אות א', וזה בנקרע ברובא וצריך להתיר הציציות ולחזור ולטילם, חס"ל אות ד', וכ"כ בן א"ח נר"ו או' ח'.

ח) **סעי'** ג' כפל קרנות טליתו וכו', כתב מ"א סק"ד משמע בתו' פ' הקומץ דאם כפל הקרנות ותפרם בענין שנשאר בו הקרן והטיל ציצית על הכפל שרי כמ"ש סעי' ו' וכ"כ ר"ז אות ו' וכ"מ בלבוש, אבל במרדכי בהלי' קטנות כתי' דהכא אינו דומה להאי דסעי' ו' וז"ל האי דסעי' ו' מיירי שכפלה כולה להכי חייבת דהן דרך מלבוש עכ"ל, והביאו מחה"ש סק"ד וכתב וז"ל וא"כ הדבר במחלוקת שנויה עכ"ל ור"ל דלדעת מ"א יניח הציצית על הכפל, ולדעת המרדכי יניח הציצית על קרן העיקרית שהיתה קודם הכפל, ועיין פרמ"ג א"א סק"ד שכתב דלכאורה נראה דעת מרן ז"ל שהשוה קשרן לתפרן כמו קשרן אפילו יש קרן שקשר באלכסון וודאי אינו מטיל בכפל אב הוא יותר משלש אצבעות כמו כן תפרן עי"ש, ולכן צריך ליזהר שלא לכפול כנפות הטלית אפילו בענין שיעשה קרן במקום התפירה כדי להנצל מפלוגתא אבל אם כיפל מעט כמו שעושין אימרא בשפת הבגד אין בכך כלום אבל צריך ליזהר שיהא הנקב שמניחים בו הציצית בתוך ג' אצבעות לשפת הבגד שיהיה מתחלה שהוא עתה כפול ולמעלה מקושר גודל ממקום הכפל, עיין סי' י"א סעי' ט':

ט) **שם** אעפ"כ לא נפטרה, ע"כ צריך להשגיח בקלת בגדים שיש להם ד' כנפות לחתוך קרן, ול' דוקא שיהא עגול דאם יתפור קרן א' לעשותה עגול לא מהני דכל כמה דלא חתכו עדיין מכלל בגד הוא. וכ"כ קי' ש"ע סי' ט' אות כ"א, ועל כן פה ירושלם יע"א תי"ו אשר יש אנשים

באר הגולה
ו שם. ז שם בהרא"ש ר"מ פ"א מהל' ציצית. ח שם בגמ' לדעת ר"ל שם בפרי א'. ט הגה"מ בשם ר"ש ומהרי"ק

נפטרה: ד ה טלית של בגד וכנפיה של עור חייבת היא של עור וכנפיה של בגד פטורה: ה ו היו לה ג' כנפות ועשה בהם ג' ציציות ושוב עשה לה כנף ד' ועשה גם בו ציצית פסולה משום תעשה ולא מן העשוי: ו ז אין כופלין את הטלית ומטילים ציצית על כנפיה כמו שהיא כפולה: (הגה אבל צריך להטיל בד' כנפיה הפשוטים) (בית יוסף) אא"כ תפרה כולה ואפילו מרוח אחת :(הגה וי"א דחייבין אפי' בלא תפירה וטוב לעשות לה ציצית אבל לא לברך עליה (הרי"ף והרא"ש והטור) ח הטיל ציצית על ציצית אם נתכוון לבטל הראשונה חותך הראשונה וכשרה ואם נתכוון להוסיף אע"פ שחתך אחת משתיהן פסולה : (הגה ויש מכשירים בכל ענין וכן עיקר) (טור בשם הרא"ש ורבינו ירוחם נ"ח ח"ג) וקודם שחתך הראשונות פסול בכל ענין (ב"י) : ז ט מלבושים שהם פתוחים מן הצדדין למטה ויש להם ד' כנפות לצד מטה ולמעלה הם סתומים אם רובו סתום פטור ואם רובו פתוח

כף החיים

אנשים מניחים בגד מרובע וכפול על כתפיהם וגופם צריך לחתוך קרן אחת בעיגול משני לדדין ר"ל אחר בכפל הבגד לשניים יחתוך קרן אחת עם הכפל שתחתיה כדי להנצל מפלוגתא עיין לעיל אות ח' ולקמן אות ט"ו :

י) סעי' ד' טלית של בגד וכו' זהו סברת רבא בפ' התכלת דף מ' ע"ב דעיקר בגד בעינן וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ומרן כותייהו מיהו רב אחאי פליג וסבר דבתר כנף אזלינן ויש מן הגאו' שחששו לדבריו עיין ב"י ואע"ג דכתב מרן ז"ל בב"י אין לנו לחוש לדברי החוששין להחמיר היינו לפוס דינא אבל כל ירא"ש יחמיר לעצמו לכתחלה אם נקרע הכנף או נתבלה שלא לעשות כנף אלא ממין הבגד כדי לצאת אליבא דכ"ע אבל מה שמשימין על הכנף חתיכת עור או בגד כדי לחזק שרי אפי' למאן דאמר בתר כנף אזלינן עיין ב"י בזה הסי' ובססי' י"א. והגם דיש מחמירין מ"מ כבר נהגו להקל כסברת המתירין כמ"ש מרן שם בש"ע :

יא) שם טלית של בגד וכו'. ואם רוב הטלית של בגד והשאר של עור חייבת וה"ה איפכא דאזלינן בתר רובא. מ"א סק"ה. עט"ז. א"ר סק"ד. ר"ז או' ח'. ח"א כלל י"א או' ו':

יב) שם טלית של בגד וכו'. ואם הטלית של עור ותחתיו תפור בגד פטורה, וה"ה איפכא חייבת דמה שתחתיו טפל לעיקר הבגד. מ"א שם, א"ר שם. ר"ז אות ט' ח"א שם, אמנם המו"ק מסתפק בזה עי"ש וכתב וז"ל ואלו היה בא מעשה לידי בשניהם הייתי מטיל ציצית בין בבגד תפור מתחתיו עור או איפכא ולא יברך עליהם גם יחד עכ"ל, ועיין פרמ"ג א"א סק"ה :

יג) סעי' ה' היו לה ג' כנפות ועשה בהם ג' ציציות וכו', לא דוקא שעשה ג' ציציות קודם שנעשה הטלית בת ד' כנפות שהוא פסול מפני שהרוב נעשה בפיסול אלא אפי' לא קשר אלא קשר בפיסול ואח"כ השלים ד' כנפות והשלים הציצית הוי נמי בכלל תעשה ולא מן העשוי וצריך להתיר ממנו אותו הקשר או הציצית שעשה בפסול קודם שיעשה שאר הציצית ולחזור ולקשור ולהשלימם, אבל אם השלים הטלית והציצית קודם שהתיר הקשר הראשון ואח"כ התיר הקשר וחזר וקשרו לא נתכשר בכך שהרי כל הציצית נעשו בעוד הטלית היה פסול ונשארו בפסול תעשה ולא מן העשוי, לבוש, והביאו מ"א סק"ו וכתב וז"ל ולא ידעתי למה דהא האחרים נעשו בכשרות דאטו משום דציצית א' פסולה יפסלו כלם וכ"כ בסי' לאם רב

וכ"מ סי' ט"ו ס"ד עכ"ל. וכ"כ עט"ז בשם לחם רב להכפיר, ר"ז אות י"ב. אמנם הא"ר סק"ה הסכים לדברי הלבוש. וכן המחה"ש כתב על דברי מ"א הנ"ל דאין זה דיוק גמור עי"ש. ועיין פרמ"ג א"א סק"ו. ולכן יש להחמיר כדברי הלבוש :

יד) סעי' ו' בהגה. וי"א דחייבין אפי' בלא תפירה וכו'. אבל לא לברך עליה. וה"ה אפי' בכופלו מחמת שהוא ארוך טוב שלא לברך. ט"ז סק"ח. א"ר סק"ז :

טו) יש ליזהר שלא לעשות טלית כפולה כלל אלא א"כ תפרה כדי להנצל מפלוגתא דאם כפלה בלא תפירה י"א דצריך להטיל הציצית בד' כנפות הפשוטים וי"א דצריך להטיל הציצית על הכפל וי"א דפטורה לגמרי עיין מ"א סק"ז ובמחה"ש שם. ע"כ אין לעשות טלית כפולה אלא א"כ יתפור כדי שתהיה חייבת אליבא דכ"ע. וכ"כ מ"א שם. א"ר שם ר"ז אות י"ג :

טז) שם הטיל ציצית על ציצית וכו'. חותך הראשונה וכשרה. אבל אם חתך אחרונה פסול כיון שנתכוין לפסול הראשונה. עו"ת אות ו'. מ"א סק"ח. פרמ"ג א"א סק"ח. וכתב ודלא כעט"ז, מחה"ש סק"ח. ועי"ש שדחה דברי הב"ח :

יז) שם ואם נתכוין להוסיף וכו' פסולה. הגה ויש מכשירין וכו' ולעניין הלכה אנן אתכא דמרן סמכינן ובפרט דכאן מרן לחומרא ויש ס"ב :

יח) סעי' ז' מלבושים שהם פתוחים מן הצדדים למטה וכו' ואם רובו פתוח חייב. ועיין א"ר סק"ט שנסתפק אי מצרפינן נמי לרוב מה שפתוח בנקב שמכניסים הידים כשאין למלבוש בתי ידים. וכתב וז"ל לכאורה מדלמד נב"י רוב זה מסעי' ד' ברוב בגד ושם משמע אף שיש בין בגד לבגד עור מצרפינן, וגם בב"י סי' שס"ב סעי' ח' בפרוץ מרובה על העומד מצרפינן הפרולים עכ"ל. והביאו נשמת אדם כלל י"א אות א' וכתב וז"ל והנה אף לדבריו אסור לברך מספק ואסור לצאת בו בשבת לחומרא כדאיתא שם סעי' ז'. ולדעתי יותר קרוב הדבר שאין מצטרף. עי"ש שדחה ראיותיו וסיים עכ"פ אזלינן בו לחומרא דחייב בציצית ואין מברכין עליו ואסור לצאת בו בשבת וכ"כ בספרו ח"א אות ט' וא"כ אותם בני אדם שמטילים ציצית במלבוש קטן שיש להם למעלה מן החלוק והוא מן הצואר עד סוף החזה ועושין זה תמורת טלית קטן צריך להיות רובו פתוח חוץ מן הנקב שמכניסין בו הידים והנקב שמכניסין בו הידים חשוב כסתום וצריך לחדוד להיות רובו פתוח כנגד

פתוח חייב י ואם חציו סתום וחציו פתוח מטילין אותו לחומרא וחייב בציצית ואין יוצאין בו בשבת: ח ב קאפ"ה שהיא פתוחה בענין שיש לה ד' כנפות אם יקבעו בה אשטרינג"ה לעשותה כסתומה כדי לפוטרה מציצית אינו מועיל תיקון זה אם לא תהיה קבועה מחצי ארכה ולמטה לכל הפחות וגם שתהיה קבועה למטה מהחגור למען יהיה הרוב הסתום רוב הנראה לעינים דאל"כ יאסר משום מראית העין: ט ל הכנפים צריך שיהיו מרובעות ולא שיהיו עגולות: י מ מצנפת פטורה אפילו של ארצות המערב שב' ראשיה מושלכים על כתפיהם וגופם ואע"פ שמתכסה בה ראשו ורובו פטור כיון שעיקרה לכסות הראש דכסותך אמר רחמנא ולא כסות הראש: יא ג סודר שנותנין על הצואר במלכות א"י שנקרא בערבי שו"ד וכן בוק"א שהיו נותנין בספרד על כתפיהם פטורים: יב ס מלבושים שבמצרים הנקראים גוחא"ש וכן מינטיג"י ודואלמני"ש ופידיני"ש שבתורגמה אע"פ שיש להם ד' כנפים פטורים: (הגה וה"ה מלובשים של גלילות בני אשכנז וספרד הואיל ואין כנפיהם עשוין שיהיו שנים לפניהם ושנים לאחריהם מכוונים זו כנגד זו פטורים) (בית יוסף לפי סברת מהרי"ק):

דיני

באר הגולה
שורש קי"ט י בית יוסף. כ מהרי"ק שם. ל מהרי"א וכ"כ הטיטור. מ מהרי"א וכפתור ופרח ואורחות חיים. נ ב"י מכמה טעמים. ס ב"י:

כף החיים

מה שתפור וכנגד הנקב שמכניסין בו הידים כמ"ש ח"א שם. ועיין בדברינו לקמן סי' ט"ז אות ד':

יט) **שם** ואם רובו פתוח חייב. ואם עשה בו ציצית ואח"כ פתח בו רובו פסולים כמ"ש סעי' ה' מ"א סק"י. א"ר סק"ט. א"א סק"י. מחה"ש סק"י ח"א כלל י"א אות ט':

כ) **שם** ואם חציו סתום וחציו פתוח וכו' וחייב בציצית ואין יוצאין בו בשבת, וה"ה דאין מברכין עליו. לבוש עו"ת אות ח'. מ"א ס"ק י"א. א"ר סק"י. ר"ז אות ט"ז. ח"א כלל י"א אות ט':

כא) **שם** ואין יוצאין בה בשבת. כתב הלבוש לר"ה, משמע דמותר לכרמלית דספקא דרבנן לקולא וכ"כ עו"ת שם א"ר שם. אבל המ"א שם חלק על העו"ת וכתב דאפילו לכרמלית דאסור לעשות ספק איסור דרבנן לכתחלה. וכ"כ ר"ז שם. ועיין א"א ס"ק י"א:

כב) **סעי'** ח'. קאפ"ה שהיא פתוחה וכו'. מה שנוהגים האשכנזים לעשות קרסים בטלית קטן עד שנעשה כעין מלבוש י"א דהוי ברכתו לבטלה דהוי כסתומה וכטלית שאין לה ד' כנפות דפטורה וצריך רוב הנראה לעינים פתוח מצי לדדין ושלא יעשה הקרסים למטה מהחגורה ואם היה סתום ובא לפותחו עד רובו צריך להתיר הציציות תחלה ואחרי שיפתחנו יטיל הציציות מחדש משום תעשה ולא מן העשוי. חס"ל אות א' ועיין לבוש סעי' ח' ומ"א ס"ק י"ב. וא"ר ס"ק י"א. ר"ז אות י"ח:

כג) **סעי'** י"ב. מלבושים שבמצרים וכו' אע"פ שיש להם ד' כנפים פטורים. כתב ב"י יש לדקדק במלבושים שלנו שהם פתוחים מלפניהם מלמעלה למטה שהרי יש להם ד' כנפות שנים סמוך לצואר ושנים למטה סמוך לארץ למה אין מטילין בהם ציצית ומיהו במלבושים שלמטה יש לדחוק ולומר דכיון שאנחנו חוגרים אותם הו"ל כסתומים משם למעלה וכו' אבל הני גלימות שלנו שאנחנו לובשים למעלה מכל הבגדים שהם פתוחים מלמעלה למטה ונמצא שיש להם ד' כנפות למה אנחנו פוטרים אותם מציצית. ושמעתי שקצת מזקני ספרד היו עושין בה שתי קרנות עגולים דכל שאינם מרובעים לא חשיב כנפות כמ"ש בשם העיטור ותימא גדול הוא בעיני שכל העולם לובשים אותם בקרנות מרובעות ולא ראיתי מי שפקפק בדבר מעולם וכו' וראיתי כתוב בשם הרי חסדאי ז"ל שהיה פוטר אותם משום דלא מחייבי בציצית אלא חתיכה מרובעת כעין טלית שלנו ולא הביא טעם וראיה לדבריו וכו'. ול"נ שהטעם שלא נהגו להטיל בהם ציצית משום דלא מיקרי כסות אלא הבא להגין על האדם מפני החום והקור זה לדבר ואין כסות בקרה והגלימא אין לובשים אותה להגין אלא מפני הכבוד שהרי אפילו יש לאדם כמה מלבושים אינו יוצא לחוץ בלא גלימה ואע"פ שלפעמים נהנה בחומה היינו כיון שתחלת עשייתה אינו להתחמם בה לא חשיב כסות ופטור. א"נ כיון שאם היינו מחייבים אותם בציצית היו נפסקים בכל עת הציצית התחתונים בדריסת הרגלים והיה צריך בכל עת לתקנם איכא למימר דלא חייבה תורה בכך דכל דרכיה דרכי נועם וכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג עכ"ל וכתב עליו ד"מ וז"ל וכל זה אינני שוה לי דעל תירוץ הא' קשה לי דרוב טליתות שלנו שאנחנו לובשים בשעת התפלה שאינן להגן כלל רק לובשין אותן כדי לצאת בהן ידי ציצית ומברכין ברכה לבטלה. ועל תירוץ השני קשה לי מציצית הכסת שדרשו (גיטין נ"ו ע"א) שנקרא כן על שם שציציותיו היו נגררין אחריו ולא חששו למה שהוצרך לתקנם בכל עת. ול"נ ליישב המנהג כי מאחר שמצות ציצית הוא שיחזיר שנים לפניו ושנים לאחריו כמו שנתבאר לעיל סי' ח' וכ"כ הרוקח דאיתא במדרש בפסוק וכמים לסם חומה שהכריז גבריאל למים שאחריהם הזהרו שעתידים להבליע כנף ציצית לאחריהם לכן ס"ל לאינשי דלא חייבה תורה אלא בכה"ג שב' כנפות לאחריו וב' כנפות לפניו שאז ב' ציצית מאחריו וב' ציצית לפניו ומעוטף בציצית אבל במלבושים שלנו שכל הד' כנפות לפניו וא"א להלבישן בענין אחר אין זה חיוב הציצית ולכן נהגו לפטור עכ"ל, וכתב מ"א ס"ק י"ג ויען שהלכה זו רופפת ביד הגאונים ולא מלאו פעם נכון ירא שמים יעשה הקרן אחד עגול כמ"ש ב"י בשם זקני הקדמונים, וכ"כ ר"ז אות כ"ב. ח"א כלל י"א אות יו"ד, חס"ל אות ב', בן א"ח נריו פ' נח אות ס':

כד) **אותן** מלבושים שיש להם ב' קרנות לצד מטה ולצד מעלה אין לו קרנות אלא מחובר עליהן חתיכת בגד ומונח לו על כתיפו מאחריו וקורין לו קולניי"ר בלשון אשכנז, הם פשוט שהוא פטור דהרי לצד מעלה אין לו כנפות רק כנפות הקולניי"ר המונחין לו קצת מאחריו ואין זה קרנות הואיל ואין הב' קרנות שמאחריו מכוונים

כנגד

יא דיני חוטי הציצית, ובו ט"ו סעיפים:

באר הגולה
א מנחות מ"ב סוגיא דשמואל הרי"ף והרא"ש ב מרדכי הלכו' ציצית. ג הרא"ש

א א החוטין צריך שיהיו טווין לשמן: (הגה ויש מחמירין אפי' לנפצן לשמן והמנהג להקל בנפוץ) (מרדכי ואגודה סי' כ"ג) ב שיאמר בתחלת הטווי שהוא עושה כן לשם ציצית או שיאמר לאשה טווי לי ציצית לטלית ג ואם לא היו טווין לשמן פסולים: ב טוואן נכרי וישראל עומד על גבו ואומר שיעשה לשמם להרמב"ם פסול להרא"ש כשר: הגה ונוהגין שיסייע הישראל מעט וכדאיתא לקמן סימן ל"ב סעיף

כף החיים

כנגד הכנפות שלפניו. ד"מ אות י' ועי"ש. וכ"כ ר"ז אות כ"ג:

כה) **אותם** אנשים שמקפלים חלק א' מן הטלית מאד עד שאחר הקיפול הוא דק מאד ואינו מכסה כלל אלא הצואר ונותנים שיהיו ב' ציצית לאחריהם (הם רוצים שיהיו ב' ציצית לאחוריים ממש דהיינו על כתפיהם לכן הטליה רק על כתפיהם ומסיק דא"ל דוקא על כתפיהם, אלא לדין דלפניו ולדין דלאחריו מקרי נמי לפניו ולאחריו ולכן די בהפסק היד. לב"ש מש"ז) נ"ל שאין זה מן המובחר דא"כ אין כאן כיסוי גוף אלא כיסוי הראש, ויותר טוב כמנהג התוגרמים שמעטפים הטלית כמו שהוא סביב הראש והגוף והיד מפסקת בשני הטלית מזה ומזה באופן שמצד בלדין יהיה אחד מהציצית לפניו וחלק לאחריו, אח"ז מ"כ בתו' ערכין ד"ב ד"ה כיודע וז"ל שם ומצאתי בסיליק שעשה הר"י טוב עולם שנותן ציצית אחד מלפניו ואחד לאחריו מימין וכן לשמאל עכ"ל ע"ז ה"ק יו"ד, א"ר ס"ק ט"ו:

א) **סעי'** א' החוטין צריך שיהיו טווין לשמן. הגה. ויש מחמירין אפילו לנפצן לשמן והמנהג להקל בניפוץ. ובאגור כתב דבעלי הנפש שבאשכנז נוהגים כדברי המחמירין והביאו ד"מ אות א':

ב) **שם** שיאמר בתחלת הטוויה וכו'. ואם לא אמר בשעת הטוויה בפיו שהוא טווה לשם מצות ציצית רק חשב בלבו כן יש להכשיר בדיעבד כמ"ש בסה"ק קול יעקב על עיבוד העורות סי' ער"א אות ה' יעו"ש. וה"ה כאן דבגמרא מנחות דף מ"ב ע"ב מדמי לה להדדי ע"ש. ועיין בס' הנז' סי' ער"ד אות א':

ג) **ולענין** דיעבד אימתי מיקרי י"א כיון שנעשה הדבר ההוא מיקרי דיעבד כגון הכא כיון שנטווה הוי דיעבד ומותר להטילו בבגד וי"א דלא מיקרי דיעבד אלא אם כן נגמר הדבר ההוא כגון הכא שהטיל הציצית בבגד כמ"ש בס' הנז' על ענין יריעה בת ג' דפין סי' ער"ב אות ז' יעו"ש וה"ה כאן. על כן שומר נפשו ירחק מזה ולא יקח ציצית כזה אלא בשעת הדחק:

ד) **שם** ואם לא היו טווין לשמן פסולין. כתב החס"ל אות ב' צריך ליזהר מאד שלא ליקח ציציות מכל אדם אלא מאותם שיודע בהם שבקיאים לעשותם לשמה כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה ולא יבטל מצות ציצית:

ה) **סעי'** ב. טוואן עכו"ם וישראל ע"ג וכו' אבל אם טוואן עכו"ם ואין ישראל עומד על גבו פסולין ואין מועיל להם אם שוזרין לשמה, ב"י בשם הרא"ש דלא בטל הטיווי:

ו) **שם** להרמב"ם פסול ולהרא"ש כשר. כתב הסו"ג אות ד' וז"ל ומן הכלל די"א וי"א הלכה כבתרא כמ"ש בכללי הש"ע הכא דעת רבינו נוטה לדעת הרא"ש דמכשיר עכ"ל. ועיין לקמן סי' י"ג אות ז' ובאות שאח"ז:

ז) **שם** הגה. ונוהגים שיסייע הישראל מעט וכו'. ואם לא סייע הישראל רק אמר לעכו"ם שיעשה לשמה אם יש להכשיר בדיעבד עיין בסה"ק קול יעקב סי' ער"א אות יו"ד בענין העיבוד די"ש פלוגתא בזה ומרן ז"ל דין זה למדו מעיבוד, עיין ב"י וסברת מרן ז"ל שם בב"י יו"ד סי' ער"א אם לא סייע הישראל פסול. וכן דעת הסו"ג שם אות י"א. ר"ז כאן או' ד'. ועיין א"ר או' א' וכתב ר"ז בקו"א אות א' דאפילו להב"ח דס"ל שם לדעת הרא"ש אפילו אם לא סייע כלל הישראל כשר גבי טווית ציצית דכל הטוויה צ"ל לשמה הוי דומיא דכתיבת השם דמודי ביה הרא"ש דגוי אדעתא דנפשיה עביד ומפני כך פסק הב"ח בסי' י"ד כאן דלא מועיל אפילו בדיעבד בלי סיוע הישראל ע"ש. (ובזה נסתלקה קושיית הא"ר שם על הב"ח וקושיית דגול מרבבה על מרן ז"ל):

ח) **שם** הגה. ונוהגים שיסייע הישראל מעט וכו'. וז"ל הח"א כלל י"א אות י"ג ובשעת הדחק שאין לו מי שיטוה לשמן יאמר לעכו"ם שיטוה לו חוטין לשם ציצית והישראל יסייע ג"כ קצת בטוויה וגם יעמוד אצל הטויה ויכוין לשם ציצית עכ"ל. וכ"כ בסה"ק קול יעקב שם אות י"א לענין העיבוד דאין לעשות כן אלא א"כ אין עבדנין ישראל ע"ש:

ט) **ואם** טוואן חש"ו וגדול עומד על גבו. כתב מ"א סק"ב תליא בפלוגתא דכתוב בסי' ח"ם בב"י אבל הא"ר סק"א כתב דכאן יש להקל יותר דהא התם פסק הש"ע בסתם דפסול בעיבוד עכו"ם וישראל ע"ג והכא כתב ב' דעות. וכן מוכח דעת המ"א עכ"ל, וכ"כ ר"ז אות ד' להכשיר, ועיין בקו"א או' ב' ונראה דאין להכשיר אלא בשעת הדחק וגדול ע"ג ומסייעי כמ"ש מ"א גבי עכו"ם דהא מרן ז"ל התם מדמי אותם להדדי:

יוד) **שם** וצריכין שיזרו. כתב הבאר עשק סי' נ"ח והביאו שע"ת אות ב' מי שעושה חוטי הציצית מעשה עבות דהיינו בתחלה שזור ב' חוטין ואח"כ עשוי מעשה עבות מארבעה שהם שמונה חוטין דקין בכל חוט שהם ס"ד בכל כנף אין מוחין בידו אבל הרוקח כתב דמצוה מן המובחר לעשות כל חוט שזור משמונה, והביאו עמודי השלחן על קי' הש"ע סי' ט' אות י"ז וכ"כ הרמ"ע הביאו השל"ה בהל' ציצית. וכתב השל"ה דמדברי קבלה נמי שפיר למעבד הכי וכ"כ שמש צדקה בא"ח סי' כ"ב. וכ"כ הברכ"י בשיו"ב אות ד' בשם אחד קדוש. וכ"כ לב חיים ח"א סי' פ"ו וז"ל מצוה מן המובחר לעשות כל חוט הציצית טווי בתחלה חוט א' ואח"כ לשזור ב' חוטין כאחד ואח"כ לשזור הב' לד' וד' לח' או לפחות יקח ד' חוטין טווים ושזורים לב' שהם ח' ואין בזה פיקפוק כלל ועיקר, ומ"מ אם לא מצא

סעיף ט' ובי"ד סי' רע"א גבי תפילין וספר תורה: ד וצריכין שזורה ושיהיו שזורין לשמן: ג ה אם נתפרקו משזירתן ונעשו ט"ז כשרים והוא שישתייר בשזור כדי עניבה: (הגה ולכתחלה טוב לקשור החוטין למטה כדלקמן בסעיף י"ד בסי' זה) (ב"י בשם הרוקח): ד ו אורך החוטים השמונה אין פחות מד' גודלים ז וי"א י"ב גודלים ח וכן נוהגין ט ולמעלה אין להם שיעור: (הגה ואם עשאו ארוך יותר מדאי יכול לקצרו ואין בזה משום העשה ולא מן העשוי) (מרדכי בה"ק). י א' מהחוטים יהיה יותר ארוך כדי שיכרוך בו הגדיל: (הגדיל היינו החלק מהציצית שהוא ארוג): (הגה ושיעור הארך יהיה בציצית לאחר שנקשר מלבד מה שמונח על קרן הבגד) (סברת ב"י): ה כ אין עושין הציציות מהצמר

באר הגולה

ד משמעות גמרא דעירובין צ"ז והרא"ש בהלכות ציצית בשם ספרי ה הר"ן ספ"ק די"ט: ו מנחות ל"ט ע"א לפירוש הרא"ש והרמב"ם בפ"א מה"ת. ז ר"ת וסמ"ג. ח הרא"ש. ט שם בגמרא. י הרא"ש. כ מנחות מ"ב

כף החיים

הנאחז

אלא הי' שזורין לג' או לד' יוצא י"ח וזה ברור עכ"ל וכ"ה בן א"ח פ' נח אות יו"ד:

יא) **שם** ושיהיו שזורין לשמן. ואם לא היו שזורין לשמן אפילו בדיעבד פסולין, מ"א סק"ג. וכ"מ מעו"ת אות ג'. ר"ז אות ג'. ח"א כלל י"א אות י"ד חס"ל אות ב'. אמנם המו"ק כתב דאפילו אם לא היו שזורין כלל בשעת הדחק השרין ומברך עליהם ע"ש. וכ"פ הכנ"ך הביאו א"ר אות ב' וכן השיב הא"ר שם, וכתב המחב"ר אות ב' דיש לסמוך עליהם בהאינו מוצא אחרים והוא שעת הדחק והביאו שע"ת אות ב'. אבל הלב חיים ח"א סי' פ"ה האריך בזה והשיב וז"ל ולכן נראה לע"ד להלכה ולמעשה דאם לא היו שזורין לא יברך עליה כזה כיון דהוא פסול לדעת הרב"י והסכמת האחרונים הרב עו"ת וסמ"א ושפ"ץ ודעמייהו ואם כן הרי הוא עובר על מ"ע מד"ת משא"כ אם אינו לובשו דאינו עובר כלל דקיי"ל דציצית הוא חובת גברא דהיינו אם לובש בת ד' כנפות צריך שיהיה מצוייצת כהלכתו ודלא כמ"ש המחב"ר דיש לסמוך על המקילין בשעת הדחק אם אינו מוצא אחר יעו"ש. ואחרי המ"ר אין נראה להקל בזה וכמ"ש מלאכת שמים והה"ג אם לא היו שזורין לשמן כפי המג"א והעו"ת והפ"ץ וכאמור עכ"ל:

יב) **סעי'** ג' אם נתפרקו משזירתן וכו'. והוא שישתייר בשזור כדי עניבה. ואם לא נשתייר כדי עניבה פסול אפילו בדיעבד, עו"ת אות ג'. וכ"כ קיצור ש"ע סי' ט' אות י"ג דאם איזה חוט נפרד משזירתו אזי כל הפרוד נחשב כאלו נקצץ ואינו:

והוא דסגי בכדי עניבה דוקא אם נשתייר אבל לכתחלה צריך שיהיו שזורין כדי שיעור שיתבאר בסמוך ואם עשה כן ומתחלה לא עשה בזור רק כדי עניבה יש לפסול בדאיכא טלית אחר ובדליכא טלית אחר יניח זה בלי"ב. וה"ה בלא לשמה בטוויה או בשזירה דהיינו אם עשה לשמה בכדי עניבה והשאר שלא לשמה או בסתם יש לפסול בדאיכא אחר, עו"ת שם:

יג) **שם** בהגה, טוב לקשור החוטין למטה וכו'. כתב מ"א ס"ק כ"ג שמעתי דהוי כמוסיף על הקשרים וכו' ע"ש אבל מוהרח"ו ז"ל בשער הכוונות בדרוש וא"ו של הציצית כתב וז"ל ראיתי למורי ז"ל שלא היה מוחה בזה אף כי יש בזה מפקפקין ואדרבא נ"ל שהיה חפץ בקשירת ראשיהם עכ"ל. וכן העיד רבינו שמואל בן מוהרח"ו ז"ל על אביו שהיה עושה כן. וכ"כ הברכ"י אות ו'. סי' ב"ע בדיני הלכות הציצית אות ט"ז. כף החיים סי' יו"ד אות ד'. וכ"כ בן א"ח פ' נח אות י"ד:

יד) **סעי'** ד' אורך החוטין השמונה אין פחות מד' גודלין צריך לשער במקום רוחב הגודל ולא מראשו שהוא קצר. ב"י בשם המרדכי, וכ"כ עו"ת אות ד', ט"ז סק"ח, מ"א ס"ק ה', א"ר ס"ק ה', ר"ז אות ה', ח"א כלל י"א אות כ"ג בן א"ח שם אות י"ב, ועיין בדברינו לקמן אות כ"ז:

טו) **שיעור** גודל של אדם בינוני הוא כרוחב ז' שעורות זו בצד זו בדוחק וכן באורך ב' שעורות ברוחב, הרמב"ם פ"י מהל' ס"ת דין ט'. והביאו מ"א שם, ש"ך ביו"ד סי' ער"ב ס"ק א', ברכ"י שם אות א', שו"ג שם אות ג', א"ר שם ר"ז אות ו' ועיין לקמן סי' קי"ז אות ט"ז:

טז) **שם** וי"א י"ב גודלין וכן נוהגים ובדיעבד אם הוא פחות מזה השיעור וכ"ש אם היה בתחלה השיעור ואח"כ נתמעט כשר, לב חיים ח"א סי' ע"ט. וכ"כ בספרו רו"ח וע"ש שהביא סברת החולקים ע"ז, והם המאמ"ר אות ה', והפמ"ג א"א אות ח' ודחה אותם יעו"ש באורך, ועיין לקמן סי' י"ב אות י"ז, וכ"כ בן א"ח נר"ו שם. מיהו כל אדם יש ליזהר בשעת הקנייה לראות החוטין אם יש בהן שיעור זה כדי לקיים מצוה מ"ה:

יז) **שם** בהגה. ואם עשאו ארוך וכו' יכול לקצרו וכו'. ואל יחתוך החוטין בסכין משום לא תניף עליהם ברזל רק יפסיקם בשיניים דל"ב שיניים הם כנגד ל"ב חוטין. קשל"ה דנ"ן ע"ב, כף החיים סי' יו"ד אות י"ב. מזמור לאסף דכ"ט ע"א, בן א"ח נר"ו פ' לך לך אות ד'. וגם דרך ישרה כתב דסגולה לציצית הלא היא בלא יכה לו כתב בנים יעו"ש והביאו כף החיים שם:

יח) **שם** אחד מהחוטין יהיה יותר ארוך וכו'. ואם האחד אינו ארוך כ"כ לכרוך בו הכל יכרוך בו קצת כריכות ויניח א' וקצת כריכות מהחוט השני כי בזמן התכלת היו עושין קצת כריכות מתכלת וקצת כריכות מלבן, מג"א סק"ז. א"ר סק"ו. ר"ז אות ח'. ח"א שם אות ט"ז. הס"ל אות י"ג, ומ"מ צריך שיתחילו בכל החוטין אכן י"ב גודלין אחר הכריכה כמ"ש רמ"א, ושיעור זה לאחר שנקשר וגם לאחר שנכרך החוט הארוך יהיה יב"ג. פרמ"ג א"א אות ז':

יט) **שם** בהגה. ושיעור הארך יהיה בציצית לאחר שנקשר וכו' כתב ב"י בשם מהרי"א וכדי שלא ימעטו הקשרים בזאת המדה יאריכו אצבע יותר דהיינו י"ג גודלים מלבד מה שמונח על הבגד, מ"א סק"ח, ר"ז אות ז', וכתב ר"ז שם וז"ל ולכן צריך שיהיה אורך כל חוט מהד' חוטין שלשים גודלין דכשתכפלם יהיה כל חוט מהח' חוטין ט"ו גודלין ג' גודלין מנקב הטלית שבו תוחבין הציצית עד שפת הכנף דהיינו שיעור קשר גודל וגודל אחד להקשרים וי"ב גודלים יהיו תלויים להכשר ציצית עכ"ל:

כ) **סעי'** ה'. ולא משיורי שתי וכו'. א"ל דבלא"ה יש פיסול משום דלא נעשו לשם ציצית די"ל דמתחלה ארג

הנאחז בקוצים כשהצאן רובצים ביניהם ולא מהגימין הנתלשים מהבהמה ולא משיורי שתי שהאורג משייר בסוף הבגד והטעם משום ביזוי מצוה: ו ל אם עשאם מצמר גזול פסולים דכתיב ועשו להם משלהם: הגה ודוקא שגזל החוטין אבל אם גזל למר ועשאן חוטים נשרים מיהו לכתחלה אסור לעשותן. (ב"י בשם נמוקי יוסף בהל' ציצית) (ולענין ברכה: עיין לקמן ריש סימן תרמ"ט): ז מ חוטין שאולין הלוואה היא דלא הדרי בעינייהו וכדידיה דמי: ח נ המשתחוה לבהמה צמרה פסול לציצית ס המשתחוה לפשתן נטוע כשר לציצית שהרי נשתנה: ט ע יעשה נקב באורך הטלית לא למעלה מג' אצבעות (הייגו גודלין) (כל בו סי' כ"ב ומיימוני והגהות סמ"ג סי' כ"ח) מפני שאינו נקרא כנף פ ולא למטה מכשיעור שיש מקשר גודל עד הציפורן משום שנאמר על הכנף ואם היו למטה ממלא

באר הגולה
סוכה ט'.
ל סוכה שם.
מ ב"י וכ"כ בטיטור. נ ע"ז מ"ז. ס רמב"ם פ"א מהל' דע"ז מ"ז.
ע מנחות מ'.
פ שם מ"ב.

כף החיים

בחוטין נשם ציצית ואח"כ חרג מהם בגד. פ"ז סק"ד. א"ר סק"ז:

כא) **שם** והטעם משום בזוי מצוה. לכאורה משמע דבדיעבד כשר אבל הט"ז שם והג"ן כתבו דאפי' בדיעבד פסול. א"ר סק"ח:

כב) **שם** והטעם משום ביזוי מצוה. ובספר המאור כתב הטעם משום דבעינן שהכנף מין כנף יאין מינים כללו ראוים לעשות מהם בגד שהם פסולה הצמר ואין בגד נעשה מהמוחן עכ"ל. וא"כ כל מיני צמר שהן גרועין שאין בגד נעשה מהן פסולין לציצית. מ"א סק"ט. א"ר שם. ר"ז אות יו"ד. ח"א כלל י"א אות ט"ו. ועיין עו"ה אות ד':

כג) **סעי'** ו' אם עשאן מצמר גזול פסולין וכו' וה"ה גזל טלית והטיל בו ציצית שלו דבגדיהם שלהם בעינן. פרמ"ג בא"א אות יו"ד והביאו פתחי עולם אות ד' מיהו באות י"ט כתב פתחי עולם בשם מהר"ם מברטונובורג אחרונים סי' ג' דבטלית לא בעינן משלכם יעו"ש, ות"מ יש להחמיר ובפרט למ"ש האר"י ז"ל בשער הכוונ' דרוש ב' דציצית דגדולה מעלת הטלית יותר מציצית יעו"ש:

ואם גזל ציצית והניחו בבגד ואח"כ שלם דמיו לגזל צריך להתירו ולחזור ולקושרו אחר ששילם דמיו שהרי כשהניחו בבגד תחילה היה פסול משום גזול ואח"כ כששלם הדמים היה שלו והיאך נכשר מאליו והא בעינן תעשה ולא מן העשוי בפיסול כמ"ש סעי' י"ג:

שם בהגה. ודוקא שגזל החוטין אבל אם גזל למר ועשאן חוטין כשרין וכו'. ויש אומרים דאפי' בדיעבד פסולין דהו"ל שינוי החוזר לברייתו. לבוש. וכ"כ הט"ז סק"ה אבל לאו מטעמיה אלא מטעמא אחרינא משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה יעו"ש והסכים לדבריו א"ר אות ט' יעו"ש ועיין ז"א סי' ג' ויד אהרן בהגב"י מה"ק ומ"ב. ומש"ז וכה"ם מ"ש על דברי הט"ז הנ"ל. ועיין לקמן סי' כ"ה אות פ"ו:

כד) **סעי'** ט' יעשה נקב וכו'. כתב ב"י בשם ספר זה בשם ב"ה דה"א דיעשה ב' נקבים ויטיל ציצית בתוכם ויוליא חוטן כנגד א' וכו' והבא להחמיר על עצמו בכיוצא בזה אינו מן המחמירים אלא מן המתמיהים דמחזי כיוהרא עכ"ל ב"י, וכתב הב"ח דבטלית קטן יעשה ב' נקבים דבזה לא מחזי כיוהרא כיון שאינו נראה לכל ע"ש, וכתבו האחרונים שגם רבינו האר"י ז"ל נהג כן בטלית קטן וכן הוא בשער הכוונ' בדרושי הציצית דרוש ו' אך מהר"ם ויטל בנו של מהרח"ו העיד שם בש' הכוו' בהגהתו שמר אביו מהרח"ו לא נהג לעשות כן אפי' בטלית קטן ולכן גם הוא מהר"ם כמו' לא רצה לנהוג כן וכתב הרב בן א"ח ב"ן בס' כה אות ע"ו דבודאי רבינו מהרח"ו ז"ל הבין מרבינו האר"י ז"ל שאין דבר זה מעכב ורק רבינו האר"י ז"ל אחר שנהג כך בילדותו כמנהג האשכנזים לא שינה ולכך גם רבינו מהרח"ו לא שינה מנהגו עכ"ל וכן חסידי בית אל יכב"ץ שבעה"ק ירושת"ו אין נוהגים לעשות שני נקבים לא בטלית גדול ולא בטלית קטן:

כה) **שם** לא למעלה מג' אצבעות. ואם עשה הנקב למעלה מג' אצבעות אע"פ כשקשר הציצית עשה חוטין של הבגד קצרים ונתכפלו הכנפות והוא למטה מג' פסול, וה"ה אפכא בקשר גודל כשר. מ"א ס"ק י"ד. א"ר ס"ק י"ג. י"א בהגה"ה. פרמ"ג א"א ס"ק י"ד. ר"ז אות י"ד ח"א כלל י"א אות כ"ה ש"ל דף כ"ט ע"א ג"ע בדיני הלכות ציצית אות ג' תש"ל א"ח ו' קילור ש"ע סי' ט' אות ג' ועיין לקמן אות כ"ח, ומיהו אם קיפל ויש ביותא י"ב גודלים אע"פ באם היה הכנף מהות לא היה יותר י"ב גודלין וכשפי' ד' מלבד מה שמונח על הקרן מ"מ ציצית יוצא והא יותא י"ב גודלין. פרמ"ג שב:

כו) **ואם** עשה הנקב למעלה מג' גודלין ואחר שהטיל הציצית בנקב חתך בנקב כדי שיתלו הציצית למטה מג' גודלין פסול משום תעשה ולא מן העשוי. מ"א ס"ק ט"ו. א"ר שם, ר"ז אות ט"ו ח"א שם, תש"ל שב, קילור ש"ע שב, וה"ה איפכא כשתלאן תוך קשר אגודל וחתך למעלה בבגד והעלה הציצית למעלה מקשר אגודל וחפר למטה או תלה מטלית על הכנף הוה הולמ"ה ופסול הוא. א"א ס"ק ט"ו:

כז) **שם** לא למעלה מג' אצבעות וכו' ולא למטה מכשיעור שיש מקשר גודל עד סוף הצפורן. הברכ"י בשו"ב אות ב' הביא משם רבינו ישעיה ז"ל דג' אצבעות ומלא קשר גודל חדא היא וקשר גודל הוי קשר שני של גודל והוא שיעור מכוון תחת שלום וסיים עלה הרב ז"ל דכפ"ז יש להחמיר שלא יהא רחוק למעלה מג' אצבעות פשוטים ולא גודלין, ובחתב"ר הביא משם האר"י ז"ל בש' הכוו' שאלו הג' אצבעות הם אחר קמילה זרה, וחזק דברי האר"י ז"ל מסברת רבינו ישעיה ז"ל שהביא בשו"ב דג"א הם פשוטיה, וכתב אך רבינו ישעיה ס"ל דמלא קשר גודל הוא קשר שני, ומהאר"י ז"ל לא משמע כן, וכבר כתבתי בשו"ב דיש להחמיר כדעת ר"י, ומה גם עתה שראיתי שהאר"י ז"ל סבר כמי שאינם גודלין עכ"ל, והר"א חאין בס' ב"ן דף כ"ז תמה על דברי הברכ"י הנ"ל שכתב בשם ר"י ז"ל ועיי"ש מה שהאריך בזה

ממלא קשר גודל היה תחת הכנף: הגה ומודדין זה ביושר ולא באלכסון מן הקרן (ב"י): יא צ אם היה רחוק מהכנף מלא קשר גודל ונתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר בו כשיעור כשר כיון שהיה בו כשיעור בשעה שהטיל בו ציצית זה: הגה ונוהגין לעשות אימרא סביב הנקב שלא יתנתק שם ויהיו פחות מכשיעור וכן עושין אימרא בשפת הבגד למטה מהאי טעמא: (ב"י בשם סמ"ק וכל בו) ק י"א שבתוך רוחב הבגד אין לו שיעור וי"א ר שדין רוחב הבגד כדין האורך ונראין דבריהם: יא ש אם הגדיל שקורין אורלייז' הוא רחב לא יטיל בו הציצית ואם הטיל בו פסול דעל כנפי בגדיהם כתיב וזה אינו נחשב מהבגד ת אבל עולה הוא לשיעור מלא קשר גודל ולהרחקת שלשה אצבעות כיון שהנקב בתוך הבגד: הגה וטוב שימדוד שיעור קשר גודל בלא הגדיל ויהיה תוך ג' אצבעות עם הגדיל (ב"י בשם רש"י ורשב"א): יב א מנין חוטי הציציות בכל כנף ארבעה כפולים שהם שמונה ואם

הוסיף

באר הגולה
צ שם.
ק טור ממשמעות הגמרא שם.
ר מהרי"ו בשם סמ"ג וכ"י ובעל העיטור וכ' יונה.
ש טור.
ת ב"י ק"ע,
א מנחות מ"א כרב אחא בר יעקב רמב"ם פ"א מהל' ציצית וכ"י.

כף החיים

בזה וסיים וז"ל הנורה מכל האמור הלכה למעשה כי אע"ג שהמרדכי ס"ל דמשערינן במקום הרחב של גודל, כעת לא מצינו אחרים שוויה שיאמרו כן בפי' זולתי דברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה שמעין לסברת המרדכי, ואדרבא התוס' ז"ל נסתפקו בדבר ודי בזה למיחש לספק בטול מצות ציצית וגם ניכנס בספק ברכה לבטלה, כ"ש לפי מה שהוכחנו וביררנו שרבינו ישעיה והכלבו ומהריב"ח ורבינו האר"י ז"ל כולם שוים לשער בצד הקצר, ועל הרוב כך הם מטים ג"כ דברי התוס'. ומעתה קם דינא דיש ליזהר שלא להרחיק יותר מג"א שהם אמה קמילה זרת, וכדברי האר"י ז"ל וכן הוא הסכמת גאון עוזנו בס' מחזיק ברכה ובק"א שו"ב וכ"כ בס' מאמ"ר עכ"ל. וכ"כ יד אפרים. שע"ת אות י"ב קמה שלא בהי' ציצית, קי' ש"ע סי' ט' אות ג':

כח) סעי' י"א. אם היה רחוק מהכנף מלא קשר גודל ונתקו מחוטי הערב וכו' כשר משמע דאם עשאו בתחלה שלא כדין פסול, וכ"ה הב"ח דבין עושה בפחות מקשר גודל בין יותר מג' אצבעות פסול, א"ר ס"ק י"ג, וכ"כ הלבוש סעי' יו"ד. ח"א כלל י"א אות כ"ג ודלא כמהרי"ו שהדאנא בתי' כ"י והביאו הכה"ג בהגב"י דלדר לומר דבדיעבד כשר, א"ר שם:

כט) שם ונתקו מחוטי הערב וכו' כשר. בין אם ניתקו בסביב הנקב ונתרחב הנקב וירדו הציצית למטה מקשר גודל בין אם ניתקו משפת הבגד תלמטה ולא נשאר משפת הבגד עד הנקב שיעור קש"ג. ב"י, מאמ"ר אות י"ב, ר"ז אות י"ח, קיצור ש"ע שם אות ד', ועיין לקמן סי' ט"ו סעי' ה' ובדברינו לשם:

ל) שם י"א וכו' וי"א שדין רוחב הבגד כדין האורך ונראין דבריהם, וכן פסק הלבוש, וכ"כ האחרונים. ר"ז אות י"ז, ח"א כלל י"א אות כ"ג, חס"ל אות ה', קי' ש"ע שם אות ג', ובפרט לדידן דאחנא דמרן סמכינן ודעתו ז"ל כדיעה שניה כמ"ש ונראין דבריה. ועיין שו"ג בכללי הש"ע אות ע"ו ואות ד', ולקמן בדברינו לסי' י"ג אות ז':

לא) סעי' י"א. אם הגדיל שקורין אורלייז' היינו שמניחין קצת חוטי שתי בלא ערב ובסוף אורגין. עיין ט"ז ס"ק י"ב לב"ש, ובס' בני חיי כתב שזה האורלייז' הוא אינו לבע כעין גוון אחר שעושין בטליתות שלנו ונסתפק דדוקא שחור שמגנה הבגד אבל אם מיפה את הבגד לא א"ד כל שאינו לבן כולו מגונה מקרי, וכתב דעל הספק מודדין מלבד זאת הספק להחמיר אבל הדבר משה ח"א סי' ו' הרבה להשיג עליו וכתב שימדוד מהכנף הטלית ובכלל הגוון אחבי"

וכ"כ יד אהרן בהגה"ה ברכ"י אות ח' ובמחב"ר אות ז' בשם מי"ק, ש"ך דף כ"ט ע"א, זכ"ל ח"א אות ס', בי"ע אות ז':

לב) שם לא יטיל בו הציצית וכו'. ואין חילוק בין מן הצדדין בין למטה בשפת הבגד. ב"י לבוש, א"ר ס"ק ט"ז:

לג) שם בהגה. וטוב שימדוד שיעור קשר גודל וכו' וכ"כ האחרונים:

לד) שם וטוב שימדוד וכו' בלא הגדיל וכו'. ואם הגדיל רחב ב' אצבעות או ג' יחתוך מקצתו, מ"א ס"ק י"ז, ר"ז אות כ"א, ועיין דבר משה שם:

לה) ואם תופר השתי בולטין בלא ערב או ערב בלא שתי, כתב מ"א גם דמסתפק במרדכי וסמ"ק אם עולין למנין, וכתב מחצית השקל ומהאי טעמא באותן הטליתין הנקראים פולישי שעושין מכן משני לדין חוטי שתי או ערב יש לחתוך במקום הטלת הציצית. וכ"כ חס"ל אות ח', וכ"כ פמ"ג א"א ס"ק י"ז דסגי אם חתך כנגד הכנף וא"צ לחתוך כל השתי שבבגד:

ואם אינו חותך צריך ליזהר שלא יהיה הנקב למעלה מג' גודלין משפת החוטין הללו שמא הן נחשבין בכלל הבגד ואם משך החוטין הוא רחב הרבה יחתוך קצתו. וגם יזהר למדוד מלא קשר גודל לבד מאלו החוטין שמא אין נחשבין בכלל הבגד. ר"ז אות כ"ב:

לו) סעי' י"ב. מנין חוטי הציצית בכל כנף ארבעה כפולים שהם שמונה. ואם הארבעה היו ג' מצד זה וה' מצד זה כתב מ"ע בשם דרשות מהר"ש דכשר. א"ר ס"ק י"ז, מחב"ר אות יו"ד, זכ"ל אות ל', ש"ח אות ט'. ונראה דהיינו אחר שתלאן בטלית אלא דקודם הקשירה או הכריכה נעשו ה' בצד זה וג' בצד זה אבל אם בשעת התלייה היו ג' בצד זה וה' בצד זה הוא פסול דהא לא תלה בבגד אלא ג' חוטין והאחד תלוי בחוטין, ועיין ב"י סי' י"ב:

לז) שם ואם הוסיף פסול. וכן אם פחת מד' פסול, ח"א כלל י"א אות י"ז, לב חיים ח"א סי' פ"ב. וכן משמע בלבוש סעי' י"ג, ר"ז אות א':

לח) שם יחתוך ראשי החוטין כו' ויתחבם בכנף וכו'. היינו לכתחלה יחתוך קודם שיתחבם, מ"א ס"ק י"ח, א"ר שם, ר"ז אות כ"ג, ח"א שם אות י"ח. בי"ע אות ט', ואם תחב ואח"כ חתך וכן הטיל לבי קרנות ואח"כ חתכם קודם שקשרם כשר. פתחי עולם אות ל"ו:

לט) שם יחתוך ראשי החוטין וכו'. כתב בשל"ה ומס"מ שלא יחתוך בסכין אלא יפסקם בשיניו, מ"א

שם

באר הגולה
ב סוכה י"א.
ג מנחות ל"ט. ילי"ט.
ד הרא"ש.

הוסיף פסול יחתוך ראשי החוטין הארבעה ויתחבם בכנף ויכפלם ואז יהיו ח': יג ב יזהר לחתוך ראשי החוטין לעשותם ח' קודם שיכרוך שאם כרך אפילו חוליא אחת (פי' החלק מהציצית שבין קשר לקשר) וקשר אפילו קשר אחד ואח"כ חתכן פסול משום תעשה ולא מן העשוי שהרי בפיסול עשאם: יד ג יקח ד' חוטים מצד זה וד' מצד זה ויקשור שני פעמים זה על גב זה ואח"כ יכרוך חוט הארוך סביב השבעה קצת כריכות וקושר שני פעמים זה על גב זה וחוזר וכורך ד וכן יעשה עד שישלים לחמש קשרים כפולים וארבעה אוירים ביניהם מלאים כריכות. אין שיעור לכריכות רק שיהיו

כף החיים

שם, א"ר שם, מחב"ר אות ט', ועיין בדברינו לעיל אות י"ז:

מ) **שם** ויתחבם בכנף ויכפלם וכו'. יש לספק דצריך שיתחיב כל החוטין ביחד ואם התחבן בזה אחר זה א"כ תחיבת החוטין הראשונים היו בפיסול וזה שיתכשרו בהוספת החוטין האחרונים הו"ל תעשה ולא מן העשוי, ונראה דבדיעבד ודאי כשר. ואפילו לדעת מהר"י א' שהביא ב"י דבתחבן קודם הקשירה פסול מהכי"א דמנחות ל"ח דקאמר שם למיד תכלת מעכב הלבן הא קדימה אינו מעכב. פתחי עולם שם:

מא) **סעי'** י"ג. יזהר לחתוך וכו'. שאם כרך אפי' חוליא אחד וקשר אפילו קשר אחד ואח"כ חתכן פסול. ר"ל שקשר אחר הכריכה דכריכה בלא קשר לא הוים הוא, וקשר הראשון תכף אחר התחיבה אינו בחשבון כלל ולא מיקרי עשיה כלל אלא דוקא הכריכה עם הקשר שעושה אחר הכריכה. עיין ס"ק י"ד, וכן פי' מחה"ש דברי המ"א ס"ק י"ט. וכ"כ א"ר ס"ק י"ח. ר"ז אות כ"ג. מב"ז ס"ק י"ד. אבל בשיית ס"ק ח' כתב דלאו או קתני או כרך או קשר של קיימא שני קשרים זה על זה וכן משמע בלבוש. ועיין באות שאח"ז:

מב) **סעי'** י"ד. יקח ד' חוטין מצד זה וד' מצד זה ויקשור ב' פעמים זה על גב זה. והטעם כתב ב"י כי באחד לא יתקיים ולא חשיב קשר, וכ"כ הלבוש א"ר שם. ח"א כלל י"א אות י"ט. וכתב הלבוש וז"ל תיכף מן התורה שני בקשר אחד של קיימא, וקשר זה י"א שהוא התחתון הסמוך לכנף המקיים את כל הגדיל עמו וי"א שהוא העליון הסמוך לגנב שבו תלוי עיקר הקיום שלא יפול עכ"ל, מיהו בא"ר ס"ק י"ט כתב וז"ל ואני אומר דאף לי"א אנו אינו הקשר הסמוך לכנף שהוא מתם קודם שכרך החוליא אלא הקשר שאחר כריכה הראשונה כמבואר בב"י עכ"ל ע"ש, אבל מדברי הח"א כלל י"א משמע כדברי הלבוש שכתב באות י"ח וז"ל יתן שני ב' התיבורים והשנים כך בנגד יותחם קודם שיקשור ואם לא חתך וקשר אפילו קשר אחד פסול עכ"ל, משמע דקשירה לחוד בלא כריכה חשיב שמא היא דאורייתא ובשביל כך פסול וכ"כ באות י"ט וז"ל מה"ת אין שיעור כמה יהיה בו אחד אלא אפילו קשר רק שני קשרים למעלה סמוך לכנף דבפחות מב' קשרים לא מיקרי קשר ויכרוך אפי' רק ב' כריכות וחוזר ויקשור ב' קשרים זה ע"ג זה כשר וע"ז יש לסמוך כשאין לו פנאי לעשות כתיקונו ומותר לצאת בו בשבת ולברך עכ"ל, משמע שחושש לב' הסברות שהביא הלבוש ואזיל הכא לחומרא והכא לחומרא דהא לא חתך הציציות אפי' לא כרך אלא קשר לחוד פסול, ולגבי לצאת בו בשבת ולברך מצריך בעי קשירה וכריכה וקשירה. ואפ"ה הוו להו הלכתא כתרא דפסלי אם חתך החוטין וקשר לחוד ואח"כ חתך. לבוש בסוף סעי' ד' ועיי"ש יתיישב ויש לחוש לדבריהם, וכן בשעת הדחק דאין לו פנאי אין להכשיר אלא אם כן קשר וכרך וחזר וקשר כהוראת הח"א כנז'. ועיין מאמ"ר אות ט"ו:

ואם יש לו פנאי אינו רשאי לפתוח ואם פותח עובר על דעת חכמים. ב"י בשם מהרא"י. וכן מה שהכשרנו בשעת הדחק להבריכה לו פנאי חייב להשלים ואם לא השלים עובר עד רבנן. עמודי השלחן על קיצור הש"ע סי' ט' אות ה' בשם ריטב"ן:

ואם קשר פ"א וקודם שקשר פעם השנית כדי שיהא קשר של קיימא פסקו ואח"כ קשר שנית כשרה כיון דאין הקשר נקרא קשר אלא כשהוא של קיימא. לב"ב. והמחמיר גם בזה תע"ב:

מג) **שם** וכן יעשה עד שישלים לחמש קשרים כפולים. וארבעה אוירים ביניהם מלאים כריכות, והטעם כתב ב"י בשם רש"י ותוספות מפני דשקולה מצות ציצית כנגד כל המצות כלומר דציצית עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג, ובכוונות דרוש א' דציצית כתב דה' קשרים הם כנגד ה' אותיות מילוי הוי"ה דב"ן וד' אוירים כנגד ד' אותיות הפשוטות דשם. בין יח' חוטין שבכל כנף הם כנגד ד' אותיות הפשוטות וד' המילויים יע"ש, ויש לכוין זה בשעת עשיית הציצית. ועוד עיין לקמן אות מ"ו:

מד) **שם** אין שיעור לכריכות וכו'. אפילו כרך רובה או לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה, ואם כרך כולה פסולה ב"י. מ"א סק"ך, ר"ז אות כ"ב ואות כ"ו. ח"א שם, מחה"ש. בי"ע אות י"א. ואף אם חזר אחר כך והתיר קצת שיהיה ענף מ"מ הוי תעשה ולא מן העשוי. פתחי עולם אות פ"ל בשם הגהות רע"א:

ואם היה ענף ובסופו גדיל פסול, ב"י בשם נמוקי שאמר בשם רש"י. פתחי עולם שם:

מה) **שם** רק שיהיה כל הכרוך והקשרים רוחב ארבעה גודלים וכו'. כתב הרח"ש שיהיו כל החוליות בשוה שוים כ"י גלילה. וכתב מג"א ס"ק כ"א וא"כ באויר ראשון יעשו הכריכות רחוקים זה מזה ואח"כ בכל א"ר יותר עכ"ל, וכ"כ א"ר ס"ק ב' בשם ל"ח, אבל שיים הל"ח והביאו א"ר שם שהרב ציצית של רבינו שלמה מולכו שאינם שוים לגמרי, וכן הרב בספר הכוונות לא כתב זה, וכן מ"ש המ"א שם בשם ר"מ שיהיה בין קשר לקשר כמלא גודל, הרב בדרושי הציצית לא כתבו:

מו) **שם** בכנף, ואם האריך הציצית יראה שבשלישיתו יהיה גדיל וב' חלקים ענף ע"כ. וכ"כ מ"ז ס"ק ט"ו, ר"ז אות כ"ט, חס"ל אות י"ג, בי"ע שם, קי' ש"ע סי' ט' אות כ'. בן א"ח נר"ו פ' נח אות י"ג וכתב שיש טעם בזה ע"פ הסוד. ועיין שער הכוונות בדרושי הציצית דרוש ו' ובדברינו באות

שיהיו כל הכרוך והקשרים רוחב ארבעה גודלים והענף שמונה גודלים: הגה ואם האריך הציצית יראה שתלישיתו יהיה גדיל וב' חלקים ענף (רמב"ם פ"א) ה ונוהגים לכרוך באויר ראשון ז' כריכות ובשני ט' ובשלישי י"א וברביעי י"ג שעולים כלם מ' כמנין ה' אח' שעולים ל"ט ועם השם הם מ'. י ונהגו לעשות בסוף כל חוט קשר כדי שיעמוד בשזירתו: טו ז י"א שצריך לדקדק שיתלה הציצית לאורך הטלית דבעינן שתהא נוטפת על הקרן (פי' תלוי על הקרן) ואם היה ברחבו לא היה נוטף שהרי כלפי הרקע היה תלוי ח י"א שאין לתת שום בגד בנקבי הטלית שמכניסים בה הציצית ויש מתירין וכן נהגו:

יב דברים הפוסלים בציצית. ובו ג' סעיפים:

א א אם נפסקו כל חוטי הכנף ונשתייר בהם כדי עניבת כל חחוטים הפסוקים ביחד כשר ואם לא נשאר כדי עניבה (פי' ויכסו את התפן תרגום ויענבון) ב אפי' בחוט אחד שנפסק כולו פסול

הלכך

באר הגולה

ה בית יוסף.
ו כ"י ורוקח.
ז כל בו ואורחות חיים והרוקח.
ח אגי' ואורחות חיים הביאו נב' הדיעות.
א מנחות ל"ח לפי' הרא"ש.
ב שם ל"ט.

כף החיים

באות באחר זה. או יתחיל המותר על שני שלישים. חס"ל שם. ופשוט שאינו מעכב בדיעבד, ע"ז שם:

ואם עשה פתיל משליש אחד גדיל יתחיל מן הענף:

מז) **שם** נוהגים לכרוך באויר ראשון ז' כריכות ובשני ט' וכו'. ובשל"ה כתב לעשות בשני ח' ואז הוא מכוון כמנין ה' אחד, וכ"כ הלבוש, וכ"כ בכוונות ת"א ס"ק כ"ג. וכ"כ ט"ז ס"ק ט"ז. עו"ת אות י"א. א"ר אות כ'. וכתב דיכוין דשבעה ושמונה הוא נגד שם של י"ה ואח"כ י"א שהוא כנגד ו"ה ואח"כ י"ג בגימט' אחד, והוא ה' אחד עכ"ל. ובל"ח סי' מ"ח כתב שבציצית של רבינו שלמה מולכו היה באויר ראשון יו"ד כריכות ואח"כ ה' ואח"כ ו' ואח"כ ה' כשם הוי"ה, והביאו מ"א שם. א"ר שם, וכ"כ ברכ"י אות ט' בשם מהרי"קש וכתב דכן נוהגים רוב העולם, אבל המדקדקים נוהגים לעשות ט"ל כריכות כמ"ש האר"י ז"ל, וכ"כ האחרונים עכ"ל. ואין חילוק בין טלית קטן לטלית גדול דבכולם יעשה ט"ל כריכות דכ"מ מלשון סתמיות שער הכוונות ודלא כמ"ש הס"א והביאו הרח"פ בס' כף החיים סי' יו"ד אות ד' דבטלית גדול יעשה ט"ל כריכות ובטלית קטן כ"ו אלא שניהם שוים:

וז"ל שער הכוונות בדרושי הציצית דרוש ו' הנה צריך הציצית לעשותו שליש אחד גדיל וב' שלישי ענף וכו' ואמנם הגדיל יעשהו חוליות חוליות כל חוליא מג' כריכות ובתחלה יקשור שני קשרים סמוך לכנף ויכרוך ז' כריכות ויקשור שני קשרים אחרים ויכרוך ח' כריכות ויקשור שני קשרים אחרים ויכרוך י"א כריכות ואח"כ יקשור שני קשרים אחרים ויכרוך י"ג כריכות ויקשור שני קשרים אחרים והרי הם ט"ל כריכות כמנין ט"ל אותיות אהי"ה דההין [בפשוט ומלוי ומלוי המלוי לפי שסוד הציצית הוא באהי"ה דההין העולה כנף] וכמספר הוי"ה אחד עכ"ל, והביאו ברכ"י אות ט' וכתב וכן היה מנהג הרמב"ם כמ"ש פ"א. אבל מנהג העולם שלא לעשות חוליות כמ"ש הב"י בשם ר"י, וגם הרמב"ם כתב שם אם רצה לכרוך בלא מנין חוליות עושה וכ"כ באורחות חיים עכ"ל, והביאו הש"ך דף ל"ד ע"ד. ב"ש אות י"ג. שע"ת אות יו"ד אמנם המדקדקים עושים ט"ל כריכות וגם עושים אותם חוליות חוליות כמ"ש האר"י ז"ל, ויש לכוין ג"כ בעשית הכריכות בשם אהי"ה דההין בפשוט ומלא ומלא דמלא כזה אהיה אלף הה יוד הה אלף למד פה הה הה יוד ואו דלת הה הה ויכוין אות אחת בכל כריכה. וזהו בפרטות, ובכללות יכוין ז' כריכות וח' כנגד י"ה שבשם הוי"ה וכו' כנז"ל. ועיין עוד מש"ל אות מ"ג:

וסדר כריכת החוליות הוא כך, בתחלה יקשור שני קשרים סמוך לכנף ויכרוך שלשה פעמים וירחיק מעט ויחזור ויכרוך ג"פ וירחיק מעט ויכרוך כריכה אחת ויקשור שני קשרים אחרים ויכרוך שתי כריכות וירחק מעט כדי שיצטרפו עם כריכה הראשונה ויהיו שלשה שהם חוליא אחת ויחזור ויכרוך שלשה פעמים וירחיק מעט ויכרוך ג' פעמים ויקשור ב' קשרים ויכרוך ג' כריכות וירחיק מעט ויכרוך ג"פ וירחיק מעט ויכרוך ג"פ וירחיק מעט ויכרוך שני כריכות ויקשור ב' קשרים ויכרוך אחת וירחיק מעט כדי שתצטרף עם השנים ויהיו שלשה, ואח"כ יעשה ד' חוליות על זה הדרך שהם שנים עשר כריכות ויהיו י"ג יקשור ב"פ והרי נשלמו ט"ל כריכות שהם י"ג חוליות וה' קשרים וד' אוירים, ר"ז אות ל"א. חס"ל אות ט עם הרחבת לשון:

מח) **שם** כמנין ה' אחד וכו'. יש מי שרצה לומר שאסור להתיר כריכות הציצית שהרי הם בשם הוי"ה והוי כמוחק את השם אבל בתהרי"ו עיי"ש בס' בית יהודה ח"א חלק או"ח סי' כ"ה כתב דאין לחוש, יד אהרן במכ"ת בהגב"י אות ז', ברכ"י אות ט'. שע"ת אות יו"ד, ש"ץ שב זכ"ל אות ל' בי"ע אות ט':

מט) **שם** נהגו לעשות בסוף כל חוט קשר וכו'. עיין בדברינו לעיל אות י"ג:

נ) **סעי'** ט"ו. י"א שצריך לדקדק שיתלה הציצית לאורך הטלית דבעינן שתהא נוטפת על הקרן וכו'. יש כנף שהוא תולה בו לאורך הטלית ויש ברחבו הכל לפי מה שמתעטפים בו. ברכ"י אות ז' ועיי"ש. ר"ז אות ל"ד, חס"ל אות י"א. שע"ת אות י"א. וראיתי מדקדקים שלא לעשות כן בשבת ואין לחוש, גן המלך סי' ס"א, י"ד אהרן בהגב"י, שע"ת שם:

נא) **שם** שתהא נוטפת על הקרן וכו'. אבל אין קפידא כ"כ לפוסלו. ועכ"פ יזהר מאד שלא יהיו הציצית תלוין באלכסון על קרן זוית. ב"י, ולבוש כתב הטעם דאסור מפני שנראה שצריך ח' ציצית, ומפני כך עושה באלכסון כדי לצאת בזה לב' לדדין עיי"ש, ומ"א ס"ק כ"ד כתב דאסור מפני שהוא מנהג הקראים שעושין כן באלכסון. א"ר אות כ"ב:

נב) **שם** י"א שאין לתת שום בגד בנקבי הטלית וכו' ויש מתירין וכן נהגו, ולפי' אפילו של עור מותר ב"י, לבוש, עו"ת אות י"ג, מ"א ס"ק כ"ה, א"ר אות כ"ג ועיין בדברינו לעיל סי' יו"ד אות יו"ד:

א) **סעי'** א'. אם נפסקו כל חוטי הכנף ונשתייר בהם כדי עניבה כל החוטין הפסוקים ב"ה כשר.

לכאורה

באר הגולה
ג טור. ד בית יוסף מדברי מהרי"א.
ה מצות ל"ח

ג הלכך כיון שכל אחד כפול לשנים אם נפסקו שני ראשים פסול שמא נפסק חוט א׳ ד ולפי מה שאנו נוהגים לדקדק בעת עשיית הציצית לתת הד׳ כד׳ ראשים בענין שלעולם הד׳ ראשים הם מצד אחד של הקשר והד׳ ראשים מצד האחר אם נפסקו שני ראשים מצד אחד כשר דודאי שני חוטים הם והרי נשתייר מכל אחד הראש השני ה שהוא יותר מכדי עניבה ולרבינו תם לא מכשירים אלא בנשתיירו ב׳ חוטין שלימים דהיינו ארבע ראשים שכל אחד מהראשים ארוך י"ב גודלים אז מכשירים כשנפסקו השני חוטין אחרים אם נשתייר בהם כדי עניבה אבל אם נפסקו ג׳ חוטין אע"פ שנשתייר בהם כדי עניבה פסולים ומפני כך כשנחתכו שלשה ראשים אם לא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיו ניכרים הד׳ ראשים שמצד אחד של הקשר חיישינן שמא כל ראש הוא מחוט אחר תמצא שאין כאן אלא חוט אחד שלם הילכך מספיקא פסול אבל אם לא נחתכו אלא שני ראשים מכשרינן בכדי עניבה והלכה כסברא ראשונה מיהו היכא דאפשר טוב לחוש לסברת רבינו תם: הגה ונוהגין כר"ת

כף החיים

לכאורה נראה דאם נפסקו כל הד׳ ראשים די בעניבה ארבע חוטין הפסוקים בסדרי ולא בעינן כדי עניבה הח׳ חוטין אסדדי כיון דלא בעינן רק ד׳ חוטין שיש בהם כדי עניבה כמבואר בש"ע. מיהו י"ל אע"ג דסגי בד׳ חוטין די"ש בהם כדי עניבה מ"מ שיעור העניבה הוא על שמנה חוטין בסדרי, לב"ש יעו"ש. וכ"כ הזכ"ל ח"ג אות ל׳ דשיעור עניבה הוא כדי לענב כל שמנה חוטין ביחד שהוא יותר מלענב כל א׳ וא׳ בפ"ע, ואפילו כשנפסק חוט אחר צריך לשער כן בכדי שיוכל לענב כל ח׳ חוטין ביחד עכ"ל. והמ"א סק"ב כתב בשם המרדכי שצריך לענב חוט א׳ שנפסק עם כל א׳ מהחוטין שנפסקין בפ"ע והוא שיעור ארוך מלענב כל החוטין הפסוקים יחד. וכתב ולכן יש להחמיר. וכ"כ ר"ז אות א׳. וכן נראה דעת יד אהרן בהגה"י והפרמ"ג בא"א אות ב׳, וכתב שם ר"ז ואפילו אם לא נפסקו אלא ז׳ חוטין צ"ל בחוט שנפסק מדי חוטין הארוכין ג"פ כדי עניבה על חוט. ואם יש בו השיעור הזה כשר עכ"ל. [ועיין בי"ד סי׳ ו׳ ותס"ל אות א]. והח"א כלל י"א אות ך׳ כתב דשיעור עניבה כדי ארבעה גודלין ואע"ג דמן הגמרא ופוס׳ משמע דהוא פחות מד׳ גודלין הסברי לרי"י שיעור כ"ע מן הגודל וכל הגודל אינו אלא ד"ג לפי שאין אנחנו בקיאין בכ"ע כ"ל דדי בד׳ גודלין מן הענף אפילו לרש"י עכ"ל, וכ"כ קיצור ש"ע סי׳ ט׳ אות י"ג. אבל לע"ד נראה דאין כדי עניבה יותר משני אצבעות ושני שלישים שהרי כתב הרמב"ם פ"א מהלכות ציצית הלכה ו׳ והביאו מרן לעיל סי׳ י"א סעי׳ ד׳ אורך החוטין הם׳ אין פחות מארבע אצבעות ובהלכה ט׳ כתב וז"ל כללו של דבר יתכוין להיות הכרוך שליש והענף שני שלישים עכ"ל וא"כ כיון שכל אורך החוטין ארבע אצבעות כשעושה ממנו שליש גדיל נשאר הענף שני אצבעות ושני שלישים. ואע"ג דהביא מרן שם י"א שצריך להיות החוטין י"ב גודלין זהו דוקא לענין אורך החוטין אבל לא לענין שיעור עניבה דאין סברא שיחלקו בזה והוא פשוט. וא"כ אף לדידן דאין בקיאין בשיעור עניבה א"ל לשער יותר מזה. ועיין פתחי עולם אות ג׳ שכתב בשם ב"ה דאין לשער יותר מד׳ גודלין. ועיין ב"י ומאמ"ר אות א׳ וביש"ע אות א׳:

ב) **שם** ואם לא נשאר כדי עניבה אפילו בחוט אחד שנפסק כולו פסול. פי׳ בין שנפסק חוט אחד במקום חבירו בכנף דלא נשארו כ"א ג׳ חוטין, בין שנפסקו ב׳ ראשי החוט ולא נשאר באחד מהם כדי עניבה. ב"י, ועיין מחב"ר אות א׳ ובדברינו לעיל סי׳ ח אות ל"ז:

ג) **ואם** נפסקו ב׳ ראשי החוט ולא נשאר באחד מהם כדי עניבה, אבל כשנצרף שיור שני הראשין יש כדי עניבה. הב"י נסתפק בזה וכתב דאיכא למימר דכל שלא נשאר כדי עניבה במקום א׳ לא מינכר ולא חשוב כלל דכמאן דליתיה דמי. וכ"כ הלבוש שהוא פסול, א"ר סק"ב. וכ"כ הפרמ"ג על דברי המ"א ס"ק ג׳ שהוא פסול מספק, וכ"כ ר"ז אות ב׳, שתילי זתים אות ה׳ בשם א"ז, וכ"כ הזכ"ל ח"ג או׳ ל׳, וכתב הא"ר שם דאפי׳ יש ש"ס שמא לא חוט א׳ הוא ושמא מצטרפין ג"כ פסיל יעו"ש. וכתב הפרמ"ג שם ומשמע נמי בנשתייר כדי עניבה כל חוט בפ"ע נמי הכין הוא, והפוסקים שהחמירו כ"כ כתב שם הפרמ"ג מפני שליה מצויין, וכ"כ השתילי זתים שם דלא אמרינן כאן ס"ס ודלא כתשובת בית יעקב, וכ"כ הא"ר שם על תשו׳ בית יעקב דאין דבריו מוכרחין:

ד) **אם** נפסקו חוטי הציצית ונשאר בהם כדי עניבה דכשר בדעבד, מ"מ אסור ליתנו בטלית אחר, עיין לקמן סי׳ ט"ו אות ה׳, ואם ירצה לקשור בו חוט עד שיהיה י"ב גודלין רשאי, עיין לקמן סוף אות ו׳:

ה) **אם** נפסק מקצת החוט אצל שזירה ומקצת השני קיים ולא נשאר כדי עניבה מהשזור אם מתכשר עיין שם במש"ז שנסתפק בזה ועיין בדברנו לעיל סי׳ י"א אות י"ב:

ו) **אם** נפסל החוט לא מהני לקשור בו חוט להשלימו, הכי מסיק המ"ז. והא"ר נראה דמסכים עמו. וכן השכים המור וקציעה ודלא כמ"ש בבאה"ט בשם המ"ז. מחב"ר אות ב׳, זכ"ל ח"ג אות ל׳, וכ"כ שע"ת אות ג׳ וז"ל מ"ש הבאה"ט בשם המ"ז דאם היה קשור וכו׳ כשר אם חזר וקשרו, במחה"ש לא כיון יפה בדעת המ"ז שאעפ"י שנשא ונתן בזה מ"מ במסקנה דבריו אינו מכשיר במקום שבא לידי פסול רק אם נשאר כד"ע שעדיין כשר הוא מהני הקשירה, וכ"מ אם נפסק גם מצד השני א"כ וכ"כ המש"ז עכ"ל. ור"ל דאם חוט כזה שנפסק ולא נשאר בו כדי עניבה וקשרו מהני לראש השני שהיה בו כד"ע אם נפסק אחר כך. ועיין במש"ז אות ג׳:

אבל קודם שעשה ציצית אם נפסק חוט וקשרו ועשה ממנו ציצית כשר. מ"ז שם וא"ר. מו"ק. מחב"ר שם זכ"ל שם. וכ"כ המ"א סי׳ ט"ו ס"ק א׳, יד אהרן בהגה"ט ח"א שם, סידור בית עובד אות ז׳ שתילי זתים אות ז׳ ר"ז סי׳ ט"ו אות ג׳:

ז) **שם** ולפי מה שאנחנו נוהגים לדקדק בעת עשיית הציצית לתת

כר"ת (אגודה סי' ט"ו): הגה וכל שכן אם דקדק שיהיו ניכרין הד' ראשים שבצד א' ונפסקו ג' ראשים בצד א' דפסול דאז ודאי נפסקו ג' חוטין ואם נפסקו בב' צדדין נמי פסול שמא ג' חוטין הם. (בית יוסף בשם בן חביב): ב ו היכא דצריך כדי עניבה ומתוך שהחוטים עבים אינו יכול לענבם ואלו היו דקים היה בהם כדי עניבה כשר: הגה ומשערין בחוטין בינונים (דברי עצמו): ג ז כדי עניבה לרש"י מן הענף ולר"י אפילו נחתך כל הענף ולא נשאר כדי עניבה אלא מן הגדיל כשר ומנהג העולם כרש"י והיכא דלא אפשר יש לסמוך על ר"י:

באר הגולה
שם בב"י ותוספות
ו מנחות שם.
ז שם דף ל"ט.

דיני

כף החיים

לאה סי' בד' ראשים וכו', עיין מ"א סק"ה [כב"ד אות ט'] ועיין פתח הדביר אות ב' שהאריך בענין מה שנוהגים בסי' זה שאחר שתוחבין החוטין בנקב הבגד תופסין הד' ראשין שמצד האחד שאין החוט הארוך עמהן ותופסין אותם ביחד כדי שבעת שעושין הכריכות והקשרים שלא יתערבו החוטין שבצד זה עם הצד האחר וכשגומרין עשיית הציצית מתירין הענבה, וסיים וז"ל ומ"מ שפי עדיף לעשות הסי' שכתב המ"א ז"ל לאפוקי נפשיה מכל ערעור עכ"ל, ואנחנו מנהגינו לעשות הסי' בזה האופן, והוא לאחר שמכניס הד' ראשין בנקב וקשר אותם זעג"ז קישור הד' ראשין של החוטין כל אחד לבדו, והב' ראשין עם חוט הארוך ישארו בלא קשירה ובכל עת שקושר תופס הד' ראשין הקשורין לבד והד' שאין קשורין לבד וקושר ובזה יהיו לעולם הד' ראשין מצד אחד של הקשר והד' ראשים מצד האחר ולא יתערבו, ועיין לקמן אות ט':

ח) **שם** ולפי מה שאנחנו נוהגים לדקדק וכו', אם נפסקו שני ראשים מצד אחד כשר. ה"ה אם נפסקו ד' ראשים שמצד א' כשר לפי שנשתיירו כל הראשים השניים שיש בהם יותר מכדי עניבה ואפילו לא נשתייר מהראשים השניים רק כדי עניבה שהוא כדי עניבת שמונה חוטין ביחד כשר, פרי צדיק דף פ"א ע"ב, ברכ"י אות א', זכ"ל ח"א וח"ג אות ל' סי' בי"ע אות ב' ועיין לקמן אות י"א:

ט) **שם** אם נפסקו שני ראשים מצד אחד כשר. אבל אם הם מב' צדדים פסולה דחיישינן שמא חוט אחד הם. לבוש סעי' א' מ"א סק"ה, ר"ז אות ב', זכ"ל שם בח"ג. ת"א שם. שת"ז אות יוד קיצור ש"ע סי' ט' אות י"ג. ומיהו יש ג"כ תקנה לזה לעשות סי' בעת עשיית הציצית להיות ניכר השני ראשים שהם מחוט א' על ידי הקשרים שעושין בסוף כל חוט, מ"א שם. דרך משל חוט א' יעשה בשני ראשיו בכל ראש קשר א' ובחוט השני יעשה בשני ראשיו בכל ראש ב' קשרים ובחוט הג' יעשה בשני ראשיו בכל ראש ג' קשרים ובחוט ד' יעשה בשני ראשיו בכל ראש ד' קשרים, מחה"ש. ועיין ת"א שעשה אופן אחר:

י) **שם** ולר"ת לא מכשירין אלא בנשתיירו שני חוטין שלימים וכו' ארוך י"ב גודלין, אעפ"י שבשעת עשייה הוסיף בארכה, ב"י בשם נ"י:

יא) **שם** והלכה כסברא ראשונה, מיהו היכא דאפשר טוב לחוש לסברת רבינו תם ע"כ. ובח"א כתב בכלל י"א אות ד' דאם לא נשארו שני חוטין שלמים שהם ד' ראשים שכל א' אורך י"ב גודלין אין ללובשו כ"א אין מזומנים לפניו ציצית אחרים אז שיתבטל על ידי זה מתפלה וכיוצא בו ואפ"ה לא יברך אבל בלא"ה אסור ללובשו ופשיטא לברך יעו"ש:

יב] **שם** מיהו היכא דאפשר טוב לחוש לסברת רבינו תם. והטוב יותר לחוש ולהחליף הציצית היכא דאפשר אפילו לא נפסק אלא ראש אחד מהאי דודאי דמנין הל"ב חוטין אית בהו רזין עילאין וראשן מגיע השמימה. חס"ל אות א':

יג] **אם** מצא פיסול בציצית שבטליתו לא יתקן הציצית בעוד הטלית עליו אלא פושטו ומתקנו. א"ר סק"ז. [ומ"ש וכ"מ במ"א סי' יו"ד ס"ס כ"א ול"ל סי' י"ט סק"א] ח"א כלל י"א אות ל"ו. חס"ל אות ב' פתה"ד אות ג'. ועיין מ"ש פתה"ד סי' י"ט אות א':

יד) **סעי'** ב' היכא דצריך כדי עניבה וכו' ואלו היו דקים היה בהם כדי עניבה כשר. הגה ומשערין בחוטין בינונים ע"כ. עיין מ"א סק"ו. ועיין מאמ"ר אות ג' שכתב דמב"י משמע דדי לנו לשער ביותר קטנים שנמצא וכן משמעות לשון הש"ע יעו"ש. אבל הש"ן דף כ"ט ע"ג כתב דיש לשער בחוטין בינונים יעו"ש. וכן כתב הזכ"ל ח"ג אות ל' וכ"כ ר"ז אות כ':

טו) **טוב** לעשות החוטין בינונים משום זה אלי ואנוהו. מ"א שם. שתילי זתים אות י"ב. שערי עולם לוח יו"ד:

טז) **סעי'** ג' כדי עניבה לרש"י מן הענף ולר"י וכו' מן הגדיל כשר וכו' והיכא דלא אפשר יש לסמוך על ר"י ע"כ. כתב מ"א סק"ז ומ"מ לא יברך עליהם וגם אסור לצאת בו בשבת לר"ה, וכ"כ א"ר סק"ז. ח"א כלל י"א אות כ' ר"ז אות ו' ש"ן שם. [וכתב שם הש"ן דה"ה לכרמלית אסיר ועיין ת"א] שתילי זתים אות ט"ו ואע"ג דהרב יד אהרן בהגב"י כתב דדעת מרן לברך וכ"כ בברכ"י אות ב' ומאמ"ר אות ד', מ"מ נקטינן דסב"ל אפי' כנגד מרן ואפי' נגד הרוב כמ"ש הזכ"ל בס"ב ח"א אות ס' וח"ג, וכ"כ הרב דברי מנחם בהגב"י בשם מר זקנו דדעתו שלא לברך משום סב"ל, ועיין בדברינו לעיל סי' ז' אות ה' ודלא כהסי' בי"ע אות ד':

יז) **מי** שנפסק לו חוט הגדיל ואין לו חוטין אחרים, יתיר ג' חוליות עם שלשה קשרים העליונים ויניח קשר התחתון עם חוליתו כדי שיהא פתיל וגדיל עד שימצא אחרים ואין בזה משום חומ"ה כיון שנעשה בכשרות. הלק"ט ח"ב סי' ק"ח והביאו יד אהרן בהגה"ט, סי' בי"ע אות ה', ר"ז אות ו'. אמנם הפרמ"ג במש"ז סי' י"א אות ג' כתב דצריך להתיר כל הגדיל ואחר כך יעשה קצת גדיל וקצת ענף, דאל"כ הו"ל תעשה ולא מן העשוי יעו"ש, וכן כתב פתחי עולם אות י"א בשם ב"ה. ועיין לקמן סי' י"ג, אות י"ג. ולענין ברכה כתב שם הפרמ"ג דיש ספק וכ"כ הפת"ע

בשם

יג דיני ציצית בשבת. ובו ג' סעיפים:

באר הגולה
א מנחות ל"ח. ב שם ל"ח. ג תשובת הרא"ש כלל ב' והמרדכי בפרק כ"ב דשבת ד מנחות ל"ד לדעת הרא"ש והריטב"א

א א ארבע ציציות מעכבין זה את זה שכל זמן שאין בה כל הארבעה אינה מצוייצת כהלכתה ב והיוצא בה לרשות הרבים בשבת חייב חטאת (ועיין לקמן סי' ש"א סעיף ל"ח): ב ג אם היא מצוייצת כהלכתה מותר לצאת בה לרשות הרבים בין טלית קטן בין טלית גדול אפילו בזמן הזה שאין לנו תכלת: (רק שלא יהא מונח לו על כתפיו) (דברי ר"ן ורי"ו פ' ח' שבת דף ק"ח ע"ב) (ומוקמינן לטלית אחזקתי' שהוא מצויץ כהלכתו ואין צריך לבדקו קודם שילא בו) (דברי תשובת הרא"ש כלל ב' ותשובת הרמב"ן סימן רט"ו וכל בו בשם הרמב"ם פרק י"ט מהלכות שבת): ג ד אם נודע לו בשבת כשהוא

כף החיים

בשם ב"ה וכ"מ מרן שם. וזהו לפי סברת הפרמ"ג ומאמ"ר דס"ל מ"ש מרן ז"ל סי' י"א סעי' ד' יש אומרים שיעור הציצית י"ב גודלים הוא לעיכובא עיין א"א שם אות ח' ומאמ"ר אות כ' אבל לפי מ"ש לב חיים שהביא כל דברי הראשונים והאחרונים ומאמ"ר והפרמ"ג וביאר דיש אומרים אלו שהביא מרן ז"ל לא שנוי אלא לכתחלה יש לצרך ג"כ דאין כאן הש"ל, ועיין בדברינו לעיל סי' י"א אות מ"ז ודו"ק. ואם לא נשאר ד' גודלין בין ככל גדיל ענף פשוטה שאין לברך:

יח) **אם** עשה ציצית בחוליא אחת וקשר א' ואח"כ נפסק אחד מהחוטין ויש כדי עניבה מן הענף ואם יתלוש שאר הכריכות לא יסיר כ"ע טוב שיורית הציצית כמו שכן דכריכות אינן מעכבות. פת"ש שם משם א"ח:

א) **סעי'** א'. ארבע ציציות מעכבין זה את זה וכו' והיוצא בה לרה"ר בשבת חייב חטאת. דהוי משוי ואין לומר דבטיל לגבי בגד דחשיבי הם לגביה שדעתו להשלים עליהם, כ"כ ב"י בשם התוס' והרמב"ם:

ולפ"ז אם נפסקו כל כדי ציצית ולא נשאר בהם כ"ע דודאי יעשה אחרים תחתיהם, בטלים הם לגבי בגד ומותר לצאת בהם בשבת, ט"ז סק"א. וכ"ד העו"ת אות ב'. אמנם מדברי הלבוש בסי' ש"א סעי' ל"ח שכתב וז"ל אם אין בה ציצית כלל מותר לצאת בה וכו' עכ"ל משמע דאם יש בה קצת אפי' שאין בהם כדי עניבה אסור לצאת בה. וכ"כ הא"ר סק"א. וכתב שם הא"ר וז"ל ונראה דאפי' להט"ז היינו משום איסור שבת מותר, אבל מ"מ משום ביטול מצות ציצית אסור, אם לא כגוונא דמותר משום כבוד הבריות כדלקמן וכ"מ בלבוש שם עכ"ל וכ"כ ר"ז אות א'. שתילי זיתים או' ב' ועיין מ"ש מאמ"ר אות א' ומש"ז אות א'. ועוד עיין בפתחי עולם או' א' שכתב בשם ביאור הרמ"ב על דברי הט"ז הנז' שהוא תמוה כיון דעתיד לפסקן לא שייך דבטלי אגב בגד עכ"ל וע"כ יש להחמיר כדברי הלבוש והא"ר:

ב) **סעי'** ב'. אם היתה מצוייצת כהלכתה מותר לצאת בה לרה"ר וכו' הרי"ף ז"ל כתב בתשובה שאסור לצאת בטלית המצוייצת בליל שבת כיון דלילה לאו זמן ציצית הוא. הר"ר דוד בן מיסיר ליאון בת' כ"י, הביאו הכנה"ג בהגב"י וכ"כ רבינו ישעיה הא' בפסקיו כ"י פ' חולין הביאו הברכ"י אות ב'. אמנם הב"י סי' י"ח כתב דמותר לצאת אפי' בלילה דלאו זמן ציצית הוא משום דציציות אינם משוי אלא מנוי הבגד ותכשיטיו, וכ"כ שם הכנה"ג בשם הרדב"ז ח"א סי' רמ"ד דהוא מן המחוורין דאע"ג דלילה לאו זמן ציצית הוא מ"מ מלבוש הוא לכל ישראל כיון שהיא מצוייצת כהלכתה עכ"ל והביאו ג"כ בשכנה"ג אות ד' וכתב וז"ל ואע"פ שרבינו המחבר בספר הקצר השמיט ת"ה הרמב"ם בין ביום בין בלילה לא מפני שסובר דלילה אסור אלא שהם כתב מותר לצאת בו ויש במשמעותיו בין ביום בין בלילה. וכן הסכמתי בת' וכן עמא דבר עכ"ל וכ"כ עו"ת אות ג' ואות ד', מ"א סק"א, ער"ה אות ב' ר"ז אות ב' עיקרי הד"ט סי' ב' אות ע' שתילי זיתים אות ג' ועיין סי' י"ח אות א' שכתבנו עוד בזה ואפי' באותן מינים דחובת ציצית ליכא בהו רק מדרבנן מותר לצאת בהם לרה"ר. עו"ת שם או' ג:

ג) **שם** מותר לצאת לרה"ר וכו' מי שיש לו מלבוש משי לכבוד שבת של ד' כנפות ואינו מברך עליו כי אם על בגד צמר כמ"ש הב"ח סי' ט' מותר לצאת לר"ה בזמן הזה דחשיב ככרמלית בשבת מכמה טעמים, הרב שבות יעקב בשו"ת ח"ג סי' ה' הביאו יד אהרן במס"ב בהגה"ט אות ב' והברכ"י אות ד' א"א בסי' יו"ד או' ב' ועיין לקמן אות ז':

ד) **שם** בין טלית קטן וכו' וכ"כ שכנה"ג בהגב"י אות כ' ברכ"י אות ג' וכן עמא דבר:

ה) **הגה**, רק שלא יהא מונח לו על כתפיו, דאז לא הוי דרך מלבוש אלא משאוי. ט"ז סק"ב ועיין מש"ז וכ"כ עו"ת אות ה' א"ר אות ב' חס"ל או' ב' וכתב שם החס"ל וז"ל ורבים נכשלים בזה שמניחים הטלית מקופל ע"ג כתפיהם או על צואריהם ועוברים על איסור תורה כי הטוב יכפר בעד כי לכל העם בשגגה וצריך ללמד לעם דעת שמי שצריך להוליך טליתו דרך רשות הרבים או יתעטף בו כעטיפת ישמעאלים שאנו עושים בשעת הברכה באופן שיראה כמו שהוא שלנו או יניחנו על כתפיו מושבע על גופו רחבו לקומתו ויתן הבגד העליון הנקרא ביניש עליו באופן שלא יראה הטלית וזהו דרך ישרה עו"ת שם וא"ר בשם דיוצא בטלית יכסה עצמו בטלית ראשו עכ"ל, ויכניסו כדרך לבישתו וכתב העו"ת דיותר טוב לעשות כן מאלו שקופלין את הטלית וחוגרין בו כעין חגורה דהא הרבה פוסקים אוסרים שתי חגורות זו ע"ג זו עיין סי' ש"א עכ"ל וכתב א"ר שם בשם כה"ז סי' ש"א ס"ק ט"ו דברוב גופו שני כשנושאו תחת גלימא יעו"ש, ואשה היוצאה בטלית מצוייצת חייבת. א"ר שם:

ו) **שם** בהגה. ומוקמינן לטלית אחזקתיה שהוא מצויץ כהלכתו וכו' עיין מ"א סק"ה ועיין בדברינו לעיל סי' ח' אות ל"ד ומ"מ כתב בשם ב"י דהמחמיר לבדוק תע"ב, א"ר אות ג':

ז) **סעי'** ג'. אם נודע לו בשבת וכו' דגדול כבוד וכו' כתב המ"א סק"ו וז"ל דגדול כבוד וכו' שדוחה איסור דרבנן וכרמלית נמי דרבנן, ובזמן הזה אין לנו ר"ה כמ"ש סי' ש"ג סי"ח עכ"ל אמנם עיין למרן ז"ל סי' שמ"ה סעי' ז' שהביא סברה זו בשם י"א וכתב שם השכנה"ג בהגב"י

כשהוא בכרמלית שהטלית שעליו פסול לא יסירנו מעליו עד שיגיע לביתו דגדול כבוד הבריות:
הגה ואפילו טלית קטן שתחת בגדיו אין צריך לפשוט וה"ה אם נפסק אחד מן הציציות ומתבייש לישב

כף החיים

בהגב"י או' ג' וז"ל ולענין הלכה רבינו המחבר ז"ל בספרו הקצר הביא ב' הסברות ולפי הכלל שמסור בידינו דהסברה העקריה כותבה בסתם נ"ל דס"ל כהרמב"ם ז"ל דאעפ"י שאין ס' רבוא בוקעין בה הוי ר"ה גם משאת בנימין בסי' ל"ג כתב דמי יקל ראשו כנגד המחמירים ואפי' המקילים לא סמכו לעשות מעשה עכ"ל וכ"כ הברכ"י אות ב' דדעת מרן נראה כהרמב"ם שהרי כתב סברת הרמב"ם בסתם והסברה האחרת כתבה בלשון י"א ומסורת בידינו דדעתו לפסוק כסברה שמביא בסתם יעו"ש, ומ"ש המ"א שם סק"ז דהש"ע פסק להקל בסי' ש"ג סי"ח, וכן הרב יד אהרן שם בהגב"י כתב דל"ע דבסי' ש"ג סי"ח כתב השתא ליה לן ר"ה וכו' יעו"ש הרב תוספת שבת סי' ש"ג אות י"ח השיג על דברי המ"א הנ"ל, וכתב דדעת מרן ז"ל דגם בזה"ז איכא ר"ה ומ"ש שם מרן בש"ע סי' ש"ג הם דברי י"א וליה לא ס"ל עכ"ד. וכ"כ הברכ"י באות הנז' והביאו בספרו מחב"ר שם בסי' שמ"ה אות ה' ובזה הסי' או' ג' ומ"ש הער"ה שם בסי' שמ"ה אות ב' דמ"ש מרן ז"ל בסי' ש"ג הוא סתם ולא כהברכ"י והוכיח כן מסי' שכ"ה סעי' ב' שכתב דגוי אלה או לצורך מצוה או משום דרכי שלום מותר לתת לו, ומבואר בב"י דלדידן דלית לן ר"ה הוא דשרי יעו"ש נלע"ד דזה דבסי' שכ"ה סעי' ב' ג"כ כמי כתבה מרן ז"ל לפי סברת י"א ואעפ"י שכתבה בסתם, והוא ע"ד מ"ש הפו' ז"ל דכל מקום שסותם מרן ז"ל להתיר ואח"כ כותב יש אוסרים חושש לסברת האוסרים לכתחילה כמ"ש רבינו חיד"א במחב"ר יו"ד סי' ס"ה סוף אות ד' לדעת הכנה"ג ודעמיה. וכן לידד הש"ך בפסק הנהגת איסור והיתר שבסוף סי' רמ"ב בדעת מרן ז"ל, והביאו המחב"ר שם ובס' זבחי צדק סי' ס"ט אות כ"ט. וכ"מ מדברי השו"ג או"ח סי' ל"ב אות ל"ד והבאתי דבריו בספה"ק קול יעקב סי' ל"ב אות ן' וכ"מ מדברי הגס"ם על או"ח סי' ל"ב אות י"ח והב"ד בס' הנז' אות ל"ה יעו"ש. וכן כתב מרן ז"ל עצמו ביו"ד סי' ס"ט סעי' ך' יע"ש. ועוד עיין ביו"ד סי' רפ"ו סעי' יו"ד. ועיין ג"כ בזבחי צדק סי' ס"ט אות ר"ה וכן בכל מקום שסותם מרן לאסור ואח"כ כותב ויש מכשירין היינו לסמוך על ההיתר בהפ"מ אלא הנכון להחמיר אפי' בהפ"מ והכי נקטינן כמ"ש החיד"א במחב"ר יו"ד סי' ט' אות ב' וכן פסק הכנה"ג בס' זבחי צדק ס'. ל"ח או' כ"ח וכן ומצינו גבי י"א וי"א שכותב מרן ז"ל שכתבו הפו' דדעתו לפס' ק' כס' ב' כמ"ש היד מלאכי ז"ל בכללי הש"ע אות י"ג דף קל"ג ע"ב יעו"ש. וכ"כ השו"ג בכללי הש"ע אות ט"ו ואות ך' וא"ז באו"ח סי' תרי"ב אות א'. וב"ד סי' ס"א וברכ"י או"ח סי' כ"ח או' ו' וסי' ק"מ אות ב' וסי' תרפ"ז אות א' ויו"ד סי' רכ"ט או' ה' ובמחב"ר יו"ד סי' פ"ד אות ב' ופתה"ד סי' כ"ח אות ב' ועיין מחב"ר יו"ד סי' י"ב אות א' שכתב זה משם כמה פו' יעו"ש וכתב אח"כ וז"ל והכי מורין בכל מדרשא בכולים מלכותא דארעא דישראל ומצרים הגדולה וגלילות טורקיא"ה עכ"ל וע"ש. (יעיין להרב שערי עזרה הנד"מ בתשו' סי' י"ב מ"ש בזה כיעו"ש ולהרב חיים סתהון בס' ארץ חיים הנד"מ בקו' הכללים כלל כ' וכ"א יעו"ש):

ויש להביא ראיה עוד מדברי מרן ז"ל שפעמים מכריע כס' ב' באו"ח סי' י"א סעיף יו"ד וסעיף ט"ו ובסי' ס"ו סעיף ד' ובסי' ק"מ סעיף ג' שהביא י"א וי"א ובב"י הכריע כס' ב' והביאו הט"ז שם אות ד' וכן ביו"ד סי' רע"ו סעי' ד' כתב י"א וי"א והניח וכן נהגו אלא ס' ב' משמע שדעתו ז"ל כס' ב' ומצינו ג"כ עוד למרן ז"ל באו"ח סי' ל"ג סעיף ה' שכתב יש מתירין ויש אוסרים ואח"כ כתב ובשעת הדחק יש לסמוך על דברי המתירין וכן ביו"ד סי' פ"ב סעיף ה' כתב וז"ל יש מי שאוסר ויש מי שמתיר ויש לחוש לדברי האוסר עכ"ל ועיין עוד לקמן בדברינו לסי' כ"ח אות כ"ז, משמע מכל הנז"ל דכשמביא מרן ז"ל סברא בסתם ואח"כ יש חולקין דדעתו לפסוק כסתם וכשמביא י"א וי"א דעתו לפסוק כס' ב', וכשהוא דעת החולקין או סברא א' להחמיר חושש להם לכתחילה וכשהוא להקל סומך עליהם בשעת הדחק, וא"כ הכא נמי גבי ר"ה שהביא דעת המחמירים בסתם ואח"כ החולקים בשם י"א דעתו להקל בשעת הדחק ולפיכך בסי' שכ"ה סעי' ב' שמצא מתירין בשעת הדחק פסק כמותן, ודו"ק:

ח) **שם** אם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית וכו' דגדול כבוד הבריות. אבל אם הוא בר"ה אין נדחה מפני כבוד הבריות. וה"ה בכלאים נמי חייב להגיד לו ואין נדחה מפני כבוד הבריות. שאגת אריה סי' כ"ח יעו"ש והביאו שע"ת אות ב' וכ"כ פתחי עולם אות ה' בשם אס"ח, אמנם הער"ה אות נ' כתב וז"ל אבל אם לא נודע לו וחבירו רואהו אפי' בר"ה א"צ להודיעו ולהפשיטו משוגג כמ"ש הרא"ש והטור ביו"ד סי' ש"ג ור"י נ"ע ח"ב וחס"ד סי' רפ"ה גבי כלאים ע"ש עכ"ל והביאו פקדת אלעזר ז"ל. אבל אם נודע לו בר"ה שהטלית שעליו פסול מן התורה צריך לפושטו בין טלית קטן בין טלית גדול ואפי' ישאר עומד ערום בשוק שאין כבוד הבריות דוחה את ל"ת שבתורה שנאמר אין חכמה וכו' נגד ה' ר"ז אות ד':

ט) **הגה.** ואפי' טלית קטן שתחת בגדיו א"צ לפשוט, וכן אפי' טלית גדול שלנו שאין לובשין אותו למלבוש וליכא ביזוי בהסרתו אפ"ה א"צ להסירו כיון דלא גזרו רבנן. ב"י, לבוש, מ"א סק"ז, ר"ז אות ח', וכ"כ ברכ"י אות ה וכתב ודלא כהרב זקן אהרן סי' קל"ד שחילק בדבר יעו"ש:

י) **שם** בהגה. וה"ה אם נפסק אחד מן הציציות ומתבייש לישב בלא טלית דיוכל ללבשו בלא ברכה וכו' עיין בהכנה"ג בהגב"י אות ח' שכתב שדקדק מתשובה זו שהביא ב"י דדוקא בשבת לבהכ"נ וקודם לבישתו מצא הטלית פסול מותר ללובשו בלא ברכה משום גדול כבוד הבריות דאסלא יהי' מעוטף בטלית כאחרים בושה היא לו שיאמרו שאין לו טלית מצויצת כהלכתה ואינו זהיר במצות. אבל אם בשעת לבישתו היה כשר ונתעטף בו ואח"כ נפסקו לו הציציות יכול להסירו

מעליו

לישב בלא טלית דיוכל ללובשו בלא ברכה מפני כבוד הבריות (ב"י בשם התשובי) ודוקא בשבת דאסור לעשות ציציות אבל בחול בכהאי גוונא אסור (מרדכי פ"ק ד' ל"א ע"ב):

דינה

כף החיים

מעליו דאין כאן משום גדול כבוד הבריות שהכל ראו שהיה לו ציצית מצוייצת כהלכה ואח"כ נפסקו לו הציציות יעו"ש. והביאו יד אהרן בהגב"י וכתב וז"ל ונראה דמשמעות מור"ם ז"ל משמע כדבריו שכתב וה"ה אם נפסק אחד מהציציות ומחוייב לישב בלא טלית דיוכל ללובשו בלא ברכה ומדכתב דיוכל ללובשו משמע שקודם לבישת הטלית נפסק ומ"ה כתב דיוכל ללבשו בלא ברכה וכו' עכ"ל. אבל הע"ת אות ט' כתב דמדברי מור"ם משמע דאפי' לבשו מקודם לכן ואח"כ נפסקו יעו"ש. ועיין ברכ"י אות ז' מ"ש על דברי היד אהרן הנ"ל וסיים וז"ל ומ"מ אף שיהיה כל לשון מור"ם בחד גוונא. ואיירי אם נפסק קודם לבישה וכמ"ש היד אהרן, משמעות דבריו ומדהשוה זה לדינו של מרן בשבת משמע דמידי"ה לא ירד לחלק בחילוק הכנה"ג ולדידיה דא ודא חדא היא בין נפסק קודם לבישה בין אחר שהיה לבוש ומ"ה לא דקדק בזה וכתב וה"ה אם נפסק וכו' ללובשו בלא ברכה דאיירי בראשו קודם לבישה דאידי ואידי חד שיעורא וכ"כ הס"ר דמדברי מור"ם משמע דלא כהרב היורי עיי"ש ודו"ק עכ"ל. וכ"מ מדברי הלבוש דאין חילוק בין אם נפסק בבואו לביה"כ קודם שלבשו או מלאו כך מופסק והוא מלובש בו בקהל ומחוייבים לישב בביה"כ בלא טלית יכול ללובשו ולישב בו משום כבוד הבריות רק שלא לברך עליו יעו"ש. ומ"מ כתב הכנה"ג אות ט' דהכל תלוי ברצון שהיה כליבם אם הוא מחוייב יכול ללובשו בלא ברכה. ואם אינו מחוייב אין שם משום כבוד הבריות יעו"ש וכ"כ א"ר אות ד' וכ"ד שע"ת אות ח' ע"ש. ומ"מ אם אירע לאדם כך יחזור אחר טלית בשאלה אם אפשר בכל מאמצי כחו כדי שלא יבא ללבוש בגד בת ד' כנפות בלא ציצית ובפרט לדעת מרן ז"ל בב"י דס"ל דאין כ"כ בזיון למי שיושב בפני הקהל בלא טלית כמו שיפשוט טליתו בשבת ואם אי אפשר לו בשאלה והוא מחוייב לישב בביה"כ בלא טלית אז יעשה כמ"ש מור"ם ז"ל ואין חילוק בין אם מלאו כך קודם שלבשו בין אח"כ כנז"ל וכמ"ש האחרונים:

ואם רואה בציצתו קודם שהולך לבה"כ דהציצית פסולים מסתפקנא אם רשאי לילך לבה"כ משום תפלה בציבור וללבוש הטלית משום כ"ה או דיתפלל בביתו בלא הטלית ואי ליכא עשרה בבה"כ מבלעדו עדיף לילך לבה"כ דזיכוי רבים עדיף. הגהות רע"א. והביאו פתחי עולם אות ח'. ונראה דה"ה אם יש עשרה בבה"כ אבל אינו יכול להתפלל בביתו בישוב הדעת דיכול לילך לבה"כ אבל מ"מ צריך להשתדל אולי אפשר בשאלה כמש"ל:

יא) **שם** בהגה. ודוקא בשבת וכו' ואם נודע לו מאתמול שהטלית שלו פסול אסור ללובשו בשבת דהו"ל לתקוני מאתמול. מ"א סק"ה. ר"ז אות ז' פרמ"ג א"א אות ח' ח"א כלל י"א אות ל"ב חס"ל אות ד' שתילי זתים אות י"א. וכן אם נודע לו קודם שיצא לכרמלית שהטלית שלו פסול ואח"כ יצא בו צריך לפשוט ואפי' יש גנאי גדול. פרמ"ג שם. והביאו פתחי עולם אות ז':

ואם נודע לו מאתמול שהטלית שלו פסול ושכח אתמול לעשות ציצית י"ל דהוי (כמו בסי' שנ"ה סעי' ג' בהגה) הגהות רע"א והביאו פתחי עולם אות ח':

יב) **שם** בהגה. ודוקא בשבת וכו' עיין ט"ז סק"ה שכתב דלא התיר הרמ"א אלא דוקא בשבת ומשום כבוד הבריות יעו"ש וכ"כ מאמ"ר אות ה'. אבל המ"א סק"ה כתב להתיר אפי' בחול אם אין ציצית נמצאים בעיר ודינו כמו בשבת יעו"ש. וכתב הפרמ"ג בא"א אות ח' דאעפ"י דהא"ר מפקפק בזה נראה כמ"א וכ"פ חי"א סי' י"א אות ל"ה פתח הדביר אות א' שתילי זתים אות י"א חס"ל אות ג'. ונראה דאם הוא בחול בבקר בהשכמה ואין נמצא באותה שעה ציצית לקנות להטיל בטליתו וה"ה מוכרח להתפלל באותה שעה מאיזה סיבה דינו כמו שאין ציצית נמצאים בעיר. ועיין מ"ש הפרמ"ג בפתיחתו להל' ציצית יעו"ש, ועוד עיי"ש בנסתפק אם יושב בחול בבה"כ ונפסקו שני חוטין כיון דיש פלוגתא אם עתה בעינן ב' חוטין או ד' חוטין נאמר דלא העמידו דבריהם במקום כבוד הבריות יעי"ש. ובתשובה מאהבה דעתו להקל ולצרף דעת הרמב"ם דס"ל מניין החוטין דרבנן ונדחה מפני כבוד הבריות יעו"ש והביאו פתחי עולם אות ח':

יג) **פעם** אחת נפסקו ציציותי בבהכ"נ ולא נשאר כ"א גדיל ופתחתי קלא שיהא קלא אחיל ומן התורה הוי ציצית. ואם מדרבנן אסור יש כאן משום כבוד הבריות. ותעשה ולא מ"ה דומה להטיל ציצית על ציצית בסי' יו"ד ס"ו אבל כאן נעשה בהכשר. פרמ"ג במש"ז אות כ' והביאו פתחי עולם שם. ול"ע דלעיל סי' י"א כתב הוא ז"ל במש"ז אות ג' והבאתי לשונו לעיל סי' י"ב אות י"ז דאם נפסקו כל החוטין עד הגדיל שהוא פסול מן התורה וצריך להתיר כל הגדיל ולעשות ממנו קלא גדיל וקלא ענף משום תעמ"ה יעו"ש. וא"כ איך כתב כאן דמן התורה הוי ציצית. ויש לומר דמ"ש כאן דמן התורה הוי ציצית, כגון דלא נפסקו כל החוטין לגמרי אלא נשאר מעט מהם מן הענף שזה כשר מן התורה כמ"ש הלבוש סי' י"ב והביאו במש"ז סי' י"ב אות ג' ובסי' י"א אות ג' הנז' ומ"ש ולא נשאר כי אם גדיל הוא לאו דוקא אלא נשאר מעט מזער ולפיכך פתח עוד מן החוטין כדי שיהא נראה קלא אחיל לעין, או י"ל דמ"ש בסי' י"א דאם אין נשאר מן הענף הוא פסול הוא לפי סברת הב"י דמצריך כדי עניבה מן הענף, ומ"ש כאן הוא לפי סברת ר"י דס"ל דדי כדי עניבה מן הגדיל והטעם כמ"ש הלבוש כיון דיכול לעשות מזה השיעור גדיל וענף סגי אפילו מדרבנן וכתב מרן ז"ל דמנהג העולם כהב"י והיכא דלא אפשר יש לסמוך על ר"י, והכא כיון שהיה בבה"כ ואין לו פנאי להתיר כל הציצית ולעשות ממנו גדיל וענף חשיב ליה שעת הדחק וסמך על ר"י דס"ל שלא יש בזה תעשה ולא מ"ה. כיון שנעשה בהכשר ויש בו שיעור לעשות ממנו גדיל וענף, אלא דלרווחא דמילתא התיר קלא מן הגדיל כדי שיהא נראה הענף לעין כיון שיכול לעשות זה בנקל וא"ל שיהוי מעט עליהם, ועיין ח"א סי' י"ב אות ז':

שם

יד דיני ציצית שעשאן א"י ונשים וטלית שאולה. ובו ה' סעיפים:

א א ציצית שעשאן א"י פסול דכתיב דבר אל בני ישראל לאפוקי א"י ב והאשה כשרה לעשותן: הגה ויש מחמירים להצריך אנשים שיעשו אותן וטוב לעשות כן לכתחלה: (מרדכי ה"ק והגהות מיימון מהלכות ציצית ותוס' דף מ"ב): ב ג הטיל ישראל ציציות בבגד בלא כוונה אם אין ציציות אחרים

באר הגולה
א מנחות מ"ב
ב תוס' והרא"ש שם.
ג הרא"ש בהל' ציצית פוסל ורמב"ם בפרק ח מהל' ציצית מכשיר

כף החיים

יד) **שם** בהגה. והוקא בשבת וכו' בתשו' שאילת שמואל סי' ה' נסתפק אם נפסקו ביום שני של יו"ט דלפי הטעם של המרדכי דבשבת לא הייתה התורה א"כ ביו"ט של דרבנן דמה"ת מותר לעשות ציצית לא פטרתו התורה אסור לו לישב בטלית שאינה מצויצת אבל לפי הטעם דבשוא"ת נדחה מפני כבוד הבריות מותר, והורה בשעת מעשה שיחליף טליתו עם אחר דהאחר הו"ל טלית שאולה ואם אינו מוצא תקנה זו המיקל לישב בטלית לא מצוין לא הפסיד עי"ש, והביאו פתחי עולם אות ח' מגרת זהב על קילור הש"ע סי' ט' אות ט',

טו) **שם** ודוקא בשבת וכו' אם נפסק ציצית בר"ה בט"ק א"צ לפושטו אפי' בחול דהפשיטה הוי גנאי גדול, ובשבת א"צ למהר לצאת מבהכ"נ כמ"ש ביו"ד סי' ש"ג, אבל בחול צריך למהר לילך לביתו לפושטו. והרואה בחבירו שנפסקו ציצית לא יאמר לו עד שיצא לביתו ומשמע שם בסי' שע"ג דיקראנו לבא לביתו ושם יאמר לו שיפשיטנו. מ"א סק"ח, ח"א כלל י"א אות נ"ה ר"ז אות ד' ואו' ט' שתילי זיתים אות י"א. ועיין במחה"ש ובח"א שם:

טז) **אם** נפסק הענף בחול בבהכ"נ ונשאר הגדול א"צ למהר לילך לביתו כי יש לסמוך על ר"י שמכשיר לעיל בנשאר כדי עניבה מן הגדול ותיכף כשיבא לביתו יפשיטנו מעליו ויטיל בו ציצית. פתחי עולם אות ח' בשם סדה"י:

א) **סעי'** א'. ציצית שעשאן נכרי פסול וכו' פי' שהטילן בבגד פסול. ואפי' ישראל עומד ע"ג. דאלו בטויה כשר להרא"ש כמ"ש סי' י"א ס"ב, מ"ז סק"א א"ר סק"א פרמ"ג א"א אות א' ח"א כלל י"א אות ל'. ואפי' תחבן לבד בכנף, או עשה חוליא או קשר ע"י נכרי פסול. פרמ"ג שם על שם הלבוש. והביאו פתחי עולם אות א'. ואפי' ישראל מסייעו פסול. א"ר שם והביאו שע"ת אות א' ודלא כשו"ת אות ה' אבל אם תלה הוטין בכנף ישראל ועשה חוליא אחת וקשר בענין דמתכשר מדאורייתא ואח"כ גמר העכו"ם כשר. א"ר שם. פרמ"ג שם, שע"ת שם פתחי עולם שם ועיין לקמן אות ט':

ב) **אם** ישראל והעכו"ם תלאו שניהם ביחד, תליא במחלוקת הב"י והש"ך לענין שחיטה ביו"ד סי' ב' סעי' י"א באוחזין בסכין ושוחטין דהש"ע פוסל והש"ך מכשיר יעו"ש, פתחי עולם שם בשם תשו' פרי הבוהה, וא"כ לדידן דאתכא דמרן סמכינן הוא פסול:

ג) **שם.** והאשה כשירה לעשותם, כתב הט"ז סק"א, לאפוקי מר"ת שפוסל נשים לעשיית הציצית כמו בתפלין בסי' ט"ל סק"א וכו' והא דנשים שלנו טוות ציצית זה מותר אפי' לר"ת דדוקא אתלייה בבגד הוא דקפיד כדאיתא בסמוך וזה מילתא אחריתא כנ"ל עכ"ל, וכ"כ הלבוש סעי' א' דתיקון הציצית וטויה ושזירה כשירה בנשים אפי' לדעת המחמירין יעו"ש, והביאו שכנה"ג בהגב"י אות א' מאמ"ר אות ב' וכ"כ עו"ת סק"ג ברכ"י אות ג' ובספרו מחב"ר אות ב', ר"ז אות ב', ח"א שם, פתחי עולם אות ב' ולא כקרבן נתנאל סוף פ' התכלת ובספרו נתיב חיים שכתב לר"ת אף הטויה אסורה בנשים, וכמו שהוכיח ג"כ המחב"ר שם מדברי הפו' יעו"ש:

ד) **שם** בהגה, ויש מחמירין להצריך אנשים שיעשו אותו וכו' וקטן דינו כאשה. מ"א סק"ג, ר"ז שם ח"א שם, חס"ל אות א' שתילי זיתים אות ג', ואפי' אם הגדול עומד על גבו ואומר לו שיעשה לשם מצות ציצית. ר"ז שם, ופסול לעשותם לסברה זו עד שיהיה בן י"ג שנה ויביא ב' שערות כמו כתיבת תפילין בסי' ט"ל, מחה"ש וכ"כ הפרמ"ג א"א אות ג' לדברי מ"א ואע"ג דכתב שם הפרמ"ג דהוא דוחק מ"מ כיון דכל הפו' הנ"ל כתבו כהמ"א, א"כ לדידן דחיישינן לכתחי' לר"ת כמ"ש מורי"ס ז"ל אין להניח קטן לעשותם לכתחי' עד שיהיה בן י"ג שנים ויביא ב' שערות בבירור ודלא כמ"ש פתחי עולם אות ג':

ה) **טומטום** כשר לעשותם דספק תורה לחומרא מן התורה וישנו בלבישה, ולמ"ד בני ולא בנות, י"ל בני ודאי ולא ספק, ואנדרוגינוס תליא בפלוגתא אי בריה הוא, פרמ"ג במש"ז או' ה' פתחי עולם אות א':

ו) **ציצית** שנעשו ע"י טומטום וכן ספק נכרי וספק ישראל כגון מצא תינוק מושלך במקום שיש מחצה נכרים ומחצה ישראל שחייב במצות מספיקא אם עשו ציצית כתב ישו"ע סי' י"ז אות ב' דכשרים, דספק תורה להחמיר מה"ת א"כ חשוב ישנו בלבישה, וכ"כ פתחי עולם שם, אבל צ"ע לענין ברכה כיון שזה תליא בפלוגתא אי ספיקא דאורייתא לחומרא מה"ת או מדרבנן ומרן ז"ל ס"ל כמ"ש הישו"ע שם והפרמ"ג כתב והב"ד באות הקודם למ"ד בני ולא בנות י"ל בני ודאי ולא ספק מדרבנן א"כ היאך יכול לברך וקיי"ל סב"ל על כן יש ליזהר מזה:

ז) **שם** בהגה, ויש מחמירין להצריך אנשים וכו', ולדידהו כל מצות שאין האשה מחוייבת בהן כגון לולב וסוכה אינה רשאה לעשותן, מ"א סק"ג, פתחי עולם אות ג', ועיין פרמ"ג א"א אות ג':

ח) **סעי'** ב' הטיל ישראל ציצית בבגד בלא כוונה וכו' המרדכי הביא פלוגתא בשתה אי הוי כלשמן או לא לכן צריך ליזהר שיאמר בפירוש שתולה אותם לשם ציצית כמ"ש הש"ע לענין טויה, ואני נהגתי לומר ליקבה"ו הריני מוכן להטיל ציציות בבגד ד' כנפות לקיים מה שאמרה תורה גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה כדי לזכור את כל המצות ולשמור ולעשות ולקיים אותם, וירמ"י או"א שכשם שאנחנו מקיימים מצוה זו בתחתון לבן כך תזכנו לקיים אותה כתקונה כמ"ש בתורתך ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ותזכנו לזכור

כג

באר הגולה
ד חולין ק"י מנחות ל"ו.
ה תוס' שם.

אחרים (מצויים) להכשירו יש לסמוך על הרמב"ם שמכשיר אבל לא יברך עליו. ג ד השואל מחבירו טלית שאינה מצויצת פטור מלהטיל בה ציצית כל ל' יום דכתיב כסותך ולא של אחרים אבל אחר ל' יום חייב מדרבנן מפני שנראית כשלו: הגה ואם החזירו תוך ל' וחזר ולקחו אינו מצטרף רק בעינן ל' יום רצופים. (נימוקי יוסף הלכות ציצית) ה שאלה כשהיא מצויצת מברך עליה מיד:

מותר

כף החיים

כל מצותיך ולשמור ולעשות ולקיים אותם ולהשלים תיקון נר"ן בגלגול זה ונזכה לחלוקא דרבנן לעת"ל וברחמיך הרבים תחפוץ בנו ותרצינו ויהי נועם וכו' חס"ל אות ב' וכ"כ הרה"ג בן א"ח פ' לך לך אות ג' ועיין זכ"ל ח"א אות ל' וכתב שם הרב בן א"ח לכן כל אדם יזהר שלא לסמוך בתליית החוטין ותיקונם אלא על אדם ירא שמים ומוחזק בכשרות ובקי ויודע לכוין לשם מצוה ולעשות כל הדברים כתקונם עכ"ל ועיין לעיל סי' י"א אות ד':

ט) **שם** בלא כוונה אם אין ציצית אחרים וכו' היינו שעשה חוליא א' וקשר עליון שהוא מדאורייתא בלא כוונה, אבל אם עשה חוליא א' וקשר עליון בכוונה אעפ"י שעשה אח"כ השאר קשרים וחוליות בלא כוונה גם בדאיכא ציצית אחרים יש להכשיר כמ"ש לעיל אות א' וכ"כ ב"י. עו"ת אות ד' א"ר אות א' שתילי זיתים אות ו' בשם ב"י וא"ז. ועיין בדברינו לעיל סי' י"א אות מ"א:

י) **שם** אם אין ציצית אחרים וכו' וא"ת יתירם מהבגד ויחזור ויתנם בבגד בכוונה, וצ"ל דמיירי בשבת וי"ט כגון שנפסק אחד מהראשים ואם יתירם יהא אסור לחזור וליתנם בבגד [עיין בדברינו לעיל סי' י"ב אות ד'] מ"א סק"ד ועיין מחה"ש, א"נ ניתקו חוטי הערב פחות מקשר אגודל כשסי' י"א סעי' יו"ד דאם יתיר ויהיה לכתחילה פסולין מן התורה רשאי לסמוך על הרמב"ם, פרמ"ג א"א אות ד', א"נ דמיירי בציצית דקים ובלוים כי קרוב הוא שהם מתקלקלים בהתרה ושוב לא יועילו ולכן כתב דיסמוך על הרמב"ם, מחב"ר אות ג' והביאו שע"ת אות ד' ועיין עו"ש במחב"ר שהביא תירוצים אחרים בשם הפוס' יעו"ש:

יא) **שם** יש לסמוך על הרמב"ם וכו' וכ"כ הלבוש סעי' א', וכ"כ האחרונים ר"ז אות ג' ח"א כלל י"א אות ל"א בן א"ח שם, ודלא כמ"ש הב"ח והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ב' שהם פסולים לגמרי:

יב) **שם** אבל לא יברך עליו, דרש"י והרא"ש ס"ל דבעי תלייה ג"כ לשמה, ב"י, ט"ז סק"ג, שתילי זיתים אות ו' פתחי עולם אות ו':

יג) **שם** אבל לא יברך עליו, וה"ה דאסור לצאת בו לר"ה, כמ"ש מ"א סי' י"ג סק"ז, וכ"כ ח"א אות הנ"ל, וכ"כ לב"ש:

יד) **סעי'** ג' השואל מחבירו טלית שאינה מצויצת פטור וכו' ז"ל התוספות פ' כ"ה דף ק"י ע"ב והרא"ש שם סי' כ"ו הביאם ב"י לברך על טלית שאולה נראה דטוב שלא יברך ואעפ"י שהיה אומר ר"ת דנשים מברכות על סוכה ולולב אע"ג דפטורות והביא ראיה מדרב יוסף וכו' מ"מ לא דמי לטלית שאולה וכו' ואעפ"כ המברך לא הפסיד עכ"ל וכ"ה הסמ"ג והסמ"ק הביאם ב"י, [וכתב המאמ"ר אות ד' מ"ש התו' והרא"ש דהמברך לא הפסיד דבר פשוט הוא דהיינו דוקא להתו' והרא"ש ודעמייהו, אבל להרמב"ם ורש"י ודעמייהו דס"ל דאין הנשים יכולות לברך על מ"ע שהז"ג ה"נ הכא לא יברך וכבר פסק מרן ז"ל כהרמב"ם ז"ל לקמן סי' י"ז ובסי' תקפ"ט עי"ש עכ"ל] וכתב הרא"ש שם ע"ז ונ"ל דהא דטלית שאולה מיירי ששאל טלית שאינה מצויצת, אבל השואל טלית מצויצת אדעתא דהכי השאילה לו שיברך עליה, ואם א"א לו לברך אלא א"כ תהיה שלו הוי כאלו ניתנה לו במתנה על מנת להחזירה וכו' עכ"ל ובדיני הלכות ציצית על כסות יום אם חייב בציצית בלילה כתב הרא"ש ראה באשכנז לפני יוה"כ כשמשכימים שש"ל מתעטף בטלית של אחר כדי להפטר מן הברכה משום טלית שאולה משום דמספקא להו בטלית שאינה שלו אם צריך לברך או לא, ואח"כ כתב דנראה לו דטועים הם דהא דטלית שאולה פטורה מן הציצית היינו השואל מחבירו טלית שאינה מצויצת עד ל' יום פטור מלהטיל בה ציצית שנאמר גדילים תעשה וכו' אבל בכסות שאינה שלך לא חייבתך התורה לעשות גדילים אבל השואל מחבירו טלית מצויצת צריך לברך וכן מצאתי שכתב בעל העיטור ז"ל עכ"ל הביאו ב"י, משמע שהוא מפרש מ"ש התוספות דטוב שלא לברך על טלית שאולה הוא דוקא בשואל טלית שאינה מצויצת והניח לה ציצית בתוך ל' [ודברי מ"א סק"ה הביהו באה"ט הוא בקיצור עיין מחה"ש] אבל השואל טלית מצויצת פשיטא דמברך וכמו שפסק מרן בסעי' זה. וכתב הט"ז סק"ד וז"ל ונ"ל דהא דמחייב הרא"ש ברכה בטלית שאולה מצויצת היינו בטלית המיוחד למצות ציצית כי הנהו טליתות של בהכ"נ או מה שקורין ד' כנפות דזה ודאי לא מקנה לו אלא לעשות המצוה ולברך עליו כדאמרן אבל במלבוש של ד' כנפות שאדם לובש בו דרך מלבוש אלא שמטיל בו ציצית משום שיש לו ד' כנפות השואל לחבירו מלבוש כזה אין השואל מברך עליו דאין לנו בירור שהשאילה לשם מצוה דילמא למלבוש בעלמא השאילה לו וזה דומה לטלית של אחרים שאין חייב השואל לעשות בה ציצית אע"ג שהשאילה לו מ"מ אמרינן דרצונו היה להשאילו למלבוש לחוד כדאמרן עכ"ל וכ"כ הפרמ"ג במש"ז אות ד' ח"א כלל י"א אות כ"א, והרש"ל פכ"ה סי' כ"ג חלק על דברי הרא"ש הנ"ל יעו"ש שהאריך ומסיק דמ"מ ראוי לכל ירא שמים שלא ילבש טלית שאינו שלו ואם אין לו טלית אחר ילבשנו בלא ברכה כי הברכות אינם מעכבות. וכ"כ החס"ל או' ג' עוד כתב שם הרש"ל דאפי' לדעת המברכים על טלית שאולה היינו הטלית שלובש בעת התפילה עם הנחת תפילין שהוא לזכרון כמו תפילין וכו' אבל מי שלובש כדי לעלות לתורה או לירד לפני התיבה בודאי יראה שאין לברך כלום עכ"ל והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ד' ט"ז שם. ח"א שם. אבל הא"ר סק"ז הביא כמה פוסקים לדחות דברי רש"ל ומסיק לברך

על

ד ימותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת: הגה וה״ה בתפילין (נ״י פרק הספינה) אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו בלא דעתו דחיישינן שמא יקרע אותם

באר הגולה
ו הרא״ש שם בחולין וסמ״ק ורבינו ירוחם.

כף החיים

על טלית שאולה אפי׳ לעלות לס״ת או לירד לפני התיבה יעו״ש, והביאו פרמ״ג א״א סק״ו והזכ״ל במעי׳ ברכות ח״א אות פ׳ יעו״ש, נמצינו למידים מכל הנ״ל דהשואל טלית שאינה מצויצת והטיל בה ציצית בתוך ל׳ לדעת התוספות והרא״ש המברך לא הפסיד כמו שהנשים מברכות ע״מ עשה שהזמן גרמא ולדעת מרן ז״ל ודעמיה אינו יכול לברך, והשואל טלית מצויצת לדעת התו׳ והרא״ש ומרן ז״ל מברך עליה מיד ולדעת הט״ז וה״א הוא דוקא בטלית המיוחד למצות ציצית אבל לא בבגד של ד׳ כנפות, ולדעת רש״ל והחס״ל אין לברך על טלית שאולה כלל. ולפי חילוק שעשה הרש״ל לדעת המברכים הוא דוקא בטלית שלובשים בשעת התפילה והנחת תפילין, אבל לא בשעת עליית ס״ת וכדומה, ולפי דעת המ״א סק״ו והא״ר והזכ״ל גם בשעת עליית ס״ת או נשיאת כפים וכדומה יכול לברך וה״נ לפי מה דק״ל סב״ל אפי׳ כנגד הרבים ואפי׳ כנגד מרן ז״ל כמ״ש הזכ״ל בח״א הלכות ברכות אות ס׳ וח״ג אות ס׳ הין לברך על טלית שאולה כלל. אמנם נשאר לנו דבר אחד שכתב מרן ז״ל בב״י וכן נהגו לברך על טלית שאולה וק״ל כנגד המנהג לא אמרינן סב״ל כמ״ש הזכ״ל שם וא״כ מצד המנהג יכולין לברך על טלית שאולה וליכא חששא דסב״ל אבל אפשר לפרש דברי מרן ז״ל כפי החילוק שכתב הרש״ל ז״ל דאפי׳ לדעת המברכים היינו דוקא בשעת הנחת תפילין ותפילה אבל לא בעליית ס״ת ונשיאת כפיים וכדומה דזהו דרך עראי ומצד המנהג וא״כ אינו יכול לברך על טלית שאולה כ״א שאלה להתפלל בה דוקא ולא לדבר אחר ואע״ג דכתבו שם הא״ר והזכ״ל ח״א בה״ב אות ט׳ דנהגו לברך על טלית שאולה גם בעליית ס״ת וכדומה אין ראיה מזה דאפשר דוקא במקומן נהגו ולא במקומות אחרים שהרי הט״ז כתב דנהגו לברך עליהם דוקא בתפילת הבקר משום ק״ש אבל אח״כ כ״ז ששאל לעלות בו לתורה וכו׳ א״ל לברך עליו נמצא דזה המנהג לברך כדי לעלות לס״ת אינו מוסכם על כן יש להחמיר ושוא״ת וכ״ש במילי דברכות דסב״ל ואין לברך על טלית שאולה אלא דוקא אם שאלה כדי להתפלל בה ובזה יש לסמוך על המנהג אבל אם שאלה כדי לעלות לס״ת או לדוכן וכדומה לא יברך וכן פסק הרה״ג בן איש חי פרשת לך לך אות ה׳ דאם שאל טלית מצויצת ללבשה כדי לעלות לדוכן או לעלות לס״ת וכיוצא לא יברך עליו אבל אם שאל בעבור לקיים מצות עיטוף בציצית יוכל לברך ולסמוך על המנהג ומיהו ירי״ש יתרחק מטלית שאולה היכא דאפשר לו עכ״ל בקיצור, אמנם אם יש מנהג לברך גם אם שאלה לעלות לס״ת וכדומה אין למחות בידם מאחר שכן נהגו ויש להם על מה לסמוך אבל אין ליקח המנהג אלא מן הלומדים לא מאחר עמא דארעא שטועים מה שעולה בדעתם :

טו) **טלית** של הקדש ולדקה מברכין עליו לכ״ע אפי׳ לבשו כדי לעלות לס״ת או לדוכן. א״ר סק״ו פרמ״ג א״א או״ו ש״ן דף ל״ד ע״ד חס״ל או׳ ו׳ שתילי זיתים או׳ י״ב קיצור ש״ע סי׳ ט׳ או׳ י״א בן איש חי שם :

שם השואל מחבירו טלית וכו׳ והשוכר דינו כשואל, עו״ת אות ו׳ א״ר אות ה׳ :

טז) **סעי׳** ד׳, מותר ליטול טלית חבירו וכו׳ מלשון ר״י שהביא ב״י. שכתב וז״ל ואותם שלוקחים ציצית שמונחים בבה״כ וכו׳, משמע דדוקא אם הציציות מונחים כך בבה״כ על האצטבא או בחלון שאין בו דלת ומנעול מותר ליטול, דאמרינן כיון שהניחו כך ולא הצניעו בדלת ומנעול לא קפיד וניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה וכ״מ מלשון הרא״ש ומרן ז״ל שכתבו ואם מצאה מקופלת וכו׳ משמע שמצאה כך מונחת בלא דלת ומנעול אבל אם הטלית מונח בתיבה או בחלון שיש בו דלת ומנעול לא אמרינן שיביא מפתח ויפתח התיבה או החלון ויקח הטלית משום דניחא ליה וכו׳ דודאי הבעלים מקפידים על זה, וכן אותם הנותנים טליתותיהם לשמש להצניע אותם אצלו בדלת ובמנעול י״ל ג״כ שהם מקפידים כיון שהם נותנים אותם לו להצניעם בדלת ובמנעול ע״כ אין ליקח אותם אלא דוקא מדעת בעלים ולא מדעת השמש אלא א״כ יודע השמש בבירור דבעלים אלו אינם מקפידים כגון שנתנו לו הבעלים רשות ליתן אותו לאחרים בשאלה:

יז) **שם** מותר ליטול טלית חבירו וכו׳ דוקא באקראי אבל בקביעות אסור. ב״ח, שכנה״ג בהגה״ט, מ״א סק״ז פרמ״ג א״א אות ז׳ עט״ז ר״ז אות י׳ ח״א כלל י״א אות כ״ב שתילי זיתים אות י״א ש״ן דף ל״ד ע״ד קיצור ש״ע שם, ודוקא בבה״כ מותר אבל להוציאו מבה״כ וללבוש טלית ולהניח תפילין אסור, דלא ניחא ליה שיטול את שלו ממקום שהניחו. יש״ש בפרק כ״ה סי׳ כ״ג. שכנה״ג שם ט״ז סק״ו מ״א שם עט״ז ר״ז שם ח״א שם ש״ן שם חס״ל אות ד׳ קצור ש״ע גם שתילי זתים אות י״ג. ועיין שע״ת אות ז׳ :

אם בשבת יום אסיפה כגון לשמוע ש״ן ומרוב הדחיקות יוזק הטלית וכה״ג אסור ליקח שלא מדעתו, דכעין זה לא מחלי אינשי, פתחי עולם אות י״א בשם ת״א :

יח) **שם**, מותר ליטול טלית חבירו וכו׳ ואם נתקלקל הטלית צריך לתקנו ואם לא תיקנו לא יצא, עמודי השלחן על קיצור הש״ע סי׳ ט׳ אות ט״ו, ועיין בתשו׳ על אורות סי׳ א׳ שכתב דאם נקרע הטלית באונס או נפסל האתרוג דפטור מלשלם כיון דאיכא למ״ד דבכל פנים אמרינן ניחא ליה וכו׳ יעו״ש והביאו פתחי עולם או׳ י״ב, ועיין בתשו׳ זרע אמת ח״ב סי׳ קמ״ג :

יט) **שם**, מותר ליטול טלית חבירו וכו׳ הפרמ״ג במש״ז סק״ו נסתפק אם רשאי ליקח טלית מבית חבירו כי בב״י הביא אותן המניחין טליתותיהם בבה״כ הא בביתו לא וכו׳ עכ״ל מיהו מדברי המ״א סק״ז שכתב בשם רש״ל משמע שאין חילוק וכ״מ בעט״ז, ח״א שם ש״ן שם חס״ל שם קיצור ש״ע שם, וכ״כ ר״ז שם

בכדיה וז"ל אבל לא יוליאנו מאותו מקום למקום אחר כגון מבית הכנסת לביתו או מבית בעלים לבה"כ ואפי' יחזור ויניחנו במקום שנטלה שם אסור עכ"ל, אמנם כשבעליו עמו ודאי ורואי שישאל ממנו דאין סומכין על החזקה במקום דאפשר לברר בקל, וכ"ש אם יודע בו שהוא מקפיד, כמ"ש הפרמ"ג שם:

כ) **שם** ולברך עליה וכו' אע"ג דדעת רש"ל אין לברך על טלית שאולה וכן דעת הט"ז בסק"ה וכתב שם הט"ז וכ"ש אם נוטל אותו שלא מדעת חבירו עכ"ל ולדעת הסמ"ק אם מלאו מקופל צריך ליטול רשות וכן היא סברה ב' של המרדכי, מ"מ יכול לסמוך על המנהג שכתב מרן ז"ל בב"י וכן עמא דבר ולברך ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל כמש"ל. וכ"כ בי"ע אות ט"ז בשם האחרונים דמברך מיהו ירא"ש ירחיק עצמו מזה בכל מה דאפשר כמש"ל אות י"ד יעו"ש ובפרט האידנא דחזינא רובא דעלמא קפדי:

כא) **שם**, ובלבד שיקפל אותה וכו', נהגו בקושטא שבאים יחידי קהל א' לקהל אחר בשביל שמחת חתן או כלה או ברית מילה או לשמוע דרשה או לסבה אחרת ואם מתפללים שם הם מתעטפים בטלית חבריהם ומניחים אותה בלתי מקופלת והולכים להם, ולכאורה אין למנהג הזה מקום דהסמ"ק והמרדכי והרא"ש ורבינו ירוחם כתבו שצריך לקפלה כבראשונה, ואולי סמכו על פשט דברי נמוקי יוסף שהביא רבינו ב"י שנראה מדבריו דאפי' בלא קפול שרי ואין זה מספיק כיון דלשאר רבוותא צריך שיקפלנו מה להם ליכנס בספק ברכה לבטלה, ונראה דכיון דיש שמש הקהל שלוקח הטליתות ומקפלן כבראשונה ומניחן בכיסן הו"ל כאלו קפלו הם, ועוד כיון שזה הולך לקהלתו של זה וזה הולך לקהלתו של זה מסתמא אין מקפידין על זה אם מניחין אותם בלתי מקופלים ומנהגן של ישראל תורה היא, כנה"ג בהגה"ט, ש"ן דף ל"ד ע"ג. ול"ע על הרב בית עובד אות י"ז שהביא דברי כנה"ג הנז' ולא כתב כ"א טעם הא' שכתב הכנה"ג מפני שיש שמש וכו' ומדברי הכנה"ג נראה שלא סמך על טעם זה בלבד מפני שיש שמש וכו' אלא מפני טעם אחר ג"כ מפני שאין מקפידים, והטעם נראה לי שלא סמך הכנה"ג על טעם מפני שיש שמש בלבד והולרך לטעם אחר, מפני שאפשר שהשמש יתעכב מלקפלו או ישכח ויקפידו הבעלים. לפיכך כתב טעם אחר מפני שאין מקפידים, ועוד מדברי הכנה"ג בהגב"י בסי' זה ובסי' ש"ב נראה דטעם העיקר הוא מפני שהולכים זה אצל זה אין מקפידים, ול"ע על הבי"ע:

כב **שם**, ובלבד שיקפל אותה וכו' שאם לא החזירה מקופלת ודאי לא ניחא ליה למאריה והו"ל שואל שלא מדעת והוי גזלן, ועליה אמר הכתוב ובוצע ברך נאץ ה', ב"י בשם רבינו ירוחם, וכ"כ הלבוש שתילי זיתים אות י"ב. ואע"ג דניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בין בגופיה בין בממוניה בעינן שיקפל אותה, שאם לא יקפלנה נמצא הטלית ניזוק אחר עשיית המצוה ולא ניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה אלא בשעת עשיית המצוה. תומת ישרים סי' מ"ו כנה"ג בהגב"ט עו"ת אות י"א עיקרי הד"ט סי' ב' אות ג':

כג) **שם** ובלבד שיקפל אותה וכו' מלשון הרא"ש פי' כל הבשר סי' כ"ו והביאו ב"י שכתב וז"ל ויקפלנה כבראשונה, משמע שצריך לקפל אותה כמו שהיתה מקופלת בתחלה וכ"מ מלשון המרדכי ורבינו ירוחם שהביאם ב"י אמנם הכנה"ג בהגב"י סי' ש"ב כתב וז"ל באם מקפלו שלא כסדר קיפולו הראשון אף בשבת מותר להתעטף בטלית חבירו, דאין אדם מקפיד אלא אם מניחו בלתי מקופל מכל וכל, אבל אם מקפלו אפי' שאינו כסדר קיפולו הראשון אינו מקפיד וכו' והרא"ש שכתב בפי' כ"ה ואם מצאה מקופלת יחזור ויקפלנה כבראשונה לאו למימרא שצריך לקפלה כקיפול הראשון אלא הא דקאמר כבראשונה אעיקר קפול קאי, והכי קאמר צריך שיקפלנה כמו שמצאה מקופלת וכו' עכ"ל משמע מזה שאין צריך לקפלה כמו קיפול הראשון, אבל נראה שלא כתב זה הכנה"ג אלא כדי למלא היתר בשבת ליקח טלית חבירו ולקפלו שלא כסדר קפולו דלדעת מרן ז"ל בסי' ש"ב סעי' ג' מותר אבל בחול כיון שיכול לקפלו כסדר קיפולו הראשון מודה גם הכנה"ג שצריך לכתחילה לקפלו כסדר קיפולו הא' ועוד דאפי' הכנה"ג עצמו לא כתב זה אלא בדרך אפשר, ונראה שלא סמך ע"ז הטעם בהחלט שהרי כתב אח"כ טעם אחר מפני שהולכים זה אצל זה ואין מקפידין כאשר יראה הרואה בכנה"ג הגב"י סי' י"ד וסי' ש"ב. וז"ש הפרמ"ג בא"א אות י"ט בכנה"ג מחמיר בחול שיקפל כקיפולו הראשון ובשבת אעפ"י שאין כקיפולו הראשון יעו"ש. נראה שהבין מדברי הכנה"ג הנ"ל דאין לסמוך ע"ז הטעם כ"א דוקא בשבת מפני שא"א לקפלו כקיפולו הא' ודוק, ודברי הפרמ"ג הנ"ל הביאם פתחי עולם אות י"ג ומסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' ט' אות ו' ומ"ש המ"א סק"ט אפי' שלא כסדר קפולו הראשון ובשבת אפי' אין מקפלו כלל שרי, כבר כתב עליו הפרמ"ג שם דדבריו ל"ע וכ"כ תפלה לדוד דף יו"ד ע"א דדברי מ"א ל"ע יעו"ש והביאו עיקרי הד"ט סי' ב' אות ג' וגם היא הניח דברי המ"א בל"ע. ואעפ"י שיש מן האחרונים שהביאו דברי מ"א הנ"ל והם ר"ז אות ט' ושתילי זיתים אות י"ב, מ"מ יש להחמיר ובחול יקפלנו כדרך קיפולו דוקא אם אפשר ובשבת יקפלנו שלא כדרך קיפולו דחיישינן שמא הבעלים מקפידים והויא ברכתו לבטלה. וכ"כ א"ר או' ח' דטוב ליזהר יעו"ש ועיין בדות שא"ז:

כד) **והנה** בענין קיפול הטלית בשבת דעת מרן ז"ל בסי' ש"ב סעי' ג' להתיר אם מקפלו שלא כסדר קיפולו הראשון, ואע"ג דכתב מרן ז"ל שם סברא זו בשם יש מי שאומר י"ל דהלכה פסוקה ומוסכמת היא אלא שכן דרך הרב"י שדין חדש שלא מצאו בפי' כ"א בפוסק א' כותבו בלשון יש מי שאומר. וכמ"ש הש"ך בח"מ סי' מ"ב סק"ך ובעלי כללים אחרים שהזכירם יד מלאכי בכללי הש"ע יעו"ש, ואח"כ ראיתי בעיקרי הד"ט סי' ב' אות ג' שכתב בהדיא כדברי ושמחתי שנתכוונתי לדעת גדולים ודלא כמ"ש מהכ"ש דיש פלוגתא בזה יעו"ש:

והנה סברא זו הביאה ב"י בשם המרדכי והיא בפרק ואלו קשרים אית שפ"א וז"ל כתב ראבי"ה ש"מ דטליתות שלם לבנים שאין צריך בחלופן בו ביום אחר לאתו מבה"כ לא שנא חדשים ולא שנא ישנים אסור

נקפלן

לקפלן אפי' באדם אחד. וה"מ בסדר קיפולו הראשון אבל שלא בסדר קיפולו נראה דמותר אפי' בב' בני אדם עכ"ל. ומשהביא מרן ז"ל סברה זו בסתם גבי כלים משמע דדעתו ז"ל דעת עליון דלא יש חילוק בין טלית לשאר כלים דכל שהוא שלא כסדר קיפולו הראשון מותר לקפלו ואפי' אם אין לובשו עוד באותו היום שזה הוא דעת המרדכי. וכ"כ א"ר שם אות ט' ר"ז שם אות ט' פתחי עולם שם אות ט"ז נזר ישראל סי' ל"ב אות י"ט :

מיהו מ"ש ח"א כלל מ"ד אות כ"ד וז"ל דאם מקפלו שלא כדרך קיפולו הראשון הכל מותר ודוקא שרוצה ללובשו בשבת דאל"כ הכל אסור דבריו צ"ע דדברים אלו שלא כדרך קיפולו מותר הם לקוחים מהמרדכי והמרדכי כתב אפי' אין לובשו באותו היום אם אין מקפלו כדרך קיפולו הא' מותר וצ"ע. ואפשר שלא ראה דברי המרדכי בשורשם, ועיין מ"ש הרב בן איש חי פ' ויחי אות י"ג. ומ"ש מ"א בסי' זה סק"ט כבר כתבו עליו דדבריו צ"ע. או אפשר לומר דדברי מ"א חוזרים על מנהג שכתב הכנה"ג דזה בא לקפלו של זה וזה בא לקפלו של זה לפיכך אין מקפידים זה על זה אם מניחים הטלית בלא קיפול. ודלא כמ"ש מחה"ש. וא"כ כיון שמלינו דעת מרן ז"ל והאחרונים מתירים לקפל שלא כסדר קיפולו הא' ואפילו אין לובשו בו ביום הכי נקטינן וא"כ הלוקח טלית מחבירו בשבת נמי צריך לקפלו שלא כסדר קיפולו הא' דחיישינן שמא מקפיד והויה ברכתו לבטלה, וכ"כ עו"ת בזה הסימן אות י"ב, פרמ"ג א"א סי' ש"ב אות ו' עיקרי הד"ט שם:

כה) **כתב** בכלבו, ועכשיו שנהגו לקפל כל הכלים אפשר דקיפול דידן לא דמי לקיפול שלהם שהיו קפדין מאד לפשט קמיטו ולהניחו תחת המכבש ולא כן אנחנו עושים עכ"ל, והביאו ב"י סי' ש"ב וכ"כ בס' ארחות חיים והביאו הברכ"י שם אות ג', פתחי עולם שם אות ט"ז. ואע"ג דמרן ז"ל בש"ע לא פסק כן מ"מ אין למחות ביד הנוהגין לעשות כן כי יש להם על מה לסמוך אבל כל אדם צריך ליזהר אם בא לקפל שיקפל שלא כדרך קיפולו הראשון כמ"ש מרן ז"ל וכמ"ש לעיל באות הקודם והא דצריך ליזהר לקפלו שלא כדרך קיפולו הראשון היינו אם אינו רוצה עוד ללובשו באותו היום כמש"ל אבל אם פשט הטלית בשחרית ודעתו לחזור ללובשו במנחה מותר לקפל אפי' בדרך קיפולו הראשון. עיין ברכ"י סי' ש"ב אות ה' ובדברינו לשם אות ל"ב :

כו) **אין** נכון להניח הטלית בלא קיפול בלילה ואם שכח ולא קיפלו ועבר עליו הלילה אז כשילבשנו למחר ינערנו תחלה. בן איש חי פרשת נח אות ט"ז בשם האחרונים. עוד כתב שם הרב הנז' בשם האחרונים שכל אדם יקפל טליתו כל יום אחר תפלה בידו ולא יתננו לשמש לקפלו דקשה למזל עכ"ל וכן הוא בספר רפואה וחיים פי"ב אות קפ"ז והביאו הרב יפה ללב ז"ל בח"ג סי' י"ח אות א' :

כז) **שם** בהגה, וה"ה בתפילין. וצריך שיקפלן אם מצאן מקופלין ובלא יוציאן ממקום שהניחם שם שמא יקפיד עליו בעל התפילין והוה מצוה הבאה בעבירה. ר"ז אות י"ב. ודוקא באקראי אבל בקביעות אסור כמ"ש הב"ח ועיין לעיל אות י"ז, וכן דוקא אם הם מונחים בביה"כ אבל אם הם סגורים בדלת ובמנעול או אם נתנם לשמש להצניעם בדלת ובמנעול אין ליקח אותם בלא רשות. כמש"ל אות ט"ז גבי ציצית :

כח) **אין** חיוב לאדם להשאיל טליתו לברך עליו למי שדר בכפר ואין לו טלית כדי שהוא יצטרך לשאול טלית לעצמו מאחרים בעירו לברך עליו. שו"ת בית יעקב סי' קי"ד והביאו באה"ט אות ד' בי"ע אות י"ח:

כט) **אם** מתפללים מנחה בבית בעה"ב ולא יש שם כי אם טלית אחד לבעה"ב יכול לכבד לגדול ליתן לו הטלית ודלא כהחק"ל סי' ד' שהעלה שאינו יכול לכבד הגדול ליתן לו טליתו יעו"ש שאין הנדון דומה לראיה ופשוט שיוכל לכבד וכן עמא דבר וכן ראיתי שנהגו בפני רבנים מאורי אור בעה"ק ירושת"ו כמה פעמים ואין פוצה פה. הרב יוסף אומץ סי' ס"ה אות ד' ורמזו הרב עיקרי הד"ט סי' ב' אות ע"ד. זכ"ל ח"ג או' ט' בי"ע אות י"ט. ועיין לב חיים סי' ל"א מ"ש בזה וכיוצא בו:

ל) **מי** שנדר טלית לקהל להתעטף בו ש"ץ לפני העמוד אין היחיד רשאי לשאול אותו ולברך ואף בלא ברכה י"ל דאינו רשאי דדעת הנודר רק לש"ץ וכבר אינו שלו לומר ניחא לקיומיה מצוה בממוניה, פרמ"ג בא"א סי' תרל"ד אות ה' והביאו הר"ש בזה הסי' פתחי עולם בזה הסי' אות י"א :

לא) **שם** בהגה, אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו וכו' והטעם כתוב בב"י והביאו ב"י דשמא יבא לקרות בהם הרבה עד שיקרע מרוב משמוש, וכתב מ"א סק"י ומשמע מזה דאפי' באקראי אסור ללמוד בהם יעו"ש וכ"כ ר"ז אות י"ג חה"ל אות ה'. ואפי' אם היו מונחים בביה"כ אסור, פרמ"ג במש"ז אות ז' וכתב שם הפרמ"ג והעולם נוהגים בבה"כ כשמואלים סידור תפלה וכדומה של חבירו שלוקחים בלא דעת בעליו ואיני יודע היתר לזה עכ"ל והביאו עמודי השולחן על קיצור הש"ע סי' ט' אות ט"ו פתחי עולם אות י"ג, וזה לשון פחס"ל שב ורבים אין נזהרין בזה וה' הטוב יכפר בעדם כי שגגה היא דמה יסכון גבר לטרוח ולהיות יגע לריק בעשותו מצוה בעבירה לקבל נגע תחת עונג הלא ההעדר טוב שאם ישב האדם ולא עבר עבירה נותנים שכר כעושה מצוה וראוי לכל ישראל למחול ולפרסם דניחא ליה למעבד מצוה בספריו ולא יענש שום אדם בסיבתו ואפי' המניחים סידורי תפלות בבה"כ מאחר דנהוג עלמא ליקח סידור לתפלה מן הבא בידו סתמו כפירושו דהמניחו שם אינו מקפיד וניחא ליה דלעביד מצוה בממוניה כל שיחזור ויניחנו במקום שהיה. ומעיקרא נמי לא יוציאנו ממקום למקום בלי ידיעת בעלים, דמשכחת לה שאותו הפרק יבקשנו בעליו לצרכו ולא ימצאנו ויכעוס על הנוטלו. וכן בספרים של הקדש לא ניתנה רשות להוציאם מבה"כ או בה"מ דלא ניחא לזה למקדיש שיבואו לידי איבוד ותכלה קרנא אלא שילמדו במקום שהם עכ"ל. ועיין בח"מ בהגה סס"י קס"ג שכתב וז"ל נמצא בתקנות קדומות שלא להוציא טלית או ספר מבה"כ בלי רשות בעלים עכ"ל והביאו ש"ך דף ל"ד ע"ד מחה"ש אות יו"ד פתחי עולם אות י"ג:

באר הגולה
ז חולין קל"ו:
א מנחות מ"א ושבת כ"ב וכשמואל

אותה בלמודו (כ"י הלכות קטנות): ה ז טלית של שותפין חייבת בציצית דכתיב על כנפי בגדיהם

טו אם להתיר ציצית מבגד לבגד ודין נקרע הטלית. ובו ו, סעיפים:

א א מותר להתיר ציציות מטלית זה וליתנם בטלית אחר אבל שלא להניחם בבגד אחר לא: הגה ודוקא בטלית של בר חיובא אבל מותר להתיר הציצית מטלית של מתים (מרדכי ותוס' פ' ב"מ: דף כ"ב) אינו

כף החיים

לב) **שם** בהגה. אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו וכו' מיהו אם הוא ה"ח והפקידו אצלו ספרים ואין לו ספר כיוצא בזה מותר לקרות ולהעתיק ממנו כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו. רמ"א בהגה ח"מ סי' רצ"ב סעי' ך' וכ"כ הט"ז בסי' זה סק"ז. א"ר אות ט' וכתב שם השמ"ע דאם כרך ותחת הספר בקשר משונה דגילה דעתו דקפיד בקריאתו אז ודאי לא ניחא ליה ומקרי שולח יד בקריאתו וכ"ש בהעתקתו מתוכו עכ"ל יעו"ש. וכן דעת המ"א הק' כמ"ש המחה"ש. א"ר שם פרמ"ג א"א אות יו"ד. וכ"כ שתילי זיתים אות י"ד בשם א"ז פתחי עולם אות י"ג ומ"ש המ"א והש"ך מכשיר עיין נה"ש שכתב דאינו מוכרח אלא גם הש"ך מודה דאי גילו הבעלים דעתם בהדיא דקפדי אסור ללמוד מתוכו יעו"ש. ומ"ש הט"ז בסי' זה סק"ז דה"ה במשכון אבל ה"ח דחד טעמא הוא עיין בסמ"ע על ח"מ סי' ע"ב סעי' א' דאסר יעו"ש. ועיין מ"ש שם מור"ם בהגה וביו"ד סי' קע"ב ובבה"ט שם ובמחה"ש אות יו"ד פתחי עולם שם:

לג) **במקום** בטול תורה שאין ספרים נמצאין יכולין בית דין לכוף לאחד להשאיל ספריו ללמוד מהם ובלבד שישלמו לו מה שיתקלקלו הספרים. מור"ם בהגה שם. ועיין מ"ש עוד שם בד"מ אות ה':

לד) **סעי'** ה' טלית של שותפין חייבת בציצית וכו' והיינו שחבירו מרוצה שילך חבירו בו. והיא בלא ציצית חייב לעשות בו ציצית ואסור בלא ציצית אבל שותפין ויש בו ציצית וא' מקפיד על חבירו שלא ילך בו אפילו יש בו כדי חלוקה ובכל חלק שיעור טלית אפ"ה אם לובשו בגזילה ומברך עובר בלא תשא. כי חלק הא' שבו ב' ציצית אינן שלו. וכ"ש אם אין בו עדיין ציצית. פרמ"ג במ"ז אות ז' פתחי עולם אות ט"ו:

לה) **שם.** טלית של שותפין חייבת וכו' אבל כסות השותפין עם הגוי אינה חייבת אלא א"כ נתן לו הגוי רשות להשתמש בה ויתן לו כסות אחר. דמשק אליעזר בפי' ראשית הגז ד' תכ"ד ע"ג. והביאו יד אהרן בהגב"י ס"ס מיהו בהגהת רע"א כתב דמפרק ראשית הגז דף קל"ו משמע דשותפות עם העכו"ם חייבת. והביאו פתחי עולם אות ט"ו יעו"ש. אמנם הא"ח כתב דחייב בציצית ולא יברך עליו. וכן טלית של שותפות איש ואשה. והביאו פתחי עולם שם:

א) **סעי'** א' מותר להתיר ציציות וכו' ואפי' מטלית חדש לטלית חדש, וכ"ש מטלית ישן לטלית חדש. ב"ח. ברכ"י אות א' ואות ב' וכן מותר להתיר ציציות מטלית גדול ליתנם בטלית קטן, א"ח בשם תשו' בית יהודה חיו"ד סי' כ"ט והביאו פתחי עולם אות א' אבל אין להתיר מבגד של גדול דחיובו מה"ת וליתנם בשל קטן דחיובו רק מדרבנן ה' מלבושים. והביאו עמודי השלחן על קיצור השל"ה סי' ט' אות ד' וכ"כ מ"ב בשם א"ח והביאו פתחי עולם שם. ועיין לקמן אות י"ג מ"ש בשם הפו"ח

ב) **שם** מותר להתיר ציצית וכו' עיין פרמ"ג בא"א סוף אות ב' שכתב וז"ל ולע"ע מטלית המחוייב ד"ת לדרבנן אי שרי להתיר, או דילמא דוקא בשניהם חיוב מתיר מבגד לבגד לא כה"ג עכ"ל. מיהו ה' מלבושים מיקל בזה והביאו עמודי השלחן שם. וכ"כ א"ח להתיר והביאו פתחי עולם שם:

ג) **מותר** להתיר ציצית וכו' ודוקא להתיר הציצית מבגד זה ולחזור לקושרם ולכורכם בבגד אחר אבל לחתוך הבגד ולהוציא הציציות שלימים כמו שהם קשורים וכרוכים ולהניחם בבגד אחר ע"י שתולה אותם בחוט בנקב וכיוצא בזה, או שמכניס סוף החוטין מקום שהם כפולים ד' לתוך הנקב וחוזר ומכניס בתוכה הענף והגדיל ותולה אותם ע"י עניבה אסור. דלא כרבינו ישעיה הא' בהלכות ציצית בס' שם חיים דף י"ד ע"ב שהתיר בזה דהוא יחיד בדבר אלא כרש"י ז"ל [מנחות דף מ"א סוף ע"א] ודעמיה דס"ל דהוי תעשה ולא מן העשוי. וכן הסכמת רבני האחרונים, כ"כ לב חיים סי' ל"ו, ועי"ש שתמה על הברכ"י שהביא דברי רבינו ישעיה הא' בשיו"ב בסתם ולא זכר שהם נגד כל הפוסקים יעו"ש, וכ"מ נמי מדברי תוספות מנחות דף מ"ב ע"א ד"ה ואביק לה מיבק דלא כרבינו ישעיה הא' שכתב וז"ל כ"ל שלא היה מעביר דרך נקב האבק אלא ז' חוטין לכל היותר והשמיני מניח וקושר בו דאל"כ היה יכול להעביר הציצית מן הטלית דרך האבק אחר עשייתן ולא משכחת כלאים בציצית עכ"ל. משמע דכל שהוא יכול להעביר הציצית מן הטלית אחר עשייתו דרך האבק לא חשיב קשירה זו בטלית קשירה משום דבעינן קשירה שיש בה איסור כלאים וזה דלא כרבינו ישעיה הא' ועיין להרב פעלים בח"ג סי' א' מ"ש בזה ונראה דלא ראה דברי התוספות הנז' וגם מ"ש שם דהכריכות והקשרים של הציצית דומה לכתיבת המזוזה לא כן כתב הברכ"י סי' י"ט אות ב' אלא טויית הציצית ושזירתו דומה לכתיבת המזוזה וקביעות חוטי הציצית בבגד הוא כקביעות המזוזה בבית יעו"ש, באופן דדין זה לא נפיק מפלוגתא ויש לחוש לאיסור לבישת בגד בת ד' כנפות בלא ציצית דלסברת התוספות זה לא חשיב קשירה בבגד כיון דלא דמי לכלאים ועוד יש לחוש שמא יש בו ג"כ תעשה ולמ"ה כפשט דברי רש"י ז"ל ודעמיה וכמ"ש לב חיים ז"ל. וגם לדברי הט"ז והמאמ"ר סק"א שכל א' פירש פירוש אחר בדברי רש"י ז"ל דהא יכול איתא בדברי רש"י פירושם וגם העשה ולא מ"ה יעו"ש באופן דאין לנו להתיר אסורים בפירושים דחוקים. ותו"ל:

שם

ד) **שם**, מותר להתיר ציצית וכו' היינו דווקא בשאין ציצית מצויין בעיר הא יש ציצית מצויין אין להתיר ציצית מבגד לבגד מאחר דאפשר לקנות בזול בקל ציציות אחרות. פרמ"ג במש"ז אות ב' לב חיים סי' ל"ה סידור בי"ע אות ה' פתחי עולם שם, ועוד כתב הפרמ"ג במש"ז סי' י"ט אות א' טעם אחר כדי לחוש כמי למ"ד כלי קופסא חייבין בציצית יעו"ש ובדברנו לשם אות ב':

והא דמתירין מבגד לבגד בעינן שיהיה אותו בגד האחר מזומן להטילו בו דחיישנן לפשיעותא. כן מ"כ מכ"י למהר"א נחום זיע"א דברי מנחם בהגה"ה אות א':

ה) **שם**, מותר להתיר ציצית וכו' ואפי' יש בכריכות כמספר שם הוי"ה. כמש"ל סי' י"א אות מ"ח:

ו) **ואם** נפסק חוט אחד אעפ"י שנשאר בו כדי עניבה ואם היה נשאר בכנף היה כשר להניחו בבגד אחר כתב מרן ז"ל בב"י שהוא פסול יעו"ש, וכתב הברכ"י אות ג' וז"ל והגם דמרן הכא בש"ע השמיט דין זה ומשמע קצת דמספקא ליה, הדין דין אמת ופירושו של מרן אמת ויציב ומה גם שהה דמהר"ר בצלאל מטי בה בשם גליון שהוא מרב קדמון והכי מוכחי דברי רש"י והרא"ש ורבינו ירוחם שכתבו שיהיו החוטין שלימים וגם הרי"ף הביאה, וכ"כ הרב ברכת הזבח דהדין אמת, וגם הט"ז ומ"א וא"ר כתבוהו וכו' עכ"ל יעו"ש. ונראה דהא דכתב מרן ז"ל דפסול להניחו בבגד אחר היינו לכתחלה, כדמשמע מלשון מוהר"ר בצלאל שהביא הברכ"י והברכ"י ז"ל כשוה לשון הרב בצלאל לדעת מרן ז"ל וכן משמע מדברי הט"ז סי' י"ב סק"ג, וכ"כ המ"א סי' זה סק"א בהדיא דאינו אסור ליתנו בבגד אחר כ"א לכתחלה וכ"כ עו"ת אות ב' וכ"כ ר"ז או' ב' פרמ"ג סי' י"ב במש"ז אות ג' ש"ל דף ק"מ ע"ב [ומ"ש שם הש"ל דאם לא נשאר כדי עניבה המ"א מכשיר בדיעבד עיין מ"ש עליו הזכ"ל ח"ג אות ל'] בי"ע אות ב' שתילי זיתים סי' י"ב אות ז' וכ"מ מדברי ח"א כלל י"א אות כ', ודלא כמ"ש המחה"ש:

ז) **ואם** נפסק חוט אחד מותר לקשור בו חוט אחר להשלימו לי"ב גודלין, והוא שקשרו קודם שנתנו בטלית, כמש"ל סי' י"ב אות ו'. וכגון שחוט זה השני שקושרו בו ג"כ הוא שוי לשמה, עיין לעיל סי' י"א סעי' א' והוא פשוט:

ח) **שם** אבל שלא להניחה בבגד אחר לא, ואם רוצה להתיר ציצית מן הבגד ולהשליכם ולעשות בו ציציות אחרות יפות מן הראשונות ודאי שהוא מותר דהוי נוי מצוה, וכתיב זה אלי ואנוהו, לבוש, וכ"כ השכה"ג בהגה"ט והט"ז סק"ב מ"א סק"ב י"א בהגה"ט א"ר או' א' ברכ"י או' ב' וסוף אות ד' ר"ז אות ה' ח"א כלל י"א אות ל"ב פתח הדביר אות ב' בי"ע אות ו' קיצור ש"ע סי' ט' אות י"ח בן איש חי פ' לך לך אות ז' ודלא כהמו"ק:

ט) **כשרוצה** להתיר הציצית כדי להניח יותר יפים וקשה עליו הטרחה להתירן ורוצה לחותכן. לדברי הב"ח אות ב' והביאו א"ר אות א' אסור וכן דקדק המש"ז אות ב' מדברי הט"ז יעו"ש אבל מדברי הלבוש דקדק דמותר לחתוך, וכ"כ מהר"י מולכו בתשו' והי"ד הבדכ"י אות ב' על שם הלבוש דמותר לחתוך וכ"כ ח"א כלל י"א או' ל"ב וכ"כ הזכ"ל ח"א או' ל' בשם כתונת יוסף סי' א' וכ"כ דעת לב חיים בסי' ל"ד לכקל וכ"כ פתח הדביר

(טז)

או' ב' בשם כמה פו' שהוא מותר והסכים עמהם לדינא:

י) **מי** שנפסק בטליתו ב' או ג' ציציות וצריך לעשות אחרים והשאר כשר אפי' אחד אין להתירו מהטלית ולהשליכו משום דאיכא משום ביזוי מצוה, אך אם רוצה לעשות ציציות יותר נאים מהראשונים או שהראשונים בלו קצת ורוצה להניח חדשים מותר להתירם ולהניח היפים משום נוי מצוה, ברכ"י אות ב' בשם תשו' מהר"י מולכ"ו ותשו' מהר"ש בן חביב הי"ו והסכים עמהם לדינא והביאו סי' בית עובד אות ז' זכ"ל ח"א אות ל' שע"ת אות ב' בן א"ח שם:

יא) **שם** שלא להניחה בבגד אחר לא, אבל אם רוצה לעשות מהטלית בגד שלא יהיה לו ד' כנפות מותר ליטלן ואפי' אינו מניחם בבגד אחר. מ"א סק"ב. יד אהרן בהגה"ט. פרמ"ג בא"א אות ב' ברכ"י אות ד' ר"ז אות ה' ח"א שם סידור בי"ע אות ג' וכתב שכן מפורש יוצא מדברי הרמב"ן בס' תורת האדם דף ל"ב ע"ג שתילי זיתים אות ב', ועיין לקמן בדברינו על סי' כ"א אות ו':

וה"ה אם נפסק אחד מהראשים, אע"פ שכשרים השאר להתירן ולעשות שלימין. מ"א שם י"א שם ר"ז שם ח"א שם סידור בי"ע אות ד' שתילי זיתים או' ד' קיצור ש"ע סי' ט' אות י"ח, וכן אם מוכר הטלית לעכו"ם מותר ליטלן ואפי' אין מניחן בבגד אחר. מ"א שם א"א שם ר"ז שם ברכ"י אות ט"ז וכתב דלא כא"ר יעו"ש שתילי זיתים אות ב', אבל כשמוכר טלית לחבירו אסור ליטול הציצית אא"כ רוצה לקובעו בטלית אחר, ב"ח ומ"א שם בשם השאלתות פ' שלח לך. י"א שם. וכ"כ הפרמ"ג שם, ברכ"י שם, שתילי זיתים. [וכתב שם הברכ"י דלא כהא"ר אות א' שרצה להגיה לשון השאלתות שהביא הב"ח דלשון השאלתות עלמו במקומו לא יתפרש הכי והא"ר לא ראה דברי השאלתות במקומן ויעו"ש בברכ"י שהביא השאלתות בעלמו ועיין מ"ש המאמ"ר, אות ב'] ואפי' אם זה הלוקח רוצה ללובשו ולעשות בו ציצית אסיר למוכר להתירם אא"כ כשמניחם בטלית אחר. ברכ"י שם, ודלא כעו"ת:

יב) **אם** נתבלה הטלית מותר להסיר ציציותיו. וא"צ להניחם בטלית אחר. ול"ע אם מותר גם לחתוך כיון שנתבטל מצות ציצית לגמרי מטלית זה, פתחי עולם אות ב' בשם אה"ח, ולנע"ד כיון דבלה הטלית ואין מקפיד עליו יקרע את הכנף ויקח אותם כמו שהם אם קשה עליו הטרחה להתירם ואין לחוס על הנס. ואע"ג כיון שנתבלה הטלית והציציות א"ל לו להניחם בטלית אחר למה לו להסיר אותם וי"ל שרוצה לזרוק הטלית כמ"ש מרן ז"ל בסי' כ"א סעי' ב' ולגנוז את הציצית כמ"ש מור"ם ז"ל שם ססע"י א', או י"ל כגון שלא נתבשנה כולו לגמרי רק נתבטל ממצות ציצית כמו שהוא עתה אבל יוכל ליקח ממנו איזה חתיכה לעשותה בגד אחר ע"כ רוצה להסיר הציצית כדי לעשות מאותה החתיכה בגד אחר. וכמ"ש באות הקודם דמותר לעשות מהטלית בגד אחר:

יג) **שם** בהגה. ודוקא בטלית של בר חיובא, ואפי' אין חיובו אלא מדרבנן אין להתיר. א"ר אות ב' פרמ"ג א"א אות ב' ומ"ש עו"ת אות ג' על דברי הגה זו וז"ל משמע אפי' אינו חייב אלא מדרבנן אין רשאי להתיר ולהניחם בטלית שחייב מדאורייתא וכו' עכ"ל ר"ל

טלית

ב ב אינו יכול ליקח הכנף כמו שהוא עם הציציות ולתופרו בבגד אחר משום דעל כנפי בגדיהם בעינן וכנף זה לא היה מבגד זה בשעת עשייה: ג גטלית מצוייצת כהלכתה שחלקוה לשתים ובכל חלק יש בו שיעור להתעטף ונשאר לכל אחת מהם ציצית אחת או שתים אין בו משום תעשה ולא מן העשוי: ד ד נקרע הטלית תוך שלשה אצבעות סמוך לשפת הכנף אינו רשאי לתופרו ופירש"י דחיישינן שישתייר מחוט התפירה ויניחנו ויוסיף עליו שבעה חוטין לשם ציצית ה ולטעם זה אפילו

נקרע

באר הגולה
ב תנחומי: ג הטור והב"י. ד תנחומי מ"א וכרבי מאיר:

כף החיים

טלית של בר חיובא אפי' אינו חייב אלא מדרבנן אינו רשאי להתיר ולהניחם בטלית שחייב מדאורייתא של אינו בר חיובא. ועיין באה"ט אות ג' שכתב דברי הט"ז הם מגומגמין ולדעתי הם ברורין ועיין מאמ"ר אות ג' שכתב דרך אחר ועיין מש"ל סי' זה אות א':

יד) **שם** בהגה. אבל מותר להתיר הציצית מטלית של מתים. עיין ביו"ד סי' שנ"א סעי' ב':

טו) **סעי'** ב' אינו יכול ליקח הכנף וכו' ולתופרו בבגד אחר וכו' משמע אבל לאותו בגד עצמו מותר לתופרו שהרי בבגד זה היה תחילת עשייתו בכשרות. וכ"כ המ"א סק"ג. אמנם לפי דברי הט"ז סק"ג אפילו אם רוצה לחברו לאותו בגד שנטלו ממנו אסור. דס"ל דכיון דנחתך מן הבגד וניטל משם נתבטלו הציציות שבאותה חתיכה ואית בה תעשה ולא מ"ה אם יחזור ויחברנה עם הטלית כמו שהיא עם הציציות. אלא צריך שיתיר ממנה הציציות ויחברנה עם הבגד ואח"כ יעשה בה הציציות מחדש. עיין פמ"ג במש"ז אות ג' ואות ד' ועיין בסמוך:

טז) **סעי'** ג'. טלית מצוייצת כהלכתה שחלקוה לשתים וכו' אין בו משום תעשה ולמ"ה. כתב הב"ח וז"ל דוקא כשמתעטף בכל חלק לבדו אבל אם מצרף לכל חלק חתיכה אחרת אפי' אין בחתיכה האחרת שום ציצית יש בציצית הראשונות משום תעשה ולמ"ה שהרי כשהתחיל לתפור האחרת בקרן אחד נתבטל אותו הכנף ואין שם אלא ג' כנפות וכשיתפור אח"כ את כולה נעשית בת ד' כנפות ואיכא בראשונות משום תעשה ולמ"ה עכ"ל. והביאו שכנה"ג בהגב"י אות א' עו"ת אות ה' מיהו הט"ז סק"ג חלק עליו וכתב דאם ירצה יכול לצרף לחצי אחד חתיכה מבגד אחר ולעשות ציצית חדשים על כנפות החדשים והציצית הראשונים לא נפסלו. וכן דעת המ"א סק"ד א"ר אות ה' מאמ"ר אות ד' מש"ז אות ג' סידור בית עובד אות ט' וכתב וכן עיקר:

אבל אם רוצה לחזור ולחבר שני החלקים יחד כבתחילה עם הציציות שבהם לדעת הד"מ הי"ד הט"ז והמש"ז שם מותר ואין בו משום תעשה ולמ"ה וכן דעת המ"א סק"ג וד' פרי הארץ חא"ח סי' ב' הביאו יד אהרן בהגב"י מאמ"ר שם ר"ז אות ח' חמד משה הביאו מחה"ש. פי' שנים אבל לדעת הב"ח יש בזה משום תעשה ולא מן העשוי כמש"ל ולדעת הט"ז אם ירצה לחזור ולחבר שני החלקים יחד כבתחלה צריך להתיר שני ציציות של חצי האחד ולעשותם מחדש אחר שיתפרם. והוי זה החלק שאין בו ציצית כמו תוספת על חלק הראשון ומניח בו ציצית מחדש וכ"כ הרב נחפה בכסף בא"ח סי' א' והביאו הברכ"י אות ו' וזכ"ל אות ג' דאין להתיר כ"א בהכ"ג ותמה על הרב פרי הארץ. וכ"כ סי' בי"ע אות י"ה. וכתב וכן עיקר. וכ"פ ח"א כלל י"א. או' כ"ח. א'

קיצור ש"ע סי' ט' אות ט"ו. וכן פסק הרב בן א"ח פ' לך לך אות יו"ד:

יז) **שם** ובכל חלק יש בו שיעור וכו'. אבל אם בחלק א' יש בו כדי עיטוף ובחלק א' אין בו כדי עיטוף צריך להסיר את הציצית מחלק זה שאין בו כדי עיטוף ולחזור ולהניחו אחר שיתפור. ר"ז אות ט' ח"א שם קיצור ש"ע שם:

יח) **ואם** אין בכל חלק בפני עצמו כדי להתעטף בו צריך להסיר כל הציציות. קיצור ש"ע שם וכ"כ פתחי עולם אות ד' בשם אה"ח. ואין חילוק בין שתופר ממקום אחר ובין שחוזר ומחבר שני חלקי הטלית עצמם צריך להתיר כל הציציות שבהם ולחזור ולקשרם. פת"ע שם בשם הנז':

יט) **וה"ה** אם נקרע הטלית באלכסון עד שאין בכל אחד כ"א ג' כנפות אעפ"י שיש בכל אחד שיעור טלית מתבטלים הציציות. והטלית עצמו שנחלק לשנים בענין זה כיון שנחלק רובו הוי כנחלק כולו. וכשחוזר ותופרו צריך להתיר ציציותיו. פת"ע שם בשם הנז' וכ"כ מו"ק:

ד) **וכן** טלית ארוכה יותר מדאי עד שאינה ראויה ללבישה שמבואר בסי' יו"ד שיטיל בה ציצית בכנפות הכפולות ולא יברך אם חלק הטלית לשנים צריך להתיר ציציותיו ולחזור ולעשותם מחדש. פת"ע שם בשם הנז':

כא) **וכן** אם נקרע הכנף מן הטלית ונעשה מקומו עגול שאינו ראוי לציצית צריך להתיר כל הציציות מן הטלית ולרבע מקום הכנף ואח"כ חוזר לקושרם מחדש. שהרי בשעה שנקרע הכנף ונעשה מקומו עגול נתבטלו גם הג' ציציות האחרים מפני שנעשית הטלית בת ג' כנפות שהיא פטורה כמבואר בסי' יו"ד ועיין לקמן אות כ"ג:

כב) **סעי'** ד' נקרע הטלית תוך שלש וכו' אין רשאי לתופרו. ופי' רש"י דחיישינן שישתייר מחוט התפירה וכו' ומשו"ה חוץ לג' אצבעות אין לחוש דשם לא מקום תליית ציצית הוא. כמ"ש רש"י ז"ל בהדיא. וממילא משמע דה"ה כשנקרע למטה מקשר גודל שרי לפי טעם זה דהא לאו מקום תליית ציצית הוא. וכ"מ בהדיא לקמן סעי' ו'. מאמ"ר אות ו' וכ"כ א"א אות י"ד ועיין לקמן אות ל"א. וא"כ אם נקרע הטלית סמוך לשפת הכנף למטה מקשר גודל ועדיין הוא מחובר לבגד מותר לתופרו לכ"ע ובכל חוט שירצה אפילו חוט צמר לטלית של צמר. דהא לפי' רש"י כיון שהוא למטה מקשר גודל ואין ראוי אותו המקום להטיל בו ציצית לא חיישינן שישתייר מחוט התפירה וכו' ומותר לתפור. ולרב עמרם כיון שהוא עדיין מחובר לבגד תורת בגד עליו ולא אמרינן כמאן דליתיה דמי ומותר לתפור וגם הציצית שהיו בו בעת התפירה לא נפסל. כמ"ש בסי' י"א סעי' יו"ד ולקמן סי' ט"ו:

שם

נקרע כל שהוא לא יתפור. ולפי זה טלית של צמר שנקרעת תוך שלשה מותר לתפור האידנא דאין דרך לתפור בחוטי צמר ו ורב עמרם פי' דטעמא משום דנקרע תוך שלשה לית ביה תורת בגד וכמאן דליתיה דמי ואע"ג דתפרה כמאן דפסיק חשוב ואי עבד ביה ציצית לא פטרה לטלית ז ולפירוש זה אם נקרע ונשתייר כל שהוא כשר ה וי"א דלרב עמרם לא נפסל אלא ציציות שהיו בו בעת שתפרו אבל אם אחר שתפרו הטיל בו ציציות כשר וירא שמים יצא את כולם היכא דאפשר: ה ט אם נקרע מנקב שהציצית תלוי בו ולמטה אם קודם הטלת ציצית לקרע שאותן ציצית היה שם בשעת הקרע כשר ואם נקרע ונשתייר ממנו כל שהוא ותפרו ואח"כ הטיל בו ציצית אם הוא

באר הגולה
ה הרא"ש: ו שם
ז רבי ירוחם ח כ"י וכן נוטין דברי ר"מ בפ"א מהלכו' ציצית
ט בית יוסף

כף החיים

כג) **שם** ורב עמרם פי' דטעמא משום דנקרע תוך ג' לית ביה תורת בגד וכו' וצריך להטיל עליו על הבגד שיהיה שעליו יותר מג' אצבעות על ג' אצבעות ואז יטיל בו ציצית, אבל הציצית שהיו בו בה אילככבר פסול דהוי תעשה ומ"ה. א"א כלל י"א אות כ"ט א"א אית ו' חס"ל אות ב'. וכגון דלא נתעגל מקום הקרע של הכנף אבל אם נתעגל צריך להסיר כל הציציות ואח"כ יעשה אותם מחדש. כמ"ש לעיל או' כ"א ואו' י"ט:

ואם נקרע הכנף לגמרי מן הבגד שצריך לעשות לו ציצית מחדש ונשאר מקומו מרובע אבל המקום ההוא בלוי ורוצה לחתוך מקום ההוא הבלוי ויעשה ציצית הכנף במקום החזק אין שום חשש על ג' ציציות הראשונים ועדיין הם בכשרותן. ואעפ"י שבשעה שחותך מקום הבלוי נתבטל תורת כנף מאותו מקום הבלוי ונעשה במקום החתך שהוא מקום החזק אין בכך כלום. כמו חותך טליתו לשנים דאמרינן דמותר לעשות ציצית בכנפות החדשים שהוא מקום החתך אע"ג דאלו נעשו מחדש וכנפות הראשונים נתבטלו מן זה הבגד אעפ"כ הציציות הראשונים שהיו בתחלה שלא במקום החתך לא נתבטלו. כמ"ש לעיל אות ט"ו הכא נמי לא שנא. ואין חילוק בענין זה אם החתיכה שמסיר מן הטלית גדולה או קטנה אלא כיון שנשאר בטלית שיעור שחייב בציצית והכנפות לא נתעגלו בשום פעם ציציות הראשונים לא נתבטלו. כמ"ש לעיל אות י"ז ואות י"ח ע"ש ודו"ק:

כד) **שם** ואי עביד ביה ציצית לא פטרה לטלית. כתב המאמ"ר אות ח' כן הוא מבואר מלשון הרא"ש כמו שהבין מרן ז"ל וכך הם דברי רי"ו. ותמה על דברי הט"ז סק"ד שכתב דלכ"ע כשר אם הטיל בו ציצית אחר התפירה. אלא דברי מרן ברורים ונכונים יעו"ש וכ"כ הלבוש דאי עביד ביה ציצית אפי' אחר שתפר לא פטר את הטלית, שתילי זתים אות י"א:

שם ולפירוש זה אם נקרע ונשתייר כל שהוא כשר וכו' כתב עו"ת אות ז' ואות ט' דהרה"ד סי' ת"ז כתב בהדיא דלדעת ר"ע אם נשתייר כל שהוא פסול יעו"ש אבל הא"ר או' ח' כתב דבט"ז משמע דהרה"ד מכשיר וכן פסקי הב"ח ומ"ז ויש לסמוך עלייהו וכו' עכ"ל:

כה) **שם** ולפירוש זה אם נקרע ונשתייר כל שהוא כשר ומותר לתופרו אפי' עם הציצית, כ"מ בב"י וכ"כ הלבוש שתילי זתים אות י"ב, אמנם לדעת הט"ז סק"ד אין מותר לתופרו עם הציצית אלא א"כ נשאר באותה רצועה שנחתכה ג' אצבעות על ג' אצבעות מחוברים בבגד ואז מותר לתפור הכנף עם הציצית, ואין חילוק אם הקרע בתוך שלש או חוץ משלש אלא אם נשאר מחובר לבגד ג' אצבעות על ג"א מותר לתפור הכנף עם הציצית או אם עשה ציצית בעת ההיא בכנף שמדולדל לא נפסלו אבל אם לא נשאר מחובר ג"א צריך להסיר הציצית מאותו כנף ולעשותו מחדש אחר שיתפור יעו"ש. פרמ"ג במש"ז אות ד', וגם הלבוש כתב אם הקרע בתוך ג' יש להחמיר ולחוש לסברת האומרים בעינן ג' אצבעות חיבור, עיין ב"י ועיין מאמ"ר אות ט':

כו) **שם** וירא שמים יצא את כולם היכא דאפשר. הא דכתב וירא"ש וכו' היכא דאפשר משום דבב"י פסק כרב עמרם דהרמב"ם קאי כוותיה אלא היכא דאפשר יש לחוש לדעת רש"י יעו"ש ואע"ג דבדברי ר"ע יש שני פירושים והביאם מרן ז"ל בש"ע ובדברי הרמב"ם ז"ל לא פירש מרן ז"ל בב"י כ"א פירוש א' ה"ה ג"כ דיתפרשו פירוש שני אלא מפני שהיה מרן ז"ל בב"י מפרש דעת יש אומרים שהביא בש"ע פי' דברי הרמב"ם כן וה"ה דיתפרשו פירוש השני אלא דלא חש לפרש דסמך על המעיין:

כז) **שם** וירא שמים יצא את כולם היכא דאפשר. דהיינו אם נקרע הטלית בתוך שלש אצבעות סמוך לשפת הבגד ונפסק הכנף לגמרי לא יתפור אפי' בחוטין שאינם ממין הכנף והציצית. ואפי' אחר כפסיק חשיב ולא יניח בו ציצית. דחיישינן לפי' א' של ר"ע. ואם נשאר הכנף מחובר לבגד כל שהוא מותר לתפור אבל צריך לתפור בחוטין שאינם ממין הציצית והטלית לחוש לפי' רש"י ז"ל ואז אפי' הציצית שהיו בו מתחלה לא נפסלו ולדעת הט"ז צריך שיהיה ג"א על ג"א מחובר לבגד ואז מותר אפי' בציצית שהיו בו מתחלה כמש"ל אות כ"ה:

ואם נקרע למעלה מג' אצבעות אם עדיין מחוברת הרצועה ההיא לבגד ג"א על ג"א מותר לתפור לכ"ע ואפי ציצית שבה לא נפסלו. אבל אם נחתכה הרצועה ההיא לגמרי מן הבגד י"א דמותר לחברה לבגד ההוא ואפי' עם הציצית שבה ויש אוסרים אלא א"כ מתיר הציצית ממנה ולחברה עם הבגד ואח"כ מטיל בה ציצית כמש"ל אות ט"ו וט"ז וי"ז וי"ח וכן יש להחמיר כדי לצאת אליבא דכ"ע:

כח) **סעי'** ה'. אם נקרע מנקב שהציצית תלוי בו וכו' ולא נשאר שיעור קשר גודל כמ"ש בסי' י"א סעי' יו"ד. ב"י. מ"א סק"ט. ר"ז אות ט"ו ועיין בדברינו שם אות כ"ט:

כט) **שם** ואם נקרע ונשתייר ממנו כל שהוא וכו' זה קאי אנקרע מנקב הטלית ולמטה. ט"ז סק"ה ר"ז שם:

ל) **שם** ותפרו ואח"כ הטיל בו ציצית וכו' וה"ה אם רוצה לתופרו ועדיין הציצית הראשונים בתוכו [דאין נפסלין כיון שעדיין נשאר משהו מחובר וקודם הטלית ציצית לקרע, כמ"ש בסי' י"א סעי' יו"ד] יש לחוש לדעת רש"י ואין לתופרו כ"א בחוטין שאינם ממין הציצית והטלית ההוא. דחיישינן שמא ישאר חוט מן התפירה ואח"כ יפסלו הציצית ויבא להטלים ע"ז כחוט ז' חוטין והוי תעשה ולמ"ה כמ"ש

באר הגולה
י הגהת מיימוני פ"א מהלכ' ציצית לפירוש הב"י:

הוא של צמר כשר לכ"ע ואם הוא של שאר מינים שדרך לתפור בחוטין של אותו המין לא יתפור לדעת רש"י ואם נקרע ותפרו ואח"כ הטיל בו ציצית איכא לספוקי: ו יהתופר חתיכת בגד בכנפי הטלית וכן מה שנוהגים לתפור סביב הנקב שהציצית בו אם הטלית של משי ותופרו בחוט משי לבן יש לחוש בדבר לדעת רש"י שלא תהא שום תפירה למטה מג' ולמעלה מקשר גודל הגה וה"ה בכל מקום שתופר בחוט שהוא מין הציצית דחיישינן שמא יקח אותו חוט לחוט הציצית: (ת"ה סי' מ"ו ובשם הגהות מיימוני):

שיעור

כף החיים

כמ"ש מאמ"ר אות ו' וז"ל וליכא למיחש שמא יפסלו החוטין וכשמתקנם יצרף זה החוט דאז הוי כלכתחילה דכל שצריך להטיל ציצית מחדש אם הוא פחות מקשר גודל פסול עכ"ל. משמע דדוקא אם הקרע הוא בפחות מקשר גודל דאין ראוי להטיל שם ציצית ליכא למיחש שמא יפסלו החוטין וכו' אבל אם הקרע הוא בתוך ג' שראוי להטיל בו ציצית אעפ"י שיש בו ציצית עתה חיישינן שמא יפסלו החוטין וכשמתקנם יצרף זה החוט עם ז' חוטין והוי תעשה ולמ"ה והא דנקט מרן ז"ל ותפרו ואח"כ הטיל וכו' משום דבעי למימר אח"כ ואם נקרע ותפרו וכו' דהם מיירי דנקרע לגמרי כמו שיתבאר. והם נפסלין הציצית שהוא בתוכו וצריך לומר ואח"כ הטיל בו ציצית וכו' לכך ברישא נמי נקט ותפרו ואח"כ וכו'. או י"ל הא דנקט ותפרו ואח"כ הטיל וכו' משום דאם קודם הקרע הטלת ציצית מוכרח הוא שיתפור אפי' נשאר משהוא כדי להניח הציצית למעלה מקשר גודל. לכך נקט בהס"ג. לא כן אם קודם הטלת ציצית נקרע ונשאר משהוא שאינו מוכרח לתפור כיון שהוא כשר לכך לא נקט בהס"ג. ועיין לקמן אות ל"ב:

לא) **שם** לא יתפור לדעת רש"י. ודוקא כשהקרע למעלה מקשר גודל וכמ"ש סעי' ו'. מ"א סק"י. וכתב מחה"ש דאל"כ ליכא למיחש לחשש רש"י דהא משום זה אין ראוי לתליית ציצית עכ"ל וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות יוד. עיי"ש ועיין בדברינו לעיל או' כ"ב:

לב) **שם** לא יתפור לדעת רש"י. פי' שנקרע תוך ג' ולא הגיע הקרע עד הנקב אשר הציצית תלוי בו ולא נפסק. אלא נקרע מצד אחד והשני שלם מותר לתפור אותו. אך כדי לצאת שיטת רש"י יתפור אותו בחוטין שאינם ממין הציצית והטלית. ואם נפסק לגמרי לא יתפור כלל ואפי' בחוט משי או קנבוס. הרדב"ז ח"ב סי' של"ו יעו"ש שע"ת אות ח. ועיין לעיל או' ל':

לג) **שם** ואם נקרע ותפרו וכו' פי' שנקרע כולו. ב"י לבוש ט"ז סקי"ג. מ"א סק"י"א. וכתב מחה"ש על דברי המ"א דר"ל דנקרע מן הנקב עד סוף הכנף ואינו מחובר למעלה מן הנקב כל אורך הטלית עכ"ל. וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות י"א ובמש"ז אות ה' ומה שהקשה שם הט"ז דמה יש מקום לספק זה דהא לא ניטל ממנו והוא שלם מג' לצדדיו רק שיש קרע מנקב הציצית ולמטה כי תפרו אמאי לא מהני וכו' עכ"ל. כן הקשה המאמ"ר אות י"א. ותירץ דשאני הכא שהוא ממש מקום שהציצית תלוי בו וכל שנקרע מקום זה לגמרי הוי כאילו נקרע הבגד משני צדדין לגמרי וזה הספק בלו עכ"ל יעו"ש ועיין שכנה"ג אות ו' ומה שהקשה עוד הט"ז הוא לפי שיטתו בסקי"ד דהתפירה הוי חבור אפי' בתוך ג' כמ"ש הפרמ"ג במש"ז אות ה'. ועיין לעיל אות כ"ד:

לד) **שם** איכא לספוקי. משום דלרע"מ כמאן דפסיק חשיב ולא נשאר קשר גודל. ומ"ש הב"י לכולהו פירושי

היינו לב"י ולהרא"ש אבל לרש"י התפירה הוי חיבור. מ"א ס"ק י"ב. וכ"כ המאמ"ר שם ודחה דברי השכנה"ג אות ז' שכתב איכא לספוקי גם לפי' רש"י יעו"ש:

לה) **סעי'** ו'. התופר חתיכת בגד וכו' ז"ל הגהות מיי' פ"א מהל' ציצית בשם מהר"ם והביאו ב"י. ויש לזהר אותם שתופרין חתיכת מטיל בכנפי הטלית שלא תהא שום תפירה שתופרין ומחברין אותה לטלית למטה משלשה ולמעלה ממלא קשר גודל. אלא התפירה התחתונה ושבצדדים תהיה בסוף הטלית פחות ממלא קשר גודל והתפירה העליונה שבצדה השנית יהיו מרוחקים מסוף הטלית יותר מג' עכ"ל. ופי' ב"י ז"ל דמיירי בטלית של משי ותופר פסקי המטיל במשי דחוט התפירה ממין הטלית ואיכא למיחש וכו' עכ"ל ע"כ מי שמניח חתיכת בגד בכנפי הטלית לחזק והטלית של שאר מינים שדרך לתפור בחוטין של אותו המין יביא חתיכת בגד גדולה יותר מג' גודלין ויניח קצה החתיכה בקצה הטלית שהוא סוף הכנף ואז אין צריך למדוד אם היא למטה מקשר גודל. ותבא התפירה למטה בסוף הטלית שהיא ודאי למטה מקש"ג ולמעלה מג' אצבעות וסביב הנקב לא יתפור לחוש לפי' רש"י ז"ל ועיין לקמן אות ל"ז:

לו) **שם** ותופרו בחוט משי לבן וכו' משמע דאם החוט אינו לבן אלא צבוע במיני צבעונים אין לחוש ומותר לתפור בו אפי' סביב הנקב ולמעלה מקשר גודל. ואע"ג דפסק מרן ז"ל סי' ט' סעי' ה' שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית. ואם כן אם היה הטלית צבוע במיני צבועים צריך לעשות גם הציצית כן. והיאך מתיר לתפור בחוט צבוע למעלה מקש"ג היה לו לחוש ג"כ שמא ישייר מחוט התפירה לדעת רש"י. כבר תירץ המ"א ס"ק י"ג דאורחא דמילתא נקט שרגילין לעשות טליתות לבנים עכ"ל. ור"ל כיון שרגילין לעשות טליתות לבנים צריך לעשות גם החוטים לבנים ממין הטלית. וא"כ כשתופר בחוט צביע ליכא למיחש שמא ישייר [ועיין בדברינו לעיל על סי' ט' אות ט"ו] ומשמע דאם אחד עשה הטלית משאר מיני צבעונים אפי' רוצה לעשות הציצית לבן חיישינן שמא ישייר. ולא יתפור בחוט צבוע כמ"ש המחה"ש. אמנם עכשיו שנוהגים כדברי האר"י ז"ל שכתב בשער הכוונות דרוש ב' מדרושי הציצית ובפע"ח פ"ב משער הציצית שצריך שהציציות יהיו לבנים ונתן טעם בסוד. וכמ"ש מור"ם בהגה סי' ט' סעי' ה' כי אין נוהגים לעשות ציצית רק לבנים אף בבגדים צבועים עכ"ל. נראה דמותר לתפור בחוטין צבועין אפי' בטלית של מיני צבעונים דליכא למיחש לשמא ישייר כיון דאין עושין ציצית כ"א דוקא לבן:

לז) **שם** שלא תהא שום תפירה למטה מג' ולמעלה מקשר גודל. דשם הוא מקום ציצית ואתי למטעי שיבא

נגרע

טז שיעור טלית. ובו סעיף אחד:

א א שיעור טלית שחייב בציצית שיתכסה בה באורך וברוחב ראשו ורובו של קטן ב המתהלך לבדו בשוק ואינו צריך אחר לשומרו: הגה ואז חייב בציצית ודוקא כשהגדול לובשו פעמים עראי ויוצא בו לשוק, (ב"י בשם בן חביב ובשם מהרי"ו):

באר הגולה
א מנחות מ"א.
ב רמב"ם פרק ג' מהלכות ציצית.

אע"ג

כף החיים

לצרף חוט השחירה עם הציציות. ע"ז שם ס"ק י'. אבל כשהשחירה למעלה מג' ולמטה מקשר גודל אין לחוש שיקחנו לציצית כמ"ש סי' י"א. ושביב הנקב אסור לתפור בחוט לבן (חס"ד) מ"א ס"ק י"ד, א"א אות י"ד:

לח) **שם** הגה. וה"ה בכל מקום שתופר בחוט שהוא מין הציציות וכו' עיין מטה משה שנסתפק בטלית של משי אם הציציות של צמר מותר לתפור דליכא למיחש שיצרפנו או נאמר דילמא מפסקי ציצית של צמר ויעשה ציצית של משי ויצרפנו עכ"ל והביאו פמ"ג אות י"א. ולפי מש"ל אות ל' גם כאן יש לחוש:

א) **שיעור** טלית וכו' ראשו ורובו של קטן וכו' ובטור כתב קטן בן תשעה שנים וכ"כ הב"ח וט"ז עו"ת אות ב' מ"א ס"ק א' א"ר אות א' ר"ז אות א' ח"א כלל י"א אות ט' חס"ל אות א' לב חיים סי' ל"ט וכתב שכן דעת מרן ז"ל יעו"ש. שתילי זיתים אות ב' ודלא כמ"ש בס' סתיוך פ' שלח לך כבן שש כבן שבע:

ב) **שיעור** טלית וכו' ראשו ורובו של קטן וכו' הנה בענין מדת שיעור הטלית שחייב בציצית ומדת שיעור טלית קטן וגדול נחלקו בו הפו' שהרב פרי הארץ ח"ח סי' א' כתב בשם ספר דרך חכמה ששיעור טלית קטן ג' רביעי אמה באורך וחצי אמה ברוחב ושיעור טלית גדול שיכסה ראשו ורובו בעטיפה ויגיע עד החזה, והוא ז"ל כתב שאין חילוק בין טלית קטן לטלית גדול והשיעור השוה בשניהם הוא אמה על אמה יעו"ש. והביאו יד אהרן בהגה"ט וש"ן דף כ"ו ע"ב וכ"כ הכנה"ג בהגה"ט בשם ס' הזכרונות דף מ"ז דלענין שיעור אין חילוק בין טלית קטן לטלית גדול עכ"ל וכ"כ בס' בני חייא סי' ט"ו דשיעור הטלית הוא אמה על אמה ולזה נטה הרב ב"יד סי' ח' וכן הסכים הרב פרי האדמה ח"א דף כ"ג ע"א שצריך אמה על אמה והאמה בת ו' טפחים והטפח ד' גודלין מודדין ברוחב הגודל בפרק אמצעי שבגודל נמצא האמה כ"ד גודלין יעו"ש, ועיין ברכ"י אות א', ש"ץ שם. זכ"ל ח"א אות ט'. סידור בי"ע בדיני צ"ק אות ג', וכתב בשם הזכ"ל דהרב נחפה בכסף ד' ו' ע"ב שיער בקטן בן ט' אמה אורך וחצי אמה רוחב יעו"ש והחס"ל כתב וז"ל והסכמת רוב הפו' דשיעור טלית קטן הוא אמה על אמה בת ה' טפחים ובבציר מהכי לא יברך עליו ולא יצא בו בשבת לר"ה ועכ"פ אם אין לו אלא קטן מזה מוטב שילבשנו בלא ברכה ולא ילך כל היום בלא ציצית וכשמברך בבקר על טלית גדול יכוין לפטור את הקטן עכ"ל ועיין מ"א על ריש הסי' ומחה"ש ועוד עיין מ"ש בסי' ח' סוף אות כ"ז בשם החס"ל והעיקר מ"ש כאן בסוף או' זה אבל יש לחומרא בעלמא:

אמנם אנחנו אין לנו אלא דברי האר"י ז"ל שדבריו דברי אלהים חיים ודבר ה' בפיהו אמת ונותן טעם בסוד שכתב בשער הכוונות דרוש א' מדרושי ציצית ופע"ח פ"ב משער הציצית וז"ל דע כי כל ציצית הוא בחי' או"מ כנודע וכו' וזה ענין בחי' טלית קטן שאין בה עטיפת ראש וזרועות. אמנם הטלית הגדול הוא אור מקיף וכו' ואז שיעור הטלית הזה הוא כדי לכסות ראשו ורובו. נמצא כי הטלית אינו מלביש רק עד הצלעים ת"ת שהוא רובו של גוף האדם עד החזה אשר משם יצאה הנו"ק מאחריו ומשם ואילך אין שם טלית. וזהו הטעם שהנשים פטורות מן הציצית עכ"ל. נמצא לפי דברי הרב ז"ל שכתב ט"ק אין שם עטיפת ראש וזרועות ומשמע הא עטיפת הגוף דהיינו עד החזה יש בה. וכ"כ בהדיא בפע"ח פ"א וז"ל אמנם הט"ק הוא מעטיף את הגוף ולא את הראש עכ"ל מדאמר מעטיף את הגוף משמע מפנים ומאחור כי כן הוא דרך העטיפה. דשיעור טלית קטן הוא כדי להקיף כל הגוף מכל צדדיו פנים ואחור מן הצואר עד סוף החזה חוץ מן הראש והזרועות וטלית גדול הוא כדי להקיף הראש והגוף עם הזרועות עד סוף החזה פנים ואחור וכ"כ הרב שם בפע"ח פ"א ובשער הכוונות דרוש ב' וז"ל ונמצא כפי זה שצריך להקפיד בשיעור רוחב הטלית שיקיף כל ראשו וגם כל גופו עד החזה פנים ואחור ודי בזה עכ"ל והנה דכאן מדבר על טלית גדול ה"ה בטלית קטן כי כיון שהוא רמז אל אור מקיף צריך להקיף פנים ואחור כל אחד לפי בחינתו אם ט"ג ואם ט"ק. ומ"ש הרב עד החזה הוא עד ועד בכלל דהיינו עד סוף החזה כמ"ש הרב עד הצלעים ת"ת וכו' ועוד כתב אשר משם יצאה הנו"ק וכו' ומקום הנו"ק הוא מסוף החזה עד למטה כידוע בכ"מ בדברי הרב ז"ל פע"ח שם פ"א ובע"ח שער כ"א פ"ב ובש' ל"ה פ"ב ובכ"מ:

ועיין להרח"פ ז"ל בס' לב חיים סי' ל"ט שכתב דהנכון לצאת י"ח לכ"ע לעשות בט"ק שיהיה אמה וחצי שהם ל"ו גודלים באורך ואמה וחצי ברוחב ומה גם לסברת רבינו האר"י ז"ל דצריך לכסות גופו פנים ואחור עכ"ד יעו"ש, והא דנקט פנים ואחור יש לפרש דבריו ולומר דר"ל מלפנים ומאחור וחוץ מן הזרועות והראש כמש"ל בשם האר"י ז"ל. והנה לפי הנראה דברוחב די בפחות מן אמה וחצי י"ל דנקט שיעורא לכ"ע דאפי' לאדם גדול די זה השיעור דכן משמע מדברי האר"י ז"ל דמשערין כל אחד כפי מדתו כיון שהוא רמז לאור מקיף. ועיין מ"ש בן א"ח פ' לך לך אות י"א ואות י"ב:

המורם מכל האמור לצאת חובת טלית ציצית אליבא דכ"ע ולהנצל מספק ברכות שיעשה הטלית קטן ימדוד על קומתו כמו בעת שעושה בגדים ויהיה ארכו שיעור כדי לכסות מן הצואר עד סוף החזה מלפניו וכזה השיעור מאחריו ורחבו כדי שיוכל להדביק הצדדין שאצל תחת אצילי ידיו זה לזה. (וא"צ למדוד בכל פעם שעושה טלית אלא פעם אחת ואח"כ ימדוד על הטלית) או יעשה כמ"ש הרח"פ אמה וחצי אורך ואמה וחצי רוחב. שהם ל"ו גודלין. ואם הוא אדם בינוני יכול לפחות מן הרוחב כמו חמשה או ששה גודלין כאשר יראה הרואה

מי הם החייבים בציצית ובו ג׳ סעיפים:

באר הגולה

א מנחות מ״ג:

א א אע״ג דכתיב וראיתם אותו סומא חייב בציצית מפני שנתרבה מאשר תכסה בה וקרא דוראיתם

כף החיים

הואה ויהיה רחבו שלשים גודלים וארכו ל״ו גודלין ומקום הפ החזה הוא סוף העצמות שבאמצע גוף האדם שמלפניו שהם מכוונים תחת הצואר. וימדוד ביושר מתחת לצואר עד סוף העצמות שבאמצע הגוף. שמשם יוצאה הפרסה המפסקת בין הלב והריאה ובין הכבד ובני מעיים. כידוע:

ושיעור טלית גדול הוא שיכסה כל הראש וכל הגוף עד סוף החזה פנים ואחור. כמש״ל בשם האר״י זלה״ה, ואם חסר מזה השיעור בין ט״ג בין ט״ק ילבשנו בלא ברכה ולא יצא בו בשבת לר״ה כמ״ש האחרונים ועיין לעיל סי׳ י״ד אות י״ג, ומ״מ ירא שמים יחמיר לעצמו ויעשה אותו יותר גדול כדי שיהיה בו שיעור עטיפה להתעטף בו בעת הברכה ויברך להתעטף בציצית כמ״ש לעיל סי׳ ח׳ סוף אות כ״ז יעו״ש:

ג) **אם** היה הטלית ארכו יתר על רחבו או בהיפך ובהצטרף הכל יש בו שיעור טלית כתב הבי״ד סי׳ ח׳ דמהני יעו״ש, והביאו א״א אות א׳ זכ״ל אות ט׳ וכ״כ הברכ״י אות א׳ בשם מהריק״ש. אבל בשם הרדב״ז כתב דלא מהני וכ״כ הזכ״ל שם בשם נחפה בכסף דף ו׳ דלא מהני יעו״ש, וכן נראה מדברי האר״י ז״ל שהבאנו לשונו לעיל דלא מהני, דכיון שהוא רמז אל אור מקיף צריך שיהיה שוה מכל הצדדין ולא יהיה מקום פנוי. ע״כ צריך ליזהר כשפותחין בית הצואר לט״ק שלא יעשה הנקב רחב ויהיה החזה אינו מכוסה בטלית אלא יפתח בית הצואר עד כדי שיוכל להכניסו בראשו, או יסגור בית הצואר כדי שיהיה החזה מכוסה בטלית:

ד) **אם** לבש הטלית ונתקפל קצת כדרך לובשי בגדים ואחר שנתקפל אין בו השיעור כתב בס׳ בית יעקב סי׳ קי״ו דכיון שעומד להתפשט כפשוט דמי יעו״ש, והביאו באה״ט סק״ו שתילי זיתים אות ב׳ עמודי השולחן על קיצור הש״ע סי׳ ט׳ אות ב׳ אבל אם היה בו השיעור ועי״י התפירה נתמעט מהשיעור פטור מציצית. בית יעקב שם סי׳ פ״ז וכ״כ לקט הקמח והביאו באה״ט שם, ועיין סי׳ יו״ד סעי׳ ג׳ ובדברינו לשם. והיוצא מזה דצריך ליזהר כשמודדין לעשות ט״ק לשנית רוח מה שצריך לתפירה חוץ מן שיעור הטלית כדי שלא יתמעט שיעור הטלית:

ה) **טלית** קטן לא יעשה בו בתי זרועות כמש״ל בשם האר״י ז״ל טלית קטן אין בה עטיפה ראש וזרועות, וכ״כ הבאה״ט סק״א בשם האר״י ז״ל, והיינו בתי זרועות ארוכים כמו שעושין למלבוש העליון, אבל לעשות רק כמו נקב שנכנס בו הידים אין בו שום דבר כיון שאין הידים נכסות. וכ״כ שע״ת אות א׳ ועיין בדברינו לעיל סי׳ יו״ד אות י״ח:

ו) **כתב** מטה משה בשם מהרי״ל דיש לעשות הכנפים רחבים דלא ליהוי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ויבטל ליה עכ״ל והביאו מ״א ריש הסי׳ רי״ז או׳ ב׳:

אמנם הרב חמד משה ואדני פז ז״ל בסי׳ זה והמו״ק לעיל סי׳ ח׳ ובשאילת יעבץ ח״א סי׳ ך׳ והרב היפה שבת בס׳ הכלה״ כאן ינס׳ בש״ב כולם נלנו כמו גד לחמוד עד דברי מהרי״ל וכמ״א הללו מדברי התוס׳ בעירובין דף יו״ד ע״ב ד״ה ואצבעיים דכתבו דלא שייך בפור הטעמא שהוא כלי לומר אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דעלמא ומבטל ליה וכו׳ יעו״ש, והחו״ש הוסיף להמיה שדברי התו׳ הללו הביאם המ״א עצמו בסי׳ שס״ב ס״ק מ״ז יעו״ש, ונראה שזה ג״כ כוונת הפרמ״ג בא״א אות א׳ שציין על מ״א סי׳ שס״ב ועל החו״ש יעו״ש. ומכח קושיא זו דחה היעב״ץ דינו של מהרי״ל הנ״ל וכתב דא״ל שיהיו הכנפיים רחבים, והביאו הער״ה אות א׳ ושע״ת אות א׳ אבל הרב פתח הדביר הביא קושית התו׳ הנ״ל והקשה גם הוא מתוס׳ סוכה דף ז׳ ע״א ד״ה ויעמידנו וכו׳ יעו״ש. ותירץ וז״ל אלא אעיקרא דמילתא איכא למימר דגם מהרי״ל לא נתכוון אלא לכך שלא יהיו פחות מג׳ על ג׳ אצבעות וכמ״ש המחה״ש ז״ל בסי׳ זה וז״ל דלא ליתי אוירא לשון מושאל הוא זה ועיקר טעם שיהיו ניכרים היטב ויהיה על הכנפיים ג״כ תורת בגד ולא שם רצועות אבל אוירא דהאי גיסא וכו׳ לא שייך כאן לפי מ״ש התו׳ בעירובין וכו׳ הובא במג״א לקמן וכו׳ ע״ש, ולפי דברי הרב ז״ל ניחא וכו׳ וכן יש להכריע לע״ד בדעת מהרי״ל ז״ל מדכתב סתם לעשות הכנפים רחבים ולא יהיה שיעורא לרחבן, ואי מדיוקא דלא ליתי אוירא אתינן עלה איבעי ליה לפרושי שיהיה רוחב הכנפים יותר מחלל נקב בית הצואר כדמוכח מסוגיא דעירובין דף יו״ד ע״ב ומרש״י דכדי שלא יהיה כח לאויר לבטל צריך שיהיה העומד מרובה על הפרוץ, ומדלא אגמרן כמה שיעור רחבן ש״מ דלא אתי עלה מכסיה דינא. וברוחב ג׳ אצבעות סגי וליסגי בעלמא נקט כדכתב הרב ז״ל עכ״ל, וז״ש ליטב דברי הפי׳ אבל כבר כתבנו לעיל סוף אות ב׳ שצריך לעשות הטלית בענין שיהיה החזה מכוסה:

ז) **בענין** ברכת ט״ק ועטיפתו ולבישתו כבר כתבנו בסי׳ ח׳ על סעי׳ ו׳ וסעי׳ י״א יעו״ש:

א) **סעי׳** א׳. אע״ג דכתיב וראיתם אותו סומא חייב וכו׳ היינו אם לובש טלית בת חיובא אבל אין חיוב לקנות דהא לאו חובת גברא הוא. עו״ת אות א׳ שתילי זיתים אות א׳ ואות ב׳ ועיין לקמן אות ו׳:

ב) **שם** שנתרבה מאשר תכסה בה וכו׳ ופשוט דיכול לברך גם כן עליהם. אך שיבדוק אותם תחלה במשמוש ידיו או יבקש מאחר לבדקם. פתחי עולם אות א׳ בשם משאת בנימין. והגם דהרא״ש בהלכות תפילין סי׳ מ״ז הביא משם גאון דסומא פטור מן התפילין וגם מן הציצית יעו״ש. סברה זו דחויה היא ולא קי״ל הכי אלא כס׳ מרן ז״ל ודעימיה יעו״ש בהרא״ב ובמעדני יו״ט אות ו׳ שבהג״ה בהגס״ט אות א׳ ויד אהרן בהגס״ט ער״ה אות א׳. ומ״ש הרח״פ בס׳ לב חיים סי׳ ק׳ אע״ג דקיי״ל סומא חייב בציצית מ״מ לא יברך עליו משום דאיכא למ״ד סומא פטור וסב״ל. כבר כתב על דבריו בן א״ח פרשת לך לך אות ט״ו דהמנהג פשוט דהסומא מברך על הטלית ובמקום מנהג לא אמרינן סב״ל יעו״ש. ובספרו רב פעלים ח״ב סי׳ ז׳ וכ״כ אנן בעניותין לעיל סי׳ ז׳ אות ב׳ בשם כמה פו׳ דבמקום מנהג לא אמרינן סב״ל וכ״כ הפמ״ג סי׳ מ״ו אות ז׳ יעו״ש. וכן המנהג פשוט אצל כל בעלי ההוראה לפסוק דבמקום מנהג לא אמרינן סב״ל:

סמי׳

דוראיתם אותו איצטריך למעט כסות לילה (ע"ל סי' י"ח): ב ב נשים ועבדים פטורים מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא: הגה ומ"מ אם רוצים לעטפו ולברך עליו הרשות בידן כמו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא (תוס' והרא"ש והר"ן פ"ב דר"ה ופ"ק דקדושין) אך מחזי כיוהרא ולכן אין להן ללבוש ציצית הואיל ואינו חובת גברא (אגור סי' כ"ז) פי' אינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית. ולקמן בסי' י"ט אמר כשיש לו טלית מארבע כנפות (ולבשו) ג טומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק ויתעטפו בלא ברכה (פי' טומטום לא נודע אם הוא זכר או נקבה ואנדרוגינוס יש לו זכרות ונקבות): (הגה ולפי מה שנהגו נשים לברך במצות עשה שהזמן גרמא גם

באר הגולה
ב שם וכר"ש הריף ורא"ש בשם התוס'. ג רמב"ם בפרק ג' מהלכות ציצית

כף החיים

ג) **סעי'** ב' נשים ועבדים פטורים וכו' ואפי' מתלבשים בטלית שיש בה ד' כנפות א"צ להטיל בה ציצית. ר"ז אות א' בן א"ח חי פ' לך לך או' י"ג והוא פשוט:

ד) **שם** בהגה. ומ"מ אם רוצים לעטפו ולברך עליו הרשות בידן כמו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא. הא דמברכין הנשים על מ"ע שהזמן גרמא היא סברת ר"ת והביאו דבריו התוס' והרא"ש בפרק בתרא דר"ה דף ל"ג ע"א ופ"ק דקדושין דף ל"א ע"א. וכתבו שם התוספות בפרק בתרא דר"ה והרא"ש בפ"ק דקדושין דהראיות שלו קצת דחויות יעו"ש. והר"ן בפ' בתרא דר"ה ובריש פ"ב דסוכה הסכים לדברי ר"ת יעו"ש. אמנם הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ג מהלכות ציצית דאין הנשים יכולות לברך בדבר שהן פטורות וכתבו שם הגהות שכן דעת רש"י. כמבואר כ"ז בב"י וכן פסק מרן ז"ל בב"י כדעת הרמב"ם ז"ל משום ספק ברכות להקל. וכן פסק בש"ע סי' תקפ"ט סעי' ו' אבל הברכ"י בסי' הרכ"ד אות ב' כתב דבתחילה ערער על מה שנהגו הנשים בארץ לב"י לברך על הלולב כיון דקי"ל כהוראת הרמב"ם ומרן ז"ל והם פסקו שלא לברך. ואחר זמן בא לידו קונטרים מרבינו יעקב ממרווי"ש שהיה שואל מן השמים ומשיבים לו. ושאל ע"ז השיבו לו שאם באו לברך על לולב ושופר הרשות בידן יעו"ש הטעם. והביא דבריו הזכ"ל בח"א הל' ברכות אות נון. וכ"כ החיד"א בספרו יוסף אומץ סי' פ"ב וז"ל ולענין הלכה אני הדל מעת שראיתי מה שהשיבו מן השמים לר"י ממרווי"ש כמו שהבאתי בברכ"י שם. נהגתי לומר לנשים שיברכו על הלולב וכמנהג קדום וכו' והגם דמרן פסק שלא יברכו כהרא"ש דאלו מרן ז"ל היה רואה בתשו' ר"י הנז' ודאי דהיה פוסק כן וכו' ולא שייך לא בשמים היא וכו' עכ"ל יעו"ש. והביאו הזכ"ל בח"ג בהל' ברכות אות י"ז. ועוד עיין מש"ל אות ב' דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל:

ה) **שם** בהגה. אך מחזי כיוהרא ולכן אין להן ללבוש ציצית וכו' ועוד יש חשש איסור משום לא יהיה כלי גבר על אשה. לבוש סעי' ב'. ובדברי האר"י ז"ל בשער הכוו' שהבאנו לשונו לעיל סי' ט"ז אות ב' מפורש שאין הנשים שייכות במצוה זו יעו"ש. וכ"כ בן א"ח פ' לך לך אות י"ג. ועיין לקמן סי' ל"ח אות ט':

ו) **שם** בהגה. הואיל ואינו חובת גברא. פי' שאינו חייב ליקח לעצמו טלית כמ"ש ריש סי' כ"ד. מ"א סק"ב. וכ"כ הט"ז סק"ג. מאמ"ר אות א'. ומ"ש בש"ע סי' י"ט סעי' א' ציצית חובת גברא הוא. בא לאפוקי ממ"ד כלי קופסא חייבין בציצית כמ"ש הט"ז שם סק"א. אבל לא בא לומר שחייב ליקח לעצמו טלית שאינו חייב כמ"ש סי' כ"ד. ומה שקרא אותו חובת גברא לפי שאם בא ללבוש בגד בת ד' כנפות חייב להטיל בה ציצית, כמבואר בסי' י"ט טור וב"י:

ומזה נתבאר לנו דציצית חובת גברא. ולא חובת גברא. ותרווייהו לקולא. חובת גברא לקולא למעוטי כלי קופסא. שכל זמן שאינו לובש הטלית אעפ"י שיש לו ד' כנפות פטורה מן הציצית. וכמ"ש בסי' י"ט. ולא חובה גברא שאינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית רק אם יש לו טלית בת ד' כנפות ורוצה ללובשו חייב להטיל בו ציצית. וכמ"ש בסי' כ"ד טור וש"ע. ועיין מה שנכתוב שם על סי' כ"ד סעי' א' בס"ד:

ז) **שם טומטום** וכו' ויתעטפו בלא ברכה וזהו לפי שיטת הרמב"ם דפסק דאין הנשים מברכות על מ"ע שהזמן גרמא כמ"ש הטור והב"י. ומרן ז"ל פסק כהרמב"ם כמש"ל אות ד'. לפיכך הכא נמי כתב מרן ז"ל שיתעטפו בלא ברכה ומור"ם ז"ל כתב בהגה ולפי מה שנהגו הנשים וכו' גם הם יברכו. ועיין שכנה"ג בהגב"י שתמה על דברי מור"ם הללו דאיך יברך האנדרוגינוס מטעם דנהגו הנשים וכו' למ"ד אנדרוגינוס בריה בפני עצמה וכן הקשה העו"ת אות ו' וכתב העו"ת דרמ"א ס"ל כמ"ד ספיקא הוי יעו"ש אבל המאמ"ר אות ב' כתב דדברי רמ"א חזקים ונכונים ואיין ככ"ע דלמ"ד ספק אים וספק אשה א"כ ממ"נ יכול לברך למ"ד דהנשים מברכות. ולמ"ד בריה בפני עצמה גם הם יברכו לפי שיטה זו דלמה יגרעו מנשים דאעפ"י שהם פטורים לכ"ע אפ"ה מברכות לפי דיעה זו א"כ אנדרוגינוס נמי אף אם הוא בריה בפני עצמה יכול לברך אעפ"י שהוא פטור דמאי שנא פיטור זה מזה עכ"ל. יעו"ש. ועיין ברכ"י סי' תר"מ אות ב' ושע"ת אות ג':

ח) **שם** בהגהה, ולפי מה שנהגו הנשים וכו' כתב הברכ"י אות ב' וז"ל שמעתי מפה קדוש הרב המובהק כמוהר"ר אליעזר נחום שהיה מסתפק לדעת ר"ת דנשים עושות מ"ע שהז"ג ומברכות. אם כשעושות הני מ"ע שהז"ג הוסיפו עליהן עוברות על בל תוסיף עכ"ל. וסיד העו"ה אות ב' ופשט דעוברות הנשים ג"כ בב"ת כאנשים יעו"ש:

ט) **שם** בהגהה. גם הם יברכו. אבל אין מוציאין אחרים בברכתן לפי שברכתן רשות. פרמ"ג א"א אות ב' פתחי עולם אות ד':

קמן

באר הגולה
ד סוכה מ"ב
א מנחות מ"ג וכרי' שמעון.
ב בפ"ג מהלכות ציצית והגהות מיימוני בשם רש"י
ג ברים הל' ציצית

גם הם יברכו) (דברי עצמו): ג ד קטן היודע להתעטף אביו צריך ליקח לו ציצית לחנכו: הגה ודוקא כשיודע לעטוף שני ציציות לפניו ושנים לאחריו (הג"מ פ"ג) ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת ק"ש (מרדכי ס"פ לולב הגזול):

יח זמן ציצית. ובו ג' סעיפים:

א א לילה לאו זמן ציצית הוא דאמעיט מוראיתם אותו ב להרמב"ם כל מה שלובש בלילה פטור אפילו הוא מיוחד ליום ומה שלובש ביום חייב אפילו מיוחד ללילה ג ולהרא"ש כסות המיוחד ללילה פטור אפילו לובשו ביום וכסות המיוחד ליום ולילה חייב אפילו לובשו בלילה: הגה וספק ברכות להקל ע"כ אין לברך עליו אלא כשלובשו ביום והוא מיוחד גם כן ליום (הגהות מיימוני) ואחר תפלת ערבית אע"פ שעדיין יום הוא אין לברך עליו (פסקי מהרא"י

סי'

כף החיים

י) **סעי'** ג.. קטן היודע להתעטף וכו'. והאי קטן י"א בן תשעה שנים. וי"א הפקח בן שש שנים ואינו פקח בן שבע עיין לב חיים סי' ק"א וכ"פ בן א"ח פ' לך לך אות י"ד. ויש שכתבו שהגיע לג' שנים צריך לחנכו. ושי' לדבר ג' שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הד' וכו' חס"ל אות א' שע"ת אות ד' כר"ב. והיינו דוקא פחות מבן י"ג אבל מי"ג ואילך חייב בציצית כגדול. שכנה"ג בהגה"ט א"ח ב'. עו"ת אות ז' חס"ל שם שתילי זיתים או' ז'. ועיין בדברינו לקמן לסי' ע' אות ז':

יא) **שם** קטן היודע להתעטף וכו' גם יברכו עליהם כדי להתלמד כמו בחינוך שאר מצות. לבוש. וכ"כ שכנה"ג שם א"ח ג' בשם ספר המפה. פרמ"ג א"א אות ג' שתילי זיתים או' ו'. פת"ע אות ט':

יב) **שם** צריך ליקח לו ציצית וכו' מלשון זה שאמר ליקח לו ציצית ולא אמר ליקח לו טלית משמע היינו דוקא אם יש לבן בגד של ד' כנפות צריך אביו ליקח לו ציצית כדי לחנכו במצות אבל אינו חייב ליקח לו בגד בת ד' כנפות. וכ"כ מהרלנ"ח אות ב' בשכנה"ג ב"י. אבל המרדכי כתב סוף פ' לולב הגזול והביאו ב"ח על שם הירושלמי דאביו צריך ליקח לו טלית וכתב דזה נמי כוונת הטור יעו"ש והביאו מ"א סק"ב. מיהו כתב כמ"א ועיין ריש סי' כ"ד דאינה חובה כ"כ. וכ"כ ר"ז אות ד' ופרמ"ג שם. ועיין מחה"ש. ומ"מ אביו חייב להטיל ציצית לכל בגד שיש לו ד' כנפות שהבן מתלבש בו כיון שהגיע לחינוך. ר"ז שם, פרמ"ג שם וכ"כ פת"ע שם:

א) **סעי'** א'. לילה לאו זמן ציצית הוא וכו' ומ"מ מותר לצאת לר"ה בליל שבת בטלית שיש בה ציצית ולא הוי משוי. שהם נוי הבגד ותכשיטיו. ב"י לבוש ט"ז סק"א פת"ע אות א' וכ"כ לעיל סי' י"ג אות ב' בשם כמה פוסקים יעו"ש:

ב) **שם** להרמב"ם כל מה שלובש בלילה פטור וכו' אבל מ"מ מותר לעשות ציצית בלילה לטלית המיוחד ליום אפי' לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל טלית המיוחד ליום אם לובשו בלילה פטור. ולא הוה תולמ"ה ודומיא לדבר אין מחוסר זמן לגו ביום וזמן ממילא קאתי. פרמ"ג במש"ז אות א' והביאו פתח הדביר אות א' [ומ"ש עוד ראיה הפתה"ד להכשיר מדברי הלבוש סי' תרכ"ו סעי' ג' מסוכה שעשאן בגיה תחת הגג יעו"ש. והם בפלוגתא תניא, לא הביא ראיה אלא להחזיק עוד בדברי ההכשר גם ממקום אחר ור"ל עיקר טעם המש"ז ועוד יש הכשר גם מסי' הנ"ל] וכ"כ בן א"ח פ' לך לך אות י"ח להתיר כמ"ש המש"ז. וכ"כ פת"ע אות ב':

ג) **אם** עשה ציצית בשבת. אם בשוגג עשה י"ל דכשרים הם, אבל אם עשה במזיד בהא איכא לעיוני, פרמ"ג שם פת"ע שם, עוד נסתפק שם הפרמ"ג אם יחד כסות ללילה ועשה בו ציצית דפטורה אז ואח"כ נמלך ויחדה לכסות יום אי הוה תולמ"ה הואיל בעת שעשאן היתה פטורה או דילמא כיון דלאו מחוסר מעשה לא הוי תולמ"ה, והניחו בצ"ע. ובתשו' נאות דשא סי' ס"ב הכריע דאין חילוק בין נעשה בפיסול לבין נעשה בעת שהיתה פטורה שלא נצרך דבכולהו שייך תולמ"ה ופסול עיי"ש. והביאו פת"ע שם:

ד) **כסות** יום שיחדו ללילה וחזר ויחדו ליום כשר ויכול לברך עליו, ואין בו משום תולמ"ה. נאות דשא שם סי' ס"ד פת"ע שם:

ה) **כסות** בת ד' כנפות שהיה בו כלאים בשעה שלו ועשה בו ציצית ואח"כ הסיר הכלאים ממנה. י"ל דהוה תולמ"ה כיון דבעת עשייתן לא קרינן בה אשר תכסה בה שהרי אין לנו כלאים ואפילו נאמר מן התורה מותר כלאים שהם רק מדרבנן, מ"מ מדרבנן הוי תולמ"ה. פרמ"ג שם, פת"ע שם:

ו) **כסות** המיוחד לאשה אם מתעטף בו איש מסתפק חמד משה אי רבאי בלא ציצית יעו"ש. והביאו פרמ"ג בא"א אות ג' פת"ע אות ד'. ע"כ יש לעשות בו קרן אחת עגולה כדי להנצל מן הספק. ועיין עוד לקמן סי' י"ט אות ד':

ז) **שם** בהגהה. וספק ברכות להקל. על כן אין לברך וכו' מכאן נראה דכל מקום שאומרים סב"ל ר"ל שלא לברך מספק כלל ושוא"ת עדיף כיון דברכות דרבנן ויש חשש דלא תשא וכו' ע"כ אין לברך במקום דאיכא ספק. וכ"כ אנן בעניותין בסי' ד' אות כ"א בשם כמה רבוותא יעו"ש:

והיכא דאיכא ס"ס במילי דברכות. יש אומרים דמברכים, החיד"א סי' ל"ו. בני חיי"א סי' שפ"ו והביאו יד מלאכי בכללי הדינים אות תל"ב וכ"כ הרב הכ"ז בני חיי"א ז"ל בסי' ר"ד וכ"כ הלח"מ פ"ד מהלכות ברכות ה"ו לדעת הרמב"ם ז"ל וכ"כ הפרי"ח בא"ח סי' תפ"ט סעי' ז' וח' וכ"כ הטו"ה בא"ח סי' קי"ח אות ז'. מאמ"ר סי' י"ח אות ג' ויש אומרים דאין לברך אע"ג דאיכא ס"ס. הרב לחם חמודות בהלכות ציצית אות א'. וכ"כ משאת משה ז"ל ח"א סי' א' עד דאיכא תלת ספיקי וכ"כ הפרמ"ג ביו"ד סי' ח"י במש"ז ס"ק ע"ז וכ"כ החיד"א

החיד"א בברכ"י סי' ז' אות ג' ובמחב"ר, וש"ד לעיל סי' ז' אות ה':

וכתב הזה"ל בהלכות ברכות ח"א וח"ג באות הש' דשה"ל אפי' כנגד מרן ז"ל ואפי' כנגד הרוב, יעו"ש. וכ"כ החיד"א שם בברכ"י וז"ל הגם דאיכן בארץ צבי אתכא דמרן סמכינן מ"מ בענין ברכות נקטינן להקל דשו"ת עדיף במקום אסור ברכה דהא עיקרא כולהו ברכות אין מעכבות וכן ראיתי רבותי נוהגין עכ"ל, וא"כ הכא נמי אע"ג דמרן ז"ל בב"י פסק כהרמב"ם ז"ל, אכן יש לפסוק כה' מורים ז"ל בהגה"ה משום סב"ל ואין לברך עליו אלא כשלובשו ביום והוא מיוחד ג"כ ליום, או לובשו ביום והוא מיוחד ליום ולילה, כאשר יבואר באות שאח"ז:

ח) **שם** בהגה"ה, והוא מיוחד ג"כ ליום, וכן אם הוא מיוחד ליום ולילה ולובשו ביום כמבואר בדברי מרן ז"ל דליכא פלוגתא בזה. וכ"כ הלבוש. עו"ת או' א' ואות ג' הכנה"ג בהגב"י אות ב' וכ"מ מדברי הפר"ח סק"ג וכ"כ ר"ז אות ב, שתילי זיתים אות ד', בן א"ח פ' לך לך אות ע"ז. ודלא כב"ח שכתב המיוחד ליום בדוקא:

ט) **שם** בהגה"ה, והוא מיוחד ג"כ ליום. ודוקא לענין ברכה משום סב"ל אבל לענין לחייב בו ציצית יש להחמיר באיסורי תורה כחומרות ב' הסברות דהיינו להטיל ציצית בכסות המיוחד ליום ולילה אף אם לובשו בלילה כסברת הרא"ש, וכן להטיל ציצית אפי' לכסות המיוחד ללילה אם לובשו ביום כה' הרמב"ם ז"ל, וכ"כ עו"ת אות ב' וכן דעת המ"א ז"ל בסק"ג כמ"ש המחה"ש. א"ר או' א' וכ"כ ר"ז אות ב' בן א"ח שם, אמנם מ"ש שם הבן א"ח דמרן ז"ל לא גילה דעתו בכסות המיוחד ללילה ולובשו ביום. לי"ע דהא מרן ז"ל גילה דעתו בב"י שכתב לענין הלכה נקטינן כהרמב"ם ז"ל ובש"ע כתב דעת הרמב"ם ז"ל מה שלובש ביום חייב אפי' מיוחד בלילה ואין לומר מפני שהביא בש"ע דעת הרא"ש כי כן דרכו שאעפ"י שפוסק הלכה כב"י בש"ע מביא דעת החולקים ג"כ כמבואר בסי' ע"ש סעי' ב' ובב"י שם ובסי' פ"ח ובכ"מ. ועיין עפ"ז ומאמ"ר אות א' ול"ע, מיהו מה שכתב ר"ז שם שלא נתברר לנו הלכה כדברי מי עכ"ל זה ענין אחר לפי שמור"ם ז"ל בד"מ אות א' דחה פסק מרן ז"ל כאשר יעו"ש לכך כתב שלא נתברר לנו הלכה כדברי מי ודו"ק;

י) **שם** בהגה, ואחר תפלת ערבית וכו' מי ששכח או הזיד ולא נתעטף בציצית כל היום, אחר שיתפללו ערבית יתעטף בלא ברכה, פסקי מהרא"י ז"ל סי' קכ"א, שכנה"ג בהגב"י או' ד'. עו"ת או' ד' שתילי זיתים או' י"א, מגורת זהב על קיצור הש"ע סי' ט' אות ד':

יא) **שם** בהגה, ואחר תפלת ערבית וכו' בתעניות לצבור כשלובשים טלית במנחה כשמגיעים לברכו יסיר הטלית מעליו דכיון שאין לובשים טלית אלא לקיים מצות ציצית נראה כאלו סובר לילה זמן ציצית הוא אם לא יסירנו מעליו, ב"ח מ"א סק"א ר"ז אות ג' ודלא כשכנה"ג בהגב"י אות ג' שכתב וז"ל מנהגי דכשהן מתפללין סמוך לשקיעת החמה תפלת מנחה שאינו יוצא מבה"כ עד תפלת ערבית ואני נשאר בטלית ותפילין שעלי עד אחר תפלת ערבית עכ"ל, וכ"כ מוהרח"ו ז"ל בשער הכוונות סוף נוסח התפילה של האר"י זלה"ה כשהיה מתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה ורוצה שכבר שקעה החמה היה תיכף מסיר מעל ראשו הש"ר ואח"כ היה מוריד הטלית בין כתפיו משום דלילה לאו זמן ציצית הוא עכ"ד. ועיין לקמן סי' למ"ד אות ה':

יב) **שם** בהגה, ואחר תפלת ערבית וכו' כתב ברכ"י אות א' דהם רבינו ישעיה הראשון בת' כ"י סי' ר"י וז"ל מ"ש אלי כי החולק עליך אוסר להתפלל עם ציצית מצויצת בתפלת ערבית, ואתה השיבות דהאי דאמרו וראיתם אותו פרט לכסות לילה הני מילי לברך אבל להתכסות למה לא, דע לך כי אסור להתעטף בציצית ואפי' בלא ברכה משקיעת החמה דהכי אמרינן שלהי פרק הקומץ אמר רבי אלעזר כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה. והאריך הרב בזה. ובסוף כתב לילה לאו זמן ציצית הוא וכיון שאינה מצות ציצית אם יתעטף בלילה עובר בעשה כדאמר רבי אלעזר בתפילין למ"ד לילה לאו זמן תפילין עכ"ל, גם הרב המקובל הק' מהר"י יוסף בן גיקטילא בת' כתב שהוא איסור גמור. והביא דבריו בית דוד סי' ט' יעו"ש והביאו ברכ"י שם זכ"ל ח"א אות ס' ח"א אות א', וכ"כ מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות דרוש ב' דתפילת מנחה על האר"י ז"ל שהיה נזהר מאד שלא להיות מעוטף בטלית ותפילין אחר שקיעת החמה ותיכף היה מסירם מעל ראשו והיה חושש בדבר הזה מאד עכ"ל, והביאו ברכ"י שם. וכתב וכן ראוי ליזהר, וכ"כ סידור בי"ע אות ל"ג בדיני ברכת טלית גדול, זכ"ל שם שע"ת אות א', חס"ל אות א', וכתב שם החס"ל לפי הנראה מדברי האר"י ז"ל, שאם איחר להתפלל מנחה וחושש שבאמצע תפלה בעומדו בתפילת י"ח תשקע החמה, יותר טוב שלא יניחם. עכ"ל. אמנם לפי הנראה משער הכוו' זה אינו מוכרח שהרי כתב מוהרח"ו ז"ל בשער הכוונות דרוש ב' דתפילת מנחה על האר"י ז"ל שהיה נזהר מאד לאומרה בציצית ותפילין ושלא לאומרה אלא סמוך לשקיעת החמה כנז' בגמרא על פסוק ייראוך עם שמש וכו' ולמעלה מזה כתב שהיה נזהר מאד בתפלת המנחה שלא לאומרה בלא חזרה אלא בתחילה בלחש ואח"כ בקו"ר כמו בתפלת שחרית וכו' ואף אם היה סמוך לשקיעת החמה מעט וכו' עכ"ד, משמע שאפילו היה אומר תפילת המנחה סמוך לשקיעת החמה ואפי' אם היה זמן מועט לשקיעתה, עם כל זה היה נזהר מאד לאומרה בציצית ותפילין, ולא היה חושש לשמא תשקע החמה באמצע התפלה. אבל כששקעה היה לאחר שהתפלל מנחה ושקעה החמה היה נזהר מאד להסיר מעליו ציצית והתפילין תיכף. [ועוד יש ללמוד ממ"ש הרב שם בדרוש א' דתפלת מנחה ובדרוש ג' דק"ש וז"ל כי בתפלת המנחה סמכנו על הק"ש דשחרית ומן השיריים שנשתייר מן זווג דשחרית וכן מה שנשאר מן המוחין וכו' אנחנו עושים זווג תפלת המנחה. אבל אינו מספיק גם לעשות בו זווג תפלת ערבית וכו' כי כבר כלו ונפסקו בתפלת המנחה וכו' עכ"ל, א"כ כיון שזווג תפלת המנחה הוא מן השיירים דתפילת שחרית עדיין יום הוא ומדת יום מיקרי. אבל אחר תפלת מנחה כיון שנפסקו שיירי מוחין של שחרית וגם שקעה החמה צריך להסיר תפילין וציצית תיכף. כיון שלא נשאר לא יום ולא מדת יום שהם שיירי המוחין של שחרית. ודו"ק] ונראה דהחס"ל לא ראה דברי האר"י ז"ל בשורשם, ועוד עיין לקמן אות כ"א דאיכא מ"ד דיוכל לברך וללבוש הטלית עד צאת הכוכבים וא"כ הכא כיון שמברך ולובש הטלית קודם שקיעת החמה אין לחוש בשב"ל

באר הגולה
ד הרא"ש שם בסופו

סי' קכ"א) ובליל יום כפורים יתעטף בעוד יום ויברך עליו (תשב"ץ): ב ד סדינים אע"פ שאדם ישן בהם

כף החיים

בשביל הספק שמא תשקע החמה באמצע התפלה והוא מעוטף בציצית כיון דלא יש ספק ברכות אלא ספק לבישת טלית אחר שקיעת החמה ואין לחוש לזה הספק:

מנהג בית אל יכב"ץ להתפלל מנחה בטלית ותפילין והחזן נשאר עליו ציצית ותפילין עד אחר גמר החזרה ובערב שבת מתפללין מנחה בטלית לבד ונשאר עליהם הציצית עד שעושין קבלת שבת, דהיינו בתחילה אומרים מזמור לדוד הבו לה' וכו' ואח"כ אומרים באי כלה ג' פעמים ואח"כ אומרים מזמור שיר ליום השבת וכו' ומזמור ה' מלך וכו' וכל זה מעומד ואח"כ חוזרים לומר מזמור לדוד וכו' ומקיפים בו את התיבה שבבה"כ כדי להמשיך אור מקיף ואומרים באי כלה ג"כ ג"פ וחוזרים להקיף פעם שנית ואומרים מזמור שיר ליום השבת וכו' וה' מלך וכו' ואח"כ פושטים הטלית תיכף. ואע"ג דהרב אמר בשער הכוונות דרוש קב"ש דף ס"ו ע"ד להקיף השולחן שבבית שעליו י"ב לחמים של שבת, בית אל יכב"ץ שבתוך עיר קדשינו ירושלם תובב"א נוהגים להקיף התיבה שבבית הכנסת. וכן נוהגים ג"כ אנשי בית אל יכב"ץ שברחובות ירושת"ו:

יג) **שם** בהגה, ובליל יוה"כ יתעטף בעוד היום גדול ויברך עליו. וכ"כ הכנה"ג בהגב"י בשם מהרי"ו ז"ל סי' קל"א וקל"ב שכן נוהגים באשכנז להתעטף מבעוד יום ולברך, [ומ"ש הכנה"ג שכן זכורני שכתב הרא"ש בהל' ציצית וכו' עיין מ"ש עליו יד אהרן בהגב"י] וכן העיד מהרש"ו ז"ל בשער הכוונות דרוש יוה"כ על מר אביו מהרח"ו ז"ל שהיה מתעטף בציצית קודם שתשקע החמה ומברך עליו, וכן נהג הוא ז"ל אחריו. והב"ד יד אהרן בשי' הרי"ט בהגה"ט. ברכ"י שם אות א' שלמי חגיגה דף ש"ס ע"ד. זכ"ל ח"א אות ט' בשם כמה פוסקים. וכתב דלא כהחי' יעו"ש:

יד) **שם** בהגה. ובליל יוה"כ יתעטף בעוד יום וכו' אבל בלילה אין לברך על טלית אף המיוחד ליום, פרמ"ג בשי' הרי"ט בא"א אות ד' זכ"ל שם וכ"כ מהרח"ו שם בש' הכוונות דאפי' בליל יוה"כ שיש בחי' טלית אין לברך עליו יעו"ש, והב"ד י"א שם, וכתב שם הברכ"י דהמאחר בליל יוה"כ עד הלילה כדי שלא יברך אין נכון לפרוש מן הצבור, וגם דאין שום פיקפוק לברך כיון דמהרח"ו ז"ל מברך כאשר העד העיד בנו מר שמואל זלה"ה עכ"ל, והביאו שלמי חגיגה שם זכ"ל שם ודלא כהחי':

טו) **שם** בהגה, ובליל יוה"כ יתעטף וכו' בב"ח כתב הטעם להדמות למלאכים. והביאו מ"א סק"ג, וכתב המחה"ש להיות שהש"ת מעיד לפניו ית' יש לך עם בארץ כמלאכים לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, הרי שמזכיר הש"ת גם העיטוף עכ"ל, מיהו לפי דברי האר"י זלה"ה בשער הכו' בזה הלילה יש בחי' עיטוף בטלית גדול כאשר יעו"ש, וכמש"ל, ומנהג בית אל יכב"ץ כולם מתעטפים בטלית גדול בזה הלילה ויש מהם אשר נשאר עליהם הטלית עד הבקר ומתפללים בו שחרית ומוסף ומנחה ונעילה. אבל לא ערבית במוצאי יוה"כ מפני שנסתלקה אותה הבחינה, והוי כשאר לילות שאין לובשים ציצית בתפלת ערבית. אמנם כשלובשים הטלית בערב יוה"כ לובשים אותו קודם שקיעת החמה ומברכים עליו וכמש"ל בשם מהרש"ו שהעיד על מר אביו ז"ל. וכן יש לכל אדם לעשות כן כיון שבזו הלילה יש בחי' עיטוף בטלית גדול. וגם כדי להתפלל כל תפילות יוה"כ באימה ויראה ותבא עליו ברכה טובה:

טז) **כתב** מנחם עזריה בח' סי' ק"ז, דמה טוב לקיים מצות ציצית בט' באב בטלית קטן בלבד באותו היום וכו' ובכה"ג נכון הדבר שלא ללבוש טלית גדול בשחרית ליודע סודו וכו' יעו"ש, והביאו שע"ת אות ד'. אמנם מנהג בית אל יכב"ץ להתפלל שחרית ט' באב בציצית ותפילין רש"י ור"ת כמו שאר הימים כמנהג הרש"ש ז"ל הביאו הברכ"י סי' תקנ"ה אות א' ושע"ת שם אות ב' ואין חילוק בסדר התפלה וכוונת ציצית ותפילין וברכותיהם וכוונת התפלה משאר הימים. רק אחר עלינו לשבח מביא השמש אפר מקלה ולוקחים ממנו ונותנים על מצחיהם ואומרים כל סדר הקינות מתחלה ועד סוף, וגם בתפילת מנחה לובשים ציצית ותפילין כמו שאר הימים אין הפרש. וכמעט רוב בתי כנסיות של עיר קדשינו ירושלים תובב"א עושים בשחרית כן כמו בית אל יכב"ץ ויה"ר שנזכה לראות בשמחת ירושלים ובנין ביה"מ בב"א. ועיין לקמן סי' ל"א אות ה'. וסי' ל"ח אות כ"א:

יז) **סעי'** ב', סדינים אעפ"י שאדם וכו' כתב בהג"מ פ"ג להרמב"ם שסובר כסות לילה ביום חייב יש לחוש בסדינים שיש להם ארבע כנפות ומתכסים בהם בבקר וחייבים בציצית. ושמעתי שרבינו אליהו היה עושה להם ציצית. מיהו פירש הר"ח פטר סדין בציצית אפי' כשהוא כסות יום עכ"ל והביאו ב"י וכתב וז"ל ומנהג פשוט שלא להטיל ציצית לסדינים בין הם של פשתן בין הם של צמר ולא פקפק אדם בדבר עכ"ל. והב"ד מ"א סק"ג וכתב וז"ל ותמה לא ידענא למה יפטרו של צמר ובספר יראים כתב ג"כ שחייבים וכו' ובתוספות (מנחות) דף מ"א ע"א כתבו דגבי ציצית אין לחלק בין הצעה ללבישה עכ"ל. וסיים דהסדין של צמר יעשה קרן אחת עגולה לפטור מציצית אליבא דכ"ע עכ"ל. פרמ"ג א"א אות ג' וכ"כ ר"ז אות ה'. חס"ל אות ב'. עמודי השלחן על קיצור הש"ע סי' ט' אות כ"ג. בן א"ח פ' לך לך אות י"ז. וכתב שם הפרמ"ג אבל בסדינים של פשתן או של שאר מינים אין להקפיד. דיש אומרים דאין עושין לפשתן כלל ציצית עיין סי' ל"ט סעי' ו' (ובדברינו שם על סעי' ב' אות ו') ושאר מינים י"ל דכמה פוסקים סוברים שהם מדרבנן. ואיכא ס"ס שמא פטורים מן התורה ושמא הלכה כסות המיוחד ללילה פטור ביום. וכל שיש ב' ספיקות מן התורה אף בדרבנן רק ספק אחד שפיר דמי. עיין יו"ד סי' ק"י בזה עכ"ל. (ועיין בזה ש"כ ביו"ד סי' ק"י בדיני ס"ס בארוך ובקצור אות ס"ז. ובס' זבחי צדק סי' ק"י בדיני ס"ס י"ח. ועוד עיין שם בס' זבחי צדק ס"ס מ"ז שכתב מכמה פו' דעבדינן ס"ס מפלוגתא דרבוותא. ועוד עיי"ש בס"ס ל"ה שכתב דעבדינן ס"ס אפילו בסברא דחויה ואפי' נגד מרן ז"ל יעו"ש. שכן פסק להלכה ולא היה חולקן. ואכמ"ל)

ועוד

בהם בבקר אין מטילין בהם ציצית: ג ה מאימתי מברך על הציצית בשחר משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה: ואם לבשו מעלות השחר ואילך י"א דמברך עליו וכן נוהגין (מרדכי פ"ב דמגילה) ואם לבשו קודם לכן כגון בסליחות לא יברך עליו וכשיאיר היום ימשמש בו ויברך (תשב"ץ):

באר הגולה
ה רמב"ם בפ"ג מהל' ציצית ומשנה ב' דברכו' ט':

ציצית

כף החיים

ועוד איכא ספק שלישי דשמא הלכה כמ"ד אין חייב בלילה אלא דרך לבישה ולא דרך הצעה כמ"ש הד"מ אות ב' ומ"א שם בשם המרדכי, וכ"כ בן א"ח שם, וסיים וז"ל ועי"כ אין להקפיד בסדינים של שאר מינים. אבל בשל צמר אע"ג דיש בו ג"כ ס"ס כיון דאפשר לתקן בנקל בקרן אחת עגולה לא סמכינן באיסור תורה על ס"ס זה עכ"ל. ולענ"ד נראה הטעם כמ"ש הרב זבחי צדק שם בס"ק כ"ט בשם סדר אליהו רבה ז"ל בשער א' דף מ"ח ע"א והרב נחפה בכסף סי' ד' דף ל' ע"ב והערי"ה בא"ח סי' פ"ג אות ב' בסופו דכל מידי דלית ביה פסידא ואית ליה תקנה לא מורינן לכתחילה בס"ס יעו"ש, והכא נמי בסדין של צמר כיון דאית ליה תקנה בקרן אחת עגולה ולית ביה פסידא לא מורינן לכתחילה בס"ס אבל בשאר המינין כיון דאית בהו ג' ספיקות יש להתיר. ומ"ש א"ר אות ד' שמצא בגיליון ש"ע וז"ל הואיל ואין התחלת השמשות ביום לא מיקרי השמשות יום כלל אפי' להרמב"ם עכ"ל, זה אינו דפעמים אדם מתכסה בסדין ביום עצמו כגון שבאה לו שינה בחצי היום או בשליש היום וא"כ הו"ל התחלתו ביום ועי"כ יש ליזהר כמש"ל:

יח) שער ג' מאימתי מברך על הציצית וכו' לא נוכל למצוא זמן מוגבל לזה השיעור בין תכלת ללבן כי הכל לפי המקומות והזמנים, כי בקיץ יש זמן ארוך מעלות השחר עד יציאת השמש על הארץ ובחורף הוא זמן קצר כי לפי חשבון אורך זמן היום יהיה אורך זמן מעלות השחר עד עלות השמש על הארץ. כידוע וכנזכר בגמרא פסחים דף צ"ד ע"א עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום, ויעו"ש במפרשים ומ"א סי' פ"ט סק"ב ובדברינו לשם אות ד' ואכמ"ל, וכאשר יהיה זמן עלות השחר ארוך כמו בקיץ לא במהרה ניכר אור היום לא כן בחורף שזמנו קצר. ומנהג עיר קדשנו ירושלים תובב"א לשער שעה אחת קודם צאת גוף השמש על הארץ כל זמן בזמנו בקיץ ובחורף יהיה וכפי שחושבין זמן הנץ החמה דהיינו צאת השמש על הארץ (דלא כב"ד חא"ח סי' ל"ו) כך חושבין זמן ברכת ציצית ותפילין שיהיה שעה אחת קודם. ועיין לקמן סי' נ"ח אות יו"ד:

יט) שם משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה, בימי החורף שימי עננים הם ולא ניכר היטב אם ניכר בין תכלת ללבן לענין טלית. או כשיעור שיכיר חבירו הרגיל עמו קצת לענין תפילין מותר להניחם כיון דקיי"ל לילה זמן תפילין ומדרבנן הוא דאסיר שמא ישכחם ויישן בהם הו"ל ספיקא דרבנן לקולא וכו'. שו"ת שואל ומשיב מ"ג ח"ב סי' קס"ב, והביאו פתחי עולם אות ו'. ועיין בא"ו שאח"ז ובאות כ"ב:

כ) שם בהגה, ואם לבשו מעלות השחר ואילך י"א דמברך וכו' זה סברת המרדכי בפ"ב דמגילה והביאו ב"י שכתב וז"ל דציצית כיון דלא כתיב ביה יום בהדיא אלא וראיתם אותו בראיה תליא מילתא ומעמוד השחר שרי לכתחילה וכן עמא דבר עכ"ל. וכ"כ הלבוש סברא זו בשמו. מיהו אח"כ כתב י"א שאין לברך עליה לכתחילה אלא משיכיר בין תכלת וכו' וכ"כ א"ר אות ה' דיש להחמיר, קיצור ש"ע סי' ט' אות ט'. ובפרט לדידן דאיתכא דמרן סמכינן ודעתו דעת עליון להחמיר מיהו בחורף אם השעה דחוקה המיקל להניח מע"ה ואילך אין גוערין אותו, כמ"ש הפרמ"ג בא"א אות ד' והביאו פתחי עולם שם;

כא) שם בהגה, ואם לבשו מעלות השחר ואילך וכו' כתב מ"א סק"ד ונראה לי דה"ה בערב עד צאת הכוכבים עכ"ל, ופי' דבריו המחה"ש וז"ל ר"ל כיון דהגהה רמ"א זאת נובעת מהמרדכי וכו' ה"ה דה"ל כן גם בערב עד צאת הכוכבים עכ"ל, וכתב הפרמ"ג בא"א אות ד' ומיירי שעדיין לא התפלל ערבית דאל"ה הוי כתרתי דסתרי אהדדי יעו"ש, וכ"כ ד"ח אות ח'. וכל זה לדעת המרדכי דס"ל דיכול לברך לכתחילה מעלות השחר ואילך אבל מרן ז"ל דס"ל דאינו יכול לברך עד שיכיר בין תכלת ללבן לא גילה דעתו אם יכול לברך ג"כ אחר שקיעת החמה כל זמן שמכיר בין תכלת ללבן, או דוקא בשחר דאתי יומא וחשיב יום לשאר מילי חשיב ליה יום נמי לענין ציצית ויכול לברך משיכיר בין תכלת וכו' אבל בערב משקיעת החמה ואילך דאתי לילה וגם כל זמן בין השמשות הוא ספק שמא הוא מן הלילה אינו יכול לברך ואפי' מכיר בין תכלת ללבן וצ"ע. מיהו כבר כתבנו לעיל אות י"ב בשם הפוסקים והאר"י ז"ל דאסור להתעטף בלילה משקיעת החמה ואילך ואפי' בלא ברכה, ואפילו אם נסתפק לו אם שקעה החמה דאיכא ס"ס שמא לא שקעה ואם תמצא לומר שקעה שמא הלכה כמ"ד דיכול לברך כל בין השמשות עד צאת הכוכבים אפ"ה לא יברך כמש"ל אות ז' דסב"ל אפי' היכא דאיכא ס"ס יעו"ש:

כב) שם בהגה, ואם לבשו קודם לכן כגון בסליחות לא יברך וכו' ואם טעה ובירך קודם עלות השחר שוב לא יברך. דלהרא"ש כסות המיוחד ליום אם לבשו בלילה חייב כמ"ש בסעי' א' וסב"ל, וכ"כ עמודי השלחן על קיצור הש"ע סי' ט' אות י"ד בשם מ"ב, פתחי עולם אות ח' בשם פ"ת, וכ"כ אנן בעניותין לעיל סי' ח' אות ס"ב בשם הרש"ל אות ט"ו:

כג) שם בהגה, וכשיאיר היום ימשמש בו ויברך, לשון התשב"ץ בב"י ימשמש בו ומניח על ראשו ומברך וכ"כ א"ר אות ו' וכ"כ עו"ת אות ח' בשם תשו' בנימין זאב סי' קל"ז. ועיין מש"ל סי' ח' אות ס"ב שיש מחלוקת בזה ור"ל שהמרדכי בהל' תפילין כתב בשם ר"י דלא דמי ציצית לתפילין, דתפילין ליכא חיוב למשמשן דלא סגי בלאו הכי ולא נמי גבי ברכה בהכי, אבל גבי טלית דלבוש וקאי, קצת נראה דצריך להפשיטו ולחזור וללובשו ולברך עליו עכ"ל, וכן ראוי לעשות מי שלבש טליתו קודם אור היום ולא בירך עליו כמו בסליחות וכדומה, או אפי' ביום כגון ששכח ולא בירך על הטלית ואח"כ

באר הגולה

א מנחות מ״ג וכתב הרי״ף והרמב״ם שם והרא״ש:
ב מנחות מ״ג.
ג נמוקי יוסף הלכות ציצית:

יט זמן ברכת ציצית. ובו ב׳ סעיפים:

א א ציצית חובת גברא הוא ולא חובת מנא שכל זמן שאינו לובש הטלית פטור מציצית ולפיכך אינו מברך על עשיית הציצית שאין מצוה אלא בלבישתו: **ב** ב עשה טלית לצורך תכריכין ג אף על פי שלובשו לפעמים בחייו פטור:

הלוקח

כף החיים

ואח״כ נזכר אחר שלבשו שיפשיטנו ויברך עליו ויחזור וילבישנו דאין פסידא בזה אע״ג דיש מתירין במשמוש לבד בלא הפשט והמחמיר תע״ב, ועוד עיין מ״ש שם בסי׳ ח׳ אות מ״ב ואות מ״א ואות מ׳:

א) **סעי׳** א׳. ציצית חובת גברא הוא ולא חובת מנא וכו׳ עיין מש״ל סי׳ טו״ב אות ו׳:

ב) **שם** ולא חובת מנא וכו׳ כתב רפ״ל יש מחמירין לבדוק הציצית אפי׳ כשכופלין הטלית משום דשמואל סבר כלי קופסא חייב בציצית ויש פוסקים כמותו וכו׳ עכ״ל, והביאו הב״ח ופרישה ושכנה״ג בהגה״ט אות א׳ יעו״ש, והפוסק כשמואל הוא מ״ד שכתב הבה״ג והביאו ב״י, וכ״ד ראב״ן בהג״מ פ״ג אות ג׳ והביאו פרמ״ג במש״ז אות א׳ וכ״ד בעל העיטור והביאו פת״ע אות א׳ ועיין ישועות יעקב אות א׳ שהביא ראיה לסברת הבה״ג יעו״ש. מיהו מרן ז״ל כתב בב״י כיון שעמודי ההוראה הרי״ף והרמב״ם והרא״ש מסכימים דחובת גברא היא אין לספק בדבר עכ״ל, ועיין שם בפרמ״ג שכתב דביבמות דף ב׳ פשיטא לתלמודא דכלי קופסא פטורין מציצית יעו״ש. וא״כ אין לחוש למ״ד כלי קופסא חייבין רק המחמיר תע״ב:

ומ״ש שם הב״ח לפעד״נ נכון לבדוק הציצית כשכופלין אותו ומצניעין אותו כדי שיהא חזקתו בדוק דאז א״צ לחזור ולבודקו כשחוזר ולובשו וכו׳ כתב שכנה״ג שם שהמדקדקים בודקים ציציותיהם בכל שעה שמניחים אותם, והבאנו דבריו לעיל סי׳ ח׳ אות ל״ד יעו״ש:

ג) **שם** ולפיכך אינו מברך על עשיית הציצית וכו׳ כתב מ״א סק״א וז״ל צ״ע מ״ש במזוזה דקיי״ל שצריך לברך כשקובעה כמ״ש ביו״ד סי׳ רפ״ט דהתם נמי קיי״ל חובת הדר הוא דכל זמן שאינו דר בתוכה פטור ממזוזה וכו׳ ולכן נ״ל סתמא דמילתא במזוזה קובעה כשדר בתוכה לכן מברך על עשייתה אבל טלית מסתמא קובע בו ציצית עד שלא לובשו לכן אין מברך על עשייתו וכו׳ ואפשר דה״ה במזוזה אם קבע בו מזוזה קודם שדר בתוכה כשנכנס לדור בתוכו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לדור בבית שיש בו מזוזה עכ״ל והנה דברי המ״א הללו הם תמוהים דמלבד בחידוש ברכה שאינה נזכרת לא בש״ס ולא בפוסקים אלא דמשמע נמי מדבריו דיכול לברך על קביעות מזוזה קודם שבא לדור בתוכה וזה לא מצינו בשום מקום שמברך על המצוה קודם זמן חיובה, וכיון שהמזוזה היא חובת הדר כמ״ש ביו״ד סי׳ רפ״ו א״כ אינו חייב עד שעת שדר בתוכה או אח״כ ולא קודם. ובעיקר קושיית המ״א נלע״ד לתרץ דחכמים ז״ל לא תיקנו ברכת המצוה אלא בשעת שעוסק במצוה ומקיימה, וא״כ בקשירת הציצית דאותה שעה אינו מקיים מצוה דאינה חובת מנא וגם אינו יכול ללובשה כ״ז שלא נגמרו קשירת ציצית של ד׳ כנפות אינו מברך דלא הוי באותה שעה עוסק במצוה ומקיימה, אלא עושה הכנה לקיום המצוה לא כן כשקובע מזוזה בשעה שדר בבית או אח״כ דאז נתחייב במזוזה דמברך כיון שעוסק במצוה ומקיימה אבל קבעה קודם שבא לדור בבית דבאותה שעה אינו חייב במזוזה אינו מברך דלא חשיב עוסק במצוה באותה שעה ומקיימה, וגם אח״כ כשנכנס לדור בתוכה אינו מברך כיון שאינו מתעסק במצוה באותה שעה דכבר נעשית המצוה ממילא ואע״ג דאם לבש הטלית קודם זמנו מברך אח״כ, טלית שאני כיון שהוא על גופו ומעוטף בו חשוב מתעסק במצוה ומקיימה לא כן במזוזה שהיא קבועה בפתח ולא יש עתה מעשה לא חשיב מתעסק במצוה. והא דמברך על הסוכה בשעה שנכנס לישב בתוכה אעפ״י שעשאה מקודם סוכה נמי שאני דכיון שחייב לישב בסוכה כניסתו לתוכה חשיב מתעסק במצוה ומקיימה, כיון שזו הכניסה היא בשביל המצוה, לא כן במזוזה דאינו חייב לישב בבית שיש בפתחו שתי מזוזות ומשקוף כדי לעשות בו מזוזה דאם ירצה לדור בבית שאין בפתחו שתי מזוזות ומשקוף אינו חייב במזוזה כמבואר ביו״ד סי׳ רפ״ו, וגם כשנכנס לבית אינו נכנס בשביל מצות מזוזה אלא מוכרח כדי לדור וא״כ לא חשיב כניסתו לבית מתעסק במצוה ומקיימה וציצית אע״ג דג״כ אינו חייב לקנות בגד שיש לו ד׳ כנפות כדי להתחייב בציצית כבר אמרנו כיון שהוא על גופו ממש ומתעטף בו חשיב עוסק במצוה ומקיימה. ועיין עוד בזה מ״ש היד אהרן וברכ״י ומאמ״ר והמו״ק, והנלע״ד בס״ד כתבתי גם אני חלקי והיעב״א, והמורם מכל האמור ומכל דברי הפו׳ הנז׳ דלא יברך על המזוזה קודם שבא לדור בתוכה. ואם קבעה קודם שבא לדור בתוכה כשיבא אח״כ לדור בתוכה לא יברך אשר קדשנו וכו׳ לדור בבית שיש בו מזוזה. דלא נמצאת ברכה זו לא בש״ס ולא בפוסקים כנ״ל, ובענין זמן חיוב קביעות מזוזה יש חלוקים עיין ביו״ד סי׳ רפ״ו סעי׳ כ״ב ובפ״ת שם אות י״ז, ובנחלת צבי, ובברכ״י אות ז׳, ובזכ״ל ח״ד אות מ׳ ח״א וח״ג. ובס׳ בן א״ח פ׳ כי תבא אות ח״י. ואכמ״ל:

ד) **סעי׳** ב׳. עשה טלית לצורך תכריכין וכו׳ פטור, כתב דברי מנחם בהגב״י אות א׳ בשם מהר״א נחום ז״ל וז״ל נלע״ד דכסות המיוחד לאשה ולבשו איש מדמינן ליה להא שכתב הנמוק״י דכסות של מתים כיון שאין עיקר עשייתו אלא לאכסויי מתים הו״ל ככסות לילה שפטורה. וה״נ דכוותה כיון שמיוחד לאשה א״צ להטיל בו ציצית כשלובשו פעמים האיש ועיין בלבוש ובנחלת צבי כ׳ טו״ב עכ״ל. והנה דברים אלה צ״ע דהא תינח להרא״ש דס״ל כסות המיוחד ללילה אם לבשו ביום פטור אבל להרמב״ם

כ דיני לקיחת ומכירת טלית. ובו ב' סעיפים:

א א הלוקח טלית מצוייצת מישראל או מתגר א"י (ואומר שלקחן מישראל נאמן) (נ"י הלכי ציצית) כשר דכיון דתגר הוא חזקה שלקחה מישראל דלא מרע נפשיה אבל אם לקח מא"י שאינו תגר פסולה

באר הגולה

א מנחות מ"ו:

כף החיים

להרמב"ם דס"ל כסות המיוחד ללילה אם לבשו ביום חייב ה"נ אם לובשו איש חייב. וכן פסק עו"ת אות ג' דיעשה ציצית להכריכין אם לובשו בחייו ולא יברך לחוש לדעת הרמב"ם והסכים עמו הא"ר אות א' וכתב שכ"מ במ"א סק"ב. וכ"כ ר"ז אות ב'. ואפי' לדברי מרן ז"ל בב"י שכתב הכא גבי תכריכין פטור אפי' להרמב"ם הוא מפני הטעם שנתן כיון דאינו עשוי לאדם חי לא חשיב כסות כלל. אבל הכא כסות המיוחד לאשה כיון שהוא עשוי לכסות י"ל אם לבשו איש חייב להרמב"ם כמו כסות לילה. ע"כ אין לסמוך ע"ז אלא יעשה קרן אחת עגולה. וכמש"ל סי' י"ח אות ו':

ה) **מוכרי** הבגדים שלובשים הבגדים ומכוונים להראותם לקונים פטורים מן הציצית. מ"א סק"ב בשם תוספות נדה דף ס"א ע"ב. וכ"כ א"ר אות ה', ר"ז אות ג'. שתילי זתים אות ב'. אבל אם לובש אותם להעביר המכס אפשר דחייב בציצית כמו גבי כלאים. מ"א שם. ר"ז שם, שתילי זיתים שם. אבל הא"ר שם כתב דאפי' כשלובש להעביר המכס פטור מציצית. וכ"כ הער"ה אות א' וז"ל דלא דמי לכלאים דתלה קרא בלבישה, אבל הכא כסותך אמר רחמנא ואין זה כסותו כיון שאין כוונתו אלא לגנוב המכס, ועוד שהרי התוספות והר"ש והרא"ש וריו"ו ס"ל גבי כלאים דשרי לר"ש וסוגיא דהגוזל מוכח כן. וכ"כ הרדב"ז ח"א סי' ש"ה וכו' וא"כ הכא דשב וא"ת הוא כדאי הם לסמוך עליהם דלגנוב המכס נמי פטור עכ"ל. ועיין ביו"ד סי' ש"א סעי' ו' בהגהה:

א) **סעי'** א', הלוקח טלית מצוייצת מישראל וכו' משום דסתם ישראל בחזקת כשרות הוא. אבל אם הוא ישראל חשוד פסול. ב"ח, פתחי עולם אות א'. ועיין ביו"ד סי' קי"ט ובאות שאח"ז:

ב) **שם** או מתגר נכרי כשר וכו'. ודוקא הלוקח טלית מצוייצת מתגר נכרי כשר. אבל ציצית אסור ליקח מן הנכרי ואפילו הוא תגר. ט"ז סק"א. מ"א סק"א. יד אהרן בהגה"ט. ר"ז אות ב' פרמ"ג במש"ז אות א'. ובא"א אות א'. נה"ש אות א', שתילי זתים אות ב', וז"ל הרמב"ן במלחמות פ"ק דסוכה דהלוקח ציצית מתגר גוי חוששין לו ואין ניקחין אלא מחבר מומחה עכ"ל. יעו"ש. והביאו הער"ה אות א' מיהו כבר כתבנו באות הקודם בשם הב"ח שכתב בשם הטור דסתם ישראל בחזקת כשרות הוא וכ"כ הש"ך ביו"ד סי' קי"ט אות א'. וכ"כ בס' זבחי צדק שם אות ב' בשם כמה פוסקים ויעו"ש ובאות ד' שפסק כן להלכה ודלא כהי"א שהביא מור"ם בהגה שם סעי' א':

ומ"ש הט"ז שם דמותר ליקח ציצית מן נכרי שאינו תגר באקראי בעלמא כמו תפילין בסי' ט"ל והביאו א"ר אות ד' כבר חלקו עליו הפרמ"ג שם והמאמ"ר אות א' והנה"ש שם דשאני תפילין דאמרינן דאין דרך נכרי לכתוב כאשר יעו"ש בב"י מש"כ הכא, וכתבו שכן משמע נמי ממ"א סק"א יעו"ש:

ג) **שם** או מתגר נכרי וכו'. ואפילו הוא תגר בשאר סחורות נאמן דאם ימלא בדאי בדבר אחד שוב לא יאמינוהו בדבר אחר. ב"י בשם נימוק"י. ט"ז שם, מ"א שם. א"ר אות ב'. ר"ז שם. שתילי זתים שם:

ד) **שם** הגהה, ואומר שלקחו מישראל נאמן. בא"ר אות ג' פי' דדוקא שאמר דמנאמן קנאה. אבל בלבוש משמע דא"צ לומר מנאמן קנאה אלא כיון שאמר שמישראל קנאה נאמן התגר. פרמ"ג בא"א אות א'. וכ"כ ר"ז שם, ח"א כלל י"א אות מ"ב:

ה) **שם** אבל אם לקח מעכו"ם שאינו תגר פסולה, ואין בכלל הזה הטליתים שגונבים לפעמים. דידוע שהעכו"ם לא יעשה ציצית בבגד שהעיקר הוא הטלית. ח"א שם:

ו) **סוחר** של ציצית שבא לעירו ולקחו מזה בעלי בתים מאותן ציצית ואח"כ נודע שהסוחר הוי גנב ואיש רע ובליעל. לא קיימו מצות ציצית דהוי בכלל מצוה הבאה בעבירה. דאף בשוגג יש מצוה הבאה בעבירה. שנות חיים סי' רנ"ז. והביאו פתחי עולם אות א':

ז) **מותר** לקנות ציצית מארחי ופרחי אם הציצית שזורין כהלכתן אעפ"י שאינם מופסקים דאין אדם טורח לעשות ציצית כמו אלו ומסתמא מן המומחה באו לידו. תשובת ח"ס סי' ו'. פתחי עולם שם:

ח) **סעי'** ב'. אין מוכרין טלית מצוייצת לעכו"ם וכו'. כתב הב"ח היינו דוקא סתם עכו"ם. אבל אם הוא תגר ונודע שהוא קונה טליתות לחזור ולמוכרם אפי' מצוייצת מוכרין לו עכ"ל, וכ"כ רבינו ישעיה הראשון בפסקיו כ"י והביאו הברכ"י בשיו"ב אות א'. אמנם הנ"א סק"ב הקשה על הב"ח מפי' רש"י (מנחות מ"ג ע"א) דמשמע מפי' דאפילו לתגר אסור למכור דגם הוא חשוד על ג"ע וש"ד יעו"ש, וכן הקשה היד אהרן בהגה"ט, וכ"כ המאמ"ר אות ב' דמפשטיות הש"ס והפוס' משמע דאפילו לתגר אסור, יעו"ש. (ומ"ש הבאה"ט סק"ד ליישב קושית המ"א על הב"ח עיין מ"ש עליו המאמ"ר שם) וכ"כ א"ר אות ה'. ר"ז אות ו' נה"ש אות ג'. שתילי זיתים אות ד'. וכתב הברכ"י אות ב' שכן משמע מפי' רבינו גרשון כ"י. והגם שכתב הברכ"י בשיו"ב כיון שמצינו לרבינו ישעיה הא' כהב"ח צריך לדחוק בדברי רבינו גרשון ורש"י דלא לאשווי פלוגתא ביני רבוותא קמאי יעו"ש. וכן הפרמ"ג בא"א אות ב' ואות ג' יישב דברי הב"ח עם פי' רש"י מ"מ עדין יש חשש אחריתי דשמא התגר העכו"ם הזה ימכרנו לעכו"ם אחר ואותו אחר יתלווה עם ישראל וכו' ע"כ אין למכור טלית מצוייצת לעכו"ם ואפי' הוא תגר:

ט) **שם** אין מוכרין טלית מצוייצת לעכו"ם וכו' בברייתא כתוב (מנחות מ"ג ע"א) אלא א"כ התיר

ב שם : ג נמוקי יוסף :

פסולה: ב ב אין מוכרין טלית מצוייצת לעובד כוכבים שמא יתלווה עם ישראל בדרך ויהרגנו ג אפי' למשכן ולהפקיד טלית מצוייצת לעובד כוכבים אסור אא"כ הוא לפי שעה דליכא למיחש להא:

כדת

כף החיים

התיר ציציותיו וכתבו הרי"ף והרמב"ם פ"ג הלכה ט' והרא"ש בהלק"ט סי' ט"ז. וכתב ב"י דאתא לאשמעינן שאחר שהתיר ציציותיו מותר שאעפ"י שנקבי הציציות קיימין ליכא למיחש שיטעו בו לומר שהוא יהודי מאחר שאין בהם ציצית עכ"ל. (ומ"ש זה ב"י על דברי הר"ן ולא על הברייתא. כבר תמהו עליו מעדני יו"ט על הלכות קטנות סי' ט"ז אות ז' ושכנה"ג בהגב"י והדרישה בסוף הסי' וא"ר אות ה' ומאמ"ר אות ג' וב"ש אות ב' ושאר אחרונים, מיהו הפרמ"ג בא"א אות ג' ופתה"ד יישבו קצת בזה יעו"ש), וכ"כ עו"ת אות ג' מחה"ש בסוף הסי'. פתחי עולם אות ג', שתילי זיתים אות ו':

י) **שם** שמא יתלוה עם ישראל וכו' בגמרא איתא טעמא אחרינא, משום זונה ופי' רש"י דילמא הויא ליה זונה ישראלית וסבורה ישראל הוא ותבעל ליה ועיברין משום לא תתחתן בם. לשון אחר. משום זונה עכו"ם דילמא יהיב לה הכוא עכו"ם באתננה ואמרה כי ישראל נתנה לי ואתי למהשדים עכ"ל. והביאו ב"י. ומ"א סק"ג שלא הביא כ"א פי' שני של רש"י עיין הטעם בפרמ"ג בא"א אות ג' ועוד עיין שם מה שהקשה על פי' א' של רש"י מאה"ע סי' ט"ז סעי' א'. ולפי השני של רש"י כ"ש שלא ימכור לנכרית שמא תאמר ישראל נתנו לה באתננה. פתחי עולם אות ד':

יא) **שם** יתלוה עם ישראל ויהרגנו. או יגזול ממונו. מ"א שם ומחה"ש. שתילי זיתים אות ו':

יב) **שם** שמא יתלוה עם ישראל ויהרגנו. כתב ח"א כלל י"א אות מ"ב. וז"ל נ"ל דליתא בזמנינו דאינם חשודים על ש"ד עכ"ל ול"נ דאיתא ואיתא דהא שמענו כמה וכמה פעמים שעשו וגם בקשו לעשות ר"ל. ודברי רז"ל אינה זזה ממקומה.

יג) **שם** אפי' למשכן וכו' וכן אפי' להשאיל יש להחמיר, ואע"ג דלטעמא דזונה וללשון שני דרש"י לא שייך כך גזירה אלא במכירה. לטעמא שמא יתלוה שייכא. הרד"ל מנחות מ"ג. והביאו פתחי עולם אות ג':

יד) **שם** הנה א"כ לפי שעה דליכא למיחש להא, משמע הא אם איכא למיחש אפי' לפי שעה חיישינן וע"כ בעכו"ם שהפכים ללמוד מעשה היהודים אסור להניח אצלם אפי' לפי שעה דחיישינן שמא יראו מעשה הציצית ויתלמדו לעשות כמוהו ויעשו הם או ילמדו לאחרים לעשות ואח"כ יתלוו עם ישראל בדרך וכו' או משום זונה וכו':

טו) **השולח** ציצית לחבירו ביד עכו"ם צריך שיחתמנו חותם בתוך חותם ואפי' בזמן הזה דאין לנו תכלת כ"א לבן, כי כן דעת הרשב"א הביאו הטור ביו"ד סי' קי"ח והט"ז שם סק"א והש"ך סק"ה, וכן דעת הרמב"ם בפי' י"ג מהמ"א דין י"ד ומרן ז"ל שם סעי' א' דכל שהוא אסורא דאורייתא כשולחו ביד עכו"ם צריך חותם בתוך חותם, ודלא כרש"י שכתב הטעם מפני שדמיו יקרים יעו"ש. וכ"כ המ"א בסי' זה סק"א. ר"ז אות ג' שתילי זיתים אות ג', וה"ה בשולח ביד ישראל חשוד צריך חותם בתוך חותם. ש"ך שם סק"ה, זבחי צדק שם אות ב' בשם כמה פוסקים, ועיין שם ביו"ד סי' קי"ח סעי' א' ובסי' קי"ט סעיף י"ב איזה נקרא ישראל חשוד. ועוד עיין ביו"ד סי' קי"ח ובסי' קל"א איזה נקרא חותם בתוך חותם ודמ"ל:

טז) **בד"א** כשהוא בענין שיהנה הגוי בחליפין אבל אם לא יהיה לו הנאה כלל בחליפין אין חוששין שמא יחליף הגוי כדי להכשיל את ישראל. כ"כ מור"ם ז"ל ביו"ד סי' קי"ח סעי' ב' בהגה ומרן ז"ל שם סעי' יו"ד. וכ"כ זבחי צדק שם אות כ"ה בשם כמה פו' יעו"ש, וכ"כ מ"א בזה הסי' סק"א. ר"ז אות ג' שתילי זיתים או' ג':

טוב) **כתב** הרמב"ם בפ"ב המוצא תכלת בשוק אפי' מלא חוטין פסוקין ושזורין פסולין, וחכמי לוניל תמהו עליו דהא בהדיא אסיקנא בפ' המוצא תפילין שאם הם מופסקים ושזורין כשרים, והשיב שטעה בהעתקת נוסחא שלו וכצ"ל בפי' מלא חוטין פסוקין פסולין, שזורין כשרים, והרי"ף והרא"ש השמיטו דין זה וגם רבינו לא הזכירו ונראה דטעמם מפני שהם סוברים דתכלת דאתמר אתמר אבל בלבן אין לנו, ואפשר שגם הרמב"ם סובר כך שהרי לא כתב כן אלא בתכלת, אעפ"י שיש לדחות דלישנא דגמרא נקט עכ"ל ב"י, וכתב עליו הער"ה אות ג' וז"ל וא"ל דהרי"ף והרא"ש אזלי לטעמייהו דפסקי כרבא בתפילין דחדשות אסור לר"י משום דטרח אינש לעשות תפילין כעין קמיע כמ"ש הב"י סי' ל"ח, וא"כ במוצא תכלת בשוק לא קי"ל כר"א אלא אפי' מלא שזורין ופסוקין פסול דטרח אינש וכו' כמ"ש המ"מ בפי"ט דשבת עי"ש, וכיון דבעינן לשמה ואין לוקחים אלא מן המומחה לא הוצרכו לבאר דין זה דבכל גוונא פסול דודאי איכא למיחש שמא לא נטוו לשמן ושוב מצאתי כן להדיא במלחמות הרמב"ן שם דהרי"ף השמיט מימרא דר"א משום דקי"ל כרבא ויפה כיון עי"ש עכ"ל, וכן הקשה המאמ"ר אות ד' על מרן ז"ל מדברי הרמב"ן במלחמות הנ"ל וכתב דאין סברא לחלק בזה בין תכלת ללבן יעו"ש, שכתב על דברי הב"י דאינם מוכרחים וגם יש קצת גמגומים בדבריו ע"כ. וכ"כ הברכ"י אות ד' בשם מהר"ר יעקב מולכו בתשו' כ"י סי' כ"א דאם מצא בשוק חוטי לבן שזורין ופסוקין פסולין לכ"ע, וגם המחה"ש בסי' י"א סק"א כתב אפשר כוונת ב"י ר"ל דבלבן החמירו יותר ולכ"ע פסולים יעו"ש, וא"כ כיון דדין זה לא נפיק מפלוגתא יש להחמיר ואפי' מצא בשוק חוטי לבן שזורין ופסוקין פסולין וכן אם שולח ביד עכו"ם חוטי לבן שזורין ופסוקין צריך להחתימם חותם בתוך חותם, ודלא כמ"ש עו"ת אות ג' ור"ז אות ד' ואות ה', ועיין מחה"ש על סי' י"א סק"א ובזה הסי' סק"א, מיהו אם היו החוטין מופסקין ומובדלין כל הד' חוטין לבד והרביעי שקורין אותו שמש הוא משוי הרוך כנס ג כדי

לעשות

כא כדת מה לעשות בציצית שנפסקו ובטליתות ישנים. ובו ד' סעיפים:

א א חוטי ציצית שנפסקו יכול לזרקן לאשפה מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה אבל כל זמן שהם קבועים בטלית אסור להשתמש בהם כגון לקשור בהם שום דבר וכיוצא בזה משום בזוי מצוה: (וי"א דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהן מנהג בזיון לזורקן במקום מגונה אלא שאינן צריכין גניזה (כל בו הל' שבת) ויש מדקדקין לגונזן והמחמיר ומדקדק במצות תע"ב) (מהרי"ל הלכות ציצית) (וע"ל

באר הגולה

א מגילה ד' כ"ו נפי ספלאתות וסרמב"ם וסר"ן מהא דכסוי הדם חולין פ ז ונר חנוכה שבת כ"ג.

כף החיים

לעשות בו התליות וגם כל חוט מד' חוטין כפול ושזור מח חוטין כמש"ל סי' י"א אות יו"ד אפשר להקל, והכל לפי המקום והזמן כגון שאין עושין כה"ג כ"א למצות ציצית:

ח) **ואם** מצא טלית מצויצת בשוק כשר, עי"ת אות ג', א"ר אות ד' פרמ"ג במש"ז אות א' ברכ"י שם בשם הגז', ובפרט שנראה בענין הכריכות והקשרים דהוא ציצית גמור ואף דנפל לא איתרע, ברכ"י שם בשם הגז', פתחי עולם אות ג':

א) **סעי'** א'. חוטי ציצית שנפסקו וכו' כתב עו"ת אות א' וה"ה מקודש שעשאן בבגד דהזמנה לאו מילתא היא עכ"ל, וכתב עליו המאמ"ר אות א' דדבריו אין מדוקדקים דלאו מכח ה"ה אתיא אלא מק"ו דאפי' בדבר שיש בו משום קדושה הזמנה לאו מילתא היא וכדלקמן סי' מ"ב ובכמה מקומות והכא בחוטין שנפסקו מטעם שאין בהם קדושה אתיא עלה דאינה אלא תשמישי מצוה וכו' עכ"ל, ומ"מ יש להחמיר שאין לנהוג בהן מנהג בזיון מאחר שהם טוויים ושזורים לשם ציצית, וכן אם נתן הציצית בטלית ועדיין לא לבשה יש להחמיר שלא לנהוג בהן מנהג בזיון, כ"כ האהרונים. ועיין שע"ת אות א' ובספה"ק קול יעקב על סי' מ"ב אות ד':

ב) **שם** יכול לזורקם לאשפה וכו' זהו מדינא אבל לפי מ"ש בסעי' ב' בליתות של מצוה אדם בודל וכו' כ"ש שיש ליזהר בציצית שלא לזורקן לאשפה, ברכ"י אות א' והלב"ש על הט"ז סק"ג כתב, הא דמתיר כאן לזרוק הציצית למקום מגונה היינו דוקא ציצית של בגד, אבל ציצית של טלית המצוה פשיטא דלא גרעו הציצית מטלית עצמו אדרבא עדיפא מיניה ודאי עכ"ל, והביאו פתחי עולם אות ב', נמצא דכאן מיירי בציצית של בגד כמ"ש הלב"ש והא דיכול לזורקם לאשפה זהו מדינא כמ"ש הברכ"י אבל לפמ"ש בסעיף ב' טליתות של מצוה שבלו אדם בודל וכו' כ"ש שיש ליזהר בציצית אפי' של בגד שלא לזורקן לאשפה וכ"ש בציצית של טלית העשוי למצוה, כגון אנחנו שלובשים הטלית בשביל לקיים מצות ציצית, דלא גרע הציצית מטלית דקאמר בסעיף ב' אדם בודל וכו':

ג) **שם** אבל כל זמן שהם קבועים בטלית אסור להשתמש וכו' ואפי' אינו מלובש בה כיון בעומד לצאת בו ידי מצוה. עו"ת אות ב' ט"ז. פרמ"ג במש"ז אות א', שתילי זיתים אות ב', פתחי עולם אות ג', ודלא כהט"ז סק"א וכן אסור למיכר מידעם בציצית אפי' בלילה אפי' להרמב"ם ז"ל בסי' י"ח, דדמי לשופר ולולב בעומד לשנה הבאה דאסור לתשמיש הדיוט כמ"ש הב"ח וג"ש זה. פרמ"ג א"א אות א' פת"ע אות ד':

ד) **שם** אסור להשתמש בהם וכו' ולא מהני תנאי באומר איני בודל מהם דביזוי מצוה הוא ול"ד לנוי סוכה

סי' תרל"ח ס"ב דהתם לא נחשבו כמותם ולא חל שם מצוה עליהם משא"כ בציצית דבהכרח לשם מצוה עושה ומברך להתעטף, פרמ"ג בא"א אות א' יעו"ש. פתחי עולם שם:

ה) **שם** הגה, וי"א דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהם מנהג בזיון וכו' ומסיק בד"מ בשם מהרי"ל שהיה נוהג לגונזם ולהניחם תוך ספר או לעשות בהם שום מצוה, ט"ז סק"ב, וטוב לעשות מהם סי' לספרים, מהרי"ו ויול סי' רל"א וקל"ג, כנה"ג בהגב"ט עו"ת אות ג' א"ר אות ב' מ"א סק"ב, ר"ז אות א', וה"ה בסכך סוכה טוב שלא לעשות בו לצורך דבר שאינו כבוד למצוה שעברה ט"ז שם, א"ר שם, וה"ה בכל תשמישי מצוה כגון לולב וכדומה, מחה"ש סק"א, וה"ה בעצי סוכה אין לעשות דבר מגונה. ודפנות הסוכה נכון שלא לעשות תשמיש מגונה מהם, פרמ"ג במש"ז אות ב', פתחי עולם אות ג':

ו) **סעי'** ב'. טליתות של מצוה שבלו וכו' כתב הרב בית יהודה סי' כ"ט דמותר לעשות מטלית גדול טלית קטן, והביאו פתחי עולם אות ד' אבל הרב לב חיים ז"ל סי' ל"ב פקפק בזה משום דע"פ הסוד טלית גדול יש בו מעלה רבה על טלית קטן. והאמת אתו עיין בדברינו לעיל סי' ט"ז אות א' ד"ה אמנם ובשער הכוונות סוף דרוש ו' מדרושי ציצית. וכ"כ בן איש חי פ' לך לך אות כ"ה. מיהו אם נתבלה מקצתו ואין ראוי ללובשו יוכל לעשות מחלק החזק שבו ט"ק ואין חשש בזה לכ"ע. בן א"ח שם:

ז) **שם** ואינו מותר לקנח. כן הוא בר"ן שמביא ב"י שלפנינו וכן גרים ר"ז אות ב'. ובקצת ספרים כתוב ואינו רוצה לקנח. וכתב הברכ"י אות ב' דהיא הנוסחא האמיתית אבל המאמ"ר אות ג' כתב דנוסחת ואינו מותר לקנח ה"א היותר נכון יעו"ש:

ח) **שם** ולא ליחד אותם לתשמיש מגונה וכו' וה"ה בטליתות של משי שלסברת מרן ז"ל בסי' ט' סעי' ה' שחייבן מדרבנן שייך בהו משום ביזוי מצוה. ואסור לקנח עצמו בהם וליחד אותם לתשמיש מגונה שהרי נר חנוכה דרבנן ואמרו אסור משום ביזוי מצוה. פרמ"ג בא"א אות א':

ט) **שם** ולא ליחד אותם לתשמיש המגונה וכו'. ואותם שנוהגים לזרקם בבית הכנסת והשמש מקנחים בהם נרות בית הכנסת וגם זיזיהם המלוכלכים בשמן. זה נקרא תשמיש מגונה ואסור. בן איש חי פ' לך לך אות ד' והוא פשוט:

י) **שם** ולא ליחד אותם לתשמיש המגונה וכו' ואי רשאי לעשות בו תשמיש הדיוט כתב עו"ת אות ד' דשרי אי אין תשמיש מגונה ואפילו בעוד הציצית בו. אבל הא"ר אות א' חלק עליו וכתב דאינו מותר אלא אחר שהסיר ממנו הציצית יעו"ש. והפרמ"ג בא"א אות א' כתב

דלבמ"ז

סי' תרס"ד סעיף ח' ט'): ב ב טליתות של מצוה שבלו אדם בודל עצמו מהם ואינו מותר לקנח עצמו מהם ולא לייחד אותם לתשמיש המגונה אלא זורקן והם כלים: ג ג מותר ליכנס בציצית לבית הכסא

באר הגולה
ב הכ"ן בס' י"ג דשבת בשם הרא"ב"ד ג הרמב"ם בפ"ג וב"י בשם גאון מספות דמנחות מ"ג.

כף החיים

דלהט"ז באות ג' שכתב דטלית להמחבר חמיר מציצית. לו נראה די"ל טלית של תפלה המיוחד לכך חמיר הטלית כמו ציצית אבל טלית קטן לבוש פשוטה דשרי לכל תשמיש שאינו מגונה דהא לבוש הדיוט הוא ואפילו לשכב בלילה רשאי עכ"ל. והביאו פתחי עולם אות ד'. מיהו לדידן שמכוונים בטלית קטן ללובשו משום מצוה יש להחמיר כמ"ש אות ב' יעו"ש:

יא) **טלית** שנפסקו ציציותיו אי רשאי לעשות מכנסיים ירא' דלא צריך למעבד הכי דתשמיש מגונה אסור. ואפילו מטלית קטן. פרמ"ג א"א שם: פתחי עולם שם:

יב) **לעשות** טליתות ממלבושי כומרי עכו"ם מותר אבל מה שמשתמשים ומלבישין צלמן כשהולכין לעכו"ם אין לעשות טלית מצוה מהם עיין יו"ד סי' קל"ט סעי' י"ג. א"ר אות א'. פרמ"ג א"א שם. פת"ע שם. ועיין ב"י ג"כ שם. ועיין בחוות יאיר סי' קס"ג שכתב פ"א נשאלתי שקנה יהודי מעכו"ם מפה מרוקמת ומצויירת יפה שבו מכניסין התוגרמים ילדיהם כשמכניסים אותם לאומנותם ע"י כומריהם. ובקש לעשותו מפה לס"ת ואסרתי. וכאשר היה מוהל לקחו ללפף בו הילדים שמל ולא מחיתי בידו עכ"ל. והביאו פתחי עולם שם:

יג) **סעי'** ג', מותר ליכנס בציצית לבית הכסא. היינו דווקא בבגד שעשוי למלבוש ובו ד' כנפות שנתחייב בציצית אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן רק להתפלל בהם. אין נכון שיכנס לבית הכסא דוגמא לדבר ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים דרשינן דרך ארץ בגדים שבשל בהם קדירה לרבו אל ימזוג בהם את הכוס וק"ו להאי מלתא שמיוחד לדבר קדושה דוקא. ט"ז סק"ג יד אהרן בהגה"ט. א"ר אות ג'. ר"ז אות ג'. ח"א כלל י"א הות ל"ז. מחה"ש אות ב'. שתילי זיתים אות ה' עמודי השולחן על קיצור הש"ע סי' ט' אות כ"א. פתחי עולם אות ה'. אבל להשתין בהם ליכא איסורא. עמודי השלחן שם בשם דרך החיים. פתחי עולם שם בשם סד"ה וכ"מ מדברי הט"ז שם. ובטלית קטן שלובשים תחת הבגד שאנו נוהגין בו בזה ודאי מותר ליכנס לצרכיו כיון שהוא מכוסה. ט"ז שם, יד אהרן שם. ח"א שם. מחה"ש שם. שתילי זיתים שם, וכ"מ מדברי ש' הכוונות שנביא אותו לקמן שכתב שלא להסיר את הטלית קטן כ"א דוקא בבית המרחץ. משמע שלבית הכסא נכנס בו. וכ"כ מל"ש. וכתב עוד מל"ש וז"ל בעת שנכנס אדם לבית הכסא אז כל ההארה מסתלקת ומתעלמת מן הציצית ונשאר עליו הטלית קטן כמו גלימא בעלמא, והנה מאותה ההארה שמסתלקת ממנה נעשה מהם מלאכים כנודע שמכל מצות שאדם עושה הוא ממשיך על הותה המצוה הארה גדולה משורש אותה המצוה ואחר שמסתלקת אותה הארה ממנה נעשה ממנו מלאכים ושמרים האדם מכל דבר רע. לכן בעת שנכנס האדם לבה"כ אותם המלאכים שנעשו מהרשימו של הציצית הם מסתלקים ממנו וממתינים שם בחוץ עד שיוצא פעם אחרת לכן אחז"ל בכניסתו לבית הכסא יאמר התכבדו מכובדים וכו' עכ"ל ועיין מש"ל סי' ג' אות א':

יד) **וכן** ההולכים מבה"כנ. בביה"כ לפנות והם מלובשים קיט"ל צריך שיפשיטו הקיט"ל כיון שבגד זה מיוחד להתפלל בו. ט"ז שם. יד אהרן שם. א"ר שם, ר"ז שם. ח"א שם. מחה"ש שם. ולטעם זה יש ליזהר ג"כ במלבוש העליון הנקרא גלימא שלא ליכנס בו לבה"כ כיון שרגילות הוא ללובשו בעת התפלה:

טו) **שם** בהגהה. וכ"ש לשכב בהם דשרי. ויש שכתבו שנהגו שלא לשכב בטלית וכו'. והרב ב"י כתב לא ראינו ולא שמענו מי שהקפיד בזה מעולם. עכ"ל. והביאו מ"א סק"ב. וז"ל שער הכוונות בדרוש א' של תפילת ערבית. צריך ליזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה וישכב עמו בלילה ויועיל מאוד לבטל כוחות החיצונים ואין זמן שצריך להסיר אותו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ. וראיה לדבר ממ"ש בגמרא דברכות כשנכנס דוד למרחץ וראה עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות עד שנסתכל במילה וכו' ואם בהיותו ישן היה מסיר ציצית קטן א"כ למה לא היה מצטער בכל לילה שהיה נשאר בלי שום מצוה אלא ודאי שאין זמן שיהיה פטור מן הציצית קטן אלא דוקא במרחץ עכ"ל. ועיי"ש סודן של דברים. וכ"כ בפע"ח שער הציצית סוף פ"א והביאו מ"א סק"ב [ומה שהקשה המ"א על ראיית של הכוונות שהביא מדוד הע"ה דבלילה היה לו עכ"פ מזוזה בפתחו משא"כ במרחץ וכו' י"ל על מצות שבגופו קאמר ולא על מזוזה שהיא בפתחו. אח"כ ראיתי שכן תירץ הברכ"י בסי' ה' אות ז' יעו"ש שהביא ראיות לדבר ועיין עוד מה שתירץ המו"ק וא"ר אות ד] וכתב שם הברכ"י שכך ראוי לכל אדם דבכל אדם מיירי ודלא כס' דרך החיים דדחה דשאני דוד הע"ה שלא היה ישן וכו' והכי נהיגי שלומים וכן רבים המיפרים הורחותם עכ"ל, ועכשיו כל העולם נוהגים כדברי האר"י ז"ל גדולים וקטנים שלא לפשוט טלית קטן אפילו בלילה כ"א במרחץ. ועליהם תבא ברכת טוב, ועיין בדברינו לעיל סי' ח' אות כ"ז שכתבנו דהיוצא מן המרחץ מברך על ט"ק מיהו צריך ליזהר מאד ליטול ידיו ואח"כ לברך. והוא פשוט. עיין סי' ד' סעי' י"ח ובדברינו לשם:

טז) **שם** בהגהה. וכ"ש לשכב בהם דשרי, וכן מותר לשמש מטתו והוא לבוש טלית קטן תחת בגדיו. א"ר אות ד' ח"א שם, וכ"מ מדברי שער הכוונות הנ"ל

לבית הכסא: הגה וה"ה לשכב בהן דשרי ויש שכתבו שנהגו שלא לשכב בטלית שיש בו ציצית גם שלא ליתנו לכובס א"י לכבס והכל שלא יהיו מצות בזויות עליו אך נוהגים להקל לשכב בהם (כל בו):

ד ד יש ליזהר כשאדם לובש טלית שלא יגרור ציציותיו:

באר הגולה
ד אגור בשם הגהות מרדכי.
א מהרי"א לפי' הטור וכ"כ המיימוני

כב ובו סעיף אחד:

א א קנה טלית ועשה בו ציצית מברך שהחיינו דלא גרע מכלים הדשים; הגה ואם לא בירך בשעת עשייה מברך בשעת עטוף ראשון (מיימוני כ"י):

ריני

כף החיים

הנ"ל שכתב שאין זמן שיהיה פטור מן הציצית קטן אלא דוקא במרחץ משמע הא לבהכ"ס ולתשמיש אין לפשוט, וכ"כ הרח"פ בס' כף החיים סי' יו"ד אות ז':

טוב) **שם** בהגה אך נוהגים להקל לשכב בהם, משמע הא ליתנו לכובס נכרי לכבס אין להקל. וכ"כ השכנה"ג בהגב"י אות ד', והביאו עמודי השולחן על קיצור הש"ע סי' ט' אות כ"א, וכ"כ החס"ל, שתילי זיתים או' ו' אבל בלבוש משמע דשרי וכ"מ בל"ח אות ס"ד והביאו ה"ר או' ה' וכ"כ ר"ז אות ד' פתחי עולם אות ז' והמחמיר תע"ב, ואם א"א יש לסמוך על המתירים:

חי) **סעי'** ד'. יש ליזהר כשאדם לובש טלית שלא יגרור ציציותיו, באגור כתב כל המגרר ציציותיו עליו הכתוב אומר וטאטאתיה במטאטי השמד, והביאו ב"י ומ"א סק"ג. וכ"כ הלבוש, והא דלא העתיק מרן ז"ל בש"ע לשון האגור אלא רק כתב יש ליזהר וכו' משום דדעתו ז"ל לפסוק רק זהירות בעלמא מפני דקי"ל הכיא דברכות כמו שהקשה מ"א סק"ג, נה"ש אות ב', וכ"כ שתילי זיתים אות ז' ועיין מ"ש המ"א שם בדעת האגור, והנה"ש שם כתב אפשר דלא קאמר האגור אלא היכא שהוא באופן שהם נגררין תמיד בהילוכו, אמנם כל שהבגד אפשר למדלייה באופן שלא יהיה נגרר אף אם יהיה איזה פעם נופל למטה ונגרר אין בזה קפידא לאסור אלא דוקא בביה"ק מטעמא דלועג לרש עכ"ל ועיין בס' מלא שמורים שהאריך וכתב דאין איסור בזה משום ביזוי מצוה אלא הטעם שלא ידרוס עליהם ויפסקו, והביאו ש"ן דף ל"ה ע"ג, ועיין מחב"ר אות ב'. והנחמ"ר אות ד' כתב בשם הרוקח דאינו אסור אלא לדרוך עליהם דהו איכא ביזוי מצוה משא"כ במגרר לבד יעו"ש:

וכתב בעל העשרה מאמרות וז"ל והמצוה מן המובחר הוא שיהיו הציציות מבולשלין ולא נגררין, אלא שיהיו תלויין ועומדין מחצי גיפו ולמטה, וכן הוא בכתבי הרב זלה"ה שבחינת הטלית הוא עד החזה ומשם ואילך הוא בחינת הציצית ולפי זה לא יפה הם עושים המשלשלים טליתם מאד עכ"ל והביאו ש"ן דף ל"ה ע"ג, שע"ת אות ה', ועיין בדברינו לעיל סי' ט"ז אות ב' ד"ה אמנם:

יט) **שם** שלא יגרור ציציותיו, ואם היה הטלית ארוך יכול לתחוב הציציות בחגורתו אשר במתניו כדי שלא יגררו, ברכ"י אות ה' בשם מהר"ם מזרחי וספר פרי הארץ ח"ג סי' א', ובשם מורו כתב דטפי עדיף לתוחבם בחגורתו מאחריו, והביאו ש"ן שם, שע"ת שם, סידור בי"ע אות ל"ב חס"ל. כף החיים להרח"פ ז"ל סי' יו"ד אות ה', ועיין בדברינו לעיל סי' ח' אות מ"ג, ויותר טוב הוא להעלותו על כתיפו שלא יגרור בארץ, כף החיים שם. והוא פשוט:

א) **סעי'** א'. קנה טלית ועשה בו ציצית מברך שהחיינו וכו' הקשה המ"א סק"א וז"ל דעל כלים חדשים צריך לברך בשעת הקנין כמ"ש סי' רכ"ג סעי' ד' ולמה כתב ועשה בו ציצית, וצ"ל דמיירי שלא בירך בשעת הקנין. א"נ דוקא כשהקונה בגד כמו שהוא ראוי ללבוש אז מברך שהחיינו, אבל אם קנה בגד ועשה ממנו מלבושים אז מברך בשעת לבישה וכמ"ש סי' ת"ר סעי' ב' והכא שעושה בו ציצית מברך אגב בשעת עשיית המצוה עכ"ל והביאו שתילי זיתים אות א' וכ"כ ר"ז אות א' [ועיין פרמ"ג בא"א אות א'] וכ"כ המ"א עצמו בסי' רכ"ג סק"ה, אמנם הט"ז שם סק"ג חולק בזה וס"ל דמברכינן שהחיינו בשעת קניית הבגד ואעפ"י שלא קנה בגד שראוי ללבוש כמו שהוא אלא צריך ליתן אותו לחייט לעשות ממנו מלבוש יעו"ש ועיין ש"ן דף ל"ב ע"ד. והנלע"ד דהכא שאני כיון דאיסורא רביע עליה דאסור ללבוש בגד בת ד' כנפות בלא ציצית ע"כ אמרו דאין לברך עד שעת עשיית הציצית דפקע איסורא מיניה ויכול ללובשו, ועיין לקמן אות ו':

ב) **שם** דלא גרע מכלים חדשים, אבל אינו מברך מטעם המצוה דאין מברך שהחיינו אלא על מצוה הבאה מזמן לזמן, ומשו"ה אין לברך שהחיינו על התפילין, ב"י בשם מהרי"א ובעל העטור. וכ"כ שכנה"ג בהגב"י סוף או' א' שדעת התו' ז"ל ורבינו בעל העטור' ורבינו ירוחם ז"ל שלא לברך שהחיינו בברכת תפילין עכ"ל, מיהו דעת הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות ברכות ה"ט דמשום המצוה הוא מברך שהחיינו וגם בתפילין מברך, וכ"כ עו"ת אות א' והט"ז סק"ג כתב דבין בציצית בין בתפילין יש יש לברך בפעם הראשון שמברך עליהם שהחיינו כמ"ש רמ"א ביו"ד סי' כ"ח לענין כסוי הדם יעו"ש, והביאו יד אהרן בהגה"ט. אבל המאהמ"ר אות א' אחר שהביא דברי הרמב"ם ז"ל הכ"ז והט"ז ועו"ת, כתב וז"ל אמנם שאר האחרונים פסקו כמרן ז"ל עכ"ל, וכ"כ המחב"ר אות ב' וז"ל לדעת מרן ז"ל נראה דלא יברך שהחיינו כשמניח תפילין חדשים וכן המנהג עכ"ל, והביאו הזכ"ל ח"א בהלכות ברכות אות ש', שע"ת אות ב' כף החיים להרח"פ סי' יו"ד הו' ח' וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות ה', וכ"כ ש"ן דף ל"ג ע"ב וכ"כ שתילי זיתים אות ב' בשם כמה פוסקים ואפי' בפעם הא' שעושה המצוה שאינה מזמן לזמן כגון ציצית [ר"ל שעשה ציצית בטלית ישן שיש לו] ותפילין אין לברך שהחיינו ודלא כהט"ז ומ"א יעו"ש וכ"כ ח"א כלל ס"ב אות יו"ד בשם האחרונים יעו"ש. וא"כ יצא לנו לענין דינא דאין לברך שהחיינו על תפילין חדשים ואפי' בפעם הא' שבא לקיים המצוה כגון שלא לבש עדיין מימיו תפילין

ועכשיו התחיל ללבוש דסב"ל ובפרט שכן הוא דעת רוב הפוסקים וגם שכן הוא דעת מרן ז"ל מיהו טוב ללבוש בגד חדש ולברך עליו שהחיינו ולפטור את התפילין כדי לצאת אליבא דכ"ע, וכ"כ מסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' יו"ד אות ז' ויברך תחלה על בגד חדש כשהתפילין לפניו וילבש אותו הבגד ואח"כ יברך על התפילין וינבש אותו דהכא א"א בענין אחר כדי שיהא עובר לעשייתו ועיין לקמן אות ז' ואות ח' ועיין בסה"ק תקי חיים ובס' חפץ בחיים שכתבתי שם דרושים להלבשת תפילין ולבר מניין לדרוש אותם הנכנס לבר מצוה והלובש תפילין בפעם הראשונה יעו"ש.

ג) **שם** דלא גרע מכליה חדשים. ולפ"ז מי שעשה ציצית בטלית ישן שיש לו הע"ג שלא היה בו ציצית כבר מעולם לא יברך שהחיינו, וכ"כ הלבוש, מחב"ר אות א', ש"ץ דל"ג ע"א, סידור בית עובד אית כ"ד, בתולי זיתים אות א' ומ"ש הב"ח שמדברי הרמב"ם משמע דהוא מברך על ציצית בבגד ישן אין מדבריו הכרע, וגם מדבריו בתי' בס' פאר הדור סי' מ"ט שביאר יותר משמע קצת שלא יברך עי"ש ודו"ק, מחב"ר שם:

ד) **שם** דלא גרע מכלים חדשים, ולטעם זה ה"ה נמי אם קנה טלית ישן ועשה בו ציצית או קנה טלית ישן מצוייצת מברך עליו שהחיינו, כיון שטלית זה חדש הוא אצלו, וכמ"ש בסי' רכ"ג סעי' ג':

ה) **טלית** קטן אם עשהו מדבר שאינו חשוב ואינו שמח בו לא יברך שהחיינו, חס"ל, וכ"כ בן איש חי פ' בראשית אות ז', אבל אם עשאו מדבר חשוב שהוא שמח בו יברך שהחיינו, בן א"ח שם, ועיין סי' רכ"ג סעי' ו':

ו) **שם** כנהה ואם לא בירך בשעת עשייה מברך בשעת עיטוף ראשון. עכשיו מנהג העולם שאין לברך שהחיינו על המלבוש כ"א בשעת הלבשה, וכן על הטלית בשעה העיטוף, והטעם נ"ל דנהגו כן דלא מברכי בשעת קנייה משום דחיישי שמא יחזור בו שלא ללובשו מאיזה סיבה ויחזור וימכרנו או ליתנו במתנה לאחר ותהיה ברכתו לחנם, ע"כ נהגו שלא לברך כ"א בשעת לבישה דוקא, ומדין פרי חדש נגעו בה וכמו שהתם על פרי חדש שצריך לברך שהחיינו בשעת ראייה ונהגו שלא לברך כ"א בשעת אכילה כמ"ש סי' רכ"ה סעי' ג' ועיין הטעם שם, הכא נמי כן. אח"כ ראיתי שכן כתב ג"כ המאמ"ר סי' רכ"ג אות ה', אבל נתן טעם אחר כמו טעם הפירות משום דהוי עיקר ההנאה יעו"ש, ומ"ש רב שרירא גאון דאין לברך שהחיינו על כלים חדשים והביאו דבריו התוס' בסוכה דף מ"ו ע"א לא קי"ל כוותיה דהוא יחיד בדבר, ב"ח, ועוד דנוהגים לברך ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל כמש"ל סי' ד' אות נ"א וסי' ז' אות ב' וסי' טו"ב אות ב':

ז) **שם** בהג"ה. ומברך בשעת עיטוף ראשון, כתב עו"ת אות ב' דיברך שהחיינו ואח"כ להתעטף, אבל הברכ"י אות ב' כתב דיברך להתעטף ואח"כ שהחיינו. וכתב דכן מטין דברי הא"ר ודלא כהעו"ת והרב מקור חכמה, ופ"כ בספרו מחב"ר אות ג' דדעת מרן ז"ל יברך להתעטף ואח"כ יברך שהחיינו על דרך שאנחנו נוהגים באכילת פרי חדש דמברכינן ברכת הפרי ואח"כ שהחיינו עכ"ל, וכ"כ הזכ"ל ח"א בכ"ב או' ש'. סידור בי"ע או' כ"ג. שע"ת או' ב' חס"ל. קיצור ש"ע סי' נ"ט או' ח' כף החיים להרח"ף סי' יו"ד או' ח'. בן א"ח פ' בראשית או' ז' [ומה שהשיב בא"ר דעת הב"ח לעו"ת לא דק שהב"ח מיירי במי שבירך שהחיינו על עשיית הציצית ואח"כ בא להתעטף אבל לא מיירי במי שלא בירך על עשיית הציצית ואח"כ בא לברך בזיהם בשעת העטיפה עי"ש ודו"ק, ועיין מ"ש המחב"ר שם, והש"ץ דל"ג ע"ד ודל"ד. ומאמ"ר אות ב']:

ח) **יברך** להתעטף ואח"כ שהחיינו ואח"כ יניחנו על ראשו ויתעטף בו כדי שיהא עובר לעשייתן. כמש"ל סי' ח' או' ג' יעו"ש, ועיין סי' תרנ"א סעי' ה':

ט) **בשעת** ברכה יאחוז הטלית בידו הימנית לבד כמ"ש סי' ר"ו סעי' ד' וכן מנהג בית אל יכב"ץ ולא כקצת בני אדם שאוחזין הטלית בשעת ברכה בשני הידיה:

י) **שם** בהגה. ומברך בשעת עיטוף ראשון, כתב הפרמ"ג בא"א סוף אות א' וז"ל יראה דל"ד עיין רכ"ה בלבוש עכ"ל. ור"ל דלא דוקא בעיטוף ראשון יברך שהחיינו אם לא בירך בשעת עשייה אלא כל זמן שיזכור שלא בירך שהחיינו יברך ואפי' בעיטוף ב' או ג' וכמ"ש הלבוש סי' רכ"ה סעי' ג' בענין ברכת שהחיינו של פרי חדש דאם לא בירך בראיה או באכילה ראשונה יכול לברך בשנייה או אימתי שיזכור וכו' יעו"ש. אבל דע דדין זה בפלוגתא שניא עיין ב"י ס' רכ"ה דלס"ר מנוח וסמ"ק אם שכח ולא בירך בראיה ראשונה שוב לא יברך בראיה שניה ולמהרי"ו מולן מברך יעו"ש. וכתב שהכנה"ג בהגב"י שם אות א'. דכמחלוקת בראייה כן מחלוקת באכילה שאם אכל פרי חדש ולא בירך ברכת שהחיינו כשאוכל פעם אחרת הפרי הזה למר מברך ולמר אינו מברך וכ"כ הרדב"ז בנדפסות עכ"ל. וכ"כ יד אהרן שם בהגב"י מאמ"ר שם אות ג'. וכתב שם שהכנה"ג וז"ל ולענין הלכה גם המפה סי' קיל פסק כמהרי"ו מולן ז"ל שמברך שהחיינו אבל הרב בס' הקצר לא הזכיר מחלוקת זה ונראה שדעתו ז"ל דכיון דהוי ספק ברכות נקטינן להקל ולא יברך וכן נ"ל עיקר עכ"ל. וכ"כ המ"א שם סק"ס לדידן אם לא בירך באכילה ראשונה שוב לא יברך. וכ"כ ח"א כלל ס"ב אות ח' שתילי זיתים שם אות ח' קיצור ש"ע סי' נ"ט אות י"ד. וא"כ כמליצו למידן כמו גבי ברכת שהחיינו על פרי חדש אם שכח ולא בירך בשעת אכילה ראשונה שוב לא יברך. מפני שכבר נכנס הכא נמי גבי טלית אם שכח ולא בירך שהחיינו בשעת הלבשה א' שוב לא יברך אחר הלבשה והעטפה מפני שכבר נכנס בלבישת טלית אמנם אם הניח הטלית על גופו ונזכר קודם העטיפה שלא בירך שהחיינו (כמו מנהג בית אל יכב"ץ שלובשים הטלית על גופם ואח"כ מעלים אותו על כתפיהם ומתעטפים] או שנתעטף בטלית ונזכר שלא בירך שהחיינו קודם שהורידו על גופו ונתלבש בו (כמו שנוהגים לעשות העטיפה קודם שמורידים את הטלית על גופם עיין בדברינו לעיל סי' ח' אות ג') יכול לברך כיון שלא נגמרה עדיין ההלבשה במוב אבל אם גמר ההלבשה שהניח הטלית על גופו יחזור והעלהו על כתיפו ונתעטף בו וחזר והורידו על גופו ונתלבש בו בטוב

כג דיני ציצית בבית הקברות. ובו ד' סעיפים:

א א מותר ליכנס בבית הקברות והוא לבוש ציצית והוא שלא יהא נגרר על הקברות אבל אם הוא נגרר על הקברות אסור משום לועג לרש ב כד"א בימיהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמם אבל אנו שאין מכוונים בהם אלא לשם מצוה אסור אפילו אינם נגררים והני מילי כשהציציות מגולים ג אבל אם הם מכוסים מותר: ב יש נוהגים לקשור שני ציציות שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות ד ולא הועילו כלום בתקנתן: ג ה הנכנס תוך ד' אמות של מת או של קבר דינו כנכנס לבית הקברות: ד במקום שנוהגים להסיר ציצית מטלית המת בבית ו אם הכתפים לובשים ציצית איכא למיחש בהו משום לועג לרש:

באר הגולה
א ברכות י"ח: ב ר' יונה שם והרא"ש בשמו. ג ב"י ותשובת הרשב"א: ד ב"י מההיא דמנחות ל"ז: ה ב"י מההיא דברכות: ו הרא"ש בהלכות ציצית:

הנהגת

כף החיים

לא יברך עוד. ולא כמ"ש הט"ז שיכול לברך כל זמן שהוא מעוטף יעו"ש. ונראה דאם נזכר תיכף אחר ההלבשה והעטפה ולא שהיה זמן מה ג"כ דיכול לברך כיון שעדיין לא נהנה מהלבשה ממש;

א) סעי' א'. מותר ליכנס וכו' אבל אם הוא נגרר על הקברות אסור משום לועג לרש וכו' והטעם מפני שנפשות המתים עומדות על קבריהם כמ"ש בשער המצות פ' ויחי ובשער הגלגולים הקדמה כ"ז דף ע"ג ע"א דאל"כ לא שייך לחלק בין הציצית מכוסה או אינו מכוסה דהא בלאו הכי המת מכוסה בקבר אלא מפני הנפש העומדת שם למעלה על הקבר כמ"ש. ועיין שתילי זיתים אות ג':

אם לימד על קברו של מת לעילוי נשמתו ליכא בזה משום לועג לרש דהא לכבודו קעביד עיין תוספות קמא דפ"ז ע"ב ד"ה שהשיבו ישיבה וכו' ועיין פתה"ד סי' מ"ה אות ד'. וביו"ד סי' שס"ז סעי' ג':

ב) שם אבל אם הם מכוסים מותר. וכן טלית קטן שלובשים תחת הבגדים אין בו איסור משום לועג לרש ומותר ליכנס בו לבית הקברות מפני שהוא מכוסה. ב"י, ב"ח וכתב שכן המנהג. פריסה. עפ"ז. מאמ"ר אות א' וכ"פ הברכ"י אות א' בשם תפארת שמואל דף מ' ע"ד (ותימה שהביא דין זה מן התפארת שמואל ולא זכר שהוא בב"י) והביאו שע"ת אות א'. ועיין בדברינו לקמן סי' כ"ד סוף אות ד':

ג) סעי' ג'. הנכנס תוך ד' אמות של מת או של קבר וכו' אפי' קבר קטן יש לועג לרש. דשמא נשמת של אדם גדול הוא. א"ר אות ג' ויד אהרן בסי' מ"ה בשם מהרי"ט אלגאזי ז"ל והביאו פרמ"ג בא"א או' ב'. וכתב ומשמע קבר אשה דבחייה ג"כ פטורה ליכא לועג לרש. ולאו לגלגול זכר כולי האי לא חיישינן עכ"ל והביאו פתחי עולם אות ד' מיהו הרב משנה למלך בפי"ג מה' אבל דין ט' כתב דגם באשה שייך משום לועג לרש יעו"ש. והביאו דברי מנחם בסי' מ"ה אות ג'. ועיין פתה"ד סי' מ"ה אות ג' שכתב דגם מהרימ"ץ כתב דיש באשה משום לועג לרש אלא דהא"ר לא הביא כל דברי מהרימ"ץ וגרס להפרמ"ג לומר סיפך מהרימ"ץ יעו"ש:

ד) שם הנכנס תוך ד' אמות של מת וכו' ואפי' הוא חוץ לבית הקברות, ב"י. שתילי זיתים אות ה':

ה) שם דינו כנכנס לביה"ק. ובביה"ק עצמו דוקא בתוך ד' אמות הוא דאסור. אבל חוץ לארבע אמות שרי. ב"י. שתילי זיתים בש. אבל האחרונים מחמירים אפי' חוץ לד' אמות עיין א"ר אות ג' וכ"כ א"א. ועיין לקמן סי' מ"ה אות א':

ו) סעי' ד'. במקום שנוהגים להסיר ציצית מטלית המת וכו' משמע במקום שאין נוהגים להסירם אין קפידא אם הכתפים לובשים ציצית. והקשה הט"א סק"ב וז"ל ק"ע דהרי ביו"ד סי' שנ"א כתב שמשימין ציצית בטלית של מתים ואפ"ה פסק כאן דאסור ליכנס לביה"ק או לד"א של מת בציצית והיינו כס' הראשונה שכתב הרא"ש ולמה כתב כאן בהיפוך ויש לחלק וכו' עכ"ל. ונלע"ד לומר דס"ל למרן ז"ל. דדוקא כשעשו למת ציצית חדשים ליכא למיחש משום ליעג לרש שגם הוא יש לו ציצית אבל ההולך לביה"ק איכא למיחש משום לועג לרש ואפי' קברו אותו בציצית דחיישינן שמא נרקבו או נתבלו. אח"כ ראיתי שכ"כ הרב פתח הדביר יעו"ש. ועיין פרמ"ג א"א אות ב'. וכה"ש:

ז) שם במקום שנוהגים להסיר ציצית מטלית המת וכו' ומנהג יפה הוא לתת ציצית בתכריכין כיון דרגילין במליה מחייה מסיס והלך לפניך לדקק. וי"מ שיש במדרש שהלך נשמתה פי' נשקל לפ' ציצית לומר שהמת חייב בציצית. כמוק"ו הלכות ציצית והביאו שתילי זיתים אות ו' ועיין פת"ש ביו"ד סי' שנ"א אות א' ומדקדקים להניח עליו ציצית כשר והכל יודעים שהמתים חפשים מן המצות אך הוא לרמוז כי אנחנו מאמינים במה שאחז"ל הכסות שירד עם האדם לקבר יעלה עמו שנאמר איש עולה והוא עוטה מעיל ולכן כאשר יקום האדם לזמן התחיה יהיה לבוש טלית כשר. סו"ב בשם מקור חיים. והביאו שתילי זיתים שם:

ח) שם אם הכתפים ליבשים ציצית איכא למיחש בהו וכו' אלא א"כ ציציותיהם מכוסים. ר"ז אות כ' ובטלית גדול המיוחד לתפלה כתב הפרמ"ג בא"א! אות ב' אף הציצית מכוסים נ"כ אסור משום לועג לרש יעו"ש. מיהו השתילי זיתים אות ז' כתב דאפי' בטלית של מצוה שני בכיסוי. וכ"מ בדריסה יעו"ש. וכ"מ מדברי ר"ז הנז' שכתב שתמא אם ציציותיהם מכוסים ליכא למיחש:

אסור ליקח ס"ת בזרועו בביה"ק אף בהוא במטפחת ואין קורא בו. ב"י יו"ד סי' רפ"ב, א"ר אות ג' פתחי עולם אות ד':

א) סעי' א'. אם אין אדם לובש טלית בת ד' כנפות אינו חייב בציצית. אלא שמפסיד הוהו השכר בעוה"ב שהיה מקבל אם היה לובש ציצית שיש בה ה' לשונות למצות עשה. והם ועשו להם ציצית. ונתנו על ציצית וראיתם אותו. והיה לכם לציצית. גדילים תעשה לך. ב"י. לבוש. שתילי זיתים אות א':

באר הגולה

א מנחות מ"ג: ב טור, ג ב"י סי' ח' ובשם כ"י נמוקי הרי"ט. ד הגהות מיימוני

כד הנהגת לבישת הציצית ושכרה ועונשה. ובו ו' סעיפים:

א א אם אין אדם לובש טלית בת ארבע כנפות אינו חייב בציצית וטוב ב ונכון לחיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום כדי שיזכור המצוה בכל רגע ועי"כ יש בו חמשה קשרים כנגד ה' חומשי תורה וארבע כנפים שבכל צד שיפנה יזכור ג ונכון ללובשו על המלבושים לפחות יזהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה: ב ד מצוה לאחוז הציצית ביד שמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע

כף החיים

ב) שם וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית כל היום וכו' כדאמרינן בסוטה (דף י"ד ע"א) לא נתאוה משה ליכנס לארץ משום פירותיה אלא כדי לקיים מצות התלויות בה ומתן שכרה מרובה כדאמרינן בשקילה כנגד כל המצות. ב"י בשם מרדכי וסמ"ג. ועיין מב"ל ס"ק ס' ח':

ג) שם וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית וכו' וגם יזהר לעשות טלית נאה. משום זה אלי ואנוהו כמ"ש במסכת שבת דף קל"ג ע"ב זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה וכו' ציצית נאה וכו' וכ"כ מ"א ריש הסימן ומחה"ש ר"ז אות ג'. ויהא מכובס ונקי. חס"ל אות ה'. והרב אורחות יושר הזהיר הרבה לענין הכיבוס שיכבס אותו בפעם בפעם כדי שיהיה מלובן עי"ש. והביאו הרח"פ בספרו כף החיים סי' יו"ד אות א'. וכתב שם בחס"ל דכמה מהגנות והבזיון למי שמתלבש מלבושים נאים כאשר תשיג ידו והטלית בלוי וקרוע ילבש בושה ויעטף כלימה ונפשו תהיה עגומה ודאג מן הנקמה ר"ל עכ"ל. וכן הוכיח עין הרב משנת חכמים ז"ל באות רי"ח יעו"ש והביא דבריהם הרח"פ בכף החיים שם אות הנז' יעו"ש:

ד) שם ונכון ללובשו על המלבושים. וכ"כ לעיל סי' ח' סעי' י"א דעיקר מצות טלית קטן ללובשו על בגדיו וכו' אמנם כבר כתבנו שם אות מ"ג דדעת האר"י ז"ל והאחרונים דטלית קטן צריך ללובשו למטה מכל מלבושיו ע"ג חלוקו. וכלובשו על כל בגדיו הוא שטות גדול היפך האמת יעו"ש. וכן עמא דבר:

ומה שיש להקשות על דברי מרן ז"ל דכאן ובסי' ח' כתב ללבוש הטלית על המלבושים ובסי' כ"ג כתב בב"י והבאתי לשונו שם אות ב' שלובשים הטלית קטן תחת הבגדים. כבר תירץ המאמ"ר כאן אות א' דבסי' כ"ג איירי על מנהג העולם שלובשים אותו תחת הבגדים ובכאן ובסי' ח' קאמר דנכון לעשות כן ללובשו על הבגדים יעו"ש וכבר כתבנו לעיל דאין כן דעת האר"י ז"ל:

ה) שם ולפחות יזהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה. זה מי שאינו יכול להתעטף כל היום. טור. לבוש. שתילי זיתים אות ד':

ו) שם ולפחות יזהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה. בלבוש כתב בשעת ק"ש ותפלה. וכ"כ ר"ז אות ב'. וכ"ה בפרישה דבס"א איתא בשעת ק"ש ותפלה. ולמאי דגרסי בשעת התפלה רבותא קאמר דאפי' בשעת התפלה יש לו ליזהר שיהיו עליו ציצית וכ"ש בשעת ק"ש שמזכיר בפירוש מצות ציצית נמצא כשאין לו מעיד עדות שקר בעצמו. עכ"ל וכ"כ מ"א סק"ב בשם זוה"ק פ' שלח לך הקורא ק"ש בלא ציצית מעיד עדות שקר בעצמו. וכ"כ פתחי עולם אות א' בשם ר"ח שער הקדושה פ"ו. וכ"כ מו"ק:

ז) שם בשעת התפלה. שהרי ומנהג שמרוית ב' מצות מצות ציצית וברכתה. ומלבשתו ענוה ויראה. חס"ל אות א'. ועיין בדברינו לעיל סי' ח' אות יו"ד. וכן האר"י ז"ל היה נזהר מאד להתפלל תפלת מנחה בציצית ותפילין כמ"ש בשער הכוונות. והבאנו לשונו לעיל סי' ח' אות י"ב יעו"ש. וכתבנו שם שכן מנהג בית אל יכב"ץ ג"כ יעו"ש:

ח) סעי' ב'. מצוה לאחוז הציצית ביד שמאלית כנגד לבו בשעת ק"ש וכו'. וכ"כ בשער הכוונות בדרוש ק"ש דף כ"ז ע"ב וז"ל בהגיעך אל מהר והבא עלינו ברכה ושלום הזקיף ב' צדדי הטלית על פני התפוחיך באופן שישארו פני הציציות מאחור ובני הציציות לפנים. ואח"כ תקבלם יחד שתי ארבעתם בידך השמאלית והניחם על לבך ובהתחיל פרשת ציצית אז תאחוז כנפי הציציות גם בידך הימנית ושרשיהם יהיו בידך השמאלית ותבט והסתכל בהם בכל פרשה ציצית וכו' וצריך לכוין כשמסתכל בציצית כאלו יש שם תכלת שבציצית וכו' ובהגיעך אל ולא תתורו אחרי לבבכם וכו' אז תנשק הציציות בפיך ותשימם ע"ג העינים שלך. והנה צריך שיהיו ב' ידיה אוחזים בציצית עד הגיעך אל ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד עכ"ל. ובדף כ"ח ע"א כתב ובהגיעך אל ודבריו חיים וכו' לעד תנשק הציציות בפיך ותשימם על עיניך ותחזירם והניחם מידך יורדים ומשולשלים מאחוריך ולא תאחזם ותקחם עוד בידך עכ"ל וכ"כ בפע"ח שער הק"ש פרק כ"ו ופרק כ"ח וכ"כ נגיד ומצוה. ש"ץ דף ל"ז ע"ג. וכ"כ המ"א סק"א והאחרונים. ומ"ש הפרמ"ג בא"א אות א' על דברי מ"א והגיע לפרשת ציצית יקחם גם ביד ימין אפשר שדי בפסוק א' וכו' ביד שמאל ולפרשת ציצית יקחם ביד ימין לחוד וכו' עכ"ל. לא ראה הדברים בשורשם דהרי מפורש בהדיא בדברי האר"י ז"ל שצריך להיות בשני ידים אוחזים בציצית מתחלת פ' ציצית עד ודבריו חיים וכו' כנז"ל. וכן הקשה הרב פתח הדביר אות א' על דברי הפרמ"ג הנ"ל יעו"ש. וגם דלא כהרב מנח"א כלל י"ד סוף אות ז' שכתב שיהיו בב' ידיו עד סוף הפ' ואח"כ ביד שמאלית לבד יעו"ש. אלא עד ודבריו חיים וכו' לעד כמ"ש בשם האר"י ז"ל. ועיין פתח הדביר אות ב', שגם הוא דחה דברי המנח"א יעו"ש:

ט) שם מצוה לאחוז הציצית ביד שמאלית וכו' כתב המ"א סק"א לאחוז הציצית בין קמיצה לזרת. וכ"כ הברכ"י בשיו"ב בשם האר"י ז"ל וכתב שכן נהגו וכ"כ בספרו קשר גודל סי' יו"ד אות י"ד, וכ"כ ר"ז אות ד', שתילי זיתים אות ה'. חס"ל אות ב' ובסי' ס' אות ד'. כף החיים להרח"פ סי' י"ד אות ט"ז. מיהו מ"ש הברכ"י זה בשם האר"י ז"ל בשער הכוונות ובפע"ח לא נזכר מזה כלום שיניח הציציות בין קמיצה לזרת אלא סתם שיניח ביד שמאלית כמ"ש לשונו באות

שמע רמז לדבר והיו הדברים האלה וגו' על לבבך: ג ה טוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה כשמברך: ד ו יש נוהגין להסתכל בציצית כשמגיעים לוראיתם ז וליתן אותם על העינים ומנהג יפה הוא וחבובי מצוה: הגה גם נוהגים קצת לנשק הציצית בשעה שרואה בם והכל הוא חיבוב מצוה (בית יוסף): ה ח כשמסתכל בציצית מסתכל בשני ציציות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים רמז להויות ט וגם יש בהם ט"ז חוטים ועשרה קשרים עולה כ"ו כשם הויה: ו י גדול עונש המבטל מצות ציצית ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וגו' כ הזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה:

הלכות

באר הגולה
ס"ב בשם שוחר טוב והמרדכי בשם ג' דסוטה, ח א"ח בשם ר' משה גאון: ומהר"ק וה' יונה וריב"ש בשם רבנו ר' פרץ כהן. ז טור בשם בעל העיטור. ח מהרי"ס מבי' ס"פ שלח לך, ט כן משמע הב"י. י מנחות מ"ג. כ שם בגמרא:

כף החיים

באות הקודם וכן בסידור הרש"ש ז"ל לא כתב לאחוז הציציות בין קמיצה לזרת אלא סתם שיאחזם בשמאלו. אלא דברי הברכ"י הנז' הם לקוחים מגורי האר"י ז"ל. ואמנם אין בכך כלום אם יאחוז בין קמיצה לזרת. ואעפ"י שלא נזכרו בדברי מהרב"י ז"ל כיון דעכ"פ הם נאחזים ביד שמאל ואין בכך כלום וטוב לקיים שניהם ביד שמאל וגם בין קמיצה לזרת:

י) **סעי'** ג'. טוב להסתכל בציצית וכו' כמו שאמרו ז"ל וראיתם אותו ראייה מביאה לידי זכירה. זכירה מביאה לידי עשייה וכיון שהראייה היא תחלית ראשון למצוה זו כדי שיבא לידי תכלית האחרון שהוא קיום המצוה טוב וראוי להסתכל בציצית בשעת העטיפה כשמברך עליה. מנחת הלבנים. כ"ז אות ד'. ויש להסתכל בעת שאומר וראיתם אותו וכו' בלשם יחוד וכמש"ל סי' ח' אות ל"ג שיאמר בנוסח הלש"י יחוד וראיתם אותו וזכרתם וכו' יעו"ש. ובעת שאומר וראיתם אותו בנוסח הלשם יחוד יסתכל בציצית בכל הד' ציציות. שהם כנגד ל"ב נתיבות חכמה. ויסתכל ב' פעמים זא"ז עיין לקמן:

יא) **שם** טוב להסתכל בציצית וכו' וז"ל שער הכוונות בדרושי הציצית דרוש ז'. ודע כי האדם צריך להסתכל בציצית בכל שעה ורגע כמש"ה וראיתם אותו והוא תועלת גדול לנשמה שלא יזדמן חטא לידו אם יזהר בכך וגם ישיג תועלת גדול וכו' וצריך להסתכל בהם ב' פעמים זה אחר זה עכ"ל. וכ"כ החס"ל אות ג':

יב) **שם** בשעת עטיפה כשמברך. וז"ל שער הכוונות בדרוש הנז' כשתברך להתעטף בציצית תכוין בר"ת שהם ל"ב חוטי הציציות והם סוד ל"ב נתיבות חכמה עכ"ל. וכ"כ החס"ל שם. וכתב שם החס"ל שזה סגולה שלא יכאבו לו שיניו שהם ל"ב:

יג) **שם** בשעת עטיפה כשמברך. וכן יש להסתכל אחר הברכה והעטיפה בעוד הטלית מונח על כתיפו כמש"ל סי' ח' סוף אות ז':

יד) **סעי'** ד'. יש נוהגים להסתכל בציצית כשמגיעים לוראיתם אותו וליתן אותם על העינים וכו' כתב בשם הקדמונים שכל המעביר ציצית על עיניו כשקורא פ' ציצית יהא מובטח שלא יבא לידי סימוי עינים. קבל"ה סוף דיני ציצית דף מ' ע"א ובהגהה דף מ"ל ע"ד. וכ"כ יד אהרן במהדורא בתרא בהגה"ט אות א' בשם מלא העומר. א"ר אות ג'. כף החיים לפר"ח סי' יו"ד אות י"ג. שתילי זתים אות ז':

טו) **שם** יש נוהגים להסתכל בציצית כשמגיעים לוראיתם אותו וכו' ויכוין לקיים מ"ע של וראיתם אותו. החס"ל אות ב'. ועיין ב"י ולקמן סי' מ"ח אות א' ד"ה שמע וכו':

טז) **שם** וליתן אותם על העינים וכו' כתב השב"י יעקב ח"ב סי' ל"ה דהסימא יש לו לאחוז הציצית בידו בשעה שהוא אומר וראיתם אותו וכן לנשק אותם משום חיבוב מצוה. אבל להעביר הציצית על עיניו לא. דמחזי כחוכא ואטלולא יעו"ש. והביאו יד אהרן בהגה"ט. וכ"כ החס"ל אות ב'. שתילי זתים אות ח'. אבל הש"ן דף ל"ז ע"ד כתב וז"ל שפיר קאמר לפי פשוטן של דברים. אמנם לפי מ"ש הרב זלה"ה שם בשער הכוונות בסוד ההסתכלות וההעברה על גבי העינים נראה דפקח או עור כולם שוים בזה עכ"ל, ועיין לעיל אות ח' ובשער הכוונות שם ובסידור הרש"ש ז"ל בכוונת ק"ש על תיבת וראיתם אותו ודו"ק שהוא רמז להמשכת האורה אל עיני המלכות. וא"כ עור ופקח כולם שוים כיון שהוא לרמז בעלמא:

יז) **שם** כשמגיעים לוראיתם אותו וליתן אותם על העינים. וינשק אותם. כנזכר בהגה"ה. וכ"כ בשער הכוונות דף כ"א ע"ג ד"ה שמע וכו' וסב"ד לקמן סי' מ"ח אות א':

יח) **שם** הגה"ה, גם נוהגים קצת לנשק הציצית בשעה שרואה בם וכו' ובכל פעם שמזכיר ציצית ינשקם. החס"ל אות ב':

יט) **שם** בהגה"ה. והכל הוא חבוב מצוה. וכן ראיתי בני עלייה המחבבים את המצוה ומנשקים את הסוכה בהכנסם וביציאתם וכן ארבעה מינים שבלולב והכל כדי לחבב את המצוה, וכן מנשקים המצות והמרור בחג הפסח. עפ"ז סי' י"ב בשם של"ה. פתחי עולם או' ח':

כ) **סעי'** ה'. כשמסתכל בציצית מסתכל בב' ציציות שלפניו וכו' עיין לעיל אות ח' שכתבנו בשם האר"י ז"ל שבפרשת ציצית יסתכל בכל הד' ציציות יעו"ש. וכן בשעת הברכה והעטיפה יסתכל בכל הד' הציציות כמש"ל סוף אות יו"ד ובסי' ח' סוף אות ז' יעו"ש. מיהו בשאר זמנים אם רוצה להסתכל די בב' ציציות שלפניו:

כא) **שם** שיש בהם עשרה קשרים רמז להויות. פי' לספירות. רקנ"ט. מ"א סק"ב. וזה שקרא אותם הויות מפני שכל ספירה נרמזת בהויה אחת כגון כתר נרמז בהויה בניקוד קמץ חכמה בהויה ניקוד פתח וכו' וזה שקרא אותם ספירות מלשון ספיר וכמש"ה ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. וכן כתוב בנביאים (יחזקאל א' כ"ו) כמראה אבן ספיר דמות כסא:

כב) **שם** וגם יש בהם ט"ז חוטין ועשרה קשרים עולה כ"ו כשם הוי"ה, ואחד מהציציות יש בה ה' קשרים

הלכות תפילין

כה דיני תפילין בפרטות. ובו י"ג סעיפים:

א א אחר שלבש טלית מצוייצת יניח תפילין שמעלין בקודש והמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת ב צריכין ליזהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה כדי שלא יפגע בהם תחלה ויצטרך להניחם קודם הטלית כדי שלא יעבור על המצוה: הגה מיהו אם תפילין מזומנין בידו ואין לו ציצית
אין

באר הגולה
א טור וב"י ורבי' יונה. ב בית יוסף.

כף החיים

קשרים וח' חוטין כמנין אחד יהיה רמז ה' אחד:

כג) סעי' ו. גדול עונש המבטל מצות ציצית וכו' בפרק ערבי פסחים דף קי"ג ע"ב אמרו ז' מנודים לשמים ואלו הן וכו' ומי שאין לו ציצית בבגדו, בתי כהונה סי' א' ס"ק י"ח. הש"ל אות ב' שבסוף הסי'. ועיין ב"י וכף החיים להרח"פ סי' יו"ד או ו':

כד) שם והזהיר במצות ציצית וכו' אסור לרקום פסוקים בטלית, יו"ד סי' רפ"ג סעי' ד', ועיין שם בט"ז ובש"ך וכמו כן כל שנכתב אותיות ועניין שיש בו קדושה אסור ובפרט בטלית קטן שנכנס בו לבה"כ, הש"ל אות ד'. מיהו אם כבר נעשה מעשה והיא טלית שמיוחד למצות ציצית ומצניעים אותו בכבוד גדול ואין מי שיזלזל בו מותר ללובשו ויברך עליו ולא לגונזו. ויזהר כשיתעטף בו וישב על גבי ספסל שיגביה הצדדין מכאן ומכאן שלא ישב על גופה של טלית דהוי כיושב על ד"ת, נ"א כלל א' סי' כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח, שתילי זיתים אות יו"ד. שע"ת אות ד', ומ"ש שם השע"ת וז"ל ועיין בש"ך ביו"ד שם שנהגו היתר לרקום עי"ש עכ"ל, הנה מקום נטעות שלא ביאר דבריו דמשמע על הטלית ולא כן כתב הש"ך אלא על המפות של ס"ת יעו"ש:

כה) שם והזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה, כתיב הכא וראיתם אותו, וכתיב התם את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, טור וב"י. ופירש הלבוש מה שהיה כינוי דאותו שב אל ה' הנזכר בתחילת הפסוק ה"נ כינוי דאותו דהכא גבי וראיתם אותו קאי על ה' אעפ"י שלא הוזכר בפסוק מקודם, ועוד אמרו ז"ל במסכת שבת דף ל"ב ע"ב והביאו הטור וב"י אמר ר"ל כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשים לו שני אלפים וח"ת עבדים וכו' ועוד אמרו ז"ל במסכת מנחות דף מ"ג ע"ב והביאו הטור וב"י ראב"י אומר כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו ומזוזה בפתחו וציצית בבגדו מובטח לו שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם, וכתב א"ר אות ד' בשם מקור חיים והביאו שע"ת אות ד' וז"ל שאף שמצות אין מצילות מיצה"ר מ"מ מצות ציצית מציל. ונראה שלמד כן מעובדא דמנחות (דף מ"ד ע"א) מעשה באדם אחד וכו' וכן היא אומר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וכו' אשר אתם זונים אחריהם למען תזכרו וכו' והייתם קדושים עכ"ל, וכתב השל"ה בדיני ציצית בהגהה דף פ"ל ע"ד בהסתכלות בכנף הציצית טוב להסיר הכעס וכן כנף בגי' כעס עכ"ל, וכ"כ בס' שומר אמונים פ' ויגש וז"ל אל תרגזו בדרך גי' ארבע ציצית מבואר במקובלים שתיקון לכעס הוא שיאחז בכנף הציצית ועי"ז יסיר הכעס ממנו, שכן כנף גי' כעס ויוסף מסר לאחיו סוד הנ"ל עכ"ל, והביאו א"ר אות ג' והרח"פ בכף החיים סי' יו"ד אות ו'. איתא בתיקונים תיקון ח"י דציצית הוא סגולה להיות מכוסה מכל מזיקין ומלאכי חבלה, והכי איתא בזוה"ק פ' שלח, ובס' דבש לפי מע' הצ' אות כ"ז שביאר דזוכה להנצל מדין הרע יעו"ש וה"ד כף החיים שם, וכתב דכ"ז הוא אם הטלית כתיקונו אך אם היא פסול אינו מועיל לו, אדרבא יחשב כי לו עון וכו' עכ"ל, והוא פשוט, ורבינו בחיי פ' שלח לך כתב דמצות ציצית רומזת לתחה"מ ויתלבשו כמו לבוש יעו"ש, והביא דבריו כף החיים שם, וכתב וז"ל ולפ"ז המקיים ציצית כתיקונו יזכה בעבורה לתחה"מ. ויתכן דרמוז בר"ת ויעשו להם א"ת כ"ל מילואו עם הכולל גי' חיים וגם ס"ת ועשו"ם א"ת מתים תחיה עכ"ל. ול"נ עוד רמז נזה לכ"ם לציצי"ת ס"ת מתי"ם תחייה. וגם ר"ת והי"ה לכ"ם לציצי"ת עם שני כוללים גי' חיים ור"ל שיהיה שמחה (דוהיה לשון שמחה) לכם בזכות מצות ציצית שתחיו חיים:

א) סעי' א'. אחר שלבש טלית מצוייצת יניח תפילין שמעלין בקודש, ובנימוקי הלכות ציצית כתב וז"ל דמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות ראוי להקדים, ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת ויו"ט ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם עכ"ל. והביאו ב"י ולבוש יעו"ש. והאר"י ז"ל נתן טעם בסוד שצריך ללבוש הטלית דוקא קודם התפילין בין טלית קטן בין טלית גדול והטלית קטן ילבש קודם טלית גדול, וז"ל בשער הכוונות בדרושי הציצית דרוש ב' ולהיות כי הציצית הם ממוחין דקטנות אשר קדמו אל המוחין דגדלות לכן צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף לסיבה הנז' היפך סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית הקטן ומכ"ש שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינת הציצית ומי שיעיין בס' הזוהר ימצא האמת כדברינו עכ"ל. וכ"כ בדרוש ה' דציצית ובדרוש ג' דתפלת השחר ויעו"ש סודם של הדברים. וכ"כ בפע"ח שער הציצית פ"ג ובשער התפלה פ"ז ד"ה סדר עליות התפלות בחול וכו' יעו"ש. וכ"כ נגיד ומצוה בסוף דרושי ציצית, וכ"כ עו"ת אות א', ברכ"י אות ד' ובספרו קשר גודל סי' ג' אות א' ש"ץ דף ל"ז ע"ב. סידור בית עובד בדיני מקום הנחת תפילין אות א', הש"ל אות א' בן א"ח חי פ' וירא אות ג', ועיין עוד לקמן אות י"ב:

ב) שם אחר שלבש טלית מצוייצת יניח תפילין, וסי' ע"ז מחוט ועד שרוך נעל. עד סי' לעטיפת טלית קודם הנחת תפילין, והיו העטופים ללבן והקשורים ליעקב, פירוש בתחלה יהיה העיטוף בטלית לבן ואחר כך והקשורים של תפילין יהיו ליעקב ר"ל לבסוף, עפ"ז אות א' והכי איתא בכנה"ג בהגב"י. כף החיים להרח"פ סי' יו"ד אות א', בן א"ח שם:

ג) שם אחר שלבש טלית מצוייצת יניח תפילין, כתב
הכנה"ג

הכנה"ג בהגה"ט. מי שאין ידו משגת לקנות שניהם יקנה טלית. וכ"כ הכנה"ג בהגה"ט אות א', אבל הבני חיי וכפו"ת אות א' והלק"ט ח"א סי' כ"ד חלקו עליו וכתבו דתפילין קודם. וכ"כ היד אהרן בהגה"ט וכ"כ א"ר אות א'. מאמ"ר אות ב' בי"ד סי' יו"ד, בית הלל ביו"ד סי' רפ"ה. עו"ה א"ח ב' דברי מנחם בהגה"ט אות א' בשם מהרי"ח נחום. והגם דבשו"ת שמש צדקה א"ח סי' ט"ו וע"ז הליץ בעד הכנה"ג. כתב הברכ"י אות א' דדברי האחרונים עיקר דתפילין קודמין. וכ"כ בספרו מחב"ר אות ב'. וכ"כ המגיה בש"ץ דף כ"ו ע"ב. סידור בי"ע בדיני חיוב מצות תפילין אות ג'. זכ"ל אות ל'. שתילי זיתים אות א' יפה ללב אות א'. אך אם מוצא תפילין בשאלה יקנה ציצית. ברכ"י שם בשם האחרונים ש"ץ שם. בי"ע שם. זכ"ל שם. שע"ת אות א'. יפה ללב שם. ונראה דהיינו דוקא אם לבו בטוח דיוכל לשאול תפילין בכל יום ולא יבטל ממצות תפילין בשום זמן דאל"כ נמצא בטל ממצות תפילין שהיא קודמת למצות ציצית לדברי הפוסקים הנ"ל שהם עיקר לדינא. ואפילו אינו יכול לקנות כ"א תפלה אחת של יד או של ראש קודמין לציצית. בי"ע שם אות ד' ועיין לקמן אות ה':

ד) **ואם** יש לו תפילין של רש"י אלא שרוצה לקנות תפילין של ר"ת ואין לו ציצית. הציצית קודמין. כיון דרובא דאינשי אין מניחין תפילין דר"ת כלל. אבל איפכא לא. ואפילו יש לו של ר"ת אם אין לו של רש"י הם קודמין לציצית שהם העיקר לענין ברכה כמ"ש בסי' ל"ד. ואף שקדושת תפילין דר"ת גדולה מאד מ"מ לענין לצאת בו י"ח של רש"י קודמין שאדרבה מחמת זה נמנעו רוב העולם מלהניחם לפי שכל אחד הוא פעולה מיוחדת כמ"ש בזוהר חדש וכמ"ש בסי' ל"ד. ולכן פשוט מי שאינו יכול לקנות שניהם יקנה של רש"י תחלה ואח"כ כשיהיה לו לקנות של ר"ת יקנה, והכי נהוג עלמא ואח"כ היה לציצית. שע"ת שם, וכן יראה מדברי האר"י ז"ל בשער הכוונות מדרושי תפילין דרוש ו' והבאתי לשונו בסה"ק קול יעקב סי' ל"ד אות ד' שכתב סדר הנחת תפילין דרש"י קודם לשל ר"ת וכתב הטעם לפי שתחלה קודמין ליכנס המוחין דאימא שהם בחי' תפילין דרש"י ואח"כ נכנסין מוחין דאבא שהם תפילין דר"ת יעו"ש. וא"כ כיון שהם נכנסים קודם צריך להקדימה בהנחה. וה"ה במי שאין לו לקנות שניהם ראוי להקדים לקנות של רש"י ואח"כ לכשיהיה לו יקנה דר"ת. וכן נראה ממה שאנחנו עושין בתפלת העמידה לחש וחזרה דהלחש הוא המשכת מוחין דבינה והחזרה הוא המשכת מוחין דחכמה וכשא"א לעשות שניהם אז מתפללין לחש לבד שהם בחי' מוחין דבינה. וא"כ ה"ה נמי הכא כשא"א לקנות שניהם יקנה דרש"י תחלה. ואע"ג דבחי' ציצית נמי קודמת לבחי' תפילין כמש"ל אות א'. וכתבנו דאם אין לו לקנות שניהם ציצית ותפילין תפילין קודם. התם שאני מחמת ביטול המצוה דבטול מצות תפילין חמירא טפי כמ"ש ר"ס סי' ל"ז. לא כן אם ביטל מצות ציצית שאין לו בגד בת ד' כנפות כמ"ש ר"ס סי' כ"ד. אבל אם ביטל מצות תפילין דרש"י ור"ת רש"י חמיר כמ"ש ר"ס סי' ל"ד שכן נהגו העולם כרש"י. מיהו מ"ש השע"ת דציצית קודמין לתפילין דר"ת עיין להרב יפה ללב אות ב' דשדא ביה נרגא וכתב דתפילין דר"ת נמי קודם לציצית יעו"ש ולפי דברי האר"י ז"ל יש לצדד לכאן ולכאן ע"כ יקנה תפילין דר"ת וציצית יקח בשאלה או בכסף כאשר יעלה בידו ולא יבטל אחת מהם כמ"ש באות שאח"ז:

ה) **ומי** שאין ידו משגת לקנות תפילין של ראש ושל יד יקנה של ראש תחלה. דבר משה ח"ג סי' א' יעו"ש. ש"ץ דף ל"ו ע"א שע"ת סוף אות א', מיהו הרב יפה ללב בסי' כ"ו אות א' כתב דיקנה ש"י תחלה יעו"ש. ואם אין ידו משגת לקנות לו תפילין ולא ציצית אינו מחוייב לחזור על הפתחים כדי לקנות תפילין וציצית. עו"ת אות א' בשם ירושלמי דפאה. א"ר אות א'. שתילי זיתים סוף אות א'. ומ"מ ישתדל ליקח ציצית ותפילין בשאלה כדי שיקרא ק"ש ויתפלל בציצית ותפילין וכן מש"ל מי שאין לו ציצית ותפילין ואין ידו משגת לקנות שניהם שיקנה תפילין תחלה ישתדל ליקח ציצית בשאלה וכן מי שאין לו אלא תפלה אחת ישתדל ליקח ציצית ותפלה השנית בשאלה כדי שלא יפסד התיקון והסדר שכתב האר"י ז"ל שצריך ללבוש ציצית ואח"כ תפילין ואח"כ יתפלל כמש"ל באות א' וישתדל לפחות ללבוש הציצית והתפילין קודם שיאמר פ' התמיד כי כן הוא הסדר ע"פ דברי האר"י ז"ל ועיין לקמן אות כ"ז:

ו) **שם** וכשמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחד צריכין ליזהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה וכו' כתב מ"א סק"א וז"ל נ"ל דאין קפידא בזה כיון דהתפילין עדיין בתוך כיסן וכ"מ סעי' י"א עכ"ל. והנה מה שהביא ראיה המ"א מסעי' י"א אינה ראיה דדין זה של סעי' י"א הביאו מרן ז"ל מתשו' הרי"ו ניקסליא ז"ל על פי הקבלה שאין להוציא תפלה ש"ר מהתיק עד שיניח תפלה של יד כמבואר בב"י. וכ"כ בשער הכוונות דרוש ה' דתפילין. דהאר"י ז"ל היה נזהר שלא להוציא תפלה ש"ר מכיסן עד עד שיניח תפלה ש"י ויקשרנו למעלה על הקבורת וכו' עכ"ל ואין טעם זה האיסור משום שאין מעבירין על המצות אלא כך הוא ע"פ הקבלה ונפקא מינה דאפי' אדם אחר אם בא להוציא לו תפלה ש"ר קודם שיניח תפלה ש"י ויקשור אסור ולא כמ"ש מחה"ש דהיה יכול ליתן טעם משום דאין מעבירין ע"ה והא דלא נתן טעם זה משום דכיון שעדיין קשורים אין בהם איסור משום דאין מעבירין ע"ה. אלא הא דלא נתן טעם זה דאין מעבירין ע"ה משום הנפקא מינה דאפי' אדם אחר אסור להוציא לו תש"ר קודם שיקשיר תש"י ואם היה הטעם משום דאין מעבירין ע"ה אדם אחר היה מותר להוציא וכאשר נבאר עוד בזה בסעי' י"א בס"ד. וכ"כ המאמ"ר אות ג' על דברי המ"א הנ"ל דאין ראיה מסעי' י"א לדהכא כל עיקר ואפי' על צד הדוחק. וכ"כ נה"ש אות ה' דאין ראיה מסעי' י"א יעו"ש. וכ"כ נשמת אדם כלל י"ג אות ב' וכ"כ הלבוש דאפי' אם התפילין מונחים בכיס יש בהם משום דאין מעבירין על המצות. וכ"כ הט"ז סק"י א"ר אות ד'. ח"א כלל י"ג אות א' ועיין שם בנשמת אדם אות ב' שהביא ראיות לדבר ובפרט שכן הוא דעת מרן ז"ל. וכ"כ האחרונים. ש"ץ דף ל"ז ע"א. סידור בי"ע בדיני מקום הנחת תפילין אות א'. חס"ל אות א'. קיצור שלחן ערוך סי' יו"ד אות ב' ודלא כרי"ז אות ג'. ועיין באות שאח"ז:

ז) **שם** ויזהר להניחם קודם הטלית כדי שלא יעבור על המצוה. ואע"ג דגבי תפילין אם פגע בשל ראש תחלה יסלקנה ויניח של יד תחלה כמ"ש סעי' ו' שאני התם דכתיב והיה לאות על ידכה והדר ולטוטפות בין עיניך ודרשינן נמי מקרא דכל זמן שבין עיניך יהיו שתים ומש"ה מוטב שיעביר על המצוה משיעבור אמאי דכתיב באורייתא.

אבל

באר הגולה
ג זוהר פרשת ואתחנן.

אין צריך להמתין על הציצית אלא מניח תפילין ו.כשמביאים טלית מתעטף (דב"י עצמו): ב ג מי שהוא זהיר בטלית קטן ילבשנו ויניח תפילין בביתו וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת ושם יתעטף בטלית גדול: הגה והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם ולברך עליו ואח"כ מניח

כף החיים

אבל הכא דאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מאסמכתא בעלמא מוטב שתדחה אסמכתא זו משיעבור על המצוה. ב"י. גב"ב. ע"ת סק"א. וכל זה לפי הפשט אבל לפי דברי האר"י ז"ל בכאן טעם בסוד שצריך ללבוש ציצית קודם התפילין ותפילה של יד קודם תפילה של ראש. (עיין מש"ל אות א' ובציונים שציינו שם על דברי האר"י ז"ל וגם בציונים שציינו באות הקודם על דברי האר"י ז"ל) אין חילוק וכמו שאם פגע בתפילין של ראש תחילה יסלקנה ויניח של יד תחילה ה"ה אם אירע ופגע בתפילין תחלה יסלקם ויניח ציצית תחילה ואע"פ דאין מעבירין על המצות ילפינן מקרא דכתיב ושמרתם את המצות אם באה מצוה לידך אל תחמיצנה וכמ"ש הלבוש זה נאמר על שאר מצות שאין להם סדר אבל מצות שיש להם סדר על פי הסוד מעבירין כמו בתפילין. אח"כ ראיתי שכן כתב ג"כ סו"ב אות א'. יפה ללב אות ו' ובן א"ח פ' וירא אות ד':

ח) **שם** כדי שלא יעבור על המצוה. אם הטלית של שבת היה מונח בכיס שמונח בו טלית של חול והתפילין וטלית של שבת הוא למעלה מן הכל יכול להניח טלית של שבת וליקח טלית של חול ואין בזה משום אין מעבירין על המצוה כיון דאין דעתו ללובשו עתה בחול אלא ביום שבת. ברכ"י אות ג'. ופ"ש שהביא ראיה מדברי המ"א סקי"ד יעו"ש. סידור בי"ע בדיני מקום הנחת תפילין אות ב'. ש"ץ דף ל"ז ע"א. זב"ל אות פ'. שפ"א אות ב'. חס"ל אות ב':

ט) **שם** כדי שלא יעבור על המצות. הא דאין מעבירין על המצות הוא מדרבנן. רדב"ז ח"ב סי' תקפ"ט. יד מלאכי ח"ג סי' ג'. ולא זכר שבתוספות פליגי עליה. עיין זכר מערכת הא' סי' טוב וכ"ד פתחי עולם אות ג' ועיין תוספות מגילה דף ו' ע"ב ד"ה מסתבר:

י) **שם** הגה. מיהו אם התפילין מזומנים בידו ואין לו ציצית א"צ להמתין וכו'. ולפי מש"ל בשם האר"י ז"ל שהסדר והתיקון הוא דוקא שצריך ללבוש ציצית קודם התפילין וכ"כ שב"ן דף ל"ז ע"ב דמדברי הזוהר פ' במדבר דף קי"ד ע"ב נראה דאיסור גדול להניח תפילין קודם הטלית יעו"ש א"כ אם מובטח לו שיביאו לו ציצית קודם שיעבור זמן ק"ש ותפלה צריך להמתין עד שיביאו לו ציצית ויתעטף בציצית ואח"כ יניח תפילין ויתפלל. ופ' ערי"ה אות ד':

יא) **שם** בהגה. אלא מניח תפילין וכשמביאין טלית מתעטף. עיין בדברינו לקמן סי' כ"ז אות א' מה שכתוב בזה בס"ד:

יב) **סעי'** ב'. מי שהוא זהיר בטלית קטן ילבשנו ויניח תפילין וכו'. זהו לפי סברת מקובלי ספרד שהביא ב"י שאמרו שמי שאין לו טלית קטן ודאי יניח טלית ואח"כ תפילין אבל מי שלבש טלית קטן יניח תפילין תחלה ואח"כ יתעטף בטלית גדול. וטעמם כיון שלבשו טלית קטן ואח"כ הניחו תפילין הרי כבר קיימו דברי הזוהר. אבל האר"י ז"ל דחה סברא זו וכתב לא כן משמעות הזהר אלא בין טלית קטן בין טלית גדול צריך ללבוש קודם הנחת תפילין כמש"ל אות א'. וכ"כ מהר"י צמח ז"ל על שם הזוהר והביאו הברכ"י אות ד'. וכ"כ בהגהות הזוהר על פ' במדבר דף קי"ד ע"ב אות ג' בשם הרמ"ז ואו"ן יעו"ש. וכ"כ לעיל אות א' בשם האחרונים יעו"ש:

יג) **שם** ויניח תפילין בביתו דוקא בביתו כדי שיצא מפתח ביתו בציצית ותפילין. מ"א סק"ג בשם הזוהר והכוונות. וכ"כ הלבוש. וכ"כ החיד"א בס' מורה באצבע סי' ג' אות ס"ה שתולי זיתים אות ד' וז"ל הזוהר פ' ואתחנן דף רס"ה ע"א א"ר שמעון בשעתא דבר נש אקדים בפלגות ליליא וקם ואשתדל באורייתא עד דנהיר צפרא. בצפרא אנח תפילין ברישיה ותפילין ברשימא קדישא בדרועיה (עיין מ"ש באות הקודם בשם מהר"י צמח והרמ"ז ואו"ן שיכבו לשון זה של הזוהר שהקדים התפילין תחלה) ואתעטף בעיטופא דמצוה ואתי לנפקא מתרעא דביתיה אערע במזוזה רשימא דשמא קדישא בתרעא דביתיה. ארבע מלאכין קדישין מזדווגן עמיה ונפקין עמיה מתרעא דביתיה ואוזפי ליה לבי כנישתא ומכרזי קמיה הבו יקרא לדיוקנא דמלכא קדישא הבו יקרא לבריה דמלכא לפרצופא יקרא דמלכא רוחא קדישא שריא עליה אכריז ואמר ישראל אשר בך אתפאר. כדין ההוא רוחא קדישא סלקא לעילא ואסהיד עליה קמיה מלכא קדישא כדין פקיד מלכא עילאה למכתב קמיה כל אינון בני היכליה כל אינון דאשתמודען קמיה הה"ד ויכתב ספר זכרון לפניו וכו' ולא עוד אלא דקב"ה משתבח ביה ומכריז עליה בכולהו עלמין חמו מה בריה עבדית בעולמי. ומאן דעייל קמיה לבי כנישתא כד נפיק מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה ואומר אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך קב"ה אמר אן הוא מוראי הא סהיד סהדותא דשקרא עכ"ל. והביאו א"ר אות ו' וחס"ל אות ב' בקיצור. ועיין לקמן אות כ':

יד) **כשהאדם** מתעטף בציצית ויוצא מפתח ביתו הקב"ה שמח ומלאך המשחית זז משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית. א"ר נהוראי אסהדנא עלי מאן דנפיק מתרע ביתיה בציצית ותפילין ברישא אזדמנת בהדיה שכינתא ותרין מלאכין ומלוין יתיה לבי כנישתא ומברכין ליה וחד מקטרגא אזיל אבתריה ועל כרחיה עני אמן. ילקוט הראובני פ' שלח לך בשם הזוהר והביאו מרו"ם בד"מ אות ב' וקיצור של"ה בדיני תפילין דף מ"א ע"ב והרב חיד"א בס' דבש לפי מע' צ' אות כ"ח והרח"פ בס' כף החיים סי' יו"ד אות כ"ד:

טו) **במקום** שנמצאים שם עכו"ם הולכים ברחובות וחוששים שילעיגו עליו אם ילבוש ציצית ותפילין בביתו והולך לבה"כ ראיתי חכמים מתחכמים שלובשים טלית גדול ותפילין דרש"י ודר"ת בביתם ואח"כ כשהולכים לבה"כ מכסים התפילין תחת הכובע שבראשם והטלית מניחים אותו על כתפיהם תחת הגלימא ואח"כ כשבאים לבה"כ מוציאים הטלית מתחת הגלימא ומניחים אותו

אותו על ראשיהם ועל גופם והתפילין מתחת הכובע כדי לכסותו בטלית. אמנם פה עיר עז לנו ירושלים לא יש לא יראה ולא הלעג מן הערבים שהולכים האשכנזים וגם יש מן הספרדים מתעטפים בציצית ומתעטרים בתפילין בשוקים וברחובות נגד הערבים ללכת אל כותל מערבי ואין פוצה פה ומצפצף. הלכ"ח :

טז) **ואם** גם את זאת אינו יכול לעשות לפחות ילבש ציצית ותפילין בחצר ביהכ"נ קודם כניסת פתח ביהכ"נ עו"ת אות ג' מ"א סק"ד. מורה באצבע סי' ג' אות ס"ו. חס"ל אות ב. שתילי זתים אות ה'. פתחי עולם אות ח'. או יעשה כמ"ש מוהרח"ו ז"ל בהקדמת ע"ח אות ב' שילך לביהכ"נ קודם עלות השחר קודם חיוב טלית ותפילין ויהיה מי' ראשונים :

יז) **אם** הטלית והתפילין הניחם בביהכ"נ ואין לו מי שיוליכם יכנס ויטלם ויצא לחוץ ויניחם. ואז יאמר ואני ברוב חסדך וכו' חס"ל שם :

יח) **שם** וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לביהכ"נ. מצוה זו קודמת למצות להיות מי' ראשונים בביהכ"נ כמ"ש בשער הכוונות דרוש ביהכ"נ דף ג' ע"ג. ובפע"ח שער הקרבנות פ"ב. וכ"כ המ"א סק"ג. שו"ב. ש"ץ דף כ"ו ע"א. קשל"ה סוף דיני נטילת ידים שחרית דף כ"א ע"ג. חס"ל שם. שתילי זתים שם. בן א"ח פ' וירא אות ה'. ודלא כיש חולקים עיין א"ר אות ו' ביו"ע בדינים מחודשים אות ב'. וכף החיים לגרח"פ סי' יו"ד אות כ"ה, ומצוה להיות מי' ראשונים ישתדל לקיים אותה במנחה ומעריב, וכמ"ש בש"ץ דף כ"ג ע"ד שמי שא"א לו לקיימה בשחרית ישתדל לקיים אותה במנחה ומעריב יעו"ש, והא דאמרינן מצוה על האדם להיות מי' ראשונים בביהכ"נ צריך שאחר שיבא לביהכ"נ אחד מי' ראשונים לא יצא משם עד שישלים תפלתו שם שאם הולך להתפלל בביהכ"נ אחר אשר לא היה שם מי' ראשונים לא נחשב למצוה כלל, שער הכוונות דף ג' ע"ב, פע"ח שם :

יט) **בימי** הסליחות שמשכימים לילך לביהכ"נ או שיש לו חבורה ללמוד עמהם אחר חצות אם יש לו פנאי יצא מביהכ"נ והולך לביתו ויתעטף בציצית ויניח תפילין ויחזור לבא לביהכ"נ מעוטף בטלית ומוכתר בתפילין כדי לקבל הברכה והשבח הנאמר בספר הזוהר עיין לעיל אות י"ג ואות י"ד :

כ) **בשבתות** וימים טובים וחוה"מ א"צ לילך מעוטף בטלית לביהכ"נ כיון שלא יש מצות תפילין, וגם לא הוי כסהיד סהדותא דשקרא, דהכל הוא בשביל תפילין, הבו יקרא לדיוקנא דמלכא בשביל התפילין שנקראו יקר כמ"ש רז"ל ויקר אלו תפילין, אכריז ואמר ישראל אשר בך אתפאר בשביל התפילין שנקראו פאר שנאמר פארך חבוש עליך ואני ברוב חסדך וכו' ביראתך. אלו תפילין שנאמר בהם וראו כל עמי הארץ וכו' ויראו ממך, ואמרו במסכת ברכות דף ו' ע"א אלו תפילין שבראש וא"כ כל אלו הטעמים לא שייכי בטלית ע"כ א"צ לילך מעוטף בטלית לביהכ"נ בשבתות ובימים טובים ובחוה"מ, וכ"כ הרח"פ בס' כף החיים סי' יו"ד אות כ"ה דבשבתות וימים טובים וחוה"מ לא נהגו לילך מעוטפים בטלית לביהכ"נ :

כא) **כשילך** מביתו לביהכ"נ מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין אם יש מקומות מטונפים צריך לכסות התפילין, הרדב"ז ח"א סי' ל"ז והביאו הכנה"ג בהגב"י וכ"כ הרמ"ע מפאנו סי' נ"ט והביאו הכנה"ג בהגב"י סי' מ"ג, והמ"א שם ס"ק י"א, וכ"כ א"ר אות ו' קשל"ה בהל' תפילין דף מ"א ע"ב. עפ"ז, ר"ז אות ח' שתילי זתים אות ה', ויכסה בטלית או בסודר. חס"ל סי' מ' אות ד', וטוב ליזהר תמיד לכסות התפילין כשהולך מביתו לביהכ"נ כי יש לחוש שמא יש מקומות מטונפים ולאו אדעתיה, וגם יזהר שלא יסיח דעתו מהתפילין כשהולך בדרך לילך לביהכ"נ, ועיין לקמן סי' מ"ג אות כ"ב :

כב) **כשיוצא** מביתו מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין לילך לביהכ"נ ינשק המזוזה ויכוין בשם שדי ואחוריו שם כה"ת להכניע יצה"ר ויכוין כי יצ"ר במילוי יו"ד צד"י רי"ש ס"ת שדי ואמצע תיבות יו"ד לבטל מחשבות רעות. הרב חיד"א בס' צפורן שמיר סי' ב' אות יו"ד וכ"כ שו"ב בעניני התפילין הקודם לסי' כ"ה, שתילי זתים שם, וכתב עו"ש בצפורן שמיר וז"ל ואני נהגתי לומר שדי יצילני מיצה"ר ומכל חטא ומכל לסה"ר ומכל צרה ונזק (יחל"ן ר"ת י"צר ח"טא ל"סה"ר צ"רה) עני בעניו כדכתיב והיה שדי בצריך ויכוין בו הוי"ה מבפנים ושדי מבחוץ דהוא פנים דשם כה"ת, ויש מי שכתב שיאמר פסוק שמע ישראל במזוזה, ומועיל מאד עכ"ל. והביאו כף החיים סי' יו"ד אות כ"ד, וכתב וז"ל אך לא הביא שום היש מי שכתב דבשבת יאמר פסוק זכור את יום השבת לקדשו ובס' זבח עתרת חיים סי' ב' תמצא עוד פסוקים לאומרם במזוזה עי"ש עכ"ל, וכ"כ סידור בי"ע אחר דינים השייכים לפ"ק דבשבת אין לומר רק פסוק זכור את יום השבת לקדשו יעו"ש. ועיין קשל"ה בהלכות מזוזה דף מ"ב ע"ב, ובי"ע שם מ"ש עוד פסוקים לומר בזה ולפי שאין מנהגינו לאומרם לא כתבנים רק מנהגינו לומר זה הסדר בתחלה יאמר פסוק שמע ישראל וכו' וגם ברוך שם וכו' (ועי' קשל"ה ובי"ע שכתבו לומר כל הפרשה עד ובשעריך) ואח"כ יאמר שדי (ויכוין שאחריו שם כה"ת). יצילני וכו' שר"ת יחל"ן עני בעניו וכו' וביום שבת יאמ' פ' שמע וכו' ואח"כ יאמר זכור את יום השבת לקדשו. ואין לומר שדי יצילני וכו' כי כל זה הוא מצד הקלי' וביום השבת הם דחויים ואין כוחם דסוכת שלום פרוסה מן הלילה. וכמ"ש בזוהר ויקהל דף ר"ה ע"א דלא בעי נטירא על מזוזה יעו"ש. ועוד מטעם דאל ישאל אדם צרכיו בשבת. עיין זכ"ל ח"ג אות ש'. ועוד עי"ש מ"ש בשם יוסף אומץ סי' מ"ד בענין הפלת ויצא רעות וכו' יעו"ש :

כג) **קודם** שיכנס לביהכ"נ ישים על לבו לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך ואח"כ יכנס. כמ"ש מהרח"ו ז"ל בהקדמתו לע"ח בליווי ועשה טוב אות ג' וכ"כ נגיד ומצוה בדרוש ביהכ"נ:

כד) **הנכנס** לביהכ"נ צריך לחזר מאד להתעכב מעט בפתח קודם שיכנס להראות עצמו ירא וחרד ומזדעזע לכנס בהיכל מלכו של עולם ועניין זה מועיל מאד אל השלימות של האדם והשגה וז"ש הפסוק ומקדשי תיראו. שער הכוונות בדרוש ביהכ"נ דף ג' ע"ג. פע"ח שער הקרבנות פ"א. נגיד ומצוה שם. מורה באצבע סי' ג' אות ס"ו :

מניח התפילין והולך לבהכ״נ: ג ד הרא״ש היה מסדר הברכות עד עוטר ישראל בתפארה ואז היה מניח תפילין ומברך עוטר ישראל בתפא״ה: ד ה צריך שיהיו תפילין עליו בשעת ק״ש ותפלה: ה ויכוין בהנחתם

באר הגולה
ד טור: ה בהלכות י״ד:
ו ר׳ יונה פ״ה.

כף החיים

כח) **קודם** שנכנס לביה״כ עודנו בפתח ביה״כ יאמר פסוק ואני ברוב חסדך אבא ביתך וכו' ואח״כ יכנס. ובאמרו ואני ברוב חסדך יכוין בשם אבגית״ץ כי הוא חסד העליון. ובכל יום יכוין אל אות אחת משם זה בפרטות כי הא כנזכר דהיינו ביום א' יכוין אל אות א' של שם אבגית״ץ וביום השני אל אות ב' וביום שלישי אל אות ג' וביום ד' אל אות יו״ד וכו' וזה אמירת ואני ברוב חסדך וכו' והכוונה הזה בכל זמן שנכנס לביה״כ בג' תפלות שחרית מנחה ערבית. ובשבת כשנכנס לביה״כ ואומר ואני ברוב חסדך וכו' בליל שבת יכוין ש״ק של שם שקוצי״ת וביום שבת בבקר ז״ל של שם שקוצי״ת ובמנחה שבת י״ת של שם שקוצי״ת. שער הכוונות שם. פע״ח שם ובשער השבת פ״א. נגיד ומצוה שם:

באמירת פסוק ואני ברוב חסדך וכו' יכוין כי בפסוק זה נרמזו ג' אבות כמ' בזוה״ק והובא שם בשער הכוונות והוא כי ואני ברוב חסדך רמז אל אברהם שהוא מדת החסד. אשתחוה אל היכל קדשך רמז אל יצחק שנתקדש בהר המוריה. ביראתך אל יעקב ע״ש שנאמר בו ויירא ויאמר מה נורא וכו' וכמ״ש החיד״א בס' מורה באצבע סי' ג' אות ס״ו. קהל״ה בהלכות תפלה דף כ״א ע״ג ולא יאמר בפיו ואני ברוב חסדך אבא ביתך בזכות אברהם וכו' כמ״ש בסידור בי״ע בדיני הנהגת הבקר אלא בכוונה בלבד שפסוק זה רמוזים בו ג' אבות כי יש טעם וסוד ג״כ בדבר:

אחר שנכנס לביה״כ יאמר בבית אלהים נהלך ברגש. קהל״ה בהלכות תפלה דף כ״א ע״ג. ואע״ג דבשער הכוונות ובפע״ח שם לא נזכר בהדיא לאמרו רק לכוין בו מ״מ טוב לאמרו: וכ״כ נגיד ומצוה וכ״כ שע״ת סי' מ״ו אות א' בשם משנת חסידים לאומרו. אמנם מ״ש שם השע״ת לאומרו קודם ואני ברוב חסדך וכו' לא כן אנכי עמדי אלא כמ״ש קהל״ה לאומרו אחר שאמר ואני וכו' ונכנס לביה״כ וכ״מ מדברי שער הכוונות למעיין ומבין בדברי הרב ז״ל:

אחר שנכנס לביה״כ ישתחוה כנגד ההיכל ואח״כ יאמר מזמור אלהים יחננו ויברכנו אשר יש בו ז' פסוקים וכנגדם יקיף ז' הקפות סביב התיבה שבאמצע ביה״כ וטוב הוא שיכוין לגמור פסוק אחד בכל הקפה מהז' עד שיגמור הז' הקפות בז' פסוקים. וביום השבת א״צ להקיף רק הקפה א' בלבד. שער הכוונות שם. פע״ח שם. נגיד ומצוה שם. ולא כמ״ש מהר״י למ״ח שם בהגה״ה בפע״ח ובנגיד ומצוה שאמרו לו החברים שמהרח״ו ז״ל היה עושה הקפה א' בכל יום וביום השבת ז' כי אין לסמוך אלא על ע״ח ומבו״ש ושמנה שערים שסדר מהרש״ו ז״ל שהם מכתיבת יד אביו מהרח״ו ז״ל ולא על שאר החברים כמ״ש הרש״ש ז״ל בספרו הסדור נה״ש הגד״מ דף כ״ה ע״א ודף כ״ו ע״ב וש״נ יעו״ש. והוא לא זכר מזה כלום וודאי שהוא יודע יותר באביו מהרח״ו ז״ל מאשר החברים ואם היה עושה היפך מזה היה אומר. וכן הרש״ש ז״ל בסידור סידר לעשות ז' הקפות בכל יום ועשה כוונות לכל אחד ואחד וביום השבת הקפה אחד בלבד. וכן נוהגים חסידי בית אל יכב״ץ. מיהו מי שמתאחר לבא לביה״כ וחושש ליוהרא א״צ לעשות ההקפות וכמ״ש מוהרח״ו ז״ל בס' הכוונות שם על האר״י ז״ל:

כו) **סעי'** ג'. הרא״ש היה מסדר הברכות עד עוטר ישראל בתפארה ואז היה מניח תפילין וכו' מיהו האר״י ז״ל היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה. ואח״כ היה מתעטף בציצית ומניח תפילין ואח״כ היה מתחיל תפלתו מן פרשת העקידה ואילך. כמ״ש בשער הכוונות דף א' ע״ג. וכן סידר הרש״ש ז״ל בס' נה״ש הגד״מ דף י״ז ע״ב ודף י״ט ע״ב. לומר הח״י ברכות מן הנותן לשכוי בינה עד סוף ברכת התורה ואח״כ להתעטף בציצית ולהניח תפילין ויעו״ש סודם של דברים:

כז) **סעי'** ד' צריך שיהיו תפילין עליו בשעת קריאת שמע ותפלה. במסכת ברכות דף י״ד ע״ב איתא הכי אמר עולא כל הקורא ק״ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו. ופי' רש״י ליסנא מעליא. וכתב מעדני יום טוב אות ט' דכוונת רש״י לומר דסול״ל בהקב״ה שאלו כפיד אמת באמרו שהוא אלהים ה' אחד היה מקיים מצותיו. והתוספות בד״ה ומניח תפילין כתבו בעצמו פי' באדון שלום. שקורא והיו לטוטפות ולאות על ידך ואין עכ״ל. וכ״כ תלמידי רבינו יונה דעולא ס״ל דכיון שהוא קורא וקשרתם וכו' ואינו מניחם נמצא שמעיד עדות שקר על עצמו שמה שאומר אינו אמת וכו' עכ״ל. וכ״ד מעו״ט שם אות י״ד וב״י. וכ״כ הר״ן על מסכת ברכות שם. מיהו הב״ח פי' דברי רש״י הנ״ל דר״ל דכשקורא ואהבת את ה' וכו' והיו הדברים האלה וכו' שהוא ליחד את שמו בכל לבבו והוא במה שתקשרם לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך שהוא מורה על יחודו שהוא יחיד בעולמו וכו' נמצא מזה כשאינו מניח תפילין נראה כמעיד עדות עליו ית' שאינו יחיד שע״כ אינו מניחן להורות על יחודו והו עדות שקר שמעיד עליו ית' עכ״ל. וכעין זה פי' הלבוש סעי' א' יעוי״ש ונ״מ בין הטעמים הנ״ל לדידן דנוהגים לומר פסוק שמע ישראל וכו' וברוך שם וכו' בנגד קודם פרשת התמיד כמ״ש בשער הכוונות דרוש ג' דק״ש, אם קרא ק״ש זו בלא ציצית ותפילין לדברי התוספות והר״י והר״ן ליכא בזה משום מעיד עדות שקר בעצמו כיון שאינו אומר והיו לטוטפות ולאות על ידך. ולפי דברי מעדני יו״ט לדברי רש״י יש ג״כ בזה משום מעיד עדות שקר בעצמו. ולפי דברי הב״ח והלבוש גם לרש״י לא יש בזה משום מעיד וכו' וא״כ לכתחלה יש ליזהר ללבוש הציצית והתפילין קודם שיאמר ק״ש דקרבנות כדי לצאת אליבא דכ״ע וכמו שהיה עושה האר״י ז״ל שהיה לובשם קודם שאומר פרשת העקידה כמש״ל באות הקודם. ואם יש איזה סיבה יכול להניח אח״כ אבל עכ״פ צריך להניחם קודם פ' התמיד כי כן הוא הסדר והתיקון

בהנחתם שצונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו וישתעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות ובזה יזכור הבורא וימעיט הנאותיו ז ויניח

של

באר הגולה

ז מנחות ל"ז.

כף החיים

והתיקון לפי דברי האר"י ז"ל שצריך לתקן תחלה החיצוניות דארבעה עולמות אבי"ע ואח"כ הפנימיות שהגם כי על ידי המעשה שאנו עושים בכל יום יטול ידיו ויפנה ובגדיהם ועטיפת טלית והנחת תפילין וברכותיהם נתקנים ד' עולמות אבי"ע בחיצוניות שלהם ואח"כ ע"י הדיבור בד' חלקי התפלה מפרשי התמיד עד אחר העמידה נתקן הפנימיות שלהם. כמבואר בשער הכו' בדרושי התפלה בשחר דרוש ב' ודרוש ג' ופע"ח שער התפלה פ"ד ופ"ה ופ"ז ד"ה סדר עליית העולמות בחול ושו"ת דף ז' הנד"מ בירושת"ו יעו"ש באורך ;

בשעת קריאת שנים מקרא ואחד תרגום בפ' קדש והיה כי יביאך א"צ להיות עליו ולא הוי כעדות שקר כיון שאומר רק דרך קריאה. תשו' בנין עולם סי' ג' והביאו פתחי עולם אות יו"ד :

כח) **שם** צריך שיהיו תפילין עליו בשעת ק"ש ותפלה. ואם אין לו תפילין מוטב שיתעכב אחר הצבור ושאול תפילין מחבירו כדי שיקרא ק"ש ויתפלל בתפילין וזה עדיף מתפלה עם הציבור. מ"א סי' ס"ו ס"ק י"ב. ר"ז שם אות י"א. ש"ץ דף ל"ו ע"ב. חס"ל אות ט"ו. שתילי זיתים שם אות כ"א. קיצור ש"ע סי' יו"ד אות כ"ב סי"ב שם אות ו'. רק אם חושש שיעבור זמן ק"ש והתפלה אם ימתין אז יקרא ק"ש ויתפלל בלא תפילין וכשיזדמנו לו אח"כ ילבשם ויקרא בהם ק"ש כמ"ש הפו' הנ"ל. אבל אם יש זמן צריך להמתין וילבש ציצית ותפילין קודם פרי' התמיד כדי שלא יהפך הסדר כמ"ש באות הקודם ובאות ה' יעו"ש. ועוד עיין לקמן סי' כ"ה אות י"א :

כט) **סעי'** ה'. יכוין בהנחתם שצונו הקב"ה וכו'. ויש להכניס זה בקיצור בנוסח הלשם יחוד כדי שירגיל בה ולא יהכה דהיינו שיאמר לשם יחוד קבה"ו בדחילו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני בא לקיים מ"ע להניח תפילין בידי ובראשי כמ"ש וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך. ולזכור יציאת מצרים ולשעבד הנשמה שבמוח והלב לעבודתו ית' ויהי נועם וכו' :

ל) **שם** להניח ד' פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו וכו' בספרי פ' ואתחנן איתא שמע והיה אם שמוע בשינון ואין קדש והיה כי יביאך בשינון והביאו הילקוט ומ"א סק"ו ופי' המ"א שר"ל שא"צ לאומרה. אבל הב"ח בסי' ל"ח כתב בשם החסיד מהר"ר ווייש ז"ל שהיה קורא בכל יום בבקר כשהיו תפילין בראשו פ' קדש ופ' והיה כי יביאך ואמר כיון שד' פרשיות אלו כתובין בתפילין ראוי לקרות כל הד' בכל יום בשעה שהתפילין בראשו עכ"ל. וכ"כ השל"ה הביאו מ"א שם. וכ"כ המחב"ר בקו"א סי' ל"ד אות ג' בשם ס' צדיקים למהרי"ם פאפירש ז"ל דף י"ד ע"ב שמצא כתוב בשם הרמב"ן ומהרח"ו שחייב כל אדם לומר ד' פרשיות של תפילין כל יום בעודם עליו והב' פרי' שמע והיה אם שמע כבר אומרם בק"ש וב' פרשיות קדש והיה כי יביאך צ"ל קודם ברוך שאמר שהם קודמות לשמע והיה אם שמע עכ"ל והביאו ש"ץ דף מ"א ע"ב, חס"ל אות י"ד. רו"ח אות א'. בן א"ח חי פ' וירא אות כ"ה :

ואם א"א לאומרם קודם ברוך שאמר לפחות יאמרם אחר עלינו לשבח קודם שיסיר התפילין, מחב"ר שם. ש"ץ שם. חס"ל שם. רו"ח שם. בן א"ח שם, ודע כא דקאמר קודם ברוך שאמר לאפוקי אחר ברוך שאמר שאין יכול להפסיק ולאומרם אבל הוא טוב יותר לאומרם תכף אחר שלבש תפילין קודם פ' העקידה. והוא פשוט :

לא) **שם** ויניח של יד תחלה. אם התפילין שלו בתוך הכיס לא יכפרם חוץ אלא יחפשם בידו ויוציאם. ספר חסידים סי' רע"ג. הכה"ג בהגה"ט בשם הגו' א"ר אות ב' כסא אליהו בשם הגו' מ"א סוף סי' כ"ח. ר"ז שם אות ה'. ש"ץ דף מ"ב ע"א. זכ"ל ח"ג אות ה'. חס"ל אות א'. קיצור ש"ע סי' יו"ד אות ד'. שתילי זיתים סוף סי' כ"ה:

לב) **שם** ויניח של יד תחלה וכו' וצריך לכסות זרועו בטלית בשעת הנחת תפילין כדי שתהא הנחת תפילין בהצנע. שער הכוונות בדרוש ה' דתפילין ד"ה סדר הנחת התפילין. פע"ח שער התפילין פ"י. עו"ת דף ל"ד ע"ב הנד"מ בירושת"ו. א"ר אות ה'. ברכ"י ס' ז"ך אות ה'. ש"ץ דף פ"ל ע"ד. זכ"ל ח"א אות ה'. בי"ע בדיני הנחת תפילין אות כ"ח. כס"א אות ב'. בע"ח סוף סי' כ"ז. חס"ל אות י"ג, כף החיים לגרח"פ סי' יו"ד אות י"ח. בן א"ח פ' וירא אות ט"ו ובס' בנימין זאב כהן סי' לדבר כי יד על כס י"ה והביאו ש"ץ שם ומהריק"ה. ז"ל טעמא משום שנאמר והיה לך לאות על ידך ולא לאחרים יעו"ש. והביאו כף החיים שם. ובן א"ח שם. ואפי' יושב לבדו או בבית אפל ג"כ צריך לכסות כמ"ש מסתימות דברי הרב ז"ל וכ"כ בן א"ח שם וכן בהנחת תפילין ש"ר צריך לכסות ראשו בטלית בשעת הנחה כדי שתהא בהצנע כ"מ מדברי הלמ"ח בפע"ח שם שכתב וז"ל ואם זה נאמר בתפלה ש"י וכו' עלמא דאתגליא וצריך לכסותן אפי' בהנחתן מכ"ש בתפלה ש"ר שהם מכלל בחינות המכוסים עכ"ל. וכ"כ הברכ"י סי' ז"ך אות ה' בשם מר זקנו ז"ל. והביאו ש"ץ דף פ"ל ע"ד :

לג) **שם** ויניח של יד תחלה וכו' הנה בענין הנחת תפילין ש"י וברכתה אם צ"ל מיושב או מעומד רבו הדעות בזה. דמהר"י ווייל סי' קל"א ורש"ל בת' סי' ל"ח כתבו דההנחה והברכה צ"ל מעומד וכ"ד הכנה"ג בהגב"י וכ"ד אהרן בהגב"י סי' ח' ומחה"ש סק"ך. ועיין בכנה"ג סוף סעי' י"א שכתב בשם האגור והזוהר שצריך להניח תש"י מיושב וכו' והמ"א סק"ך עשה פשרה בדבר דהנחה תהיה מיושב והברכה והקשירה מעומד יעו"ש. וכן סברת הרמ"ע מפאנו סי' ק"ב בשאלה כ"ז. וכ"כ

הבני

באר הגולה

ח לפירש"י והרי"ף והרמב"ם ותשובת הרשב"א:

של יד תחלה ויברך להניח תפילין ואח"כ יניח של ראש ח ולא יברך כ"א ברכה אחת לשתיהם: הגה וי"א לברך על של ראש על מצות תפילין אפי' לא הפסיק בנתיים (הרא"ש הלכות תפילין) (וכן פשט המנהג בבני אשכנז שמברכין ב' ברכות וטוב לומר תמיד אחר הברכה השניה ברוך

כף החיים

כבני חיי סי' ח'. ר"ז אות כ"ז וא"ר אות ח"י והפמ"ג בא"א אות ד' מיאנו בזה ופסקו כרש"ל דהנחה והברכה היום מעומד יעו"ש. ובהגה' דרכי נועם סי' ג' כתב דאין חובה לעמוד על ברכת תפילין יעו"ש. והלק"ט ח"ב סי' רפ"ו כתב דאין לעמוד על ברכת תפילין. והכנה"ג שם כתב דאין מנהגינו לעמוד על ברכת תפילין. וכ"כ כסא אליהו אות ג' דרוב העולם לברך מיושב יעו"ש. אמנם הרב בשער הכוונות שם כתב דהנחת תפילין ש"י היה מיושב ולא מעומד. וכ"כ בפע"ח שם. אבל בענין הברכה לא נתבאר בהדיא בדברי הרב ז"ל שצ"ל מיושב רק משתמעות דבריו נראה דגם הברכה היה מיושב. וכ"כ הרב מלא המוריה בהדיא דף ס"ג ע"א וב' דצריך להניחם בישיבה בסוד ועתיק יומין יתיב כמ"ש הרב ז"ל בספר הארוך ח"ב פ"ח בתיקון הז' וכו' כדי להמשיך השפע מא' לנו"ק וכל בחי' נו"ק תיקונה הוא בישיבה דוקא ולכן א"ל לקום בשעת הברכה ואח"כ לקשור בישיבה אלא הברכה והקשירה הכל בישיבה וכו' וכל מי שעומד בשעת הברכה טעות הוא בידו ואינו עושה התיקון של תש"י כתיקונה וכו' עכ"ל. ומ"ש הב"ד סי' י"א בשם הרמ"ע דלדידן דנהגינן לפטור שניהם בברכה אחת מאי חזית וכו' ואח"כ הביא דברי מל"ש הנ"ל וכתב ואולי כל מ"ש מל"ש הוא ע"פ הנוהגים לברך על ש"ר בפ"ע יעו"ש אין נראה כן מדברי האר"י ז"ל בשער הכוונות דרוש ג' דתפלת השחר שכתב שם ע"י תש"י נתקנים ג' התחתונות דבריאה וע"י הברכה נתקן אור מקיף שלהם וכו' אח"כ ע"י תש"ר נתקנים ג' אחרונות דאצי' וכו' אלא שהוא בסוד או"פ שלהם בלבד ואין התש"ר צריכה לברך עליה לפי שאור מקיף שלהם נעשה מאליו ואינו נעשה על ידינו וכו' עכ"ל. וא"כ כיון שע"י הברכה לא עשינו כ"א אור מקיף לג' התחתונות דבריאה דוקא הנתקנים ע"י תפילין ש"י אבל לג' התחתונות דאצי' הנתקנים ע"י תש"ר לא נעשה ע"י ברכותינו אור מקיף אלא נעשה מאליו א"צ לקום בעת הברכה מפני תפילין ש"ר כיון שנעשה מאליו ולא ע"י ברכותינו ומה שאנחנו מכוונים בברכה על שניהם היא לפי דברי הפשט. ולפ"ז אזלא לה טענת דמאי חזית וכו'. אח"כ ראיתי שכ"כ פתח הדביר בשם מוהרי"ר חיים מודעי ויעו"ש מ"ש בענין זה באורך וברוחב. וכ"כ בש"ץ דף ח' ע"ב דלהזוהר והאר"י ז"ל צ"ל ההנחה והברכה מיושב. וכ"כ בדף ע"ל ע"ד. וכ"כ סו"ב. וכ"כ מנחת אהרן כלל ח' אות ו' והביאו דברי מנחם בהגה"מ סוף אות ב'. וכ"כ החס"ל אות ד' וגחן סי' ע"ז כי יד על כס יה. וכן מנהג חסידי בית אל יכב"ץ שבעיר קודשינו ירושלים הנוהגים ע"פ תורת האר"י ז"ל. וכן עיקר. וכ"כ בן א"ח פ' וירא אות ח' ודלא כמ"ש סידור בית עובד בדיני הנחת תפילין אות כ"ז:

שם ויברך להניח וכו'. אם בירך על ש"י בלבו לא יחזור ויברך אלא בשל ראש יברך על מצות תפילין וכ"ה לבני אשכנז. משפט כתוב סי' מ"ז. כף החיים סי' יו"ד אות ס':

לד) **שם** להניח תפילין. הלמד דתפילין ידגיש שהרי פירש האר"י ז"ל בסי' ב' דתפילין לשון פלילה שהוא אות והוכחה לכל רואינו שהשכינה שרויה עלינו כדאמר וראו כל עמי הארץ וכו' אלו תפילין שבראש וכיון שפירשו פלל צריך דגש בלמ"ד להורות על הכפל. דברי חמודות סוף אות כ"ד והביאו המ"א סק"ח ומחה"ש. א"ר אות ט'. פרמ"ג בא"א אות ח'. ר"ז אות ט"ו. סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין וברכתן אות ל"ח. קיצור ש"ע סי' יו"ד אות ד':

לה) **שם** ואח"כ יניח של ראש. קודם שיניח תפילין של ראש יסתכל בשני השינין כמ"ש בזוה"ק פ' עקב דף רס"ד ע"א וז"ל כל מאן דבעי לאנחא תפילין דרישא מבעי ליה לאסתכלא באינון תרי שינין דאינון רמיזן לאינון שבעה זינין דאית בהון רמז, רזין סתימין רזין עמיקין עכ"ל. והביאוהו האחרונים יד אהרן במ"ב אות ה' חס"ל סוף סי' ל"ז. כף החיים לגרח"פ סי' יו"ד אות י"ז. בן איש חי פ' וירא אות ח"י:

ויש להסתכל בשין של ד' ראשים תחלה ואח"כ בשין של ג' ראשים שכן. משמע בספר ההקדמות דף כ"א ע"א שכתב דשין של ד' ראשים כנגד בחי' ד' אורות קודם הכנסה תוך נה"י דאמא ושין של ג' ראשים אחר הכנסה תוך נה"י דאי' יעו"ש. וכ"כ בע"ח שער הכללים סוף פ"ה וא"כ כיון שהשין של ד' ראשים היא כנגד ד' אורות קודם שיכנסו תוך נה"י דאי' צריך להסתכל בה קודם כדי שיהיה כוונת ההסתכלות על הסדר. ועיין שער הכוו' דרוש ד' דתפילין:

לו) **שם** ולא יברך כ"א ברכה אחת לשתיהם. הגה וי"א לברך על ש"ר וכו' בקונטרס כ"י משאלות שהיה שואל חד מרבוותא קמאי רבינו יעקב ממרוי"ש מן השמים. והביאו מדבריו במרדכי ושבלי הלקט וזולתם. כתב שנשאל אם הלכה כהגאון רבינו יצחק אלפסי דסבר ברכה אחת או כהגאונים דסברי ברכה אחת ליד וברכה א' לראש והשיבו לו מן השמים ואת בריתי אקים את יצחק וכו' מחב"ר אות ג'. וכן נראה דעת האר"י זלה"ה בשער הכוו' שאין לברך כ"א ברכה אחת לשתיהם, דאע"ג דבפרק ב' מתפלת השחר הביא בשתם ב' הסברות בס"ג דתפלת השחר ד"ה והנה עתה וכו' פסיק ותני דאין תפילין ש"ר צריכה לברך עליה לפי שאור מקיף שלהם נעשה מאליו ואינו נעשה על ידינו. וכ"כ אח"כ והשלשה תחתונות דאצי' בבחי' חיצוניות לבד ובסוד אור פנימי לבד. אבל אור מקיף שלהם וכו' נעשה מאליו וא"צ לתקנו עכ"ד. וכ"מ בפע"ח שער התפלה פ"ה ופ"ז ד"ה סדר עליות התפלות בחול. וכ"מ בעו"ת דף ח' ע"א בהגה"מ בירושתיו:

לז) **שם** בהגה. וי"א לברך על ש"ר על מצות תפילין. הנכון לומר בפתח הוא"ו שהוא דבוק וכ"ש לרש"י דלא קיימא ברכה כלל אלא על של ראש בלבד בודאי דא"א לומר בחולם וכו' ואני רגיל לומר בפתח דלרש"י ודאי הנכון לומר כן ואף למאי דנימא דקיימא נמי אשל יד מ"מ שפיר קאמרינן בפתח שהרי יכולין אנחנו לכלול שתי התפילין במצוה אחת על שם ששתיהם תפילין הם וכחדא חשיבין וכו' עכ"ל דברי חמודות אות כ"ט. וכ"כ הכנה"ג בהגה"ט אות ב' דמנהג

העולם

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד) (מהר"י בן חביב אגור סי' ל"ח): ו ט אם פגע בשל ראש תחלה צריך להעביר על אותה המצוה ויניח של יד תחלה ואח"כ של ראש: ז י יברך להניח בקמץ תחת הה"א ולא בפתח ובדגש: ח כ כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן (פי' קודם ויעבור את הכושי פירושו כך והקדים לפניו) ל לפיכך צריך לברך על התפלה של יד אחר הנחה על הקיבורת קודם

באר הגולה
ט תוס' במנחות ל"ה וביומא ל"ג. י אגור בשם מהר"י מולכו כ מנחות שם ובכמ' דוכתי בש"ס ל לרמב"ם פ"ד מהל' תפילין.

כף החיים

שעולה לברך בפתח תחת הוא"ו וכן הסכים המ"א סק"ט והביא ראיה מן המקרא מצות ה' ברה וקאי על כל המצות יעו"ש. מיהו הרב תוספת שבת בהגהותיו הביא משם לויה חן דאין מזה ראיה דמצות קאי על כל התורה אבל הראיה מדכתיב בירמיה סי' ל"ה יען אשר שמעתם מצות יהונדב אביכם ותשמרו את כל מצותיו משמע להדיא דמצות משמע נמי הרבה צוויים עכ"ל והביאו המחב"ר אות ה'. וכ"כ ר"ז אות ט"ז לומר בפתח תחת הוא"ו, קיצור ש"ע סי' יו"ד אות ד'. אמנם הט"ז סק"ו כתב בשם אחיו מוהר"ר יצחק הלוי ז"ל לברך בחולם תחת הוא"ו והפרמ"ג במש"ז אות ו' כתב דהבוחר יבחר או כהט"ז או כהמ"א יעו"ש. ובמעשה רוקח כתב בשם תשובת חבי"ב סי' א' שהביא בשם כמה גדולים שי"ל בפתח הוא"ו ואלו הוה שמיע ליה למוהר"ר יצחק הלוי דברי הגאונים הנז"ל היה מבטל דעתו עכ"ד. והביאו פתחי עולם אות י"ד. וכל זה לסברת מור"ם ז"ל דמברכין שני ברכות אבל לנוהגים כדברי מרן ז"ל דאין מברכין רק ברכה אחת להניח ואירע שהוא מברך בפתח לכ"ע. א"ר אות יו"ד ואות י"ב. ח"א כלל י"ג אות י"א. פרמ"ג שם. פתחי עולם שם. שתילי זיתים אות י"ח:

לח) מי שטעה ובירך על תפילין של יד על מצות תפילין יצא. ואם הוא מבני אשכנז אם נזכר קודם ההדוק מברך להניח ועל של ראש על מצות. מהרי"ם ויכמורה הובאו דבריו בשו"ת מכתם לדוד להרב המפורסם מופלא הסמו"ך כמהר"ר דוד פארדו בא"ח סי' י"א. והרב המחבר חלק עליו בדין בני אשכנז ומסיק דאם נזכר קודם ההדוק יברך להניח ובשל ראש לא יברך ואם לא נזכר יברך כשמניח של ראש להניח לבד. מחב"ר אות ז'. ובספרו קשר גודל סי' ג' אות ט"ז. וכ"כ ח"א בהלכות ברכות אות ח' סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין וברכתן אות ל'. שע"ת אות כ' וכ"כ הפרמ"ג שם דאם טעה ואמר על של יד על מצות ובשל ראש להניח יצא. והביאו פתחי עולם סוף אות ט"ו. וא"כ ה"ה לנוהגין כס' מרן ז"ל אם טעה ובירך תחלה על ש"ר להניח ולבשו קודם של יד אם נתכוון לפטור שניהם יצא וא"צ לברך עוד על ש"י, ועיין לקמן ריש סי' כ"ו מה שנכתוב בזה בס"ד:

מט) אם בירך על של יד על מצות ותוך כדי דיבור אמר להניח יברך על ש"ר על מצות. מסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' יו"ד אות ג' ולי נראה דלא נאמרו דברים הללו דתוך כדי דיבור חשיבא ברכה אחת אלא במי שצריך ברכה אחת וטעה בדיבורו ואמר נוסח ברכה אחרת וחזר תוך כדי דיבור ואמר נוסח הברכה שצריכה לו לזה אמרינן דחשיבא ברכה וא"צ לחזור ולברך כמבואר בסי' ר"ט סעי' ב' אבל בכה"ג שצריך לשתי ברכות והתפילין מונחין לפניו שניהם של יד וש"ר ואמר בסיום הברכה נוסח הצריך לשניהם י"ל דיצא חובת שני הברכות וא"צ לברך עוד. וכמ"ש מרן ז"ל ביו"ד סי' של"א סעי' ע"ח בענין תרומות ומעשרות

דאם מפריש הכל זה אחר זה מיד ולא שח ביניהם כוללם בברכה אחת יעו"ש, ואע"ג דהתם לכתחלה כוללם בברכה אחת והכא שתי הברכות היינו משום דהתקנה היתה כך מתחלה לברך שתי ברכות לדעת הסוברים כן כמ"ש בב"י אבל בכה"ג אם כבר הזכיר מעין שתי הברכות בברכה אחת וכן מונחין לפניו ודעתו ללובשן נראה דלא יברך עוד ובפרט בדין זה דבלא"ה הוי בפלוגתא שניא ומור"ם ג"כ חש לה ואמר דטוב לומר אחר ברכה שניה בשכמל"ו:

מ) שם בהגה, וטוב לומר תמיד אחר הברכה השניה ברוך שם וכו' ויאמר הברוך שם וכו' אחר שהניח ש"ר דאם לא כן הוי הפסק, פרמ"ג בא"א אות יו"ד, קיצור ש"ע סי' יו"ד אות ד', פתחי עולם אות ט"ז ויש להסתפק אם יענה אמן אחר על מצות בשומע מחברו בסי' רט"ו אין עונין אמן אחר ברכה לבטלה וזה ספק הוא, פרמ"ג שם, פתחי עולם שם. ועי"כ יש לברך ברכה זו בלחש, קיצור ש"ע שם. ואם ברך בקול רם ושמע חבירו יש לענות אמן בלבו:

מא) סעי' ו'. אם פגע בשל ראש תחלה צריך להעביר וכו' דכתיב והיה לאות על ידכה והדר ולטוטפות בין עיניך ודרשינן נמי בגמרא כל זמן שבין עיניך יהיו שתים ומשום הכי מוטב שיעבור על המצוה מיעבור על מ"ש בתורה מש"ה לענין ציצית ותפילין כמ"ש בסי' זה סעי' א'. ט"ז סק"ה. מ"א ס"ק י"א. ועיין מ"ש על זה לעיל אות ז' יעו"ש:

מב) שם צריך להעביר על אותה מצוה וכו'. כתב התש"ל אות ה' דטוב יותר שיניח של ראש מן הצד שלא במקום הנחתה ואחר שיניח ש"י יזיזה ויניחה במקומה עכ"ל. וזהו שכתב כדי לצאת לסברת הכ"י שהביא ב"י סי' כ"ה דס"ל דאם פגע בש"ר תחלה יניח של ראש משום דאין מעבירין ע"ה. אמנם לפי דברי האר"י ז"ל יש לפקפק גם בזה ע"כ אין לזוז מדברי מרן ז"ל שצריך להעביר על אותה מצוה ולהניח ש"י תחלה ואח"כ ש"ר:

מג) שם צריך להעביר על אותה מצוה וכו'. ואם הניח של ראש תחלה עיין לקמן ריש סי' כ"ו אות א'.

מד) סעי' ז', יברך להניח בקמץ תחת הה"א. ר"ל שיהא מטעם קריאה הה"א ולא כמו שטועים קצת ע"ה שקורין כמו שני ההין להניח. תש"ל אות ו':

מה) שם בקמץ תחת הה"א וכו'. וכ"כ האחרונים. מחב"ר אות ו'. ר"ז אות ט"ו. סידור בית עובד בדיני ברכת תפילין אות ל"ח. תש"ל שם. קיצור ש"ע סי' יו"ד אות ד'. ודלא כמ"ש באס"ע סק"ו. עיין שע"ת אות ו':

מו) שם יברך להניח בקמץ וכו'. אעפ"י שכתוב בתורה וקשרתם. תקנו לומר להניח תפילין מפני דעיקר המצוה הוא שיהיו מונחים עליו כל היום ואם היה מברך לקשור תפילין הוה משמע דבמה שקושר תפילין על ידו ועל ראשו רגע אחד יוצא י"ח לכך תיקנו להניח דמשמע שיהיו מונחים עליו לפחות שעה אחת ע"כ. ב"ח. א"ר אות ט'.

וכ"כ

באר הגולה
מ מנחות ל״ו.

קודם קשירתם שקשירתם זו היא עשייתן: הגה וכן בשל ראש קודם שמהדקו בראשו (טור):
ט ם אסור להפסיק בדיבור בין תפלה של יד לתפלה של ראש ואם הפסיק מברך על של ראש על מצות תפילין: הגה ולדידן דנוהגין לברך שתי ברכות אף אם לא הפסיק צריך לחזור ולברך על של ראש

כף החיים

וכ״כ מהרי״ט בתשו׳ א״ח סי׳ כ״ה והביאו ש״ך דף מ״א ע״א, עט״ז, שתילי זיתים אות ט׳. פתחי עולם אות י״ג. ועיין מ״ש המחב״ר בקו״א אות ב׳:

מז) סעי׳ ח׳. כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן וכו׳. פי׳ סמוך לעשייתן לפיכך מברך אחר הנחה אבל לא יברך קודם הנחה משום דהו״ל קודם דקודם. ב״י, ב״ח. עו״ת אות יו״ד. ט״ז סק״ז. מ״א ס״ק י״ב. וכ״כ האחרונים. ודלא כפי׳ ב׳ שכתב ב״י. ואחר הידוק הרצועות בקיבורת לא הוי עובר לעשייתן. ש״ך דף ל״ז ע״ג. שע״ת אות ז׳ וכן הוא בלבוש:

מח) שם קודם קשירתם. היינו הידוק הרצועה המונחת על הזרוע. ט״ז שם. והאחרונים:

מט) שם קודם קשירתם וכו׳, ואם לא בירך אחר הנחה יברך אח״כ דמצוה שיש לה משך זמן הוא. פרמ״ג א״א אות י״ב, פתחי עולם אות כ״א. וכ״כ אנן בעניותין לעיל סעי׳ ח׳ אות מ׳ בשם הרמב״ם יעו״ש. ועיין שם אות מ״ב ולקמן סי׳ ס״ו סעי׳ ב׳ בהגהה וב״י שם:

נ) שם בהגהה. וכן בשל ראש קודם שמהדקן בראשו. והיינו ג״כ אחר הנחה על הראש דקודם ההדוק. ב״ח. מ״א ס״ק י״ג. סו״ב אות ג׳, א״ר אות י״ג. ר״ז אות י״ז: ח״א כלל י״ג אות ד׳. קיצור ש״ע סי׳ יו״ד אות ד׳. ויכסה ראשו בטלית ולא בגילוי הראש, פרמ״ג שם. פתחי עולם שם. ונפקה מינה לדידן ג״כ דאם הפסיק בדיבור בין תפילה ש״י לתפילה ש״ר דמברך על מצות תפילין על ש״ר כמ״ש בסעי׳ שאח״ז שצריך לכסות ראשו בטלית ולהניח התפילין על ראשו ולברך על מצות תפילין ואחר כך מהדקו בראשו. ועיין מש״ל סוף אות ל״ב בשם מהרי״ למח ז״ל יעו״ש.

נא) סעי׳ ט׳. אסור להפסיק בדיבור בין תפלה של יד לתפלה של ראש. ואפילו אם חוזר ומברך על של ראש אסור להפסיק, ב״י בשם הפוסקים ודלא כהתוספות:

נב) וכן המניחים תפילין בחה״מ בלא ברכה אסור לדבר ולהסיח בין תפלה לתפלה, דהא דאמרינן סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו אין הטעם דוקא משום דמביא עצמו לברכה שא״צ לו אלא בלא זה יש עבירה להכות, ב״י בשם מהר״ר ישראל בפסקים וכתבים סי׳ קי״ז ועי״ש שהביא ראיות לדבר, וכ״כ הלבוש. מ״א ס״ק י״ד ומחה״ש, א״ר אות י״ה, פרמ״ג בא״א אות י״ד, ר״ז אות כ״ג, שתילי זיתים אות י״ז, פתחי עולם אות כ״ג, וה״ה להמניחין תפילין של ר״ת אחר שחלצו תפילין של רש״י אסור להפסיק בדיבור בין תפלה לתפלה. ר״ז שם וכ״כ הברכ״י סי׳ ל״א אות ד׳, ובמחב״ר סי׳ ל״ד אות ה׳ והבאתי דבריו בסה״ק קול יעקב סי׳ ל״ד אות י״א, וכ״כ הש״ך דף מ׳ ע״ב, זכ״ל ח״א אות ת׳ סידור בי״ע אות כ״ל, חב״ל אות ח׳, קיצור ש״ע סי׳ יו״ד אות ח׳, פתחי עולם שם. ומ״מ המניח תפילין בחה״מ או דר״ת כיון דליכא ברכה מותר לענות קדיש וקדושה ואמן וברכו. מ״א ס״ק י״ז ומחה״ש, וכ״כ הברכ״י שם, מיהו מדברי הלבוש סעי׳ ט׳ משמע דגם בזמן דליכא ברכה אין להפסיק אפי׳ לענות אמן או יהא״ר יעו״ש, וכ״כ א״ר אות י״ד. ועיין בנשמת אדם כלל י״ג אות ג׳ שכתב וכ״כ הר״ן בסוף ר״ה אלא שהוא ז״ל הקשה על דברי הלבוש והר״ן מרש״י ותוס׳ דמשמע בהדיא הטעם משום ברכה ובח״ה כיון דליכא ברכה מותר ועי״ש עוד שכתב דגם מהרא״ש שהביא בשם הלכתא עתיקתא משמע דמותר לענות יעו״ש אלא מ״ש שם הנ״א דלא זכיתי להבין דברי מהרא״י בפסקיו כתב עליו הפתה״ד בהשמטות לסי׳ ל״א דגם למהרא״י מותר יעו״ש. וכ״כ המחה״ש ולבו״ש על דברי המ״א ס״ק י״ז יעו״ש, ועיין פרמ״ג א״א אות י״ז שכתב דלרז״ה י״ל דאסור אבל הש״ע יראה דאין סובר כן דא״כ מכוין ושומע נמי אסור יעו״ש, ובזה נסתלקה קושיית הפתה״ד שם על הברכ״י דלמה לא זכר סברת החולקים על מהרא״י ומ״א דכיון דלדעת מרן מותר לא חש להו, ועוד דכיון דיש אומרים דאפילו כשמברך על התפילין צריך להפסיק ולענות קדיש וקדושה כמ״ש בדברינו לקמן אות ס״ג לפיכך בכה״ג בזמן דליכא ברכה כתב להתיר ולא חש לדברי החולקים, וכ״כ האחרונים דמותר לענות קדיש וקדושה ואמן וברכו בזמן דליכא ברכה, ש״ך שם, זכ״ל שם. ר״ז שם, חס״ל שם, קיצור ש״ע שם. ועיין בסה״ק קול יעקב שם שכתבתי בשם הברכ״י דדוקא בקדיש וקדושה שהוא חייב לענות יש מקום להתיר אבל ללמוד אין נראה להתיר דהיבעי ליה לכוין בהנחתן ולא להסיח דעתו בלימוד יעו״ש:

נג) שם אסור להפסיק בדיבור וכו׳. טועים העולם שסוברים דיכול לדבר בלשון הקודש וליתא. שכנה״ג בהגה״ט סי׳ כ״ו בשם באר שבע, עו״ת אות י״ג. שתילי זיתים אות ט״ז, וכ״מ מדברי התוס׳ ברכות דף י״ג ע״א ד״ה ובאמצע וכו׳ יעו״ש ועיין לקמן סי׳ נ״א אות ו׳, וכן אפילו להשיב שלום לרבו אסור, הרמב״ם פ״ד מהלכות תפילין דין ו׳ והביאו פתחי עולם אות כ״ב, ואפי׳ בשתיקה אסור להפסיק יותר מהשיעור. פרמ״ג במש״ז אות ד׳ והביאו פתחי עולם שם, ועיין לקמן סי׳ ר״ז סעי׳ ג׳ ומ״א שם סק״ד:

נד) שם אסור להפסיק בדיבור וכו׳ מי שהוא מכוין לצאת בברכת חבירו וגם חבירו מכוין להוציאו עכ״ז אסור להפסיק בין תפלה ש״י לתפלה ש״ר כאלו בירך לעצמו. א״ר אות י״ה, חס״ל אות ו׳, ודלא כמ״ש העו״ת אות י״ב. ועיין לקמן אות ס״ה:

נה) מי שרצה לפטור עצמו בברכתו של חבירו בתפילין וסח המברך בין תפלה לתפלה נסתפק הרב מהר״י חזן ז״ל בספר חקה״ל י״ד ח״א בקונטרים כונן לחקר שבסופו סס״י נ״ג דפ״ג ע״ג אי השומע א״צ לברך על ש״ר על מצות תפילין או דלמא לא עדיף השומע מגברא דאתי מחמתיה, וכתב דלד זה נראה לו יותר יעו״ש, והביאו סידור בי״ע בדיני הנחת תפילין וברכתן אות מ׳ וכתב עליו וז״ל דכיון דמה שהשומע יוצא בברכת חבירו הוא מטעם דעונה אמן

ראש לכניה גם על מצות ד״ע): י גאם סח לצורך תפילין אינו חוזר ומברך ס אם שמע קדיש או קדושה בין תפלה של יד לתפלה של ראש לא יפסיק לענות עמהם ע אלא שותק ושומע ומכוון למה

באר הגולה
ג מרדכי בשם ר״ת. ס הרא״ש והטור. ע רש״י

כף החיים

אמן והוה כבריך היינו גופיה ואף אם לא ענה יוצא מטעם דשומע כעונה ועונה כמברך וכבירך לעצמו חשיב א״כ גם שהפסיק כמשמיע ואע״ג דהוא בעצמו צריך לחזור ולברך על מצות תפילין מ״מ השומע כיון דאיהו לא הפסיק א״צ לחזור ולברך על ש״ר על מצות תפילין עכ״ל, ומ״ש דיוצא אפי׳ לא ענה אמן כן מבואר בדברי מרן ז״ל סי׳ רי״ג סעי׳ ב׳ ועיין מאמ״ר סי׳ קס״ז אות ט׳ שכתב דליכא לספוקי בהא דיוצא והוא מוסכם מכל הפוסקים יעו״ש, ומ״ש דהשומע כיון דאיהו לא הפסיק א״צ לחזור ולברך וכו׳ כעין זה כתב הפרמ״ג במש״ז סי׳ קס״ז אות ח׳ יעו״ש:

נו) **שם** אסור להפסיק בדיבור וכו׳ לדידן בני הספרדים דאזלינן בתר מ״ד דאין לברך על תש״ר ברכה בפ״ע אם טעה ובא לברך על תש״ר וכיון שהתחיל לומר ברוך אתה ה׳ נזכר לא יסיים למדני הוקיך כדי שנראה כקורא פסוק דא״כ הו״ל הפסיק בדיבור בין תש״י לתש״ר אלא יסיים הברכה לברך על מצות תפילין כמ״ד דמברכין על תש״ר בפ״ע, הרב בן איש חי פרשת וירא אות ז׳:

נז) **שם** אסור להפסיק בדיבור וכו׳ רומז בעיניו קורץ באצבעותיו הוי הפסק בין תפילין ש״י לתש״ר, הלק״ט ח״א סי׳ נ״ז, והביאו יד אהרן בהגב״ט, ש״ך דף מ׳ ע״ב, כף החיים לגרח״פ סי׳ יו״ד אות י״ה, שתילי זיתים אות י״ח, וזהו בדברים של חול כיעו״ש. כף החיים שם, ועיין מאמ״ר אות ח׳ שכתב על הלק״ט הנ״ל דל״ע למעשה יעו״ש ונראה דכן דעת ר״ז אות ד׳ והחס״ל אות ח׳ וקיצור הש״ע סי׳ יו״ד אות ח׳ ובן א״ח פ׳ וירא אות יו״ד דלא חיישי לסי׳ הלק״ט אלא לכתחלה אבל בדיעבד אין לברך יעו״ש. וכ״כ בהדיא יפה ללב אות כ״א דאין לחוש לסברת הלק״ט רק לכתחילה אבל בדיעבד אין לברך יעו״ש:

נח) **שם** לא יפסיק בדיבור וכו׳ ואם הניח תש״י וכשבא להניח ש״ר קודם שתגיע הקליעה בבשר אחר שהגיע לאויר הראש הפסיק בדיבור צריך לברך. הלק״ט ח״ב סי׳ מ״ב. והביאו היד אהרן שם. שתילי זיתים שם. וכ״כ תפלה לדוד דף י״ז והביאו פתחי עולם אות כ״ב:

נט) **שם** לא יפסיק בדיבור וכו׳ לא דוקא דיבור אלא אפי׳ הניח תפילין ש״י בבית א׳ והלך להניח ש״ר בבית אחר אעפ״י שבשעת הברכה היה דעתו בכך צריך לחזור ולברך. ברכת אברהם ח״ד סי׳ קע״ב והביאו שכנה״ג בהגב״ט אות ג׳. מיהו הערו״ת אות י״ג כתב דל״ע למעשה יעו״ש. והביאו א״ר אות י״ד ועיין מש״ל סי׳ ח׳ אות ך׳ דכן ס״ל לברכת אברהם נמי גבי ציצית דשינוי מקום חשיב הפסק אבל יש כמה פלוגתא בזה כאשר יעו״ש בדברינו, וא״כ לכתחילה צריך ליזהר בשעת ברכה שיהיה גם תש״ר מונח לפניו במקום שמברך ובדיעבד אם אירע כזאת לא יחזור לברך משום סב״ל:

ס) **שם** לא יפסיק בדיבור וכו׳ אם הניח תש״י וברך על הקבורת ולא בירך וסח בנתיים מברך שתים. הלק״ט ח״ב סי׳ קי״ט. והביאו היד אהרן שם. ש״ך דף נ׳ ע״ב. שתילי זיתים אות י״ח מיהו בא״ה כתב דאינו נכון דהא אם לבש ט״ק ולא בירך והא״כ לבש ט״ג יכול לברך ברכה אחת על שניהם כמ״ש בש״ע סי׳ ח׳ סעי׳ יו״ד וה״ה בזה א״צ לברך רק ברכה אחת וחוזרת גם על ש״י הקודמת להש״ע כדאית ליה ולרמ״א כדאית ליה עכ״ל, והביאו פתחי עולם סוף אות כ״ב. אח״כ ראיתי שכ״כ ג״כ מאמ״ר אות ח׳:

שם הגהה. ולדידן דנוהגים וכו׳. עיין לקמן סי׳ כ״ו או׳ ז׳:

סא) **סעי׳** יו״ד. אם סח לצורך תפילין וכו׳ אבל לכתחלה אסור להסיח אפי׳ לצורך תפילין כמ״ש סי׳ קס״ז סעי׳ ו׳ בהגהה. מ״א ס״ק ט״ז. א״ר אות ט״ו. ה״א אות ט״ז. ר״ז אות ד׳. ח״א כלל י״ג אות ה׳ שתילי זיתים אות י״ט. בן איש חי פ׳ וירא אות יו״ד, מיהו היכא דלא סגי בלא״ה מותר להסיח. מ״א שם ובסי׳ תקנ״ב סק״ג. ר״ז שם. ח״א שם שתילי זיתים שם. ועיין שם בפרמ״ג שכתב דבתה״מ ברי להפסיק לכתחלה לצורך תפילין כל שהוא שאין שיהה בטילה יעו״ש. אמנם לפי מש״ל אות נ״א בשם הברכ״י דדוקא בקדיש וקדושה שהוא חויב לעשות יש מקום להתיר וכו׳ יעו״ש. א״כ ה״ה דיש ליזהר לכתחלה שלא להפסיק אפי׳ לצורך תפילין:

סב) **שם** אינו חוזר ומברך. ואפי׳ אם סח לצורך תפילין בין ברכה להדוק קודם שקשר תפלין של יד אינו חוזר ומברך כמ״ש סי׳ קס״ז סעי׳ ג׳ וכ״כ פתחי עולם אות כ״ד בשם א״ח:

סג) **שם** אם שמע קדיש או קדושה וכו׳ לא יפסיק לענות עמהם וכו׳. דבר זה מחלוקת בין הפוס׳ דלהרא״ש והרשב״א לא יפסיק ואם הפסיק חוזר ומברך ולהמרדכי בשם ר״ת צריך להפסיק לענות קדיש וקדושה ואינו חוזר ומברך כמ״ש בב״י, ומרן ז״ל כאן בש״ע כתב לא יפסיק אבל לא גילה דעתו אם פסק וענה קדיש או קדושה אם חוזר ומברך או אינו חוזר ומברך, אמנם מסתמיות דבריו משמע דנקיט הא והא לחומרא דלכתחלה לא יפסיק כס׳ הרא״ש והרשב״א ואם פסק לא יחזור לברך כדי לחוש לס׳ המרדכי בשם ר״ת משום סב״ל, וכ״כ הט״ז סק״ח דמשמע מכאן דאם עבר וענה אין לברך שנית יעו״ש. וכ״כ המאמ״ר אות ט׳ וכ״ש אות ה׳, ועיין פרמ״ג במש״ז אות ח׳ ובא״ה אות י״ז, וכ״כ החס״ל אות ח׳ דאינו חוזר ומברך. שתילי זיתים אות ך׳, בן א״ח פ׳ וירא אות יו״ד, וכ״כ עמודי השלחן על קיצור הש״ע סי׳ יו״ד או׳ ח׳ בשם המלבי״ם דאין לברך משום סב״ל יעו״ש. ודלא כא״ר אות י״ד. ומ״ש פתחי עולם אות כ״ה בשם א״ח דבמקום שנוהגים שלא לברך על התפילין אלא ברכה א׳ יחזור ויברך דיש ס״ס וכו׳ יעו״ש זה אינו שכבר כתבנו בסי׳ ח׳ אות ז׳ דאפילו במקום דאיכא ס״ס בנולי דברכות

למה שאומרים: יא פ אחר שקשר של יד על הזרוע יניח של ראש קודם שיכרוך הרצועה סביב הזרוע צ ויש מי שאומר שאסור להוציא תפילה של ראש מהתיק עד שתהא תפילה של יד מונחת: הגה ואף אם שיכנס לפניו חוץ לתיק לא יתקן לפתוח התפלה של ראש עד אחר הנחה של יד (מהרי״א ומהרי״ו בן חביב) יש מי שכתב להניח של יד מיושב ושל ראש מעומד (אגור בשם הזוהר סימן פ״ד)

ובמדינות

באר הגולה

ספ״ג דסוכה וכ״ה ור״ן ותוספות בברכות.

פ טור בשם הרא״ש. צ תשובת הר״י גיקטילה.

כף החיים

יש בו מחלוקת הפוסקים דיש אומרים שלא יברך וקי״ל סב״ל יעו״ש, וא״כ הכא נמי אע״ג דאיכא ס״ס ספק אם כהרא״ש והרשב״א דאם ענה מברך וא״ת כהמרדכי דאינו מברך אם ענה שמא הלכה כמ״ד מברכין על הש״ר בפ״ע אפי׳ אם לא ענה לא יברך ובפרט שכן פסקו האחרונים וגם דברי מרן ז״ל יש לפרש כן. ועיין באות שאח״ז:

סד) **שם** לא יפסיק לענות עמהם וכו׳ ואפי׳ לענות אמן על ברכת תפילין שבירך אחר לעצמו אסור, דבר שמואל סי׳ קמ״ב, והביאו יד אהרן בהגב״ט, ש״ץ דף מ׳ ע״ב, ודלא כמ״ש שע״ת אות י״א בשם הרב פנים מאירות ח״א סי׳ כ״ט שמותר לענות אמן אחר ברכת חבירו על התפילין לכתחלה וכו׳ יעו״ש. דכיון שהוא מחלוקת הפוסקים שב וא״ת עדיף, ואם בדיעבד ענה אמן אין לחזור ולברך. דב״ש שם, י״א שם, מורה באצבע בקפ״ג סי׳ ג׳ אות ט״ו, סידור בי״ע בדיני הנחת תפילין אות ט״ל:

סה) **שם** לא יפסוק לענות עמהם וכו׳ ואפי׳ מי שאינו מברך על התפילין אלא יוצא בברכת חבירו וחבירו מכוין להוציאו אין לו להפסיק ולענות. דאע״פי שנפטר בברכת חבירו מ״מ הרי הוא כאלו מברך לעצמו וכי היכי שאינו יכול להפסיק כשמברך לעצמו ה״נ כשנפטר בברכת חבירו וכמ״ש בסי׳ קס״ז סעי׳ ו׳ לענין המוציא ובסי׳ תקצ״ב סעי׳ ג׳ בענין השופר ובכמה דוכתי וה״נ לא שנא, ודלא כמ״ש בהב״ט ס״ק י״א, מאמ״ר אות ט׳ יעו״ש. ועיין מש״ל אות ד״ן:

סו) **שם** אלא שותק ושומע ומכוין למה שאומרים. דשותק ושומע הוי כעונה לענין לצאת י״ח ענייה אבל לענין שיחשב הפסק לא הוי כעונה. כ״כ מרן ז״ל בב״י וכ״פ בסי׳ ק״ד סעי׳ ז׳ גבי תפילה דלא כיש חולקים שהביא בב״י דס״ל אם שומע הוי כעונה חשיב הפסק יעו״ש בב״י כאן ובסי׳ ק״ד. וכ״כ הלבוש. ט״ז בק״ח. שתילי זיתים אות ך׳. קיצור ש״ע סי׳ יו״ד אות ח׳. וכ״כ האחרונים:

סז) **סעי׳** י״א אחר שקשר ש״י על הזרוע וכו׳ כתבו משם הרב המקובל מהר״ר יעקב צמח שהרב מהר״ר שמואל ויטאל העיד שאביו מהרח״ו זלה״ה כשהיה עושה הרצועה בזרועו היה מהדק היטב וקושר היו״ד עם התפלה וממשיך הרצועה אל הזרוע לעשות הכריכות אבל בקבורת לא עשה שום כריכה כלל ואמר מהרח״ו שכך נהג רבינו האר״י זלה״ה. ומהר״י צמח הוכיח כן מדברי הפוסקי׳ ומדברי קבלה, וכן נהגנו. ברכ״י אות ט׳, ומחב״ר אות ח׳, ובספרו קשר גודל סי׳ ג׳ אות ז׳, ועיין בש״ץ דף ל״ח שהביא כל דברי מהר״י צמח באורך וברוחב יעו״ש, וכ״מ משער הכוונות דרוש ה׳ דתפילין ד״ה סדר הנחת תפילין שכתב וז״ל בתחילה יקשור תש״י בזרועו השמאלי על הקבורת ויכסה זרועו בטלית כדי שתהא הנחת תפילין בהצנע. ואח״כ יכרוך הרצועה סביב זרועו ז׳ כריכות כנגד ז׳ נערות הראויות לתת לה עכ״ל משמע שאין לעשות שום כריכה על הקבורת רק ז׳ כריכות על הזרוע, וכמ״ש הש״ץ שם בשם מהר״י צמח שראה להרב בחלום ואמר לו שזו מ״ש בכוו׳ ראיה ברורה נכונה וחזקה היא וכ״מ עוד בשער הכוונות דרוש ו׳ דתפילין בענין הנחת תפילין רש״י ור״ת שלא כתב כ״א קשר על הקבורת וז׳ כריכות על הזרוע יעו״ש. וכן בס׳ מ״ח פ״ב מהנחת תפילין אות ד׳ ופ״ג אות ב׳ לא כתב כי אם קשירה על הקבורת וז׳ כריכות על הזרוע יעו״ש, ודלא כמ״ש בפע״ח שער התפילין פ״י ובעו״ת דף ל״ד ע״ב וכמ״ש דיעשה על הקבורת ג׳ כריכות כעין שין דליתא אלא מ״ש בשער הכוונות הוא העיקר וכמו שהוכיח מהר״י צמח וכ״כ האחרונים. סידור בי״ע בדיני הנחת תפילין אות כ״ט. שע״ת סי׳ כ״ז אות ט״ו. חס״ל אות יו״ד. קיצור שלחן ערוך סי׳ יו״ד אות ד׳. בן איש חי פ׳ וירא אות ט״ו. ועיין לקמן סי׳ כ״ז אות י״ג ואו׳ ל״ה:

סח) **אחר** שהניח תש״ר כשכורך הרצועה סביב האצבע האמצעי יהיה מעומד. פע״ח שם, נגיד ומצוה שם. קשל״ה דף מ׳ ע״ג ש״ץ שם. זכ״ל ח״ג אות ת׳, חס״ל שם, יפה ללב סי׳ כ״ז אות ד׳. וכתב בס׳ מנת שמורים דף מ״ב דכנגד ג׳ כריכות אלו כתוב בפסוק ג״פ וארשתיך ע״כ כשעושים אלו הג׳ כריכות סביב האצבע ראוי לומר הפסוקים אלו. וארשתיך לי לעולם. וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתיך לי באמונה וידעת את ה׳, והביאו קשל״ה דף מ׳ ע״ד. סו״ב בעיוני תפילין שקודם לסי׳ כ״ה, סידור בי״ע אצל ברכת תפילין. בן א״ח פ׳ וירא אות ט״ז, ויזהרו הנוהגים כן לומר הברכות של שחר וברכות התורה מקודם. צפורן שמיר סי׳ ב׳ אות ו׳. ובקשר גודל סי׳ ה׳ אות ל״א, וכב״ד לעיל סי׳ ח׳ אות ו׳ ועוד ע׳ לקמן סי׳ מ״ו או׳ ז״ן:

סט) **אחר** שכרך ג׳ כריכות סביב האצבע האמצעי וגמר הכריכה שעל כף היד אז יכניס סופי הרצועות של תש״ר בתוך אבנטו, כ״מ בס׳ פרע״ח שם. ובעו״ת שם ובס׳ מנת שמורים. וכן הוא בהדיא בס׳ משנת חסידים פ״ג מהנחת תפילין אות ט׳ יעו״ש, ורצועת השמאל יכניס אותה בקצה העליון של האבנט ויכניס אותה כולה בתוך האבנט כדי שלא תהיה מטולטלת למטה מן החזה ורצועת הימין יכניס אותה בקצה התחתון של האבנט כדי שתהא עד הטיבור ולא יותר. כמ״ש בזוה״ק פ׳ פנחס בר״מ דף רכ״ח ע״ב ושיעור רצועתהון אינון עד לבא לשמאלא ועד טיבורא לימינא וכתב הרב בעי״ח ש׳ כ״ט פ״ט דעל המניח קאמר יעו״ש. ועיין בהגהות השמ״ש שם מ״ש על זה ובספרו הטהור נה״ש דף כ״ו ע״ב הנד״מ יעו״ש. וא״כ כיון שיש סוד בדבר ראוי הוא שלא יהיו מטולטלין יותר מזה השיעור. ואע״ג דהרב בשער הכוונות

ובפרע״ח

ובפע"ח שם לא כתב כ"א כדי שלא יגעו בארץ עיין במל"ם ובע"ח שם שכתבו טעם בסוד ג"כ יעו"ש. ועיין בעו"ת דף כ"ט ע"א וב' הנד"מ בירושמ"ו. וכ"כ שו"ב סי' כ"ז אות ו'. בן איש חי פ' וירא אות י"ז. ויעשה זה מעומד כנז' במ"ח שם. וכ"כ בן א"ח שם. ועיין עוד לקמן סי' כ"ז אות נ"ב:

(ע) **שם** קודם שיכרוך הרצועה סביב הזרוע. והטעם כתב ב"י בשם הרא"ש מפני שברכת תפילין של יד שייכא גם על התפלה של ראש וכריכת הרצועה סביב הזרוע אינה ממצות הנחת תפילין יעו"ש. וכ"כ הלבוש. ט"ז סק"ט ועי"ש שהשוה דברי הטור לדברי הרא"ש. מאמ"ר אות י"א. ר"ז אות כ"ד. אמנם בשער הכוונות דרוש ה' דתפילין ד"ה סדר הנחת תפילין כתב דצריך לכרוך הז' כריכות סביב הזרוע ואח"כ יניח תפילין של ראש ואחר שהניח תפילין של ראש יכרוך ג' כריכות סביב האצבע האמצעי הנקרא אמה וכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע הזה. וב' כריכות התחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד עכ"ד. וכן הוא בפע"ח שער התפילין פ"י. עו"ת דף ל"ד ע"ב הנד"מ. נגיד ומצוה. וכ"כ ט"ז שם ומ"א ס"ק י"א בשם האר"י ז"ל. וכ"כ א"ר אות ט"ו. ר"ז שם. ברכ"י אות יוד וכתב שכן נתפשט המנהג בארץ ישראל. מאמ"ר שם וכתב דכן המנהג במדינות אלו. פרמ"ג א"א אות י"ח וכתב וכן נוהגים העולם ואין זה הפסק. ש"ץ דף מ' ע"א. חס"ל אות י"א. יפה ללב אות כ"ב. קיצור ש"ע סי' יוד אות ד'. בן איש חי פ' וירא אות ט"ו:

אמנם אם אחר שבירך שמע קדיש או קדושה וכיוצא בזה ואם לא יכרוך יהיה לו פנאי להניח ש"ר ולענות יש לו לעשות כן וה"ד לסמוך על הרא"ש והשלחן ערוך ז"ל. מאמ"ר שם. וכתב שכן נהג הוא ז"ל והביאו ש"ץ שם. שע"ת אות י"ב. וכ"כ עמודי השלחן על קיצור הש"ע סי' יוד או' ח' בשם הש"ס:

(עא) **שם** ויש מי שאומר שאסור להוציא תפלה ש"ר וכו'. וכ"כ מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות דרוש ה' דתפילין ד"ה סדר הנחת תפילין על האר"י ז"ל שהיה נזהר שלא להוציא תש"ר מכיסן עד שיניח תש"י ויקשרנו למעלה במקום הקבורה ואח"כ לא היה חושש מלהוציאם אעפ"י שלא כרך עדיין הז' כריכות סביב זרועו אבל ודאי שצריך לכרוך הז' כריכות האלו קודם שיניח תפילין של ראש בראשו עכ"ד. וכן הוא בנגיד ומצוה ומ"ח פ"ג מהנחת תפילין אות א"ב. ואע"ג דפע"ח שם ועו"ת שם ומל"ם כתבו דאין להוציא תש"ר עד שיכרוך ג' כריכות על הקבורה כבר כתבנו למעלה דאין לעשות כן וא"כ מכיון שקשר לבד על הקבורה יכול להוציא התפילין של ראש ואין בכך כלום כמ"ש בשער הכוונות:

(עב) **שם** שאסור להוציא תש"ר מהתיק וכו'. ואפי' אם אדם אחר מוציא לו התש"ר קודם שיקשור תש"י על הקבורה אסור. עיין הטעם במ"ח פ"ג אות א' וכן הוא משמעות דברי מרן ז"ל בב"י וש"ע כמ"ש המאמ"ר או' י"ג. וכ"כ נה"ש או' א'. פרמ"ג א"א או' י"ט. שע"ת או' י"ג. יפה ללב אות כ"ג. ודלא כמ"ש הכנה"ג בהגב"י דבאדם אחר ליכא קפידא. וכן כתב בן איש חי פ' וירא אות י"ט דבני אדם הנכבדים שהשמש מכין להם במקומם בביהכ"נ הטלית והתפילין שיוציאם מהכיס קודם שיבואו צריך למחות בידם רק אם השמש מוציא לו התפילין של ראש מן הכיס אחר שקשר תפילין של יד על הקבורה קודם שיכרוך הז' כריכות על הזרוע לית לן בה:

(עג) **שם** הגהה. ואף אם שיהיה לפניו חוץ לתיק לא יתקן לפתוח תש"ר עד אחר הנחת ש"י. מלבד הטעם שכתב ב"י והאחרונים דאין מעבירין על המצות יש טעם אחר גם כן על פי הסוד דכמו שאין מוציאין התפילין של ראש מן הכיס קודם הנחת תפילין של יד על הקבורה כך אם היו שניהם לפניו חוץ לתיק אין לתקן ולפתוח תש"ר עד אחר הנחת וקשירת תפילין של יד על הקבורה. עיין במ"ח שם. וכ"כ הלבוש. וכ"מ דאפילו איש אחר לא יתקן לו קודם שיקשור על הקבורה:

(עד) **שם** בהגהה. יש מי שכתב להניח תפילין של יד מיושב וכו' עיין מש"ל אות ל"ג:

(עה) **כתב** הכנה"ג בכללי הפוסקים אות א' וז"ל כל דבר שלא הוזכר לא בגמרא בבלי ולא בגמ' ירושלמי ולא דברו בהם הפוסקים אבל מפיהם אנחנו חיים ועליהם אנו סומכים בכל דבר אעפ"י שבעלי הקבלה דברו בו אין אנו יכולים להכריח בו למי שאינם נוהגים כדברי הקבלה, הרא"ש ז"ל ח"א, והרדב"ז ז"ל בתשובה ח"א סי' ח' ול"ו ומ"ש וס' כתב כל מקום שתמצא הקבלה חולקת עם הגמרא הלך אחר הגמרא והפוסקים ואם אין הכר בגמ' ובפוסקים הלך אחר הקבלה. וכ"כ בס' יוחסין. וכן כתב הר"י הלוי ז"ל בתשובה סי' מ"א בשם הר"ם הלוי ז"ל דכל שהזוהר אינו חולק עם הגמרא נקטינן כוותיה. ולא פליגי על הרא"ש ז"ל דהנך רבוותא מדברים בהנהגה שינהג האדם בעצמו והרא"ש ז"ל מדבר במי שאינו רוצה לנהוג כדברי הקבלה שאין מכריחין אותו עכ"ל. והב"ד מ"א ז"ל סק"ך וש"ץ דף ז' ע"ג ועוד מן האחרונים. מיהו מרן ז"ל ב"י סי' קמ"א בדין העולה לס"ת אם צריך לקרות כתב וז"ל מאחר שלא נזכר זה בתלמוד בהדיא לא שבקינן דברי הזוהר מפני דברי הפוסקים יעו"ש. וכ"כ בב"י ריש סי' ל"א יעו"ש. וכ"כ הרב משאת בנימן ז"ל סי' ס"ב דף ז"ן ע"א וז"ל הדרך השני לילך אחר רוב בנין ומנין הרי לפניך הזוהר שהוא שקול יותר מכל המחברים שאחר חתימת התלמוד ואם יהיו כל המחברים בכף מאזניים אחד וס' הזוהר לבדו ישלם בכף שניה מכריע הוא את כולם והרי עדיף מרוב בנין וכמ"ש ב"י דאזלינן בתר הזוהר נגד שאר המחברים עכ"ל. והב"ד הרב החסיד מוהר"ע ריקי ז"ל בס' אדרת אליהו בקונטרס תפילין דמארי עלמא דף ו' ע"ב, וכן הרב בית דינו של שלמה ז"ל בא"ח סי' י"ב עמד בכלל זה והביא דברי מר"ן ז"ל ב"י הנז' וגם דברי הרב משאת בנימין הנז' ותמה על מרן שכתב ז"ל בכלליו שלא הזכיר דברי מרן ז"ל ב"י הללו שנראין מתנגדין לדברי הרא"ש והרדב"ז ז"ל וכתב דגם מדברי מהר"ש הלוי וס' יוחסין משמע דהכי ס"ל כדברי הרב ב"י ז"ל ואיך כתב דלא פליגי יעו"ש. אמנם הרב בדרכי משה שם בסי' קמ"א אות ב' חלק על מרן ז"ל וכתב וז"ל ואין לזוז מדברי הפוסקים ואף אם היו דברי הזוהר חולקים עליהם דלא כב"י וכו' עכ"ל. והב"ד הדרישה ומשמע דהכי ס"ל יעו"ש. ועיין פתה"ד אות ה' שהביא כל דברי הפוסקים הנ"ל יעו"ש. ועיין דברי מנחם אות ט' בהגב"י שכתב בשם ח"ן דבמקום שיש פלוגתא בין הפו' דברי קבלה יכריע עי"ש. נמצא לפ"ז דהרדב"ז והרא"ש ומור"ם ז"ל ה"ל

דנקטינן

באר הגולה
ק סוכה מ"ו וכו'
ר הרא"ש בשם ר"י והטור. ש בית יוסף. ת שאלה במהרי"ק קל"ג. א ב"י. ב א"ח בשם הרשב"א.

(ובמדינות אלו לא נהגו כן אלא שתיקן מעומד): יב ק אם מניח תפילין כמה פעמים ביום צריך לברך עליהם בכל פעם ר נשמטו ממקומם וממשמש בהם להחזירם למקומן צריך לברך: הגה ואם מחזיר אותם יברך כמו שמניח תפלה אחת כדלקמן סי' כ"ז (דברי עצמו): ש הזיזם ממקומם אדעתא להחזירם מיד צריך לברך: הגה ויש אומרים שלא לברך (טור סי' ח' והכי נהוג וכבר נתבאר לעיל סי' ח' סעיף י"ד): ת מי שמניח תפילין של יד ובירך ובתחלת ההדוק נפסק הקשר של יד והוצרך לעשות קשר אחר אמנם לא הסיח דעתו א אינו צריך לחזור ולברך ב אם הותר של יד קודם הנחת של ראש מהדקן וא"צ לחזור ולברך אבל אם הניח של ראש ואחר כך הותר של יד מהדק ומברך

מותר

כף החיים

דנקטינן כהפוסקים נגד הזוהר. אבל מרן ומהר"ם אלוי וס' יוחסין והרב משאת בנימין ז"ל ס"ל דנקטינן כדברי הזוהר והמקובלים נגד הפוסקים בכל דבר שלא נתבאר בהדיא בתלמוד, ומשמע דאפילו בדבר שיש בו ספק ברכות כל שלא נזכר בהדיא בתלמוד נקטינן כדברי המקובלים נגד דברי הפוסקים ולא אמרינן סב"ל. וכ"כ הברכ"י סי' מ"ו אות י"א בענין ברכת הנותן ליעף כח שלא נזכרה בתלמוד כמבואר שם בב"י. וכתב הברכ"י ז"ל וז"ל עתה נתפשט המנהג בגלילותינו לברך זאת הברכה עפ"י דברי האר"י ז"ל כי אף דקבלנו הוראות מרן ז"ל קים לן דאלמלא מרן אף הוא ראה דעת קדוש האר"י ז"ל גם הוא יודה לברכה עכ"ל. הא לך בהדיא דברי הברכ"י לדעת מרן ז"ל דאע"ג דבב"י כתב דלדעת הרמב"ם והסמ"ג והרוקח אין לברכה אילו היה רואה דברי האר"י ז"ל היה מברכה ולא חיים לסב"ל נגד האר"י ז"ל. וכ"כ הרב בן איש חי פ' בראשית אות יו"ד ופ' וישב אות ה' דכנגד סברת רבינו האר"י ז"ל אין לומר ספק ברכות להקל. וכן נהגו העולם שלא לחוש לספק ברכות נגד דברי האר"י ז"ל דבענין ברכות של שחרית אם לא נתחייב בהם יש פלוגתא בזה אם יברך כמבואר בסי' מ"ו סעי' ח' ונהגו העולם לברך כדברי האר"י ז"ל בשער הכוונות דף א' ע"ג שכתב שכולם חייב אדם לברכם בכל יום אף על פי שלא נתחייב בהם יעו"ש. ויתבאר עוד לקמן סי' מ"ו בס"ד:

עו) **סעי'** י"ב. אם מניח תפילין כמה פעמים ביום צריך לברך וכו'. ואם כשחלץ אותם היה דעתו לחזור וללובשן אין צריך לחזור ולברך כמו שיתבאר לקמן אות ע"ח:

עז) **נשמטו** ממקומן וכו'. כתב הלבוש הא דלא נהיגי האידנא לברך כשנשמטו ממקומן משום דבשעת תפלה מסתמא אינו מסיח דעתו מהם והוי כחולץ על מנת להחזירן. מ"א ס"ק כ"א. סולת בלולה אות ז'. ר"ז אות ל"ב. בן איש חי פ' וירא אות י"ג. ודלא כמ"ש א"ר אות י"ט וח"א כלל י"ג אות ז' דסב"ל כאשר יבואר באות שאח"ז. ועוד נ"ל טעם אחר כי כיון שעכשיו אין לובשין כי אם בשעת תפלה בלבד ודעתו ללובשו כל זמן התפלה הויא ברכתו על כל משך הזמן ההוא וא"כ אין לו לברך אם נשמטו ממקומם. וטעם זה יאמר גם על מי שנפל לו טלית מעל ראשו שלא במתכוין בשעת התפלה שא"ל לברך כיון שבשעת ברכתו היתה כוונתו ללובשו כל זמן התפלה. ועיין מש"ל סי' ח' אות ח"ן. וכתב הפרמ"ג בא"א אות כ"ב אותם שהולכים לפעמים עד חליצת התפילין ומסיחין מהם עפ"י הרוב אם נשמטו ראוי לברך אלא דלמעט בברכות עדיף עכ"ל. ועיין מחה"ש ס"ק כ"א ועוד עיין לקמן סי' כ"ח אות ד':

עח) **שם** הזיזם ממקומם אדעתא להחזירם למקומם צריך לברך. הגהה. ויש אומרים שלא לברך. וכ"כ בעל הס"ד בפסקים וכתבים סי' ק"ך דא"ל לברך, ודקדק כן מדברי הרא"ש ז"ל והביאו הכנה"ג בהגב"י סי' ח' ובזה הסי' ובשכנה"ג סי' ח' אות כ"ד, וכ"כ הב"ח בסי' ח' ובזה הסי' וכ"כ הט"ז ס"ק י"א. וכ"כ מאמ"ר בסי' ח' אות ט"ו ובזה הסי' אות ט"ו דהאחרונים דחו ראיית מרן ז"ל יעו"ש, וכ"כ הפ"א דסי' ח' אות ז', ר"ז אות כ"ט ואות ל"א, ש"ך דף מ' ע"ג, חס"ל אות ט', בן א"ח שם. ואע"ג דאנן אתרא דמרן סמכינן ודעתו ז"ל לברך כבר כתבנו לעיל סי' ח"י אות ז' ובכ"מ דסב"ל אפילו כנגד מרן ואפילו כנגד הרוב יעו"ש, וכ"כ לעיל סי' ח' אות כ"ב יעו"ש. ודע דאין חילוק בזה בין הזיזם ממקומם אדעתא להחזירם למקומם בין אם חלץ תפיליו ודעתו לחזור וללובשן מיד דבכל זה אינו חוזר ומברך כמבואר בדברי הפו' הנ"ל. אבל אם חלץ אותם כדי ליכנס לבית הכסא כתבו הפו' הנ"ל דצריך לחזור ולברך. וכ"כ השו"ת אות י"ח. אמנם המ"א ס"ק כ"ב כתב לחלק יצא דאם הבה"כ אינו רחוק כמו בה"כ שלהם שהיו בשדה א"ל לברך יעו"ש. וכתב הפרמ"ג בא"א אות כ"ב ובמש"ז אות י"א דכן נוהגים שלא לברך אם אין בה"כ רחוק ודלא כהט"ז יעו"ש. ואע"ג דהרב ח"א כלל י"ג אות ו' ובקיצור ש"ע סי' יו"ד אות ט"ו כתבו דאפילו בהכ"ג יש לברך כבר אמרנו דסב"ל אפילו כנגד הרוב וד"ל. ועיין ביד אהרן סי' ח' בהגב"י מ"ש משם מהר"ב מטיולי בשם רש"י. וע"ז שם ס"ק י"ב ודו"ק. וכן פסק בן איש חי שם דאין לברך משום סב"ל. אלא יברך בלא שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות במחשבה:

עט) **שם** בהגהה. וי"א שלא לברך. ואם מניח תפילין אחרים בכל גוונא צריך לחזור ולברך. זר"א ח"א סי' ה'. וכ"כ הער"ה בהשמטות ע"ז הסי' אות ב' יעו"ש. חס"ל שם, וכ"כ לעיל סי' ח' אות כ"ה בענין טליות יעו"ש. ועיין לקמן אות פ"א ובסי' ר"ו סעי' ו':

פ) **שם** מי שמניח תפילין של יד ובירך ובתחלת ההדוק נפסק וכו'. משמע דאם הדקן ואח"כ נפסק הקשר דצריך לברך דהא כבר נגמרה המצוה. וכ"כ ב"י. וכתב דברי חמודות אות נ"ט דזהו לפי שיטתו של הב"י דבחולץ ע"מ להחזיר צריך לברך וכו' אבל לרמ"א שפסק כהטור דאין חוזר ומברך בחולץ ע"מ להחזיר אפילו בהכ"ג נמי א"צ לברך וקשיא על רמ"א שלא הגיה בש"ע על מה שדקדק לכתוב בתחלת ההדוק עכ"ד. והביאו הכנה"ג בהגב"י אות יו"ד, אמנם המ"א ס"ק כ"ג כתב וז"ל דזה הו"ל כנשמטו ממקומם דצריך לברך לכ"ע וכ"מ דעת רמ"א שלא הגיה כאן כלום ואף דבב"י וד"מ משמע דלהיש אומרים דלעיל

גם

גם כאן א"צ לברך נראה לי שחוזר פה בש"ע מטעם שכתבתי מיהו לפי מש"כ בשם של"ה אף בנשמטו א"צ לברך לדידן עכ"ל. אבל הט"ז ס"ק י"ב וי"ג כתב דאף לסברת הש"ע לא יברך אפילו בנפסק אחר הסדור דהא ברכה להניח קאי גם על של ראש וא"כ כ"ז שלא הניח תש"ר עדיין עסוק במצוה השייך לאותה ברכה ומה שעשה קשר לתש"י הוא ג"כ מתיקון המצוה והוי כמ"ש אח"כ בש"ע דאם הותר של יד קודם הנחת של ראש מהדקו וא"צ לחזור ולברך וחד טעמא הוא אלא דבב"י הי' מסתפק אם יש חילוק בין הותר לנפסק וסמך על המעיין. אבל בש"ע לא כתב אלא דבר הברור דהיינו בנפסק בתחלה הסדור א"צ לברך ואילו אחר הסידור לא כתב כלום אלא שהעתיק הדברים של הראב"ד שמהם יש ללמוד דה"ה לנפסק שא"צ לברך אפי' אחר הסדור כ"ז שלא הניח ש"ר יעו"ש. וא"כ נמצא בנפסק הקשר אחר הסדור לדעת הט"ז אפי' לדעת מרן ז"ל א"צ לברך ולדעת הדברי חמודות הוא לדעת הטור ודעמיה. ולדעת המ"א היא דוקא לדעת השל"ה. וכ"מ בין הטעמים הנז' דלדברי חמודות ומ"א אין חילוק בין נפסק קודם הנחת תש"ר או אח"כ אבל לדברי הט"ז הוא דוקא קודם הנחת תש"ר אבל אם נפסק אחר הנחת תש"ר כיון שנגמרה עסק המצוה צריך לברך. ועל כן משום דספק ברכות להקל אין לברך בכל גוונא בין אם נפסק קודם הנחת תש"ר או אח"כ. ודע דכל זה כגון אם הוא יודע לעשות הקשר או שיש אחר אצלו שיודע לעשות אבל אם אינו יודע לעשות וצריך לילך לחזור אחר אומן שיעשה לו אין לך הפסק והסח הדעת גדול מזה וצריך לחזור ולברך:

פא) **שם** ובתחלה הסדור נפסק הקשר וכו'. ואם אין שם מי שיודע לעשות הקשר באופן שאינו יכול להניח אותם התפילין אעפ"י שיש תפילין אחרים מוכנים לפניו ולא הפסיק ולא הסיח דעתו אפ"ה צריך לחזור ולברך עליהם. מאמ"ר אות ט"ז. וכ"כ המחב"ר אות ט', וכתב דגם הרבנים שהביא המאמ"ר של"ל דיודו בזה וכ"כ הזר"א, והביאו זכ"ל ח"א אות ח', סידור בי"ע בדיני ברכת תפילין אות ל"ז. שע"ת אות י"ז. ועיין לעיל אות ע"ט, ואם נפסקה רצועה של ראש אחר שהניח תפילין של יד והוצרך להניח תפילין של ראש אחר יברך על מצות. עיין נה"ש סי' ק"מ:

פב) **ואם** הניח תש"י וכשבא להניח תש"ר נפסקה הרצועה והוצרך להביא רצועה אחרת אין צריך לברך שנית. שהקציצה היא העיקר ומשום דבטלה הטפילה לא בטל העיקר, הלק"ט ח"ב סי' ק"ב, שתילי זיתים אות ל"א:

פג) **שם** והוצרך לעשות קשר אחר אמנם לא הסיח דעתו א"צ לחזור ולברך. מזה יש ללמוד במי שיש תפילין בידו בלא קשר ומברך ועושה קשר ומניח דשפיר עולה לו הברכה שעשה תחלה דעשיית הקשר אינו הפסק אלא תיקון המצוה ודומה להביאו מלח שבין ברכה המוציא לאכילה לקמן סי' קס"ז ס"ו, ט"ז ס"ק י"ב. ודוקא בדיעבד אם עשה כן אמרינן דעלתה לו הברכה אבל לכתחלה לא יעשה כן דהו"ל קודם דקודם כמש"ל אות מ"ז ואות ז'. וכ"מ מדברי הט"ז עצמו שהביא ראיה מסי' קס"ז והם מיירי בדיעבד כמ"ש מור"ם שם בהגהה. וכ"כ הפרמ"ג במש"ז אות י"ב:

פד) **שם** אבל אם הניח של ראש ואחר כך הותר של יד מהדק ומברך. כתב מ"א ס"ק כ"ה דהו"ה בנשמטו ממקומם עכ"ל. וא"כ לפי דברי השל"ה שהבאנו לעיל אות ע"ז שכתב דלא נהיגי האידנא לברך בנשמטו ממקומם יעו"ש גם כאן לא יברך. וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות כ"ו ומחה"ש אות כ"ה. לב"ש על מ"א ס"ק כ"ה. פתחי עולם אות ל"ז:

פה) **שם** מותר לברך על תפילין שאולין. בשואל מדעת חבירו איירי אבל בשואל שלא מדעת חבירו לא נתבאר מה דינו. וראיתי בס' בנימין זאב סי' קל"ט נשאל על זה והשיב דשפיר דמי ויצא י"ח דניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בין בגופיה בין בממוניה אלא שאם מצאם מקופלות וכרוכות יחזור ויכרוך אותם כמו שמצאם והוא נלמד מדין הטלית וכן עמא דבר. כנה"ג בהגב"י. עו"ת אות כ"א. א"ר אות כ"ג. שתילי זיתים אות ל"ב. סידור בי"ע בדיני ברכת תפילין אות ל"ה. ועיין בדברינו לעיל סי' י"ד אות כ"ז:

פו) **שם** ולא על גזולין. דבזה בירך נאץ ה' עד שיבא בהם יאוש ושינוי רשות. כ"כ ב"י בשם א"ח ובעל העיטור. ומדלא כתב זה בש"ע אלא כתב סתמא משמע דס"ל דבכל גוונא אין לברך עליהם אפי' אחר יאוש ושינוי רשות. וכ"כ הט"ז ס"ק י"ד. סידור בי"ע שם. וכתב וכן עיקר. אמנם הר"ז אות ל"ו כתב דאם מכר הגזלן את התפילין לאדם אחר וכבר נתיאשו הבעלים מהני מותר לברך עליו כיון שכבר קנה אותם הלוקח ע"י יאוש ושינוי רשות והרי הן כשלו ממש לכל דבר כמ"ש בח"מ סי' נ"ג סעי' ג' עכ"ל ודבריו אלו לקוחין ממ"א סי' י"א ס"ק י"ז ומסי' תרמ"ט ס"ק ב' וג' יעו"ש. אבל מדברי הלבוש סי' תרמ"ט סעיף ב' משמע דאפי' אחר יאוש ושנוי אין לברך לכתחלה יעו"ש. וכ"כ הפרמ"ג שם בא"א או' ג' דביום א' שהוא מדאורייתא אפי' אחר יאוש ושינוי מעשה ואפי' לאחרים אין לברך יעו"ש. והכוונה דאנכרי שאני דהו"ל יאוש וגידול ושינוי רשות לכך מברכים עליהם אפי' ביום א' כמ"ש הלבוש שם. או י"ל מפני שהוא ספק ואע"ג דבח"מ פסק דיאוש ושינוי רשות או יאוש ושינוי מעשה קנה כאשר יעו"ש בסי' שנ"ג ובסי' ש"ס י"ל לענין ברכה שאני כמ"ש שם התוספות בסוכה דף ל' ע"א ד"ה הא קיי"ל ביאוש והב"ד ב"י סי' תרמ"ט יעו"ש. ועוד עיין שם בגמרא וברש"י ד"ה הא גזול ובתוספות ד"ה משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה יעו"ש. ועיין ברכ"י סי' תרמ"ט אות א', על כן אין לברך על שום מצוה דאורייתא הבאה מן הגזל אע"ג דאיכא יאוש ושנוי מעשה או יאוש ושינוי רשות אלא א"כ יש ספק עם היאוש ושינוי דאולי אינה גזולה וכההוא דאנכרי, ועיין גם בח"מ ריש סי' שנ"ו שכתב דאסור לקנות דבר מיד הגנב שהרי הוא מחזיק ביד עוברי עבירה יעו"ש:

פז) **סעי'** י"ג. נהגו העולם שלא לחלוץ תפילין עד אחר קדושה ובא לציון. כנה"ג. ויש מי שכתב על פי הקבלה שלא לחלוץ עד שאומר בהם ג' קדושות וכו' ובס' מטה משה עמוד העבודה סי' ז' כתב בשם מהרי"ו ורבותיו שהיו נוהגים לחלוץ התפילין מיד אחר הקדושה משום דצריכין גוף נקי ואין להשהותם יותר מן החיוב

ובדיני

באר הגולה
ג א"ח בשם העיטור.
ד ב"י. ה ב"ח יוסף:

מותר לברך על תפילין שאולין ולא על ג גזולין: יג ד נהגו העולם שלא לחלוץ תפילין עד קדושת ובא לציון: ויש מי שכתב על צד הקבלה שלא לחלוץ עד שאמר בהם שלש קדושות וארבע קדישים דהיינו לאחר קדיש יתום והכי נוהגים המדקדקים: (פתח עינים ספר המוסר פ"ד) ה וביום שיש בו ספר תורה נוהגים שלא לחלצם עד שיחזירו ספר תורה ויניחוהו בהיכל: הגה והיינו במקום שמכניסין התורה לאחר

כף החיים

ובדוכי ציצית ותפילין כתב שאין זה מנהג נכון ולא יסירם עד שיאמר קדיש תתקבל ודלא כס' המפה עכ"ד, והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ב'. מ"א ס"ק כ"ז. וכתב שם כמ"א והכל לפי מה שהוא אדם עיין סי' ל"ז סעי' ב' עכ"ל. ור"ל מי שאין לו גוף נקי ומתיירא שמא יפיח בהם יכול לחלוץ אותם קודם קדיש יתום שהוא אחר עלינו לשבח והכל לפי יכולתו או אחר קדושה החזרה של העמידה או אחר קדושה ובא לציון או אחר קדיש תתקבל שהוא אחר ובא לציון. וכמ"ש בסי' ל"ז שעשו קולא גם אנחנו נעשה קולא למי שאין לו גוף נקי ומתיירא וכו' ועיין פרמ"ג בא"א אות כ"ח:

פח) **שם** בהגה. ויש מי שכתב על צד הקבלה וכו' כתב בשער הכוונות סוף דרוש ה' מתפילין שצריך להתפלל כל התפלה אחר שהניח תפילין ואין לחולצו כ"א אחר על כן נקוה לך. וכן הוא בשער הכוונות דף א' ע"ג ודרוש ו' דציצית והביאו מ"א ס"ק כ"ח. א"ר אות כ"ד סולת בלולה אות יו"ד מחב"ר אות יו"ד. נו"ש אות ד'. בסי' כ"ו. ר"ז אות ל"ז. ש"ץ דמ"א ע"ג. זכ"ל אות ח'. קשל"ה דמ"א ע"ח. כס"א אות ו'. חס"ל אות י"ג. כף החיים להרח"פ סי' יו"ד אות מ"ג. שתילי זיתים אות ל"ה. בן איש חי פ' חיי שרה אות יוד:

פט) **כתב** בס' אור צדיקים דף יו"ד ע"ד. אין לחלוץ התפילין עד שילמוד בהן הלכה אחת המרבה ואחד הממעיט כי לא יזכה האדם לקנות ג' חלקי הנשמה נר"ן אא"כ ילמוד בתפילין כמ"ש בר"ח שער הקדושה וביותר אם לומד בתפילין דר"ת עכ"ל. מחב"ר אות י"ז. ובספרו צפורן שמיר סי' ב' אות ח'. ש"ץ דף מ"א ע"ב. חס"ל שם. כף החיים שם. בן א"ח שם או' י"א. ועי' לקמן סי' ל"ח אות ל"ב:

צ) **כתב** בית יעקב סי' קכ"ז בשם רבינו האר"י ז"ל דכל ההשפעה שיורדת מלמעלה ע"י תפלת צבור הנה כל מה שעוסק אדם בתורה אחר התפלה קודם שיצא מבה"כ היא נכללת תוך אותה ההשפעה ועולה עמו אח"כ. והביאו כף החיים שם;

צא) **כתב** החיד"א בס' מורה באצבע אות ה'. כשילמוד בציצית ותפילין יכוין ליחד השם המיוחד באופן זה. יעורר היראה לראש מס' מאות י' והאהבה לב' מאות ה' ראשונה והתורה מאות ו' והמצוה של תפילין מאות ה' אחרונה ויחד השם המיוחד ביחודא שלים עכ"ל. והוא משער הכוונות סוף דרוש הלילה שהביאו מהרש"ו ז"ל משער רוה"ק יעו"ש. והביאו החס"ל אות י"ג. כף החיים שם:

צב) **כתב** בהגמ"ה ביום שיש בו מילה אין לחלוץ עד אחר המילה. כיון דהמילה היא אות וגם התפילין הם אות ראוי להיות עלינו אות תפילין בשעה שמקיימין את המילה יעו"ש. והביאו מ"א ס"ק כ"ח ומחה"ש. ש"ך ביו"ד סוף סי' רס"ה. סו"ב אות יו"ד. קשר גודל סי' ד' אות ב' סידור בי"ע בדין סדר המילה אות ה'. ר"ז אות ל"ח. חס"ל שם. קיצור ש"ע סי' יו"ד אות י"ט. ופשוט דהיינו אם נעשית בבה"כ או שמתפלל בבית שנעשית המילה שם, מחב"ר אות י"א זכ"ל ח"א אות ה'. ומנהג ותיקין להיות הסנדק והמוהל ואבי הבן בתפילין ודלא כס' בית נאמן שערער על מנהג זה שאין ערעורו כלום. הרב חיד"א בס' מראית העין בליקוטיו סי' ב'. בי"ע שם. ועיין לקמן אות ל"ו:

צג) **שם** וביום שיש בו ס"ת נוהגים שלא לחולצן עד שיחזירו ס"ת וכו' והחולצן קודם לכן לא יחלוץ בפני ס"ת אלא יסלק לצדדין. שכנה"ג סי' ל"ח אות י"ב ומ"א ס"ק כ"ט בשם מ"מ ורש"ל. וכתב המ"א עיין סי' ל"ח סעי' י"א, ור"ל דהוי כחולץ תפילין בפני רבו דאסור. וכתב הט"ז שם סק"ד טעם א' בשם רש"י דגזול הוא שמגלה ראשו בפניו. וא"כ ה"ה די"ל כן בס"ת. עיין פרמ"ג בא"א אות ל' ומחה"ש. וכתב שם הפרמ"ג ולפ"ז של יד דליכא גילוי או בש"ר תחת בל"ג שרי עכ"ל. ונ"ל דה"ה אם מאפיל בטליתו על ראשו ועל מצחו באופן שלא יראה בגילוי הראש שרי. ועיין ברכ"י סי' ל"ח אות ח'. ודברי המ"א הנז' הביאם הש"ץ דף מ"ב ע"א. ר"ז אות מ"ב. חס"ל סוף אות י"ג:

שם בהגה. מיד לאחר הקריאה. וכ"כ בשער הכוו' כמ"ש לקמן סי' קל"ה או' ב' ויע"ש טעם בס"ד יעו"ש:

צד) **שם** וביום ר"ח חולצים אותם קודם תפלת מוסף. בשער הכוונות דרוש ר"ח כתב דיש להסיר התפילין קודם תפלת מוסף אחר קדיש שאומרים אחר חזרת ס"ת להיכל ולא קודם לכן. יעו"ש טעם בסוד. פע"ח שער ר"ח וחו"פ פ"ג. מ"ח בדרוש ר"ח פ"ג אות ב'. נגיד ומצוה בענין ר"ח. מ"א סק"ל וכתב דלא כלבוש (עיין מחה"ש) שכתב לחלוץ קודם קריאת התורה. (אמנם מ"ש המ"א שם בר"ח אינו אלא מנהג לחלצם וכן מ"ש מורים בהגהה ודוקא במקום שאומרים במוסף קדושה כתר לפי דברי האר"י ז"ל אינו כן אלא מכיון שהתחילו להתפלל תפלת מוסף לא יש עוד בחי' תפילין בזמן ההוא כאשר יעו"ש בדברי האר"י ז"ל ועיין עוד לקמן אות ל"ו וב"ח בסי' כ"ו) מחב"ר אות ט"ו וכתב וכך נהגנו ודלא כמ"ש הרמ"ע בת' סי' ק"ח דצריך לחלצן בר"ח אחר תפלת שחרית וכו' ובודאי אי שמיע ליה למר מנהג האר"י ז"ל גם הוא היה נוהג כן עכ"ל. וכ"כ בספרו קשר גודל סי' ג' אות ל'. ש"ץ דף מ"א סוף ע"ג. זכ"ל ח"ג אות ח'. סידור בי"ע אות א' אחר סדר פ' ר"ח. חס"ל אות י"ג שע"ת אות כ"ב. בן איש חי פרשת ויקרא אות י"ז:

צה) **שם** קודם תפלת מוסף. כתב הרב החסיד מהר"א אזולאי

לאחר ובא לציון גואל אבל לפי מנהג מדינות אלו שמכניסים התורה מיד לאחר הקריאה אין לחלצם רק כמו בשאר ימים. (דברי עצמו): ו ביום ראש חודש חולצים אותם קודם תפלת מוסף הגה וה"ה בחול המועד ודוקא במקום שאומרים במוסף קדושת כתר מיהו נוהגים לסלק קודם מוסף בכל מקום (ב"י):

באר הגולה
ו שם בב"י:

דין

כף החיים

אזולאי ז"ל בהגהותיו כ"י כפי דרך האר"י זלה"ה יש סוד נשגב בזה וצריך שלא יחלוץ אותם אלא אחר קדיש תתקבל ובחול אין לסלקם עד אחר עלינו לשבח וטעמו נסתר ונגלה לבעליו וכן ראוי לנהוג גם מי שאינו יודע הטעם כי מצות האלהיות פועלות בסגולה ועושות רושם למעלה אף שנעשות בלתי הכוונה הפרטית רק שצריך לכוין הכוונה הכללית שיכוין המניח והעושה המצוה שעושה המעשה הזה לקיים מצות אלהיו עכ"ל. ומכאן אזהרה לדקדק בכל מעשה המצות שיהיו כסדרן וכמשפטן אף כי אין אתנו יודע רמזיהם וסודותיהם. ברכ"י אות י"א. נה"ש סי' כ"ד אות ד'. ועיי"ש עוד במחב"ר שהקשה על מר זקינו שבכאן כתב לחלוץ אותם אחר קדיש תתקבל ובס' כף רננים אשר לו כתב דמנהג האר"י ז"ל שלא היה מסיר התפילין עד אחר קדיש של חזרת הש"ץ להיכל כמ"ש בשער הכוונות ותירץ שבהגהותיו לעיכובא קאמר דלא סגי בלא"ה אבל ודאי שטוב לנהוג כמנהג האר"י ז"ל וסמך על מ"ש בס' כף רננים עכ"ד. והביאו ש"ץ דף מ"א ע"ג וע"ד יעו"ש. וכ"כ החס"ל שם בשם הפוסקים דיש לדקדק בכל מעשה המצות שיהיו כסדרן וכמשפטן אף כי אין אתנו יודע רמזיהן וסודותיהן. וכתב וז"ל ומאחר שהודיע אלהים אותנו את כל זאת דהני מילי דחסידותא ודקדוקי המצות סודם נשגב וראשם מגיע השמימה ועושות רושם למעלה וכבוד שמים מתרבה ע"י הנה כי כן מאן דשמי בידיה לקיימן ומזלזל בהן באומרו די לנו לקיים הדברים המעכבים מעיקר הדין הרי זה כמאן שלא חס על כבוד קונו בהיות לאל ידו להרבות כבוד שמים וודאי שעל הכל יביא האלהים במשפט לפי מה שהוא אדם ולפי כחו ולפי ידיעתו והשגתו ובפרט בעלותו במעלות אחר מותו הקב"ה מדקדק ומעניש על דקדוקים דקים כחוט השערה עכ"ל. ועיין לקמן בדברינו לסי' כ"ח אות ב':

צו) **שם** וביום ר"ח חולצים אותם וכו'. ואין להניח אותם עוד כל היום מפני הרשימו דמוחין דמוסף שנשאר כל היום אך בתפלת המנחה יניח אותם. כ"כ רבינו הרש"ש ז"ל בס' נה"ש הנד"מ דף י"ד סוף ע"א ודף ט"ו ריש ע"א יעו"ש טעם בסוד. והגם דהרב חיד"א במחב"ר אות י"ג כתב דאחר מוסף יכול להניחם וכ"כ במורה באצבע סי' ו' אות קפ"א דאם רוצה ללמוד בהם יכול להניחם אחר תפלת מוסף י"ל דאלו היה רואה דברי הרש"ש הללו לא היה כותב כן. וכ"כ בן א"ש חי פ' ויקרא אות י"ח. ועכ"ז ביום המילה שנוהגים ללבוש אבי הבן והסנדק והמוהל ציצית ותפילין בשעת המילה אם אירע בר"ח לא יחזרו להניח תפילין אחר תפלת מוסף רק ילבשו ציצית לבדו, ועיין לעיל אות ל"ב:

צז) **במנחת** יום ר"ח כשמתפללין בציצית ותפילין אין חילוק כל אחד לובש תפילין כמו שיש לו אם תפילין דר"ת אם תפילין דשמושא רבא כן משמע לפי דברי הרש"ש הנז' והלא כמ"ש בהגהות א"מ בשע"ת שער ר"ח חו"ש פ"ג דמנהג מוהרח"ו ז"ל שלא להניח תפילין דר"ת עד שחרית של יום שני יעו"ש חדא דא"כ היה כותב מהרח"ו ז"ל מנהג אביו דמי יודע מנהג אביו יותר ממנו. ועוד הא לפי דברי הרש"ש ז"ל לא יש חילוק כיון דבתפלת מנחה אנו מתקנים בחי' אחרת כיעו"ש ועיין שם במחב"ר. וכן מנהג בית אל יכב"ץ דבתפילת מנחה ר"ח כל אחד לובש תפילין כדרכו בשאר הימים אם דר"ת אם דשמושא רבא. ועיין בשס"ק קול יעקב סי' ל"ד אות ד':

צח) **שם** וביום ר"ח חולצים אותם קודם תפלת מוסף. ואם שכח ולא חלץ אותם עד שהתפלל מוסף אין צריך לחזור ולהתפלל מוסף רק שעשה שלא כהוגן. עיין פ"ח ס"ק מ"ז ובדבר שמואל סי' קי"ב והביאו שע"ת אות כ"ב. וב"ח סוסי' כ"ו מ"ש בשם הזוהר ובדברינו לעיל או' ל"ו:

צט) **אם** נזדמן שהוא עדיין בתפלת שחרית ולובש התפילין ושמע קדושת כתר מבה"כ אחרת שמתפללין מוסף יסלק התפילין מעליו עד שיענה עמהם קדושת כתר ויניחם אח"כ ואם פתאום שמע מן החזן שאומר קדושת כתר ואין לו שהות לחולצם הנה יעשה בשל ראש יזיזם ממקומם ולצד אחר ושל יד יכניס ראש הטלית או הכתונת בין הקציצה ובין בשרו ויענה קדושה. כן העלה בס' תורה לשמה. והביאו בן א"ח פ' ויקרא אות י"ז:

ק) **כתב** הרב ח"י בפ"ד דשבת דגם במנחה של ערב שבת יתפלל בציצית ותפילין יעו"ש. וכ"כ מ"ח במסכת תוספת שבת פ"א אות א'. ונגיד ומצוה במנהגי ע"ש יעו"ש. אמנם בס' אור צדיקים להרמ"פ בדיני תפלת המנחה דף כ"ד ע"א כתב וז"ל קבלתי ממורי ז"ל שלא להניח תפילין בע"ש כי כבר נתנוצץ קדושת שבת עכ"ל. וכ"כ הר' מהרי"י ארגאז בסוף ס' שומר אמונים בשו"ת סי' ז' ע"ב. מחב"ר אות ט"ז ובסי' רס"ז אות א'. ובספרו קש"ג סי' ג' אות כ"ח. וחיים שאל ח"א סי' א'. ומראית העין בליקו' סי' ך' אות ב'. וכ"כ יד אהרן במ"ב סי' ל"א. נה"ש סי' כ"ו אות ה' עיקרי הד"ט סי' י"א אות ב' וכ"כ הרב המקובל מוהרי"י קאפיל ז"ל בסי' תפלה קול יעקב דק"ש ע"ב משם מוהרמ"ק ז"ל והב"ד הפתה"ד סי' כ"ט אות ב' וכתב דכן עיקר. ועיין שע"ת בסי' ל"ז אות ג' שכתב דע"ש לאו דוקא דה"ה ערב יו"ט יעו"ש. וכן מנהג בית אל יכב"ץ בעיר קדשינו ירושת"ו שאין לובשין תפילין בתפלת מנחה של ערב ש"ק וכן בכל תפלת מנחה של ערב יו"ט רק טלית לבד. ועיין עוד לקמן סי' כ"ט אות ב':

קא) **כתב** הסוי"ב אות ט' בשם מ"כ וז"ל יש נוהגים כשחולצין תפילין של ראש מניחים על הסידור בסוברם שקדושת תפילין חמור מקדושת הסידור והוא אינו נכון שהרי לענין שבועת נקיטת חפץ לכתחלה צריך לישבע

בס"ת

באר הגולה
א מנחות ל"ח.
ב שם מ"ד שבכלל בכלל דרוקתה
ג הרא"ש,

כו דין מי שאין לו אלא תפלה אחת. ובו ב' סעיפים:

א א אם אין לו אלא תפלה אחת מניח אותה שיש לו ומברך עליה שכל אחת מצוה בפני עצמה ב והוא הדין אם יש לו שתיהם ג ויש לו שום אונס שאינו יכול להניח אלא אחת מניח אותה שיכול:

אם

כף החיים

בש"ת או שאר ספרים שיש בהם שמות ובדיעבד שפיר בתפילין. וכתב השמ"ע סי' פ"ז מוכח מזה דקדושת ספר שיש בו שמות הקדושים חמור מתפילין עכ"ל. הנה מ"ש בשם השמ"ע הוא בח"מ סי' פ"ז סעי' ע"ו על דברי מור"ם בהגהה והביאו בא"ס שם ס"ק פ"ל יעו"ש. ומ"ש הסו"ב לשון זה בשם מ"כ כתב המחב"ר אות י"ב שהוא לשון הרב המקובל מהר"ם פאפירש ז"ל בס' אור צדיקים דף יו"ד ע"ד. והביא דברים אלו הרב מהרי"ם פלורינטין בס' בית הרואה דף ב' והקשה עליו המחב"ר שם וז"ל דא"ך לא ראה ששה"ך שם בח"מ סי' פ"ז חלק על מהרי"ו ומור"ם דאין משביעין בשאר ספרים דקדושת תפילין חמורה משאר ספרים ואין משביעין בהם לכתחלה. ועוד נעלם ממנו מ"ש שם הט"ז שחלק על השמ"ע דקדושת תפילין חמורה שנתקדש' השמות שבהם וכו' ועוד נעלם ממנו שהסו"ב עצמו חזר בו שכתב בס' סי' מ"ה דף י"א ע"א וז"ל מ"ש סי' כ"ה בשם השמ"ע דקדושת ספר שיש בו שמות קדושים חמור מתפילין. אחר זאת ראיתי בט"ז וז"ל עפי יש קדושה בתפילין ממה שיש בסידורי התפלות דהא בתפילין נתקדשו השמות שבהם משא"כ בחומשין כ"ש באותן שנדפסו דאין לשם דמיון קדושת תפילין. ואף דהשמ"ע כתב דשאר ספרים עדיפי מתפילין לא נהירא כלל עכ"ל. גם המגיה הביא שם המנהג בכל ערי תוגרמה ע"ש. וגם הש"ך שם תמה על הש"ע (ר"ל על מור"ם) בזה ע"ש ופוק חזי מאי עמא דבר עכ"ל הרב סולת בלולה עצמו עכ"ל. ועיי"ש עוד במחב"ר שכתב דבהגהותיו לח"מ השכים עם הש"ך וכ"כ הריטב"א בחידושיו לשבועות יעו"ש. וכ"כ בספרו לפורן שמיר סי' ב' אות ט' ובקשר גודל סי' ד' אות ז' דיכול להניח תפילין על גבי סידור תפלה, וכן כתב הש"ן דף מ"ב ע"ב. ועיין עוד לקמן בדברינו לסי' כ"ח סעי' ב' השלמת דיני תליית תפילין ותליית יעו"ש:

קב) **שם** בהגהה וכ"ה בחול המועד. עיין לקמן סי' ל"א סעי' ב':

א) **שעי'** א'. אם אין לו אלא תפלה אחת מניח אותה שיש לו וכו' וה"ה אם יש לו שתיהן ויש לו שום אונס וכו' אם לא הניח אלא אחת מהן אעפ"י שבתיהן בידו ולא היה לו שום אונס יצא ידי אותה המצוה שקיים אבל ודאי שאסור להניח תפלה של ראש קודם של יד וכ"ש לבטל שום אחת מהם אם לא מפני האונס עכ"ל מרן ז"ל בב"י. ומכאן הוכיח הרב המובהק החסיד כמהר"ר יעקב מולכו מרבנן קשישאי בדורות שלפנינו אשר בעיר קדשנו ירושלם ת"ו בתשו' כ"י סי' פ"ה דמי ששכח ולבש תפילין של ראש קודם שילבש תש"י א"צ להסירה כיון שיצא ידי מצוה. והביאו ברכ"י אות א'. וכ"כ הט"ז סי' תרפ"ב ס"ק ד'. וכתב דלא כאבודרהם שכתב וז"ל מדקתני מעכבות משמע שאם הניחם כן לא יצא דצריך להניחם כסדר מניחתן עכ"ל ותמה עליו וכתב דהאי גמרא שהוא מביא ליתא בשום דוכתא בתלמוד יעו"ש ולשון זה של האבודרהם הובא באבודרהם הלכ"ה ברכות בשער הראשון דף קי"ט ע"א תן רבינו גרשון וסוא מגמרא ירושלמי מעשר שני פ"ה הלכה ה' וז"ל הגמרא שם אית תניי תני כל המצות שבתורה מעכבות ואית תניי תני כל המצות שבפרשה מעכבות. רבי אחא בר פפא בעי קומי רבי זירא אפילו הקדים תפילין של ראש לתפילין ש"י אמר ליה אף אנא סבר כן עכ"ל. ופי' פני משה אית תניי תני כל המצות שבתורה מעכבות את הוידוי באם עבר על אחת מכל מצות שבתורה אינו יכול לומר עשיתי ככל מצותך אשר צויתני וכו' ואית תנא תני כל המצות שבפרשה מעכביו דדוקא כל מצות האמורות בפרשה זו מעכבות ולא שאר כל המצות. רבי אחא בעי קומי רב זירא למ"ד כל המצות שבתורה מעכבות או נימא דאפי' הקדים תפילין של ראש לתפילה של יד דלא כתיבא בהדיא בתורה שצריך להקדים לתפלה של יד אלא מדרשא דקרא אתיא ככתוב ולטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים. ואם זה נמי בכלל מצות האמורות בתורה מקרי. ואמר ליה אף אנא סבר כן דלהאי מאן דאמר אף זה מעכב עכ"ל. וא"כ לשון זה שהביאו הט"ז מן האבודרהם אינו מן הגמרא עצמה אלא הוא מדקדק כן מן הגמרא ולפי פירוש הפני משה נוכל לומר דלא נגע זה בענין אם יצא חובתו אם לאו אלא כיון שהיפך ולבש תש"ר קודם של יד ולא קיים בתחילה כשלבש תש"ר תחלה כל זמן שבין עיניך יהיו שתים אינו יכול לומר עשיתי ככל מצותך אשר צויתני וכו' ולעולם יצא י"ח מצות הנחת תפילין אלא שלא קיים התלת לבישתו כל זמן שבין עיניך יהיו שתים ואין חילוק דאפילו אם אחר כך יחלוץ תש"ר וילבש תש"י ואחר כך ילבש תש"ר גם כן אינו יכול לומר עשיתי ככל מצותך וכו' דזה מצוה אחרת וכבר באותה המצוה הקודמת שלבש תש"ר תחלה לא קיים דרשת הפסוק ומשום הכי כתב הט"ז דלא נמצא כן בתלמוד וסמך על האבודרהם. ועיין ברי"ס סי' תרפ"ד אות ג' וכן כתב הא"ר סי' תרפ"ד אות ב' כל שהניח תש"ר תו אין צריך ליטלו משם ומניח מיד תש"י. והביאו פרמ"ג שם במש"ז אות ד'. וכן כתב שאלת יעב"ץ סי' קכ"ה וכתב ודלא כהלק"ט ח"א סי' נ"ג. והביאו הברכ"י סי' כ"ה בשיו"ב אות ג'. וכן פסק בספרו קשר גודל סי' ג' אות ג'. ער"ה סי' כ"ה אות ו' ועיין לו סי' תרפ"ד אות ג' ש"ך דל"ז ע"ב. זכ"ל ח"א אות ח', סידור בו"ע בדיני הנחת תפילין אות כ"ה. שע"ת סי' כ"ה אות י"ג וכתב שאם לבש של ראש מפני שלא היה לו של יד ואחר כך נזדמן לו של יד. גם הלק"ט כתב דא"ל להסיר של ראש קודם הנחת של יד יעו"ש. ועיין פתה"ד אות ב' וגם לפי מ"ש הרב האר"י ז"ל בשער הכוו' דרוש ה' דתפילין דתש"י קודמת לתש"ר וגם שעה בסוד י"ל היינו דוקא קודם הנחתן דצריך להניח על הסדר תש"י ואחר כך תש"ר אבל אם כבר טעה והיפך הסדר והניח תש"ר קודם תש"י אין צריך לחזור ולחלוץ תש"ר כדי להניחם על הסדר דכיון

דעבר

ב ד אם אינו מניח אלא של ראש לבד מברך עליה על מצות תפילין לבד: הגה ולדידן דנוהגין לברך בכל יום שתי ברכות מברך על של ראש לבד שתי ברכות ואם מניח של יד לבד מברך להניח לבד. (טור):

באר הגולה

ד רש"י הרי"ף והרמב"ם בפרק ד' מס"ת:

מקום

כף החיים

דעבר והפך הסדר חלף והלך לו ומה מועיל עוד אם אחר כך יבואו כסדר אחר ההפך. ועוד הא כתב הרב הם כי כל דבר קדושה ורוחניות אף על פי שמסתלק עכ"ז נשאר רשם לעולם בחי' רשימו זעיר תמיד ואינו מסתלק משם יעו"ש. ואם כן הכא נמי אפילו אם חוזר וחולץ התש"ר נשאר בחי' הרשימו ואם כן למה לו לחלוץ ולבטל המצוה בעת ההיא עד שילבש התש"י. ונראה מפני זה פסק החיד"א ז"ל דא"ל לחלוץ של ראש אלא ילבש של יד ולא חש מפני דברי האר"י ז"ל משום דלא יש תיקון בזה כמ"ש ודו"ק. מיהו אם עדיין לא הדקו בראשו ולא היכה במקום הראוי לו ונזכר צריך להסירו ולהניח של יד תחלה ואחר כך של ראש. כיון שעדיין לא נגמר המצוה. ויעשה ההנחה על הסדר. עיין בדברינו לעיל סי' כ"ה אות מ"א ואות ז':

ב) **שם** מניח אותה שיש לו ומברך עליה וכו'. ואם אין לו אלא תפלה אחת של רש"י והאחרת של ר"ת יניחם כיון דאין התפלות מעכבות זו את זו. ואם השל יד הוא של ר"ת והשל ראש הוא דרש"י יניח השל יד דר"ת קודם בלא ברכה ואחר כך יניח השל ראש דרש"י ויברך עליו על מצות תפילין כמ"ש סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין אות ל"ד ובמ"ש אנן בעניותין בסה"ק קול יעקב סי' ל"ד אות י"ג כי כן עיקר לפי דברי האר"י ז"ל ולא כמ"ש שבו"י ח"א סי' ב' יעו"ש בדברינו:

ג) **שם** שכל אחת מצוה בפני עצמה. ואע"ג דדרשינן ולטוטפות בין עיניך שכל זמן שבין עיניך יהיו שתים היינו כשיש לו שתיהם. לבוש, שתילי זיתים אות ב' יפה ללב ח"ב אות ה':

ד) **שם** ויש לו שום אונס וכו'. מי שהולך בין הגוים ומלעיגים אם יניח תפילין של ראש יכול להניח של יד לבדו. הרב מהרי"ט מילכו בח' כ"י סי' פ"ה. ולי נראה דאין לו לבטל מצותו מפני לעג המלעיגים. ומיהו ישתדל לכסותם בטלית שלא יראום. ברכ"י אות ב' ובספרו קשר גודל סי' ג' אות ב'. נו"ש אות ב'. ש"ך דל"ז ע"ב. זכ"ל ח"א אות ת'. סידור בי"ע בדיני חיוב מצות תפילין אות ב' ועיי"ש מ"ש בשם הזוהר דהחמיר. מאד בזה שלא לבטל מצות תפילין יעו"ש. וז"ל השס"ל אות ב' לא הכא כזאת בישראל לבטל מצוה או למעבד איסורא ח"ו מפני חשש לעג הגוים כי מאי איכפת לן אם ילעגו עלינו העכו"ם המה יאבדו וכו' ואל יאבד אדם מצוה אחת קטנה ואף אם לא נקיים מצוה בפניהם הן בעין היינו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו. ואדרבא יש ויש הרבה מאה"ע שמחשיבים למי שמקיים מצות ושומר תורתו כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו והמתהללים באלילים בושים תפלותם בפני כל לכן גם אנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר ונקיים מצותיו כדת מה לעשות נגד מלכים ולא נבוש למען לא נבוש בעוה"ז ולא נכלם לעולם הבא עכ"ל. וישמע חכם ויוסף לקח שהמה צריך ליזהר בעשיית המצות ובפרטי פרטיהם ה' יזכנו:

ה) **שם** ויש לו שום אונס וכו'. ואם יש לו מכה ביד הרי זה אונס גמור. מ"א סק"א. שתילי זיתים אות ד'. פתחי עולם אות א'. ועיין לקמן סי' כ"ז אות נ"ב:

ו) **שם** שאינו יכול להניח אלא אחת וכו'. המשכים לצאת בדרך עם שיירא. ואין השיירא ממתנת עלו ואינו יכול להתעכב כדי להניח תש"י מניח תש"ר לבד שאין בהנחתו שהות כ"כ. בד"א כשיהיה יכול להניח אחר כך גם השל יד אבל אם לא יהיה יכול אחר כך להניח תש"י צריך להניח עכשיו קודם הליכתו מניחו תש"י ותש"ר דמשום איחור דרכו לא התירו לו לבטל מצות תפילין. ר"ז אות ג'. והביאו פתחי עולם אות א'. והוא מדברי המ"א סק"א יעו"ש. ולפי מש"ל בשם האר"י ז"ל שצריך להיות הסדר בתחלה ללבוש ציצית ואחר כך תש"י ואחר כך תש"ר וצריך להתפלל בהם א"כ גם הכא אפילו שהוא יוצא לדרך צריך להשתדל מאד בכל מאמצי כחו להתפלל בציצית ותפילין וללבוש אותם על הסדר וליישב דעתו להתפלל בכוונה להבין פירוש המלות ושלא יחסר שום אות מן הברכה ומן התפלה כי זה המצוה תגין עליו ממקירות הדרכים. ואם אי אפשר לו לעשות זה קודם צאתו לדרך כי לא הגיע עדיין זמן ציצית ותפילין יעשה אחר כך כשיהיה לו פנאי או אם הוא יושב בעגלה או בספינה. ואם אינו יושב בעגלה או בספינה וחושש שמא יעבור זמן התפלה אם ימתין כדי להתפלל בציצית ותפילין אז אם הגיע זמן ציצית ותפילין קודם צאתו לדרך אלא שאין ממתינין לו עד שיתפלל בציצית ותפילין שהשיירא עוברת. לפחות ילבש ציצית ותפילין ויקרא בהם קריאת שמע קודם הליכתו לדרך ויפשיטם ואחר כך יתפלל בדרך כדי שיהא לבוש ציצית ותפילין קודם תפלה על הסדר. ואם גם זאת אינו יכול לעשות או שעדיין לא הגיע הזמן בצאתו ואחר כך הגיע ואינו יכול ללבוש ציצית ותפילין וחושש שמא יעבור זמן התפילה אז יתפלל ואחר כך ילבש ציצית ותפילין:

ז) **סעי'** ב'. הגהה ולדידן דנוהגין וכו' יברך על של ראש לבד שתי ברכות. ויש אומרים דאף לפי ר"ת בזה מנהג האשכנזים אינו מברך אלא אחת. ב"ח. ר"ז אות ה'. פתחי עולם אות ב':

א) **סעי'** א'. מקום הנחתן של יד בזרוע שמאל. ואם הניחו בימינו אפילו בדיעבד לא יצא. חיים השני סי' כ"ח, יד אהרן בהגה"ט. סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין אות כ'. וכן היא לפי דברי האר"י ז"ל בשער הכוו'. דרוש ה' דהתפילין של"ל דוקא בזרוע שמאל שנותן טעם בסוד יעו"ש. ולא כמ"ש בית הרואה ד"ב ע"א והביאו הזכ"ל ח"א אות ח' דאם הניח תש"י בימין בדיעבד יצא. וזה שהניח בימינו ובירך כשחוזר להניח בשמאל כדינו צריך לחזור ולברך. בי"ע שם. ונראה דהיינו אם הניח גם תש"ר אבל אם עדיין לא הניח התש"ר ונזכר או שהזכירוהו אחרים אין צריך לחזור ולברך כיון שעדיין לא נגמר מצות ההנחה והיתה כונתו על שניהם עיין לעיל סי' כ"ה אות פ'. אבל אם גמר ההנחה שלבש גם

התש"ר

כז מקום הנחתן ואופן הנחתן. ובו י"א סעיפים:

באר הגולה
א מנחות ל"ו ל"ז
ב סמ"ק, ג מנחות ל"ו.

א א מקום הנחתן של יד בזרוע שמאל בבשר התפוח שבעצם ב שמין הקובד"ו ובית השחי ג ויטה התפלה מעט לצד הגוף בענין שכשיכוף זרועו למטה יהיו כנגד לבו ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך: הגה וצריך להניח בראש העלה הסמוך לקובד"ו אבל לא בחצי העלה שסמוך לשחי (סמ"ק) (גידם שאין לו יד רק זרוע יניח בלא ברכה) (תוס' פ' הקומץ כתבו דגידם חייב ובא"ז כתב דפטור

כף החיים

התש"ר או שלא היה לו כי אם תש"י לבדה צריך לחזור ולברך ולא אמרינן בזה סב"ל כיון דלפי דברי האר"י ז"ל לא חשיבה זו הנחה. ואם כן אם היה לו תש"י לבדה והניחה היתה ברכתו לבטלה ואם היו לו שתיהם והניחם הרי לא חלה הברכה כי אם על של ראש לבד ואם כן השתא לקיים מצות הנחת תש"י צריך לברך עליה וכנגד דברי האר"י ז"ל לא אמרינן סב"ל כמש"ל סי' כ"ה אות ע"ה. ועיין לקמן אות ז':

ב) שם שבין הקובד"ו ובית השחי. וילפינן לה מדכתיב והיה לך לאות ולא לאחרים. שלא יראו התולה ודרך האדם לגלות עד הקובד"ו ומשם ואילך מיקרי לך ולא לאחרים. לבוש. פ"ז הק"ב. שתילי זיתים אות ג' ועיין מ"ש בזה בסה"ק חקי חיים דרוש ג' להלבשת תפילין יעו"ש.

ג) שם הגהה. וצריך להניח בראש העלה הסמוך לקובד"ו וכו' פי' כל חצי העלה הנקרא זרוע הסמוך לקובד"ו כשר להנחת תפילין, כן כתב בית יוסף בשם הגהת סמ"ק ושמושא רבא. וכ"כ בש"ע לקמן סעי' ז', וכן כתב הלבוש, וכן כתבו האחרונים. ואע"ג דמרן ז"ל כתב בבד"ה דאין לסמוך על זה ולהכשיר להניח תפילין בכל חצי הזרוע כי אם במקום התופח וכו' עכ"ל י"ל דאח"כ כשחבר הש"ע חזר בו ופסק כהגהת סמ"ק ושמושא רבא, כי גם לשון הרמב"ם והטור יתפרש כך דהש"ע חברו אחר ס' בד"ה כמ"ש השכנה"ג בסופו בכללי הפוסקים אות כ"ב. וכן כתב מאמ"ר אות א', ומ"ש בסעי' ז' מחציו עד הקובד"ו לאו דוקא עד ממש לקובד"ו דהא אין תופח כ"א למטה חצי העלה הסמוך לשחי. הרמ"ג א"א אות ב', וכן כתב ר"ז אות ב'. ח"א כלל י"ד אות יו"ד. בן א"ש חי פ' חיי שרה אות ו'. אמנם דעת הגאון רבי אליהו מווילנא ז"ל בסק"ה כל הבשר התפוח שעל כל הפרק בין הקובד"ו ובין בית השחי כשר לתפילין והוא הנקרא קובד"ו בלשון הגמרא יעו"ש, והביאו בפסקי הגר"א אות א', ח"א שם, בן א"ח שם. וכתב הרה"ג בן א"ח שם. וז"ל דלכתחלה צריך לחוש לסברת הפוסקים דסבירא להו בחצי השני לא יניח תפילין אפילו על בשר הגבוה המגיע שם ולכן הלובש רש"י ור"ת ביחד יזהר לעשותם קטנים כדי שיוכל להניחם על בשר התפוח שבחצי הראשון של הפרק והיכא דלא אפשר בהכי יש לסמוך על סברת הגר"א ז"ל הנ"ל דס"ל כל בשר הקבורת ראוי להניח בו תפילין עכ"ל. ואע"ג דהח"א שם כתב דאם מניח בחצי העלה העליון לא יברך ליכא למיחש בזה לספק ברכות להקל כיון דלדידן מברכין ברכה אחת לשתיהן לשל יד ושל ראש. וגם לובש תש"י ור"ת לכן יוכל לברך גם כן ולית חששא ועי' בסה"ק קול יעקב סי' ל"ד אות יו"ד:

ד) שם בהגהה. גידם שאין לו יד רק זרוע יניח בלא ברכה. הנה בדין זה רבו הדעות. דהאור זרוע ס"ל דפטור. והתוספות פרק הקומץ דף ל"ז ע"א ד"ה אין לו זרוע וכו' ס"ל דחייב. ומטעם דפטר האו"ז המ"א סק"ג כתב דגירסא אחרת היתה לו יעו"ש. והפר"ח כתב משום דס"ל דהת"ק פליג ופטר והמ"ש הכנה"ג בהגה"ט יעו"ש. והב"ח לחלק יצא דבנחתכה למעלה מן הקבורת פטור ואין צריך להניח כלל ובנחתכה למטה מן הקיבורת חייב להניח ולברך ודלא כהרב הגהה יעו"ש. ולפי מ"ש באות הקודם בשם הגר"א דס"ל דכל העלה שבין הקוב'דו ובין השחי ראוי להניח בו תפילין אם כן הכא נמי י"ל אפילו אם נקטעה למעלה מן הקבורת יש להניח שם תפילין במקום שנשאר באותו העלה. והשבות יעקב בתשו' ח"א סי' ג' כתב דגידם שאין לו יד רק זרוע יניח תפילין בידו הימנית יעו"ש. ואח"כ כדי להנצל מן הספיקות גידם שאין לו יד זרוע בין אם נחתך למטה מן הקבורת בין אם נחתך למעלה מן הקבורת יניח בתחלה התש"י בזרועו השמאלי הנשאר ולא יברך עליה ואח"כ כשיניח תש"ר יברך עליה אם לס' האשכנזים ב' ברכות אם לס' הספרדים ברכה אחת (עיין מאמ"ר אות ב') ויכוין לפטור בזה הברכה התש"י ויתפלל בהם ואחר כך אחר התפלה אחר שחולץ התפילין מן הראש ומן היד חוזר ולובש התש"י בזרועו הימנית וגם התש"ר ולא יברך עליהם כיון דהיה דעתו לחזור וללבוש אותם. וכן יעשה מי שיבשה ידו השמאלית מחמת חולי ב"מ ונתבטלו כל הרגשותיה. ועיין בי"ע בדיני הנחת תפילין אות ט' שנסתפק בזה. ואין לומר שיניח בתחלה בימין ויתפלל בו ואחר כך יניח בשמאל דכיון דהאר"י ז"ל נתן טעם בסוד שצריך להיות התפילין דוקא בשמאל אם כן כל דבר שיש להסתפק בו נאמר שיניח בשמאל תחלה ויכוין עליו בברכת תש"ר ויתפלל בו ואחר כך יניח בימין:

ה) שם בהגהה. גידם שאין לו יד רק זרוע וכו'. אבל אם גם זרוע לא יש לו פטור לגמרי ואין צריך להניח בימין. מ"א שם. ביאורי הגר"א אות ו'. שו"ת פנים מאירות ח"ג סי' י"א. סידור בי"ע שם אות ו'. ויש אומרים שצריך להניח בימין. תפארת שמואל על הרא"ש הלכות תפילין סי' י"ח אות ב' בשם רש"ל. והביאו פתחי עולם אות ד'. על כן יניח בימין בלא ברכה ואחר כך כשיניח תש"ר ויברך עליו יכוין לפטור תפילין של יד:

ו) מי שאין לו זרוע דפטור מתש"י חייב להניח תש"ר. שאגת אריה סי' ל"ז וכתב שכן מוכח מדברי ריא"ז שהביא השכנה"ג יעו"ש. והביאו מחב"ר אות א'. סידור בי"ע שם אות ז'. שע"ת אות ד'. ודלא כתשו' צ"צ סי' ה' דהוא נגד משמעות כל דברי הפו':

ז) מי שנברא בלא זרוע שמאל אפשר לומר דכ"ע מודו דחייב בתש"י אע"פי שנחלקו בנקטעה ידו אחר שנולד. ולצאת ידי ספק ברכות יניח גם של יד ויברך על של ראש שתי ברכות ויכוין להוציא שתיהן. שבות יעקב ח"א סי' ג' יד אהרן במ"ב בהגב"י אות א'. ולדידן דאין מברכין אלא ברכה א' על שתיהן נראה דבכה"ג לא יברך אלא על מצות תפילין על של ראש ויכוין להוציא בברכה זו גם של יד.

דפטור): ב י המנהג הנכון שיהא היו"ד של קשר תפלה של יד לצד הלב והתפלה עליו לצד חוץ:

יש

באר הגולה
ד שם ל"ה. לפי הב"י והסכמת מהר"ן חביב.

כף החיים

בי"ע שם אות ח':

ח) מי שיבשה או שנקטעה ידו הימנית ואין לו במה לקשור התפילין שעל זרועו השמאלית חייב להניח על ידי סיועת אחרים שיקשרו לו התפילין. וגם קטן יכול לקשור לו דלא גרע מאשה דפטורה מתפילין ואפילו הכי יכולה לקשור ולהניח תפילין לאיש. מסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' ט' אות ה' בשם ר"ב:

ט) מי שנולד ביד ימין קטועה ולא נקטע אלא פיסת ידו ויש לו זרוע וקנה ימנית ומכל מקום אינו יכול לעשות כל מעשיו אלא בשמאלו רק שאומר שיד ימנית שלו היא בכחה ובגבורתה אצלו יותר משמאלו וכל הדברים שאינם נצרכים לפיסת היד מחזיק בין אצילי ידיו הימנית מניח תפילין ביד שמאל. דהימין לא נעשה שמאל בשביל שנחתך ולא דמי לאיטר שנחלף ימינו לשמאלו לפי שיש לו שתי ידים והם המוכיחות שנשתנו עליו טבעי בני אדם. אבל אם אין לו אלא יד אחת אין כאן הוכחה אף שאין לו יד ימנית מכל מקום מאן מפיס דהוחלפה של שמאל ונעשית ימנית ואמרינן דשמאל דקיימא קיימא ותו כיון דיד ימנית מיקרי יד לפי דעת הב"ח אזלינן בתר בריאותה וכחישותה והרי בנ"ד יש לו כח יותר בימין. תשו' שארית יהודה חאו"ח סי' ב'. פתחי עולם אות ד' ועיין מש"ל סוף אות ד'. ולקמן אות ל"ח:

י) מי שנולד בלא פיסת יד הימנית ועושה כל צרכיו בשמאל צריך להניח על השמאל ככל אדם. תשובת דברי נחמיה חאו"ח סי' י"א. ובתשו' צ"צ סי' ה' כתב דיניח תפילין בשעת תפלה בשמאלו כשלימה ויוכל לברך לד"ה למנהגינו שאין מברכין רק ברכה אחת לתש"י ותש"ר ואח"כ יניח גם על הימנית ויכול ג"כ לברך ויקרא ק"ש עכ"ל. והביאו פתחי עולם שם. ולפי מש"ל בסי' כ"ה אות ע"ח דהחולץ תפילין ע"מ לחזור וללובשו אינו מברך ג"כ לא יברך כשחוזר ולובשו בימין דבשביל תש"ר לא יברך מפני כשחלצו היה דעתו לחזור וללובשו ובשביל תש"י לא יברך מפני שהוא לובשו בשביל הספק:

יא) סעי' ב'. המנהג הנכון שיהא היוד של קשר תפלה של יד לצד הלב וכו' זה שכתב מרן ז"ל המנהג הנכון וכו' לפי שיש פלוגתא בזה דבגמרא פרק הקומץ דף ל"ה ע"ב אמרו שקשר של תפילין צריך שיהיה כלפי פנים. ופי' בב"י דבשל יד מיירי שלא יהא הקשר מבחוץ לסוף הזרוע אלא מבפנים שהוא כנגד הלב. ושאר מפרשים פירשו דבשל ראש מיירי. ובעל העיטור כתב דבמנהגא תליא מילתא ונהגו שיהא הקשר נוטה מעט לצד ימין, והרב מהר"י בן חביב ז"ל כתב שראה בעיניו שני המנהגים ובסוף דבריו כתב דמנהג השני הוא הנכון והוא שעושין קשר היוד בראש הרצועה ומכניסין כפל הרצועה בצד ימין המעברתא ונשאר הקשר והיוד אשר בו למטה מהתפלה קרוב אל הלב כמבואר כל זה בב"י ועל כן כתב מרן ז"ל בש"ע המנהג הנכון וכו' לפי שחושש לפירוש הב"י והסכמת מהר"י בן חביב וכמ"ש באה"ג, וכן מ"ש מרן ז"ל בסעי' שאח"ז המנהג הנכון לתקן שמעברתא שבה הרצועה עוברת תהא לצד הכתף וכו' לפי שבב"י הביא מתה"ד דבקצת מקומות נוהגים לתקן קשר של תש"י בענין שמניחין אותו בזרוע תהא המעברתא שבה הרצועה עוברת מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד, ובקצת מקומות נוהגים לתקן איפכא וכו' וכתב מרן ז"ל בב"י ועכשיו נהגו כל העולם כמנהג הראשון שהמעברתא לצד הכתף והקציצה לצד היד, ולכן כתב מרן ז"ל בש"ע המנהג הנכון לתקן המעברתא וכו' ונפקא מינה בזה שכיון שמרן ז"ל לא החליט הענין לאסור אלא כתב המנהג הנכון דיש להתיר בשעת הדחק כגון איטר ואין לו תש"י שעשוי היוד לצד פנים אם ילבוש אותו ביד ימין והמעברתא לצד הכתף דמותר ליקח תפילין ממי שאינו איטר ולהניח אותו בצד ימין ותהיה המעברתא לצד היד והקציצה לצד הכתף וקשר היוד יהיה לצד פנים כדי שיהיה נגד הלב, וכן מי שיש לו ספק שצריך להניח בשני הידים כמש"ל ואין ידו משגת לעשות ב' תש"י אחד ליד ימין ואחד ליד שמאל יוכל להניח תש"י שמאל ביד ימין עד"ז. וכן מי שאינו איטר והולך בדרך ואין לו תפילין ואין לו ממי לשאל כי אם מזה שהוא איטר יכול ליקח ממנו ולברך ולהניח ואין בזה חשש ספק ברכות כיון שהוא מכוין בברכה לפטור שניהם תש"י ותש"ר וכ"כ שבות יעקב ח"א סי' ג' וחלק על הרב נחלת שבעה סי' מ"א יעו"ש, והביאו יד אהרן במ"ב בהגב"י אות א'. ש"ן דף ל"ח ע"ב. סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין אות י"ב וכתב וכן עיקר, וכן הסכים ישועות יעקב אות ג', וכ"כ קיצור ש"ע סי' י"ד אות ז' ועיין ח"א כלל י"ד אות י"ג ומ"ש בנשמת אדם אות ב' שדחה דברי הא"ר אות ג' יעו"ש ומסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' ט' אות ה' ואין לחוש במה שראש הפרשה היה בצד ימין הקורא ועכשיו יהיה בצד שמאל הקורא עיין בסה"ק קול יעקב סי' ל"ב אות רי"ד, ודו"ק. ועיין עוד לקמן אות ל"א:

יב) שם יש ליזהר שלא תזוז יוד של הקשר מהתפלה. בזהר פ' פנחס דף רל"ו ע"ב החמיר מאד בזה שכתב וז"ל יוד דא אצטריך דלא יעדי כלל מגו תפלה דיד דלא יעביד פירודא וכו' ומאן דרחיק לה מאתר דא רחיק מעידונא דעלמא דאתי וכו' עכ"ל, והביאו ב"י, סו"ב אות א' ומשמע מלשון זה של הזוהר שכתב דלא יעדי כלל וכו' דאפי' אם התפלה מונחת בכיס לא תזוז יוד הקשר מהתפלה, וכ"כ מהר"י צמח ז"ל בספר זר זהב ובעו"ת דף כ"ז ע"א הגד"מ והביאו החיד"א בס' קשר גודל סי' ג' אות י"ג, ש"ן דף מ' ע"א, סידור בי"ע שם אות כ"ט, שע"ת אות ה', חס"ל סי' כ"ה אות יו"ד, בן א"ח פ' וירא אות ט"ו. על כן נהגו העולם עכשיו דמשעת עשיית התפילין אחר שמכניסין הרצועה בהמעברתא קושרין היוד עם התפלה בחוט של גיד כדי שלא תזוז לעולם ואפי' כשהיא מונחת בתוך הכיס. והקשירה תהיה עם הגיד שתפור בו הבית התיתורא ותהיה מצד התפר שלמעלה כדי שלא יהיה שום חציצה בין תפילין לבשרו ובזה נסתלק הלע"ג של שע"ת באות

באר הגולה
ה ב"י יוסף. ו סה"ש מההיא דערכין ג' חכמים י"ט.

יש ליזהר שלא תזוז יו"ד של הקשר מהתפלה: ג ה המנהג הנכון לתקן שהמעברתא שבה הרצועה עוברת תהא מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד: ד ו לא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבשרו לא שנא של יד לא שנא של ראש: הגה ודוקא בתפילין אבל ברצועות אין להקפיד (רשב"א בתשובה

כף החיים

באות הנז':

יג) **ואעפ"י** שהיוד קשורה עם התפלה משעת עשיית התפילין ואין זזה משם אפ"ה משעת הנחת התפילין אחר שקשר תש"י על הקבורת צריך לקשור היוד ברצועה עם התפלה כדי להמשיך לה ש"ע נהורין שהם כמנין רצועה עם הכולל, כ"כ הרה"ג בן א"ח ש"ב, וכ"כ החס"ל שם, אמנם בדברי האר"י ז"ל אי, מפורש זה בהדיא כאשר יראה המעיין בשער הכוונות סוף דרוש ד' דתפילין ודרוש ז' ובשער מאמרי רשב"י בהקדמת אד"ז דף כ"ז ע"ב וע"ג בהגד"מ ששם האריך הרחיב בענין זה, ובעו"ת דף ל"ה ע"ב הגד"מ ובפע"ח שער התפילין פ"ח ופי"א. אבל יש ראיה מדברי מהר"י צמח ז"ל בס' זר זהב שהבאנו דבריו באות הקודם שכתב שצריך שלא תזוז היוד של הקשר מהתפילה אפילו בהיותם מונחים בתוך הכיס, ובמקום אחר כתב וז"ל פ"א התפללתי בבית הכנסת השלם מוהר"ר שמואל ויטאל וכו' והראה אותי הסדר שהוא היה כורך והיה באופן זה כי כשהיה עובר הרצועה בזרועו היה מהדק היטב וקושר היוד עם התפילה וממשיך הרצועה אל הזרוע לעשות שאר הכריכות אבל שם בקיבורת לא עשה שום כריכה כלל ועיקר כ"א כאמור ואמר החכם הנז' שכן הרב אביו מהרח"ו למד אתו והוא עצמו הניח לו תפילין בסדר זה בפעם ראשונה שלבש תפילין שאביו הרב זלה"ה לבשם לו וא"ל הרב אביו שכן האר"י זלה"ה היה נוהג לעשות וממנו למד הרב זלה"ה וכו' ובהיותינו בבית הכנסת הנעלה כמה"ר צמח וכו' ראיתי בחלומי להרב זלה"ה אשר האמת נכון עליו ואמר לי הנה בס' הכוונות בדף עלמה שנמצאת כתוב אורך הרצועה, הנה שם תמצא ראיה יותר ברורה נכונה וחזקה והוא שתמצא ענין קשירת הש"י יקשור תחלה תש"י ויקיף ז' כריכות סביב הזרוע כנגד ז' נערות ר"ל שיקשור תחלה היוד עם התפלה של יד וזהו קשירת היוד בלבד ותיכף ימשיך הרצועה סביב הזרוע לעשות ז' כריכות ולא אמרתי כ"א קשירת היוד כדברי הרשב"י וכו' ע"כ החלום וכו' ולא נזכר בשום מקום לשון כריכות אלא קושר קשירה א' בלבד לצורך היוד עכ"ל, והב"ד ש"ן דף ל"ח ע"ב וע"ד יעו"ש ובדברינו לעיל סי' כ"ה אות ס"ו, אתה הראת לדעת כי אעפ"י שכתב מהר"י צמח ז"ל שלא יזוז הקשר של היוד מהתפלה ואפי' כשהם מונחים בכיס אפ"ה צריך לחזור ולקושרו ברצועה עם התפלה בשעת הנחה, ותימה על הש"ן שכתב בדף מ' ע"ב דאין קושרין אותה עם הרצועה בשעת הנחה והלא הוא הביא דברי הלמה הנז' וכ"מ מדברי החיד"א ז"ל בס' קשר גודל סי' ג' אות ז' ואות י"ג יעו"ש וכ"מ מדברי הרש"ש ז"ל בס' נה"ש דף י"ג ע"א בהגד"מ שכתב וז"ל ובקושרו היוד של התפילין עם הבית יכוין להעלות הדעת ק"ל הנז' דנוק' עם הלבוש דיסוד דז"א ולחברו עם המוחין דחו"ב שהם הבית של תש"י העומד ברישא דנוק' וגם יכוין לקשרא שכינתא עם בעלה שהם סוד שילוב הוי"ה ואדנות ולהמשיך להם ש"ע נהורין שהם מספר שני אל אלהים כמספר רצועה עכ"ל, א"כ משמע שצריך לקשור היוד ברצועה עם התפלה בשעת הנחה ולכוין, וכ"מ בהדיא מדברי מ"א פי"ד מתיקון תפילין אות ז' ופ"ב מהנחת תפילין אות ד' יעו"ש, וכ"כ בסידור הגאון רבינו אליהו מווילנא בכוונות תפילין דף כ"ד ע"א וז"ל והרצועה ו' ז"א, כונס הנוק' ע"י אות יוד שהוא קשר ש"י ואז הוא ג"כ כנוס וקשור עמה ע"י היוד כי ו' עם יוד קשור תמיד גוף וברית וכשהברית מתיחד הוא ג"כ קשור עמה דכל חמודותיה ביה עכ"ל, וכ"כ בביאורו על הק' התיקונים דף יוד ע"ב על תיבות ות"ת איהו כונס באות יוד עם ה' תתאה וכו' יעו"ש, הרי מוכח בהדיא שצריך לקשור הרצועה שהיא ו' עם היוד שהיא קשר תש"י כמ"ש החס"ל ובן א"ח ודלא כמ"ש הש"ן, ועיין עוד לקמן אות ל"ו:

יד) **סעי'** ג'. המנהג הנכון לתקן שהמעברתא וכו' עיין מש"ל אות י"א:

טו) **סעי'** ד', לא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבשרו וכו' בזבחים דף י"ט ע"א מבעיא אם כהן היה ושערו הוי חציצה לענין בגדי כהונה או לא ולא איפשיטא, ופי' רש"י ז"ל יצא שערו מראשו למטה עד שנכנס בין כתונתו לבשרו מהו וכו' עכ"ל, ופסק הרמב"ם פרק יו"ד מהלכות כלי מקדש דלכתחלה חיישי', והביאו מחה"ש סק"ד וכתב וז"ל אפשר בשער שכלפי הפנים שהן שערות קצרות אמרינן היינו רבותיה, ושער בית השחי יוכיח דלא נסתפק הש"ס אי חייצי בבגדי כהונה, וכן כהן גדול יוכיח שהיה מסתפר כל ערב שבת ולא היה מגלח בתער אלא במספריים, ולא היה מגלחן כעין תער אלא היה מניח מעט מן השערות כמ"ש ביחזקאל כסום יכסמו את ראשיהם. וכמבואר בסנהדרין דף כ"ב. ועי' בהרמב"ם פ"א מהי' כ"מ ובהשגות הראב"ד שם, ואעפ"כ היה מניח תפילין של ראש. ששערו היה מגולה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין, אע"כ ששער מועט אינו חוצץ דהיינו רבותיה, אבל נגד העורף שהם גדולים ויוצאים חוץ ממקומם וכמ"ש רש"י באיבעיא דהש"ס דלעיל שם הוי חציצה וכו' ומה"ט רע עלי המעשה אותם המגדלים בלוריתיהם מלבד כי הוא דרך גאון וגאוה ויש קצת איסור ממ"ש ביו"ד סי' קע"ח יש בו איסור בהנחת תפילין כיון שגדולים הרבה ליכא למימר היינו רבותייהו וחוצצים, ומשום מעשה אנשים הללו ליכא למימר היינו רבותייהו, ואפי' לדעת הרשב"א שאמר להלכה ולא למעשה דברא לא קפדינן אחציצה, מ"מ אפשר כה"ג מודה הרשב"א וכמו שאסור לדידיה על כובע עבה, וכמ"ש מ"א סק"ז משום דלא מיקרי הנחה ע"ג מקום שמוחו של תינוק רופס, וה"ה הני שערות מרובים ה"ה כובע עבה עכ"ל, והב"ד פתה"ד אות ג', פתחי עולם אות ח', וכ"כ

קיצור

בתשובה סי' תכ"ז): ה ז אדם שהוא עלול לנזילות ואם יצטרך להניח תפלה של ראש על בשרו לא יניחם כלל יש להתיר לו להניח תפלה של ראש על הכובע דק הסמוך לראש ויכסם ח מפני הרואים: הגה והמניחים בדרך זה לא יברך על של ראש רק יברך על של יד להניח (לדעת רשב"א):

ואטר

באר הגולה
ז תשובת הרשב"א לדעת הרשב"א
ח בית יוסף

כף החיים

קיצור השל"ה סי' יוד אות ו', בן איש חי פ' חיי שרה אות ה'. מיהו הפרמ"ג בא"א אות ד' כתב דדוקא שער ארוך היוצא שלא במקומו הוא חוצץ אבל במקומו בין עיניך ולואר אחת היא ואינו חוצץ יעו"ש. וכיוצא בזה כתב הרב מ"ק דשער הראש היורד למטה דלאו מקום רביתיה הוא חוצץ ויש להסתלק מן הספק יעו"ש. וכ"כ פני אריה סי' ו' וז'. והב"ד עיקרי הד"ט סי' ב' אות פ"ג, אבל אותם המגדלין בלוריות לפניהם ובשעת הנחת תפילין נותנים את השערות למעלה על הראש ועליהם הקציצה שלא יהיו השערות תלויות למטה בין עיניהם נראה דלכ"ע הוין חציצה דלאו היינו רביתייהו, פתח הדביר על קיצור הש"ע שם:

טז) **שם** לא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבשרו וכו' הגה מתה ועפר לא מבעיא דחוצץ, זבחים שם, מ"א סק"ד, א"ר אות ד' ר"ז אות ז', ש"ץ דף ל"ח ע"א, ובשל"ה כתב לרחוץ מקום הנחת תפילין, מ"א שם, ר"ז שם, ש"ץ שם, חס"ל אות ג' ופשוט שנוהגים כן צריכין לנגב המקום היטב אי משום כבוד תפילין ואי משום שהמים אפשר שהם מפסיקין ובעינן שהתפילין יהיו על בשרו ממש דוגמא דבגדי כהונה כמ"ש הרא"ש, ברכ"י אות א' ועיי"ש. ש"ץ שם, שע"ת אות ו' ועיי"ש שכתב דנראה דהשל"ה כ"כ לפי שהמשכים לחצות נותן אפר תחת פאר וכשרוצה להניח תפילין צריך לרחוץ המקום משום כבוד תפילין וכן הוא בכתבי האר"י ז"ל עיי"ש עכ"ל, והא דאמר משום כבוד תפילין ולא אמר משום חציצה נלע"ד דאי משום חציצה היה די להסיר אותה במפה או במסרק אבל משום כבוד תפילין צריך לרחוץ אותו במים כדי שיהא נקי יפה, ובזה נסתלקה קושית יפה ללב בחו' ב' על השע"ת:

יז) **אבק** עפר איבעיא שם ולא איפשיטא. ופי' רש"י דק ואינו מרגיש בו עכ"ל, ויש ליזהר בזה לכתחלה וכמ"ש הרמב"ם פרק יוד מה' כלי מקדש, על כן לפעמים כשמנשב רוח חזק ומעלה אבק על שער ראש האדם מקום הנחת תפילין צריך לרוחצו:

יח) **בשו"ת** פני אריה סי' ו' כתב דאבק לבן שמפזרין כיון שהוא לנוי אינו חוצץ. ואני אמרתי בחפזי דיש להשיב ממ"ש בברכ"י סי כ"ז [הב"ד לעיל אות ט"ז] דאפילו דבר שאינו חוצץ יש להקפיד דבעינן על בשרו ממש כבגדי כהונה עי"ש, ולרך עיון בדבר, קשר גודל סי' ג' אות ל"א:

יט) **לא** יפה עושים קצת הנוהגים לכרוך הרצועה ביד תחת התפילין דהוי חציצה, לב"ש על מ"א סק"ה וכן לפי דברי האר"י ז"ל אין נכון לעשות כן כי זו בחי' בפ"ע וזו בחי' בפ"ע ואיך יפסיק בה בין תפילין לבשרו, ועיין לעיל אות י"ג ובסי' כ"ה אות ס"ז:

כ) **שם** בהגה. ודוקא בתפילין אבל ברצועות אין להקפיד. הט"ז סק"ד והמ"א סק"ה תמהו על מור"ם ז"ל בזה שהרי הרשב"א ז"ל בעצמו סי' תתכ"ז כתב זה להלכה ולא למעשה ואמר ז"ל בתר מנהגא כמ"ש בירושלמי כל הלכה שהיא רופפת בידך ואינך יודע מה טיבה צא וראה מה ציבור נוהגין ונהוג כן כמבואר כל זה בב"י יעו"ש והרב הלבוש כתב נוהגים להקפיד במה שצריך לקשירה בין בראש בין ביד. וכתב הט"ז שם ונכון הוא וכן כתב עו"ת אות ד'. א"ר או' ד' יד אהרן בהגב"ט. ר"ז אות ז'. ש"ץ דף ל"ח ע"א. סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין או' י"ז. שתילי זיתים אות י"א. ולכתחלה אף ברצועות נמי ראוי להניחם על בשרו ובשל ראש מה שתלוי על בגדיו אין להחמיר כלל. פרמ"ג במש"ז אות ד'. וכן כתב שתילי זיתים שם דבמקומו נוהגים להקפיד אף במה שאין שייך לקשירה ובשו"ת יד אליהו סי' ג' העלה דחציצה בחנם בלי צורך פשיטא דאינו נכון אף ברצועות אבל ביש לו איזה צער או קפידא בדבר שרוצה לעשות כן אין להקפיד כלל ברצועות יעו"ש. והביאו בי"ע שם וכתב וכן עיקר. ועיין במ"א שם:

כא) **הלובש** בתי עינים יזהר שלא יתחוב אותה בין הרצועה ובין בשרו אלא יתחבם בין הרצועה ובין הכובע ואם אי אפשר לו בנ"ה צריך ביזהר בזה לפחות בק"ש וברכותיה ובתפילת העמידה. הרה"ג החסיד בן א"ח פ' חיי שרה אות ה'. ואנ א"א לו גם בזה כבר כתבנו לעיל בשם יד אליהו דמותר, ועיין עוד לקמן סוף אות כ"ט:

כב) **אסור** להניח תפילין של ראש על השער נכרי שלובשים על ראשם הנקרא פירוקא"ה בלע"ז, תשו' דבר במושל סי' רל"ב, והביאו יד אהרן בהגב"ט. סידור בי"ע שם אות ך', וכן כתב החס"ל אות ג':

כג) **סעי'** ה'. אדם שהוא עלול לנזילות וכו'. פי' שיש לו מכאוב בראשו ואם יגלה ראשו יזיק לו הקרירות, וכיון שיש דעות דס"ל בתש"ר אין חשש בחציצה דהא כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ולא נאמר בין עיניך אלא לסיום מקום. זה שהוא אנוס יסמוך על זה. ומכל מקום יניחם על כובע דק שאז יוכל להניח כנגד מקום שמוחו של תינוק רופס. משא"כ בכובע גדול. ט"ז סק"ה. מ"א סק"ז. ד"מ ח"א הא"ח סי' ז'. יד אהרן מ"ב בהגב"י אות ג'. מיהו הב"ח החמיר וכתב דאין להקל כלל אף למי שעלול לנזילות להניח תפילין של ראש על כובע דק בשעת קריאת שמע ותפלה. אלא כדי לצאת ידי חובתו גם לדעת הרא"ש והטור צריך שבשעת הברכה ובשעת קריאת שמע ותפלה יהיו על בשרו בלי חציצה כלל יעו"ש, והביאו עו"ת אות ה', שכנה"ג בהגב"י אות ב' וכתב וכן עמא דבר. וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות ז'. אמנם אם גדל עליו הכאב מאד ולא יוכל להניחם אם לא בדרך זה ודאי שיש לסמוך על דברי מרן ז"ל והאחרונים ואפי' אם ישארו על כובע הדק בשעת קריאת שמע ותפלה כיון דלא אפשר בענין אחר וזה יותר טוב משלא יניח תש"ר כלל, ובתשב"ץ סי' ל' כתב דאין להניח תפילין על הכובע דק על ראשו ומותר לכסות אותם בסודרו. והא

דאמרינן

באר הגולה
ם מנחות ל"ז
י הרא"ש בשם בעל התרומה
כ טור והגהה סמ"ג ז' והגה' מיי' בשם רבי יחיאל

ו ם ואטר יד ימינו אם עושה כל מלאכתו בשמאלו מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם ואם שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם ואם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין. י י"א שיניח תפילין ביד שתש כח דבעינן יד כהה כ וי"א שהיד שכותב בה היא חשובה ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שכנגדה: (הגה והכי נהוג):

אעפ"י

כף החיים

דאמרינן וראו כל עמי הארץ וכו' היינו שיהיו בראש במקום שהם נראים יותר. וראו כמו ושמעו וכל העם רואים את הקולות יעו"ש והביאו שע"ת אות ח' והכל לפי מה שהוא אדם מה שיכול לעשות ולזהר במצות ה' יותר יעשה ותע"ב:

כד) **שם** יש להתיר לו להניח תש"ר על הכובע דק וכו' מי שיש לו נתק בראשו וזימנין דניזוק וגם מתלכלכין טוב שיניחם על כובע הדק. ברכ"י אות ג' בשם דבר משה חא"ח סי' ז'. ש"ץ דף ל"ח ע"א. זכ"ל ח"א אות ת'. סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין אות כ"א ועיין בס' ראש משביר ח"א סי' ב' דשקיל וטרי בהאי עניינא והעלה דאין להניח על הכובע יעו"ש. והביאו דברי מנחם בהגה"ט אות ב'. ועכ"פ בשעת ק"ש ותפלה ישתדל שיהיו בלא חציצה כלל. חס"ל אות ד':

כה) **שם** יש להתיר לו להניח תש"ר על הכובע דק וכו' וכן מי שיש לו מכה בידו ולא סגי בלא"ה מותר להניח תש"י על הסמרטוטין שע"ג המכה, רק שיכסם בבגד משום דכתיב והיה לך לאות על ידיך ולא לאחרים לאות. מ"א סקי"ו וכ"כ א"ר אות ה'. וכ"כ ח"א כלל י"ד אות י"ד. ר"ז אות ח'. פרמ"ג במש"ז אות ו' ואות ז'. ש"ץ שם. חס"ל שם. וגם בזה כתב החס"ל בשעת ק"ש ותפלה ישתדל שיהיו בלא חציצה כלל:

כו) **י"א** דוקא להניח על הסמרטוטין דאינו רק משום חציצה אבל על בגד אסור אע"ג שילבוש עליו בגד אחר. ת"ש שם. וכ"כ אה"ח והביאו פתחי עולם אות ט'. וי"א דלא שנא. ר"ז שם. סידור בי"ע שם אות כ"ב. וכל זה אם המכה היא בכל חלי עלם הסמוך לקובד"ו לדברי מרן ז"ל ולדברי הגר"א אם היא בכל מקום בשר התפוח שבעלם הקובד"ו ובין בית השחי כמש"ל אות ג', אבל אם יש מקום פנוי שאין בו מכה וראוי להניח בו תפילין מניח שם ואין להניח ע"ג הסמרטוטין משום חציצה והוא פשוט. אמנם הנראה שיש לסמוך בזה על דברי הגר"א ז"ל ולהכשיר כל בשר התפוח שבכל אותו העלם אם יש בו מקום להניח תפילין כי זה יותר טוב מלהניח על גבי הסמרטוטין ויהיה חציצה. עיין לקמן אות כ"ט:

כז) **שם** על הכובע דק וכו' אבל על כובע עבה אסור להניחם דלא מיקרי הנחה על הראש מקום שמוחו של תינוק רופס. ר"ז אות ז'. בי"ע שם אות ד'. והח"א כלל י"ד אות י"ד כתב הטעם דאין מניחין כובע עב מפני שאינו יכול להניחו על הראש במקום שמוחו של תינוק רופס. וכ"כ הפרמ"ג במש"ז אות ה' ונפקא מינה דלטעם המ"א בעינן דק ממש כדי שיהא סמוך לראש אבל אם הוא עבה לא מיקרי הנחה על הראש. ולטעם הח"א והפרמ"ג לא בעינן דק ממש אלא כל שיכול להניחו על הראש במקום שמוחו של תינוק רופס. וכ"כ המאמ"ר אות ה' דלא בעינן דק ממש ויכול להניח על כיסוי ששוכבים בו בלילה הנקרא בריט"ו וכיוצא בו וכ"ש מי שיש לו מיחוש הראש דנוהגים לשום עוד סודר על גובה מלח ועל מקום הנחת תפילין. ולא הוציאו אלא כעין מגפת שקורין טורבא"ן או כובע שלנו הנקרא קאפיל"ו דבאלו א"א לכוין להניחם במקום שמוחו של תינוק רופס יעו"ש, ועיין לעיל אות כ"ג:

כח) **שם** ויכסם מפני הרואים. כדי שלא ילמדו הרואים להניחם על הכובע בלא סיבה מספקת. ב"י. ועי' ט"ז סקי"ו ופרמ"ג במש"ז אות ו':

כט) **שם** הגהה, והמניחים בדרך זה לא יברך על של ראש רק יברך על של יד להניח. ויכוין להוציא גם של ראש בברכה אחת. עו"ת א' ה'. וכ"כ ח"א שם. ר"ז שם. פרמ"ג שם. וה"ה אם מניח של יד בדרך זה (דהיינו על סמרטוט) לא יברך על ש"י דהא י"א דחציצה פוסלת. מ"א סקי"ח. וכ"כ ח"א שם. ר"ז אות ח'. ש"ץ דף ל"ח ע"א. סידור בי"ע שם אות כ"ב. חס"ל שם. מיהו על תש"ר מברך שתים פרמ"ג במש"ז אות ה' ואות ו' ובא"ח הות ח'. וזהו לסברת מור"ם ז"ל דס"ל דמברכין על תש"ר שתים כמ"ש סי' כ"ו סעי' ב' בהגהה אבל לס' מרן דהאן מברכים על תש"ר אלא אחת כמ"ש מרן ז"ל שם גם כאן אין לברך כ"א ברכה אחת על תש"ר והיא על מצות ויכוין לפטור תש"י וכן אם הוא מניח תש"ר על כובע דק מברך על ש"י להניח ופוטר את ש"ר ואם אינו לובש כ"א תש"ר לבדו על הכובע ואינו לובש תש"י מאיזה סיבה לא יברך על תש"ר מחמת הפלוגתא, אבל אם יש מכה במקום כריכת הרצועה ויש עליה סמרטוט מותר להניח ולברך אף ע"ג שיש חציצה בין הרצועות: ח"א שם. וכ"כ המ"א סקי"ה יעו"ש. ועי' מש"ל אות ך':

ל) **אם** שכח והניח תפילין עם התיק שלהם ובירך עליהם אין צריך לברך שנית. אבל אם התיק מכסה גם למטה תחת המעברתא והיתורא דאז הוי חציצה צ"ל שנית. מסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' יו"ד אות ד'. ולדידי צ"ע אם יוכל לברך שנית בענין זה כיון דיש פלוגתא בזה אם חציצה פוסלת בין בתש"י בין בתש"ר כאשר יעויין בב"י ובדברינו לעיל אות כ"ג ואות י"ט. על כן אם אירע כזה ישתדל לשמוע הברכה מאחרים אם אפשר ויתכוין לצאת או יהרהר הברכה בלבו. ועיין מש"ל סי' ח"י אות ז'. ועוד עיין פתחי עולם סי' כ"ז אות ל"ג מ"ש בשם פ"ת שהצריך עיון על זה ממקום אחר:

לא) **סעי'** ו' אטר יד ימינו וכו' הכי איתא בפ' הקומץ דף ל"ז ע"א ה"ר אטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו. והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאלו של כל אדם אמר אביי כי תניא ההיא בשולט בשתי ידיו ע"כ,

ולשון

ז ל אעפ"י שיש לאדם מכה במקום הנחת תפילין יניח תפילין כי מ מקום יש בזרוע להניח שתי תפילין

באר הגולה
ל בית יוסף מלא כתוב. מ עירובין

כף החיים

ולשון זה נוכל לפרש דלא מקרי אטר ומניח תפילין בימינו שהוא שמאלו אא"כ הוא שולט בכל דבר בשמאלו בין בכתיבה בין בשאר מלאכות אבל אם הוא כותב בימין ושאר מלאכות עושה בשמאל או איפכא מניח בשמאל כל אדם דכל שאינו עושה כל מלאכתו הצריך לו בשמאל מיקרי יד כהה דהא אינה יכולה לעשות לו כל מלאכתו. ואף על גב דבימין נמי אינו יכול לעשות כל מלאכתו מכל מקום אמרינן מה ראית וכו' ושדינן ליה ארובא דעלמא. מיהו הרא"ש כתב בהלק"ט סי' י"ח בשם סה"ת והביאו ב"י דאדם הכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה בימין או כותב בימין ושאר רוב מעשיו עושה בשמאל זה הכלל יניח תפילין ביד שתש כחה כרב אשי דדריש יד כהה ולא אזלינן בתר כתיבה עכ"ל וכתב ב"י דכן נראה שהוא מסקנת המרדכי. ובסמ"ק כתב דאם כותב בימינו ושאר כל מלאכתו עושה בשמאלו הוי כשולט בשתי ידיו ומניח תפילין בשמאל. ושני סברות אלו הביאם מרן ז"ל בש"ע בשם י"א וי"א. ובהרגיל עצמו לעשות מלאכה בשמאל כתב שם המרדכי דלא הוי הרגלתו כלום למיקרי אטר אא"כ נולד כן וכו' ויש לדחות דהיינו הך דמשני בשולט בשני ידיו. ומיהו נראה לר"ן דבעיקר כח תליא מילתא ע"כ. והביאו ב"י. וא"כ בזה דהרגיל עצמו נמי בפלוגתא שניא וכ"כ המ"א סק"ט. אמנם הרב מהר"י למח בס' זר זהב האריך והרבה בראיות שאטר יד ימינו אינו רשאי לשנות משאר כל אדם שלא לשנות הסדר העליון יעו"ש. והביאו ש"ן דף מ' ע"ג. בנ"ת אות י"א. יפה ללב אות ג'. בן איש חי פ' חיי שרה אות ז', וכ"כ בס' נגיד ומצוה יעו"ש. והאמת אתו שכן האר"י ז"ל בשער הכוונות דרוש ז' דתפילין נתן טעם בסוד שצריך להיות תש"י דוקא בזרוע שמאל יעו"ש. על כן מי שהוא אטר ועושה כל מלאכתו בשמאל בין הכתיבה בין שאר מלאכות דזה לכ"ע הוי אטר מניח תפילין ביד שמאלו שהוא ימין של כל אדם ומברך עליו ומתפלל בו כיון דדין האטר נזכר בגמרא רק אחר התפלה כשיחלוץ התפילין חוזר ומניח ביד שמאל של כל אדם כדי לצאת י"ח לדעת מהר"י למח והאר"י ז"ל ולא יברך עליו כ"א בלא שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו ויקרא בו ק"ש. וכ"כ בן א"ח שם. וזה שחוזר ולובש בשמאל כל אדם אם ידו משגת יעשה שני תש"י כדי שיהא הנחת תפילין על הסדר המעברתא לצד הכתף והקציצה לצד היד והיוד לצד הלב. ואם א"א לו ישאל תפילין מאחר או יהפוך התפילין ויהיה המעברתא לצד היד והקציצה לצד הכתף כדי שיהיה היוד לצד הלב כמש"ל אות י"ח. אבל אם כותב בימין ועושה שאר מלאכתו בשמאל או איפכא וכן מי שהרגיל עצמו לעשות מלאכה בשמאל זה יניח בשמאל כל אדם ויברך עליו ויתפלל בו. דכיון שיש בזה מחלוקת הפוסקים אמרינן דעת המקובלים תכריע ולא חיישינן לספק ברכות. כמש"ל סי' כ"ה אות ע"ה יעו"ש. ועוד כיון שהוא ספק שיש בו מחלוקת הפוסקים שדינן ליה בתר רובא דעלמא. ואע"ג דמרן ז"ל כתב בזה י"א וי"א. ובי"א בתרא כתב לילך אחר הכתיבה וק"ל דדעתו ז"ל לפסוק כדיעה שנייה קים לן אלו היה רואה דברי האר"י ז"ל גם הוא היה פוסק כן וכמש"ל סי' כ"ה אות ע"ה, ניהו הרוצה להחמיר ולהניח גם ביד ימין דכל אדם אחר התפלה תע"ב, ומ"ש החס"ל סוף אות ה' דאיש כזה יניח תפילין בב' ידיו בשעת ק"ש וכו' אינו נראה ועוד דהיכא חשש דבל תוסיף. כמ"ש יפה ללב שם וכ"כ בן א"ח שם אלא מ"ש הוא העיקר ודע דנפקא לן עוד מזה ממ"ש לענין כתיבת תפילין דדרשו שם במנחות וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשורה בימין וא"כ צריך לכתוב ביד שקושר בה תפילין ואע"ג דרש"י ז"ל שם כתב דרוב בני אדם כותבין בימין וכו' משמע דבדיעבד כשר אם לא כתב ביד ימין אין כן דעת הפוסקים אלא אפי' בדיעבד פסול כמ"ש בסי' ל"ב סעי' ה' ובדברינו לשם בס"ק קול יעקב יעו"ש. וא"כ מי שהוא כותב ביד ימין ועושה מלאכתו בשמאל או כותב בשמאל ועושה מלאכתו בימין כיון שכתבנו שצריך להניח תפילין בשמאל כל אדם צריך לכתוב תפילין דוקא ביד ימין של כל אדם כיון שקושר בה תפילין. ועיין מ"ש בקול"י לסי' ל"ב אות כ"ה. ואם הוא כותב בשמאל של כל אדם• וגם כל מלאכתו עושה בשמאל של כל אדם שכתבנו לפום דינא צריך להניח בימין של כל אדם ומברך עליו אלא רק שצריך לחוש לס' מהרי"ן ולהניח תפילין אחר התפלה בשמאל של כל אדם גם בכתיבה כן דבעל נפש יחוש לסברת מהרי"ן דלסברתו צריך לכתוב בימין של כל אדם שקושר בה תפילין וא"כ נלאה אליבא דכ"ע צריך לקנות תפילין דוקא ממי שכותב בימין של כל אדם וגם שאר מלאכתו עושה בימין של כל אדם וכ"כ מהרי"ח בספר רב פעלים חא"ח ח"ב סי' ט' יעו"ש. אמנם לפום דינא אם כותב בשמאל של כל אדם וגם כל מלאכתו עושה בשמאל של כל אדם שהוא ימין דידיה מותר וכמ"ש מרן ז"ל בסי' ל"ב סעי' ה' ועיין קול יעקב סי' ל"ב אות כ"ד:

לב) **סעי'** ז'. אעפ"י שיש לאדם מכה וכו' ואם יש לו מכה בכל זרועו פטור מתש"י. עיין סי' ל"ח סעי' ט'. מ"א ס"ק י"א. ר"ז אות ח'. סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין אות י"ג. ואם אינו מצטער כ"כ מניח תש"י ע"ג סמרטוטין בלא ברכה כמש"ל אות כ"ה ואות כ"ו. אבל אם המכה גדולה וצער גדול יש לו אין להניח אפי' נשאר מקום דמצטער פטור כמ"ש סי' ל"ח סעי' ט'. וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות י"א. ומיהו טוב וישר הוא ליישב דעתו ולקיים המצוה כדי שלא יהיה אותו היום חסר מן המצוה כי מה שאינו נעשה היום אינו נעשה ביום אחר כי בכל יום ויום יש בירור ותיקון בפ"ע כמ"ש האר"י ז"ל בשער המצות פ' בשר סיני ובע"ח שער ג' פ"ב. וכ"כ הרש"ש ז"ל בהקדמת רחב"ש דף ב' ע"ג. ומ"ש הפרמ"ג שם ופתחי עולם אות ט"ז דאם המכה בכל מקום התפילין יניח בימין בלא ברכה. א"כ כן לפי דברי האר"י ז"ל שכתן טעם בסוד שצריך להיות תש"י בזרוע שמאל דוקא אלא טוב יותר להניח על הסמרטוטין וביד שמאל מלהניח בימין בלא שמרמוזין כי שם אינו מקום תפילין:

לג) **שם** כי מקום יש בזרוע להניח ב' תפילין וכו' עיין מש"ל אות נ':

באר הגולה
ל"ז. נ מנחות ל"ה לדעת הרמב"ם בפרק ג' מה"ת וסמ"ג בשם הרי"ף ס בית יוסף. ע מנחות ל"ז

תפילין כי העצם הסמוך לבית השחי מחציו עד הקובד"ו ה"א מקום הנחת תפילין: ח נ אורך רצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח על אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו שלשה כריכות ויקשור ס ונוהגין העולם לכרוך על הזרוע ששה או שבעה כריכות: הגה ואין לכרוך הרצועה על התיתורא כדי לחזקה על היד (מהרי"ל): ט ע מקום הנחת תפלה של ראש

כף החיים

לד) **סעי'** ח'. ויכרוך ממנה על אצבעו שלשה כריכות וכו' היינו שיכרוך על אצבע האמצעי הנקרא אמה ג' כריכות, וכריכה העליונה הוי' בפרק האמצעי של האצבע הזה וב' כריכות התחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד, כמש"ל סי' כ"ה אות ע' בשם האר"י ז"ל. ועיין שם עוד אות ס"ח;

לה) **שם** ונוהגים העולם לכרוך על הזרוע ששה או שבעה כריכות, ובכוונות כתוב שצריך לכרוך ז' כריכות על הזרוע בסוד שבע הנערות הראויות לתת לה, והב"ד לעיל סי' כ"ה אות ס"ז יעו"ש. ואם מצטרפות ב' חצאי כריכות דתחלה הכריכות וסופן למנין ז', נחלקו רבותא ז"ל, הרב מוהרי"ר אהרן משה ז"ל ס"ל דלא מצטרפי ובעינן ז' כריכות שלמות אך הרב שם חדש ז"ל בסוף ח"א דף קכ"ו הביא דבריו וחלק עליו וס"ל דמצטרפי יעו"ש, והב"ד פתה"ד אות ד'. אמנם מדברי האר"י ז"ל הנזכר בהם טעם בסוד משמע דלא מצטרפי דבעינן ז' כריכות שלימות וכן פסק הרה"ג החסיד בן א"ש חי פ' וירא אות ט"ו:

לו) **שם** הגה. ואין לכרוך הרצועה על התיתורא וכו' והטעם כתוב שם בדרשות מהרי"ל שצריכין להיות התפילין של ראש שאינם מסודקין. והביאו הכנה"ג בהגה"י אות ד'. וכתב עליו וז"ל ולא נהירא דבתפילין של ראש כתיב והיו לטוטפות בין עיניך ובשל יד כתיב וקשרתם ואעפ"י שהוא ז"ל כתב דוקשרתם תתקיים במה שקושרים הרצועה תוך המעברתא, זאת אינה קשירה אלא תליה דומיא דתפילין ש"ר הילכך לית דחש להא דמהרי"ל ז"ל ואם הלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר שכל העולם נוהגים לקשור המעברתא עם הרצועה וכו' עכ"ל. וכ"כ מו"ק בזה הסי' ובסי' כ"ח ובספרו עמודי שמים דכ"ט סע"ב. וכ"כ המחב"ל או' ה' ובס' אור לדיקי' ד"י ע"ג או' ו' יפ"ל או' ו' וכ"כ אנן לעיל אות י"ג בשם האר"י ז"ל והאחרוני' יעו"ש. ומ"ש הלבוש טעם להגהה זו כתב עליו דברי חמודות או' מ"ד דדברים אלו בדה מלבו משום שלא ידע איה מקומה של הגהה רבו ואינו יעו"ש. ועיין להרב יפ"ל ז"ל שם שדחה דברי הלבוש הנ"ל ממקום אחר ולא זכר דברי חמודות הנז:

לז) **יש** ליזהר כשחולץ התפילין ורוצה לקשור הרצועה עם הבית כדי שלא ישמטו שלא יכרוך הרצועה על המעברתא ועל הרצועה או על הבית והרצועה אלא יכרוך על הרצועה היוצאה מן המעברתא בקירוב ועל הרצועה הכרוכה ובזה יתקשר הבית עם הרצועה אבל לא יכרוך הרצועה על המעברתא ועל הרצועה ויקשור מפני שכל אחד יש לה בחי' קדושה בפ"ע. כמבואר בשער הכוונות בדרושי התפילין דרוש ז' וסוף דרוש ד'. ופע"ח שער התפילין פי"א. וגם לפי הפשט יש פלוגתא אם יש להניח הרצועה על הקציצה כי לדברי המו"ק יש קדושה ברצועה כמו הקציצה ומותר להניח ולדברי הט"ז סק"ט אסור עיין הרמ"ג במש"ז אות ט' ובפתיחתו לסי' ל"ב (והיא סוף סי' ל"ב בא"ח) ויפה ללב אות ה'. ע"כ יש ליזהר בזה. ומה שאנחנו קושרים היוד עם הבית ברצועה בשעת הנחה שאני לא כן בחגם עיין מו"ק שם. ועוד עיין במ"א סי' כ"ח סק"ד ובדברינו לשם אות יו"ד:

לח) **סעי'** ט'. מקום הנחת תש"ר מתחלת עיקרי השער במצחו וכו' וכל התפילין צריכים להיות מונחים במקום שיש קרחה דהיינו שיהיה קצה התחתון בעיקרי השער. ט"ז סק"י. והב"ד יד אהרן בהגה"ט וסו"ב אות ג' וש"ך דף ל"ז ע"ד. והרב בית יעקב סי' קל"ה השיג על הט"ז וכתב דהנחת תפילין דהויא בתחלת עיקרי השער היינו התיתורא שיתחיל משם ולא הקציצה יעו"ש. והביאו יד אהרן שם וש"ך שם. ואיננו כי גם דברי הט"ז יתפרש כן. וכ"כ מאמ"ר אות ח'. פרמ"ג במש"ז אות יו"ד. וכתב דלא כדמשמע בא"ר אות יו"ד דתחלת קצה הקציצה הוי' מונחת במקום שמתחילין עקרי השער במצח אלא כי גם התיתורא כולה תהיה במקום שער. וכ"כ ר"ז אות י"ד שקצה התחתון של התיתורא יהיה מונח על מקום התחלת עיקרי השער במצח. וכ"כ קיצור ש"ע סי' י"ד או' ג'. וכ"כ הברכ"י בשיו"ב אות א' בשם דברי יוסף סי' ס"ג. וז"ל יניח הקציצה של ראש מיושבת ומושכבת על הראש. ומתחלת עיקרי שער הפדחת יניח התיתורא עכ"ל. וכתב ודלא כגן המלך סי' קנ"ג. וכ"כ בספרו קשר גודל סי' ג' אות יו"ד. והביאו ש"ץ שם. סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין אות י"ד. שע"ת אות ט"ז. ודלא כשעה"ת אות ח'. ובשל"ה כתב שיהא נראים קצת השערות למטה מן התפילין ונתן הסי' במ"ש ושביביו נשערה מאד. והביאו סו"ב או' ד' חס"ל אות ב' שתילי זיתים אות כ"ג. ואיש זקן שנשרו שערות ראשו ונקרח אעפ"י שאין להם עתה שער בראשם יניחו התפילין במקום שהיה בו שער מקודם. וזה ניכר בחוש שיש הפרש בין עור הקרחת לעור המצח שאין צומח שם שער אצל כל אדם. בן א"ח פ' חיי שרה אות א':

טל) **שם** מקום הנחת תש"ר מתחלת עיקרי השערות וכו'. ועיקרי השערות לא מי שיש לו שערות ארוכות ושוכבים עד חצי מצח ומניח שם תפילין רק תחלת מקום התפילין מתחלת עיקר השער. פרמ"ג שם ר"ז שם קיצור ש"ע שם. בן א"ח שם:

מ) **שם** מקום הנחה תש"ר מתחלת עיקרי השערות וכו'. תפילין שהניחם למטה מצמיחת השערות וכן הקשר שהניח למטה מצמיחת השערות על הצואר (ועיין לקמן אות מ"ג) לא די שלא קיים המצוה אלא שמברך ברכה לבטלה. שלטי הגבורים אשר סביב המרדכי בפרק במה מדליקין. כנה"ג בהגה"ט. עו"ת אות ח'. ט"ז סק"י. א"ר אות י"א. סו"ב אות ד'. תפלה לדוד דף ך' ע"א. ש"ץ דף ל"ז ע"ד. חס"ל אות ז' בהגהות אס"ב. כף החיים סי' יו"ד אות ך'. שתילי זיתים אות כ"ג. ואם מניח אפילו מקצתו על המצח במקום שכלו השערות היא מדרך הקראים ולא יצא י"ח. מ"א כלל י"ד אות

יו"ד

ראש מהתחלת עיקרי השער ממצחו עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס: י פ צריך שיהיה הקשר מאחורי הראש למעלה בעורף צ צריך לכוין הקציצה שתהא באמצע כדי שתהא כנגד בין העינים וגם הקשר יהיה באמצע העורף ולא יטה לכאן או לכאן ק וצריך שיהא המקום שבקשר שנראה כעין דלת לצד חוץ: הגה וה"ה בקשר של יד צריך ליזהר שלא יתהפך (מרדכי דף ל"ו): צריך

באר הגולה
לפירוש הרא"ש. פ שם בגמרא ל"ה צ הרמב"ם שם פ"ד ק שם בגמרא כפי' רש"י:

כף החיים

יו"ד. בן א"ח שם. ועיין מסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' יו"ד אות א'. וז"ל החס"ל אות ז' והן בעון עינינו הרואות כי הרבה נכשלים בזה ומניחים התפילין ממש על מצחן ואף שלפעמים מונחין בשעה שרואים והוא נוהג למעלה לא הועילו בזה. שחוזרין ונופלין. ה' הטוב יכפר בעד. וראוי ליראי ה' ולחושבי שמו לעמוד בפרץ וליקח התפילין ולקשר הקשר באופן שיהיו מונחים במקומן עכ"ל. ועיין יפה ללב ח"ב אות ב' שכתב שצריך אזהרה גדולה ע"ז להדריכם וללמדם לסמן העם מקום הנחתם. וגם להודיעם עונש הדבר ולא יזידו עוד. וכמו שהוכיח הרב שבט מוסר פ"ך דף כ"א ע"א. ועוד עיין להרב סו"ב בעניני התפילין שקודם לסי' כ"ה דף ח' ע"ד שקרא תוכחת מגולה לזה. וכתב שכל גדול שהיה ירא וחרד לדבר ה' ישגיח על זה לשלוח תמיד ממונים מבית לבית לראות שיהיה הקליפה והקשר מונחין במקומן יעו"ש. והביאו יפה ללב ח"א אות ו'. ואם הרואה אינו יודע לעשות קשר התפילין כדי לקשר לו הקשר ויהיו מונחים במקומם לפחות יאמר לבעל התפילין שהוא ילך אצל האומן ויתקן וגדול שכר המזכה:

(מא) **שם** עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס. והוא כל גובה הראש. טור. לבוש. סו"ב במקור חכמה אות ד'. ועיין פתחי עולם אות כ"ב שכתב בשם א"ח שהוא עד חצי שיפוע הראש ולפי דברי מחה"ש לא יש כ"א ארבעה אצבעות או חמשה אבל לא ששה. שכתב בסי' ל"ד סק"ה וז"ל ולפמ"ש סי' ל"ב במ"א ס"ק כ"ו דשיעור רוחב התפילין שני אצבעות עם התיתורא ומעברתא ואין מקום בראש כ"א שיעור ארבע אצבעות. המניחים שני זוגות בפעם אחת צריכים ליזהר שלא יהיו התפילין רחבים עם המעברתא והתיתורא יותר משני אצבעות דבל יצטרך להניח של ר"ת על מעברתא של רש"י. ואולי יש לומר שיש מקום ה' אצבעות רק שאינו ששה אצבעות עכ"ל:

והנה בענין הנחת תפילין דרש"י ור"ת אי שרי להניח תפילין דר"ת על מעברתא דרש"י. כתב החס"ל אות ג' וז"ל יש להסתפק למניחין שני זוגות תפילין דלפי סודן אפשר דלא חיילי דגוף אחד חשיבי אמנם לפי פשוטן שיכוין לצאת באותן שהן אליבא דהלכתא ואינך חשיבי כרצועות בעלמא בודאי יש ליזהר בין בשל יד בין בשל ראש שלא יתן הקציצה של האחד על המעברתא של האחר אלא יהיו זה ע"ג זה מופרדים ומונחים כולם על הבשר עכ"ל. מיהו הרואה ומדקדק בדברי הרב ז"ל ובשי' הכוו' יראה כי גם לפי סודן של דברים לא יכון להניחם זה ע"ג זה ולא יש ספק, והרי לך לשון שער הכוו' בדרוש ו' דתפילין. אופן הנחתן הוא זה כי תחלה יכניס בזרועו תש"י דרש"י ואח"כ תש"י דר"ת ושניהם יניחם במקום הנקרא קבורת של פרק העליון שבזרועו השמאלי ודרש"י יהיה למעלה סמוך כלפי צד הכתף ודר"ת סמוך לפרק אמצעי. וכן בתש"ר יניח בתחלה דרש"י ואח"כ יניח דר"ת למעלה מרש"י. וכן גם הקשר של תפילין דרש"י יניח בעורף יותר למטה מן הקשר תש"ר דר"ת. וטעם שקדמת הנחת תפילין דרש"י הוא לפי שבתחילה קודמין ליכנס מוחין דאמא ואח"כ נכנסין מוחין דאבא שהם תפילין דר"ת. ולכן כשאתה כורך הרצועות סביב הזרוע תשים הרצועה דר"ת תחת הרצועה דרש"י באופן שלא תתגלה דר"ת כי כן אורות אבא מכוסים באורות אמא עכ"ל. וכן הוא בשע"ה שער התפילין פ"י ובעו"ת דל"ה ע"א הנ"מ. מ"ח פ"א אות ו' ופ"ג אות ז'. אתה הראת לדעת כי הרב סדר לך אופן הנחתם שיהיו זה אצל זה ולא זה ע"ג זה, וגם נתן לך טעם שאורות אבא מכוסים באורות דאימא וא"כ אם יניח הקציצה דר"ת על המעברתא דרש"י הרי עשה להפך שכסה אורות דאמא באורות דאבא וכן לא יעשה וגם בתפילין דיד דכשיניח הקציצה דרש"י על המעברתא דר"ת יהיו אורות דאבא מכוסים אפ"ה לא יעשה כן מפני שהמעברתא יש לה בחי' אחת והקציצה בחי' אחרת כמבואר בשער הכוו' דרוש ז' דתפילין ואיך יפסיק בחי' המעברתא בין היד לבחי' התפילין ומפני זה הוצרך לפרש לך הרב ז"ל דשניהם יניחם במקום הנקרא קיבורת כדי שלא תטעה בזה. וכ"כ בן א"ח פ' וירא סיף אות כ"א. ומ"ש הפתה"ד סי' ל"ד אות א' משם שם חדש ז"ל ח"א דקי"ג ע"א דליכא חלילה בזה והביאו יפה ללב בזה הסי' אות ב' הכל דחה דבריהם הרב הגדול בן איש חי בספרו רב פעלים ח"ג בקו' סוד ישרים סי' ז' יעו"ש וא"ל לכפול הדברים וכן אותם המרכיבים תפילין דר"ת ש"ר על עובי מעברתא דרש"י דהיינו שמושיבין התיתורא דר"ת על עובי המעברתא דרש"י ויהיה מונח על עובי המעברתא ועל האויר לא צריך למעבד הכי שצריך התפילין להיות כולו מושכב על שערו ועל בשרו כמש"ל אות ל"ח בשם דברי יוסף והאחרונים וגם לפי דברי האר"י ז"ל אין זה נכון על כן צריך ליזהר לעשות התפילין שיהיה בין שניהם דרש"י ודר"ת כמו ד' או ה' אצבעות עם התיתורא כדי שיונחו במקומם הראוי להם ובש"י אם היו יותר גדולים מזה בדיעבד אין להקפיד כמש"ל אות ג' יעו"ש. ועיין ובסה"ק קול יעקב סי' ל"ב אות ק"ז. ועוד יעיין לקמן סי' כ"ח אות י"א:

(מב) **סעי'** י'. צריך שיהיה הקשר מאחורי הראש למעלה בעורף. ר"ל בגובה העורף שהוא סוף הגלגולת. ב"י בשם הרמב"ם. וכ"כ מ"א ס"ק כ"ו. א"ר אות י"א. סו"ב אות ד'. ר"ז אות ט"ו. ש"ך דף ל"ז ע"ד. שתילי זיתים אות כ"ד והוא נגד הפנים. מ"א שם מפרק קמא דחולין דף י"ט ע"ב. ר"ז שם. ש"ך שם. שתילי זיתים שם. אבל למטה מסוף הגלגולת הוא נגד הצואר ולא נגד הפנים ולכן צריך ליזהר שתהיה הרצועה המקפת את הראש מלומלמת ומהודקת סביב ראשו. ולא יהיה היקף הרצועה גדול מהיקף הראש דאז איכא תרתי לריעותא חדא דצריכים הידוק ממש דבעינן וקשרתם לאות וכו' וההדוק הוא הקשירה. שנית דאי הם רפויים סביב היקף ראשו אז יפול הקציצה לפניו על מצחו

באר הגולה

ר שם ברש"י לפי' השני ש מועד קטן כ"ה ת הרא"ש בסוף הל' תפילין ומרדכי וסמ"ג והתרומה בשם הרי"ף א רמב"ם ספ"ג וסמ"ג וסמ"ק ב ב"י לדעת סמ"ק ורמב"ם. ג הא"ח בשם רב האי.

יא ר צריך שיהיה השחור שברצועות לצד חוץ ש ולא יתהפכו בין של יד בין של ראש ת ישלשל הרצועות שיהיו תלוים לפניו ויגיעו עד הטבור או למעלה ממנו מעט א רוחב הרצועות של יד ושל ראש כאורך שעורה לפחות אם פיחת משיעור אורך הרצועות ורחבן ב אם אינו מוצא אחרות מניחן כמות שהן עד שימצא אחרות כשיעור. ג תפילין של ראש טוב להיותם גלוים ונראים אבל תלמיד בפני רבו אין דרך ארץ לגלות תפילין בפניו: הגה ובשל יד אין להקפיד אם הם גלוים או מכוסים (מרדכי שם) ונראה לי דעכשיו שאין מניחים אלא בזמן ק"ש ותפלה אפי' תלמיד לפני רבו יכול לגלות אף בשל ראש וכן המנהג שלא ליזהר (ד"ע):

חייב

כף החיים

מצחו. או יפול הקשר לאחריו למטה בעורפו ולא יהיו במקומם הראוי להם. מחה"ש ס"ק ט"ו. וכ"ה עט"ז אות ו'. השל"ה דף מ ע"ב. יפה ללב אות ו'. ועיין באות שאח"ז ולקמן אות מ"ח:

מג) **שם** למעלה בעורף. ואם הניח הקשר למטה בעורף בגומא כתב השל"ה שם בשם שלטי הגבורים לא די שלא קיים המצוה אלא שמברך ברכה לבטלה. וכ"כ נוה שלום אות י"ט בשם השל"ה. ותימא דהא השלטי הגבורים בצמיחת השערות תלי מילתא כאשר יראה הרואה בשלטי הגבורים אשר הביאו המרדכי והביאו הכנה"ג והאחרונים כמש"ל אות מ'. וכן השע"ת אות י"ז הקשה קושיא זו וכתב ומ"מ נראה שיש לעשות כן לכתחילה דבעינן שיהיה נהדק היטב סביב לראשו וכמ"ש הט"ז והב"ד באות הקודם יעו"ש. וכ"כ החס"ל אות ה' צריך שיהא הקשר מאחורי הראש ע"ג הגומא שיש בעורף וי"ל למעלה מן הגומא והוא בסוף עצם הגלגולת וכמ"ש מרן והרמב"ם ז"ל. וכ"כ יפה ללב שם. מיהו אותם אנשים שיש להם שער בעורף על צוארם לא חשיב הנחה באותו מקום ואפילו בדיעבד כי כן משמע מלשון המרדכי שהב"י לעיל שכתב וכן הקשר שהניח למטה מצמיחת השערות על הצואר וכו' יעו"ש. ואם בשערות לבד תליא מילתא כיון שאמר למטה מצמיחת השערות די ולמה ליה למימר עוד על הצואר אלא לומר לך בעינן שתים דוקא בעינן על צמיחת השער וגם למעלה מן הצואר הא אם הניח למטה מצמיחת השערות או על הצואר ואפילו יש שם שערות לא חשיבא הנחה. ועיין פרמ"ג במש"ז או' יו"ד. ועוד עיין בסה"ק חפץ בחיים בדרוש תפילין מה שפרשתי בזה מ"ש ז"ל קשר של תפילין צריך שיהיה למעלה וכו' יעו"ש:

מד) **שם** למעלה בעורף ואפילו מקצת ממנו לא יהיה מונח במקום פנוי משער שאין זה נקרא עורף. ח"א כלל י"ד אות יו"ד. שע"ת אות י"ז. ועיין לעיל אות ל"ח בענין הקציצה וה"ה לענין הקשר:

מה) **מי** שיש לו כובע גדול בראשו הנקרא בוניט"ה יזהר להסיר אותה מעל הראש בעת שמניח תש"ר כמנהג האשכנזים הנה שאין להם כובע כבד מאד כהספרדים שמתוך כובד הכובע גם כן יפול הקציצה שלפניו על מצחו ויפול על עורפו הקשר שלאחוריו. ומצאתי הגהנו סי' להסרה זו הסר המצנפת והרם העטרה [יחזקאל כ"א] ר"ל יסיר המצנפת שהוא הכובע מעל ראשו כדי שיוכל להרים התפילין הנקראו עטרה. יפה ללב אות ו':

מו) **שם** כעין דלת לצד חוץ. מכאן משמע שאין עושין ד' אלא מצד אחד דלא כמו שנוהגים קצת לעשות ב' דלתין משני צדדין. מ"א ס"ק ט"ז. וכתב הגמ"ר ז"ל ולא ידעתי מה הפסד יש אם נראה דל"ת משני צדדין דבודאי א"צ להיות ד' רק מצד א' ועי"ז קאמר בגמרא וגוייהן לבר דאם עושה מצד א' צריך שיהיה לבר ואם נראית רק לצד פנים פסול אבל אם נראית משני צדדין לא גרע כלל. והדע דהכי רש"י במנחות דל"ה פירש וגוייהן לבר על שחרות הרצועות ואמו יהיה לפי רש"י קפידא שלא יהיה שחורות גם מבפנים והרי בהדיא אמרינן במנחות דל"ה בין ירוקות בין שחורות ומוקי לה בפנים עכ"ל. והביאו פתחי עולם אות כ"ה. ועיין ב"י סי' ל"ב בד"ה ויעשנו כמין דלית וכו' ובמ"א סו' סי' ל"ב:

מז) **שם** כעין דלת לצד חוץ. בטור היה ולא לצד הראש וכתב הפרישה וז"ל פי' ולא יעשה צורת הדל"ת לצד פנים אפי' אם השחור לחוץ עכ"ל. והביאו פתחי עולם שם. ועיין בסה"ק קול יעקב סי' ל"ב אות רל"ז:

מח) **סעי'** י"א. צריך שיהיה השחור שברצועות לצד חוץ וכו' וצריך להניח הרצועות פרודות ורחוקות זו מזו אחת הנה ואחת הנה כדי שיהיה להתפילין קביעות בראשו ולא הני שיהיה הרצועות של הקציצה סמוכות זו לזו. גן המלך סי' ע"ו וקפ"ג. בי"ד סי' י"ג. יד אהרן בהגה"ט. ובמ"ב אות ג'. ברכ"י אות ו' בשם הנז' ובשם בי"ד סי' י"ג. ש"ץ דף ל"ז ע"ד וכתב וכן דעת האר"י זלה"ה (והוא בשער הכוו' דרוש ה' ודרוש ז' דתפילין) זכ"ל ח"א אות ח'. סידור בי"ע בדיני תפילין אות ע"ו. חס"ל או' ח'. כף החיים להרח"פ סי' יו"ד אות כ"א. ועיין לעיל אות מ"ב:

מט) **שם** ולא יתהפכו בין בשל יד ובין בשל ראש. הנה עיקר דין זה הוא בפרק אין מגלחין דף כ"ה ע"א דאמרו על רב הונא יומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין ויתיב עלה ארבעין תעניתא. וכתב הרא"ש בהלק"ט הלכות תפילין סי' י"ב בשם תשו' גאון והביאו ב"י וז"ל רצועה דרב הונא דאיתהפיכא ויתיב ארבעין יומין בתעניתא בשל יד או בשל ראש. הכין גמירנא מרבוותא דשל ראש היתה ורב הונא דיתיב בתעניתא לאו משום דחובה הוא. תשובה אחרת מאן דאפיך רצועה של יד או של ראש מחייב למיתב בתעניתא דפושע הוא וצריך תענית אבל לחייבו ארבעין תעניות כרב הונא לא דמרוב חסידות הוא דעביד עכ"ל. והנ"מ בין תשו' אלו דלתשו' א' אפי' תענית א' א"צ דרב הונא לא משום חובה עבד אלא ממידת חסידות. ולתשובה שנית צריך למיתב תענית אחד משום דפושע הוא. והברכ"י אות ד' כתב שמצא בתשו' הגאונים סי' רפ"ב כ"י כתשו' שניה שכתב וז"ל מאן דהפך רצועה ש"י או ש"ר מחייב למיתב בתענית משום דהו"ל כפושע שהיה לו לתקנה בשעת הנחתן שהמצוה צריך אדם לכוין דעתו לעשותה וכ"ש תפילין שדברי קדושה הן וכיון שעשאן שלא כמצותן צריך תענית עכ"ל. וכתב שם הברכ"י דמהא משמע אפי' בשוגג ודלא כהרב

מעדני

כח דיני חליצת התפילין. ובו ג' סעיפים:

א א חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה שלא יסיח דעתו מהם ב וימשמש בשל יד תחלה ג וכשיאמר וקשרתם לאות על ידיך ימשמש בשל יד וכשיאמר והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בשל ראש:

תפילין

באר הגולה
א מנחות ל"ו.
ב יומא ל"ג לפי התוספו' בשם רבי אליהו.
ג טור בסימן כ"ח.

כף החיים

מעדני מלך עכ"ל, וכן ההכנה"ג בהגב"י אות ה' דחה דברי המעדני מלך יעו"ש. וכ"כ עו"ת אות יו"ד. א"ר אות י"ג. וכ"כ השל"ה דף מ' ע"ב בהגה' ב' דצריך למיתב בתענית משום דפושע הוא, אבל לחלק יצא דוקא בש"ר משום דרוב השם בש"ר יעו"ש, מיהו המ"א ס"ק י"ז כתב דאם נהפכו מדת חסידות הוא להתענות. וזה משמע כתבו' א' שהביא הרא"ש, וכ"כ ר"ז אות י"ט, ש"ך דף ל"ז ע"ג, (והמגיה שם הביא דברי הברכ"י) נו"ש אות ד', שתילי זיתים אות כ"ח, והח"א כלל י"ד אות י"ב כתב דאם נהפך נכון להתענות או יתן לצדקה, וכ"כ קיצור הש"ע סי' יו"ד אות י"ד. בן א"ח פ' חיי שרה אות ג'. אמנם השו"ג אות כ"ב כתב בפי' דמרן לא חייב בתענית בין רב למעט כדברי התשובה ראשונה של הגאון דקאמר דרב הונא דיתיב בתעניתא לא משום חובה הוא אלא מרוב חסידותו וזהו דעת הרמב"ם והטור דלא כתבו אלא יזהר ולא כתבו דאם נהפך יתענה וכן נהגו שלא להתענות עכ"ד. והביאו יפה ללב אות ז' וכתב וז"ל ומ"מ הירא את דבר ה' יסגף עצמו במקצת שלא יאכל באותו היום אלא פעם אחד אכילה מועטת או שלא יאכל כי אם פת חריבה או בצדקה פרוק עכ"ל. ועיין מש"ל אות יו"ד. ודע דאפילו לדברי המצריכים תענית היינו אם נשארה כך מהופכת. אבל אם נתהפכה בשעת הנחה ותיקנה תיכף אין עליו כלום. א"א שם. ברכ"י שם. מאמ"ר אות ט'. יפה ללב שם. וכתב הא"ר שם והוא הדין כשלא דבר בין הברכה לתקנה דאל"כ הוי ברכה לבטלה יעו"ש:

ז) **שם** ולא יתהפכו בין בשל יד בין בשל ראש. כתב מ"א ס"ק י"ז וז"ל ומשמע בטור דלא קפדינן אלא מה שמקיף הראש והזרוע אבל מה שמשלשל לפניו ומה שכורך אח"כ ליכא קפידא. וכ"מ מדכתב ולא יתהפכו קודם שכתב ישלשל עכ"ל. והב"ד יד אהרן בהגה"ט (ומה שהקשה עליו דבפי' אמר בטור ולא ממשמעות לק"מ דבשל יד לא נזכר בטור אלא נלמד מש"ר לכך אמר ומשמע מטור וכו' ועיין מחה"ש) וכ"כ א"ר שם. ר"ז אות י"ט. ש"ך דף ל"ז ע"ג, שתילי זיתים אות כ"ח. וכן צריך ליזהר בג' כריכות שעל האצבע. אבל ז' כריכות שסביב הזרוע אין בו כ"כ קפידא. מחה"ש ס"ק י"ז. פתחי עולם אות כ"ז ומ"מ משום נוי מצוה ראוי לספר שיהא השחור לצד חוץ. פרמ"ג בא"א אות י"ז. פתחי עולם שם. ועיין מ"ש בספה"ק קול יעקב סי' ל"ג אות י"ט:

נא) **שם** לא יתהפכו וכו'. ואפילו כשמכניס להחזיר הרצועות מבפנים ומחוץ צריך ליזהר שהצד השחור המבהיק יהיה לעולם לצד חוץ. סידור בי"ע בדיני הנחת תפילין אות ט"ז. ועיין בס' קול יעקב סי' ל"ג אות י"ג:

נב) **שם** ויגיעו עד הטיבור או למעלה וכו'. עיין בטור שכתב וז"ל ויגיעו של ימין עד הטיבור ושל שמאל עד החזה. ויש אומרים של צד ימין עד המילה ושל שמאל עד הטיבור עכ"ל. ועיין לעיל סי' כ"ז אות ס"ט שכתבנו שדעת הזוהר והאר"י ז"ל כסברה הראשונה יעו"ש וכן עיקר:

וכתב מהר"י צמח בס' נגיד ומצוה דגם אוסר יהיה תליית הרצועות לפניו באופן זה ואינו ראוי לשנות. סידור בי"ע בדיני הרצועות אות ט"ז. ועיין מש"ל אות ל"א בשם מהרי"ן:

נג) **שם** רוחב הרצועות של יד ושל ראש כאורך שעורה וכו' וכן אורך שעורה בלא עוקצין דיש בה עוקצין ארוכין מאד. ומשמע דבקליפתה משערין אורך שעורה והעולם אין נזהרין בש"י במקום הסידוק בכפל שנפסק שם ולא יש שיעור אורך שעורה וגרדומי רצועות פסולים. פרמ"ג א"א אות י"ח. פתחי עולם אות כ"ט. ואם אינה כשעורה רק באלכסונה לא מהני. מסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' יו"ד אות ו' בשם רע"ק:

נד) **שם** אם פיחת משיעור אורך הרצועות ורחבן וכו' מניחן כמות שהן עד שימצא אחרות כשיעור. הא דלא התיר מרן ז"ל אם נפחת אורך ורוחב הרצועות אלא עד שימצא אחרות מפני שסברת הרמב"ם ז"ל בפ"ג אם פיחת משיעור הרצועות בין באורך שהוא עד הטיבור או למעלה ממנו מעט בין ברוחב שהוא אורך שעורה פסול וכן הוא סברת הסמ"ק כמ"ש בב"י. וכתב מרן ז"ל בב"י דהלכה כהרמב"ם היכא דאפשר למצוא אחרת כתקנה. ועל כן לא התיר בש"ע אלא דוקא בהיכא דלא אפשר למצא אחרת. ועיין מש"ל דלדעת הזוהר והאר"י ז"ל שיעור הרצועה דמצד ימין עד הטיבור ומצד שמאל עד החזה יעו"ש. וא"כ כיון דדעת הרמב"ם ז"ל אם פיחת משיעור הרצועות בין באורך בין ברוחב פסול וכן דעת הסמ"ק אם אירע כזה שחסר רוחב הרצועה משיעור אורך שעורה או שחסר אורך הרצועה מימין עד הטיבור ומשמאל עד החזה וא"א באחרת. יניחם בלא ברכה. רק אם היא ש"ר יפטור אותה בש"י ואפי' לסברת האשכנזים דמברכין על הש"ר. כמ"ש פאת השלחן על קיצור הש"ע סי' יוד אות י"ג יעו"ש. ואם היא של יד יכוין לפטור אותה אח"כ כשיברך על הש"ר ואם אין לו אלא היא יברך עליה בלא שם ומלכות רק יהרהר שם ומלכות בלבו. ואע"ג דהלבוש כתב דיברך וכ"כ א"ר אות ע"ו וסו"ב במקור חכמה אות ו'. כבר כתבנו לעיל סי' ח' אות ז' ובכ"מ דסב"ל אפי' כנגד הרוב ואפי' כנגד מרן ז"ל יעו"ש. וכ"כ עו"ת אות י"ב דאינו מברך אם פיחת משיעור אורך הרצועות בין ש"י בין של ראש יעו"ש:

נה) **שם** תפילין ש"ר טוב להיותם גלוים ונראים וכו' ולפי דעת האר"י ז"ל צריך שיהיו מכוסים בטלית. כמש"ל סי' ח' אות י"א יעו"ש. ועיין שע"ת אות ח' מ"ש משם התשב"ץ סי' למ"ד בפי' קרא דוראו והב"ד לעיל סוף אות כ"ג יעו"ש:

נו) **שם** הגה. ובשל יד אין להקפיד אם הם גלוים או מכוסים. והרב הלבוש כתב תש"י יהיו מכוסים בבגדו דכתיב לך לאות ולא לאחרים לאות. והביאו הברכ"י אות ה' ושע"ת סוף הסי'. ועיין מש"ל סי' כ"ה אות ל"ב:

סעי'

באר הגולה
ד מנחות שם.
ה מערכת אלקות
ו הר' מהסיא דיומי
ז כ"ח בשם ר' האי.

ב ד תפילין של ראש חולץ תחלה משום דכתיב והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים הצריך לחלוץ תפילין של ראש מעומד ו ויניח בתיק של ראש ועליו של יד כדי שכשיבא להניחם יפגע בשל יד תחלה: ג ז מנהג החכמים לנשק התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן:

וכו

כף החיים

א) **סעי' א'.** חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה וכו' פי' בכל שעה שנזכר מהם תמיד לאחר שנזכר מהם חייב למשמש בהם כדי שלא יבוא לידי היסח הדעת. ב"ח. מ"א סק"א ומחה"ש. א"ר אות א' עט"ז. פרמ"ג א"א אות א'. ר"ז אות ב'. ש"ץ דף מ' ע"ג. חס"ל אות א'. ועיין ער"ה אות א'. יפה ללב אות א'. ובאות שאח"ז:

ב) **שם** שלא יסיח דעתו מהם. הנה בענין היסח הדעת לדעת הר' יונה והרא"ש והטור לא נקרא היסח הדעת ואסור אא"כ הוא עומד בשחוק וקלות ראש. כמ"ש בסי' מ"ד בטור וב"י יעו"ש. וכ"כ הב"ח שם בשם הגה' אלא שכתב וז"ל אבל מצוה מן המובחר שיהא דעתו תמיד על התפילין. ושלא יסיח דעתו מהם למשוך בשיחה בטלה ולהרהר במחשבות רעות שמטעם זה חייב אדם למשמש בהם כל שעה שלא יסיח דעתו מהן כדלעיל בסי' כ"ח ובסי' ל"ז עכ"ל. וכ"כ המ"א שם סק"ב. סי"ב בזה הסי' אות א', ר"ז אות א'. אמנם הרב שאגת אריה סי' ס"ל כתב דכל היסח הדעת אסור והוכיח כן מדברי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל וסיעתם וכתב וכן עיקר יעו"ש. וכ"כ האר"י ז"ל בשער הכוונות דרוש ה' דתפילין דאסור להסיח דעתו מהתפילין בכל רגע ואפי' בהיותו מתפלל רק כשהוא עוסק בתורה או מתפלל י"ח פטור יעו"ש. וכ"כ בפע"ח שער התפילין פ"י. עו"ת דף ל"ד ע"ב שנד"מ. נגיד ומצוה. מל"ח. ועיין ער"ה אות ה'. ובשער הגלגולים הקדמה כ"ב דף כ"ב ע"א הביא מעשה נורא ע"ז שפעם אחת ראה האר"י ז"ל בעיניו לחכם אחד גדול מדור שלפניהם ממנו כמה שנים שהגיע זמנו להעלותו עתה למחילה יותר עליונה ממה שהיה בתחלה כי כפי ערך המעלה שמעלים אותו צריך שיזדכך יותר אפי' בדקדוקי מצות כחוט השערה ומכלל הדברים היה נענש על שהסיח דעתו מן התפילין באומרו יהר"מ שלא ניגע לריק ולא נלד לבהלה כמ"ש אחר קדושה ובא לציון גואל ולהיותו מכוין בתפלה הסיח דעתו מן התפילין ונענש ע"ז הדקדוק הקל ומה יעשה מי שאינו מכוין בתפלתו ולא בתפילין שעל ראשו עכ"ד והובא זה בפע"ח שם ובעו"ת שם. נגיד ומצוה שם. מל"ח שם. א"ר שם. סי"ב אות א'. מחב"ר אות ב'. ש"ץ דף מ' ע"ג נו"ש אות ה'. חס"ל אות ב'. וכתב שם החס"ל ולענין גדר שלא להסיח דעתו מן התפילין ראיתי אנשי מעשה שהיו כותבין על כל דף בסידור התפלה נוסח **כוונת תפילין** עכ"ל. וכ"כ כף החיים סי' יו"ד אות כ"ו דברי מנחם בסי' ל"ז אות ב'. ופשוט דלאו דוקא שצריך לכתוב בכל דף בסידור אלא אפי' אם כותב זה בחתיכת קלף או נייר ומניחה למעלה מדפי הסידור כדי שיראה אותה בכל רגע ויזכור די. וכ"כ בן א"ח פ' חיי שרה אות י"ז:

ג) **שם** שלא יסיח דעתו מהם. המגיה ס"ת להכינו לצורך קריאת התורה בשבת בעוד התפילין עליו לאו שפיר עבד דעל הרוב אסח דעתיה מתפילין כדי ליתן דעתו עיניו ולבו בהגהת הס"ת בתיקונו בחסרות ויתרות ודבוקים ונפרדים ולפעמים צריך לכתוב ולהגיה ונ"ה ולתפור איזה יריעה וזימנין דמתרמי דפ' השבוע ארוכה או הציון מרובות וכל זמן זה לא פלט מהיסח הדעת. פתח הדביר אות א'. ועיי"ש שכתב דהגם דאין מקום לגעור בו שהרי ר"י והטור בסי' מ"ד לא חשבי הסח הדעת אלא כשהוא עומד בשחוק וק"ר אבל מתעסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהם ממש אין זה נקרא הסה"ד וכ"כ בפשיטות ח"א כלל י"ד אות ט"ו מ"מ הירא את דבר ה' נכון לו ליזהר דכיון דאנן בדידן אין תפילין עלינו כל היום כבזמן התלמוד לפחות בשעה קלה נכון ליזהר מהסה"ד אפי' לא יהיה בשחוק וק"ר. ועוד הרי שאגת אריה סי' ס"ל אסר הסה"ד לגמרי. וכ"ש דרבינו האר"י ז"ל ומלת שמורים ז"ל החמירו מאד בזה והאריכו דעושה פגם גדול עיין להא"ר בסי' זה דודאי כל בעל נפש יחמיר. ועוד עיי"ש שהביא ראיה מדברי הב"ח סי' ל"ח ס"ז והפרמ"ג גם במש"ז אות ד' יעו"ש. והביאו כף החיים ס' יו"ד אות כ"ו וכתב דהדין עמו יעו"ש:

ד) **שם** וימשמש בשל יד תחלה. כדי שלא לעבור על המצות שהיא סמוכה לו למשמושו. ועוד שהיא קודמת בפסוק. לבוש. ואם מצאן שנשמטו שניהם ממקומן בלאו אין מעבירין צריך להחזיר ש"ר תחלה מקרא והיו לטוטפות כ"ז בין עיניך יהיו לטוטפות. פרמ"ג א"א אות א'. ומ"ש וכשיאמר וקשרתם לאות וכו' כ"כ ג"כ לקמן סי' ס"א סעי' כ"ה. ועיין בדברינו לשם בס"ד אות ס"ו:

ה) **סעי'** ב' תפילין ש"ר חולץ תחלה וכו' וחולץ הש"ר אחר שמסיר הרצועה מהאצבע. מ"א סק"ב בשם גליא רזיא. א"ר אות ד'. פרמ"ג א"א אות ב'. יפה ללב אות ג'. מיהו לדעת מהר"ם ויטאל ז"ל יסיר גם ב' או ג' כריכות מן הזרוע ואח"כ יסיר הש"ר. והוא שכתב בהגהתו לשער הכוו' סוף דרוש ה' דתפילין כדי להשוות דברי האר"י ז"ל לדברי הש"ע והוצרכתי להעתיקו מפני שחסר מן הדפוס אלא מ"כ בשער הכוו' כ"י ישן וז"ל ובאולי נוכל לומר כדי לתיוך השלום ביניהם. אנו נוהגים להסיר הקשרים מעל האצבע שנקרא אמה כנודע וג"כ אנו מסירים ב' ג' קשרים אפי' מהזרוע ואז הוא כאלו הוסרנו התש"י ואח"כ אנו מסירים התש"ר ואח"כ אנו חוזרים להסיר תש"י לגמרי ועי"כ אנו עושים כב' הסברות כי כשהסיר כל הקשרים שבאצבע הוה ליה כאלו הוסרנו התש"י תחלה ואח"כ ש"ר כדברי הרב ז"ל ובסיומינו חולצין התש"ר ואח"כ חולצין לגמרי התש"י הוה ליה כדברי מהרי"ק ז"ל. וזה נלמד אמיתות הענין וכן נהגתי אני כל ימי וכמדומה לי שכך היה נוהג אבא מרי הרב ז"ל וחולי"מ עכ"ל. וכ"כ המחב"ר סי' כ"ה אות יו"ד ובזה הסי' אות ד' בשם הנז'. ש"ץ דף מ"ב ע"א. זכ"ל ח"א אות ת' קפל"ה. נו"ש אות ו'. חס"ל אות ג', כף החיים סי' יו"ד אות מ'. קיצור ש"ע סי' יו"ד אות ד'. שע"ה סי' כ"ה אות י"ח. בן א"ח פ' חיי שרה אות ט'. וכתב שיש הכרח להכרעת מהרח"ו ז"ל משער הכוו' סוף נוסח

כט ובו סעיף אחד:

א אאין לברך שום ברכה כשחולץ תפילין אפילו כשחולצם ערב שבת בין השמשות: זמן

באר הגולה

א רא"ש בה"ת בשם ר"ת והתוס' במנחות ל"ו ובכמה דוכתי:

כף החיים

עושה הכהלה דף כ"א ע"ד שכתב אחר שהיה מורי ז"ל מסיר תש"ר מעל ראשו וכו' ואח"כ מסיר תש"י וכו' יע"ש:

ו) **שם** צריך לחלוץ תש"ר מעומד. וה"ה הכריכות של האצבע צריך לחלוץ מעומד. מ"א סק"ג. והטעם כתב מחה"ש כמו שצריך לעשות הכריכות מעומד. ועיין בדברינו לעיל סי' כ"ה אות ס"ח. וכ"כ ר"ז אות ד'. ש"ץ דף מ"ב ע"א. לפורן שמיר סי' ב' אות ז' וקשר גודל סי' ד' אות ד', וכתב ודלא כשו"ג סי' כ"ה אות יו"ד שכתב חולץ אותה הרצועה שעל האצבע מיושב יעו"ש. זכ"ל ח"נ אות ת' חס"ל שם. כף החיים שם. יפה ללב סי' כ"ה אות כ"ה. ומשמע שם בחס"ל ובכף החיים דגם הסרת ב' ג' כריכות מעל הזרוע שמסיר עם כריכות האצבע יהיה מעומד יעו"ש. ואע"ג דהכריכות שעל הזרוע עושין מיושב וא"כ צ"ל גם הסרתם מיושב כדרך הנחתם נראה דאין כ"כ קפידה בכריכות של הזרוע שיהיו דוקא מיושב ומ"ש האר"י ז"ל בשער הכוו' דרוש ה' דתפילין דהנחת תש"י צ"ל מיושב ולא מעומד הוא על עיקר הנחה של תפילין שהיא הקשירה של הקשורת אבל אחר שקשר על הקבורת אין כ"כ הקפדה אם יעשה הכריכות של הזרוע מעומד וכמו שמצינו להאר"י ז"ל שהיה נזהר מאד שלא לכוליא תש"ר מכיסן עד שיהיה תש"י וקשרנו למעלה במקום הקשירה ואח"כ לא היה חושש מלהוציאם אעת"י שלא כרך עדיין הז' כריכות סביב זרועו כמ"ש בשער הכוו' שם אלמא עיקר ההנחה הוא הקשירה על הקבורת וא"כ כיון שאין כ"כ קפידה על כריכות הזרוע שיהיו דוקא מיושב גם בהסרתם אין קפידה שיהיו מיושב וע"כ השוו החס"ל וכף החיים ז"ל הסרת כריכות האצבע להסרת ב' ג' כריכות שעל הזרוע שיהיו כולם מעומד כדי שלא להטריח. ועיין בן א"ח פ' חיי שרה אות ט':

ז) **שם** צריך לחלוץ תש"ר מעומד. אבל תש"י צריך להלוץ אותו מיושב כמו שהניח אותו מיושב. שער הכוו' סוף דרוש ה' דתפילין. וכ"כ מ"א סק"ג, סו"ב אות ב'. מחב"ר סי' כ"ה אות יו"ד. ר"ז אות ד'. ש"ץ דף מ"ב ע"א זכ"ל ח"א אות ה' הס"ל אות ג' וז"ל שער הכוו' בדף כ"א ע"ד יסיר תש"ר מעומד ויניחנה בכיס ואח"כ ישב ויסיר תש"י מיושב כמו שהוא בעת הנחה ויניחנה בכיס ואח"כ יסיר הטלית עכ"ל. ועיין לקמן אות ט'. ובזמן שיש לו הכרח דאינו יכול לקפלו היכף ולהניחי בכיס כגון בר"ח שחולצו קודם תפלת מוסף ותיכף מתפלל מוסף עם הציבור יזהר שלא יניח הקליצה בסיפיך דהיינו לד המעברתא למעלה וגופו של בית למטה אלא יניחנו ביושר ותיכף יקפלנו אחר תפילת מוסף. בן א"ח פ' חיי שרה אות י"ט:

ח) **כתב** בשל"ה שראה רבו שחלץ תש"ר ביד שמאל. והטעם שמראה שקשה עליו חליצתן מפני שמניחן כל היום אך מפני שאין לנו גוף נקי חולצין אחר התפילה ולכן חולץ בשמאל. מ"א שם. א"ר אות ד'. ועיין סי' ל"ז סעי' ב' וכ"כ סו"ב סי' כ"ה אות יו"ד. מחב"ר שם אות יו"ד. ש"ץ דף מ"ב ע"א. זכ"ל ה"א אות ה'. ר"ז אות ה'. חס"ל אות ו', כף החיים סי' יו"ד אות מ'. קיצור ש"ע סי' יו"ד אות ד'. בן א"ח פ' חיי שרה אות יו"ד. וכן הטלית יחלוץ ביד שמאל מהאי טעמא. חס"ל שם. כף החיים שם בן א"ח שם. ואיטר יחלוץ בימין כל אדם והוהב בימין וכל מלאכתו בשמאל מיקרי איטר לענין זה לכ"ע וחולץ בימין של כל אדם. מחה"ש אות ג'. פרמ"ג א"א אות ג' פתחי עולם אות ד':

ט) **שם** צריך לחלוץ תש"ר מעומד. וכן הטלית צריך לחלוץ מעומד כמו שהניחו מעומד. עיין לעיל סי' ח' אות ד'. וכ"כ סו"ב באו' הנז"ל. מחב"ר שם. זכ"ל שם. ואין להסיר את הטלית כ"א לאחר חלוצת התפילין כי כמו שהנחת הטלית קודם התפילין כך יהיה הטלית בראשך עד אחר שתסיר את התפילין. שער הכוו' סוף דרוש ה' דתפילין. וכ"כ סו"ב באות הנז"ל. מחב"ר שם זכ"ל שם. קיצור ש"ע שם. ואין להסיר התפילין כ"א אחר עלינו לשבח ועל כן נקוה לך. ש' הכוו' שם. ועיין לעיל סי' כ"ה אות פ"ח:

י) **אין** להניח הרצועות על הבתים. מ"א סק"ד בשם גליא רזיא. והטעם כתב מחה"ש מפני דהבתים קדושתן חמורה מהרצועות. ומ"ש מ"א בסוף סק"ד דברצועות כיון דאפשר להניחם על הלדדין אסור להניחם למעלה כתב פרמ"ג בא"א אות א' דלשיטתיה אזיל בסי' כ"ז אות י"ד דהיתורא אין קדוש יותר מרצועות ומ"ש מור"ם שם דאין לכרוך הרצועה על התפילה וכו' הוא מפני כדי שיהא שלוי כמו תש"ר יעו"ש ועיין מחה"ב. לפי דברי האר"י ז"ל שכל אחת יש לה בחי' בפ"ע גם על המעברתא לא יניח כמש"ל סי' כ"ז אות ל"ז יעו"ש. ועיין באות שאח"ז:

יא) **מי** שנהגו ללבוש רש"י ור"ת ביחד והוא כורכן יחד להניחם בכיס. יזהר שלא ישים הקליצה על מעברתא של השני אלא יניח הקליצה כולה על הרצועות זה אצל זה בן איש חי פ' חיי שרה אות ט'. ועיין לעיל סי' כ"ז אות מ"ח.

יב) **יש** נוהגים לכורכם ככנפים ע"ש כנפי יונה. מט"מ בשם הס' המוסר. מ"א שם. ר"ז אות ז. ש"ץ דף מ"ב ע"א. חס"ל אות ג'. שתילי זיתים אות ה':

יג) **לא** יאחז ברצועות ויגלול התפילין אלא יאחז בתפילין ויגלול הרצועות כמ"ש סי' קמ"ז סעי' ה'. מ"א שם ר"ז שם. ש"ץ שם. שתילי זיתים שם. וכן כשפותח התפילין יאחז בבתים ולא ברצועות. פרמ"ג א"א אות ג' פתחי עולם בסוף הסי' וכן כשכורכין החוט שבפי הכיס שבו מונחין הטלית והתפילין יש ליזהר כל מאי דאפשר שלא יגליל הכיס סביב החוט אלא החוט סביב הכיס לכבוד התפילין וכן שמעתי שגדול א' ז"ל מוחה ע"ז וכ"ש בחוט שסביב כיס של תפילין עצמן והמדקדק להרגיל עצמו בכך לא יקשה לו הדבר. וק"ו שלא יפה עושים כשפותחין כיס התפילין שאוחזין החוט לצד מעלה והכיס נתלית באויר וננערת ונפתחת מאליה דאין זה כבוד התפילין כמובן. פתח הדביר בהשמטות דף רי"ח

רי"ח רע"ב. והביאו כף החיים סי' יו"ד אות מ"א וכתב דדבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים. וכ"כ בן א"ח פ' חיי שרה אות י"ד. ועיין לעיל סי' כ"ה אות ל"א.

יד) **שם** ויניח בתיק ש"ר ועליו ש"י וכו' כתב הב"ח דלא יעשה שני תיקים אחד לשל יד ואחד לשל ראש ויכתוב ע"ז יד וע"ז ראש דאתי למיטעי להחליף של יד בשל ראש אלא יעשה תיק אחד ארוך וצר וישים זה על זה דלא אתי טעות עכ"ל. ור"ל דיניח הש"ר בשולי הכיס והש"י למעלה אצלו בראש הכיס כדי כשיבא להניחם יפגע בשל יד תחלה אבל לא זה על זה ממש דהש"ר קדושתו חמורה משל יד כמ"ש סי' מ"ב. ועיין מ"א סק"ד. ופסקי תוספות במנחות כתבו וז"ל אם יש בתיק כדי להחזיק שניהם זה בצד זה יניח תחילה ש"ר ואח"כ יניח של יד אצלו עכ"ל. והב"ד הב"ח. וכתב המ"א שם דהכי נהיגי עלמא להניחם זה אצל זה. וכ"כ הברכ"י אות א'. וכ"כ סו"ב סי' כ"ה אות יו"ד והב"ד המחב"ר שם אות יו"ד. ויניחם בכיס זה אצל זה פנים בפנים. יד אהרן בהגה"ט בזה הסי' זכ"ל חי"א אות ח'. חס"ל אות ד'. קיצור ש"ע סי' יו"ד אות כ"א וכדי שלא יבא ליקח הש"ר תחלה ויהא מעביר על המצות ירגיל עצמו תמיד להניח הש"י בשמאל הכיס ולא יחליף בשום זמן ליתן בימין הכיס או בימין הכיס ולא יחליף בשום זמן ליתן בשמאל הכיס והרגל נעשה טבע וממילא לא יבא ליקח הש"ר תחלה. ועיין מש"ל סי' כ"ה אות ו'. ועיין קול יעקב סי' מ"ב אות ל':

טו) **גם** יזהר בכיס החיצון שבו מונח הטלית וכיס התפילין שלא יניח הטלית והסידור למעלה על התפילין מפני שקדושת התפילין חמורה מקדושת הציצית והסידור אלא יניח התפילין מן הצד וסמוך מן הטלית בכדי שיפגע בטלית תחילה ולא יהא מעביר על המצות וגם לא יהא הטלית למעלה על התפילין. עיין ש"ן דף מ"ב ע"ג והביאו שע"ת בסי' מ' אות ג' וחס"ל שם אות ח' ובדברינו לעיל סי' כ"ה אות ק"א:

טז) **תיק** תפילין שעטנז אסור. כמו מטפחת ספרים ביו"ד סי' ש"א סעי' ט'. פרמ"ג א"א בסוף הסי' פתחי עולם סוף הסי' וה"ה כיס הטלית לפי דבריו אסור:

יז) **כתב** בס' חסידים סי' קכ"ט. כבד את ה' מהונך אתה קונה ארגז לשמור כסף וזהב יותר יש לך לקנות ארגז נאה להצניע ספריך ותפילין עכ"ל. ומזה כתב היפה ללב ז"ל אות ד'. מי שחננו ה' בעושר יעשה התיק של כסף או זהב יעו"ש:

יח) **סעי'** ג' מנהג החכמים לנשק התפילין וכו' היינו בשעה שמוציאן מן הכיס ובשעה שמכניסן להצניען בכיסן. וכל אדם יעשה זאת לחבב את המצוה כי חבוב מצוה מצוה. ואין בו משום יוהרא ותפ"ב. חס"ל אות ה'. יפה ללב ח"ג אות א':

יט) **כשחולץ** תפילין טוב שהוא בעצמו יקפלם ויניחם בכיס לחיבוב מצוה ולא כאותם שנותנים התפילין לשמש שלהם לקפלו ודוגמא לזה מצינו דארז"ל גבי ס"ת הגולל נוטל שכר כנגד כלם. בן א"ח פ' חיי שרה אות י"ט:

א) **אין** לברך שום ברכה כשחולץ תפילין וכו' פי' לאפוקי מבני מערבא שהיו מברכין אקב"ו לשמור חוקיו כשהיו חולצין התפילין סמוך לשקיעת החמה דלא קי"ל כוותייהו דאינהו סברי ושמרת את החקה הזאת מימים ימימה חוזרת על התפילין ולילה לאו זמן תפילין לפיכך הוו מברכי אבל אנן קי"ל דפסוק ושמרת את החקה וכו' בחקת הפסח משתעי ולילה זמן תפילין ואפי' להרמב"ם דס"ל לילה לאו זמן תפילין לא הוה לברך ברכה זו כמבואר הטעם בב"י. ומ"ש אפי' כשחולצן ערב שבת בין השמשות ר"ל דאז לכ"ע צריך להסירם דהא שבת לאו זמן תפילין לדברי הכל עכ"ז אין לברך משום דמה שצריך אז להסירם לאו מושמרת את החקה ילפינן ליה אלא משום דכתיב בהו והיה לך לאות על ידך יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות. כמבואר כל זה בטור וב"י ולבוש. ויתבאר עוד לקמן סי' ל' אות א' ואות ד' בס"ד. מיהו כדי לעשות זכר לבני מערבא שהיו מברכין לשמור חוקיו. יאמר כשחולץ תפילין פסוק ויאמר אם שמוע תשמע לקול וכו' רו"ח אות ג' יפה ללב אות א'. וכ"כ החס"ל סי' כ"ח אות ג':

ב) **שם** אפי' כשחולצן ערב שבת בין השמשות. עיין מש"ל סי' כ"ה אות ה' ועיין פתה"ד אות ב'. שכתב לחלק דמרן ז"ל איירי כשהיו מונחין עליו התפילין מתחילת היום דאז שרי להשהותן עליו עד בין השמשות אבל להניחם לצורך תפלת המנחה גם הוא יודה דלא יניחם משום קדושת שבת. ועיי"ש שהשיג להחיד"א ודעמיה שלא להניחם לצורך תפלת מנחה ערב ש"ק. וכתב וכן דעת רובא דרבוותא. וכן עיקר כמש"ל סי' כ"ה אות ה' ועיין שער הכוו' דף ס"ב ע"א שכתב דמשעה חמישית ואילך מתחלת תוספת קדושת שבת יעו"ש ובדף מ"ב ע"ב דרוש ה' דחזרת העמידה ובשער הגלגולים הקדמה כ"ג ובס' מאמרי רשב"י פ' קדושים ד"ה ועתה וכו' יעו"ש. ובע"ה בדברינו לשם על שער הכוו' יתבאר הענין:

א) **סעי'** א' זמן הנחתן בבקר משיראה את חבירו וכו' והטעם שתלו אותו בשיראה את חבירו משום דבתפילין כתוב ראייה דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וכו'. ב"י בשם רבינו יונה. לבוש. ט"ז סק"א. עו"ת אות א'. א"ר אות א'. ואין זה אלא אסמכתא בעלמא ועיקר הטעם כיון דאנן קי"ל לילה זמן תפילין הוא אלא דחכמים אסרו להניחם בלילה שמא ישכחם ויישן בהם כמ"ש בסעי' ב' ואיסור השינה הוא שמא יפיח בהם כמ"ש בב"י סי' מ"ד וט"ז כאן סק"ג ועו"ת אות ב' אסמכוה רבנן אהאי קרא דוראו כל עמי הארץ וכו' שלא להניחם עד זמן שיראה את חבירו הרגיל וכו' שקודם הזמן הזה הכל הוא בכלל לילה ויש לחוש לחששות הנז' כמ"ש הלבוש סעי' ב' ופרמ"ג במש"ז אות א'. שתילי זיתים אות ג' וגם להרמב"ם ז"ל דס"ל לילה לאו זמן תפילין הוא כמ"ש בפ"ד דין יו"ד מה"ת י"ל הטעם ג"כ דאין מניחין תפילין עד שיראה את חבירו הרגיל וכו' מפני חששות הנז' וכן גם לפי דברי האר"י ז"ל בשער הכוונות דרוש ה' דתפילין ובפע"ח שער התפילין פ"ז שכתב לילה לאו זמן תפילין ולא יש בחי' תפילין אלא מן אור הבקר ואילך י"ל ג"כ דאין להניח תפילין עד זמן שיראה את חבירו וכו' מפני חששות הנז' ולא כמו שרצו לומר לפי דברי האר"י ז"ל מותר להניח תפילין לכתחילה מעלות השחר ואילך כי חלילה וחס לומר שהאר"י ז"ל יקל נגד מה שהחמירו בתלמוד והוא תלמוד ערוך בברכות דף ט' ע"ב ופסקו כן הפוסקים

ל זמן הנחתן. ובו ה׳ סעיפים:

א אזמן הנחתן בבוקר משיראה את חבירו שהרגיל עמו קצת ברחוק ד׳ אמות ויכירנו: ב גאסור להניח תפילין בלילה שמא ישכחם ויישן בהם. דאם הניחם קודם שתשקע החמה וחשכה עליו אפי׳ הם עליו כל הלילה מותר ואין מורין כן. האם לא חלץ תפילין משקעה חמה מפני שלא היה לו מקום לשמרן ונמצאו עליו כדי לשמרן מותר ומורין כן: ג והיה רוצה לצאת לדרך בהשכמה מניחם ובשיגיע

זמנן

באר הגולה

א ברכות כ׳.
ב תוספות בשם הירושלמי
ג מנחות ל״ו.
ד הרמב״ם פ״ד מה״ת ורא״ש בסיום הגמרא
ה שם במנחות ל׳ גי׳ הרי״ף. ו שם

כף החיים

הפוסקים הרי״ף והרמב״ם והרא״ש והאחרונים אלא שהאר״י ז״ל בא לומר שתחלת זמן בחי׳ מיאת מוחין דתפילין הוא מן אור הבקר ואילך אבל אה״נ כי אין להניחם כ״א עד זמן שקבעו חכמים בש״ס ובפוס׳ כי אין לזוז מדבריהם והוא פשוט.

ב) **שם** משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד׳ אמות ויכירנו. זמן זה יותר מאוחר משיכיר בין תכלת ללבן הכתוב בסי׳ ח״י סעי׳ ג׳, פרמ״ג במש״ז אות א׳ יעו״ש. וכתב הה״ל אות א׳ דטוב לאחר ולא להקדים. ועיין מ״ש הפרמ״ג סי׳ נ״ח בא״א אות ב׳ ובדברינו לעיל סי׳ ח״י אות ח״י ולקמן סי׳ נ״א אות יו״ד ודו״ק:

ג) **שם** הרגיל עמו קצת וכו׳. דאינו רגיל הרבה יכירנו אפילו ברחוק ואם אינו רגיל לא יכירנו אפילו בקרוב מאד. ב״י בשם הירושלמי ותוספות ברכות דף ט׳ ע״ב ד״ה אחרים אומרים וכו׳ והרא״ש ור״י, וכ״כ הט״ז סק״ג והאחרונים:

ד) **סעי׳** ב׳ אסור להניח תפילין בלילה שמא ישכחם ויישן בהם. משמע מכאן בהדיא שנתן טעם שמא ישכחם ויישן בהם דדעת מרן ז״ל כמ״ד לילה זמן תפילין הוא ומותר להניחם מדאורייתא אלא דחכמים אסרו שלא להניחם שמא ישכחם ויישן בהם. וכ״כ מ״א סק״א והיא סברת התו׳ והרא״ש והטור ושאר פו׳ רק הרמב״ם ז״ל ס״ל בפ״ד דין יו״ד מהלכות תפילין דלילה לאו זמן תפילין הוא, ועיין שם בכ״מ ומ״ש הברכ״י אות א׳ והמחב״ר על דברי הרמב״ם ז״ל הנז׳ והכסף משנה יעו״ש, ועיין מש״ל אות א׳ ובבי׳ כ״ט אות א׳:

ה) **שם** אם הניחה קודם שתשקע החמה וחשכה עליו וכו׳ כתב הרב שכנה״ג בהגה״ט שמנהגו ביום צום תענית שלא להסיר תפילין וטלית עד אחר תפלת ערבית ונסתייע מדברי נחם המודות הלכות תפילין אות ע״ט יעו״ש, ועיין מש״ל בס״ד סי׳ ח״י אות י״א ואות י״ב שהאר״י ז״ל היה נזהר מאד שלא להיות מעוטף בטלית ותפילין אחר שקיעת החמה וכו׳ יעו״ש. וכ״כ האחרונים. יד אהרן בהגה״ט, ברכ״י אות ב׳, ש״ץ דף ט׳ ע״א ודף מ״א ע״א, סידור בי״ע בדיני זמן הנחת תפילין אות ב׳, שע״ת אות ג׳, יפה ללב ז״ל אות ב׳, וכן עיקר וכמש״ל:

ו) **שם** ואין מורין כן. עיין מה שהקשה הב״ח על דברי מרן ז״ל ומה שתירץ המאמ״ר אות ב׳ והפרמ״ג בא״א אות ג׳:

ז) **שם** אם לא חלץ תפילין משתשקע חמה מפני שלא היה לו מקום לשומרן ונמצאו עליו וכו׳ מותר ומורין כן, פי׳ אם כבר הניחם קודם שתשקע החמה ואין לו מקום לשומרן מותר לישאר עליו ומורין כן ג״כ שלא לסלקם אבל אסור להניחם לכתחילה בלילה בשביל השמירה.

ב״י, ר״ז אות ב׳, וכאשר ישארו עליו בשביל השמירה צריך שיזהר להרהר שעושה כדי לשומרן, מ״א סק״ה, ר״ז שם, שתילי זיתים אות ו׳. ואם רוצה לישן צריך לחולצן, דאסור לישן בהם כמ״ש בסי׳ מ״ד. ועיין פרמ״ג א״א אות ד׳. ואם מניחם עליו מבעוד יום בשביל שיהיו עליו בלילה כדי לשומרן מותר, ואין מורין כן להניחם לכתחילה בשביל כך ר״ז שם בשם הט״ז סק״ה, וכבר כתבנו לעיל אות ה׳ דהאר״י זלה״ה היה נזהר מאד שלא להיות מעוטף בטלית ותפילין אחר שקיעת החמה ע״כ שומר נפשו ירחק מכל אלו הדברים וישתדל לעשות להם שמירה אחרת לבל יהיו התפילין עליו אחר שקיעת החמה ותע״ב:

ח) **סעי׳** ג׳, היה רוצה לצאת לדרך בהשכמה מניחם, ולפי מש״ל אות א׳ בשם האר״י ז״ל דלא יש בחי׳ תפילין בלילה יש ליזהר בזה ואין להניחם כ״א מעלות השחר ואילך ובפרט שיש אומרים דלא התירו להניחם בהשכמה כ״א יש חשש שמא יאבדו כמ״ש הב״י בשם הסמ״ק וכן הוא גירסת הגמרא שלפנינו מנחות ל״ו ע״א:

ט) **שם** וכשיגיע זמנן ימשמש בהן יברך וכו׳, פי׳ ביום ולא בלילה בשעת הנחתן, ואע״ג דקי״ל כמ״ד לילה זמן תפילין הוא ומטעם זה הו״ל לברך בהשכמה בשעת הנחתן כמ״ש הטור בשם הר׳ פרץ נ״מ סיים הטור וא״א ז״ל לא כתב כן כלומר חולק עם הר״פ והומר דאין מברך עליהם מיד בשעת הנחתן וכבר ידעת דסב״ל, שו״ג אות ה׳, ועיין מש״ל סי׳ י״ח אות ז׳:

י) **שם** וכשיגיע זמנן ימשמש בהן ויברך וכו׳. והיינו עד זמן שיראה את חבירו הרגיל וכו׳ כמ״ש בסעי׳ א׳, וכ״כ הפרמ״ג במש״ז אות א׳ יעו״ש, ועיין מש״ל סי׳ כ״ה אות מ״ט:

יא) **שם** וכשיגיע זמנן ימשמש בהן ויברך וכו׳, מי שטעה והניח תפילין בעוד לילה ובירך עליהם א״ל לחזור ולברך כשיאיר היום, א״ר אות ג׳, ברכ״י אות ג׳, ובספרו קשר גודל סי׳ ג׳ אות י״ט, ש״ץ דף מ״א ע״א, סידור בי״ע בדיני הנחת תפילין וברכתן אות ל״ב, חס״ל אות ב׳ שע״ת אות ז׳, בן איש חי פ׳ חיי שרה אות ה׳, וכ״כ לעיל בס״ד סי׳ ח׳ אות ס״ב:

יב) **שם** דליכא למיחש שמא יישן בהם וכו׳ והיינו דוקא כשרוכב על סוס או הולך ברגליו שאינו יכול לישן בהליכתו אבל ההולכים בעגלה ודאי אסורים להניחן שמא יישן בהן, לבוש, ט״ז סק״ה. סו״ב אות ב׳, יד אהרן בהגה״ט, ומ״ש מ״א סק״ה ודוקא שהולך ברגליו אבל רוכב או יושב בקרון אסור וכו׳ כתב היד אהרן שם דט״ס נפל בדבריו וצ״ל או רוכב אבל יושב בקרון וכו׳ וכ״כ א״ר אות ג׳, ח״א כלל י״ד אות י״ז, מחה״ש סק״ה. סידור בי״ע בדיני זמן הנחת תפילין אות ג׳, ועיין פרמ״ג במש״ז סק״ה

ומ״ש

באר הגולה
גמ׳. ז גילה ט״ו לפירוש התוס׳ : ח כתבי מהרי״ל ישראל סי׳ קכ״ח
א מנחות ל״ו ועירובין ל״ו.
ב תשובת הרשב״א בשם התוספות והרא״ש ותשובת הרי״ק ורשב״י

זמנן ימשמש בהם ויברך דליכא למיחש שמא יישן בהם כיון שהשכים ויצא לדרך: ד יהיה בא בדרך ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה או שהיה יושב בבית המדרש ותפילין בראשו וקדש עליו היום יניח ידו עליהם עד שיגיע לבית ואם יש בית קרוב לחומה שמשתמרים שם חולצם ומניחם שם: ה חויש מי שאומר שאם התפלל תפלת ערבית מבע״י עד שלא הניח תפילין אין לו להניחם אח״כ:

לא דין תפילין בשבת ויו״ט. ובו. ב׳ סעיפים:

א אבשבת ויו״ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות ואם מניחים בהם אות אחר יהיה זלזול לאות שלהם: ב בבחוה״מ גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו שימי חול המועד גם הם אות

כף החיים

ומ״ש בעט״ז סק״ב על דברי הלבוש הנז׳ שהוא חומרא יתירא כי אף שישן שינת עראי כשהן בראשו מותר וכתב שם כמה ראיות ברורות מתלמוד ומפוסקים שאין להחמיר כחומרת מהרמ״י והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד יעו״ש כתב עליו היד אהרן שם וז״ל ואני אומר שגם כס ז״ל סוברים כן דהישן שינת עראי מותר ומשום הכי כתבו דאפי׳ רוכב מותר דהישן רוכב שינת עראי הוא אבל בעגלה פשיטא שיש לחוש שמא יישן שינת קבע עכ״ל, וכתב בי״ע שם וכן עיקר ודלא כהעט״ז:

יג) **סעי׳** ד׳ היה בא בדרך וכו׳ יניח ידו עליהם וכו׳. עיין מש״ל בס״ד סי׳ ח״י אות י״א ואו׳ י״ב שהאר״י ז״ל היה נזהר מאד שלא להיות מעוטף בטלית ותפילין אחר שקיעת החמה ע״כ יש ליזהר גם בזה כפי יכולתו שלא להיות לובש תפילין אחר שקיעת החמה ותע״ב:

יד) **שם** ואם יש בית קרוב לחומה שמשתמרים שם וכו׳. מכלבי וגנבי אבל אם אינם משתמרים אפילו מגנבי ישראל מותר, ער״ה אות ד׳:

טו) **סעי׳** ה׳ יש מי שאומר וכו׳. הא דכתב מרן ז״ל יש מי שאומר לא מפני שיש חולקים בזה, אלא כי כן דרכו כשמולא סברה יחידית כותבה בשם יש מי שאומר כמש״ל סי י״ד אות כ״ד וסברה זו לא מלאה מרן ז״ל כ״א בכתבי מהרא״י סי׳ קכ״א ע״כ כתבה בשם יש מי שאומר:

טז) **שם** שאם התפלל תפלת ערבית וכו׳, אבל אם הוא לא התפלל תפלת ערבית אעפ״י שהציבור התפללו מותר להניח תפילין, מ״א סק״ז, סו״ב אות ג׳, א״ר אות ה׳, שתילי זיתים אות יו״ד, סידור בי״ע בדיני זמן הנחת תפילין אות ד׳ ויניחם בברכה, פרמ״ג במש״ז או׳ ז׳, ומיהו אם הניח ביום רק שרולה גם עתה אין ראוי להניחם כל שהציבור התפללו ערבית, פרמ״ג שם, ועיין מ״א סי׳ רס״ג ס״ק כ״ד מ״ש בשם הכנה״ג ודו״ק:

יז) **מי** שלא הניח כל היום תפילין ובין השמשות נזכר מניחן דד״ת ספיקא לחומרא, פרמ״ג א״א אות ז׳ יעו״ש, והגם שכתבנו לעיל דהאר״י ז״ל היה נזהר מאד לחלצם אחר שקיעת החמה י״ל היינו דוקא למי שכבר קיים מלות תפילין אבל מי שלא קיים עדיין מלות תפילין כיון שעדיין הוא ביה״ש שספיקו מן היום יוכל להניח, ועיין מש״ל סי׳ ח״י אות י״ב, ומ״מ יניח בלא ברכה כיון שהוא ספק לילה ג״כ והוא פשוט:

יח) **שם** אין לו להניחם אח״כ, והא״ר אות ה׳ כתב דאם לא הניח תפילין כל היום יש לו להניח אחר ערבית אם הוא יום בלא ברכה, וכ״כ הפרמ״ג במש״ז אות ז׳:

א) **סעי׳** א׳ בשבת ויו״ט אסור להניח תפילין וכו׳. והטעם ע״פ הסוד, עיין שער הקדמות דף ל״ח ע״ד, ובע״ח שער הכללים סוף פי״ב, ובשער המלות פ׳ ויחי ומ״ש סו״ב אות א׳:

ב) **שם** בשבת ויו״ט אסור להניח תפילין וכו׳. וה״ה ביום כיפור. עו״ת אות א׳. וה״ה דאסור לטלטלן ברכ״י או׳ א׳ יעו״ש. שע״ת אות א׳. חס״ל סי׳ ל׳ או׳ ג׳:

ג) **שם** בשבת ויו״ט אסור להניח תפילין וכו׳. ואפילו יו״ט ב׳ של גליות לאו זמן תפילין הוא. הרשב״א בתשו׳ סי׳ ס״א. תמים דעים סי׳ מ׳. כנה״ג בהגה״ט, פתחי עולם או׳ א׳ ועיין נה״ש בהגד״מ ד״י ע״ג סוף ד״ה והמלות ל״ת וכו׳ ודף כ״ה ע״ב ד״ה ובענין ברכת העומר לבני חו״ל וכו׳ ודל״א ע״ג ד״ה הנענועים ביום א׳ וכו׳:

ד) **שם** מפני שהם עצמם אות וכו׳. גם לפי הטעם שכתב הסמ״ג (וכן הוא בהקדמת התיקונים) מפני שבלא תפילין יש לו שני עדים שהם אות המילה ואות השבת ערל שמתו אחיו מחמת מילה ולא נימול לא יניח תפילין. פסקים וכתבים סי׳ ק״ך. והביאו כנה״ג בהגה״ט. וכ״כ הרדב״ז בתשו׳ סי׳ ב׳ אלפים ושל״ד. וכן דעת החיד״א בברכ״י אות ב׳. וכתב סידור בי״ע בדיני זמן הנחת תפילין אות ו׳ וכן עיקר. וה״ה דאסור להניחן והיינו לנוהגין כס׳ הש״ע כמ״ש סעי׳ ב׳ בחול המועד עכ״ל. ובפרט לדברי האר״י ז״ל שנתן טעם בסוד כמו שלייננו באות א׳:

ה) **פורים** חייב בתפילין. תמים דעים סי׳ מ׳. כנה״ג בהגה״ט. ולענין תשעה באב עיין מ״ש הכנה״ג שם שמנהג שלוניקי להניחם בשעת יולר וק״ש ותפילת י״ח ואחר תפילת י״ח מסירים אותם וקורין קינות על הסדר וכו׳ יעו״ש. ועיין מש״ל סי׳ ח״י אות ט״ז. ולקמן סי׳ ל״א אות כ״א ואות כ״ג:

ו) **סעי׳** ב׳ בחוה״מ ג״כ אסור להניח תפילין וכו׳ עיין ב״י בשם הזוהר וכ״כ האר״י ז״ל בשער הכוו׳ דרוש ב׳ דחזרת העמידה ובפרע״ח שער מקראי קודש פ״ה דאין להניח תפילין בחוה״מ יעו״ש הטעם בסוד, וכ״כ ביאורי הגר״א אות ד׳. ועיין מש״ל סי׳ כ״ה אות ע״ה:

ז) **שם** הגהה וי״א שחוה״מ חייב בתפילין וכן נוהגין בכל גלילות אלו להניחם במועד ולברך וכו׳ והט״ז בסק״ב כתב דהמניחם בחוה״מ בלא ברכה שפיר עבד יעו״ש, ועיין א״ר אות ב׳. ומש״ל סי׳ כ״ה אות נ״ב והאר״י ז״ל נתן טעם בסוד שאין להניחם בחול המועד כמ״ש באות הקודם.

(כל מה שחסר מכאן עד סי׳ מ״ג הלא הם כתובים בספ״ק **קול יעקב** על הלכות סתו״ם קחנו משם):

אות; הגה וי"א שח"ה חייב בתפילין (ב"י בשם הרא"ש) וכן נוהגין בכל גלילות אלו להניחם במועד ולברך עליהם אלא שאין מברכים עליהם בקול רם בבהכ"נ כמו שאר ימות השנה:

לב סדר כתיבת תפילין. ובו נ"ב סעיפים:

א אמצות תפילין שיכתוב ארבעה פרשיות שהן קדש לי כל בכור עד למועדה וכו' והיה כי יביאך עד כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים ופרשת שמע עד ובשעריך ופ' והיה אם שמוע עד על הארץ: הגה וצריך לכתבם בסדר הזה לכתוב תחלה הקודמת בתורה ואם שינה פסול ולכתחלה יכתוב של יד קודם של ראש: ב בשל ראש יכתוב כל אחת בקלף לבדה ושל יד כותבן כולם בקלף א': ג גיכתבם בדיו שחור דבין שיש בו מי עפצים בין שלא במי עפצים: הגה ולכתחלה יחמיר לכתוב בדיו העשויה מעשן עצים או שמנים שרויים במי עפצים (מהרי"ל סי' קי"ט) וכמו שיתבאר בי"ד סי' רע"א. ה כתב אפי' אות א' בשאר מיני צבעונים או בזהב הרי אלו פסולין ואם זרק עפרות זהב על האותיות מעביר הזהב וישאר כתב התחתון וכשר אבל אם זרק הזהב על אות מאזכרות אין לו תקנה לפי שאסור להעביר הזהב משום דהוי כמוחק את השם: ד ו צריך שלא תדבק שום אות בחברתה אלא כל אות תהיה מוקפת גויל: הגה ויכתוב כתיבה תמה שלא יחסר אפי' קוצו של יו"ד ויהא מתוייג כהלכתו (טור א"ח) ולכתחלה יכתוב כתיבה גסה קצת שלא יהיו נמחקים מהרה וכן מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים (דברי מרדכי): ה חצריך שיכתוב בימינו אפי' אם הוא שולט בשתי ידיו טואם כתב בשמאל פסולים. יאם אפשר למצוא אחרים כתובים בימין. ואיטר יד שמאל דידיה הוי ימין: ו פאין צריך לשרטט לכי אם שטה עליונה מואם אינו יודע ליישר השטה בלא שרטוט ישרטט כל השורות ולא ישרטט בעופרת מפני שהמקום השרטוט נשאר צבוע: הגה וי"א שצריך לשרטט תמיד למעלה ולמטה ומן הצדדים אף על פי שיודע לכתוב בלא שרטוט וכן נוהגים: (ברוך שאמר ומרדכי וספר תרומה וסמ"ג): ז נהלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ולא על הדוכסוסטוס ולא על הגויל. כותבין על הקלף במקום בשר ואם שינה פסול סמהו קלף ומהו דוכסוסטוס העור בשעת עיבודו חולקין אותו לשנים וחלק החיצון שהוא לצד השער נקרא קלף והפנימי הדבוק לבשר נקרא דוכסוסטוס ולפ"ז כי אמרי' כותבין על הקלף במקום בשר היינו במקום היותר קרוב לבשר דהיינו במקום חבורו כשהוא דבוק לדוכסוסטוס עוקלפים שלנו שאין חולקים אותם יש להם דין קלף וכותבים עליהם לצד בשר פשמה שמגררים קליפתו העליונה שבמקום שער אינו אלא כדי מה שצריך לתקנו ולהחליקו ואפי' אם היו חולקים העור לשנים הי' צריך לגרר ממנו כך ומצד הבשר גוררים הרבה עד שאין נשאר אלא הקלף בלבד: ח צצריך הקלף להיות מעובד בעפצים או קבסיד וצריך שיהי' מעובד לשמו שטוב להוצי' בשפתיו בתחלת העיבוד שהוא מעבדו לשם תפילין או לשם ספר תורה ראבל אם עיבדה לשם מזוזה פסול: ט אם עיבדו א"י אלהרמב"ם פסול אפי' א"ל ישראל לעבד לשמו בלהרא"ש כשר אם ישראל עומד ע"ג וסייעו: (הגה קצת בעבודה) ב"י בשם הרא"ש וכן נוהגין ועי' לעיל (סי' י"א סעי' ב'): י גכשמסמנין הנקבים במוצע כעין אותיות אע"פ שנקל לא"י לזייף אין חוששין משום דמרתת הא"י פן יכיר ישראל בטביעות עין: יא עור שעיבדו שלא לשמו אם יש תיקון לחזור לשמו ויתבאר בטור יורה דעה סי' רע"א; יב היהיה הקלף מעור בהמה וחיה ועוף הטהורים אפי' מנבילה וטריפה שלהם אבל לא מעור בהמה וחיה ועוף הטמאים דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך ממין המותר לפיך ולא מעור דג אפי' הוא טהור משום דנפיש זוהמיה: יג ויהיה הקלף שלם שלא יהא בו נקבים שאין הדיו עובר עליו זדהיינו שלא תהא האות נראית בו חלוקה לשתים: יד חהסופרים הזריזים עושים שלשה מיני קלפים העב יותר לכתוב בו פרשת שמע שהיא קטנה והדק ממנו לפרשת והיה אם שמוע שהיא יותר גדולה ולפרשת קדש ולפרשת והיה כי יביאך שהם ארוכות עושים קלף דק מאד ובזה ימלאו הבתים בשוה וזהו נוי לתפילין: טו טאם לאחר שנכתב ניקב בתוך הה"א או המ"ם כשר אפילו ניקב כל תוכו שהנקב ממלא כל החלל אבל יבירושלמי משמע שגם בפנים צריך שיהא מוקף קלף. ניקב רגל פנימי של ה"א אפילו לא נשאר ממנו אלא כל שהוא כבשר להרא"ש: הגה ואל שאר פוסקים מצריכין כמלא אות קטנה והכי הלכתא (ב"י) לניקב רגל הימיני אם נשתייר ממנו מלא אות קטנה כשר ואם לאו פסול: טז מנפסק אחת מהאותיות. הגה כפשוטות כגון וי"ו זיי"ן או שנפסק רגל (הגו"ן) וכיוצא בה (מרדכי ה"ק ד' ל"ב) אם תינוק לא חכם ולא טפש יודע לקרותו

באר הגולה
במדרש הנעלם בשיר השירים וס' הפיתוח בשם גאון א מנחות ל"ד. ב שם. ג שבת ק"ג. ד רמב"ם בפ"א מה"ת והג"מ שם והרא"ש ה שם בגמרא. ו בית יוסף לפי' הנמוקי יוסף. ז מנחו' ל"ד ח שם ל"ה: ט סה"ת סימן כ"ה והגהות מיימון פ"ב מהל' תפילין בשם סמ"ק י דעת הב"י, כ מנחות ל"ב. ל תוספו' והרא"ש וספר תרומה מההי' דגיטין ומס' סופרים מ הרא"ש בהל' ספר תורה. נ שבת ע"ט,ומנחו' ל"ב. ס לפי התוס' והמרדכי, בשם רש"י והר"ן בשם הערוך והרא"ש בה"ת והרמב"ם בפרק א' מה"ת. ע תוספו' וכל הני רבוותא. פ ב"י צ מגילה י"ט. ק תוספות שם והרא"ש והר"ן. ר גיטין נ"ד אפי' לדעת רש"י. ש הרא"ש בה' ס"ת בשם ר' ברוך וסמ"ג בסי' כ"ה. ת. ב"י ובדעת ר"ח ור"ת דפסלי שלא לשמה. א בפרק א' מה"ת ב בהל' ס"ת בשם רבי ברוך. ג הגהת מיימון מה"ת. דהרב המגיד שם והטור ביו"ד שם בשם תשו' לגאון מכשיר. ה שבת ק"ח. ו שם וחולין ק"כ. ז הר"י אלאסכנדרית בסי' ל"ו. ח שם. ט מנחות כ"ט לפי' השני ברש"י ולהרמב"ם בפ"א מה"ת. י בפ"ק דמגילה ה"ח: כ בהל' ספר תורה ובפי'. הא' שברש"י שבמנחות ל שם

כשר ואם לאו פסול ואין צריך לכסות לו שער אותיות כמו שנוהגים: הגה מיהו אם אנו רואים שלא נשאר צורת האות כתקונו פסול אע"פ שהתינוק קורא אותו כהלכתו (מרדכי ומהרי"ק שורש ס"ט וריב"ש) נהא דמכשרינן כשנפסק אות דוקא כשנכתב בכשרות ואח"כ נפסק אבל אם מתחלה כשנכתב היה שם נקב ונפסק בו או אם סרגל הכ"ף הפשוטה או כיוצא בה מגיע לסוף הקלף בלי הקף קלף מתחלתו פסול: יז עאם נפלה טפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת האות אין תקנה לגרור הדיו וע"י כך יהיה ניכר האות דהוי חק תוכות ופסול משום דבעינן וכתב ולא וחקק ה"ה אם טעה וכת' דלי"ת במקום רי"ש או בי"ת במקום כ"ף אין תקנה למחוק התג לתקן האות משום דהוי כחק תוכות: יח מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה ונסתמה אין מועיל לגרור הדבק ולפותחה משם דהוי כחק תוכות צומה תקנתה שיגרור כל החרטום ותשאר בצורת נו"ן כפופה ואח"כ יכתוב מה שגרר קורי"ש שעשאה כמין דלית יש להחמיר ולומר דלא סגי כשיגרור הירך לבד או הגג לבד ויחזור ויכתבנו כמין רי"ש משום דבין הגג ובין הירך נעשו בפיסול הילכך צריך לגרור שניהם ואם נדבקה אות לאות בין קודם שתגמר בין אחר שנגמרה פסול ואם יגרר והפרידה כשר ולא מקרי חק תוכות מאחר שהאות עצמה היתה כתובה כתקנה שאם נגעו רגלי הה"א והקו"ף בגג יגרור הרגל ויחזור ויכתבנו ואין צריך לגרור כל האות כי הגג כדין נכתב אם נגע רגל האל"ף לגג האלף או פני האלף בפנים בגג שתחתיה פסול ואין תקנה בגרירה להפרידה דהוי כחק תוכות אלא יגרור כל מה שנעשה בפיסול ויחזור ויכתבנו: הגה וכן הדין ביוד"י השי"ן והלמ"ד והעי"ן והפ"א אם נגעו בגוף האות יותר ממקום דבוקם (בית יוסף): יט חבתחלת הכתיבה יאמר בפיו אני כותב לשם קדושת תפילין ימלבד זה בכל פעם שכותב אזכרה צריך לומר שכותב לשם קדושת השם: הגה וי"א דסגי כשמחשב שכותב האזכרות לשמן הואיל והוליא בתחלת הכתיבה בפיו סגי בהכי (הרא"ש ה"ת וס"ת וטור יורה דעה וא"ח) ויש להקל בדיעבד וכשבא לגמנם לא יכתוב דהיינו כותב אז בכוונה (א"ז):
כ נצריך לדקדק בחסרות ויתרות שאם חסר או יתיר אות אחת פסולים ונמצאו המניחים אותם מברכים בכל יום ברכה לבטלה וגם שרוי בכל יום בלא מצות תפילין ונמצא עונש הסופר מרובה לכן צריך להיות מאוד ירא שמים וחרד לדבר השם המתעסק בכתיבת תפילין ותיקונן: כא גכל פרשה אחר שיכתבנה יקראנה היטב בכוונה ודקדוק פעמים ושלש ויחזור ויקראנה קודם שיתננה בתוך ביתה כדי שלא תתחלף פרשה בפרשה: כב דטוב לנסות הקולמוס קודם שיתחיל לכתוב הפרשה שלא יהא עליו דיו יותר מדאי ויפסיד וכן יזהר קודם שיכתוב כל שם לקרות כל מה שכתב כדי שלא יבאו לידי גניזה על ידו: כג האם מצא שחסר אות אחת אין לו תקנה שאם כן היו כותבין שלא כסדרן ופסולים משום דכתיב והיו בהוייתן יהו ואם יתר אות אחת יש לו תקנה על ידי שיגרור אותה אם היא בסוף תיבה או בתחלתה ואבל אם היא באמצע תיבה לא משום דכשיגרור יהיה נראה כשתי תיבות: כד זמותר לכתוב על מקום הגרר ועל מקום המחק אפילו אזכרה חולא ימחוק בעודו לח אלא ייבשנו יפה כי אז יגרר בקל ולא ישאר לו שום רושם: כה טכל אות שהיא כתובה שלא כתקנה ואין צורתה עליה כגון נגע רגל האל"ף או פני האל"ף בפנים בגג שתחתיה או שהיה רגל הה"א או רגל הקו"ף נוגעים או שהיתה אות אחת חלוקה לשתי אותיות כגון צד"י שכתב יו"ד נון או שי"ן שכתבה עיין יו"ד או חי"ת שני זיינין ואחר שכתב לפניו חזר ותקנם הוי שלא כסדרן ופסולין אבל להפריד האותיות הדבוקות אחר שכתב לפניהם שפיר דמי דכיון שהאות צורתה עליה כשמפרידה מחבירתה לא הוי ככותב והוא הדין שאם לא היו מקצת יודי"ן שעל האלפי"ן והשיני"ן והעייני"ן ורגלי התווי"ן נוגעים בגוף האות ותינוק דלא חכים ולא טיפש מכירם שאע"פ שכתב לפניהם יכול לחזור ולתקנם דכיון דצורת האות היתה ניכרת ליכא משום כתבן שלא כסדרן ויש מי שאומר דהוא הדין אם חוטרא דחי"ת למעלה אין נוגע ן זה לזה אך אין ניכר להדיא פרידתן אף על פי שהתינוק קורא שני זייני"ן מותר להדביקם: כו יאם אותיות של שם דבוקות יכול להפרידם: כז כאותיות ותיבות שנמחקו קצת אם רישומן ניכר כל כך שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותה מותר להעביר קולמוס עליה להטיב הכתב ולחדשו ולא הוי שלא כסדרן: כח ליש ליזהר שלא יכנס ראש הלמ"ד באויר הה"א או החי"ת אפי' בלא נגיעה: כט מאם אין הפרשיות שגורות בפיו צריך שיכתוב מתוך הכתב: ל נאינו רשאי לכתוב אלא א"כ יודע לקרוא

לא

באר הגולה
נגמרא דמנחות. מ מרדכי בהקומץ. נ ב"י מדברי הרמב"ם ספ"א מהלכות תפ"ין. ס תשו' ר' לוי ן' חביב. ע הרא"ש פרק ב' דגיטין וספר התרומה סי' ר"ה סמ"ג והגהת מיימון פרק א'. פ תשו' הרא"ש כלל ה' ספר התרומה ומיי' סמ"ג. צ מבואר בתשו' הרשב"א המיוחס' להרמב"ן סי' רל"ו וכן הוכח מהרי"ן חביב ומהר"ר לוי בנו. ק בית יוסף ממשמעות תשובת הרשב"א ר הרא"ש בהלכו' תפילין וס' התרומה והגה' מיימון ש תשובת הרשב"א ותשובת להרמב"ם סי' רל"ו ות"ס סי' מ"ת, ת הרא"ש בה' ס"ת סמ"ג סי' פ"ה וס' התרומה מההיא דגיטין כ"ד א שם. ב הרא"ש בספ' תיקון תפילין וכתיבתן. ג הר"י אלכסנדרית. ד שם ה טור בשם מכילתין והרמב"ם פרק א מהלכות תפילין והר"י אלכסנדרית וספר א"ח. ו הר"י אלכסנדרית ז הרמב"ם וא"ח בשם ר' יונה ח הר"י אלכסנדרית ט הגהות מיימון פ"א ופרק ב' ומהרי"ק בשורש ס"ט ותרומת הדשן סימן מ"ת להר"י אלכסנדרי. י מרדכי בשם ר"י והרא"ש בתשו' כ תרומת הדשן. ל תשובת הריב"ש לדעת הרמב"ם בפ"ב דגיטין. מ מגילה י"ח מנחות ל"ב. נ ש' קמא דמסכת

לא סאם אינו כותב מתוך הכתב לא יכתוב על פה שמקרא אותו אחר אלא אם כן יחזור הוא ויקרא בפיו: לב עצריך להניח חלק למעלה כדי גגה של למ"ד: הגה (שיהיו גם הם מוקפים גויל) (תשובת מהרי"ל סימן קל"ד וב"ש) ולמטה כשיעור כ"ף ונו"ן פשוטה ובתחלתן וסופן פאין צריך להניח כלל: הגה מיהו נהגו הסופרים להניח קלת בתחלה וסוף (אגור רוקח) וצריך להניח בין כל תיבה ותיבה כמלא אות וכן בין השיטים כמלא שיטה ובין כל אות ואות כמלא חוט השערה כמו בס"ת וכמו שיתבאר בטור י"ד גם צריך להניח מעט חלק בין פסוק לפסוק: לג ציעשה השורות שוות שלא תהא אחת נכנסת ואחת יוצאת לפחות קויזהר שלא יכתוב ג' אותיות חוץ לשטה ואם כתבם לא פסל: לד רב' אותיות שהם תיבה א' לא יכתוב חוץ לשיטה: לה שאותיות חשם צריך שיהיו כולם בתוך הדף ולא יצא מהם כלל חוץ לדף: תיעשה כל פרשיותיה פתוחות חוץ מפרשה אחרונה הכתובה בתורה שהיא והיה אם שמוע שיעשנה סתומה ואם שינה פסול: (ויש מכשירים בכולם פתוחות) מהר"ם פאדו"ה סי' פ"ז בשם העיטור וב"י בשם אורחות חיים ובמדינות אלו נוהגים אף פרשת אם שמוע בראש השיטה כשאר הפרשיות אולכן נהגו שפרשת קדש לי והיה כי יביאך ופרשת שמע מתחילין בראש שיטה ובסוף קדש לי ובסוף והיה כי יביאך מניחים חלק כדי לכתוב ט' אותיות ובסוף שמע אין מניחים חלק ואם מניחים הוא פחות מכדי לכתוב ט' אותיות ופ"ש' והיה אם שמוע מתחילים באמצע שיטה עליונה ומניח לפניה חלק כדי לכתוב ט' אותיות ונמצא ששלשה פרשיות הם פתוחות בין לחרמב"ם בין להרא"ש ופרשה אחרונה היא סתומה לדעת הרמב"ם: לז בעור הבתים צריך להיות מעור בהמה חיה ועוף טהורים גאפי' מנבלה או טרפה שלהם דורשאי לעשות מקלף או מעור שליל: הגה וכן הכלועות יכול לעשותן מקלף ועור שליל (מרדכי דף ל"ד) הצריך שיהיה מעובד לשמו היכא דאפשר: לח ויעשה ד' בתים מעור אחד לשל ראש ובית אחד לשל יד: לט ותפילין בין של ראש בין של יד הלכה למשה מסיני שיהיו מרובעות בתפרן ובאלכסונן דהיינו שיהיו ריבוען מכוון ארכו כרחבו כדי שיהיה להם אותו אלכסון שאחז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונה וצריך לרבע מקום מושבן וגם הבתים: הגה אבל גובה הבתים אין להקפיד אם הוא יותר מרחבן וארכן (ב"י בשם אסר"י וס"ק ומרדכי וסמ"ג פ"ג) חעשאם מרובעות ואחר זמן נתקלקל רבוען יש מי שאומר שצריך לרבען: הגה ויעשה כל כדי בתים בשוה שלא יהא אחד גדול מחבירו (נ"ש): מ טעור הבתים מצוה לעשותו שחור (וע"ל סי' ל"ג) יחריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר כ ואם לא הגיע כשרה והוא שיהיה ניכר החריץ כדי שיהיו ד' ראשיה נראין לכל: מא לאורך ורוחב הבתים וגובהן אין לו שיעור: מב משי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחד מימינו ואחד משמאלו נשל ימין המניח של ג' ראשים ושל שמאל המניח של ארבע ראשים: הגה מיהו אם היפך אינו נפסל (מרדכי וסמ"ק ותוס' פ' הקומץ): מג סחריץ של שי"ן דהיינו חודה למטה יגיע עד מקום התפר: הגה וכן היו"ד שבשי"ן צריך ליגע למטה בשולי השי"ן (סמ"ג) ולא ימשוך השי"ן הרבה אלא שגם שולי השי"ן יהא נראה על התפר (ברוך שאמר): מד עתיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני והיינו שישים עור למטה לכסות פי הבתים ונראה כעין דף של גשר הנקרא תיתורא פמעברתא דתפילין הלכה למשה מסיני והיינו שעור התיתורא יהא ארוך מצד אחד ויעשה בו המעברתא כיצד יחתכנו בשני צדדים שלא תהא רחבה כמו רוחב התיתורא כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא ובאותה מעברתא עוברת הרצועה ועל שם כך נקראת מעברתא גם בתפילין של יד יעשה תיתורא ומעברתא. צימגלל כל פרשה מסופה לתחלתה ק וכורכם בקלף קטן רויש מקפידין מלכורכם אלא בקלף כשר שוהלכה למשה מסיני שיכרוך עליה שער בהמה או חיה הטהורים: הגה ונוהגין לכרוך שער על הפרשה ואחר כך כורכין עליו קלף כשר ואחרים וכורכים עליו שער (אגור סי' מ"ה) תונהגו שיהיה שער של עגל אואם לא מצא של עגל כורך בשל פרה או של שור ורוחץ השער היטב בתחלה עד שיהא נקי בקצת שער זה צריך שיראה חוץ לבתים: מה גיתן כל פרשה בבית שלה שתהא זקופה מעומד בביתה: מו דיהיה הגליון עליון תחלה שזהו שורה עליונה וגליון התחתון לצד פה הבתים: הגה ורלאם הפרשה יהיה מונח לצד ימין הקורא שאם בא לפתחן ולקורא ן יהיו מונחים לפניו כהלכתן (תרומה הדשן ובית יוסף בשם אורחות חיים: מז האם כתב כל הארבעה פרשיות בקלף אחד כשרים אפילו אין ריוח ביניהם ובלבד שיהא

חוט

באר הגולה

סופרים. ס ספר התרומה קנ"ח והמרדכי בהלכות קטנו'. ע סמ"ק והרא"ש פ הרא"ש בסדר תיקון תפילי' צ הרא"ש שם וסמ"ג וסמ"ק וס' התרומ' סימן ר"ה ק סמ"ק והגהות מיימון פ"ב מהסיא דמנחות. ר טור ביו"ד רע"ג ש שם ת הרא"ש שם והמרדכי וא"ח והרמב"ם בפרק ג', א בית יוסף ב שבת כ"ח. ג שם ק"ח. ד טור בשם ס' התרומה ה שם וסמ"ג והרא"ש בהס"ת מצריכין עיבוד לשמה והרמב"ם לא מצריך. ו מנחות ל"ד. ז שם ל"א ותוספות ורמב"ם בפ"ג ורא"ה ושאר פוסקים. ח מגא בשם שמושא רבא בתשובת אשכנזים ט הרא"ש וספר התרומה והמרדכי בשם ר"י מההיא דמנחות ל"ה. י שם בגמרא ב הרמב"ם, ל העיטור בשם הרי"ף וסמ"ק והא"ה בשם רב האי גאון. ם מנחות ל"ה. נ תוס' שם בשם שמושא רבא והרא"ש והמנהיג. ס מנחות ל"ה, לפי' הי"מ שהביא הרא"ש ע שם בגמ' פ שם. צ רמב"ם בפרק ב' מה"ת הרא"ש והמרדכי וספר התרומה מההיא דקומץ בענין מזוזה. ק הרא"ש בשם שמושא רבא ר סמ"ק וסה"ת והגהת מיימוני פ"ג מה"ת ש שבת כ"ח וק"ח. ת שמושא רבא. והרמב"ם א הר"י אזנגרדי ב זוהר

סר' בא ג הרא"ש בסוד ה"ת והמרדכי לדעת רש"י והר"י אסכנדרי והספר א"ה ד שם. ה מנחות ל"ד

חוט או משיחה בין כל בית ובית ושל יד כותב הארבעה פרשיות בקלף א׳ וגולל אותן מסופן לתחלתן וכורך קלף עליהם ושער עגל ומכניסן בביתם כמו של ראש. זאם כתבם על ארבעה קלפים והניחם בארבעה בתים יצא והוא שיטלה (פי׳ יכסה) עור על ארבעה בתים שיהיו נראים כבית אחד: הגה והמנהג לדבקס בדבק שיהא הכל כקלף אחד ויזהרו ליטול דבק כשר (ברוך שאמר ואגור סי׳ נ״ז): מח חאם צפה את הבתים בזהב או בעור בהמה טמאה פסולים: מט טהלכה למשה מסיני שיהיו תפילין נתפרים בגידי בהמה וחיה טהורים יוטוב לתפור בגידי שור: נ כאין לקנות גידים מא״י משום דחיישינן שמא של בהמה טמאה הם. למקום שאין גידים מצויים תופרים בטאליאדור״ש שעושים מן הקלף עד שיזדמנו להם גידים: נא מיתפור שלשה תפירות בכל צד נוחוט התפירה יהיה סובב משתי רוחות סויעביר חוט התפירה בין כל בית ובית: הגה מיהו אם לא עשה רק י׳ תפירות או פחות מזה אינו נפסל (מרדכי) עויש מי שאומר שי״ב תפירות אלו יהיו בחוט אחד: נב פיכניס הרצועה תוך המעברתא ויעשה קשר כמין דלית בשל ראש וכמין יו״ד בשל יד להשלים אותיות שד״י עם השי״ן שבשל ראש: הגה ונוהגים להעביר עור על הבית של יד לרוחב הזרוע ויהיה רחבו כרוחב הבית (טור) ולא יעשה הקשרים אלא לאחר שעשה השי״ן מתפילין ואח״כ יעשה הדל״ת ואחר כך היו״ד כסדר אותיות השם:

לג דין תיקוני תפילין ודין הרצועות. ובו ה׳ סעיפים:

א אאם נתקלקל עור של שני בתים מבתי הראש זה אצל זה באם התפילין ישנים פסולים ואם הם חדשים כשרים כל זמן שעור מושב הבתים קיים: הגה גם הבתים צריכין להיות קיימים אלא שנקרעו קלת (ב״י) וי״א להיפך בישנים כשרים ובחדשים פסולים (רש״י והרא״ש) ונ״ל דיש להחמיר ולפסול בשניהם: גואלו הם חדשים כל זמן שאם היו מושכים אותם ברצועות הבית מתפשט ונפתח נקרא חדש אם אינו נפתח נקרא ישן ואם נתקלקלו ג׳ בתים בכל ענין פסולים: ב יאם נפסקו תפירות התפילין להרמב״ם אם היו שתי התפירות זו בצד זו או שנפסקו ג׳ תפירות אפילו זו שלא כנגד זו הרי אלו פסולים בד״א בישנים אבל בחדשים כל זמן שעור מושב הבתים קיים כשרים. ואלו הן חדשים כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו ותולין בו התפילין והוא חזק ואינו נפסק ואם אין ראוי לתלות בו אלא הוא נפסק הרי אלו ישנות: הגה וי״א דבחדשים פסולים ובישנים כשרים (רש״י והטור והרא״ש) וטוב לחוש לשתי הסברות כן נ״ל: ג העור הרצועות צריך שיהיה מעור בהמה חיה ועוף הטהורים וצריך שיהיה מעובד לשמו ורצועות בין מעור בין מקלף כשרות יהלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות שחורות מבחוץ אבל מצד פנים יעשה מאיזה צבע שירצה חוץ מאדום שמא יאמרו שמדם חטטיו נצבעו והאדימו: ד פטוב שישחירם ישראל לשמן ולא א״י: הגה ומיהו בדיעבד כשר אם השחיר עור הבתים אבל הרלועות אפי׳ בדיעבד פסול (מלא כתוב): ה יאם נפסקה הרצועה כיש מתירים לתפור מצד פנים לוי״א מה שמקיף ממנה הראש ובשל יד כדי שתקיף הזרוע לקשור התפלה עם הזרוע וכדי שתמתח עד אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אותו אצבע ג׳ כריכות ויקשור אין להם תקנה לא בקשירה ולא בתפירה וכל יתרון האורך שהוא בשביל שכורך הרצועה כמה פעמים סביב הזרוע ובשל ראש מה שתלוי ממנה אין התפירה והקשירה פוסלים בה. מובשעת הדחק יש לסמוך על המתירים כדי שלא יתבטל ממצות תפילין:

לד סדר הנחת הפרשיות בתפילין והמהדרים אשר להם ב׳ זוגות תפילין. ובו ד׳ סעיפים:

אסדר הנחתן בבתים לרש״י והרמב״ם קדש משמאל המניח בבית החיצון ואחריו כי יביאך בבית שני ושמע בבית השלישי והיה אם שמוע בבית הרביעי שהוא בית החיצון לימינו גול״ת בבית השלישי והיה אם שמוע. ובבית הרביעי שהוא החיצון שמע ומנהג העולם כרש״י והרמב״ם: ב גירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה שתי זוגות תפילין ויניח שניהם ויכוין בהנחתם באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי והשאר הם כרצועות בעלמא כי מקום יש בראש להניח שתי תפילין וכן בזרוע דואם אינו יודע לכוין המקום ולהניח שניהם יחד יניח כדברי האחד של יד ושל ראש [ויסלקם מיד] ויניח האחרים על סמך ברכה הראשונה [וי״א שאם] הלא יוכל להניח בבת אחד יניח של רש״י ויברך עליהם ויהיו עליו בשעת ק״ש ותפלה ואחר התפלה יניח של ר״ת בלא ברכה ויקרא בהם שמע והיה אם שמוע: ג ולא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות: ד זלא יניח ב׳ הזוגות בכיס א׳ שהאחד מהם הוא חול ואסור להניחו בכיס תפילין אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס שלא יתן של זה בזה:

באר הגולה
ז שם
ז שם ח סנהדרין מ״ח ט שבת כ״ח וק״ח י שימושא רבא וב״י וספר התרומה כ אגור בשם מהר״י מולין ל העיטור.
מ שימושא רבא
נ הרמב״ם והרא״ש לפי׳ השימושא רבא ס תוס׳ במנחות ל״ד והרא״ש והמרדכי.
ע הר״י אבסנדרני.
פ מנחות ל״ה בפירוש רש״י:
א מנחות ל״ה לפי׳ הראשון ברש״י והמרדכי וב״י ב לפירוש הר״ף שם בגמ׳ והרמב״ם בפ״ג מהלכות תפילין ג. שם בגמ׳
ד כן פי׳ הרמב״ם מההיא דמנחות בפרק ג׳ מה״ת
ה שבת ל״א
ו הרמב״ם בפרק ג׳ וספר התרומה סימן ק״ל ז מרדכי
ח מנחות ל״ה.
ט ספר התרומה קל״א י מנחות ל״ה
כ תוספות והרא״ש בשם ר״ת ל תרומ׳ הדשן וספר התרומה מ ב״י:
א מנחות ל״ד לפירש רש״י שם ורמב״ם בפרק ג׳ ובשימושא רבא וסמ״ג והמרדכי בשם כתב מה״ר תפילין שנמצא בנפילת נימה שע״ג קבר יחזקאל ורבי יונה ורמב״ן ורשב״א בתשובת רמב״ן סי׳ רל״ד
ב תוספות שם ופירש ר״ת ורבינו האי גאון סמ״ג וסמ״ק וספר התרומה
ד שם בסמ״ג והתרומה ה ב״י בשם תשובת אשכנזים וכאשר הגהתי בפנים כן הוא בב״י וסמ״ג
ו שם. ז טור בשם אביו ורבו ר״ת ואו״ת בשם הר״י מקורבל:

לה דין מנין השיטין; ובו סעיף אחד:

א אנהגו במנין השיטין לכתוב בשל יד שבעה שיטין בכל פרשה ובשל ראש ארבעה שיטין ואם שינה לא פסל:

לו דקדוק כתיבתן. ובו ג׳ סעיפים:

א אצריך לדקדק בכתיבת האותיות שלא תשתנה צורת שום אחת מהן ולא תדמה לאחרת: הגה ולכתחלה יכתוב בכתיבה תמה כמבואר בטור ובשאר פוסקים והוא ידוע אצל הסופרים מיהו אם שינה בצורת הכתב אינו פסול: ב בכל אות צריכה להיות גולם אחד לכך צריך להיות בנקודה שעל האל״ף שהוא כמין יו״ד ובנקודה שתחתיה וביודי השי״ן והעי״ן ואחורי צד״י שיהיו נוגעות באות ובאחת שאינה נוגעת פסולין וכן בשאר אותיות חוץ מה״א וקו״ף שאין ליגע הרגל בגג ואם נגע פסול: ג גצריך לתייג שעטנז ג״ץ והסופרים נהגו לתייג אותיות אחרות דואם לא תייג אפילו שעטנ״ז ג״ץ לא פסל:

לז זמן הנחת תפילין. ובו ג׳ סעיפים:

א אגדול שכר מצות תפילין וכל מי שאינו מניחם הוא בכלל פושעי ישראל בבגופן: גמצותן להיותם עליו כל

באר הגולה

באר הגולה
א הרא״ש בסדר תקון תפילין ובספר התרומה:
א הרא״ש בהלכו׳ ס״ת ובסה״ת בשם תשו׳ הרשב״א ב שם. ג מנחות כ״ט במשנה רבה. ד הרא״ש וכ״כ מדברי הרמב״ם:
א מנחות מ״ד. ב ר״ה השנה י״ז.

כף החיים

א) **סעי׳** א׳ גדול שכר מצות תפילין. בטור סיים שכל המניחם מאריך ימים שנאמר אדני עליהם יחיו והוא מפי׳ התכלת סוף דף מ״ד ע״א ופי׳ רש״י ז״ל אותם שנושאים עליהם שם ה׳ בתפילין יחיו. והטעם כתב היפה ללב ז״ל בשם ס׳ חיים התלת דף ח״י ע״א יען עיקר חיות האדם הוא בלב ובמוח כמ״ש ז״ל ולכן מי שמניח תפילין במקום חיותו ומקדש מוחו ולבו הרי הוא מאריך ימים. ועיין מ״ש הוא ז״ל בשם התיקונים תיקון כ״א ומ״ש האר״י ז״ל בשער הכוו׳ דרוש ג׳ דתפילין ד״ה והענין הוא וכו׳ שנתן טעם בסוד יעו״ש, ועוד עיין הטעם בספה״ק חפץ בחיים בדרוש תפילין יעו״ש:

עוד כתב הטור. ואמר רבא כל המניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק״ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן עוה״ב, ואמר אביי מערב אני בו שאין אש של גיהנם שולט בו, רב פפא אמר מערב אני בו שכל עונותיו נמחלים עכ״ל. והוא מהגאון הנקרא שמושא רבא כמ״ש ב״י, וכל הלכות תפילין הנמצאים בשם גאון הנז׳ הביאם הרא״ש ז״ל בסוף הלקו״ט כל הלכות תפילין יעו״ש, וכתב הפרישה ז״ל דרבא בא להוסיף ואמר לא מבעיא דיאריך ימים בעוה״ז אלא שמובטח לו שיהיה ג״כ בן העוה״ב והוא עיקר האריכות ימים והחיים, ובא אביי ומוסיף ואומר שלא די שיהיה בן העוה״ב אלא אפילו אין הגיהנם שולט בו כלל לפי שלא יגיע לו שום חטא ע״ד שכתב לעיל בציצית סי׳ כ״ד חונה מלאך ה׳ וכו׳ ויחלצם מן החטא, ובא רב פפא ומוסיף שאפילו עבירות שעשה כבר נמחלין לו אם מניח תפילין עכ״ל, ועיין חס״ל אות א׳, וכל זה אם נזהר בהם שלא לזלזל בהם לשוח שיחת חולין או הבלים. ומכ״ש שלא לעשות דבר מלאכה, קפל״ה דף נ״ב ע״ד, והביאו כף החיים להרח״פ סי׳ יו״ד אות ל׳:

ב) **שם** גדול שכר מצות תפילין, אמרו בזוה״ק פ׳ פנחס בר״מ דרכ״ח ע״ב שהיא שקולה כנגד כל המצות יעו״ש, וכ״כ הלבוש, והבן״ד היפה ללב ז״ל ח״א אות א׳ וח״ב אות א׳:

ג) **אמרו** רז״ל תפילין של ראש מכפר על גיסי רוחות ושל יד מכפר על ש״ד. כף החיים שם, וכ״כ ברב יפה ללב ז״ל אות א׳ יעו״ש:

ד) **שם** גדול שכר מצות תפילין. כתב המרדכי בהלקו״ט יש לאדם להדר אחר תפילין נאים שנאמר זה אלי ואנוהו, דהיינו שכתבם לבלר אומן בכתב נאה ודיו נאה וקולמוס נאה וקלפים נאים עכ״ל. והביאו דרכי משה אות ה׳. וז״ל כף החיים שם אות כ״ג, יזהר דסופר של התפילין יהיה ירא אלהים וסר מרע וחרד אל דבר ה׳ כדי שיעלו ברצון לפני ה׳, וכמה מעלות טובות להאי ספרא דיוקנא, ומה רב טוב כשיודע לעשות כוונים למלאכת שמים, וקדוש הוא לאלהיו, ומלתא בדנא דבר הלמד ממ״ש בס׳ החסידים סי׳ רמ״ט כיעו״ש, וראה בעיניך מ״ש בס׳ ועד לחכמים מע׳ יוד אות מ״ה ודהביא ענין נורא והוא דהאי כעולם היה מתקיים ע״י התפילין שהיה כותב הרב יוסף ויטאל ז״ל אבי מהרח״ו זלה״ה בקדושה ובטהרה ובכונה גדולה יעו״ש עכ״ל, ועיין מ״ש בזה בספה״ק קול יעקב על סי׳ ל״ב סעי׳ ד׳:

ה) **שם** וכל מי שאינו מניחם הוא בכלל פושעי ישראל בגופן. כתבו התו׳ והרא״ש והר״ן והמרדכי בשם ר״ת דוקא הנמנע מלהניח בביל שהמצוה בזויה עליו, אבל אם ירא להניח תפילין משום דבעי גוף נקי והוא ירא שמא לא יזהר בקדושה ובטהרה לא, ופי׳ הרא״ש שם אע״ג דעבירה היא דבקל יכול ליזהר בשעת ק״ש ותפלה, מ״מ לא מיקרי בהכי פושעי ישראל בגופן עכ״ל, והב״ד מרן ז״ל בב״י וכתב אבל מתוך דברי הטור נראה שאינו מפרש כפר״ת, אלא כל מי שאין מניחן מאיזה טעם שיהיה הוא בכלל פושעי ישראל בגופן, וכתב וכן נראה מדברי רבינו ירוחם וכן נראה ג״כ דעת הרא״ש יעו״ש בב״י. ונראה שכן דעתו ז״ל לפסוק בש״ע מדכתב סתמא דכל מי שאינו מניחם מאיזה טעם שיהיה הוא בכלל פושעי ישראל בגופן. אה״כ ראיתי שכ״כ הפרמ״ג בא״א אות א׳, דבע״ן וג״ן פירשו דברי הש״ע כמ״ש בב״י דאפילו הוה אין מניחן מאיזה טעם שיהיה הוה בכלל פושעי ישראל בגופן יעו״ש, ועיין מ״ש הב״ח על דברי מרן ז״ל בב״י ומ״ש עליו הברכ״י אות א׳:

ו) **שם** וכל מי שאינו מניחם וכו׳ וכתב בס׳ קרבן מנחה סי׳ דש״ם מי שאינו מניח תפילין נופל עליו רעם לפיד אש וברק מלמעלה רח״ל, רו״ה הוה ב׳, והרז״ל

באר הגולה
ג טור. ד הרא"ש.
ה סוכה מ"ג :

כל היום אבל מפני שצריכים גוף נקי שלא יפיח בהם ושלא יסיח דעתו מהם ואין כל אדם יכול ליזהר בהם נהגו שלא להניחם כל היום ומ"מ צריך כל אדם ליזהר בהם להיותם עליו בשעת ק"ש ותפלה: ג הקטן היודע לשמור תפילין בטהרה שלא יישן ולא יפיח בהם: הגה ושלא ליכנס בהן לבית הכסא (רש"י פרק לולב הגזול) חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו: הגה וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד (בעל העיטור) וכן נהגו ואין לשנות. (דברי עצמו):

מי

כף החיים

ואחז"ל כל שאינו מניח תפילין עובר בח' עשין בכל יום, שהרי יש שם ד' פרשיות ובכל אחד יש מ"ע של יד ומ"ע של ראש, והמניחם מקיים ח' עשין, אלה המצות מצוה שע"ח והביאו יפה ללב ז"ל בח"ב אות א', ואמרו בתיקונים תיקון ו' דבזמנא דישראל מיחדין לקב"ה בתפילין דיד ובתפילין דראש בדחילו ורחימו אתמר בהון לא תקח האם על הבנים ואם לאו שלח תשלח וכו', וכתב מהרח"ו ז"ל בשער הקדושה ח"א שער הז' מי שאינו מקיים מצות תפילין נקרא קרקפתא דלא מנח תפילין שאינו קם בתחיית המתים, וכ"כ דברי מנחם אות א' בשם קשל"ה, יפה ללב אות ב', וכתב הרא"ש בהלק"ט הלכות תפילין סי' כ"ז וז"ל שנו חכמים ליום הדין אם היה זהיר במצות תפילין כף זכות מכרעת, ואם פשע בהם כף חובה מכרעת שאין לך גדול בכל מצות עשה שבתורה יותר ממצות תפילין שהוקשה כל התורה כולה לתפילין שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך, לכן צריך כל אדם ליזהר במצות תפילין עכ"ל והביאו ב"י:

ז) **הא** דאמרו דפושעי ישראל הם קרקפתא דלא מנח תפילין, פי' הרב עמק ברכה דהיינו שאוכל הרבה ומביא לידי שינה ולידי הפחה ופטור מן התפילין ולמפרע הוא פושע בגופו יעו"ש, ולפ"ז אם ידע איניש בנפשיה דאם אוכל הרבה יזיק לו האיצטומכא ימעט בלילה טפי מהיום באכילתו מלבד דעפ"י הרפואה, הנה טוב דבלילה לא יאכל הרבה נוסף גם הוא כי בעבור התפילין ראוי לו דימשוך מלמלא בטנו ויהיה חכם הרואה את הנולד דלמחר בבקר הנה הוא בא לקיים אשר קדשנו במצותיו להניח תפילין, כף החיים סי' יו"ד אות ל"א:

ח) **סעי'** ב' מצותן להיותם עליו כל היום וכו' והאר"י ז"ל כתב בשער הכוו' דרוש ה' דתפילין דעיקר מצות תפילין היא בבקר בעת התפלה אבל בשאר היום אינה כ"כ מצוה וחובה כמו בעת התפלה ויעו"ש טעם בסוד, וכ"כ בפע"ח שער התפילין פ"ז, ועו"ת דף ל"א ע"א בנד"מ, ועיין מש"ל בסי' כ"ה אות פ"ח ואות פ"ט:

ט) **שם** ושלא יסיח דעתו מהם וכו'. עיין מש"ל סי' כ"ח אות ב':

י) **שם** נהגו שלא להניחם כל היום וכו', ומ"מ כתב בתשובה סי' ט"ל שצריך להניחם פ"ב בתפלת המנחה, והביאו מ"א סק"ב, א"ר אות ב', וכ"כ הברכ"י אות ג', דרבים מיראי ה' נהגו להניחם בתפלת המנחה ומנהג נכון הוא. וכ"כ בשער הכוו' דף נ"ב ע"א שהאר"י ז"ל היה נזהר מאד להומרה בטלית ותפילין, ובראשונה היה נוהג להניח במנחה תפילין כסברת ר"ת, ואח"כ עשה זוג תפילין ע"ד שמושא רבא והיה מניחם בתפלת המנחה וכן הוא בשער הכוו' דרוש ו' דתפילין, והבאתי לשונו בספה"ק קול יעקב סי' ל"ד אות ד', (ועיי"ש כל סעי' ג' קצת דינים השייכים לזה הענין), ומשמע שם בשער הכוו' דרוש ו' דאין מועיל תפילין ע"ד שמושא רבא במקום רש"י ור"ת אלא לתפלת מנחה לבד אבל לא לתפלת שחרית. וכ"כ בנה"ש דף כ"ה ע"א הנד"מ בשאלות חכמי המערב אות ע"ו, וכ"כ המחב"ר בסי' ל"ד אות ח' יעו"ש:

יא) **במנחה** ערב שבת וערב יו"ט אין להניח תפילין כמש"ל סי' כ"ה אות ק' ובמנחת יום ר"ה מניחין כמ"ש שם אות ל"ז:

יב) **סעי'** ג' קטן היודע לשמור תפילין וכו'. כתב החס"ל אות ג' אין ראוי לחנך הקטנים אלא אי קים ליה בגויה שהוא בודק עצמו יפה קודם תפלה, וגם שהוא נקי מלכלוך נואה בפי הטבעת ואינו ישן עמהן ואינו מדבר דברי שחוק וקלות ראש ואם לאו העדר טוב עכ"ל:

יג) **שם** חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו. וזהו החינוך הוא מדרבנן אבל מדאורייתא פטור מתפילין, ואפילו יודע לשמור תפילין שלא יישן וכו' עד שיהיה בן י"ג שנים ויום אחד ואז הוא בעצמו חייב לקנות לו תפילין כי היכי דחייב בכל מ"ע מן התורה. ב"ח, וז"ל שע"ת אות ד', כל שהגיע לי"ג שנים ויום א' אף שאין ידוע שהביא שערות חייב בתפילין מדינא מחמת חזקה דרבא דכל שהגיע לכלל שנים חזקה הביא סימנים עכ"ל, ועיין בסי' נ"ה סעי' ה' וסעי' יו"ד ובדברינו לשם בס"ה, ובספה"ק קול יעקב סי' ט"ל או' ב' ועיין מש"ל סי' כ"ב או' ב' בענין אם צריך לברך שהחיינו מי שלובש תפילין מחדש יעו"ש:

יד) **שם** הגהה. וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום א' וכו'. ואעפ"י שהרב בעל המפה והלבוש כתבו שנהגו כסברת בעל העיטור ואין לשנות, אנו אין לנו אלא כדברי הרב ב"י ז"ל שסובר דקטן ממש בן ט' בין עשרה שנים, הר"ש הלוי ז"ל בתשו' ה"א חא"ח סי' א', ועיי"ש שהרבה להקשות על סברת בעל העיטור יעו"ש, והביאו כנה"ג בהגב"י ושכנה"ג בהגב"י או' ב', וכן הסכים הב"ח ז"ל כסברת מרן ז"ל והביאו שכנה"ג שם ושתילי זיתים אות ו', וכ"כ עו"ת אות ד', וכתב הב"ח והכי נקטינן דבקטן הלומד תלמוד אפילו אינו אלא בן י"ב שנה היודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין וכן נהגו ודלא כהרב בהגהה דאוסר עכ"ד והביאו עו"ת שם, א"ר אות ג', ועיין סידור בי"ע בדיני מי הם החייבים בתפילין אות ד', וברכ"י אות ה' ושיו"ב אות ג', ובדברינו לסי' טו"ב אות יו"ד ולסי' ע' אות ז', ואפילו לדעת מור"ם ז"ל כתב המ"א סק"ד דעכשיו נהגו להניח ב' או ג' חדשים קודם הזמן, והביאו א"ר שם וכ"כ ר"ז אות ג', בי"ע שם, קיצור ש"ע סי' יו"ד אות כ"ד:

סעי'

לח מי הם החייבין בתפילין והפטורים. ובו י"ג סעיפים:

א אחולה מעיים פטור מתפילין: הגה אפילו אין לו צער אבל שאר חולה אם מצטער בחוליו ואין דעתו מיושב עליו פטור ואי"ל חייב (מרדכי ה"ח ומיימוני פ"ד): ב במי שברי לו שאינו יכול להתפלל בלא הפחה מוטב שיעבור זמן התפלה ממה שיתפלל בלא גוף נקי (ועיין לקמן סי' פ') ואם יראה לו שיוכל להעמיד עצמו בגוף נקי בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבה לק"ש ויברך: ג גנשים ועבדים פטורים מתפילין מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא; הגה ואם הנשים רוצין להחמיר על עצמן מוחין בידם (כל בו): ד והמניח תפילין צריך ליזהר מהרהור תאות אשה: הגה ואם אי אפשר לו

בלא

באר הגולה
א חולין ק"י.
ב תשובת הרא"ש כלל ד' סי' ח'.
ג ברכות ו' ד ב"י בפירוש הירושלמי שמביא בא"ח הא' למה שכתבו בשם הר"ת,

כף החיים

א) סעי' א' חולה מעיים פטור מתפילין, הגהה אפילו אין לו צער ואפילו הולך בשווקים וברחובות פטור, ואסור להחמיר על עצמו, רק בשעת ק"ש ותפלה מותר אם יכול להעמיד עצמו בגוף נקי כמ"ש בסעי' ב', מ"א סק"א, סו"ב אות ב', ר"ז אות א', פרמ"ג א"א אות א', סידור בי"ע בדיני מי הם החייבים בתפילין אות א', קילור פ"ע סי' יו"ד אות כ"ג, אבל בתשו' מ"ע סי' ס' משמע דאף שלא בשעת ק"ש ותפלה רשאי להניח כשיש לו שעת הכושר ובשעת דהקו חולצן ואם נאנס ולא חלץ של יד לא עביד איסורא, א"ר אות א', ועיין לקמן אות ה':

ב) אדם שלובש מכנסים וערום מן המכנסים ולמעלה לא יניח תפילין מפני שלבו ערום, ס"ח סי' תשע"ד והביאו כנה"ג בהגה"ט סי' ל"ז, מ"א בזה הסימן אות ה', א"ר אות א', פרמ"ג א"א אות א', מחה"ש אות א', שתילי זיתים אות ב', פתחי עולם אות א', ואין בכלל זה מה שבית הצואר פתוח. פרמ"ג שם. פתחי עולם שם:

ג) אדם שהוא שומע ואינו מדבר יניח תפילין, וכן המדבר ואינו שומע, ס"ח שם, והביאו כנה"ג שם, וכתב שמדבריו נראה בחרש שדברו חכמים שאינו שומע ואינו מדבר אינו מניח תפילין, וראיתי בקושטנטינה כמה מהם שהיו מניחים תפילין ולא מיחו בהם חכמים. ונראה דספר חסידים איובא קאמר דהנהו חייבים בתפילין אבל חרש שדברו בו חכמים פטור מן התפילין כיון שהוא פטור מכל המצות ומיהו אם רוצה להניחן אין מוחין בידו עכ"ל, וכ"כ בשכנה"ג בזה הסי' אות ד', וכ"כ העו"ת. א"ר אות א', ש"ן דף מ' ע"ה, שתילי זתים אות ב':

ד) סומא חייב בתפילין, פרמ"ג שם, פתחי עולם שם. ועיין מש"ל סי' טו"ב אות ב', ומ"ש ב"י בזה הסי' ומהמ"ר אות א':

ה) סעי' ב' ואם יראה לו שיוכל להעמיד עצמו וכו' ואם אינו יכול להשמר שלא יפיח אלא בכדי שיחלוץ תש"ר מ"מ יניח ג"כ תפלה של יד ובשעת דוחקו שלא יוכל לחלוצה איסורא לא עבד, ויחלוץ אי ממשיך אנסיה, פנים חדשות בשם הרמ"ע מפאנו סי' ס' והביאו כנה"ג בהגב"י. מ"א סק"ב, א"ר אות א', מחה"ש סק"ב, סידור בי"ע בדיני מי הם החייבים בתפילין אות ב', שתילי זתים אות ג' פתחי עולם אות ג':

מי שיודע שהאיסטומכה שלו מקולקלת ויודע בעצמו שיש אליו חולי מעיים או שלא יגלל מהפחה, ילבש תפילין לק"ש וברכותיה וח"י ברכות העמידה, ואחר שגמר יעמד ח"י יסירם תיכף, כף החיים סי' יו"ד אות כ"ה, ועיין לקמן בסי' פ' אות א', ועוד עיין בסי' ג"ן סעי' ג' ובדבריו לשם בס"ד:

ו) שם יניח תפילין בין אהבה לק"ש ויברך. עיין לקמן סי' ס"ו סעי' ב' בהגהה ובסי' פ' ויתבאר לשם בס"ד:

ז) סעי' ג', נשים ועבדים פטורים מתפילין מפני שהיא מ"ע שהזמן גרמא, ואע"ג דקי"ל כר"ע דאמר לילה זמן תפילין הוא מ"מ שבת ויו"ט לאו זמן תפילין והוי"ל מ"ע שהזמן גרמא, הרא"ש בהלק"ט הלכות תפילין סי' כ"ח, ב"י, לבוש, ט"ז סק"א, ועי"ש בהרא"ש שכתב עוד טעמים אחרים:

ח) שם נשים ועבדים פטורים מתפילין וכו'. וכן הוא לפי דברי האר"י ז"ל, ועיין הטעם בסוד ע"ח של"ד פ"א, שער הכוו' בדרושי התפילין דרוש ה'. פע"ח שער התפילין פ"ז. עו"ת דף ל"א ע"א הנד"מ:

ט) שם הגהה. ואם הנשים רוצים להחמיר על עצמן מוחין בידם, וכן הסכים הברכ"י אות א' יעו"ש ועיין להרב בית הילל ז"ל ביו"ד סי' קפ"ב סק"ב שהביא משם הרגוס יב"ע סדר תצא בפי' לא יהיה כלי גבר על אשה דמתרגם לא יהא גולין דציצית ותפילין דהינון תיקוני גבר על איתתא ע"כ, דס"מ דלא לבד שהיא פטורה מציצית ותפילין אלא דגם עוברת בלאו, והביאו פתח הדביר אות ב' יעו"ש. ועוד עיין בס' שומר אמונים פ' כי תצא בפי' לא יהיה כלי גבר על אשה שכתב וז"ל כלי גבר בא"ת ב"ש גי' זו תפילין שכן סוד עטרא דדכורא וכו' ואין ראיה ממיכל בת שאול שהיתה מנחת תפילין ע"כ. והביאו יפה ללב ז"ל אות ב' וכתב דמ"ש ואין ראיה ממיכל בת שאול וכו' אפש"ל דמיכל בת שאול היתה אשה חכמה וידעה בעצמה שהיתה לה נשמה מעלמא דדכורא ולכן ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עכ"ל. ועיין שער הגלגולים הקדמה ט' שכתב שאשה שמגולגל בה נשמת זכר א"א לה להתעבר אם לא ע"י זכות גדול שהתעבר בה איזה נשמת אשה נקבה אחרת בסוד עיבור וכו' יעו"ש ועיין מש"ל סי' טו"ב אות ה':

י) סעי' ד'. המניח תפילין וכו'. הגהה ואם א"א לו בלא הרהורים מוטב שלא להניחם. והוא שיודע לו בודאי שא"א שלא יהרהר אבל מספק לא ימנע ממצות תפילין, מ"א סק"ה, ר"ז אות ד':

יא) שם מוטב שלא להניחם עד יפנה מהשבתו וימשוך לבו ליראת שמים, ויסיח דעתו מכל דברי הבאי המפסידים

(לא)

באר הגולה
ה מ״ק כ״ח וכדעת הרי״ף שם

בלא הרהורים מוטב שלא להניחם (כל בו וא״ח): ה האבל ביום ראשון אסור להניח תפילין מכאן ואילך

כף החיים

המפסידים גוף ונפש ויפנה לבו לקבל עליו עול מלכות שמים ביראה ובקדושה. לבוש, שתילי זיתים אות ז׳:

יב) **שם** מוטב שלא להניחם. אבל עתיד ליתן את הדין על אשר כדבעי ליה למעבד לא עבד דמבעי ליה לאיניש ליתובי דעתיה ולדחות ההרהורים רעים מלבו בשתי ידים, וזאת תורת האדם בכל עת ובכל רגע וכ״ש בשעה שמניח תפילין ומתפלל, ועל אחת כמה וכמה חובה כפולה ומכופלת לדחות מעליו כל מיני מחשבות זרות והרהורים רעים לבל יערב קודש בחול וטמא בטהור שהרי זה דומה למערב צואה בהיכל המלך כי לא לרצון יהיה אלא גם יחרה אף המלך מאד וחמתו תבער בו ובחמלת ה׳ על יצוריו שאינו דן אונס כרצון וקמי שמיא גליא שאין אדם שליט ברוח והרהורים באים לו לאדם מדעתו ושלא מדעתו וכבר אמרו רז״ל שהרהורי עבירה אין אדם ניצול מהם בכל יום ואין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו ולא יענש אם יעמוד על המשמר ובכח יגבר איש לדחות מעליו המחשבות וההרהורים ולהחליף אותם טוב ברע (ואני מצאתי תועלת בחשוב הי״ג מידות מעמקא דליבא חזור חזור) אבל אם מאריך ברעתו מבלי שים לב ידאג מן הפרענות כי רבה היא אם לא ישוב בתשובה, חס״ל אות ב׳, ועיין מ״ש בספה״ק קול יעקב דרוש עה״ת פ׳ שופטים על פסוק לא תטע לך אשרה וכו׳ יעו״ש:

יג) **שם** מוטב שלא להניחם. עיין בשכנה״ג אות ב׳ שכתב דזו סברה תמוהה הרבה דמפני ההרהור תבטל מצות תפילין וכו׳, ומהירושלמי שהביא לראיה דמפרש גוף נקי ממחשבה רעה אין ראיה דאפשר לפרש דמיירי שלא נהניחם כל היום כאלישע בעל כנפים אבל לפטור ממצות תפילין בשעת ק״ש מפני ההרהור לא עכ״ד, והב״ד הש״ן דף מ׳ ע״ה, והרב יפה ללב אות ג׳, ועי״ש ביפה ללב שתמה על בי״ע שבדיני מי הם החייבים בתפילין אות ה׳ הביא דברי מרן ומור״ם ז״ל ולא הביא סברת החולקים שהיא סברת השכנה״ג יעו״ש ולא ידעתי מה יש תמיהה בזה דהיא הנותנת דבשביל שסברה זו חולקת על סברת מרן ומור״ם ז״ל לא הביאה, ולענין דינא כבר כתב מרן ז״ל בב״י שצריך לכופם בדברים ולמשוך לבם ליראת שמים כדי שיסיחו לבם מדברי הבאי המזיקים לגוף ולנפש ויפנו לבם לקבל עליהם עול מלכות שמים עכ״ד. ועיין מש״ל אות י״א ואות י״ב:

יד) **סעי׳** ה׳. אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין מכאן ואילך חייב וכו׳, משמע דביום שני חייב מיד משהגיע זמן הנחת תפילין וא״ל להמתין עד הנץ החמה, וכ״מ בב״י דאחר שהביא דברי הרא״ש והר״ן דס״ל דצריך להמתין מלהניח תפילין ביום שני עד הנץ החמה, כתב מרן ז״ל וז״ל אלא שמדברי הרי״ף נראה דלא מיתסר ביום שני כלל ואף הרמב״ם כתב כן עכ״ל, ומשמע דדעתו לפסוק כן כי כן דרכו בדברי הרי״ף והרמב״ם והרא״ש הולך אחר הרוב מהם, וכ״מ מדתירץ מרן ז״ל קושיית הר״ן על הרמב״ן ז״ל כאשר יעו״ש בב״י, וכן דעת הב״ח כאשר יעויין בדבריו ביו״ד סי׳ שפ״ח, ובזה הסי׳ וכ״כ דעת הש״ך ביו״ד סי׳ שפ״ח סק״ה, וכ״כ שתילי זיתים אות ט׳, וכ״מ מדברי האר״י ז״ל בשער המצות פ׳ ויחי דאינו אסור אלא יום א׳ בלבד. ומ״ש מרן ז״ל ביו״ד סי׳ שפ״ח סעי׳ א׳ דביום שני מותר להניחם אחר הנץ החמה. לחומרא בעלמא כתב כן כדי לחוש לסברת הרא״ש והר״ן שם מפני שאפשר (ועיין עו״ת אות ו׳ ומ״א סק״ה ומאמ״ר אות ה׳ שהרגישו בקושיא זו) וממילא היכא דלא אפשר כגון דרוצה להתפלל עם הצבור ולא ימצא לו אם יתעכב עד הנץ החמה וצריך להתפלל בתפילין כמ״ש בסי׳ כ״ה סעי׳ ד׳ ובדברינו לשם אות כ״ז יוכל להניחם משהגיע זמנם קודם הנץ החמה, ואף אם תמצא לומר דדעת מרן ז״ל לאסור קודם הנץ החמה הרי לך דברי הפוסקים שהביא הברכ״י סי׳ של״ז אות ג׳ דכתבו הא דקי״ל כדברי המיקל באבל אפי׳ בפוסקים ואפילו יחיד נגד הרבים יעו״ש וא״כ בנידון זה דהרמב״ם בהדיא לא אסר אלא יום ראשון בלבד כמ״ש בהלכות אבל פ״ד ה״ט, וכן פי׳ הב״ח דברי הרי״ף והסכים להורות כן כאשר יעו״ש בדבריו ובפרט שגם בדעת מרן ז״ל י״ל דלא החמיר אלא היכא דאפשר בכה״ג ברוצה להתפלל עם הצבור בציצית ותפילין וא״א לו אם יתעכב יש להקל:

טו) **שם** אבל ביום ראשון אסור להניח וכו׳. ואם שמע שמועה קרובה דינא כיום קבורה דאסור להניח תפילין, ט״ז ביו״ד סי׳ שפ״ח סק״א. ש״ך שם, פרמ״ג במש״ז אות ג׳ א״ר אות ג׳, חכמת אדם כלל קס״ה אות י״א, ש״ן דף ל״ו ע״ג ודף קפ״ג ע״ג, זכ״ל היו״ד בהל׳ אבל אות ת׳, סידור בי״ע בדיני מי הם החייבים בתפילין אות ט׳. חס״ל אות ג׳ שתילי זיתים אות ט׳, קיצור ש״ע סי׳ רי״א אות ב׳, בן איש חי ז״ל פ׳ חיי שרה אות י״ב, ולענין יום שני של שמועה קרובה עיין מ״ש הש״ן שם בשם שבט יהודה חיו״ד סי׳ שפ״ח, ועיין מ״ש בדות הקודש דכ״ה לכאן:

טז) **שם** אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין וכו׳ ואם מת ביום אחד ונקבר ביום אחר אסור להניח תפילין ביום הקבורה, א״ר אות ג׳, פרמ״ג שם וברכ״י אות ב׳ בזה הסי׳ וביו״ד סי׳ שכ״ה אות א׳ ובמחב״ר אות א׳ ודלא כמהריט״ץ בחי׳ ושו״ת איזהו נשך דף י״ב ויעו״ש במחב״ר באורך, וכן בדגמ״ר בגליון הש״ך הנד״מ על סי׳ שפ״ח הביא דברי מהריט״ץ הנז׳ והשיג עליו יעו״ש, והביאו פת״ש שם אות א׳ וכתב בגם בשו״ת זכרון יצחק סי׳ ב׳ כתב משם אביו בעל משנת חכמים שהשיג על מהריט״ץ יעו״ש, וכ״כ ש״ן דף ל״ו ע״ב ודף קפ״ג ע״א יעו״ש, זכ״ל שם, בי״ע שם אות ח׳, שע״ת אות ד׳, כס״א אות א׳, וכ״כ הרח״פ בס׳ כף החיים סי׳ יו״ד אות ל״ז בשם כס״א ויד אבישלום סי׳ ל״ב ודרך החיים להגאון רבי יעקב מליסא ז״ל אות ח׳, חס״ל שם, קיצור ש״ע שם, וכתב שם בפאת השלחן וז״ל דלא כמ״ש בספר חיי אדם שיניחם בלא ברכה וכבר הגהתי שם בדבריו דהא איסורא איכא עכ״ל

ואילך חייב אפי' באו פנים חדשות: ו ובתשעה באב חייבין בתפילין. (וע"ל סי' תקנ"ה) ז יחתן ושושביניו (פי' רעיו השמחים עמו) וכל בני חופה פטורים משום דשכיח שכרות וקלות ראש: ח כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים פטורים טמהנחת תפילין כל היום זולת בשעת ק"ש ותפלה: הגה ואם היו לריכים לעשות מלאכתן בשעת ק"ש ותפלה אז פטורין מק"ש ותפלה ותפילין דכל העוסק במלוה פטור ממלוה אחרת אם לריך לטרוח אחר האחרת אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יעשה שתיהן (הגהת אשרי בשם א"ז ור"ן פ' הישן):

מצטער

באר הגולה

ו רא"ש פ"ב דתעני' ז סוכה כ"ה. ח שם כ"ו. ט ר' ירוחם בשם ר' נסים והג"א בשם א"ז ור' יונה.

כף החיים

עכ"ל, וכ"כ בן איש חי ז"ל שם. ודלא כמאמ"ר אות ה' שהחזיק כסברת מהריט"ץ כאשר יעו"ש. ואם נקבר בלילה אסור להניח תפילין ביום שלאחריו, קיצור ש"ע שם:

יז) **שם** אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין וכו'. ואם טעה והניחן חולץ אפילו באבילות דרבנן, הכי מוכח בגמרא ובדברי הפוסקים. מהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם בי"ד סי' שפ"ח, פתה"ד או' ג', יפה ללב אות ד':

יח) **מי** שמת לו מת ברגל דמתחיל למנות אחר הרגל. נסתפק הכנה"ג בי"ד סי' שפ"ה אי אסור בתפילין יום ראשון. וכתב דמסתברא דאסור יעוש"ב, אמנם הברכ"י חלק עליו וכתב דמותר להניח יעו"ש בזה הסי' אות ג' וביו"ד שם אות ב', וכ"כ הרב בית לחם יהודה בי"ד סי' שפ"ח והביאו המחב"ר אות ב', וכ"כ א"ר אות ג', וכ"כ הש"ך שם, זכ"ל שם בי"ע שם או' י"א, חס"ל שם, (וכתב דאפילו בא"י וכ"ש בחו"ל), קיצור הש"ע שם. בן א"ח שם:

יט) **ביום** שמועה רחוקה כיון דלא נתחייב באבילו: אלא שעה אחת מותר בתפילין, כנה"ג, סידור בי"ע שם אות יו"ד:

כ) **אם** שמע שמועה רחוקה והיה לבוש תפילין. כתוב ביו"ד סי' ת"ב סעי' ב' דא"ל לחולצן. וכתב הש"ך דקפ"ג ע"ג ה"ד כשאפשר לו ליתובי דעתיה שלא יסיח דעתו מהם אבל אם א"א לו ובפרט בשעת הבכי והספד לריך לחלוץ עכ"ל, והביאו הזכ"ל שם:

כא) **שם** מכאן ואילך חייב וכו' יש שכתבו משם האר"י ז"ל דהאבל לא יניח תפילין דר"ת עיין בסו"ב אות ג' ובש"ץ דף ל"ו ע"ד, אמנם הרש"ש ז"ל בס' נה"ש דף י"ט ע"ב הנד"מ כתב דהרב האר"י ז"ל לא כתב כן וחייב להניח האבל שניהם דרש"י ור"ת יעו"ש שנתן טעם בסוד, וכ"כ הברכ"י אות ד' על הרש"ש ז"ל שהניח תפילין דר"ת בימי אבלו יעו"ש, והגם דביו"ד סי שפ"ח אות ג' כתב הברכ"י ז"ל דשב ואל תעשה עדיף כתב סידור בי"ע שם אות י"ב דמאחר דהשתא אינן בד דן נהיגי להניח דרש"י ודר"ת בתורת חיוב מדינא משום ספק כמ"ב החיד"א בספריו, והיכא נמי גבן עדות נאמנה של הרש"ש ז"ל דלא נמלא בכתבי מהרח"ו ז"ל האמתיים שלא להניחם ולדעתו יש להניחם ועביד איהו עובדא להניחם בימי אבלו הכי נקטינן עכ"ל, וכ"כ החס"ל אות ג' דפה עה"ק ירושלים תוב"ב נתפשט המנהג אלל הבאים בסוד ה' ע"פ דברי רבינו האר"י ז"ל להניח שניהם כדברי מהרש"ש ז"ל וגם בט"ב בתפלת שחרית מניחים שתיהן בקהל חסידים במדרש בית אל יכב"ץ עכ"ל, ועיין מש"ל סי' ח"י אות כ"ז. וכתב בן א"ח ז"ל פ' חיי שרה אות י"ב דגם בעיר בגדא"ד יע"א נתפשט המנהג כהוראת רבינו הרש"ש ז"ל ודלא כמ"ש החיד"א ז"ל דשב ואל תעשה עדיף:

כב) **שם** מכאן ואילך חייב אפי' באו פנים חדשות. משמע אפי' לכתחלה יכול להניחם בפנים חדשות, וכ"מ בטור וברי"ף וברמב"ם הלכות אבל פ"ט ה"ד ובטער המלות פ' ויחי דאינו אסור אלא יום א' בלבד אבל ביום שני חייב ואין חילוק בין אם באו פנים חדשות או לא, והמ"א כתב בסק"ה דאם באו פנים חדשות אינו מניח לכתחלה עד שילכו אלא שאם הניח אינו חולץ יעו"ש ונראה דבשעת ק"ש ותפלה אין לבטל בשביל זה מלהניח תפילין אבל בשאר היום יש להחמיר כהמ"א, וכמש"ל אות י"ד יעו"ש:

כג) **סעי'** ו', בתשעה באב חייב בתפילין, עיין מ"ב הברכ"י בסי' תקנ"ה אות א' ושע"ת שם אות ב' ומ"ש אנן בעניותין בס"ד לעיל סי' ל"א אות ה' וסי' ח"י אות ט"ז ובזה הסי' אות כ"ח:

כד) **סעי'** ז'. חתן ושושביניו וכל בני החופה פטורין וכו' כתוב בתשו' הרמ"א סי' קל"ב דהאידנא שחייבין בק"ש ותפלה (כמ"ש סי' ע' ס"ג) חייבין גם בתפילין דהוי"ל כאילו מעיד עדות שקר בעלמו עכ"ל יעו"ש. והביאו מ"א סק"ז, עט"ז אות ב', ועיין כנה"ג בהגב"י שהאריך בזה יעו"ש, וכתב העו"ת אות ה' וכן נתפשט המנהג בזה"ז בארלות הלו דהחתן וכל בני החופה קורין ומתפללין, וכ"כ הברכ"י אות ה' דעתה במקומנו המנהג פשוט שהחתן ואביזריה מניחין בחופה מיום הראשון עד יום השביעי וכדברי מור"ם בתשו' עכ"ל, וכ"כ סידור בי"ע בדיני מי הם החייבים בתפילין אות ט"ו אלא שכתב לריך שיזהרו שלא יהא שם שכרות וקלות ראש בשעה שהתפילין עליהן עכ"ד, ועכשיו נוהגין לילך שחרית לביהכ"נ להתפלל עם הלבור בטלית ותפילין כשאר העם ותע"ב:

כה) **סעי'** ח'. כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם וכו' דוקא אם הם לוקחים כדי להמליאם למכור למי שלריך להם אבל אם עושה כדי להשתכר לא מיקרי עוסק במלוה. מ"א סק"ח. ר"ז אות ז'. והיינו אם עושה דוקא כדי להשתכר אבל אם מתכוין הוא להמליאם אעפ"י שמכוין ג"כ לשכר עוסק במלוה מיקרי. פרמ"ג א"א אות ח'. שתילי זיתים אות ט"ו. פתחי עולם אות יו"ד:

כו) **שם** בהגהה. ואם היו לריכים לעשות מלאכתן בשעת ק"ש ותפילה אז פטורין וכו' ודע דכל זה הוא דוקא לדעת מור"ם ז"ל שהסכים על מרן ז"ל בד"מ אות ב' ולא לחלק כמ"ש כאן בהגהה וכמ"ש מ"א סק"ט וא"א ומחה"ש. וכ"כ מאמ"ר אות ט', אבל לדעת מרן ז"ל

ט ימצטער ומי שאין דעתו מיושבת עליו ונכונה פטור כמפני שאסור להסיח דעתו מהם: י להקורא בתורה פטור מהנחת תפילין כל היום זולת בשעת ק"ש ותפלה: יא מלא יחלוץ תפילין בפני רבו נאלא יפנה לצד אחר מפני אימתו ויחלוץ שלא בפניו: יב סהיה צריך לתפילין ומזוזה ואין ידו משגת לקנות שניהם תפילין קודמים: יג עמנודה ומצורע אסורים להניח תפילין:

באר הגולה
י הרמב"ם בפ"ד מה"ת. כ הר"ר מנוח. ל מכילתא לפי' ר' יונה בפ"ב דברכו' מ בשימושי' רבה וסנהד' ק"א. נ כס"י שם. ס ירושלמי שלהי מגילה וכתב הונא כ"כ הרא"ש בה"ת. ע איבעיא במ"ק ובעיטור אוסר:

כף החיים

ז"ל היינו והא דלא כתב מור"ם ז"ל זה בשם וי"א כך דרכו בהרבה מקומות שאינו כותב וי"א אעפ"י שהוא חולק. כמ"ש מ"א סי' ל"ג סק"ה. ומחה"ש ומאמ"ר בזה בסי' אות ט', ועיין בספה"ק קול יעקב סי' ל"ג אות י"ד מ"ש טעם לזה, ועיין ברכ"י אות ז' מה שתירץ על דעת מרן ז"ל יעו"ש:

כז) **שם** בהגהה. דכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת וכו' וכל זה מיירי שכבר התחיל לכתוב קודם שהגיע זמן ק"ש אבל משהגיע זמן ק"ש אסור להתחיל לכתוב כמ"ש סי' ע"ב סעי' ה', מ"א סק"י, ר"ז אות ז'. שתילי זיתים אות ט"ז, ואם התחילו קודם לכן או אפילו התחילו באיסור אין צריך להפסיק לקריאת שמע. ר"ז שם, וכל זה לסברת מור"ם ז"ל אבל לדעת מרן ז"ל חייב להפסיק כמו שכתוב באות הקודם:

כח) **שם** בהגהה. אם צריך לטרוח אחר האחרת וכו' מבואר דמור"ם ז"ל נמשך אחר דעת הר"ן והג"א דס"ל דאעפ"י שאפשר לו לקיים שתיהם אינו חייב לטרוח בהכי ודלא כהתו' והרא"ש שכתבו דדוקא כשהוא בענין שאם יניחו תפילין או יקראו ק"ש או יקיימו אחת משאר המצות תבטל המצוה שהם עסוקים בה כגון שאדם אחד רוצה לפרוש בים או בשיירא עכשיו ורוצה לקנות תפילין או תכלת ואי אפשר לו להמתין עד שהסופר או התגר יקיים המצוה הבאה לידו וכו' כמ"ש בב"י אלא כל שצריך לטרוח אחר האחרת פטור ואעפ"י שאפשר לו לקיים שתיהן, וכן נראה כאן בהגהת ש"ע הג"א בשם א"ז ור"ן פי' הישן דמשמע דפסק כוותייהו. כ"כ מאמ"ר אות י"ד. ומ"ש הלבוש עיין מ"ש עליו הברכ"י סוף אות ז'. ולדעת מרן ז"ל בכל גוונא כותבי תפילין וכו' חייבין בשעת ק"ש ותפלה להניח תפילין. כ"מ מסתמיות דבריו ז"ל וממש"ל אות כ"ו:

כט) **סעי'** ט' מצטער וכו' אפילו מפני הצינה. מ"א ס"ק י"ח. סו"ב אות ה'. ר"ז אות ח'. סידור בי"ע אות ו'. שתילי זיתים אות י"ח. ומיהו צריך להשתדל לחמם גופו או לילך למקום חם כדי שלא להתבטל ממצוה גדולה כזו:

ל) **שם** ומי שאין דעתו מיושבת עליו וכו'. כתב ב"י בשם הר' מנוח אע"ג דבשאר מצות דאמרינן דמצטער איבעי ליה ליתוביה דעתיה. הכא שאני משום הסח הדעת עכ"ל. משמע מזה דאפילו אם אפשר לו ליתוביה דעתיה פטור אבל הב"ח כתב דאם אפשר לו ליתוביה דעתיה חייב. וכ"כ המ"א ס"ק י"ב. ר"ז אות ח'. שתילי זיתים אות ך' ועיין פרמ"ג א"א או' י"א ואו' י"ב:

לא) **שם** פטור וכו' אבל אינו אסור, פרמ"ג שם אות י"ב. פתחי עולם אות י"ג. ועיין פתח הדביר אות ד' מ"ש בזה:

לב) **סעי'** י' הקורא בתורה פטור מהנחת תפילין וכו'. כתב מ"א ס"ק י"ג וז"ל אבל העוסק בגמרא אפשר דלא מיפטר עכ"ל. והא דכתב בדרך אפשר מפני דבהע"ט לחלק ילא דהקורא בתורה פטור והעוסק בתלמוד חייב, והטור הקשה עליו. וב"י תירץ אלא שכתב דאין דברי בעל העיטור נראין. לזה כתב מ"א בדרך אפשר, מיהו מהר"מ פאפירו"ש ז"ל בס' אור לדיקים ונקרא אור ישר ד"י ע"ג סעי' י"א כתב וז"ל בעסק התורה חייב להניח תפילין ומצוה לשמים אם אינו מניח ואין היסח הדעת כלל בלימודו ויניח של ר"ת שהם מסוגלים לשכל עכ"ל. ולפ"ז צריך לחלק כמו שחילק בעה"ע. וכ"כ יפה ללב ז"ל אות י"ד יעו"ש. אמנם דעת מרן ז"ל נראה דאף העוסק בתלמוד פטור דהא כתב דאין דברי בעל העיטור נראין. וכ"כ מט"י אות א'. ברכ"י אות ז'. ר"ז אות ט'. ועיין מש"ל סי' ל"ז אות ח' וסי' כ"ה אות פ"ט:

לג) **סעי'** י"א, לא יחלוץ תפילין לפני רבו וכו'. בטור הביא דאם הלך רבו תחלה מותר לחלוץ, מיהו מסתמיות דברי מרן ז"ל משמע דאפילו הלך רבו תחלה אסור לחלוץ לפניו, וכ"מ בב"י, וכ"כ מ"א ס"ק י"ד. מטה יהודה אות ב', ברכ"י אות ה', מאמ"ר אות י"א, ועיין מש"ל סי' כ"ה אות ל"ג:

לד) **סעי'** י"ב, היה צריך לתפילין ומזוזה ואין ידו משגת וכו' תפילין קודמין, שהם חובת הגוף, ב"י בשם הרא"ש, מ"א ס"ק ט"ו, מיהו לדידן שאין מניחין רק בשעת ק"ש ותפלה אם אפשר בשאלה מזוזה קודמת דהא אפשר בשאלה, מ"א שם, מט"י אות ג', סו"ב אות ד', ר"ז אות י"א, ח"א כלל י"ד אות כ"ט, שתילי זיתים אות כ"ה, ופשיטא שקודמת מלקנות ציצית שאינו אלא חובת טלית, ח"א שם:

לה) **סעי'** י"ג, מנודה ומצורע אסורים להניח תפילין, עיין בדברי חמודות על הלק"ע מהלכות תפילין אות ק"ח שהקשה על מרן ז"ל שהרי בטור יו"ד סי' של"ד הביא פלוגתא בזה וכתב דרב אלפס פסק לקולא וכן הסכים הא"א הרא"ש ז"ל וכתב שם מרן ז"ל בב"י דכ"ה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ז מהלכות ת"ת משמע דדעתו לפסוק כן וכן שם בש"ע לא מנה זה באיסורי המנודה וא"כ דבריו סותרים זא"ז דבש"ע י"ד מתיר ובא"ח אסר יעו"ש וכן בשכנה"ג כאן אות י"ג הקשה קושיא זו על מרן ז"ל יעו"ש. וכן הקשה עו"ת אות ט"ו, מט"י אות ד'. ועיין נ"ש המהב"ר אות ו'. וכתב שם הרב דברי חמודות דגם במצורע נראה מדברי הרמב"ם פ"י מהלכות טומאת צרעת דמותר בהן עכ"ל. א"כ משמע דדעתו להתיר מנודה ומצורע בהנחת תפילין. וכ"כ הש"ך שם אות י"ב דהסכמת רוב הפו' המנודה מותר בתפילין והביאו שכנה"ג באות הנז' וכתב דה"ה המצורע דתרוייהו בהדדי נשאלו בב"ה ואי נקטינן לקולא במנודה נקטינן ג"כ במצורע עכ"ד, וכ"כ א"ר אות ו', שתילי זיתים אות כ"ו, ועיין פרמ"ג במש"ז

סוף

לט מי הם הכשרים לכתוב תפילין ולקנות מהם. ובו י׳ סעיפים:

א אתפילין שכתבן עבד או אשה או קטן באפילו הגיע לחנוך גאו כותי או מומר לעבודת אלילים או מוסר לאנסין פסולים משום דכתיב וקשרתם, (וכתבתם) כל שאינו בקשירה או אינו מאמין בה אינו בכתיבה: ב הכל שפסול לכותבן פסול בכל תיקון עשייתן: ג יגר שחזר לדתו מחמת יראה כשר לכתוב תפילין: ד זתפילין שכתבם אפיקורוס (פי׳ מיןאי) ישרפו חוי״א יגנזו: ה טנמצאו ביד אפיקורוס ואין ידוע מי כתבן יגנזו: ו ינמצאו ביד א״י ואין ידוע מי כתבם כשרים: ז יאין לוקחין תפילין ומזוזות וספרים מן הכותים יותר מכדי דמיהן הרבה כדי שלא להרגיל לגנבן ולגוזלן: ח לאין נקחין אלא מן המומחה שבקי בחסירות ויתרות: ט מלקח ממי שאינו מומחה צריך לבדקן לקח ממנו מאה קציצות בודק מהם שלשה קציצות שתים של ראש ואחת של יד או שתים של יד ואחד של ראש אם מצאן כשרים הוחזק זה האיש והרי כולם כשרים ואין השאר צריך בדיקה ואם לקחן צבתים צבתים חזקתם מאנשים הרבה הם לקוחים לפיכך בודק מכל צבת ב׳ של ראש ואחד של יד או ב׳ של יד וא׳ של ראש נהמוכר תפילין ואמר שהיו של אדם יגדול נאמן ואינם צריכים בדיקה: י סתפילין שהוחזקו בכשרות אינם צריכים בדיקה לעולם עואם אינו מניחן אלא לפרקים צריכים בדיקה פעמים בשבוע: הגה ואם אין לו מי שיוכל לבדוק ולחזור ולתופרן יניחם כך בלא בדיקה (ב״י בשם א״ח):

מ דין איך לנהוג בקדושת התפילין. ובו ח׳ סעיפים:

א אאסור לתלות תפילין בין בבתים בין ברצועות אבל מותר לתלותן בכיסן: ב בבית שיש בו

תפילין

באר הגולה
א גיטין מ״ה. ב מרדכי שם ג נמוקי יוסף ד רש״י שם והרמב״ם בפ״ב מה״ת ה רמב״ם שם ו גיטין שם ז הרמב״ם בפ״ח שם: ח טור ור׳ ירוחם ט גיטין שם י שם וכלישנא בתרא ורמב״ם שם פ״א ור״ן כ גיטין שם ל מנחות מ״ב כתי׳ התוס׳ והרא״ש מ עירובין צ״ז ורמב״ם בפ״ב שם. נ תשובת הרא״ש ס ירושלמי בפרק בתרא דעירובין ורמב״ם בפ״ב ע טור וסא״ח א ברכות כ״ד ב שם כ״ה

כף החיים

סוף אות ד׳ שכתב דמניחן בלא ברכה, וכן הסכים למעשה הרב שולחן גבוה אות כ״ה, וכ״כ החס״ל אות ד׳, והב״ד הרב יפה ללב ז״ל סוף אות ז׳. וכן נראה עיקר משום הנ״ל וכדי שלא לבטל ממצות תפילין. ועיין ביו״ד סי׳ של״ד סעי׳ י״ב איזהו מנודה שהוא אסור בדיני המנודה ודו״ק:

א) סעי׳ א׳. אסור לתלות תפילין וכו׳. אבל באקראי בעלמא שאוחז התפילין בידו והרצועות תלויות לית לן בה. אבל אם התפילין תלויות אסור. מ״א סק״א. ור״ל דדוקא אם אוחז הבתים בידו והרצועות תלויות באקראי בעלמא שרי אבל אם אוחז הרצועות בידו והבתים תלויות אפילו באקראי בעלמא אסור. מיהו הט״ז סק״א כתב דהאי בכלל זה מה שהתפילין של ראש תלוים באויר ומחזיקים ביד הרצועות ומשימם על הראש כי זהו צורך הנחתן ואין בזה בזיון עכ״ל. ונראה דלא פליגי דהמ״א שאסר לאחוז ברצועות ויהיו התפילין תלוין אפי׳ באקראי בעלמא הוא שלא בשעת הנחה אבל אם הוא בשעת הנחה מודה להט״ז דליכא בזה בזיון. וכ״כ מחה״ש אות א׳, וכ״מ מדברי הפרמ״ג במש״ז אות א׳. ר״ז אות א׳. שמן המאור אות ה׳. אמנם הרב מטה יהודה אות ב׳ כתב דלפי דעתו ראוי לתפוס הקציצה ולהיות הרצועות תלוין כיון שאפשר בהכי. וכתב שכן ראה מן המדקדקים שנזהרים בזה. וכתב שכן משמע מדברי המ״א דאסר לתלות התפילין אפילו באקראי וקאי אפילו אשעת הלבישה אלא דוקא ברצועות תלויות מותר כיון דהוי צורך ההנחה יעו״ש. וכ״כ החס״ל אות א׳ דאפילו בשעת הנחה יש להחמיר שלא לאחוז בקשר והבית יהיה תלוי עד שמניחו בראשו אלא יקח בידו הקשר עם הבית דבוקים ויניח הבית במקומו ואח״כ הקשר במקומו עכ״ל, וכ״כ שתילי זיתים אות א׳ דאפילו בשעת הנחה יש להחמיר כיון שאפשר לאחוז בידו, והט״ז מיירי בדא״א עכ״ד, ע״כ לכתחלה יש ליזהר ולעשות כמ״ש המט״י והחס״ל והשת״ז, ואם א״א לו לעשות זה בנקל יש לסמוך אט״ז דמתיר לגודרכיהה, והב״ד סו״ב אות א׳ ומאמ״ר אות א׳ ומשמע דס״ל כוותיה ובפרט למ״ש הפרמ״ג ומחה״ש ור״ז ושמן המאור דגם המ״א יודה להט״ז ומתיר בשעת הנחה, וג״כ יפה ללב ז״ל הות א׳ דאם א״א לו בנקל יש לסמוך על המתירים יעו״ש:

ב) שם אבל מותר לתלותן בכיסן. וכ״ש אסור לתלות אפילו בכיס. גמרא ברכות דף כ״ד סוף ע״א וחדושי הרשב״א. מ״א סק״א, סו״ב אות א׳. א״ר אות א׳, פרמ״ג א״א אות א׳. ער״ה אות א׳. ר״ז אות ב׳. פתה״ד אות ה׳. שתילי זיתים אות ב׳. ואפילו אם הס״ת עומדת בארון הקודש ותולה האה״ק אסור. ח״א כלל ל״א אות מ״ג. וכתב דאפילו כשהאה״ק מחובר ביתידות לכותל אסור יעו״ש. ובנשמת אדם אות ה׳ והב״ד פתחי עולם אות א׳. וכתב שם פתחי עולם בשם מ״ב דספרי תלמוד וכדומה דומה לתפילין:

ג) מותר לכתוב פסוקים בנייר ולתלות בפתח בית הכנסת. כנה״ג בהגה״ט בשם מהרי״ט ח״ב הל״ה סי׳ ג׳, מ״א סק״א. סו״ב אות א׳, א״ר אות א׳. שתילי זיתים אות ג׳. אך מטעם אחר יש לאסור משום דאין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה כמ״ש ביו״ד סי׳ רפ״ג סעי׳ ב׳. ואפילו להרי״ף דמיקל היינו משום עת לעשות לה׳ הפרו תורתך כי א״א לכל אחד לכתוב כל התורה משא״ך בפסוקים הנ״ל, וכן הט״ז ביו״ד סי׳ רפ״ג סק״א קורא תגר על הכותבים פסוקים על הכותל לסי׳ טוב יעו״ש. אבל מ״מ נ״מ לתשו׳ מהרי״ט הנ״ל אם אינו כותב רק ג׳ תיבות בשיטה אחת דשרי משום איסור אין כותבין מגילה וכו׳ כדאיתא ביו״ד שם סעי׳ ג׳. וכ״כ מחה״ש סק״א והב״ד פתחי עולם אות א׳. וכתב עוד מחה״ש שם דאם כותב על כותל בהכ״נ דברים הכתובים בסידורי תפלה כגון י״ג מידות של רחמים או פסוק ויהי בנסוע הארון וכו׳ לית לן בה דכמו שהותר לכתבן בסידורי תפלה משום עת לעשות דסמכי על דעת הרי״ף ה״ה דשרי לכותבן על הכותל דמאי שנא כותל ומ״ש סידור תפלה

אידי

אידי ואידי מגילה הן, וכן המנהג עכ"ל. ועיין מ"ש בזה בית הלל על יו"ד שם ופת"ת אות ב' יעו"ש:

ד) **סידורים** הקבועים בלוחות שבהם שלשלת של כסף אסור לתלות בהם ולא דמי לתפילין דמותר לתלותן בכיסן דהתם הכיס כלי בפ"ע משא"כ כאן שהלוחות מחוברות לסידור והוי כסידור עצמו. מ"א שם סו"ב שם, א"ר שם, יד אהרן בהגה"ט, ר"ז אות ב', שתילי זיתים שם:

ה) **כתב** הכנה"ג בהגה"ט נוהגים להתענות מי שנופלין לו תפילין ובס' משפטי שמואל סי' י"ב תמצא סמך למנהג עכ"ל. והב"ד מ"א בסי' מ"ד סק"ה. יד אהרן בהגה"ט, מחב"ר אות א'. ר"ז סי' מ"ד אות ב'. שתילי זיתים שם אות ה'. וכן מי שנופל ס"ת מידו כתב שם במשפטי שמואל דיתענה, והביאו הכנה"ג ביו"ד סי' רפ"ב וברכ"י שם בשיו"ב אות א', מ"א בשם הנז"ל, וכתב שם המ"א וז"ל ונ"ל דמיירי בלא נרתקן אבל בס"ת אפילו בנרתיקן עכ"ל ור"ל דהא דצריך להתענות בנפלו לו תפילין דוקא אם נפלו בלא נרתיקן אבל אם נפלו התפילין בנרתיקן א"צ להתענות ובס"ת אפי' נפלו בנרתיקן צריך להתענות. וכ"כ ר"ז שם ושתילי זיתים שם ושכנה"ג בהגה"ט בסי' תקס"ו אות ג' כתב בשם מהר"י ברונא מכ"י וז"ל רבותי החמירו להצריך תענית אפי' אם נפלו לארץ עם הכיס שלהם והכ"ג אני מיקל ליתן פרוטה לצדקה עד שנפלה קילה לארץ אפי' אם הרצועות בידו אבל ברצועות ליכא קפידא עכ"ל. וכ"כ א"ר בזה בסי' אות ה' בשם הנז' דאם נפלו בנרתיק יתן פרוטה לצדקה וברצועות אין קפידא אם נפלו לארץ יעו"ש. וכ"כ בהגה"ט בסי' תקע"א סק"א בשם הנ"ז. מחב"ר בזה הסי' אות ב'. מחה"ש בסי' מ"ד ס"ק ה', חס"ל אות ה'. יפה ללב בסי' מ"ד אות ב'. בן איש חי ז"ל פ' חיי שרה אות י"ח. ועיין להחיד"א בס' חיים שאל ח"א סי' י"ב שכתב דאף מי שנפל מידו התפילין עצמן אם הוא חש כח וקשה עליו התענית וכ"ש אם הוא צורבא מרבנן וממעט בת"ת יתן צדקה לכפר עון נפילת התפילין וגדולה צדקה לכפר אפי' למזיד כמבו"ל וק"ו לשוגג או אנוס יעו"ש, וכ"כ החס"ל שם. יפה ללב שם. בן א"ח שם, וכ"כ הרח"פ בכף החיים סי' יו"ד אות ל"ח בשם אורחות יושר פרק ט"ו. מיהו אם נפל ס"ת מידו אין להקל בזו וצריך שיתענה. חיים שאל שם. והב"ד רב פעלים ז"ל ח"א סי' ל"ג:

ו) **המתענה** מפני שנפלו לו התפילין מתענה באותו יום אעפ"י שלא קבלו מאתמול כמו בתענית חלום ומתפלל ענינו כמו בתענית חלום. שכנה"ג שם אות ז' בשם הנז'. א"ר אות ה'. באה"ט שם. חס"ל שם. בן א"ח שם. והרח"פ בס' כף החיים סי' יו"ד אות ל"ח כתב דיתענה למחרתו ויקבל התענית מבערב מיהו אם נפלו לו תפילין בשבת אל יתענה בשבת אלא ימתין עד מו"ש. שכנה"ג שם בשם הנז' אות ה' א"ר שם. באה"ט שם:

ז) **מי** שנפלו לו תפילין דצריך להתענות או אם הם בתוך הכיס דצריך ליתן פרוטה לצדקה לא כמו שאומרים העולם עד שיפלו למעלה מעשרה טפחים דזהו משום בזיון תפילין ובכל גוונא יש בזוי אפי' אם נפלו פחות מי"ט. וכ"כ בן א"ח ז"ל פ' חיי שרה אות י"ח. מיהו נ"ל דאם נפלו פחות מגובה שלשה טפחים דא"צ להתענות כיון דאמרינן במסכת שבת דף ל"ז ע"א ובכמה דוכתי כל פחות משלשה כלבוד דמי, וכן אמרו במסכת שבת דף ה' ע"א כגון שהשלשל ידו למטה משלשה ופי' רש"י ז"ל דהויא כקרקע וכ"כ התו' בכתובות דף ל"א ע"ב ד"ה רב אשי וכו' דלמטה מג' כלבוד דמי, וכמונחת אארעא דמיא יעו"ש וכן הוא בב"מ יעו"ש. וא"כ כיון שכל שהוא פחות משלשה כמונחת על ארעא דמיא ליכא בזוי תפילין אם נפלו פחות מגובה שלשה טפחים, ומ"מ יש ליתן פרוטה לצדקה כמו באם נפלו בתוך הכיס:

ח) **הרואה** שנפלו תפילין אין חייב להתענות. חיים שאל ח"א סי' י"ב ובספרו מחב"ר אות ג'. וכתב שכן מוכח מדברי הרב משפטי שמואל סי' י"ב ומהר"י מברונא שלא כתבו אלא מי שנופלין התפילין מתענה וזה מנהג הקדוש יעו"ש. והב"ד שע"ת אות א', פתה"ד אות ב' ודלא כמ"ש שדה הארץ ח"ג סי' ל"א דאפי' הרואה צריך להתענות והביאו זכ"ל ח"א אות ח' ופתה"ד שם. ועיין ברכ"י ביו"ד סי' רפ"ב בשיו"ב אות ד' שכתב דאפי' הרואה ס"ת שנפל אין חייב להתענות מן הדין יעו"ש. וכן כתב בספרו חיים שאל שם לדוד אמת סי' ג' אות י"א יעו"ש:

ט) **סעי'** ב'. בית שיש בו תפילין אסור לשמש מטתו עד שיוציאם או יניחם בכלי תוך כלי וכו' ואם פירש טלית על הכיס של תפילין שמונח אעפ"י שאין כרוך מלמטה שרי, מ"א סק"ב ומחה"ש. סו"ב אות ב', א"ר אות ב', מט"י אות ב', פרמ"ג א"א אות ב', וכ"כ הברכ"י אות ב', בשם הכלבו סי' כ"א וספר אורחות חיים דף ז' ע"ג יעו"ש. מאמ"ר סוף אות ג', ר"ז אות ד'. שתילי זיתים אות ד':

י) **שם** או שיניחם בכלי תוך כלי וכו' כתב מ"א סק"ב דאותן המניחים כיס התפילין והטלית לתוך כיס גדול גם הכיס גדול מיקרי כליין וצריך עוד כלי על גביו עכ"ל. והב"ד סו"ב וא"ר שם, מט"י שם. ר"ז אות ג', שתילי זיתים אות ד'. מיהו מהריט"ץ בתשו' סי' קל"א נסתפק בזה וכתב כשלא הכין הכיס אלא לטלית ואח"כ הניח תפילין אז מותר אבל אם מתחלה הכין הכיס לטלית ותפילין אסור דמיקרי כליין יעו"ש. והב"ד יד אהרן בהגה"ט וא"ר אות ב', אמנם הרב החסיד מהר"י למת בהגהותיו לא"ח כ"י כתב בשם הרשב"א ז"ל הכיס הגדול הנקרא קורא"ג המוכנת לשים בתוכה הסידור והטלית וכיס של תפילין אינה כלי מיוחד לתפילין ממש אלא לשאר דברים הנז' ולכיס של תפילין ואולי שבזה סמכו רוב ישראל שאינם מכסים הקורא"גי והיא בבית המשמש עכ"ל והביאו הברכ"י אות א' וכתב דזה היפך מהמ"א דאסר ומהריט"ץ שנסתפק עכ"ד. ועיין מאמ"ר אות ג' וזב"ל ח"א אות ח', ע"כ לכתחילה יש לחוש לדברי המ"א ובדיעבד יש להקל. ועיין לקמן אות טו"ב:

יא) **וכתב** עוד שם המ"א. דאם כיס התפילין מחובר למעלה על כיס הטלית, הצד השני של הכיס גדול לא מיקרי כליין עכ"ל. והב"ד סו"ב שם, א"ר שם שתילי זיתים שם. והיינו שהצד הכיס גדול שיהיה התפילין למטה והוי ככלי בתוך כלי ושרי, לב"ש, וכ"כ פרמ"ג בא"א אות ב', ר"ז אות ג'. פתחי עולם אות ב':

יב) **שם** או שיניחם בכלי תוך כלי וכו' הניחם בתוך טליתו והניח הטלית בתוך התיבה של ספרים

הרי

הרי הוא ככלי בתוך כלי שהרי הטלית אינו כליין. ריא"ז הב"ד בשלטי הגבורים פ' מי שמתו, כנה"ג בהגה"ט, מ"א סק"ב, שו"ב אות ב', מעי' אות ב', א"ר אות ב', וכ"כ מאמ"ר אות ג' דאם התפילין נתונים בכיסם ואח"כ כורכים עליהם הטלית כמו שיש נוהגים שלעולם התפילין מונחים עם כיסם בתוך הטלית חשוב כלי בתוך כלי יעו"ש, והב"ד זכ"ל ה"א אות ח', ודלא כהחס"ל אות ב' שכתב דלא חשיב הטלית אינו כליין יעו"ש, ועיין בתשב"ץ ח"ג סי' כ"ו שכתב דלהניחם בחלון או בתוך תיבה או על גבי דף נראה שאפי' בכלי א"ל יעו"ש, והביאו יד אהרן במ"ב בהגה"ט:

יג) **שם** או שיניחם בכלי תוך כלי וכו'. ובענין מזוזה כתב המ"א סק"ב דאם קבועה בפנים בחדר צריך ג"כ בכלי תוך כלי ואם יש זכוכית על השם די בפריסת סודר עליה, וכתב ועיין ביו"ד סי' רפ"ו סעיף ב', שכתב שם הט"ז דכסוי זכוכית לא מהני וביאר המ"א דכוונת הט"ז דלא סגי בזכוכית עם כלי אחר דבכלי אחד פשיטא דאסור והוא ז"ל התיר יעו"ש, וכ"כ המ"א בסי' ר"מ ס"ק י"ז בפשיטות דגם המזוזה צריך לכסות בכלי תוך כלי, וכ"כ שו"ב בזה הסי' אות ד' מעי' אות ג', א"ר אות ב' יד אהרן בהגה"ט, זכ"ל בספרו חס"ל חא"ח סי' ד'. והרב שכ"כ הרב דברי חפץ יעו"ש, חכמת אדם כלל קכ"ח אות יו"ד קיצור ש"ע סי' ק"ן אות ו', חס"ל אות ב'. אמנם הרב מאמ"ר אות ב' כתב על דברי המ"א הנ"ז דאינו מוכרח ומסתמיות דברי מרן ז"ל שם ביו"ד משמע דמזוזה שבחדר שאיש ואשה ישנים ומשמשים שם א"צ כיסוי כלל יעו"ש וכתב שכ"מ מדברי האחרונים ובפרט אם המזוזה מונחת למעלה מעשרה טפחים כמו שהיא ברובא דרובא די"ל להקל דכל למעלה מיו"ד הופך רשות לעצמו וכמ"ש ב"י שם בשם הפוסקים גבי עיר שיש בה חזירים ומקום טנופת וכו' יעו"ש וכתב שגם בדברי הט"ז יש לפרש דלא בעי כלי בתוך כלי והא דלא מהני זכוכית משום דמחזיא וכתיב ולא יראה בך ערות דבר וכו' והטעם שלא הצריכו כלי בתוך כלי במזוזה מפני שהיא קבועה בכותל והיא מקום קביעתה ומצותה ולא בעי זהירות כ"כ שהרי מצוה עושה בקביעותה ומקיים מצותה כמו שהיא שם משא"כ בתפילין וס"ת וספרים ואף כיסוי בעלמא לא בעיא מכח דינא אלא לכבוד בעלמא עכ"ד מיהו הרב ז"ל מ"מ אין בידי להקל וכן ראיתי נוהגים בשים מזוזה בחדר שאיש ואשה ישנים משימים בגד עליה מלבד הזכוכית עכ"ל. וכ"כ ר"ז אות ה' אחר שהביא דברי המ"א הנזכר וז"ל ויש מי שאומר שמזוזה כיון שקבועה כולה בכותל ואין בה אלא נקב בלבד די שיסתום את הנקב בחתיכת שעוה או דבר אחר שמבטלו שם וא"צ כלי בתוך כלי לפי שהכותל חולק רשות לעצמו לכל מה שבתוכו כשאין נקב פתוח מהם לבית, ואף אם המזוזה קבועה בשפופרת מ"מ כיון שהיא מחוברת לכותל הרי היא ככותל, אבל סתימת זכוכית אינה מועלת שכיון שהמזוזה נראית דרך הזכוכית אסור כמו שאסרו ערוה בעששית משום לא יראה בך ערות דבר והשמים המטה היא ג"כ גגאי ודומה לערוה וצריך סתימא גמורה שאין המזוזה נראית מתוכה ויש לסמוך על דבריו להקל בד"ס וכו' עכ"ל יעו"ש, וכן רה"נ בס' זבחי צדק ח"ב בשו"ת א"ח סי' ל"ח העלה להתיר אם המזוזה גבוה למעלה מיו"ד טפחים ויש עליה עור שמכסה אותה ואת שם שדי יעו"ש ועיין להרב ל"ח בהלכות מזוזה אות מ"ו. ע"כ לכתחלה יש להחמיר ולחוש לדברי המ"א ודעמיה ובדיעבד יש להקל אם המזוזה גבוה למעלה מי"ט ומכוסה בכסוי אחד וגם שם שדי יהיה מכוסה. ואעפ"י כן יש להאפיל בכסותו בעת תשמיש שלא יראו רגליו ופניו וראשו וכמ"ש לקמן אות טו"ב:

יד) **שם** או שיניחם בכלי תוך כלי וכו'. וה"ה אם יש בבית ספרים אפי' של גמרא אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאם או שיניחם בכלי תוך כלי כמ"ש בסי' ר"מ סעי' ו', וכתב הפרמ"ג בא"א בסי' זה אות ב' וז"ל יראה לי ספרים המכורכים ומסובבים מכל צד אפ"ה צריך כלי בתוך כלי ואין הכריכה כ"א מגוף הספר כמו בשלשלת כסף דלאו תיקון מיקרי עכ"ל. ועיין לעיל אות ד', ולי נראה דדוקא לענין תלייה לא חשבינן להו ככלי בפני עצמו דכיון שהם מחוברות לספר הוי כאלו תולה הספר בעצמו ויש ביזיון, אבל לענין כסוי שצריך כלי בתוך כלי חשבינן הכריכה לכלי א' ויכסה עוד בכלי אחר וכמו זכוכית דלא חשבינן לה כסוי לגבי ערוה כמ"ש סי' ע"ה סעי' ה', ולגבי כסוי כלי תוך כלי חשבינן לה לכלי אחד כמ"ש מ"א סק"ב והבאנו דבריו באות הקודם, וכ"כ החס"ל בסי' ר"מ אות א' דספרים שיש להם כריכה חשיב כחד כסוי וצריך לכסותם בכסוי אחר שאינו מיוחד להם עכ"ד. אח"כ ראיתי בשו"ת אהל יוסף סי' ב' שכתב דהכריכה לא חשיבא כסוי כלל וצריך כלי בתוך כלי חוץ מן הכריכה יעו"ש, מיהו נראה דספרים הנדפסים יש להקל ולחשוב הכריכה לכסוי כלי אחד ולכסות עוד בכלי אחר שאינו כליין, כיון שיש מקילין בספרים הנדפסים כמ"ש באו' ט"ז:

טו) **ספרי** הלמוד צריך כלי בתוך כלי, סי' ר"מ סעי' ו' א"ר אות ב', וכתב פרמ"ג בא"א אות ב' דה"ה סידורי תפלות בעינן כלי בתוך כלי ואפילו כתב גימטע"ש יעו"ש, ועיין א"ר. שם שכתב על מ"ש הב"י בשם הטור והראב"ד על שאר ספרים דדי בכסוי בעלמא נראה לו דה"ל כלי בתוך כלי וכתב דכן מבואר בכל בו דר"ל יעו"ש ועיין פתחי עולם סי' ר"מ אות פ"א שכתב בשם חוקי דרך וחו"י דספרים בכתב אשכנזית משיטא או שאר שאינם כתב אשורית אינם קודש ואפשר דלא חמירי כולי האי לענין אסור תשמיש בשעת הדחק ומ"מ אין לסמוך גם בזה הלכה למעשה אם אפשר עכ"ד. וכ"ל דאם לא אפשר יש להאפיל בכסותו רגליו פניו וראשו כמ"ש לקמן אות טו"ב:

טז) **ספרים** המודפסים צריכים דוקא כלי בתוך כלי. שו"ת אהל יוסף סי' ב' והביאו א"א סי' ר"מ אות א' וכ"כ מ"ב בתשו' סי' ל"ט, וכ"כ ט"ז ביו"ד סי' רע"א סק"ח והב"ד א"ר אות ב', וכ"כ חכ"א כלל קכ"ח אות יו"ד קיצור ש"ע סי' ק"ן אות ו'. מיהו מתשו' שם חוו"י שנדפסה בסוף הס' משמע דדי בפירס עליהם סדין בעלמא ומ"מ סיים והמחמיר תע"ב יעו"ש והביאו הס"י וא"א שם וכ"כ א"ר שם, וכ"כ א"ר בשם תו"י סי' קפ"ז דיש להקל בזה בשעת הדחק וכ"כ פתחי עולם בסי' זה אות ג' בשם סד"ה דבשעת הדחק יש להקל בספרים הנדפסים, ועיין לעיל אות י"ד ובאו' שאח"ז:

טוב) **שם** או שיניחם בכלי תוך כלי וכו'. כתב בס' שנות חיים למהרש"ק ז"ל סי' ק"ח דאם מכסה כל

גופה

באר הגולה

ג שם ד שם
ה ר' יונה שם
ו ב"י מההיא דברכות כ"ה

תפילין אסור לשמש בו מטתו עד שיוציא או שיניחם בכלי תוך כלי והוא שאין השני מיוחד להם שאם הוא מיוחד אפי' מאה חשובים כא': הגה ואם שניהם אינן מיוחדים להם או שהפנימי אינו מיוחד להם והחיצון מיוחד להם מותר (ועי"ל סי' ר"מ סעי' ו') (ב"י): ג גאפי' להניח בכלי תוך כלי אסור להניחם תחת מרגלותיו יוכן אסור להניחם תחת מראשותיו כנגד ראשו האפילו בכלי תוך כלי ואפי' אין אשתו עמו אבל שלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו מותר ואם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי: ד ואשתו עמו במטה ואינו רוצה לשמש מקרי אין אשתו עמו

כף החיים

גופה הוא והאשה בשעת תשמיש א"ל מחילה או כלי בתוך כלי יעו"ש, והביאו פתחי עולם סי' ר"מ אות כ"ב, מיהו הרב פנים מאירות ח"א סי' ע"ד כתב בפשיטות היפך זה יעו"ש, ועיין להרה"ג רב פעלים ז"ל בח"א סי' ט'. אמנם החס"ל סי' ר"מ אות ח' כתב וז"ל ואם א"א בענין אחר יש אומרים שמותר לשמש בחדר שיש בו ספרים בזמן עונה וליל טבילה וליל יציאתו וביאתו מן הדרך ע"י שיאפיל בכסותו עד כאן לשונו, על כן נראה כיון דיש פלוגתא בזה יש לעשות זה סניף לדבר אחר דהיינו לכל מקום שיש מחלוקת בין הפוסקים וא"א לו לעשות כדברי המחמיר לאיזה סיבה שיהיה וצריך לילך כדברי המיקל יש לעשות זה ג"כ שיאפיל בכסותו לכל גופו וגם פניו וראשו. ולא עוד אלא נכון לכל אדם לנהוג כן תדא משום צניעות ועוד שמא ישכח איזה ספר או איזה דבר מכתבי הקדש ולאו אדעתיה לכסותו ותהיה זה לו לרווח והצלה:

יח) **שם** או שיניחם בכלי תוך כלי וכו'. וה"ה לניירות שתולין בבית היולדת שכתוב בהן שמות ופסוקים אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאם או שיניחם בכלי תוך כלי. וכ"ש שאסור לעשות שם צרכיו. חס"ל אות ב';

יט) **שם** שאם הוא מיוחד אפילו מאה חשובים כאחד. כתב החס"ל אות ב' לא יפה עושים אותם האנשים שמיחדים איזה כסוי לכסות הספרים וכל דבר שבקדושה אשר בבית וקבוע שם במסמרים. דכל שהוא מיוחד להם לא נפקי י"א כסוי כלי תוך כלי. וכן אם המזוזה היא תוך החדר או במקום שעושים שם תשמיש של גנאי לא מהני אם יכסה בכמה כסוין מאחר שהיא דכולן כלי א' חשיבי אלא צריך שיניח מסמר קטן ע"ג לכסותה בדבר שאינו מיוחד לה כי היכי דליחשב כלי תוך כלי עכ"ל. מיהו הרב חכמת אדם ז"ל כלל קכ"ח אות יו"ד כתב דבין מזוזה או שאר ספרים אם עשה מחיצה ב' כלים שיחשב אחד לכלי בתוך כלי כגון שכרך המזוזה בנייר ואח"כ הניחה בתיק שלה מותר עכ"ל ונראה דבספרים המודפסים ובמזוזה יש להקל כסברת חכ"א כיון שבלא"ה יש מקילין כמש"ל אות י"ג ואות ט"ז:

כ) **שם** הגה, ואם שניהם אינם מיוחדים וכו'. הא מילתא דפשיטא אלא דאצטריכא ליה לאפוקי מאי דמשמע מדברי תלמידי רבינו יונה. אבל באמת אין סברה דהרי דאינן כליין לא יועילו. ומהרש"ל הגיה הלשון וכמ"ש בשמו הט"ז. והט"ז הגיה הגהה אחרת ופירש דברי תלמידי הר' יונה והוא דרך חריף ודו"ק היטב. ברכ"י בשיו"ב אות א'. ועיין ב"י וב"ח. מאמ"ר אות ד':

כא) **שם** בהגה. או שהפנימי אינו מיוחד וכו'. אבל אם הם בכלי אחד אפילו אותו כלי אינו מיוחד להם אסור. לבוש. שתילי זיתים אות ג' והוא פשוט.

כב) **שם** בהגה. והחיצון מיוחד להם מותר. וכ"ש איפכא.

ג"ח פי' מי שמיתו אות קס"ג. ב"ח. א"ר אות ב' שתילי זיתים אות ד' פתחי עולם אות ד':

כג) **סעי'** ג' אפילו להניח בכלי תוך כלי אסור להניחם תחת מרגלותיו. מפני שנוהג בהם מנהג בזיון. ב"י לבוש. מט"י אות ה'. ואפילו אין אשתו עמו. ר"ז אות ו'. והוא פשוט:

כד) **שם** אבל שלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו מותר. פי' אפילו בלא כלי תוך כלי. ט"ז סק"ג ועו"ת אות ב' ומ"א סק"ג ודחו דברי הב"ח שכתב צריך כלי בתוך כלי יעו"ש. וכ"כ סו"ב אות ד'. מט"י שם. ר"ז אות ו'. שתילי זיתים אות ה':

כה) **שם** ואם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי, בב"י כתב בשם רבינו יונה דהכר והכסת חשוב כלי אחד אלא דמשם הרמב"ם כתב דצריך להניחם כלי בתוך כלי קודם שיניחם בין הכר לכסת וכתב וכן הלכה, וכתב המ"א סק"ד מדשינה הב"י לשון הרמב"ם ש"מ דס"ל דא"ל אלא כלי אחד והכר מיקרי כלי שני וכ"מ בתו' דכ"ד סוף ד"ה והתני ר"ח וכ"כ האגודה עכ"ל, וכ"כ ר"ז שם, שתילי זיתים אות ו', אמנם המאמ"ר אות ו' כתב דגם בש"ע כך כוונתו כמ"ש בב"י ואעפ"י ששינה קצת מלשון הרמב"ם וכתב וכן נראה שהבין עו"ת דברי הש"ע ודלא כהמ"א שלא פי' כן דברי הש"ע ומה ששינה מרן ז"ל מלשון הרמב"ם היינו מפני הרצה לחלק בין אשתו עמו לאין אשתו עמו וקיצר וסמך על מה שנתבאר בב"י והכי מסתבר דלא היה מיקל נגד הרמב"ם ז"ל מאחר דמשמע בהדיא מדבריו דאוסר עכ"ד, וכ"כ מטה יהודה אות ה', ועיין ער"ה אות ג';

כו) **משמע** בגמרא דמדינא אסור להניחם מראשותיו אלא שהתירו חכמים כדי לשומרם מהגנבים והעכברים וא"כ אם משמרים במקום אחר לא יניחם במטה וכמ"ש סי' מ"ג ס"ז, ומיהו אם יש למעלה מראשותיו מקום גבוה ג"ט או נמוך ג' מותר, מ"א סק"ד, סו"ב אות ג'. ר"ז אות ו' ואות ז', שתילי זיתים אות ו' והיינו אם אשתו עמו אבל אם אין אשתו עמו משמע שם בגמרא (ברכות דכ"ג ע"ב) דאפילו בלא לשומרן מותר להניחן תחת מראשותיו יעו"ש, וכ"כ פרמ"ג בא"א אות ד', ר"ז שם, פתחי עולם אות ו':

כז) **סעי'** ד'. אשתו עמו במטה ואינו רוצה לשמש מיקרי אין אשתו עמו. וכ"כ הלבוש, וכ"כ רי"ז הב"ד בשלטי הגבורים בפ' מי שמתו, כנה"ג בהגב"י, וי"א בהגב"י ודחה דברי הט"ז סק"ד שהחמיר יעו"ש, ועיין פרמ"ג במש"ז אות ד' מ"ש על דברי הט"ז הנ"ז יעו"ש, וכ"כ שתילי זיתים אות ז', מיהו הר"ז אות ח' כתב דנכון לחוש לדברי הט"ז אף על פי שאין איסור בדבר מן הדין יעו"ש. והביאו פתחי עולם אות ז', ועיין מט"י אות ו', שכתב דלא התיר הש"ע

אלא

עמו: ה ולהניחם במטה כנגד צדו דינן כתחת מרגלותיו: ו חשכח ושמש מטתו בתפילין לא יאחוז לא בבתים ולא ברצועות עד שיטול ידיו מפני שהידים עסקניות הן ושמא נגעו במקום המטונפת: ז טישן בהם וראה קרי לא יאחוז בבתים אלא יאחוז ברצועה ומסיר אותם; הגה: עד שיקנח הקרי מעליו ויטול ידיו (ב"י): ח י הנכנס לסעודת קבע חולצן ומניחן על השלחן עד זמן ברכה וחוזר ומניחן כאבל לאכילת עראי אין צריך לחלצן:

באר הגולה
ז רבי יונה שם. ח סוכה כ"ו. ט שם. י ברכות כ"ג. כ ירושלמי שם פ"ב הרמב"ם בפ"ד מהל' תפילין והמרדכי.

דין

כף החיים

אלא דוקא אם הסכים בדעתו שלא לשמש אבל בשמחה חיישינן יעו"ש:

כח) **סעי'** ו'. שכח ושמש מטתו בתפילין לא יאחוז לא בבתים ולא ברצועות עד שיטול ידיו וכו' ואח"כ יחלצם עד שיקנח הקרי וכמ"ש סעי' ז', מ"א סק"ה. פרמ"ג א"א אות ה', ר"ז אות ט' שתילי זיתים אות ט', ועיין באות שאח"ז:

כט) **סעי'** ז'. ישן בהם וראה קרי וכו' הגה"ה, עד שיקנח הקרי מעליו ויטול ידיו, אבל לא יטול ידיו מיד שיעור מפינתו מפני שאין לחוש בזה כ"כ שמא נגעו במקום המטונפת כשישן שהרי נטילתן כדאי להסהות עליו התפילין בעוד שהקרי עליו עד שיטול ידיו. ואף על פי כן אין מתירין לו לאחוז בבתים כיון שאפשר ע"י הרצועות אבל בשימש מטתו אין מתירים אפי' ע"י הרצועה הואיל והידים עסקניות הן ר"ז אות יו"ד, וכה"ג כתב הפרמ"ג בא"א אות ה' יעו"ש ועיין מאמ"ר אות ז'. כתב בס"ח סי' קנ"ז לא יתכן שתשים ספרים על מטה שיש עליה טיפת שכבת זרע או אדם מפיח במטה. וכן לא יתכן שתהלה בין רגליך דברי תורה או לאחריך, א"ר אות ה'. כתב בליקוטי מהרי"ל כשראה ספר מהופך עליונה למטה הופכו ונושקו ואם נפלו ח"ו כמה ספרים היה ממתין בנשיקתן עד שהגביה את כולם, וכשהלך נושא ספר אצלו א"ל ליכנס או לצאת לפניו בפתח, א"ר שם:

ל) **שם** בהגה"ה, עד שיקנח הקרי מעליו ויטול ידיו. ואחר שקנח הקרי אעפ"י שהוא טמא מותר להניחם, כ"מ בגמרא, וכ"כ ב"י. מאמ"ר שם, עפ"ז, ר"ז אות ט' שתילי זיתים אות יו"ד. ועיין עו"ש אות ד' ומ"ש פתחי עולם או' יו"ד. בשם פסקי הלכות ברכות לריא"ז יעו"ש, ועוד עיין פתחי עולם אות י"א. שכתב בשם חסו' בשמים ראש סי' ך' דאסור בעל קרי בתפילין יעו"ש, ונכון לחוש לדבריו לכתחילה היכא דאפשר אבל אם לא אפשר אין לבטל בשביל זה מצות התפילין:

לא) **סעי'** ח'. הנכנס לסעודת קבע חולצן וכו' והטעם פי' רש"י שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו. והוי דפירש כן לדברי ר' יצחק דאמר חולצן קודם שיכנס לסעודה ה"ה וכוא הטעם לדעת ר' חייא שאמר חולצן ומניחן על שולחנו. מאמ"ר אות ח', ועו"ש שהביא ראיה מדברי הפריסה אות ד' יעו"ש, וכ"כ הלבוש, ר"ז אות י"א. שתילי זיתים אות י"א:

לב) **שם** חולצן ומניחן על השולחן וכו' כדי שיהיו מזומנים לו ויחזור ויניחם בשעת ברכה, ב"י בשם רש"י ז"ל, וכ"כ הלבוש, מט"י אות ט', ר"ז שם, שתילי זיתים אות י"ב, וכתב בעל העיטור בס"ת שער א' ח"ו דרבינו אפרים ס"ל דנוטל ידיו ואח"כ מניחן ומברך ברכת המזון ואין לחוש להיכף נט"י ברכה, וחלק עליו וכתב דמניחן תחלה ואח"כ נוטל ידיו יעו"ש. ובב"ד פתחי עולם אות י"ד:

לג) **שם** אבל לאכילת עראי א"צ לחלצן, שאין שכרות שכיח שם, לבוש, שתילי זיתים אות י"ג, פתחי עולם אות ט"ו:

לד) **שם** אבל לאכילת עראי א"צ לחלצן, ושיעור אכילת עראי היא עד כביצה, מטה יהודה אות פ' ער"ה אות כ', פתחי עולם אות ט"ו, ועיין סי' רל"ב סעי' ג', וסי' תרל"ט סעי' ב', ומ"א סי' רל"ב ס"ק י"ז וסי' רל"א סק"א:

לה) **שם** אבל לאכילת עראי א"צ לחלצן, וה"ה לשתיית עראי, ומ"ש כמ"א בסי' רל"ב ס"ק י"ז, דלשתיה יותר מכביצה אסור היינו דוקא בדברים המשכרים כמ"ש הוא ז"ל הטעם דילמא מימשך ומשתכר אבל בשאר משקים כגון קאוי וכ"ע שאין משכרין וליכא בהו דילמא מימשך ליכא למיחש ואפי' יותר מכביצה. ועיין מחה"ש שם ובסי' תרל"ט סעי' ב':

לו) **שם** אבל לאכילת עראי א"צ לחלצן, מיהו צריך ליזהר מאד שלא יסיח דעתו מהן כמ"ש סי' כ"ח סעי' א' ובדברינו לשם אות ב' ואות ג' יעו"ש:

א) **הנושא** משאוי על ראשו חולץ תפילין וכו' אבל של יד שהם מכוסים יכול להניחם לכתחלה אעפ"י שדעתו להוציא זבל ואין צ"ל אם כבר קשרן בידו דמותר להוציא זבל בראשו. דאין בזה בזיון לתפילין שבידו כיון שהם מכוסים. ב"ח. שכנה"ג בהגס"ט אות ג' א"ר אות א'. פרמ"ג במש"ז אות א'. שתילי זיתים אות ב'. אבל להוציא זבל על היד אפשר אף שהם מכוסים בבגדיו איכא בזיון תפילין. פרמ"ג שם:

ב) **שם** הנושא משאוי על ראשו וכו'. ודע דמשאוי על ראשו הוא לאו דוקא דארבעה קבין אף בשל יד נמי אסור דרוצה אלא בפחות מד' קבין להמחבר דטעם משום גנאי בזה בשל יד מכוסים שרי. פרמ"ג שם. פתחי עולם אות א':

ג) **כתב** בס"ח סי' תשע"ד לא ישא דבר בין אלילי ידיו שהרי מבדיל בין תפילין ללבו ואעפ"י שהבגדים מבדילים אין זו הבדלה שנן דרכו. והביאו א"ר אות א'. פרמ"ג שם. פתחי עולם אות ה':

ד) **שם** הנושא משאוי על ראשו חולץ תפילין וכו'. מה שפסק המחבר כהרמב"ם נגד הרי"ף והרא"ש ז"ל שאין ברור כי הם העתיקו הכל וסמכו דהלכה כרבי שילא דאביי כוותיה עיין ב"י פרמ"ג א"א אות א'. מיהו ליע דהא כתב מרן ז"ל בב"י וז"ל ולי נראה שהם סוברים דלא פליג רבי שילא אדרבי ינאי ור' חייא דאל"כ לא הוה להו לכתוב דברי כולם סתם בלא שיפסקו הלכה כדברי מי עכ"ל א"כ נראה דלא ס"ל למרן ז"ל תירוץ זה של

מא דין הנושא משאוי איך ינהג בתפילין. ובו סעיף אחד:

א אהנושא משאוי על ראשו חולץ תפילין של ראש עד שיסיר המשאוי ואפילו מטפחתו אסור להניח על הראש שיש בו תפילין באבל דבר שדרכו ליתן בראשו כגון כובע או מצנפת מותר: הגה ואפילו הכי אם הוא משאוי כבד ד' קבין והתפילין נדחקות צריך להסירן (ב"י):

מב אם מותר לשנות תפילין של יד לשל ראש. ובו ג' סעיפים:

א אאסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד באפילו ליקח רצועה מהם וליתן בשל יד גמפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ושל ראש קדושתו חמורה דשרובו של שדי בשל ראש אבל משל יד לשל ראש מותר לשנות האם היו חדשים שעדיין לא הניחם מותר לשנות אפילו משל ראש לשל יד שטולה עליהם מכסה עור אחד ונראים כבית אחד: ב ואם התנה עליהם מתחלה אפילו לבשן אדם יכול לשנותם אפי' משל ראש לשל יד: ג יסודר דאזמניה למיצר ביה תפילין חלעולם וצר ביה תפילין חד זימנא אסור למיצר ביה זוזי: הגה ואם התנה עליו מתחלה בכל ענין שרי (ב"י בשם רבי ירוחם ומהרי"א) וקלף המעוד לשם תפילין אסור לכתוב עליו דברי חול דהזמנה כי האי גוונא לגוף הקדושה מלתא היא (ר"ן סוף פ' נגמר הדין). טאזמניה ולא צר ביה או צר ביה ולא אזמניה שרי למצר ביה זוזי:

באר הגולה

א בגה"מ מליעה ע"ה וכר' שילה
ב רמב"ם בפ"ד מהלכות תפילין והסכימו לדבריו ר' יונה והרא"ש:
א מנחות ל"ד.
ב הרמב"ם בפ"ג מהל' תפילין
ג שם בגמרה.
ד שם ברש"י,
ה שם בגמרא.
ו ר' ירוחם ומהרא"י בשם סה"ת. ז ברכות כ"ג וסנהדרין מ"ח. ח מרדכי פרק בני העיר:
ט שם ברכות ושם בסנהדרין:

אסור

כף החיים

הפרמ"ג. על כן נראה מה שפסק מרן ז"ל כדברי הרמב"ם ז"ל נגד הרי"ף והרא"ש מפני שפשט הגמרא מסייעא לדברי הרמב"ם ז"ל וכמ"ש רש"י ז"ל וז"ל וכמה יהא במשאוי ויהא אסור להניחו על הראש איבעיא דרבי שילא עכ"ל. משמע דרבי שילא פליג אדרבי ינאי ואביי כוותיה. על כן פסק מרן ז"ל כדברי הרמב"ם ז"ל וכתב מש"י אות א' דלהרמב"ם והש"ע אין לחלק בין אם קדם המשאוי לתפילין או קדם התפילין למשאוי ובריישא נקט רבותא דחולץ וכ"ש שלא יניח בעוד שהמשאוי על ראשו ובסיפא נקט איסור הנחת המטפחת ולאו דוקא להניחה בתחי' דאפילו הונחה כבר צריך להלקה יעו"ש:

ה) **שם** ואפילו מטפחתו אסור להניח וכו'. כתב פתח הדביר אות ב'. מדין זה למד מו"ה המהרימ"ד ז"ל בס' כבוד יו"ט ד"ס ע"ד למה שנשאל אם מותר להניח כיס התפילין עם התפילין לתוך דסקיא שקורין איב"י ולרכוב על הבהמה אדם ולישב על האיב"י שהתפילין בתוכם והשיב דאסור דהא מהכא שמעינן דאפילו משאוי קל כגון מטפחת הוי בזיון לתפילין כ"ש לרכוב על החמור ותפילין תחתיו בתוך האיב"י דהוי בזיון טפי. וגם הביא ראיה לאסור מההיא דפ' מי שמתו דחיי ע"א המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויתנם ע"ג חמור וירכב עליהם מפני שנוהג בהם מנהג בזיון. וכן בש"ח ע"כ. ופסקוהו הפוסקים ז"ל וה"ה תפילין דאסור ומק"ו דעצמות נפקא יעו"ש עכ"ל. ועיין ביו"ד סי' ח"ג ספי' יו"ד. ועיין יפה ללב אות א' שהקשה דלמה לא הביאו ראיה מההיא דלעיל סי' מ' סעי' ג' אפילו להניח בכלי תוך כלי אסור להניחם תחת מרגלותיו וכו'. ועוד הקשה דלמה לא הביאו ראיה מהאשל יעקב סי' א' והביאו שע"ת לעיל סי' מ' אות ה' יעו"ש. והיינו דהוא אסור מדינא וברור:

ואם היה מפחד מפני הגנבים מותר כמ"ש ביו"ד סי' רפ"ב סעי' ג' לגבי ס"ת וה"ה לתפילין. ועיין בש"ך שם סק"ה ופתה"ד בזה הסי' אות ג':

ו) **שם** אבל דבר שדרכו ליתן בראשו כגון כובע או מצנפת מותר משמע מזה דאפילו אם הוא כבד ויש בו ד' קבין מותר כיון שהוא דרכו דליכא גנאי. וכ"כ הב"ח ועו"ת אות א'. א"ר אות ב'. סו"ב במקור חכמה. שתילי זיתים אות ג'. ומ"ש מור"ם בהגה הוא חולק על מרן ז"ל כמבואר בד"מ ומה שלא כתב ויש אומרים הואיל ואינו מפורש בדברי מרן ז"ל שחולק כמ"ב הפרמ"ג במש"ז אות א' וכ"כ מעי"י אות א'. ומ"מ אם הוא כבד שהתפילין נדחקין ממנו צריך להסירן. מקור חכמה. וכ"כ יפה ללב אות ב'. ועיין מש"ל סי' כ"ז אות מ"ה:

ז) **שם** אבל דבר שדרכו ליתן בראשו כגון כובע או מצנפת מותר. והמצנפת מותר לצופה אפילו אחר לבישת התפילין וכמ"ש הרמב"ם ז"ל אבל צונף הוא מצנפתו על תפילין ע"כ. ולא שהכבר היתה לצופה ומונחת כבר בדוקא דאפילו עכשיו מותר כיון שכן דרכו ליתן בראשו וסוא פשוט. מעי"י אות א'. אבל מי שהוא רגיל לנזילות או יש לו כאב הראש והורש סודר על ראשו לכסותו צריך לסלקו שעת לבישת תפילין דלא התירו אלא כובע ומצנפת על ראשו. מעי"י שם. ועיין מש"ל סי' כ"ז אות כ"ג:

סימן מ"ב

א) **סעיף** א'. אסור ליכנס לבית הכסא קבוע לשתין בתפילין שבראשו וכו' ה"ה דבזרועו נמי אסור מהאי טעמא. וכ"כ רי"ו והפוסקים והא דנקט בראשו בא למעוטי אם אוחזן בידו. מ"א סק"א. וכ"כ נהלת צבי הביאו יד אהרן בהגה"ט וכן הסכים יד אהרן ותמה על הרב בית יעקב סי' ק"ע שכתב להתיר בשל יד מפני שהם מכוסים יעו"ש. וכ"מ מדברי סו"ב במקור חכמה אות א' וכ"כ בני חייא הביאו בא"ס סק"א פרמ"ג א"א אות ב' ר"ז אות א'. וכ"מ מדברי ח"א כלל י"ד או' כ"ו וכ"כ שתילי זיתים או' ב'. ובפרט לדברי הארי"ז ז"ל בשער הכוו' דרוש ה' דתפילין שגם הבתים יש בהם רמז לאורות ושמות עליונים כיעו"ש ע"כ יש להחמיר. ולא כמ"ש א"א אות א' והעטרי"ם אות א'. ועיין עפ"ז:

ב) **שם** ואם אוחזן בידו וכו' ר"ל בבגדו ובידו כנגד לבו כמ"ש סעי' ה' וכ"כ ב"י בשם הס"ת וכ"כ

הפ"ז

מג דין איך להתנהג בתפילין בהכנסו לבהכ"ס. ובו ט' סעיפים:

א אאסור ליכנס לבית הכסא קבוע להשתין בתפילין שבראשו גזירה שמא יעשה בהם צרכיו בואם אוחזן בידו מותר להשתין בהם בבית הכסא קבוע: הגה והיינו דוקא כשמשתין מיושב דליכא למיחש לניצוצות אבל משתין מעומד פשיטא דאסור דלא עדיף מבית הכסא עראי וה"ה אם משתין מיושב או בעפר תחוח דליכא ניצוצות בבית הכסא עראי נמי שרי ואין חילוק בין קבע לעראי לענין זה אלא דבה"כ קבוע מסתמא עושה צרכיו מיושב ובה"כ עראי מסתמא עושה מעומד הואיל ואינו נפנה לגדולים (ב"י בשם נ"י ומגדל עוז): גובבית הכסא עראי מותר להשתין בהם כשהם בראשו יאבל אם אוחזן בידו אסור להשתין בהם מעומד אפילו אם תופס אותם בבגדו מפני שצריך לשפשף בידו ניצוצות שברגליו אלא חולצן ברחוק ד' אמות ונותנם לחבירו הומדברי הרמב"ם נראה שאסור להשתין כשהם בראשו בין בבית הכסא קבוע בין בבית הכסא עראי ויש לחוש לדבריו: ב ובית הכסא קבוע היינו שיש בו צואה והוא על פני השדה בלא חפירה: ג זבית הכסא עראי היינו כגון להשתין מים שאין אדם הולך בשבילם לבית הכסא והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית הכסא תחלה: ד חאם הם בחיקו ותגור חגורה או בבגדו או בידו מותר בין להשתין בין לפנות: ה טאם רוצה ליכנס לבית הכסא יקבוע לעשות צרכיו חולצן ברחוק ארבע אמות: הגה וי"ז אפילו בלא צרכיו (ב"י בשם רבי יונה) וטוב להחמיר: וגוללן ברצועות שלהן ואוחזן בימינו לובבגדו כנגד לבו לויזהר שלא תהא רצועה יוצאה

באר הגולה
א ברכות כ"ג, ב שם. ג תוס' שם והרא"ש בה"ח וסמ"ג וספר התרומה. ד שם בגמרא: ה בפר' ד' מהל' תפילין. ו רש"י שם בגמרא. ז שם ברש"י. ח ספר התרומה. ט שם בגמרא. י כן הוא בגמרא שם אבל הב"י כתב שהטור' לפי גירסתו שלפניו והרמב"ם והרי"ף והרא"ש לא חלקו בין קבוע לעראי. כ הר"ע שם הרמב"ם שם והטור וה' יונה. ל שם בגמרא.

כף החיים

הפמ"ג סק"א. א"ר אות ב' עמ"ז אות ב' ר"ז אות ג' שתילי זיתים אות ב':

ג) **שם** בהגהה. והיינו דוקא כשמשתין מיושב וכו' כן נראה מדברי הרא"ש והפוסקים שהביא מרן ז"ל בב"י. מאמ"ר אות א'. וכ"כ הלבוש. וכ"כ מהריק"ש בס' ערך לחם. פרמ"ג במש"ז אות ב' ובא"א אות ב', ר"ז אות ג', שתילי זיתים אות ד', יפה ללב אות ג':

ד) **שם** בהגהה. וה"ה אם משתין מיושב וכו'. נ"ל וה"ה אם משתין מעומד במקום גבוה. (שהוא במקום מדרון) או בעפר תחוח דליכא וכו' עיין לעיל הי' ג' סעיף י"ג. יפה ללב אות ד':

ה) **שם** בהגהה, אלא דבה"כ קבוע מסתמא עושה צרכיו מיושב. פי' ולכן כשהן בראשו אסור אפי' להשתין גזרה שמא יעשה צרכיו. מ"א סק"ב. ואפי' מעומד בראשו אסור וה"ה בידו אסור. פרמ"ג א"א אות ב':

ו) **שם** בהגהה. ובה"כ עראי מסתמא עושה מעומד וכו' ולכן בבית הכסא עראי מותר דלא גזרינן שמא יפנה בהם. מ"א סק"ג. פרמ"ג א"א אות ג':

ז) **שם** ובה"כ עראי מותר להשתין בהם כשהם בראשו. בין מעומד בין מיושב. ולא גזרינן שמא יפנה בהם כיון שאינו קבוע. ולא שמא יקנח ניצוצות בהם כיון שהם בראשו. לבוש. שתילי זיתים אות ו'. אבל בשל יד אסור להשתין מעומד משום ניצוצות דחיישינן שמא ישפשף בידו השמאלית ברצועות הכרוכים דשפשוף אף ימין וכ"ש שמאל ואסור. פרמ"ג א"א אות ג':

ח) **שם** אבל אם אוחזן בידו אסור להשתין בהם מעומד וכו' מיירי בין בעראי בין בקבוע וכמ"ש בהגה. מ"א סק"ד. שתילי זיתים אות ז':

ט) **שם** אלא חולצן ברחוק ד' אמות וכו' היינו בבה"כ קבוע דאסור להשתין כשהם בראשו אבל בביה"כ עראי מותר להשתין כשהם בראשו רק אם הם בידו אפילו בביה"כ עראי צריך שיתנם לחבירו אבל א"צ ברחוק ד' אמות, ע"ז סק"ג. מ"א סק"ד. שתילי זיתים אות ט'. מיהו המאמ"ר אות ב' כתב דאם הם בידו אפי' בבה"כ עראי צריך שיתנם לחבירו בריחוק ד' אמות יעו"ש. ועיין פרמ"ג במש"ז אות ג' ובדברינו לקמן אות ח"י:

י) **שם** ומדברי הרמב"ם נראה שאסור להשתין כשהם בראשו וכו' דגזרינן שמא יפיח בהם כדאיתא בגמרא וכ"כ בש"ג ובכ"מ. מ"א סק"ה ומחה"ש. פרמ"ג א"א אות ה' ר"ז אות א'. שתילי זיתים אות יו"ד:

יא) **שם** ויש לחוש לדבריו. וכ"כ הלבוש. ר"ז אות א'. וכ"כ בהגהות אלפסי פ' מי שמתו כדברי הרמב"ם ז"ל דאסור להשתין בעוד התפילין בראשו גזירה שמא יפיח כי כן דרך המשתינין עכ"ל. והב"ד ד"מ אות א'. וכן פסק הב"ח. סו"ב במקור חכמה. יפה ללב אות ה'. ובפרט לדברי האר"י ז"ל שהחמיר מאד בהסית הדעת דתפילין כמ"ש סי' כ"ח אות ב'. וחיישינן שמא ג"כ יסיח דעתו בעת ההשתנה ועוד יראה המעיין בדברי האר"י ז"ל בשער הכוונות דרוש ה' דתפילין כי כמה גדלה מעלת התפילין והרצועות והבתים ע"כ יש לזהר ולהחמיר שלא להשתין בעודו לובש תפילין בין בבה"כ קבוע ובין בבה"כ עראי, בין בשל יד בין בשל ראש דלענין הפחה והסח הדעת אין חילוק כמ"ש סי' ל"ז סעי' ב' וכגם שכתב ח"א כלל י"ד אות כ"ו לענין כלורך מותר כגון שיתבטל עי"ז מתפלה בצבור וכו' עכ"ל יש להחמיר מפני כי גדלה מעלת התפילין. ועיין לקמן אות י"ד:

יב) **שם** ויש לחוש לדבריו. בד"א כשהן עליו אבל כשהן בכיסן ואוחז הכיס בידו מותר להשתין בהן לד"ה שכשהן בכיסן אין איסור בהפחה לד"ה. ר"ז אות א'. בשם מ"א ס"ק י"ד. מאמ"ר אות ה'. ומ"מ עדיף טפי שלא להכניסן ושלא להשתין מאחר שיכול ליתנם לחבירו. מאמ"ר שם:

יג) **סעי'** ב'. בה"כ קבוע וכו' בלא חפירה ואם הוא בחפירה עיין לקמן סי' פ"ג סעי' ד'. ובה"כ שלנו אף על פי שהם בחפירה ריחו נודף יותר מבשדה. סו"ג אות ז':

יד) **סעי'** ג'. בה"כ עראי וכו' פירוש הא דאמרינן לעיל דמותר

באר הגולה
מ שם. נ רמב"ם שם פ"ד. ס ספר התרומה והכל בו וכ' יכוחם.

יוצאה מתחת ידו טפח וכשיוצא מרחיק ארבע אמות ומניחן: ו מהיה לבוש בתפילין והוצרך לבית הכסא בלילה או סמוך לחשיכה שאין שהות להניחם עוד אחר שיצא לא יכנס בהם גלולין בבגדו ואפילו להשתין מים בבית הכסא קבוע אלא כיצד יעשה חולצן ומניחן בכלי אם היה בו טפח או בכלי שאינו כליין אע"פ שאין בו טפח ואוחז הכלי בידו ונכנס: ז סבד"א בבית הכסא שבשדה אבל

כף החיים

דמותר להשתין בו בתפילין שבראשו היינו במקום שאין רגילות לפנות שם. מ"א סק"ז. והיינו לסברא ראשונה אבל לדברי הרמב"ם אסור להשתין בתפילין שבראשו אפי' במקום שאין רגילות לפנות שם כמש"ל אות י"א והוא פשוט:

טו) **שם** בה"כ עראי היינו כגון להשתין מים וכו'. ואפי' מיוחד מכמה זמנים להשתין עראי יחשב. פרמ"ג א"א אות ז'. פתחי עולם אות ח'. וכך הם דברי הלבוש סעי' ג'. שתילי זיתים אות י"ד:

טז) **סעי'** ד'. אם הם בחיקו וחגור חגורה או בבגדו בידו וכו'. עיין באחרונים שהקשו על מרן ז"ל דזה סותר ממ"ש סעי' א' דאפילו אם תופס אותם בבגדו אסור. ועיין עו"ת אות ד' וט"ז סק"ד ומ"א סק"ח שכל אחד לדרכו פנה זה אומר בכה וזה אומר בכה ועיין מאמ"ר אות ד' מ"ש על דבריהם יעו"ש:

טוב) **שם** מותר בין להשתין בין לפנות. עיין סעי' ז' ובדברינו לשם בס"ד:

חי) **סעי'** ה'. אם רוצה ליכנס לבה"כ קבוע לעשות צרכיו חולצן בריחוק ד' אמות. משמע הא אם רוצה ליכנס לבה"כ עראי לעשות צרכיו א"צ לחלוץ בריחוק ד' אמות. וכ"כ עו"ת אות ה', ט"ז סק"ה. אמנם המאמ"ר אות ה' כתב דגם אם רוצה ליכנס לבה"כ עראי צריך לחולצן בריחוק ד' אמות יעו"ש. וכ"כ ר"ז סוף אות ג' וז"ל לעשות צרכיו צריך לחולצן ברחוק ד' אמות ממקום שרוצה לעשות צרכיו אפי' בפנה במקום שאינו בה"כ כלל אלא בחצירו או ע"פ השדה עכ"ל. וכה"ד פתחי עולם או' י"ב. ועיין יד אהרן בהגב"י ומש"ז אות ג' ואות ה':

יט) **שם** הגה. וי"א אפי' בלא צרכיו וכו' וכ"כ מרן ז"ל בב"י דנכון ליזהר כדעת רבינו האי. עיין מ"א סק"ט מ"ש ע"ז ומה שכתב עליו המאמ"ר אות ו' יעו"ש:

ד) **שם** ואוחזן בימינו וכו' אבל לא בשמאלו. מפני שצריך לקנח בה כמ"ש סי' ג' סעי' יו"ד. ט"ז סק"ו ומ"א סק"י וא"ל היאך אפשר בבה"כ בלא ניצוצות והלא א"א לגדולים בלא קטנים יש לומר כיון שמיירי בבה"כ קבוע עושה צרכיו מיושב והלים מי רגלים מהגוף וליכא ניצוצות. כ"כ הרא"ש. ולמדנו דלהשתין מעומד חמיר טפי מעשיית צרכיו לגדולים. ט"ז שם. ור"ל דבסעי' א' אסר להשתין בהם מעומד כשאוחזן בידו והכא התיר לעשות צרכיו מפני שהוא מיושב וליכא למיחש לשמא ישפשף ניצוצות בימינו. ועיין לעיל אות ז'.

כא) **שם** ויזהר שלא תהא רצועה יוצאת וכו'. דברצועה נמי איכא קדושה שהרי בהם הוא קושרן ובקשר נראה בעשייתו כמין דל"ת ע"ש א' מאותיות שד"י והשי"ן עשויה בכותלי הקציצה החיצונה והיו"ד עשויה בראש הרצועה תש"י כ"כ רש"י וכה"ד הט"ז סק"ז. מ"א ס"ק י"א מאמ"ר אות ז'. ר"ז אות ג'. שתילי זיתים אות י"ט. פתחי עולם אות י"ד:

כב) **כתב** מ"ע סי' כ"ט מותר ליכנס בתפילין למבואות המטונפות אפי' יש מקום מטונף להדיא. וטוב לכסותן בכובע. ואם רוצה לחולצן ולחזור ולהניחן ה"ד עכ"ד וכה"ד מ"א שם. סו"ב אות א'. ר"ז אות ז'. ועיין מחה"ש שנסתפק ברצועות דא"ת בהן נ"כ קדושה וכ"ש ג' כריכות שעל האצבע אם צריך לכסותן. ונכון להחמיר. ועיין מש"ל סי' כ"ה אות כ"א:

כג) **סעי'** ו'. לא יכנס בהם גלולים בבגדו ואפי' להשתין וכו' ואפי' להשתין מיושב. מ"א ס"ק י"ב. ר"ז אות ד', פתחי עולם אות ט"ו:

כד) **שם** ומניחם בכלי אם היה בו טפח וכו'. אבל אם אין בו טפח בעל לגבי תפילין כיון שהוא כליין. מ"א ס"ק י"ג. ר"ז שם. ועיין מ"ש מ"א שם בשם רש"י ומ"ש מחה"ש והוא אינו לדעת מרן ז"ל ופשוט:

כח) **שם** ואוחז הכלי בידו ונכנס. וי"א דוקא ביום שראוי ללובשן אז התירו להיות בבגדו בידו ונכנס משא"כ לעת ערב שאין ראוי לחזור ללובשן וכ"ש בלילה אין ליכנס בתפילין לבה"כ אף שהוא עושה משום נטירותא. עפ"ז בשם הרא"ב"ד:

כו) **סעי'** ז'. אבל בבה"כ שבבית לא יכניסם כלל וכו' ואפילו בכיס לא יכניסם. מ"א ס"ק י"ד. ר"ז אות ה'. שתילי זיתים אות כ"ה:

כז) **שם** לא יכניסם כלל וכו'. וכן לא יעשה בהם צרכיו בחצרו אפילו שלא בבה"כ ואפילו הן בכיסן. ר"ז שם:

כח) **שם** כיון שיכול להניחם וכו'. ומשמע בגמרא דכל הני שריותא אינן אלא בתפילין שאדם לובשן כל היום והולך בהם בשדה וא"א להטריח בכל פעם להביאן לביתו וגם א"א להניחם בחורים ובסדקים מפני מעשה שהיה שנטלתו זונה ואמרה פלוני נתן לה באתננה. אבל שאר ספרים אסור להכניסם אפילו בבה"כ שבשדה דיכול להניח אותם בביתו. וכן הוא בגמרא (ברכות דף כ"ג ע"א) דרבי יוחנן יהיב ספרא דאגדתא לתלמידיו. ומיהו אם הם בכיס שרי להכניסן כמ"ש ביו"ד סי' רפ"ב סעי' ח'. וכ"מ מלשון הרמב"ם פ"י מהס"ת שכתב וז"ל כל כתבי הקדש אסור לזרקן. הקמיעין שיש בהם ענינים של כתבי הקודש אין נכנסים בהם לבה"כ אא"כ היו מחופין עור. (וכ"ה ביו"ד סי' רפ"ב סעי' ו'.) לא יאחוז אדם ס"ת בזרועו ויכנס בו לבה"כ אעפ"י שכרוך במטפחת וכו' משמע דכתבי הקודש שרי במטפחת כמו קמיע. מ"א ס"ק י"ד, ר"ז אות ו'. שתילי זיתים אות כ"ו, וכתב הפרמ"ג בא"א אות י"ד אבל תפילין חמירי טפי ואסור אפילו בכיסן בבה"כ בבית עכ"ל. ור"ז שם כתב דאפילו בשאר ספרים דשרי להכניסן בכיסן היינו לבה"כ קבוע שבשדה אבל בבה"כ שבבית או לעשות בהן צרכיו בחצירו אפי' שלא בבה"כ קבוע

אבל בבה"כ שבבית לא יכניסם כלל כיון שיכול להניחם במקום המשתמר: ח עאם שכח תפילין בראשו ועשה בהם צרכיו מניח ידו עליהן עד שיגמור עמוד הראשון ויוצא וחולצן וחוזר ונכנס: ט פמותר לרופא ליקח עביט של מי רגלים בידו ותפילין בראשו ובעל נפש יחמיר לעצמו:

מד איסור שינה בתפילין. ובו סעיף אחד:

א אאבל זמן שהתפילין בראשו או בזרועו אסור לישן בהם אפילו שינת עראי באלא אם הניח עליהם סודר גולא היתה עמו אשה ישן בהם שינת עראי וכיצד הוא עושה מניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן יהיו תפילין כרוכין בידו מותר לישן בהם אפילו שינת קבע הואם אוחז בידו ואינם כרוכים

באר הגולה
ע שם בגמרא ר"ה. פ תשוב' הרשב"א: א ברכות כ"ג וסוכ' כ"ז. ב שם בגמרא ג לשון הרמב"ם פ"ד מה"ת. ד שם לפי פירושו שם בגמרא: ה לפירש"י שם בגמרא:

כף החיים

קבוע דינם כתפילין שאסור אפי' בכיסן עכ"ד וכיאו פתחי עולם אות י"ח. ונכון להחמיר אפי' בשאר ספרים שלא להכניסם אפי' בכיסם ואפי' לבה"כ שבשדה היכא שאפשר ועיין לקמן אות ל':

כט) **ובענין** הקמיעין אי שרי ליכנס בהם לבה"כ עיין בפי' במה אשה דף ס"ב ע"א וביו"ד סי' רפ"ב סעי' ו' דאם הם מחופין עור שרי ומשמע שם בפרק במה אשה דאפילו אם כתוב בהן שמות שרי אם הם מחופין עור יעו"ש. ואם הם מחופין בבגד י"ל דצריך כלי בתוך כלי. עיין ברכ"י בה על סעי' ו', ועיין בעיקרי הד"ט בזה כסי' אות י"א:

ל) **שם** כיון שיכול להניחם במקום המשתמר. ולפי זה אפילו עוברי דרכים אם יש להם להניחם במקום משומר כגון על העגלה או ליתן לחבירו אזי לא יכניסם כלל לבה"כ אם לא שיש במקום סכנה מן המזיקים אזי שייך לומר הואיל והתירו חכמים נכנסו, עט"ז, והכ"ד מחה"ש ס"ק י"ד וכתב וז"ל ולענ"ד דאם הם בכיסן ונותנם בכיס התפור במלבושו דאותו כיס אינו כליין והוי כלי תוך כלי לע"ד מותר עכ"ל. והכ"ד פתחי עולם. אות י"ח ולא ידעתי למה עשו לו היתר זה כיון שאפשר להניחם במקום המשתמר ע"כ אין להקל בזה וכמ"ש הט"ז דאין להכניס' כלל לבה"כ היכא דאפשר להניחם במקום המשתמר:

לא) **סעי'** ח'. מניח ידו עליהם עד שיגמור וכו' דאם יפסיק מיד יבא לידי חולי הדרוקן, דעמוד החוזר מביא אדם לידי הדרוקן וסילון החוזר מביא אדם לידי ירקון. ט"ז סק"ח ומ"א ס"ק ט"ו. וה"ה בשכח ונכנס בבה"כ קבוע ותפילין בראשו גומר סילון אי דהסכנה היא. פרמ"ג במש"ז אות ח', פתחי עולם אות י"ט;

לב) **שם** מניח ידו עליהם וכו' והוא שלא יהיה ידו מטונפת או מלוכלכת אלא ירחץ ידו בכלי שיש שם ואח"כ יניח ידו עליהם וכמ"ש הרמב"ם פי' מהס"ת כ"ה יעו"ש. ואי משום שידיו טמאות מפני רוח רעה שבבה"כ יאחוז בגדו בידו ואח"כ יגע בהם וע"כ נ"ל מ"ש כאן ומניח ידו ר"ל ידו ובגדו וכדרך שכתב הט"ז בסק"א. יפה ללב אות ח':

לג) **סעי'** ט'. מותר לרופא ליקח עביט של מי רגלים בידו וכו' שהרי אינו נוגע אלא בכלי לראותו ואין שייך בו משום בזיון תפילין כיון שמלאכת רפואתו הוא בכך. לבוש. ר"ז אות ח'. שתילי זיתים אות כ"ח. פתחי עולם אות ך'. ועיין מ"ש הפו"ג בזה אות ט"ז ומ"ש עליו היפה ללב ז"ל אות ט'. דאילו היה רואה הפר"ג דברי הלבוש הנז' לא היה כותב כן אלא מטעם שכתב הלבוש יעי"ש.

ולענין אם צריך נט"י עיין לעיל סי' ד' אות פ"ח:

א) **סעי'** א'. כל זמן שהתפילין בראשו או בזרועו אסור לישן בהן אפי' שינת עראי וכו' כתב הט"ז סק"א וז"ל דלא כהטור והרא"ש שמתירין שינת עראי עכ"ל. ול"ע דלאומתי התיר הטור בשינת עראי יותר מש"ע דהלא הטור כתב פורס עליהם סודר וישן בהן שינת עראי וכן הם ג"כ דברי הש"ע וכ"כ הב"ח דבש"ע פסק כהרמב"ם והיא דעת רבינו שהוא הטור יעו"ש. אח"כ ראיתי במאמ"ר סוף אות א'. שהקשה קושיא זו על דברי הט"ז הנ"ל יעו"ש. ומיהו יש ליישב קצת דברי הט"ז הנ"ל ולומר דס"ל להט"ז דמ"ש הטור פורס עליהם סודר וישן בהן לאומרא בעלמא נקטיה שלא יצא בגילוי הראש וכמ"ש בחדושי הגהות בגליון ב"י הנ"מ בשם מהרל"ח בתירוץ א' יעי"ש. לא כן דברי הש"ע שלקוחים מדברי הרמב"ם דדינא קאמר. ועיין דברי חמודות על פי' מי שמתו אות ל"ד:

ב) **שם** ולא היתה עמו אשה וכו' אבל אם אשתו עמו אסור גזירה שמא ישמש בהן. מ"א סק"א. א"ר אות א'. ר"ז אות א'. ועיין כ"מ על הרמב"ם פ"ד דתפילין הלכה ט"ז וד"מ שם ופרמ"ג א"א אות א'. יפה ללב אות א' ובש"ג פ' מי שמתו משמע דאף ביום חיישינן. א"ר שם:

ג) **שם** ישן בהם שינת עראי וכו'. ולא חשיב הסח הדעת אלא כהאוחז שיושב בשחוק או קלות ראש. טור וב"י. מ"א סק"ב. ר"ז שם. שתילי זיתים אות ב' (ומה שהקשה ע"ז יד אהרן בהגה"ט עיין מה שתירץ מור"ם ז"ל בד"מ סי' רכ"ב אות י' ומ"א שם ס"ק כ"ה יעו"ש). ומ"מ מליה מן המובחר שלא יסיח דעתו מהם כלל. מ"א שם בשם הב"ח. פרמ"ג א"א אות ב'. שו"ב אות א'. ועיין מש"ל סי' כ"ח אות ב' שהאר"י ז"ל החמיר מאד בענין הסח הדעת שאפילו בהיותו מתפלל אסור להסיח דעתו מתפילין ואפילו רגע אחד אסור להסיח דעתו מהפילין כאשר יעו"ש. וא"כ כ"ש שלא ישן בהם אפילו שינת עראי לדבריו ואפי' אם מניח עליהם סודר וכו' וע"כ יש להחמיר בזה שלא ישן בהן שינת עראי אפי' אם מניח עליהם סודר ואין אשתו עמו:

ד) **שם** ישן בהם שינת עראי. ואין שיעור לזה. מ"א סק"ג. וכן הוא דעת מרן ז"ל בב"י כאשר יעו"ש. וי"א כדי שילך ק' אמה והוא חלק ס"ז משעה בקירוב. מ"א שם. והיינו לדעת הרב"י סי' תנ"ט סעי' ב' בשיעור מיל אבל למאן דחשיב שיעור מיל ב' חומשי שעה כמבואר שם במ"א סק"ג א"כ הוי מאה אמה שיעור חלק חמישים משעה בקירוב מחה"ש:

ה) **שם** וכיצד הוא עושה מניח ראשו בין ברכיו וכו'.

אף

כרוכים בידו אסור לישן בהם אפי' שינת עראי: הגה ודוקא כשאוחזן בלא נרתקן אבל בנרתקן בכל ענין שרי (ב"י בשם העיטור):

מה דין תפילין בבית הקברות ובבית המרחץ. ובו ב' סעיפים:

א אאסור לכנוס בבית הקברות או בתוך ארבע אמות של מת ותפילין בראשו משום לועג לרש בואם הם מכוסים מותר: ב גבבית המרחץ בית החיצון שכל העומדים בו הם לבושים יכולין להניח שם תפילין לכתחלה ובבית האמצעי שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים ומקצתן ערומים אינו יכול להניחם לכתחל' ואם היו בראשו אינו צריך לחלצן ובבית הפנימי שכל העומדים שם ערומים אפי' היו בראשו צריך לחלצן:

באר הגולה
א ברכות י"ח.
ב ב"י וכן מלא בתשובת הרשב"א
ג שבת י':

הלכות

כף החיים

אף אם פורש סודר עליהם מ"מ יש לחוש שמא לא יזכור ויבא לידי שינת קבע ולכן צריך לעשות גם את זה להניח את ראשו בין ברכיו. דברי חמודות על פ' מי שמתו אות ל"ד והביאו העט"ז. ועיי"ש מ"ש על דברי הלבוש. ועוד עיין במאמ"ר אות ב' מ"ש על דברי הלבוש ושו"ת יעו"ש. פרמ"ג א"א אות ג'. וכן הסכים א"ר אות ב' דצריך תרווייהו פריסת סודר וראשו בין ברכיו:

ו) **שם** ואם אוחזן בידו ואינם כרוכים בידו אסור לישן בהן וכו'. דחיישינן שמא יפלו מידו. מ"א סק"ד פרמ"ג א"א אות ד', ר"ז אות א':

ז) **שם** הגה. ודוקא כשאוחזן בלא נרתיקן אבל בנרתיקן בכל ענין שרי. דלא חיישינן להפתח כשהן בנרתיקן וגם לשמא יפלו נמי לא חיישינן בנרתיקן, מ"א סק"ה, ר"ז שם, שתילי זיתים אות ה'. ועיין מש"ל סי' מ' אות ה' במי שנפלו לו תפילין:

א) **סעי'** א'. אסור ליכנס בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת וכו' משמע דבבה"ק אסור אפי' חוץ לארבע אמות מן הקבר דאם לא כן ליערבינהו וליתני אסור לילך תוך ד' אמות של קבר או של מת, ט"ז סק"א. וכ"כ המ"א סק"א דאפי' חוץ ד' אמות של בה"ק אסור, וכתב שכן הוא ביו"ד סי' רפ"ב סעי' ד' ושס"ז סעי' ג' ושע"ו סעי' ד' ולזה נתכוון הב"י בסי' כ"ג וכן הוא כוונת הגמרא עכ"ל יעו"ש ועיין במחה"ש. מיהו הב"ח הקשה דבגמרא משמע דאינו אסור אלא תוך ד"א של מת אבל חוץ לד"א מותר וכ"כ ב"י בסי' כ"ג ותירץ דבבה"ק נמי אינו אסור אלא תוך ד' אמות של קבר יעו"ש, וכ"כ עו"ת אות א'. והט"ז שם תירץ דהטור ס"ל דודאי עיקר האיסור הוא תוך ד"א לקבר אלא משום גדר לא יכנס לבה"ק ותפילין בראשו דשמא יתקרב לתוך ד"א ולאו אדעתיה יעו"ש. והמאמ"ר אות א' תירץ מפני שהתם בה"ק הוא מלא קברות ומסתמא כשהוא שם הוא קרוב לקבר ע"כ סתם מרן לאסור יעו"ש. נמצא דד' מחלוקות בדבר דלדעת הב"ח ועו"ת אפי' בבה"ק אינו אסור אלא בתוך ד' אמות של קבר. ולדעת הט"ז אין ליכנס בבה"ק בתפילין אינו אלא משום גדר אבל אינו אסור מדינא, ולדעת המאמ"ר אסור ליכנס משום דמלא קברות, ולדעת המ"א אפי' חוץ ד"א של בה"ק אסור ליכנס. וכיון שכן יש להחמיר ואין ליכנס לבה"ק ותפילין בראשו אפי' חוץ ד"א לקבר, וכ"כ ר"ז אות א' וז"ל ובית הקברות שהוא מוקף מחיצה יש להחמיר שלא ליכנס בתוכו כלל בתפילין שבראשו אפי' רחוק הרבה מן הקברות שמא יתקרב בתוך ד"א של איזה קבר בלי דעת אבל חוץ למחיצה מותר אפי' בסמוך לה אע"פ שהוא תוך ד"א לקברות מפני שהמחיצה מפסקת ואינו נראה כלועג לרש עכ"ל. ועיין ביו"ד סי' שס"ז סעי' ו'. וקרקע שהוקצה לבה"ק כגון שעשה מחיצה סביביו וכה"ג ויש בתוכה קברים אסור כל ד"א מהקרקע שהוקצה ואפי' רחוק הרבה מהקברים. לב"ש, פתחי עולם אות א'. ועיין עוד בדברינו לסי' כ"ג מ"ש בזה בס"ד:

ב) **שם** או בתוך ד' אמות של מת וכו' הא דאמרינן אסור ליכנס בתוך ד"א של מת לא דוקא שהוא בגבול המת אלא אפי' המת בא בגבולו צריך לחלוץ אלא שדברו חכמים בהווה. ול"ד דהא דאסור ליכנס בתוך ד"א של תפלה, זכר לדבר עלוב ושאינו עלוב מי נדחה מפני מי וכך נראה מסתימות דברי הפו', מ"ב מכ"י מהר"א נחום ז"ל, דברי מנחם אות א':

ג) **שם** או בתוך ד' אמות של מת וכו'. י"א כל אותו חדר שהמת מונח בו חשוב כד"א, עט"ז. ועיין בדברינו לסי' כ"ג קצת דינים השייכים לענינים אלו וא"ל לכפול הדברים יעו"ש:

ד) **שם** ואם הם מכוסים מותר. וגם הרצועות צריכים להיות מכוסים דחד טעמא הוא, ומשום הכי אע"פ שבתפילין של יד מותר ליכנס בה כיון שהיא מכוסה בבגד מ"מ צריך ליזהר ברצועות שעל האצבעות שתהיה גם כן מכוסה, ט"ז סק"ב, א"ר אות א', סו"ב אות א', פרמ"ג במש"ז אות ב', ר"ז אות ב', שתילי זיתים אות ג':

ה) **סעי'** ב' המרחץ בבית החיצון וכו'. ומקוה שטובלין בו בצונן הזה מ"א סק"ב דבזמנם היה שם בני אדם ערומים אסור ליכנס לתוכה בכתבי הקודש מפני שאסור לעמוד לפני ה' ערום כדאיתא בשבת דקי"ד, והשאין שם אדם מותר. ודוקא במרחץ החמירו אע"פ שאין שם אדם משום זוהמא והבלא דאית ביה ע"י שמשתמשו בחמין אבל לא במקוה שמשתמשו בצונן עכ"ד, והב"ד א"ר אות ב', סו"ב אות ב', פרמ"ג א"א אות ב', ר"ז אות ג', וכתב שם הר"ז ולכן צריך ליזהר לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הספרים יעו"ש, ובענין מקוה שטובלין בו בחמין וגם רוחצין שם במים חמין דהיינו שמחממין בית הטבילה שבחפירה שבחדר ורוחצים בחדר ההוא אנשים או נשים במים חמין ואח"כ טובלין במקוה, עיין בספרי שו"ת באר מים חיים שהארכתי בזה והבאתי דברי המחב"ר סי' פ"ד אות ב', והעליתי כמ' חת"ס חיו"ד סי' ר"ז דזה דינו כבית המרחץ דאסור לברך שם על הטבילה אלא דאם האשה הופשטת בבית ואינה הולכת לשם רק לטבול תברך על הטבילה במקום נקי קודם שתכנס לשם ולא תפסיק בדיבור עד אחר הטבילה, ואם היא מופשטת שם בחדר בית הטבילה וא"א לה לילך למקום נקי לברך

שם

הלכות ברכות השחר ושאר ברכות

באר הגולה
א ברכות ס',
ב לשו' רמב"ם,

מו דיני ברכות השחר. ובו ט' סעיפים:

א א כשיעור משנתו יאמר אלהי נשמה כשישמע קול התרנגול יברך הנותן לשכוי בינה כשלובש יברך מלביש ערומים. כשיניח ידיו על עיניו יברך פוקח עורים. כשישב יברך מתיר אסורים. כשזוקף יברך זוקף כפופים. כשיניח רגליו בארץ יברך רוקע הארץ על המים. כשנועל מנעליו יברך שעשה לי כל צרכי. כשהולך יברך המכין מצעדי גבר. ב כשחוגר חגורו יברך אוזר ישראל בגבורה. הגה או לובש האבנט המפסיק בין לבו לערוה (ב"י בשם הרא"ש) כשמשים כובע או מצנפת בראשו יברך עוטר ישראל

כף החיים

שם קודם הטבילה תברך אח"כ דהיינו שלא תפסוק בדיבור אחר הטבילה עד שתלך למקום נקי ותברך שם כיון שא"א בענין אחר יעו"ש. ועוד עיי"ש שכתבתי דגם בזמן שאין מחממין בית הטבילה יש ליזהר מלברך שם יעו"ש. ועוד עיין בדברינו לקמן סי' פ"ד אות ד' ואות י"ב וסי' פ"ו אות ה' מ"ש שם בס"ד:

א) **סעי'** א' כשיעור משנתו וכו'. מה טוב ומה נעים אם יוכל לעמוד שלא ידבר שום דבר ותהיה תחילת דבורו בעמדו משנתו מתחיל במצוה לברך ליוצר נשמתו הנה טוב מאוד. חס"ל אות ב'. ועיין מו"ב אות ס"ג ומש"ל סי' א' אות מ' יעו"ש:

ב) **בטור** כתב ואחר שהניח תפילין יסדר הברכות וכו' וכבר כתבנו לעיל סי' כ"ה אות כ"ו שהאר"י ז"ל היה מסדר כל ברכות של שחר עד פרשת העקידה ואח"כ היה מתעטף בטלית ומניח תפילין ומתפלל יעו"ש:

ג) **שם** כשיעור משנתו יאמר אלהי נשמה. ברכה זו אינה פותחת בברוך מפני שהיא ברכת הודאה וברכות ההודאה אין פותחות בברוך כמ"ש מרן ז"ל סי' ו' סעי' ג' יעו"ש. מיהו צריך לסמוך אותה לברכת אשר יצר כמש"ל סי' ו' אות ג' ואות ה' בשם האר"י ז"ל יעו"ש. ועיין עוד לקמן אות ז':

ד) **שם** יאמר אלהי נשמה. צריך להפסיק מעט בין אלהי לנשמה שלא ישמע שהנשמה הוא אלהיו ח"ו, ספר אבודרהם. עט"ז. א"ר אות א' ש"צ דמ"ה ע"ד. ב"ע אות א' חס"ל אות ג'. יפה ללב אות ב', בן א"ח פ' וישב אות ב':

ה) **אין** לומר טהורה היא רק טהורה אתה בראתה וכו' מטעם דעל הרוב חטא ואינה טהורה. קשר גודל סי' ה' אות ח'. וכ"כ ש"צ דמ"ו ע"א מטעמים אחרים יעו"ש. סידור ב"ע אות ב'. חס"ל שם. בן א"ח שם. ועיין יפה ללב אות ד' מה שהאריך בזה יעו"ש. וכן במסכת ברכות דף ס' ע"ב ליתא תיבת היא. והביאו הש"צ שם. ואע"ג דבשער הכוו' דף ב' ע"א איתא טהורה היא י"ל דלאו דוקא וכן הוא המנהג דאין אומרים תיבת היא:

ו) **שם** יאמר אלהי נשמה. ברכה זו צריך להיות בה מ"ז תיבות כמנין הוי"ה אהי"ה שהם או"א דלא מתפרשן לעלמין. עיין נה"ש דף י"א ע"ג הנדמ"ת ומש"ל סי' ו' אות ג'. וכ"כ ש"צ דמ"ו ע"א חס"ל אות ג':

(וזהו הנוסח)

אלהי נשמה שנתת בי טהורה אתה בראתה. אתה יצרתה אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי. ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא. כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי רבון כל המעשים אדון כל הנשמות. ברוך אתה ה' המחזיר נשמות לפגרים מתים. חס"ל שם. ודלא כהעט"ז סי' ו' ונמשך אחריו סידור ב"ע אות ג' שכתב דצ"ל אתה נפחתה ולא יאמר אתה נפחתה בי. וכן הש"צ שם דחה דברי העט"ז וכתב דכן הוא מנהג העולם וכן עיקר יעו"ש. וכן הוא בש"ס ברכות דף ס' ע"ב. וכן הוא בשער הכוו' כמ"ש באות שאח"ז:

ז) **שם** יאמר אלהי נשמה. ברכת אלהי נשמה שנתת בי וכו' ברכה זו סמוכה לחברתה לפי שהיא כנגד אמא המחוברת תמיד עם אבא. והבן זה. והנה אעפ"י שלא כל אדם זוכה לחלק הנקרא נשמה. עכ"ז הנה יש לו חלק בנשמת אדה"ר שהיה כולל כל הנבראים אעפ"י שהאדם הזה עדיין לא זכה אליה הוא בעצמו. ואומרו טהורה (היא) כנגד עולם האצילות אשר משם נשמה לנשמה. אתה בראתה כנגד חלק הנשמה הבאה מן הבריאה. אתה יצרתה הוא סוד הרוח הבא מן היצירה. אתה נפחתה בי הוא סוד הנפש שבעשיה. ונמצא כי באומרו נשמה שנתת בי כולל כל הד' חלקים הנז' וקראם כולם בשם נשמה. ואתה עתיד ליטלה ממני וכו' הוא בסוד מ"ן כי לעתיד תקח המלכות את נשמות הצדיקים בסוד חדשים לבקרים וכו' כדי שיהיו בה בבחי' מ"ן ואח"כ אתה עתיד להחזירה בי בבוקר בסוד חדשים לבקרים. שער הכוו' דף ב' ע"א. ועיין בדרושי הלילה דרוש ג' דף כ"ג ותבין. ועיין ש"צ דף מ"ה ע"ד ודמ"ו ע"א שכתב בזה ענין אחר יעו"ש. ועיין בסידור ב"ע וחס"ל ושאר סידורים שכתבו כשאומר אלהי נשמה יכוין בצירוף אותיות נשמה עם אותיות שמו. ועיין יפה ללב אות ג' ולפי שהאר"י ז"ל לא כתב זה ואין אנו נוהגין בו על כן לא כתבנו בזה כלום:

ח) **שם** יאמר אלהי נשמה. ואם בירך מחיה המתים במקום אלהי נשמה יצא. פר"ח. יד אהרן בהגה"ט. קשר גודל סי' ה' אות ט'. ש"צ דמ"ו ע"ב. סידור ב"ע בדיני ברכ"ש אות ב' שתילי זיתים אות א'. והגם דהמאמ"ר או' א' פקפק בדברי הפר"ח מ"מ בסוף סיים דיש לחוש לדבריו יעו"ש. והב"ד הש"צ שם. ובפרט דספק ברכות להקל וכך פסקו האחרונים:

ט) **שם** שכח ולא בירך ברכ"ש קודם תפלה יברך אותם אחר תפלה חוץ מברכת המחזיר נשמות שלא יברך שכבר נפטר בברכת מחיה המתים. וחוץ מברכת התורה שכבר נפטר באהבת עולם כמו שיתבאר בדברינו לקמן בס"ד על סי' מ"ז סעי' ז' וסעי' ח' ועל דברי מור"ם ז"ל שבסוף סי' נ"ב יעו"ש. ואם לא בירך אותם גם אחר התפלה עד אימת נמשך זמנם ויכול לברך עיין לקמן בדברינו לסי' ע"ח אות ד' יעוש"ב. אמנם לכתחילה פשיטא דאין להניח ברכת השחר עד אחר התפלה דלא מהפך סדר התיקון הנעשה

הנעשה על ידה. עיין פרע״ח שער הברכות פ״ג ונה״ש דף י״א ע״ג הנד״מ. ועוד עיין לקמן סוף אות ל״ב:

י) **שם** השומע קול תרנגול יברך וכו׳. אע״ג דקי״ל דברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת בברוך ברכות אלו פותחות בברוך והטעם כתבו התוספות בפ׳ שלשה שאכלו דמ״ו ע״א משום דמעיקרא לא נתקנו לברכה סמוכות זו לזו כי שמע תרנגול כי אסר המיינים וכן כולם. ועוד דהוו קצרות והוויין כברכת הפירות. והב״ד ב״י. ולפ״ז השומע קדיש או קדושה או ברכה בין ברכה לברכה בברכות הללו צריך לענות קדיש או קדושה או אמן אבל באמצע הברכה לא יענה כמש״ל סי׳ ס׳ אות ד׳ דבברכות הקצרות לא יפסיק באמצען יעו״ש:

י) **שם** כששומע קול התרנגול יברך הנותן לשכוי בינה. רש״י פי׳ שכוי תרנגול דאיכא דוכתא דקרו לתרנגול שכוי כדאמרינן בר״ה דכ״ו ע״א. והרא״ש כתב דהלב נקרא שכוי בלשון המקרא דכתיב מי נתן לשכוי בינה והלב הוא המבין וע״י הלב אדם מבחין בין יום ובין לילה ומפני שהתרנגול מבין ג״כ וגם בערביא קורין לתרנגול שכוי תקנו ברכה זו לאומרה בשמיעת קול התרנגול עכ״ד והביאו הטור וב״י יעו״ש. ויש אומרים דלכך נתקן על התרנגול מפני שמבין אימת חצי הלילה ואימת חצי היום. עו״ה אות א׳ ובשער הכוונות דף ב׳ ע״א כתב דשכוי הוא גבריאל סוד הגבורה ובחצי הלילה נמשכת הארת הבינה בגבורה וזה מ״ש הנותן לשכוי בינה. ואז היא מתמתקת בסוד מש״ה ויבא לו יין וישת דאדמי ביה מיא בסוד יין המשמח והוא סוד היום אבל הגבורה בעצמה הוא יין המשכר והוא סוד הלילה וזה מ״ש להבחין בין יום ובין לילה שהוא על ידי היין המשמח הנמשך מבינה הוא המבחין בין יום ובין לילה עכ״ל ועיין נה״ש דף י״ז ע״ג הנד״מ מ״ש בזה. ולפ״ז הדבר ברור דגם החרש מברך ברכה זו, וכ״כ הרב החסיד בן איש חי זלה״ה פ׳ וישב אות ד׳ יעו״ש. ועיין לקמן אות ן׳ וסי׳ מ״ז אות ל׳:

יא) **שם** כששומע קול הרנגול יברך וכו׳ וה״ה אפי׳ כי לא שמע מברך. טור. וכ״כ התוספות שם ד״ה כי שמע וכו׳ וכ״כ הרא״ש סוף פ׳ הרואה. ועיין ב״י וב״ח ולקמן אות מ״ט ובסי׳ מ״ז אות ל׳:

יב) **שם** כשלובש מברך מלביש ערומים. עיין לקמן אות מ״ז מ״ש בשם האר״י ז״ל:

יג) **שם** כשיניח ידיו על עיניו וכו׳ קשה מדחשיב אח״כ כי משי ידיה משמע דכאן עדיין לא נטל ידיו וכא אז אסור ליגע בעיניו כמ״ש בסי׳ ד׳ ס״ג ול״ל דלא נקט על הסדר. הוד י״ל דכאן מיירי שמניח ידו על עיניו אחר שישים מלבוש על ידו ודרך המלבוש הוא מניח ידו וגם מדברי רמ״א סו״ס מ״ז משמע שכל אלו נאמרו על הסדר. ט״ז סק״א. וכ״כ מ״א סק״א דהא שכתב כאן מניח ידיו על עיניו הוא ע״י מפה. מט״י אות א׳ ה״ב אות א׳ ועיין לעיל סי׳ ד׳ סעי׳ כ״ג ובדברינו לשם אות ק״ז:

יד) **שם** כשנועל מנעליו יברך שעשה לי כל צרכי. והטעם כתב הרד״א ז״ל לברכה זו שכל זמן שהוא יחף אינו יכול ללכת ולעשות צרכיו וצרכי ביתו וכיון שלובש מנעליו כאלו נעשו לו כל צרכיו. וכ״כ הלבוש, וז״ל שכיון שיש לו לאדם מנעלים ברגליו הרי הוא מוכן ללכת לכל אשר ירצה וזהו כל צרכי עכ״ל, ש״ך דמ״ט ע״ג, ועיין בשער הכוונות דף ב׳ ע״ג:

טו) **שם** שעשה לי כל צרכי וי״א צָרְכֵי לי רבים ולי נראה דאין לשנות הנוסחא, מ״א סק״ב. סו״ב אות ד׳, ר״ז אות ב׳, ש״ץ שם, מ״ב וז״ל צריך לומר צרכי הכף דגושה כמו שאנו אומרים מן חשך חשכי וכן בספרים ישנים עכ״ל, ש״ץ שם, וכ״כ החס״ל אות ג׳ שצ״ל צרכי בלשון יחיד והכף דגושה, וכ״כ הרח״פ בס׳ כף החיים סי׳ ט׳ אות י״א שהכף יזהיר בחיריק ודגושה:

טז) **שם** שעשה לי כל צרכי. כתב הפר״ח ז״ל לשון הרמב״ם ז״ל שעשית לי כל צרכי ואינו נראה שכל הברכות כך הם מדברים בנמצא והדר נסתר. יד אהרן בהגה״ט פרמ״ג א״א אות ב׳, ש״ץ שם, וכ״כ בביאור הגר״א שעשה לי כל צרכי בלשון עבר ע״פ סוד. פתחי עולם אות ה׳:

טוב) **שם** שעשה לי כל צרכי. אין לברך בס״ב וביוה״כ אף שלובש מנעל של לבדים והאבל מברך אף אם הולך יחף. כן נ״ל אחר שראיתי מ״ש הרב המגיה בש״ץ דף ן׳ עד דף כ״ג יעוש״ב, וכן המנהג להולכים אחר עקבות האר״י ז״ל. קשר גודל סי׳ ה׳ אות י״ט. וכ״ל ח״א בהלכות ברכות א״ח ה׳, ובח״ג, סידור בי״ע אות יו״ד, שע״ח אות י״ב כף החיים להרח״פ סי׳ ט׳ אות י״א. יפה ללב ח״ג סוף אות ד׳. בן א״ח פ׳ וישב אות ט׳, ועיי״ש שכתב דבספרו מקבציאל דחה סברת מהר״א הרעאב״י שכתב בס׳ דברי שלום על שער הכוו׳ דהאבל אין מברך יעו״ש. ועיין לקמן אות מ״ט:

חי) **שם** כשהולך יברך המכין וכו׳ בגמרא שלפנינו הגירסא איתא המכין קודם שעשה לי כל צרכי וכן הוא בגירסת הטור שלפנינו. והב״ח אעפ״י שהיה לו גירסא אחרת בטור שהיה כתוב שעשה לי וכו׳ קודם המכין כתב שצ״ל המכין קודם שעשה לי וכו׳ מפני שכן הגירסא בגמרא שבידינו וכן היה כתוב בכל הסידורים וכן סדרן הרוקח בסי׳ ש״ך והאגודה בפ׳ הרואה והסמ״ג בסוף ה׳ ברכות ריש דף קי״ד, והיה הב״ח מה שנהגו עכשיו לשנות ע״פ סידורים הנדפסים עתידים ליתן את הדין עכ״ד. וכ״כ שכנה״ג בהגה״ט אות א׳ דהמנהג פשוט בינינו כמ״ש בסידורים שלפנינו החלה ברכת המכין מצעדי גבר ואח״כ שעשה לי כל צרכי, יד אהרן בהגה״ט, מאמ״ר אות ד׳, סו״ב אות ג׳. ועיין מ״א סק״ב שכתב דהכל לפי הזמן והמקום דעכשיו הכל נועלים מנעלים קודם שילכו עכ״ל, ועיין ש״ץ דמ״ט ע״ב וקש״ג סי׳ ה׳ אות י״ח ויפה ללב אות י״א:

וזה לשון הרש״ש ז״ל בס׳ נה״ש דף י״ט ע״א בהנד״מ גם יכוין בח״י ברכות אלו שהם מן הנותן לשכוי בינה וכו׳ עד סוף ברכת התורה לתקן כלים ואורות דאור ישר וחוזר דכ״ב פרצופים הכוללים דז״א דאצי׳ ודעביה ולהמשיך להם מוחין ונרנח״י דמ״ה וב״ן דאור ישר וחוזר באופן זה:

ברכת הנותן לשכוי וברכת פוקח עורים הם באור ישר ואור חוזר דמ״ה וב״ן דעתיק דכורא הנקרא חכמה והם בניקוד פתח. **ברכת** מתיר אסורים וזוקף כפופים הם באור ישר ואור חוזר דמ״ה וב״ן דנוק׳ דעתיק הנקרא בינה והם בניקוד צירי. **ברכת** מלביש ערומים והנותן ליעף כח הם באור ישר ואור חוזר דמ״ה וב״ן דא״א ונוק׳ הנקרא דעת והם בניקוד מולא. **ברכת** רוקע הארץ והמכין מצעדי גבר הם באור ישר ואור חוזר דמ״ה וב״ן דאבא הנקרא חסד והם בניקוד סגול. **ברכת** שעשה לי כל צרכי ואוזר ישראל הם באור ישר ואור חוזר דמ״ה וב״ן דאימא הנקרא גבורה והם בניקוד שבא. **ברכת** עוטר ישראל בתפארה ושלא עשני גוי הם באור ישר ואור חוזר דמ״ה וב״ן דישסו״ת הנקרא ת״ת והם בניקוד חולם:

ברכת

ישראל בתפארה. כשיטול ידיו יברך ענט"י. כשירחץ פניו יברך המעביר שינה מעיני וכו'. ויה"ר וכו' עד בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל. אין לענות אמן אחר המעביר שינה מעיני עד שיחתום הגומל חסדים טובים לעמו ישראל שהכל ברכה אחת היא: ב געכשיו מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם נהגו לסדרם בבהכ"נ ועונין אמן אחריהם ויוצאים ידי חובתן

באר הגולה
ג טור וב"י בשם

כף החיים

ברכת שלא עשני עבד ושלא עשני אשה הם באור ישר ואור חוזר דמ"ה וב"ן דז"א הנקרא נלא והם בניקוד חיריק. **ברכת** המעביר וברכה ראשונה של התורה הם באור ישר ואור חוזר דמ"ה וב"ן דנוק' דז"א הנק' הוד והם בניקוד קיבוץ. **ברכת** והערב נא ואשר בחר בנו הם באור ישר ואו"ח דמ"ה וב"ן דיעקב ורחל הנק' יסוד והם בניקוד שורק עכ"ל. ועיין בשער הכוונות דף א' ע"ג ד"ה גם הי"ח ברכות שיש וכו' ובדף י"ז ע"ד ופרע"ח שער הברכות פ"ה ושער הזמירות פ"ד ופ"ה. ועיין בשער הקדמות דרוש הדעת דף נ"ג ע"ג והובא בנה"ש הנד"מ דף ל"ב ע"ג ותבין:

נמצא לפי דברי הרש"ש ז"ל דהסדר הוא כך. הנותן לשכוי. פוקח עורים. מתיר אסורים. זוקף כפופים. מלביש ערומים. הנותן ליעף כח. רוקע הארץ. המכין מצעדי גבר. שעשה לי כל צרכי. אוזר ישראל. עוטר ישראל. שלא עשני גוי. שלא עשני עבד. שלא עשני אשה. המעביר. על דברי תורה. והערב נא. אשר בחר בנו. וכ"כ בסידור הכוו' של הרש"ש ז"ל ואין לשנות מזה הסדר:

יט) **שם** המכין מצעדי גבר. ובאגודה כתב אשר הכין. והביאו מ"א סק"ג וכתב וכן נוהגין. וכן כתב הלבוש. הו"ב אות ג'. מיהו בגמרא שלפנינו איתא המכין וכמ"ש מרן ז"ל. וכ"כ מהר"ם ז"ל שיש לומר המכין וכ"כ בביאור הגר"א והביאו פתחי עולם אות ה'. וכ"כ הש"ץ דף מ"ט ע"א דאנן בדידן מנהגינו לומר המכין וכ"כ בכל הסידורים וכן העתיקו גורי האר"י ז"ל וכן עיקר עכ"ל. וכ"כ בסידור הרש"ש ז"ל. מיהו אם שינה לא עיכב. ש"ץ שם:

כ) **שם** כשחוגר אזורו יברך אוזר ישראל וכו' הזכיר ישראל בברכה זו וכן בעוטר ישראל משא"כ באחרות הטעם שהשאר הן להנאת העולם שהכל שוים בהם משא"כ באלו שהם הם בישראל לחוד משום צניעות דחגורה הוא משום שלא יהא לבו רואה את הערוה כמ"ש ב"י. וכובע הוא משום צניעות כדאיתא בשבת פרק מי שהחשיך דקניו כסי ראשך מפני אימתא דמרך. ט"ז סק"ב. ה"ב אות ב'. שתילי זיתים אות ד'. פתחי עולם אות ו'. ועיין בלבוש ובש"ץ דכ"ג ע"א ולקמן אות מ"ט:

כא) **שם** כשחוגר אזורו וכו'. מרן ז"ל הביא מהם הראב"ד דהיינו כשלובש המכנסיים אבל הרמב"ם ז"ל כתב דהיינו כשחוגר וכו' והרב הפר"ח נתעלם לסוגיה דפירים הסמייכה דאמרו בש"ס הוא חגור עש"ב. ונראה דמר כי אתריה ומר כי אתריה שהראב"ד היה בארץ טכוים שאין לובשים חגורה ומשו"ה אף דידע שפיר דהמייניה חגורו כתב דיש נברך ברכה זו כשלובש המכנסיים וללמד יצא למנהג גלילות ארץ מצרים. והרמב"ם היה בארץ ישמעאל דנוהגים ללבוש חגורה כבני בבל ומשו"ה כתב כשחוגר וכו' וכבר כתב הפר"ח גופיה דאי ליכא אזור יברכ"ה במכנסיים יעו"ש. ברכ"י אות ג'. ועיין לקמן אות מ"ט. ובסי' ע"ד אות כ"ג:

כב) **שם** כשיטול ידיו יברך עכ"י. עיין מש"ל סי' ד' אות א' ואות ק"ז:

כג) **שם** המעביר חבלי שינה מעיני וכו' כן הוא גירסת הגמרא שלפנינו כולה בלשון יחיד המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי ויהי רצון וכו' שתרגילני בתורתך ותדביקני במצותיך וכו' וכן הוא ברמב"ם פ"ז מה' תפלה דין ד' וכ"ה בטור. ובלבוש סעי' ד'. אמנם בס' אות אמת כתב שצריך לאומרה בלשון רבים דאיתא בפרק תפלת השחר אמר אביי לעולם לישתתף איניש בהדי צבורא וכו' והביאו הכה"ג בהגה"ט ועו"ת אות ב' ומ"א סק"ד ומע"י אות ו', ועיין ש"ץ דכ"ד ע"ד. והרב החסיד בן איש חי ז"ל פ' וישב אות י"א כתב דיש לומר כולה בלשון יחיד כנוסחת רז"ל בש"ס. וכתב דכן הוא בסידור הרש"ש ז"ל יעו"ש מיהו בסידורי הרש"ש שבידינו יש מהם כתוב בלשון יחיד ויש שכתוב בהם בלשון רבים ע"כ אין ראיה מזה שכל מכוין אמר לסופר שיכתוב לו נוסח כפי סברתו אבל מ"מ אין לשנות מנוסח הש"ס שבידינו שהוא בלשון יחיד וכן הוא ברמב"ם וטור וש"ע ולבוש כנז"ל. ומ"ש אות אמת שצריך לאומרה בל' רבים דאיתא בפ' וכו' אין ראיה מזה די"ל דזה דוקא היכא דלא איתמר בש"ס בהדיא בל' יחיד אבל היכא דאיתא בש"ס בהדיא בל' יחיד כמו בנידון דידן אין לשנות דאפשר שיש סוד בדבר וכמ"ש האר"י ז"ל בשער הכוונות דף א' ע"ג דכל הי"ח ברכות הם רמוזים נפלאים אל אורות עליונים וכאשר נעתיק לשונו לקמן אות מ"ט:

כד) **וראה** זה חדש מצאתי בסידור הרב מהר"ש הלוי ז"ל שצ"ל בנוסח שתצילני היום י"א דברים לא פחות ולא יותר, מעזי פנים ומעזות פנים. מאדם רע. מיצר הרע. מחבר רע. משכן רע. מפגע רע. מעין הרע. מלשון הרע. מדין קשה. ומבעל דין קשה. וכו' והם כנגד י"א קליפות. י"א סימני הקטורת. והנה י"א מימין גי' מ"ת שהם הקליפות הנקראים מתים מפני שבאו מסבירת הכלים הנקראים מלכין דמיתו דכתיב וימת וימלוך ואנו מתפללים שהקב"ה יצילנו מידם ויתיר אותם בסוד בלע המות לנצח. וסוד מימי"ן אלו הם של ראש מות שנתחברו לו"ת כמ"ש בזוהר עכ"ל. ושוב ראיתי שכתב הר"ן שפירא כן. ש"ץ דכ"ה ע"ב:

כה) **שם** ואין לענות אמן אחר המעביר וכו' שהכל ברכה אחת היא. דאלו היו שני ברכות היו פותחות בברוך דלאו סמוכות הם שכל אחד נתקנה בפ"ע. ואע"ג דבעינן מעין פתיחה סמוך לחתימה י"ל דתגמלני חסדים טובים היינו החסד שעושה הקב"ה שמעביר חבלי שינה מעיניו. מ"א סק"ה. ועיין בלבוש סעי' ד' וב"י:

כו) **סעי'** ב'. עכשיו מפני שאין הידים וכו' נהגו לסדרם

באר הגולה
הרא"ש. ד מנחות מ"ג. ה שם.

חובתן: ג חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות לפחות: ד ה צריך לברך בכל יום שלא עשני עובד כוכבים שלא עשני עבד שלא עשני אשה: הגה ואפי' גר כותים יכול לברך כך (ד"ע) אבל לא יאמר שלא עשני עובד כוכבים שהרי היה עובד כוכבים מתחלה (אבודרהם) והנשים מברכות שעשני כרצונו

כף החיים

לסדרם בבהכ"נ וכו' עיין מש"ל סי' ו' אות ג' ואות ד':

כז) **שם** נהגו לסדרם בבית הכנסת וכו' והא דאמרינן כל הברכות מברכין עובר לעשייתן היינו ברכות המצות שאומר בהן וצונו צריך לברך להקב"ה תחלה על מה שצונו וקרבנו לעבודתו אבל ברכה של הודאה ושבח כעין אלו יכול לברך אח"כ. ב"י בשם הרא"ש והר"ן, ועוד טעם אחר כתב בשם הר"ן מפני שברכות הללו על מנהגו של עולם הם יעויין שם. ועיין מט"י אות ח':

כח) **שם** ועונים אמן אחריהם וכו' עיין בסי' רי"ג סוף סעי' ב' שכתב דאף אם לא ענו אמן יצאו, וכ"כ האחרונים:

כט) **שם** ויוצאין ידי חובתם. כתב שכנה"ג בהגה"ט אות ד'. דס"ל להטור דברכות השחר שהם ברכת הנהנין אין אדם יוצא בברכת חבירו אלא כשאינו בקי אבל אם הוא בקי צריך הוא לברך בעצמו יעו"ש. אמנם יש מן האחרונים שהשיגו עליו בזה וכתבו דגם הטור ס"ל דאפילו בקי יוצא בברכת חבירו אם כיון. פר"ח אות ב'. יד אהרן בהגה"ט, עו"ת אות ג'. מט"י אות ז'. מאמ"ר אות ה'. שתילי זתים אות ח'. ועיין ער"ה אות ד' ובא"א סי' ו' אות יו"ד ר"ז סי' נ"ט אות ד' ובמ"ש אנן בעניותין לסי' נ"ט אות כ"ז:

ל) **סעי'** ג'. חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות לפחות. הטעם בטור לפי שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל ותיקן דוד על זה לברך מאה ברכות בכל יום. ט"ז סק"ג. ועיין מחב"ר אות ג', ועיין בשער הכוונות דף ב' ע"ד שכתב כי כללות מאה ברכות שרשם הוא ס"ג ומילוי שלו בלתי אותיותיו הפשוטות שהוא בגי' ל"ז. והנה ס"ג ול"ז הם ק' ברכות יעו"ש. ובפע"ח בשער הברכות פ"א. ובענין מנין ק' ברכות עיין ב"י ומ"א סק"ח ומט"י אות ט' ובסי' ר"ן סעי' א' ובאחרונים:

לא) **שם** חייב אדם לברך בכל יום וכו' עיין מש"ל סי' ה' שצריך האדם ליזהר הרבה בשעת אמירת הברכות לכוין פי' המילות ושלא יחסר מהם שום תיבה או אות כי עונש יענש ובפרט כשמזכיר את השם בפיו צריך שיירא מאד ויזדעזעו איבריו מפחדותו אותו אשר הוא ילוד אשה ומזכיר את השם הקדוש הגדול הגבור והנורא אשר מלאכים קדושים ונוראים מתפחדים ומתרעשים ומתרגשים בהזכירם אותו כנז' בקדושת יוצר ויקח ק"ו בן בנו של ק"ו לנפשו ויזכר בכל עת וזמן שמוציא את השם בשפתיו שיהא באימה וביראה ופחד ועיי"ש בסי' ה' שהארכנו בזה וא"ל לכפול כאן הדברים אלא יעו"ש:

לב) **סעי'** ד' צריך לברך בכל יום שלא עשני עכו"ם וכו' הנה ברכות על חיוב המצות הן. דעכו"ם לא נתחייב במצות כלל. ואשה ועבד אעפ"י שנתחייבו בקצת מצות לא נתחייבו בכולן. ויש להקדים שלא עשני עבד שבתחלה אנו מברכים שלא עשני עכו"ם שאינו בר מצות כלל ואח"כ אנו מברכין שלא עשני עבד אעפ"י שישנו בקצת מצות זיל טובא והוא חשוד על הגזל כדתנן (אבות פ"ב) מרבה עבדים מרבה גזל. גם דומה לעכו"ם שאין לו זכות אבות. ועוד שאסור בבת ישראל ואח"כ אנו מברכין שלא עשני אשה שאעפ"י שהיא חשובה מן העבד מ"מ אינה חייבת בכל המצות. ב"י ולבוש. ובה"ח פי' שלא עשני עכו"ם עבד אשה הוא שלא מסר נפשו על ידי מלאכו להורידה לתוך גופו של עכו"ם או עבד או אשה בתחלת בריאתו עכ"ל. ועיין מ"ש עליו החיד"א בברכ"י אות ז' ובמחב"ר אות ד' יעו"ש וז"ל מל"ש דע כי האדם אעפ"י שהוא זכר יש מיני עבירות שגורמים לו להתהפך ולהיות נקבה, וענין אחד הוא ענין משכב זכור מדה כנגד מדה ומתגלגל ונעשה נקבה. וכן יש מיני עבירות שגורמים לו להתהפך ולהיות גוי. וענין אחד הוא הבועל ארמית ובעת הכריעה על ברכיו לשכב עמה אז הוא כורע לע"ז וזה גורם אח"כ שאוכל עמה מאכלות אסורות ושותה עמה יין נסך כי עבירה גוררת עבירה. והאהבה שאוהב לגויה מקלקלת הצורה שנבראת בעולם בצלם אלהים וכן ג"כ נתהפך אח"כ בגלגול אחד בגוף של גוי מדה כנגד מדה. וכן יש מיני עבירות שגורמים לו להתהפך ולהיות עבד. והענין הוא מי שעובד לאנשים גדולים מהאומות ועל ידי העבדות שעושה להם הוא מתבטל מעבודות הש"י ואינו מתפלל ואינו מניח תפילין ומתבטל מת"ת וק"ש ומתבטל מכמה מצות של שבת. ואעפ"י שהכל נעשה באונס מ"מ מדה כנגד מדה לא בטוב ומתגלגל אח"כ בעבד כנעני לכן כל מי שהוא מזרע קדישא זרע אברהם יצחק ויעקב מאחר שהוא רואה את עצמו שהביאו הקב"ה בגלגול טוב. ויביט בעצמו טוב הכנתו ראוי ליתן שבח והודאה שהש"י מסייע אותו כמ"ש רז"ל הבא ליטהר מסייעין אותו וכן צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וה' לא יעזבנו בידו וגו' שלא נכשל באלו שלשה עבירות הנ"ל שלא יצטרך הקב"ה להביא אותו באותן ג' גלגולים גוי עבד אשה. ולכן לא די שיברך ברכה זו פעם א' בימיו אלא בכל יום ויום ויהיו אלו ג' עבירות נגד פניו שלא יכשל בהם ח"ו בגלגול זה כדי שלא יבא באחד מהם בגילגול שני ולכן אלו ג' ברכות צריך להיות זכרון בין עיניו. (ועיין משנת חסידים מסכת הלות פ"ג אות ז'. ויפה ללב ח"ג אות ט'):

עוד אפשר לפרש כי גם בחיים חיותו אפשר לאדם להתעבר מאלו הג' גוי עבד אשה. כי בכל לילה עולה נשמתו למעלה לתת דין וחשבון לפני קונו והנה לפי מעשיו כך דנין אותו. ולפעמים נותנים לו איזו נשמה בסוד העיבור של גוי או של עבד או של אשה. ונודע כי אפילו מי שהוא משכים ללמוד ולעסוק בתורה אינו חוזר בו נשמתו אלא נשארה באפיו כמש"ה חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו. עד אחר שיתפלל ועונה ברוך ה' המבורך לעולם

ועד

ועד אז חוזרת הנשמה בגופו. ולכך יש בו ה' תיבות כנגד חמשה בחי' שמות שיש לנשמה. נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, והנה נתה בקומו ממטתו בעוד שהנשמה באפיו קודם שיכנס בגופו יברך אלו הג' ברכות ולא כמו שעושין קצת בני אדם שמסדרים הברכות אחר התפלה, והנה צריך לכוין בברכתו כ"ו שלעבר לא נכנס בגופו שום נשמה מהג' ה"ל כן מהיום והלאה שלא יכנס בו נשמה שאינה הגונה. ויהרהר בתשובה שאם עשה איזה דבר מגועל מהג' הנ"ל שיתחרט עליו ולא ישוב עוד לכסלה. וע"י זה פורח הנשמה שבאפיו שאינה הגונה לו והולכת לדרכה. ונשמתו שהיתה בו מקודם היא לבדה חוזרת ומתפשטת בגוף ה"דס ע"כ מאחר שכבר נתפשטו הנשמות בגופו בשעת ברכו א"כ מה יועיל לו לברך אלו ג' ברכות אחר התפלה ואעפ"י שעל פי הפשט לית לן בה באיזה זמן שיברך מ"מ ירא שמים יוצא ידי כולם ויברך אותם בזמנם קודם התפלה מהטעם הנ"ל עכ"ל, ועיין מש"ל אות ט':

לג) **שם** שלא עשני עכו"ם וכו' ואם בירך שעשני ישראל או שעשני יהודי דעת הב"ח ז"ל שוב לא יוכל לברך שלא עשני עבד ושלא עשני אשה דלשון שעשני. ישראל שכבר בירך משמעו בן חורין ומשמעו נמי איש ישראל ולא אשה דאשה נקראת ישראלית יעו"ש. והב"ד הט"ז סק"ד ומ"א סק"ט והאמ"ר אות ז'. מיהו הל"ח פי' הרואה אות פ"ט כתב דאם בירך שעשני ישראל לא יוכל לברך שלא עשני עבד משמע הא שלא עשני אשה יכול לברך, וכ"כ מטה יהודה אות יו"ד, וכן הסכים ש"ך דף כ"ד ע"א והביאו קשר גודל סי' ה' אות ך' וסידור בי"ע אות י"א. אמנם המ"א שם מלדד בזה אם יוכל לברך שלא עשני אשה הו לא יעו"ש ובמחה"ש (ומן התימא על הש"ך שכתב דדעת המ"א לברך שלא עשני אשה דהא' אינו אלא מלדד לדודי והיותר נראה דעתו שלא יברך כאשר יעו"ש ומחה"ש) ולפי מה דקיי"ל כב"ל אפי' כנגד הרוב כמ"ש בסי' ת"י אות ז' ובכ"מ א"כ הכא נמי אם טעה וקדם ובירך שעשני ישראל או שעשני יהודי לא יברך עוד שלא עשני עבד ושלא עשני אשה אלא בלא שם ומלכות:

לד) **שם** שלא עשני עכו"ם שלא עשני עבד שלא עשני אשה, ואם קדם ובירך שלא עשני אשה קודם שבירך שלא עשני עכו"ם ושלא עשני עבד משמע מהב"ח דלפי מ"ש בסעי' ה' דאם קדים ובירך זוקף כפופים קודם שבירך מתיר אסורים לא יברכנה ה"ה הכא אם קדם ובירך שלא עשני אשה שוב לא יברך שלא עשני עבד ושלא עשני עכו"ם, וכן אם בירך שלא עשני עבד קודם שבירך שלא עשני עכו"ם שוב לא יברך שלא עשני עכו"ם יעו"ש, וכ"כ מ"א סוף סק"ט, ח"א כלל ח' אות ב'. מיהו דעת הט"ז בסק"ו דאם בירך שלא עשני אשה קודם יכול לברך אח"כ שלא עשני עכו"ם ושלא עשני עבד, וכ"כ הפר"ח אות ה' והרב זקן שמואל בתחילת ספרו והב"ד הברכ"י אות ט', ובספרו קשר גודל סי' ה' אות כ"ו, וכ"כ מטה יהודה אות י"א, ר"ז אות ה', ש"ך דכ"ד ע"ב, סידור בי"ע אות י"ב, ולפי מה דקיי"ל דאין הולכין בס"ב אחר הרוב א"כ הכא נמי אם קדם ובירך שלא עשני אשה תחלה שוב לא יברך שלא עשני עכו"ם ושלא עשני עבד אלא בלא שם ומלכות, וכ"כ הרה"ג בן איש חי ז"ל פ' וישב אות יו"ד:

לה) **שם** שלא עשני אשה. ועבד לא יברך שלא עשני אשה שהוא זיל טפי כמש"ל אות ל"ב אלא יברך בלא שם ומלכות, ועיין פרמ"ג במש"ז, אות ד':

לו) **שם** הגהה, ואפי' גר יכול לברך כן, פי' שיכול לברך שעשני גר דזה נמי מיקרי עשיה כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן, דלהי משה אות ג', מ"א סק"י, כס"א אות ז', ש"ך דכ"ד ע"ב (ומ"ש הברכ"י הות ט' ויפה ללב אות ך' דנוסחת מור"ם בש"ע היה שעשני יהודי וכו' עיין מאמ"ר אות ז' מ"ש בזה) מיהו הב"ח חולק וכתב דאינו יכול לברך הגר שעשני גר או שעשני יהודי דמה שנכנס לדת יהודית הוא ע"י בחירתו שמסר הקב"ה ביד האדם ולא שייך לומר שהוא ית' עשאו גר שקבל דת משה וישראל ולכן אין הגר מברך מאלו ג' ברכות אלא שניש שלא עשני עבד שלא עשני אשה ודלא כהגהת ש"ע וכו' עכ"ל, וכ"כ הפר"ח אות ד', והל"ח הות פ"ט כתב דאם יברך שעשני יהודי לא יוכל לברך עוד שלא עשני עבד יעו"ש, וכדברינו לעיל אות ל"ג והשגה"ג בהגב"י הות ה' כתב דאף אם יברך שלא עשני גוי אין קפידא דהכוונה שלא עשני שאשאר גוי ומ"מ יותר נכון לברך תחת כנפי השכינה עכ"ל, וכ"כ המ"א סק"י דיכול לברך שלא עשני גוי יעו"ש, וכן פסק היד אהרן בהגב"י להלכה דגר יכול לברך שלא עשני גוי יעו"ש ועיין ברכ"י אות ט' מ"ש על דברי היד אהרן וסיים וז"ל ורבנן בעניותן מסתברא לן איפכא כיון דמלינו גדול מרבוותא קמאי הרמ"ה שכתב דלא יברך ברכה זו ומייתו לה או"ח ומהרד"א וגם אשור גלוה עמה מרן ז"ל דנראה דמסכים עמהם וגם הב"ח והשל"ה הביאו המ"א והפר"ח ומהר"י הלוי שהביא בס' יד אהרן הסכימו לזה וכן נראה דעת מהריק"ש בהגהותיו הכי נקטינן עכ"ל, וכ"כ בספרו קש"ג סי' ה' אות כ"ו והביאו ש"ך דף כ"ד ע"ג וכתב דכן כ"ה הסכמת מהר"י עייאש בס' מטה יהודה בכ"ה, וכיון דדבר זה לא נפיק מפלוגתא יש לברך הגר שלא עשני גוי בלא שם ומלכות:

לז) **וגר** שהיתה לידתו בקדושה כתב הפר"ח אות ד' דמברך שלא עשני גוי ומב"י בשם הרמ"ה משמע דבעינן הורתו ולידתו בקדושה הא לידתו בקדושה אין מברך דע"י בחירת אמו נעשה ישראל ול"ע, ועיין יו"ד סי' רס"ח וסי' רס"ט סעי' ד' בזה, פרמ"ג במש"ז אות ה':

לח) **השבוי** מברך שלא עשני עבד שלא תיקנו ברכה זו מפני העבדות עצמה אלא מפני שאין העבד חייב במצות כישראל ואינו ראוי לבא בקהל ופסול לכמה דברים, ב"י, וכ"כ הפר"ח שם, ש"ך שם:

לט) **ומי** שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאמר שלא עשני עבד ולא שעשני גר ואע"ג דחייב בכל המצות, וטומטום ואנדרוגינוס דחייבין מספק בכל המצות לא יאמרו שלא עשני אשה דספק הם ואפשר יאמרו כרצונו, פרמ"ג א"א אות יו"ד, ועיין לקמן הות מ"א:

מ) **ממזר**, ישראל גמור הוא, וסומא מברך כל השלש ברכות, חדא דקיי"ל סומא חייב בכל המצות מן התורה כמ"ש המ"א בסי' נ"ג ס"ק ט"ז וכ"כ הפר"ח שם סעי' י"ד דלא כנ"ך ואף לר"י וג"ן דפטור מ"מ מדרבנן חייב

ואלו

באר הגולה
ה בסידורי ר' עמרם.
ו בסידורי אשכנז

רצונו: ה ואם קדם ובירך זוקף כפופים קודם שיברך מתיר אסורים לא יברכנה: ו ויש נוהגין לברך הנותן

כף החיים

ואלו נשים במ"ע שהז"ג אפילו מדרבן פטורים פרמ"ג שם:

מא) **שם** והנשים מברכות שעשני כרצונו. כתב הרב זקן שואל בריש ספרו נראה דאף העבד מברך ברכה זו, והביאו הברכ"י אות יו"ד. אמנם הפר"ח ז"ל כתב באות ד' על דברי מרן ז"ל וז"ל ולי נראה שאין מברכות אלא השני ברכות ראשונות ותו לא כיון דלא אשכחינן לה בגמרא דכולי האי הו"ל לפרושי עכ"ל, ולזה הסכים הרב מהר"י עייאש בס' מטה יהודה סוף אות יו"ד יעו"ש, והב"ד הש"ן דנ"ד ע"ב, וכ"כ החיד"א בקש"ג סי' ה' אות כ"ג דנשים מברכות שעשני כרצונו בלא שם ומלכות סידור בי"ע אות י"ג, בן א"ח פרשת וישב אות יו"ד. ולפ"ז גם העבד וטומטום ואנדרוגינוס יאמרו בלא שם ומלכות:

מב) **ובענין** ג' ברכות הראשונות משמע מדברי הפר"ח הנז' דנשים מברכות דהיינו שלא עשני גויה שלא עשני שפחה, וכ"כ החיד"א בקש"ג שם אות כ"ב וז"ל נשים מברכות שלא עשני גויה שלא עשני שפחה בשם ומלכות אחרונים בסי' מ"ו ודלא כהרב יעב"ץ בסידורו שכתב בלא שם ומלכות עכ"ל, והב"ד סידור בי"ע אות י"ג, אמנם בס' עו"ש כתב שהאשה תברך שלא עשני גויה שלא עשני שפחה בלא שם ומלכות מאחר שלא נזכר בגמרא, וכן בשעשני כרצונו נכון שלא תברך בשם ומלכות עכ"ד, והביאו פתחי עולם אות י"ז:

מג) **סעי'** ה'. ואם קדם ובירך זוקף כפופים קודם שיברך מתיר אסורים לא יברכנה, שכיון שנתן הודאה שנזקף לגמרי זה בכלל, דמתיר אסורים נתחייב מיד כשיושב, מיהו הב"ח כתב דיכול לברכה אח"כ יעו"ש והב"ד מ"א ס"ק י"א וכתב דלי נראה להקל בספק ברכות. (ומ"ש המ"א שם דרש"ל סי' ס"ד כתב שיברכנה כמו הב"ח לא עיין בתשו' רש"ל הנז' אלא בדברי שכנה"ג וכמ"ש המחב"ר או' ה' ד"ה ועוד וכו' יעו"ש) וכ"כ הט"ז סק"ו דיפה פסק בש"ע כרב עמרם דס"ל, וכ"כ פרמ"ג במש"ז אות ו', סו"ב במקו"ח אות ג', וכן נראה דעת הפר"ח אות ה', מאמ"ר אות ח', קש"ג סי' ה' אות ט"ז, ש"ן דמ"ח ע"ג, ר"ז אות ה' ח"א כלל ח' אות ד', סידור בי"ע אות ז', ודלא כהלק"ט ח"א סי' ק"ח שכתב דעכשיו שנהגו לאומרם על הסדר אין קפידא בדיעבד וכו' יעו"ש והב"ד י"א בהגה"ט, ועיין פרמ"ג א"א אות י"א שכתב וז"ל ויראה שישמע אח"כ מאחר הברכה מתיר אסורים ויכוין לצאת ויוצא ממ"נ, ואם יש מי שאין בקי בברכת מתיר אסורים יכול הוא לברך להוציאו דהוי ס"ס עכ"ל, ולפי מש"ל סי' ח"י אות ז' דגם היכא דאיכא ס"ס במלי דברכות י"א דאין לברך אין א"כ הכא נמי לברך מתיר אסורים להוציא את שאינו בקי אלא יברך הוא לעצמו בלא שם ומלכות או ישמע מאחר:

מד) **אדם** כפות בלא"ה מחמת חולי שאינו יכול לזוז ממטתו ג"כ מברך ברכה זו של זוקף כפופים דעל מנהגו של עולם נתקנו ברכות אלו, בן א"ח פ' וישב אות ו', ועיין מנחת אהרן כלל ה' אות י"ד ולקמן אות מ"ט, (ומ"ש שם בן א"ח הא איכא רש"ל וב"ח דפסקו לברך מתיר אסורים אם הקדים זוקף כפופים וכו' יעו"ש זה נמשך אחרי דברי המ"א הנז' באות הקודם ולא ראה דברי רש"ל בשורשם כמ"ש באות הקודם יעו"ש):

מה) **אם** בשעה שאמר בא"י היתה כוונתו לברך זוקף כפופים יסיים זוקף כפופים אע"ג דאז לא יוכל לברך מתיר אסורים, וכן בשלא עשני עבד ואשה וכיוצא בו ומכ"ש בשאר ברכות שלא יקפיד על הסדר אלא יסיים כמו שחשב בשעה שהזכיר השם, ח"א כלל ח' אות ה', מיהו לפי מ"ש הרב ז"ל בשער הכוונות דף א' ע"ג דכל הי"ח ברכות מן הנותן לשכוי עד סוף ברכת התורה כולם חייב האדם לסדרם ולברכם בכל יום אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שכולם הם רמוזים נפלאים אל אורות עליונים ואין לבטלם וכו' א"כ אין לבטל שום ברכה מפני חומרא זו שבשעה שהזכיר את השם היה דעתו על ברכה אחרת אלא אם היה בדעתו בשעה שהזכיר את השם לברך זוקף כפופים או שלא עשני אשה יכול לסיים מתיר אסורים או שלא עשני עכו"ם כדי שלא יפסיד ברכות הקודמות להם וכמ"ש מרן ז"ל בסי' ר"ט סעי' א' בשם י"א על כה"ג דיצא וכ"כ המ"א שם סק"ב העיקר דיצא יעו"ש, ובכה"ג לא אמרינן סב"ל דעיקר סב"ל הוא דחיישינן שמא אינו צריך לאותו ברכה והויא ברכתו לבטלה ויש בה משום לא תשא וכו' אבל בכה"ג שהוא צריך לאותה ברכה ומסיים כהוגן רק כשהזכיר את השם היה דעתו על ברכה אחרת ליכא למיחש לזה בדיעבד כדי שלא להכניסו בספק ולבטל ממנו ברכות הקודמות להן, וכן פסק הרה"ג בן א"ח זלה"ה פ' וישב אות ז' וכתב שבספרו מקבציאל דחה דברי הח"א יעו"ש:

מו) **אם** היה צריך לברך מתיר אסורים וטעה ואמר זוקף כפופים וחזר ואמר מתיר אסורים, וכן היה ברכתו בא"י אמ"ה זוקף כפופים מתיר אסורים, וכן בשאר ברכת השחר שטעה בכה"ג כגון שהיה צריך לברך הנותן לשכוי וכו' וטעה ואמר פוקח עורים וחזר ואמר הנותן לשכוי יצא ידי שניהם ואינו צריך לברך עוד לא הנותן לשכוי ולא פוקח עורים, ואע"ג דמרן ז"ל בסי' ר"ט סעי' ב' כתב דאם לקח כוס של שכר ובירך בורא פרי הגפן וחזר ואמר תוך כדי דיבור שהכל נהיה בדברו דיצא ידי שהכל, שאני התם דאינו צריך רק לשהכל אבל הכא דהוא צריך לשניהם ונכללו שניהם בברכה אחת י"ל דיצא ידי שניהם וכמ"ש מרן ז"ל ביו"ד סי' של"א סעי' ע"ה המפריש תרומות ומעשרות זה אחר זה מיד כוללן בברכה אחת ואע"ג דבשאר ברכות לא עבדינן הכי אלא מברכין כל אחת בפ"ע שאני הכא כיון שכבר נכללו בברכה אחת שניהם והוא מחויב עתה בהם י"ל יצא ידי שניהם, ועיין סי' ר"ט במ"א סק"ה ונושאי כליו, והנלע"ד כתבתי:

מז) **סעי'** ו' יש נוהגים לברך הנותן ליעף כח ואין דבריהם נראין, הגה, אך המנהג פשוט בבני האשכנזים לאומרה, וכ"כ האר"י ז"ל בשער הכוונות דף ב' ע"ב וז"ל דנכון לאומרה והיא אחת מן י"ח ברכות האלו שתיקנו קודם התפילה, ואעפ"י שיש מגמגמין בדבר זה עכ"ז

הנותן ליעף כח ח ואין דבריהם נראין: הגה אך המנהג פשוט בבני האשכנזים לאומרה: ז ט יש נוהגים לברך ברכות אחרות נוספות על אלו וטעות הוא בידם: ח יכל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא הגר כאומר אותה ברכה בלא הזכרת השם: הגה וי״א דאפי׳ לא נתחייב בהן מברך אותן דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב״ה ברא לרכי העולם וכן המנהג ואין

לשנות

באר הגולה
ח הטור.
ט שם בטור,
י הרמב״ם בפ״ז מהלכות תפלה.
כ ב״י לדעת רמב״ם.

כף החיים

עכ״ז ראוי הוא לאומרו עכ״פ וכמו שנבאר סודה בע״ה, והטעם שהשתי ברכות הלו שהם מלביש ערומים וברכת הנותן ליעף כח נתקנו לסוד מה שנתבאר עתה בע״ה, והוא כי הנה אין אדם בארץ אשר לא יחטא וע״י כך מפשיטין מעליו לבוש הקדושה ומלבישין לנשמתו מלבוש הקלי׳ בגדים צואים כדמיון מש״ה ויתגללו ב״י את עדים ונמשך עליהם זוהמת הנחש וכדמיון אדה״ר שנאמר בהם וידעו כי ערומים הם ואח״כ כתיב וילבשם כתנות עור משכא דחויא, והנה הכל הוא כפי ערך החטא כי אם החטא הוא קל מתחלש כח הלבוש ההוא בסוד נור ילדך תשי וכו׳ אבל איננו מסתלק מעליו, ואם החטא הוא חמור מסתלק הלבוש לגמרי מעליו, וכנגד ב׳ בחינות אלו נתקנו ב׳ ברכות אלו, ועניינם הוא כי הנה בכל לילה כאשר האדם מפקיד נשמתו ביד המלכות העליונה בסוד בידך אפקיד רוחי הנה היא מחדשת אותה בסוד חדשים לבקרים וכו׳ ומי שנסתלק ממנו לבושו נותנת אליו בבקר בחי׳ לבוש, ומי שיש לו לבוש אלא שנחלש היא נותנת כח הלבוש ההוא וגו׳ והרי נתבאר ברכת מלביש ערומים שנתקנה כנגד מי שנתפשט מעליו לגמרי מלבוש הקדושה והנה הוא מתחדש עתה בבקר לגמרי וכנגד בחי׳ השני שנחלש מלבושו אך לא נפשט לגמרי תקנו ברכת הנותן ליעף כח והדבר מבואר עכ״ל. וכ״כ בפע״ח שער התפלה פ״ב. עו״ת די״ג ע״א הכז״מ. ועיין נה״ש די״ז ה״ג הגד״מ. וכתב הרב נתן שפירא בס׳ מל״ש מאמר עהרב זלה״ה הסכים לאומרה בודאי שע״פ רוח הקדש שאמרה נו יעו״ש. והלק״ט סי׳ קפ״ה כתב דהוא ז״ל נוהג לאומרה. וכן הסכמת מט״י אות י״ב, וכ״כ הברכ״י אות ל״א וז״ל עתה נתפשט המנהג בגלילותינו לברך זאת הברכה עפ״י כתבי רבינו האר״י ז״ל כי אף דקבלנו הוראות מרן ז״ל קים לן דאלמלא מרן אף הוא ראה דעת קדוש האר״י זל״ל גם הוא יודה לברכה. ומה גם שכתב הכנה״ג דאיכא מאן דשמע דהדר ביה מרן ז״ל בסוף ימיו. וכן ראוי לנהוג ודלא כהפר״ח עכ״ל וכ״כ הברכ״י שם בשיו״ב אות א׳ בשם הרמ״ע וכתב שראויה ברכה זו שתאמר אחר מלביש ערומים קודם להתעטף בציצית יעו״ש. והב״ד הש״ן דמ״ח ע״ד וכתב דמי שנוהג כדעת האר״י ז״ל צריך ליזהר לאומרה אחר מלביש ערומים דוקא יעו״ש. והב״ד שע״ת אות יו״ד. וכ״כ קש״ג סי׳ ה׳ אות טו״ב. סידור בי״ע אות א׳ כף החיים סי׳ ט׳ אות יו״ד. יפה ללב אות כ״א. וכתב דעכשיו נתפשט המנהג גם בבני הספרדים בכל המקומות אפי׳ בחו״ל לאומרה בשם ומלכות ככל הברכות ע״פ כתבי רבינו האר״י זל״ל וכן העד העיד כס״א באות ט׳ ודלא כהשו״ג אות ד׳ שכתב ובחוץ לארץ אין נוהגים לאומרה יעו״ש. וכ״כ בן א״ח זלה״ה פ׳ וישב אות א׳ וכן המנהג עתה פשוט בכל המקומות בין בארץ בין בחו״ל וכמ״ש היפה ללב ז״ל:

מח) **סעי׳** ז׳. יש נוהגים לברך ברכות אחרות וכו׳ וטעות הוא בידם. וכן מנהגינו שלא לברך שום ברכה חוץ מהי״ח ברכות שזכרנו לעיל אות י״ח:

מט) **סעי׳** ח׳. כל הברכות האלו אם לא נתחייב בהם וכו׳. הגהה ויש אומרים דאפי׳ לא נתחייב בהם מברך אותם וכו׳ וכן כתב הב״ח. וכ״כ מט״י סוף אות י״ד דכבר נהגו העולם כדברי ההגהה יעו״ש. וכ״כ האר״י ז״ל בשער הכוו׳ דף א׳ ע״ג וז״ל כל הי״ח ברכות שיש מן הנותן לשכוי בינה עד סוף ברכת התורה כולם חייב האדם לסדרם ולברכם בכל יום אעפ״י שלא נתחייב הוא בהם לפי שכולם הם רמזים נפלאים אל אורות עליונים ואין לבטלם אפי׳ אם האדם לא יישן בלילה או אם לא הסיר מלנפתו או בגדיו או סודרו או מנעליו וכיוצא בזה צריך לברכן בכל יום כולן אעפ״י שלא נתחייב בהם לפי בעל מנהגו של עולם נתקנו חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום ט׳ באב ויוה״כ שאז כל העולם יחפים וגם חוץ מברכת על נט״י ומברכת אשר יצר שאותי ברכות אלו אם לא נתחייב בהם אין לברך עליהם עכ״ל. וכ״כ בפע״ח שער הברכות פ״ה. **וזמנם** הוא מחצות הלילה ואילך כמ״ש בשער הכוו׳ דרוש א׳ מדרושי הלילה דנ״ח ע״א ופע״ח שער תיקון חצות פ״א ופ״ג. וכ״כ הרש״ש ז״ל בס׳ נה״ש בהקדמת חצות דפ״ז ע״א ובחדש דט״ו ע״ג וז״ל באופן שצריך זריזות וזהירות מאד לשמור נפשו שברגע חצות ימלה ניעור בפרע אם גורם נשמתו הוא מזיווג יעקב ולאה הנעשה אחר חצות לילה. ויברך ברכות השחר. וצריך לאומרם אפי׳ שלא נתחייב בהם כגון שלא יישן או שלא פשט בגדיו או לא הלך מנעליו וכיוצא אעפ״י כן צריך לאומרם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו והם להמשיך מוחין לפרצוף העולמות העליונים חוץ מברכת ענט״י ואשר יצר שאם לא נתחייב בהם לא יברך וחוץ מברכת שעשה לי כל צרכי בט״ב וביוה״כ שאז כל העולם יחיפים. וזמנם מחצות הלילה ואילך. וצריך להזהר לאומרם כולם בקומו בחצות הלילה כדי להחזיר המוחין שנסתלקו קודם חצות מהז״א הכולל דמדת היום ונתפשטו בנוק׳ הכוללת דמדת הלילה ועל ידם נגדלה כנגד כל אחורי הז״א ובחצות ממש ננסרת ובאה לפנים ומסתלקים המוחין ממנה ועולים למ״ן לאו״א ומזדווגים או״א וממשיכין מוחין חדשים דפנים ומתחדשים גם המוחין הראשונים וכנז׳ כל זה באורך לקמן בברכת המעביר יעו״ש, ועתה ע״י הברכות של השחר חוזרים המוחין ההם דאחור ופנים להתפשט בז״א הכולל דמדת היום. וכדי להמשיך השפע המוחין לפרצופים העליונים ולבטל מהם אחיזת הקליפות שנתאחזו בהם קודם חצות כנודע וכדי לברר הבירורים המתיחסים לכל ברכה וברכה ואם לא יאמר אותם כולם בקומו בחצות מונע המשכת השפע והמוחין נפרצופים

העליונים

לשנות (טור ותוס׳ והרא״ש פרק הרואה ור״ן פ״ק דפסחים וכל בו) : ט ולא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה אעפ״י שהוא אומרם דרך תחנונים מויש אומרים שאין לחוש כיון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים ונכון לחוש לסברא ראשונה: הגה אבל המנהג כסברא אחרונה שהרי בימי הסליחות מתפללים הסליחות ואח״כ מברכין על התורה עם סדר שאר הברכות וכן בכל יום כשנכנסין לבה״כ אומרים כמה פסוקים ותחנונים ואח״כ מברכין על התורה ונהגו לסדר ברכות התורה מיד אחר ברכת אשר יצר ואין לשנות (וכן משמע בתוס׳ ומרדכי פ״ק דברכות) וטוב לומר בשחרית אחר שמע ישראל וגו׳ בשכמל״ו כי לפעמים שוהין קריאת שמע לקרותה שלא בזמנה ויוצא בזה (טור):

באר הגולה

ל טור והאגור בשם הרא״ש בסימן ב׳ ושא״ת. מ אגור בשם מהרי״ו סי׳ נ״ה שכן מנהג אשכנז:

דינה

כף החיים

העליונים וגורם להשאיר אחיזת הקליפות במקומות עליונים ובנרנח״י שלו ובחושיו שלו נשאר התפשטות הקליפות והוא משתמש בהם עם אחיזת הקליפות שבהם וילכו בלא כח בעת ובזמן שהיה לו כח להפרידם ולבטלם והיא סיבה דכמה רעות ח״ו לכן ראוי להזהר לאומרם כולם בקומו בחצות ואפי׳ שהוא רוצה לישן אח״כ אין בכך כלום והוה ליה כישן ביום וכמ״ש הרב ז״ל על הקם בחצות אחר שיסדר ברכותיו ויאמר תיקון חצות ויעסוק בתורה כמו שעה אחת שאם אינו יכול לעמוד על עצמו שיכול לחזור לישן רק שיקום קודם עמוד השחר כמו חצי שעה ויחזור ללימודו. ולא מיבעיא מי שישן וקם בחצות שצריך לעשות כן כנז׳ אלא אפי׳ מי שלא ישן כלל והוא לומד מתחלת הלילה הנה בהגיע חצות צריך לאומרם חוץ מברכת התורה שאם לא ישן שאין צריך לאומרם עד שיעלה עמוד השחר אבל שאר הברכות צריך לאומרם. וכנז׳ בס׳ הזוהר פ׳ ויקהל דקל״ה ע״ב במעשה דר״א ור״י שהיו לומדים מתחלת הלילה וכשהגיע חצות ושמעו קול התרנגול ברכו. כי אעפ״י שמלדו לא נסתלקו המוחין מז״א דפרטות הנה מז״א דכללות נסתלקו ועתה חוזרים ואפי׳ מלדו נסתלקו עלמות הנרנח״י בהסתלקות המוחין הכוללין ועתה חוזרים מחודשים כנודע עכ״ל. והב״ד הש״ץ דמ״ו ע״ג. וכ״כ ח״א ה״ב אות ש׳ ומ״ש הפר״ח אות א׳ דמי שקם בחצות לילה לקרות תיקון חצות או ללמוד ודעתו לחזור ולישן ברכת המחזיר נשמות יניחנה לבקר וכ״כ הרמב״ם ז״ל פ״ז מה׳ תפלה דין ג׳ וז״ל בשעה שיקיץ בסוף שנתו מברך וכו׳ וכתב הכ״מ דדוקא בסוף שנתו ולא כל זמן שייקץ בליזה שעה שתהיה יעו״ש. וכ״כ הבעט״ז. וכ״כ המ״א סי׳ ו׳ בק״א בשם סד״ה יעו״ש. כבר כתב ע״ז הש״ץ דמ״ו ע״ב דהרמב״ם ז״ל לשיטתיה אזיל דס״ל דכל ברה״ש על הנאת עלמו הוא מברך ואם לא נתחייב באחת מהן אינו מברך וכן פסק הש״ע ולפ״ז שייך שפיר לומר ברכת אלהי נשמה צריך להמתין עד שיגמור סוף שנתו אבל לדעת החולקין דפסק מור״ם ז״ל כדידהו דבין נתחייב בין לא נתחייב שעל סידורו של עולם והנהגתו הוא חייב לברך ואנן בדידן כבר פשטה הוראה לפסוק כדעת מור״ם ז״ל וכו׳ וכ״כ המקובלים ז״ל א״כ מי שקם בחצות לילה יוכל לומר כל סדר הברכות אפי׳ דעתו לחזור ולישן וכו׳ יעו״ש. ועיין ברכ״י אות י״ב ובקש״ג סי׳ א׳ אות ט׳. פתה״ד סי׳ ו׳ או׳ ב׳ ותה״ל סי׳ מ״ז או׳ ו׳ וכף החיים כה״ח״פ ז״ל סי׳ ט׳ אות א׳ ומנהגינו כהאר״י והרש״ש ז״ל דהקם בחצות מברך כל הברכות כולם מן ענט״י עד סוף ברכת התורה בשם ומלכות ואפי׳ אם דעתו לחזור ולישן עוד. ואח״כ אינו חוזר ומברך כלום דהוי כאלו ישן ביום ודלא כהפר״ח אות ה׳ והביאו מט״י סי׳ מ״ז אות ט״ז. וכן מי שלא ישן כלל והוא לומד מתחלת הלילה והגיע חצות מברך כל הברכות כלם חוץ מברכות התורה שאינו מברך עד אחר עלות עמוד השחר וחוץ מברכת ענט״י שאינו מברך כלל מפני שלא נתחייב בה כמש״ל סי׳ ד׳ אות מ״ח. מיהו ברכת אשר יצר נהגו לחייב עצמם כדי לסמוך ברכת אשר יצר לברכת אלהי נשמה כמש״ל אות ג׳ ועיין מ״ש לעיל סי׳ כ״ה אות ע״ה דכנגד דברי האר״י ז״ל לא אמרינן סב״ל יע״ש. ועוד עיין לקמן סי׳ מ״ז אות כ״ו ואות כ״ז ואות כ״ט ואות ל׳. :

ז) **שם** בהגהה. דאין הברכה דוקא על עצמו וכו׳ ולפ״ז משמע דגם החרש מברך הנותן לשכוי בינה. וסומא מברך פוקח עורים. וכ״כ המ״א ס״ק י״ד דדעת הפוסקים משמע דאפי׳ הלן במדבר דליכא תרנגול לא לו ולא לאחרים וסומא וחרש מברך אלא דהוא ז״ל לחלק יצא דסומא לא יברך פוקח עורים אבל חרש יברך הנותן לשכוי יעו״ש ובמח״ש והפר״ח אות ח׳ כתב דלפי דעת ההגהה והמקובלים חרש יכול לברך הנותן לשכוי. והסומא יכול לברך פוקח עורים לכולי עלמא יעו״ש. (ומה שיש להקשות ע״ז שכתב הפר״ח וסומא יכול לברך לכ״ע מהא דכתבו הג״מ פ״ז מהלכות תפלה בשם התוספות והב״ד המ״א שם באות הנז׳ דסומא לא יברך פוקח עורים כיון שהדבר חסר בגופו כבר הקשה זה הגיד אהרן בהגב״ט והב״ד הברכ״י אות י״ג יעו״ש) מיהו הרב מטה יהודה אות ג׳ דחה דברי הפר״ח והסכים שלא יברך הסומא פוקח עורים ולא החרש הנותן לשכוי יעו״ש. אמנם הברכ״י בשיו״ב אות י״ד כתב וז״ל סומא מלי לברך פוקח עורים אף לדעת הרמב״ם. הרה״ג מהר״ם זכות בספרו קול הרמ״ז פ״ד דמגילה. וכתב שם שהסכימו עמו רבנן קשישאי דערעא ישראל. וכ״כ הפר״ח. ובשגם יש לדחות סברותיו כאשר הערותיהו לפנים על דברי הפר״ח מ״מ המסתכל יפה ביושר העיון בפיר הזי דלקושטא דהלכתא אדחויי לא סמכינן וסומא נמי על טוב עין הוא יברך פוקח עורים כהוראת רבנן קדישי דארעא ישראל והפר״ח והרמ״ז והכי נקטינן עכ״ל. וכ״כ בספרו קש״ג סי׳ ה׳ אות י״ד. וכן הסכים הש״ץ בדמ״ח ע״ב יעו״ש, וכ״כ ח״א בה״ב אות ש׳ סדור בי״ע אות ה׳ וכ״כ הרה״ג בן א״ח זלה״ה פ׳ וישב אות ה׳ וז״ל אע״ג דקיי״ל סב״ל בהא נקטינן לברך משום דלפ״ד רבינו האר״י ז״ל בשעה

הכור

הכוו׳ דכל ברכות אלו על מנהגו של עולם נתקנו ואעפ״י שלא נתחייב בהם האדם צריך לברך א״כ ה״ה בסומא דצריך לברך וכנגד דברי האר״י ז״ל אין לומר סב״ל עכ״ל. ולא כמ״ש היפה ללב ז״ל אות כ״ג שיברך בלא שם ומלכות. וגם בחרס כתב שם בקש״ג אות י״ב דמברך הנותן לשכוי ודלא כהמו״ק ומט״י שכתבו איפכא. וכ״ה סידור בי״ע אות ד׳. וכ״כ אנן לעיל אות יוד דלפי דברי האר״י ז״ל פשיטא דהחרש מברך הנותן לשכוי בינה יעו״ש ועין לקמן סי׳ מ״ז אות ל׳:

נא) **סומא** לכ״ע יברך הנותן לשכוי. אחרונים ופשוט. קש״ג שם אות י״ג. סדור בי״ע שם:

נב) **מי** שחטפו שינה באמצע ברה״ש כל ג כה שאינו יודע בודאי שלא אמרה לא יאמרנה מספק ואפי׳ בברכות התורה אם הוא מסופק לא יברך מספק אלא ישמע מאחר בהוא מחויב או יברך בלי שם ומלכות. חס״ל סי׳ מ״ז אות ח׳. ובן א״ח ז״ל פ׳ וישב או׳ י״ב. ועיין לקמן סי׳ מ״ז אות ב׳:

נג) **שינוי** מקום אסור לעשות בברכות השחר. רק במקום שמברך עכ״י ברך כל הברכות עד פי התמיד. כף החיים להרח״פ סי׳ ט׳ אות ו׳ ועיין מש״ל סי׳ א׳ אות כ״ח וסי׳ ו׳ אות ג׳ וסי׳ כ״ה אות כ״ו בשם האר״י ז״ל שהיה מסדר כל ברה״ש עד פי העקדה בביתו ואח״כ היה מתעטף בטלית ומניח תפלין ואח״כ היה הולך לבה״כ ומתחיל שם מפי העקדה ואילך יעו״ש:

נד) **בעוד** שלובש לא יאמר ברה״ש ולא יעשה שום עסק אפי׳ קל שבקלין ולא ילך אנה ואנה מפינה לפינה כשמברך אלא ישב על מכונו בהתבודדות ובכוונת הלב כדי לברך ברה״ש, ומה טוב אמר עם הספר מתחלת הברכות עד סוף התפלה. כף החיים שם אות ז׳ בשם קש״ג וחס״ל, ועיין מש״ל סי׳ ה׳ אות ב׳ ו ות ג׳:

נה) **סעי׳** ט׳. לא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה אעפ״י שהוא אומרם דרך תחנונים וכו׳ דעת מרן ז״ל לפסוק הכי כיון שהביא סברא זו בסתם והוא דעת הראב״ד וא״ה והטור ומהרי״ל ככתוב בבית יוסף, וזה דעת הרמב״ם בתשובה בס׳ פאר הדור הנדפס מחדש סי׳ ק״ד וז״ל לעולם צריך שיברך על התורה קודם קריאה ואפי׳ יקרא פסוק אחד ואין חילוק אם יקרא דרך תחנה ובקשה יהיה מה שיהיה עכ״פ צריך לברך עכ״ל ברכ״י אות י״ד וקש״ג סי׳ ה׳ אות כ״ט, וכ״כ הש״ן דנ״ז ע״ב, סדור בי״ע אות י״ה, חס״ל סי׳ מ״ז אות א׳:

נו) **אם** אומר בקשה כי אין בי״ת אשר אין שם תיבות מפסוק הנועל את בית״ו, נראה דיכול לאומרה קודם ברכ״ת דהני מילי דקראי שאמרו לאתוס לא נצרכה אלא לדבר נאות ליפנא דקרא נקט, ודמי למ״ש מרן ז״ל ביו״ד סי׳ רפ״ד דאף דאסור לכתוב ג׳ תיבות מפסוק בלא שרטוט באגרת שלומים מותר לכתוב אפי׳ כמה תיבות מהפסוק לדבר נאות, ועיין מ״ש במגינים לקמן סי׳ מ״ז דין ג׳, ברכ״י או׳ ט״ו, ש״ן שם:

נז) **הנוהגים** לומר לפני כל מצוה וברכה ולימוד פסוק ויהי נועם יזכרו בבל יאמר קודם ברכ״ת. ברכ״י או׳ ט״ז וקש״ג שם אות ל׳, ש״ן שם. וכן הנוהגים לומר ותתפלל חנה יברכו כל הברכות עד אחר ברכת התורה ואח״כ יאמרו ותתפלל חנה דאין לומר קראי ותתפלל חנה קודם ברכ״ת, הרב מהר״י אזולאי ז״ל בס׳ יוסף אומץ. סידור בי״ע בדינים מחודשים שאחר דיני ברכ״ש אות ג׳. וכן אם בא ליכנס לביה״כ לא יאמר פסוק ואני ברוב חסדך וכו׳ קודם ברכ״ת, ועיין עוד מש״ל סי׳ ד׳ סוף אות ט״ז וסי׳ ח׳ אות ו׳ וסי׳ כ״ה סוף אות ס״ח:

נח) **שם** הגהה. שהרי בימי הסליחות מתפללים סליחות ואח״כ מברכין על התורה עם סדר שאר ברכות וכו׳ עיין מש״ל אות מ״ט בשם הרש״ש ז״ל שכל המאחר ברכית השחר גורם להשאיר אחיזת הקליפות במקומות העליונים ובנרנח״י שלו יעו״ש וא״כ כל הזריז ומקדים לברך ברה״ש בכל מה דאפשר לו הרי זה משובח ומשתכר שלא יתאחזו כ״כ הקליפות בנרנח״י שלו. ועיין מש״ל סי׳ א׳ אות ח׳:

נט) **שם** בהגהה. ינהגו לסדר ברכת התורה מיד אחר ברכת אשר יצר וכו׳ ולפי דברי האר״י ז״ל ברכת אלהי נשמה צריכה להיות תיכף אחר ברכת אשר יצר כמש״ל אות ג׳. וברכות התורה אחר ברכות השחר. כמש״ל אות ח״י ואות מ״ט יעו״ש. רק מי שקם קודם אלות ורוצה ללמוד מיד יוכל לברך אז ברכת התורה קודם ברה״ש כיון שא״א לו לברך אז ברה״ש כיון דלא הגיע אלות וכאשר יבואר לקמן בס״ד סי׳ מ״ז אות כ״ט:

ס) **שם** בהגהה. וטוב לומר בשחרית שמע ישראל וגו׳ בשכמל״ו כי לפעמים שוהים עם ק״ש וכו׳ כתב הב״ח על דברי הגהה זו וז״ל משמע דבכל יום ויום טוב לומר כך ועל פי דבריו אלה נדפס בסידורים בשכמל״ו ונהגו הכל לומר כך בכל יום ויום גדול וקטן, ואינו נכון דלא ניתנו דברים אלו ליכתב בספר אלא לגדולים שמשערים שהיום יהיו הציבור קוראים שמע בברכותיה לאחר זמנה כי אז יהא מכוין לצאת בלפרא ויאמר אחריו בשכמל״ו אבל בכל יום ויום לא יאמר רק, ואומרים שמע ישראל וגו׳ ולא יהא מכוין לצאת ידי ק״ש דאורייתא וגם לא יאמר בשכמל״ו עכ״ל. וכ״כ בכנה״ג בהגב״י אות י״א. עו״ת. פר״ח אות ט׳. אמנם בשער הכוו׳ דרוש ג׳ דק״ש ד״ך כתב דאפי׳ המתפללים כותיקין שאומרים ק״ש קודם הנץ החמה אפי׳ הכי צ״ל פסוק שמע ישראל וגו׳ ובשכמל״ו בסדר הקרבנות דתרוייהו צריכי יעו״ש. וכן העיד מהרח״ו ז״ל שם בשער הכוו׳ על האר״י ז״ל שאפי׳ כשהיה מתפלל כמנהג הותיקין ולומר ק״ש קודם הנץ החמה אפ״ה היה אומר ק״ש שני פעמים יעו״ש:

סא) **שם** בהגהה. כי לפעמים שוהים עם ק״ש וכו׳ וכתב מהרש״ל דיאמר ג״כ פרשה ראשונה, ובהגהות תוספת שבת כתב דמשמע דלפי זה צריך להניח תפילין מקודם שלא יהא נראה כמעיד עדות שקר כשיאמר וקשרתם עכ״ד. והנה אמת נכון הדבר ופשוט. מחב״ר אות ז׳, ועיין מש״ל בזה בס״ד סי׳ כ״ה אות כ״ז, ועוד עיין באות שאח׳ זה ולקמן סי׳ ס״ז אות א׳ ד״ה ולענין:

סב) **שם** בהגהה, כי לפעמים שוהים עם ק״ש וכו׳ מאד יש ליזהר בערי איטליא ודומיהן שמאחרין בשבת ואח״כ מאריכין בזמירות וניגונים ובודאי עוברת שעת ק״ש בזמנה והאיש הירא יאמר בבקר כל הק״ש

מה

באר הגולה

א נדרים פ"א.
ב ברכות י"א.

מז דיני ברכת התורה. ובו י"ד סעיפים:

א ברכת התורה צריך ליזהר בה מאד: ב צריך לברך בין למקרא בין למשנה בין לגמרא:

הגה

כף החיים

כלה בזמנה ואח"כ יקראנה בברכותיה עם הצבור ועיין מ"ש הפר"ח לקמן סי' קי"ב, מחב"ר אות ח' וכ"כ הרו"ח אות ג' ועיין עוד מ"ש הפר"ח בזה הסי' אות ט' ובדברינו לקמן סי' ס"ז אות א' ד"ה ולענין. אבל אם אין מאחרין לא יאמר כ"א פסוק שמע ישראל ובשכמל"ו לבד בסדר הקרבנות כמש"ל אות ה' בשם האר"י ז"ל. ועיין עוד לקמן בסי' מ"ח מ"ש בענין סדר התפלה בס"ד:

סג) **בנוסח** הזמירות אלו אומרים מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו ומה יפה מאד ירושתינו אשרינו כשאנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך וכו' רו"ח אות ד' ועיי"ש מה שפי' בזה:

א) **סעי'** א. ברכת התורה צריך ליזהר בה מאד. כדאיתא בנדרים דף פ"א מפני מה אין מצוין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן רבינא אמר שאין מברכין בתורה תחלה וכו' ופי' הר"ן המפרש שאין מברכין כשמשכימין לתלמוד תורה. ותלמידי חכמים מתוך שהן זהירין לעסוק בתורה ורגילין בה אינן זהירין לברך כשפותחין ולא מקיימא ברכתא נהיה אנחנו וצאצאינו מלומדי תורה עכ"ל. ועיין טור וב"י. וז"ל הלבוש מאד מאד צריך האדם ליזהר בה להראות שהתורה היא חשובה בעיניו והנאה ממנה כמו שמברך על כל הנאותיו. ואם אינו מברך עליה אינו זוכה לבן ת"ח שזה עונשו מדה במדה שמאחר שאינו מברך עליה מורה שאינו קורא בה לשמה ואינו משמח עמה ולא נהנה בה אלא היה בעיניו כאומנות בעלמא נפיק אינו זוכה לשלשלת הנמשך לעוסק בה לשמה דכתיב לא ימושו מפיך וכו' עכ"ל ומהעיקר הזהירות הוא שצריך להבין פי' המלות ולאמרה בנחת מילה במילה שלא יחסר שום תיבה או אות כמש"ל סי' ה' אות ב'. וגם צריך לאומרה בחשק נמרץ וישים אל לבו אשר הוא מברך על התורה אשר היא חיינו ואורך ימינו בעוה"ז ובעוה"ב:

ב) **שם**. ברכת התורה צריך וכו' בענין ברכת התורה אם היא דאורייתא אי דרבנן. ונפקא מינה דאם היא דאורייתא אם נסתפק לו אם בירך או לא צריך לברך ואם היא דרבנן א"צ לברך וכמ"ש מרן ז"ל בסי' ר"ט סעי' ג' יעו"ש. הנה בדבר זה נחלקו הפוסקים דהרב שאגת אריה סי' כ"ד ס"ל דהיא דאורייתא ובספק בירך ספק לא בירך חוזר ומברך יעו"ש. וכן ס"ל להמו"ק. וכן הסכים הפר"ח ט"ז הסעיף. והב"ד יד אהרן בהגה"ט וכן דעת מהר"א הלוי בס' זקן אהרן סי' ה' יעו"ש אמנם הרב פני משה בתשו' ח"א סי' א' כתב דמדברי הרמב"ם והטור דסתמו כן סתימי ולא כתבו דהוי דאורייתא משמע דס"ל דהוי דרבנן יעו"ש. וכן משמע מדברי מרן ז"ל לקמן סי' ר"ט סעי' ג' שכתב וז"ל בכל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו מברך וכו' חוץ מברכת המזון שהיא של תורה עכ"ל. מדקאמר חוץ מברה"מ משמע דברכת התורה היא בכלל ברכות דרבנן. וכ"מ מדברי האגור שהביא ב"י בזה הסי' יעו"ש. וכ"מ מדברי הלבוש סעי' א' שכתב ואסמכוה אקרא וכו' ומסעי' י"ב שכתב דברכה אינה מעכבת יעו"ש משמע דס"ל שהיא דרבנן. וכן ס"ל להטו"ח שכתב בסעי' ט' דאם הפסיק בין ברכה ללימוד שאין לו לחזור ולברך דברכות דרבנן. הרי לך בהדיא דס"ל דברכת התורה דרבנן. וכן הסכים מהרי"ו עייאש בס' מטה יהודה אות א' שכתב דאם נסתפק אם בירך ברכת התורה דלא יברך יעו"ש. ועיי"ש במ"ש על דברי הפר"ח. ועוד עיין להחיד"א בברכ"י אות ח' שדחה ראיית הפר"ח, ועוד לו במחב"ר אות א' ואות ב' והסכים שאין לברך מספק משום דכלל גדול הוא ספק ברכות להקל יעו"ש, והב"ד הרב המגיה בס"ן דכ"ו ע"א. וכן פסק בקש"ג סי' ה' אות כ"ה, סידור בי"ע בדיני ברכת השחר אות כ"ב. וכן דעת המאמ"ר אות א' אלא שכתב דאם נסתפק יכוין לפטור אותה באהבת עולם יעו"ש, וכן דעת הכה"א ויפה ללב אות א', וכתב ודלא כמ"ש בא"ס בשם הפר"ח והיד אהרן יעו"ש. ומ"מ הנכון הוא מי שנסתפק לו אם בירך ברכת התורה אם לאו ישתדל לשמוע הברכה מאחר שעדיין לא יצא ויתכוין לצאת וגם יאמר לו להמברך שיתכוין להוציאו כידוע או יברך בלא שם ומלכות וכשיגיע לברכת אהבת עולם יתכוין לצאת בה כמו ברה"ת כדי לצאת ידי המחמירים, ועיין מש"ל סי' מ"ו אות כ"ב:

ודע דהא שאמרנו דאם נסתפק לו בברכת התורה דאינו חוזר ומברך הוא בין בכולם בין במקצתם מה שנסתפק בו לא יברך דהא כתב הפני משה שם והביאו הפר"ח שם דאף לדעת הסוברים דברה"ת דאורייתא הוא ברכה א' בלבד וכ"כ הרב שאגת אריה בסי' כ"ה דברכה אחת היא דאורייתא יהיה מה שיהיה אלא שהוא נטה דעתו לברך אשר בחר בנו יעו"ש, וא"כ לדידן דפסקנו כדעת האומרים דרבנן משום הכי אינו חוזר ומברך בכל מה שמסתפק אם בכולם אם במקצתם וברכת התורה שמברכין על קריאת ס"ת בציבור גם הפר"ח ס"ל שהיא מדרבנן כמ"ש בסי' קל"ט אות ח' יעו"ש. וכן כתב הברכ"י בזה הסי' אות ח':

ג) **סעי'** ב' צריך לברך בין למקרא בין למשנה וכו'. דכולהו תורה מיקרו. לבוש, וכן לדברי הזוהר וקבלה והוא פשוט. ולפי מה שכתבו המקובלים שד' בחי' אלו מקרא משנה גמרא קבלה הם בבחי' ד' עולמות אבי"ע ועיין הה"ם סנה"ת דף ל"ז ע"ב. וידוע דע"י הברכה ממשיכין אור מקיף וע"י עשיית המצוה אור פנימי כמבואר בפ"ח ש' מ' דרוש ב' ובשער הכוו' דרוש י"א וי"ב דספירת העומר ובכ"מ. וידוע דכל הבירורים הנבררים והמוחין הנמשכים ע"י הברכה ועשיית המצוה הם השייכים לבחי' הברכה והמצוה ההיא וא"כ כיון שמקרא משנה גמרא קבלה הם בד' בחי' והוא מברך בבקר על כל מה שילמוד ביום ההוא ואפשר שילמוד כולם לכן צריך לכוין בשעת הברכה על כולם כדי שיהיה

הגה בין למדרש (טור): ג הכותב בדברי תורה אף ע"פ שאינו קורא צריך לברך: ד המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך: הגה וה"ה דיכול לפסוק דין בלא נתינת טעם לדבריו (ר"ן פ"ק דשבת ופי' כל הגאונים כתב דהוי כהרהור): ה הברכות התורה אקב"ו * על דברי תורה והערב נא וכו'

באר הגולה
ג הרד"א.
ד האגור ותר' בפ"ג דברכות
ח הרמב"ם בפ"ז

כף החיים

שיהיה ברורים והמשכת מותן השייכים לכולם ודוק;

ד) **שם** הגה"ה בין למדרש. והא דלא הזכיר מרן ז"ל מדרש מפני שהוא בכלל הגמרא כמ"ש מרן ז"ל לקמן סי' ן', וכ"כ מאמ"ר או' ב' ועיי"ש במ"ש על דברי הפר"ח בסעי' זה:

ה) **סעי'** ג' הכותב בדברי תורה אעפ"י שאינו קורא צריך לברך, עיין ט"ז סק"ב שהקשה על דין זה דמאי שנא מהרהור שפסק בסעי' שאחר זה דאין מברכין על ההרהור מטעם דלאו כדבור דמי כמ"ש ב"י בסוף סי' זה ובכתיבה נמי ליכא אלא הרהור וכו' והניח ונראה לי דהך כותב בד"ת היינו שכותב או מעתיק ומכוין ללמוד דאז שפיר מברך אבל סופר שמעתיק ספר וכוונתו לעשות פעולה להרויח ממון אין לו לברך תחלה יעו"ש. וכ"כ המ"א סק"ה אלא שהיה דאפילו בכותב דרך לימודו ל"ע דהא עכ"פ הרהור הוא יעו"ש. וכ"כ שו"ב אות ב', יד אהרן בהגב"י, מיהו הרב הלבוש בסעי' ד' כתב הטעם דהא דכותב מברך ואעפ"י שאינו קורא מפני שעושה מעשה בכתיבה, וכ"כ הפרמ"ג במ"ז אות ב' יעו"ש, ולפי"ז משמע דאפילו אינו מכוין ללמוד מה שהוא כותב חייב לברך מפני שהוא עושה מעשה בכתיבה, וכ"כ מש"י אות ב' דמשמעות דברי הש"ע משמע דאין חילוק ובין הכותב לשם למוד ובין הכותב דרך העתק כדי להרויח שכר כדבור דמי וצריך לברך יעו"ש, והח"א כלל ט' אות י"א כתב הטעם משום דדרך הכותב להוציא מפיו מה שכותב והמה יוציא מפיו בלא כוונה, וכתב דה"ה בכותב ס"ת תפילין ומזוזה דחייב להוציא מפיו דצריך לברך, וכ"כ אמ"ב כלל א' אות ב' דאסור לכתוב סת"ם עד שיברך ברה"ת משום דחייב להוציא מפיו מה שכותב יעו"ש. ולענין מעשה כדי להנצל מכל הספקות בין סופר הכותב סת"ם בין סופר המעתיק ספר דרך למודו או שכותב איזה ד"ת צריך לברך תחלה ברכת התורה ואח"כ קורא פ' ברכת כהנים כנהוג כדי שתהיה עיקר ברכתו על פ' ברכת כהנים ואח"כ כותב מה שרוצה לכתוב בד"ת. וכן יעשה מי ששומע ד"ת מאחרים שיברך ברה"ת ויקרא פ' כהנים ואח"כ ישמע מפני שיש פלוגתא בזה. עיין מחב"ר אות ד' ועה"ש אות ב', אבל אם כותב איזה תיבות מפסוקים באגרת שלומים כדי לדבר צחות אין צריך כמ"ש הט"ז והמ"א שם. ועיין לעיל סי' מ"ז אות כ"ג, ועוד עיין לקמן אות ז':

ו) **סעי'** ד' המהרהר בד"ת א"צ לברך דהרהור לאו כדבור דמי, ב"י, ט"ז סק"ג, מ"א סק"ב, ר"ז אות ב'. ח"א כלל ט' אות י"ד (ועיי"ש בנשמת אדם אות ד' מ"ש על דברי הגר"א ועוד עיין פרמ"ג במ"ז אות ב') ולפי"ז יש ליזהר לאותן לומדים בעיון מתוך הספר שיחזרו להוציא קצת ד"ת בפה אחר הברכה, ט"ז שם, והיינו אם אינו אומר פ' ברכת כהנים תיכף אחר ברכת התורה דיש לחוש שמא יפסיק בדיבור של חול קודם שיוציא ד"ת מפיו ויש להחמיר כמ"ש מרן ז"ל בסעי' ט' דהנכון שלא להפסיק ביניהם, אבל אם אמר ברכת כהנים תיכף אחר ברכת התורה א"צ ליזהר בזה, ועיין פרמ"ג במ"ז אות ג':

ז) **שם** המהרהר בד"ת א"צ לברך, כתב מנחת אהרן כלל ה' סי' ל"ד דעיי' עיון בספר אין זה הרהור בעלמא שהרי א"א שלא יוציא דבר מפיו דרך עיונו ואם יוציא בשפתיו ודאי צריך לברך קודם לכן עכ"ד, וכ"ד הרב בית עובד לחי' א"ח סי' זה בב"י והב"ד פתח הד"ב או' ב' יעו"ש:

ח) **שם** הגהה. וה"ה דיכול לפסוק דין בלא נתינת טעם לדבריו. וכ"כ האחרונים, שו"ב אות א' ר"ז שם ח"א שם, בן א"ח פ' וישב אות י"ב, וכתב הלבוש דהטעם שהוא עיקר דברי תורה אינו אלא מהרהר עכ"ד, ומשמע אם אומר הטעם של הדין בפיו אסור עד שיברך וכ"כ התש"ל אות א', בן איש חי שם:

ט) **שם** בהגהה וה"ה דיכול לפסוק דין וכו'. הרב מנחת אהרן ז"ל כלל ה' אות ל"ד הכריע דפיסוק דין דקאמר מור"ם ז"ל היינו הוראת אסור והתר דווקא ולא דיני ממונות שהכ"מ מור"ם ז"ל גופיה להדיא בד"מ בסי' פ"ה משם הר"ן ז"ל וליתא בד"מ סי' זה וטעמא בעיא אמאי בדיני ממונות בין תחלת דין בין גמר דין אסור לפסוק קודם ברה"ת אפילו בלי נ"ט משום דהיינו תורה, ומכח זה חלק על הרב מש"י ז"ל אות ד' שהבין בדעת מור"ם ז"ל דהיינו בדיני ממונות. וכתב שם דאסור לפסוק דיני ממונות בין הבע"ד. והך הוראת איסור והיתר דוקא הוראה פשוטה שא"צ לעיין בספר. אבל אי צריכה רבא ללמוד דבר ע"י עיון בספר אין זה הרהור בעלמא ובעי ברוכי יעוש"ב. פתה"ד אות ג'. ועיין יפה ללב ז"ל אות ג' שכתב דזה וזה מותר בלי נ"ט יעו"ש. ונראה היכא דאפשר יש להחמיר כדברי מנחת אהרן ז"ל:

י) **סעי'** ה' ברכת התורה אקב"ו על ד"ת. נוסח האשכנזים לעסוק בד"ת. טור וב"ח. מ"א סק"ג וכתב ב"י בשם הרד"א שיותר נכון לומר על ד"ת לפי שהוא כולל עסק הלימוד ועשיית המצות יעו"ש. והב"ד מ"א שם. וכ"כ הפר"ח אות ה'. ועיי"ש מ"ש על דברי הב"ח ומה שתירץ הפרמ"ג בא"א אות ג', ועוד עיי"ש בפר"ח שכתב דעיקר הגירסא על ד"ת והעידו על מהרי"א שהיה אומר כן עכ"ד, והוא האר"י ז"ל כמ"ש יפה ללב ז"ל אות ד' דכן העיד מהרח"ו ז"ל בשער הכוו' בנוסח התפלה דף ן' ע"ד וז"ל גם ראיתי אותו עונה אמן באמצע שתי ברכות של אשר קדשנו על דברי תורה ובין ברכה והערב נא ה' אלהינו כנראה שהם שתי ברכות וכמ"ש בעל הטורים (נראה שצ"ל ודלא כמ"ש בעל הטורים עיין לקמן אות י"ג) כי והערב נא ה' אלהינו הוא ברכה שניה בפני עצמה ואינה סיום ברכה א' עכ"ל. ומ"ש הט"ז סק"ד ומהרי לוריא כתב שי"ל אמן אחר ברכת לעסוק בד"ת וכו' אינו ר"ל שהאר"י ז"ל היה אומר נוסח זה לעסוק בד"ת דזה סיפק עדות מהרח"ו ז"ל אלא לא בא לומר כ"א על עניית אמן שהאר"י ז"ל היה עונה אמן אחר ברכת על ד"ת.

וכו' ואשר בחר בנו: ו ואומר והערב עם וי"ו הגה וי"א בלא וי"ו וכן נהגו (רמב"ם פ"ז מהלכות תפלה ורשב"א בשם המאור והאגודה) אבל יותר טוב לומר בוי"ו: ז וברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה חאם למד מיד בלי הפסק: ח טויש להסתפק אי סגי בקורא ק"ש סמוך לה מיד בלי הפסק

באר הגולה
מה"ח * וכ' הרא"ש והטור בשי"א לעסוק בד"ת וכן הוא נוסח אשכנז ופולניא. ו תוספות בפ"ו דברכות ובפ"י דפסחים וב"ק דכתובות בשם ר"ת והרא"ש בספ"ק דברכות. ז ברכות י"א. ח ירושלמי שם. ט ב"י לתירוץ שני

כף החיים

והט"ז השמיט נוסח האשכנזים וכמ"ש היפה ללב שם. וכ"כ הרב מנחת אהרן ז"ל דכ"ב ע"ג שנוסח האר"י ז"ל על ד"ת יעו"ש. והביאו דברי מנחם בהגה"ש אות ג'. וכן מנהגינו כדעת מרן ז"ל והאר"י ז"ל ודעמייהו לומר על דברי תורה. ועיין לקמן אות י"ג:

יא) **שם** והערב נא וכו'. ויש לומר אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית וכו' ע"פ מ"ש רז"ל דכל הרואה בנו ובן בנו עוסק בתורה מובטח לו שאין התורה פוסקת מזרעו שנאמר לא ימושו מפיך וכו'. ב"ח, שכנה"ג בהגה"ט אות א'. סו"ב סוף אות ב' וכ"כ האחרונים. ולומדי תורתך לשמה בא"י שמלמד וכו' כן הגרסא בהרי"ף, ב"ח, עו"ת אות ב', פרישה אות ז', שכנה"ג שם אות ב' א"ר אות ג', וכ"כ האחרונים:

יב) **שם** ואשר בחר בנו. וגם הגר יברך כן ולא ישנה כלל בין כשמתפלל יחיד בין כשמתפלל בציבור. אגרות הרמב"ם ז"ל סי' ט'. כנה"ג בהגה"ט. עו"ת אות א' מ"א סק"ג. פר"ח אות ה'. א"ר אות י"א. ר"ז אות ד' ש"ן דנ"ו ע"א. קש"ג סי' ה' אות כ"ו. סידור בי"ע או' כ"ג:

יג) **סעי'** ו. אומר והערב עם וי"ו. הגה וי"א בלא וי"ו וכו' הנה טעם האומרים והערב עם וי"ו מפני שסוברים שברכה אחת היא עם אשר קדשנו ואין לענות אמן אחר על דברי תורה. והיא סברת התו' והרא"ש והטור. וטעם האומרים הערב בלא וי"ו סוברים שהיא ברכה בפ"ע ויש לענות אמן אחר על דברי תורה. והיא סברת הרמב"ם והרשב"א בשם בעל המאור והרד"א כמ"ש כל זה בטור ובב"י יעו"ש. וכתב ב"י וז"ל ולענין מעשה נראה לומר והערב עם וי"ו שהרי לדברי האומרים שהיא ברכה אחת אם חסר הוי"ו הוי מפסיק באמצע הברכה. ולדברי האומרים שהיא ברכה בפ"ע אפשר שאמרו עם וי"ו אין בכך כלום עכ"ל. והנה מרן ז"ל לא גילה דעתו כ"א לומר והערב עם וי"ו אבל לענין עניית אמן אחר על ד"ת לא גילה דעתו. אמנם מוהרח"ו ז"ל בשער הכוו' העיד על האר"י ז"ל שהיה עונה אמן באמצע בתי ברכות של אשר קדשנו על דברי תורה ובין ברכת והערב נא כתה"ל אות יו"ד. ומשמע דהיה אומר והערב עם וי"ו כדעת מרן ז"ל וגם היה עונה אמן אחר על ד"ת דסובר ששני ברכות הם כדעת הרמב"ם והרשב"א ז"ל. וכ"כ בס' פע"ח בשער הברכות פ"א. וכ"כ מש"ז. נגיד ומצוה די"א ע"א. מ"ח מסכת אבות פ"ג אות י"א. וכ"כ הט"ז סקי"ד ומ"א סק"א שהאר"י ז"ל נהג לענות אמן בנתיים יעו"ש. וכ"כ וי"א בהגה"ש. וכתב דלא כהפר"ח ז"ל שכתב דמהרי"א היה אומר בלא וי"ו דליתא. וכ"כ החיד"א בקש"ג סי' ה' אות כ"ח. ר"ז אות ה'. ש"ן ד"ח ע"ג ודנ"ו ע"א. סידור בי"ע אות כ"ה חס"ל אות ג'. כף החיים סי' מ' אות י"ב. שע"ת אות ו'. בן איש חי פ' וישב אות י"ב:

יד) **סעי'** ז' ברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה אם למד מיד וכו'. ואז פוטרת לימוד של כל היום. ב"י בשם התו' והרא"ש וכ"כ מ"א סק"ו. וכתב הפרמ"ג בא"א אות ו' דכן דעת מרן ז"ל. ר"ז אות ו'. שתילי זתים אות ח'. מיהו יש אומרים דאפילו אם למד אחריה מיד אינה פוטרת אלא אותו לימוד בלבד אבל לא של כל אותו היום. והיא סברת הרשב"א בשם הראב"ד לספרים דגרסי ששנה על אתר והביאו ב"י יעו"ש. וכן דעת הפר"ח ע"ז הסעי' וכ"מ מדברי הלבוש ססי' ח' ועיין פרמ"ג שם. אמנם לפי מש"ל אות ב' בדברי הפו' דס"ל דברה"ת מדרבנן והילכך בספיקא להקל הכא נמי מי ששכח לברך ברכת התורה ובירך ברכת אהבת עולם ולמד מיד אמרינן כדברי הפוסקים דס"ל דברכה אהבת עולם פוטרת לימוד של כל אותו היום אם למד אחריה מיד וא"צ לברך עוד ברה"ת אפילו אם הפסיק מללמוד וחזר ולמד. ועיין לקמן אות טו"ב:

טו) **שם** ברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה וכו'. מדקאמר כאן פוטרת ברכת התורה ובסי' קל"ט סעי' ט' גבי קראוהו לקרות בתורה כתב דנפטר מברכת אשר בחר בנו משמע דכאן בברכת אהבת עולם נפטר מכל ג' ברכות של תורה משא"כ אם קראוהו לקרות בתורה דאינו נפטר אלא מברכת אשר בחר בנו לבד אבל שאר ברכות אשר קדשנו על ד"ת והערב נא צריך לברך. וכ"כ הב"ח שם בשם מהרש"ל וכתב שהוא פשוט יעו"ש שכנה"ג שם בהגה"ט אות י"ב. וכ"כ המ"א שם ס"ק י"ב. פר"ח שם. שתילי זתים שם אות ך'. חס"ל סי' מ"ז אות ז'. קיצור ש"ע סי' ז' אות ז' ואות ח':

טז) **שם** אם למד מיד וכו' ואף אם התפלל וסיים התפלה אינו נקרא הפסק אם לומד מיד אחר התפלה, לבוש. מט"י אות י"ב. פרמ"ג א"א אות ו' ועין מאמ"ר שתמה על הלבוש שכתב זה מסברת עצמו וסיים וז"ל וגדול מזו נראה דאף אם הפסיק בכל הסדר שאחר התפלה כגון וידוי ונפ"א ושאר דברים לא הוי הפסק דכל שלא יצא מבהכ"נ ועוסק בדברי תפלות ותחנונים מיד קרינן ביה עכ"ד והביאו פתה"ד סי' ז' אות ב'. וז"ל א"ז ומיהו כל עניני תפלה וגם שהולך אחר הספרים להביא בביהמ"ד אין זה הפסק. תפארת שמואל על הרא"ש פ"ק דברכות אות ל' והביאו פתחי עולם אות יו"ד:

טוב) **סעי'** ח' ויש להסתפק אי סגי בקורא ק"ש סמוך לה וכו'. הא דכתב מרן ז"ל ויש להסתפק וכו' משום דעל הא דאמרינן בברכות די"א ע"ב דברכת אהבה רבה פוטרת מברה"ת כתבו התו' שם וז"ל בירושלמי יש הא דאמרינן שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פי' לאלתר שלמד מיד באותו מקום עכ"ל. והב"ד ב"י וכתב וז"ל וא"ת למה לו לירושלמי לומר על הנפטר באהבה רבה שצריך שילמוד מיד הרי לעולם הוא לומד הרי קורא ק"ש אחר אהבה רבה. ואפשר לומר דהכי אפשר שאינו קורא ק"ש סמוך לאהבה דהא איכא מ"ד בספ"ק דברכות דהא תנן אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו

הפסק ולכן יש ליזהר לברך ברכת התורה קודם אהבת עולם: ט י"א שאם הפסיק בין ברכת התורה ללמודו אין בכך כלום והנכון שלא להפסיק ביניהם וכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים סמוך לברכת התורה: י אם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו כיון שדעתו לחזור ללמוד לא הוי הפסק וה"ה

באר הגולה
י ר"י ורבי יונה והמרדכי. כ ב"י מדברי הרמב"ם. ל הרא"ש והב"י בשם ר"ת.

כף החיים

וקרא עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע. ברכה אחת היינו יוצר אור וא"כ אחר ק"ש אומר אהבה רבה וכל הס"ג אצטריך הירושלמי לאשמעינן שאין ברכת אהבה פוטרת מברכת התורה אלא כשלמד מיד דוקא. ועוד י"ל דק"ש ותפלה לא חשיבא לימוד לענין זה. דדברי תחנונים ותפלה לחוד ודברי ת"ח לחוד וק"ש כדברי תפילות הוא עכ"ל. וא"כ לפי תירוץ ראשון ק"ש חשיבא לימוד לענין זה אם קרא ק"ש תיכף ומיד אחר ברכת אהבת עולם כמו שאנו עושים בכל יום. ולפי תירוץ השני לא חשיבא וצריך ללמוד מיד אחר התפלה כדי שתהיה ברכת אהבה פוטרת לימוד של כל היום. ועל"כ כתב מרן ז"ל יש להסתפק אי סגי בקורא ק"ש סמוך לה וכו' והיינו דעת הפר"ח ז"ל באות ז' דלא יש ספק בזה ומילתא דפשיטא דלא סגי בקורא ק"ש וכן נראה דעת הב"ח יעו"ש וכ"כ א"ר אות ה' וכ"כ ח"א כלל ט' אות ה', אמנם לפי מש"ל אות ב' דבה"ת דרבנן ואזלינן בספיקא להקל ובפרט דדעת מרן ז"ל כאן דלא חייש להא דאין הק"ש פוטרת בשביל הלימוד אלא לכתחלה דכתב ולכן יש ליזהר וכו' ע"כ מי שהכא לברך ברכת התורה קודם תפלה ובירך ברכת אהבת עולם וקרא ק"ש תיכף והתפלל כמו שנוהגים יש ללמוד מיד אחר התפלה איזה דבר כדי שיהא סמוך לברכת אהבת עולם וכמש"ל אות ט"ז ואם גם זאת לא עשה אפ"ה לא יברך עוד ברכת התורה משום ספק ב"ל. וכ"כ קיצור ש"ע סי' ז' אות ז':

חי) **שם** ולכן יש ליזהר לברך ברה"ת קודם אהבת עולם. ולפי הסוד של דברים צריך לברך ברה"ת סמוך לברכת השחר קודם סדר התפלה כמש"ל אות ב' ואות ח"י יעו"ש:

יט) **סעי'** ט' י"א שאם הפסיק בין ברכת התורה ללימוד אין בכך כלום. והנכון שלא להפסיק וכו' הא דכתב מרן ז"ל יש אומרים שאם הפסיק בין ברה"ת ללימודו אין בכך כלום היא סברת ר"י ורבינו יונה והמרדכי. אלא משום דמדברי הרמב"ם ז"ל פ"ז מהלכות תפלה משמע דבברכת התורה נמי צריך ללמוד מיד כענין שאר מצות שאינו מפסיק בין ברכתם לעשייתם כמ"ש כ"ז בב"י. לכן כתב מרן ז"ל כאן בש"ע דהנכון שלא להפסיק ביניהם וכו' ומשמע דדעת מרן ז"ל דאינו חושש לדברי הרמב"ם ז"ל אלא לכתחלה אבל בדיעבד אם בירך ברכת התורה ולא למד מיד א"צ לחזור ולברך כשלומד אח"כ. וכ"כ מט"י אות י"ד. והנה הב"ח חולק ע"ז וכתב דגם דעת ר"י ורבינו יונה והמרדכי והרא"ש דצריך ללמוד מיד אחר ברה"ת כמו בשאר מצות ולא אמרו שא"צ ללמוד מיד אלא מפני שלומדים אחר ברה"ת פ' התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל אבל אם לא למד מיד לא פ' התמיד ולא משנת איזהו וכו' ולא ברכת כהנים צריך לחזור ולברך יעו"ש. והב"ד הכנה"ג בהגב"י אות ד', וא"ר אות ו'. וכן דעת הפר"ח באות ז' יעו"ש. וכ"כ ח"א כלל ט' אות ד'. אמנם דעת הלבוש כדברי מרן ז"ל. וכתב משפט צדק ח"ב סי' ס"ב מאחר דאיכא פלוגתא דרבוותא וברכות דרבנן מי יכניס עצמו לברך ברכה אחרת שהיא בספק ברכה לבטלה עכ"ד. והביאו הכנה"ג בהגב"י. וכן דעת ע"ת אות ב'. וכן נראה דעת ר"ז אות ז'. וכ"כ סידור בי"ע אות ט"ז. וכן יש להורות מאחר דספק ברכות להקל ובפרט שכן דעת מרן ז"ל:

כ) **שם** אין בכך כלום. ולא דמי לכל הברכות שאסור להפסיק בין הברכה למצוה כמ"ש בסי' ר"ו שאני הכא דמצוה להגות יומם ולילה. וא"כ לעולם ליכא היסח הדעת. ב"י. לבוש. מ"א סק"ז. ר"ז שם. שתילי זיתים אות י"ד:

כא) **שם** וכן נהגו לומר פ' ברכת כהנים וכו' וכיון דאמרינן להו מטעם לימוד אומרים אותן אפי' קודם אור הבוקר. ודלא כהרש"ל בתשו' סי' ס"ד שנהג בפסוקים אחרים משום שאין נשיאות כפים בלילה, דברי חמודות אות ע"ה, הכנה"ג בהגב"י אות ד', מ"א סק"ח, א"ר אות ז', מט"י אות י"ב, ועיין הטעם שם בד"ח שנהגו בפסוקים אלו מפני שיש בהם ברכה. ועוד עיין ע"ת בב"י סי' מ"ה ובדו"ח אות א' ויפה ללב ז"ל אות ה':

כתב מוה"ר הגדול חיים וחסד בתקנותיו תיקון כ"ט וז"ל תיקנתי להם שלא יברכו רק מתוך הספר מילה במילה במיתון ולא יבואו לידי ש"ש לבטלה דגם השומע אם לא נדהו הוא בנידוי עכ"ל. והביאו הרו"ח אות ב' וכתב דהאב ראוי לחנך לנער מקטנותו שיאמר ברכת השחר והכל מתוך הספר והרגל נעשה טבע לכל ימיו. והרב מו"ב נתן סי' אמר עם ספר ישוב מחשבתו הרעה יעו"ש:

כב) **סעי'** י' אם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו כיון שדעתו לחזור וללמוד לא הוי הפסק. משמע דמי שאין דרכו ללמוד ונמלך ללמוד צריך לברך. וכן כתב הרא"ש בתשו' סי' י"ב. מ"א סק"ט (ומ"ש הפר"ח אות ז' עיין מ"ש עליו יד אהרן בהגה"ט) אמנם הכ"ז סק"ח כתב דאין הפסק מפסיד כלום מטעם שחיוב הלימוד תמיד רובץ עליו אלא שהברכה פוטרתו וכל שעה שאינו טרוד חל עליו החיוב על כן א"צ לחזור ולברך. וכתב וכן מורה לשון הש"ע יעו"ש. והב"ד א"ר אות ח' וכתב דיש להקל בספק ברכות וכן הסכים מט"י אות י"ג, על כן נכון לכוין בבקר בשעת ברכת התורה על כל מה שילמוד באותו היום ובלילה שאחריו עד שישן כדי להנצל מספק:

כג) **שם** וה"ה לשינה. היינו שינת עראי כגון שמנמנם מיושב על אצילי ידיו. טור. ח"א כלל ט' אות ז', ר"ז אות ז' מחה"ש אות י"א פת"ע אות י"ד, וכ"כ מט"י אות ט"ו דמ"ש בש"ע דשינה לא הוי הפסק פירושו שינת עראי ומיירי בין ביום ובין בלילה אלא שכתב דגם על מיטתו שינת עראי לא הוי הפסק יעו"ש. ועיין לקמן אות כ"ז:

כד) **שם** וה"ה לשינה ומרחץ ובה"כ וכו'. והספס כתב האגור

וה"ה לשינה ומרחץ ובית הכסא דלא הוי הפסק: יא מ שינת קבע ביום על מטתו הוי הפסק נ וי"א דלא הוי הפסק ס וכן נהגו: יב ע ואף אם למד בלילה הלילה הולך אחר היום שעבר ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן: יג פ המשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברכת התורה ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לביהכ"נ צ המשכים קודם אור היום מברך כל סדר הברכות חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה ופרשת התמיד (ע"ל סי' א' סעיף ו') שימתין מלאמרה עד שיאיר היום: הגה ולכתחלה יטול ידיו

באר הגולה
מ טור בשם תשו' אביו הרא"ש,
נ אגור בשם אביו
ס ב"י. ע שם.
פ טור בשם אביו ובתשו' כלל ד'.
צ שם.

כף החיים

האגור לפי שאף כשהוא נפנה צריך ליזהר בדברים כמו בגלוי טפח, וכילד יקנח. ב"י, וכ"כ הלבוש סעי' י"ב וכתב והכנה"ג צריך ליזהר בדיני מרחץ כגון שאלת שלום והנחת תפילין. וכ"כ מ"א סק"י. סו"ב אות ג'. מט"י אות י"ד פתה"ד אות ה'. שתילי זיתים אות י"ג:

כה) סעי' י"א. שינת קבע ביום על מטתו הוי הפסק. וי"א דלא הוי הפסק וכן נהגו. וכ"כ הרא"ש ז"ל בח"א סי' ו'. הכנה"ג בהגב"י, וכ"כ סוב במקו"ח אות ב' ר"ז אות ז', סידור בי"ע אות י"ז. ועיין מש"ל סי' סו"ב אות ב' וסי' ח"י אות ז' ומ"ש ח"א כלל ט' אות ז' ודוק. ועיין חס"ל אות ד' שכתב דנכון לברך בהרהור או בלא הזכרת שם ומלכות יעו"ש. וכ"כ הרה"ג בן איש חי ז"ל פ' וישב אות י"ב. ולפי מ"ש לעיל סוף אות כ"ב דנכון לכוין בבקר בשעת ברה"ת לפטור כל לימוד של אותו היום והלילה שאחריו עד שישן אפשר דמועיל גם לשינת קבע על מטתו וא"צ לברך גם בלי שם ומלכות:

כו) סעי' י"ב. אף אם לומד בלילה הלילה הולך אחר היום שעבר וא"צ לחזור ולברך כל זמן שלא ישן. משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבקר. ול"נ דבשלמא לסברת הטור דס"ל דשינה הויא מילתא אם לא ישן א"צ לברך, אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום א"כ צריך לומר דמה שמברך בבקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר. תדע דהא לר"ת כשעומד קודם עלות השחר א"צ לברך א"כ לדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתינו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל. מ"א ס"ק י"ב. סו"ב אות ד'. וכתב ר"ז אות ז' דהרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברה"ת מאחר ויתכוין לצאת י"ח אם אפשר. ואם לאו יברך בעצמו יעו"ש. וכ"כ ח"א כלל ט' אות ט'. ועיין פר"ח סי' מ"ו אות ח'. אמנם הרב א"ר אות ט' כתב דהניעור כל הלילה לכ"ע צריך לברך בבקר ברה"ת יעו"ש. וכ"כ מט"י אות ט"ז (ועי"ש מ"ש על דברי מ"א והפר"ח הנז') וכן כתבנו לעיל סי' מ"ו אות מ"ט בשם הרש"ש ז"ל. ועיין ברכ"י סי' מ"ו אות י"ב. וכן המנהג פשוט דהניעור כל הלילה מברך בבקר ברכת התורה. ואחר המנהג לא אמרינן סב"ל כמש"ל סי' סו"ב אות ב':

כז) שם וא"צ לחזור ולברך כל זמן שלא ישן. העומדים בבית ה' בליל השבת לתיקון היסוד ואחר אין כח בו לעמוד כל הלילה. ישן ע"ג הכר שעה או ב' ואח"כ חוזר על למודו אי חשיב זה שינת קבע ובעי ברה"ת או שינת עראי כיון שאינו ישן על המטה ולא בעי ברה"ת. עיין בתשובה באר המים להרב המהרי"ו מנסה ז"ל דבסי' א' העלה תלמידו הרב המהר"ר קאלאמארו ז"ל דחשיב שינת קבע ובעי ברכה בקומו ושוב א"צ לחזור ולברך ברכת התורה, ורבו הרב המחבר ז"ל שם בסי' ב' כתב דהגם דהוי שינת קבע ולא חשיב שינת עראי אלא בישן על בגדיו מ"מ כיון שמחייבים מצד עצמן לחזור על לימודם תיכף חזרה הלילה לגבי דידיהו כיממא דלא מסלקי נפשייהו ולא מייאשי דעתייהו מת"ת ולכן א"צ אח"כ לברך כיון דליכא הסח הדעת אלא מברך בבקר כבכל יום ויום יעו"ש, פתה"ד אות ו'. ועיין מש"ל אות כ"ג בשם מט"י ומשמע דאותם הלומדים בלילי שבת רק עד חצות לילה ובהגיע חצות מברכין ברה"ש חוץ מברכת התורה ואומרים תיקון חצות ולומדים מעט ואח"כ ישינים בקבע על מטתם אלא שקמים שעה א' קודם עלות השחר או חצי שעה כדי לחבר הלילה והיום בתורה כמ"ש האר"י ז"ל בשער הכוונות סוף דרוש ד' מדרושי הלילה דהכי עדיף לכ"ע צריך לברך ברכת התורה בקומם קודם לימודם. ועיין מש"ל סי' מ"ו אות מ"ט:

כח) שם וא"צ לחזור ולברך כל זמן שלא ישן. משמע מזה דמי שהוא ניעור מתחלת הלילה עד חצות ובהגיע חצות בירך ברה"ש וטעה ובירך ברה"ת גם כן באותו שעה הויא ברכתו לבטלה כיון שלא נתחייב עדין בברה"ת וא"צ ברוך שם כבוד וכו' כמו שאומרים אחר ברכה לבטלה כמ"ש לקמן סי' ר"ו סעי' ו' ואחר כך בשחרית יחזור לברך ברכת התורה או אחר שישן שינת קבע על מטתו כנ"ל ודו"ק:

כט) סעי' י"ג. המשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברה"ת וכו'. המשכים קודם אור היום מברך כל סדר הברכות וכו' זמן ברה"ש הוא מחצות הלילה ואילך אבל לא קודם חצות כמש"ל סי' מ"ו אות מ"ט בשם המקובלים יעו"ש וכ"כ בן א"ח פ' וישב אות י"ג וכתב שכן נראה מדברי זוה"ק בראשית דף יו"ד ע"ב. ועיין מקדש מלך שם. וא"כ מכל זה משמע כיון דברכת השחר זמנה היא מחצות הלילה ואילך אם טעה ובירך ברכות השחר קודם חצות הלילה א"צ ברוך שם כבוד וכו' כמ"ש באות הקודם ואח"כ אחר שיגיע חצות צריך לחזור ולברכה מיהו על צד היותר טוב אם אפשר יחפש אחר אדם שלא בירך עדיין ויאמר לו שיתכוין להוציאו. אמנם ברכת התורה דיכול לברך קודם חצות אם רוצה ללמוד בעת ההיא כיון דישן שינת קבע על מטתו ושינת הלילה בקבע על מטתו חשובה הפסק לסברת מרן ז"ל ודעימיה דלא קיי"ל כר"ת והר"ש ור"י שכתבו דברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחר כמ"ש בב"י ובאחרונים, אך אם ניעור סמוך לחצות נכון להמתין מלברך ברה"ת עד שיהיה חצות כדי שיהיו סמוכים לברה"ש ויהיה התיקון על נכון כמש"ל סי' מ"ו אות ח"י יעו"ש. וכ"כ בן א"ח שם. וכתב עוד בן א"ח שם בשם הרב החסיד מהר"א מני ז"ל וז"ל בין הפוסקים בין המקובלים כ"ע מודו שאם ישן שינת קבע חייב לברך ויכול לברך וכנראה מלשון זוה"ק ח"א דף יו"ד ע"ב ועיין מק"מ. אמנם יש ב' כוונות בברכת התורה

ידיו קודם שיברך ללמוד ואם לא היה לו מים יכול ללמוד ולברך בלא נטילה כמו בשאר ברכו' שמברך קודם נטילה כדלעיל סי' מ"ו (אגור): יד נשים מברכות ברכת התורה:

באר הגולה
ק אגור בשם מהר"י מולין

מח אומרים פרשת התמיד ופסוקי קרבן שבת אומרים אצל פ' התמיד. ובו סעי' א'.

הגה ואומרים פרשת התמיד וי"א סדר המערכה ורבון העולמים אתה צויתנו וכו' ואם אי אפשר לאומרו בצבור יכול לאומרו בביתו ולחזור פרשת התמיד לבד עם הצבור ויכוין בפעם השניה כקורא בתורה (טור) ונהגו המדקדקים להתנועע בשעה שקורין בתורה דוגמת התורה שנתנה ברתת וכן בשעה

כף החיים

ההודאה אחת פרטית והיא הנז' בהגה"ה שלום דל"ב ע"א וזו שיהא גם קודם תפלה, ואחת כללית בכלל הי"ח ברכות והיא הנז' בשער הכוו' דפוס ירושלים דף א' ע"ג ועיין נה"ש דע"ל ע"ב ודפ"ז ע"ב באורך. ובודאי המברך קודם חצות לא יתוקן זה התיקון כיון שהעליונים לא נתקנו האיך יתוקנו התחתונים. ומ"מ המנהג בבית אל יכב"ץ בזמן שהוא קרוב לחצות ממתינים עד חצות אבל אם יש זמן הרבה לחצות יש מברכין ברה"ת ולומדים ובחצות יברכו שאר הברכות. ויש חסידים שאעפ"י כן ממתינים עד אחר חצות בעבור תיקון סדר הי"ח ברכות עכ"ל. וכבר כתבנו לעיל סי' מ"ז אות מ"ט דהקם בחצות ומברך ברכת השחר וברה"ת אפי' היה דעתו לחזור ולישן וישן אח"כ שוב לא יברך שנית אחרי הניעור שום ברכה דהו"ל כישן ביום ודלא כמ"ש הפר"ח בסי' מ"ז אות ח' ובזה הסי' אות י"ג והביאו מש"י אות פ"ז יעו"ש:

ל) **שם** חוץ מברכת הנותן לשכוי וכו'. שימתין מלאומרה עד שיאור היום, והפר"ח אות י"ג כתב דמגמרא משמע דזמנה מחצות הלילה אם שמע קול תרנגול וגם הרא"ש יודה לזה. אלא מילתא פסיקתא נקט הרא"ש שבבקר ודאי יברך ברכה זו ואין הכי נמי שכל ששמע קול התרנגול מחצות הלילה ואילך ולא היו ידיו נקיות שיכול לברך ברכה זו כל שעה שירצה אפילו קודם אור היום יעו"ש. וכ"כ המחב"ר אות ד' וז"ל בזוהר מפורש דאחר חצות היו מברכין אותה. ובספר הפרדס לרש"י כ"י כתב דכך היה מנהגו של רש"י ז"ל לברך כל הברכות וגם ברכת הנותן לשכוי בקומו באשמורה. וכ"כ האר"י ז"ל וכן נהגו שלמים וכן רבים עכ"ל והב"ד פ"ז דמ"ז וסידור בי"ע אות ג' ושע"ת אות י"ג. וכ"כ בספרו קש"ג סי' ה' אות י"א וז"ל הנותן לשכוי יש לברכה אחר חצות כשקם באשמורת אף שלא שמע קול התרנגול עם שאר הברכות אף שלא נתחייב בהן מחב"ר סי' מ"ז. וכן מצאתי בס' הפרדס כ"י שהשיבו מן השמים לרבינו יעקב ממרו' שאפי' לא שמע קול תרנגול ויכול יברך עכ"ל. וכ"כ אנן לעיל בס"ד סי' מ"ו או' יוד ואו' י"א יעו"ש. ומ"ש המט"י או' י"ז דעדיף טפי להניחה עד אור היום ואינו מפסיד יעו"ש אינו כן לדעת המקובלים אלא הוא מפסיד אם מאחרה כמש"ל סי' מ"ו אות מ"ט יעו"ש. ועיין עוד בדברינו לשם אות ח"י ואות נ':

לא) **שם** ופרשת התמיד שימתין וכו'. ואם אמרה קודם אור היום לא יצא י"ח תקנת חכמים וצריך לחזור ולאומרה כשיאיר היום. סידור בי"ע אות ב'. וכתב ודלא כמהר"י חזן ז"ל בס' חק"ל חא"ח סי' ן' יעו"ש:

לב) **שם** בהגהה. ואם לא היה לו מים יכול ללמוד ולברך בלא נטילה וכו'. עיין בדברינו לסי' ד' אות ק"ז מ"ש בזה בס"ד:

לג) **סעי'** י"ד. נשים מברכות ברה"ת. דהא חייבות ללמוד דינין שלהם כמ"ש ביו"ד סי' רמ"ו סעי' ו' ועוד דחייבות לומר פ' הקרבנות כמו שחייבות בתפלה וא"כ קאי הברכה על זה. ב"י בשם האגור. לבוש, מ"א ס"ק י"ד, א"ר אות י"א, מט"י אות י"ט. סו"ב במקו"ח אות ג'. ר"ז אות יו"ד, ועיין ס"ח סי' ש"ג:

לד) **שם** נשים מברכות ברה"ת. אשה שנסתפקה אם ברכה ברכת התורה לא תברך מספק אפילו לדעת הפר"ח ודעמיה דס"ל ברה"ת מדאורייתא. ברכ"י אות ח', ועיין מש"ל אות ב':

לה) **שם** נשים מברכות ברה"ת. ועבדים אם מברכים ברה"ת הנה לפי הטעם הנז"ל אות ל"ג גבי הנשים דמברכין ברכת התורה לפי שחייבין לומר פ' הקרבנות כמו שחייבין בתפלה גם בעבדים י"ל כן דהא חייבין גם הם בתפלה כמ"ש סי' ק"ו סעי' ב', אבל לפי הטעם דחייבין ללמוד דינין שלהם זה לא שייך בעבדים דאינם בני לימוד כלל כמ"ש ביו"ד סי' רס"ז סעי' ע"א וא"כ לפ"ז אין להם לברך ברה"ת. ועיין פרמ"ג א"א אות י"ד שנסתפק בזה, ומדברי ספר תפלה לדוד ד"ט ע"ב משמע דעבדים מברכין ברכת התורה כיון שחייבין בתפלה יעו"ש. ועיין יפה ללב אות יו"ד, ועוד עיין בא"ח סי' קפ"ז סעי' ג' בהגהה ובסי' רפ"ב סעי' ג' בהגהה ובאחרונים שם, ופת"ע בזה הסי' אות כ"א ודו"ק, ועכ"פ כיון דיש פלוגתא בדין זה וקי"ל סב"ל אין להם לעבדים לברך ברכת התורה אלא ישמעו מאחרים ויתכוונו לצאת. אך אם יש מנהג לברך יחזיקו במנהגם כי אחרי המנהג לא אמרינן סב"ל כמש"ל סי' ט"ו אות ב':

א) **הגהה** ואומרים פ' התמיד וי"א סדר המערכה וכו' וזה נוסח התפלה שקבל מהרח"ו ז"ל מהאר"י ז"ל. והיא כתובה בשער הכוו' דף נ"ו ע"ד, ופע"ח שער הקרבנות:

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב מלפניך ופקדינו בפקודת ישועה וכו', הנה דל"ת של ופקודת היא דגושה (ואח"כ יאמר פ' העקידה כמ"ש בשער הכוו' דף א' ע"ב). רבש"ע כמו שכבש א"א את רחמיו וכו' במידת החסד ובמידת הרחמים והכנס לנו לפנים משורת הדין ובטובך הגדול ישוב חרון אפך וכו' והביאך ה' אלהיך וכו' והטיבך והרבך מאבותיך. ונאמר ע"י נביאך ה' חננו לך קוינו וכו' בעת צרה. ונאמר ועת צרה היא ליעקב וכו' ונאמר בכל צרתם לו צר וכו' (בסידור הרש"ש ז"ל כתוב גם פסוקים של מי אל כמוך וכו' עד אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם. וגם פסוק והביאותים אל הר קדשי וכו') אלו דברים שאדם עושה אותם אוכל מפרותיהם בעוה"ז. וכו'

מפירותיהם

מפירושיהם בתוספת מ"ש. לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי. עם כ"ף. קדש שמך בעולמך על עם מקדשי שמך ובישועתך מלכנו תרום ותגביה קרננו ותושיענו בקרוב למען שמך ברוך המקדש שמו ברבים. אבינו שבשמים חי וקיים עשה עמנו חסד וכו':

אתה פי' התמיד קודם פסוק וערבה לה' וכו' יאמר פטום הקטרת וכו' ואח"כ פי' וערבה. וזה נוסח פטום הקטרת בין בסדר הקרבנות בין אח"כ בסוף תפלה. ובין בפטום הקטרת דתפלת המנחה הכל שוה, וזהו נוסחו:

אתה הוא ה' אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך וכו' ת"ר פטום הקטרת וכו' ולא היה מוסיף בה פסוק והקטרת אשר תעשה במתכונתה כמנהג קצת בני אדם, וגועל מהם מלא חפניו וכו' והבולת נרד ביחד כי שניהם הם דבר אחד ולא שתי סמים. קלופה שלשה. יין קפריסין יו"ד ראשונה בצירי ולא בפתח לפי שהוא סמוך למלת קפריסין מלת עדומיה רובע ואצ"ל רובע הקב כי החס רובע האמור במשנה ובברייתא הוא רובע הקב. מכפה הירדן כל השין בחיריק לא כל שהוא, (וי"ל כפת שהיא אותיות כתף ולא מכפת. מ"ה בתפלה העשיה פ"ו אות ס', וכ"כ ס"ן דס"ב ע"ג, וכ"כ בסידור הרש"ש ז"ל). בורית כרשינה למה היא באה כדי לשפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה, יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה וכו' תניא רבי נתן אומר וכו'. תני בר קפרא וכו' מפני שהקול יפה לבשמים. הבי"ת של לבשמים בשוא ולא בקמץ כמנהג קצת ב"א כי הנה בפי' אחז"ל בגמרא (כריתות ד"ו ע"ב) שהבל הקול יוצא מפי האדם בשעה שהוא הבשמים במכתשת גורם שיהא ריחם נודף ומבושם. כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'. וכאן יאמר שלשה פסוקים ה' צבאות עמנו וכו ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו' ובכל פעם שיאמר פטום הקטרת צ"ל אחריו ג' פסוקים אלו, ואח"כ יאמר וערבה לה' וכו' ולא יאמר שום פסוק אחר כלל ולא שום תפלה כמו שנדפס בסידורים אחר עלינו לשבח זה נוסחא. רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שמדת הדין מתוחה וכו', ואפילו בזמן שיהיה המגפה ר"ל אל יאמר אותה תפלה ולא שום פסוק אחר מאותה שנהגו לומר אחר פטום הקטרת כגון ויאמר אליהם ישראל אביהם וכו' (עיין בשער הכוו' סוף דרושי תפלת השחר דף י"ד) ולא היה נוהג לומר ביום השבת פסוק וביום השבת שני כבשים וכו' כמנהג הספרדים לפי שאלו הם מענין קרבן מוסף שבת ואין עתה זמנם עד אחר סיום תפלת שחרית. אביי הוה מסדר וכו' (ביומא דל"ג ובטור ליתא תיבת הוה אלא אביי מסדר וכו' וכן נכון לומר כדי שלא תצטרף היוד של אביי עם הוה ויהיה קורא השם באותיותיו ויש מתחכמין לומר תיבת הוה אחר מסדר מטעם הנז' וכך הם אומרים אביי מסדר הוה וכו' וגם זה נכון הוא. ועוד שיהיה ר"ת 'מסדר 'הוה גימט' מ"ה כמנין שם מ"ה. ור"ת 'סדר 'המערכה גימט' ס"ה כמנין שם אדנ"י). בהגיעך אל מלת והקטרת קודמת לאברים וכו' אין להקפיד מכאן ואילך להזכיר מלת קודמת רק וקטרת לאברים ואברים למנחה וכו' עד הבזיכין שהם באחרונה ואז צ"ל ובזיכין קודמין לתמיד של בין הערבים וכו' עליה השלם כל הקרבנות כולה. ולא יאמר השלים;

אנא בכח גדולת ימינך וכו' ויאמר כל שני תיבות ביחד אלא בכח ויפסיק, גדולת ימינך ויפסיק תתיר צרורה ויפסיק. ונלע"ד שהטעם הוא לכוין אל מה שנתבאר אצלינו כי כל שם מאלו הז' שמות של מ"ב יש בו ששה אותיות ומתחלקים לג' בחי' בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף, ולכן צריך לחבר כל שני אותיות ביחד. גם היה אומר מורי ז"ל שבח זה בנעימה ובניגון, ואחר סיומו יאמר בשכמל"ו:

רבון העולמים אתה צויתנו להקריב וכו' ויהא זה שיח שפתותינו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך וכו' גם כשהיה קורא איזה פרשה או איזה פסוק מן התורה או מן הנביאים או מן הכתובים היה אומרו כפי ניגון טעמו ממש אם בתורה אם בנביאים וכו' [ועיין בסוף מסכת מגילה דל"ב ע"א] לא היה נוהג לומר קודם איזהו מקומן פסוק עורי צפון ובואי תימן וכו' באתי לגני וכו' כמנהג קצת בני אדם. רבי ישמעאל אומר בי"ג מדות וכו' וכאן שני כתובים המכחישים זא"ז ולא היה אומר בצירי הכף אלא בפתח (גי' כ"ו) ואומר קדיש על ישראל וכו':

הודו לה' קראו בשמו וכו' מופתיו ומשפטי פיהו ולא פיו. ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך וכו' יאמר ב"פ מעומד ואח"כ פסוק והיה ה' למלך על כל הארץ וכו' ג"כ מעומד, ואח"כ ישב (ר"ל אם ירצה לישב ישב אבל לא חובה) ויאמר הושיענו עד הללויה, ואח"כ אם הוא בחול יאמר למנצח בנגינות מזמור שיר וכו' ואם הוא שבת יאמר מזמור השמים מספרים כבוד אל וכו' ואח"כ יאמר סדר המזמורים שהם רננו צדיקים בה' עד סיום הלל הגדול כנודע:

ברוך שאמר צריך לקום מעומד ויאמר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתשבחות ואח"כ ישב, ויאמר מזמור לתודה מיושב, ובהגיעו לברוך שאמר ימשמש בב' הציציות אשר לפניו ויאחז בידו עד גמר הברכה, וזה לרמוז כי שני הציציות וכן ברוך שאמר שניהם הם בעולם היצירה ברוך שאמר יש בו פ"ז תיבות וי"ג ברוך וזה נוסחו;

ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך עושה בראשית. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך חי לעד וקיים לנצח. ברוך פודה ומציל. ברוך שמו. בא"י אמ"ה האל אב הרחמן המהולל בפה עמו משובח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך נהללך ה' אלהינו בשבחות ובזמירות ונגדלך ונשבחך ונפארך ונמליכך ונזכיר שמך מלכנו אלהינו יחיד חי העולמים מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות. וצ"ל ברוך מרחם על הבריות בשוא הבית והרי"ש חירק והיוד בחולם. וכן נזכר בס' הסיכלות. גם צ"ל מהולל בפה עמו ולא יאמר בפי בוי"ד לפי שמלת בפה הוא בגי' פ"ז כמנין פ"ז תיבות שיש בב"ש, גם בתשבחות השין בחירק ולא בשורק כמ"ש המדקדקים, והרד"ק ז"ל כתב שהוא במשקל תפארת (ועיין לקמן סי' כ"א):

מזמור לתודה וכו' יהי כבוד וכו' והוא רחום וכו' ויאמר פסוק זה אפילו בשבת. ויברך דוד וכו' יאמר אותו מעומד עד שיאמר ד' תיבות אלו אתה הוא ה' האלהים שר"ת שלהם אהי"ה כנז"ל בארוך ענין זה, וישב אח"כ במלת אשר בחרת:

אז ישיר וכו' ה' ימלוך לעולם ועד. יאמר פסוק זה ב"פ בלשון

בלשון הקדש ופעם ג' בלשון תרגום ה' מלכותיה קאים וכו' כי בא סוס פרעה וכו' ובני ישראל הלכו וכו' כי לה' המלוכה וכו' ועלו מושיעים וכו' והיה ה' למלך וכו' ישתבח שמך וכו' ולא יאמר פסוק שמע ישראל קודם ישתבח וכו' כאשר נמצא בקצת סידורים הנדפסים, גם אין לומר ובכן ישתבח שמך וכו' אא"כ הוא בשבת שאומרים נשמת כל חי ואח"כ אומר ובכן ישתבח שמך וכו' גדולה גבורה תהלה ותפארת. ויקדים גדולה לגבורה כי כן הסדר בי"ה, וכן נזכר בזוהר פ' תרומה, בא"י מלך גדול ומהולל בתשבחות האיו בחיריק כמ"ש הטעם לעיל בב"ה. הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים אמן. ושמעתי מפי חכם א' כי שבח זה תיקנו א"א ע"ה. ונרמז בר"ת שאחר סיום הברכה. **א**ל ההודאות, **ב**ורא כל הנשמות, **ר**בון כל המעשים **ה**בוחר בשירי זמרה **מ**לך אל חי העולמים. אמנם אני לא קבלתי דבר זה ממורי ז"ל: (**א"ש** גם אני שמעתי שתחי' ברכה ישתבח תיקן אותה שלמה המע"ה ונרמז בו ד' אותיות בר"ת שמך לעד מלכנו האל, ואפשר לומר שתחלת הברכה תיקן אותה שלמה המע"ה והברכה עצמה של ברוך וכו' תיקן אותה א"א ע"ה) ואומר קדיש עד דאמירן בעלמא וזה נוסחו:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא וכו' ככתוב בסידור. ויאמר די ברא בשתי תיבות מחולקות ולא בתיבה א' דברא. גם מן וישתבח עד ויתהלל כל תיבה מאלו הז' מתחיל באות וא"ו והם ז' ווין. תשבחתא האיו הא' בחירק כנ"ל במלת תשבחות. ונוסח קדיש זה נוהג בכל הקדישים אף בקדיש היתומים שאומרים אותו על מיתת אביהם. ברכו את ה' המבורך. ועונין הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ובעוד הש"ץ אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של ממ"ה וכו' ככתוב בסי' (וכ"כ מורה"ם ז"ל בהגהה בסי' נ"ז סעי' א' ועיין בדברינו לשם אות ו' מ"ש ע"ז בס"ד):

ברוך אתה ה' אמ"ה יוצר אור וכו' הנה כשיתחיל ברכה זו צריך למשמש בתפלה של יד כי היא ותפלה של יוצר אור הם בעולם הבריאה כמבואר לעיל. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. ולא יאמר וטובו אלא ובטובו. ופי' הוא כי הש"ית מחדש בכל יום את מעשה בראשית ע"י טובו שהוא אור הגנוז לצדיקים כנז' פ' תרומה. בקול דברי אלהים חיים, ולא יאמר קול בדברי אלהים חיים וכו' ובנעימה קדושה צריך להפסיק בין מלת ובנעימה למלת קדושה. וגם צ"ל קדושה בשורק. והענין הוא כאלו אומר כן בשפה ברורה ובנעימה כולם כאחד עונים קדושה באימה, ואומרים ביראה קק"ק ה' צבאות וכ"כ אבודרהם וגם רש"י ז"ל. והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומת השרפים לעומתם משבחים ואומרים וכו' וכן הוא נוסח האשכנזים:

לאל ברוך נעימות, צ"ל הלמד בקמץ ר"ל לאל הידוע שהוא ברוך יתנו לו נעימות, ואם תהיה נקודה בשבא אז יהיה פירוש לאל של ברוך ואין לו הבנה כי האל עצמו הוא הברוך, וכן למלך אל. חי וקיים צריך לנקוד את הלמד ראשונה בקמץ כלומר למלך הידוע שהוא אל חי וקיים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו, האיו נקוד בחיריק כנ"ל בב"ה במלת בתשבחות. המחדש בטובו בכל יום תמיד וכו' ולא המחדש טובו כמש"ל גבי ובטובו מחדש בכל יום תמיד.

גם אין לומר כמנהג האשכנזים והתקין מאורות קודם חתימת הברכה אלא כמנהג הספרדים:

אהבת עולם וכו' והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך כנ"ל כי התורה נאמר בה ותורה אור והיא המאירה עינינו להבין בה הפלפול ידיעת התורה. ודבק לבנו במצותיך שיאהב לקיים המצות, ספק מן הנוסחים לומר והאר עינינו במצותיך ודבק לבנו בתורתיך ובאומרך מהר והבא עלינו וכו' ישים ב' צדדי הטלית ע"ג שתי כתפיו ואח"כ יקבץ ארבע ציציות ביד שמאלו ויניחם על לבו ביד שמאלו כל עוד שהוא קורא ק"ש עד ודבריו חיים וקיימים כמו שנת"ל. מהר והבא עלינו ברכה ושלום מהרה מארבע כנפות וכו' כנ"ל:

שמע ישראל וכו' ויסגור עיניו ביד ימינו עד שישלים בשכמל"ו כשיגיע אל וקשרתם לאות על ידך ימשמש בתפלה של יד. והיו לטוטפות בין עיניך בתש"ר. וכן כשיגיע אל וקשרתם אותם וכו' וכשיגיע אל ויאמר שהוא פ' ציצית יקח ראשי חוטי כד' ציציות ביד ימין ושורשם הנאחזות בכנפי הטלית יהיו ביד שמאל והניחם כך נוגע על הלב בצד שמאל. וכל עוד שאתה אומר פ' ציצית תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם וכשתגיע אל וראיתם אותו תעבירם ע"ג עיניך ותנשקם וכמ"ש בתשובת הגאונים ובס' עמודי גולה הנק' סמ"ק שזו היא א' מן רמ"ח מ"ע שיסתכל בציציות. וכשתגיע אל ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד הנה במלת לעד תנשקם ותעבירם ע"ג עיניך ותניחם מידך שישתלשלו למטה כדרכן. גואלנו גואל אבותינו יוצרינו צור ישועתינו כנ"ל ולא יאמר צורינו. למלך אל חי וקיים בקמץ הלמד ולא בשוא ע"ד מה שנת"ל גבי לאל ברוך וכו' רם ונשא גדול ונורא כנ"ל ולא יאמר גדול גבור ונורא. צ"ל תהלות לאל עליון גואלם בלשון רבים ולא בלשון יחיד ככתוב בסידורים תהלה לאל עליון. ובאמרך תהלות לאל עליון תקום מעומד עד סוף תפלת י"ח:

העמידה בקיץ יאמר ברכינו ובחורף יאמר ברך עלינו שלא כאותם שנהגו לומר ברך עלינו בין בקיץ בין בחורף. תשכון בתוך ירושלים עירך וכו' וכסא דוד עבדך וכו' כנ"ל שלא כאותם שמדלגים וכסא דוד עבדך ואומרים שאינה מעין ברכה זו אלא מעין ברכת את צמח דוד עבדך וכו' ופעם א' נסתכל מוז"ל במצח אדם א' וא"ל שכל ימיך לא התפללת תפלת י"ח שלימה והיה זה בשביל שהיה מדלג וכסא דוד עבדך והודה לו שאמת הוא שכך היה נוהג. על הצדיקים ועל החסידים ועל שארית עמך בית ישראל ועל פליטת בית סופריהם וכו' כנ"ל. שמע קולנו ה' אלהינו אב הרחמן רחם עלינו וכו' כנ"ל. וכשיגיע אל תיבת מלפניך מלכינו ריקם אל תשיבנו וכו' יאמר וידוי על חטאיו בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יר"מ שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי עד היום הזה. ואם ירצה יתודה באורך בפרטות ואח"כ יאמר ומלפניך מלכינו וכו'. גם צריך לשאול על מזונותיו דרך קצרה במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכינו וכו':

בחזרה יאמר נקדישך ונעריצך כמנהג בני ספרד לא כמנהג בני אשכנז שאומרים נקדש את שמך וכו' וכן במוסף לא יאמר נעריצך ונקדישך כמנהג בני

אבינו פ"א כתר יתנו וכו' כמנהג בני ספרד. וכשיגיע הש"ץ אל נקדישך וכו' יכול האדם אז לחזור למקום שעמד שם בתפלה וישאר שם עד אחר העמידה שלא כמנהג קצת יחידים שאחר הקדושה פוסעים ג' פסיעות לאחוריהם ונותנים שלום לימינם ולשמאלם וכל זה מנהג בטעות:

בברכת כהנים כשמגיעים אל וישם לך שלום יאמר החולם רבש"ע אני שלך וכו' ככתוב בסידור ויש לו להשלים תפלה זו עם גמר ברכת כהנים כדי שיענו הקהל אמן אחר תפלתו ג"כ ואז תתקיים תפלה זו של רבש"ע. בין חזרת העמידה לנפילת אפים אין לו להפסיק כלל ועיקר זולתי באמירת הוידוי אלהינו ואלהי אבותינו ח"ל וכו' ואח"כ יאמר ויעבור וי"ג מידות פ"א ותכף יעשה נפילת אפים. ואותם ע"ב פסוקים הכתובים בסי' בני ספרד אין לאומרם כלל ועיקר לא אז ולא אח"כ. ולא ירבה לומר פעמים רבות ויעבור. גם לא ירבה בוידויים פעמים הרבה כי אדרבה הכופל וידוי הוא ככלב שב על קיאו ע"ד מ"ש רז"ל (יומא פ"ו ע"ב) עבירות שהתודה עליהם ביוה"כ הזה וכו';

אל מלך יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות כצ"ל ולא יאמר מתנהג בלא וי"ו לפי שר"ת מלות אלו הוא אמיי ע"ל כרו"ב בסוד וירכב על כרוב. (א"ש וכן מצאתי מפורש בתיקונים ומתנהג עם וי"ו):

נפילת אפים ישים ראשו בין ברכיו ופניו טוחות בקרקע כמ"ש הרמב"ם ז"ל (הלכות תפלה פ"ה דין י"ד ועיין מ"ש מוהרח"ו ז"ל בסוף דרוש ג' דנפילת אפים שאמר האר"י ז"ל לאחד מן החברים שיזהר כשנופל על פניו שלא ישים פניו תוך ידו השמאלית ממש אמנם ישים פניו על זרועו השמאלי יעו"ש. ואע"ג דהכא כתב ישים ראשו בין ברכיו וכו' י"ל דכונת האר"י ז"ל לומר שיעשה אדם אחת משני דרכים או זה או זה וז"ש כמ"ש הרמב"ם ז"ל דהא כתב הרמב"ם ז"ל יש מי שהוא עושה קידה ויש מי שהוא עושה השתחויה וכו' ואין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו וכו' אבל מטה פניו מעט ואינו כובש אותם בקרקע עכ"ל נמצא שהבחירה היא ביד האדם רק אם הוא חשוב אינו רשאי ליפול אלא א"כ וכו' ומ"ש לו האר"י ז"ל לאותו חבר לא אתא לאפוקי אלא שלא ישים פניו תוך ידו השמאלית ממש. ועיין להרב שמן ששון על דרוש כוונת התפלה אות ו' שרצה לחלק דהא בדרוש ג' מיירי במי שאינו מוסר נפשו למיתה ולירד למיתה לבי"ע לברר והכא מיירי במי שמכוין ע"ד הנז' יעו"ש. ויש להשיב על דבריו דהא אותו חבר ג"כ היה מכוין כיעו"ש ואיך נאמר דהם מיירי במי שאינו מוסר נפשו וכו' אלא י"ל כמ"ש) וכשישלים זוקף ראשו ואומר אבינו מלכנו מיושב עד עזרנו אלהי ישענו וכו' ואם הוא ביום שני או ביום חמישי אז יקום ויאמר סדר והוא רחום הנדפס בסי' של בני ספרד אבל לא יאמר הסדר כהוא בין חזרת התפלה ובין נפילת אפים אלא אחר פסוקי עזרנו אלהי ישענו וכו' יאמר אל מלך יושב וכו' ויעבור ואנשי אמונה וכו' ויעבור וכו' חטאנו וכו' ויעבור וכו' הויה אל תעש וכו' ואחר כך כל סדר והוא רחום וכו' ואח"כ יושבים ואומר הש"ץ קדיש עד דאמירן בעלמא. ואמר מוז"ל אעפ"י שעתה אומרים שנים או ג"פ ויעבור אין בזה חשש וכו'. גם מוז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בקדיש שאחר העמידה או אחר חזרת ס"ת למקומו שאז כל הקהל עומדים שהיה נשאר מעומד עד שיענה אמן יש"ר וכו' עד דאמירן בעלמא ואז היה יושב משא"כ בשאר הקדישים שלא היה עומד לענות איש"ר. אח"כ אומר אשרי יושבי ביתך. ויענך ה'. ובא לציון וכו' ואומר קדיש תתקבל ואח"כ תפלה לדוד וכו' וקדיש יהא שלמא. קוה אל ה' וכו' ופטום הקטורת וניסחו כמ"ש לעיל בסדר הקרבנות יעו"ש. תנא דבי אליהו וכו' א"ר וכו' וקדיש על ישראל. ואין לומר מ"ש בסידו' רבש"ע גלוי וידוע וכו' ואפילו בזמן המגפה ח"ו ולא שאר פסוקים שנוהגים לומר בכאן בזמן המגפה. עלינו לשבח וכו' ועל כן נקוה לך וכו' ואח"כ יסיר הש"ר מעומד ויניחם בכיס ואח"כ ישב ויסיר הש"י מיושב כמו שהוא בעת הנחה ויניחם בכיס ואח"כ יסיר הטלית ולפעמים בימי החום אחר שהיה מורי ז"ל מסיר הש"ר מעל ראשו היה מעביר הטלית מעל ראשו ומורידה על כתיפיו ואח"כ מסיר תפילין של יד ואחר כך מסיר הטלית לגמרי:

אבל בתפלת המנחה אם היה אומרה סמוך לשקיעת החמה והיה רואה שכבר שקעה החמה היה תיכף מסיר מעל ראשו הש"ר ואח"כ היה מוריד הטלית בין כתפיו משום דלילה לאו זמן ציצית הוא וכשהוא בין כתפיו אין חשש אם הוא לילה כמו שנבאר בס' המנהגים של מורי ז"ל. גם לקמן יתב' בס' שכיבת הלילה כי טלית קטן נכון שיהיה על האדם תמיד ביום ובלילה ישן עמו ושם יתבאר:

תפלת ערבית בברכה ראשונה אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה. פותח שערים בתבונה. כצ"ל. ויאמר מעריב ערבים בחכמה ויפסיק. ואח"כ יאמר פותח שערים בתבונה ויפסיק. ואח"כ יאמר משנה עתים וכו' בשבת אל אדון על כל המעשים וכו' דעת ותבונה סובבים הודו ולא יאמר סובבים אותו. שרפים וחיות ואופני הקדש כצ"ל כמ"ש בתיקונים תיקון ע' כי כן סדרן. ולא יאמר שרפים ואופנים וחיות הקדש כי שרפים הם בבריאה וחיות ביצירה ואופנים בעשיה. אחר תפלת מוסף בשבתות ויו"ט יאמר אין קדוש כה' וכו' וס' פטום הקטורת כמו בחול ולא כאותם שנהגו שלא לאומרו בשבתות ויו"ט. ענין האלפא ביתא ושיר המעלות שנוהגים לאומרם במוצאי שבת מורי ז"ל לא היה נוהג לאומרם כלל ועיקר עכ"ל שער הכוו'. ועיין טור וב"י בסי' מ"ו ובזה הסי'. ויתבאר עוד כל דבר ודבר במקומו בס"ד:

ודע הקדמה אחת כי מן תחלת התפלה עד ברוך שאמר הוא עולם העשיה. ומברוך שאמר עד יוצר אור הוא עולם היצירה. ומן יוצר אור עד תפלת י"ח הוא עולם הבריאה. ותפילת י"ח הוא בעולם האצילות. ומן אשרי יושבי ביתך עד תפלה לדוד חוזר להיות עולם הבריאה. ומשם עד אין קדוש כה' חוזר להיות עולם היצירה. ומשם עד עלינו לשבח הוא עולם העשיה. והכונה היא שצריך בתחלה לעלות העולמות ממטה למעלה ומתקשרים עולם התחתון בעולם העליון ממנו עד שנמצאים כל העולמות כולם יחד קשורים בעולם האצילות בעת שמתפללין תפלת י"ח בעמידה ואז נעשה שם הזיווג העליון. ואחר כך צריך לקבל שפע העליון הנמשך מן הזיווג ההוא. וצריך להורידו למטה בעולמות התחתונים מעילא לתתא. ולכן באומרינו אשרי יושבי ביתך עד תפלה לדוד אנו מורידין השפע מן האצילות אל הבריאה. ואין הכונה להוריד עולם הבריאה בעצמו. ואח"כ מן תפלה לדוד עד אין קדוש כה' וכו מורידין השפע מן הבריאה אל היצירה. ואחר כך מן אי

קדוש

בשעה שמתפללים על שם כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך: (אבודרהם): א אבשבת אומרים אצל פרשת התמיד פסוקי מוסף דשבת אבל לא בר"ח וי"ט מפני שקורין בתורה בפסוקי מוסף: הגה וי"א שמזכירין גם מוסף ר"ח וכן נוהגין כדי לפרסם שהוא ראש חודש וכן הוא לקמן סי' תכ"ג (טור):

באר הגולה
א טור, ב כל בו,

אע"ג

כף החיים

קדוש הס' כי אין בלתך עד עלינו לשבח אנו מורידין השפע מלמעלה למטה. ואח"כ בעלינו לשבח אז יורדין העולמות השו' כל אחד במקומו. ולכן תקנו קדיש אחר בכל שינוי עולם ועולם. רק בין גאולה לתפלה אע"פ שהם ב' עולמות בריאה ואצילות לא תיקנו לומר בהם קדיש כמבואר הטעם בשער הכוונות בדרוש הקדיש סוף דף ד' ע"ד. וכל זה מבואר בשער הכוו' דרוש א' דתפלת השחר ד"א ע"ד וד"ב ע"א ובדרושי הקדיש. ובפע"ח שער התפלה פ"ו ושער הקדיש פ"א ובכ"מ. ועוד עיין מש"ל סי' נ"ה אות כ"ז. ועוד יש סודות ואין כאן מקום ביאורן רק ריש מילות אמר לידע כמה גדלה מעלת התפלה שהם דברים העומדים ברומו של עולם וכמ"ש רז"ל במסכת ברכות דף ו' ע"ב. ואע"פ שאין אתנו יודע על מה יעשה מה שידו מגעת ולפחות יכוין בפי' המילות ובפרט באזכרת השמות ולא יחסר שום תיבה או אות וה' היודע בנסתרות ובוחן לבבות יצרף מחשבה למעשה ברחמיו ובחסדיו המרובות:

ב) **שם** בהגהה. ואומרים פרשת התמיד. כתב מ"א פ' הקרבנות יאמר בעמידה דוגמת הקרבנות שהיו בעמידה. אמנם המחב"ר אות ד' כתב דרבים בתורה לא חשו לזה. וכן העולם נהוג וכתב שראה להגאון אביו שאמרו מיושב והאריך בזה יעו"ש וכ"כ הס"א אות ב' וכ"כ אנן לעיל סי' א' אות ל"ג יעו"ש:

ג) **שם** ואומרים פ' התמיד, ויזהר לאומרה בציבור עם הש"ץ כי קרבן תמיד נקרבת בציבור. דרך חכמה. א"ר אות א'. סו"ב במקו"ח אות א'. חס"ל אות ג' ועיין בסי' הקודם אות ל"א:

ד) **שם** ואומרים פ' התמיד. ואחר פ' התמיד אומרים פ' הקטורת והברייתא כמש"ל בשם האר"י ז"ל וסדר השתלקותם בפסוק סוא כך, קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה שלשה הרי חמשה. וסמים האחרון חמשה הרי עשרה. ולבונה א'. הרי אחד עשר. כנזכר במסכת כריתות דף ו' ע"ב. וכתב הרב ז"ל בשער הכוו' דרוש ג' דתפלת השחר ד"ג ע"ג די"א סמנים אלו ה"ם עשרה ניצוצי הקדושה שבתוך הקליפות בסוד אור פנימי ויש ניצוץ אחד שהוא בסוד אור המקיף להם וכוונתינו בזה לסלקם מתוכם ולהעלותם למעלה וישארו הקלי' מתים יעו"ש. וכתב הרב מ"ח בתפלת העשיר פ"ה אות א' דצ"ל פיטום הקטורת בכוונה שזה יסייענו לחזור בתשובה וימנה באצבעותיו הי"א סימנים שלא יטעה יעו"ש. וכ"כ החס"ל אות ה' והמדקדקים מונים את הסימנים באצבעות יעו"ש. אמנם מ"ש שם החס"ל למנות הי"א סימנים בי' אצבעותיו שתהא שתי ידים זוכות כאחד אין נראה שהרי הקריאה במקום הקרבה כמ"ש מור"ם ז"ל בהגהה סוף סי' קל"ב ועבודה בשמאל פסולה אלא ימנה דוקא בימין כל הי"א סימנים. וכ"כ הרש"ג בן א"ח זלה"ה פ' מקץ אות ח' יעו"ש. וכתב עו"ש בן א"ח בשם ספר כתר מלכות כ"י דגם י"א סימנים שנרמזו במקרא של קח לך סמים וכו'. ג"כ ימנה אותם באצבעות דהיינו קח לך סמים ימנה שתים ובנטף ושחלת וחלבנה ימנה עוד שלשה ובסמים השנית ימנה עוד חמשה ובלבונה זכה ימנה עוד אחת:

ה) **שם** ורבון העולמים אתה צויתנו וכו'. טוב לכוין שע"י קריאה זו יועיל לנו מה שמקריב אליהו זכור לטוב התמידין בבית המקדש כמ"ש ז"ל, הרב בית דוד סי' תק"ד. מחב"ר אות ג'. ועיין יפה ללב ח"ג אות א' מה שכתב על זה ובסוף מס' מנחות ותו' שם.

ו) **סעי'** א' בשבת אומרים אצל פ' התמיד פסוקי מוסף וכו'. אמנם בעל המנהיג השיג על מנהג זה וכתב דאין נכון להזכיר קרבן מוסף עם תמיד של שחר כמ"ש בטור וב"י. וכן האר"י ז"ל לא היה נוהג לאומרו כמש"ל בד"ה אתה הוא וכו' יעו"ש. וכ"כ יד אהרן בהגה"ט. וכ"כ הברכ"י סי' א' אות י"נ דבארץ הצבי אין אנו אומרים בזמירות פ' מוסף שבת ולא נהגינן בזה כדברי מרן ז"ל. וכ"כ ש"ץ דס"ב ע"ב. חס"ל אות ב':

ז) **שם** בהגהה ונהגו המדקדקים להתנועע וכו' אבל בתפלה אין להתנועע. הרמ"ע בתשו' סי' קי"ג וכ"כ עוד הרמ"ע באלפסי זוטא פ' אין עומדין רק שאחיו נעות מסתברא לן דרך אחת למעוטי נענוע הגוף לא אמרו כל עצמותי תאמרנה אלא בפסוקי דזמרה ודומיהן עכ"ל ובשיטת רבי אמרם הרב המקובל מוהר"ר ישראל סרוק שכן כתב בהגהותיו דלא יתנועע בתפלה רק שפתיו נעות. והנה דכל דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד כמ"ש המ"א מ"מ שפרא מילתא להנהיג עצמו שלא להתנועע בהפלה שהוא כעומד לפני המלך וכמ"ש מהר"י סרוק והרמ"ע. מחב"ר אות ה'. ועיין לקמן סוף אות ט':

ח) **אפי'** המתנועע יהיה בנחת לא בתנועות גדולות וקולות משונים. וידעו שעומדים לפני מלך הכבוד. מהב"ר אות ו':

ט) **שם** בהגהה. דוגמת התורה שניתנה ברתת. וז"ל הרד"א דף ח' ע"ג ונהגו ישראל להתנועע בשעה שקורין כי כשמתה התורה נרתעו כולם שנאמר וירא העם וינועו. וכ"כ ריב"ה ברמזי על התורה שם בפי' יתרו ח"ל וירא העם וינועו על כן מתנענעים בשעת לימוד התורה לפי שהתורה ניתנה באימה ברתת בזיע ע"כ. יפה ללב אות ז':

וז"ל הזוה"ק פ' פינחס סוף דרי"ח ע"ב נשמתהון דישראל אתגזרו מגו בוצינא קדישא דדליק דכתיב נר ה' נשמת אדם וכו' נהרא דשרגא כיון דאתאחדא בו פתילה ההוא נהורא לא שכיך לעלמין אלא מתנענעא נהורא לכאן ולכאן ולא אשתכיך לעלמין. כגוונא דא ישראל

דכנשמתייהו

באר הגולה
א גיטין ס' תמורה י"ד תוספות שם והמרדכי שם בגיטין.

מט שיכול לומר ק"ש בע"פ. ובו סעיף אחד.

א אעפ"י דקיימא לן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה כל דבר שרגיל ושגור בפי הכל כגון ק"ש וברכת כהנים ופרשת התמיד וכיוצא בהן מותר:

טעם

כף החיים

דנשמתייהו מגו הבוא נהורא דשרגא כיון דאמר מלה חדא דאורייתא הא נהורא דליק ולא יכלין אינון לאשתככא ומתנענען לכאן ולכאן וככל שרגין כנהורא דשרגא דהא נר ה' נשמת אדם כתיב עכ"ל. משמע דהנענוע הוא בשעה שלומד בתורה אבל לא בשעת התפלה שהיא בקשת רחמים ע"כ יש ליזהר בשעת תפלה יו"ח שלא להתנועע וכמש"ל אות ז':

א) **סעי'** א' אע"ג דקיי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה כל דבר שרגיל ושגור בפי הכל וכו' אבל אם אינו שגור בפי כל אע"ג דשגור בפיו אסור לאומרו בעל פה. ד"מ אות ב' בשם א"ז. מ"א סק"א. אמנם הב"ח כתב דלאו דוקא שגור בפי הכל אלא כיון שהוא שגור בפיו מותר לאומרו על פה יעו"ש וכ"מ מדברי האוי"ה דף ה' כמ"ש הברכ"י אות ה'. וכ"מ מדברי רבי ישעיה הא' בפ"ב דמגילה כמ"ש השער"ה אות א'. וכן דעת המאמ"ר אות ב'. ע"כ יש להקל היכא דלא אפשר כדי שלא יתבטל מלימודו:

ב) **שם** אע"ג דקיי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם ע"פ וכו'. הנה אם איסור זה הוא דאורייתא או דרבנן עיין ברכ"י אות ב' ומחב"ר אות א' ועד"ס אות א' דיש פלוגתא בזה ודעת הברכ"י נוטה שהיא מדרבנן יעו"ש. ע"כ כתב שם בברכ"י דבדיעבד ובשעת הדחק אין לחוש:

ג) **שם** דברים שבכתב אי אתה רשאי וכו'. פשיטא דהתרגום לא שייך לומר דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה. כנה"ג בהגה"ט סי' רפ"ב. ברכ"י אות א' ושיו"ב. מחב"ר אות ד'. ש"ץ דנ"ח ע"ד. שע"ת אות א':

ד) **לקרות** הפרשה בעל פה בשעה שהקורא עליה לצבור אני מן הנזהרים אבל איני מוחה את אחרים. הרדב"ז ח"א סי' קל"ה. ומ"ש דהדין מתחלף כפי הטעמים שכתן שם דלטעם אחד אפילו לא קרא הקורא הפרשה ב' מקרא ואחד תרגום אין למחות ולפי הטעם השני אינו כן יעו"ש. כנה"ג בהגה"ט. מ"א סק"א ולב"ש. ועיין להפתה"ד אות א' שהאריך בענין זה אם אחד קורא בספר וחברו קורא אחריו על פה מלה במלה אי עובר זה הקורא ע"פ על זה האיסור דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ והעלה דלדידן דנהגינן להעלות סומא לס"ת יש להקל יעו"ש. ועיין בסה"ק קול יעקב סי' ל"ב אות קנ"ח וסי' ער"ד אות ז' ודו"ק:

ה) **סומא** מותר לקרות בעל פה משום עת לעשות לה' הפרו תורתך. תוספות בבא קמא דף ג' ע"ב ד"ה כמתרגם. מ"א שם. סו"ב. ה"ב אות א' שתילי זיתים אות ג':

ו) **בתשו'** חוות יאיר סי' קע"ה הזהיר לומר כל ספר תהלים בעל פה. דכיון דאמירת תהלים הוא לעורר רחמי הוי דין תפלה ודבר שבחובה יש לו. וגם אחר דנאמרים בכל יום ושגור בפי הרוב רובו ככולו. אבל פסוקי מעמדות אסור לאומרם על פה אפילו למי ששגורים בפיו יעו"ש. והביאו מחה"ש וש"ץ דנ"ח ע"ד. וכתב שם הש"ץ דלפי דברי החוו"י כ"ש שמותר לומר פסוקי דזמרה בע"פ שרגילין בהם תדיר. והב"ד שע"ת אות א'. אמנם הח"א כלל ח' אות י"א כתב דנכון שלא לומר תהלים בע"פ יעו"ש, וכ"כ החס"ל אות א'. ועיין להרב חק"ל חא"ח סי' י"ג שהעלה דטפי עדיף שילמדו בעל פה אפילו פרק אחד ממשנה ויקראו בו בע"פ אפילו מאה פעמים דעדיף טפי מקריאת תהלים בע"פ יעו"ש, והב"ד דברי מנחם בבנה"ס אות ד'. וכ"כ החס"ל שם:

ז) **פ'** קדש ופ' והיה כי יביאך דנהיגי לאומרם בכל יום בעוד התפילין עליהם מותר לאומרם בעל פה אם הם שגורות בפיו. פתה"ד אות ב'. ועיין מש"ל אות א' ובדברינו לעיל סי' כ"ה אות ל':

ח) **שם** כל דבר שרגיל בפי הכל כגון קריאת שמע וכו' מותר. ולהוציא אחרים אעפ"י שהוא שגור בפיו לא יאמר בעל פה. ב"ח. שכנה"ג. וכן נראה דעת המ"א סק"א וא"ר אות ב'. מיהו העו"ת כתב דאפילו להוציא אחרים מותר לאומרו בעל פה אם הוא שגור בפיו. וכ"כ הפר"ח יעו"ש. אמנם הפרמ"ג בא"א אות א' והברכ"י אות ד' שדו נרגא בראיות הפר"ח וכנראה דדעתם לפסוק כהב"ח יעו"ש. וכ"כ בקש"ג סי' ז' או' ט"ז וע"כ יש להחמיר היכא דאפשר:

ט) **ואם** שגור בפיהם אף להוציא אחרים שרי. פרמ"ג שם לדעת הב"ח. אבל החס"ל אות א' כתב דאפילו דברים השגורים בפי כל ש"ץ המוציא את הרבים י"א אינו רשאי לאומרם על פה עכ"ל. וכבר אמרנו באות הקודם דהיכא דאפשר יש להחמיר. ולפי מ"ש הרב ז"ל בשער הכוו' דף ג' ע"ב דבכל פעם שאתה מזכיר ומברך ותוציא מפיך שם הוי"ה בכל מקום תכוין לכלול ביחד הוי"ה אדני וכו' והב"ד לעיל סי' ה' אות ו' יעו"ש יש להחמיר אדם על עצמו וליזהר שלא ללמוד אלא מתוך הספר אפילו דברים השגורים בפי כל כדי שיוכל לכוין שם הוי"ה ואהדונה"י בעת שמזכיר שם אדני בפיו וכמ"ש למעלה באות הנז' יעו"ש. וז"ל שער הכוונות דף ד' ע"א כל הזמירות והקרבנות והק"ש היה מורי ז"ל נוהג לאומרם מתוך סידור התפלות שבידו אבל בתפלת העמידה דלחש היה עוצם עיניו ואומר ע"פ. וגם בחזרת הש"ץ היה עוצם עיניו ושומע ומתכוין לדברי הש"ץ עכ"ל. ובנוסח התפלה דנ"א ע"א בד"ה רבון העולמים וכו' כתב וז"ל גם כשהיה קורא איזה פ' או איזה פסוק מן התורה או מן הנביאים או מן הכתובים היה אומרו כפי ניגון טעמו ממש אם בתורה או בנביאים וכו' עכ"ל, והב"ד לעיל סי' מ"ח יעו"ש ובדף א' ע"ג כתב וז"ל גם מעולם לא

התפלל

נ טעם למה אומרים משנת איזהו מקומן. ובו סעיף אחד:

א אקבעו לשנות אחר פרשת התמיד פרק איזהו מקומן וברייתא דר׳ ישמעאל בכדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא דברייתא דרבי ישמעאל הוי במקום גמרא שהמדרש כגמרא:

באר הגולה
א בסדר רב עמרם. ב קדושין ל׳ ושם בתוספות.

דיני

כף החיים

התפלל תפלתו בקול רם אפילו סדר התפלה של מיושב כגון זמירות וכיוצא בהם לברכות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת, ואמנם ביום השבת היה מרים ומגביה קול בנעימה בתפלה דמיושב יותר מעט ממה שהיה עושה בחול ואף זה לא היה עושה אלא מפני כבוד השבת עכ"ל והב"ד א"ר אות ב׳, ש"ץ דנ"ח ע"ד, קש"ג שם אות ט"ב, שע"ת אות א׳:

א) סעי׳ א׳ קבעו לשנות אחר פ׳ התמיד פרק איזהו מקומן, הא דתקינו לשנות פרק איזהו מקומן לפי שאין בכל אותו פרק מחלוקת. והיא משנה ברורה למשה מסיני, ב"י בשם הרא"ש, ט"ז. וכ"כ בשער הכוונות בדרושי תפה"ש דף י"ג ע"ב דמה שנהגו לומר פרק איזהו מקומן ולא זולתו מפני שאין שום פרק בכל המשניות בלתי מחלוקת לבד פרק זה ונקרא הלכה פסוקה עכ"ל, והנה מ"ש דאין בפרק זה מחלוקת ר"ל שלא נזכר בו בתוכו מחלוקת אבל בדינים הנזכרים בתוכו יש איזה מהם שיש בו מחלוקת במקום אחר שהרי כתוב בפרק איזהו מקומן הפסח אינו נאכל אלא עד חצות ובמסכת ברכות דף ט׳ ע"א איכא פלוגתא בזה רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא דר"א אמר עד חצות ורבי עקיבא אמר עד עלות השחר יעו"ש. ועיין עוד תוספות פסחים דפ"ט ע"א ד"ה דאילו פסח ליום וכו׳ יעו"ש, ואח"כ ראיתי שכ"כ המחב"ר בשם מהרח"א והריטב"א יעו"ש והביאו ש"ץ דס"ג ע"ב, ועיין פרמ"ג א"א אות ב׳, וכתב הטע"ז דיש בפרק זה ג"כ מ"ד תיבות ועם הקריאה הרי הוא כמנין משה לומר שהתורה בע"פ ניתנה למשה מסיני עכ"ל, שתילי זיתים אות א׳:

ב) שם ופרק איזהו מקומן, נהגו באשכנזיא ובאיטליא שלא לאומרו בבית האבל וכתב הרד"א דאין נכון לעשות כן. וכן הוא מנהגינו לאומרו. כנה"ג בהגה"ט, וכ"כ שו"ת אות א׳ מ"א סק"א. ר"ז אות ג׳. שת"ז שם. ש"ץ דס"ג ע"ב. ועיין סי׳ תקנ"ד סעי׳ ד׳ וכן טעמא דבר לאומרו:

ג) שם וברייתא דרבי ישמעאל. והיא בספרא פ"א. ואחר זה קבעו לשנות משנת רבי יהודה ב"ת אומר הוי עז וכו׳ הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים לג"ע יה"ר וכו׳ כדתנן בסופ"ה דאבות. והרב שמחת יהודה נג׳אר בביאורו למסכת כלה פ"ג ד"ג רע"ד כתב וז"ל הכי גרסינן עז פנים לגיהנם ובוש פנים לג"ע ול"ג ובושת פנים כדכתוב בכל הספרים ומרגלא בפומייהו דאינשי כי בושת שם דבר הוא ואם ר"ל בושת של פנים הול"ל עזות פנים ועוד דהוה משמע שהבושת של פנים לג"ע והא ליתא. וכן ראיתי הגירסא בתיקוני הזהר עכ"ל. וכן הביא הרב ראשית חכמה בשער היראה פ"ג דף י"ד ע"ב מהם התיקונים יעו"ש. יפה ללב אות א׳:

ד) שם כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא וכו׳ מפני שאחז"ל במסכת קדושין דף ל׳ ע"א א"ר ספרא משום רבי יהושע בן חנניא מאי דכתיב ושננתם לבניך אל תיקרי ושננתם אלא ושלשתם. לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא. והקשו שם בגמרא מי יודע כמה חיי ותירצו לא צריכא ליומי ופי׳ בתוספות בכל יום ויום עצמו ישלש. על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרא לומר מקרא ומשנה וגמרא עכ"ל, ואע"ג דכתבו שם עוד בשם ר"ת תירוץ אחר שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין דכ"ד ע"א בבל בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבל בלול מכולם יעו"ש, מ"מ מועיל זה התיקון ג"כ למי שאינו לומד גמרא בכל יום כגון שהוא עסוק בדברי הפוסקים או בדברי קבלה וכיוצא או אפילו למי שלומד גמרא בכל יום אפשר דיש ימים שאין אותה הסוגיא בלולה דדוקא בימיהם שהיו בקיאין הרבה בלימוד הגמרא ולמדין הרבה יצא בלימודם מקרא משנה וגמרא לא כן עתה כי לא כל אפיא שוין ועי"כ יש ליזהר בזה ובפרט דפ׳ התמיד ופיטום הקטרת ואנא בכח ומשנת איזהו מקומן וברייתא דר׳ ישמעאל יש בהם כוונות ודברים בסוד כמבואר בשער הכוונות ובסידור הרש"ש ז"ל:

ה) שם כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וכו׳. כתב מ"א סק"ב דוקא בזמניהם שהיו מבינים לשון תרגום אבל עכשיו שאין מבינים צריכים ללמוד להבין דאל"כ אינו נחשב ללימוד. ואף בתפלה מוטב לה׳פלל בלשון שמבין וכמ"ש בססי׳ ק"א ומ"מ י"ל שאף שהוא אינו מבין הקב"ה יודע כונתו ומבין אבל הם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד לכן צריכים ללמוד הפירוש עכ"ל. וכ"כ ר"ז אות ב׳. פרמ"ג א"א אות ב׳. ש"ץ דס"ג ע"ב, ועיין מאמ"ר אות א׳ והב"ד ש"ץ שם:

ו) מה שנהגו לומר קדיש קודם ב"ש מנהג יפה הוא. בנימין זאב סי׳ קע"ו. מנהגינו לומר קדיש קודם הודו לה׳ קראו בשמו וכו׳ כנה"ג בהגה"ט סי׳ נ"ה והביאו מ"א שם סק"ג, וכ"כ בשער הכוונות בדרושי הקדיש דף י"ד ע"ג לאומרו קודם הודו. וכ"כ בדרוש תפה"ש דף י"ז ע"א יעו"ש. וכ"כ ש"ץ דס"ג ע"ג. ומיהו אם לא היה עדיין מניין בבה"כ נוהגין לומר הודו ואומרים קדיש קודם ב"ש כסברת הרב בנימין זאב. אבל מה שנוהגין קצת היכא דליכא מנין לומר הודו וכו׳ ואח"כ קדיש ואחריו מתחילין ה׳ מלך וכו׳ כעת לא מצאתי זה בשום ספר. וליודעי ח"ן אפשר דאיכא קפידא בדבר. וכן ראיתי לאחד המיוחד הרב הקדוש המקובל האלהי מהרש"ש שרעבי זלה"ה לפעמים שקרא מקרה לאיזה סיבה שלא היה לו מנין עדיין היה אומר הודו וכו׳ ה׳ מלך וכו׳ עד ב"ש ואומר קדיש ואחריו ב"ש. ש"ץ שם. קש"ג סי׳ ז׳ אות כ"ג, וכן נוהג בית אל יכב"ץ פה עירנו ירושת"ו כשאירע מקרה ולא יהי׳ מניין קודם הודו אומרים הודו וכו׳ עד ב"ש ואומרים קדיש ואח"כ ב"ש ועיין לקמן סי׳ ה"ן אות ה׳:

בזמן

ז) **בזמן** הזה נוהגים לומר אחר ברייתא דרבי ישמעאל וכו' הודו לה' קראו בשמו וכו' ופסוקים אחרים. ב"י, וכ"כ בשער הכוונות, והב"ד לעיל סי' מ"ח יעו"ש, והטעם כתב ב"י בשם א"ח וז"ל לפי שכל השנים שהיה הארון ביריעה תיקן דוד שיהיו אומרים זה המזמור כמו שמפורש בספר יוחסין, ומפורש בסדר עולם כי בתמיד של שחר אומר מהודו לה' עד ובנביאי אל תרעו ובתמיד של בין הערביים מן שירו לה' עד והלל לה' רוממו ה' אלהינו וכו' ושאר פסוקי דרחמי כגון ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך וכו' כדאמרינן בירושלמי אל יהי פסוק זה זז מפיך ה' צבאות וחביריו ויש במזמור זה י' לשונות של הודאה כנגד י' מכות שהביא הקב"ה על המצריים וי' נסים שנעשו לאבותינו על הים, ובשבתות ויו"ט מוסיפים אחר הודו לה' השמים מספרים, רננו צדיקים, לדוד בשנותו, תפלה למשה, יושב בסתר, הללו את שם ה', ויש מקומות מסדרים אלו המזמורים בסידור א' ומוסיפין מזמורים אחרים ויש מקומות מתחילין אחר הודו לה' ה' מלך וכו' וכן מנהגינו, ונהגו לכופלו בכל ספרד, ונראה הטעם להודיע ייחוד מלכותו בשבת ליום שכולו שבת ואחריו אומרים פסוקים מקובלים. ויש מקומות מתחילין ברוך ה' אלהי ישראל ואחריו אומרים ברכו ה' מלאכיו וכו' ויש מקומות שאומרים אחר הלל הגדול בשבת ברוך שאמר ובחול אומרים אותו לאחר הודו לה' ויש מקומות אומרים ב"ש קודם הודו לה' בין בחול בין בשבת עכ"ל. ומנהגינו לומר ב"ש אחר ה' מלך ומזמור השמים מספרים ובשבת אחר הלל הגדול ומשמע מדברי א"ח שאין אומרים מזמור השמים מספרים בחול וכן נראה מדברי הזוהר בפ' תרומה דקל"ו וקל"ז ועיי"ש אבל העולם נוהגים לאומרו עכ"ל ב"י. ועכשיו נוהגים כדברי הזוהר שאין אומרים מזמור השמים מספרים בחול אלא אומרים למנצח בנגינות מזמור שיר. ובשבת אומרים השמים מספרים וסדר המזמורים רננו צדיקים וכו' עד סיום הלל הגדול ואח"כ ב"ש. וכ"כ האר"י ז"ל והב"ד לעיל סי' מ"ח יעו"ש. והאר"י ז"ל היה מנהגו לומר הודו לה' וכו' קודם ברוך שאמר כמנהג הספרדים כמ"ש בשער הכוונות בדרוש תפלת השחר דף ז' ע"א ועיי"ש הטעם ואחר הודו לה' וכו' יאמר אל נקמות ה' אל נקמות הופיע וכו' ובאומרו אל נקמות ה' יכוין שינקום ה' נקמת אותם עשרה הרוגי מלוכה וע"י הזכירה הזאת הם מתגברים ולוקטים הניצוצות של הנשמות הנתונות תוך הקליפה דעשיה כמ"ש בשער הכוונות שם דף ז' ע"ב ובפע"ח שער הזמירות פ"א. משנת חסידים בתפלת העשיה פ"י אות ו'. וכ"כ בצפורן שמיר סי' ב' אות ט"ז. ואח"כ יאמר מזמור ארוממך ה' כי דליתני עד סופו כי כולו מדבר בענין עשרה הרוגי מלוכה כמ"ש בש' הכוונות שם. וכ"כ מ"ח שם אות ח'. ש"ץ דס"ה ע"ג. וכתב בפע"ח שם פ"ב כי מזמור ארוממך יש בו ט"ו (נ"ל של"ל י"ב) פסוקים ול"א תיבות ג' הוי"ה אדני ועשר הויו"ת והכוונה לחבר זו"ן ולחבר י"ה עכ"ל. ולפ"ז גם בחנוכה צריך להתחיל ארוממך כמו בשאר הימים ולא יאמר פסוק הא' מזמור שיר חנוכת וכו' כמ"ש בסידורים שלא לערבב הכוונה שיהיו נוספים על ל"א תיבות. וכ"כ ש"ץ דס"ה ע"ג בשם חק"ל ססי' ל"ב יעו"ש:

ח) **ונוהגים** עכשיו לומר בכל יום ה' מלך וכו' פעמים בעמידה. וז"ל שבולי הלקט מה שנהגו לומר ה' מלך בעמידה בזמירות בשבתות ובי"ט כתב הרב בנימין הטעם לפי שמצא בהגדה מלאך אחד עומד שחרית באמצע הרקיע ופותח ואומר ה' מלך ה' מלך וכו' וכל גדודי מעלה עונין אחריו עד שמגיעין לברכו וכיון שהמלאכים אומרים אותו בעמידה. כך אנו ראוים לאומרו בעמידה ובחול לפי שמתבטלין ממלאכתן וצריכין למעשה ידיהם ואין להם פנאי לא נהגו לאומרו בעמידה ומה שאומר במ"ס שאומרים אותו בפסח בעמידה לאו לאפוקי שאר יו"ט ובשבתות אלא לאפוקי ימות החול ויש שא"א אותו בחול כלל עכ"ל. ומה שאומרים אותו פעמים נראה שהוא ע"פ מ"ש בתיקונים כשבא לפרש הסודות הנרמזים בשבת זה אמר ובגין דא כפל לון תרין זמנין, ויש נוהגין לאומרו ג"פ ואין להם על מה שיסמוכו עכ"ל ב"י, והאר"י ז"ל בשער הכוונות שם דף ז' אחר שביאר כוונת ה' מלך וכו' וצריך לכופלו ב' פעמים כתב וז"ל שני פסוקים אלו של ה' מלך והיה ה' למלך צריך לאומרם מעומד כי הוא סוד הי"ם של עולם העשיה הכוללת ארי"ך ואו"א וזו"ן וכבר ידעת כי בכל תיקון דא"א או דאבא או דאמא צריך לאומרם מעומד. ואף גם זאת אם אדם אומר פסוקים אחרים או סדר הקרבנות ושומע שאומרים ה' מלך צריך לקום מעומד עמהם בעוד שהצבור אומרים אותו ואף שהוא בסדר הקרבנות, וא"צ להפסיק ולומר עמהם ה' מלך וכו' כי אם לקום עמהם עכ"ל. וכ"כ בשער הכוונות בנוסח התפלה דנ"א ע"א וז"ל ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך יאמר ב' פעמים מעומד ואח"כ פסוק והיה ה' למלך וכו' ג"כ מעומד ואח"כ ישב ויאמר הושיענו עד הללויה עכ"ל. והב"ד לעיל סי' מ"ח יעו"ש. וכ"כ בפע"ח שער הזמירות פ"ג. מ"ח שם פרק י"א. נמצא לפי דברי הרב ז"ל שנתן טעם כי בכל תיקון א"א וכו' צריך לאומרם מעומד א"כ בסליחות נמי שאומרים ה' מלך וכו' צריך לאומרם ג"כ מעומד והשומע שאומרים אותו הציבור ג"כ צריך לעמוד אפילו אם אינו אומר עמהם דהא הרש"ש ז"ל הגיה כל כונות ה' מלך וכו' הנז' בשער הכוו' בסידור הסליחות לכוין אותם באמירת ה' מלך וכו' שבסליחות. אכן בשמחת התורה כשאומרים ה' מלך וכו' בהקפות א"צ השומע לעמוד דהא שם לא יש כוונות כ"א לשבח בעלמא. וכ"כ הרה"ג בן א"ח זלה"ה פ' ויגש אות ב'. וגם נמצא לפי דברי הרב ז"ל שכתב בעוד שהציבור אומרים אותו משמע הא אם יחיד אומר אותו א"צ השומע לעמוד. ועוד נמצא לפי דברי הרז"ל דדוקא פסוק והיה ה' למלך וכו' לבדו צ"ל גם כן מעומד אבל שאר הפסוקים א"צ לאומרם מעומד ודלא כהפר"ח. וכן הרב יד אהרן בהגב"ט דחה דברי הפר"ח יעו"ש. והביאו ש"ץ דס"ו ע"א:

ט) **כשמתפלל** ביחיד יאמר ברייתא זו א"ר עקיבא בכל יום שחרית מלאך א' פותח פיו ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד עד שמגיע לברכו וכשמגיע לברכו חיה אחת עומדת ברקיע ושמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונים ואומרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד. וזה לא יעשה אלא באונס גדול כגון שהוא בדרך או שהוא חולה. אבל אם אי

לו

נא דיני תפלה מן ברוך שאמר עד ישתבח. ובו ט סעיפים.

א אאומרים ברוך שאמר קודם פסוקי דזמרה וישתבח לאחריהם: ב באם סיים ברוך שאמר קודם שסיים החזן עונה אחריו אמן: ג גאחר ישתבח יכול לענות אמן אחר ברכות עצמו (ועי"ל סי' רט"ו):

צריך

באר הגולה
א הרי"ף והרא"ש בס"פ דברכות
ב טור. ג תוס' בברכות מ"ה בשם ר"יחונס"ג א'והרא"ש

כף החיים

לו אונס לא יעשה בנפשו שקר לבטל תפלה בצבור שמבטל כמה מלות ועונשו גדול ואחז"ל במדרש כוון מי שמגרע אמן יהא שמיה רבא וברכו חייב נידוי. לפורן שמיר סי' ב' אות כ"ו ואות כ"ז, חס"ל סי' נ"ז אות ב'. ואין לומר ברייתא זו בין ישתבח ליוצר אפילו באונס גדול אלא יאמר אותה קודם עלינו לשבח ובתפילת ערבית קודם הברכה של אשר בדברו מעריב ערבים. בן א"ח פ' ויגש אות ח"י ואם א"א לו לאומרה קודם עלינו לשבח וקודם הברכה של ערבית יאמר אותה אחר גמר התפילה או קודם שיתחיל בתפילה של מיושב כנ"ל:

י) **מאד** הפליגו באמירת למנצח בנגינות בציור מנורה וכתבו ז"ל שסכרו רב ועלום ויש בו סודות עמוקים וראוי לנו שלעשות כ"ר ליוצרינו נאמר אותו בכוונה בציור מנורה כתוב על קלף. לפורן שמיר שם אות ח"י. חס"ל אות ו', ועיין ש"ן דף ס"ו ע"א כף החיים להרח"ף סי' י"ב אות י"ד:

יא) **מצאתי** כתוב להרמ"ז זלוק"ל דכל ימי חוה"מ צריך לומר מזמור השמים מספרים וכו' וכ"כ הרב ח"י סי' מועד דפוס קוסטא דר"ל ע"ב ובכ' שבת דק"ד יעו"ש. ש"ן שם. וכן מנהג בית אל יכב"ץ שבעיר קדשינו ירושלים תובב"א שבחוה"מ במקום למנצח בנגינות אומרים מזמור השמים מספרים לבדו:

א) **סעי'** א'. אומרים ברוך שאמר וכו' צריך לאומרו בניגון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמד. וכתב בספר היכלות שיש בו פ"ז תיבות וסי' ראשו כתם פז. טור. וכתב בתולעת יעקב בשם א"ז שבח זה תקנוהו אנשי כנסת הגדולה על פי פתקא דנפל מן שמיא ומצאוהו כתוב בו ויש בו פ"ז תיבות וקבלו לאומרו מעומד וכו' עכ"ל ב"ח סי' נ"ג. ט"ז סק"א. א"ר אות א' סו"ב אות א' ש"ן דס"ו ע"ד. וכתב הסו"ב שם בשם ס' הגן וז"ל בב"ש יש פ"ז תיבות להודיע שכל מי שאומר ב"ש בקול נעים ובכוונה הקב"ה עושה לו כתר של פז שנאמר ראשו כתם פז עכ"ל. בפה עמו בסגו"ל. בתשבחות בחיר"ק, ויאחז בב' ציציות שבטלית שהם כנגד פניו בשעת אמירת ב"ש. מ"א סק"א בשם הכוונות. והב"ד לעיל סי' מ"ח עי"ש. וכ"כ אחרונים. ועיין מחב"ר בקו"א אות ד' והב"ד הש"ן דס"ו ע"ב יעו"ש:

ב) **שם** אומרים ברוך שאמר וכו' נוסח פ"ז תיבות של ברוך שאמר שכתבנו לעיל בסי' מ"ח בשם האר"י ז"ל זה לא ישתנה כלל בכל זמן בין בחול בין בשבת בין ביו"ט בין בר"ה בין ביוה"כ מפני שיש בו סודות נעלמים כמ"ש בשער הכוונות דרוש תפלת השחר דו"ז ע"ג. וכ"כ מ"ח בתפלת היוצרה פ"א אות ד'. יד אהרן בהגה"ט. וכ"כ הפר"ח אות א'. וכ"כ החיד"א בלפורן שמיר בי' ב' אות י"ט. וכ"כ דברי מנחם בהגב"י אות ו' בשם מהר"א נחום יעו"ש. וכ"כ בחס"ל אות ב'. ודלא כמ"ש הכנה"ג בהגה"ט בשם הרד"א דבשבת אומרים ברוך המנחיל מנוחה וכו' וביו"ט ברוך שנתן מועדי וכו' וכתב החיד"א במחב"ר בקו"א סי' נ"א אות ב' דאפי' אם הצבור יאמרו נוסח אחר הוא לבדו יאמר נוסח המתוקן הנז' כי תוכו רצוף סודות נוראים עכ"ל. והב"ד הש"ן דף ס"ו ע"ב. וכ"כ בלפורן שמיר שם ובקש"ג סי' ז' אות כ"ה. סידור בי"ע אות ב':

ג) **סעי'** ב'. אם סיים ברוך שאמר קודם שסיים החזן וכו' משמע אבל אם סיים עם החזן בבת אחת לא יענה אמן דהוי עונה אמן אחר ברכותיו. וכ"כ המ"א סק"ב. א"ר אות ב'. סו"ב במקו"א אות א'. ב"ב אות א'. ברכ"י אות ב'. קש"ג סי' ז' אות כ"ו, ש"ן דס"ז ע"א. ר"ז אות ג'. סידור בי"ע אות י"א. בן א"ח פ' ויגש אות ח':

ד) **שם** עונה אחריו אמן. ויותר טוב אם יוכל להתחיל ג"כ מזמור לתודה ואח"כ יענה אמן כדי שלא יפסיק בין הברכה לדבר שמברך עליו. חס"ל אות ג':

ה) **ואם** החזן סיים ברכה אחרת והוא אמר ברכה אחרת מותר לענות אמן. מ"א שם. א"ר שם. ר"ז שם, סו"ב אות ב'. מיהו הרב יד אהרן בהגה"ט חלק על דברי המ"א הנ"ל וכתב דאין נראה לחלק בין הברכות שוות לכשאינן שוות לדעת הרא"ש דהכל נראה כעונה אמן אחר ברכותיו עד כאן לשונו. וכן נראה דעת המאמ"ר אות א'. אבל הברכ"י אות ג' פסק כדברי המ"א וכתב דלא כהרב יד אהרן. וכן פסק בספרו קש"ג סי' ז' אות כ"ו. וכ"כ הרב המגיה בש"ן דס"ז ע"א ועי"ש שכתב על דברי המאמ"ר שהוא דוחק גדול וסיים כיון דלדעת האומרים חייב לענות אמן אם לא יענה גדול עונו מנשוא כנודע עונשו של ביטול אמנים ולדעת הי"א דסבר דלא יענה אינו אלא משום דמחזי כעונה אמן אחר ברכותיו וזה אינו כ"כ איסור גדול ולא אמרו אלא מגונה הוי וכמ"ש הפר"ח ז"ל דהעונה אמן אחר ברכותיו מגונה הוי אבל שתוקי לא משתקינן ליה. וכדאמרינן פ' אין עומדין עי"ש. א"כ כל כי האי מילתא דנידון דידן יענה אמן מפני הספק של חומר ביטולו ואפי' גנאי ליכא עכ"ל. וכ"כ שע"ת אות ב':

ו) **סעי'** ג'. אחר ישתבח יכול לענות אמן אחר ברכת עצמו. וכ"כ מרן ז"ל לקמן סי' רט"ו סעיף א'. וכ"כ בשער הכוונות בנוסח התפלה דנ"א ע"ב. והב"ד לעיל סי' מ"ח יעו"ש. וכ"כ בסידור הרש"ש ז"ל ועיין מ"ש מור"ם שם סי' רט"ו בהגהה שאין עונים אמן רק אחר ברכת בונה ירושלים וכו' יעו"ש. וע"כ כתבתי זאת אע"ג דבלא"ה אנן קיי"ל כדברי מרן ז"ל מפני שיש אשכנזים הולכים ע"פ דברי האר"י זלה"ה ודו"ק:

סעי'

באר הגולה
ד הרי"ף והרא"ש פ"ה דברכות.

ד יצריך ליזהר מלהפסיק בדבור משיתחיל ברוך שאמר עד סוף י"ח (ואפי' לצורך מצוה אין לדבר בין

כף החיים

ז) **סעי'** ד'. צריך ליזהר מלהפסיק בדיבור וכו' לפי דב"ש הוי ברכה שלפני פסוקי דזמרה וישתבח הוי ברכה אחרונה. טור. מ"א סק"ג. ר"ז אות ד'. ועיין לקמן ריש סי' נ"ד ואפי' בלשון הקדש אסור להפסיק בדיבור. וכן בכל מקום שאסור להפסיק אסור אפי' בלשון הקודש. מ"א ריש סי' ס"ו. סידור בי"ע אות ה'. קילור ש"ע סי' י"ד אות א'. ועיין לקמן אות ט"ו ובסי' ס"א אות א' ולעיל סי' כ"ה אות ג"ן. ואם עבר והפסיק בדיבור בין ב"ש לפסקד"ז או באמצע פסקד"ז א"צ לחזור ולברך ברכת ב"ש כ"מ מדברי מרן ז"ל שכתב צריך ליזהר וכו' משמע דאינו אלא זהירות בעלמא אבל לא שצריך לחזור הברכה אם הפסיק ול"ד לברכת המצות והנהנין דהתם תיקנו הברכה בשביל המצוה או ההנאה ההיא אבל הכא לא תיקנוהו בשביל הזמירות אלא תיקנוהו ע"פ פתקא דנפל מן שמיא רק שקבעוהו קודם הזמירות ודו"ק. ודלא כמ"ש זכור ליצחק הררי סי' ז' וסי' ח':

ח) **שם** צריך ליזהר מלהפסיק וכו'. כתב הרד"א שהר"ם כשהיה צריך להפסיק בין ב"ש לישתבח היה אומר קודם שידבר אלו הפסוקים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל לה'. וברוך ה' לעולם אמן ואמן. וברוך ה' מציון. וברוך ה' אלהים אלהי ישראל. וברוך שם כבודו לעולם וכו'. וכ"חוזר להתחיל ממקום שפסק היה אומר גם אלו הפסוקים לפי שהם כמו ברכה עכ"ל, ב"י ב"ח. ט"ז סק"ב. מ"א סק"ד, א"ר אות ד'. עט"ז. סו"ב אות ג' ר"ז אות ה'. ש"ץ דס"ז ע"ג. וכתב כנה"ג בהגב"י וז"ל זו קולא יתירא לדעתי בא וראה שלא כתבוהו הפוסקים. הגהה כ"י עכ"ל. והביאו א"ר שם וש"ץ שם. וכתב א"ר שם וז"ל נראה שהבין דמותר להפסיק כשאומרים כן אף בדבר הרשות אפילו שלא מפני היראה או כבוד. ולא נהירא דמיירי בענין דמותר להפסיק ואפ"ה אומרים הפסוקים. וכ"מ בלבוש ול"ח עכ"ל יעו"ש, וכ"כ סו"ב שם. פרמ"ג במש"ז אות ב'. מאמ"ר אות ג'. ש"ץ שם שע"ת אות ג'. וכשמפסיק לקדיש וקדושה וכיוצא שמותר להפסיק א"צ שיאמר אלו הפסוקים דלא חמיר מק"ש וברכותיה. וכן המנהג פשוט בינינו. מאמ"ר שם. ש"ץ שם, שע"ת שם:

ט) **שם** צריך ליזהר מלהפסיק וכו'. כתב סו"ב שם בשם המדרש וז"ל א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי לאליהו ז"ל ועמו ארבעת אלפים גמלים טעונים א"ל מה אלו טעונים א"ל אף וחימה לעשות נקמה באף וחימה למי שמספר בין קדוש לברוך. בין ברכה לברכה. בין פרק לפרק. בין אמן יהא שמיה רבה ליתברך בין גאולה לתפלה. ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת שנאמר ולא אותי קראת יעקב עכ"ל. וכ"כ ש"ץ דס"ז ע"ב. ועיין בב"י סי' נ"ו ובאחרונים שם שהביאו גם כן המדרש הזה יעו"ש:

י) **שם** צריך ליזהר מלהפסיק וכו'. ובין ישתבח ליוצר אסור להפסיק כמ"ש בסי' נ"ד סעי' ג'. מ"א סק"ג. ר"ז אות ד':

יא) **שם** צריך ליזהר מלהפסיק בדיבור משיתחיל בברוך שאמר וכו' אבל אחר ברכת ברוך שאמר מותר לענות אמן של אחר ברכות כמש"ל סעי' ב'. וכן בין פסוקי דזמרה מותר לענות אמן של אחר ברכות כמ"ש בשער הכונות דף א' ע"ג שהאר"י ז"ל היה עונה אמן באמצע הזמירות אחר המברכים י"ח ברכות של ברכת השחר יעו"ש. וכ"כ בפע"ח שער הברכות פ"א. וכ"כ מ"א סק"ג בשם הכונות. וכתב שם המ"א וז"ל וה"ל דאפי' באמצע הברכה מותר לענות אמן כיון שלא הוזכרה בגמרא עכ"ל. מיהו הברכ"י אות א' ואות ד' הוכיח דנתקנה קודם התלמוד יעו"ש. וכ"כ אנן לעיל אות א' בשם תולעת יעקב דאנשי כנה"ג תיקנוה יעו"ש ועיין פרמ"ג בא"א אות ג' דס"ל דיכול לענות אמן של אחר הברכות באמצע ברוך שאמר יעו"ש. וכ"כ ר"ז אות ה'. אמנם החיד"א בקש"ג סי' ז' אות כ"ט ואות ל' כתב דמדברי האר"י ז"ל משמע דבאמצע ברוך שאמר לא יענה אמן ונראה דכוונת הרב ז"ל הוא על אמן דברכות דלא יענה באמצע. דב"ש נתקן קודם התלמוד. אבל יוכל לענות קדושה וברכו וקדיש מידי דהוה אק"ש וברכותיה דעונה באמצע הפרק וכמ"ש בש"ץ דס"ז ע"ב עכ"ד. וכ"כ הזכ"ל בח"ג אות ב' דף ה' ע"ב באות כ"ט ואות ל'. סידור בי"ע בדיני ב"ש אות ט' ואות יו"ד וה"ה דיכול לענות חמשה אמנים ראשונים של הקדיש ומודים אבל לא אמנים של על ישראל ויהא שלמא כמו שמפסיקים בק"ש וברכותיה וכמו שנבאר בס"ד בסי' ס"ו סעי' ג' וה"ה לכאן. וכן כתב בן א"ח פ' ויגש אות ט'. ועיין מש"ל סי' ה' אות ד':

וכל זה הוא אם התחיל בברכה שבאמצע ברוך שאמר דהיינו שהתחיל לומר ברוך אתה ה' אלהינו מ"ה האל אב הרחמן וכו' אבל קודם לכן יוכל לענות גם אמן של אחר הברכות אבל לא אמן של על ישראל ויהא שלמא וברוך הוא וברוך שמו כיון שאינם חובה כ"כ אלא מנהגא בעלמא כמ"ש הש"ץ דפ"ה ע"א. וא"כ למה יפסיק בזה בשבח הגדול הזה. וכשמפסיק לענות קדיש וקדושה וכו' בברכה שבאמצע ברוך שאמר וגם אמן של אחר הברכות קודם שהתחיל בברכה שבאמצע ב"ש זה לא חשיב מוסיף על פ"ז תיבות שבברכת ב"ש דאינו חשוב מוסיף אלא א"כ מוסיף איזה שבח בנוסח ברכת ב"ש אבל לא כשעונה איזה דבר שבקדושה שנתחייב לענות מחמת אחרים ואינו נוגע לנוסח ב"ש והוא פשוט. ועיין בן א"ח באות הנז' שכתב כשמפסיק לענות לכל דבר שבקדושה בי"א ברוך הראשונים קודם שהתחיל לומר הברכה שבאמצע ברוך שאמר שחוזר ואומר ב"ש מתחילתו עד סופו כדי שיאמר פ"ז תיבות אלו בלתי יתרון תיבה אחרת עמהם יעו"ש. ול"נ דאם חשיב עניית דבר שבקדושה תוספת על פ"ז תיבות אם כן למה התירו הפוס' לענות בברכה שבאמצע ב"ש ואם אינו חשוב תוספת גם בי"א ברוך הראשונים לא חשיב וא"כ למה צריך לחזור לאומרו מתחלתו ואדרבה דאם חוזר לאומרו מתחלתו

מתחלתו הוי כמוסיף דכיון דאמר מקצת הברוכים וחוזר לאומרם הוי כמוסיף בנוסח הב"ש עצמו שכופל הדברים ועוד שי"ג ברוך אלו יש בהם כוונה כמ"ש בשער הכוונות די"ז ע"ג ואם חוזר לאומרם הוי מוסיף. וגם מ"ש באות הנז' והביא ראיה מס' כף החיים סי' ח"י אות ה' לא ידענא מה ראיה יש משם. והרי לך לשונו אם בעודו מברך ברכות השחר בתוך הברכה שמע קדיש או קדושה לא יענה וכו' וכן באמצע הברכה שאמר ברוך אתה ה' מברוך שאמר לא יענה לקדיש וקדושה ומודים עד אחר שיגמור מלך מהולל בתשבחות עכ"ל. ור"ל כיון דברכת ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות קצרה לא יפסיק באמצעה וכמש"ל סי' ה' אות ד' יעו"ש ודו"ק:

יב) **י"ג** ברוכים שיש בברוך שאמר הם כנגד י"ג תיקוני דיקנא כמ"ש בשער הכוונות בדרושי תפלת השחר די"ז ע"ג יעו"ש. פע"ח שער הזמירות פ"ד:

יג) **הפסוקים** של יהי כבוד ה' לעולם וכו' שאומרים אחר מזמור לתודה תמצא שהם ח"י פסוקים ובהם ח"י אזכרות הרומזות לח"י עלמין שמקבל חיות ושפע רב מאילנא דחיי וז"ס חי חי הוא יודוך וכו' וכל זה להטיל לחקל תפוחין קדישין ולכן באלו הי"ח פסוקים יש קי"ז תיבות וע"ה הרי קל"ח כמנין חקל תפוחין. והשפע בא לו מד' הויות וג' אהיה. וז' שמות אלו הם בגי' פותר וע"ה תרפ"ז כמנין ז' שמות הנז' ויוסף נקרא פותר כנודע ובזה נעשה כתר לחקל תפוחין קדישין כנ"ל. ולזה ס"ת עולה כתר לרמוז כי הוא סוף כל דרגין וזה הכתר הוא מכ"ב אתוון ולכן אומרים תהלה לדוד אחריו מיד בלי הפסק אפילו בשבת שנרמזו בה הכ"ב אתוון ולכן אין להפסיק בין הפסוקים האלו לתהלה לדוד בשום פסוק אחר כלל להיות כי פוגם בכתר הנז' ח"ו ולכן תיכף יתחיל לומר אשרי וכו' תהלה לדוד וכו' שער הכוונות שם ע"ד. פע"ח שם פ"ה, ועיין בס' מ"ח בתפלת היוצרה פ"ג אות ד' שכתב שס"ת הח"י פסוקים הללו עם הח"י פסוקים עצמן הם מספר כת"ר יעו"ש וכ"כ בהגהות וביאורים שבשער הכוונות הנד"מ ומ"ש שם בפע"ח נראה שט"ס הוא וצ"ל בס' מ"ח:

יד) **פסוק** והוא רחום יכפר עון יאמר אותו אפי' בשבת כמ"ש לעיל סי' מ"ח בשם האר"י ז"ל וכ"כ המחב"ר סי' רס"ז אות ג' יעו"ש. וכ"כ בספרו קש"ג סי' ז' אות מ'. ש"ך דס"ט ע"א. שע"ת אות ג' וה"ה מה שאומרים קודם פ' התמיד שתרחם עלינו ותמחול לנו את כל חטאתינו וכו' וכיוצא בזה בנוסח התפלה אומרים אותו אפילו בשבת ומ"ש בשער הכוונות בדרושי ר"ה דף ל' ע"א שאין לומר א"מ חטאנו לפניך וכו' בשבת הוא מפני שאין זה מתוקן בנוסח התפלה הרגיל בכל יום אבל דבר המתוקן בנוסח התפלה שבכל יום ל"ל והוא פשוט. וכ"כ לקמן סי' קל"א אות ט"ו וסי' רס"ז אות ה' בשם כמה פו' יעו"ש:

טו) **ה' מלך** שבפסוקי יהי כבוד א"ל לעמוד דלא כהרי"ו בסידורו. קש"ג שם אות מ"א. וכ"מ מדברי האר"י ז"ל כמש"ל סי' ן' אות ח' יעו"ש ועיין פתה"ד אות ח' ואין להפסיק כלל בין ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד כמו שאין להפסיק בין ה' אלהיכם לאמת. א"ר אות ד' בשם פסקי תו' ור"ל כמו שאין להפסיק בין תיבות ה' אלהיכם לתיבת אמת כמ"ש לקמן סי' ס"ו כך אין להפסיק בין תיבת ה' לתיבת מלך או לתיבת מלך או לתיבת ימלוך משום דמשתנה הענין והוי כמזכיר ה' לבטלה אבל בין תיבות ה' מלך לתיבות ה' מלך וכו' פשיטא דיכול לענות קדיש או קדושה או אמן כמו שאר הפסוקים של יהי כבוד וכו' כיון שאין משתנה הענין ולא הוי כמזכיר ה' לבטלה דהא אמר ה' מלך וה"ה בכ"מ שמזכיר את השם אסור להפסיק בין תיבת ה' לתיבה שלפניו או לתיבה שלאחריו היכא שמשתנה הענין דהוי כמוציא ש"ש לבטלה וכן כשהשם ריש פסוק אסור להפסיק אחר תיבת ה' עד שיאמר איזה תיבות אחר תיבת ה' בענין שלא ישתנה הענין והוי כמוציא ש"ש לבטלה ודו"ק:

טז) **שם** בהגה. ואפילו לצורך מצוה אין לדבר בין ב"ש לישתבח. וכ"כ האחרונים. סו"ב במקו"ח אות ב' ש"ך דס"ז ע"ב. קש"ג סי' ז' אות ל"א. סידור בי"ע אות א'. ר"ז אות ד', ואפילו בשתיקה אין להפסיק. קש"ג שם. סידור בי"ע אות ב'. ועיין לעיל אות ו':

יז) **לא** ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו תוך פסוקי דזמרה ואפילו בין מזמור למזמור כמו שהדין בק"ש. סידור בי"ע אות ג'.

יח) **לצורך** מצוה מותר להפסיק ברמיזה תוך פסוקי דזמרה אפילו בתוך המזמור דלא עדיף מק"ש דמותר להפסיק ברמיזה לצורך מצוה בפרשה שניה לפי רוב הפוסקים ז"ל. ובפסוקי דזמרה כ"ע יודו דמותר לצורך מצוה להפסיק ברמיזה. סידור בי"ע אות ד':

יט) **אם** הפסיק ושהה כדי לגמור את כולה עיין לקמן סי' ס"ה וסי' ע"ח וכדינו שם דינו כאן. פר"ח אות ד'. שתילי זיתים אות ה' ועיין בדברינו לקמן סי' ג"ן אות י"א:

כ) **אלו** שמפסיקים בפיוטים ביו"ט ובשבוע הבן וכיוצא ראוי לגעור בהם והם חוטאים ומחטיאים את הרבים ועוברים אלפני עור שבסיבת אריכותם מפסיקין הקהל ומדברים זה את זה מילי דעלמא ואלי הוה בין ישתבח ליוצר החרשתי אבל בין ב"ש לישתבח שהם ברכות שנתקנו אחת קודם המזמורים ואחת לאחר המזמורים כל המפסיק וכל מי שבידו למחות ואינו מוחה עתידין ליתן את הדין וכדלקמן סי' ס"ח. פר"ח שם. ועיין לקמן סי' ד"ן סעי' ג'. וכתב בשל"ה אפי' בשבועות שנוהגין להביא לכל א' מיני עשבים להריח בהם לכבוד מתן תורה צריכין ליזהר שלא לברך עליהם ולא יריחו עד אחר העמידה כדי שלא יפסיקו. וכל מי שמפסיק ועובר דבר גורם רעה לעצמו ונקרא נרגן מפריד אלו"פ. סו"ב אות ד' ועיין לקמן סי' תל"ד אות נ"ז:

כא) **כל** אמן יכול לענות באמצע פסוקי דזמרה. האחרונים. קש"ג סי' ז' אות ל"ד. סידור בי"ע אות ה' וכ"ש עניית קדיש וקדושה וברכו ומודים דאפי' באמצע ברכת ב"ש עונה כמש"ל אות יו"ד. וכ"כ סידור בי"ע שם:

כב) **דוקא** אמן יכול לענות על כל ברכה אבל ברוך הוא וברוך שמו לא יענה תוך פסוקי דזמרה. מהר"י אזולאי ז"ל בספר טוב עין בשם האחרונים.

סידור

באר הגולה
ה טור. ו שם. ז רבי' יונה בשם הגאונים אהא דברכות ד'.

בין ברוך שאמר לישתבח (ב"י בשם כל בו) (וע"ל סי' ל"ג ל"ד): ה חבין המזמורים האלו שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע המזמור שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד: ו יצריך להפסיק בין אלילים ובן וה' שמים עשה: ז יצריך לכוין בפסוק פותח את ידך ואם לא כיון צריך לחזור ולאומרו פעם אחרת: הגה ואומרים פסוק ואנחנו נברך יה אחר תהלה לדוד (טור וכל בו

כף החיים

סידור ב"ע אות ט'. ר"ז סי' קכ"ד אות ח'. וכ"כ ח"א כלל ך' אות ג'. קיצור ש"ע סי' י"ד אות א'. וה"ה אמן של על ישראל ויהא שלמא ועושה שלום לא יענה כמש"ל אות יו"ד:

כג) **הקורא** ק"ש ושמע קול רעמים כתב המ"א סי' ס"ו סקי"ב דיפסיק ויברך. וכ"כ ח"א באות הנז"ל. ר"ז שם אות ד'. אבל הרב בכור שור דק"ט ע"א חלק על המ"א בטוב טעם ודעת יעו"ש. והביאו המחב"ר שם אות ג'. סידור ב"ע אות יו"ד. וכתב דה"ה בפסוקי דזמרה אין להפסיק לברך ברכת רעמים ועיין לקמן סי' ס"ו אות ע"ז:

כד) **מב"ש** לא יפסיק אפי' לקרות פסוק שמע ישראל עם הציבור אלא יאמר התיבות שאומר בשעה שהציבור אומרים פסוק שמע ישראל בניגון הציבור שיהא נראה כאלו קורא עמהם. ש"ע סי' ס"ה סעי' ב'. ודלא כב"ח וט"ז. קש"ג סי' ז' אות ל"ב סידור ב"ע אות י"א וכתב וכן עיקר. ועיין בדברינו לקמן סי' ס"ה אות ו':

כה) **כהן** שקראוהו לעלות לתורה ולכ"ע עולה וקורא ונושא כפיו. סידור הרב יעב"ץ ז"ל. קש"ג סי' ז' או' ל"ד. סידור ב"ע או' י"ד ואות י"ז:

כו) **ולקרותו** לכתחלה לעלות לס"ת כשהוא בפסוקי דזמרה כתב המ"א בסי' קל"ה סקי"ו אפשר דשרי. והביאו סידור ב"ע אות ט"ו. וכתב וז"ל ולי נראה דה"ס הוא כה ואין כהן אחר בביה"כ מבלעדו מותר לקרותו לכהן לס"ת אפי' לכתחלה. וכן אם הוא לוי. אבל אם הוא ישראל יש להחמיר שלא לקרותו לכתחלה עכ"ל. וכ"כ פרמ"ג בא"א סי' קל"ה אות ו'. ירא' באין כהן אחר מיירי. וכ"כ שערי אפרים שער א' אות א'. וכתב שם וטוב שלא יפסיק באמצע פסוק או ענין ממש יעו"ש:

כז) **ואע"ג** שעולה לס"ת מ"מ ישתוק ולא יקרא עם החזן כלל וכ"ש שלא יפסיק לומר לחזן שיאמר מי שבירך וכמ"ש מ"א בסי' ס"ו סק"ח לענין ק"ש וה"ה בפסוקי דזמרה. וכ"כ ב"ע אות י"ז. ודלא כמ"ש שם השע"א שיקרא עם הקורא בלחש. ועיין לקמן סי' ס"ו אות כ"ד:

כח) **אם** הולך לנקביו תוך פסוקי דזמרה וחזר יטול ידיו ואין לברך אשר יצר עד אחר ישתבח כיון שיש שהות דיכול לברך עד אלי שעה כמש"ל סי' ז' אות ז' ואות ח'. ועיין ח"א כלל ך' אות ג' ובסי' ג"ן סעי' ג' ובדברינו לשם בס"ד אות ז'.

כט) **סעי'** ה'. בין המזמורים האלו וכו' וה"ה נמי באמצע ב"ש דשואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד דלא עדיף מק"ש וברכותיה כמש"ל ריש סי' ס"ו. מט"י אות א' יעו"ש, והיינו בפניס חדשות אם לא ישאל יבא לידי שנאה. ובבה"כ שאין אנו שואלין בשלום חלילה להשיב ולשאול אפי' בד"ת לא בין הפרקים ולא בברכותיה ולא בפסוקי דזמרה. כך מצאתי בהגהות מרדכי שנדפס בקראקא. כנה"ג בהגה"ט סי' ס"ו. מ"א שם סק"א. א"ר שם אות ב'. סו"ב שם אות ב' מ"א כלל ך' אות ו' סידור ב"ע אות ז' ועוד עיין לקמן בדברינו לסי' ס"ו אות ג' בס"ד:

ל) **סעי'** ו'. צריך להפסיק בין אלילים וכו' גם בין כי לכל יש פסיק ולכן הכף דגושה. ובין העמים לאלילים. ובין שמים לעשה צריך ג"כ להפסיק שלא תבלע המ"ס. של"ה. מ"א סק"ה. י"א בהגה"ט. וכן צריך להתיז כי לעולם חסדו דלא יהיה נראה כאומר כלעולם חסדו. וכן צריך להתיז סמך כל חסדו שלא יראה כאומר חזדו בזיין. שכנה"ג בהגב"י סי' ך' אות א'. י"א שם ע"ז הסי':

לא) **סעי'** ז'. צריך לכוין בפסוק פותח את ידיך וכו' בטור כתב וצריך לכוין בתהלה לדוד דא"ר אלעזר כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג"פ מובטח לו שהוא בן עוה"ב, ויותר יכוין בפסוק פותח את ידיך שעיקר מה שקבעוהו לומר בכל יום הוא בשביל אותו פסוק שמזכיר בו שבחו של הקב"ה במשגיח על בריותיו ומפרנסן עכ"ל. והא דכתב הטור שעיקר מה שקבעוהו וכו' מפני שבגמרא ברכות דף ד' ע"ב נתנה טעם אחר ג"כ משום דאתיא בא"ף בי"ת. וכתב ה"ר יונה בפרק אין עומדין דכיון דעיקר אמירתו הוא מפני זה הפסוק אומרים הגאונים שצריך לכוין באמירתו ואם לא כיון צריך לחזור ולאמרו פעם אחרת. ונראה שאעפ"י שלא כיון בכולו כיון שכיון בפסוק פותח את ידיך סגי. וכתוב בס' אוכל מועד האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב פי' שמלוה זו מכרעת אבל משום מלוה זו בלבד אינו בן העוה"ב עכ"ל ב"י. ועיין מ"א סי' א' סק"ז שכתב בשם הבחיי פי' לו דמ"ש כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב אין די באמירה אלא בביאור הפרשה ויכיר נפלאות ה'. וכתב שם המחה"ש דהכונה שע"י האמירה בכונת הלב יכיר קצת מחסדי הבורא וקצת מגדולתו ועי"ז יהיה חרד על דבר ה' וישמור עצמו מן החטא. ואם עון בידו ירחיקהו וישוב בתשובה שלימה ועי"ז יזכה לעוה"ב.

לב) **שם** ואם לא כיון צריך לחזור ולאומרו וכו'. ואע"ג דהאידנא אין חוזרים בשביל חסרון כוונה כמ"ש בסי' ק"א הכא דאינו אלא פסוק א' חוזר דיכול לכוין. מ"א סק"ו. סו"ב אות ה. ר"ז אות ח'. ועוד נראה דהתם הוא הטעם דשמא גם בחזרה לא יכוין וה"ל פ"ב ברכה לבטלה משא"כ הכא. סו"ב שם. פרמ"ג א"א אות ו' (ומ"ש פתחי עונים אות י"ב בשם א"א במחכ"ת היא שגיאה

נו) וכופלין פסוק כל הנשמה תהלל יה לפי שהוא סוף פסוקי דזמרה (טור) וכן פסוק ה' ימלוך לעולם ועד (אבודרהם) כשמגיע לואתה ה' אלהינו מודים אנחנו לך או לפסוק וכל קומה לפניך תשתחוה אין לשחות ולהשתחוות שם כדלקמן סי' קי"ג (הר"י ס"פ אין עומדין ור' ירוחם נתיב א') ונהגו לעמוד

כף החיים

שגיאה כאשר יראה המעיין ודו"ק) וכן כתב הברכ"י אות ה' דמשמע מדברי מרן ז"ל דדוקא פסוק פותח את ידיך צריך לחזור ולאומרו וכו' וכן מוכח מדברי רבינו יונה וכן עיקר ודלא כהרב הלבוש שכתב דיחזור כל המזמור עכ"ד. וכ"כ בספרו קש"ג סי' ז' אות מ"ב. ש"ך דס"ט ע"ב. סידור בי"ע אות ג':

לג) **שם** צריך לחזור ולאומרו וכו' הרב ברכת הזבח בספר תפארת שמואל דף מ"ב כתב דלהכי תיקנו לאומרו ג"פ דהי אפשר שלא יכוין פעם אחת כדי שיזכה לעוה"ב. וכ"כ בא"ח דכ"א ע"א, ברכ"י שם. ובשיו"ב אות ג כתב וז"ל תהלה לדוד פעם **אחת** צריך לאומרו אלא דחכמים אחרונים התקינו לאומרו בפסוקי דזמרה ובסדרא ובמנחה שמא יפשעו בפעם או בשתים ותשאר אחת בידם מפני שאינו חייב לומר ג"פ וראיה שבת דאין בה סדרא ואין בה תהלה לדוד אלא ב' פעמים ואף בקדושה דסדרא בשתי ישיבות אומרים תהלה לדוד בבית רבינו שבבבל אין אומרים וסומכין לומר שבת תוכיח שאין אומרים אלא ב"פ, סדר רב עמרם גאון ז"ל. והאידנא כ"ע אמרי ליה ג"פ גם בשבת עכ"ל. ועיין מאמר אות ד' שכתב דגרסתם בגמרא לא היה ג"פ ביום כ"א כל האומר תהלה לדוד בכל יום וכו' יעו"ש. וא"כ לפ"ז מי ששכח ולא כיון בפסוק פותח א"י שבתהלה לדוד שאומרים אחר ב"ש ולא נזכר עד אחר שאמר אחריו פסוקים אחר ס א"ל לחזור לאומרו כיון שיש לו תשלומין לכוין בתהלה לדוד שאומרים אחר העמידה ולמה ליה להפסיק ולאומרו במקומות אחרים אשר אינם מקומו אבל אם שכח לכוין בפסוק פותח את ידיך אשר אחר העמידה יחזור לאומרו בכל מקום שנזכר כי שם לא יש דין הפסק:

לד) **שם** ואם לא כיון צריך לחזור וכו'. ועיקר הכוונה הוא שיבין פי' המילות שהקב"ה משגיח על בריותיו ומפרנסן כמש"ל באות ג'. וכן כל מקום שנזכר כוונה בדברי הפשטנים הוא פי' המילות שיבין מה שהוא אומר כמ"ש ח"א כלל י"ח אות ב'. אבל לא שמות וכוונות כי אין אתנו יודע בזאת ואפילו הלומדים בכתבי האר"י ז"ל לא יעשו זאת כי אפשר יקלקלו בנטיעות אם לא עד אשר ילמדו מפי סופרים וספרים וכולי האי ואולי אם יבינו הענין ושב וא"ת עדיף אכן יזהרו מאד בפי' המלות ולא יחסרו תיבות ואותיות ובפרט בשעת אזכרת השמות כי ה' יראה ללבבות. ומיהו בפסוק פותח את ידיך יש לכוין כוונה פשטית סר"ת של יפותח יאת ידיך פא"י ס"ת חת"ך ומשביע גי' חת"ך. ועיין בשער הכוונות. ולמודעי אני צריך הלומדים בכתבי האר"י ז"ל ומכוונים בסידור הרש"ש ז"ל כוונות הברכות והתפלות שקודם כל יזהרו לכוין בפי' המילות ואזכרת השמות ע"פ הפשט וגם בהברת המילות שלא יחסר מהם שום אות ואח"כ תבא עליהם הכוונה וצריך ליזהר בזה הרבה מאוד וגם לפנות לבם מכל מחשבה בעת התפלה שאם ככה לא יעשו אפשר שח"ו טורפים להם תפלתם לפניהם ואומרים עליהם לאמר איך עד הפשט לא הגיעו ועושים להם כוונים ר"ל והאי יתן אל לבו:

לה) **שם** הגהה. ואומרים פסוק ואנחנו נברך יה וכו' והטעם כתב הטור בשם רב עמרם כדי לשלשולי הללויה בתר הללויה. דכולהו פרשיות עד כל הנשמה תהלל יה אתחלתא ס"פ פרקא הללויה. ור"פ פרקא הללויה. דהללויה דבתר תהלת ה' ידבר פי ריש פרקא הוא. משו"ה מוסיפין ואנחנו נברך יה עכ"ל. והב"ח ע"ז סק"ג. וב"י בשם הכלבו כתב הטעם לפי שאחז"ל כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב לפיכך אחר שאמרנו תהלה לדוד אנו אומרים ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם כלומר שמכה לאומרו לעוה"ב יעו"ש. ונ"מ בין הטעמים דלטעם ר"ע א"צ לאומרו כ"א בתהלה לדוד שבסוף ברכת ב"ש אבל אחר העמידה ובמנחה א"צ לאומרו כיון דלא שייך טעם כדי לשלשל הללויה וכו' אבל לטעם שכתב הכלבו צריך לאומרו בכל הג"פ ביום שאומרים תהלה לדוד וכן המנהג כמ"ש הכלבו. מ"א סק"ז ומחה"ש. וכן כתב מהרח"ו ז"ל בשער הכוו' דף י"ח ע"ב שהאר"י ז"ל היה נוהג לאומרו בכל פעם מג' זמנים הנז':

לו) **כתוב** בחשבון למסרים סי' רכ"ו. באשרי לא יש ו' בה' וק' חק נ' ניהנם כל האומרו ג"פ בכל יום אינו רואה פני גיהנם עכ"ל. ברכ"י בשיו"ב אות ב' וז"ל דבכל פסוקי תהלה לדוד יש וא"ו מתחיל באמצע פסוק. חוץ מפסוק אות ח' ואות ק' שלא יש וא"ו באמצע פסוק וכמ"ש השיו"ב שם בשם מהר"ר מרדכי כיע"ש:

לז) **שם** בהגה. וכופלין פסוק כל הנשמה וכו' וכן פסוק ה' ימלוך לעולם ועד. וגם יאמר אותו פעם ג' בלשון תרגום ה' מלכותיה קאים וכו' וגם יאמר כי בא סוס פרעה וכו' ובני ישראל הלכו וכו' כי לה' המלוכה וכו' ועלו מושיעים וכו' והיה ה' למלך על כל וכו' ישתבח שמך ולא יאמר פסוק שמע ישראל וכו' קודם ישתבח. שער הכוונות דל"א ע"ב והב"ד לעיל סי' מ"ח יעו"ש. וכ"כ האחרונים:

לח) **יזהר** לומר מי כמוך נאדר בקדש בקף דגושה שאם לא כן נמצא מחרף כאומר ה' מיכה ומיכה הוא האיש שגנב פסל ועשה המגל שנאמר ועבד בים צרה ואין להקשות מפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שהוא רפוי שזה לא נאמר על הים ואין להזכיר עליו מיכה' וכן יקרא ידמו כאבן בכף דגושה שלא יהא נראה כאומר ידמיך אבן וכן עם זו גאלת בגימ"ל דגושה שאם יהיה רפויה נראה כאומר לשון מגואל ונמצא מחרף ב"מ. ב"י בשם א"ח. מ"א סק"ז, א"ר אות ד', וכ"כ האחרונים. וכן

כשאומרים ברוך שאמר ויברך דוד וישתבח: ח א"א הזמירות במרוצה כי אם בנחת: ט מזמור לתודה יש לאומרה בנגינה שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה: הגה וא"א מזמור לתודה בשבת וי"ט (טור) או בימי פסח שאין תודה קריבה בהם משום חמץ ולא בערב פסח וע"ל סי' תל"ט ולא בערב יום כיפור וע"ל סי' תר"ד וכן נהגו במדינות אלו. (מנהגים):

דין

באר הגולה
ח ס' א"ח בשם ר' יונה.
ט שם

כף החיים

כי נאה דגושים. מטה משה דיני הכנסת ב"ה סי' כ"ו שכנה"ג בהגב"י אות י"ב, ש"ץ דף ע' ע"ג:

טל) **מ"ב** שצריך להפסיק מעט בין המים ובין אדירים. כי טעם מפסק תחת המים וסוף פסוק תחת באדירים כי תיבת אדירים לא קאי על המים אלא על המצריים כמ"ש במנחות דנ"ג ע"א יבא אדיר זה הקב"ה דכתיב אדיר במרום ה'. ויפרע לאדירים אלו ישראל דכתיב ואדירי כל חפצי בם. מאדירים אלו מצרים דכתיב צללו כעופרת במים אדירים. באדירים אלו המים דכתיב אדירים משברי ים עכ"ל. הרי מבואר דאדירים דקרא קאי על מצרים. וז"ש במדרש צללו אדירים כעופרת במים. סו"ב אות ד'. ש"ץ דף פ' ע"ג:

מ) **שירת** הים צ"ל בכוונה גדולה. וז"ל הזוהר בשלח כל ב"נ דאמר שירתא דא בכל יומא ומכוין בה זכי למימרה לעלמא דאתי ולשבחא ביומי דמלכא משיחא בחדוותא דקב"ה דהא איה בה עלמא דעבר ועלמא דאתי ויומא דמלכא משיחא. ותלי עליה כל אינון תושבחן אחרנין דקאמרי עלאי ותתאי. לאמר בהאי זימנא. לאמר בארעא קדישא דשארו ישראל. לאמר בגלותא. לאמר בפורקנא דילהון דישראל. לאמר בעלמא דאתי ע"כ. פר"ח סי' נ"א אות א'. כו"ב אות ד'. וכ"כ ש"ץ דף ע' ע"א. צפורן שמיר סי' ב' אות כ"ד:

מא) **עוד** כתב שם הסו"ב בשם המדרש שמי שאומר אותה בכל יום בשמחה רבה ובדקדוק התיבות ובטעמים ומכוין כאילו הוא בעצמו יוצא ממצרים ועובר הים והקב"ה מילו מוחלין לו עונותיו. וז"ש ויאמרו לאמר ר"ל שצונו לאמר אותה בכל יום יעו"ש עכ"ל. וכ"כ צפורן שמיר שם:

מב) **שם** בהגה. ונהגו לעמוד כשאומרים ברוך שאמר ויברך דוד וישתבח. ואפילו המתפלל ביחיד צריך לעמוד בשעת אמירת ב"ש. ב"ח סי' נ"ג, שכנה"ג בהגה"ט, בזה הסי' אות א'. מ"א בזה הסי' אות א'. וכן מוכח ממש"ל אות א' יעו"ש. אבל באמירת ישתבח א"צ היחיד לעמוד. ומה שהש"ץ עומד באמירת ישתבח הוא כדי לומר קדיש אחריו. ב"ח שם. שכנה"ג שם. והביאו מ"א סי' נ"ג סק"א וכן משמע מדברי האר"י ז"ל שלא זכר שצריך לעמוד באמירת ישתבח. וכ"כ החס"ל בסי' נ"ג אות א' דהצבור אין להם לעמוד בו שהוא מיושב. וכ"כ עיקרי הד"ט בא"ח סי' ד' אות פ"ו בשם אהל יעקב סי' ע"ג. וכ"מ מדברי מרן ז"ל בש"ע סי' נ"ג סעי' א'. וכ"כ הט"ז שם בסק"א דכן כוונת הטור וש"ע יעו"ש. וכ"כ עו"ת שם אות א'. וכ"כ יפה ללב שם אות א'. וכתב שכן מנהג באזמיר יפ"א יעו"ש. וכן המנהג פשוט בינינו שאין עומדים באמירת ישתבח. ועיין עוד לקמן סי' נ"ג אות א':

מג) **שם** בהגה. ונהגו לעמוד כשאומרים ב"ש ויברך דוד וכו' וכ"כ האר"י ז"ל בשער הכוונות בענין תפלת השחר די"ח ע"ג וז"ל צריך לקום מעומד מן ויברך דויד וכו' עד אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם וכו' ועד בכלל להיות כי שם אהיה רמוז בר"ת אתה הוא ה' האלהים וכו' וכל אהיה הוא בכתר ולכן צריך לקום מעומד עד סוף ארבעה תיבות הנז' בלבד עכ"ל. פרע"ח שער הזמירות פ"ו. מ"א סק"ט. יד אהרן בהגה"ט א"ר אות ט' ש"ץ דף ס"ט ע"ד. קש"ג סי' ז' אות מ"ג. סידור בי"ע אות א'. וכ"כ לעיל סי' ת"ח בשם האר"י ז"ל יעו"ש:

מד) **לכשיגיע** ואתה מושל בכל יתן ב' פרוטות ליד הגבאי ביחד, ואח"כ יתן עוד ביד הגבאי פרוטה שלישית שער הכוו' שם, פרע"ח שם. ש"ץ דף ע' ע"א. קש"ג שם. בי"ע שם. ועיין לקמן בש"ע סוף סי' צ"ב וביו"ד סי' רמ"ט סעי' יו"ד. ויש נוהגין ליתן פרוטה לצדקה קודם שנכנסין לביה"כ כדי לקיים הפסוק כפשוטו ואני בצדק אחזה פניך דהיינו בבה"כ שהשכינה שם. ובכל עת שנותן צדקה יהיה מעומד כמבואר בש' הכוו' שם ופרע"ח שם. ויש נוהגין ליתן ג' פרוטות קודם שנכנס לבה"כ בין בשחרית בין במנחה ועושין הכוונה הנז' שנותן ב' פרוטות ואח"כ פרוטה א' ועיין בש' הכוו' דרוש ב' דתפלת המנחה דנ"ב ע"א שכתב גם קודם תפלת המנחה היה נוהג האר"י ז"ל ליתן ג' פרוטות לצדקה יעו"ש, ואם רצונך לידע הכוונה של הצדקה עיין בש' הכוונות שם ופרע"ח שם ושער המצות ושער הפסוקים פ' ראה ושער רוה"ק דף מ"א ע"ב יחוד ד':

מה) **צריך** לכוין מי שנותן צדקה כדי ליחד שם הויה בזה האופן, כי הפרוטה שנותן לעני היא בסוד י' של הויה. וחמש אצבעות הנותן הרי ה' של הויה. וקנה ידו סוד הוא"ו של הויה. וחמש אצבעות העני של מקבל הרי ה' אחרונה של הויה. שער הפסוקים שם. מורה באצבע סי' א' אות י"ב. ואם אינו מוצא עני או גבאי קודם שנכנס לביה"כ או בשעת אמירת ואתה מושל בכל כדי לעשות היחוד הנז' יכון שידו השמאלית היא תהיה תחת הגבאי ויתן הצדקה מידו הימנית לידו השמאלית ויעשה היחוד הנז' ושמעתי שכך היו עושין אנשי מעשה. וכן מי שאין לו פרוטות כדי ליתן לצדקה ואין יכולת בידו ליתן איסרין לא ימנע בשביל זה מליתן אלא יתפוש האיסר בידו הימנית ויאמר הריני נותן ב' פרוטות מאיסר זו לצדקה ויתן האיסר לידו השמאלית ויעשה היחוד הנז' ואח"כ יחזור ויקח האיסר בידו הימנית ויאמר הריני נותן פרוטה מאיסר זו לצדקה ויתן האיסר לידו השמאלית ויעשה יחוד הנז' ואם הוא בויברך דוד שאינו יכול להפסיק יאמר זה במחשבה לבד שתחלה יכוין לתת ב' פרוטות מאיסר זה לצדקה ויניח האיסר ביד שמאל ויכוין ליחוד הנז' ואח"כ יחזור ויקח האיסר בידו הימנית ויכוין שנותן עוד מאיסר זה פרוטה אחת לצדקה ונותן ליד שמאל. ויכוין ג"כ ליחוד הנז' וכן יעשה יום או יומים כמנין הפרוטות שיש באיסר ואח"כ יתן האיסר לעני ועיין עוד מזה לקמן סי' קל"ב סוף אות ו':

מו) **סעי'** ח' אין אומרים הזמירות במרוצה וכו' יתעורר

מאד

נב דין מי ששהה לבוא לבהכ"נ עד ישתבח. ובו סעיף אחד:

א אאם בא לבהכ"נ ומצא צבור בסוף פסוקי דזמרה אומר ברוך שאמר עד מהולל בתשבחות ואח"כ תהלה לדוד עד מעתה ועד עולם הללויה. ואח"כ הללו את יי' מן השמים עד לבני ישראל עם קרובו הללויה. ואח"כ הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה: הגה ואם יש לו שהות יותר יאמר הודו לה' קראו עד והוא רחום וידלג עד והוא רחום שקודם אשרי כי בנתיים אינו רק פסוקים מלוקטים (הגהות מיימוני פ"ז מה' תפלה). ואח"כ ישתבח ואח"כ יוצר וק"ש וברכותיה ויתפלל

עם

באר הגולה
א הגה' מיי' בשם ספר התרו' ב טור בשם ר' נטרונאי.

כף החיים

מאד בירא"ה ואהבה והכנעה ושמחה לומר כל הזמירות ובפרט ה' מלך ויזהר שלא לבלוע התיבות או האותיות ובפרט האזכרות וידע נאמנה כי בכל אות ואות יש סודות נוראות לאין ודי לנו לפ"ר בנגע כי לא אחנו יודע עד מה בסדר עליית העולמות והיחוד העליון ע"פ מדותיו והכסנו כלימתנו ולפחות נזהר לומר התיבות במספרם כמשפט ולהבין פשטן ביראה ה' ולידע דרך כלל כי הכל סודות עמוקים ולצורך היחוד, לפורן שמיר סי' ב' אות ט"ב. ועיין מש"ל סי' ה' אות א"ב וסי' מ"ח אות א' בד"ה ודע הקדמה וכו' ועוד עיין שער הכוו' בענין התפ"ה דף י"ח ופרע"ח שער הזמירות;

מז) **אותם** שקוראים פסוקי דזמרה בקול רם ונעים זמר ואינם יודעים הפסוקים ואומרים בטעות תפלתם וזמירתם מתקבל כריח נחוח. גם הקב"ה שמח עליו ועל זה נאמר ודגלו עלי אהבה. ס"ח סי' י"ח, כנה"ג בהגב"י. סידור בי"ע אות כ"ג. ועיין מש"ל סי' מ"ע אות ט':

מח) **הע'** ע' מזמור לתודה וכו' כתב יד אהרן סי' א' בהגה"ע בשם מהרי"י הרוג ז"ל דיש לומר מזמור לתודה מעומד. אמנם מולה"ר"ו ז"ל כתב בשער הכוונות בשם האר"י ז"ל דיאמר מזמור לתודה מיושב יעו"ש. והב"ד לעיל סי' מ"ח אות א' בד"ה ברוך שאמר וכו'. וכ"כ ש"ץ דס"ח ע"ב קש"ג סי' ז' אות ל"ח. שע"ת אות ט', כף החיים סי' י"ב אות ח"י ודלא כמ"ש סידור בי"ע אות ג' דטוב ונכון לאומרו מעומד דכיון דהסכמת האר"י ז"ל לאומרו מיושב לא לא יש עוד טוב ונכון לאומרו מעומד אלא מיושב:

מט) **שם** הגהה. ואין אומרים מזמור לתודה בשבת ויו"ט. אלא אומרים אחר ב"ש מזמור שיר ליום השבת ומזמור ה' מלך גאות לבש וכו' וביו"ט מתחילין טוב להודות לה' וכו' ואחר ה' מלך גאות לבש וכו' אומרים פסוקים של יהי כבוד ה' וכו'. ב"י בשם א"ח. מיהו הפר"ח אות ט' כתב מאן דמתחיל ממזמור שיר ליום השבת ביו"ט לא משתבש ושפיר קעביד עכ"ד. והטעם נ"ל משום דגם היו"ט נקרא שבת כמ"ש בפ' אמור וספרתם לכם ממחרת השבת וכו' וכן ביום הראשון שבתון וכו' וכן ר"ה יקרא שבת כמ"ש באחד לחדש יהיה לכם שבתון וכו' וכן יוה"כ נקרא שבת כמ"ש שבת שבתון הוא לכם ועניתם וכו' אח"כ ראיתי בל"ח פ' אין עומדין אות ס"ז שכ"כ בשם המגיה על המנהגים אלא שהוא כתב ע"א שאעפ"י שהמזמור הזה נתקן ליום השבת כמ"ש בסוף מסכת תמיד מ"מ יש לומר גם פסוק מזמור וכו' ביו"ט וכמו שאומר טוב להודות דסדר שבחות וזמירות הוא אומר יעו"ש. והב"ד שכנה"ג בהגב"י אות י"ד וכתב שכן נוהגין בקוסטנדינ"א לומר גם פסוק מזמור שיר ביו"ט מטעמים הנז' יעו"ש. וכ"כ עו"ת אות ב' א"ר אות י"ב. ש"ץ דס"ח ע"ג דו"ח אות ג' וכן מנהג בית אל יכב"ץ כמ"ש רב האג"ן בהקדמת ס' דב"ש והב"ד כף החיים סי' י"ב אות ך' ועוד עיין לקמן סי' תפ"ח או' ב'

ן) **שם** בהגהה, ואין אומרים מזמור לתודה בשבת ויו"ט. וכן המנהג בספרד זולת ביו"ט של ראש השנה. והטעם מפני שכתוב בו הריעו לה' כל הארץ. ויש מקומות שנהגו ג"כ לאומרו ביוה"כ מזה הטעם עצמו. כנה"ג בהגה"ט. מ"א סק"י. ש"ץ דס"ח ע"ב. ומנהג בית אל יכב"ץ שאין להוסיף לומר שום מזמור או פיוט בר"ה ויוה"כ לא בזמירות ולא בחזרה של תפלת י"ח אלא אומרים הזמירות של שבת דוקא שהם השמים מספרים וכו' רננו צדיקים וכו' עד ברוך שאמר ואח"כ ב"ש ומזמור שיר ליום השבת וה' מלך וכו' יהי כבוד וכו' הללויה וזולר ותפלת י"ח. וכן ביו"ט אין אומרים מזמור השייך לאותו יום בתוך המזמורים של קודם ב"ש. ועיין שכנה"ג בהגה"ט אות ג':

נא) **שם** בהגהה. וא"א מזמור לתודה בשבת ויו"ט או בימי פסח שאין תודה קריבה בהם משום חמץ וכו' ואינו טעם של עיקר. טור סי' רפ"א, וכתב ב"י שם משום דמזמור זה אין אנו אומרים אותו לשם קרבן תודה אלא בשם הודאה עכ"ד. ועיין שכנה"ג בהגב"י אות ח' ובאות ט' שכתב דמנהגינו לאומרו בע"פ ובחוה"מ דפסח עכ"ד. וכ"כ הפר"ח בסי' תכ"ט אות ב' דבאלו המקומות נהגו לאומרו והב"ד הש"ץ דס"ח ע"ב. וכ"ל בכלי פסח סי' תכ"ט. וכן מנהג בית אל יכב"ץ לאומרו בע"פ ובחוה"מ"פ ובחוה"מ דסוכות כמ"ש רב האג"ן בהקדמת ס' דב"ש והב"ד כף החיים להרח"פ סי' י"ב אות י"ט:

נב) **שם** בהגהה ולא בערב יוה"כ וכו' וכן כתב רש"ל בתשו' סי' ס"ד, אמנם הכנה"ג בהגה"ט כתב דמנהגינו לאומרו. וכ"כ הפר"ח בסי' תר"ד או' ב' דהמנהג לאומרו. וכ"כ הש"ץ דס"ח ע"ב. כף החיים שם:

נג) **יש** אומרים שאין אומרים מזמור לתודה בע"ב ומצות גדול הוא בעיני. רש"ל בתשו' סי' ס"ד. וכתב עליו הטו"ח אות ב' דדבריו נכונים יעו"ש. וכ"כ הכנה"ג דמנהגינו לאומרו. ש"ץ שם ע"ג. כף החיים שם:

נד) **בקהלא** קדישא דבירושלם דמתנהגים ע"פ דברי רבינו האר"י ז"ל נוהגים לומר שירת הים אפילו בט"ב לא כמו שנתפשט המנהג לומר שירת האזינו. חס"ל אות י"ח:

א) **אם** בא לבהכ"נ ומצא ציבור בסוף פסוקי דזמרא וכו' ופשוט דכ"ז הוא אינו אלא במקומות שאין מתפללים בציבור אלא תפלה אחת בלבד. אבל במקומות שמתפללים בצבור אחת ושתים וכו' צריך לילך להתפלל עם הצבור כדי שלא לספק הסדר שתיקנו חז"ל. וכ"כ הש"ץ דס"ח סוף ע"ד. פתה"ד אות א';

ודע

עם הצבור: ג ואם אין שהות כ"כ ידלג גם מזמור הללו את ה' מן השמים: הגה אם עוד שהות לא יאמר רק ברוך שאמר ותהלה לדוד וישתבח (הרא"ש והר"י פרק אין עומדין): ג ואם כבר התחילו הצבור יוצר ואין שהות לומר פסוקי דזמרה אפי' בדילוג יקרא ק"ש וברכותיה עם הצבור ויתפלל עמהם ואח"כ יקרא כל פסוקי דזמרה בלא ברכה שלפניהם ולא של אחריהם: הגה ומכל מקום יאמר כל הברכות שמחויב לברך בבקר (כל בו וב"י בשם מהרי"א כמו שנתבאר סימן מ"ו ומ"ז):

באר הגולה
ג טור בשם ר' יונה בשם רבותיו.
א טור והגהות מיי' פ"ז מה"ת והכל בו סי' כ"ז
ב מהרי"ן תנ"ב ומהרי"א.

נג דין הראוי לירד לפני התיבה. ובו כ"ו סעיפים:

א א אומר ש"ץ ישתבח מעומד: ב באין לומר ישתבח אא"כ אמר ברוך שאמר וקצת פסוקי דזמרה:

אין

כף החיים

ב) **ודע** דבכל סדר התפלה שתיקנו חז"ל יש בהם סודות נעלמים ודברים נפלאים כמ"ש בשער הכוונות ועיין מש"ל סי' כ"ה אות כ"ז וסי' מ"ח אות א' בד"ה ודע הקדמה וכו' וע"כ צריך ליזהר מאד לומר כל סדר התפלה על הסדר ולא יחסר מהם שום דבר. וכן הזהיר המגיד למרן ז"ל לבא לביהכ"נ בהשכמה כדי שיוכל להתפלל כסדר ולא בדילוג. כי העושה כן מקצץ הצינורות. והב"ד א"ר אות כ'. ט"ז אות א' באה"ט סק"א. וכתב שם השו"ג שראה הרבה גדולי ישראל שאף שמאחרין לפעמים לבא לבהכ"נ מתפללין כסדר ולא בדילוג. וכ"כ הבאה"ט שם. יפה ללב אות א'. ועיין פתה"ד שם שהאריך בזה והביא כמה פוסקים שס"ל הכי שאין לדלג יעו"ש וכך דעתי ההדיוט נוטה וע"כ לא האריכתי בזה. ועיין רב פעלים ח"ב סי' ד' מ"ש לקצר ואין דעתי נוחה בזה כידוע ליודעי ח"ן וא"צ להאריך. ועיין מש"ל סי' כ"ה אות ל"ה שצריך לדקדק בכל מעשה המצות שיהיו כסדרן וכמשפטן אעפ"י כי אין אתנו יודע רמזיהם וסודותיהם:

ג) **שם** הגהה. ואם יש לו שהות יותר יאמר הודו לה' קראו וכו' וזהו למנהג האשכנזים שאומרים הודו לה' קראו וכו' אחר ב"ש כמ"ש הטור אבל אנו אומרים אותו קודם ב"ש כמש"ל סי' נ' אות ז' יעו"ש:

ד) **שם** הגה"ה. אם עוד אין שהות לא יאמר רק ב"ש ותהלה לדוד וישתבח. והטעם כתב ב"י בשם הר"י והרא"ש כיון שעיקר התקנה נראה שלא תיקנו אלא מפני זה המזמור די לו בזה המזמור כדי שיאמר ק"ש ויתפלל עם הצבור עכ"ל. אמנם בסידור הרש"ש ז"ל כתב לכוין לכוונות ז' היכלות דיצירה בה' הללויה אשר אחר תהלה לדוד וסוף כדי להעלות הרוחין אשר שם אל הבריאה כמ"ש בשער הכוו' דרוש א"ב דתפלת השחר ופע"ח שער התפלה פ"ה ופ"ו. ועיין ע"ח שער מ"ו פ"ב. ולפ"ז כולם צריכין:

ה) **שם** הגה"ה. ומ"מ יאמר כל הברכות וכו' פי' לאחר התפלה. מ"ז סק"א. ומסתברא לי שכל הברכות יכול לברך חוץ מברכת המחזיר נשמות שכבר יצא בברכת מחיה מתים. פר"ח. יד אהרן בהגב"י. ח"א כלל ח' אות ח'. ש"ץ דמ"ו ע"ב. קש"ג סי' ה' אות י"ד. סידור בי"ע בדיני ברכות אות ב'. חס"ל סי' מ"ו אות ז'. קיצור ש"ע סי' ז' אות ו'. בן א"ח פ' וישב אות י"ב. ועיין מאמ"ר אות ד' ושע"ת סי' ו' אות ז' שפקפקו קצת בזה וע"כ לכתחלה צריך ליזהר לברך אותם קודם תפלה ובפרט שכן הוא הסדר לפי דברי המקו' כמש"ל סי' מ"ו אות ט' ובדיעבד אם לא בירך אותם קודם תפלה יברך אותם אח"כ חוץ מברכת המחזיר נשמות כדברי הפוס' הנז'. וגם חוץ מברכת התורה שכבר נפטר בברכת אהבת עולם כמש"ל סי' מ"ז אות ט"ו יעו"ש. וכ"כ החס"ל שם. קיצור ש"ע שם. בן א"ח שם. ועיין מש"ל סי' מ"ז אות מ"ו. ולקמן סי' ע"א אות ד':

א) **סעי'** א' אומר ש"ץ ישתבח מעומד. כדי שיסמוך לו הקדיש מיד. ב"י. ב"ח. מ"ז סק"א. מ"א סק"א. אבל היחיד א"צ לעמוד באמירת ישתבח כמש"ל סי' נ"א אות מ"ב. ומ"ש המ"א דבסוף סי' נ"א משמע דצריך לעמוד כתב הא"ר אות א' צ"ל דהתם ממנהגא והכא מדינא יעו"ש. והביאו פרמ"ג במש"ז אות א' וכבר כתבנו לעיל דהמנהג פשוט בינינו שאין היחיד עומד באמירת ישתבח יעו"ש:

ב) **כתב** מ"א בריש הסי' בשם השל"ה דכל השבחים שבישתבח מן שיר ושבחה וכו' עד מעתה יאמר בנשימה אחת. אמנם בזוהר פ' תרומה דקל"ב ע"א לא משמע כן אלא דהאיסור הוא אם מפסיק בדיבור ואינם אלא י"ג שבחים מן שיר ושבחה וכו' עד ומלכות כאשר יעו"ש. וכ"כ הש"ץ דף ע' ע"ד. וכן האר"י ז"ל לא זכר זה בשער הכוו' שיהיה בנשימה אחת כאשר הבאנו לשונו לעיל סי' נ"א יעו"ש. וכ"כ החיד"א בקש"ג סי' ז' אות מ"ז בשם סידור הרב יעב"ץ דלא יאמרם בנשימה אחת כי צ"ל בנעימה כמסדר שבחו של מלך עכ"ל. וכ"כ סידור בי"ע אות י"ג. שע"ת אות א' וכ"כ ח"א כלל י"ח אות ד' בשם הגר"א ז"ל. ונוסח ישתבח ומי תיקנו כבר כתבנו לעיל בסי' נ"א בשם שער הכוו' יעו"ש וכ"כ הש"ץ דף פ' ע"ד ודף ע"א ע"א. סידור בי"ע אות י"ד. ולענין עניית אמן וכל דבר שבקדושה דינו כמו ב"ש עיין לעיל סי' נ"א אות י"א וסי' נ' אות ד' רק בי"ג שבחים יזהר שלא להביא עצמו לידי כך:

ג) **חי** העולמים בפתח. ברכ"י סי' ר"ז. קש"ג סי' ז' אות מ"ט. וכן עמא דבר. ועיין לקמן סי' נ"ד אות ו':

ד) **סעי'** ב'. אין לומר ישתבח אא"כ אמר ב"ש וקצת פסוקי דזמרה. מפני שהיא ברכה אחרונה על פסוקי דזמרה כמ"ש ריש סי' נ"א. מ"א סק"ב. ר"ז אות ב'. ורבים טועים בזה בדרך ואין עת להאריך במתחילין מישתבח. ומי שעושה כן מברך תחלה ברכה לבטלה. א"ר אות ב' בשם כ"ה. ר"ז שם. וכן יש בני אדם שמתעכבים ביום השבת מלבוא לביהכ"נ עד אחר שיאמרו הצבור נשמת כל חי ומתחילים

לומר

ג אין לברך על עטיפת ציצית בין פסוקי דזמרה לישתבח אלא בין ישתבח ליוצר (ועי"ל סי' נ"ד סעיף ג'): הגה מיהו הש"ץ אם לא היה לו טלית תחלה יתעטף בציצית קודם שיתחיל ישתבח כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק (כל בו סי' ה') וכן אם אין מנין בבהכ"נ ימתין הש"ץ

באר הגולה
ג ב"י.

כף החיים

לומר משום נשמת כל חי לא יאמרו ישתבח מפני חשש ברכה לבטלה אלא יאמרו נשמת כל חי בלא ישתבח וסוף פסוק:

ה) סעי' ג' אין לברך על עטיפת ציצית בין פסד"ז וכו'. דהרי אפילו לצורך מצוה אסור להפסיק כמ"ש סי' נ"א סעי' ד'. מ"א סק"ג. ר"ז אות ג' אבל בין ישתבח ליוצר קיל מבין ב"ש לישתבח שהם ראשי לדבר מצוה כמ"ש בסי' נ"ד סעי' ג'. פרמ"ג א"א אות ג'. ר"ז שם. ועיין לקמן אות ז'. ובסי' ד"ן אות י"א:

ו) שם אין לברך על עטיפת ציצית וכו'. ודין תפילין כמו טלית. חומת ישרים. שו"ב במקו"ח אות א' יפה ללב סי' ד"ן אות ג' ועיין באות שאח"ז:

ז) שם אלא בין ישתבח ליוצר. וה"ה בין מזמור למזמור מהר"י בנימין והביאו מהרי"י זיין בתשו' גו"ר חא"ח כלל א' סי' כ"א. יד אהרן בהגב"י. ברכ"י אות ד' ומהר"א הלוי שם בסי' ב"ן כתב דה"ד בנאנס לצרכיו אבל אם לא נאנס לצרכיו ונזדמן לו ציצית ותפילין ראוי לו שלא ללובשן ולברך עליהן בתוך פסוקי דזמרה אלא בין ישתבח ליוצר יעו"ש והביד הברכ"י שם וכתב עליו וז"ל והפרי"ח הרב בהוראה זו ופוק חזי בתשובות הרמב"ם בספר פאר סדור הנדפס מחדש סי' קמ"ז שפסק לספק וז"ל מי שנזדמן לו טלית ותפילין והוא עומד בפסוקי דזמרה אם מותר לו ללובשם ולברך עליהם. תשובה אין שום איסור בברכה על ציצית ותפילין בתוך המזמורים שאין הפסקה כזאת בפסד"ז אסורה ואינה תפלה ולא ק"ש עד שיאסור הפסקה כזאת עכ"ל. נמצא לפ"ז דג' מחלוקות יש בדבר הזה. דלסברת הרמב"ם מותר להפסיק לברך על טלית ותפילין בתוך פסוקי דזמרא ומשמע מדבריו דאפילו אם הוא באמצע המזמורים. ולסברת מהר"י בנימין דוקא בין מזמור למזמור. ולסברת מהר"א הלוי דוקא אם נאנס לצרכיו אבל נזדמן לו ציצית ותפילין ראוי שלא ללבשן ולברך עליהם אלא בין ישתבח ליוצר וכ"מ מסתמיות דברי מרן ז"ל דלא יש חילוק ואין לברך עליהם כי אם בין ישתבח ליוצר כמ"ש כה"א אות ג'. ובסידור בי"ע אות פ'. ויפה ללב אות ג'. ודלא כמ"ש הכנה"ג בהגב"י אות ד'. וכ"מ מטעם שנתן המ"א והאחרונים שכתבו לעיל אות ה' דאין חילוק בין מזמור למזמור לאמצע המזמור אלא החילוק הוא בין ברוך שאמר לישתבח ובין ישתבח ליוצר כיעו"ש. וכ"מ מדברי ר"ז אות ג' יעו"ש. וכ"כ הפר"ח אות א'. ותימה על הברכ"י שכתב על הנו"ד שהפר"ח בהוראה זו ועיין זכור ליצחק הררי סי' א' שתמה גם כן על הברכ"י יעו"ש ול"ד למ"ש מרן בסי' ס"ו סעי' ב' דבין הפרקים מפסיק להניח ציצית ותפילין דהתם שאני מפני שהם צורך ק"ש שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו כמ"ש ב"י בשם הש"ל אבל אינם לצורך פסוקי דזמרה ועוד דהכא אפשר להניחם בין ישתבח ליוצר שהוא קיל משא"כ התם דלא יש מקום אחר ואפילו לדברי האר"י ז"ל שכתבנו לעיל דצריך להניחם קודם פ' התמיד הכא כיון דכבר עבר הזמן ולא עשה המצוה כתיקונה אין לו להפסיק בפסד"ז. ועכ"ז יש להחמיר מי שלא היה לו ציצית ותפילין ונזדמן לו אחר ב"ש שלא ללבשן ולברך עליהם כ"א בין ישתבח ליוצר. וכן מ"ש שם הגו"ר במי שנצרך לנקביו בתוך פסד"ז דיטול ידיו ויברך אשר יצר נכון הוא שלא להפסיק ולברך כי אם אחר ישתבח כמש"ל סי' נ"א אות כ"ח. אמנם בעיקר הדין שכתב הגו"ר הנצרך לנקביו ונכנס לבה"כ שיחזור ויברך על ציצית ותפילין כבר כתבנו לעיל סי' ח' אות נ"ב וסי' כ"ה אות ע"ח דיש פלוגתא בזה וסב"ל יעו"ש. וא"כ הכא נמי מי שנצרך לנקביו בתוך פסוקי דזמרה ופשט הציצית והתפילין ונכנס לבה"כ כשיצא מבה"כ ויטול ידיו אין צריך לחזור ולברך על ציצית ותפילין אלא ילבשם בלא ברכה משום סב"ל:

ח) שם הגה. הש"ץ אם לא היה לו טלית תחלה יתעטף בציצית קודם שיתחיל ישתבח וכו'. ודוקא החזן דאין לו לחזור ולירד מן התיבה לאחר שהתחיל ישתבח אבל יחיד ימתין עד לאחר ישתבח ואז יתעטף בציצית ויברך עליהם דאז עדיף טפי להפסיק כדלעיל ר"ס סי' כ"א. ד"מ לבוש, הכנה"ג אות ד' עו"ת אות א'. פרמ"ג א"א אות ג'. ר"ז אות ג'. ומ"ש הכה"א ז"ל עיין עליו יפה ללב אות ד':

ט) שם בהגה. קודם שיתחיל ישתבח וכו'. אבל אם לא הביאו רק לאחר ישתבח אף הש"ץ יתעטף ויברך בין ישתבח לקדיש. מ"א סי' נ"ד סק"ד. שו"ב שם אות ד'. ר"ז שם אות ג'. פרמ"ג א"א בזה הסי' אות ג'. יפה ללב שם אות ג'. אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום דבר. וכ"ש שלא יפסיק לאחר שאמר הש"ץ ברכו קודם שמתחילין ברכת יוצר. מור"ם בהגה בסי' נ"ד. ואין חילוק בין ש"ץ עצמו בין אחר. לבוש בהגה על סי' זה ובסי' נ"ד אות ג'. ר"ז שם אות ג'. ועיין פרמ"ג בא"א ר"ס הסי' אות ג' ובסי' נ"ד אות ד' שכתב דבין קדיש לברכו הוי כבין הפרקים ובין ברכו ליוצר הוי כאמצע הפרק דהא ברכו קאי איוצר אור יעו"ש. וכ"כ א"ר שם סי' נ"ד אות ה'. וכ"מ מדברי הלבוש שם. וא"כ זה הוא לפי סברת מור"ם בהגה סי' ס"ו סעי' ב' דס"ל דאין לברך על הטלית בין הפרקים כאשר יעו"ש ושם יתבאר בס"ד:

יוד) שם בהגה, וכן אם אין מנין בבהכ"נ ימתין הש"ץ עם ישתבח וכו' אבל היחיד יאמר ישתבח מיד. וכן בשבת אם גמר פסוקי דזמרה קודם הש"ץ יאמר ישתבח מיד. מ"א סק"ד, יד אהרן בהגה"ט. א"ר אות ד' פרמ"ג א"א אות ד' ש"ץ דף ע' ע"ד, קש"ג סי' ז' אות מ"ט סידור בי"ע אות י"א:

יא) שם בהגה, וישתוק עד שיבא מנין וכו', פי' שלא יפסיק בדיבור. וכתב מהר"ם מינץ סי' א' בשם מהרי"ל דיכול להמתין חצי שעה עם ישתבח דזהו שיעור כדי לגמור כולה דא"ל לחזור לראש לכ"ע. ועיין ר"ס סי' ס"ה, ומ"מ נ"ל דאפילו שהה מחמת אונס כדי לגמור את כולה

א"ל

באר הגולה

ד תענית ט"ז:

כה"ל עם ישתבח וישתוק עד שיגמור מנין ויאמר ישתבח וקדיש (מהרי"ל): ד וש"ץ צריך **שיהיה הגון** ואיזהו הגון שיהא ריקן מעבירות ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו ושיהיה עניו ומרוצה לעם

כף החיים

א"צ לחזור לראש. מ"א סק"ה, יד אהרן שם. וטעם כתב פרמ"ג בא"א אות ה' דפסד"ז דרבנן ואינו חוזר לראש ול"ד לק"ש דאורייתא יעו"ש, ר"ז אות ג', סידור בי"ע אות יו"ד:

יב) **שם** בהגהה, וישתוק עד שיבא מנין וכו' ואם אמרו ישתבח מיד ואח"כ בא לצירוף מנין אפילו הכי אומרים קדיש אם לא הפסיק אף דבשעת ישתבח לא הוי מנין, א"ר אות ד' בשם תשובת מהר"ם מינץ סי' ח' וסידור בי"ע אות י"ב בשם חזון למועד סי' ט"ב:

יג) **חבורה** שאומרים תהלים בביה"כ ואירע שלא היה שם מנין קודם ברוך שאמר אסור לומר קדיש בתוך פסד"ז, תשו' פני יהושע ח"א סי' ה', יד אהרן בהגה"י, ש"ץ דס"ז ע"ג, קש"ג סי' ז' אות ל"ו, סידור בי"ע אות י"ב, וכן אם לא היה מנין קודם הודו ולא אמרו הקדיש של קודם הודו והתחילו לומר ב"ש ופסקד"ז אין לומר עוד הקדיש בתוך פסקד"ז, כ"מ מהשער הכוו' דרוש הקדיש שכתב דתקנו הקדיש בין כל עולם ועולם יעו"ש וא"כ כיון שעבר זמנו א"צ להפסיק ולאומרו בתוך פסד"ז, וכן כתב פני יהושע שם, וכן הסכים בי"ע אות י"ג וכתב ודלא כמהרי"י אזולאי ז"ל, שע"ת סי' נ"א אות ג', וכן במקום שנוהגים היתומים לומר הקדיש של אחר ישתבח ואירע אחד שלא אמר עדיין ישתבח אלא עודנו בתוך פסקד"ז לא יפסיק לומר הקדיש מפני שעיקר הקדיש מועיל למתים הוא דוקא קדיש בתרא שאומרים קודם עלינו לשבח כמ"ש בשער הכוו' שם וא"כ אין להפסיק לומר קדיש זה בתוך פסד"ז. ועוד דהא לא תיקנו הקדיש אלא בין עולם לעולם והוא עדיין לא סיים בתי' העולם ההוא כדי להעלותו כידוע ומ"ש רב פעלים בח"ב סי' י"ד דכיון שאומר אותו בשביל הצבור ה"ה א"כ לע"ד דכיון שהוא עדיין לא השלים תיקון תפלתו והעלותה כיצד מעלה תפלת אחרים דאפילו ש"ץ המעלה תפלת אחרים הוא אגב תפלתו ואם הוא עדיין לא נתקן כיצד מתקן אחרים גם מ"ש שם א"כ דכיון דהתחיל בזמירות יש לו שייכות בעולם היצירה ויוכל לומר קדיש א"כ שהרי עליית ז' היכלי היצירה עד היכל ק"ק שלהם הוא בסי' הללויה והללו אל בקדשו עולים עד הק"ק כמ"ש בשער הכוו' ובפע"ח שער הזמירות פ"ו ומבואר בסידור הרש"ש ז"ל וא"כ כיון דעדיין לא נגמר תיקונם לעלות להיכל ק"ק שלהם איך יעלו לעולם הבריאה ע"י הקדיש ועוד כיון דעדיין לא נגמר תיקון עולם היצירה כיצד הוא עולה ע"כ העיקר הוא שלא להפסיק:

יד) **סעי'** ד', ש"ץ צריך שיהיה הגון וכו'. דכתיב נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ואמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה א"ר חמא א"ר אלעזר זה שליח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה. גמרא תענית דט"ז ע"ב, טור, והא דאמר הכתוב בלשון נקבה כתב הרב בכ"ה על מסכת תענית דקט"ז ע"ב וז"ל דידוע דכל תפלה נקרא רחמי שצריך הש"ץ לעורר הרחמים שהם מלד ימין שהוא דכורא כידוע ליודעי חן וש"ץ שאינו הגון לא די שאינו מעורר לד דכורא אלא אפילו מספק מדה"ר למדה"ד שהוא מלד נוקבא ולכן קרי ליה בלשון נקבה נתנה וכו' עכ"ל' ועי"ש מ"ש תוכחת מוסר על ש"ץ שאינו הגון והביאו מחב"ר אות א', ש"ץ דפ"א ע"ג, שע"ת אות ו', ועוד עיין לקמן אות ט"ז:

[יד) **שם** ש"ץ צריך שיהיה הגון וכו' הא דנהגו לקרות לש"ץ חזן כתב האבודרהם מטעם דתרגום וירא וחזא שצריך לראות היאך יקרא. א"ר אות ה':]

טו) **שם** ש"ץ צריך שיהיה הגון וכו' עיין סי' תקפ"ה סעי' א' גבי תענית בענין עוד דברים ההגה והכל לפי הענין, מ"א סק"ו. ועיין סי' תקפ"א סעי' א' דבר"ה ויוה"כ שיהא נשוי ובן שלשים יעו"ש דומיא דכ"ג שיש לו אשה ומשמע בכל השנה אפילו בשאר ימות השנה אפילו אין נשוי, ומ"מ נשוי קודם לבחור אפי' נתמלא זקנו ואפילו בשאר ימות השנה. פרמ"ג א"א אות ו'. ועי' בלות שאח"ז:

טז) **שם** ואיזהו הגון שיהא ריקן מעבירות. וז"ל זוהר ויקרא רבי יצחק אמר אם הכהן המשיח יחטא הא כהן דלתתא דאתתקן לעבודה ואשתכח ביה חטאה לאשמת העם הוא ווי לאינון דסמכין עליה כגוונא דא שליחא דציבורא דחטי ואשתכח ביה חטאה בגין דעמא לא אשתכחו זכאין גבי קבה"ו ווי לאינון דסמיכין עליה עכ"ל. ובכ"ח כתב אותם הש"ץ שאינם מושלמים בתורה ומצות ויורדים לפני התיבה עליהם נאמר ומליץ פשעו בי ע"כ. הו"ב אות א'. ש"ץ דע"ב ע"א וז"ל רמ"א בביאור מ"ש הראני את מראיך. ר"ל התלה התקן מעשיך ויהיה לך אלהים על פניך כמו שהיה קודם שחטאת ואח"כ השמיעיני את קולך בתפלה ובתחנונים כי קולך ערב לפני כאשר ומראך נוה עכ"ל והטעם לזה הוא שאם זוכה האדם לאיזו ניצוץ קדושת השכינה אז תפילתו מתקבלת. ולזה אינו זוכה אא"כ הוא מושלם בכל תרי"ג מצות כמ"ש בתיקונים על מ"ש כל אשר בו מום לא יקרב ולכן אם נמצא בו איזו חטא ווי לאינון דסמיכין עליה, הו"ב שם. וא"כ צריך הש"ץ ליזהר הרבה שלא יפסיק לדבר בין לחש לחזרה דהא אפי' על יחיד כתבו קש"ג סי' ח"י אות א"ך וסידור בי"ע אות י' משם גורי האר"י ז"ל דחטא חמור הוא לדבר בין לחש לחזרה וכ"ש ש"ץ וכמ"ש הפהה"ד סי' קי"א אות ג' וכף החיים להרח"פ סי' ט"ו אות ב' יעו"ש דהיאך יעשה איסור ויבא להיות ש"ץ להתפלל חזרה לפני ה' בעד העם. ואינו מתפחד ממ"ש נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה. ועוד יתבאר זה בדברינו על סי' קכ"ד סעי' א' בס"ד:

טזב) **שם** ושלא יצא עליו שם רע אפי' בילדותו, כתב הרא"ה ז"ל ח"א סי' פ"ו דהרמב"ם ז"ל חלוק על רבינו בעל הטורים ז"ל וסובר דבשליח צבור דעלמא שאינו ש"ץ בתעניות א"צ שיהא פרקו נאה אלא כל שעכשיו יש לו מעשים אעפ"י שבילדותו יצא עליו שם רע ואפי' עבד ע"ז כיון שהוא בתשובה ראוי להיות ש"ץ קבוע וכן עיקר. וכ"כ הרשב"ץ ח"ב סי' קי"ז והרי"א ששון ז"ל סי' קנ"ז וקנ"ח והרב מהרי"א די בוטון

לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל לקרות תורה נביאים וכתובים: ה האם אין מוצאין מי שיהיה בו כל המדות האלו יבחרו הטוב שבצבור בחכמה ובמעשים טובים: הגה ואם היה כאן עם הארץ זקן

באר הגולה
ה טור

כף החיים

בזמן ז"ל בתשו' כ"י סי' ג'. וכ"כ הרש"ל בתשו' סי' ך' דלא בעינן כל המדות הללו אלא דוקא בתעניות ובמעמדות אבל בשאר ימים אפי' בקבע כל שאינו רשע וכל שהוא מרוצה לעם וקולו ערב ורגיל לקרות ממנין לש"ץ יעו"ש. אבל הרשד"ם ז"ל סי' ל"ב וחי"ד סי' קי"ג כתב דהרמב"ם ז"ל אינו חולק על דברי בעש"ע ואף אם הוא חלוק העיקר כדברי רבינו בעש"ע יעו"ש. וכתב בעל משפט צדק ח"א סי' י"ח ואפשר שאפי' לדעת הרשד"ם ז"ל אם נעשה חוגר ושב בתשובה שלמה שיכול להיות ש"ץ אעפ"י שבאלתו לא היתה במי שהמיר דתו יעו"ש. והרלאב"ד סי' י"ג כתב שכן מוכח מדברי הרשד"ם ז"ל יעו"ש. והב"ד הכנה"ג בהגה"ט ובשיורי הכנה"ג אות ב' יעו"ש. מ"א סק"ח וכתב דאם עבר עבירה באונס לכ"ע מותר. וכ"כ ש"ץ דע"ג ע"ג. אמנם הרב יד אהרן בהגב"י תמה על דברי מהרשד"ם הנז' וסיים וז"ל דלש"ץ דעלמא לא בעינן פרקו נאה וכל שראינו ששב בתשו' ראוי קרינן ביה וכן עיקר. וכן פסקו רוב האחרונים עכ"ל יעו"ש וכ"כ הפר"ח אות כ"ה, וכ"כ הברכ"י ז"ל אות ב' בשם האחרונים וכתב שכן מלא ג"כ בפי' להאשל הגדול רבינו מהר"י בן מיגש זצ"ל בתשו' כ"י סי' ל"ז. וכ"כ מאמ"ר אות א'. ש"ץ דע"ג ע"ב. וכן העלה עו"ת אות ה' וסיים וג"ל דאם גוזרין הציבור תענית אעפ"י שאין עכשיו תענית צבור מ"מ לא יתפלל ש"ץ כזה וקיו בר"ה ויוה"כ יעו"ש. וכ"כ א"ר אות ו'. מיהו סיים שם הא"ר דגם בשאר ימות השנה טוב להחמיר כפסק הש"ע ולבוש:

יח) **וכתב** עו"ש העו"ת דגם המחבר לא החמיר במה שפסק שלא יצא עליו שם רע בילדותו היינו שלא למנותו לכתחלה אבל להעבירו ולסלקו אחר שהוחזק ש"ץ אין לנו להחמיר. וכ"כ הכנה"ג בהגב"י בשם הראנ"ח ח"ב סי' מ"א. מ"א סק"ז. א"ר אות ו' ש"ץ דע"ג ע"ג. ר"ז אות ו':

יט) **כל** שכבר הוציאוהו הרי הוא עכשיו בחזקת קבלה. הראנ"ח ח"ב סי' כ"ז. והרשד"ם ז"ל בחלק א"ח סי' ל"ב כתב עלתה הסכמת הקהל כולו להורידו והורידוהו ורוצים להעלותו פעם אחרת אפי' מיעוט מהקהל יכולים למחות. וכתב בעל משפט צדק ח"ב סי' ע"ז דהיינו דוקא כשהסכימו הקהל להורידו ועמד כן ימים רבים ושנים אבל כל היכא דלא הסכימו הקהל להורידו וגם לא עמד כן ימים ושנים אין המיעוט יכול למחות, כנה"ג שם. מ"א שם. א"ר אות כ"ה. ש"ץ שם. פרמ"ג א"א אות ז', ח"א כלל כ"ה אות י"א;

כ) **שם** והוא עניו ומרוצה לעם. פי' עניו ונוח לבריות וכו' דכל שהבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. א"ר אות ז'. וש"ץ שחירף את יחיד אחד מן הקהל בבה"כ ובפני ב"ד צריך הש"ץ לבקש מחילה מהיחיד בפני אותם שחטא לפניהם. מהרש"ח ז"ל בס' משפטים ישרים סי' י"ד. י"א במה"ב בהגה"ט אות א':

כא) **שם** ומרוצה לעם. נכון לש"ץ שיכנס לבה"כ ראשון ויצא אחרון. הר"ם מינץ בתשו' סי' פ"א. הכנה"ג בהגה"ט. מ"א סעי' קטן ז'. א"ר אות י"ח. סו"ב אות י"א. ש"ץ דע"א ע"ב. ר"ז אות ז'. ח"א כלל כ"ה אות ט':

כב) **שם** ומרוצה לעם. יזהר החזן אם יש ריב וקטט בין שני בה"כ שיהא בשב ואל תעשה הן בדיבור והן במעשה הן בגלוי הן בסתר וכ"ש אם יש עסק ריב לנכרי עם בה"כ שיהא בשב ואל תעשה ואפי' אותו נכרי מחותנו או קרוב שלו. ואם יש לו שום קטט או איבה עם אחד או אחד מהקהל אז צריך להעמיד אחר דבר על הרב או על הקהל לפשר ולעשות הכל אשר נראה לשם נכון, ואם יהיה חסרון ומניעה מצד שכנגדו אז הוא נקי ומה יש לו לעשות. א"ר אות ז' בשם תשו' מהר"ם מינץ יעו"ש;

כג) **כתבו** הפוסקים שבכלל הדברים הצריכים למי שהוא ש"ץ שיהא מעביר על מדותיו כדאמרינן בש"ס (תענית כ"ה ע"ב) מעשה בר"א שירד לפני התיבה ולא נענה ירד ר"ע ואמר א"מ ונענה יצא בת קול ואמר לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו. הו"ב אות ב' ש"ץ דע"א ע"ב. וגם שלא יהא חנף כמ"ש בסוטה (מ"א ע"ב) א"ר א' כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם שנאמר וחנפי לב ישימו אף ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת שנאמר לא ישועו כי אסרם. וכתיב כי מה תקות חנף כי יבצע וכתיב הצעקתו ישמע אל כי תבוא עליו צרה. וכבר כתב מהר"י אבוהב כי אחת מהכתות של חנפים הוא אותם בני אדם העושים מע"ט כדי שיקבלו עליהם כבוד מבני אדם בזה החינוף מקלקל כל עבודת האדם. כי המה בני אדם שמתפללים. ויש להם קול ערב והוא מהרהר בלבו בשעת התפלה. כמה קול ערב יש לו וכמה בני אדם נהנין ממנו ששומעין אותי, ש"ץ שם. וכן כתב הו"ב אות ה' ועיין בשער הקדושה למהרח"ו ז"ל ח"ב שער ד' שכתב דהמגלה מעשיו הטובים לפני בני אדם לא דיו שאינו מקבל עליהם שכר אלא כי עונש יענש ג"כ יעו"ש. והבאתי דבריו בסה"ק בית יעקב דרוש עב"ת פ' ויקרא יעו"ש. ועוד עיין מזה מה שכתבתי בסה"ק עדות ביעקב ברית פ"ב דאבות יעו"ש:

כד) **שם** ויש לו נעימה וקולו ערב. כתוב בפסיקתא כבד את ה' מהונך קרי ביה מגרונך שאם היה קולך ערב עמוד וכבד ה' מקולך ואם אינו כן ויניחו אותו להתפלל משום נעימות קולו אין הקב"ה מקבל תפלתו שנאמר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה. עט"ז אות ב'. ועיין לקמן אות ד"ן:

כה) **שם** ורגיל לקרות תורה וכו' שיהיו הפסוקים של תפלה סדורין לפניו. רש"י בפ"ב דתענית דט"ז סוף ע"א. ב"י. לבוש. ר"ז אות ד'. גם נ"ל דאם אינו רגיל לקרות הוא בכלל מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, א"ר אות ח'. ונ"ל עוד דבתורה כתוב עביות המצות ובנביאים וכתובים תוכחות מוסר ועי"ז יהיה עניו וזהיר במצות ותפלתו מתקבלת ברצון. ועיין מב"ל אות ט"ז:

כו) **סעי'** ה' אם אין מוצאין וכו' יבחרו הטוב שבצבור בחכמה וכו' עוסק בחכמת התורה דאיתא בתנא דבי אליהו סדר א"ר פי"ח דהעוסק בתורה יכול לבקש רחמים להתפלל לפני הקב"ה. יפה ללב ח"ג אות ב'

שם

באר הגולה
ו חולין כ"ד
ז תשו' הרא"ש כלל ד'.

זקן וקולו נעים והעם חפצים בו ובן י"ג: הגה המבין מה שאומר ואין קולו נעים והקטן הוא קודם (מרדכי ספ"ק דחולין) מי שעבר עבירה בשוגג כגון שהרג הנפש בשגגה וחזר בתשובה מותר להיות ש"ץ אבל אם עשה במזיד לא דמ"מ יצא עליו שם רע קודם התשובה. (תשובת מ"ז במסכת ברכות):
ו ואין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור ואבל באקראי משהביא שתי שערות יוכל לירד לפני התיבה ובלבד שלא יתמנה מפי הצבור או מפי ש"ץ הממנה אותו להקל מעליו להתפלל בעדו

כף החיים

כז) **שם** בהגהה. מי שעבר עבירה בשוגג כגון שהרג נפש בשגגה וחזר בתשובה מותר להיות ש"ץ וכו' דלא אמרינן דלא הוי פרקו נאה אלא דוקא שהזיד ומועד לעשות דברים שאינם מהוגנים אבל אדם שבא לידו שגגת מעשה ומתחרט הרי זה צדיק גמור לכל התורה. ד"מ אות יו"ד מ"א סק"ח. סו"ב אות ט' ש"ץ דף ע"ג ע"ג. ר"ז אות ו' ח"א כלל כ"ט אות י"ב:

כז) **שם** בהגה. אבל אם עשה במזיד לא וכו' נראה דלאו דוקא הרג דה"ה שאר עבירות כדלעיל סעי' ד'. וכן בכלבו דקנ"ו מבואר דאף שעשה תשובה בשאר עבירות מיקרי יצא עליו שם רע. עוד משמע בכלבו שם דהא דפסק במזיד אף שעשה בתשובה היינו בתענית אבל בשאר ימות השנה מותר אפילו למנותו לכתחלה. א"ר אות ה'. ועיין מ"ש סעפ"ז אות ג' בשם רש"ל ומש"ל אות ט"ו:

כח) **שם** בהגהה. אבל אם עשה במזיד לא וכו' הכה את אשתו בעץ שהתבקע והיא מעוברת ולא התכוין על שמתה וניכר שמחמת המכה מתה אין ראוי להיות ש"ץ. נימוקי הרמ"ה דיני בושת סי' כ"ה. כנה"ג בהגה"ט. עו"ת אות ו'. א"ר שם. ש"ץ דע"ג ע"ג:

כט) **העובר** על השבועה אין ביתו ריקם מעבירת שבועה. ואעפ"י שעדיין לא העידו עליו שעבר על השבועה מ"מ יש לחוש לקול הושב ב"ד על ככה ואעפ"י שלא עבר אלא על שבועת ביטוי דלסברא דלדעת רש"י לא מפסיל אין ראוי למנות ש"ץ. כנה"ג שם בשם מהרי"ט הכהן בתשו' כ"י. א"ר אות ה' והרב ב"ד סי' כ"ט כתב דל"ד למנותו אלא הי' להעבירו יעו"ש. וכ"כ דבר משה ח"א סי' ה' יעו"ש. וכ"ד ש"ץ שם:

ל) **ש"ץ** שהיה שוחט ונמצא שהאכיל טרפה בחזקת כשרה בשוגג או היה מנקר ונמצא אחריו חלב אעפ"י שמעבירין אותו מאומנותו אין מסלקין מש"ץ. רש"ל בתשו' סי' ד'. ובעל משפט צדק ח"ב סי' ע"ה כתב דשוחט שיצאו טרפות מתחת ידו פעמים שלש ולא שב בתשובה נפסול להיות ש"ץ. ונראה דלמנותו ש"ץ אם לא היה ש"ץ מקודם מודה רש"ל דאין ממנין אותו וקרוב בעיני לומר לע"ד דאחר שיצאו מתחת ידו פעמים רבות טרפות והחזירוהו ושב לכסלו שאין ממנין אותו לש"ץ קבוע אפי' אחר התשובה. משפט צדק שם. כנה"ג שם. מ"א סק"ח. ר"ז אות ו':

לא) **ההולך** בערכאות של כותים אין ראוי להיות ש"ץ בראש השנה ויום הכפורים אלא אם כן עשה תשובה. תורת אמת סי' קנ"ד. עו"ת בסוף הסי' א"ר אות ו':

אין למנות ש"ץ מי שיצא מן העיר ביו"ט א' של ר"ה והלך לדרך חוץ לתחום ונכנס לעיר אחרת אא"כ היה במקום סכנה שלכן נסע ממקומו וברח אפילו בשבת חוץ לתחום. יכין ובועז סי' י"ד. עיקרי הד"ט סי' ג' אות יו"ד:

לב) **מי** שבעל נכרית אין ממנין אותו ש"ץ. בנימין זאב סי' רכ"ד. כנה"ג שם. ועיין לקמן סעי' כ"ה בהגהה:

לג) **ש"ץ** שבתו זנתה תחת בעלה מבעי לן למהדר אש"ץ אחר אבל אם א"א באחר חשיב דיעבד וכשר. מהר"י מברונא בתשו' סי' כ"ו. כנה"ג בהגב"י אות י"ב. עו"ת אות י"ד. סו"ב אות ט"ו. ש"ץ דע"ג ע"ד. משמע דאפילו כבר נתקבל והוא ש"ץ קבוע דמסלקין אותו אי איכא אחר וכ"ש שאין למנותו לכתחילה. עו"ת שם. ונראה דה"ה יש להחמיר באם בתו פנויה ונבעלה לפסול לה דנעשית זונה כמ"ש בא"ה סי' ו' סעי' ח' או שהפקירה עצמה לזנות דאין לך חילול בעיני הבריות כמו זה:

לד) **ש"ץ** ממזר נראה שתלוי במחלוקת רבינו תם עם המרדכי בהלכות תפילין אם ממזר כשר לכתוב תפילין יעו"ש. כנה"ג שם אות י"ד. והמחב"ר אות ד' כתב דאינו יכול להיות ש"ץ יעו"ש ועיין מ"ש בס"ק קול יעקב סי' ס"ל אות י"ד בס"ד. ומ"ש א"ר בזה הסי' אות כ"ב:

לה) **כל** המוזרים לשאינם הגונים שיתפללו הקב"ה מונע את הטובה מתחת הקהל ומעלה על כל המסייעים כאלו גילו הטובה מאת הקהל ועתידים ליתן את הדין. וכתיב והמה עזרו לרעה וכתיב נושאים פנים בתורה. והתורה צועקת על כל יודעי התורה על כל שבידם למחות אם מחניפים. וכתיב ותופשי התורה לא ידעוני. וכתיב על הרועים חרה אפי לכך אם יש איש רע מעללים או בעל מחלוקת וגורם מריבות ויודע להרים קול בנעימות ורוצה להתפלל להוציא רבים י"ח או יודע לתקוע בשופר אם יד הצדיקים תקיפה לא יתנוהו להתפלל או לתקוע בשופר לפי שאין קטיגור נעשה סניגור וכתיב ימליך פשעו בי. ס"ח סי' תשנ"ח והביאו סו"ב אות ס"ז. ועוד עיין בס"ח סי' תשפ"ה מ"ש תוכחת מגולה בזה:

לו) **סעי'** ו'. אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו וכו'. ומי שלא נתמלא זקנו אעפ"י שהוא חכם גדול לא יהא ש"ץ מפני כבוד צבור. הרמב"ם פ"ח מה"ת דין י"א. ב"י. ב"ח:

לז) **שם** מפני כבוד צבור. ואם רצו הצבור למחול על כבודם כתב ב"י שמדברי הרשב"א והרמב"ם נראה דהרשות בידם. אבל מדברי הרא"ש משמע דאינם יכולים למחול יעו"ש. מיהו הב"ח כתב דאף להרמב"ם והרשב"א לא מהני מחילת הצבור. וכתב שכן משמע לשון הש"ע יעו"ש. וכ"כ הט"ז סק"ב. כנה"ג בהגב"י אות ה'. מ"א סק"ט. ספ"ז אות ד'. א"ר אות יו"ד. מש"ז אות ב'. ש"ץ דע"ב ע"ד. ר"ז אות ה'. ומ"ש הפר"ח ומאמ"ר אות ב' כבר תירץ המש"ז שם יעו"ש.

בעדו לעתים ידועים: ז ח אם אין שם מי שיודע להיות ש"ץ כי אם בן י"ג ויום א' מוטב שיהא הוא

באר הגולה
ח רשב"א והר"ן ותשו' הרא"ש כלל

כף החיים

לח) **שם** מפני כבוד הצבור. וז"ל אדרא רבא ובשלימות דיקנא בתיקונוי אתקרי בר נש נאמן עכ"ל. הרי שבזקנו שלם הוא מושלם וי"ל שזוכה אז מה שזוכה בן עשרים על ידי נשמה קדושה המגיע אז אליו ולפ"ז מכ"ש אותם המשחיתים את זקנם שאין להורידם לפני התיבה כי אינם מבני מהמנותא. גם משום כל אשר בו מום לא יקרב. שו"ב אות ו'. ש"ץ שם:

לט) **שם** אבל באקראי משהביא ב' שערות וכו'. וביום הכיפורים ובתעניות אפילו באקראי אין מורידין אותו לפני התיבה אלא אם כן נתמלא זקנו. ב"ח. הכנה"ג בהגב"י אות ז'. וכ"כ יד אהרן בהגב"י. עו"ת אות ז'. א"ר אות יו"ד. שו"ב אות ו'. מש"ז אות ג'. ומ"ש המ"א סק"ט דלענין תענית משמע בסי' תקע"ט דבעינן זקן ממש וכו' הוא דוקא בתענית של גשמים בא"י כיעו"ש בסי' תקע"ט דהוא תמיר טפי אבל לא בשאר תעניות. ועיין מש"ז בזה הסי' אות ג':

מ) **שם** אבל באקראי משהביא ב' שערות וכו'. אבל מי שהוא פסול להיות ש"ץ מחמת עבירה אפי' באקראי אינו יכול להיות ש"ץ. משפט צדק ח"ב סי' ע"ה. כנה"ג בהגה"ט. עו"ת אות ז'. א"ר שם. שו"ב שם. מש"ז שם והיינו בשלא עשה תשובה. מש"ז שם:

מא) **בטור** כתב בשם הרא"ש שאין מעכב הש"ץ תלוי ביחוס משפחה דהא הוא מן משפחה בזויה וצדיק טוב לקרב מזרע רחוקים שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב. וכתב רש"ל (ביש"ש פ"ק דחולין סי' מ"ח) ומ"מ אם שניהם שוים בודאי מיוחס קודם לשאינו מיוחס וראוי לדקדק על זה כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו' עכ"ל והביאו ב"ח. פרישה אות ז'. הכנה"ג בהגה"ט אות ג'. מ"א סק"ח. שו"ב אות ט'. אמנם הט"ז סק"ג כתב דמדברי הרא"ש משמע דאפילו הכי טוב לקרב זה שהוא אינו מיוחס כדי לקרבו לאותו זרע לשכינה דרחמנא לבא בעי ותהיה תפלתו נשמעת יותר מצדיק בן צדיק יעו"ש וכ"כ רש"ל בתשו' סי' ד' על דברי הרא"ש הנז' שאין חילוק לבן צדיק אלא אתפילת עצמו שזכות אבות יסייעוהו אבל המתפלל בעבור הצבור ואין בו עולה ומרמה אדרבה חשובה היא לפני המקום שמניח מעלת אבותיו והולך בדרכי השי"ת עליו נ"כ שלום לרחוק ולקרוב שהוא מזרע רחוקים ונתקרב עכ"ל יעו"ש. והביאו א"ר אות ט"ז ועי"ש מה שתמה על הט"ז שכתב זה מסברא דנפשיה ואישתמיט מיניה דברי רש"ל הנ"ל. ועיין עו"ת שהביא ראיות לדבר הזה יעו"ש. ולענין מעשה נראה דהכל לפי ראות עיני העדה. ועיין ר"ז אות ז':

מב) **כתב** רש"ל בחולין שם חסיד קודם לצדיק רק שיהא לו קול נעים אפי' אינו מעולה בקול כמו האחר. והביאו הכנה"ג שם. וכתב הכנה"ג שם וז"ל ונ"ל שגם כשהם שוים כהן קודם ללוי. לוי קודם לישראל ות"ח קודם לע"ה אפילו הוא כהן וכ"ש ללוי עכ"ל. והביאו א"ר שם. ש"ץ דע"ג ע"ד. פרמ"ג א"א אות י"ד. ועיין לקמן בש"ע סי' קכ"ח סעי' כ"ג. ובט"ז ס"ק י"ז. ומ"א ס"ק ל"ד ובדברינו לשם בס"ד.

מג) **ראוי** למנהיגי הקהילות שלא למנות ש"ץ אלא על פי חכם שידע עכ"פ לבחור הרע במיעוטו ושלא ילך אחר יחידי נעימות וחסירי מדע ולפחות יהא הש"ץ יודע ספר ומתוך כך ידע ללמוד בספרים המדברים בחיוב הש"ץ ויחזור עליהם לפחות פעם אחת בחדש לבל יהא פוגם ונפגם כי עליו נאמר אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וכו'. חס"ל אות ג' והב"ד יפה ללב ז"ל או' ו' וכתב עליו וז"ל והיינו כדאיתא בזוה"ח במדרש רות בפסוק ורות דבקה בה דקע"ז ע"ג בכהן גדול עם הארץ המשמש לפני ולפנים הואיל ואינו קורא בתורה אין עבודתו עבודה ואינו מקבל עליה שכר ועליו כתיב גם בלא דעת נפש לא טוב כ"ג שאינו יודע עיקר של עבודה אין עבודתו עבודה יעו"ש כמו כן ש"ץ שאינו מה שמוציא בשפתיו אין תפלתו תפלה ומ"ש הבאה"ט לעיל סי' ך סק"ב בשם הרמ"ע דבתפלה אף שאינו מבין הקב"ה יודע כוונתו יעו"ש היינו ליחיד אמנם ש"ץ צריך שיהא מבין מה שהוא אומר ועמ"ש בס"ח סי' תשפ"ה יעו"ש ודו"ק עכ"ל. ועיין מש"ל אות ל"ה

וכן צריך ליזהר מאד שלא להרהר בשום מחשבה בעת שהוא מתפלל שלא יהא נאמר עליו ח"ו בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני. ועיין מש"ל סי' ה' אות א' ואות ב':

מד) **שם** משהביא ב' שערות וכו' ויגדילו כדי לכוף ראשן לעיקרן דבלאו הכי לא מיקרי איש ואנן בעינן תפלת איש שנאמר מדוע באתי ואין איש. ב"י בשם הכלבו שאמר בשם רבי נתן. ועיין בא"ה סי' קנ"ה סעי' י"ח:

מה) **שם** משהביא ב' שערות וכו' וכל שבא לכלל י"ג אין מדקדקין בשערות כמ"ש סי' נ"ה סעי' ה'. מ"א סק"י. ושם יתבאר בס"ד:

מו) **שם** ובלבד שלא יתמנה וכו' לעתים ידועים. דזה הוי קבוע לאותם העתים. ופשוט שאין בכלל זה אם מינוהו הקהל שיהיה הוא מוכן להתפלל באם לפעמים לא יהיה חזן בבהכ"נ שיעמוד זה להתפלל דאין בזה איסור כלל דאין זה מיקרי קבוע כלל כיון שאפשר שלא יבא לידי כך ולא אסרו בקבוע אלא לעתים ידועים שלאותו עת הוא קבוע בודאי. ט"ז סק"ד. יד אהרן בהגה"ט. ר"ז אות ט' ח"א כלל כ"ט אות יו"ד שתילי זיתים אות י"ח. ומ"ש הא"ר אות י"ח דלי"ט על הט"ז שלא הזכיר הב"ח שאוסר גם בזה והביאו המש"ז אות ד'. עיין מאמ"ר אות ג' שמיישב וכתב דלשון שכתב מרן ז"ל לעתים ידועים מודה הב"ח דהיינו דוקא בענין זה וכדברי הט"ז יעו"ש. וא"כ כיון דכן הוא דעת מרן ז"ל והאחרונים הכי נקטינן:

מז) **מה** שממנים חזן להתפלל כל השבוע קודם שנתמלא זקנו וסומכין ע"ז שיש להם חזן אחר שמתפלל בשבת וביום כיפור טעות הוא כי זה נקרא חזן קבוע. טור בשם תשו' הרא"ש. וכ"כ רש"ל ביש"ש פרק קמא דחולין סי' מ"ח והביאו פתחי עולם אות י"ד:

מח) **סעי'** ז' אם אין שם מי שיודע להיות ש"ץ כי אם

באר הגולה
ד. ט ב"י מדברי הרמב"ם פט"ו מה"ת ובמסכתא סופרים פי"ד.
י שם במס' סופרי'
כ ב"י ע"ש תשו' הרשב"א בשם הראב"ד
ל תשו'

הוא ש"ץ משיבטלו מלשמוע קדושה וקדיש: ח ט מי שאינו בעל זקן כל שניכר בו שהגיע לכלל שנים שראוי להתמלאות זקנו נתמלא זקנו קרינן ביה הלכך בן כ' שנה אע"פ שאין לו זקן ממנין אותו: הגה וכן אם היה לו זקן אפילו מעט קרינן ביה נתמלא זקנו אם הוא מבן י"ח ולמעלה (ב"י בשם מ"ס פי"ד וג"י פ' הקורא עומד): ט י סריס י"א שמותר למנותו אם הוא בן עשרים: י כ יש ללמוד זכות על מקומות שנוהגים שהקטנים יורדין לפני התיבה להתפלל תפלת ערבית במוצאי שבתות: הגה ובמקומות שלא נהגו כן אין לקטן לעבור לפני התיבה אפילו בתפלת ערבית אפילו הגיע לכלל י"ג שנים ביום השבת אין להתפלל ערבית של שבת דהרי עדיין אין לו י"ג שנה (מהרי"ל): יא ל ש"ץ שמאריך בתפלתו כדי שישמעו קולו ערב אם הוא מחמת ששמח בלבו על שנותן הודאה להש"י בנעימה תבא עליו ברכה והוא שיתפלל בכובד ראש ועומד באימה וביראה אבל אם מכוין להשמיע

כף החיים

בן י"ג ויום אחד וכו' ודע דלא נאמר ויום אחד אלא להורות דבעינן י"ג שלימות אבל מיד אחר י"ג הוי בר מצוה ולא בעי יום אחד שלם. ב"ח. וכ"כ הש"ך והסמ"ע בח"מ סי' ל"ה יפוישב. מ"א ס"ק י"ג. א"ר בזה הסי' אות י"ב ובסי' נ"ה אות ח'. מט"י אות א' ברכ"י סי' נ"ה אות ז' ובקש"ג סי' ח' אות יו"ד. ש"ץ דע"ב ע"ג ודע"ש ע"ד. ר"ז אות י"ג. סידור בי"ע בדיני הקדיש אות ז'. קיצור ש"ע סי' ט"ו אות ב'. ובתשו' ב"ח סי' קמ"ה מבואר דמיד שהתחיל נעשה גדול אף שאין י"ג שנה מעת לעת משעה שנולד. והביאו א"ר שם. מש"ז אות ו'. וכ"כ ר"ז שם. אבל בין השמשות לא דשלימות בעינן עד ל"ה. מש"ז שם. ועיין לקמן אות ג"ן וסי' נ"ה אות כ"ו:

מט) **שם** מותר שיהא הוא ש"ץ וכו'. פי' אפי' בקביעות דאם באקראי אפי' ביום אחר שרי כמבואר בסעי' ו' מאמ"ר אות ד':

נ) **סעי'** ח'. מי שאינו בעל זקן וכו' הלכך בן כ' שנה וכו' דוקא שהביא ב' שערות אבל אם לא הביא ב"ש דינו כקטן עד שיצאו רוב שנותיו. כמ"ש לקמן סי' נ"ה סעי' ה' וכ"כ מטה יוסף ח"ב סי' י"א. יד אהרן בהגב"י. ש"ץ דע"ב סוף ע"ד. וכן כתב מאמ"ר אות ה'. ועיין באות שאח"ז:

נא) **סעי'** ט'. סריס י"א שמותר למנותו אם הוא בן עשרים. דוקא שנראו בו סימני סריס אבל אם לא נראו בו סימני סריס דינו כקטן עד שיצאו רוב שנותיו כמ"ש לקמן סי' נ"ה סעי' ה'. מ"א ס"ק י"א. ש"ץ שם. ר"ז אות י"ב ועיין בסה"ק קול יעקב סי' ט"ל אות ה' מ"ש בזה בס"ד. ורוב שנותיו היינו ל"ה שנה ויום א' כמ"ש באה"ע סי' קנ"ה סעי' י"ג והבאתיו שם בקול יעקב אות ו' מיהו יש אומרים שאין למנות סריס ש"ץ שגנאי הוא להם. לבוש. וכן פסק רש"ל פ"ק דחולין סי' מ"ח והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ו' ע"ת אות ח'. מ"א ס"ק י"א. א"ר אות י"ג. פרמ"ג א"א אות י"א. ר"ז שם:

נב) **סעי'** יוד. יש ללמד זכות על מקומות שנוהגים שהקטנים וכו' להתפלל תפלת ערבית וכו'. דהא אינו מוציא הרבים י"ח דאין מחזירין התפלה רק שאומר קדיש וברכו. מ"א ס"ק י"ב. ח"א כלל כ"ט אות יו"ד. ר"ז אות י"ג. ועיין ב"י ופרמ"ג א"א אות י"ב ובדגמ"ר:

נג) **שם** הגה. ובמקומות שלא נהגו כן אין לקטן לעבור לפני התיבה וכו' אפי' הגיע לכלל שנים ביום השבת וכו' דוקא כשהתפלל מבעוד יום אבל כשמתפללים לאחר צאת הכוכבים יכול הנער לירד לפני התיבה דלא בעינן י"ג שנים ויום א' ממש אלא בעינן שיהיו י"ג שנים שלימות לאפוקי חסרון מקצת שעות הילכך מיד במקצת לילה נתמלאו שנותיו והוי גדול. ב"ח. מש"ז ס"ק ו'. שכנה"ג בהגב"י אות ח'. מ"א ס"ק י"ג. א"ר אות י"ד. שו"ב אות ז' מש"ז אות ו'. ש"ץ דע"ב ע"ג. ח"א שם ר"ז אות י"ג ועיין לעיל אות מ"ח, ודלא כמ"ש מהרי"ו ברונא ז"ל בתשו' כ"י והביאו שכנה"ג סי' נ"ה בהגה"ט אות ו' דאפילו בן י"ג ויום א' אינו נקרא גדול עד שיעבור אותו היום דכל הפוסקים הנ"ל לא ס"ל הכי ובתר רובא אזלינן. ועוד עיין לקמן בדברינו לסי' נ"ה אות כ"ו:

נד) **סעי'** י"א. ש"ץ שמאריך בתפלתו כדי שישמעו קולו ערב וכו'. ז"ל שבולי הלקט בפסיקתא רבתי דעשר תעשר כתיב כבד את ה' מהונך קרי ביה מגרונך שאם היה קולך ערב והיית עומד בבהכ"נ עמוד וכבד את ה' בקולך. נבות היה קולו נאה והיה עולה לירושלים והיו כל ישראל מתכנסים לשמוע קולו. פעם אחת לא עלה והעידו עליו אותם העדים בני בליעל ואבד מן העולם מי גרם לו שלא עלה לירושלים לכבד את ה' במה שחננו ולמה שכבר אמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך וכו' ואילו עלה לא איבד נפשו בעד חמדת כרמו עכ"ל והביאו ב"י:

נה) **מי** שיש לו קול נעים ירנן להקב"ה ולא שאר רננות ולא ישבח להקב"ה בדבר שאין רגילות להיות כגון הקב"ה עושה משמים ארץ. ואם צריך לרקק יקנח ויתחיל ממקום שפסק. ואם בעוד שפיו פתוח פורח בגרונו זבוב יפסוק וירוק בכח כדי להשליך הזבוב מגרונו. ס"ח סי' רנ"א וסי' רנ"ב. כנה"ג בהגה"ט. מ"א ס"ק י"ד:

נו) **שם** אבל אם מכוין להשמיע קולו וכו'. כדאיתא בס"ח בשעה שהשב"ג יצא ליהרג א"ל לר"י אחי כהן גדול מפני מה אתה יוצא ליהרג שמא היית דורש ברבים ושמח לבך ונהנית מד"ת א"ל אחי נחמתני ע"כ. שכנה"ג בהגב"י אות ט"ו. א"ר אות ט"ו. ש"ץ דע"א ע"ג. ואיתא במדרש קהלת דר"ג ע"ג טוב לשמוע גערת חכם אלו הדרשנים מאיש שומע שיר כסילים אלו המתורגמנין שמגביהין קול בשיר להשמיע את העם ע"כ. והביאו יפה ללב אות ח'. ובזה צריך להזהר מאד באותם החזנים שעוברים ממקום למקום להשמיע קולם ושיכנסו במתנות ואף שיבטו בשפתים שלשם שמים הם עושים מה יועיל דיבורם להכחיש את היודע במוני אלהים

להשמיע קולו ושמח בקולו ה"ז מגונה ומ"מ כל שמאריך בתפלתו לא טוב עושה מפני טורח הצבור: יב מאין ממנין מי שקורא לאלפין עיינין ולעיינין אלפין: יג נפוחח והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגולים לא ירד לפני התיבה: יד סםומא יורד לפני התיבה ועובלבד שלא יקרא בתורה משום דברים שבכתב:

באר הגולה
הרשב"א ם מגילה כ"ד ב שם.
ם שם לענין פריס' שמע ורמב"ם בפ"ח מה"ת ותשו' הרא"ש כלל ד' דה"ה ליורד לפני התיבה. ע פי'

כף החיים

אלהים ואדם וכה מכה חניפיה. ש"ץ שם. ועיין מש"ל אות כ"ג:

נז) **שם** ומ"מ כל שמאריך בתפלתו לא טוב עושה וכו' אם לא ברצון הקהל אפילו שבת ויו"ט ואף ברצון הקהל להאריך יותר מדאי הרי זה מגונה. רש"ל פ"ק דחולין סי' ן'. שכנה"ג בהגב"י אות ט"ז. א"ר אות ט"ז. וז"ל עמודי שש קורא אני תגר על חזנים שמאריכים בנגונים והמה מודים בדבר שבזמן שהוא מאריך בניגון אין לו כונה כלל ורובם מתכונים לבד שימצאו חן בעיני הבריות לומר כמה הוא איש חיל יודע ניגון ובשעת הניגון אינו חש אפילו לחיתוך אותיות וע"ז הטעם ישאוהו בכסף וזהב ומתנות. וכעין זה גם דברי ווי העמודים וסיף דבריו ז"ל ואין ספק כי אריכות בקולה הוא אריכות הגלות. סו"ב אות ג'. יפה ללב אות ט':

נח) **זקן** שקולו נמוך וחלש ומאריך בתפלה יש לדחותו. אמונת שמואל סי' ט"ז. א"ר אות ט"ז. שע"ת אות ט"ז:

נט) **סעי'** י"ב אין ממנין מי שקורא לאלפין עיינין וכו' ה"ה לבני רומניא שקורין לחיי"ן הה"ין. הרדב"ז ח"ב סי' מ"ה. כנה"ג בהגב"י. עו"ת אות ט'. מ"א ס"ק ט"ו. א"ר אות י"ז. סו"ב אות יו"ד. ר"ז אות ט"ו. וכן כל מי שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן אין ממנין אותו ש"ץ. הרמב"ם פ"ח מה"ת דין י"ב. ועיין ט"ז סי' קכ"ח ס"ק ל'. ודווקא במקום שאחר השם אינם עלגים אבל אנשי בית חיפה ובית שאן במקומן אפילו שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין יורדין לפני התיבה. הרדב"ז שם. כנה"ג שם עו"ת שם. מ"א שם. א"ר שם. ס"וב שם. ר"ז ש"ס. ש"ץ דע"ב ע"ד:

ס) **שם** אין ממנין מי שקורא לאלפין עיינין וכו'. מי שדרכו לקרות לעיינין אלפין והוא קורא כהוגן להשירה בטורח אם ישים אליו לבו. אין למנותו דזימנין משתלי וקרי כי ארחיה. ברכ"י אות ה':

סא) **שם** אין ממנין מי שקורא לאלפין עיינין וכו'. והיכא דלא אפשר באחר מותר למנותו. תוספות בבא מציעא דפ"ו ע"א ד"ה אחתיכהו לרבי חייא וכו'. פר"ח אות י"ב. א"ז. ברכ"י שם. וכ"כ המו"ק דאי לא אשתכח דגמיר וחסיד כותיה ש"ד יעו"ש. וכ"כ החקי"ל חא"ח סי' ט"ו. פתה"ד אות ו'. שתילי זיתים אות ך' ועיין פרמ"ג א"א אות ט"ז:

סב) **סעי'** י"ג. פוחח והוא מי שבגדו קרוע וכו'. בגדי ש"ץ צריכים שיהיו נקיים בלי לכלוך ורחב ובפרט הסרבל והמכנסיים ובגדיו יהיו ארוכים שלא יראו רגליו ואם אינם ארוכים כל כך ילבש בתי שוקים עד ברכים ויזהר שלא יתפלל בלא מכנסיים ושיהא מכנסיים שלו נקי בלי טינוף לכן טוב הוא שיהיה לו מכנסיים מיוחד נקי שילבש מתפלה לתפלה ולאחר התפלה יסיר אותם המכנסיים המיוחדים. הר"ם מינץ ז"ל סי' פ"א. כנה"ג בהגה"ט. עו"ת אות ג' מ"א סק"ז. א"ר אות י"ח. סי"ב אות י"ד מש"ז אות ח'. ש"ץ דע"א ע"ב. יפה ללב אות י"ד יעוי"ש. ועיין לקמן אות קי"ד:

סג) **שם** לא ירד לפני התיבה. אבל אם אינו ש"ץ יכול להתפלל. ב"ח. וכן יכול לפרוס על שמע כמ"ש לקמן סי' ס"ט אות ט"ז:

סד) **סעי'** י"ד. סומא יורד לפני התיבה וכו' אדם שפגעה בו מדה"ד שנפלו לו זרועותיו ואם ראוי להיות ש"ץ פשיטא דראוי וראוי הוא ואדרבא מלוה מן המובחר דמה"ה חפץ להשתמש בכלים שבורים ולא כדרך מדת בשר ודם וכדכתיב לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה ולא נפסלו במומים אלא כהנים. ב"ח בשם מהר"ם. והב"ד שכנה"ג בהגב"י אות יו"ד. מ"א ס"ק מ'. יד אהרן בהגה"ט. א"ר אות יו"ד. ש"ץ דע"ב ע"ג. ר"ז אות ח'. אבל בזוהר פ' אמור דף ל' ע"ב כתב מאן דאיתו פגים לא אתחזי לשמשא בקודשא וכו' וא"ת הא קבה"ו לא שרי אלא באתר תבירא במאנא תבירא דכתיב ואת דכא ושפל רוח, האי אתר שליס יתיר הוא מכולא בגין דמאיך גרמיה למשרי עליה גאותא דכלא גאותא עילאה ודא הוא שלים. אבל לא כתיב ואת עור ושביר וחרום ושרוע. אלא ואת דכא ושפל רוח. מאן דמאיך גרמיה קבה"ו זקיף ליה עכ"ל ועיי"ש שהביא עוד פסוק הקריבהו נא לפחתך וכו' בר נש מנייהו אי בפיתו לשלומי למלכא ולקרבא קמיה דורונא אתון מסדרין ליה בפנימא או לא. הירלך או הישא פניך בההוא דורונא כ"ש וכ"ש דאתון מקרבין קמאי בר נש פגים לקרבא דורונא הא דורונא דילכון לגלגא אתמסר דודאי ב"נ דאיהו פגים פגים הוא מכלא פגים הוא ממסימנותא ועל דא כל איש אשר בו מום לא יקרב עכ"ל. ואע"ג דהכא מדבר על כהן בעל מום עיין בזוהר ויקרא והב"ד לעיל אות ע"ז שהשוה ש"ץ לכהן וא"כ לפי דברי הזוהר אין למנות ש"ץ בעל מום. וכ"כ מ"א באות הנז'. י"א שם. א"ר שם. ש"ץ שם. וכ"כ סו"ב אות י"ב. ועיין מש"ל אות מ"ג ובאות שאחר זה:

סה) **שם** סומא יורד לפני התיבה וכו' כ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ח מה"ת דין י"ב והרא"ש בתשו' כלל ד' דקיי"ל כרבנן דסומא חייב בכל המצות אבל רבינו ירוחם ריש נתיב י"ג פסק כרבי יהודה דסומא פטור מכל המצות וכתב שאינו עובר לפני התיבה כמ"ש בב"י וכן הסכים הרב שאלת יעב"ץ ח"א סי' ע"ה ובספרו מור וקציעה דסומא פסול להיות ש"ץ יעו"ש והרב חוות יאיר בתשו' סי' קפ"ו כתב שיש להעביר חזן סומא אפי' באחת מעיניו שלא יתפלל בימים נוראים היכא דאפשר באחר יעו"ש. והרי"י עייאש בספר בני יהודה דף ס"ז חלק עליו וכתב דאינו נדחה מפני אחר יעי"ש והחיד"א בברכ"י אות ז' ובמחב"ר אות ו' כתב דלענין הלכתא ראוי לחוש בימים נוראים לדברי הרב חוי"י מהטעמים שכתב ודלא כהרב בני יהודה יעו"ש. והב"ד הש"ץ דע"ב ע"ג ושע"ת אות י"ח. ועיין במחב"ר שם שכתב דאע"ג דבהתחלת דברי החוי"י קאי על ימים נוראים מ"מ מהטעמים שכתב יש למוגש:

באר הגולה

במ"ש בסי' קל"ט סעיף ג'. פ טור צ ברכות ל"ד. ק הרא"ש ר שם במשנה. ש מגלה כ"ד. ת ר"י ור"ן והרמב"ן והרשב"א ור' יואל התיכו: א אגור ומהרי"ק בשורש מ"ד בשם רבי שמחה.

שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה: טו פש"ץ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו ולא ימתין שיאמרו לו: טז צמי שאינו ש"ץ קבוע צריך לסרב מעט קודם שירד לפני התיבה ולא יותר מדאי אלא פעם ראשונה מסרב וכשיאמרו לו פעם שניה מכין עצמו כמו שרוצה לעמוד ובפעם שלישית יעמוד קואם האומר לו שירד הוא אדם גדול אינו מסרב לו כלל: יז ראם טעה ש"ץ וצריכין להעמיד אחר תחתיו אותו שמעמידין תחתיו לא יסרב: יח שהאומר איני יורד לפני התיבה מפני שבגדי צבועין או מפני שברגלי סנדל לא ירד באותה תפלה כלל מפני שדרך האפיקורסין להקפיד בכך וחיישינן שמא אפיקורסות נזרקה בו: (הגה ואפי' אם נותן אמתלא לדבריו לא מהני) (ב"י בשם ר' יהונתן): יט תיש מונעים גר מלהיות ש"ץ ונדחו דבריהם אאפילו יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה שפלוני יהיה חזן אם לא שכבר הסכים עליו מתחלה: הגה ודוקא שיהי' לאותו יחיד טעם הגון על פי טובי העיר אבל בלאו הכי אין היחיד יכול למחות בש"צ (מהרי"ו סי' ס') ואם הוא שואלו יכול למחות בו קודם שהסכים עליו (מהר"ם פדואה סימן ק"ד ומהרי"ק שורש מ"ד) ומי שהוא שונא

כף החיים

למונעו לשומא שלא יהיה ש"ץ אף בשאר ימות השנה יעו"ש ועיין מש"ל באות שקודם בשם הזוהר שהחמיר מאד שלא לשלוח לפני המקום ב"ה איש בעל מום יעו"ש וא"כ יש ליזהר מאד בכל מה דאפשר שלא למנות איש בעל מום אפי' בשאר ימות השנה. ואם לא אפשר יש לסמוך על דברי הרמב"ם והרא"ש ומרן ז"ל וספר"ח והאחרונים ולהתיר בשעת הדחק;

סו) **איש** אשר פרחה צרעת על פניו שנמאס בעיני בני אדם לראותו ולהסתכל בצרעת שבפניו אין למנותו לש"ץ קבוע. שו"ת בנין ציון לחד מרבני אשכנז סי' ה'. והביאו יפה ללב בקו' יושר לבב עי"ז בסי' אות ז. פתחי עולם אות כ"ו:

סז) **חרש** אינו שומע יכול להיות ש"ץ. הרב מהר"ש בן הרשב"ץ בתשו' סי' ת"ד. וכן ראיתי שכתב מר אביו בתשב"ץ ח"ג סי' קי"ג. ברכ"י אות ח'. והביאו שע"ת אות י"ח וכתב וז"ל ונראה לענין ימים נוראים דינו כסומא אעפ"י שאפשר לחלק קצת ולומר דמדבר ואינו שומע ה"ה ככל אדם מ"מ נראה להחמיר בימים נוראים וכו' עכ"ל. ולפי מש"ל אות ס"ה בשם הזוהר דאין ראוי להניח ש"ץ בעל מום א"כ גם בשאר ימות השנה יש להחמיר דחרש הוא בעל מום כמ"ש בפ"ז דבכורות דף מ"ה ע"ב. אבל מי ששומע רק שנתקלקל אצלו חוש השמיעה כדרך הזקנים שכבדה אזנם קצת משמוע ומ"מ שומעים ויודעים מצד ההרגשה אם הציבור עדיין עומדים בסיומו ליה לן בה. שע"ת שם:

סח) **סעי'** ט"ו. ש"ץ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו ולא ימתין שיאמרו לו. שנראה שאינו סומך על דיבור הציבור שמינוהו לכך. ב"י. לבוש. ר"ז אות י"ט שתילי זיתים אות כ"ד. ועיין מו"ק שחולק בזה והכריע בראיות דאפי' ש"ץ קבוע לא יעלה מעצמו אלא ימתין עד שיתנו לו רשות מפני כבוד הציבור יעו"ש. והב"ד יפה ללב אות יו"ד. אמנם אנן קיי"ל כדברי מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו שכתב דש"ץ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו וכו' ובפרט שכן דעת האחרונים כנז' וכן עמא דבר:

סט) **סעי'** ט"ז. מי שאינו ש"ץ קבוע וכו' ש"ץ שלא רצה להיות עוד ש"ץ וקבלו אחר במקומו א"צ רשות כיון שבידו עוד להיות ש"ץ. ודוקא מהקהל א"צ ליטול רשות אבל מהש"ץ השני צריך ליטול רשות. יד אליהו סי' ל'. יד אהרן בהגב"י;

ע) **שם** ואם האומר לו שירד הוא אדם גדול אינו מסרב וכו' דאין מסרבין לגדול. כדאיתא בפסחים דפ"ו ע"ב. וכתבו שם התוספות דדבר גאות ושררה אפי' האומר לו הוא אדם גדול יסרב. והב"ד מ"א ס"ק י"ז. ש"ץ דע"א ע"א. ר"ז אות י"ט. ונראה דה"ה אם חושש בעצמו להיות ש"ץ מפני איזה דבר דיכול לסרב אפי' לגדול. וכן בעלמא אם רוצים למנותו לאיזה מינוי אעפ"י שאין בו גאות ושררה והוא חושש בעצמו שמא אינו יוצא י"ח כראוי דיכול לסרב אפי' לגדול ומשום דאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' דכיון שהוא חושש מפני כבוד ה' שמא לא יצא י"ח ויבא לידי חטא אין חולקין כבוד לרב וכמ"ש בעירובין דס"ג ע"א יעו"ש:

עא) **סעי'** י"ח. האומר איני יורד וכו' לא ירד באותה תפלה כלל וכו' לא בצבועין ולא בלבנים. ט"ז ס"ק ח'. מש"ז אות ח'. ר"ז אות כ"א. ודוקא באותה תפלה אבל בתפלה אחרת שלא ראינוהו שהקפיד הכי. ב"י בשם הריב"ש. והטעם דאמרינן באותה שעה לפי שעה שטות מינות נזרקה בו ובוודאי חזר בו. מחה"ש ס"ק י"ח בשם הראשונים:

עב) **שם** הגה. ואפי' אם נותן אמתלא לדבריו לא מהני. היינו דוקא אח"כ אבל אם בראשונה קאמר איני יורד מפני שבגדי צבועין ולאו אורח ארעא דבר ברור שיכול לירד. פר"ח אות י"ח. יד אהרן בהגב"י. מש"ז אות ח'. ש"ץ דע"ג ע"א. שתילי זיתים אות כ"ט:

עג) **סעי'** י"ט. יש מונעים גר מלהיות ש"ץ ונדחו דבריהם. לפי שלא יוכל לומר אלהי אבותינו. ונדחו דבריהם דכתיב כי אב המון גוים נתתיך דהיינו מכאן ואילך תהיה אב המון לכל גוים. ב"י. לבוש. ט"ז ס"ק ט' מ"א ס"ק י"ט. וכן פסק מרן לקמן סי' קצ"ט סעי' ד'. ועיין פרמ"ג א"א אות י"ט שכתב דמכאן משמע דגר בכלל הערבות ואם יצא מוציא אחרים אבל עבדים אינם בכלל הערבות דלא נזכרו פ' נצבים יעוין שם:

עג) **שם** אפי' יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה שפלוני יהיה חזן וכו' אעפ"י שהיחיד מוחה בחזנות לאו כל כמיניה אם לא שהוא אדם חשוב וכל מעשיו לשם שמים ונותן אמתלא לדבריו על מה אינו רוצה בו אם אומר שונא אותו לאו כל כמיניה שישנא את אחיו בלבבו אם לא עד הוכחה וא"כ ילבן דבריו ויוכיחו ביניהם. ומיהו אם ידוע באמת

באמת שעושים זה את זה פשיטא שיכול למחות בו אפי' אינו חשוב אלא שהוא אמוד והוא מהנושאים עולים ומסים. רש"ל פ"ק דחולין סי' פ"ז והביאו שכנה"ג בהגב"י אות י"ט. וכתב עליו וז"ל לא כתב הרב שצריך שיהא מהנושאים עולים אלא כשאינו רוצה אותו מפני שנאתו אבל בנותן אמתלא לדבריו שאינו ראוי להיות ש"ץ אפי' מי שאינו נושא בעול יכול למחות עכ"ל. ועיין לקמן אות ע"ו. ולבוש סעי' ך' כתב דבזמן הזה אין יחיד יכול למחות יעו"ש. והביאו מ"א סק"ך וא"ר אות כ"ד. ועיין לקמן אות ע"ז ואות ע"ח. ונראה דהכל לפי מנהגי הקהל:

עד) **הוציא** הש"ץ שם רע על המוחה הזה אעפ"י שקבלו ופייסו יכול למחות בו. רש"ל שם. שכנה"ג שם אות ך'. עו"ת אות י"א א"ר אות כ"ד:

עה) **אמר** שאינו נח בתפלתו ומדותיו אינם ישרים בעיניו יכול למחות בו. רש"ל שם. שכנה"ג שם אות כ"א. ועיין מש"ל סוף אות ע"ג בשם הלבוש:

עו) **היכא** שבא למחות מחמת שנאה לבד דיכול למחות היינו שיש ש"ץ אחר שיוכלו הקהל להשכירו בדמיו של זה אבל אם אינו בנמצא או שיש בנמצא אלא שבא להוסיף בדמים יכולין הקהל לומר לו אין בידינו להוסיף על שיעור הקצוב בעבור שנאתו אלא הוא יוסיף משלו ואף אם יברר טענתו שזה השני משולה מן הראשון כנגד תוספת הדמים אפ"ה יכולין הקהל לומר אין יכולת בידינו להוסיף כ"כ בדמים בפרט היכא שלא הורגלו עד עתה לשכרו בדמים. רש"ל שם. שכנה"ג שם אות כ"ג עו"ת אות י"ב. מ"א סק"ך. א"ר אות כ"ד:

עז) **בא** לבטל אותם שחפלים בו ובחרו בו. ואין באותו ש"ץ מום שיפסל מאמנותו פשיטא הולכין אחר הרוב כמ"ש מהר"ם. רש"ל שם. שכנה"ג שם אות כ"ב. ועיין כנה"ג בהגב"י מ"ש על דברי מהר"ם ועיין בלבוש סעי' ך':

עח) **צריך** לברר רוב זה מה הוא אם רוב דעות או רוב ממון ונראה דאזלינן בתר רוב ממון. וכ"כ מורי הרשד"ם ז"ל בתשובה. מהר"א די בוטון בתשו' כ"י סי' ב' כנה"ג בהגב"י, וכ"כ הלבוש סעי' ך' דהולכין אחר רוב פורעי המס שביניהם יעו"ש, וכ"כ הט"ז ס"ק י"א דיש מנהג ברוב הקהלות בענין קבלת הש"ץ שהוא ע"פ רוב פורעי המס או קרואי העדה ואין השאר יכולין למחות עכ"ל. וכ"כ מ"א סק"ך. ח"א כלל כ"ט אות י"ח. ר"ז או' כ"ג, ועיין עו"ת אות י"א:

עט) **אם** המוחין הם פרנסים שממנין בכל שנה ושנה להנהגת הקהל ולכל מילי הרי הוא כאלו מיחין כל הקהל. משפט צדק ח"ב סי' ע"ז. כנה"ג שם, מ"א סק"ז:

פ) **במקום** שיש ברורים להנהגת הקהל הקדוש וקבלו עליהם בחרם שלא לשנות מגזרתם מחאת הפרנסים אין בה מועיל. משפט צדק שם. כנה"ג שם. מ"א שם:

פא) **אפי'** תימא דיחיד יכול למחות בחזנות היינו כשלא בא עליו בטענת פסול אבל בבא עליו בטענת פסול יש לחוש לפגמו של חזן הרא"ה ז"ל ח"ב סי' מ"א. כנה"ג שם. מ"א סק"ך. וע' מחה"ש. מאמ"ר אות ו' ח"א כלל כ"ט אות י"ח:

פב) **כשיצא** עליו שם רע עתה והוא קלא דלא פסיק אפי' יחיד מוחה להעבירו. הרא"ה שם, כנה"ג שם. מ"א סק"ז א"ר אות ו'. ש"ץ דע"ג ע"ג:

פג) **שם** אפי' יחיד יכול לעכב וכו' כשם שהיחיד מוחה בחזנות כך מוחה במינוי מרביץ תורה. רשד"ם חא"ח סי' ל"ו. וה"ה בכל המינויים יכול למחות. מהר"ר בצלאל סי' כ"ה בשם הרשב"א ז"ל מיהו הר"ש הלוי ז"ל בתשו' חי"ד סי' א' כתב דלמינוי החכם מרביץ תורה אפי' המיעוט יכול לכוף לרוב משום דהוי מגדר מילתא דקיס עשה יעו"ש, והב"ד כנה"ג בהגב"י וכתב וז"ל ונראה לי דלא פליגי הרשד"ם והר"ש הלוי ז"ל דהרשד"ם ז"ל מדבר במי שאינו ראוי להיות חכם מרביץ תורה דעל זה אפי' יחיד מוחה. והר"ש הלוי ז"ל מדבר במי שראוי להיות חכם. ועוד נראה לי דלא דבר הרשד"ם אלא כשהיחיד מונע למנות את זה אבל הוא מסכים למנות אחר אבל אם מוחה שאינו רוצה שיהיה מרביץ תורה בקהל הא ודאי פשיטא שאין במחאתו כלום ואפילו המיעוט כופין לרוב כמ"ש הר"ש הלוי ז"ל. ונראה לי שאף ביחיד המסכים למנות אחר אם אותו שמסכימים הרוב למנותו הוא ראוי יותר מזה שרוצים המיעוט למנותו פשיטא דיכולין הרוב לכוף את המיעוט ואפשר דאפילו המיעוט יכולין לכוף לרוב כזה עכ"ל. וכ"כ מ"א סק"כ וס"ק כ"א. ר"ז אות כ"ג. שתילי זיתים אות ל"ב:

פד) **שם** אם לא שכבר הסכים עליו וכו'. נראה דאם קבלוהו לזמן ונשלם הזמן לא מיקרי הסכים עליו תחלה דעכשיו הוי קבלה חדשה וכאילו לא היה שם עדיין. ט"ז סק"י. יד אהרן בהגב"י. ח"א כלל כ"ט אות י"ח:

פה) **שם** אם לא שכבר הסכים עליו בתחלה. היינו דוקא יחיד אבל רבים מערערים אפי' הסכימו בתחלה. הרב מהר"א די בוטון ז"ל בתשו' כ"י סי' ב'. כנה"ג בהגב"י. מ"א ס"ק כ"א. ר"ז אות כ"ג. שתילי זתים אות ל"ב. ועיין לקמן אות ח"ק:

פו) **שם** אם לא שכבר הסכים עליו וכו'. כתב מ"א סק"ך וז"ל ונ"ל דדוקא בזמניהם שהיה הש"ץ מוציא הרבים י"ח בתפלתו אז היה יחיד יכול לעכב דאין נעשה שלוחו בע"כ משא"כ עתה שכולם בקיאין רק הש"ץ הוא לפיוטים אעפ"י שאומר קדיש וברכו אין כ"כ קפידא עכ"ל. וזהו לפי פשט דברי רז"ל שחזרת העמידה נתקנה כדי להוציא את שאינו בקי כמ"ש לקמן בס"ע סי' קכ"ד. אמנם ידוע דאעפ"י שרז"ל נותנים טעם על פי הפשט הוא דוקא לשכך את האוזן כי אינם רוצים לגלות הטעם שיש להם כמוס ע"פ הסוד אבל בימי האר"י ז"ל כבר ניתנה רשות לגלות וכבר גילה הטעם בסוד דתרוויהו צריכי ואדרבא חזרת העמידה של ש"ץ היא גדולה מן הלחש שזה בחכמה וזה בבינה כמ"ש בע"ח שער ך פ"ט ובשער הכוונות דרוש א' דחזרת העמידה וצריכים הציבור ליתן דעתם ולכוין ולשמוע מן הש"ץ החזרה כדי לצאת י"ח לעשות התיקון הנעשה בתפלת החזרה וא"כ אין חילוק בין זמן הזה לזמניהם וגם עתה יכול למחות:

באר הגולה
ב שם ג מרדכי
פ' החובל ד תשו'
הרשב"א סי' ת"ל

שונא לש"ץ לא יעלה לספר תורה כשקורא התוכחה (אור זרוע): כ באם אחד רוצה לומר תפלה בשביל אביו ואחד רוצה לומר בשביל אחר מי שירצה הקהל שיאמר התפלה הוא יאמר: כא גאין למנות ש"ץ ע"פ השר אע"פ שרוב הצבור חפצים בו: כב דשליח צבור בשכר עדיף טפי מבנדבה: הגה ואין אדם להתפלל בלא רצון הקהל וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלמות אין עונין אמן אחר ברכותיו

כף החיים

פז) **שם** בהגה. ואם הוא שאינו יכול למחות בו קודם שהסכים עליו וכו' כשהוא מרוצה עם הקהל וגם הוא הסכים עליו תחלה אז מקבלין אותו הש"ץ והש"ץ צ"ל בפני שהוא יוציא גם את פלוני שונאו בתפלה. מהר"ם פאדווה שם. ט"ז ס"ק י"א. מ"א ס"ק כ"ג. סו"ב אות י"ב. ר"ז אות כ"ג. ועיין סי' תקפ"א סעי' א' בהגה שכתב דאם הש"ץ יש לו שונא ומכוין שלא להוציאו גם אוהביו אינם יוצאים בתפילתו יעו"ש. ע"כ צריך הש"ץ ליזהר בזה וכ"כ פרמ"ג בא"א אות כ"ב:

פח) **שם** בהגה. ומי שהוא שונה לש"ץ וכו' כתב מהרי"ל בתשו' סי' ל"ז בשם רבי יהודה חסיד צריך שיהא ש"ץ אוהב לציבור דאם לא כן כשהוא קורא פ' תוכחה סכנה הוא למי שאינו אוהבו עכ"ל. וכ"כ ד"מ אות ו' בשם א"ז. כנה"ג בהגב"י. מ"א שם. ר"ז אות כ"ד. וכתב עו"ש מהרי"ל בשם ר"י חסיד שאם יודע שהחזן אינו אוהבו אם יקראנו בתוכחה אל יעמוד כי יכשל אם יעמוד עכ"ל וכ"כ ד"מ שם בשם הנז'. כנה"ג שם. וכתב שם הכנה"ג דלו נראה שיותר טוב שיעמוד לקרות מליכנס בעונש ועוזבי ה' יכלו עכ"ל והביאו המ"א ס"ק כ"ב וכתב עליו דלא נהירא דדוקא היוצא מבהכ"נ בשעת קריאת התורה עליו נאמר זה: אבל בין גברא לגברא מותר לצאת. אלא כשקוראין אותו ואינו עולה מקצר ימיו כדאיתא פ"ט דברכות דנ"ה ע"א עכ"ל. ולי נראה דודאי דלא נעלם זה מכנה"ג וידע בכל זאת דדין גברא לגברא מותר לצאת וזה אעפ"י שהוא בין גברא לגברא קראו לו האיסור הוא משום כל הנותנים לו ס"ת לקרות ואינו קורא מקצרין ימיו כמ"ש בברכות שם אלא הא שכתב הטעם משום ועוזבי ה' יכלו ולא כתב משום מקצרין ימיו כדי להכניס בו איסור אחר היוצא בשעת קריאת ס"ת דהוא משום ועוזבי ה' יכלו ומי שנותנין לו ס"ת ואינו קורא במקצרין ימיו נכנס בסוג זה ג"כ דכיון שמקצרין ימיו הוא בכלל יכלו ולפי שכנה"ג בא להזהיר את זה ששונא אותו הש"ץ וקראו לו לעלות שיעלה ולא יצא לחוץ אמר טעם זה ועוזבי ה' יכלו כדי לכלול ג"כ את זה שלא יצא לחוץ בתוך הקריאה בפחדו אלא יצא מקודם:

פט) **ש"ץ** צריך להחניף לציבור ולהעביר על מדותיו דבעינן שיהא עניו ושפל ברך אבל הוא צריך להוכיחם. מהרי"ל שם. ד"מ שם, כנה"ג שם. מ"א שם. ור"ל במילי דעלמא צריך להחניף להם שיעביר על מדותיו ולדבר עמם בלשון רכה אבל במילי דשמיא אין להחניף להם אלא צריך להוכיחם. ועיין מאמ"ר אות ז':

צ) **סעי' ד'**. אם אחד רוצה לומר תפלה בשביל אביו. פי' שמת אביו ורוצה להתפלל כדרך האבלים. מ"א ס"ק ס"ג. א"ר אות כ"ב. ר"ז אות כ"ז. ועיין ביו"ד סוף סי' שע"ו בהגה מ"ש באלו הענינים יעו"ש. ועיין לקמן אות ל"ג ואות ל"ו:

צא) **שם** מי שירצה הקהל שיאמר התפלה וכו' שהתפלות במקום תמידין תקנום ואין ראוי שיהיה שלוחם בלא דעתם. ב"י. לבוש. ט"ז ס"ק י"ב: אבל קדיש יוכל לומר על אביו בלא דעת הקהל, מ"א ס"ק כ"ד. פרמ"ג א"א אות כ"ד, ר"ז אות כ"ו:

צב) **שם** מי שירצה הקהל וכו'. ונראה ודאי דעכשיו ג"כ כמו בש"ץ שאין יחיד מוחה כמ"ש הלבוש וה"ה כאן שלא ירבה המחלוקת אלא הולכין אחר רוב או הנבררים לזה. פרמ"ג. שם. ועיין בדברינו לעיל אות ע"ג ואות ע"ח:

צג) **שם** מי שירצה הקהל וכו' מצוה להניח לאבל או למי שיש לו יאר צייט להתפלל שהוא כ"ר למת ומצילו מדינה של גיהנם, אבל צריך שהוא יודע בעצמו שיכול להתפלל טוב בשפה ברורה שאל"כ העדר טוב כי במקום עונג גורם לו נגע ח"ו ואם רואים הקהל שעולים להתפלל אנשים שאינם מהוגנים או שבאים לידי מחלוקת יותר טוב שיתקנו שלא יתפלל אלא הש"ץ הקבוע. חס"ל אות ז':

צד) **סעי' כ"א**. אין למנות ש"ץ ע"פ השר וכו' ואפי' ש"ץ שנתברר ונתמנה ע"פ רוב הצבור לא ישתדל להתמנות ע"פ השר להחזיק בידו כי חלילה לקבל עבודת של שמים ע"י עכו"ם כי לא כצורנו צורם וכו'. לבוש

צה) **סעי' כ"ב**. ש"ץ בשכר עדיף וכו'. שאין אחד שאינו הגון רשאי להתפלל. וגם הש"ץ נזהר בתפלתו ובתקוניו למען שכיר הוא. ב"י. לבוש. ט"ז ס"ק י"ג. מ"א ס"ק כ"ה. א"ר אות כ"ז. ר"ז אות כ"ח:

צו) **שם** הגה. ואין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל וכו'. ואין להתקוטט בעבור שום מצוה כגון גלילות ס"ת וכיוצא בו דהכי שנינו (יומא ט"ל ע"א) הצנועים מושכים ידיהם והגרגרנים חוטפים, ד"מ אות י"א בשם בנימן זאב סי' קס"ג שכתב בשם האגודה פ' כילד מברכין. מ"א ס"ק כ"ו. א"ר אות כ"ה. ר"ז אות כ"ט. ומזה יש ללמוד כל אדם אם יש לו יאר צייט או דבר אחר ורוצה להיות חזן להתפלל או לעלות לס"ת ויש אחרים גם כן שיש להם יאר צייט או דבר אחר שלא יתקוטט בעבור זה להתפלל הוא או לעלות לס"ת כי מגרעות נתן ח"ו אלא שתיקותו זה שכרו וזה כבוד וכ"ר לאביו:

צז) **סעי' כ"ג**. שכר ש"ץ פורעין מקופת הקהל וכו'. וכל מה שהוא תקנת הצבור ונעשת ע"י ממון נותנים לפי ממון. ב"י בשם הרשב"א. מ"א ס"ק כ"ז. ר"ז אות ל' שתילי זיתים אות ל"ח. ועיין ח"מ סי' קס"ג בהגה סוף סעי' ג' ובאות שאח"ז:

צח) **שם** הגה. וי"א שגובין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות

ברכותיו. (כנימין זאב סי׳ קס״ג ואגודה פרק כילד מברכין): **כג** ישכר ש״צ פורעים מקופת הקהל אע״פ שהש״צ מוציא הדל כעשיר מכל מקום אין יד העני משגת כעשיר: הגה וי״א שגובין חלי לפי ממון וחלי לפי הנפשות וכן הוא מנהג הקהלות (מהר״ם פדואה מ״ד): **כד** יצבור שצריכין לשכור רב ושליח ציבור ואין בידם כדי שכר שניהם אם הוא רב מובהק וגדול בתורה ובקי בהוראה הוא קודם ואם לאו ש״צ קודם: **כה** יאין מסלקין חזן מאומנתו אלא אם כן נמצא בו פסול: הגה ואין מסלקין אותו משום רנון בעלמא כגון שיצא עליו שם שנתפס עם הכותית או שמסר אדם אבל אם באו עליו עדים בזה וכיוצא בזה מעבירין אותו ושליח לבור שהוא שוטה ובודק לא יתפלל בבגדים הצואין ומסריחין ואם אינו רוצה להחליף בגדיו בשעת התפלה ולהתפלל מעבירין אותו. וש״ל המנבל פיו או שמרנן בשירי עגבים ממחין בידו שלא לעשות כן ואם אינו שומע מעבירין אותו (כל בו דף קנ״ה ע״ד) ש״ל שהזקין ורוצה למנות בנו לסייעו לפרקים אע״פ שאין קול בנו ערב כקולו אם ממלא מקומו בשאר

דברים

באר הגולה
ח הרשב״א בתשובי אחרת. ז תשובת הרא״ש כלל ז׳.
ז תשו׳ הרשב״א

כף החיים

נפשות וכו׳ וכתב הכנה״ג בהגב״י דמנהגינו שעושין אותו מקופת הקהל כדברי הרשב״א ז״ל עכ״ל. וכ״כ מור״ם בהגהה בח״מ סי׳ קס״ג סוף סעי׳ ג׳ דשכר החזן גובין לפי הממון אלא שציין על א״ח סי׳ נ״ג סעי׳ כ״ג יעו״ש. והב״ד מחלית השקל ס״ק כ״ז וכתב דכאן בא״ח כתב לפי המנהג אבל בח״מ כתב לפי הדין. ונ״מ במקום שאין מנהג יש לעשות עפ״י הדין לפי ממון עכ״ד וכ״כ הלבוש דבמקום שאין מנהג יגבו לפי ממון והביאו מ״א ס״ק כ״ז. א״ר אות כ״ח. ר״ז אות ל׳. שתילי זיתים אות מ׳:

צח) **סעי׳** כ״ד. לבור שצריכין לשכור רב וש״ץ וכו׳. עיין מ״ש בזה המו״ק ומ״ש עליו היפה ללב אות י״ג ומש״ל אות פ״ו:

צט) **סעי׳** כ״ה. אין מסלקין חזן מאומנותו אא״כ נמצא בו דבר פסול. ואין מחזירין אותו בקבלת דברי חבירות עד שישוב בתשובה שלימה בלי מרמה וערמה. הרשד״ם חא״ח סי׳ ל״ב וחיו״ד סי׳ קי״ג ושם בי״ד כתב דאפילו נשבע שלא ילך בדרכים שהיה הולך לא הוי תשובה. כנה״ג בהגב״י. עו״ת אות י״ד. מ״א ס״ק כ״ח. א״ר אות ל׳ ש״ץ דע״ג ע״ג. ר״ז אות ל״א. שתילי זיתים אות מ״ב:

ק) **שם** אין מסלקין חזן וכו׳. ואם עשה בילדותו עבירה במזיד ועדיין לא שב רק מינוהו מעבירין אותו דפסול בעבירה לעדות. פרמ״ג א״א או׳ כ״ח:

קא) **להעביר** ש״ץ קבוע שלא נמצא בו שום דופי בשביל אחר שקולו ערב לא נכון לעשות כן אלא ישרתו שניהם כאחד. הרלנ״ח ז״ל סי׳ ט״ט. וכן הסכים מהר״א די בוטון בתשו׳ כ״י סי׳ ב׳ היכא דרוב פורעי ממון חפצים באחרון. כנה״ג הגב״י. מ״א ס״ק ל״ב. ר״ז אות ל״ה:

קב) **ש״ץ** שנפסל קולו אם קולו נשמע כאלו הוא מרתת ושבור פסול לחזן. מהר״י מברונא ז״ל סי׳ פ״ה. שכנה״ג בהגב״י או׳ י״ג. עו״ת שם. א״ר אות ע״ז פרמ״ג א״א או׳ ל״ב:

קג) **שם** אין מסלקין חזן וכו׳ המאיים על חבירו למסרו בעלילת שקר ולא מסר אע״פ שמכוער הדבר אפי׳ לשאר אדם שאינו ש״ץ אינו נפסל על כך להעבירו. אלא שגוערין בו ומתרין בו שאם יוסיף לומר כדברים הללו שיעבירוהו ממעלתו ואם הוסיף במרדו ראוי להעבירו על כך, כל בו דף קנ״ה, פר״ח או׳ כ״ה א״ר או׳ כ״ט, ועיין לקמן או׳ קי״ח:

קד) **שם** אין מסלקין חזן וכו׳ ה״ה לכל שררה מן הצבור הן מלך הן כהן הן חזן הן שופט הן מוהל הן גבאי במקום שלא נהגו למנותן לזמן ידוע שאין מסלקין אותם אם לא נמצא בהם פיסול, וה״ה נמי דאם יש לו בן ממלא מקום אבותיו שיורש את מקומו כמ״ש הרמב״ם ז״ל בפ״ד מהלכות כלי בית המקדש ופ״א מהלכו׳ מלכים. והרשב״א ז״ל בתשו׳ סי׳ ש׳ והריב״ש ז״ל בתשו׳ סי׳ רע״א. ופסקים וכתבים סי׳ קכ״א. ומהר״ם מטראני ז״ל ח״ג סי׳ ק״ק וכתב הרשד״ם ז״ל בחיו״ד סי׳ פ״א דלענין מינוי ת״ח למרבין תורה או לדון או להורות אין דין זה אמור כדאמרינן צדק צדק תרדף הלך אחר ב״ד יפה. ואין כן דעת הר״י אדרבי סי׳ ס״א. ומהר״ם מטראני ח״ג סי ק״ק והרש״ך ח״ג סי׳ מ״ו ונראין דבריהם. כנה״ג בהגב״י. ועי״ש במה שציין עוד על הספרים. עו״ת אות כ״ו. ועיין מ״א ס״ק ל״ג. חק״ל חא״ח ח״ב סי׳ א״ך. דברי נחמיה בהגב״י הו׳ ד׳:

קה) **שם** אין מסלקין חזן וכו׳. אין להסיר שום ממונה ממינויו בשביל שיצא עליו קול ואפי׳ שלא יהיו אויבים אבל אם יש במקומו בני אדם שונאים אותו בזה לא נאמר לא טובה השמועה. ואם נתקיים עליו בעדות אינו מן הדין להסירו אם קבל עליו מה שהוא חייב שאין מורידין אדם מקדושתו מסנהדרי גדולה ועד חזן הכנסת אא״כ עבר עבירה בפרהסיא. ואם לא יתברר עליו זה אינו מן הדין להסירו ולא לפרסמו. הרמב״ם ז״ל בתשו׳ כ״י. הביאה הרדב״ז בתשו׳ כ״י סי׳ ב׳ אלפים ע״ח. ברכ״י אות ט׳. שע״ת אות ל״א:

קו) **ש״ץ** אשר נתכר ובא שכור לביהכ״נ ועי״ז שבר הרמונים ואמר מה הוא הס״ת ועשה כזה כמה פעמים לא יטפל בשום שירות הק״ק ולא יהנו בידו ס״ת. הרמב״ם ז״ל בתשו׳ ס׳ הנקרא פאר הדור סי׳ ל״א. ברכ״י אות יו״ד:

קז) **כתב** הרב בית דוד ז״ל סי׳ ל״ה דש״ץ שנתנדה שהוא פסול שכיון שאינו מצטרף לעשרה כ״ש שהוא פסול להוציא אחרים י״ח. ויש לספק מי שנדה אותו ת״ח בשביל כבודו אי מדמין ליה לעבירה או לעסקי ממון. ונראה ראיה שדומה לממון ממ״ש בפ״ק דקדושין

דל״ב

באר הגולה
ח בסוף ספר הכל בו בשם תשובת הרשב״א:

דברים בנו קודם לכל אדם ואין הצבור יכולין למחות בידו. (תשובת רשב״א סי׳ ט׳): כו ח קהל שנהגו למנות אנשים על צרכי הצבור לזמן ובהגיע הזמן יצאו אלו ויכנסו אחרים תחתיהם בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מנויים הצריכין לצבור בין שנוטלין עליהם שכר בין שאינם נוטלים אפי׳ לא קבעו להם זמן סתמם כפירושן מאחר שנהגו כך: הגה יש מי שכתב דשליח צבור יתפלל מתוך ספר המיוחד לצבור דודאי נכתב לשמו (מהרי״ל בשם רוקח):

דינים

כף החיים

דל״ב ורב יוסף אמר אפילו הרב שמחל על כבודו. כבודו מחול שנאמר וה׳ הולך לפניהם יומם אמר רבא הכי השתא התם הקב״ה כולי עלמא דיליה הוא ותורה דיליה מחיל ליה ליקריה הכא תורה דיליה הדר אמר רבא אין תורה דיליה דכתיב ובתורתו יהגה ופירש רש״י ז״ל בתחלה היא נקראת תורת ה׳ ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו ע״כ מכאן יש ללמוד שיהא נידון כממון ומצטרף לעשרה ומשמש לש״ץ וכ״ש לפי מאי דקי״ל דנידוי דידן נזיפה בעלמא הוא כמבואר בי״ד סי׳ של״ד עכ״ל. והביאו ש״ץ דע״ג ע״ב. ועיין שם בסי׳ של״ד סעי׳ י״א וסעי׳ י״ב:

קח) **שם** אא״כ נמצא בו פיסול. ואם לא נמצא בו פיסול אין יכולין להעבירו אפילו כל הקהל. רק יכולין להעבירו ולשלם לו שכרו. אבל מקצת הקהל אפי׳ באים להעבירו ולשלם לו שכרו אינם יכולין. רש״ל בתשו׳ סי׳ ד׳ כנה״ג בהגב״י. א״ר אות ל״ג. מחה״ש ס״ק כ״א:

קט) **שם** הגהה. ואין מסלקין אותו משום רנון בעלמא וכו׳ אבל למנותו לכתחלה אפי׳ ברינון בעלמא אין למנותו. וזהו שכתב המחבר לעיל סעי׳ ד׳ ושלא יצא עליו שם רע וכו׳. עו״ת אות ט״ו. א״ר או׳ כ״ט. פרמ״ג א״א אות כ״ט. ועיין מש״ל אות י״ט:

קי) **שם** בהגהה. כגון שיצא עליו שם שנתפש עם הנכרית וכו׳ ומ״מ יש להושיב ב״ד על ככה. מ״א ס״ק כ״ט. ר״ז אות ל״א. ח״א כלל כ״ט אות י״ז. ש״ץ דע״ג ע״ד. ועיין בדברינו לעיל אות כ״ט ואות ל״ב:

קיא) **שם** בהגהה, או שמסר אדם וכו׳ מי שהלשין לחבירו והפסידו ממון ותובעו לדין ונתפשרו והמלשין נעשה ש״ץ ואותו שהלשינו אמר לו מוסר עבריין אין אתה יכול להיות ש״ץ, אם לא ריצהו הדין עמו אם היה לו על ידו בושת וצער. ואף דלא היה לו אלא הפסד לבד חייב לרצותו. אלא שיש להסתפק אם לענין חזר לכשרותו תעכב מה שלא ריצהו. כנה״ג בתשו׳ סי׳ כ״א יעוש״ב, מחב״ר אות ז׳. ועיין לעיל אות ק״ג:

קיב) **שם** בהגהה, אבל אם באו עדים וכו׳ מעבירין אותו. היינו בדלא עשה תשובה אבל אם עשה תשובה אין מעבירין אותו. עו״ת אות ט״ז. א״ר אות ל׳. ועיין לעיל אות ל״ט:

קיג) **שם** בהגהה. וש״ץ שהוא שוחט לא יתפלל בבגדים הצואים וכו׳ ש״ץ שמתוך חליו לאונסו א״א לומר ונקה בהיותו טהור מקרה לילה ואין מטהר עצמו כלל והוא ש״ץ אפשר בימים נוראים יש לגעור בו שיטבול ועכ״פ שיוציא הבגדים הצואים מעליו ואם לא ישמע לדברי חכמים לרחוץ יפה יפה ולהסיר הבגדים הצואים מעליו ראוי להעבירו. מהר״א ילחקי ז״ל בס׳ זרע אברהם חא״ח סוף סי׳ ו׳. יד אהרן בהגב״י. ש״ץ דע״א ע״ב:

קיד) **שם** בהגהה. ואם אינו רוצה להחליף בגדיו וכו׳. וטוב שיחליף בגדיו כל היום כשהולך בין הבריות שלא יהא מן המשניאים, מ״א ס״ק ל׳, א״ר אות ל״ז. פרמ״ג א״א אות ל׳. מחה״ש ס״ק ל׳. ר״ז אות ל״ב. ח״א כלל כ״ט אות י״ז. ומ״מ אין מעבירין אותו משום זה ביאור הגר״א. פתחי עולם אות מ״ז. ועיין מש״ל או׳ ס״ב:

קטו) **שם** בהגהה. או שמרנן בשירי אלילים וכו׳. כלומר בניגון שמנגנין בו לע״ג. עיין ס״ח סי׳ רל״ח. מ״א ס״ק ל״א. ר״ז אות ל״ב. וב״ח בתשו׳ סי׳ קכ״ז כתב דוקא ניגון שמיוחד בבית ע״ז יעו״ש הביאו ש״ץ דע״ג ע״ד. וש״ץ שהוא נעים קול ומזמר בבית המשתאות בשירי עגבים ובשירים של דופי מוחין בידו ואם אינו רוצה לשמוע מעבירין אותו. הרי״ף ז״ל בתשו׳ הביאו הרדב״ז בתשו׳ החדשות ח״ב סי׳ תת״ט. י״א במח״ב בהגה״ט או׳ ב׳:

קטז) **שם** בהגהה. אעפ״י שאין קול בנו ערב כקולו וכו׳. ובלבד שלא יהא קולו משונה. מ״א ס״ק ל״ב. א״ר אות ל״ג. ר״ז אות ל״ג. ח״א שם. ועיין לעיל אות ק״א:

קיז) **שם** בהגהה. בנו קודם לכל אדם וכו׳. ומיירי שקבלוהו לש״ץ כל ימי חייו וא״כ בודאי ע״ד כן התנה שאם לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר לסייעו וא״כ בנו קודם. מ״א ס״ק ל״ג. אבל אם שכרוהו לזמן יכולין הציבור לומר דוקא בך בחרנו ושכרנו ולא בבנך מחה״ש ס״ק ל״ג. ובסתם אפשר בכלל כל ימי חייו. פרמ״ג א״א אות ל״ג. ועיין מש״ל אות ק״ד:

קיח) **שם** בהגהה. בנו קודם לכל אדם ואין הציבור יכולין למחות בידו. והוא אם הוא ראוי לכך בין לענין החזנות בין לענין יראת שמים והוא פשוט:

קיט) **סעי׳** כו. קהל שנהגו למנות אנשים על צרכי הצבור וכו׳. ובמקום שקבלנו עליהם ברורים להנהגת הקהל והסכימו בחרם שלא למרות דבריהם והברורים רוצים שינהיג החזן חזנותו עוד שנה אחרת חייבים הקהל לקיים דבריהם. ואפילו טוענים הקהל שאין לאל ידם ליתן פרס כל כך ואם ירצה בסך מועט ינהיג חזנותו והברורים רוצים שינהיג חזנותו כפי הפרס הראשון חייבים הקהל לעשות כדברי הברורים. משפט צדק ח״ב סי׳ ע״ז כנה״ג בהגב״י:

קך) **שם** מאחר שנהגו כך. משמע דבמקום שאין מנהג שאין מסלקין אותם אם לא נמצא בהם פיסול עו״ת אות כ״ו. ועיין לעיל אות ק״ד:

שם

נד דינים השייכים לישתבח. ובו ג' סעיפים:

א אישתבח אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברוך שאמר ששתיהן נתקנו על פסוקי דזמרה זו לפניהם וזו לאחריהם: ב באין לענות אמן אחר מלך מהולל בתשבחות אלא אחר חי העולמים ששם הוא סיום הברכה: ג גהמספר בין ישתבח ליוצר עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה דויש מי שאומר שלצרכי צבור או לפסוק צדקה למי שבא להתפרנס מן הצדקה מותר להפסיק: הגה ומזה נתפשט מה שנהגו בהרבה מקומות לברך חולה או לקבול בבהכ"נ שיעשה לו דין בין ישתבח ליוצר דכל זה מיקרי לצורך מצוה ולאחר כך כשחוזרין להתפלל יאמר הש"ל מקלת פסוקי דזמרה ויאמר קדיש עליהם כי לעולם אין אומרים קדיש בלא תהלה שלפניו ולכן מתחילין ערבית בלא קדיש (כל בו) וכן מי שלא היה לו ציצית או תפילין והביאו לו בין ישתבח לקדיש יכול להניחם ולברך עליהם אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום דבר (א"ז פי' תפלת השחר) וכ"ש שלא יפסיק לאחר שאמר הש"ץ ברכו קודם שמתחילין ברכת יוצר (ב"י סוף סי' נ"ז בשם המנהיג וע"ל סוף סי' נ"ו):

דיני

באר הגולה

א הכיף והרא"ש בס"ז דברכות והרמב"ם בפ"ז מהלכות תפלה. ב טור' בשם הרא"ש ג הגהת מיימו' שם בשם הירושלי' ד טור בשם רב עמרם וכל בו:

כף החיים

קכא) **שם** הגהה. יש מי שכתב דש"ץ יתפלל מתוך ספר המיוחד לציבור דודאי נכתב לשמו. פירוש נכתב לש"ש ולא לשם התפארות. כן הוא להדיא במהרי"ל הלכות ר"ה. וא"כ בסידורים הנדפסים אין חילוק בזה. ט"ז ס"ק ע"ו. יד אהרן בהגה"ט. א"ר אות ל"ג. ר"ז אות ל"ו. שתילי זיתים אות מ"ט:

קכב) **שם** בהגהה. דודאי נכתב לשמו. יש קהלות כותבין על קלף סידור מיוחד לש"ץ להתפלל מתוכו ונכון הוא. ודאי אף ליחיד להתפלל מתוך הסידור כ"ש ש"ץ שאימת ליבור עליו שיתפלל בפנים. מש"ז אות ט"ו. ועיין בדברינו לעיל סי' מ"ט אות ט':

א) **סעי'** א. ישתבח וכו'. עיין מ"ש היד אהרן בהגה"ט ומ"ש עליו היפה ללב אות א' ומ"ש אנן בעניותין סי' נ"ן אות ב' יעו"ש:

ב) **שם** ישתבח אינה פותחת בברוך וכו'. ששתיהן נתקנו על פסוקי דזמרה וכו'. כתב ב"י מכאן יתבאר לך שאין לומר ישתבח אלא מי שאמר ב"ש וקצת פסוקי דזמרה וכמ"ש בסי' נ"ג והביאו ט"ז סק"א:

ג) **שם** זו לפניהם וזו לאחריהם. ופסוקים שביניהם לא הוי הפסק שכולם זמירות ותשבחות הן. לבוש. שתילי זיתים אות א':

ד) **סעי'** ב. אין לענות אמן אחר מלך מהולל בתשבחות וכו'. כלומר לא תימא כיון דברכת יהללוך מסיים במלך מהולל בתשבחות א"כ גם כאן סיום הברכה היא במהולל בתשבחות ומה שמוסיפין עוד אל ההודאות וכו' הוא תוספת בעלמא ואם רוצה שלא לאומרה הרשות בידו וא"כ יכול לענות אמן אחר מהולל בתשבחות וקאמר דליתא אלא אסור לענות אמן עד אחר חי העולמים שזהו סיום ברכת ישתבח. ב"ח:

ה) **שם** מלך מהולל בתשבחות. וכן הוא הנוסחא בטור אבל נוסחת הלבוש והט"ז סק"ב ומ"א סק"א אל מלך גדול בתשבחות. אמנם נוסחת האר"י ז"ל בשער הכוונות דל"א ע"ב מלך גדול ומהולל בתשבחות. והב"ד לעיל סי' מ"ח וכן הוא מנהגינו:

ו) **בתשבחות** התיו בחיריק. שער הכוונות שם. והב"ד לעיל סי' מ"ח. וכ"כ האחרונים. חי העולמים בפתח כמש"ל סי' נ"ן אות ג'. וכן כתב א"ר אות א'. מו"ק. וכ"כ יפה ללב אות ב' בשם כמה פוסקים ומטו בה ג"כ בשם הזוהר והרמב"ם ז"ל וכתב שכן הנוסחא השגור בפי הכל למגדול ועד קטן לומר חי העולמים בפתח בין בברכת ב"ש ובין בישתבח ובין בברכת בורא נפשות יעו"ש. וכ"כ הרש"ש ז"ל בס' נה"ש דף ד' ע"ד הנד"מ בירושת"ו סוף ד"ה והמוחין. וכן הוא מנהג בית אל יכב"ץ שהוא בית מדרשו של הרב החסיד מהר"ש שרעבי ז"ל שבתוך עיר קדשינו ירושלים תובב"א. ועיין סידור בי"ע בדיני ב"ש אות ז' ואות ח' שלא כ"כ יעו"ש. והעיקר כמו שכתבתי. מלך אל חי העולמים. שער הכוונות שם. והב"ד לעיל סי' מ"ח. וכן כתבו האחרונים:

ז) **שם** אין לענות אמן אחר מלך מהולל וכו'. ואם מותר להפסיק באמצע ישתבח לענות קדיש או קדושה וכו' כבר כתבנו לעיל סי' נ"ן אות ב' דדינה כמו ברוך שאמר יעו"ש. וכ"כ החס"ל בזה הסי' אות ב'. ובאיזה דבר מותר להפסיק באמצע ב"ש כבר כתבנו לעיל סי' נ"א אות יו"ד יעו"ש:

ח) **סעי'** ג'. המספר בין ישתבח ליוצר וכו'. בעשרת ימי תשובה יאמר שיר המעלות ממעמקים וכו' בין ישתבח ליוצר כמבואר בשער הכוונות דרוש ר"ה דף נ' ע"א. פע"ח שער ר"ה פ"ז. והביאו מ"א סק"ב. אלא שכתב ול"ע ור"ל ול"ע אם מותר להפסיק בזה המזמור בעי"ת בין ישתבח ליוצר כיון שהמספר בין ישתבח ליוצר עבירה היא וכו'. והרב נחלת אריאל ז"ל בפי' למ"ס פ"ט ה"ב כתב וז"ל לפי דעת האר"י ז"ל י"ל כל עשי"ת מזמור ממעמקים בין ישתבח ליוצר ולכוין. וי"ל דמי שאינו יודע לכוין לא יפסיק לאומרו עכ"ד. ועיין פתה"ד אות ב' דשקיל וטרי בהאי עניינא והביא דברי המ"א ונחלת אריאל הנז' וסיים וז"ל שאין כן מנהג העולם אלא כל העולם יחדיו אומרים אותו במקומו הגם כי לא ידענו סוד קדושים. וכן כתב הרב מנחת אהרן ז"ל כלל י"ב סוף סי' כ"ח דהגם דלאו כל מוחא סביל דא לא ימנע מלאומרו ולכוין בדעתו לדעת רשב"י הקדוש זיע"א ולדעת המכוונים סוד הדבר

יעו"ש

באר הגולה
א טור ומסקנת הסעי' כלשון בסי' כ"א בשם סה"ג"ד
ב גמרא כ"א מגילה כ"ג.

נה דיני קדיש. ובו כ"ב סעיפים:

א אאומרים קדיש בוא"א אותו בפחות מי' זכרים בני חורין גדולים שהביאו ב' שערות וה"ה לקדושה וברכו

כף החיים

יעו"ש וכ"כ במחזורי ימים נוראים וכן עמא דבר דלא כהרב נחלת אריאל ז"ל כמדובר עכ"ל. וכ"כ החס"ל אות א':

ט) **שם** המספר בין ישתבח ליוצר וכו'. ומצוה מן המובחר שלא להפסיק ביניהם אפילו בשתיקה. ב"ח. ועיין לעיל סי' נ"ג אות יו"ד:

י) **שם** וחוזר מעורכי המלחמה. והטעם פי' מט"מ מפני שהקליפות מבטלין לעלות התפילה וע"י פסוקי דזמרה הם נכרתין. וכשמה חוזרים אותם גדודים שמערכין המלחמה לעכב תפלתו. והביאו א"ר אות ב'. פרמ"ג א"א אות ב':

יא) **שם** ויש מי שאומר שלצרכי ציבור וכו' מותר להפסיק הא דכתב מרן ז"ל ויש מי שאומר ולא כתב סתמא משום דהאי סברת יש מי שאומר שמתיר להפסיק לדבר מצוה הוא סברת רב עמרם והכלבו ז"ל אבל הרי"ף והרא"ש ז"ל פי' אין עומדין סוף סי' ה' כתבו בסתם דלא לאשתעויי מכי מתחיל ברוך שאמר עד דמסיים ליה שמונה עשרה ע"כ. ומשמע דאין להפסיק בדיבור בין ישתבח ליוצר אפי' לדבר מצוה כמו בין ב"ש לישתבח. ועיין לעיל סי' נ"א סעי' ד' בהגהה על כן כתב מרן ז"ל דין זה בשם יש מי שאומר לומר שיש מחמירין בזה. על כן יש ליזהר ולהחמיר שלא להפסיק בדיבור בין ישתבח ליוצר אפילו לצורך מצוה כמו בין ב"ש ליוצר וכ"מ מסתמיות דברי מרן ז"ל לעיל סי' נ"א סעי' ד' יעו"ש וגם מור"ם ז"ל בד"מ כתב דעדיף טפי לנהוג שלא להפסיק כלל ושכך תיקן הגאון מהר"א מפראג שלא להפסיק כלל יעו"ש:

יב) **שם** הגהה. ומזה נתפשט מה שנהגו בהרבה מקומות לברך חולה וכו'. בין ישתבח ליוצר וכו' אבל בין קדיש וברכו או בין הפרקים של ק"ש וברכותיה או של פסוקי דזמרה אסור לספר בצרכי רבים או בשאר דבר מצוה. וכ"ה פסקי תוספות. א"ר אות ג':

יג) **שם** בהגהה. ולאח"כ כשחוזרין להתפלל יאמר הש"ץ מקצת פסוקי דזמרה ויאמר קדיש וכו'. והכ לא אמר פסוקים לא יאמר קדיש רק יתחיל ברכו בלא קדיש. והפורס על שמע לא יאמר קדיש אם לא יאמר פסוקים שלעולם לא תמצא קדיש בלא פסוקים שלפניו. ד"מ בשם הכלבו. מ"א סק"ג:

יד) **שם** בהגהה. כי לעולם א"א קדיש בלא תהלה לפניו וכו' אם לא הש"ץ אחר חזרת התפלה או בלחש דערבית שאומר קדיש אחר התפלה. פרמ"ג א"א אות ג', ויש נוהגין לומר אחר חזרת התפלה או בלחש דערבית ג' פסוקים אלו יהי שם ה' מבורך וכו' ממזרח שמש עד מבואו וכו' ה' אדונינו מה אדיר שמך וכו' ואח"כ אומרים קדיש:

טו) **שם** בהגהה. כי לעולם א"א קדיש בלא תהלה לפניו וכו' עיין מ"א סק"ג ועיין בדברינו לקמן סי' נ"ה אות ג' ואות ד' ואות ה':

טז) **שם** בהגהה. ולכן מתחילין ערבית בלא קדיש. אך טוב שיאמר פסוקים דתהלים או' שאר פסוקים שדגאו יותר ואח"כ יאמר קדיש שלא לשנות מנהג התפלה ד"מ בשם הכלבו. וכ"כ האר"י בשער הכוונות דרוש א' דתפלת ערבית דף כ"ב ע"ב דקודם תפלת ערבית יאמר ג' פסוקים אלו והם ה' צבאות עמנו משגב וכו' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך ה' הושיעה המלך וכו' ואח"כ אומר קדיש וברכו ותפלת ערבית. עכ"ד. והרמב"ם פ"ט מה"ת דין ט' כתב דיאמר קודם תפלת ערבית פסוק והוא רחום וכו' וכ"כ בפע"ח שער מנחה וערבית דרוש ג' דיאמר פסוק והוא רחום וכו' דיש בו י"ג תיבין נגד י"ג מכילן דא"א לאכפייא כולא דינין ולמתק בהם ד' פרצופין דקליפה המתחילין להתעורר בערבית והם משחית עון אף וחימה. עון חכמה דנוגה. משחית בינה דנוגה. אף ת"ת דנוגה. חמה נוקבא דנוגה וכו' יעו"ש. והוא מהזוהר פ' בראשית דף כ"ג ע"ב יעו"ש. והרש"ש ז"ל סידר בסידורו הקדוש לומר תחלה ג' פסוקים אלו שהם ה' צבאות עמנו וכו' ואח"כ קדיש ואח"כ פסוק והוא רחום וכו' ואח"כ ברכו את ה' המבורך וכו' וכן מנהג בית אל יכב"ץ ומנהג עיר קדשינו ירושת"ו:

טוב) **שם** בהגהה. אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום דבר וכו' עיין מש"ל סי' נ"ג אות ט':

א) **סעי'** א'. אומרים קדיש, פי' אחר פסוקי דזמרה. ט"ז סק"א. וכתב האגור בסי' ל"ח וז"ל השיב הרא"ש ז"ל טעם על הקדישים שאומרים בתפלה. א' אחר פסוקי דזמרה שיש לשם הפסק דפסוקים. ב' אחר סיום תפלת י"ח שהיא מצוה בפני עצמה. ג'. אחר הקדושה והוא דבר שבקדושה. ד'. אחר אמירת המזמור או פרק או אגדה או משנה כדאמרינן בסוטה (מ"ט ע"א) עלמא אמאי קאי אקדושה דסדרא ואיהא שמיה רבה דאגדתא. ה'. אחר אשרי למנחה שהיא מצוה בפני עצמה שכל האומר ג"פ בכל יום תהלה לדוד מובטח וכו'. ו'. אחר ק"ש של ערבית כי תפלת ערבית רשות ויש הולכים להם קודם י"ח ולא ישמעו קדישי ז' לאחר תפלת ערבית שכבר נשלמה התפלה. ואין פוחתין מז' קדישים בכל יום על שם שבע ביום הללתיך עכ"ל בשבלי הלקט. ב"י ופרישה אות א', והא דלא חשיב קדיש אחר תפלת י"ח למנחה דהיינו קודם התחלת תפלת ערבית י"ל דכ"ש הוא מקדיש שאחר תפלת י"ח של שחרית. ובזה מיושב נמי דלמה אמר אין פוחתין מז' וכו' וכי בכל יום אומרים קדיש דאגדתא אלא שעכ"פ יש ז' קדישים עם הקדיש שאחר תפלת מנחה. אלא שלא חש לכתוב כאן אלא טעם על כל א' וא'. פרישה שם. ועיין לבוש, ולפי דברי האר"י ז"ל צ"ל בכל יום י"ב קדישים. שנה בשחרית א' קודם הודו והב' קודם יוצר והג' אחר תפלת י"ח והד' אחר קדושה דסדרא והה' קודם קוה והו' קודם עלינו לשבח (והגם שכתב הרב שם דקדיש בתרא אינו מכלל הקדישים וכו' מ"מ הא סיים שהקדיש הזה הוא העשיה שגם בחינת המיתה כדי להעלות כל הנשמות והנפשות בסוד תחיית המתים

ועי"כ

וע"כ אומרים אותו כיתומים על מיתת אב ואם וכו' יעו"ש. וכתב הו"ח דקל"ט ע"ב שהכוונה הוא לעלות העשיה ליצירה במחצב הנשמות של המתים וזה מתחי' העשיה עד רום המעלות כי כל בחי' נקרא עשיה בערך העליון ממנה עכ"ל (וא"כ גם זה הוא חובה) ושנים בתפלת מנחה אחד קודם העמידה ואחד אחר העמידה וארבעה בערבית אחד קודם ברכות דערבית ואחד קודם העמידה ואחד אחר העמידה ואחד קודם עלינו לשבח כמבואר בשער הכוונות דרוש הקדיש ובנוסח התפלה דף כ"ח והב"ד לעיל סי' מ"ח יעו"ש. ועוד עיי"ש בדברינו לסי' מ"ח אות א' ד"ה ודע הקדמה אחת וכו' טעם אל אמירת הקדישים ע"פ הסוד. ויש שנהגו עוד לומר אחר תפלת מנחה מזמור למנצח בנגינות וכו' ואח"כ אומרים קדיש ועלינו לשבח והרי נעשו הכל י"ג קדישים כנגד י"ג מדות. ואשרי מי שעובד את רבו בשמחה ובכוונה. ועיין לקמן אות י"ט:

ב) **כתב** הלבוש שלעולם אין אומרים תתקבל צלותהון אלא אחר שאמרו תפלת י"ח יעו"ש והביאו ט"ז סק"א וכתב עליו ולא כללא הוא שהרי בימי הסליחות באשמורת הבוקר אומרים תתקבל אחר הסליחות דגם בהם יש בקשות רבות כמו בי"ח עכ"ל. ומה שאין אומרים תתקבל מיד אחר תפלת י"ח היינו משום דסדר קדושה בתר תפלה גרירא לפי שהיא מעניין תפלה ושבח ולכן ממתינין מלומר תתקבל עד אחר סדר קדושה כדי שיהא חוזר גם על סדר דקדושה לפיכך ביום שיש בו מוסף אומרים קדיש שלם עם תתקבל מיד אחר תפלת שחרית ואחר תפלת מוסף אומרים קדיש שלם עם תתקבל שנית על תפלת מוסף שחר וקאי ג"כ על סדר קדושה. לבוש בהגהה. ט"ז. ועיין לקמן סי' תכ"ג:

ג) **שם** אומרים קדיש. כתב הרמב"ם בחיבור כל עשרה שעוסקים בתורה שבע"פ אפילו במדרשות ובהגדות אומרים קדיש דרבנן. והמ"א לעיל סוף סי' כ"ד הביא משם הרב באר שבע שכתב דהרמב"ם סותר את עצמו שכתב בפי' המשנה סוף אבות רבי חנניא ב"ע נהגו העם לאומרו בסיום הפרקים לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על ההגדה דאמר מר איהא שמיה רבא דאגדתא וכו' עכ"ד. ואפשר לומר דודאי מן הדין יש לומר קדיש על כל התורה שבע"פ וכן מוכח קצת ממאי דאמרינן איהא שמיה רבא דאגדתא דמדאצריך לפרושי איהא שמיה דאגדתא משמע דאומרים קדיש על שאר תורה שבע"פ אלא דקדיש דאגדתא גדלה מעלתו דקאים עלמא. ונראה הטעם דאגדתא דכיון דאגדתא מושכת לבו של אדם ישמח ישראל וכי עניין גברי יהא שמיה מתוך שמחה מלוה ניחא למאריהו וקאים עלמא. ומהך טעמא נהגו לומר בהלכי שמעתתא רחב"ע בצבור ישמח השם שהיא אגדה וזכות ישראל ואומרים קדיש דליהוי בסוג יהא שמיה דאגדתא וזהו מנהג ולא מן הדין והיינו דקאמר הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה נהגו וכו'. ברכ"י אות א'. ובספרו קש"ג סי' ח' אות ב'. וע"כ יש ליזהר כשאומר רחב"ע אחר תורה שבע"פ כדי לומר קדיש לומר אותו בשמחת הלב ובהתלהבות כדי שישמח ישראל ובפרט שצריך ליזהר כשיזכיר את השם שיש בפסוק ה' חפץ למען צדקו וכו' לאומרו בכוונה כמ"ש בדברינו הב"ם שצריך זהירות הרבה להוציא ה' בשפתיו בכוונה מפני שכיון שהאדם רגיל בכל עת לקרות ה' בפסוקים חיישינן שמא ישכח כשיזכיר את השם ויבא להזכירו בלא כוונה. ע"כ צריך זהירות הרבה בכל עידן ובכל זמן שלא ישכח ולא יעבור עליו שום שם מלהזכירו בלא כוונה. ועיין מש"ל סי' ה' אות ה' ע"ז מעשה נורא. ועיין בספר חפץ בחיים דרוש ו' במעלת הצדיקים מה שכתבתי בענין השומע קדיש מהחכם הדורש בחכמת הקבלה שנמחלין לו עונותיו יעו"ש:

ד) **לא** יאמר קדיש כלל אלא במקומות ידועים בתפלות או אחר קריאת איזה דבר מדברי תורה או איזה פירוש או דרש פסוק אבל אחר תפלות שתיקן רב ספרא גאון ותחינות של רחמים לא יאמר קדיש. הרמב"ם בתשובותיו בס' פאר הדור הנד"ת סי' ק"ל. ובא"ח דף ל"ו ריש ע"ד כתב משם הר"ש שאין אומרים קדיש על פסוקי תורה שאין צריכים חיזוק ואשרי עשוהו כתפלה שהיא מדים וכו' יעו"ש. ומדברי הרמב"ם הנז' מוכח איפכא גם הרא"בד בתשו' הזכירה מרן ז"ל בב"י כתב דאחר מזמור אומרים קדיש עי"ש. וכן נהגו. ברכ"י אות ב' ובספרו קש"ג סי' ח' אות ג' ואות ד'. ש"ץ דף פ"א ע"ב. חס"ל סי' כ"ד אות ב'. יפה ללב אות ב'. ולכן לא יפה עושים שאומרים קדיש אחר התהלים בלא אמירת מזמור. חס"ל שם והטעם נהגו לומר אחר כל תורה שבע"פ רבי חנניא ב"ע וכו' ואומרים קדיש דרבנן ואחר תורה שבכתב אומרים ותשועת צדיקים מה' וכו' ואומרים קדיש יהא שלמא רבא:

ה) **יש** אומרים שהדברים שאומר עליו קדיש יהיה במניין ולכן אם אין מניין בבה"כ ימתין ש"ץ עם ישתבח וישתוק עד שיבא מניין ויאמר ישתבח וקדיש, וכשלומד תורה שבע"פ יאמר ברייתא דרצה הקב"ה לזכות את ישראל או ב' ג' פסוקים אחרונים דאשרי לאחר שבא מניין בבה"כ ואם אין מניין לסודו יאמרו עד ברוך שאמר ואז יאמר רחב"ע אומר ויאמר קדיש דרבנן. חס"ל סי' כ"ד אות ג'. ועיין קש"ג סי' ח' אות א'. ומש"ל סי' נ' אות ו' ומה שנכתוב לקמן אות ע"ל בס"ד:

ו) **שם** ואין אומרים אותו בפחות מעשרה וכו'. דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ואתיא תוך תוך כתיב הכא תוך וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואין עדה פחותה מי' דכתיב במרגלים עד מתי לעדה הרעה יצאו יהושע וכלב כדאיתא במגילה דף כ"ג ע"ב. וכ"כ הב"ח. ט"ז סק"א. ברכ"י אות ג'. ר"ז אות ב'. ועיין לקמן אות ס"ב:

ז) **שם** ואין אומרים אותו בפחות מי' וכו'. לכתחלה צריך לחזור אחר ששה שלא שמעו קדיש וברכו ובדיעבד דהיינו שאינם נמצאים ששה אומרים אפי' בשביל אחד שלא שמע כמ"ש לקמן בס"ס סי' ס"ט סעי' א' יעו"ש ועיין מ"א שם סק"ד וכ"כ ט"ז בזה בסי' אות א':

ח) **שם** וא"א אותו בפחות מי' וכו'. כאשר טוב למעט בברכות כך טוב למעט בקדישים. הרב מהרי"י פאם ז"ל בתשו' כ"י. כנה"ג בהגה"ט. וכן בתשו' דב"ש סי' קפ"ג קורא תגר על זה שנאספים עשרה בני אדם ואומרים כמה קדישים על פסוקי תורה או משנה או גמרא יעו"ש. והב"ד י"א בהגה"ט. ש"ץ דף פ' ע"ב ודף פ"א ע"א. וכ"כ החיד"א בקש"ג סי' ח' אות ה'. הי"ד ב"ש אות

אות ב׳ חס״ל אות י״א. אלא יאמר קדיש אחד על כל מה שלומד תורה שבכתב וקדיש אחד על תורה שבע״פ. חס״ל שם. וכ״כ בן א״ח ז״ל פ׳ ויחי אות ט׳:

ט) **בשם** שאסור לעבור נגד המתפלל כך אסור לעבור נגד האומר קדיש. הרב החסיד מהר״ר יעקב מולכו בתשו׳ כ״י סי׳ קל״ה. ברכ״י אות ט׳ ובספרו קש״ג סי׳ ח׳ אות ה׳. ש״ץ שם. סידור בי״ע אות ן׳. שע״ת ריש סי׳ נ״ו. זכ״ל אות ק׳. חס״ל אות י״ב. בן א״ח שם אות יו״ד. והא דאסור לעבור נגד האומר קדיש הוא מתחילת הקדיש עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן אבל אח״כ כשאומר על ישראל וכו׳ ויהא שלמא וכו׳ לית לן בה דזו היא מנהגה בעלמא ולא מן נוסח הקדיש כמש״ל סי׳ נ״א אות יו״ד ואות כ״א. וכ״כ בן א״ח שם:

י) **שם** בפחות מעשרה זכרים וכו׳ בכל הקדישים אפי׳ קדיש דרבנן שאחר הלימוד דכל הקדישים שוים, מ״מ דנ״ח ע״א, שכנה״ג בהגב״ט אות ד׳. סו״ב אות א׳:

יא) **שם** בפחות מעשרה זכרים וכו׳ יש ליזהר מלמנות את ישראל לגלגולותם לראות אם יש מנין או לא דאמרינן רפ״ב דיומא אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה דכתיב וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים. פר״ח אות א׳ וכ״כ החס״ל אות יוד וסיים וז״ל ורבים טועים ומונים אע״ג דמשמע להו דהאיסור הוא לומר אונו דוס (פי׳ אחד שנים) אבל א״ב שרי וטעות הוא בידם אלא יראו במראית העין וימנו במחשבה עכ״ל וכ״כ בספרו פלא יועץ ח״ב אות מ׳ ד״ה מונה. וכ״כ הרח״פ ז״ל בס׳ כף החיים סי׳ י״ג אות יו״ד, יפה ללב אות ג׳ ועיין מ״א סי׳ קנ״ו סק״ב ופתה״ד שם אות ג׳:

יב) **שם** בני חורים גדולים, אדם הנולד על ידי ספר יצירה הנעלה מהר״ר צבי אשכנזי בתשו׳ סי׳ צ״ג דאינו מצטרף לעשרה ויליף לה מדאשכחן בסנהדרין דס״ה דאהדריה לעפריה וכן הסכים הברכ״י אות ד׳ ובספרו מחב״ר אות א׳, והב״ד דברי מנחם בהגה״ט אות ב׳, עיקרי הד״ט סי׳ ג׳ אות ט״ו:

יג) **האונן** אינו מצטרף לעשרה לכל דבר שבקדושה, שכנה״ג בהגב״י אות ד׳ עו״ת אות ג׳ א״ר אות יו״ד. פר״ח אות ח׳, וכ״כ יד אהרן בהגב״י בשם פרח מטה אהרן ח״א סי׳ י״ט ושבות יעקב ח״ב סי׳ כ״ה, וכ״כ בית יהודה סי׳ מ״ה. וכ״כ החיד״א בברכ״י אות ה׳ ובקש״ג סי׳ ח׳ בשם האחרונים. וכ״כ ש״ץ דף פ׳ ע״א ודף קע״ז ע״ב. בי״ע אות כ״ה. בן א״ח פ׳ ויחי אות י׳ הנל אם יש לו מי שישתדל בשבילו דאם רצה לקרות ק״ש אין מוחין בידו כמ״ש בסי׳ ע״א מסתברא ודאי דמצטרף. פר״ח שם. יד אהרן שם, ברכ״י שם. ש״ץ שם. בי״ע שם:

יד) **שכור** אם לא הגיע לשכרותו של לוט ראוי לצרפו למנין עשרה לקדיש ולקדושה וברכו אף שאינו יכול לדבר לפני המלך. אך אם הגיע לשכרותו של לוט הרי הוא כשוטה ואין לצרפו לשום דבר שבקדושה. שו״ת בית יהודה סי׳ מ״ה. והביאו עקרי הד״ט סי׳ ג׳ אות ג׳ סידור בי״ע בדיני הקדיש אות כ״ד. פתחי עולם אות י״ח. מיהו הש״ץ דף ע״ט ע״ג כתב בשם הרב בית יהודה להפך דאם אינו יכול לדבר לפני המלך אינו מצטרף לעשרה יעו״ש. וכ״כ החס״ל אות ה׳. ול״ע על דבריהם ועיין לקמן סי׳ נ״ט סעי׳ א׳ בהגה ומ״ש שם א״א שבגליון הש״ע בשם תשו׳ בי״ד סי׳ מ״ה דאם אינו יכול לדבר לפני המלך אינו מצטרף וכ״כ החיד״א בקש״ג סי׳ ח׳ אות ז׳. בן א״ח פ׳ ויחי אות ו׳. אמנם הרב בי״ע שם כתב דלא נהגו כן אלא מצרפין אותו אף שאינו ראוי לדבר לפני המלך:

טו) **אנדרוגינוס** אין שום צד להתיר לצרפו למנין עשרה. שו״ת אורח לצדיק סי׳ ב׳ ג׳ ד׳ ה׳ דלא כמי שעלה על דעתו דמצטרף. סידור בי״ע אות כ״ב. עיקרי הד״ט שם אות י״ח וכ״כ פרמ״ג בא״א אות ד׳ דטומטום ואנדרוגינוס אין מצטרפין ולא הוי ס״ס שמא תשעה ואשה או עבד מצטרפין ושמא זכר הוא כי לדידן ודאי עבד ואשה אין מצטרפין וה״ה חצי עבד אין מצטרף עיין א״ר קכ״ח וקמ״ג ומילת בני חורין יורה כן עכ״ל. ואע״ג דהרב ישועות יעקב כתב דחציו עבד וחציו בן חורין מצטרף דאתי לכלל בר חיובא דכופין את רבו ועושהו בן חורין יעו״ש. מ״מ יש להחמיר. ואם נקרע הטומטום ונמצא זכר יש להכשיר כמ״ש בקול יעקב לסי׳ ט״ל אות א׳ יעו״ש:

טז) **מומר** לע״ז וחילול שבת או להכעיס בדבר אחד הרי הוא כעכו״ם ואין מצטרף. ובספי׳ י״א עבריין מצטרף מיירי לתיאבון הא לאו הכי לא. פרמ״ג שם. ועיין מ״ש בקול״י לסי׳ ט״ל אות י״א וביו״ד סי׳ ב׳ סעי׳ ה׳ ומ״ש רבה״ג בספר זבחי צדק שם. ביו״ד על סעי׳ הנז׳ ורב פעלים ח״ב סי׳ י״א. וח״ג סי׳ י״ב. ועוד עיין לקמן אות ס״ב:

יז) **גר** מצטרף למנין עשרה לכל דבר שבקדושה ואע״ג דאמרינן ונקדשתי בתוך בני ישראל ובסוכה כ״ח ב׳ בתו׳ ד״ה לרבות. דבני ישראל ממעטינן גרים אי לית רבויא מ״מ כאן אסמכתא דהא גר כשר להיות ש״ץ כבסי׳ נ״ג סעי׳ י״ט ואין סברא דלא מצטרף לעשרה. פרמ״ג שם. וכ״כ פתה״ד אות א׳ יעוש״ב. וכ״כ הלב״ש על מ״א סק״ז. וגר שמל ולא טבל אינו מצטרף עד שיטבול. סידור בי״ע בדיני הקדיש אות ט״ז בשם שו״ת הרדב״ז ח״ג סי׳ תע״א דפוס פיורדא:

יח) **שם** שהביאו ב׳ שערות עיין לקמן סעי׳ ה׳ בהגה ובדברינו לשם בס״ד אות מ״ו:

יט) **שם** וה״ה לקדושה וברכו וכו׳ במנהג קדיש יתום וברכו שאומרים היתומים קטנים בצבור ועונים אחריהם הגדולים קורא תגר על זה דבר שמואל בסי׳ ש״א וכן הפר״ח לקמן ריש סי׳ ס״ט קרא תגר ע״ז וכתב שבקצת מקומות מיחה בידם ולא שמעו לקול מוריה יעו״ש, והב״ד יד אהרן בהגב״ט, ועין שו״ת בית יהודה חא״ח סי׳ כ״ב שהאריך בענין זה וכתב שיש קצת סמך למנהג שהקטנים כבן שש כבן שבע ויודעים למי מקדשים שאומרים קדיש וסיים וז״ל וכל זה הוא דוקא לקדיש דברכו דהוא דומה לפורס על שמע דנתקן בשביל קצת יחידים שלא שמעו ברכו דיוצר כמ״ש הריב״ש בתשו׳ סי׳ של״ד והביאו הב״י סי׳ קל״ג, ואעפ״י שהראינו קצת סמך למנהג

למנהג מ"מ ראוי להנהיג בקדיש בתרא דרבנן שלא להנהיג לאומרו אלא גדול בן י"ג והביא ב' שערות אבל בשאר קדישים שהם רשות יכול לאומרם אפי' קטן שלא הגיע לחינוך וז' קדישים הם חובה ליום דכתיב שבע ביום הללתיך וכו' וכל אלו ראוי לש"ץ לאומרם ואנו מנהגינו לאומרם הש"ץ להבטעה חוץ מקדיש דרבנן עכ"ל והביאו ש"ץ דף ף' ע"ב, סידור ב"ע בדיני הקדיש אות מ"ח, והרב מהרל"י חזן בס' חק"ל חאו"ח ח"א דף ע"א ע"ד הליץ בעד המנהג כיון שגם הש"ץ אומר הקדיש עם הקטנים ביחד לית לן בה, אבל שהקטן לבדו יאמר הקדיש של חובה בלתי הש"ץ אין להם על מה שיסמוכו יעו"ש, והביאו ב"ע שם אות מ"ט, וא"כ לפי מש"ל אות א' בשם האר"י ז"ל דיש י"ב קדישים בסדר תפלת שחרית מנחה וערבית וכולם הם חובה לצורך עליית העולמות צריך לאומרה כולם החזן או גדול בן י"ג שנים ויום א' שהביא ב' שערות אבל שאר קדישים שאינם חובה יכול לאומרם קטן.

כ) **ובענין** הקדיש שאומרים היתומים לפי דברי האר"י ז"ל הוא דוקא קדיש בתרא שאומרים קודם עלינו לשבח הוא מועיל לנשמת המת שכתב בשער הכונות בדרוש הקדיש וז"ל אמנם קדיש בתרא אינו מכלל הקדישים לפי שכבר עלו כל העולמות, אמנם זה הקדיש נקרא קדיש יתמא ר"ל קדיש שאומרים אותו היתומים, והענין הוא שהקדיש הזה הוא בעילם העשי' שהם בחיש המיתה כדי להעלות כל הנשמות והנפשות בסוד תחיית המתים וע"כ אומרים אותו היתומים על מיתת אב ואם וכו' (ועיין מש"ל אות א' בשם תו"ח) ונלע"ד שמעתי ממורי ז"ל שטוב לומר הקדיש הזה על מיתת אביו ואמו כל השנה כולה אפי' בשבתות וימים טובים לפי שאין הטעם כפי מה שחושבים המון העם שמועיל להציל נפש המת מדינה של גהינם לבד כי הנה עוד יש תועלת א' והוא להכניסו לגן עדן ולהעלותו ממדריגה למדריגה וכפי זה גם בשבתות וי"ט יש לאומרו. ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש בתרא בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפלות עכ"ל., נמלא לפי דברי הרב ז"ל דקדיש המועיל לנשמת המת הוא דוקא קדיש בתרא. ופה עיר קדשינו ירושלים ת"ו יש נוהגים לומר היתומים גם קדיש שקודם הודו וקדיש שקודם קוה ושאר כל הקדישים אומרם החזן לבדו ונ"ל הטעם שנהגו לומר גם ב' קדישים אלו מפני שהם בחי' עליית עולם העשי' שהיא בחי' נפש בעולם היצירה ואפשר שתועיל ג"כ לנפש הנפטר :

כא) **ואם** היתומים הם קטנים כבר אמרנו לעיל שצריך החזן לומר הקדיש עמהם כדי להוליא את הצבור י"ח וכן אם היתום הוא מגמגם בלשונו ואינו מוליא האותיות כתקנן וכלבוינן אפילו הוא גדול או אם יש בו מן הדברים שהוא פסול להוליא את הרבים ידי חובתן כמ"ש בסי' נ"ג או אם יש בו מדברים שכתבנו לעיל שאינו מלטרף לעשרה צריך החזן לומר ג"כ הקדיש כדי להוליא הצבור י"ח. וצריך להשגיח ע"ז. ועוד עיין לקמן סי' נ"ו אות ל' :

כב) **במקום** שיש מנהג שהיתומים אומרים כל הקדישים והם בפסוקי דזמרה לא יפסיקו לומר קדיש כמש"ל סי' נ"ג אות י"ג יעו"ש :

כג) **נוהגים** כשאירע יום פטירת אביו או אמו באמצע השבוע להתחיל לומר קדיש מערבית של שבת שלפני אותו שבוע כמ"ש הש"ץ דף ק"ן ע"ב וא"ע"ג דהאר"י ז"ל לא היה נוהג לומר קדיש כ"א באותו היום שמת בו אביו כמש"ל אות ך' נ"ל הטעם מפני שכתב הרב ז"ל בשער המלות פ' ויחי וז"ל ענין הנשמה שאמרו רז"ל כל שנים עשר חדש נשמתו עולה ויורדת ולאחר י"ב חדש עולה ואינה יורדת. שמעתי משמו של מורי זלה"ה בשבוע האחרונה של הי"ב חדש אעפ"י שהאדם נפטר באמצע השבוע בימי החול ואז הוא תשלום הי"ב חודש עכ"ז בשבת שלפני אותה השביע אז עולה ואינה יורדת ואעפ"י שעדיין חסרים כמה ימים מהשבוע להשלים הי"ב חודש לפי שביום השבת כל הנשמות עולות בג"ע העליון כנודע אפי' בתוך הי"ב וכיון שעלה שוב לא ירד בשביל אותם הג' או הד' ימים החסרים מחשבון הי"ב חודש עכ"ל. ועיין בשער הגלגולים הקדמה כ"ב שכתב שאחר פטירת האדם נשמתו עולה תמיד ממדרגה למדרגה אפילו אחר כמה שנים יעו"ש וא"כ אפשר שבאותה שנה ביום שנפטר בו אביו יש לו עלייה למדרגה יותר עליונה וע"כ מתחילים לומר קדיש מערבית של שבת שהוא זמן עליית הנשמות לג"ע העליון אחד כדי שיהיה לו סיוע לעלות והב' כדי שישאר במדרגה היותר עליונה הראויה לו לעלות ביום פטירתו ולא ירד בשביל הג' או הד' ימים. ומטעם זה יש נוהגים לומר קדיש בתרא של קודם עלינו לשבח בכל ערבית של שבת על נשמת אביו או אמו אפילו אחר כמה שנים ואפילו אין לו יאר לייט באותו שבוע כדי שיהיה סיוע לנפטר לעלות בליל שבת לג"ע העליון עם עליית הנשמות. ועיין עוד לקמן סי' קי"ו אות י"ט:

כד) **כתב** הברכ"י בשיו"ב ביו"ד סי' שע"ו אות ט' וז"ל לפי מ"ש רבינו האר"י זל"ל דהקדיש מועיל גם כן להעלות נשמתו נראה שיאמר קדיש כל הי"ב חודש אלא מפני הסמון יפחות שבוע האחרון כמ"ש הכנה"ג סי' ת"ג דכיון דחשו שלא יאמרו מספח רשעים בגהינם י"ב חודש כל שמחסר מי"ב חודש סגי יעו"ש עכ"ל ולפי מש"ל דנוהגים לומר קדיש מערבית של שבת שלפני יום היאר לייט א"כ אם רולה יפסוק שבוע א' בחודש האחרון של י"ב חודש יסיים קודם שבת שלפני יום היאר לייט דאימת שיסיים הספסק לא איכפת :

כה) **וזה** הספסק הוא דוקא מקדיש בתרא שהוא נאמר על נשמת המת או אפילו בשאר קדישים של נוסח התפלה במקום שנהגו לאומרם על נשמת המתים בתוך י"ב חודש אבל שאר קדישים שאומרים אחר לימוד תורה שבע"פ או קדיש שאומרים אחר תהלים זה אין צריך להפסיק מהם דלא יש בזה זלזול למת כיון שאינם מיוחדים לאומרם דוקא על נשמת המת בתוך י"ב חודש אלא אומרים אותם בכל זמן וע"כ א"ל להפסיק מהם :

כו) **בספר** ויקהל משה דפוס פיורדא יש מעשה נורא מענין רוח אחד וגם נאמר שלא יש דבר להגין מפני המזיקין כאמירת הקדיש על מזמורי תהלים. ולכן יש להנהיג הבנים על אבותם שילמדו בכל יום מסכת קלה מזמורים ויאמרו קדיש. ברכ"י בשיו"ב ביו"ד סי' שע"ו או' י"א:

כז) **הבן** אומר קדיש על אמו בחיי אביו אעפ"י שאביו מקפיד. וי"א אם אביו מקפיד. מהריק"ש י"ד בסי'

וברכו שאין נאמרין בפחות מעשרה: ב גאם התחיל לומר קדיש או קדושה בעשרה ויצאו מקצתן גומרים אותו הקדיש או אותה הקדושה שהתחיל והוא שנשתיירו רובן: הגה ומ"מ עבירה היא לצאת ועליהם נאמר ועוזבי ה' יכלו (ירושלמי) אבל אם נשארו י' מותר לצאת (מרדכי פ' בתרא דמגילה): ג האם התחיל באבות ויצאו מקצתן גומר אפי' קדושה. הגה ואם יצאו מקצתן לאחר שהתחילו להתפלל יוצר לא יתחיל הש"ץ להתפלל התפלה בקול רם דהכל נשלם יוצר ואם יצאו לאחר שהתחיל בקול רם וקדושה יכולים להשלים כל סדר קדושה ולומר הקדיש שלם שלאחריה דשייך לתפלה שהרי אומר תתקבל צלותהון וכו' אבל אין קורין בתורה דזהו ענין אחר ותפלה ערבית וקדיש שלאחריו לא שייך לקריאת שמע ולברכותיה (ר"ן פ' הקורא את המגילה שבולי הלקט ות"ה סי' ט"ו):

ויש

באר הגולה

ג ירושלמי והביאו הרי"ף ורא"ש שם במגילה. ד הר"ן שם. ה תשובת הרשב"א.

כף החיים

ססי' סע"ו. וחילוקים בענין קדיש עיין מהריק"ו שורש ע"ד ומ"א סי' קל"ב סק"ב. ש"ץ דף קי"ן ע"ד. ולקמן סי' רפ"ד אות ו' יעו"ש:

כח) כתב הכנה"ג ביו"ד סי' ת"ג וז"ל וגדולה מזו נוהגים עכשיו לומר קדיש על זקנו וזקנתו מהאם שלא עזבו בנים זכרים בחיי אביו ואמו וכן הנהגתי לבני ה"י לומר קדיש לזקנתו מ"ד בחיי אביו ואמו כי לא נחם ביעקב עכ"ד. ש"ץ שם:

כט) מצאתי כתוב בכתבי מוהר"ר דוד רוזניס ז"ל שכתב בשם הרא"נח ח"א סי' ע"ז בתוך התשו' קדיש א' עולה לב' מתים עכ"ד. ש"ץ שם:

ל) מי שנפטר בלא זרע או שבנו קטן ושוכרים אחד שיאמר בעבורו קדיש מהני כמ"ש בב"י ביו"ד ססי' ת"ג שהיו שוכרים אחד לומר קדיש למי שלא הניח בן יעו"ש. וכן מוכח נמי מתשו' מהריק"ו ז"ל שורש מ"ד יעו"ש. והביאו בן א"ח ז"ל פ' ויחי אות ט"ו. אך צריך ליזהר זה השכיר שאומר קדיש על מי שלא הניח בן שיאמר בבקר קודם תפלה שכל הקדישים שהוא אומר בזה היום הרי הם לעילוי נר"ן של פלוני ויהי נועם וכו':

לא) שם שאין נאמרין בפחות מעשרה. קהל שלמדו תורה שבע"פ או אמרו תהלים ורוצים כולם לומר קדיש שפיר דמי. כ"מ מדברי מהרי"ו עייאש בס' בני יהודה בתשו' סי' ג' שכתב דכל דבר שבקדושה שנתקן בעשרה אפילו יאמרו אותו כולם מיקרי ציבור והביא ראיה לדבריו מהא דקי"ל לקמן סי' קכ"ח סעי' כ"ה דבה"כ שכולה כהנים אם אין שם אלא עשרה כולם עולים לדוכן וכו' וכן בקריאת התורה שאינם בפחות מעשרה ולא אסרו לקרות עם הש"ץ אלא מטעם אחר וכו' דומיא דמעמד הר סיני וכו' וכן בברהמ"ז כשמזמנין בשם וכו' עונים הכל ביחד ברוך אלהינו וכו' ועוד כתב שם דאם איתא דאסור איך התירו לצבור לענות קדוש קדוש שהוא עיקר הקדושה יעו"ש והביאו פתה"ד סי' קכ"ה אות ב' וכתב דאע"ג דראייתו מברכת כהנים ובברהמ"ז יש לחלק ביניהם נראה מ"מ לא נדחו דבריו ח"ו דמלבד דליכא ראיה להפך עוד זאת דקושייתו שהקשה דא"כ לא לימרו הצבור קק"ק שהיא עיקר קושיא אלימתא יעו"ש. וכ"כ רב פעלים ז"ל בח"ב סי' י"ד ובספרו בן א"ח פ' ויחי אות ט"ז יעו"ש. ואם מפני שאומרים בקדיש ואמרו אמן וליכא מאן דעני זה לא איכפת דכשאומר ואמרו אמן יכוין בו ב' כוונות אחד שאומר לקהל שיענו אמן וגם יכוין בו שהוא עונה אמן על מה שאומרין הקהל ואמרו אמן. וגם אם לא יכוין מסתמא אמרינן כן. ועיין רב פעלים שם שכתב לזה טעמים אחרים ובבן א"ח כתב דלכתחלה יזהרו להיות אחד עונה להם קדיש. ולענ"ד אם כפי זה צריך שנים שיענו. דאמרו אמן הוא לשון רבים:

לב) שם שאין נאמרין בפחות מעשרה. אם שנים או שלשה אומרים קדיש ביחד והאחד קולו נמוך לבל ישמע לאחרים מדברי הרב פתח הדביר סי' קכ"ה אות ב' שכתב דיכול לומר דבר שבקדושה בלחש עם הש"ץ כיעוש"ב משמע דגם קדיש יכול לומר בלחש כיון שיש אחרים אומרים בקול רם. והגם דבעי למימר ואמרו אמן או ברכו וכו' וליכא מאן דשמע ועני ליה יש לומר כיון שיש אחרים עמו שאומרים בקול רם והוא מכוין לסיים עמהם כשעונים הקהל אמן או ברכו חוזרת על כולם וכמו שמצינו לקמן סי' ק"ל גבי "מאן דחזא חלמא וכו' ויכוין דלסיים גם בהדי כהני דעני צבורא אמן דאע"ג דעניית הצבור אמן היא על ברכת כהנים כיון דמסיים בהדי כהני חוזרת גם עליו וא"כ כ"ש הכא דהוא והם אומרים דבר אחד שהוא הקדיש דחוזרת אמן של ציבור על שניהם וכן מנהג בית אל יכב"ץ שבעיר קדשינו ירושלם תובב"א כשיש לאחד מחסידי בית אל יכב"ץ יאר צייט או דבר אחר ורוצה לומר קדיש אומרו בלחש מפני שהחזן של בית אל יכב"ץ הוא מכוין בקדיש ואיני יכול לשמוע קול אחר כדי שלא תתערבב הכוונה. ועיין להרב רב פעלים בח"ב סי' י"ד ובספרו בן א"ח פ' ויחי אות ט"ז שהביא דברי הפה"ד הנ"ל ומנהג בית אל הנז' משם כ"י הרה"ג מהר"א מני זצ"ל ועוד הביא משם הרב בנין ציון סי' קכ"ב שחילק מסברא דנפשיה דאין לומר קדיש עם החזן בלחש יעו"ש וסיים ונכון ליזהר לכתחלה ומנהג בית אל שאני משום דלא אפשר יעו"ש. וא"כ גם למנהג בית אל יכב"ץ טוב ליזהר מי שיש לו יאר צייט או דבר אחר ורוצה לומר קדיש שיעמוד רחוק מהחזן ויגביה קולו מעט כדי שישמעו לו שנים שלשה אנשים ויענו לחזן ולו. ועיין מ"ש באות הקודם לזה:

לג) שם שאין נאמרין בפחות מעשרה. כל שיש מנין בבה"כ אין לש"ץ לסמוך לאדם חשוב או גדול שעדיין לא בא. בנימין זאב סי' קס"א. והביאו מור"ם לקמן סי' קכ"ד סעי' ג' בהגהה. הכנה"ג בהגה"ט בזה הסי' אות ב'. שתילי זיתים אות ב': ועיין בדברינו לשם בס"ד:

לד) סעי' ב' אם התחיל לומר קדיש או קדושה בעשרה

ויצאו

ויצאו מקצתן גומרין אותו הקדיש או אותה הקדושה שהתחיל וכו' משמע בהדיא מדברי מרן ז"ל שאין גומרין אלא אותו הקדיש שהתחיל בלבד או אותה הקדושה שהתחיל בה בלבד אבל אין אומרין קדיש אחר או קדושה אחרת כגון שאם התחיל בקדיש שקודם יוצר ויצאו מקצתן גומר אותו הקדיש בלבד ופוסק ולא יאמר ברכו ויוצר אור וכו' וכן אם התחיל הש"ץ ביוצר אור ואח"כ יצאו מקצתן גומר עד אחר שיתפללו י"ח בלחש ופוסק ואינו רשאי להתחיל התפלה בקול רם כדי לומר הקדושה בתוך התפלה שזהו ענין אחר. וכן אם התחיל הש"ץ בקול רם באבות גומר אותה הקדושה בלבד ולא גם הקדיש שאחר התפלה כזהו ענין אחר. וכ"כ הכנה"ג בהגה"ט אות ג'. וכ"כ מאמ"ר אות ב' ואות ה'. וכן פי' הב"ח דברי הטור יעו"ש. וכ"כ ש"ץ דפ"ט ע"ד. ומ"ש א"ר אות א' עיין מ"ש עליו המאמ"ר באות הנז' ועיין עוד באות שאח"ז:

לה) **סעי'** ג' אם התחיל באבות ויצאו מקצתן גומר אפי' קדושה. הגה ואם יצאו לאחר שהתחיל בקול רם וקדושה יכולים להשלים כל סדר קדושה ולומר הקדיש שלם שלאחריה וכו' ולמעשה אין לסמוך על זה אלא כתשובת הרמב"ם שהביא בב"י ז"ל שכתב שאין הקדיש חלק מאשר התחילו בו ע"כ. ומוכח בירושלמי שאפי' אם התחילו להתפלל ויצאו מקצתן שלא ישאו נשיאות כפים וכ"ש קדיש שלאחריו והכי נקטינן. פר"ח אות ג'. וכ"כ הכנה"ג בהגב"י אות ג' שבתשובתו לא"ח סי' שכ"ה הסכים לפסק הש"ע וכן ראה נוהגים. וכ"כ מאמ"ר אות ד'. קש"ג סי' חי' אות ו'. וכן כתב הזכ"ל ח"א אות ק'. סידור בי"ע בדיני חזרת הש"ץ אות ה'. שתילי זיתים אות ד'. קיצור ש"ע סי' ט"ו אות יו"ד. ועיין שם בהכנה"ג הגה"ט אות ג' שכתב דאע"ג דאין עושין נשיאות כפים מ"מ אומרים ברכת כהנים או"א ברכנו בברכה המשולשת בתורה וכו' וכל שהתחיל בתפלת י"ח גומרה יעו"ש וכ"כ קיצור ש"ע שם. ועיין פרמ"ג א"א אות א' שכתב שהרב בהכנה"ג חולק על מרן ז"ל ואנן (ר"ל האשכנזים) בתר הרב גרירן יעו"ש. ועיין בש"ת או' א'. אבל הספרדים בתר מרן ז"ל גרירן וכמ"ש הפר"ח והכנה"ג והאחרונים:

לו) **שם** גומר אפי' קדושה. וכן גומר כל תפלת י"ח של החזרה כמ"ש באות הקודם בשם הכנה"ג וכן כתב מ"א סק"ח. מאמ"ר אות ד'. קש"ג שם. סידור בי"ע שם. וכ"כ כה"ח אות ו'. חס"ל אות ב'. שע"ת שם. יפה ללב אות ד'. קיצור ש"ע שם. ואע"ג דלקמן סי' קכ"ד סעי' ד' כתב דאם אין ט' מכוונים לברכותיו קרוב להיות ברכותיו לבטלה וכו' צ"ל דיצאו מקצתן שאני כיון דלא אפשר בענין אחר והתחילו בהיתר:

לז) **אם** אמרו קדיש וברכו בעשרה והלכו קודם שיתחילו יוצר משלימין עד התפלה. מטה יוסף ח"ב סי' י"ב. יד אהרן בהגב"י. המאמ"ר אות ב'. קש"ג סי' יו"ד אות א'. ש"ץ דפ"ט ע"ד. סידור בי"ע בדיני ברכות דק"ש אות ב':

לח) **שם** בהגה ותפלת ערבית וקדיש שלאחריו לא שייך לק"ש וכו'. וכתב הלבוש דקדיש שלפני תפלה י"ח אומרים בזה שייך לק"ש. וכ"כ ט"ז סק"ג ומ"א סק"ג והאחרונים וזהו דוקא לסברת מור"ם ז"ל אבל לדידן דקי"ל כסברת מרן ז"ל והוא ס"ל כתשובת הרמב"ם ז"ל שאין הקדיש חלק מאשר התחילו בו כמש"ל א"כ אפילו קודם תפלת י"ח של ערבית לא יאמרו קדיש אפילו אם יצאו מקצתן אחר שהתחילו ערבית בעשרה. ועיין באות שאח"ז:

לט) **שם** בהגה. ותפלת ערבית וקדיש שלאחריו לא שייך לק"ש וכו' ומכ"ש סדר קדושה וק"ש כמ"ש מ"א סק"ג, אבל אם התחילו הי' בערבית בלחש בעשרה ויצאו מקצתן אומרים קדיש וסדר קדושה וקדיש שלם דעליה קאי התקבל וכו' כמו בשחרית, פרמ"ג א"א אות ג'. וכן כתב נוב"י במה"ת חא"ח סי' ז' דאם התפללו י"ח דערבית בעשרה ויצאו מקצתן גומר הקדיש, והביאו בש"ת אות ו' וע"ש שלא לחלק דבתפלת שחרית ומנחה דאיכא חזרה אם התפללו בלחש בעשרה ויצאו מקצתן אין אומרים קדיש דהקדיש נתקן על החזרה אבל בערבית דליכא חזרה אם אמרו בלחש בעשרה אומרים קדיש דהקדיש נתקן על הלחש יעו"ש. וכ"כ ר"ז אות ד' דאם התפללו לחש דערבית בעשרה ויצאו מקצתן אומרים קדיש מיהו המאמ"ר אות ט' כתב דאפילו אם התפללו לחש דערבית בעשרה אם יצאו מקצתן אין אומרים אח"כ קדיש יעו"ש. וכ"כ ח"א כלל ל' אות ב'. וכל זה הוא לסברת מור"ם ז"ל דס"ל דהקדיש הוא חלק מהתפלה אבל לדעת מרן ז"ל דאין הקדיש חלק מהתפלה כמש"ל אות ל"ה אין אומרים קדיש כלל אם אין שם עשרה ואפילו אם התפללו בעשרה וכן כתב בהדיא נוב"י שם דמה שהוא אומר אומרים קדיש אחר תפלת ערבית אם התפללו בעשרה הוא דוקא לסברת מור"ם ז"ל ק"ל כוותיה אבל לא לסברת הרמב"ם ז"ל שהובא בב"י ובאבודרהם יעו"ש והוא פשוט:

מ) **אם** התחילו לומר פסוקי דזמרה בעשרה ויצאו מקצתן או התחילו ללמוד איזה ד"ת בעשרה ואח"כ יצאו מקצתן אין לומר קדיש, וכן אם אמרו אשרי במנחה ויצאו מקצתן אין יכולין לומר קדיש, מאמ"ר אות ג' וכתב דלא כא"ר אות ג' שכתב שאומרים קדיש אחר אשרי במנחה אם יצאו מקצתן יעו"ש, וכ"כ ר"ז אות ד', בן א"ח פ' ויחי אות ד':

מא) **אם** אמרו פסוקי דזמרה ביחידות שלא היה שם עשרה וכן בכל לימוד שאדם לומד פסוקים ואגדות או תלמוד וכן אם אמרו אשרי במנחה ולא היה שם מנין ואח"כ בא מנין אומרים קדיש ושפיר עבדי, ט"ז סק"ג אמנם המ"א בסי' רל"ד סק"א כתב וז"ל כשלומדים בבהכ"נ וליכא מנין ואח"כ קורין עשרה לומר קדיש לא יאות עבדי דהא עיקר טעם קדיש על הלמוד משום שנתקדש השם וא"כ בעי עשרה בשעת הלימוד כדילפינן מונקדשתי בתוך בני ישראל עכ"ל וכ"כ בסי' ס"ט סק"ד יעו"ש. והביאו א"ר בזה הסי' אות ג' וכתב דלכתחלה יש לחוש ללמוד עוד מעט כשבאין, וכ"כ בסי' תקפ"א אות י"ג בשם הכלבו דף ע"ב דאם אמרו אשרי קודם שבא מנין יאמר החזן ג' פסוקים אחרי שבאו מנין כדי לומר עליהם קדיש יעו"ש וכ"כ ח"א כלל ל' אות ז'. וכ"כ אנן לעיל בס"ד בזה הסי' אות ה' יעו"ש:

ד ויש מתירין לומר דבר שבקדושה בתשעה וצירוף קטן ושהוא יותר מבן שש ויודע למי מתפללין ו ולא נראין דבריהם לגדולי הפוסקים ז ומ"מ דעבד ואשה אין מצטרפין: הגה ואפילו על ידי חומש שבידו אין לצרפו מיהו יש נוהגין להקל בשעת הדחק (הרא"ש ומרדכי והגהות מיימוני פ"ט מהלכות תפלה: ה ח ואם לא הביא שתי שערות אפי' הוא גדול בשנים דינו כקטן עד שיצאו רוב שנותיו שאז יתברר שהוא סריס ט ואם נראו לו סימני סריס קודם לכן דינו כגדול הגה ומיהו אין מדקדקין בשערות אלא כל שהגיע לכלל שנותיו מחזקינן אותו כגדול ואומרים לענין זה מסתמא הביא שתי שערות (מהרי"ק שורש מ"ט): ו י ואם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם

באר הגולה

ו תוספות בשם ר"ת בברכות רים דף מ"ח ובשם רב האי והרז"ה. ז שם בתוס' ח ר"ש ,וכ"י והמרדכי י בשם רא"ש והגהת מיי' בפ"ג מהל' ברכות וסמ"ג בשם ר"י ור' יונה ותשובת הרשב"א בשם הראב"ד ובשם גאון והרמב"ם בפ"ח מה"ת.

ט מרדכי שם י ב"י מהגה"א דנדה מ"ז כ שם בגמרא וביבמות פ"ח. ל הגהות מיימוני בפ"ח מה"ת בשם הר"ם.

כף החיים

מב) **סעי'** ד'. יש מתירין לומר דבר שבקדושה בתשעה וצירוף קטן וכו' ולא נראין דבריהם וכו' הגהה מיהו יש נוהגין להקל בשעת הדחק. אמנם הלבוש כתב דלא ראיתי נוהגין להקל אפילו בשעת הדחק, וכן פסק בתשו' נחלת יעקב סי' ע' כדברי הלבוש, וכן פסק הב"ח, וכ"כ א"ר אות ה' וכתב שם הא"ר דגם מור"ם ז"ל אין כוונתו לנהוג כן חו או שראה לנהוג כן אלא שכתב יש נוהגין וכו' ור"ל דבאיזה מקום שנוהגין כן מימים קדמונים שיש להם על מה לסמוך ואין למחות להם, אבל ודאי לא ראה במדינתינו לנהוג כן כאשר העיד הלבוש וכו' וראיה ברורה לזה נ"ל דהא בסי' קל"ט סעי' יו"ד כתב רמ"א גופיה דאין מצרפין אותו לזימון כלל וכן נוהגין ואין לשנות ע"כ. וא"כ כ"ש בתפלה דזימון קיל מתפלה כמ"ש רש"ל וכן בב"ח אלא כדאמרן ודלא כמ"א שכתב בזמנינו נוהגין לצרפו ע"י חומש לקדושה וברכו וקדיש אבל לא לקדיש שאחר עלינו ע"כ דזה ודאי לאו מנהג ותיקין. והנוהגין כן הוא מכח שלא הבינו דברי רמ"א. וגר מן דין דאיתי רש"ל דף ג' הביא הרבה פוסקים לאיסור גם הוא יש להחמיר ולא להקל פן ילא תפינו קדושת השם בלא עשרה עכ"ל. וכ"כ בתשו' שב יעקב סי' ו' והביאו מחה"ש סק"ה. וכ"כ ר"ז אות ה'. וכן הסלה בתשו' משכנות יעקב סי' ס"ט דאין להקל אפילו בשעת הדחק יעו"ש. וכן דעת ישועות יעקב. וכ"כ ח"א כלל ל' אות א'. שתילי זיתים אות ז' וכ"מ מסתמיות דברי מרן ז"ל דאפילו בשעת הדחק אין לצרפו. וכ"כ סידור בי"ע בדיני הקדיש אות ה':

מג) **סעי'** ה'. אם לא הביא ב' שערות וכו'. משפט הבי' שערות וגודלן עיין באה"ע סי' קנ"ה מסעי' י"ד עד סעי' י"ט ובח"מ סי' ל"ה סעי' א"ב יעו"ש. ועוד עיין בשה"ק קול יעקב סי' מ"ל אות ג' מ"ש שם בס"ד. ואם נתמלא זקנו א"ל לבדוק אחר השערות כמ"ש באה"ע סי' קס"ט סעי' יו"ד ובח"מ שם:

מד) **שם** עד שילאו רוב שנותיו וכו'. היינו ל"ה שנה ויום אחד כמ"ש באה"ע סי' קנ"ה סעי' י"ג. ומ"ש מ"א סק"ו ל"ו שנה עיין מ"ש עליו הפרמ"ג בא"א אות ו' ומ"ש מאמ"ר אות יו"ד יעו"ש:

מה) **שם** ואם נראו לו סימני סריס וכו'. ועיין באה"ע סי' קע"ב סעי' ה' מה הם סימני סריס והביאוהים בקול"י בסי' מ"ל אות ה' יעו"ש. ואם נשחרם בידי אדם כיון שהגיע לי"ג שנים ויום אחד נקרא גדול שאין זה מביא סימנים לעולם כמ"ש באה"ע שם סעי' ז' והביאוהו בקול"י שם אות ז':

מו) **שם** הגהה. ומיהו אין מדקדקין בשערות אלא כל שהגיע לכלל שנותיו מחזיקין אותו כגדול וכו' וכ"כ הב"ח. שכנה"ג בהגה"ט אות ו'. שו"ב במק"ח אות א' ר"ז אות ו'. קש"ג סי' ח' אות יו"ד. ש"ץ דע"ע ע"ד. סידור בי"ע בדיני הקדיש אות ז'. כף החיים להרח"פ ז"ל סי' י"ג אות א'. קילור ש"ע סי' ע"ו אות ב'. ועיין באות שאח"ז:

מז) **שם** בהגהה. ואומרים לענין זה מסתמא הביא ב' שערות. פי' כיון דתפלה היא מדרבנן. מ"א סק"ז. ואע"ג דמרן ז"ל בב"י ק"ו סעי' ב' פסק כדעת הרמב"ם ז"ל בהלכות תפלה דין א"ב דתפלה דאורייתא וגם מור"ם ז"ל שם לא דבר כלום על דברי מרן ז"ל וכנראה דהכי ס"ל וכן המ"א שם הוא עלמו כתב בסק"ב דהש"ע כתב כהרמב"ם ז"ל דס"ל דתפלה מ"ע דאורייתא יעו"ש מ"מ מדאורייתא אין לה קבע ודי בפעם א' וגם באיזה נוסח שירלה יתפלל אלא דרבנן הוא דתקון נוסח וסדר התפלה כמ"ש הרמב"ם שם וכ"כ המ"א שם וגם כל דבר שבקדושה שלריך עשרה שלמדנו מקרא דונקדשתי בתוך בני ישראל הוא אסמכתא בעלמא כמש"ל אות ט"ב וע"ז כתב המ"א דתפלה הוא דרבנן ר"ל על נוסח וסדר התפלה וקדיש שאומרים בין תפלה לתפלה וע"כ אין מדקדקין בשערות אלא כל שהגיע לכלל שנותיו מחזיקין אותו כגדול דבענין זה אמרינן חזקה שהביא ב' שערות. וכ"מ מדברי הלב"ש שכך הבין כוונת מ"א יעו"ש. ועיין מ"ש הפרמ"ג בא"א אות ז' ומ"ש אנן בעניותין בקול יעקב סי' מ"ל אות ב':

מח) **סעי'** ו'. ואם התחיל אחד מעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם וכו'. וה"ה ג' או ד' ונשאר הרוב שהם מכוונים. אבל בעוד שאין הרוב שמכוונים לקדיש וברכו שאומר הש"ץ אין לנו. רלנ"ח סי' ט"ו. כנה"ג בהגב"י. עו"ת אות ד'. א"ר אות ז'. ר"ז אות ז'. קילור ש"ע סי' ע"ו אות ז'. בן א"ח פ' ויחי אות ה'. אמנם המ"א סק"ח כתב דאין להקל כ"א באחד ולא בשנים יעו"ש. וכ"כ יד אהרן בהגב"י. וכ"כ דעת החיד"א במחב"ר אות ג'. ש"ץ דע"ע ע"ג. סידור בי"ע בדיני הקדיש או' כ"ז. חס"ל או' ג'. וא"כ כיון דכל האחרונים הנז' תפסו דברי המ"א שכתב דאין להקל כ"א באחד ולא בשנים אע"ג דהא"ר שם תירץ קושיית המ"א כיעו"ש מ"מ יש להחמיר לכתחילה היכא דאפשר ואין נצרף מתפלל כ"א אחד ולא שנים אבל היכא דלא אפשר יש לסמוך על המתירים. והיינו דוקא לקדיש ולברכו אבל לחזרת התפילה בעינן דוקא תשעה שמכוונים לברכות

עמהם אז םשהוא ישן אפי' הכי מצטרף עמהם: ז נכשאחד מתפלל לבדו נכון שהאחרים ימתינו מלומר קדיש כדי שיזכה גם הוא: ח סחרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הן כפקחין ומצטרפים אבל מי שאינו שומע ואינו מדבר הרי הוא כשוטה וקטן; ט עלעולם הוא קטן עד שיביא ב' שערות

באר הגולה
ם הב"י בי' כב והאגור בסי' קכ"ז.
נ הגה"מ שם.
ס תשו' מהרי"ל.
ע מרדכי בהגהות יבמות מההיא דב"מ דף ק"ב.

כף החיים

הש"ץ כמ"ש לקמן סי' קכ"ד סעי' ד' וכן כתב ר"ז באות הנז' בן א"ח שם. ומ"ש המ"א סק"ח בשם מהרי"ל וז"ל אע"ג דכתב הרא"ש דבעי שיכוונו ט' לברכות הש"ץ כמ"ש סי' קכ"ד ס"ד לא נהיגין הכי דהא חזינן דאפילו מי שמשיח ואינו שומע מצטרף עכ"ל. עיין ט"ז סק"ד שכתב ע"ז דאין מביאין ראיה מן השוטים האלו שעושים איסור בהפסקת שיחה בטילה אשר גדול עונש מאד ובאמת אני אומר שחלילה להצטרף עם אנשים שוטים כאלה כשאין מנין זולתם וכו' עכ"ל. ועיין מ"א בסי' קכ"ד סק"ח ור"ז שם אות ו' שכתבו שאפילו ללמוד אסור בחזרת העמידה יעו"ש ואכמ"ל. ושם יתבאר בס"ד:

מט) **שם** או שהוא ישן אפילו הכי מצטרף עמהם. אמנם הט"ז סק"ד כתב דישן אין בו קדושה כמ"ש בב"י סי' ד' בשם הזוהר דסלקא מיניה נשמתא ולא הוי בכלל קדושה דטעים טעמא דמותא ורוח מסאבא שריא עלוהי, ועוד כיון דאפשר להעיר אותו משנתו למה נצרף אותו כשהוא ישן לכתחלה יעו"ש שסיים דאין להקל לכתחלה. וכן השיגו הפר"ח אות ו', והביאו יד אהרן בהגב"י. וכ"כ שו"ב אות ג', וכן הא"ר אות ז' הגה שכתב די"ש לדחות קושית הט"ז היינו דמ"מ לכתחלה יש להעיר אותו. וכ"כ הברכ"י אות ו' ובמחב"ר אות ג', ובקש"ג סי' ח' אות ח', ש"ץ דט"ש ע"ג. זכ"ל ח"א אות ד' סידור בי"ע בדיני הקדיש אות כ"ט ר"ז אות ח' קיצור ש"ע סי' ט"ו אות ז' בן א"ח פ' ויחי אות ה' ומ"ש הא"ר שם בשם הרדב"ז סי' רמ"א אם התפללו עשרה כל אחד ביחיד פרח מנייהו קדיש וקדושה וכו' אע"ג שאח"כ נתחברו עשרה אינם יכולים לחזור ולהתפלל בקדיש וקדושה וכו'. והביאו שע"ת אות ט' והאחרונים אין כן דעת מרן ז"ל כמ"ש בסי' ס"ט סעי' א' יעו"ש ושם יתבאר בס"ד:

נ) **סעי'** ז'. כשאחד מתפלל לבדו נכון שהאחרים ימתינו וכו'. ואפילו יש שם עשרה בלא הוא נכון להמתינו כדי שיזכה גם הוא ובלבד שיהא שהות להתפלל. ב"י בשם הגהות מיימוני פ"ח שאמר בשם הר"מ. עט"ז אות ד' ר"ז אות ט'. ועיין לקמן סי' קכ"ד סעי' ג' בהגהה ומ"ש המ"א שם סק"ז:

נא) **שם** כשאחד מתפלל לבדו נכון שהאחרים ימתינו וכו' ואם הוא ישן מעירים אותו ואם לא רצה לעמוד א"צ להמתין. מ"א סק"ט. ר"ז אות יו"ד. ואם לא יש עשרה בלא הוא צריך להמתין עד שיקיץ כמש"ל או' מ"ט:

נב) **סעי'** ח' חרש המדבר ואינו שומע וכו' משמע דאפי' אינו שומע כלל הרי הוא כפקח לכל דבריו ומצטרף וכ"כ ער"ה אות ב' וכתב שכן הוא גם כן בתשב"ץ ח"ג סי' קי"ג וכן הוכיח הרב בני יעקב דף קכ"ג יעו"ש. ולענין אם יכול זה החרש להיות ש"ץ להוציא רבים י"ח כתב שם הער"ה אות ג' דבדיעבד יכול להיות יעו"ש. ועיין מש"ל סי' נ"ג אות ס"ז:

נג) **שם** חרש המדבר ואינו שומע וכו' דין המדבר ואינו שומע יש לגמגם בו לדעת הרא"ש ז"ל ומיהו אם מכוין הברכות והתורה עונין עונה עמהם דומיא דהכנסת שהיו באלכסנדריא של מצרים לכ"ע מצטרף. ודין שומע ואינו מדבר מוסכם לכ"ע דהא ק"ל שמע ולא ענה יצא והנה יש לדחות ולומר דשאני התם דראוי לבילה מ"מ מסברא ודאי דשומע ואינו מדבר מצטרף לכ"ע אבל מי שאינו יודע לענות אינו מצטרף. פר"ח אות ח' אמנם הט"ז בסי' קכ"ד סק"ב כתב דלחזרת העמידה כיון דבעינן תשעה מכוונים לברכותיו של הש"ץ אין מצרפין למנין מי שאינו שומע אע"ג שהוא פקח. וכ"כ ר"ז בזה הסו' אות י"א. וכן כתב בן א"ח פ' ויחי אות ו'. וא"כ אע"ג דהא"ר שם בסי' קכ"ד אות ח' כתב דמצטרף מ"מ יש להחמיר היכא דאפשר:

נד) **שם** חרש המדבר ואינו שומע וכו'. ואפילו הם שנים או יותר כל שהרוב הם פקחים שיכולין לענות אמן אין ענין המיעוט מעכבת כל שהם בני מצות והשכינה שורה עליהן. ר"ז שם. בן א"ח שם:

נה) **שם** הרי הוא כשוטה וקטן. וכן הנכפה בעת כפייתו שהוא כשוטה לכל דבריו כמ"ש בב"י ח"מ סי' ל"ה אינו מצטרף. וסימני שוטה עיין שם בטור וב"י:

נו) **סעי'** ט'. לעולם הוא קטן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד. כתבו האחרונים דלא בעינן יום אחד שלם אחר י"ג אלא כיון שהתחיל יום שנולד בו מיקרי גדול, ברכ"י אות ז'. וכ"כ הרב שבות יעקב ח"ב סי' קכ"ח דכמה גאוני קמאי הורו כן הלכה למעשה. והביאו ברכ"י בשיו"ב אות ג', וכ"כ אנן לעיל בס"ד סי' נ"ג אות מ"ח ואות נ"ג בשם כמה פוס' יעו"ש. וכ"כ מהרח"ף ז"ל בס' כף החיים סי' י"ג אות א' ואפילו אם נולד בסוף היום מצטרף למנין מתחלת אותה הלילה ולא בעינן מעת לעת. כף החיים שם. וכ"כ לעיל סי' נ"ג אות מ"ח יעו"ש:

נז) **שם** לעולם הוא קטן עד שיביא שתי שערות וכו' האב נאמן על בנו לומר שהגיע לכלל י"ג והביא ב' שערות לענין צירוף למנין עשרה. רש"ל בס' ים"ש פ"ב דיבמות סי' ק"ו בשם אביאסף. סידור בי"ע בדיני הקדיש אות מ':

נח) **לסמוך** על הנער עצמו לשאול אותו אם הגיע לכלל י"ג ולצרפו למנין עשרה עפ"י עדות עצמו. נ"ל דאין ראוי לסמוך עליו לצרפו ודלא כמו שנהגו לשאול את פיו ולצרפו עפ"י דיבורו דלאו שפיר עבדי לצרפו עפ"י עדותו עד שידעו מפי גדולים שיעידו עליו שהגיע לכלל י"ג או מפי אביו. סידור בי"ע שם אות ט'. ונ"ל דאם הנער מיושב בדעתו וירא ה' נאמן לענין זה להצטרף לעשרה וכמו שנהגו דמה לו לשקר ולעשות איסור בדבר

באר הגולה
פ הטור בחדושיו ב"י מההיא דערכין דף ל"א.
צ ספר המנהיג סי' ע"ט בשם רש"י.
ק שם בשם רש"י ותשובת הריב"ש.
ר ריב"ש בתשובה

ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג ויום אחד ושנת העיבור בת י"ג חדש: י פ אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת ונער אחד נולד באדר שני באחד בו ושנת י"ג אינה מעוברת אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה ואותו שנולד אחריו באחד באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג: הגה ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני (תשובת מהר"י מינץ סימן ט"ו): יא צ עבריין שעבר על גזירת הציבור אי שעבר עבירה אם לא נידוהו נמנה למנין עשרה: יב ק מנודה אין מצרפין אותו לכל דבר שצריך עשרה ר אבל מותר להתפלל בבהכ"נ שהוא

כף החיים

דלית ליה הנאה מיניה. אך צריך לשאול אותו אם מבורר הוא לו הדבר הזה בודאי ולא יש בו שום ספק ואחר כך מצרפין אותו:

נט) **סעי'** יוד אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת וכו'. ושנת י"ג אינה מעוברת וכו' ואם היתה שנת י"ג ג"כ מעוברת הנולד באדר הראשון יהיה בר מצוה באדר ראשון והנולד באדר שני יהיה בר מצוה באדר שני. מהר"י מינץ ז"ל סי' ט'. וכ"כ מהר"ם הלוי ז"ל בתשו' חא"ח סי' ט"ז. כנה"ג בהגב"י. פר"ח אות יו"ד. וכן כתב הלבוש בסי' תרפ"ה סעי' א'. א"ר אות ט' שבו"י ח"א סי' ט'. (ומ"ש המ"א סק"י דגם הנולד באדר א' אינו נעשה בר מצוה עד אדר ב' כבר תמהו עליו הא"ר והשבו"י שם שלא ראה התשובה מהר"י מינץ שהוא מרי דהאי דינא שכתב להדיא היפך ממ"ש הוא ז"ל) וסיים שם השבו"י דכן מנהג פשוט אצל כל בעלי הוראה יעו"ש והביאו מחה"ש סק"י מחב"ר או' ד' וכתב שכ"כ ג"כ בשו"ת מעיל צדקה סי' כ"א וכ"כ הרב המפרש ירושלמי דמועד הנקרא קרבן העדה פ"ק דמגילה בתוספתיו יעו"ש והביאו מחב"ר בקו"א בזה הסי'. וכ"כ פרמ"ג בא"א אות יו"ד. מאמ"ר אות י"ג ש"ץ דף ק' ע"א. זכ"ל ח"א אות ק' סידור בי"ע בדיני הקדיש אות י"ב. עיקרי הד"ט סי' ג' אות ז' ואות י"ג. חס"ל או' ד'. כף החיים סי' י"ג או' ב'. קיצור ש"ע סי' ט"ו או' ב':

ס) **מי** שנולד ביום א' דר"ח כסליו וכשנעשה בר מצוה חשון חסר ור"ח כסליו אינו אלא יום אחד לא נעשה בר מצוה עד ר"ח דהא עדיין לא מלאה לו שנה עד שיעברו כ"ט יום מחשון דבעינן י"ג שנים שלימות. מ"א סק"י. א"ר או' ט'. יד אהרן בהגב"י. ש"ץ שם סידור בי"ע שם אות ט"ו. ר"ז אות י"ג. כף החיים שם. שתילי זיתים או' י"ד עמודי השלחן על קיצור הש"ע סי' ט"ו אות א'. וכן אם בשנה שנולד בה היה כסליו חסר ולא היה רק יום אחד ר"ח טבת ועכשיו כסליו מלא ויש ב' ימים ר"ח טבת נעשה בר מצוה ביום א' דר"ח טבת. א"ר שם. פרמ"ג א"א אות יו"ד. מחה"ש סק"י. שע"ת אות י"א. כף החיים שם. עמודי השולחן שם:

סא) **שם** הגה. ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני. תשובת מהר"י מינץ סי' ט והביאו כנה"ג בהגב"י. מיהו מהר"ם הלוי ז"ל בתשו' חא"ח סי' ט"ז מגמגם לומר דהוא בר מצוה באדר הראשון. והביאו כנה"ג שם ותמה עליו שלא הזכיר דברי מהר"י מינץ ז"ל. וכן הפר"ח אות יו"ד כתב על דברי מהר"ם הלוי ז"ל דאינו מחוור אלא העיקר כדברי מהר"י מינץ ז"ל יעו"ש. והביאו יד אהרן בהגב"י. וכן הוכיח הרב קרבן העדה מדברי הירושלמי פ"ק דמגילה **והביאו מחב"ר בקו"א אות ג'. וכ"כ** הממחב"ר בסי' תרל"ז ש"ץ דף ק' ע"א. סידור בי"ע בדיני הקדיש או' י"ג חס"ל אות ד'. שע"ת שם. כף החיים שם. קיצור ש"ע שם:

סב) **סעי'** י"א. עבריין וכו' מומר לעבירה אחת אפילו למצות מילה הוא כישראל לכל דבריו לזמן עליו ולהצטרף למנין עשרה. הרדב"ז ז"ל סוף סי' תש"ו. אבל הרשב"ץ ז"ל ח"ג סוף סי' ש"ט כתב דמי שאינו רוצה לקיים מצות תפלה רשע הוא ופסול לעדות ואינו עולה למנין עשרה יעו"ש. ונ"ל כוונתו דכיון דאינו רוצה לקיים מצות תפלה הנה ה"א מומר לעבירה אחת דמצות תפלה ולא דמי לעבריין ואינו מצטרף למנין עשרה וא"כ ה"ה למומר לעבירה אחת מעבירות שבתורה וק"ו לעבירת מילה דאין ראוי לצרפו לשום דבר שבקדושה. וכן נראה לי עיקר ודלא כהרדב"ז ז"ל. סידור בי"ע בדיני הקדיש אות י"ח. ועיין מש"ל אות ע"ז ודו"ק:

סג) **הקראים** אינם משלימין המנין ואין מצטרפין לא לקדיש ולתפלה ולזימון דהרי אינם משגיחין לדברי רז"ל כלל ומי שאינו מודה לדבריהם איך נוכל לצרף עמהם בדבר אשר הם תקנו ואלו אינם מודים ובודאי אסור הוא. הרמב"ם ז"ל בשו"ת הנקראים פאר הדור סי' ע"א. סידור בי"ע שם אות י"ט:

סד) **שם** אם לא נידוהו נמנה למנין עשרה. וחייב בכל המצות דכתיב בעכן חטא ישראל אעפ"י שחטא ישראל הוא ובקדושתיה קאי ולא יצא מכלל ישראל. ב"י. לבוש. עו"ת אות ו'. ר"ז אות י"ד. ואם יהיה שהכה את חבירו מכה שאין בה שוה פרוטה לוקה כמ"ש כל הפוסקים והטור ומרן בש"ע ח"מ סי' ת"כ ס"ב. וכתב מור"ם בהגהה שם ס"א וז"ל וי"א דיש חרם הקדמונים באדם המכה את חבירו שצריכים להתיר לו כדי לצרפו למנין עשרה ומיד שמקבל עליו לעשות דין מתירין לו אעפ"י שאין המוכה מתרצה עכ"ל. רו"ח אות א':

סה) **סעי'** י"ב מנודה אין מצרפין אותו וכו' ודוקא אם נדוהו מחמת עבירה אבל אם נידוהו על עסקי ממון מצטרף, ב"י בשם הרשב"א. וכ"מ מסי' קנ"ט סעי' י"א שכתב שנידוהו על עבירה אין מזמנין עליו משמע הא נדוהו על עסקי ממון מצטרף, וכ"מ ביו"ד סי' של"ד סעי' י"א. וכ"כ הש"ך שם ס"ק ח' וס"ק כ"ב בהדיא דבממון אפי' נתנדה מצטרף. וכן יש לפרש דברי מרן ז"ל שכאן דמ"ש מנודה אין מצרפין אותו וכו' חוזר על מ"ש בסעי' הקודם לזה עבריין וכו' אם לא נדוהו נמנה למנין עשרה. משמע הא נדוהו אינו מצטרף ודוקא עבריין הוא שאינו מצטרף אבל על עסקי ממון אם נדוהו מצטרף ודלא כמ"ש הפר"ח. אח"כ ראיתי שכ"כ ג"כ הפרמ"ג **בא"א אות יו"ד** והקשה על דברי

שהוא שם אלא אם כן פירשו להחמיר עליו בכך: יג שצריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ תדהיינו כשסוגר הדלת ממקום (שפה) פנימית של

באר הגולה
אחרת. ש פסחים פ"ה. ת שם בפי' רש"י ולדעת ר' ירוחם

כף החיים

דברי הפר"ח יעו"ש. ותהל"ה שנתכוונתי לדעת גדולים. וכ"כ שתילי זיתים אות ד':

סו) **שם** מנודה אין מצרפין אותו וכו'. אם ת"ח נדהו לכבודו מצטרף. ב"י י"ד סי' ל"ה. וכ"ה בכנה"ג בהגב"י אות ו' מחב"ר אות ו' זכ"ל אות ז' ועיין מש"ל סי' נ"ה אות ק"ז:

סז) **שם** מנודה אין מצרפין אותו לכל דבר שצריך עשרה. וה"ה לזמון ג' אינו מצטרף כמ"ש סי' קצ"ט סעי' י"א והא דנקט עשרה משום דהכי מיירי הכא בענין צירוף עשרה. ועיין פרמ"ג א"א אות יו"ד שכתב צ"ע ולפי מ"ש א"ש:

סח) **סעי'** י"ג. צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד וכו' היו ה' בבית וה' חוץ הסוכה בחג נ"ל שהסוכה חשובה כפינת הבית שאינה עשויה להשמיש שמחילה כי אם לשם מצות סוכה ומצטרפין. מהרי"קש ז"ל. והביאו הפר"ח ז"ל אות י"ג וכתב עליו דאין דין זה מחוור בעיני. והכ"ד יד אהרן בהגה"ט. וכן הוכיח א"ר בסי' רע"ג אות ב' דמחיצות הסוכה שווין מחיצות ממש יעו"ש. והביאו הפר"ח בזה הסי' אות ד'. וכ"כ דעת הש"ץ דף ק' ע"ב. זכ"ל אות ל'. (ומ"ש הזכ"ל שם ודע דהא דחולק הפר"ח הוא דוקא כשאין רואין זה את זה וכו' יתבאר לקמן אות ע' בס"ד). סידור בי"ע בדיני הקדיש אות מ"ז. וכן יש להחמיר כדברי הפר"ח והאחרונים ואין מצטרפין:

סט) **עוד** כתב מהריק"ש כשיש תשעה במקום א' והעשירי אחר הוילון שפורסין לצניעות מצטרפין. והביאו הפר"ח שם. והביא ראיה לדבריו וכתב וז"ל ומיהו מסתברא דדוקא שפירסוהו לצניעות בעלמא אבל אי איכא תפילין או ס"ת ופירסו סדין כי היכי דליהוי מחילה ויוכל לשמש מיטתו מגו דהויא מחילה להך מילתא הויא מחילה נמי לצירוף עשרה ולא מצטרפי עכ"ל והביאו יד אהרן שם. ש"ץ שם. סידור בי"ע שם אות מ"ה ואות מ"ז. שתילי זיתים אות כ"א. ועיין ער"ה אות ה'. ופרמ"ג א"א אות י"ב. וכבר כתבנו באות הקודם דיש להחמיר כדברי האחרונים וה"ה לכאן:

ע) **שם** והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ וכו' כתב הרשב"א בתשו' סי' ל"ו דכל שרואין זה את זה אפי' הם בב' בתים מצטרפין דומיא דזימון דתנן שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחת בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין, ובית היינו דירה כדאיתא בירושלמי עכ"ד. והביאו מ"א ס"ק י"ד. פר"ח אות י"ג. ומזה כתב הפר"ח שם דהא דאמרינן הכא מן האגף ולחוץ כלחוץ מתוקם דוקא בשאינן רואין זה את זה. וכן דין ט' בגדולה ויחיד בקטנה ודין ש"ץ בקטנה וציבור בגדולה הכתוב בסעי' ט"ו וט"ז מתוקמא דוקא כשאינן רואין דאלו ברואין זה את זה בכל גוונא מצטרפין יעו"ש. וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות י"ב ואות י"ד. אמנם הכנה"ג בהגב"י אות ו' כתב דמרן ז"ל לא ס"ל כהרשב"א משום דהרשב"א בדרך אפשר אמרה למילתיה ולא סמך על טעם זה ומסיק למעשה יש לחוש לדברי מהרי"א שלא הזכיר טעם זה יעו"ש. וכ"כ דעת א"ר אות י"ב. וכן הסכים הזר"א בתשו' סי' יו"ד כדעת הכנה"ג וא"ר ודלא כמו שלמד הרשב"א ודלא כהפר"ח והביאו מחב"ר אות ח' וכתב שכן הוא ג"כ דעת מהר"ם בן חביב בתשו' סי' ל"ז. וכתב עוד שם המחב"ר וז"ל מאחר דהרשב"א דרך אפשר אמרה והרשב"ם פשיטא ליה איפכא ודעת מרן נראה הכי הגם דהרשב"ם הרחיק ללמוד מדיני זימון להכא ומרן ז"ל כתב דטעם הרא"ש בדין הש"ץ חוץ הפתח הוא שלמד מדין זימון והרשב"ם כתב דהרא"ש לא מדין זימון דן כן יעו"ש מ"מ בהא דרואין זה את זה נראה דגם למרן לא מהני בדין אגף ועזרה וכיוצא. ולא חש להביא שאלית תשו' הרשב"א משום דסבר דהרשב"א אטעם קמא סמיך והא דרואים בדרך אפשר אמרה. ואם היולדה והמחזיקה לא פסיקא ליה אם היכי נקוט וסמוך עליה. וגם ממהריק"ש משמע הכי והכי נקטינן עכ"ל. וכ"כ המאמ"ר אות י"ד דהכי נקטינן ואין לסמוך על דברי הפר"ח יעו"ש. וכ"כ ש"ץ דף ק' ע"ד. וכן עיקר:

עא) **שם** דהיינו כשסוגר ממקום שפה פנימית של עובי הדלת ולחוץ כלחוץ. מבואר דגם אגף עצמו דהיינו העומדים באסקופת ביהכ"נ בעובי הפתח כלחוץ דהא פי' רש"י דאגף עצמו קרי משפה הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקשה. ואף שלשון הש"ע עובי הדלת ולשון רש"י עובי הפתח מ"מ משמע מלשון הש"ע דהיא היא ודו"ק. וכ"מ מע"ן שכן פירש דברי ש"ע וכן פי' מ"א ס"ק י"ח. והטעם נ"ל אף שכתב ב"י דמשמע ליה בש"ס שהוא כלפנים מ"מ כיון שהביא בסוף דברי רבינו ירוחם שכתב בהדיא שהוא כלחוץ. ביטל דעתו מפני דעת רבינו ירוחם. א"ר אות י"ח. וכ"כ ר"ז אות ט"ו דלאו מקום עובי בלבד אלא כל מקום שפיפתה שהיא תופסת על האסקופה עד מקום שהיא נוקשה בו כגון שהדלת קבוע באמצע עובי האסקופה וסובבת על ציר מצד פנים לצד חוץ עד כנגד הציר הרי כל עובי האסקופה משפה הפנימית עד מקום הנקישה שהוא כנגד הציר ולחוץ הכל כלחוץ עכ"ל. וכן העו"ת אות ז' הגם שכתב דהש"ע לא כתב באגף עצמו מה דינו וכו' מ"מ הוים לדינא משמע בב"י שמסכים לדברי רבינו ירוחם דאגף עצמו כלחוץ יעו"ש. ועיין מ"ש א"ר שם על העו"ת ומ"ש הפרמ"ג אות י"א ומאמ"ר אות ט"ו על הא"ר ומ"מ יש להחמיר ולחשוב האסקופה כולה כלחוץ ואעפ"י שהדלת הוא בשפה החיצונה של האסקופה ושהדלת נסגרת תמיד האסקופה בפנים. ועיי"ש במ"א שכתב בשם ספר התניא דף ע"ב דפסק דהוי כלפנים וכתב שכן משמע בגמרא יעו"ש. והביאו א"ר שם והמחב"ר אות ז' יעו"ש. וכן פסק הרב מהרי"ו חזן ז"ל בס' חק"ל ח"א סי' רמ"ם ע"ד דאגף כלפנים ודלא כריו"ו וב"י דסברי אגף כלחוץ יעו"ש והביאו סידור בי"ע בדיני הקדיש אות ל"ד וכתב וז"ל ולענין מעשה יש להחמיר שלא לצרף העומד באגף לא עם אותם שבבית הכנסת משום דעת ריו"ו והב"י דסברי דאגף כלחוץ

באר הגולה
א שם ה' בשם רב האי גאון.

של עובי הדלת ולחוץ כלחוץ: יד א מי שעומד אחורי בהכ"נ וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה: הגה: גגין ועליות אינן בכלל בית

כף החיים

לחוץ. ולא עם אותם שבעזרה בהכ"נ משום דעת השבולי לקט והתניא דסברי דאגף כלפנים עכ"ל. וכן יש להורות:

עב) **פתח** שאין בו דלתות יש להסתפק אם יצטרף העומד במפתן לבפנים. דהי קיי"ל דמקום המפתן כלחוץ היינו ע"י הדלתות שהבדיל הפנימי מהחיצון אבל כשאין שם דלתות הכל כלפנים. חק"ל שם סי' כ"ז דף נו"ן ע"ב. ול"נ פשוט דאף כשאין שם דלתות המפתן הוא כלחוץ. בי"ע שם אות ל"ח. ונראה דכיון דהחק"ל דעתו לחשוב אותו כלפנים והבי"ע כלחוץ יש להחמיר בו ולא לצרף אותו שעומד במפתן לא עם אותם שבבית הכנסת ולא עם אותם שעומדים בעזרה בהכ"נ וכמ"ש באות הקודם:

עג) **סעי'** יד. מי שעומד אחרי בהכ"נ וכו'. מי שביתו אחרי בהכ"נ וביניהם חלון קטן שנשמע משם כל מה שאומרים. המתפלל שם חשיב כמתפלל עם הצבור. מלכי בקדש דף קי"ב יעו"ש שהאריך. מחב"ר אות ט'. זכ"ל אות ל'. ועיין לקמן בדברינו לסי' ץ' אות פ"ג ואות פ"ד:

עד) **שם** וביניהם חלון אפילו גבוה וכו'. וכן כל עובי הכותל בהכ"נ כשאין מקורה. א"ר אות י"ב בשם רי"ו. וכ"כ השו"ת אות ח' בשם הנז':

עה) **שם** ומראה להם פניו משם מצטרף וכו'. כתב מהריק"ש בהגהותיו ע"ז וז"ל ואפשר דלא דמי לעומד מן האגף ולחוץ דהתם יכול ליכנס בלי טורח ולא נכנס. א"נ הכא במכניס ראשו מן החלון מיירי עכ"ל והביאו מחב"ר אות ח'. ודע דהכא שכתב הש"ע דבמה שמראה להם פניו מצטרף נחלקו האחרונים בכוונתו. יש אומרים דאינו די במה שמראה פניו אלא צריך שיוציא ראשו מן החלון לבהכ"נ. ויש אומרים דבמראה הפנים בלחוד סגי ומצטרף אעפ"י שאינו מכניס ראשו. עיין ב"י ומחב"ר שם. ונראה שדעת המחב"ר ז"ל נוטה כדעת האומרים דבמראה להם פנים לחוד סגי. והרב זר"א ח"א סי' יו"ד האריך והעלה דהעיקר כהאומרים דצריך שיוציא ראשו מן החלון אבל בראיית פנים בלבד אינו מצטרף יעו"ש. והביאו עיקרי הד"ט סי' ג' אות ב' וכן העלה הרב מהרי"י חזן בס' חק"ל ח"א סי' כ"ז והכ"ד סידור בי"ע בדיני הקדיש אות מ' וכתב וכן עיקר למעשה יעו"ש וכן נראה להחמיר:

עו) **כיון** דאפילו שהחלון גבוה כמה קומות מצטרף כשמראה פניו משם א"כ נראה דכ"ש אם החלון גבוה חצי קומה או יותר קצת אלא שיש ביניהם סריגה קביעה בחלון כל שיש בנקבי הסריגה כמלא מקדח מצטרף עמהם וראיה ממתניתין פ"ג דאהלות דנקב כמלא מקדח מביא את הטומאה. וכן פסק התשב"ץ ריש ח"ג דחסימה שבכה לאו חסימה היא כחלון העשוי לאורה אם יש שם אויר כמלא מקדח. וה"ה הכא לענין צירוף למנין דבראיה תליא מילתא. הרב מהר"י אזולאי ז"ל בס' טוב עין סי' ח"י אות ל' בשם אחד קדוש בהגהה כ"י. ולי נראה דכל שיש סריגה קבוע בחלון אף שיש בנקביו כמלא מקדח אינו מצטרף, לא מבעיא להסוברים דלאו בראייה פנים מהחלון בלחוד תליא מילתא אלא צריך שיוציא ראשו מהחלון דהשתא דפשיטא דבזה סריגה דאינו מצטרף כיון שאין שם הוצאת ראש אלא אפילו להסוברים דא"צ הוצאת ראש רק מראה פניו סגי נראה דבעינן שיראה להם פניו כולו בלי שום הפסק כלל אבל כל שיש שם הפסקות בראיית פניו מהפסקי הסריגה לא שמה ראייה לענין זה להצטרף עמהם. סידור בי"ע שם אות מ"א. וכן יש להחמיר. וה"ה אם יש בחלון מחיצה של זכוכית הואיל והויא מחיצה לענין צואה כמ"ש לקמן רסי' ע"ו יעו"ש הויא נמי מחיצה לענין צירוף למנין עשרה ולא מצטרפי לכ"ע וכמ"ש הפר"ח בסעי' הקודם (הו"ד לעיל אות ס"ט יעו"ש) ע"ד מהריק"ש ז"ל בענין הוילון שכ"כ מנו דה"א מחיצה להך מילתא הוי נמי מחיצה לצירוף עשרה ולא מצטרפי יעו"ש וא"כ ה"ה נמי הכא. יפה ללב או' ח'. וכ"מ מ"ש באות הקודם שצריך להוציא ראשו מן החלון והכא כיון שיש זכוכית אינו יכול וא"כ אינו מצטרף:

עז) **חצר** גדול פתוחים בו הרבה בתים לחצר ולמעלה מן הבתים יש שם בתים בעליות ולפני אותם הבתים מכוליז אחד הקירין בלשון לע"ז וארגאדאדו ובלשון תוגרמא אונדרומ"א במחילות של פלימין עד חצי הגובה שנקראין קאנגילאס ובאותו הוארגאדאדו עומדין מקצתן ומקצתן למטה בחצר אין מצטרפין, שהכנה"ג בהגב"י אות ו' א"ר אות י"ב מיהו הרב מהר"י הלוי בס' מטה יוסף ח"ב סי' י"ג כתב דמצטרפין וכן עמא דבר יעו"ש וכב"ד יד אהרן בהגב"י, וכן הוא סברת הפר"ח באות י"ג. אמנם הא"ר אות י"ב נראה דעתו כהכנה"ג. וכן הרב זר"א סי' יו"ד הסכים לדברי ההכנה"ג יעו"ש. וכן נראה דעת המחב"ר אות ח' יעו"ש. ש"ץ דף פ' ע"ד. זכ"ל אות ז', סידור בי"ע שם אות מ"ב. שע"ת אות ע"ו, חס"ל או' ה':

עח) **אם** העומדים בוארגאדאדו הנז' וכן העומדים בעזרת נשים אינו בנקל להם לירד לבהכ"נ או לח"ת ומשתדלים להראות להם פניהם מלמעלה נראה דיש לסמוך בזה על המקילים ומצטרפין. מחב"ר אות י"ד יעו"ש. והביאו ש"ץ דף פ"א ע"א. זכ"ל שם. שע"ת שם. סידור בי"ע שם אות מ"ג. וכתב שם בי"ע וז"ל וכבר כתבתי לעיל דהחק"ל העלה עיקר דאין ראייה פנים מועיל כלל לענין צירוף וא"כ אין להקל כלל אף בשאינו בנקל לירד לבהכ"נ ולא יהיה אלא ספק יש להחמיר מספק כמו שנראה מתוך דברי ההכנה"ג דיש להחמיר בענין להיק כ' יש ספק עכ"ל. ועיין מש"ל אות ע"ה:

עט) **בלאזאריטו** שנוהגים בערים הללו (ר"ל מקום ששומרים מפני טיפוס האויר) אם יש ב' כתות שם שאינם יכולים ליגע זה בזה ויש ששה בבית אחד וארבעה בבית אחד והם חלוקים במספרם הרי אלו מצטרפין כיון שרואין זה את זה. מחב"ר אות י"א יעו"ש. והביאו זכ"ל שם. שע"ת שם. בי"ע שם. אמנם הרב מהר"י חזן בס' חק"ל סוף סי' כ"ט הביא דברי המחב"ר

אלו

בית והעומד עליהם אינו מצטרף (ר"י נ"ג ח"ז): טו באם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ ושליח צבור תוך הפתח הוא מצרפן: טז גחצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה דהיינו שנפרצה קטנה במקום חיבורה לגדולה ונפל כל אותו כותל שהיה מפסיק ביניהם ובגדולה נשארו משארית כותל זה שנפל פסים (פי' מעט כותל ישר ושוה) מכאן ומכאן הגדולה כמופלגת מן הקטנה ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרן זוית שלה לפיכך אם תשעה בגדולה ואחד בקטנה מצטרפין שהקטנה נגררת אחר הגדולה והרי היא כאילו היא בתוך הגדולה כיון שהרוב בגדולה אבל אם היו תשעה בקטנה ואחד בגדולה דאו חמשה בזו וחמשה בזו אין מצטרפין: יז ההיה שליח צבור בקטנה וצבור בגדולה מוציאן ידי חובתן שהוא נגרר אחריהם אבל אם היה ש"ץ בגדולה וצבור בקטנה אינו מוציאן ידי חובתן שאין הרוב נגרר אחר היחיד: יח זאם קצת העשרה בבהכ"נ וקצתם בעזרה אינם מצטרפים: יט חש"ץ בתיבה ותשעה בבהכ"נ מצטרפין אע"פ שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י' מפני שהיא בטלה לגבי בהכ"נ טויש מי שכתב דהני מילי כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג: כ יהיו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש וקדושה אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות

באר הגולה

ב טור בשם אביו הרא"ש ג ערובין צ"ב. ד תוספות והרא"ש שם ה שם בגמרא. ו טור וב"י בשם רש"י ז ר"י. ח ר"י אבוהב והרשב"א בתשובה. ט סמ"ק סי' רפ"ב. י טור ותוס' שם בפסחי'

כף החיים

אלו וכתב דאין נ"ל לסמוך ע"ז להצטרף באחוריהו בשני בתים ורואים זה את זה יעו"ש. והביאו ב"י שם:

פ) **סעי'** טו. אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וש"ץ תוך הפתח וכו'. ודוקא כשמקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וש"ץ בתוך הפתח מצרפן אבל אם תשעה בבהכ"נ וש"ץ על המפתן אינו מצטרף. פרמ"ג א"א אות י"ב. אמנם הפרישה אות ז' כתב דה"ה אם ט' או הרוב לחוץ או לפנים והש"ץ עומד על המפתן דיכול להוציאם יעו"ש. ומ"מ דכיון דפלוגתא היא יש להחמיר ואין להרפס כ"א במ"ש מרן ז"ל דוקא וכמ"ש הפרמ"ג:

פא) **שם** אם מקצתן בפנים וכו'. ולאו דוקא ה' וה' ה"ה רוב במקום אחד. פרמ"ג שם. וכ"מ מל' השו"ע והוא פשוט:

פב) **שם** ומקצתן בחוץ וכו'. ור"ה מספקת אין מצטרף. פרמ"ג שם. פתחי עולם אות ל"א. ועיין לקמן סי' קנ"ה סוף סעי' א':

פג) **שם** וש"ץ בתוך הפתח הוא מצרפן. ודוקא ש"ץ אבל איש אחר העומד על המפתן אינו מצרפן. פרישה אות ז':

פד) **סעי'** טז. חצר קטנה שנפרצה וכו'. פי' דאם לא נפרצה אז הדין כמו בהכ"נ ועזרה שיתבאר בסמוך בסעי' י"ח. עו"ת אות יו"ד:

שם הגדולה כמופלגת מן הקטנה וכו' אם אין ביניהם יותר מעשר אמות. ר"ז אות י"ח. פתחי עולם אות ל"ב. ועיין לקמן סי' תר"ל סעי' ה':

פה) **שם** לפיכך אם תשעה בגדולה ואחד בקטנה וכו'. דבכלל הגדולה א"א לה לימשך אחר הקטנה לפי שהיא כמופלגת. וגם הציבור דחשיבי א"א להם לימשך אחר היחיד. ואפילו חמשה אחר חמשה א"א להם לימשך רק היחיד נמשך אחר הצבור משו"ה א"א שיצטרפו אא"כ היחיד בקטנה והצבור בגדולה. ובסעי' זה קמ"ל דאפילו ש"ץ לא עדיף לכח מילתא מיחיד ואין הצבור נמשכין אחריו והוי כיחיד ממש. לבוש. ועיין עוד לקמן סי' ע"ט או' כ"ג:

פו) **סעי'** יז. היה ש"ץ בקטנה וצבור בגדולה וכו' פי' אפילו איכא בלא ש"ץ עשרה. עו"ת אות י"ב א"ר אות י"ד. וכ"כ פרמ"ג בא"א אות י"ג דמ"ש המחבר ש"ץ בגדולה וצבור בקטנה אין מוציאן ידי חובתן אפי' היו עשרה בקטנה אין הוא מוציאן ואפי' שאידנא דכולן בקיאי מ"מ אין לו לומר קדיש וקדושה שם כיון שבמקום שהוא עומד אין שם מנין אבל כשיש מנין במקום הש"ץ ודאי מוציא אפילו אותם שהם אחורי בהכ"נ ושומעים ומכוונים וגם הוא מכוין שיוציא כל השומעים עכ"ל:

פז) **שם** היה ש"ץ בגדולה וצבור בקטנה אינו מוציאן וכו'. דוקא נקט שהוא בגדולה ואז הרי הוא מופלג מהציבור שבקטנה אבל אם הוא על מפתן הגדולה והם בקטנה פשיטא דיוציאן שהוא נחשב כאלו הוא גביהן. פרישה אות ט'. א"ר אות ט"ו. והכ"ד פרמ"ג שם וכתב וז"ל והיינו משום הקטנה אין מופלגת ונראה כאלו ככל אחד משא"כ בב' חדרים ממש אעפ"י שש"ץ על מפתן אין מצטרף דהנך בחוץ. ובקטנה וגדולה ואדם אחר דלאו ש"ץ על המפתן נמי מצטרף מה"ט דאמרן עכ"ל:

פח) **סעי'** יח. אם קצת העשרה בבהכ"נ וקצתם בעזרה אינם מצטרפין דהרי לא נפרצה במילואה. מ"א ס"ק י"ג. ואפילו רואין זה את זה אין מצטרפין. מהר"ם בן הרשב"ץ בתשו' סי' ל"ז. מחב"ר אות י"ג. סידור בית עובד דיני קדיש אות ל"ג. בעי"ח סוף אות ס"ו. ועיין מש"ל אות ע':

פט) **סעי'** יט. ש"ץ בתיבה ותשעה בבהכ"נ מצטרפין. וה"ה איפכא. לבוש. פתחי עולם אות ל"ו:

צ) **שם** ש"ץ בתיבה ותשעה בבהכ"נ מצטרפין. עיין מ"א ס"ק י"ד ומ"ש הפרמ"ג בא"א אות י"ד דהמחבר באין רואין איירי, דברואין אפילו רשות אחרת מצטרפין כמו זימון יעו"ש, ועיין לעיל אות ע' מ"ש בזה בס"ד:

צא) **שם** ויש מי שכתב דה"מ כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג. ואפי' מחיצה עשויה להפסיק כיון שאינו מגיע לתקרת הבית לא הוי הפסק. עו"ת אות ט"ו אבל אם המחיצות מגיעות לתקרת הגג הוי רשות בפ"ע ואין מצטרפין. לבוש. שתילי זיתים אות כ"ה:

צב) **סעי'** כ. היו עשרה במקום אחד וכו' וי"א שצריך שלא יהא מפסיק טינוף או עכו"ם. מ"ש עכו"ם פירושו כותי ולא ע"ז ודלא כמ"א ס"ק ט"ו. כן הוא בב"י. וכ"כ פרישה אות יו"ד. א"ר אות י"ח. בי"ד סי' ל"ב. מחב"ר אות

לענות כוי"א שצריך שלא יהא מפסיק דבר שאינו נקי או עבודת כוכבים: כא ‏לעיר שאין בה אלא עשרה ואחד מהם רוצה לצאת בימים הנוראים מחייבין אותו לישאר או להשכיר אחד במקומו ואם הם י"א ורוצים לצאת שנים ישכירו שניהם אחר בשותפות במקומם ושניהם יפרעו בשוה ואם אחד עני ואחד עשיר פורעין מחציו לפי ממון וחציו לפי נפשות ושכר החזן על היוצאים כעל הנשארים: הגה ואין חילוק בין אם רוצה לילך זמן ארוך קודם י"ט או לא כל שלא יחזור ביו"ט (מהרי"ל סימן תכ"ז): כב ‏נלא היו כופין להשכיר להשלים מנין כי אם בימים הנוראים וכגון שאין חסרים כי אם אחד או שנים אלא אם כן מנהג קבוע ומפורסם בעיר לכוף להשכיר אפי' בחסרון ג' או ד' סאם יש מנין מיושבי העיר היו כופין לשכור חזן: הגה וכן במקום שאין מנין תמיד בבהכ"נ היו כופין זה את זה בקנסות שיבאו תמיד מנין לבהכ"נ שלא יתבטל התמיד (תשובת ריב"ש סימן תקי"ח) ועי"ל ריש סי' ק"ן אם כופין זה את זה לבנות בית הכנסת:

באר הגולה

כ ר"י אנוהב בשם הירושלמי ובשם רב אחא וכ"כ בא"ח. ל הג"מ פ"א מה"ת שכן פסק ר"ת. מ שם דעתו האחרונה ונזה הסכים ב"י נ מהרי"ק שורש קי"ג. ס כתבי מהרי"ל ישראל סי' רמ"ו:

עניית

כף החיים

אות ט"ו. פרמ"ג א"א אות ט"ו. סידור בי"ע בדיני עניית הקדיש אות כ"ב. שע"ת אות י"ז. חס"ל אות ו'. בן א"ח פ' ויחי אות ז'. וגם יש טעם וסמך לזה ממ"ש בזוה"ק פ' משפטים דקב"ה ע"א יעו"ש. יפה ללב ח"ס אות א':

צג) **אין** חילוק בין איש לאשה וכל שכן אינם ישראל מפסיקים, בי"ד שם, מחב"ר אות ט"ז, בי"ע שם שע"ת שם:

צד) **שם** שלא יהא מפסיק טינוף או עכו"ם אם המברך והעונים ברשות אחד דמצטרפין אין העכו"ם מפסיק, בי"ד שם, מחב"ר אות י"ד, חס"ל שם בן א"ח שם:

צה) **שם** ויש מי שכתב שלא יהא מפסיק וכו'. ודע שהגם שהש"ע העתיק בשם יש מי שאומר מ"מ הלכה פסוקה ומוסכמת היא, אלא שכן דרך הרב"י שדין חדש שלא מצאו בפי' כ"א בפוסק א' כותבו בלשון יש מי שאומר, עיין מהר"ש בסי' ל"ב ס"ק כ"ה, ובספה"ק קול יעקב סי' ל"ב אות קע"ט, וכ"מ מדברי הפוסקים הנ"ל שקבעו זה להלכה ודלא כמ"ש הלבו"ש:

צו) **שם** שלא יהא מפסיק טינוף או עכו"ם. ואם היה מפסיק טינוף או עכו"ם לא יענה לא קדיש ולא קדושה ולא ברכו כן הוא דעת מרן ז"ל וכן יש לנהוג דכיון דקבלנו עלינו סברת מרן ז"ל, ועוד דהא יכול להתרחק מהם ודלא כמ"ש ח"א כלל ל' אות ה' דבהכי לא יענה אבל אמי"ר וקדושה יענה יעו"ש:

צז) **סעי'** כ"א. עיר שאין בה אלא עשרה ואחד מהם רוצה לצאת וכו' ואם הם י"א ורוצה אחד לצאת אין כופין אותו מחשש שיקרה לאחד פ‏געה מה, דלא חיישינן לזה, ב"י. א"ר אות י"ט, עט"ז, ר"ז אות כ"ג:

צח) **ואם** הוא אנוס שאינו רשאי לבוא במדינה פטור אפילו הגיע כבר זמן הרגל, ודוקא אם הוא אנוס ממש אבל אם מחמת חובת ממון או פשיעה לא יוכל לבוא לא יפסידו חביריו הלקה, מהרי"ל סי' קי"ה, מ"א ס"ק ט"ז, א"ר אות ך':

צט) **במקום** שהוא פטור אם אינו שם אף אשתו אינה חייבת אפילו יושבת שם, מהרי"ל שם, כנה"ג בהגב"י:

ק) **שם** ואם הם י"א ורוצים לצאת שנים וכו'. והוא הדין י"ב ורוצים לצאת ג', או י"ג ורוצים לצאת ד' צריכים כולם לשכור א' בשותפות, א"ר אות י"ט:

קא) **שם** ואם אחד עני ואחד עשיר פורעין חציו לפי ממון וכו'. אבל בכנה"ג הגב"י כתב בשם גליון המרדכי דפורעין בשוה כיון שכל אחד מחויב להעמיד היש בתקימו, והא דנותנין חציו וכו' היינו כשאין דרין ביישוב אלא א' דצריכין להשכיר שנים דאז תלינן בממון דעניים יכולים ללכת לעיר הסמוכה משא"כ העשירים אינם יכולים להניח רכושם יעו"ש, וכ"כ מ"א ס"ק ט"ז, אמנה באגודה פ"ק דבתרא משמע ליה כדברי הש"ע ולבוש. והטעם נ"ל כי דין זה דכופין לשאר למדו הפוסקים מישוב שאין להם מנין שסוכרין א' או ב'. א"ר אות ך':

קב) **שם** ושכר החזן על היוצאין כנשארים. אנשים הדרים בכפרים בגליל הרוא ואינם באים להעיר רק שלשה ימים בשנה ב' ימים ר"ה ויוה"כ וכל השנה אין להם הנאה מכל דבר שבקהלה מו"ן ישו"ב ולא מ רב ומקוה. לא ראיתי לחייבם שום מס כ"א על דרך התפשרית. תבו' ח"ס חא"ח סי' קל"ג. פתחי עולם או' מ"ב:

קג) **סעי'** כב. אין כופין להשכיר להשלים מנין וכו'. כתב מעגלי צדק השיב מהרי"ל על ישובים הצריכים לשכור מנין וחזן ויש סביבות שרגילים לבוא ג"כ שם עם בני ביתם א"ל ליתן כלום להישוב דהי בעי ישבו במקומם או ילכו לעיר האחרת עכ"ל. מ"א ס"ק י"ז. א"ר אות כ"א. סו"ב אות ד'. ר"ז אות כ"ו:

קד) **שם** אם יש מנין מיושבי העיר וכו'. אפילו יש רק ג' או ד' בעלי בתים עשירים ויש להם תמיד משרתים ומלמדים למלאות המנין. ב"י. א"ר שם:

קה) **שם** הגהה. וכן במקום שאין מנין תמיד בביהכ"נ כופין זה את זה וכו'. יש לכוף לבחורים וללומדים במקום שאין מנין תדיר לילך לביהכ"נ אעפ"י שיתבטלו מלימודם בשביל זה דזמן תורה לחוד ולא נהגו הרבנים להתפלל בבתי כנסיות לבדם אלא בקהלות גדולות שיש רוב עם ומנין יותר. א"ר אות כ"ב בשם מהר"ש. פרמ"ג א"א אות י"ז:

קו) **תפוס** שהשר נתן לו רשות יום א' להתפלל עם הצבור במנין יתפלל אותו יום תכף ולא יחמיץ המצוה להמתין על יוה"כ ופורים, הרדב"ז סי' י"ג א"ר שם, שתילי זיתים אות ל'. פתחי עולם אות מ"ד:

סעי'

נו דין עניית הקדיש על ידי הקהל. ובו ה' סעיפים:

א איש לכוין בעניית הקדיש: הגה ולא יפסיק בין יהא שמיה רבא למברך (הגהות אשר"י בשם א"ז כתב דלפי ראשון לא יפסיק בין שמיה לרבא ולפי' ר"י אין להפסיק בין רבא למברך ב ולענות אותו בקול רם ג ולהשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש: הגה ויש לעמוד כשעונין קדיש וכל דבר שבקדושה ומי שבא לבהכ"נ ושומע הקהל עונין קדיש עונה עמהם אע"פ שלא שמע שליח צבור שאמר יתגדל וכו' (הגהות חדשים במרדכי דברכות) וגם הש"ץ צריך לומר יהא שמיה רבא וכשמתחיל יתגדל

באר הגולה
א שבת קיט לפירש"י שם וה' יונה בפ"ג דברכות. ב תוס' שם בשבת ע"פ הפסיקתא וזוהר פרשת תרומה, ג שם בזוהר.

כף החיים

א) סעי' א'. יש לכוין בעניית הקדיש וכו' ולענות אותו בקול רם וכו'. משום דאיתא במסכת שבת בפ' כל כתבי דקי"ט ע"ב א"ר יהושע ב"ל כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו וכו' וכתב ה"ר יונה בפ' מי שמתו כלומר בכל כח כוונתו ומפני שיש בני אדם שאין הכוונה שלהם מתעוררת אלא על ידי הכח אמר בכל כחו אבל א"ל נתת קולות גדולות שיתלוללו ממנו בני אדם עכ"ד. וכן פי' רש"י שם בפ' כל כתבי בכל כחו בכל כוונתו. והתוספות כתבו שם בשם ר"י דאיתא בפסיקתא במעשה דרבי ישמעאל בן אלישע דקאמר בתם כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ואומרים יהא שמיה רבא מברך בקול רם מבטלים גזרות קשות עכ"ל. וכ"כ בזוה"ק בפ' תרומה דקכ"ט ע"ב ולאתבא בחילה תקיף אמן יהא שמיה רבא מברך וכו' והביאו כ"ז רב"י וכתב נראה שצריך לענית בקול רם. וז"ל בזוה"ק שם ת"ח קדושתא דא לאו איהו כשאר קדושאן דאנן מצלאן. אבל קדושא דא איהו סלקא בכל סטרין לעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא ותברא מנעולין וגושפנקין (פי' חותמות) דפרזלא וקליפין בישין לאסתלקא יקרא דקבה"ו על כולא ואנן בעינן למימר לה בלישנא דסט"א ולאתבא בחילא תקיף אמן יהא שמיה רבא מברך בגין דיתבר חילא דסט"א ויסתלק קבה"ו ביקרא על כולא וכד אתבר בקדושתא דא חילא דסט"א קבה"ו אסתלק ביקריה ואדכר לבנוי ואדכר לשמיה. ובגין דקבה"ו אסתלק ביקריה בקדושתא דא לאו איהו אלא בעשרה. ובלישנא דא על כרחיה דסט"א אתכפייה ואתתבר חיליה ואסתלק יקרא דקבה"ו ותבר מנעולין וגושפנקי ושלשלן תקיפין וקליפין בישין ואדכר קבה"ו לשמיה ולבנוי זכאין אינון עמא קדישא דקבה"ו יהב לון אורייתא קדישא למזכי בה לעלמא דאתי עכ"ל והביאו ב"י. וכתב דמכאן יש להתבונן כמה יש לכוין בקדיש וכמה יש להשתדל לענות אותו עכ"ל. ועי"כ פסק מרן ז"ל בש"ע דצריך לעשות שניהם שיכוין בעניית הקדיש וגם לענות אותו בקול רם. ועוד איתא בזוה"ק פ' בראשית דף ל"ח ע"ב וז"ל לגו מהאי היכלא קיימין כל אינון דהוו מקדשין בכל חילא שמא דמאריהון ואתיבו אמן יש"ר מברך בכל חילא ואילין אינון קיימין לגו בגו האי היכלא. והבוא נהורא דכליל כל גווני נהיר לון. ומהבוא נהירו קיימין והמאן נהורין אחרנין דאתאחדן ולא אתאחדן בגווייהו. ועילא מניהון משיח דאיהו עאל וקאים בנייהו ונחית לון היהו נטיל מהאי היכלא ועאל עכ"ל. ועתה הראתה לדעת כמה גדלה מעלת העונה קדיש בכוונה ו קו"ר ומ"מ א"ל לתת קולות גדולות שיתלוללו עליו בני אדם אלא ירים קולו מעט ובכל כוונתו, ועיין מהמ"ר אות ג'. מו"ב סי' ב' אות ל"ד. סידור בי"ע בדיני עניית הקדיש אות ג'. ולקמן אות ט"ו:

ב) שם יש לכוין בעניית הקדיש וכו'. כתוב בספר חסידים. מעשה בחסיד אחד שראה נחסיד אחר במותו. ופניו מוריקות. א"ל למה פניך מוריקות א"ל מפני בהייתי מדבר בשעה שהש"ץ היה אומר ויכלו ובברכת מגן אבות וביתגדל עכ"ד. ובס' מטה משה סי' תי"א הביא בשם המדרש שחכם אחד נתראה לתלמידו בחלום וראה התלמיד שהיה לו כתם על מצחו וא"ל מפני מה אירע לו כך וכך א"ל מפני שלא הייתי נזהר מלדבר כשהחזן היה אומר קדיש. שכנה"ג אות א' עו"ת אות א'. מהמ"ר אות א'. כף החיים להרח"פ ז"ל סי' י"ג אות כ' וכתב דאינו בקדישים של התפילות בלבד אלא בכל קדיש שיהיה יעו"ש:

ג) שם יש לכוין בעניית הקדיש. אם נזדמן לו שמע קדיש ויש לו לענות אמן יהא שמיה רבא מברך וקדושה. ואם יענה קדושה א"א לו לענות קדיש ואם יענה קדיש א"א לו לענות קדושה יענה אמן יהא שמיה רבא וכו' ואל יענה קדושה, מהר' יונה ז"ל סי' ט'. כנה"ג בהגה"ט. עו"ת אות ב'. וכ"כ מ"א בק"א בשם באר שבע דף ק' פר"ח סי' קכ"ה יד אהרן בהגה"ט, בו"ב אות א', וכתב דדבריו הם מכוונים לדברי הזוהר כמ"ש קדושה דא לאו איהו כשאר קדושין דאנן מצלאן וכו' עכ"ל, מאמ"ר אות ד', קש"ג סי' ט' אות ה"י בשם שי למורא סי' ע' ש"ץ דפ"ז ע"ב, סידור בי"ע אות ה', ר"ז אות א', ח"א כלל ל' אות ו' הכ"ל אות ה' בן א"ח ז"ל פ' ויחי אות י"א:

ד) ואם יש שני בתי כנסיות לפניו באחד מגיעים לקדושה ובאחד לקדיש שאחר י"ח ילך ויענה קדושה כי שם ישמע ג"כ קדיש באחר התפילה, מ"א שם, י"א שם, וכתב שהוא פשוט, ה"ב אות א', פרמ"ג א"א אות א', ר"ז שם, ח"א שם, סידור בי"ע אות ו', וכתב דנראה לו דדוקא כשהשני בתי כנסיות לפניו בשוין דלאיזה ביהכ"נ שילך לא יעבור על האחר, אבל אם בהליכתו יפגע בבה"כ אחד קודם וכדי שילך לביה"כ האחר יצטרך להעביר על הביהכ"נ האחת דבו פגע בראשה יש לו לילך לענות הקרובה לו דבו פגע בראשה ואף שבזה הביה"כ לא יענה רק קדיש שלאחר י"ח משום דאין מע"ה עכ"ל, ול"נ דלא אמרו דאין מעבירין הלא כששניהם שוין אבל לא בשאינם שוין שזה ילוה אחת וזה שני מלות קדושה וקדיש ודו"ק. ועיין מאמ"ר או' ד' שכתב דאם יכול לילך למקום שאומרים קדיש ואח"כ למקום שאומרים קדושה וקדיש

עדיף

עדיף טפי יעו״ש, והביאו ש״ך דף פ״ז ע״ב:

ה) **ואם** כבר שמע קדיש ולא ענה קדושה יקדים עניית קדושה כדי שילא י״ח קדיש וקדושה כי טובים שניהם כאחד. מאמ״ר אות ד׳ ש״ך דפ״ז ע״ג. חס״ל אות ה׳, בן א״ח שם. ונ״ל דזהו אם אין יכול אח״כ לענית קדושה כדי לצאת י״ח אבל אם יזדמן לו אח״כ ג״כ נענות קדושה אפי׳ עדיין לא ענה קדושה קדיש קודם. ועוד נ״ל דזה שאמרו קדיש קודם לקדושה היינו בשאינו מחויב באותה קדושה לצאת בה י״ח כגון שעדיין לא התפלל י״ח או כבר התפלל עמידה וחזרה וענה קדושה. אבל אם הקדושה יהיה מחויב בה לענות עכשיו כגון שהתפלל י״ח וחוזר הש״ץ לאמר החזרה בקול רם והגיע לאמר קדושה ושמע קדיש ממקום אחר ואינו יכול לאומרו ולגמרו ואח״כ יענה קדושה. קדושה קודמת דמלוה בשעתה עדיפא וכאן הוא מקומה שיש לה טעם בסוד כמבואר בשער הכוונות דרוש ב׳ דחזרת העמידה יעו״ש:

ו) **אם** התחיל לענות קדושה ושמע שאומרים קדיש לא יפסיק כדי לענות אמן יהא ש״ר מברך. פר״ח סי׳ קכ״ה. י״א בהגב״ט בזה הסי׳. קש״ג סי׳ ט׳ אות י״ט. ש״ך דף פ״ז ע״ג. בי״ע אות ז׳, חס״ל אות ה׳ בן א״ח שם:

ז) **כשמתפללים** בעזרת בית הכנסת בשנים וג׳ מקומות ובעוד שאומר זה בחייכון זה אומר יתגדל וכיולא ואי אפשר לענות שניס או ג׳ קדישים יענה הראשון דוקא. הרב החסיד מהר״י מולכו בתשו׳ כ״י סי׳ י״ט. ברכ״י אות ה׳. ובספרו קש״ג סי׳ ט׳ אות כ״ח. ש״ך דפ״ט ע״א. סידור בי״ע אות ט׳. חס״ל אות ו׳. שע״ת אות ג׳. בן א״ח שם.

ח) **כששנים** וג׳ אומרים קדיש יחד והאחד מקדים אם באים כל אחד תוך כדי דיבור יענה עם הראשון או עם האחרון אמן ויעלה על כולם, ואם יש הפסק יענה על כל אחד ואחד, הלק״ט ח״ב סי׳ נ״ח, והביאו באה״ט סי׳ נ״ה סק״ד, קש״ג שם אות ז״ך, ש״ך שם, סידור בי״ע אות ח׳, ועיין לקמן אות ל׳:

ט) **שם** יש לכוין בעניית הקדיש. איתא בזוהר פ׳ וילך דרפ״ה סע״א. א״ר יהודה ובזוי יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למאריה ולא אתכוון באמן דתנינן גדול העונה אמן יותר מן המברך, ופי׳ שם בגליון בשם הרמ״ז ז״ל שבודאי אין הפי׳ מדבר ברשעים גמורים שא״כ לא יהיה די לעונים בשיקלו אלא ענין הכתוב במי שאינו מתכוון באמן שדבר קל הוא להבינו ולכוין בו דהיינו הפשוט שבסודות במילת אמן עולה הוי״ה אדני וע״כ מי שאינו מכוין באמן עליו נאמר ובוזי יקלו ומובן במ״ש בסה״כ בפסוק מלא פניהם קלון ס״ת אמן שר״ל על מי שמבזה בעניית אמן וכוונתו יעו״ש, יפה ללב אות א׳, ועיין בדברינו לעיל סי׳ ה׳ אות י״ג ואות י״ד מ״ש בס״ד בכוונת אמן של הקדיש ושל שאר ברכות ע״פ הפשט וע״פ הסוד יעו״ש:

י) **אמרו** רז״ל במסכת שבת דקי״ט ע״ב, אמר ר״ל כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי ג״ע שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי לדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן, מאי אמן א״ר חנינא אל מלך נאמן, וכתבו התוס׳ לריך להרהר בו בשעה שאומר אמן. וכתב בס״ח סי׳ תתפ״ג כל האומר אמן בעוה״ז יזכה לומר אמן לעוה״ב שנאמר ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן אמן לעוה״ז ואמן לעוה״ב יעו״ש, והביאו יפה ללב שם ועיין שם בזוה״ק פ׳ וילך דרפ״ה ע״ב מה שהרבה לספר בשבח העונה אמן יעו״ש:

איתא במדרש כהן הביאו הילקוט ראובני ערך אמן שסנדלפון קושר קשרים לבעל הכבוד מקדיש וברכו ואיש״ר שעונין ישראל בבה״כ ומשביע את הכתר בשם המפורש והולך ועולה לו בראש האדון מכאן ארז״ל כל המבטל קדיש וברוך ואיש״ר גורם למעט העטרה וחייב נידוי עד שישוב ויביא קרבן לפני הלדיקים לעת״ל ע״כ, והביאו דברי מנחם בהגב״י אות ה׳, חס״ל סי׳ נ״ז אות ב׳, ועיין לקמן סי׳ ז״ן אות ג׳:

יא) **שם** הגהה, ולא יפסוק בין יהא שמיה רבא למברך וכו׳ בענין יהא שמיה רבא יש מפרשים שם יה רבא שאנו מתפללים על שם יה שאינו שלם שיתגדל ויתקדש ושיחזור להיות שלם, ומה שאנחנו אומרים הקדיש בלשון תרגום יש אומרים מפני המלאכים שלא יתקנאו בנו שאנו משבחים שבח נאה כזה, ואם יבינו יקטרגו עלינו ע״כ אומרים אותו בלשון שלא יבינו שאינן מכירין ארמית, ור״י פי׳ הטעם לפי שהיו רגילין לומר אותו אחר הדרשה כדאיתא בשלהי סוטה אמאי קאי עלמא אסידרא דקדושה ואיהא שמיה רבא דאגדתא, והיו שם עמי הארץ שאינן מכירין אלא לשון ארמית שהוא לשונם לכן נהגו לאומרו בלשון שהכל מבינים בו. ולפ״ז יהיה כפשוטו שמיה רבא תרגום של שמו הגדול כמבואר כל זה בטור וב״י. ונפקא מינה בין שני הטעמים דלפי׳ הראשון שאנו מתפללים שיהא השם שלם נ״ל שמיה במפיק ה״א. ולפי׳ השני שיהא שמיה רבא הוא תרגום של שמו הגדול א״ל לומר במפיק ה״א. ועוד נפקא מינה דלפי׳ הא׳ אין להפסיק בין שמיה לרבא אבל בין רבא למברך לית לן בה. ולפי׳ השני אין להפסיק בין רבא למברך כמבואר בד״מ אות א׳. ובנ״ה פ״ג דברכות אות כ״א. וב״ח. ובאחרונים. מיהו המט״י אות א׳ כתב דגם לפי׳ השני נ״ל במפיק ה״א י ו״ש. וסיים שם הב״ה ז״ל וע״כ אין להפסיק כלל אלא יאמר יהא שמיה רבא מברך בנשימה אחת וגם יאמר שמיה במפיק ה״א דיולא ידי חובת שני הפירושים עכ״ל. והבירו שכנה״ג בהגב״ט אות ג׳. וכן כתב העט״ז וא״ר אות ה׳. ומ״ש הפר״ח להכריע כפי׳ השני ממ״ש פ׳ לולב הגזול עיין ברכ״י אות ב׳ שכתב דאין ראיה משם ויוכל להתפרש כפי׳ הראשון יעו״ש, ודברי קבלת האר״י ז״ל מסכים לפי׳ הראשון שכתב בשער הכוונות בענין הקדיש דף ט״ז ע״ג ד״ה עוד וז״ל כי כבר ביארנו כי יתגדל ויתקדש יש בהם י״א אותיות כנגד י״א סממני הקטורת, וסוד הענין הוא כי שם הוי״ה נרמז בה ענין שני חבורים דאו״א וזו״ן בד׳ אותיותיה. והנה בזמן הגלות כביכול אין השם שלם ואינו נקרא אלא בשם י״ה כמ״ש כי יד על כס יה וכו׳ וז״ב מ״ש רז״ל אין השם שלם ואין הכסא שלם והוא לפי שאליו הראשון שהוא י״ה שהם או״א אין לקלי׳ אחיזה בהם והאריכם למעלה. אבל שני האותיות האחרונות ו״ה נאחזות הקלי׳ בהם ויש להם אותו הרוחניות שהם י״א סממני הקטורת הנמשך להם משם. והנה כוונת הקדיש

הקדיש הוא לחלק ולהסיר אותו הרוחניות שהם הי"א סממני' משם. וזה נעשה על ידי העלאת ב' אותיות ו"ה עד הו"א שהם י"ה ואז יתחברו עמהם ועי"כ יתבטלו הקלי'. וזמ"ש יתגדל ויתקדש ש"ר פי' כי השם של י"ה הרמוז במילת שמיה ר"ל שם י"ה שהם הו"א יהיו שם יה רבא וזה על ידי שנתחברו עם שני אותיות האחרונות ו"ה ועל ידי כן יהיה השם גדול ושלם כי בעוד שהאותיות אלו נפרדות זו מזו ח"ו אין השם שלם וגדול ולכן יתגדל שמו של י"ה ויעשה רבא עכ"ל. ועיין בע"ח שמ"ח פ"א. וכ"כ בפע"ח שער הקדישים פ"ו. סו"ב אות ד'. ש"ך דפ"ב ע"א וע"ד. וכ"כ החיד"א במו"ב סי' ב' אות ל"ד וז"ל באמן יהא שמיה רבא יכוין שימחה זכר עמלק ואז שמו וכסאו יתברך שלם עכ"ל. ועיין פרמ"ג במ"ז אות ג' וכף החיים להרח"פ סי' י"ג אות כ"ב:

יב) **עוד** כתוב שם בשער הכונות וז"ל הנה הקדיש נתקן בלשון תרגום וכנז' בזוה"ק פ' תרומה וז"ל דאיהו מתבר שלשלאין דפרזלא וכו' והענין הוא במה שהודעתיך בשער המלות בפ' ואתחנן איך התרגום הוא סוד אחוריים דקדושה והוא קדושה ג"כ אלא שהחיצונים יונקים משם וכבר נתבאר שהקדיש נתקן להעלות את העולמות למעלה ממדרגתם כגון העשיה ביצירה וכיוצא. (ועיין בדברינו לעיל סי' מ"ח סוף אות א' ד"ה ודע). והנה אנו מתיראים פן ח"ו על ידי עליית העולמות יעלו גם הקליפות עמהם ויתאחזו בהם ויינקו שפע משם ולכן נתקן בלשון תרגום דאיהו לישנא דלא משתמע למלאכין עלאין כנז' בזוהר פ' נח דע"א ע"ב ובפ' לך לך דף פ"ט ע"א. והטעם הוא לפי שהם מצד הפנים והם מדברים בלשון הקדש שהוא בחי' הפנים אך הקליפות הם נאחזים באחוריים והם מבינים בלשון תרגום שהוא אחוריים ובהיותינו אומרים השבח הגדול והקדוש הזה של הקדיש בלשון תרגום שהם מבינים אותו אז הם נכנעים ואינם עולים למעלה עכ"ל. וכ"כ בפע"ח שער הקדישים פ"ד. סו"ב בהקדמתו לסי' נ"ו. יפה ללב אות א'. ועוד עיין בש"ך דפ"ב ודפ"ג פי' הקדיש והטעם שיש בו תיבות בלשון הקודש ותיבות בלשון תרגום יעו"ש, ועוד עיין מה שכתבתי בזה בתשו' בס"ק באר מים חיים יעו"ש:

יג) **הקדיש** יש בו שני פעמים כ"ח ושני פעמים מ"ב והכ"ח והמ"ב הראשונים הם של אותיות כי כ"ח אותיות הם מן יהא שמיה רבא מברך וכו' עד מילת עלמיא שהם ז' תיבות ובהם כ"ח אותיות. והמ"ב אותיות הם גי' של ז' ווין שברי"ת וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שעולים מ"ב. והכ"ח והמ"ב של תיבות כי יש כ"ח תיבות מן יהא שמיה רבא וכו' עד דאמירן בעלמא. והמ"ב דתיבות הם ז' תיבות עלמיא של וישתבח וכו' עד ויתהלל שיש בכל תיבה מהם ו' אותיות הרי מ"ב. כמבואר שם בשער הכוונות ועי"ש מה בסוד שיש בהם יעו"ש. וכן הוא בפע"ח שער הקדישים פ"א. ולכן צ"ל לעלם לעלמי עלמיא ולא יאמר ולעלמי כדי שלא להוסיף על כ"ח אותיות שיש מן יהא שמיה וכו' עד מילת עלמיא כנז'. וכן היא הגירסא בפע"ח שם ובפ"ג לעלמי בלא וא"ו. וכ"כ מהרש"ו ז"ל שם בשער הכוונות דף י"ד ע"ג. סו"ב אות ד'. ש"ך דפ"א ע"ג. קש"ג סי' ח' אות ט"ז. סידור בי"ע אות כ"ב. חס"ל סי' נ"ה אות י"ד. כף החיים סי' י"ג אות טו"ב. שע"ת אות ב'. בן א"ח פ' ויחי אות י"א. וכ"כ יפה ללב ז"ל אות א' בשם כמה פו' וכתב ודלא כמי שכתב שצ"ל ולעלמי בוא"ו יעו"ש:

וכן צ"ל מן כל בשתי תיבות ולא יאמר מכל בתיבה אחת כדי שלא לגרוע מכ"ח תיבות שיש מן יהא שמיה רבא וכו' עד דאמירן בעלמא. וכן הוא בהדיא בפע"ח שם, וכ"כ בנגיד ומצוה. והביאו יד אהרן בהגה"ט. וכן הסכים הרש"ש ז"ל בס' נה"ש בסוף כוונת הקדיש דף ך' ע"ד בהגד"מ בירושלמי בסוף ד"ה והמוחין וכו'. וכ"כ ש"ך שם. הס"ל שם. וכן פסק מהרי"ח ז"ל בס' רב פעלים ח"ב סי' י"ג ובספרו בן א"ח פ' ויחי אות ב'. וכן מנהג בית אל יכב"ץ יפה עי"ק ירושת"ו לאומרם בב' תיבות ודלא כמי שכתב שצ"ל מכל בתיבה אחת. ועוד עיין מש"ל בסי' מ"ח אות א' ד"ה יתגדל וכו':

יד) **כתב** של"ה צריך להפסיק קצת בין אמן ליהא ש"ר כי אמן קאי על יתגדל. וכן בין אמן למודים כי אמן קאי על הלה. וצ"ל מברך בקמץ שהוא לשון תרגום ולא מבורך כי מבורך הוא לשון הקודש. לעלם שבא תחת הלמ"ד וקמץ תחת העיי"ן ופתח תחת הלמ"ד כי כן נקוד בדניאל תיבת לעלם עפ"ד. והביאו א"ר אות ה'. סו"ב אות ד' בן א"ח פ' ויחי אות י"א. וצ"ל קדשא בוא"ו. א"ר אות א' בשם הכל בו. וצריך להפסיק קצת בין בריך להוא דלא ליתשמע בריכון:

טו) **שם** ולענות אותו בקול רם. ומ"מ לא יגביה קולו יותר מן המברך. כדאיתא בפ' ג' שאכלו. והביאו רבינו ב"י ז"ל בססי' קכ"ד. שכנה"ג בהגב"י אות ד'. א"ר אות ב' חס"ל אות ד'. בן א"ח שם:

טז) **שם** ולענות אותו בקול רם. רבים נהגו לומר עם הש"ץ הקדיש כשהוא מנגן וא"צ למעבד הכי דלא ניתן הקדיש אלא לש"ץ, וז"ל הרח"ש בתשו' כ"ל ד סי' י"ט דבר פשוט הוא שאין לומר קדיש עם החזן יעו"ש, ש"ך דפ"א ע"ג, קש"ג סי' ח' אות ט"ו, סידור בי"ע בדיני הקדיש אות כ"ח, חס"ל שם, כף החיים להרח"פ ז"ל סי' י"ג אות ח':

יז) **מי** יתן והיה שיזהרו הפייטנים והמשוררים שלא ינגנו הקדיש והקדושה בנגונים הנכרים במחקא"ס דהיודע ממנו יצא לו הרהורים רעים והוא חוטא ומחטיא ופגול הוא לא ירצה ולא יבא דבר טמא אל היכל ה' והעדר טוב ממלואתו ועל זה נאמר בהגיגי תבער אש. ועיין בס' מעשה רוקח בפ"ה מהלכות תפלה ובברכ"י סי' תק"ס ובזכ"ל מע' הק'. כף החיים שם אות ו':

יח) **שם** ולהשתדל ולרוץ כדי לשמוע קדיש. מי יתן והיה שישתדל על עניית אמנים וקדישים כמו על ריוח איזה פרוטות על כגון זה נאמר אם תבקשנה ככסף אז תבין יראת ה'. וכן בעון רבים מעמי הארץ אין חוששין לענות בהיותם בביהכ"נ ועומדים ומשיחים זה עם זה ואין מפסיקים משיחתם וגו"ש שאין ממתינים אפילו רגע כדי לענות שרי להו מרייהו כי לכל העם בשגגה אך כאשר ישמעו וידעו הדברים האלה יזכרו וישובו ובזה יכופר להם ויתקנו את מעוותם ושב ורפא להם וידעו כי רע ומר עזבם את ה' מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים וישתדל וירוץ לענות אמ"ר ובפרט בקדיש שאחר

שאחר אגדה שדורש החכם לעם בו ירוץ. שאמרו במדרש שהקב"ה מוחל עונותיהם ואמרו דקאים עלמא על איש"ר דאגדתא. חס"ל אות א':

יט) **שם** ולהשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש. והנה מכלל תועלת הקדיש הוא שמועיל הרבה לעלוי נפש הוריו אחר מטעם זה כתבנו לעיל סי' ה"ן אות ך' משם האר"י ז"ל שראוי לאומרו גם בשבת ויו"ט יעו"ש. וכתב החס"ל שם וז"ל ואף לאחר י"ב חדש. שאין תועלת הקדיש להציל נפש המת מגהינם לבד אלא אף גם זאת גורם לו לעלות במעלות אל המנוחה ואל הנחלה. הנה כי כן ראוי לאיש הירא ורך הלבב לצוות את בניו שישתדלו לומר איזה קדיש בכל יום תמיד כל הימים כי מי זה ערב אל לבו שלא יהא נדון לאחר י"ב חדש בפרט בדור יתום הזה והגם שארז"ל משפט רשעים בגהינם י"ב חדש כבר גילו למהרח"ו ז"ל (שער הגילגולים הקדמה כ"ב) שזהו לאחר שסובל כמה שנים עונשים קשים ומרים חוץ לגהינם וגם שהי"ב חודש הוא משפט קשה ואח"כ הוא יותר קל וע"כ למיחש בעי ומה גם לפי דברי האר"י ז"ל הנאמרים באמת שמועיל נמי לעלוי נפש הוריו גבוה מעל גבוה. אך לא יועיל הקדיש לנפש המת אלא באמרם אותו כתקונו לפחות אות באות תיבה בתיבה לא כמו רבים מעמי הארץ שאומרים אותו הן חסר ואליף עד שנמלאו כמחרפין ומגדפין כגון שאומרים יתקדל וכהנה רבו שגיאות כל כי הא פשיטא שהעדר טוב ממליאות הרע. הנה כי כן ראוי לירא ה' לשית לבו גם לזאת ולצוות את בניו שילכו אצל חכם וילמדו הקדיש הדיק הטב ואם לא יוכלו ללמוד ישכירו איזה יודע שיאמר קדיש עבור הורס וזהו כבודם עכ"ל. והביאו יפה ללב אות א' וכתב וז"ל ובכן ראוי להשתדל לקנות קדיש הודו של קודם התפלה או קדיש של מנחה שלאחר התפלה לאומרו בכל יום לעלוי נשמת הוריו תמיד כל הימים כמו שנוהגים רבים מיראי ה' ובזה קיים אמרי מכבדו במותו כי בגלל הדבר הזה יאריך ימים ושנות חיים עכ"ל. ועיין עוד מש"ל בס"ד סי' ה"ן אות כ"ג:

כ) **שם** הגהה. ויש לעמוד כשעונים קדיש וכו'. כ"כ הגמ"ר בפי' תפה"ש בשם הירושלמי והביאו ד"מ אות ה'. אבל בדרשות מהרי"ל כתב שלא היה עומד לא לקדיש ולא לברכו אך כל קדיש שתפסו מעומד היה נשאר עומד עד שיסיים הש"ר. והביאו ד"מ שם. ט"ז סי' נ"ג סק"א. שכנה"ג סי' נ"ה בהגה"ט אות א'. וכתב שכך הוא נהג אחר שראה דברי מהרי"ל. וכ"כ מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות בסוף דרוש הקדיש דט"ז ע"ד וז"ל מורי ז"ל לא היה קם מעומד בעניית אמן יש"ר של הקדיש ואמר לי כי הלשון הנז' בירושלמי דמשמע ממנו שצריך לקום מעומד הוא מוטעה ואינו מתלמוד ירושלמי עצמו אלא הגהת איזה חכם היתה והאחרונים הדפיסו אח"כ בתוך דברי הירושלמי האמנם כשהיה בקדיש דאחר העמידה דשחרית או דערבית או דמנחה וכן בקדיש תתקבל של אחר חזרת ס"ת להיכל אז היה נשאר מעומד וגומר עניית הקדיש ואח"כ היה יושב עכ"ל. וכ"כ בפע"ח שער הקדישים פ"ו. והביאו ט"ז שם. יד אהרן בהגה"ט ע"ז הסי'. ש"ץ דפ"א ע"ב. קש"ג ס' ח' אות י"ד. סידור בי"ע בדיני עניית הקדיש אות כ"א. חס"ל אות ז'. כף החיים סי' י"ג אות ז'. יפה ללב אות ג' בן א"ח פ' ויחי אות ח'. וכן מנהג בית אל יכב"ץ שאין עומדים בעניית הקדיש אלא א"כ התחיל החזן לומר קדיש והיה אחד עומד אז נשאר עומד עד שעונה איש"ר עד דאמירן בעלמא ואחר כך יושב. ואפילו בקדיש שלאחר העמידה או תתקבל אין עומדים לענות אא"כ היו עומדים בשעת שהתחיל החזן לומר הקדיש. וכן עמא דבר. ועיין מ"א ומחה"ש סק"ד:

כא) **וכן** הקם מפני שיבה בעת אמירת הקדיש והנכנס לביהכ"נ בעת שאומרים קדיש וכדומה צריך לישאר עומד עד שיסיים עניית איש"ר. חס"ל שם. בן א"ח שם. ונ"ל דזהו דוקא במי שקם מלא קומתו למי שהוא חייב לקום מפניו מלא קומתו אז ישאר עומד אבל אם אינו קם מלא קומתו אלא עושה הידור דהילוך יש כמ"ש ביו"ד סי' רמ"ד סעי' א' זה א"ל לעמוד כדי לענות והוא פשוט:

כב) **מצוה** על הרואה בחבירו שבא ליסב באמצע הקדיש שיזכירנו שלא ישב. דעל הרוב הבא ליכנס הוא מבוהל וטרוד ולאו אדעתיה. וגם המפטיר דמנגן הקדיש אם רואה דבאו בני אדם אחר שהתחיל הקדיש והם עומדים לא יאריך בניגון הרבה ויקצר כדי שלא יהא הקדיש עליהם למשא כבד ח"ו. כף החיים שם:

כג) **כתב** מוהרח"ו ז"ל בסידורו דיש לקום בקדיש וברכו דערבית של שבת שאז קבלת הרוח יעו"ש. וכן בופרוש עלינו סוכת וכו' שאז קבלת הנשמה של שבת. ש"ץ דפ"א ע"ב. שע"ת אות ד'. בן א"ח פ' וירא אות ג' ועיין חס"ל אות ו' וכף החיים להגרח"פ ז"ל סי' כ"ח אות ד'. ולפ"ז גם באמירת תיבת נשמת כל חי שאומרים בתפילת הבקר יש לעמוד שאז הוא קבלת נרנח"י דנפש מבחי' היום כמ"ש בשער הכוונות בדרושי שחרית של שבת דף ע"ג ע"א יעו"ש:

כד) **אפילו** כשחל יו"ט בשבת דעולה המפטיר ומנגן הקדיש ובא בארוכה ומסיבה זו שמה ישבו קודם שיתחיל ניגון יתגדל עכ"ז כשבא להתחיל ברכו תכף וקם כל העם כדי לקבל הארת שבת בתוספת נשמה יתירה. כף החיים שם אות ה':

כה) **שם** בהגהה. ומי שבא לביהכ"נ ושומע הקהל עונים קדיש עונה עמהם וכו'. פי' שמתחיל יהא שמיה רבא וכו' דשבח באפי נפשיה הוא. מ"א סק"ה. ח"א כלל ל' אות י"ב, פרמ"ג א"א אות ה'. שתילי זיתים אות ה' יפה ללב אות ד'. שיורי טהרה מע' העיי"ן אות מ"ח. דמשק אליעזר מע' הא' אות ה':

כו) **ובכל** שלא השלימו מותר לענות עמהם. פנים חדשות בשם ב"ר שבע דף קי"ב. כנה"ג סי' נ"ה בהגהט. וכ"כ הש"ץ דפ"א ע"ג בשם הרמ"ע מפאנו סי' קי"ב. וכ"כ הפרמ"ג שם. ח"א שם:

כז) **שם** בהגהה. וגם הש"ץ א"ל יהא שמיה רבא. כתב בתשו' דרכי נועם חא"ח סי' י"א מה שהחזן חוזר ואומר איש"ר אף שכבר אמר ואמרו אמן אין זה נקרא עונה אחר ברכותיו יעו"ש. אמנם השכנה"ג בהגה"ט אות ו' כתב דהחוזר ועונה איש"ר לא שפיר עביד וטעות הוא בידו אלא חוזר ועונה יהא ש"ר וכו' בלבד יעו"ש. והב"ד העו"ת אות ב' וכתב ופשוט הוא. יד אהרן בהגה"ט.

וכן

יתגדל יש לומר ועתה יגדל נא כח וגו׳ זכור רחמיך וגו׳: ב דכששליח צבור אומר יתברך כל העם עונים אמן וכן כשאומר בריך הוא וכן כשאומר ואמרו אמן: ו״א נהגו לומר אמן אחר יתברך ולא אחר בריך הוא ולא יפסיק בין בריך הוא לעילא מכל ברכתא וכו׳: ג העונים עד לעלמי עלמיא בלבד

באר הגולה
ד הרמב״ם בסדר התפלות. ה תשו׳ ר׳ יוסף גיקטיליא.

כף החיים

וכן מדוייק לשון מור״ם ז״ל שכתב וגם הש״ץ ל״ל יהש״ר משמע אבל אמן אינו חוזר לאומרו. ועיין מ״ש מור״ם ז״ל לקמן סי׳ ס״א סעי׳ י״ב ובדברינו לשם בס״ד אות מ״ג:

כח) **שם** בהגהה. וכשמתחיל יתגדל יש לומר ועתה יגדל נא כח וכו׳. וכן הוא בהקדמת התיקונים.
אמנם מהרח״ו ז״ל כתב בשער הכוונות בסוף דרוש הקדיש דט״ז ע״ד בסופו וז״ל מה שרגילים העם לומר פסוק ועתה יגדל נא כח הי׳ בעת שהש״ץ אומר קדיש והנז׳ בס׳ התיקונים הנה מורי ז״ל מנעני מלאומרו ולא גילה לי טעמו של דבר ואולי שגם זה אינו מתיקונים עכ״ל. וכ״כ בפע״ח שער הקדישים סוף פ״ו. וכ״כ בס׳ נגיד ומצוה והביאו מ״א סק״ז. וכ״כ א״ר אות ד׳ בשם מהרי״ל שאין לאומרו. וכ״כ הברכ״י אות ד׳ בשם זקנו מהר״א אזולאי שכתב על שם הרשב״א והרמב״ן שאין לאומרו יעו״ש והביאו ש״ץ דפ״ח ע״ד ושע״ת אות ה׳. וכ״כ בקש״ג סי׳ ח׳ אות י״ט. בי״ע אות כ״ו. ח״א כלל ל׳ אות ד׳. וכן עמא דבר שאין לאומרו אף במקום דרשאי להפסיק כמשמע מסתמיות דברי מהרח״ו ז״ל ודלא כמי שחילק בזה. וכן פסוק זכור רחמיך לא נהגו לאומרו. וכ״כ פרמ״ג ה״א אות ו׳ דעתה נתבטל המנהג ואין אומרים כלל אף במקום דרשאי להפסיק:

כט) **סעי׳** ב. כשש״ץ אומר יתברך כל העם עונים אמן וכו׳. וז״ל שער הכוונות בדרוש הקדיש דט״ז ע״ד יתגדל ויתקדש שמיה רבא הם ד׳ תיבות כנגד בחי׳ הראשונה שהם ארבעה אותיות דהוי״ה פשוטה. ולכן בכאן צריך לענות אמן כדי לעשות הפרש א׳. ואח״כ יש עשר תיבות מן תיבת בעלמא עד תיבת משיחיה. ואלו הן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה. כי די ברא הם שתי תיבות לא כאותם הקוראים דברא. והרי בחי׳ ב׳ דעשרה אותיות המילוי. ולכן צריך לחזור לענות אמן ג״כ פ״ב כדי לעשות הפרש שני. והנה בחייכון וביומיכון הוא תפלה ואינה מכלל נוסח הענין. אח״כ יש כ״ח תיבות מן יהא שמיה רבא עד בעלמא. ואלו הם יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי (עיין מש״ל אות י״ג שצ״ל לעלמי בלא וא״ו) עלמיא יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דקב״ה לעילא מכל (גם זה עיין לעיל אות י״ג) ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא. והיא בחי׳ ג׳ של מילוי המילוי. ולכן צריך לחזור ולענות אמן פ״ג. וג׳ אמנים אלו הם זולת אמן יהא שמיה רבא וכו׳ ואם העונה מסיים לומר עד דאמירן בעלמא קודם שיאמר החזן שמיה דקב״ה צריך לענות כאן פעם אחרת אמן באופן שיהיו ה׳ אמנים עכ״ל. וכ״כ בפע״ח ש׳ הקדישים פ״ו נמצינו למידים מדברי הרב ז״ל שצריך לענות בקדיש ה׳ אמנים. אחד אחר ש״ר. והב׳ אחר ויקרב משיחיה. והג׳ אחר ואמרו אמן. והד׳ אחר קודשא בריך הוא. והה׳ אחר בעלמא ואמרו אמן. וכ״כ בס׳ נגיד ומצוה והב יאו יד אהרן בהגה״ט. ש״ץ דפ״ג ע״ג ודפ״ד ע״ב. פתה״ד או׳ ו׳. יפה ללב או׳ ו׳. ועוד נמצינו למידים מדברי הרב ז״ל שצריך לענות בקדיש מן יש״ר וכו׳ עד דאמירן בעלמא ולא עד יתברך מפני שצריך לענות כ״ח תיבות כנגד בחי׳ שלישית של השם שהוא מילוי המילוי וכמ״ש הרב בהדיא דאם העונה מסיים לומר עד דאמירן בעלמא וכו׳ משמע שזה הוא פשוט שצריך לענות עד בעלמא ולא פחות. וכ״כ הש״ץ ד״ט ע״ד, וכ״כ הרה״ג בן א״ח ז״ל פ׳ שמות אות ו׳ דלדעת האר״י ז״ל צריך לענות הקדיש עד דאמירן בעלמא אפילו בברכות של ק״ש יעו״ש. ועוד יתבאר לקמן אות ל״ג:

ל) **האומר** קדיש יאמר בשובה ונחת כדי שיאמרו הציבור ניהא שמיה רבא עד דאמירן בעלמא בבת אחת בלי הפסק ויחזרו לענות אמן אחר שאומר החזן בריך הוא קודם שיאמר לעילא. ואם אמר החזן במרוצה חוטא אחד יאבד טובה הרבה כמ״ש השל״ה ובס׳ נוהג כצאן יוסף. ויותר צריך להזהר כשרבים אומרים קדיש שיהיו שוים ולא יהיה אחד מקדים ואחד מאחר ומבלבלים את העונים. ועיין האלף לך סי׳ ע״ו אות ב׳. פתח הדביר אות ו׳. דרך ישרה דף ח״י ע״ב משם ס׳ בת מלך יעו״ש. כף החיים להרח״פ סי׳ י״ג אות י״ה:

לא) **שם** כל העם עונים אמן. עיין מש״ל או׳ ע׳ ואו׳ יוד:

לב) **שם** הגהה. ולא נהגו לומר אמן אחר יתברך ולא אחר בריך הוא וכו׳. כבר כתבנו לעיל אות כ״ט בשם הכוו׳ והאחרונים דצריך לענות אמן אחר בריך הוא. אבל אחר יתברך אין לענות אמן כמ״ש מור״ה ז״ל וכמש״ל אות הנז׳ בשם הכוו׳ והאחרונים. וכן לוה המגיד למרן ז״ל שלא לענות אמן אחר יתברך כמ״ש במגיד מישרים פ׳ תולדות. וכן עמא דבר.

לג) **סעי׳** ג. העונים עד לעלמי עלמיא בלבד טועים הם וכו׳. עיין ב״י שהביא מחלוקת בענין עניית הקדיש. כי יש אומרים צריך לענות עד דאמירן בעלמא כ״ח תיבות. וי״א שעונים עד עלמי עלמיא כ״ח אותיות. ומהרי״א כתב שמאחר שיש מחלוקת בזה עד כמה מחויב לענות כפיפסוק בק״ש וברכותיה לענות קדיש לא יענה אלא עד לעלמי עלמיא שאולי האחר הוי הפסק ואם לאו יש לו לענות עד דאמירן בעלמא. (וכ״כ מ״א סי׳ ס״ו סק״ו יעו״ש) וה״ר יוסף גיקאטליי״א ז״ל כתב המפריד בין עלמיא ליתברך כאלו הפריד וקצץ במקום דליכא קילוץ וא״ל להפריד אלא מדבק עלמיא ליתברך כאשר יעויין כ״ז בב״י. וכאן בש״ע פסק מרן ז״ל כה״ר יוסף גיקאטלייא ז״ל דאסור להפריד בין עלמיא ליתברך אבל לא גילה דעתו עד היכן חייב לענות. אמנם המ״א סק״ט כתב וז״ל משמע בב״י דל״ל כל הנוסח של יתברך עד דאמירן בעלמא כ״ח תיבות וכ״כ בשל״ה עכ״ל. וכ״כ א״ר אות ט׳ וסו״ב הות ד׳ בשם של״ה שטועים העולם שמסיימים ביתברך אלא צ״ל עד ואמרו ולא אמרו בכלל והם כ״ח

תיבות

בלבד טועים הם כי אסור להפריד בין עלמיא ליתברך: ד וכשאומר החזן יתגדל כורע וכן ביהא שמיה רבא וכן בבריך הוא וכן באמן: ה ולאחר שסיים הקדיש פוסע ג' פסיעות ואחר כך אומר עושה שלום וכו':

נז דין ברכו ועניתו. ובו ב' סעיפים:

א אומר שליח צבור ברכו את ה' המבורך ועונים אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד וחוזר ש"צ ואומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד: ונהגו שהש"ץ מאריך בברכו והקהל אומרים יתברך וישתבח וכו'

באר הגולה

ו לשון הכל בו. ז ב"י בשם מנהיג ח תרומת הדשן סימן י"ג: א ברכות מ"ט. ב ר' יונה והרא"ש בשם ר"י ברצלוני בשם רב

כף החיים

תיבות יעו"ש. והגם דהמ"א כתב שם דנראה לו מנהג הקדמונים עיקר שהיו אומרים עד יתברך בלבד וכו' יעו"ש מ"מ כיון דלפי דברי האר"י ז"ל צריך לענות עד דאמירן בעלמא כמש"ל אות כ"ט הכי נקטינן ולא יש חילוק בין אם מפסיק לענות בק"ש וברכותיה למקום אחר והגם שיש שחלקו בזה הוא מפני שיש מחלוקת בדברי הפוסקים ועשו הכרעה אבל לפי דברי האר"י ז"ל לא יש חילוק אלא צריך לענות עד דאמירן בעלמא כנז"ל וכבר כתבנו לעיל סי' כ"ה אות ע"ה דכל דבר שלא נזכר בהדיא בתלמוד ונחלקו בו הפוסקים דברי הקבלה יכריע יעו"ש. וכיון דדברי קבלה לא עשו חילוק אלא אמרו לענות עד דאמירן בעלמא ונתנו טעם בסוד הכי נקטינן ואין לחלק בין ק"ש וברכותיה לשאר מקומות וכמש"ל אות כ"ט יעו"ש:

לד) **שם** כי אסור להפריד בין עלמיא ליתברך. מ"ש ב"י ע"ז בשם המדרש כבר כתבנוהו לעיל סי' נ"א אות ח' קחנו משם:

לה) **סעי'** ד. כשאומר החזן יתגדל כורע וכו'. וביד אהרן כתב בכל אמן כורע יעו"ש. וכ"כ בש"ן דפ"ד ע"ג. חס"ל אות ח'. וכ"כ כף החיים סי' י"ג אות י"ב בכל החמשה אמנים ישוח החזן כמ"ש בס' י"א. ובשם רש"י בס' הפרדס דח"ן ע"א כתב דישחה ה' כריעות נגד ה' שמות דפסוק כי ממזרח שמש עד מבואו וכו' ועיין טור וב"ח ולבוש:

לו) **סעי'** ה' לאחר שסיים הקדיש פוסע ג' פסיעות וכו'. ר"ל הקדיש של תתקבל שאחר התפלה כהוכח מתשובת תרומת הדשן סי' י"ג דלא מיירי אלא בתפלה של חזרת הש"ץ שאינו פוסע בסיום התפלה שכבר פסע בעמידה דלחש ובחזרה ממתין עד אחר קדיש תתקבל ואז פוסע והעלה נו פסיעה זו לתפלתו בחזרה, וכל הנך החנונים שאומרים אחר התפלה הוו כתפלה אריכתא יעו"ש וכ"כ הלבוש סי' קכ"ג והביאו מ"א ס"ק י"א יעו"ש. אבל קדיש שאינו אחר תפלת החזרה אין לפסוע והש"ע דסתם ולא פירש נראה דסמך על התפשטות המנהג שאין פוסעים בשאר הקדישים כי אם הש"ץ אחר קדיש תתקבל ביום שמתפללין בחזרה דוקא, מטה יהודה אות ב'. ש"ן דפ"ד ע"א ודפ"ח ע"ד, קש"ג סי' ח' אות ד', הס"ל סי' נ"ה אות פ"ו, והגם במדברי תשו' הרדב"ז סי' קל"ט משמע דבכל קדיש דיש בו עושה שלום צריך לפסוע ג' פסיעות והב"ד כף החיים סי' י"ג אות א"ך ויפה ללב אות י"א מ"מ המנהג כמ"ש המט"י והאחרונים שנמשכו אחריו שאין עושים ג' פסיעות כ"א בקדיש תתקבל שאחר חזרה, ועיין בס' התיקונים סוף תיקון יו"ד ותיקון י"ח ושער הכוונות סוף דרוש ו' של העמידה דל"ח ע"ב דמשמע משם שאין צריך שלושה פסיעות באלא דוקא אחר תפלת העמידה עיי"ש ודו"ק. וא"כ כיון שפסיעות קדיש תתקבל הוא עבור תפלת החזרה צריך לאומרו במקום שאמר החזרה כדי שיהיו הפסיעות במקום הראוי להם ודו"ק:

לז) **ולענין** אם בשביל אחד אומרים תתקבל עיין פתה"ד סי' קנ"ל אות ג' מ"ש בזה באורך והעלה דיכולין לומר קדיש תתקבל אפילו בשביל אחד שלא התפלל כל שיש מנין יעו"ש. והביאו כף החיים סי' י"ג אות א"ך דמשק אליעזר מע' הק' אות ג':

לח) **שם** ואח"כ אומר עושה שלום במרומיו. על שם המלאכים שהם אש ומים שהם שני הפכיים ואין אחד מכבה חבירו. טור ולבוש. ועיין פרישה אות ט"ו ומ"ש עליו הר"ר יפה ללב ז"ל בקו' יושר לבב אות ח'. ואין לומר עושה השלום בה"א כי אם דוקא בעשרת י"ת אחר העמידה מפני שיש טעם בדבר כמ"ש בשער הכוונות דף ך' ע"א אבל בשאר ימות השנה בק"ש ובעמידה וכן בקדיש של עשרת י"ת אין לומר כ"א עושה שלום בלא ה"א דכיון שהוא פסוק באיוב כ"ה אין לשנותו בלא טעם ולורך וכ"כ בשער הכוונות שם דבשאר תפלות השנה אין לומר אלא עושה שלום חסר ה' יעו"ש. ובקדיש לא נזכר בשום מקום של"ל השלום בה"א לא בעי"ת ולא בכל זמן ועל כן אין לשנות הפסוק ומיהו בקדיש של אחר החזרה בעי"ת נראה די"ל עושה השלום כיון שהוא במקום עושה שלום של חזרת העמידה כמ"ש לעיל אות ל"ו יעו"ש.

א) **סעי'** א, אומר ש"ץ ברכו את ה' המבורך ועונים אחריו וכו'. ואם הש"ץ אומר בלחש ולא שמע ממנו ברכו רק שמע הקהל עונים אומר האריכה אמן כמ"ש סי' קל"ט סעי' ו' בהגהה. מ"א סק"א. והב"ד י"א בהגה"ט, מאמ"ר אות א'. סו"ב אות א'. ש"ן דפ"ט ע"ג. ח"א כלל ל' אות ח'. חס"ל אות ג'. אמנם הפרמ"ג בא"א אות א' הקשה על דברי המ"א הנז' מדברי מור"ם ז"ל בהגהה סי' כ"ו סעי' א' וסוף סי' קכ"ד דמשמע שם דהשומע מן הצבור עונה עמהם ומ"ש בסי' קל"ט ס"ו דעונים אמן היינו שאינו שומע רק מהש"ץ משא"כ כאן דשומע מן הקהל יעו"ש וכן הקשה א"ר בסי' קל"ט אות ט' וכתב דדוקא דשומע רק מהש"ץ עונה אמן אבל השומע מן הקהל עונה ברוך וכו' יעו"ש, וכן הסכים ר"ז אות ב', סידור בית עובד דיני ברכו אות א', קיצור ש"ע סי' ס"ו אות ח', בן א"ח פ' ויגש אות י"ז:

ב) **שם** אומר ש"ץ ברכו את ה' וכו'. ראיתי כתוב בשם הר"ן שפירא ז"ל שלא להפך פניו ממזרח עד שיסיים לומר ברוך ה' המבורך וכו' וסי' מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי. ש"ן דפ"ט ע"ד. שע"ת אות א', חס"ל אות

וכו' בעוד שהוא מאריך בברכו (טור): ב במקום שנהגו לצעוק על חבריהם בין קדיש וברכו ליוצר אור או לדבר בצרכי רבים טועים הם. (ועיין לעיל סוף סימן כ"ד):

באר הגולה

סעדיה ג ס' המנהיג.

א ברכות ט' וכאחרים.

ב שם וכרבי ג שם ד שם.

הלכות קריאת שמע

נח דיני ק"ש וברכותיה. ובו ז' סעיפים:

א אזמן קריאת שמע של שחרית משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות ויכירנו בונמשך זמנה עד סוף ג' שעות שהוא רביע היום גומצוה מן המובחר לקרותה כוותיקין (פי' תלמידים. ורש"י פי' אנשים ענוים ומחבבים המצות) שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הנץ החמה (פי' יציאת החמה כמו הנצו הרמונים) כדי שיסיים קריאת שמע וברכותיה עם הנץ החמה ויסמוך התפלה מיד בהנץ החמה דומי שיוכל לכוין לעשות כן שכרו מרובה מאוד: הגה שיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ (מיימוני פ"א):

אם

כף החיים

אות ה', בן א"ח פ' ויגש אות י"ז:

ג) שם ועונים אחריו ברוך ה' וכו'. אמרו במדרש רות על פסוק הדלו לכם מן האדם וכו' שהנשמה אינה נכנסת להתישב בגוף האדם עד שיברך ברוך ה' המבורך לעולם ועד והיא ממתנת באפו עד ברכו ואם אינו זוכה לברכו הולכת לה ונשאר ונחשב לבהמה כמ"ש חז"ל אל תקרי במה אלא בהמה. ולכן צריך לחזור אחר עשרה כדי שיאמרו ברכו ויענה אחריהם להשלמת נפשו. ש"ץ דפ"ט ע"ג, וכ"כ בפע"ח שער הק"ש פ"א בשם האריז"ל וז"ל אפילו מי שמשכים ללמוד ולעסוק בתורה אינו חוזר בו נשמתו עד שיתפלל ויענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד ואז חוזרת אליו הנשמה לכן יש בו ה' תיבות נגד ה' שמות של נרנח"י שיש לנשמה עכ"ל. והביאו יפה ללב ז"ל אות א', ועוד עיין מש"ל סי' נ"ו אות יו"ד. ואם הוא אנוס ואינו יכול להתפלל בציבור יאמר ברייתא דרבי עקיבא כמש"ל סי' ן' אות ט':

ד) שם וחוזר ש"ץ ואומר ברוך ה' וכו'. ואם אין שם עשרה בלא הוא אם לא ענה עמהם לא ולא י"ת, מ"א סק"ב בשם האגודה. הלכה ברורה או' א' יד אהרן בהגה"ט, ש"ץ דפ"ט ע"ג, סידור בי"ע בדיני ברכו אות ג':

ה) שם הגה. ונהגו שהש"ץ מאריך בברכו וכו', כתב בס"ח שאומר בלחש ברכת התורה וברכו גו' את השלות וכו' יעו"ש, שע"ח אות נ':

ו) שם בהגה. והקהל אומרים יתברך וישתבח וכו'. וכן כתב בשער הכוונות דכ"ג ע"ב והב"ד לעיל סי' מ"ח אות א', וכתב מ"א סק"ג דוקא בשעת הניגון אבל בשעה שאומר התיבות לא יאמר כלום יעו"ש וכ"כ האחרונים מיהו הרמב"ם ז"ל לא כתבו, וכתב הד"א שגם רב עמרם ורבינו סעדיה לא כתבוהו כמ"ש בב"י ונראה שמפני זה מרן ז"ל לא כתבו בש"ע דס"ל שאין לאומרו מפני שהרמב"ם ורי"ף ורא"ש לא כתבוהו, והרב פתה"ד או' ג' כתב דלבי מגמגם בזה משום הפסק ולכן הוא נמנע מלאומרו בשחרית רק כשמאריך בברכו דערבית עונה עם הצבור דאין בו משום הפסק וכתב שכן ראה להרב מנחת אהרן ז"ל כלל י"ב סי' ל"ד שכתב משם הרב משנת חסידים ז"ל דכיון שיש פקפוק הפסק בדבר הנהיג לאומרו בערבית אבל לא בשחרית יעו"ש. ובסידור הרש"ש ז"ל אין כתוב לומר זה, וכן מנהג בית אל יכב"ץ פה עיר קדשנו ירושת"ו שאין אומרים אותו לא בשחרית ולא בערבית, ועיין מש"ל סי' נ"ן אות ט':

ז) סעי' ב. מקום שנהגו לצעוק על חבריהם בין קדיש וברכו ליוצר אור וכו', לענין הכרזת השמש אינו הזהרה לעם בין ברכו ליוצר לאו ש"ד כיון שהעם שותקין לשמוע אל דברי הכרוז, פתח הדביר אות ד', ועיין מש"ל סי' ד"ן אות טו"ב:

א) סעי' א. זמן ק"ש של שחרית וכו'. ומברכין שתים לפניה ואחד לאחריה, ובערב שתים לפניה ושתים לאחריה והסמוך על פסוק שבע ביום הללתיך וכו', טור, ועיין בס' התיקונים סוף תיקון י"ב טעם לז' ברכות הללו, והטעם שסדרו ארבעה ברכות בערבית וג' בשחרית כתב הלבוש לפי שבסדר הזמן קודם הערב לבקר דכתיב ויהי ערב ויהי בקר וכו' לכן לקח הארבעה שהם הרוב לערבית שהוא קודם והג' הנותרים הניחו לבקר, עכ"ד, והרי"ד אבודרהם דף א' ע"ב כתב הטעם בשם הראב"ד דנתנו את היתירה לערבית מפני שתפלת ערבית רשות ובעינן שיהיו שוין. והב"ד הכנה"ג בהגה"ט. והרוקח סי' ש"ח כתב לפי שבשחר יש מצות ציצית משא"כ בערב. והביאו הכנה"ג בהגב"י אות א'. א"ר אות א'. ועיין שער הכוונות בדרוש א' דתפלת ערבית דמ"ב ע"ג ד"ה השכיבנו ופרע"ח שער מנחה ומעריב פ"ד ופ"ה:

ב) שם משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת וכו'. שאם רגיל עמו הרבה יכירנו אפילו מרחוק הרבה ואם אינו רגיל עמו כלל לא יכירנו אפילו בקרוב. אלא כמו אכסנאי שרגיל לבא לקץ עתים. ר"ז אות ב' בשם הירושלמי והובא בב"י:

ג) שם ונמשך זמנה עד סוף שלש שעות שהוא רביע היום. כתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה פ"ק דברכות וז"ל ודע כי אלו השעות הנזכרים בכל המשנה הן השעות הזמניות. וענין הזמניות הוא השעות שיש י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה ושאמר עד ג' שעות כאלו אמר עד כלות רביע יום. אחד שיהיה היום יום תקופת תמוז או תקופת טבת עכ"ל. ב"י. וכ"כ מור"ם ז"ל לקמן בסי' רל"ג סעי' א'. פרישה אות ב'. פר"ח סי' או' ב' שאגת אריה סי' ה' והביאו שע"ת אות א'. ר"ז אות ג'. ח"א כלל כ"א

אות

אות ג'. קיצור ש"ע סי' י"ז אות א'. ועיי"ש בפאת השלחן שכתב שהוא ז"ל תירץ מ"ש פני יהושע ע"ז במהדורא בתרא על מסכת ברכות והביא עוד פוסקים שהוכיחו כדברי הרמב"ם ז"ל וגם הגאון המקובל מהר"י חאגיז זצ"ל בפירושו עץ חיים למשניות העיד שכן פשטה ההוראה בכל ישראל דחשבינן שעות זמניות יעו"ש. וכ"כ בן א"ח פ' וארא אות ה':

ד) **שם** ומשך זמנה עד סוף שלש שעות וכו'. ומאימתי הוי התחלתן וסופן בעל תה"ד סי' א' כתב שתחלתן וסופן מעלות השחר ועד צאת הכוכבים. ובעל הלבוש בסי' רל"ג ורס"ו כתב דמתחילין מהנץ החמה עד שקיעתה וכ"כ מ"מ בדף ז' ע"א ועיי"ש שהאריך בזה הרבה. שכנה"ג בהגב"י אות ח' אמנם המ"א סק"א כתב דהכא לכ"ע מונין מעלות השחר יעו"ש. וכ"פ ה"ב אות א'. יד אהרן בהגה"ט. א"ר אות ב' ר"ז אות ג' ש"ץ דל"ג ע"ג. חס"ל אות ה'. קיצור ש"ע שם שתילי זיתים אות ב':

ה) **שם** שהוא רביע היום. לפ"ז יש ליזהר בימי החורף למהר לקרות ק"ש מאחר שהיום קצר ורביע היום קצר. ב"י בשם מהר"י אבוהב ט"ז סק"א. ש"ב אות א' עט"ז אות א'. א"ר שם. חס"ל שם. סידור בי"ע בדיני זמן ק"ש אות ב'. ועיין מש"ל סי' מ"ו אות ס"ב:

ו) **שם** ומצוה מן המובחר לקרותה כותיקין וכו'. והפר"ח אות א' כתב דלכתחלה חייב לכוין שהשלמת קריאתה עם הנץ החמה יעו"ש. והביאו ברכ"י אות ב' וכתב דיש להחמיר כן מאחר דאם יקרא כוותיקין יוצא י"ח לכ"ע יעו"ש:

ז) **שם** ומצוה מן המובחר לקרותה כוותיקין וכו'. הוי משכימי בבקר בימי החורף לחטוף ק"ש ותפלה בחשך ואפלה וקוראין אותה תפלת ותיקין ורבים מעמי הארץ מתיהרים שהם ירדפו על ידי כך ולא אור נגה עליהם בחשכה יתהלכו דלא כמר ודלא כמר לא יצאו י"ח כלל ואינה אלא יוהרא ורוח יתירה והנהו דרדקי או פתיקי דלא דייקי אלו בוקי סריקי בותיקי. ואע"ג דחזינן לרבנן קשישאי דהוו עבדי הכי אינהו הוו דייקי טפי וידעי ובקיאי טובא לכווני שעתא כהוגן שכל מעשיהם לשם שמים אבל לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. יפה ללב ז"ל אות א' בשם מו"ק ויעו"ש במו"ק מה שהאריך הוכחה מגולה ע"ז ועוד עיין בס' לב חיים ח"ב סי' י"ט מ"ש בזה. ועוד נהפך מזה משכימי בקר חושך ואפילה קנאת איש מרעהו וכל הזריז להתחיל ולגמור קודם הרי זה משובח ועי"ז יבואו גם כן לחסר אותיות ותיבות וכוונות השמות. והחי יתן אל לבו גם לזאת שלא היה זאת לפוקה ליום הדין ח"ו. ועיין מש"ל בסי' ה' בס"ד אות א' ואות ב' ואו' ה':

ח) **שם** שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הנץ החמה וכו'. ומי שאינו יכול לכוין לעשות כן אין להקדים לקרות ק"ש ולהתפלל קודם הנץ החמה אלא אחר הנץ החמה מפני שזמן התפלה לכתחלה הוא אחר הנץ החמה וזמן ק"ש נמשך עד רביע היום לכתחלה שהוותיקין היו מקדימין לקרות קודם נץ החמה מעט לא היו מקדימין משום חובת ק"ש אלא כדי לכוין להתפלל בדמדומי חמה דהיינו בתחלת יציאתה כמ"ש בסי' פ"ט. וי"א שגם משום חובת ק"ש היו מקדימין לקרותה קודם הנץ החמה לפי שלכתחלה יש לקרותה בשעה שהיא שעת קימה לרוב בני אדם שאין ישנים אחר נץ החמה אלא בני מלכים וכיוצא בהם לפיכך מי שאינו יכול לכוין לעשות כוותיקין א"א לו לסמוך גאולה לתפלה לכתחלה אא"כ יוכל לכוין שיקרא לפחות פ' ראשונה קודם נץ החמה ודאי ויתפלל אחר נץ החמה ודאי אע"פ שלא יתפלל בדמדומי חמה ואם גם זה לא יוכל לכוין יקרא ק"ש וברכותיה קודם הנץ החמה לכתחלה ויתפלל אחר הנץ החמה ולא יסמיך גאולה לתפלה והעיקר כסברה הראשונה. ואעפ"י כן נכון לחוש לסברה האחרונה ולקרא לפחות פ' ראשונה קודם הנץ החמה אף על פי שעדיין לא לבש ציצית ותפילין ואחר הנץ החמה יקראנה כולה עם ברכותיה ויסמוך גאולה לתפלה. ר"ז אות ד' וכ"כ הכו"ש וז"ל דמי שאינו יכול לעשות כוותיקין שסומך גאולה לתפלה בזריחת השמש בדקדוק יש לחוש לדעת ר"ח כיון דריהטא דסוגיין דיומא אתיא כוותיה ואיכא כמה רבוותא דס"ל כוותיה ר"ח והריטב"א כמבואר בס' שיח יצחק וכן ראבי"ה פסק כר"ח כמ"ש ב"י ואח"כ כתב והכין חזינא להרמב"ן ז"ל במלחמות שכתב וז"ל הא למדת שלא אמרו הנ"ה אלא למצוה מן המובחר כוותיקין מקדים וגומר עם הנ"ה ושאינו מכוין כ"כ מתחיל עם הנ"ה וסומך גאולה לתפלה הא קמן דמי שאינו יכול לכוין כוותיקין יתחיל עם הנץ החמה כדאמרן ומיהו יש להשתדל להחמיר על עצמו שיקרא אותה כוותיקין ליצא י"ח אליבא דכ"ע כמבואר וכ"כ הברכ"י נר"ו אות ב' יעו"ש עכ"ד וכ"כ הרב נתיבות השלום סוף סי' פ' וז"ל אחרי שקשה מאד לאמצם במכוון גמור יותר טוב לאחר איזה מינוטין מלהקדים שהרי אם יאמר ק"ש בשעת הנץ או זמן מועט אחר הנץ יש לנו עמודים גדולים לסמוך עליהם הר"ח והרז"ה והר"ח ואפשר שכן דעת הב"י ג"כ אבל אם יקדים להתפלל קודם הנץ אין שום דעה לא בש"ס ולא בפוסקים שיהיה רשאי להתפלל לכתחלה קודם הנץ אם לא לאיזה אונס או ליוצא לדרך כנ"ל עכ"ד, והסב"ד וזרח השמש דס"א ע"ג יעו"ש. אמנם מ"ש ר"ז דיש לחוש לסברה אחרונה ולקרא לפחות פ' ראשונה קודם הנץ החמה אעפ"י שעדיין לא לבש ציצית ותפלין וכו' כבר כתבנו לעיל סי' מ"ו אות ס"א וסי' כ"ה אות כ"ז דאין לקרא פ' הראשונה כולה בלא תפילין כדי שלא יהא נראה כמעיד עדות שקר כשיאמר וקשרתם וכו יעו"ש אלא או ילבש ציצית ותפילין או לא יאמר כי אם פסוק ראשון ובשכמל"ו דוקא כיון דיש אומרים בפסוק אחד יוצא י"ח דאורייתא כמ"ש בס' מ"ו בטור וב"י והביאו מור"ם ז"ל שם בהגהה בסוף הסי':

ט) **שם** ומי שיוכל לכוין לעשות כן שכרו מרובה מאד, ומובטח לו שהוא בן עוה"ב ולא יוזק כל אותו היום. ברכות ט' ע"ב והביאו הטור והאחרונים. ותו איתא התם אמרו עליו על רב ברונא זימנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסק חוכא מפומיה כוליה יומא. והביאו ב"י והאחרונים.

י) **שם** הגהה. שיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור שעה אחת וכו'. כ"כ הטור בשם הרמב"ם ז"ל אבל מרן ז"ל בב"י כתב וז"ל דבנוסחא אחרת מצאתי בדברי הרמב"ם כתוב במקום שיעור שעה אחת עישור שעה אחת עכ"ל ובכ"מ על הרמב"ם פ"א דק"ש דין י"א כתב מרן ז"ל שם ע"ז שהיא נוסחא אמיתית יעו"ש. וכן הסכים הפר"ח והמו"ק יעו"ש. וכ"כ הט"ז אות ג' יעו"ש. ועיין מ"א סק"ב שכתב דלענין הדין אין חילוק בין הגירסאות ומ"ש עליו

ב ה אם לא קרא אותה קודם הנץ החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל: ג ו ומי שהוא אנוס כגון שהיה משכים לצאת לדרך במקום גדודי חיה ולסטים שלא יוכל לעמוד ולא לכוין אפילו פרשה ראשונה ואפילו עד (על) לבבך ז או שבני השיירא (קראבאנא בלע"ז) הולכים מהרה ולא ימתינו לו כלל יכול לקרותה עם ברכותיה משעלה עמוד השחר דכיון שעלה עמוד השחר שפיר קרינן ביה ובקומך ח וגם שפיר מקרי יוצר אור. אבל אם אינו במקום גדודי חיה ולסטים וגם אין בני השיירא נחפזים כ"כ אפי' יוצא לדרך אחר שעלה עמוד השחר אינו קורא עד שיגיע זמנה:

אם

באר הגולה

ה רבי' יונה שם. ו שם בגמ' ת' לפי' הרי"ף והרמב"ם בפ"א מהל' ק"ש והכסב"א ז רבינו יונה ח הכסב"א.

כף החיים

מהר"ם ופרמ"ג בא"א אות ב' יעו"ש. והרב הגאון מהר"א מוילנא בביאורו על השו"ע כתב על דברי הגהה זו וז"ל כתבו האחרונים שט"ס ול"ל שיעור שעה, ונראה שגם זה טעות ול"ל שליש שיעור שעה יעו"ש, וכ"כ הרב מנחת כהן בשער מבוא השמש מאמר ראשון פ"ז שאחר שהוכיח שנוסחא אמיתית היא כמ"ש מרן ז"ל. סיים וז"ל אעפ"י שהשיעור זה הוא יותר גדול מן השיעור שכתבתי למעלה משם מהר"ם אלשקאר היינו משום שזמן זה זמן התחלת ק"ש עד שיעלה גוף השמש הוא שיעור שעה אבל גוף השמש אינו אלא שני דקים ושני שלישי דק עכ"ד יעו"ש. וכבר האריכו בזה בס' אהל מועד נתיב ד' שביב לאהל ויריעות האהל שהביאו דברי הראשונים והאחרונים וסתרו ראייה הב"ד חא"ח סי' ל"ו שכתב הנץ החמה הוא שעה אחת קודם שנראה לנו השמש על הארץ והעלו דהנץ החמה הוא כהגיע השמש יצא על הארץ ונראה לנו לעינים יעו"ש, וכן בס' וזרח השמש האריך הרחיב בזה בשם ראשונים ואחרונים והעלה דהנץ החמה הוא כשהשמש נראה לנו לעינים וכתב שכן הוא נמי דעת מרן ז"ל בב"י יעו"ש, וכן מנהג בית אל יכב"ץ וגם בפה עיר קדשינו ירושת"ו יש הרבה קהלות שמתפללים עם הנץ החמה וממתינים עד שיצא גוף השמש על הארץ ונראה לעינים ואחר כך מתחילין תפלת י"ח. ועיין רב פעלים ח"ב סי' ג' ובספרו בן א"ח פ' וארא אות ג' מ"ש בזה יעו"ש. אלא מפני ששמעתי אומרים שפעם אחת ראו נשים שמשתחוות לשמש ביציאתה והוא בעבור שראו שהאנשים ממתינים מלהתפלל עד צאת השמש נ"ל דיותר טוב לחשוב כזמן של יציאת השמש יום ביומו ולראות במראה השעות זמן צאתה ולהתפלל ולא ישאו למרום עיניהם כל שעה לראות בגגין ובהתליה אם יצא השמש אם לאו כי בזה יש חושש מילתא ויש לחוש מפני הנשים וע"ה שלא יסברו שהם מתאחרים מפני כבוד השמש שיש בה ממשות ח"ו. ועוד יש לחוש שמפני ראיה זו יסיחו דעתם מן התפלה ומן התפלין אלא יותר טוב לראות במראה השעות כמ"ש ועיין לקמן סי' ל"ד סעי' א' בהגהה ודו"ק. ואע"ג דאיכא יכולין לצמצם הזמן בכיוון לא איכפת שהרי בגמרא ברכות דכ"ט ע"ב ובשבת קי"ח אמרו תלוה להתפלל עם דמדומי חמה. ופי' רש"י ז"ל שם בשבת וז"ל דמדומי חמה כשהיא אדומה. שחרית אחרי הנץ מיד היא אדומה, וערבית סמוך לשקיעתה עכ"ל משמע שכל זמן שהיא אדומה קרוי דומדומי חמה והוא מצוה מן המובחר. ואם כן אם יתאחרו דק אחד או שני דקים לצאת מידי ספק לא איכפת שעדיין היא אדומה ודו"ק. כי מזה יש ראיה גם כן למ"ש מקודם כי הנץ החמה הוא אחר יציאת השמש על הארץ ונראה לעינים ולא כמ"ש בי"ד. ועוד עיין מש"ל אות ח' ולקמן אות כ"ח:

יא) **סעי'** ב'. אם לא קרא אותה קודם הנץ החמה יש לו להקדים לקרותה וכו' כתב הלבוש דאף מי שאין לו ציצית ותפילין יקרא ק"ש בזמנה בברכותיה ואח"כ כשיהיו לו ציצית או תפילין או כשיבא לביתו או למלון יניחם ויברך עליהם כדי לקיים מצות עשה דתפילין ויחזור ויקרא ק"ש בלא ברכות בעוד התפילין עליו ולא לשם חובה רק כקורא בתורה. והביאו ל"ח על דברי הרא"ש פ"ק דברכות או ס"ד. הכנה"ג בהגב"י או' מ', עו"ת אות א' וכתב ואני אומר ודאי אם יעבור זמן ק"ש לא ימתין על ציצית ותפילין אבל במשך זמן ימתין עליהם וכדאמרינן כל הקורא ק"ש בלא תפילין וכו' וכ"כ מ"א סי' ס"ו ס"ק י"ב. א"ר בזה הסי' אות ה'. וכן מי שאין לו תפילין מוטב שיתעכב אחר תפלת הצבור ולשאול תפילין מחבירו כדי שיקרא ק"ש ויתפלל בתפילין. מ"א שם. א"ר שם. יד אהרן סי' ס"ו בהגב"י. סו"ב שם אות ו'. וכ"כ לעיל סי' כ"ה אות כ"ח בשם האחרונים יעו"ש:

יב) **שם** אם לא קרא אותה קודם הנץ וכו' ואין לאחר הקריאה לביהכ"נ בשביל הזקנים המאחרים לבא ויצטרכו להתפלל ביחיד כיון שעי"ז יעבור זמן קריאת שמע ואין אומרים לאדם חטא וכו' נוב"י סי' ג'. שע"ת אות א':

יג) **שם** אם לא קרא אותה קודם הנץ וכו' ובספר התיקונים תיקון כ"א קודם ד"ה קם סבא ואמר וכו' איהא כל ח"ח דמנע מינה עונת ק"ש כאלו מנע מינה ברכאן מלעילא יעו"ש. יפה ללב ח"ג:

יד) **סעי'** ג'. מי שהוא אנוס וכו'. וה"ה אם יש בעיר קבורת המת או מילה וכן יום ערבה דמפשי ברחמי יכולין לקרות תיכף שעלה עמוד השחר. כ"מ פ"א דק"ש דין י"ב בשם הר' מנוח. מ"א סק"ג. סו"ב אות ג'. ר"ז אות ו'. ש"ץ דל"ג ע"ד. ח"א כלל כ"א אות ג'. שתילי זיתים אות יו"ד. ועיין עוד מ"ש לקמן בסי' פ"ט סעי' א' בס"ד:

טו) **שם** כגון שהיה משכים לצאת לדרך וכו'. אפי' לדרך רשות. כ"מ שם בשם הר"מ. פת"ע אות ח':

טז) **שם** כגון שהיה משכים לצאת לדרך וכו'. אפי' רגיל טובא שרי כיון דאנוס הוא. ב"ח. א"ר אות ח'. וכ"מ מדברי הר"מ שהביא הכ"מ שם:

טוב) **שם** יכול לקרותה עם ברכותיה וכו'. גם יש לו להתפלל בביתו אחר ק"ש וברכותיה. א"ר אות ו'. מש"ז אות ב', ר"ז אות ו'. ועיין לקמן סי' פ"ט סעי' ח'. ובדברינו לשם בס"ד. ויניח תפילין מעלות השחר ולא יברך עליהם. מש"ז שם. וכשיגיע זמן דהיינו משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות ויכירנו

באר הגולה
ט הריף והרמב"ם שם י שם בגמ' ח' לפי' הריף והרמב"ם שם. כ הרא"ש שם. ל ברכות ח'. מ שם י' נ שם לדעת רב האי

ד ט אם קראה משעלה עמוד השחר אעפ"י שלא היה אנוס יצא בדיעבד: הגה ואם קראה בלא ברכות יחזור לקרותה בזמנה עם הברכות ועיין לקמן סימן ס' (ב"י סימן מ"ו): ה י אם נאנס ולא קרא ק"ש ערבית עד שעלה עמוד השחר כיון שעדיין לא הנץ החמה קורא קריאת שמע ויוצא בה ידי חובת קריאת שמע ערבית כ ואם היה אנוס באותה שעה לצאת לדרך מקום גדודי חיה ולסטים לא יקרא אז ק"ש פעם שנית לצאת בה ידי חובת ק"ש של יום שמאחר שעשה לאותה שעה לילה אי אפשר לחזור ולעשותה יום: ו ל אע"פ שזמנה נמשך עד סוף השעה הג' אם עברה שעה ג' ולא קראה מ קורא אותה בברכותיה כל שעה ד' שהוא שליש היום ואין לו שכר כקורא בזמנה נ ואם עברה שעה ד' ולא

כף החיים

ויכרנו אז יברך עליהם. ועיין סי' ל' סעי' ג' ובדברינו לשם בס"ד. ועוד עיין בסוף סי' י"ח בהגהה לענין ברכת ציצית ובדברינו לשם בס"ד:

יח) שם מהעלה עמוד השחר וכו' אבל קודם שעלה עמוד השחר הדבר ברור דלא יצא. ברכ"י אות ד':

יט) שם וגם שפיר מקרי יוצר אור וכו' מ"ש המ"א סק"ה דאין לומר יוצר אור כ"כ בהשכמה עד שיכיר עכ"פ בין תכלת ללבן יעו"ש. והביאו בא"ם סק"ה כבר הקשה עליו א"ר סק"ז והסכים לדברי מרן ז"ל יעו"ש, וכ"כ סידור בי"ע בדיני זמן ק"ש אות ה'. ועיין פרמ"ג א"א אות ה':

ד) סעי' ד. אם קראה מהעלה עמוד השחר וכו' יצא בדיעבד. בטור סיים והוא שלא יהא רגיל לעשות כן. וכתב ב"י פשוט הוא שכיון שלא התירו כן אלא בדיעבד או בשעת הדחק אין לאדם להיות רגיל לעשות כן. שלא מדוחק עכ"ל. וכתב הב"ח דהקורא בכל יום לא יצא דיעבד וצריך לקרותה פעם שניה כדי שלא יהא רגיל בכך אבל באקראי בעלמא פעם אחת בחדש יצא בדיעבד והכי נקטינן ולא הביאו הש"ע לפי שהוא דבר פשוט עכ"ד והביאו הכנה"ג בהגב"י אות ז'. א"ר אות ח'. ועיין מאמ"ר אות ד'. ומשמע מדברי הפר"ח אות ד' דאם קראה שני ימים מהעלה עמוד השחר זה אחר זה הוי רגיל ותו לא מיקרי דיעבד וצריך לחזור ולקרותה יעו"ש. וכ"כ הברכ"י סוף אות ו' דבתרי זימני רגיל מיקרי יעו"ש:

כא) סעי' ה. אם נאנס ולא קרא ק"ש ערבית עד שעלה עמוד השחר כיון שעדיין לא הנץ החמה קורא ק"ש וכו'. ומשמע שם בגמרא ברכות דף ח' ע"א דגם ברכות של ק"ש יאמר אותם אם הוא קודם הנץ החמה רק ברכת השכיבנו לא יאמר אותה כאשר יעו"ש וכן משמע בהרא"ש פ"ק דברכות סי' ט' וכ"כ להדיא ל"ח שם אות מ"ט בשם המרדכי והגמ"י יעו"ש. אלא מפני שיש פלוגתא בזמן הנץ החמה אימת הוי כמ"ש למעלה אות יו"ד נ"ל דכל שנשאר פחות מרבע עד יציאת גוף השמש על הארץ יקראנה בלא ברכות משום סב"ל. והגם שכתבנו לעיל דעיקר הנץ החמה הוא יציאת השמש על הארץ הוא כדי לצאת כל הדעות דטוב לאחר מלהקדים בספק כאשר יעו"ש לעיל אות ח' ואות יו"ד:

שם ואם היה אנוס וכו' לא יקרא אז וכו'. כתב בי"ד סי' נ"ח משם הרב בעל מנחת כהן דכ"ח ע"ד דהיינו דוקא לקרא שניה מיד לאחר שעלה ע"ה קודם שיגיע זמן ק"ש של שחרית או לקרא שניה אחר שיגיע זמנה קודם הנץ החמה. אבל לקרא אחת של ערבית מיד בעלות ע"ה קודם ק"ש של יום והאחרת אחר שיגיע הזמן לשם ק"ש של יום שזה מותר לכתחלה אעפ"י שקורא שניהם קודם הנץ החמה עכ"ד. והביאו י"א במ"ב בהגב"י אות ב':

כב) סעי' ו. אעפ"י שזמנה נמשך עד סוף השעה הג' אם עברה שעה ג' ולא קראה וכו' אפי' במזיד או בפשיעה. ב"י. ט"ז סק"ד. א"ר אות יו"ד. מש"ז אות ה'. ש"ץ ד"ל ע"ד:

כג) שם קורא אותה בברכותיה כל שעה רביעית וכו' שהוא זמן תפלה כרבי יהודה כדלקמן ריש סי' פ"ט, ב"י. פרישה אות ט' וליכא מאן דפליג ע"ז לומר דמג' ואילך לא יקראנה בברכות, הכנה"ג בהגב"י יעו"ש וכ"כ האחרונים. ועיין לקמן אות כ"ה:

כד) שם קורא אותה בברכותיה כל שעה רביעית וכו'. מי שהיה ניעור כל הלילה ורואה בעצמו שלא יוכל להתפלל כראוי קודם שישן וכבר האיר היום איתא בתקנתה דיברך ברכות השחר וילבש טו"ת ויקרא ק"ש וישן ויקום סמוך לד' שעות היום ואז יתפלל, ואם יש לו מי שיקרא אותו בודאי קודם שיעבור זמן ק"ש אז אין צריך להניח תפילין ולקרות ק"ש בלי ברכותיה, כף החיים להרח"פ ז"ל סי' י"ד אות כ"ך. ועיין קש"ג סי' ו' אות ג' ואות ד' והביאו סידור בי"ע בדיני זמן קריאת שמע אות ח':

כה) שם ואם עברה שעה ד' ולא קראה קורא בלא ברכותיה כל היום. כ"כ הרא"ש פ"ק דברכות סי' יו"ד בשם רב האי גאון וכן פסק הטור. וכ"כ הלבוש, א"ר אות י"א, ס"ב במק"ח אות ה'. נו"ש אות ב', ר"ז אות יו"ד. ח"א כלל כ"א אות ג' ש"ץ שם חס"ל אות ו'. מיהו הרמב"ם ז"ל כתב פ"א מהלכות ק"ש דין י"ג דמברך לפניה ולאחריה כל היום אפי' איחר וקרא אחר שלש שעות יעו"ש. והביאו ב"י, וכן כתב בחדושי דב"ם. והביאו הרד"א בסוף שער הא' והכנה"ג בהגב"י יעו"ש. וכן הסכים הרדב"ז בסי' קכ"ו, וכן הכריע הפר"ח אות ז' והרב ראשון לציון דף ט' יעו"ש, והבי"ד ער"ה סוף אות ג', וכן הסכים המו"ק יעו"ש. ועיין ביפה ללב אות ב' מה שהקשה על המו"ק מספרו שאלת יעב"ץ ח"א סי' מ"ט דשם כתב בענין כזה יש לחוש לסב"ל והב ולא הטעה עדיף וכענין זה הקשה ג"כ על הרדב"ז עצמו מסי' רכ"ט יעו"ש. והרב מהר"ר עמארם בביאורו על הרמב"ם ז"ל בפ"א דק"ש כתב עליו אבל רוב הפוסקים ס"ל עד ארבע דוקא יש לו זמן שהוא זמן תפלה ולא יותר יעו"ש. והביאו יפה ללב שם, והרב מהר"ר אזולאי בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' ל"א כתב דמי שקרא ק"ש וברכותיה אחר שעה רביעית יש לו על מה לסמוך יעו"ש.
והביאו

ולא קראה קורא בלא ברכותיה כל היום: ז אם לא קראה ביום ס"א שיש לה תשלומין בערבית וכן אם לא קרא ק"ש בערבית יש לה תשלומין ביום ויש חולקים:

נט דין ברכה ראשונה ביוצר. ובו ה' סעיפים:

א אבא"י אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך בתקנו להזכיר מדת לילה ביום להוציא מלב האפיקורסים

באר הגולה
גאון ס כל בו בשם רבינו חיים. ע שם:
א ברכות יב.
ב תלמידי ר"י שם.

כף החיים

והביאו סידור בית עובד בדיני זמן ק"ש אות ז'. וכתב וז"ל אבל לכתחלה ודאי דאין לזוז מפסק השו"ע ולהכניס עצמו בספק ברכות לבטלה ומה גם דהברכות אינם מעכבות עכ"ל. והרב מהרי"ח זלה"ה בס' רב פעלים ח"ב סי' י"ב הכריע לברך עד חצות כמו זמן התפלה אלא שבספרו עוד יוסף חי פ' וארא אות י"ז חזר בו ופסק כדברי מרן ז"ל יעו"ש ועיין מש"ל סי' ח"י אות ז' וע"כ נ"ל דיאמר הברכות של ק"ש בלא שם ומלכות כמ"ש בכ"מ דכל ברכה דיש בה מחלוקת בין הפוסקים יאמר אותה בלא שם ומלכות. ואח"כ מי שארעו אונס ונתאחר עד שעה ד' יתפלל כל סדר התפלה מפי' העקידה ואילך עד אחד ושמו אחד רק ברכות של ק"ש יאמר אותם בלא שם ומלכות והוא שעדיין לא הגיע חצות ועיין לקמן ריש סי' פ"ט. ועוד עיין מש"ל סי' נ"ב אות נ"ג:

כו) **שם** קורא בלא ברכותיה כל היום, כדי לקבל עליו עול מלכות שמים, ר"ז אות יו"ד:

כז) **סעי'** ז' אם לא קראה ביום יש אומרים שיש לה תשלומין בערבית וכו' וי"ש חולקים. נראה דהך ס"ל לדינא למרן ז"ל לפום מאי דכיילו לן דכי נקיט לה בלשון יש אומרים וי"א דעתו לפסוק כסברא אחרונה והכי משמע קצת ממ"ש לקמן סי' ק"ח סעיף ה' ולא התפלל ערבית וכו' לאחר שאמר יוצר וי"ח ברכות יאמר אשרי ואח"כ יתפלל י"ח ולא הזכיר ק"ש, ברכ"י אות ו'. וכן נראה שהוא דעת הלבוש שהכא הביא סברת י"א וי"ש חולקין ולקמן סי' ק"ח סעי' ב' לא כתב כ"א סברת יש חולקין שכתב וז"ל טעה ולא התפלל ערבית וכו' מתפלל למחר יוצר וי"ח ברכות ואח"כ יתחיל אשרי להפסיק בין תפלה לתפלה אבל ק"ש וברכותיה לא יחזור ויקרא לתשלומי ערבית רק יתחיל באשרי כמו בתפלת מנחה שאין שם ק"ש שמתחילין באשרי וכו' עכ"ל משמע שהוא מסכים לסברת יש חולקים. ומה שהכריע הפר"ח כסברא הראשונה כבר כתב עליו הברכ"י שם ובס' חרפ"ז דאין ראיותיו מכריעות יעו"ש. וכ"כ המחב"ר אות ד' וז"ל אע"ג דדעת הרב נחלת צבי והא"ר כהפר"ח לדינא נקטינן כדעת מרן והרב הלבוש וכ"מ שהוא דעת המאירי וכן מוכח מסתמיות הפוסקים דכולהו נקטי דינא דתשלומין בתפלה ולא בק"ש וכו' ואם כן לא יאמר אפי' ק"ש כאשר יראה המדקדק בדבריהם ישר הולך והכרעה זו של האחרונים לומר ק"ש בלא ברכות לא נמצאת סברא זו בכלבו ובא"ח שמשם הביא עיקר הדין בבית יוסף וכו' עכ"ל יעו"ש וכן דעת ר"ז אות י"א. ח"א כלל כ"ז אות ז'. ש"ץ דקי"ט ע"ב וע"ג. סידור בי"ע בדיני תפלת תשלומין והיא אחר תפלת ערבית אות כ"א. ועיין מש"ל סי' י"ג אות ז':

א) **סעי'** א'. בא"י אלהינו מלך העולם יוצר אור וכו'. היינו טעמא שמברכין בכל יום על אור השמש משא"כ בנר שאין מברכין אלא במ"ש לפי שאור השמש מתחדש בכל יום, וכ"כ התוספות בפרק מקום שנהגו, פר"ח אות א'. ש"ץ ד"ן ע"ג:

ב) **שם** יוצר אור וכו' כשמתחיל ברכה זו תמשמש בתפלה של יד אשר היא בעולם הבריאה בסוד המעשה כנגד תפלת יוצר שהוא בבריאה בסוד הדיבור, שער הכוו' בדרוש יוצר וק"ש דף י"ח ע"ד ובנוסח התפלה דף כ"א ע"ב וכב"ד לעיל בסי' מ"ח יעו"ש ועוד עיין מש"ל סי' כ"ה אות כ"ז ואות ל"ב ובסי' מ"ח אות א' ד"ה ועוד דע הקדמה וכו' יעו"ש והשמש בתפילין ש"י בברכת יוצר אור יש למשמש כשהוא אומר תיבת ובורא של ובורא חושך שהוא רומז אל עולם הבריאה כמ"ש בשער הכוו' שם ד"ה ע"א יעו"ש. אבל בתפלה של ראש לא ימשמש עתה בתחלת ברכת יוצר אור אלא כשיגיע בתפלת י"ח אז ימשמש בו בתש"ר כי שניהם באצילות התפילין ש"י בבחי' המעשה והתפלה בבחי' הדיבור כמבואר בשער הכוו' דרוש א' ודרוש ג' דתפלת השחר ודרוש א' דעמידה ובדברינו הנז"ל יעו"ש, וכן ראיתי כתוב משם מהרש"ו ז"ל בכ"י בגליון ס' פע"ח על שער הק"ש פ"א על מ"ש הרב ז"ל שם בתחילת עליית עולם הבריאה שהוא יוצר אור צריך לאחוז בתפילין ולמשמש בתש"י וכו' כתוב וז"ל, א"ש כי ביוצר ותש"י שניהם הם בעולם הבריאה וכו' כמבואר אצלינו לכן ימשמש ביוצר אור בתש"י דוקא ולא בתש"ר עד תחלת העמידה וכן השמיט הרב ז"ל ובורא חושך למשמש בתש"ר עכ"ל בכ"י. וכ"כ ש"ץ ד"ן ע"ב ודק"ח ע"ד בשם הרב ז"ל שקודם שיתחיל יוצר אור ימשמש בתש"י וקודם שיתחיל להתפלל ימשמש בתש"ר יעו"ש, וכ"כ החס"ל אות א' וז"ל כשאומר יוצר אור ימשמש בתש"י ולא ימשמש בתש"ר אלא קודם תפלת י"ח דלאו כלו"ל ע"פ הסוד וכן נוהגים פה עיה"ק ירושת"ו בקהל חסידים במדרש בית אל עכ"ל, וכ"כ כף החיים סי' י"ד אות ב', בן א"ח פ' שמות וס' בשלח אות א' ודלא כמ"ש מ"ח בתפלת הבריאה פ"א אות ז' ואות ח' והביאו יד אהרן בהגה"ט ובא"כ"ם סק"א דכשאומר יוצר אור ימשמש בתש"י וכשאומר ובורא חושך ימשמש בתש"ר יעו"ש אלא דלא ימשמש בתפילין של ראש עד שאומר תפלת י"ח כנז"ל ויש למשמש אחר שאומר פסוק אדני שפתי וכו' וקודם שיתחיל בתפלה שהוא מקים התחלת עולם האצילות כמבואר בשער הכוו' דרוש א' דעמידה דכ"ח ע"ד יעו"ש:

ג) **שם** יוצר אור. הנה מצינו בברכת יוצר אור ובתפלת י"ח ובבהמ"ז יש כל אב"ג חוץ מן ף' לומר לך שכל המכוין באלו הג' אין שטן ואין פגע רע ולא שום מקטרג אף שלף קלף וכו' שולט בתפלתו ולא גם בסעודתו, טמ"ז. ש"ץ ד"ן ע"ב:

ד) **שם** יוצר אור. צריך להפסיק בין יוצר ובין אור כי היכי דלא ישתמע יוצרור. עב"ז שם. ש"ץ שם. וכ"כ האחרונים. ועיין בדברינו לעיל סי' מ"ח אות א' מ"ש בשם שער הכוו' קצת דקדוקים השייכים לברכה זו יעו"ש:

לבדו

באר הגולה

האפיקורסים שאומרים שמי שברא אור לא ברא חושך: ב גאם טעה ואמר אשר בדברו מעריב ערבים ונזכר מיד ואמר יוצר אור וגם סיים יוצר המאורות יצא אבל אם אמר בדברו מעריב ערבים ולא אמר יוצר אור או לא סיים יוצר המאורות לא יצא ואם אמר יוצר אור ובורא חושך אשר בדברו מעריב ערבים וגם סיים מעריב ערבים לא יצא: הגה וה"ה אם לא אמר תחלה רק יוצר אור אם סיים מעריב ערבים לא יצא (דברי עצמו לפרש כן הטור והרא"ש): אבל אם סיים יוצר המאורות כיון

ג שם לפי' הרא"ש

כף החיים

ה) **לבדן** מאד. כשאומר מאד יכוין חבור יאהדונהי כי אד גי' א' כמנין שם הנז'. שער הכוו' בדרוש כוונת יוצר דיום ע"א. ש"ץ ד"ן ע"ד. כף החיים סי' י"ד אות ד':

ו) **פנות** צבאות קדושים. כלומר הרי צבאיו שנקראו קדושים. ופירוש פנות הרים מלשון גשו הלום כל פנות העם. הרד"א. והביאו ש"ץ שם. ומה שתקנו לומר אלפא ביתא ביוצר של חול ושל שבת להודיע כי לא נתקיימו שמים וארץ ותולדותיהם אלא בשביל התורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. והתורה כלה יוצאת מאותיות מאלפא ביתא כ"ב אותיות וזה שאמר הכתוב נגילה ונשמחה בך ואומר במדרש חזיה בך בכ"ב אותיות שכתבת בהן את התורה והפוך כ"ב ויהיה בך. הרד"א שם. ש"ץ שם. ועיין זוהר פ' ויקהל דף ר"ה ע"ב מ"ש בזה יעו"ש:

ז) **יוצר** משרתים ואשר משרתיו ר"ת מו"ם והוא שם אחד משמות ע"ב דויסע ויבא ויט והוא אחרון שבכולם והוא בגי' פ"ו אלהים ולכן צ"ל ואשר משרתיו בוא"ו ולא שלא כאותם הטועים לומר אשר משרתיו בלא ו'. שער הכוו' שם. ש"ץ שם. עמ"ז. וכתב שם הטמ"ז דאין לומר ומלך עולם רק בלא ו' מלך עולם יעו"ש אבל הרד"א ז"ל העתיק עם ו' וכתב אלהים חיים ומלך עולם יעו"ש. והביאו ש"ץ דל"א ע"א. קש"ג סי' יו"ד אות ו' שע"ת אות א'. חס"ל אות ג'. כף החיים שם אות ז':

ח) **אהובים** ברורים גבורים ר"ת אב"ג והוא שם אחד מן שם של מ"ב. עושים באימה ר"ת ע"ב. וכל המכוין בשמות הללו אינו ניזוק כל אותו היום. עמ"ז ש"ץ דל"א ע"ב. חס"ל אות ד':

ט) **רצון** קוניהם כצ"ל מהר"א די בוטון ז"ל בתשו' כ"י סי' א'. כנה"ג בהגה"ט, ש"ץ שם. ודף רל"ב ע"ד. קש"ג סי' יו"ד אות ז' שע"ת אות א'. פתה"ד אות ב'. חס"ל אות ג'. בן א"ח פ' שמות אות ג':

י) **בקדושה** ובטהרה. צ"ל הקו"ף בקמץ וה"ה בקמץ חטף כמו בדמי טהרה וכמו ומשמרת הטהרה דנחמיה. ש"ץ שם. וכן בנקלה יזהר לומר כן. כף החיים שם אות ה':

יא) **משבחין** מפארין ומקדישין כתב מ"א סק"ב בשם מהרי"ו סי' ל"ד כולם במ"ם ולא בנו"ן אבל הטמ"ז כתב יש גורסין הכל בנו"ן ועולים למספר שש פעמים ן' בגי' ש' כמנין השם של מצפ"ך גם בגי' ברחמים ויש גורסין הכל בת"ה ואותם שאומרים במ"ם צריכין להפסיק בין ממליכים ובין את שם האל המלך. והביאו ש"ץ שם. ועיין מחה"ש סק"ב. והחס"ל גם כתב דצ"ל ומברכין ומשבחין וכו' כולם בוי"ו בריש תיבה. ונון בסוף תיבה. וכן הסכים בן א"ח זלה"ה שם. ועיין יפה ללב אות ה':

יב) **בעל** מלחמות פועל גבורות צריך להדגיש העין היטיב שלא יהא כקורא בל ח"ו. גם ידגיש הלמ"ד היטיב שלא יהא כקורא בער ח"ו. גם בכל תיבה לפני ה' ידגיש הפ"א היטב שלא יהא כקורא לבני ה'. גם בתיבת קוה אל ה' ידגיש הוי"ו היטב שלא יהא כקורא קבה בבית רפויה ח"ו. גם תיבת מהרה ידגיש הה"א שלא יהא כקורא באלף. שכן בפסוק ישא ברכה מאת ה' ירחיב קריאת האלף היטב שלא יובן ח"ו מת. ש"ץ דל"ב ע"א. חס"ל שם. כף החיים סי' י"ד אות יו"ד. בן א"ח שם. ולא יאמר למען לא נבוש אלא יאמר ולא נבוש ולא נכלם. בן א"ח שם בשם האחרונים וכן היא הגירסא בסידור בי"ע ובסי' הרש"ש ז"ל. וכתב שם החס"ל דראוי לכל ירא ה' החפץ לעבוד את בוראו עבודה שלימה עבודה תמה לרשום בסידורו הנוסחאות הראויות עד שיהיו שגורות בפיו ולא יחטיא ויועיל ג"כ לבניו או לאחר שמא שיקחו סידורו ויתלמדו:

יג) **שם** ובורא חושך וכו' ואעפ"י שאינו בזה הלשון לשון בריאה שהרי החושך אינו אלא בהעדר האור עכ"ז אומרים כן דלישנא דקרא הוא. וי"א כי לפיכך נופל בו לשון בריאה לפי שע"י התגלגל גלגל השמש למטה לארץ בא החושך. ש"ץ ד"ן ע"ב בשם הכלבו:

יד) **שם** יוצר אור ובורא חושך וכו'. אם סומא חייב בברכה זו ומוציא אחרים י"ת כתוב בש"ע סוף סי' ס"ט ועיין בדברינו לשם בס"ד:

טו) **סעי'** ב'. אם טעה ואמר אשר בדברו מעריב ערבים וכו' ודע דהע"ג דהאחרונים ז"ל כל אחד לדרכו פנה לפרש דברי הגמרא והטור עיין ד"מ אות א' וב"ח ופרישה אות ג' מ"מ לענין הלכה הם מסכימים כדברי מרן ז"ל יעו"ש וכן פסק הלבוש וכ"כ הט"ז סק"א. מש"ז אות א'. מאמ"ר אות ד'. ועיי"ש במאמ"ר אות ג' שהאריך בזה ודחה דברי הפר"ח וכתב מ"ש הפר"ח דיצא לדברי כל הפוסקים לא יצא ובמ"ש דלא יצא לדברי כולם יצא יעו"ש. ר"ז אות א'. סידור בי"ע בדיני ברכות ק"ש אות ג':

טז) **שם** ונזכר מיד ואמר יוצר אור וכו'. הנה מרן ז"ל בב"י לא גילה דעתו אם זה המיד הוא דוקא בתוך כדי דיבור אבל אם נתאחר יותר צריך לחזור הברכה או לאו דוקא וכל שנזכר קודם שסיים הברכה ואמר יוצר אור וכו' מיד קרי ליה. אמנם הב"ח פי' דבעינן דוקא תוך כדי דיבור אבל אם נתאחר יותר לא יצא יעו"ש. וכ"כ א"ר אות ב'. אבל המאמ"ר אות ד' כתב וז"ל דמדברי מרן ז"ל בב"י מבואר דאע"פ דבעינן שיזכיר יוצר אור בפתיחה מ"מ לא בעינן שיזכירם מיד תוך כדי דיבור אחר שטעה והתחיל אשר בדברו מעריב ערבים אלא אפי' אחר כדי דיבור וכגון שאמר אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים בתבונה

כיון שפתח יוצר אור יצא אף על פי שהפסיק במעריב ערבים: ג ד י"א שהקדושה שביוצר יחיד אומרה לפי שאינה אלא סיפור הוי"א שיחיד מדלגה ואינה נאמרת אלא בציבור ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה: הגה ופשט המנהג כסברא ראשונה ויחיד אומר אותה ובשעונין קדושה זאת אומרים אותה בקול רם: (הגהת מיימוני בנוסח התפלות):

ברכת

באר הגולה

ד תלמידי רבינו יונה בשם רבני צרפת וקצת הגאונים ורבנו ר"י והרא"ש ותשובת הרמב"ם והרא"ש שבנו העיד על אביו שחזר בו הלכה למעשה ה הרמב"ם פ"ז מהל' תפלה והרשב"א ורבי' יונה והמנהיג והרב נטורנאי ורבי אליעזר מוורמייזא ורבי ברוך והזוהר ו הרשב"א ותרומת

כף החיים

בתבונה משנה עתים מחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים וכו' בורא יומם ולילה ונזכר אז והתחיל יוצר אור ובורא חושך וכו' וחתם בא"י יוצר המאורות יצא עכ"ל ועיי"ש שכתב עוד דכן הוא ג"כ משמעות דברי הש"ע ודלא כהב"ח יעו"ש. והביאו הש"ץ ד"ן ע"א. גם מ"ש שם הב"ח דילא לנו דין חדש דאם אמר בשחרית בא"י אמ"ה אשר בדברו מעריב ולא נזכר מיד אלא לאחר כדי דיבור אמר יוצר אור ובורא חושך וכו' אם סיים בא"י אמ"ה יוצר המאורות יצא עיי"ש המאמ"ר שם דחה דבריו יעו"ש. וא"כ מי שטעה בשחרית ואמר מעריב ערבים אפי' לא נזכר תכ"ד כל שלא סיים הברכה יאמר יוצר אור וכו' בא"י יוצר המאורות ולא יחזור לראש הברכה. וגם לא יאמר בא"י אמ"ה יוצר המאורות משום הנ"ל:

טו) **שם** ונזכר מיד ואמר יוצר א"ר וכו'. ואם לא נזכר עד שגמר אהבה רבה לא יפסיק אלא יאמר יוצר אור אחר י"ח דסדר ברכות אינו מעכב כמ"ש סי' ס'. מ"א סק"א. וכן כתב בעל משפט צדק ח"ב סי' ס"ב. והביאו כנה"ג בהגה"ט. קש"ג סי' יו"ד אות ד' ש"ץ דף ז' ע"א. ר"ז אות א'. סידור בי"ע בדיני ק"ש אות ד'. אמנם הא"ר אות ב' כתב על דברי המ"א הנז' דלא נהירא דלכתחילה ודאי נתקן יוצר אור קודם ק"ש לכ"ע אלא יפסיק ויאמר יוצר אור (אחר) (כצ"ל להגיה בדבריו) אהבה רבה כדאיתא בסי' ס' עכ"ד. ונ"ל לי הטעם כדי שלא לערבב הסדר שידוע שברכות קריאת שמע הם בבחי' עולם הבריאה ותפלה י"ח היא בבחי' עולם האצילות ואיך יאמר מה ששייך לתיקון בחי' עולם הבריאה אחר שתיקן בחי' עולם האצילות ודו"ק:

חי) **שם** הגה. וה"ה אם לא אמר התחלה רק יוצר וכו'. מרן ז"ל נמי מודה לדין זה כמ"ש המאמ"ר אות ה' יעו"ש. וכן פסקו האחרונים:

יט) **שם** אבל אם סיים יוצר המאורות כיון שפתח יוצר אור יצא וכו'. ואם סיים יוצר המאורות אשר בדברו מעריב ערבים או איפכא אשר בדברו מעריב ערבים יוצר המאורות לא יצא משום דהכל הולך אחר החיתום והחתימה צריכה שתהיה כולה כתיקונה בשחרית צריך שיסיים בא"י יוצר המאורות בלחוד ובערבית בא"י המעריב ערבים בלחוד. ב"ח. מש"ז אות א'. וי"א דיצא פת"ע אות ב' בשם הרי"ו. ועיין לקמן סי' ר"ט סעי' ב':

כ) **סעי'** ג'. י"א שהקדושה שביוצר וכו'. כתב הרמ"ע סי' ק"ך בקדושה זו אם היה יושב ועמד הרי זה טועה אבל אם היה עומד וישב ניכר שאינו חכם והביאו כנה"ג בהגה"ט ועו"ת. א"ר אות ה'. אבל בזוה"ק פ' תרומה סוף דקל"ב ע"ב כתב דקדושה זו צ"ל דוקא מיושב ולא מעומד יעו"ש. וכ"כ בספר הקנה והביאו מ"א סק"ב א"ר אות ג'. וכ"כ בשער הכוונות בדרוש ב' דחזרת העמידה דל"ח ע"ד. פע"ח שער חזרת העמידה פ"ד. סי"ב או' א'. קש"ג סי' יו"ד או' יו"ד ש"ץ דל"ח ע"ג. סידור בי"ע או' א'. חס"ל אות ב' בן א"ח ז"ל פ' שמות אות ב'. וה"ה קדושה ובא לציון צ"ל מיושב ולא מעומד כ"מ מדברי שער הכוונות דרוש ד' דחזרת העמידה. וכן הוא בהדיא בפע"ח שער קריאת ס"ת פ"ה ודלא כדמשמע בא"ר שם אות ה' והביאו פרמ"ג א"א אות ב':

כא) **שם** וי"א שיחיד מדלגה ואינה נאמרת אלא בצבור וכו'. וכל היכא דאיכא עשרה אע"ג דאין כולם עונים כאחד אלא היה ג' או ד' שעדין לא הגיעו לומר קדושה עם הש"ץ אפ"ה בדיעבד מצטרפין דחשיב נאמרת בציבור כמש"ל סי' נ"ה אות מ"ח לענין קדיש וברכו יעו"ש וה"ה לענין קדושה יוצר ובא לציון דדינהם שוין לקדיש וברכו כמ"ש בש"ע סי' נ"ה סעי' א'. רק בקדושת חזרת העמידה צריך דוקא עשרה עונים כאחד כדי שיהיו השעה מכוונים לברכות הש"ץ וכמש"ל סי' נ"ה אות מ"ח יעו"ש. ועיין לקמן אות כ"ג. ומ"ש הפר"ח אות ג' דכשיחיד מתפלל לבדו בבית שאיחר לבא כיון דאיכא ציבור אומרים אפילו בלחש וזה מוסכם לכ"ע עכ"ד כבר הקשה על דבריו המאמ"ר אות ו' וכתב דמדברי כל הפוסקים משמע דלי"א הסוברים דאין יחיד אומר אותה קדושה ס"ל דקדושה זו היא כדין כל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו וכו' וכי היכי דאין לו לאדם שאיחר לבא לבית הכנסת לומר קדיש וברכו וכו' מפני שיהיו הם ציבור ה"נ קדושת יוצר ויעו"ש שכתב שכן הוא משמעות לשון מרן ז"ל בש"ע יעו"ש. והכ"ד ש"ץ דל"ח ע"ג:

כב) **שם** ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים וכו'. וטוב ונכון דאפילו כשאומרה עם הש"ץ יאמר אותה בניגון וטעמים כקורא בתורה כדי שיהא מורגל בכך ולא יעבור עליו כשמתפלל ביחיד או אפילו אם מתפלל עם הציבור פעמים שמתעכב ואינו משיג לאומרה עם הש"ץ וזו ההרגל מועיל לו לצאת ידי המחמירין ועוד שהרי האר"י ז"ל כל הפסוקים המסודרים בנוסח התפלה היה אומרם כפי ניגון והטעם הכתובים בתורה כמש"ל סי' מ"ח אות א' ד"ה רבון העולמים ובסי' מ"ט אות ט' יעו"ש:

כג) **שם** ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון ובטעמים וכו'. וה"ה קדושה ובא לציון שבלשון הקודש צריך ליזהר לאומרה בניגון ובטעמים וכו' ב"י בשם ספר הפרדס והס"ד סי' א':

כד) **שם** הגה. וכבר פשט המנהג כסברא הראשונה ויחיד אומר אותה. מיהו איש ירא וחרד לדבר ה' לא ישגיח למנהג אלא לחוש לו לדברי האוסרים כי רבים הם כמצויין בבאה"ג אות ה' ויזהר לאומרה בניגון וטעמים כקורא בתורה וכמ"ש מרן ז"ל:

כה) **שם** בהגה. ובשעונין קדושה זאת וכו'. יש כשעונין קדושה זאת וקדושה ובא לציון מנשקין התפילין ואינו נכון כי צריך לענות הקדושה בכוונה גדולה באימה וביראה

ד זברכת יוצר וערבית אומר עם השליח צבור בנחת: הגה וממהר לסיים קודם שיסיים הש"ץ ויענה אמן אחר ש"צ (הגהות מיימוני פ"א מהלכות ברכות, רוקח סימן ר"ח) ומיהו אם לא אמרה רק שמעה מש"צ יצא דברכות אלו הש"ץ מוציא היחיד אע"פ שהוא בקי מיהו אין הש"ץ מוציא היחיד בפחות מי' (הר"י פי' מי שמתו) ח ולא יענה אמן אחר סיום הבוחר בעמו ישראל באהבה משום דהוי הפסק (ועיין לקמן סי' ס"א): ה ט אם טעה בברכות יוצר בענין שצריך לעמוד אחר תחתיו

באר הגולה
הטור סי' ח' ובס' הפרדס שכן נהגו. ז תשובת הרא"ש כלל ד' סימן י"ט. ח כפי' יונה בשם ר"מ והמ"ה והמב"ן. ט ירושלמי פ' וכפי' יונה והרא"ש

כף החיים

ובירא"ה ואם הוא מנשק בשעה שאומר הקדושה לא יוכל לענות אותה בשלימות כי א"א לעשות זה אם לא יסיח דעתו מעט מן הכוונה. ועוד אין זה דרך כבוד לפני המלך גדול ונורא בשעה שהוא מקדשו עושה דבר אחר ואפילו הוא עושה בשביל חיבוב מצוה אין זה דרך כבוד לפני המלך. וגם האר"י ז"ל לא זכר זה שצריך לנשק התפילין בשעה שאומרים קדושה ושב ואל תעשה עדיף:

כו) **סעי'** ד'. ברכת יוצר וערבית אומר עם הש"ץ בנחת. הגהה. וממהר לסיים קודם שיסיים הש"ץ. ויענה אמן אחר הש"ץ. זהו דעת מור"ם ז"ל דפסק כדעת הרא"ש אבל דעת מרן ז"ל אין לענות אמן על שום ברכה מברכות ק"ש דכתב בב"י וז"ל מ"מ לא נהגו העולם כדברי הרא"ש ואינם עונים אמן כלל אחר שום ברכה מברכות ק"ש אלא אומרים עם ש"ץ מלה במלה כל הברכה וחתימתה ושוב אין להם לענות אמן דא"כ ה"ל עונה אמן אחר ברכותיו. וכ"כ מהרי"ק בשורש מ"ב שהוא לא היה נוהג כמנהג הרא"ש בזה עכ"ל. ופי' דבריו הוא דלא נהגו העולם לענות אמן כלל אחר שום ברכה מברכות ק"ש לא אחר יוצר המאורות ולא אחר באהבה משום הפסק דכיון שאומר הברכות של ק"ש אין לו להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו וכמ"ש ב"י בשם הר' יונה אלא דלכתחלה אומרים עם הש"ץ מלה במלה וכו' כדי לצאת גם לדעת הרא"ש דודאי גם להרא"ש אם סיים עם הש"ץ אין לו לענות אמן משום דהוי עונה אמן אחר ברכותיו והניח בפרק ג' שאכלו הרי זה מגונה כמ"ש ב"י. ומ"ש ב"י אח"כ בשם הרמ"ה שאם אירע שסיים קודם ש"ץ עונה אחריו אמן הוא לדעת הרא"ש אלא רק שמביא ממנו ראיה שא"ל למהר לסיים קודם ש"ץ ויפה עושים העולם כדי לצאת לכתחלה יעו"ש ודו"ק ועיין בעי"ח אות ה'. ועו"ה סי' ס"א אות ב' וכ"כ מע"י אות א' דלסברת מרן ז"ל לא הותר לענות אמן כלל בין בברכה א' ובין בברכה ב' יעו"ש. וכ"כ ברכ"י סי' ס"א אות ב'. ש"ץ דפ"ו ע"ג. וכ"כ א"א אות א' בשם מהריק"ש. סידור בי"ע אות ג'. יפה ללב אות ד'. ועיין לקמן אות כ"ח ועוד עיין לקמן סי' ס"ו סעיף ג'. ובדברינו לשם אות כ"ג בס"ד:

כז) **שם** בהגהה. מיהו אין הש"ץ מוציא היחיד פחות מעשרה. ואפי' לאינו בקי אין ש"ץ מוציא בפחות מעשרה. מ"א ומחה"ש סק"ה. ר"ז אות ד'. שתילי זיתים אות ט"ו. ודוקא בק"ש ותפלה אבל בשאר ברכות לכ"ע שאינו בקי לא בעינן עשרה. מ"א שם. ואם הוא בקי ורוצה לצאת בברכת חבירו בשאר הברכות עיין בדברינו לעיל סי' מ"ו אות כ"ט שהבאנו פלוגתא בזה ועכ"כ יש להחמיר ואין לצאת בברכת חבירו אלא מי שאינו בקי:

כח) **שם** ולא יענה אמן אחר סיום הבוחר בעמו ישראל באהבה וכו'. והוא הדין אחר יוצר המאורות ולא כמו שנוהגים הרבה לענות אחר יוצר המאורות ולא אחר עמו ישראל. ברכ"י סי' ס"א אות ב' ועיין מש"ל אות כ"ו:

כט) **סעי'** ה'. אם טעה בברכת יוצר בענין שצריך לעמוד אחר תחתיו וכו' עיין בסי' קכ"ו סעי' א' וסעי' ב':

ל) **שם** אין השני צריך להתחיל וכו' משמע דאם רצה להתחיל מראש רשאי. ב"י. אבל הד"מ באות ז' כתב דאינו רשאי כיון שהאחרונים פסקו כהירושלמי א"כ אם יתחיל מראש הוי ברכה לבטלה. מ"א סק"ו. וכגון שהשני התחיל לומר ברכת יוצר עד מקום שטעה הראשון ולפיכך מתחיל להיות ש"ץ ממקום שטעה הראשון אבל אם עדיין לא התחיל השני לומר ברכת יוצר אור או עדיין לא הגיע למקום שטעה הראשון זה צריך להתחיל מראש או ממקום אשר הוא שם והוא פשוט:

לא) **שם** הגהה. דהיינו שמתחיל מקדושה וכו' דהיינו באופנים אם טעה באופנים. ואם טעה משם ואילך מתחיל בלאל ברוך וכו' ואעפ"י שבשאר ברכות שטועים בה צריך השני להתחיל מראש הברכה שטעה הראשון כמ"ש לקמן סי' קכ"ו סעי' ב' שאני הכא שהקדושה חשיבא כסוף הברכה. וכן אם טעה או אשתתק באופנים. וכן אם טעה אחר לאל ברוך הוי פסוק ברוך כבוד ה' ממקומו כסוף ברכה שהוא שייך לפסוק של קדושה ומתחיל מלאל ברוך. לבוש. פרישה אות ח'. מ"א סק"ז. א"ר אות ה'. פרמ"ג א"א אות ז' ר"ז אות ה':

לב) **מי** שהיה מברך ברכות ק"ש ומצא עצמו בהגדול והגבור ונסתפק לו אי קאי בנוסח קדשך הגדול הגבור והנורא בשחרית שבאהבת עולם או בהגבור והנורא קדוש הוא שבברכת יוצר אור יחזור לברכה ראשונה. פרי הארץ סי' ג'. אבל בס' גור"ח חא"ח סי' י"א כתב שאינו חוזר לברכה א' ומהיות טוב שיחזור לברכה ב' דספק ברכות להקל יעו"ש. וכן הסכים יד אהרן סי' ס' בהגה"ט. ש"ץ דל"א ע"ג. וכן הסכים מהרא"א בכ"ר דוד בתשו' כ"י. שו"ת קרית חנה דוד סי' א'. קש"ג סי' יו"ד אות ה'. סידור בי"ע אות ב'. חס"ל סי' ס' אות כ'. בן א"ח פ' שמות אות ד'. ועיין פתה"ד סי' ס' אות ג' ומ"ש הזכ"ל ח"ג באות הק' אות קל"ב:

א) **סעי'** א'. ברכה שניה אהבת עולם בין בשחרית בין בערבית. ב"י בשם הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכתב שכן מנהג בני ספרד. וכ"כ הרב ז"ל בשער הכוונות דרוש כוונת יוצר דיום ע"א וז"ל אין ראוי לומר אהבה רבה לפי שאהבה רבה היא בחסד שבעולם האצילות ועתה אנחנו בהיכלות הבריאה ולכן צ"ל אהבת עולם שהיא אהבה זוטא של המלכות שנקראת עולם אשר היא עדיין למטה בעולם הבריאה

תחתיו אם טעה מקדושה ואילך אין השני צריך להתחיל אלא ממקום שפסק: הגה דהיינו שמתחיל מקדושה ואילך ואם טעה קודם קדושה צריך להתחיל בראש (הר״י והרא״ש פרק אין עומדין והגהות מיימוני פ״י מהלכות תפלה וטור):

ס דין ברכות לקריאת שמע ואם צריכים כוונה. ובו ה׳ סעיפים:

א אברכה שנייה אהבת עולם (הגה וי״א אהבה רבה וכן נוהגין בכל אשכנז) בואינה פותחת בברוך מפני שהיא סמוכה לברכת יוצר אור ואם היא פוטרת ברכת התורה ע״ל סי׳ מ״ז: ב גקרא ק״ש בלא ברכה יצא י״ח ק״ש דוחוזר וקורא הברכות בלא ק״ש ונ״ל שטוב לחזור ולקרות ק״ש עם הברכות

באר הגולה
א ברכות י״א כרבנן הרי״ף.
ב טור.
ג שם י״ג ובירוש׳
ד׳ ד רב האי
והרשב״א מההיא
דברכות ד׳ י״ג

כף החיים

הבריאה, והנה נתבאר כי אהבת עולם הוא סוד היכל אהבה שהוא בחסד שבבריאה עכ״ל. וכ״כ בפע״ח שער הק״ש פ״ג ואין חילוק בין שבת ויוה״כ לשאר ימות השנה כי כולם הם בהיכלות דבריאה כמבואר בע״ח שער מ״ו פ״ד וידוע ליח״ן ודלא כמ״ש הש״ץ דל״ב ע״א ושע״ת יעו״ש ודו״ק. וכן מנהג חסידי בית אל יכב״ץ שבתוך עיר קדשינו ירושת״ו שאין אומרים רק אהבת עולם בין בחול בין בשבת בין ביוה״כ. וכן עמא דבר:

ב) **שם** ברכה שניה אהבת עולם. עיין מש״ל סי׳ מ״ח אות א׳ ד״ה אהבת עולם וכו׳ וסי׳ כ״ד אות ח׳ מה ששייך לברכה זו משם שער הכונות יעו״ש. ומ״ש בפע״ח שער הק״ש פ״ג דצ״ל להודות לך וליחדך ולאהבה את שמך וכו׳ עיין להש״ץ דל״ב ע״ב שכתב שמצא בס׳ כ״י למוהרח״ו ז״ל דצ״ל ליראה ולאהבה יעו״ש. ומ״ש היפה ללב ז״ל דהיה ראוי להקדים אהבה ליראה וכו׳ דהרי אהבה נגד היו״ד שבשם ויראה נגד ה״א אחרונה שבשם וכו׳ יעו״ש. עיין בשער הכונות דרוש ע״א שכתב דהיראה נגד היו״ד שבשם והאהבה נגד ה״א ראשונה שבשם יעו״ש ועוד עיין בשער מאמרי רשב״י פי׳ נשא דף ל״ח ע״ג בהגד״מ וע״ח שער ל״ח ריש פ״ג ולקמן אות י״א ודו״ק:

ג) **וכשאומר** ולקיים את כל דברי ת״ת באהבה יכוין בכלל מצות מחזיק ידי לומדי תורה כיון שאמרו בירושלמי בסוטה פ׳ א״כ ובמ״ר ס׳ קדושים פכ״ה למד ולימד ושמר ועשה והיה סיפק בידו להחזיק ולא החזיק הרי״ז בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת יעו״ש. וא״כ אחר שהרי אנחנו מתפללים ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי אם יש בידו להחזיק ולא החזיק הרי״ז בכלל ארור אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת א״כ צריך להתפלל ולקיים את כל דברי ת״ת באהבה, רו״ח אות ג׳ והאר עינינו בתורתך יכוין שיאיר ה׳ את עיניו בסודות התורה כמ״ש הרב החסיד מהר״י יעב״ץ ז״ל והב״ד הרב ר״ח בהקדמתו ד״ד ע״ב יעו״ש והביאו רו״ח אות ד׳:

ולא נבוש ולא נכלם כנ״ל ולא כמ״ש בסידורים למען לא נבוש. וישפוך נפשו באמירת תיבות אלו על זרעו שלא יגרמו לו בושה וכלימה בעוה״ז ובעוה״ב ח״ו:

גם באומרו ולא נבוש ולא נכלם יכוין לבקש שיזכה לחכמת הקבלה וסתרי תורה ושיזכה להשלים תיקון נר״ן. חס״ל אות ג׳:

ד) **שם** ברכה שניה אהבת עולם. בברכה זו יזכור ג׳ זכירות שהם מצות עשה ואחד בפ׳ ציצית ואלו הם באמרו וקרבתנו מלכנו יכוין לזכור מעמד הר סיני, לשמך הגדול זכירת שימחה עמלק. באהבה להודות לך זכירת מעשה מרים שהפה נברא להודות לה׳ וליחדו ולא לספר בו לשה״ר ח״ו. ובפ׳ ציצית כשיאמר אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים יזכור יציאת מצרים. שער הכוונות בדרוש כוונת יוצר די״ט ע״ב. פרע״ח שער הק״ש פ״ג. מ״א סק״ב. י״א בהגה״ט. א״ר אות א׳. ר״ז אות ד׳. קש״ג סי׳ יו״ד אות י״ד. חס״ל אות ו׳. בן א״ח פ׳ שמות אות ה׳:

אמנם יש הרבה מן הפוסקים שסוברים שצריך לזכור עשרה זכירות וצריך לזכור בפה ולא סגי בלב ולכן ראוי לכל ירא ה׳ במצותיו חפץ שיאמר פסוקי העשר זכירות כמובא בסידורים. או יאמר בכל יום כך:

ליקבה״ו הריני מקיים מצות עשר הזכירות. יציאת מצרים. והשבת. והמן. ומעשה עמלק הרשע יש״ו. ומעמד הר סיני. ומה שהקציפו אבותינו להקב״ה במדבר ובפרט בעגל. ומה שיעצו בלק ובלעם לעשות לאבותינו ולמען דעת צדקות ה׳. ומעשה מרים הנביאה. וזכירת ירושלים. ומצות וזכרת כי הוא הנותן כח לעשות חיל. ועיקר מצות הזכירות כי יתן אל לבו התועלת הנמשך מהן ולשמור מאד ולעשות שהמעמיק בהם ימצא שכוללין הרבה. חס״ל שם. ועיין בשאגת אריה סי׳ י״ג. ויש לומר העשר זכירות אלו קודם התפלה או אחריה וגם יזכור הד׳ זכירות הנרמזים בברכת אהבת עולם ובפ׳ ציצית דכיון דנפיק מפומיה דהאר״י זצוק״ל דצריך לזוכרם במקום הזה אין לשנות אלא יש לעשות זה וזה ושכמ״ה:

ה) **שם** ואם היא פוטרת ברה״ת עיין לעיל סי׳ מ״ז. ובדברינו לשם על סעי׳ ז׳:

ו) **סעי׳** ב׳. קרא ק״ש בלא ברכה יצא י״ח ק״ש וחוזר וקורא הברכות וכו׳. ואפי׳ לא קראן כלל יצא י״ח ק״ש. מ״א סק״א. והיינו מדאורייתא אבל ידי ק״ש כתקנה לא יצא. מחה״ש. ועיין באות שאח״ז:

ז) **סעי׳** ג׳. סדר הברכות אינו מעכב וכו׳. עיין ב״י שהביא פלוגתא בזה שי״א דבצבור דוקא סדר אינו מעכב אבל ברכות עצמם מעכבות וביחיד אפילו לא אמרן כלל אינו מעכב. וי״א דבין בצבור בין ביחיד אם לא אמרן כלל אינו מעכב. אלא דעכ״פ צריך לאומרם אח״כ יעו״ש. וכתב הפמ״ג סק״א דלענין הלכה פסק הש״ע דאין לחלק בין יחיד לצבור וצריך לחזור ולאומרם אח״כ יעו״ש. וכ״כ מאמ״ר אות א׳. ועיין מ״ש הפר״ח ומ״ש עליו המחב״ר אות א׳. עוד כתב שם בב״י דלמ״ד ברכות מעכבות זו את זו אם לא אמר אלא ברכה אחת חברתה מעכבתה ואף ידי זו שבירך לא יצא. וה״ה נמי אם קורא ק״ש בלא ברכותיה אף ידי ק״ש כתקנה לא יצא. ולמ״ד ברכות אינם מעכבות זו את זו אם קרא ק״ש בלא ברכותיה ידי ק״ש מיהא יצא יעו״ש, ועיין באות שאחר זה:

הברכות: ג הסדר הברכות אינו מעכב שאם הקדים שנייה לראשונה יצא ידי חובת ברכות: ד וי"א שאין מצות צריכות כוונה וי"א שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה וכן הלכה: ה חהקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא ידי חובתו והשאר אם לא כיון לבו אפילו היה קורא בתורה או מגיה הפרשיות האלו בעונת קריאת שמע יצא והוא שכיון לבו בפ' ראשון:

באר הגולה
ה ירושלמי ד'
ו תוס' ורבי' יונה.
ז בה"ג. והרא"ש בפ"ב דר"ה.
ח רמב"ם פ"ב מה"ת וכר' מאיר שם בדף י"ג

דין

כף החיים

ח) **שם** שאם הקדים שניה לראשונה יצא וכו'. ואע"ג דאינה פותחת בברוך וכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מ"מ כיון דנתקנה סמוכה לחברתה אף כשקורא אותה בפ"ע אין בה שם ומלכות כ"מ. מ"א סק"ג. ה"ב אות א'. ר"ז אות ג':

ט) **שם** שאם הקדים שניה לראשונה יצא וכו'. וה"ה אם אמר ברכה שלאחר ק"ש קודם ק"ש אינה מעכבת. א"ר אות ב'. אמנם לפי דברי הזוהר פ' פקודי דף ר"ס ע"ב והאר"י ז"ל בשער הכונות דרוש כונת יוצר דף י"ח ע"ד שכתב דמתחלת ברכת יוצר אור עד העמידה הוא בבחינת עולם הבריאה ויש בה ז' היכלות וכולם הם נרמזים בברכות אלו של יוצר אור והוא כי בתחלת ברכת יוצר אור עד אל ברוך גדול דעה הוא היכל לבנת הספיר ומשם עד לאל ברוך נעימות יתנו הוא היכל עצם השמים ומשם עד המחדש בטובו וכו' הוא היכל הנוגה. ומשם עד אהבת עולם הוא היכל הזכות ומשם עד אמת ויציב הוא היכל אהבה. ומשם עד העמידה הוא היכל הרצון. ואדני שפתי תפתח הוא היכל ק"ק כאשר יעו"ש. וכן בערבית יש ז' היכלות כמ"ש שם בשער הכונות דרוש א' דערבית דף ל"ב ע"ב יעו"ש. א"כ צ"ל דוקא על הסדר דאם לא כן הוא מהפך סדר עליית העולמות הנתקנים על ידי ברכות יוצר אור וקריאת שמע כידוע ליודעי ח"ן:

י) **סעי'** ד'. יש אומרים שאין מצות צריכות כוונה. וי"א שצריכות כוונה וכו' וכן הלכה. ודוקא במצות דאורייתא אבל במצות דרבנן אין צריכות כוונה. הרדב"ז ח"א סי' ך' משפט צדק ח"ב ס' ס"ב. כנה"ג בהגה"ט סס"י תקפ"ט. מ"א סק"ג. א"ר אות ג'. ועיין להפר"ח סי' תפ"ט אות ד' שכתב דכן הוא נמי דעת מרן ז"ל אבל הוא ז"ל ס"ל דגם במצות דרבנן בעי כוונה ואי לא לא נפיק יעו"ש. אמנם מהרח"א ז"ל בס' מקראי קודש חלק על הפר"ח וכתב דדעת מרן ז"ל גם במצות דרבנן צריך כוונה יעו"ש והביאו ברכי סי' תפ"ט אות י"ג. ועיין שם בברכ"י מה שהאריך בזה ועיין מר"ה בזה הסי' אות א' ומ"ש הפרמ"ג בא"א אות ג' ואי"ה עוד מזה לקמן סי' תפ"ט על סעי' ד' יעו"ש. נמצא דדבר זה בפלוגתא שנויה. ולפי דברי האריז"ל כל מצוה שהיא בלא כוונה כגוף בלא נשמה שכתב בע"ח בשער מ' פ"ב וז"ל דע כי כל בחי' מצות מעשיות וברכותיהם כמו ציצית ותפילין ואכילת מצה וסוכה ולולב וכיוצא בזה כולם הם בחיצוניות העולמות אעפ"י שיש בהם בחי' מוחין הם בחיצוניות וכל מצוה שהיא בדיבור לבד כמו תפלה הכל הוא בפנימיות וכו' אור פנימי כנגד מעשה ואור מקיף כנגד הברכה. כמו ג' סעודתן דשבת. אכילת מצה בפסח וקדוש שבת של היין וציצית וסוכה ולולב ותפילי'. אכן כל דבר התלוי בפה לבדו כגון התפלה ועסק התורה הכל תלוי בפנימיות. ואמנם הכוונה במחשבה הוא הנשמה בין בחיצוניות כמו כוונת עשיית המצות שהוא בחיצוניות וכן הוא נשמה לפנימיות כגון כוונת התפלות וכו' כי החיצוניות והפנימיות הכל הוא בבחי' הכלים. וכיוצא בו בנשמות יש חיצוניות ופנימיות שהוא נשמת חיצוניות. לכלי חיצוניות ונשמת פנימיות לכלי פנימיות. וכ"ז בבחי' אור פנימי וכנגדן בבחי' אור מקיף עכ"ל. הרי ידעת כי על ידי עשיית המצות בין אם היא על ידי מעשה כגון סוכה ולולב וכו' בין אם היא על ידי הדיבור כגון תפלה ות"ת וכו' על ידי עשיית גוף המצוה נעשה בחי' הגוף כלי שהוא בחי' וע"י כוונת המחשבה נעשה בחי' נשמה אבל אם לא יכוין במחשבה הויא עשיית המצוה כגוף בלא נשמה. וכן כתב הרב שם בע"ח שער מ"ט פ"ה לא נתן הקב"ה תורה ומצות לישראל אלא לברר ולצרף ולהסיר הסיגים מן הכסף שהם לבוש הנשמה וע"י כונת האדם בתורה ובמצות נגמר לבוש הנשמה יעו"ש:

יא) **שם** וי"א שצריכות כונה וכו'. עיין בס' התיקונים תיקון ו' שכתב וז"ל דזמנא דישראל משתדלין באורייתא דבכתב ובאורייתא דבעל פה ברחימו ודחילו אתמר בהון לא תקח האם על הבנים. ובזמנא דלא משתדלין בהון ברחימו ודחילו אתמר בהון שלח תשלח את האם. בזמנא דישראל נטרין שבתא בזכור ושמור בדחילו ורחימו אתמר בהון לא תקח האם על הבנים וכו' יעו"ש. וכתב הרב בספר רוה"ק די"ב שקודם שהאדם יעשה איזה מצוה או צדקה יאמר לייחדא שמא דקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו בשם כל ישראל. ויכוין לחבר שם י"ה שהם דחילו ורחימו עם ו"ה שהם קב"ה ושכינתיה עכ"ל ומזה נתפשט המנהג לומר לשם יחוד קוב"ה וכו' קודם כל מצוה ותפלה. ואין לחלק בזה בין ימי העומר ובין ימים שבין ר"ה ויוה"כ שאין נוהגים חסידי בית אל יכב"ץ לכוין בתפלות ומצות הכונות השייכים לשם ע"פ דברי הרב לשאר ימות השנה כי בכל זמן ועדן צריך לומר הלשם יחוד וכו' קודם כל מצוה ותפלה כמו שהוכחתי בחבו' בסה"ק באר מים חיים יעו"ש, וכן מנהג בית אל יכב"ץ שבתוך עיר קדשנו ירושת"ו, אמנם צריך ליזהר מאד לומר הלשם יחוד בכוונה גדולה כי הוא מיחד השם הנכבד והנורא ולא ח"ו אחר שיתרגל בה יבא לאומרה בלא דעת ותבונה כמ"ש שם וכחי יתן אל לבו ליזהר מאד ולא יעבור עליו תמיד:

יב) **סעי'** ה' הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון וכו' ועיין לקמן סי' ס"ג סעי' ד' ובדברינו לשם בס"ד:

יג) **שם** והשאר אם לא כיון וכו' אע"ג דבסעי' ד' פסק דמצות בעי כוונה היינו שיכוין לצאת אבל כוונת

סא דין כמה צריך לדקדק ולכוין בקריאת שמע. ובו כ"ו סעיפים:

א איקרא קריאת שמע בכוונה באימה ביראה ברתת וזיע: ב כאשר אנכי מצוך היום היינו לומר בכל יום יהיו בעיניך כחדשים ולא כמי שכבר שמע אותו הרבה פעמים שאינו חביב אצלו:

בקריאת

באר הגולה
א טור ורב עמרם
ב ויקרא רבה פיסקא בחדש השלישי.

כף החיים

כוונת הלב שישים על לבו מה שהוא אומר א"צ אלא בפסוק ראשון, מ"א סק"ד, שו"ב אות ד', ובכ"מ פרק ב' מהלכות ק"ש דין א' משמע דס"ל דאפי' לא כיון אלא רק בפסוק ראשון יצא יעו"ש, והביאו מ"א שם, ועיין מש"ל סי' ה' אות א' ואות ה', ולקמן סי' ס"ג אות א' ואות ב':

א) סעי' א'. יקרא ק"ש בכונה באימה וכו'. בזוהר חדש במדרש רות דק"ש ע"ב הפליג מאד בענין אמירת קריאת שמע בכוונה ועל כן ראיתי להעתיקו להראות כמה גדולה מעלת קריאת שמע וז"ל שם:

חלון אחרא דבספר דרוש ביה קיימין שית משקופין לאעלאה לאינון דלעאן קריאת שמע ברעותא ובכונה כל יומא. א"ר פרחיה האלהים כד אסתכלנא בההוא חלונא דפלגא קריב ההוא ממנא **נענאל** שמיה די ממנא על תרעא דספר דרוש, אמר לי קום בקיומך וחמי האי חלון דלית רשו לאעלא תמן ולא למחמי ביה בר אינון דלעאן קריאת שמע כדקא יאות. וכל אינון דלעאן ק"ש כדקא יאות שתין ממנן עאלין קמיה דמשיח ומכתירין ליה בכתרין קדישין ואמרין ליה דא הוא כתרא דפלוני דלעא בק"ש כדקא יאות, שאילנא ליה ואמרית ליה מארי ק"ש כדקא יאות מאי היא. אמר לי אי חסיד רזא עילאה איהו הכא בק"ש ואית בה ד' פרשיין, פרשה קדמאה דייחודא דאיהו יחודין בתריסר תיבין, שית תיבין ביחודא עילאה ושית תיבין ביחודא אחרא. פרשה תניינא והיו הדברים האלה במ"ב תיבין ברזא דשם דמ"ב אתוון (והוא של אנא בכח וכו' כמ"ש בפע"ח שער ק"ש פ' כ"ד בשם הזוהר יעו"ש ושער הכוו' בדרושי הלילה דרוש ה' ודרוש ט'.) פרשה תליתאה והיה אם שמע דאתכליל לימינא בשמאלא, ושמאלא בימינא, ואיהו ברזא וסתרא דרתיכא קדישא עד ושמתם, דאיהי פרשתא דשלטא על כולא איהי ברזא דע"ב תיבין גו רזא דע"ב שמהן דרתיכא קדישא (והוא שם ע"ב של ויסע ויבא ויט כמ"ש בפע"ח שם פ' כ"ג ושער הכוו' שם) פ' רביעאה ושמתם דאיהי חמשין תיבין דאיהי לקבל חמשין תרעין דבינה. פ' דציצית כלילא מכולהו וסלקין פרשיין למניינא [אברוי] דאדם וכו' ותא חזי כל מאן דאשלים ייחודא כדקא יאות ומכוין בפרשיות אלין בכל יומא זכי לאלין משקופין וחלונין למרתא, שלים הכא ולית מאן דיעכב על ידוי ובלבד דיקרי כדקא יאות ויכוין בהני רזין עילאין ואחיד בימינא דילי. ואמר לי אי חסידא תא חמי יקר דאינון דמיחדי שמא קדישא כדקא יאות ולעאן ק"ש כגוונא דא. אעילנא בחד היכלא ובההוא היכלא הוו שס"ה היכלין בחושבן יומי שתא. אברהם יצחק ויעקב שליטין בההוא היכלא ואדם הראשון בגווייהו. וחמינא כמה חבילי נשמתין מתלבשן בחידו ברקימו דאילנא דחיי וכמה גוונין דיקרא עילאה ועיילין גו היכלא, **ויופיאל** רב ממנא על כולא רב ממנא דאורייתא בהדייהו. פתחו ואמרו התעטרו קדישי עלמא הא בגיסון דקא מייחדי שמא קדישא ומכווני ברעותהון דפרשיין דק"ש. ואדם הראשון קא חמינא דמשתדל בהו, ובשעתא דשאלת ק"ש דקרי בר נש סליקת בקדמיתא להאי היכלא ואית בה אדם הראשון. אי חסיר אות אחת מק"ש לא מקבל לה דהא חסר בנינא דאדם דאיהו רמ"ח באינון תיבין דחוזר הש"ץ. ואי אשכח יתה כדקא יאות מקבל לה ונטלין לה אברהם יצחק ויעקב מניה ונשקין לה. מאן חמי חדוה מאן חמי ערבוביא בכל אינון צדיקייא דבגינתא דעדן דקא אתיין בההוא חדוה. ובשעתא דייתי להאי עלמא מאן יחמי חדוה דיליה דאותבין ליה אבהן לגבייהו תרי זמני ביומא. ובכל יומא נחית עליה טלא מריחא דמלכא ובההוא טלא ידעי ואכלי מיכלא די מלאכי עילאין אכלין וידעין מה דהוה ומה דיהוי ומה דזמין למיהוי עד זמנא דקב"ה יוקים לגופי דסרחן בהאי עלמא ויוקים לון קב"ה בבניינא מתתקנא כדקא יאות עכ"ל. הרי ידעת כמה גדולה מעלת שאומר ק"ש בכוונה וא"כ צריך האדם ליזהר תמיד לזכור דברים אלו בכל זמן שיקרא ק"ש ערב ובקר חק נתן ולא יעבור, ולפחות יתן לבו להבין פי' המלות ולא יחסר תיבה או אות ובפרט כוונת השמות:

ב) ויכוין שבפרשה א' מן ואהבת עד סופה חוץ מן פסוק שמע ישראל וכו' וברוך שם וכו' יש בה מ"ב תיבות כנגד שם בן מ"ב אנא בכח וכו' ובפרשה ב' מן והיה אם וכו' עד ושמתם ג"כ בכלל יש ע"ב תיבות כנגד שם ע"ב של ויסע ויבא ויט, ומן את דברי אלה וכו' עד ס"פ הפ' יש חמשים תיבות כנגד חמשים שערי בינה, ובפ' ציצית יש ג"כ ע"ב תיבות עם ג' תיבות שחוזר הש"ץ והם ג"כ כנגד ע"ב תיבות שיש בפסוקי ויסע ויבא ויט כמ"ש בפע"ח שם ושער הכוונות שם. אלא שפ' והיה הוא ביושר ופסוק ויסר ופ' ציצית כולם ביושר כמ"ש בסידור הרש"ש ז"ל ועיין זוהר פ' בשלח דף נ"ב ע"א וספר מאמרי רז"ל דף י"ד ע"א בסופו ובחדש דף יו"ד ריש ע"ג יעו"ש. ובסידור הרש"ש ז"ל הם מסודרים דהיינו בפ' א' שיש בה מ"ב תיבות כל תיבה יש למעלה סימנה אות א' של ר"ת אב"ג וכו' ופ' ב' יש למעלה מן כל תיבה שם א' מן ע"ב שמות של ויסע ויבא ויט עד ושמתם ומשם ואילך יש על כל תיבה אות א' משם אהי"ה פשוט עד השלום מ' אותיות שיש בהם יו"ד אהי"ה וביו"ד תיבות האחרונים יש על כל תיבה שם אהי"ה פשוט ואח"כ בפ' ציצית על כל תיבה שם א' מן ע"ב שמות של ויסע וכו' ועיין לקמן אות פ"ז. ועם פסוק שמע ישראל וברוך שם וכו' הם רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח איבריו של אדם כמ"ש בזוהר חדש פ' אחרי מות דף נ"ט ע"א, וכתב עוד שם בזו"ח וז"ל וכל אינש דיקרא ק"ש כדקא יאות כל תיבה ותיבה משפיע בכל אבר ואבר דיליה. ואי אינש לא יקרא ק"ש ביממא ובליליא כל אבר ואבר דיליה יתמלי מן רוח רעה ומכל מילין ומרעין בישין דעלמא עכ"ל. וא"כ יש ליזהר בק"ש שעל המטה לאומרה קודם שתבא לו שינה כדי שיוכל

לאומרה

לאומרה כהוגן. ויתבאר במקומו בס"ד:

ג) **שם** יקרא ק"ש בכונה וכו'. איתא בירושלמי דאותן ג' פרשיות שתקנו בק"ש לפי שבהן עשרת הדברות ועיין בו ותמצא הכל. תוספות ספ"ק דברכות דף י"ב ע"ב. וכ"כ בזוהר חדש במדרש רות דף ל"ה ע"א חסידים הראשונים תקנו ק"ש כנגד עשרת הדברות וכנגד מנין איבריו של אדם יעו"ש. וכתב י"א בהגהות וז"ל ולפי שכתבו בספרים שצריך לכוין בהם באמירת ק"ש ראיתי להעתיקו כאן בפ' ה' אלהינו יקבל דיבור אנכי ה' אלהיך ובה' אחד דיבור לא יהיה לך ובפסוק ואהבת יקבל דיבור לא תשא ובפסוק וכתבתם דיבור לא תחמוד ובפסוק ואספת דיבור לא תגנוב ובפסוק ואבדתם מהרה דיבור לא תרצח ובפסוק למען ירבו ימיכם דיבור כבד את אביך. ובפ' ולא תתורו דיבור לא תנאף. ובפ' למען תזכרו דיבור זכור את יום השבת ששקול ככל התורה. ובפ' אני ה' אלהיכם דיבור לא תענה ברעך עד שקר עכ"ל. וכ"כ א"ר אות א' בשם הכלבו. מו"ב סי' ב' או' כ"ג. חס"ל אות ד':

ד) **כתב** הרד"א עיין של שמע ודלת של אחד הוא סי' עד רמז לעדות, ד"א שמע נוטריקון שאו מרום עיניכם למי, שדי מלך עולם. אימתי, שחרית מנחה ערבית. ואם תעשה כן, תקבל ע"ע עול מלכות שמים שהוא שמע למפרע עכ"ד. והביאו א"ר אות א', ש"ץ דל"ה ע"ב:

ה) **שם** יקרא ק"ש בכוונה וכו' אמרו במסכת ברכות כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו דהא כתיב בה טוטפות מכאן אני למדין כיוצא בזה כל הקורא ק"ש בלי כוונה מעיד שקר דהא כתיב בה בכל לבבך. יוסף לקח יום א' מסדר מקץ מט' התרדים דס"ח ע"א. יפה ללב אות א':

ו) **שם** באימה ביראה וכו' נראה דאימה ויראה זו היא באופן זה שיכוין בשעה שהוא קורא שמע לקבל עליו עול מלכות שמים להיות נהרג על קדוש ה' המיוחד דזהו ובכל נפשך אפי' נוטל את נפשך ועז"א אמר הכתוב כי עליך הורגנו כל היום כי אז בכוונה זו יקראנה באימה וביראה ברתת ובזיע. ב"ח, א"ר אות ג'. ועיין לקמן אות כ"ח:

ז) **שם** ברתת ובזיע. ז"ע סגיא ראוי שיפול על האדם בחשבו מה יעשה כי יקום אל וכי יפקוד על דרכיו אשר כמה פעמים עברו עליו שלא קיים דין הנזכר בש"ע לקרא ק"ש באימה ביראה ברתת ובזיע והאי יתן אל לבו לזכור דברים אלו שיצאו מפי מרן הקדוש ז"ל תמיד בכל זמן שיקרא ק"ש ולא יעבור כי הרגל נעשה טבע ודברים שהורגל האדם בהם צריך זהירות הרבה כדי לקיימם כתקנם. וה' יזכני תמיד לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם אנחנו וזרעינו וזרע"ז עד עולם:

ח) **שער** ב' אמר אנכי מצוך היום, היינו לומר בכל יום יהיו בעיניך כחדשים וכו' וז"ל מהרח"ו ז"ל בבאור מאמרי רז"ל בפירושו לפרקי אבות. הנה ג' זמנים קבעו רז"ל לתפלה שחרית מנחה ערבית. ואעפ"י שסדרו סדר התפלה וק"ש יש חילוק ביניהם כפי הזמנים כי כל אחד יש לה יחוד ואינה דומה לחברתה ולכן אין דרך להתפלל דרך קביעות בעלמא כ"א להתפלל בכל כוונתו כמו שמתפלל תפלה וק"ש חדשה כי בכל תפלה ותפלה מתחדשים מוחין חדשים לגמרי כי אין לך שום תפלה שלא יתחדש אור שפע בה אבל לא ראי זה כראי זה וכו' ויש הפרש גדול בין תפלה דחול לתפלה דשבת ובין תפלה דר"ח ובין תפלה דיו"ט ודחה"מ ולא די זה אלא תפילות של יו"ט עצמם כמו תפלה דסוכות לפסח וכיוצא בזה. גם בכל יום ויום עצמם אינו דומה תפלת שחרית לתפלת מנחה וערבית וכיוצא בזה. גם אפילו בימי החול עצמם אינו דומה תפלה של יום זה לתפלה שלאחריו ולא ראי זה כראי זה ואין לך כל תפלה ותפלה מיום שנברא העולם עד לעתיד שתדמה לחברתה כלל ועיקר. וסוד הענין בקיצור כי הלא התפילות בחינתם לברור בירורי ז' מלכים ובכל יום ויום ובכל תפלה ותפלה הם מחודשים ומשונים ואינם הברורים עצמם כי בכל תפלה ותפלה עולים ניצוצים וברורים שעדין לא עלו בשום זמן וגם כפי סדר ערך אלו הניצוצות העולות כן כנגדם הוא סדר הזווג העליון ויניקה ומוחין והמשכתם כפי סדר ערך הבירורין ואין להאריך יותר בזה. וז"ש שאנו אומרים בכל יום ובכל עת התפלה ואינו מספיק בתפלה אחת ביום, והטעם הוא כי בכל תפלה ותפלה נעשה בחי' מחודשת מה שלא נעשה בתפלה זולתה ודי בזה. וכן הענין בכל ק"ש כי כל ק"ש משונה מחברתה. אך כל זה בסוד הפרטים אמנם בסוד הכללים שק"ש שחרית דחול כולם כונה אחת להם וכל ק"ש דערבית דחול כולם כונה אחת להם וכן כיוצא בזה עכ"ל. וכ"כ בשער הכוונות בדרוש שינוי התפילות דף נ"ט יעו"ש. ועיין בתיקונים תיקון ששה וחמשים ובשער הכוונות בדרוש שינוי שבין שבת ליו"ט דף ע"ז ע"א ומ"ש הרש"ש ז"ל בנה"ש דף י"ט ע"ב הנדפס ודו"ק:

ט) **שם** בכל יום יהיו בעיניך כחדשים וכו'. והכי אמרינן בפ' הרואה דף ס"ג ע"ב הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם וכי אותו היום נתנה התורה לישראל והלא אותו היום סוף ארבעים שנה היה אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני. תדע שהרי אדם קורא ק"ש שחרית וערבית וערב אחד אינו קורא דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם ע"כ. והביאו ספרי"ח או' ב'. יפה ללב או' ב'. גם זה היום הנה יום בא לומר כי בעבודת ה' לא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום שעומד בו לבד כי כשרוצים לכנוס בעבודת ה' נדמה להאדם כאלו הוא משאוי כבד ואי אפשר לו לישא משאוי כבד כזאת אבל כיחשוב שאין לו רק אותו היום לא יהיה לו משאוי כלל גם שלא ידחה עצמו מיום ליום לאמר מחר אתחיל מחר אתפלל בכונה ובכח וכראוי וכיוצא בזה כי אין לו לאדם בעולמו כ"א אותו היום ואותה השעה שעומד בו כי יום המחרת הוא עולם אחר לגמרי וכאשר גמר חסיד הרב ליקוטי מלות בערך יראה ועבודה או' פ"ז דכתיב היום אם בקולו תשמעו היום דייקא יעו"ש. יפה ללב שם:

י) **שער** ג' בק"ש יש רמ"ח תיבות וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם מסיים הש"ץ ה' אלהיכם אמת וחוזר ואומר וכו' ומי שאינו נוהג כן אין ראוי להכריחו שיחזור ראה"ש ח"א סי' א' כנה"ג בהגב"י, מ"א סק"א. אמנם בזוהר חדש במדרש רות דל"ה ע"א החמיר מאד בזה שכתב וז"ל וכל האומר ק"ש שלא עם הצבור אינו משלים איבריו מפני שחסר השלשה תיבות שהש"ץ חוזר מאי תקנתיה

יכוין

ג גבקריאת שמע יש רמ"ה תיבות וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם מסיים שליח צבור ה' אלהיכם אמת וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת: הגה ובזה כל אדם יוצא הואיל ושומעין מפיו של ש"ץ ג' תיבות אלו (ב"י בשם א"ח) ואם היחיד רוצה ג"כ לאמרם עם השליח צבור אין איסור בדבר (דברי עצמו): דואם הוא קורא ביחיד יכוין בט"ו ווי"ן שבאמת ויציב שעולים צ' והם כנגד ג' שמות ההויה שכל שם עולה כ"ו וד' אותיותיו הם ל': הגה ויש עוד טעם אחר בדבר דט"ו ווי"ן עולין ל' והקריאה נחשבת א' הרי ל"א כמנין השם בקריאתו ובכתיבתו והוי כאלו אמר ה' אדנ"י אמת (מהרי"ק שורש מ"ב ואגור) ויש שכתבו דכל הקורא קריאת שמע ביחיד יאמר אל מלך נאמן שמע וגו' כי ג' תיבות אלו משלימין המנין של רמ"ח והוא במקום אמן שיש לענות אחר ברוך הבוחר בעמו ישראל באהבה וכן נוהגין ונראה לי מכל מקום כשקורא עם הצבור לא יאמר אמ"נ

רק

באר הגולה
ג זוהר סוף פ' ויצא אליו ה' ובתיקונים תיקון י"ח ד' יח.

כף החיים

יכוין בט"ו ווי"ן דאמת ויציב. ועם כל זה היה קורא עליו אבא מעוות לא יוכל לתקן וכו' עכ"ל, וכ"כ ב"י בשם מדרש הנעלם יעו"ש. וכ"כ בשער הכוונות דרוש ח' דק"ש שצריך לכפול ג' תיבות אלו ה' אלהיכם אמת ונתן טעם בסוד יעו"ש. וכ"כ בפע"ח שער הק"ש פ' כ"ה:

יא) **שם** מסיים הש"ץ ה' אלהיכם אמת וכו' וכתב הפר"ח אות ג' ראוי ללמד לכל החזנים שכשיגיעו לסוף ק"ש שיאמרו בלחש הני ג' תיבות ובכן יש ללמוד זכות על המנהג וכל מי שאינו עושה כן מזלזל בדברי חז"ל בעלי התלמוד ראוי לנזיפה והשומע לו ישכון בטח עכ"ד, אבל הרב יד אהרן בהגב"י כתב וז"ל ואין לנו אלא דברי מרן הקדוש שכתב שחוזר ה' אלהיכם אמת וכמ"ש הגאון הרא"ש ומהר"ש אלשקר ומהרש"ך ואין זה נגד התלמוד שכבר ישב רבנו המחבר ז"ל דברי התלמוד שלא יצא מנגד למ"ש בזוהר ובתיקונים עכ"ל. וכ"כ ש"ץ דף ל"ט ע"א. ועיין מ"ש לעיל סי' כ"ה או' ע"ה דכל דבר שלא נזכר בהדיא בדברי התלמוד דברי קבלה יכריע יעו"ש. וא"כ הכא נמי כיון שלא נזכר בהדיא בתלמוד לאסור לחזור ג' תיבות אלו ה' אלהיכם אמת וכמ"ש ב"י דברי הזוהר והקבלה יוכיח שאמרו שצריך לחזור ג' תיבות הללו, וא"כ לא איכפת אפי' אם מסיים הש"ץ ה' אלהיכם אמת בקול רם וחוזר לאומרה בקול רם. ועיין באו' שאח"ז:

יב) **שם** מסיים ש"ץ ה' אלהיכם אמת וחוזר ואומר בקו"ר ה' אלהיכם אמת. משמע שצ"ל הש"ץ ב"פ אמת אחד בסיום ואחד בחזרה. אבל בס' עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"א סי' י"ח כתב דש"ץ אינו אומר בלחש אמת ויחיד אומר בלחש אמת ואינו חוזר ואומר אמת ונמצא דהוי רמ"ח תיבות מכוון אבל אם אומר בלחש אמת ואומר אמת הוי רמ"ט תיבות עכ"ל. והביאו מ"א סק"ה, ש"ץ דף ל"ט ע"ב. וכ"כ הרמ"ע באלפסי זוטא פרק היה קורא וז"ל והלכתא אינו חוזר ואומר אמת פי' יחיד אומרו בס"ף הפרשה בלבד וש"ץ אינו אומרו אלא בחזרת ה' אלהיכם נמצא אמת אצל כל אדם ואינו בחזרה כלל עכ"ל. והביאו מחב"ר אות ג' ומנהג העולם שהש"ץ מסיים ה' אלהיכם בקול רם והצבור עונים אחריו אמת והוא אינו אומר אמת ואח"כ חוזר ואומר ה' אלהיכם אמת בקול רם והציבור אינם חוזרים לומר אמת אלא אומרים ויציב וכו' ונמצא אמת ביד כל אחד בלבד ומ"ש החס"ל או' ג' דאם גמר קודם החזן יסמוך ה' אלהיכם לאמת שהרי אמרו בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק ושם ימתין את החזן ואח"כ יתחיל ויציב ולא כמנהג העולם שממתינין אל החזן לומר אמת כולם כאחד ומפסיקין בין אלהיכם לאמת והם טועים שהרי לא התירו להפסיק שם אפי' מפני היראה וכו' עכ"ל, אינו נראה דלא אמרו שלא להפסיק אלא בהפסקה של דיבור אבל הפסקה בלא דיבור אלא בשתיקה לבד לא מקרי הפסקה כמ"ש המאמ"ר סי' ס"ו אות ב' וזכ"ל ח"ג מע' ק' או' קל"ג יעו"ש, ועוד דשומע כעונה וכיון שאומרה אחר קריאת החזן כאלו אומרה אחר קריאת עצמו ולית בזה שום חששא:

יג) **שם** הגה. ובזה כל אדם יוצא הואיל ושומעים מפיו של ש"ץ וכו' וגם בזה בעינן כוונת שומע ומשמיע, ומאחר דכתבו משם האר"י ז"ל שהיה נוהג כשהיה קורא ביחוד לחזור אלו הג' תיבות ש"מ שגם ליחיד נתקנו ולכן ראוי כשמסתפק על החזן אם יודע ומתכוין להוציא או לא שיחזור בעצמו אלו הג' תיבות ולא יסמוך על החזן. חס"ל אות ג' ועיין לקמן אות ט"ו ובאו' שאח"ז:

יד) **שם** הגה. ואם היחיד רוצה ג"כ לאומרם עם הש"ץ אין איסור בדבר, וכן מנהג בית אל יכב"ץ שכל אחד ואחד חוזר ואומר ה' אלהיכם אמת לעצמו עם הש"ץ ואין סומכים על אמירת הש"ץ מפני שכל אחד ואחד רוצה לכוין לעצמו הכוונה השייכה לג' תיבות הללו הכתובה בסידור הרש"ש ז"ל. ועיין באו' שאח"ז:

טו) **שם** ואם הוא קורא ביחיד יכוין וכו' ולפום מאי דאתמר בירושלמי אם קרא ביחיד שרי ליה לכפול ה' אלהיכם וכן הסכימו הרב ב"ח והרב פר"ח כדברי הירושלמי, ושמעתי שכ"כ מהרח"ו ז"ל שנהג כן רבינו האר"י ז"ל. וכן חלק הרחב"ד בענין הבקשות והזכרת בבתיו יח' הביאו הרב שבלי הלקט סי' ח' ברכ"י אות א' ובקש"ג סי' י"א אות י"ט. ש"ץ דף ל"ט ע"ד. סידור בי"ע אות ג'. זכ"ל ח"ג מ"ע ק' אות קל"ו. שע"ת אות ב', כף החיים סי' י"ד אות מ"ט. ועיין שער הכוונות בדרושי הלילה דרוש פ' שכתב וז"ל אחר שהשלים הק"ש תחזור לומר פ"א ה' אלהיכם אמת כמו שעושה הש"ץ ועי"כ ישלמו כל הרמ"ח תיבות עכ"ל וכתב אמלי"ו בקו' שפת אמת שאלה בין דק"ש ע"ב דהיה בק"ש של שחרית כשנאמרת ביחיד הו"ל כק"ש של המטה ונעשה התיקון על ידינו הגם דעיקר התיקון תלוי ביד הש"ץ יעו"ש. ועיין מ"ש באות שקודם לזה:

טז) **שם** ואם הוא קורא ביחיד יכוין בט"ו ווי"ן וכו'. אם היחיד עדיין קורא ק"ש וכבר גמר הש"ץ יכול

רק יאמר אמן אחר הש"ץ כשמסיים הברכה וכן נוהגין ונכון הוא: ד הנוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם כדי לעורר הכוונה: ה ונוהגין ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון כדי שלא יסתכל

באר הגולה
ה טור.
ו מהא דברכות י"ג לפי' הרא"ש.

כף החיים

יכול היחיד לחזור ולכוין לשמוע ה' אלהיכם מפי ש"ץ ומועיל לו אף שאח"כ יגמור הק"ש. הרב מהרי"ו עייאש בס' מט"י ח"ב בליקוטי א"ח דף ס' ע"ג, והביאו מחב"ר בקו"א ע"ז הסי' אות ב'. וכ"כ המאמ"ר אות ב' בשם הרד"י. ש"ץ דף ל"ט ע"ב. זכ"ל ח"ג מע' ק' אות קל"ה. שע"ת אות ב'. כף החיים שם אות ז' אמנם לפי מ"ש הרב ז"ל בשער הכוונות סוף דרוש ה' ודרוש ח' דק"ש ודרוש ט' מדרושי הלילה ובסידור הרש"ש ז"ל דפרשה ראשונה של ק"ש מן ואהבת יש בה מ"ב תיבות כנגד שם מ"ב של אב"ג וכו' וכנגד חב"ד. ופרשה שנייה עד ושמתם יש ע"ב תיבות כנגד שם ע"ב היוצא מג' פסוקים של ויסע ויבא ויט מ"ח יושר של ויסע והפוך של ויבא ויושר של ויט גם היא כנגד חג"ת. ומן ושמתם עד סוף הפרשה יש חמשים תיבות כנגד חמשים שערי בינה והם מ' כנגד י' הויה שיש בהם מ' אותיות ויוד כנגד כללות י' הויה והם כנגד שני שלישי ת"ת התחתונים ופ' ציצית יש בה ע"ב תיבות כנגד שם ע"ב היוצא מר"ח של ג' פסוקים של ויסע ויבא ויט כולם ביושר והם כנגד נהי"ו ובחזרת ג' תיבות ה' אלהיכם אמת להמשיך מפרקין עילאין דנה"י דז"א וממות שבה לתוך נה"י דז"א לעשות חב"ד דמלכות כידוע. וידוע דאין א"כ לא תבא כוונה זו כ"א עד אשר יאמר הסדר ר"ל עד שישלים כל הג' פרשיות עד ה' אלהיכם ואח"כ יחזור לומר ה' אלהיכם אמת ואם לאו הוא מהפך ומערבב הסדר הנעשה למעלה ח"ו וא"כ אין תקנה אלא או ישמע מפי הש"ץ ויתכוין לצאת אם הוא בשוה עמו או שיחזור הוא בעצמו לאומרם אבל לשומעם שלא במקומם ויתכוין לצאת לא יבא לפי דברי המקובלים וגם לכוין בט"ו ווי"ן ולצאת י"ח כפילת ג' תיבות ה' אלהיכם אמת לא יבא לפי דברי המקובלים כי הוא מערבב הסדר אלא או ישמע מפי הש"ץ או יאמר הוא בעצמו ה' אלהיכם אמת כנז' וכ"ש אם אומר המורחם אל מלך נאמן שהוא מערבב שאין להם מקום בכאן כמו שמוכח לפי דברי הרב ז"ל וכמ"ש לקמן אות י"ט, ואעפ"י שאין מכוונים כבר כתבנו בכ"מ שצריך לעשות הסדר ע"פ הסדר השייך לכוונה. ובלאו הכי כבר כתבנו לעיל דיכול היחיד לכפול ה' אלהיכם וחולי"מ. וגם מ"ש המאמ"ר שם דמי שלא סיים ק"ש עם הש"ץ מכל אלא כשהש"ץ מחזיר ג' תיבות אלו הוא הגיע להם יש לו לשהוק ולשמוע מהש"ץ ואח"כ יסיים הוא קריאתו ויעלו לו להשלמת רמ"ח דמה לי שיאמר הש"ץ תחלה או הוא יאמרם תחלה עכ"ל אינו נראה דהחזרה היא כוונה אחרת כמש"ל ואיך היה קודם שיסיים והרי הוא מהפך אלא אם אירע כזה לא יכוין על הש"ץ אלא יחזור לומר הוא בעצמו כמ"ש, ועיין עוד מש"ל אות א' ואות ב':

יז) **שם** יכוין בט"ו ווי"ן וכו'. עיין מ"א סקי"ג. ומ"ש המאמ"ר אות ג' דבערבית אין קפידא כ"כ לפי דברי רבינו האר"י ז"ל לא יש חילוק בין שחרית לערבית ואפי' בק"ש שעל המטה צריך להשלים רמ"ח תיבות כמש"ל אות ט"ו:

יח) **שם** והם כנגד ג' שמות הוי"ה וכו'. וז"ל שער הכוונות בדרוש ח' דק"ש דכ"ז ע"ד ענין ט"ו ווי"ן שיש באמת ויציב וכו' תכוין בהם אל שם הוי"ה היוצא מהם באופן זה כי הנה הם ט"ו ווין כמנין יה. אם תכה י"ה פעמים ו' הם כמנין ט"ו ווי"ן הנז' ועם ה' שבר"ת הדבר הזה הרי נשלמה הוי"ה אחד. גם קבלתי כוונה זו הנז' באופן אחר והוא כי הנה ט"ו ווי"ן הנז' הם ו' פעמים י"ה שהם תשעים והרי לך שתי אותיות **י"ה** בכל סו"ק כמנין **ו** וה"ס שם יה"ו ועם ה' שבר"ת הדבר הזה וכו' הרי **יהוה** ולכן צריך לקשר מלת הדבר עם ט"ו ווין הנז' ולא להפסיק ביניהם כלל עכ"ל. ועי"ש שהביא עוד כוונה אחרת. והכ"מ שצריך האדם ליזהר מאד וליתן דעתו שלא יאבד אחד מהווין הנז' ותלך לה הכוונה. וראיתי חסידים ואנשי מעשה שמונים אותם באצבע כדי שלא יחסרו. ועוד עיין בדבריני לקמן על סי' ס"ו סעי' א' דיני אמת ויציב מ"ש בזה בס"ד:

יט) **שם** בהגהה. ויש שכתבו דכל הקורא ק"ש ביחיד יאמר אל מלך נאמן וכו' כתב הטור בשם הרמ"ה דהמפסיק באל מלך נאמן איכא תלת דמפסיק בין ברכה לקריאה, ועוד דמפיק שם שמים לבטלה ועובר בלא תשא, דהזכרת השם הכא לית לה ענינא דמדכר לה לא להבוחר בעמו ישראל ולא לשמע ישראל והויא לבטלה. ועוד כיון דלאו לצורך ברכה היא אלא לאשלומי רמ"ח תיבות הוי ליה תוספת בק"ש והאי תוספת לא יעקב אמרו ולא משה אמרו יעו"ש. וכ"כ רש"ל בתשו' סי' ס"ד וז"ל בק"ש קבלתי לאמר אמן שמע ישראל בצבור ולא אל מלך נאמן בין ביחיד בין בצבור ואל תשגיח במהרי"ק שכתב שיש לאומרו אל מלך נאמן עכ"ל. והביאו מטה משה דיני ק"ש סי' ל' וכתב והכי נכון באם הקפידו משום הפסק מה לי יחיד מה לי צבור עכ"ד. והב"ד כנה"ג בהגב"י, והשכנה"ג בהגב"י אות א', מ"א סק"ד. א"ר אות ו'. וגם ב"י וב"ח שכתבו מנהג קדמון הוא זה מ"מ כתבו דאח"כ בטלוהו כדי שלא יפסיק בין הבוחר בעמו ישראל לשמע ונהגו ע"פ דברי הזוהר והתיקונים לחזור הש"ץ ה' אלהיכם אמת יעו"ש. וכבר כתבנו לעיל אות ט"ז שמוכח מדברי רבינו האר"י ז"ל שאין להם מקום בכאן ואם אומרם בכאן הרי הוא מערבב הסדר אלא אף אם קורא ביחיד הרי ליה לחזור ה' אלהיכם ואח"כ אומר אמת:

כ) **שם** בהגהה. רק יאמר אמן אחר הש"ץ וכו' עיין מש"ל סי' נ"ט אות כ"ו:

כא) **סעי'** ה'. נוהגים ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון וכו'. וז"ל שער הכוונות בדרוש ה' דק"ש דף כ"א ע"ג קודם שתאמר שמע ישראל תסגור שני עיניך ביד ימינך וכו' וביד השמאלית תאחז ד' ציציות ויהיו מונחים על לבך כמבואר לעיל. גם קודם שתאמר ק"ש צריך שתכוין אל מצות עשה שנצטוינו לקרות ק"ש שני פעמים

יסתכל בדבר אחר שמונעו מלכוין: ז וצריך להאריך בחי״ת של אחד כדי שימליך הקב״ה בשמים ובארץ ח שלזה רומז חטוטרות שבאמצע הגג החי״ת ויאריך בדל״ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב״ה יחיד בעולמו ומושל בד׳ רוחות העולם ולא יאריך יותר מכשיעור זה ט ויש נוהגים להטות הראש

באר הגולה
ז שם בגמרא.
ח מנחות ל׳.
ט טור.

כף החיים

פעמים בכל יום עכ״ל שעה״כ שער הק״ש פ״ו א״ר אות ז׳:

כב) **שם** נוהגים ליתן ידיהם על פניהם וכו׳. הדבר פשוט דהגם שסותם עיניו וקורא ע״פ ליכא איסור משום דברים שבכתב וכו׳ כמ״ש מרן ז״ל גופיה לעיל סי׳ מ״ט דכל דבר הרגיל ושגור בפי הכל כגון ק״ש מותר, פתה״ד אות ג׳ יעו״ש:

כג) **שם** כדי שלא יסתכל בדבר אחר המונעו מלכוין, וכל מה שיעשה אדם לעורר הכוונה טוב הוא, מור, ובס׳ זרע קודש והב״ד בדרך ישרה ד״ך ע״א כתב דביחוד הק״ש מתקן הפגם של עון הז״ל שהפריד בין הדבקים יעו״ש, והביאו כף החיים סי׳ י״ד אות מ״ב. וא״כ כמה צריך האדם להשתדל בכל כחו לכוין ביחוד הק״ש ולפנות לבו מכל מין מחשבה כדי שיהיה עזר לו לתקן הפגם:

כד) **טור** ו׳. צריך להאריך בחי״ת של אחד כדי שימליך הקב״ה וכו׳. וכ״ה בזוה״ק פ׳ ויצא דקנ״ה ע״א. וצריך לכוין באל״ף שהוא אחד ובחי״ת שהוא יחיד בז׳ רקיעים ובארץ הרי ח׳ והדל״ת רמז לד׳ רוחות ולעתיד יאמרו כל העולם שהוא אחד, ב״י בשם הסמ״ק, עמ״ז אות ז׳, ואע״ג דז׳ ארצות הם מ״מ הדלת דארעא חד הוא, יפה ללב אות ו׳ בשם המפ׳:

כה) **שם** שלזה רומז החטוטרת שבאמצע גג החי״ת, כלומר חי שהוא ברומו של עולם, ב״י, א״ר אות יו״ד, ולא יאריך בחי״ת יותר מדאי, א״ר שם, ועיין מ״א סק״ה:

כו) **שם** ויאריך בדלה של אחד וכו׳. פי׳ כשידגיש בדל״ת יאריך בנשימת הרוח שמוציא מפיו שיעור שיחשוב בלבו וכו׳ ולא כאותן שמאריכין בד׳ כנקודת הציר״י תחת הדל״ת ומפסידין הכוונה וכך קבלתי ממורי החסיד הרב הגדול מהרי״ש ז״ל מלובלין, ב״ח. וכ״כ ל״ח פרק היה קורא אות ח׳, שכנה״ג בהגה״ט אות ג׳. עו״ת אות ג׳. א״ר אות י״א. פר״ח אות ו׳, ועוד עיין לקמן אות ל״א:

כז) **שם** ויאריך בדל״ת של אחד וכו׳ והכי איתא פ׳ היה קורא די״ג ע״ב. תניא סומכוס אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו, א״ר אחא בר יעקב ובדל״ת, א״ר אשי ובלבד שלא יחטוף בחי״ת. רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי חייא בר אבא חזייה דהוה מאריך טובא אמר ליה כיון דאמליכתיה למעלה ולמטה ולד׳ רוחות תו לא צריכת. ופי׳ רש״י ז״ל שם ובדל״ת ולא בחי״ת דכל כמה דאמר אח בלא דל״ת לא משמע מדי ומה בלע בהארכתו אבל בדל״ת יאריך עד כשיעור שיחשוב בלבו יחיד בשמים ובארץ ולד׳ רוחותיה. ובלבד שלא יחטוף בחי״ת בשביל ארוכת הדל״ת ולא ימהר בקריאתה שלא יקראנה בחטף (ר״ל בשו״א) בלא פתח (ר״ל קמ״ץ שנקרא פתח עיין דרישה אות ז׳) ואין זה כלום. דאמליכתיה למעלה וכו׳ שהארכת שיעור שתחשוב בלבך ה׳ אחד בשמים ובארץ וד׳ רוחותיה עכ״ל, והב״ד ב״י יעו״ש, וכ״כ הפר״ח אות ו׳ דמ״ש המחבר ולא יאריך יותר מכשיעור זה לשון הגמרא הוא כיון דאמליכתיה למעלה ולמטה ולד׳ רוחות השמים תו לא צריכת משמע דאי בעי להאריך יותר ליכא איסורא עכ״ל יעו״ש. וכ״כ בזוה״ק פ׳ עקב דף רע״ג ע״ב וז״ל ואות ד׳ דאחד צריך לארכא בה הה״ד למען יאריך ימים על ממלכתו עכ״ל. ובילקוט הראובני פ׳ ואתחנן כתב מי שמאריך בדל״ת של אחד הבל פיו יוצא ממנו עושה אל תלולה מהארץ עד לרקיע העובר דרך ז׳ רקיעים. והביאו הרח״פ בכף החיים סי׳ י״ד אות מ״ב. ומזה סעד למכוונים שמאריכין הרבה בדל״ת דאחד כדי לכוין כוונות הצריכות לתיבת אחד כידוע ליח״ן, ולא יוכל האדם להאריך בדל״ת אם לא תהיה רפוי״ה דאל״ה תהיה כמו אחדי בשוא תחת הדלת והוא לשון אחוה והלך משמעות של אחד כמש״ל אות כ״ו ולקמן אות ל״א:

כח) **שם** ויאריך בדל״ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב״ה יחיד בעולמו וכו׳ וקודם שיאמר פסוק שמע ישראל וכו׳ יכוין לברר מבחי׳ הרפ״ח ניצוצין השייכים לאותה הק״ש והתפלה ולהעלותם אל המלכות ואח״כ באחד יכוין שאח הוא רמז לת״ת ושם הוי״ה וד׳ רמז למלכות ושם אדני ואח״כ ישלב אותם ביחד יאהדונה״י. ואח״כ יקבל עליו בכוונה גדולה בכל לב ובכל נפש למסור נפשו על קידוש ה׳ בד׳ מיתות ב״ד סקילה שריפה הרג וחנק [כי ע״י זה אם יכוין בלב שלם למסור נפשו על ק״ה מתכפרים לו עוונותיו ויוכל להעלות בחי׳ שורשי הנרנח״י שלו בסוד מ״ן לעולמות העליונים ולהמשיך השפע אל העולמות כמ״ש בשער הכוונות דרוש ו׳ דק״ש דכ״ד ע״ב, ויש לכוין זה למסור עצמו על ק״ה בד׳ מיתות ב״ד בכל זמן קודם התפלה או קודם לימוד תורה כדי שיתכפרו לו עונותיו ותוכל לעלות תפלתו או לימודו למקום עליון] ויעלה בחי׳ שורשי הנרנח״י שלו בסוד מ״ן למלכות ואח״כ יעלם עם הרפ״ח ניצוצין אל הת״ת ואח״כ ממדרגה למדרגה עד רום המעלות ויכוין לשלב שם הוי״ה עם שם אהי״ה הס **איההיוהה** ולהמשיך מוחין ממדרגה למדרגה אל בחי׳ השייכים לאותה ק״ש ותפלה ועיין בספר הכוונות דרוש ו׳ דק״ש הכוונות השייכים לק״ש אלא שאין כל אדם יכול לכוין כ״א החסידים אשר בבית אל יכב״ץ שבעיר קדשנו ירושת״ו הלומדים סדר הכוונות בע״פ מפי סופרים ומפי ספרים ומתפללים בסידור הרש״ש ז״ל ולא זולתם כי אפשר יבא לקלקל ח״ו אלא יכוין בכללות כמ״ש ועיין לעיל אות ח׳ אמנם בימי העומר ובימים שבין ר״ה ליוה״כ ובימים של אחר יוה״כ עד אחר אסרו חג של סוכות שאין המנהג לכוין בכוונות התפלה כמ״ש הרש״ש ז״ל בנה״ש לא יכוין להעלות שרשי הנרנח״י שלו בבחי׳ מ״ן וכו׳ אלא רק יקבל עליו למסור נפשו על ק״ה בד׳ מיתות ב״ד בלבד

באר הגולה
י ירושלמי דברכות שם. כ בבלי שם. ל הרא"ש. מ בבלי

הראש כפי המחשבה מעלה ומטה ולד' רוחות: ז ידגיש בדל"ת שלא תהא כרי"ש: ח [כ] לא יחטוף בחית [ל] ולא יאריך באל"ף: ט [מ] אסור לומר שמע ב' פעמים בין שכופל התיבות שאומר שמע שמע בין

כף החיים

בלבד כדי שיתכפרו לו עוונותיו כמ"ש וגם כדי לקיים מ"ע ונקדשתי בתוך בני ישראל ומצות ל"ת ולא תחללו וכו' שיש במצוה זו כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה פ"ה דין א' ודין ג' יעו"ש. ואע"ג דאינו עושה בפועל רק במחשבה לבד מ"מ יש לו שכר כעושה כמ"ש בס"ח סי' רכ"ב יעו"ש. וכ"כ השל"ה בדיני ק"ש דף ר"ן ע"ב וז"ל ויאריך באחד וכו' ויכוין שהוא מוסר נפשו ורוחו ונשמתו על קדושת שמו הגדול, ומי שמכוין כן בשעת ק"ש נחשב לו כאלו נהרג על קידוש השי"ת וזהו כי עליך הורגנו כל היום עכ"ל וכ"כ הרח"פ בכף החיים סי' י"ד אות ל"ח יעו"ש. וכ"כ בזוה"ק פ' חיי שרה במדרש הנעלם דף קכ"ד ע"ד וז"ל א"ר שלום בר מניומי אין לך כל צדיק וצדיק מאותם העוסקים בתורה שאין לו מאתים עולמות דכסופים בשביל התורה הה"ד ומאתים לנוטרים את פריו ומאתים של שמוסרים עצמם בכל יום כאלו נהרגו על קדושת שמו וכו' והאכא כל המכוון לבו בהאי פסוקא כדי למסור נפשו על קדושת שמו מעלה עליו הכתוב כאלו נהרג בכל יום עליו הה"ד כי עליך הורגנו כל היום א"ר נחמן כל המוסר נפשו בהאי פסוקא נוחל ד' מאות עולמות לעוה"ב. א"ר יוסף והא תנן מאתים א"ר נחמן מאתים על התורה ומאתים על שמסר עצמו בכל יום על קדושת שמו עכ"ל ועיין מש"ל אות ו' ועוד עיין מ"ש בתשו' בסה"ק באר מ"ח בענין מה שצריך לימי העומר יעו"ש:

כט) **שם** ויאריך בדל"ת של אחד וכו'. אות דל"ת דאחד ואות עיין דשמע הם אותיות גדולות כידוע וכתב בספר כתר מלכות כ"י שגם הקורא צריך לכוין אותם במחשבתו באותיות גדולות כי הקורא צריך לצייר כל אותיות הפסוק נגד עיניו במחשבתו ושני אותיות אלו יציירם באותיות גדולות והביאו בן א"ח ז"ל פ' וארא אות ח' וכתב והוא נכון:

ל) **שם** ויש נוהגים להטות הראש וכו' ואע"ג דאמרינן הקורא את שמע לא יקרוץ בעיניו וכו' התם הקריצה והרמיזה לצורך דבר אחר ומבטלין הכונה אבל הכא הרמיזה היא לצורך הכונה. טור בשם הרא"ש לבוש, ע"ת אות ב' והטעם י"ל כדרך ד' מתנות מזבח דהיינו מזרח צפון מערב דרום. ומכ"מ לא יטה הראש מזרח מערב צפון דרום כדי שלא יהא נראה ח"ו כמרמז שתי וערב. עט"ז אות ח' א"ר אות י"ב. ש"ץ דף ל"ט ע"ג, סידור בית עובד בדיני ק"ש אות ט"ו. כף החיים סי' י"ד אות ל"ז. יפה ללב אות ח' ובספר האשכול איתא דראוי להמליך הקב"ה כדרך שברא עולמו להחזיר פניו למעלה למטה למזרח למערב לצפון ולדרום יעו"ש וכן הוא בש"ג שסביב המרדכי ושם איתא לצפון ולדרום. פמ"ג אות י"ד. ול"נ דרום לפני מזרח מעלה מטה מערב כדרך ניענוע הלולב שכתב האר"י ז"ל בספר הכוונות דרוש ה' דסוכות דק"ס ע"ד סדר חג"ת נה"י יעו"ש אבל הסדר לא יש בו כמרמז לשתי וערב ח"ו כיון שעושה הכפייה שלמעלה ומטה קודם מערב ודו"ק והבוחר יבחר:

לא) **שער'** ז' ידגיש בדל"ת וכו' וכל שמדגיש בה קצת סגי דהו לא דמיא לריש, ב"י. וכ"כ הלבוש דידגיש בה מעט שלא תהא נשמע כרי"ש ולא ידגיש אותה יותר מדאי שלא תהא נשמע כעי"ת ושוי אחת כמו אחטא והביאו א"ר אות י"ג. והשל"ה קרא תגר על המדגישים יותר מדאי ונראה כאילו הרי נקודה בשוא. והביאו מ"א סק"ו. ומהר"י יוסף קלמנקס כתב שאין הכוונה לקרותה בדגש שהרי אין בה דגש אלא הכוונה שיטעימנה בשם יפה. והביאו מ"א שם. ה"ב אות ג' ר"ז אות ז' וכ"כ ש"ץ דלין ע"א בשם שתי ידות שאין לקרותה בדגש דמשמע די כמו די מחברו אלא רפויה כי כן כתבה לנו אלהינו ואין לנו להפוך דברי אלהים חיים להדגיש מה שרפה ובדגש נשמע אז אחטח כמו ויחד יתרו ונמצא שאמר אז אחטח ולא קיים מצות יחוד ה' ח"ו יעו"ש והביאו שע"ת אות ח' חס"ל אות ז' ועיין עוד מש"ל אות כ"ו:

לב) **שער'** ח. לא יחטוף בחי"ת. ר"ל שלא יקרא אותה בחטף בלא קמ"ץ (ר"ל בשב"א בלא קמ"ץ. א"ר אות י"ד) שאין פי' משמעות בחטף שום דבר. לבוש. ועיין מש"ל אות כ"ז:

לג) **שם** ולא יאריך באלף. שלא יהא נראה כאי חד. טור. שפי' אי"ה אחד ח"ו. לבוש אות ז', קש"ג סי' י"א אות י"ד. חס"ל שם, ועיין מ"ש הש"ץ דלין ע"א בשם בעל שתי ידות והביאו שע"ת אות ח':

לד) **שער'** ט' אסור לומר שמע ב' פעמים וכו' בירושלמי כתב דוקא בציבור אבל ביחיד שרי אבל הטור כתב שאין לחלק משום דגמרא דידן אינו מחלק וכ"מ מדברי מרן ז"ל דלא כתב חילוק זה דס"ל כדעת הטור דאין לחלק, וכ"כ הב"ח דהש"ע נמשך אחר דברי הטור מדלא כתב החילוק בין יחיד לצבור, וגם משמע מסתמיות דברי מרן ז"ל דאין חילוק בין אומרו בלחש או בקול רם. וכ"כ הב"ח לדעת הש"ע אבל הוא ז"ל פליג ופסק כדברי הירושלמי לחלק בין יחיד לצבור וגם לחלק יצא בין אומרו בלחש לאומרו בקול רם רק כתב דביחיד נמי לא שרי אלא כשמתפלל ביחיד וליכא שומעין אותו אומר שמע שמע ב' פעמים בקול רם אבל בדליכא שומעין אסור אפי' המתפלל ביחיד יעו"ש. והביאו הכנה"ג בהגב"י אות ד' וכ"כ הפר"ח דביחיד שרי יעו"ש א"ר אות ט"ו. חזי עולם על דברי הש"ע סעי' יו"ד. אמנם הפרמ"ג במש"ז אות ג' הביא דברי הב"ח והפר"ח וסיים וז"ל ומ"מ אנחנו אין לנו אלא דברי הש"ע אם לא כיון תחר ואומר בלחש וביחיד בקול כלחש דמי אבל אם כיון מעיקרא אפי' יחיד אסור לומר שמע ב' פעמים כדאמרן עכ"ל. ועיין עוד לקמן סי' ס"ג סעי' ד' ובדברינו לשם בס"ד:

לה) **שם** אסור לומר ב' פעמים וכו' ומי שקורא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום וניהג לקרות כל פסוק ופסוק שני פעמים ואח"כ התרגום וכדעת האר"י ז"ל (בשער המצות פ' ואתחנן) וכמה אחרונים ז"ל אין לו לחוש בפסוק שמע ישראל שלא לקרותו ב' פעמים רצופים דלא שייך

בין שכופל הפסוק ראשון: י נכשקורא קריאת שמע על מטתו מותר לקרות כל הפרשה ולחזור ולקרותה פויש מי שאומר שגם בזה יש ליזהר מלומר פסוק ראשון: (הגה ב' פעמים): יא עהאומרים באשמורת בסליחות וביו"כ בתפלת נעילה ב' פעמים פסוק שמע ישראל יש ללמדם שלא יאמרו:

ה' הוא

באר הגולה
ל"ג נ הגהת מיימון פ"ג מהלכות ק"ש ומהרי"א בשם נהי"ג. ם שם.
ע תוס' שם ל"ד

כף החיים

שייך בזה לומר דמחזי כמקבל ב' רשויות ח"ו דהאי הכא שהרי קריאתו מוכחת עליו שהוא כופל כל הפסוקים וסירכיה נקיט ואזיל גם לטעמא דמחלוקת ושויה מגונה מיהא ליכא הכא, ועוד שכבר כשהפסקו הפו' ז"ל אי לא קפדינן אלא בקורא קריאת שמע בעונתה או דילמא לא שנא והכי דנקטינן לחומרא כמבואר בסעי' י"א מ"מ בכה"ג ליכא למיחש כלל, מאמ"ר אות ה', דברי מנחם בהגב"י אות ב' ולי נראה דיש לאמרו בפעם השניה בלחש, כדי לצרף לזה ג"כ סברה האומרים דאם אומרו בלחש לית ביה מידי כנז' באות הקודם, ועוד עיין לקמן אות מ':

לו) **שם** בין שכופל הפסוק הראשון, מכאן ומסעיף שאחריו משמע דאין הקפידה אלא דוקא בפסוק הראשון אבל מכאן ואילך אין לחוש כמ"ש הב"י בשם הכלבו והמ"ק יעו"ש, וכ"כ הלבוש. אמנם מדברי המאירי במגילה כ"ה משמע דאף מכאן ואילך אם כופל פסוק פסוק אפי' ביחיד יש בו חשש יעו"ש, והביאו הערי"ה אות ג', פתה"ד אות י"ג. ד"מ בהגב"י אות ג'. ח"ע על סעי' י"ד של השו"ע יעו"ש ועכ"ז יש ליזהר שלא לכפול הפסוקים אפי' של אחר פסוק הראשון, ועיין עוד באות שאח"ז:

לז) **סעי'** י"ד. כשקורא ק"ש על מטתו וכו'. משמע דוקא על מטתו כדי להשתקע בשינה מתוך ק"ש אבל במקום אחר אסור לקרות הפרשה ב' פעמים. מ"א סק"ח. וכ"כ א"ר אות ט"ז דדוקא על מטתו מותר כדכתב הלבוש טעמא שאינו אלא משום שמירה אבל בק"ש שחרית וערבית אין לכפול כל הפרשה עם פסוק ראשון יעו"ש. וכ"כ הברכ"י בשיו"ב אות א'. וכתב עו"ש הברכ"י וכפ"ז מה שהיה בדין הקודם בין שכופל הפסוק ראשון לאו דוקא אלא ה"ה הפרשה כולה אין לכופלה בק"ש שחרית וערבית יעו"ש. וזהו לפי סתם מרן ז"ל אבל לפי יש מי שאומר שכתב מרן ז"ל אף על מטתו כשחוזר לקרות הפרשה לא יחזור לקרות פסוק ראשון אלא מן ואהבת ואילך. ומ"ש הפר"ח אות יו"ד כבר כתבנו לעיל אות ל"ד דלא קי"ל הכי אלא כסברת מרן ז"ל יעו"ש גם מה שהביא ראיה מירושלמי שרבי יודן קרא ושנה וי"ל ששנה בלא פסוק ראשון וכמ"ש בב"י בה"ג יעו"ש ודו"ק ואי"ה בסי' רל"ט נכתוב כל סדר ק"ש שעל המטה ע"פ דברי האר"י ז"ל:

לח) **סעי'** י"א. שאומרים באשמורת בסליחות וביו"כ בתפלת נעילה ב' פעמים וכו'. כתב ל"ח פ' אין עומדין אות מ"ח וז"ל והא דביוה"כ כבר נתבטל אבל באשמורת יש עדיין בני אדם שבכל פעם שאומר החזן ויעבור הם אומרים שמע ישראל וגו' וכמלא שמכפלים הפסוק פעמים רבות ואעפ"י שאין כופלים אותו במיד זה אחר זה מ"מ נ"ל דהוי בכלל דמשתקין אותו ולפחות מגונה הוא. וראוי לבטלו עכ"ל והביאו מ"א סק"ז. ובשל"ה כתב דנכון לאומרו כי אחד בגי' י"ג וראוי להזכירו בי"ג מידות יעו"ש והביאו מ"א שם וכתב וכן נ"ל מאחר שמפסיק הרבה בנתיים לא מחזי כשתי רשויות, וכן ס"ל להט"ז בסי' ס"ג סק"ג והביאו פרמ"ג בא"א בזה הסי' אות ז' יעו"ש וכ"כ א"ר אות י"ז. בשם כ"ץ וסיים דעכ"פ אין למחות בעושין כן יעו"ש, ומיהו אנחנו לא יש מנהג זה וגם האר"י ז"ל לא זכר זה בשער הכוו' ונראה שאין לו מקום לפי דברי האר"י ז"ל לומר פסוק שמע ישראל וגו' בעת שאומרים ויעבור כידוע ליח"ן:

לט) **שם** יש ללמדם שלא יאמרו. וב"ח כתב כיון שכל הקהל אומרים אותו ליכא קפידא יעו"ש. והביאו מ"א סק"ט ועיי"ש במ"א מה שהקשה על הב"ח ומה שתירץ א"ר אות י"ז יעו"ש ואנן מנהגינו כדברי מרן ז"ל שאין אומרים שמע ישראל ב' פעמים לא בסליחות ולא בתפילת הנעילה וכ"כ שכנה"ג בהגב"י אות ה':

מ) **שם** יש ללמדם שלא יאמרו, בעת שהעם נוהגים לומר פסוק שמע ישראל וטעמא נראה שאם ח"ו נגזר על שונאיהם ע"י עונותיו במפלה הרעה ח"ו שתצא נשמתם באחד ואם לפעמים נמשך הרעה כופלין ומשלשין אותו ושמעתי מפקפקין בזה משום כאומר שמע שמע וחזינא דעל כיוצא בזה כתב הרב ח"א ז"ל כלל כ"א אות י"ט וז"ל והעומדים בשעת יציאת נשמה ואומרים וכופלין פ' שמע ישראל אפשר שיש למחות בידם ואפשר כיון שידוע שכוונתם כדי שיצא הנשמה באחד הכל יודעין שאין כוונתם לב' רשויות וכעין זה כתב הרב"י ז"ל עכ"ל דכוותה נמי הכא דשרי, פתה"ד אות ה' ול"נ דיש לומר בין אחד לאחד פסוק ה' הוא האלהים דגם זה הוא יחוד השם או לומר בפעם שניה בלחש כמש"ל אות ל"ה או בלשון תרגום כמ"ש באות שאח"ז:

מא) **כל** הני דאסרו לומר ב"פ משום דמיחזי כב' רשויות אי אמר חד מנייהו בלי תרגום נראה דשרי כן משמע להדיא מדברי רשב"י ז"ל בז"ח ריש פ' תרומה וכ"כ מל' מרן ב"י ז"ל לעיל סי' כ"א שכתב בשם א"ח דאין כופלין ה' ימלוך דהוי כאומר שמע שמע. וסיים ע"ז מרן ז"ל ויש נוהגים לאומרו פ"א בלה"ק ופ"א בלשון תרגום וזה נכון יותר עכ"ל. משמע דבזה פקע איסורא דאומר שמע שמע והיינו כדברי הז"ח הנז'. פתה"ד אות ח':

מב) **סעי'** י"ב. ה' הוא האלהים שאומרים אותו ביו"כ וכו'. מנהג כשר הוא לפי שמשבחין אותו שהוא דר למעלה מז' רקיעים גם מצינו בקרא ב"פ ה' הוא האלהים גבי אליהו. ב"י. לבוש. ט"ז סק"ד. עו"ת אות ז' וכ"כ בשער הכוו' דרוש ד' דיוה"כ דף ק"ב ע"ג וז"ל מה שנהגו לומר אחר תפלת נעילה ז"פ ה' הוא האלהים והש"ץ אומר פ"א והקהל עונים אחריו וכן עד ז"פ ואעפ"י שאנו כופלין בכל פעם ה' הוא האלהים לפעם אחת תחשב ויש בו סוד יעו"ש:

מג) **שם** הגה. וי"א שיש ליזהר שלא לענות על שום ברכה

יב פת' הוא האלהים שאומרים אותו ביום כפור בתפלת נעילה ז' פעמים מנהג כשר הוא: הגה י״א שיש ליזהר שלא לענות על שום ברכה ב״פ אמן (ב״י בשם אהל מועד): יג צאחר פסוק ראשון צריך לומר בשכמל״ו בחשאי: יד קצריך להפסיק מעט בין לעולם ועד לואהבת כדי להפסיק בין קבלת מלכות שמים לשאר מצות: הגה ויש להפסיק בפסוק ראשון בין ישראל לה' ובין אלהינו לה' השני כדי שיהא נשמע שמע ישראל כי ה' שהוא אלהינו הוא ה' אחד (רוקח) ויש להפסיק מעט בין אחד לברוך כי עיקר

באר הגולה
ושאל״ש. פ שם.
צ פסחים כ״ו
ק טור מהא דרבי מאיר שם.

כף החיים

ברכה ב״פ אמן. הכי איתא בספר אהל מועד האומר אמן אמן כאומר שמע שמע. והביאו ב״י ז״ל וכתב עליו וז״ל ואיני יודע מניין לו ועוד דהא קרא כתיב אמן ואמן ואע״ג דהתם כתיב באמן תניינא וי״ו נראה דאפילו בלא וי״ו נמי אין קפידא אי אמר אמן אמן תרי זימני עכ״ל. והביאו מ״א סק״י וכתב וכ״כ הבחיי פ' בלק והמכוון והכופל אמן אמן זוכה לשני עולמות וכן אמר דוד סוף מזמור מ״א עכ״ל מיהו הא״ר אות י״ח כתב וז״ל ועיינתי בבחיי וכתב וכל המכוין והכופל וכו' משמע דדוקא מכוין בעינן וא״כ מי שאינו מובטח שמכוין כראוי לא יעשה כן דומיא קצת דשני תפלות דסי' ק״ז עכ״ל וכ״ה בבג״י הקשה על מרן ז״ל שכתב וז״ל ותימא דמ״ש האוהל מועד הוא מהירושלמי בפ' הקורא את המגילה דאמרינן התם דלאו דוקא מודים מודים אלא ה״ה שמע שמע אמן אמן ומוכרחים אנו לומר דקרא דאומר אמן ואמן וא״ו מפסיק בעינן ותימא על מרן ז״ל דאשתמיט מיניה הירושלמי ול״ע עכ״ל, וכן הפר״ח ז״ל אות י״ב כתב לסייע דברי מור״ם ז״ל מהירושלמי הנז' וכתב דאם אומר השני עם וי״ו ליכא קפידא וכדכתיב בקרא אלא שחזר והקשה שמצינו כתוב ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול ויענו כל העם אמן אמן וסיים שאם מפסיק פורתא בנתיים שרי יעו״ש, וכ״כ הלבוש דאם אומר השני עם וי״ו ליכא קפידא והביאו א״ר שם. ועיין פרמ״ג א״א אות יו״ד מ״ש לחלק יעו״ש ועוד עיין דברי מנחם בהגב״י אות ד' שהאריך בזה יעו״ש פתה״ד אות י״א. ונראה כיון דהירושלמי אוסר בהדיא שלא לענות ב״פ אמן וכ״כ בס' אהל מועד וכן פסק מור״ם ז״ל והאחרונים כל אחד לדרכו פנה לחלק שוא״ת עדיף ואין לענות על שום ברכה כ״א פ״א אמן כיון שאינו חובה מן הדין לענות ב״פ אמן. ובברכת הלבנה שנוהגים לומר אחר דוד מלך ישראל חי וקיים אמן ג״פ סלה ועד כמ״ש במו״ב סי' ו' אות קפ״ט יש להפסיק מעט בין אחד לאחד כמ״ש הפר״ח ז״ל ועיין פתה״ד אות י״ב:

סד) **שם** בהגה. שלא לענות על שום ברכה ב״פ אמן, מי שנזדמן לו לענות אמן על שני דברים יאמר אמן ואמן. הלק״ט ח״א סי' פ״ה. קש״ג סי' ט' אות י״א. וכ״כ בברכ״י סי' קכ״ד אות ח' בשם מהר״י מולכו יעו״ש. ש״ן דפ״א ע״ג. סידור בי״ע בדיני עניית הקדיש אות ט״ז. דברי מנחם שם:

סה) **סעי'** יג. אחר פסוק ראשון צ״ל ברוך שם וכו' כתב הב״ח בשם ש״ג פרק היה קורא שאמר בשם ר' ישעיה אחרון שאם לא אמרו אין מחזירין אותו יעו״ש. והביאו כנה״ג בהגה״ט. עו״ת אות ט'. אבל הלבוש בסי' ס״ג סעי' ה' כתב דברוך שם יש לו כל דין פסוק ראשון ואפילו לא כיון בו צריך לחזור יעו״ש. וכן נראה דעת מרן ז״ל בריש סי' ס״ו יעו״ש. וכ״כ מ״א בזה בסי' ס״ק י״ג. א״ר או' י״ט. א״א או' י״א. ר״ז בזה בסי' או' י״ג ובסי' ס״ג אות ה'. קש״ג סי' י״א אות ט״ו ש״ן דל״ב ע״ד. סידור בי״ע בדיני ק״ש אות ז'. כף החיים סי' י״ד אות ל' וכן עיקר:

סו) **שם** צ״ל ברוך שם וכו' בחשאי. אבל לא בקול רם דהא לא אמריה משה ואם לא נימריה כלל הא אמריה יעקב ע״כ אומרים אותו בחשאי. גמרא פסחים דף נ״ו ע״א. ט״ז סק״ה. עו״ת שם. וז״ל זו״ח במדרש רות דל״ג ע״ב האי קרא תינח בשעתא דאמרו בנין יעקב לאבוהון או משה לישראל אבל השתא כולי עלמא אמרי שמע ישראל נמאן ישראל אמרין אלא הא תנינא יעקב אבינו לא מת והקב״ה חתים ליה גו כורסיה יקריה למהוי תדיר סהדא על בנוי דקא מיחדי שמיה דקב״ה כדחזי בכל יומא תרין זמני, וכד אינון מיחדין שמיה דקב״ה ואמרי שמע ישראל הוא סהיד עלן דאנן מיחדי שמיה דקב״ה כדקא חזי בההיא שעתא נטלי ליה ליעקב בארבע גדפין פריש לארבע סטרי עלמא וסלקי ליה לקמי קדישא עילאה ומברך ליה בז' ברכאן. פתח ואמר זכאה איהו אבא דזרע דא אוליד בארעא וזכאין אינון בנין דקא מעטרין לאבוהון הכי. בההיא שעתא כל אינון חילי דשמיא פתחי ואמרי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ויעקב מתעטר בתגיסר נהרי אפרסמונא דכיא וקאים תדיר כקרתא מקפא שור על בנוי קמי דלא שביק דיהא תקיפא לשלטאה עליהו וכל בני עלמא לא יכלין לשלטאה לון הה״ד אל תירא עבדי יעקב עכ״ל. והביאו סי״ב אות נ'. ועוד עיין יפה ללב אות יו״ד מ״ש בזה:

סז) **שם** צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו וכו'. וכשאומר תיבת מלכותו צריך שישפיל ראשו מלמעלה למטה ויש סוד בדבר כמ״ש בשער הכוו' דרוש ה' דק״ש דכ״ב ע״ג. וכ״כ בן א״ח ז״ל פ' וארא אות י״א, ואע״ג דאומרים ברוך שם וכו' בלחש מ״מ ישמיע לאזניו קצת. בן א״ח שם:

סח) **סעי'** יד. צריך להפסיק מעט וכו' לואהבת וכו' בפסוק ואהבת יכוין לקיים מ״ע שנצטוינו לאהוב את הש״י והיא מכלל הרמ״ח מ״ע כמ״ש בשער הכוונות דרוש א' דק״ש דף כ״ו ע״ד:

שם הגהה, ויש להפסיק בפסוק הראשון בין ישראל לה' וכו'. כתב בעל באר מים חיים הבא לקבל עליו עול מלכות שמים בשלימות יפסוק הפסוק שמע ישראל ג' הפסקות שמע ישראל פיסקא אחד. ה' אלהינו פיסקה שנית ה' אחד פיסקא שלישית. כדי שיהא פירושו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ושמע הוא לשון האזין ישר״ל שה' אלהינו הוא אחד. קשל״ה ריש דיני ק״ש. וכ״כ ש״ן דף ל״ו ע״ד.

ועיין

עיקר קבול מלכות שמים הוא פסוק ראשון (אבודרהם): טו יצריך להפסיק בין היום על לבבך ובין היום לאהבה שלא יהא נראה היום ולא למחר: טז שצריך להפסיק בין נשבע לה' כדי להטעים יפה העי"ן שלא תהא נראית כה"א: יז תצריך להתיז זיי"ן של תזכרו דלא לשתמע תשקרו או תשכרו והוי כעבדים המשמשים ע"מ לקבל פרס וכן צריך להתיז זיי"ן של וזכרתם: יח אידגיש יו"ד של שמע ישראל שלא תבלע ושלא תראה אל"ף וכן יו"ד דוהיו דלא לשתמע והאו: יט בצריך ליתן ריוח בין וחרה לאף דלא לתשמע וחרף: כ גצריך ליתן ריוח בין תיבה שתחילתה כסוף תיבה שלפניה כגון בכל לבבך על לבבך בכל לבבכם עשב בשדך ואבדתם מהרה הכנף פתיל אתכם מארץ: כא דצריך בכל אל"ף שאחר מ"ם להפסיק ביניהם כגון ולמדתם אותם וקשרתם אותם ושמתם את וראיתם אותו (וזכרתם אז ועשיתם אז) שלא יהא נראה כקורא מותם מת: כב ה אף בפסוקי דזמרה ובתפלה צריך לדקדק בכך הגה והוא הדין הקורא בתורה בנביאים ובכתובים יש ליזהר

באר הגולה
ה שם בפסחים ש ירושל' דברכות דף ע"ד. ת שם בירושל' א הרא"ש ב הרא"ש שם בפ"ב דברכות, ג שם בגמרא ס"ו ד רבי יונה בספר היראה וכתוב בהנהגות מיי' פ"ב בהלכות ק"ש שכן נהגו ה שם בס'

כף החיים

ועיין זב"ל ח"א תעי' הק' שכתב בשם הרב עין יעקב שצריך להפסיק ג"כ בין ה' לאחד יעו"ש ובשל"ה כתב דיש להפסיק בין שמע לישראל וכן בין ה' לאחד והביאו א"ר אות ד':

מט) **סעי'** ט"ו. צריך להפסיק בין היום על לבבך וכו'. פי' כדי שלא יהא נראה כאומר היום על לבבך ולא למחר על לבבך. וכן בין היום לאהבה כדי דלא לישתמע היום לאהבה ולא למחר לאהבה. ב"י. לבוש:

ן) **סעי'** ט"ז. צריך להפסיק בין נשבע לה' וכו' כדי שלא תהא נראית כה"א, והוי פירושו לשון שביה כאלו אמר נשבה ה' ח"ו, לבוש:

אן) **סעי'** יז. צריך להתיז זיי"ן של תזכרו דלא לישתמע תשקרו וכו'. לשון שקר או תשכרו לשון שכירות. וכן זיי"ן של וזכרתם דלא לישתמע כשי"ן לשון שכירות, לבוש, ובטור ואבודרהם כתבו בטעם דלא לישתמע בסמך ופירושו שהוא מלשון ויסכרו מעיינות תהום יסכר פי דוברי שקר, א"ר אות כ"ג, ועיין פתה"ד סוף אות י"ד:

בן) **סעי'** יח. ידגיש יוד של שמע ישראל שלא תבלע וכו'. ולישתמע ישראל או אשראל ואין משמעותו מידי וכן ידגיש יוד דוהיו דלא לישתמע והאו ואין פירושם כלום, לבוש:

גן) **סעי'** יט. צריך ליתן ריוח בין וחרה לאף וכו'. ויזהר לחתוך מלת אף היטב שלא יהא כקורא אף דני. ש"ן דל"ו ע"ג. בע"ת אות י"ב:

דן) **סעי'** ך. צריך ליתן ריוח בין תיבה שתחלתה וכו'. דכשהתיבה השניה מתחלת באות שתיבה שלפניה נגמרת הוא קורא אותם שתי אותיות כאות אחת אם אינו מתעסק ליתן ריוח ביניהם, ב"י בשם רש"י, ואין משמעותם כלום. לבוש:

הן) **שם** כגון בכל לבבך וכו'. מ"ש רבותינו שצריך ליתן ריוח בין הדבקים כגון בכל לבבך בכל לבבכם לא אמרו להפסיק שלא לתת מקף בין שני הלמדי"ן כאשר הוא אלא אעפ"י שיקראהו במקף יתן ריוח והבדלה בלשון שידמה כי שני למדי"ן קרא, כי הנה בכל הוא נקוד בקמץ מפני המקף ואם יקרא אותו בלא מקף יהיה נקוד בחולם וזה לא אמרו רבותינו ז"ל להחליף התנועות

אשר נתנו למשה מסיני, ב"י בשם הרד"ק והרד"א, עו"ת אות יו"ד, מ"א ס"ק י"ב, ר"ז אות י"ט:

ון) **שם** כגון בכל לבבך וכו' ואמרו שם בגמרא ברכות דף ט"ו סוף ע"ב כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננים לו גהינם. והטעם מפני שטבע האדם הוא חם ורוצה לקרות במהרה והוא מהפך טבעו ומקררו שקורא במיתון ובנחת ומדקדק באותיותיה שלא יחסר שום אות ממנה ע"כ מודדין לו מדה כנגד מדה ומצננין לו גיהנם. ועיין מ"ש ב"י סי' ס"ב בשם מהרי"א. וע"כ צריך האדם לית דעתו תמיד פי ע"י שמדקדק באותיות ק"ש מצננין לו גיהנם כדי שלא יתגבר עליו החום הטבעי לקרא מהרה, וגם בזמירות ובתפלה ובכל עת שלומד יתן בדעתו שהאותיות היוצאות מפיו היא בוקעת האויר ועולה למעלה ואם אינו מדקדק בהם להוציאה כתקנם הרי אלו יוצאו חסרים ופגומים ח"ו והאי יתן אל לבו תמיד וה' יזכנו, ועיין עוד לקמן סי' ס"ב אות א':

זן) **שם** כגון בכל לבבך וכו'. וכן צריך להדגיש כל שני האותיות הסמוכים זל"ז כגון לבבך לבבכם ושננתם שלא יהא כקורא לבך לבכם ושנתם כי במהירות מחוסרת אותיות הדומות כידוע. וכ"ה בסי' הרש"ש ז"ל דחשיב זה להפריד בין הדבקים:

חן) **סעי'** כא. צריך בכל אלף שאחר מ"ם להפסיק ביניהם וכו' אבל בשל"ה בשם באר מים חיים כתב דכל אלף שאחר מ"ם צריך להפסיק אפילו כשאין שייך טעם דמותם כגון ועבדתם אלהים אחרים. עיניכם אשר זונים אחריהם. לאלהיכם אני. אלהיכם אשר. לאלהים אני. אלהיכם אמת. ועוד השיב כל תיבה שתחלתה אלף אפשר שלא ירגישנה במבטא וצריך כפסק כגון אשר. אנכי. מצותי. אשר, את ה'. אלהיכם. מטר. ארציכם. ועלר את. אשר ה' דברי אלה. ויאמר ה' אל. דבר אל. מצות ה'. אשר אתם. ה' אלהיכם. וכן בדרך ובשכבך, צריך להפסיק בין נפשיכם וקשרתם בין הדברים האלה שלא יראה כאומר הדברים מאלה וכן וכתבתם על, וכן ראוי לדקדק ביו"ד של יהיה ויפתח ירבו ודומיהן שלא יראה כאלו מתחלת התיבה באלף אהיה איפתח אירבו, א"ר אות כ"ה, ה"א אות ה':

טן) **סעי'** כב. אף בפסד"ז ובתפלה צריך לדקדק בכך כמו ספרו בגוים את כבודו, שבחי ירושלים

את

באר הגולה
היכלות והרמב"ם שם. ז כ"י בפ"ב דברכות מההיא דפסחים כ"ו. ח תשו' הריב"ש סימן קכ"ז ט תשו' הרשב"א:

לזכר. (ב"י בשם הרד"ק): כג יצריך לדקדק שלא ירפה החזק ולא יחזק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד הנח: כד יצריך לקרות ק"ש בטעמים כמו שהם בתורה: הגה אבל לא נהגו כן במדינות אלו ומ"מ המדקדקים מחמירים בכך: כה חכשיאמר וקשרתם לאות על ידך ימשמש בתפילין של יד וכשיאמר והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בש"ר וכשיאמר וראיתם אותו ימשמש בב' ציציות שלפניו. (וע"ל סי' כ"ד סעיף ה'): כו טיש נוהגים לקרות קריאת שמע בקול רם ויש נוהגים לקרותו בלחש: הגה ומכל מקום יאמרו פסוק ראשון בקול רם וכן נוהגין: (כל בו):

מי

כף החיים

את ה', ותקם את, ויראו העם את ה' וממליכים את, טוב. לבוש, וזהו שסדרו מזמור לתודה בריש הזמירות שהוא שיר הנאמר על התודה וגם כתוב בו עבדו את ה' בשמחה וכו' לרמוז כי צריך לומר הזמירות והתפילה מילה במילה ובשמחה רבה כי על ידי השמחה יהיה לו לב טוב ולא יגמגם בדבריו:

ס) **שם** הגהה, וה"ה הקורא בתורה וכו' ומה שהזכירו בק"ש הוא לשתי עילות האחת מפני שיש באותה הפרשיות יחוד השם וקבלת עול מלכות שמים והאחרת שכל ישראל קוראים אותם פעמים ביום חכמים ועמי הארץ לפיכך היו צריכין להזהיר עליהם מפני עמי הארץ שאינם בקיאים בקריאה. ב"י בשם הרד"ק. לבוש:

סא) **סעי'** כג. צריך לדקדק שלא ירפה החזק וכו'. פי' שבא הנהטפת נקראת נח כגון בסוף תיבה או באמצע תיבה הבאה אחר תנועה קטנה. ונד נקרא שבא המתנועעת כגון בראש תיבה או באמצע תיבה אחר תנועה גדולה וסימן תנועה גדולה פתוחי חותם (ר"ל החמש נקודות שהם באותיות פתוחי חותם הם ה' תנועות גדולות מאה"ם) רק החיריק כשיש יו"ד אצלה נקראת תנועה גדולה וכשאין יוד אצלה נקראת תנועה קטנה. מ"א ס"ק י"ג. ועוד עיין קשל"ה בדיני ק"ש בהגהה מ"ש בזה וסיים דיש להזהיר המון העם על זה וללמדם ובפרט על המלמדי תנוקות שלא ישבשו התנוקות בקריאתם וכן צריך זה להודיע לחזנים שיהיו יודעים לקרות בס"ת בתנועה הישרה יעו"ש. והביאו הרח"פ בס' כף החיים סי' י"ד אות מ"ד:

סב) **סעי'** כ"ד. צריך לקרות ק"ש פעמים וכו' וכ"כ הפר"ח אות כ"ד, וכ"כ בתפארת שמואל על הרא"ש והביאו פ"ע אות ל"ו. וכ"כ האחרונים:

סג) **שם** הגה. אבל לא נהגו וכו' ומ"מ המדקדקים מחמירים בכך ובלבד שיכוין. כי הנגינה למי שלא הורגל בה מפסיד הכוונה. ד"מ אות ח'. מ"א ס"ק י"ד. ועכשיו נדפס בסידורים הנגינה. פרמ"ג א"א אות י"ד וכל זה למנהג האשכנזים כמ"ש מור"ם ז"ל:

סד) **שם** בהגהה. והמדקדקים מחמירים בכך. המנהג ברוב הקהלות לקרות ק"ש בטעמים הכתובים בתורה אלא שאינן מפסיקין בסוף פסוק כמו שעושה מי שקורא בתורה ואין להם בזה על מה שיסמוכו אדרבא יותר צריך להזהר להפסיק בסוף פ' מפשים טעם אחר וכן ראוי להזהר בטרחא והבלתי זהיר בה כשיגיע אל כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות ומחרף ובסוף פרשת ציצית אני ה' אלהיכם יש במלת אני טרחא והנני מבאר למה אמר דהעי"ה **אנא ה' כי אני עבדך** והנה באומרו **אני עבדך** אינו שולל שלא יהיה גם איש אחר עבדו רק אני עבדך וכבר ימצאו אחרים ג"כ עבדיו וכן ולי אני עבדך וכו' ולשלמה עבדך לא קרא ולכן אם אתה אומר אני ה' אלהיכם בלא טרחא משמע אני ה' אלהיכם ואפשר שגם אחר יהיה אלהיכם אבל כשאתה קורא אני בטעם טרחא אז מ"ש אני ולא אחר וכו' ואינו רחוק בעיני שלכתחלה סיים הפ"ית פ' זו כך כדי לרמוז היחוד בסוף ק"ש ונמצא המסיים מסיים במה שהתחיל. ש"ץ דל"ו ע"ג בשם בעל שתי ידות. שע"ת אות י"ד. ועיין עו"ש בש"ץ דק"א ע"ב שכתב בשם בעל שתי ידות שכתב בשם הר"ם דהיתא בזוהר פ ויי מלא מת ובדק בפיו ובחוטמו ועיניו ולא מלאם בו ואמר בודאי לא נזהר בדבקים שבאמת ויציב עכ"ל. והביאו שע"ת שם:

סה) **סעי'** כה. כשיאמר וקשרתם וכו'. וכשיאמר על לבבך יכוין בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. ובכל מאדך אפילו נוטל את ממונך. ובכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו. קשל"ה בדיני ק"ש. ועיין משנה ברכות דד"ן ע"א:

סו) **שם** כשיאמר וקשרתם לאות וכו' וכן כשיאמר וקשרתם אותם לאות על ידכם וכו' כמש"ל סי' נ"ח אות א' ד"ה שמע בשם שער הכוונות יעו"ש. אך לא ימשמש כאשר ימשש העור בלי שום לב מלות אנשים מלומדה אלא אחר כונת הלב הן הדברים שיזכור התפילין ומ"ש בהם וישעבד מוחו ולבו להקב"ה וישמח ישראל בעושיו אשר קדשנו במצותיו ועיטרנו בהם, חס"ל אות יו"ד:

סז) **שם** וכשיאמר וראיתם אותו וכו' עיין מש"ל בסי' כ"ד בס"ד על סעי' ד' וסעי' ה' יעו"ש:

סח) **שם** וכשיאמר וראיתם אותו וכו'. וכשיאמר אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים יזכור יציאת מצרים כמש"ל סי' ס' אות ד' בשם שער הכוונות והאחרונים. ויכוין לקיים מצוה זו של זכירת יציאת מצרים בק"ש דשחרית ובק"ש דערבית כמ"ש בשער הכוו' דרוש ח' דק"ש דכ"ז ע"ב:

סט) **סעי'** כו. ויש נוהגים לקרותה בלחש. זהו דעת רבינו האיי והרשב"א בתשובה הביאה מרן. והרדב"ז בתשו' כ"י כתב שלא כתבו כן רב האי גאון והרשב"א אלא ליישב מנהגם אבל לפי הדין צריך לקרות כולם בקול רם ביחד שלא אמרו אלא בשכמל"ו **בלחש** והאריך לתת כמה וכמה טעמים לדבר נכוחים **למבין** ובכלל דבריו הביא מאמר רז"ל בשעה שהשכינה **באה** לביהכ"נ ומוצא שאומרים הזמירות מקצתם מאחרים ומקצתם מקדימים מסתלקת. וכתב שאם הש"ץ קורא בקול רם ויש

קורים

סב מי שלא דקדק בק"ש או לא השמיע לאזנו. ובו ה' סעיפים:

א אעפ"י שמצוה לדקדק באותיותיה קראה ולא דקדק בהן יצא: ב יכול לקרותה בכל לשון ויזהר מדברי שיבוש שבאותו לשון וידקדק בו כמו בלשון הקודש: ג צריך להשמיע לאזנו מה שמוציא בפיו ואם לא השמיע לאזנו יצא ובלבד שיוציא בשפתיו: ד אם מחמת חולי או אונס אחר קרא ק"ש בלבו יצא: הגה ולכתחלה יעשה כן אם הוא במקום שאינו נקי לגמרי ואינו יכול לנקותו מתוך אונס יהרהר בלבו ובלבד שלא יהא

מקום

באר הגולה

א ברכות ט"ו וכרבי יוסי. ב שם י"ג סוטה ל"ג. ג ר"מ פ"ב מהל' ק"ש. ד ברכות ט"ו וכת"ק הס"ת לדעת הירושלמי.

כף החיים

קורים בלחש ויש קורין בקול רם זה המנהג בלבול גדול. והאריך הרב בתשו' זו הרבה. ברכ"י בשיו"ב אות ב'. ב"ן דל"ה ע"ד. ועיין לקמן סי' ס"ב סעי' ג':

ט) שם הגהה. ומ"מ יאמרו פסוק ראשון בקול רם וכו'. וכן כתב מרן ז"ל לעיל סעיף ד' כדי לעורר הכוונה:

א) סעי' א' אעפ"י שמצוה לדקדק באותיותיה קראה ולא דקדק באותיותיה יצא. ומ"מ צריך ליזהר לדקדק בהם דאמר רב חמא בר חנינא כל הקורא ק"ש באותיותיה מצננין לו גיהנם. טור. ופי' הב"ח דחייב מן הדין ליזהר לדקדק בהם שאם לא נזהר נענש בחום הגיהנם אבל אם נזהר לדקדק בהם מצננים לו גיהנם אם כן דבר גדול תלוי במה שמדקדק באותיותיה לפיכך צריך ליזהר בהם עכ"ל. ושמעתי סי' לדבר ש' משמע וה' מאחד הוא א"ש נשאר מ"ע משמע א"ד מאחד ר"ת חנניה מישאל עזריה דניאל לרמוז מי שקורא ק"ש בכוונה ניצול מאש כחנניה מישאל ועזריה ודניאל. א"ר אות א' ועיין מש"ל בסי' ס"א אות א' ואות נ"ו:

ב) שם קראה ולא דקדק באותיותיה יצא. כתב בס' החינוך פי' ואתחנן אין הענין שלא להזכיר התיבות והאותיות שכל שלא קרא ק"ש כולו לא יצא. אבל ענין לא דקדק יצא הוא שלא נתן ריוח בין הדבקים וכן שלא התיז הזי' דתזכרו. או שלא האריך בד' דאחד. כפי הראוי לכתחלה לעשות כן עכ"ד. א"ר שם. א"א אות א':

ג) סעי' ב. יכול לקרותה בכל לשון וכו' ואין חילוק בין יחיד לציבור. ב"י. ב"ח. פרישה. שכנה"ג בהגב"י אות א'. ער"ת אות ב'. מאמ"ר אות א'. ודוקא כשמבין הלשון. מ"א סק"א. פר"ח אות א'. ה"ב אות א' סו"ב אות א'. ר"ז אות ב'. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות ק"ש דין יו"ד. וכ"מ מדברי הלבוש. וה"ה בתפלה וברה"מ. אבל קידוש וברכת הפירות וברכת המצות והלל יוצא אפי' אינו מבין הלשון. מ"א שם. ה"ב שם. סו"ב שם. ר"ז שם. ועיין לקמן סי' ק"א סעי' ד' אם הוא דוקא בצבור יכול להתפלל בכל לשון או אפי' ביחיד יעו"ש: ועיין פרמ"ג א"א אות א' שכתב דיש להסתפק בלה"ק אם אין מבין אפשר דיוצא כמו מגילה בלועז אשורית יצא ושאר לשונות דוקא שמע הבנה או שמע לומר לכתחלה צריך להשמיע לאזניו מן התורה לא מדרבנן יעו"ש, ועיין שכנה"ג בהגה"ט אות א' מ"ש בזה יעו"ש:

ד) שם יכול לקרותה בכל לשון וכו'. והוא מצד הדין אבל לפי מש"ל סי' ס"א אות א' ואות ב' בשם הזוהר והאר"י ז"ל דיש כוונות כנגד הפרשיות ומספר התיבות וגם עוד כוונות השייכים בר"ת וס"ת כמ"ש בשער הכוו' בדרוש א' דק"ש זה לא יהיה אם לא יקרא אותה בלה"ק יעו"ש ודו"ק:

ה) סעי' ג'. צריך להשמיע וכו' ובלבד שיוציא בשפתיו. אבל בהרהור שמהרהר בלבו אינו יוצא. טור וב"י. ב"ח. י"א בהגה"ט. א"ר אות ג'. וכתב ודלא כעו"ת שכתב בשם בעל המאור פי' היה קורא וריא"ז דיוצא בהרהור ויעו"ש שסיים דכ"ע ס"ל דאינו יוצא. וכ"כ פרמ"ג במש"ז אות א' דדעת המחבר בלא אונס אפי' דיעבד לא יצא בהרהור יעו"ש. וכ"כ ר"ז אות ג':

ו) השומע ק"ש ולא קרא יצא י"א. הרא"ס ח"א סי' מ"א. ובסי' מ"ב כתב בשם הר"ס אלשקר ז"ל שלא יצא. כנה"ג בהגה"ט. והביאו מ"א לעיל סי' ס"א ס"ק ט'. א"ר בזה הסי' אות ב' וכתב הא"ר שם דדברי הר"ס אלשקר נכונים וכן נראה מס' תמים דעים, מיהו דוקא אם הוא בקי אינו יוצא או אפי' אינו בקי אם הוא ביחיד אבל בעשרה כתב הר"ס אלשקר שם גופיה בשם אבודרה"ם דש"ץ מוציא את שאינו בקי וכו' יעו"ש שכתב דלדינא נראה דברי הר"ס דש"ץ מוציא את שאינו בקי וכו' וסיים ועוד הא דכתב אבודרה"ם שם שאין לך דור בעולם שאינו יודע לומר פסוק שמע ישראל ובכך יוצא י"ח עכ"ל. ועיין פר"ח אות א'. וא"כ כיון דיש פלוגתא ג"כ בק"ש אם פסוק א' דוקא דאורייתא או כולה כמ"ש בסי' מ"ה ובפר"ח סי' ס"ז ור"ז סי' מ"ו אות ט'. נראה לדינא במי שאינו בקי אם הוא עם הציבור יאמר פסוק א' עם הצבור כיון דליכא בזה"ז מי שאינו יודע פסוק א' והשאר ישמע מהש"ץ ואם הוא ביחיד יאמרו לו כל הק"ש מילה במילה ויחזור לאומרה. אבל מי שהוא בקי אינו יוצא כ"א בקריאת עצמו כדי להנצל מפלוגתא חוץ מאונס:

ז) שם ובלבד שיוציא בשפתיו. ועיין בשאגת אריה סי' ז' שהאריך במדבר ואינו שומע דחייב בק"ש ובכל המצות התלויין בדיבור פה והעי"ש שאינו יכול להשמיע לאזנו לית לן בה. ואם שומע ואינו מדבר ג"כ יצא ע"י הרהור הלב ואין זה דומה לדבר הראוי לבילה יעו"ש. והביאו שע"ת אות ב'. ועיין בחס"ל אות א' שנסתפק במי שעומד במקום בלבול וקול רבים אם צריך להרים קולו עד שישמיע לאזניו או סגי בקול דהוה מצי למשמע אי הוה קאי במקום אחר יחידי עכ"ל. ור"ל כדי לצאת י"ח ק"ש לכתחלה שצריך להשמיע לאזניו ובחנם השיג עליו היפ"ל ז"ל אות א' והוא פשוט:

ח) סעי' ד' אם מחמת חולי או אונס אחר קרא ק"ש בלבו יצא. כתב הפר"ח אות ד' דמסתברא כשיסתלק האונס אם עדיין לא עבר זמן ק"ש שחייב לחזור לקרותה דהא קי"ל הרהור לאו כדיבור דמי עכ"ד. וכן

באר הגולה
ו כלנו בשם מדרש

מקום מטונף לגמרי דאסור להרהר בדברי תורה במקום הטנופת (ב"י סי' נ"ה): ה יצריך שליח צבור להשמיע קולו בשמע ישראל כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים יחד:

סג לישב בשעת ק"ש ולא יישן. ובו ט' סעיפים:

א ברכות י'.
ב שם י"ג לפירוש הרמב"ם. ג שם

א אקורא אותה מהלך או עומד או שוכב או רוכב ע"ג בהמה או יושב באבל לא פרקדן דהיינו שפניו טוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה אבל קורא והוא שוכב על צדו: הגה (מאחר שכבר שוכב ואיכא טרחא לעמוד) הר"י פ' מי שמתו). גואם היה בעל בשר הרבה ואינו

כף החיים

וכן דעת א"ר אות ב'. אבל הי"א בהגב"י חולק וס"ל דאפי' אם עבר האונס ועדיין לא עבר הזמן אינו חייב לחזור ולקרות ק"ש כיון שכבר יצא י"ח כשהגיע זמן ק"ש בהרהור דבאותה השעה שהיה אנוס הר ול כדיבור דמי יעו"ש. וכ"כ פרמ"ג במש"ז אות ה' וכתב שכן משמע לשון הש"ע יעו"ש. וכ"כ הברכ"י בסי' פ' אות ב' ובספרו קש"ג סי' י"א אות י"ג. ש"ץ דף ל"ד ע"ג. ער"ה אות ב'. פתה"ד אות א'. ועיין עוד לקמן סי' ל"ד אות כ"ח:

ט) **שם** או אונס אחר קרא ק"ש בלבו יצא. וכ"ש אם שמע מאחר. קש"ג בס ו"ות י"ג. ש"ץ שם:

י) **שם** בהגה. ואף לכתחלה יעשה כן וכו' כתב הט"ז סק"א מזה יש ללמוד במי שלמא בלילה במטהו שא"א לו ליטול ידיו ולברך יהרהר הברכה בלבו וישתה. וכן יש ללמוד ממ"ש ב"י בסי' פ"ה בשם ר"י עכ"ל. וכ"כ סו"ב אות ד'. וכן הסכים הברכ"י אות א'. וכתב ודלא כמאן דאסר גם בזה והגם דאיכא מאן דסבר דהרהור לאו כדיבור דמי אפי' באונס אנן בתר מרן וסיעתו גרירנא דסרו באונס. ועוד דהרמב"ם והסמ"ג ס"ל דאם בירך כל הברכות בלבו יצא כמ"ש מרן בב"י לקמן סי' קפ"ה וכדאי הם הרמב"ם והסמ"ג לסמוך עליהם בשעת הדחק דהוי כדיעבד יעו"ש. וסיים וירא שמים יאנוס וידחוק עצמו לעמוד על עומדו וירחץ ידיו ג"פ ויברך ברכה שלימה כתקנה עכ"ד. וכ"כ החס"ל אות ב'. ועיין א"ר אות ד' ומ"ש אנן בעניותן לעיל סי' ד' אות ק"ח בשם כמה פוסקים יעו"ש. ומ"ש בשער המלות פ' עקב בהגהה בנד"מ משם מהרח"ו ז"ל וז"ל נלע"ד לעשות בזמן שהאדם שותה בלילה על מטהו וידיו מסו בות בינתה קודם ביםן פתות מרביעית וכו' יעו"ש. כבר תמה עליו הזכ"ל בזה והב"ד לעיל באות הנז' יעו"ש:

יא) **שם** בהגהה. ובלבד שלא יהא המקום מטונף לגמרי וכו'. כגון בבית אמלעי של מרחץ שמותר להרהר ואסור לדבר כמ"ש סי' פ"ד. מ"א סק"ב. ב"ב אות ב' סו"ב אות ג'. ואם הוא בבית האסורים במקום מטונף באופן שאסור אפי' להרהר יהרהר בחיוב מלוה ויצטער על שאינו יכול לקיימה ועל כגון זה אמרו חשב אדם לעשות מלוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. חס"ל אות ב'. ועיין מ"א שם מה שכתב בשם השל"ה:

יב) **סעי'** ה'. צריך ש"ץ להשמיע קולו וכו'. וימליכו ש"ש ביחד. כן הוא בב"י שכתב הכלבו בשם מדרש יעו"ש והיינו מאי דחזיתיה במדרש חזית בפסוק היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני וז"ל כשישראל נכנסין לב"כ וקורין ק"ש בכיוון הדעת בקול א' ובטעם אחד הקב"ה אומר להם היושבת בגנים כשאתם קורין חברים אני ופמליא שלי מקשיבים לקולך השמיעיני אבל כשישראל קורין שמע בעירוף הדעת זה מקדים וזה מאחר ואינם מכוונים דעתם בק"ש רוה"ק צווחת ואומרת ברח דודי וכו'. וכ"א עוד שם אר"ז בשעה שישראל קורין את שמע בפה אחד בקול אחד בנעימה אחת השמיעיני ואם לאו ברח דודי ע"כ. יפ"ל אות ג':

יג) **שם** וימליכו בם שמים ביחד. וכ"ה פד"ז יאמרו כל הקהל ביחד. עמודי השלחן על קיצור הש"ע סי' י"ז אות ה' בשם מגן גבורים:

א) **סעי'** א. קורא אותה מהלך או עומד וכו'. ומ"מ יושב עדיף כדי שיוכל לקרות אותה באימה ובכוונה וביסוב הדעת יותר, וכ"כ הגמ"י בהלכות ק"ש פ"ב בשם ראבי"ה אכא דה"ר יהודה על לברך בעמידה (ברכות י"ג ע"ב) וכ"ש דיושב עדיף טפי, והביאו ד"מ אות ה' ט"ז רות ב' ועוד עיין מ"ש לקמן אות ו' ואו' יו"ד:

ב) **שם** אבל לא פרקדן וכו' או מושלך על גבו וכו'. פי' רש"י פ' היה קורא שמא יתקשה אבריו בתוך שינתו ויראה לרבים, ומאגודה שם נראה הטעם משום הרהור, ועל הריסו פי' הנ"ה דף י"א שהוא מתגנה שנראה שוכב כדרך משמש מטתו, ועוד שמא יבא לידי חימום ויוליא זרע לבטלה, א"ר אות א', ואם עבר וקרא פרקדן עיין פרמ"ג במש"ז אות א' שנסתפק בזה ונוטה דעתו לומר דבדיעבד יצא אבל היש"ע כתב דאפילו בדיעבד לא יצא יעו"ש:

ג) **שם** אבל קורא והוא שוכב על צדו. הגהה מאחר שהיה שוכב ואיכא טרחא לעמוד. פי' שטורח הוא להזיר וללבוש בגדיו, כמ"ש בב"י בפי' השני של הרי יונה. ל"ח בפי' היה קורא אות ט"ו. מ"א סק"א. משמע ד"ס שוכב בחלוקו צריך לעמוד וכ"מ בגמרא פרקדן לא יקרא ק"ש משמע דאף שכבר שוכב לא יקרא עד שיעמוד. מיהו דעת הרב ב"י דוקא כשמושלך על גבו ונוטה מעט על לדו אבל כששוכב על לדו ממש מותר לקרות לכתחלה ולכך השמיט דעת תלמידי רבינו יונה. מ"א שם. וכ"כ סו"ב אות א'. עו"ת אות ב'. וכ"כ הל"ח שם דהש"ע שהעתיק לשון הרמב"ם סתמו כפירושו בב"י בפי' הראשון אבל רמ"א הגיה עליו מאחר שהיה שוכב וכו' יעו"ש. וכן הט"ז סק"א כתב על דברי רמ"א הנ"ל וז"ל תמוה הוא דהרמב"ם מאריה דהאי דינא שזכר הש"ע ס"ל אפי' לכתחילה מותר כשמטה לגמרי וכמ"ש ב"י דלא ס"ל להרמב"ם

ואינו יכול להתהפך על צדו יאו שהיה חולה נוטה מעט לצדו וקורא: ב ימי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולקרותה מעומד נקרא עבריין: ג י היה מהלך בדרך ורצה לקרות קריאת שמע

באר הגולה
בגמרא. ד ר"מ פ"ב מה' ק"ש. ת שם בגמ' י' ובשבת מ'. ו ברכו' י"ג ברב יהודה.

כף החיים

להרמב"ם דדוקא ביש טרחא עכ"ל. וכן העו"ת אות ג' הקשה על דברי מור"ם כנז' יעו"ש. וכן פסק הפר"ח אות א' וכתב ודלא כמור"ם ז"ל שנמשך אחר תר"י דליתא. וכן פסק ר"ז אות ה':

ד) **שם** ואם היה בעל בשר וכו'. או שהיה חולה נוטה מעט לצדו וקורא. כתב הרי מגוח דמי שאינו בעל בשר או חולה אסור לקרות אלא מיושב כאדם העומד באימה ויראה, והביאו כ"מ בפ"ב דק"ש הלכה ב'. א"ר אות ג'. ועיין י"א בהגה"ט שתמה על דברי הר"מ הנז' מן הגמרא דת"ר בה"א עומדין וקורין וכו' יעו"ש ונראה דמ"ש הר"מ הוא למצוה מן המובחר כדי שיכול לקרות באימה ויראה כראוי וביותר ישוב הדעת כמש"ל באות א' ולקמן אות ו' ומ"ש אסור לקרות אינו הסור מצד הדין אלא אסור מצד מצוה מן המובחר כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו ביותר ויכול לקרות באימה ויראה כראוי. ועיין כה"א ויפ"ל הות ה':

ה) **סעי'** ב'. מי שרוצה להחמיר וכו'. כתב מהרש"ל ביש"ש פ"ז דב"ק סי' מ"א דמי שמחמיר בפני רבים בדבר שמותר ואיכא למיחש ליוהרא מנדין אותו ואם ידוע שעושה לש"ש אין מנדין אותו ואם מחמיר לפני רבו ורבו מיקל מנדין אותו אפי' עושה לש"ש ואפי' אין פשוט כ"כ להתיר לא יחמיר נגד דברי רבו אם לא שיש לו ראיה לסתור דבריו, מ"א סק"ג, סו"ב אות ג', א"ר אות ד' חס"ל אות ב'. ועיין א"א ומחה"ש אות ב', וכתב הברכ"י אות א' בשם מהר"ר מנחם לבית מאיר והובא בשיטה מקובלת קמא דפ"ז ע"ב דדבר שההרו פשוט אין ראוי להחמיר בפני מי שגדול בחכמה בשעה שהגדול נוהג היתר. ואם עשה כן יכול הגדול לנדותו. ואם נודע המחמיר בחסידות הרי זה עושה. ועיין מהרד"ך בתשו' סוף בית כ"ו יעוש"ב. ועוד עיין גו"ר יו"ד כלל ג' סוף סי' ו':

ו) **שם** מי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולקרותה מעומד נקרא עבריין. בטור סיים משם רב עמרם וצריך לגעור בו שמצוה מיושב וכתב ב"י דנראה לו שה"ק שמצוה אף מיושב יעו"ש. אבל הפרישה אות ו' כתב דמצוה מיושב דוקא קאמר יעו"ש. וכ"כ דעת מור"ם ז"ל בד"מ אות א' שכתב על דברי ב"י הנ"ל וז"ל והגמ"י פ"ב משמע דטוב יותר מיושב מעומד עכ"ל משמע דבא לחלוק על מרן ז"ל ולומר דמצוה מיושב דוקא. וכ"כ הפר"ח אות ב' דמ"ש הטור בשם ר"ע דעיקר המצוה הוא מיושב כדי שתהא דעתו מיושבת עליו ביותר וכדאמרינן בס"פ שלשה שאכלו והלכתא בכולהו יושב ומברך עכ"ד. והביאו מאמ"ר הות ב' וכתב שדבריו נכונים יעו"ש. וכ"מ ממ"ש במדרש בב"ר פ' מ"ח והוא יושב פתח האוהל ר"ב משום ר"ל אמר ישב כתיב בקש לעמוד א"ל הקב"ה שב וכו' כך בניך יושבים כשישראל נכנסים לב"כ וב"מ וקורין ק"ש והם יושבים לכבודי ואני ע"ג שנאמר אלהים נצב בעדת אל, וכן איתא במד"ר ס' נשא פ' י"א ובמדרש חזית בפסוק דומה דודי לצבי יעו"ש, יפ"ל אות ב', וכ"מ מדברי שער הכוו' דרוש ב' דחזרת העמידה דל"ת ע"ד ופע"ח שער הק"ש סוף פרק כ"ט דכוון דק"ש היא בבחי' עולם הבריאה צ"ל מיושב יעו"ש, ואע"ג דבשער הכוו' דרוש ו' דק"ש דכ"ב ע"ג כתב דאין אנו חייבין לאומרה וכו' משמע דאם רוצה לאמרה מעומד לא איכפת מ"מ לפי סודם של דברים מיושב עדיף כדמשמע בדרוש ב' דחזרת העמידה ופע"ח כנז' ועיין עט"ז אות ב', בן א"ח ז"ל פ' וארא אות ט"ז:

ז) **שם** ולקרותה מעומד וכו'. מ"ש בספר הקנה והביאו בס' צפנת פענח חדש דבא"י צ"ל הק"ש מעומד ובחו"ל מיושב כיעו"ש נראה דאינו מוסכם דבר זה מהפוסקים ומבעלי הקבלה ובין בארץ ובין בחו"ל כולן שוין לדיקים יושבים. כף החיים להרח"פ ז"ל סי' י"ד אות ל"ב. וכ"נ ממ"ש באות הקודם בשם שער הכוונות ופע"ח דק"ש היא בבחי' עולם הבריאה ולכך צ"ל מיושב וזה אין חילוק לארץ ולחו"ל ודו"ק:

ח) **שם** נקרא עבריין. משמע דיצא י"ח. ואף לרב יוסף דאמר עשה כב"ש לא עשה כלום היינו שלא קיים המצוה כראוי דהא מדמי לה למי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית דיצא בדיעבד כמ"ש הר"ן ס"פ ע"פ אמתניתין דמי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא י"ח וכה"ג כתב הרמב"ן במלחמות בפ"ק דברכות והטור סס"י ה"ו יעו"ש. ער"ה אות א'. ועיין מט"י אות א' מ"ש בזה. וכן הסכים פתה"ד אות ב' לדברי הער"ה יעו"ש. וכן נראה דעת היפ"ל ז"ל באות ב' יעו"ש:

ט) **שם** נקרא עבריין. ואם עושה כדי להעביר השינה שרי. חס"ל אות ב'. בן א"ח פ' וארא אות ט"ו:

י) **סעי'** ג. היה מהלך בדרך וכו'. צריך לעמוד בפסוק ראשון ואע"ג דב"ה אמרי כל אדם קורא כדרכו מ"מ מצוה מן המובחר לעמוד כשהוא מהלך לפי שאינו מיושב כ"כ ואינו יכול לכוין כשהוא מהלך כאשר היה עומד, תוספות בפ' היה קורא דף י"ג ע"ב ד"ה על וכו'. ב"י. ב"ח. פרישה אות ז' ט"ז סק"ב. ועיין עו"ת אות ו' שכתב בשם מדרש תנחומא דאסור לקבל עול מלכות שמים כשהוא מהלך אלא יעמוד ויקרא וכשיגיע לואהבת ילך לדרכו עכ"ד. וכ"כ הרו"ח אות א', וכתב שם הפרישה דל"ד צריך לעמוד אלא ה"ה יושב. וכ"כ א"ר אות ה':

יא) **שם** צריך לעמוד בפסוק ראשון. ובה"ג והראב"ד כתבו שצריך לעמוד עד על לבבך כמ"ש בטור וכתב הב"ח דכן יש להחמיר יעו"ש. והביאו שכנה"ג בהגב"י הות ב'. וכן פסק א"ר אות ו'. והביא ראיה עוד לזה מן הפוסקים יעו"ש. וכ"כ החס"ל אות ו', וע"כ יש להחמיר היכא דאפשר ולעמוד עד על לבבך. ועיין עוד לקמן אות ט"ז:

שמע צריך לעמוד בפסוק ראשון: ד יעיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון הלכך אם קרא ולא כוון לבו בפסוק ראשון לא יצא י"ח וחוזר וקורא חואפי' למ"ד מצות אינן צריכות כוונה מודה הכא:

אם

באר הגולה
ז שם וכ"מ.
ח הרשב"א שם.

כף החיים

יב) **שם** צריך לעמוד בפסוק ראשון. וכתב הב"ח דלאחר שעמד עד שקרא פסוק ראשון או עד על לבבך אסור לו לעמוד יותר יעו"ש. והביאו שכנה"ג שם אות ג', מ"א סק"ד, וכ"כ הברכ"י אות ג' בשם מטה יוסף ח"ב י"ד סי' ב' דאם עומד כל הפרשה הוי יוהרא וכ"כ בספרו קש"ג סי' י"א אות ח' סידור בי"ע אות יו"ד. אבל הט"ז סק"ב כתב דאם רוצה לעמוד שיהיה לו כונה אפילו אח"כ תע"ב יעו"ש, והביאו י"א בהגב"י, וכן נראה מלי הלבוש שכ' ומשם ואילך יכול לקרות כשהוא מהלך משמע דאם רוצה רשאי לעמוד, וכ"כ א"ר אות ו', ר"ז אות ג' מאמ"ר אות ד', יפ"ל אות ג':

יג) **שם** צריך לעמוד בפסוק ראשון, כתב הב"ח דדוקא במהלך על רגליו צריך הוא לעמוד בפסוק ראשון כדי שיהא קורא שמע בכונה אבל במהלך על הבהמה או יושב בקרון יכול לכוין היטב ואינו צריך לעמוד דלכוונת פסוק ראשון בלחוד לא אמרינן רוכב כמהלך דמי עכ"ל, והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ד', מ"א סק"ד, אבל הט"ז סק"ב כתב דרוכב על גב בהמה צריך לעמוד עם הבהמה בשעת קריאת פסוק ראשון שכיון שהוא טרוד בהולכת הבהמה אינו יכול לכוין שפיר יעו"ש, וכ"כ הפר"ח אות ג', והב"ד י"א בהגב"י, וכן נראה דעת המאמ"ר או' ג'. ש"ן דל"ד ע"ג. ר"ז אות ד'. קש"ג סי' י"א אות ט'. סידור בי"ע אות י"א. ועיין א"ר אות ה'. שכתב דטוב להחמיר יעו"ש. והעו"ת שם כתב דיש לסמוך על המתירים בעת הצורך יעו"ש. אבל היושב בקרון א"צ לעמוד. ט"ז שם. י"א שם. ש"ן שם. ר"ז שם. קש"ג שם. בי"ע שם. וכתב הא"ר שם דבתשו' בית יעקב סי' ע"א משמע דבקרון אף שמנהיג בעצמו א"צ לעמוד וברכוב אף דאחר מנהיג הבהמה יעמוד יעו"ש. והביאו שע"ת אות ד'. מיהו מדברי הט"ז הנ"ל משמע דברכוב אם אחר מנהיג הבהמה א"צ לעמוד. וביושב בקרון דוקא אם אחרים מנהיגים העגלה א"צ לעמוד. וכ"כ מחה"ש סק"ד. פרמ"ג במש"ז אות ב'. וכתב שם הפרמ"ג להכריע דברוכב אפילו אחר מנהיג צריך לעמוד כבית יעקב ובעגלה כשמנהיג בעצמו יעמוד בפסוק ראשון יעו"ש. והכי מסתבר:

יד) **שם** צריך לעמוד בפסוק ראשון. וכן צריך לעמוד בברוך שם כבוד וגו' דדינו כמו פסוק ראשון כמש"ל בסי' ס"א אות מ"ה. וכ"כ ש"ן דל"ד ע"ב. קש"ג סי' י"א או' ח'. בי"ע או' יו"ד. יפ"ל סוף או' ג':

טו) **סעי'** ד'. עיקר הכונה היא בפסוק ראשון. ובשכמל"ו הוא בכלל פסוק ראשון כמש"ל סי' ס"א או' מ"ה. וכ"כ מ"א בזה הסימן סק"ה. ר"ז אות ה'. חס"ל אות ד':

טז) **שם** עיקר הכונה היא בפסוק ראשון. כתב מהרל"ח דאף לבה"ג ורא"ד עיקר הכונה בפסוק ראשון ולא אמרו עד על לבבך בעמידה אלא משום דלא לחשב קריאת עראי אבל כונה א"צ אלא בפסוק ראשון עכ"ל. והביאו חידושי הגהות בגליון ב"י. אבל הב"ח כתב למ"ד על לבבך צריך כונה ג"כ עד על לבבך יעו"ש. והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ה'. וכבר כתבנו לעיל אות י"א דלכתחלה צריך ליזהר והכא נמי ודאי דלכתחלה צריך ליזהר אבל בדיעבד אין לחזור כ"א בשביל פסוק ראשון כמ"ש מרן ז"ל ובשביל בשכמל"ו כמש"ל סי' ס"א אות מ"ה יעו"ש, וכשחוזר בשביל בשכמל"ו צריך לחזור פסוק שמע ישראל כדי שיבואו על הסדר דשניהם כמו פסוק אחד ולא יצא בשכמל"ו כי אם אחר שמע ישראל כמבואר בשער הכונות דרוש ק"ש יעו"ש:

יז) **שם** הלכך אם קרא ולא כיון לבו בפסוק ראשון לא יצא י"ח וחוזר וקורא. ואע"ג דאסור לומר שמע ב"פ כמ"ש בסי' ס"א סעי' ט'. כתב הב"ח בסי' ס"א דדוקא באומר שמע שמע בקול רם משום דנראה לשומעים כשתי רשויות אבל בלחש יכול לומר פעם שנייה אי לא כיון דעתיה בראשונה יעו"ש. וכ"כ ס"ח סי' י"א והביאו ב"ח שם. וט"ז שם סק"ג. וכ"כ הט"ז בזה הסי' סק"ג ומ"א סק"ו. וזהו לדעת הב"ח דמחלק בין לחש לקול רם אבל לדעת מרן ז"ל שאינו מחלק כמש"ל סי' ס"א אות ל"ד י"ל היכא דלא אפשר שאני. ועוד כתב שם הט"ז דאם ממתין איזה זמן ואחר כך חוזר וקורא לית לן בה יעו"ש. וכן כתב הפר"ח לענין אמן והב"ד לעיל סי' ס"א אות מ"ג. והגם דלדעת מרן ז"ל אין לחלק בין לחש לקול רם כמש"ל מ"מ האחרונים ז"ל פסקו בזה כדעת הב"ח והט"ז להחמיר דאם לא כיון בפסוק א' חוזר לאומרו בלחש או ממתין מעט ואחר כך חוזר לאומרו. ש"ן דל"ד ע"ב. קש"ג סי' י"א אות ו'. סידור בי"ע בדיני ק"ש אות ח'. וכן המש"ז ז"ל אע"ג דפסק כמרן ז"ל דאין לחלק בין לחש לקול רם בעניין אם לא כיון כתב דיחזור לאומרו בלחש כמש"ל סי' ס"א אות ל"ד יעו"ש. ואם כן אם לא כיון בבשכמל"ו דצריך לחזור כמש"ל אות ט"ו צריך להמתין מעט ואחר כך יחזור לאומרו דאין לו תקנה אחרת כיון דבלאו הכי צריך לאומרו בלחש:

יח) **שם** וחוזר וקורא. ואף שכבר קרא כל פ' שמע והיה אם שמוע ואח"כ נזכר שלא קרא בכוונה צריך לחזור ולקרות כל הפרשה דאל"כ הוי כקורא למפרע דאינו יוצא כדלקמן סי' ס"ד. א"ר אות ז' וכך הם דברי המ"א סק"ו כמ"ש מחה"ש ופרמ"ג א"א אות ו'. וכ"כ ר"ז אות ה'. ש"ן שם. חס"ל אות ג'. ואם אינו יודע אם כיון או לאו עיין לקמן סי' ס"ד אות ח':

יט) **שם** וחוזר וקורא. והא דלא נקט נמי דצריך לחזור ולברך היינו משום שכתב לקמן ריש סי' ק"א. דהאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה. ולפ"ז בפסוק ראשון דק"ש אף דהאידנא מחזירין טעמא י"ל לחלק משום דק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן. והשתא ניחא דלא כתבו הש"ע ולבוש הכא הך דהאידנא אין חוזרין. א"ר אות ז' יעו"ש. ועיין מ"א סי' ק"א סק"א. ובדברינו לשם בס"ד:

שם ואפי'

ה ט אם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא יער ממש מכאן ואילך אין מצערים אותו כדי שיקרא והוא ער ממש שאף על פי שהוא קורא מתנמנם יצא: הגה ודין שתוי ושכור עיין לקמן סי' ל"ט סעיף א': ו י הקורא קריאת שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו בפרשה ראשונה שהוא עיקר קבלת עול מ"ש כ למפני שנראה כקורא עראי וכתיב ודברת בם ודרשינן עשה אותם קבע: ז מ היה עוסק במלאכה ורצה לקרות ק"ש יתבטל ממלאכתו עד שיקרה פרשה ראשונה כדי שלא יהא כקורא עראי:

האומנין

באר הגולה
ט שם. י כן סי' הרא"ש ור' יונה וש"כ רב האי. כ יומא יט. ל הרי"ף בס"ב דברכות. מ שם גמ' ט"ז.

כף החיים

כ) **שם** ואפי' למ"ד מצות א"צ כוונה מודה הכא. דהתם בכוונה לצאת הדברים אמורים אבל צריך כוונת ענין כלומר שלא יהרהר בדברים אחרים כדי שיקבל עליו מלכות שמים בהסכמת הלב וכענין שאמרו גם כן בברכה ראשונה של תפלה. ב"י בשם הרשב"א. מ"א סק"ז. א"ר אות ח'. ועיין מש"ל סי' ס"א אות ל"ד:

כא) **סעי'** ה. אם היה ישן מצערין אותו וכו'. ולאו דוקא אונס שינה דה"ה לאונס אחר. כ"מ פ"ב דק"ש סוף דין ג' בשם הר' מנוח. מ"א סק"ח. א"ר אות ט'. ר"ז אות ו'. סידור בי"ע אות ט':

כב) **שם** מכאן ואילך אין מצערין אותו וכו'. אבל מילתא דפשיטא היא שצריך לקרות כולה ואם לא קרא השאר כלל ודאי לא יצא. ב"י. עו"ת אות ז' מ"א שם. א"ר שם. בי"ע שם. ועיי"ש במ"א שהביא מחלוקת הפוס' אי פסוק א' דוקא הוי דאורייתא או פ' ראשונה או כולה יעוי"ש, ודעת מרן ז"ל משמע בב"י דדוקא פסוק א' הוי דאורייתא יעוי"ש בב"י סוף הסי' ודו"ק. ועיין י"א בהגב"י ופר"ח בסי' ס"ז ובדברינו לשם בס"ד:

כג) **שם** מכאן ואילך אין מצערין אותו וכו'. יש אומרים שלא נאמר כן אלא בקורא ק"ש עם ברכותיה עם הצבור וחוזר וקוראה על מטתו ועל אותה קריאה נאמר שאם נאנס בשינה אין מקיצין אותו. ריא"ז הובאו דבריו בש"ג פ' היה קורא. כנה"ג בהגב"ט. ש"ן דל"ד ע"ג. קש"ג סי' י"א אות י"א:

כד) **שם** שאעפ"י שהוא קורא מתנמנם יצא. ואפילו נסתלק האונס אין צריך לחזור ולקרות. וכ"כ הרב ראשון לציון דפ"ב יעוי"ש. ער"ה אות ג':

כה) **סעי'** ו. הקורא קריאת שמע לא ירמוז בעיניו וכו'. משמע קצת ביומא דף י"ט דאפי' לצורך מצוה אסור לרמוז, מ"א סק"ט. א"ר אות יו"ד. סו"ב אות ד'. ש"ן דל"ב ע"ב. קש"ג סי' י"א אות ז', ר"ז אות ז'. סידור בי"ע בדיני ק"ש אות ה'. ובפי' שניה משמע שם ביומא דשרי לדבר מצוה יעוי"ש. וכ"כ קש"ג שם. ר"ז שם בי"ע שם. קיצור ש"ע סי' י"ז אות ו'. ועיין באו' שאח"ז. וכן בין הפרקים מותר לרמוז לדבר מצוה. לב"ש על מ"א סק"ט. ועוד עיין לקמן סי' ס"ו אות ז':

כו) **שם** לא ירמוז בעיניו וכו'. וכן יש ליזהר משאיבת עפר הטאב"ק ומלקנח חוטמו (פי' מן הלואה שבתוכו אבל אם צירין נוטפין מחוטמו זה פשיטא דשרי לקנח אותו) ומלגעור בתינוק וכדומה. ונראה דאפילו אם ישתוק באותו פרק אסור מדהקשה הרב היאך מחוי בן קבוטל ותרצו דבפי' שנייה ולצורך מצוה שרי ש"מ דליכא תקנתא בשותק. לכן יש להזהר לעבוד את ה' כדת מה לעשות. חס"ל אור ה'. ויש מקילין בשאיבת עפר הטאב"ק בפרשה ב' למי שרגיל. עמודי השלחן על קיצור הש"ע סי' י"ז אות ו' בשם מ"ב. ועיין ח"א כלל כ"א אות ה'. וכן יש ליזהר שלא יחזרו הגבאים לגבות צדקה בעת ההיא דבודאי לא ידעי מאי קאמרי. חס"ל שם. כף החיים סי' י"ד אות ל"א. בן א"ח פ' וארא אות י"ג:

כז) **שם** ולא יראה באצבעותיו. ולא יעסוק בשום מלאכה חס"ל שם. וכ"כ ח"א כלל כ"א אות ה'. ובני אדם שדרכם להניף במניפה בקיץ מפני החום צריך להזהירם שלא יניפו בעת ק"ש. בן א"ח שם:

כח) **שם** מפני שנראה כקורא עראי וכו', ואם עשה כן אעפ"י שלא י"ח הרי זה מגונה. הרמב"ם ז"ל פ"ב מהלכות ק"ש דין ח'. כ"מ שם. אמנם הרמב"ם ז"ל שם לא כתב פי' ראשונה אלא סתמא הקורא ק"ש לא ירמוז וכו' וכתב עליו הר' מנוח וז"ל בפ"ק דיומא מפלגי בין פרק א' לפרק שני משמע דבפרק שני מותר לרמוז אפשר שלא רצה הרב לגלות כדי שלא יזלזלו בקריאתה, אי נמי בפ"ב מגונה הוא דלא הוי אבל איסורא איכא עכ"ל, והביאו כ"מ שם. ואע"ג דהרב לחם משנה תירץ קושיא זו על הרמב"ם כיעו"ש מ"מ האחרונים הביאו תירוץ זה בשמו של הר' מנוח שכתב דבפרק ב' מגונה הוא דלא הוי אבל איסורא איכא, משמע שדעתם להחמיר אפי' בשאר הפרשיות. מ"א סק"י, ש"ן דל"ד ע"ב. ומ"ש אבל איסורא איכא ר"ל איסורא זוטא כמ"ש מחה"ש שהוא איסור קל פחות ממגונה שאין כל האיסורים שוים שיש קל ויש חמור ואיסורא הוא לשון מושאל ובזה טרס תמיהת המאמ"ר אות ו' כיפורים. וכ"כ קש"ג סי' י"א אות ז' אבל שלא לצורך מצוה אסור גם בפ' שנייה. סידור בי"ע אות ד'. וכן משמע מדברי ר"ז אות ז':

כט) **שם** וכתיב ודברת בם וכו' אע"ג דבפרשה שנייה נמי כתיב לדבר בם לא דמי שזה ציווי לדיבור וזה אינו ציווי לדיבור אלא ללמד הבנים שיעסקו בתורה. תמים דעים סי' ר"מ. א"ר אות יו"ד. פרמ"ג א"א אות ט':

ל) **סעי'** ח. האומנין וכן בעל הבית וכו'. ואע"ג דלגבי תפלה יש חלוק בינם לבעל הבית שהם אינם צריכים לירד ובעל הבית צריך לירד כמ"ש בסי' צ'. לגבי ק"ש אין חילוק ביניהם דמדמפליג בר"פ היה קורא בין בעל הבית לאומנים בתפלה ולא מפליג בק"ש ש"מ דלק"ש דינם שוה. ב"י. פרישה אות ט'. א"ר אות י"א. ועיי"ש בא"ר שכתב וז"ל אבל בכ"מ פ"ב מה' ק"ש כתב בשם הר' מנוח דבעל הבית צריך לירד למטה וקורא עכ"ל. ולא הזכיר מדברי הטור. גם בב"י לא הזכיר מדברי הר' מנוח ולע"ע. מיהו לדינא יש לפסוק כדברי הטור וכו' עכ"ל. ולי נראה דהא"ר אגב שיטפיה לא דק דהכא איירי כגון שהב"ה עושה מלאכה

ובשביל

ח נ האומנין וכן בעל הבית שהיו עושים מלאכה בראש האילן או בראש שורות הבנין קורין קריאת שמע במקומם ואינם צריכים לירד: ט ס הכתף אע״פ שמשאו על כתיפו קורא ק״ש אבל לא יתחיל בשעה שטוען ולא בשעה שפורק מפני שאין לבו מיושב:

סד דין הטועה בק״ש. ובו ד׳ סעיפים:

א א קראה למפרע לא יצא ב בד״א בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פרש׳ לחברתה אע״פ שאינו רשאי יצא לפי שאינה סמוכה לה בתורה: ב ג קרא פרשה וטעה בה ד אם יודע היכן טעה כגון שקרא כולה אלא שדילג פסוק אחד באמצע חוזר לראש אותו הפסוק וגומר הפסוק ואם.

באר הגולה
נ שם ס ירושלמי ה׳ ע״א:
א ברכות ט״ו
ב רמב״ם פ״ב מהל׳ ק״ש. ג שם בגמרא
ד הרא״ש בשם התוס׳ ור׳ יונה.

כף החיים

ובשביל כך לא ירד שלא יתבטל ממלאכתו אבל הרי מכות מיירי בשאין בעל הבית עושה מלאכה אלא רק עומד על פועליו לזרז ובשביל כך יורד למטה וקורא כמדוייק בלשוני יעו״ש ודו״ק:

לא) **שם** קורין ק״ש במקומם. וכן מברכין כל הברכות כתיקונן. דהאידנא אין מקפידין כמ״ש בסי׳ ק״י וסי׳ קצ״א סעי׳ ב׳ ועיי״ש בסי׳ קצ״א סעי׳ ג׳. וכן פסק הפר״ח אות ח׳ יעו״ש. ולפ״ז ניחא מה שלא כתב מרן ז״ל החילוק שיש בין האומנים כשעושים בסעודתן לעושים בשכר דסמך על מ״ש בסי׳ ק״י וסי׳ קצ״א דהאידנא אין מקפידין דאפי׳ אם עושים בשכר קורין ק״ש בברכותיה יעו״ש. וכן י״ל על הרמב״ם והטור שלא כתבו החילוק שיש בין האומנים שסמכו על מ״ש בהלכות תפלה וברה״מ. ועיין י״א בהגה״ה. ומ״ש הפר״ח מדברי הרמב״ם משמע וכו׳ עיין ב״י שם מ״ש ע״ז ודו״ק:

לב) **שם** ואינם צריכין לירד. אבל מ״מ צריכים להתבטל ממלאכתם בפרשה ראשונה כמו שנתבאר. ר״ז אות ט׳. והוא פשוט. וכן צריכים להתבטל ממלאכתם בשעת ברכות ק״ש משום דאסור לעשות מלאכה בשעת ברכה כמ״ש בסי׳ קצ״א סעי׳ ג׳ ועיין בדברינו לעיל סי׳ ה׳ אות ג׳:

לג) **סעי׳** ט. הכתף אעפ״י שמשאו על כתפיו וכו׳. הכי איתא בתוספתא ובירושלמי פ׳ היה קורא ומוכח התם דאפי׳ משאוי של ד׳ קבין מותר מה״ט בתפלה כדלקמן סי׳ צ״ז וכטעמ׳ דכיון שא״ל לכוין כ״א הפסוק ראשון יוכל לכוין אפי׳ משאוי גדול על כתפיו, פר״ח או׳ ט׳:

א) **סעי׳** א׳. קראה למפרע לא יצא, דכתיב והיו הדברים האלה וגו׳ בהווייתן יהו. לבוש:

ב) **שם** בד״א בסדר הפסוקים. וכ״ה בסדר התיבות. פרמ״ג במש״ז ריש הסי׳. ועיין פתה״ד אות א׳:

ג) **שם** אבל אם הקדים פ׳ לחברתה אעפ״י שאינו רשאי יצא. וכ״כ הפר״ח אות א׳ פרמ״ג במש״ז ריש הסי׳. ר״ז אות א׳. סידור בי״ע אות א׳ ועיין מב״ל סי׳ ס״א אות פ״ז בשם הכו׳ שיש טעם בס״ד להיות דוקא כסדרן יעו״ש. וכ״כ הברו״ח או׳ א׳ וכתב דצריך לחזור ולקרא יעו״ש:

ד) **שם** לפי שאינה סמוכה לה בתורה. אלא שלכתחלה תיקנום בסדר הכתובים בתורה, ותיקנו פ׳ שמע ראשונה שהיא עיקר המצוה של ק״ש ויש בה קבלת עול מלכות שמים וכתובה בתורה בפ׳ ואתחנן קודם והיה אם שמע שהיא בפ׳ עקב. ואח״כ פ׳ והיה אם שמע שהיא אחריה באותו חומש. ואח״כ חזרו לתחלתה לפי׳ ויאמר שיש בה יציאת מצרים שחייבו להזכיר בכל יום דכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך לבוש:

ה) **סעי׳** ב. קרא פ׳ וטעה בה וכו׳. מסתברא דדוקא בטעה אבל במזיד ובמתכוין חוזר לראש וכדלקמן סי׳ קי״ד לענין תפלה ואין נראה נחלק בזה בין קריאת שמע לתפלה. פר״ח אות ב׳, י״א בהגה״ה, פרמ״ג במש״ז אות ב׳, ועיי״ש במש״ז מה שליין ע״ז:

ו) **שם** חוזר לראש אותו פסוק וגומר הפרשה, ולא הוי דקורא מה שדילג דא״כ הוי קורא הפסוקים למפרע. ב״ח. פר״ח אות ב׳. א״ר אות ב׳. ר״ז אות ב׳:

ז) **שם** חוזר לראש אותו פסוק וגומר הפרשה, וה״ה אם יודע התיבה שטעה בה שחוזר לתחלת התיבה וקורא משם ואילך על הסדר לבוש, פר״ח שם, וכ״מ מדברי הר״י מנוח שהביא כ״מ פ״ב דק״ש דין י״ג יעו״ש. אמנם מדברי התוספות פ׳ היה קורא דט״ז ע״א ד״ה בקורא, והרא״ש שם משמע דאף אם דילג תיבה חוזר לתחלת הפסוק וקורא משם ואילך על הסדר יעו״ש. וכ״כ העו״ת אות ב׳ וכ״כ א״ר אות ג׳ דמהו׳ האגודה והסמ״ק והאבודרהם משמע דאף שדילג תיבה מתחיל מתחלת הפסוק. וכן פסק ח״א כלל כ״א אות ח׳ וז״ל ר״ז אות ב׳ ואפילו דילג תיבה אחת או אות אחת או שהניח נקודה אחת ע״ד שיתבאר בסי׳ קמ״ב צריך לחזור לראש הפסוק שטעה בו עכ״ל. וכן יש להחמיר:

ח) **שם** ואם אינו יודע היכן טעה חוזר לראש הפרשה. כתב הלבוש ובפרשה א׳ חוזר לואהבת דפסוק א׳ אוקמינן ליה אחזקתיה ודאי קראו בכונה כהלכתו וכ״מ מדברי הט״ז סק״א שכתב דאם אירע לו כן בפ׳ ראשונה דאינו חוזר ומתחיל שמע ישראל דהא לחד פירוש הוי איסור באומר הפרשה וכפלה אלא מתחיל ואהבת עכ״ל. ומדלא קאמר אם דוקא יודע שכיון בפסוק א׳ משמע דס״ל מסתמא אמרינן כיון בפסוק א׳ וכן כתבו י״א וא״ר אות א׳ ומאמ״ר אות ד׳ ומש״ז אות א׳ ולב״ש בדברי הט״ז ודלא כבאה״ט אות ג׳ שכתב לכשוותו עם הב״ח יעו״ש. אמנם הב״ח כתב דדוקא אם יודע שקרא פסוק א׳ בכונה וטעה ואינו יודע להיכן טעה חוזר לואהבת אבל אם אינו יודע אם קרא אותו בכונה פשיטא דחוזר לתחלת ק״ש אפילו יודע היכן טעה יעו״ש. וכן דעת ל״ח פ׳ היה קורא אות מ״ט ועיי״ש מה שדחה דברי הלבוש יעו״ש וכן כתב מ״א סק״א. וכן פסק ר״ז אות ב׳. וכ״כ סידור בי״ע אות ב׳ דאם יודע שאמר פסוק א׳ ובשכמל״ו בכוונה חוזר לואהבת ואם אינו יודע אם אמרם בכוונה חוזר לשמע עכ״ד, ועיין מש״ל סי׳ ס״ג אות ט״ו. וכשחוזר פסוק א׳ דק״ש

ח ואם אינו יודע היכן טעה חוזר לראש הפרשה: ג ו טעה בין פרשה לפרשה שהוא יודע שסיים פרשה ואינו יודע אם ראשונה אם שנייה חוזר לפרשה ראשונה ויתחיל והיה אם שמוע: ד ז היה עומד בוכתבתם ואינו יודע אם בוכתבתם שבפרשה ראשונה אם בוכתבתם שבפרשה שנייה חוזר לוכתבתם שבראשונה וה"מ שלא התחיל למען ירבו ימיכם אבל אם התחיל למען ירבו ימיכם אין צריך לחזור דסירכיה נקט ואתא:

באר הגולה
ח שם בגמ' ט"ז. ו שם ז שם: א ברכו' כ"ד לדע' הרי"ף והרמב"ם

סה הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור קורין ק"ש או שהפסיק בשעת הקריאה. ובו ג' סעיפים:

א א קראה סירוגין דהיינו שהתחיל לקרות והפסיק בין בשתיקה בין בדיבור וחזר וגמרה אפי' שהה כדי לגמור את כולה יצא אפי' היה ההפסק מחמת אונס: הגה וי"א דאם היה אונס והפסיק כדי לגמור את כולה חוזר לראש והכי נהוג ומשערין ענין השהייה לפי הקורא ולא לפי

כף החיים

דקי"ט מפני שאינו יודע אם כיון בו או לא יש לאומרו בלחש או ימתין מעט ואחר כך חוזר לקרות וכמש"ל סי' ס"ג אות טו"ב:

ט) שער ג. טעה בין פרשה לפרשה וכו' חוזר לפרשה ראשונה וכו'. ר"ל לסוף פרשה ראשונה ויתחיל והיה אם שמוע, וכן כתב בטור ולבוש. ועיין מאמ"ר אות י' ובאות שאחר זה:

י) שם ויתחיל והיה אם שמוע. וכן פסק הב"ח ופרמ"ג א"א אות ג' והכס"א ור"ז אות ג', אבל הט"ז ז"ל אות ג' כתב זהו דעת רש"י והטור אבל הרמב"ם ז"ל כתב דיש להתחיל ואהבת ויש להחמיר כדבריו עכ"ד. וכן כתב הפר"ח אות ג' דעיקר כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שחוזר לואהבת דכיון שצריך להפסיק מעט בין פסוק ראשון לואהבת א"כ ידע בבירור שכבר קרא פסוק א'. ועוד כיון דבעי כונה ע"כ קרא אותו בכונה דאל"כ צריך לחזור ולקרותו ולהכי מתחיל מואהבת ודלא כהמחבר שנמשך אחר שאר המפרשים ז"ל ולשון הברייתא א"כ לפירושם כלל עכ"ל. וכן האו"ח די"ב סוף ע"ד ודי"ג ע"א והכלבו ד"ד ע"ד כתבו כדברי הרמב"ם ז"ל והביאם יפ"ל ז"ל או' א'. מיהו ודאי אף להרמב"ם ז"ל אם יודע שאמר פ' ראשונה אלא דמסופק אם אמר גם השנייה או שמא לא אמרה כל עיקר יתחיל והיה אם שמוע אלא דהיכא דיודע שעומד במקום שמפסיקין ואינו יודע באיזה הפסק צריך לחזור לואהבת, ב"ח:

יא) שם ויתחיל והיה אם שמוע. ולמ"ד פרשה א' או פסוק אחד דבר תורה למה יחזור לוהיה אם שמוע כיון שידע שאמר פרשה א' הוי ספק דרבנן תירץ הפר"ח בסי' ס"ז דכיון דעסיק בקריאתה שמע צריך לתקן הכל יעו"ש, פרמ"ג א"א אות ב':

יב) שער ד' היה עומד בוכתבתם ואינו יודע וכו' והא דלא קאמר בוקשרתם משום דיש הפרש דוקשרתם הא' הוא בקמ"ץ שהוא לשון יחיד והב' הוא בשגול שהוא לשון רבים. מ"א סקי"ב וכ"כ הט"ז סק"ג. ובשם מהרי"ל מפראג אלא הכא דעדיין קשה למה לא נקט בשכבך בביתך שהוא ג"כ ב"פ בב' הפרשיות ותירץ דאורחא דמילתא נקט לפי שאין דרך לטעות בתחלת פ' ראשונה או באמצע דודאי יוכל להרגיש לפי הזמן שהתחיל לקרות אם הוא עדיין בפ' ראשונה או בפ"ב אבל כשהוא קיים בסוף פרשה א' שיש קצת זמן ארוך שפיר יוכל לטעות דשמא סיים פ"ב לכן נקט טעה בוכתבתם שהוא סוף פ' ראשונה עכ"ל. והביאו ש"ל דל"ז ע"ב. וא"כ לפי דברי הט"ז אם טעה בשכבך בביתך ולא הרגיש לפי הזמן שהתחיל לקרות צריך לחזור לבשכבך בביתך שפרשה א' והוא פשוט וכ"ז מיירי דוקא כשאין הוכחה בדבר כגון שקורא ביחיד אבל הקורא עם הציבור והשגיח לוכתבתם ונסתפק אם אותו שבפרשה א' או אותו שבשניה אם רואה שהש"ץ והצבור עומדים בוכתבתם שבשנייה או סמוך לו מלפניו או מלאחריו יאמר וכתבתם הב' דהא מסתמא קרא עד שם ואינו עומד עדיין בפרשה א' ורגליים לדבר איכא וכן לאידך גיסא אם התחיל למען ירבו ימיכם ורואה שהש"ץ עומד בוכתבתם שבפרשה א' או סמוך לו יחזור לוכתבתם שבראשונה דמוכח מילתא שטעה ולאו הרהור נקט ואזיל. וכל אדם יכול לטעות זה בקריאתה. מאמ"ר או' י' והביאו ש"ץ שם שע"ת או' ד' וכ"כ סידור בי"ע אות ג בשם שו"ת שדה הארץ ח"ג חא"ח סי' ב'. וסיים ומיהו אם הוא עמום בלשונו קלא ודאי דחוזר לוהיה אם שמוע אעפ"י שהציבור קורין למען ירבו יעו"ש:

יג) שם אבל אם התחיל למען ירבו וכו'. וה"ה לכל שאר הפרשיות אם מצא עצמו בהם שהוא חזקה שאמר כל שלמעלה ממנו משום דהרגיל נקט. ב"י בשם הרשב"א. פרישה אות ד'. ע"ת אות ד'. מ"א סקי"ג. סידור בי"ע או' ב' ר"ז אות ד' ועיין א"ר אות ה':

א) שער א. קראה סירוגין וכו' וחזר וגמ"ה. לאו דוקא אלא אפי' לכתחלה גומרה וזה פשוט. פר"ח או' א'. שה"ז אות א' פת"ע או' א'. ועיין לקמן סי' ע"ח:

ב) שם אפי' שהה כדי לגמור וכו' ולכתחלה אסור להפסיק אפי' שלא מחמת אונס ואפי' בברכות ק"ש. מיהו לענות קדיש וקדושה מותר להפסיק אפי' כדי לגמור את כולה. מ"א סק"א. א"ר אות א' ש"ץ דל"ז ע"ג:

ג) שם הגה. וי"א דאם היה אונס והפסיק כדי לגמור את כולה חוזר לראש והכי נהוג. וכן פסק הלבוש והב"ח והמ"א סק"ב ור"ז כדברי מור"ם ז"ל. אבל הכנה"ג העלה כדברי מרן ז"ל דאפילו היה ההפסק מחמת אונס אינו חוזר לראש יעו"ש וכ"כ הער"ה אות א' יעו"ש, סידור בי"ע אות ד'. וכן פסק ג"כ מרן ז"ל לקמן סי' ע"ח יעו"ש. וכן עיקר. ומ"ש מור"ם ז"ל והכי נהוג היינו למנהג האשכנזים והוא פשוט ולענין תפלה יתבאר במקומו בסימן ק"ד סעי' ה' בס"ד:

ד) שער ב' קרא ק"ש ונכנס לביהכ"נ ומצא ציבור שקורין ק"ש וכו' וה"ה שאר דבר שהציבור אומרים

פנ

לפי רוב בני אדם (רשב"א ס"פ היה קורא) וכן הוא לקמן סימן ק"ד: **ב** ב יקרא **קריאת שמע ונכנס לבהכ"נ ומצא צבור שקורין ק"ש צריך לקרות עמהם פסוק ראשון שלא יראה כאלו אינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם חביריו** גוה"ה **אם הוא בבהכ"נ ואומר דברי תחנונים או פסוקים במקום שרשאי לפסוק אבל אם הוא עסוק במקום שאינו רשאי לפסוק כגון מברוך שאמר ואילך לא יפסיק אלא יאמר התיבות שהוא אומר בשעה שהצבור אומרים פסוק ראשון בניגון הציבור שיהיה נראה כאלו קורא עמהם:** ג יקרא ק"ש **ונכנס לבהכ"נ ומצא צבור שקורין ק"ש טוב שיקרא עמהם כל ק"ש ויקבל שכר כקורא בתורה:** הגה אבל אינו חייב רק בפסוק ראשון כמו שנתבאר (ב"י):

באר הגולה
ב הרא"ש שם בשם רה"ג.
ג תרומת הדשן סי' ג'. ד רוקח סי' ג':

סו באיזה מקום יכול להפסיק ובאיזה מקום לא יפסיק. ובו י' סעיפים:

א בכרכו' י"ג וכר"י

א א בין **הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע שואל בשלום**

מי

כף החיים

כגון תהלה לדוד קורא עמהם שכן דרך ארץ, הגה"ה ושה"ל בשם גאון, מ"א סק"ג, א"ר או' ב', סו"ב או' ג', ש"ץ דל"ד ע"ד, ר"ז או' ב' הס"ל אות ב', וס"ס עלינו לשבח, מחה"ש, וכתב מאמ"ר. אות ו' על דברי המ"א הנ"ל דודאי לא עדיף משאר ק"ש דאינו חובה אלא דטוב לעשות כן כמבואר לקמן סעי' ג' יעו"ש, וכ"מ מדברי הא"ר שם:

ה) **שם** צריך לקרות עמהם פסוק ראשון וכו' וגם בשכמל"ו כמש"ל סי' ס"ג אות ט"ו, וכ"כ ל"ח פ' מי שמתו אות ט"ל, וכ"כ א"ר אות ב', וכתב שכן מבואר בתשב"ץ סי' רמ"א. פרמ"ג א"א אות ג':

ו) **שם** כגון מב"ש ואילך לא יפסיק וכו'. אבל הב"ח כתב דאפי' עוסק בזמירות מב"ש ואילך או כמו אפי' עומד בברכות שלפני ק"ש אפי' באמצע הברכה חייב להפסיק ולקרות עם הציבור פסוק א', וכן הוא נוהג דלא כהש"ע יעו"ש והביאו הכנה"ג בהגב"י אות ג', מ"א סק"ד. מיהו הט"ז סק"א כתב דבפסד"ז יש להפסיק אבל בברכות שלפני ק"ש אין להפסיק כלל בשביל פסוק א' של ק"ש אלא אז יאמר אותן התיבות בניגון הצבור של ק"ש יעו"ש, והביאו סו"ב או' ג', וכן פסק א"ר אות ג' וכ"כ הפר"ח אות ב' דמאן דפסיק בין ברכות ק"ש לקרות פסוק א' עם הצבור כסברת הב"ח ז"ל ראוי לנעור בו יעו"ש. והביאו י"א בהגב"י. ש"ץ שם. וכ"כ ר"ז אות ב'. והל"ח שם כתב דמב"ש עד ישתבח אם ירצה רשאי להפסיק ולא עביד איסורא ואם לא ירצה יאמר התיבות בניגון הק"ש ובק"ש וברכותיה לא יפסיק אלא יאמר התיבות וכו' יעו"ש. והמש"ז אות א' כתב לדעת מרן ז"ל דאפי' בין ב"ש לישתבח אסור להפסיק יעו"ש, וכ"כ המאמ"ר אות ז'. ועיי"ש שהאריך בזה וסיים וז"ל העיקר כדעת מרן ז"ל ובעל הס"ד דאיסורא איכא במילתא ואין לו להפסיק וכן נהגתי והנהגתי ודברי הא"ר בזה אינם נכונים בעיני דמסיק לדינא כדברי הט"ז עכ"ל. וכן פסק סידור בי"ע אות ב' כדעת מרן ז"ל. הס"ל אות ב', ועוד עיין מש"ל סי' נ"א אות כ"ג. וכן עמא דבר:

ז) **שם** אלא יאמר התיבות שהוא אומר וכו'. בניגון הציבור וכו' ולפי מה שנוהגים להניח ידיהם על פניהם בשעת קריאת פסוק א' דק"ש כמש"ל סי' ס"א סעי' ה' ג"כ הכא צריך ליתן ידו על פניו כדי שיהא נראה כקורא עמהם. וכ"כ סידור בי"ע שם. הס"ל שם:

א) **סעי'** א'. בין הפרקים שואל וכו' כהנו התוספות ר"ש פ"ב דברכות דף י"ג ע"א ד"ה ובאמצע דבמקום שאסור לספר אסור לדבר אפי' בלשון הקודש. מ"א ריש הסי' פר"ח אות א'. סו"ב אות ב', ר"ז אות א' ועיין מש"ל סי' נ"א אות ו'. ואפי' תיבה אחת אסור להפסיק ולאו דוקא יותר מכ"ד. פרמ"ג א"א ריש הסי':

ב) **שם** שואל בשלום וכו'. אפי' בלשון לע"ז. כ"מ סוף פ"ב דק"ש בשם הר' יונה. מ"א בריש הסי' פר"ח אות א', א"ר אות א', סידור בי"ע בדיני ברכות ק"ש אות ט':

ג) **שם** שואל בשלום אדם נכבד וכו'. וכתב רבינו יונה החסיד דוקא שלום ולא יותר. וכל מה שאומר שואל ומשיב היינו בפנים חדשות אם לא ישאל יבא לידי שנאה, ובבהכ"נ שאין אנו שואלים בשלום חלילה להשיב ולשאול ואפילו בד"ת לא בין הפרקים ולא בברכותיה ולא בפסוקי דזמרה. כך מצאתי בהגהות מרדכי שנדפס בקראקא. כנה"ג בהגה"ט, עו"ת אות ג'. מ"א שם. א"ר אות ב'. סו"ב אות ב'. ש"ץ דל"ז ע"ב, ועיין לעיל סי' נ"א אות כ"ח, וכתב הא"ר שם משמע דאם אינו עוסק בברכות ובפסוקי דזמרה שואלין בבית הכנסת וכ"מ בתשב"ץ סי' רמ"ו ז"ל שואל הר"מ בשלום כל אדם קודם תפלה ואפי' בביהכ"נ עכ"ד, והביאו מחה"ש סק"א. וכ"כ הסו"ב שם, וכ"כ שע"ת אות א'. ומ"מ יש להחמיר היכא דאפשר שלא לשאול בשלום אדם בביהכ"נ עיין לקמן סי' קנ"א אות ח' מ"ש בשם האר"י ז"ל ולעיל ססי' א' ודו"ק:

ד) **שם** שואל בשלום אדם נכבד וכו'. ובס' החנוך לרא"ה פ' ואתחנן כתב דמי שלא ראינו שיקפיד על חבירו כלל לא יפסיק אפי' בין הפרקים. מ"א שם, א"ר שם, ר"ז אות א', סידור בי"ע בדיני פסד"ז או' ז'. ובזמן הזה אין מקפידין על שאילת שלום ובפרט אם מכירין בו שהוא עוסק בק"ש ובתפלה וע"כ אין להפסיק כלל בין באמצע בין הפרקים לשום אדם אפי' לאביו ורבו ואפי' אין מתפלל בבהכ"נ:

ה] **שם** ומשיב שלום וכו'. ומשמע ברשב"א דמותר לכתחלה לשאול בשלום הקורא אע"פי שיודע שיצטרך להשיבו. מ"א סק"ב. א"ר אות א'. ר"ז שם. ומ"מ יש להחמיר דלמה לו להניח את חבירו לפסוק בק"ש:

ו) **שם** ובאמצע שואל בשלום וכו'. מי שמניח תפילין דר"ת וקורא ק"ש בלא ברכות לא יפסיק בהם אבל שואל מפני הכבוד אפי' באמצע הפרק הסו' סמ"א ח"א סי' כ"ז. הגרע"א. פת"ע אות ד':

שם

מי שהוא ירא ממנו כגון אביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה וכ"ש מלך או אנס ומשיב שלום לאדם נכבד ואפי' באמצע הפסוק חוץ מפסו' שמע ישראל ובשכמל"ו שלא יפסיק בהם כלל אם לא מפני שירא שמא יהרגנו: ב ואם שכח להניח ציצית ותפילין יכול להפסיק בין הפרקים להניחם ויברך עליהם: הגה וי"א שלא יברך עליהם עד אחר התפלה והכי נהוג לענין טלית (ב"י):

לקדיש

באר הגולה
בלשון הגאונים והרא"ש ג ירושלמי ד' ע"ב. ד כן מלא הרא"ש כתוב ה ב"י. ו שבולי

כף החיים

ז) **שם** ובאמצע שואל בשלום וכו'. כתב הריטב"א ביומא ד"ט דלאפרושי מאיסורא דלית ליה הקנאה מותר לרמוז ואפי' להפסיק דלא גרע מפוסק מפני היראה והכבוד דכבוד שמים עדיף. עיי"ש בהשמטות על סי' ס"ג. הס"א סי' ס"ג אות ג'. כף החיים סי' י"ד אות ל"א. פת"ע אות א':

ח) **שם** מי שהוא ירא ממנו כגון אביו או רבו וכו'. הנה מ"ש רז"ל בריש פ' היה קורא באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם יש בזה מחלוקת הפוסקים שרש"י פי' מפני הכבוד אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום. ומפני היראה אדם שהוא ירא מפניו שלא יהרגנו. וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ב דק"ש דין ט"ו וט"ז מפני הכבוד כגון אביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה ומפני היראה כגון מלך או אנס. אבל הרא"ש כתב מפני היראה היינו יראת אביו או רבו דכתיב איש אמו ואביו תיראו ואתן מורא רבך כמורא שמים. והביאו הטור וכתב וכן פירשו הגאונים. וכ"כ הרשב"א כמ"ש בב"י. וכ"כ הרשב"א בתשו' סי' שכ"א בשם רי"ץ גיאת וכ"כ הרד"א ואגור כמ"ש הא"ר אות א'. וכן ס"ל להראב"ד ונימוקי' בפי' יש נוחלין כמ"ש דברי מנחם בהגב"י אות א'. וכן פסק מרן ז"ל כאן בש"ע. וכ"כ הלבוש. וכן פסק הפר"ח אות א'. א"ר אות א'. ר"ז אות א'. ח"א כלל ד' אות ו'. סידור בי"ע בדיני ברכות ק"ש אות ט'. וכן נראה דעת הט"ז סק"א והער"ה אות א' מדמתרצים קושיות הב"ח. ודלא כהב"ח שכתב דהרא"ש והרשב"א יחידים בדבר יעו"ש. אמנם מ"ש מרן ז"ל מי שהוא גדול ממנו בחכמה הוא בכלל מי שהוא ירא ממנו האחרונים חלקו עליו בזה וחשביה ליה בכלל מפני הכבוד. מ"א סק"ב. פר"ח שם. א"ר שם. ר"ז שם. ח"א שם. וכן יש להחמיר. אבל ת"ח המופלג בדורו הוי בכלל מורא. מ"א שם. א"ר שם. ר"ז שם. ח"א שם. ועיין סי' תע"ב סעי' ה'. ועיין מש"ל אות ד':

ט) **שם** או מי שהוא גדול ממנו בחכמה. ואם הקורא גדול ממנו אין מפסיק לו אלא כמו לשאר כל אדם אף על פי שהוא ת"ח. מ"א שם. ר"ז שם. ועיין מש"ל אות ד':

י) **שם** וכ"ש מלך וכו'. ואפילו מלך ישראל דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. דדוקא גבי תפלה תנן אפילו מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו אבל ק"ש אף שואל מפני היראה כ"ש שהוא משיב לו שלום. ב"ח. עט"ז או' א'. עו"ת או' ב'. ועיין יפ"ל או' א':

יא) **שם** ומשיב שלום לאדם נכבד וכו' ואדם נכבד כגון שהוא גדול ממנו בשנים או בעושר. דזקנה ראוי לכבוד וכן נמי עושר כדאיתא פ"ב דקדושין דמ"ש כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עשרו. מ"ש פ' היה קורא אות ג'. א"ר אות א'. וכן נראה דעת המש"ז אות א' שכתב מפני עושרו וכדומה יעו"ש:

יב) **שם** ואפי' באמצע הפסוק. וי"א דכי פוסק באמצע פסוק היינו היכא דסליק ענייניה אבל באמצע ענין כגון ושמתם את דברי אלה על לבבכם לא. ואם פסק חוזר לתחלת הפסוק. כ"מ פ"ב דק"ש דין ט"ו בשם הר"מ. מ"א סק"ג. א"ר אות ג'. י"א בהגה"ה. ר"ז אות ב'. ולענין מעשה כשמפסיק לעניית קדיש ולקדושה ולברכו כמו שיתבאר יכול להפסיק אפי' באמצע הענין ולסמוך על בעלי סברה א' שלא חלקו בכך והתירו בכל ענין וכדאי הם לסמוך עליהם לצורך מצוה רבה כזה אך א"א למהר להגיע לסיום ענין ולענות עם הצבור אבל כשחוזר למקום שפסק יש לחוש לסברה האחרונה לחזור לתחלת הפסוק. ר"ז שם:

יג) **שם** חוץ מפסוק שמע ישראל ובשכמל"ו שלא יפסיק בהם כלל. כתב מרן ז"ל בב"י שגם בשכמל"ו הוא מכלל היחוד. ומטעם זה אין להפסיק בין פסוק שמע ישראל לבשכמל"ו עכ"ל. והביאו פרישה אות א' ר"ז או' ב' וא"כ מ"ש מרן ז"ל בש"ע שלא יפסיק בהם כלל כוונתו אפי' בין פסוק שמע ישראל לבשכמל"ו לא יפסיק וכמ"ש בב"י ומ"ש הרמ"ע ז"ל באלפסי זוטא והביאו מחב"ר או' ב' דבין שני פסוקים אלה דינו כאמצע פרק יעו"ש. כבר כתב עליו החיד"א ז"ל בעצמו בקש"ג סי' י"א אות ט"ז דנראה להחמיר בין שמע ובשכמל"ו כמו פסוק ראשון יעו"ש. וא"כ אם שמע קדיש או קדושה וכדומה בין פסוק שמע ישראל לבשכמל"ו לא יפסיק לענות כיון שדינו כאמצע פסוק ראשון. וכן פסק בן א"ח ז"ל פ' וארא אות כ':

יד) **סעי'** ב' אם שכח להניח ציצית ותפילין יכול להפסיק בין הפרקים להניחם ויברך עליהם. הגה"ה. וי"א שלא יברך עליהם וכו' והכי נהוג לענין טלית. הנה דעת מרן ז"ל בין הפרקים מותר להניח ציצית ותפילין ולברך עליהם אבל באמצע הפרק לא יברך עליהם כמ"ש בסעי' ח'. ומ"ש בב"י וי"ל שלא יברך עליהם עד שיגמור תפלתו וכו' כבר כתב מרן ז"ל בבד"ה על כל זה צריך להעביר הקולמוס וכו' כמ"ש בב"י שלפנינו. ומ"ש מור"ם ז"ל וי"א שלא יברך עליהם וכו' ור"ל שלא יברך בין על הציצית ובין על התפילין ונמשך אחריו הלבוש בסעי' ג' זה לא נמצא בדברי הספר אלא מה שראה מור"ם ז"ל כתוב בב"י ולא ראה בבד"ה שמרן ז"ל עצמו חזר בו מזה וכתב להעביר עליו קולמוס לפי שלא נדפס בד"ה בזמן מור"ם ז"ל כמ"ש בס' שם הגדולים מערכת הספרים מע' ב' אות ל"א יעו"ש. וכ"כ א"ר אות ד' שאלו ראו רמ"א ולבוש דברי בד"ה לא היו מביאים כלל סברת י"א יעו"ש. אמנם מ"ש מור"ם ז"ל והכי נהיג לענין טלית ור"ל דעל התפילין יברך בין הפרקים ועל הטלית לא יברך עד אחר התפלה כן הסכימו האחרונים. מ"א סק"ד. א"ר אות ד' פרמ"ג א"א אות ד' ר"ז אות ג'.

ח"א

ג לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק אפילו באמצע הפסוק וכן למודים אבל לא יאמר אלא תיבת מודים בלבד: הגה וכן בברכו לא יאמר יתברך וישתבח כו' וי"א דאמן שעונין אחר ברכת האל הקדוש ואחר שומע תפלה יש לו דין קדושה ויוכל לענות אותם בק"ש וכן עיקר ולכל ה"מ פוסקים

באר הגולה
הלקט. ז סמ"ק ורבי' יונה והרא"ש וכו' המפרשים

כף החיים

ח"א כלל ך' אות ד' והטעם כתבו האחרונים הנז' תפילין מפני שחובה לקרות ולהתפלל עמהם מפסיק אבל טלית שאינו חובת גברא אינו מפסיק יעו"ש וכ"כ הט"ז סק"ב וכן יש להחמיר כדברי האחרונים הנ"ז דלתפילין יכול להפסיק בין הפרקים להניחם ולברך עליהם אבל טלית יניחנו בלא ברכה ואחר העמידה ימשמש בו ויברך. וכן פסק בן א"ח פ' וארא או' י"ט. ועיין בדברינו לעיל סי' ח' אות מ' ואות מ"א:

טו) **שם** יכול להפסיק בין הפרקים וכו' ואם נזכר באמצע הפרק יסיים הפרק ואח"כ יניח תפילין בברכה. וה"ה בנאנס דלא כפסקי תו' שמחלק בזה בין שכח לנאנס. ולענין עטיפת טלית לא ימתין אלא יתעטף מיד בלא ברכה א"ר שם. ולי נראה דגם בעטיפת טלית יותר טוב להמתין עד שיסיים הפרק ואעפ"י שלובשו בלא ברכה. ועיין מש"ז אות ב'. ומ"ש שם אבל באמצע פ' ק"ש יניח ויברך מיד ולא ימתין הנה ממורים ז"ל בשער א' דס"ל לברך באמצע הפרק אבל לסברת מרן ז"ל אין לברך וכמבואר למעיין בדבריו אלא שהוצרכתי לבאר מפני שראיתי בס' פת"ע שהביא הדברים בסתם וכאלו הם דברי הכל. וכאלה ראיתי הרבה בספרים המקצרים ע"כ אין לאדם לסמוך על דינים המובאים בקיצור נמרץ עד שיראה הדברים בשורשן:

טז) **סעי'** ג, לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק וכו'. דהא פוסק לשאול מפני כבוד ב"ו ק"ו מפני כבוד הקב"ה. ומש"ה נראה דאם שמע קול רעמים יפסיק ויברך מ"א סק"ה. וכ"כ בס' בני חיי בשם חוקי חיים יעו"ש. וכ"כ הערה"ש בהשמטות על סי' זה בשם הפוסקים יעו"ש. ש"ב אות ג'. י"א בהגה"ט. ר"ז אות ד'. ח"א כלל ך' אות ד'. אמנם הרב בכ"ש דף ק"ע ע"א על מסכת ברכות די"ג ע"א דחה דברי המ"א הנ"ל בטוב טעם וכתב דק"ו פריכה הוא ואין להפסיק בשום ברכה חוץ מברכת תפילין מפני שייכא לחובת ק"ש יעו"ש. והביאו מחב"ר אות ג'. ושע"ת אות ו'. ועיקרי הד"ט סי' ד' אות י"ח. וכן הרב מט"י סי' כ"ט אות א' דחה דברי המ"א וה' בני חיי יעו"ש והביאו ש"ץ דפ"ו ע"ד. וכן הנכ"ם דחה דברי המ"א הנ"ל יעו"ש. וכן פסק החיד"א בקש"ג סי' ט' אות ט"ז. סידור בי"ע בדיני ק"ש אות ו', ועוד עיין מש"ל סי' כ"א אות כ"ב. ואם הטיל מים יטול ידיו ולא יברך א"י עד לאחר התפלה. עמודי הזהב על קיצור הש"ע סי' ט"ז אות ה' בשם דה"ח. ועיין מש"ל סי' כ"א אות כ"ז. והמכוונים שמאריכים ביוצר ובתפלה יותר מחצי שעה נראה שיחזרו ויטלו מים ש"ב אחר תפלת י"ח ויברכו אשר יצר ויכוונו לפטור בה גם אשר יצר קודם העמידה מפני די"ש פלוגתא אם יכול לברך אשר יצר אחר חצי שעה כנז' בדברינו לעיל סי' ז' אות ז':

יז) **שם** לקדיש. כתב ל"ח פ' היה קורא או' כ"ג דיענה עד יתברך ולא עד בכלל שלא יענה יתברך. אבל המ"א סק"ו כתב דגם יתברך יענה משום דבב"י סי' נ"ו הפליג מאד בעונש המפסיק בין עלמיא ליתברך יעו"ש, וכ"כ האחרונים דיענה גם תיבת יתברך ולא עוד. אמנם כבר כתבנו לעיל סי' נ"ו אות כ"ט ואו' ל"ג דכ"ז הוא לדברי הפשטנים אבל לפי דברי האר"י ז"ל בשער הכוו' דרוש הקדיש צריך לענות עד דאמירן בעלמא שהם כ"ח תיבות לא פחות ואין לחלק בין ק"ש וברכותיה למקום אחר יעו"ש. וכן פסק הגאון בן א"ח ז"ל פרשת שמות אות ו':

יח) **שם** ולקדושה. ויאמר רק קדוש קדוש וגו' וברוך כבוד ה' ממקומו שאלו שני הפסוקים הם שאמרו ישעיה ויחזקאל ששמעו מפי המלאכים ושייכים לענין הקדושה אבל מה שמוסיפין בשבתות ויו"ט אז בקול וכו' כבודו מלא עולם וכו' פשיטא שאין לאומרה. ל"ח שם מ"א שם. עפ"ז אות ב'. א"ר אות ה'. י"א בהגה"ט. ש"ץ דל"ז ע"א. ובהגהות י"כ משמע שעונין גם ימלוך שזה שייך לקדושה. אבל בתוספתא פ"ק דברכות משמע כדברי ל"ח. מ"א שם. וכן פסק ר"ז אות ה'. ח"א כלל ך' אות ד'. קיצור ש"ע סי' ט"ז אות ג' בן א"ח שם. אמנם מדברי שער הכוו' דרוש ב' דחזרת העמידה משמע כדברי הגהות י"כ דגם פסוק ימלוך שייך לקדושה כיעו"ש וכ"מ מסתמיות דברי מרן ז"ל דיש לענות כל סדר קדושה דהיינו קדוש וברוך וימלוך. ועיין עפ"ז שם וב"י סי' קכ"ה. אבל נקדישך וכו' לעומתם וכו' ובדברי קדשך וכו' לא יאמר אלא ישמע מן הש"ץ ויכוין להם בלבד והוא יענה קדוש וברוך וכו' כמ"ש האחרונים:

יט) **שם** ולברכו. ויאמר ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ל"ח שם, עו"ת אות ח'. מ"א שם, א"ר אות ו'. י"א שם, ש"ץ שם, ר"ז שם, ח"א שם. קיצור ש"ע שם, בן א"ח שם. ואין חילוק בין ברכו דקדיש לברכו דעליית ס"ת, עיין א"ר אות ה', וכ"פ ר"ז שם, ח"א שם, קיצור ש"ע שם, בן א"ח שם, והוא פשוט:

כ) **שם** מפסיק אפי' באמצע הפסוק, וכן מותר להפסיק אפי' אם הוא עוסק במעשה מרכבה, כמ"ש בגמ' ברכות דכ"א ע"ב. ומ"ש שם בגמרא ולית הלכתא כוותיה היינו דוקא לענין תפילה י"ח שהם עסוקים בה ובא ללמוד מכ"ש דמעשה מרכבה דפוסק ועי"ז אמר ולית הלכתא כוותיה ר"ל דאין לומר כ"ש ובתפלה אינו פוסק אבל בת"ש במעשה מרכבה פוסק ליה מאן דפליג, זה היה כתוב אצלי מקדמת דנא אח"כ ראיתי שהכ"כ הרב מט"י בזה הסי' אות א' ועפ"ז אות ג', ותהלי"ת שהסכמתי לדעת גדולים ועיין בשל"ה דף קפ"ב סוף ע"ב שהבין מדברי הגמרא הנז' דהפוסק במעשה מרכבה אינו פוסק אפילו לאמן יהא שמיה רבא וכו' יעויין שם. אבל לפי מ"ש אינו מוכרח וכן דעת הפו' הנז' דמותר לענות:

כא) **שם** אפילו באמצע הפסוק. חוץ מפסוק שמע ישראל כמ"ש הסי' א', פר"ח אות ג', ועיין בדברינו להם אות י"ג:

כב) **שם** אלא תיבת מודים בלבד מכאן ומב"י משמע דלא יאמר אלא רק תיבת מודים. אבל האחרונים פירשו

פוסקים מכל שכן באומר תחנונים (תשובת הרשב"א): ד כהן שהיה קורא ק"ש וקראוהו לקרות בתורה ח יש מ' שאומר שמפסיק וי"מ שאומ' שאינו מפסיק והלכ' כדבריו: ה ואלו הן בין הפרקים בין ברכה א' לשניה בין שניה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק כשלא להפסיק בין ה' לאמת אלא יאמר אני ה' אלהיכם אמת

ואז

באר הגולה
ח בעל מנהיג.
ט' הרשב"א בתשו'.
י ברכות י"ג.
כ שם י"ד ע"ש.

כף החיים

פירשו בדברי מרן ז"ל דיאמר מודים אנחנו לך ולא ממעט אלא מודים דרבנן. לבוש סעי' ב', מ"ז סק"ג. עו"ת אות ח' מ"א סק"ו. עמ"ז אות ג'. הו"ב במק"ח אות ג' א"ר אות ו'. מאמ"ר אות ג' וכתב וכן אנו נוהגין. ש"ך דפ"ז ע"א. ר"ז אות ה' ח"א כלל ך' אות ד', חס"ל אות ב', קיצור ש"ע סי' מ"ז אות ג' בן א"ח פ' שמות אות ו':

כג) **שם** בהגה וי"א דאמן שעונין אחר ברכה האל הקדוש ואחר שומע תפלה יש לו דין קדושה ויוכל לענות אותם בק"ש וכן עיקר. וזהו דוקא לדעת מור"ם ז"ל אבל לדעת מרן ז"ל אין לענות אמן על שום ברכה ואפי' אחר ברכה האל הקדוש ושומע תפלה שכתב בב"י וזהו למד הסמ"ק מדברי הירושלמי והלמודא דידן משמע דפליג ולפיכך לא כתבוהו הפוסקים עכ"ד. ולפיכך לא כתב זה מרן ז"ל בש"ע דס"ל דאין להפסיק כמ"ש בב"י. וכ"כ המע"י בסי' כ"מ אות א' דהש"ע לא ס"ל כהסמ"ק ואנן קיי"ל כהש"ע שהלכה כמותו בכל מקום ואין לזוז מסברתו יעו"ש. וכ"כ המאמ"ר אות ד' דבאמן דהאל הקדוש ושומע תפלה דעת מרן לאסור ושאר אמנים דברכות לכ"ע אסור והכי נקטינן יעו"ש. וכ"כ הרב המגיה בש"ך דפ"ז ע"א. קש"ג סי' ט' אות ט"ז. סידור בי"ע בדיני ברכות ק"ש אות ה'. בן א"ח שם. אבל חמשה אמנים שיש מן התחלה הקדיש עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן שכתבנו לעיל סי' נ"ו אות כ"ט בשם הכוונות דצריך לענות משמע דיוכל להפסיק ולענות בק"ש ובברכותיה גם לדעת מרן ז"ל וכמ"ש ל"ח פ' היה קורא אות כ"ג ע"ש. וכ"כ ב"י סי' נ"ו בשם מהרי"א דאמן שאחר יתברך יענה והביאו מ"א סק"ו. וא"כ לפי דברי האר"י ז"ל שצריך לענות ה' אמנים ג"כ יענה כולם דלא יש הפרש ביניהם. וכ"כ החס"ל סי' ס"ה אות ב' בן א"ח שם. אמנם מן תתקבל ואילך לא יענה אמן דתתקבל או יהא שלמא ועושה שלום אינו אלא מנהג כמ"ש הרמב"ם ז"ל בס' אהבה. ל"ח שם. מ"א שם. י"א בהגה"ט א"ר אות ה', ש"ך דפ"ה ע"א, ר"ז אות ה', ח"א כלל ך', אות ד', קיצור ש"ע סי' מ"ז אות ג', בן א"ח שם. (ומה שהבין המע"י ז"ל מל"ח דעל הקדישים שאחר תתקבל לא יענה הוא תימה דאינו אלא על עניית אמן כמבואר שם הטעם מפני שאינם אלא מנהג אבל לא על הקדישים שאחר תתקבל אח"כ ראיתי לשערים בהשמטות לסי' זה שג"כ תמה על המע"י בזה יעו"ש) וכן לברוך הוא וברוך שמו לא יפסיק לענות כמ"ש המ"א סי' קכ"ד סק"ט והביאו א"ר בזה הסימן אות ה', ש"ך שם. וכ"כ לעיל סי' נ"א אות כ"א דאפילו בפסד"ז אין להפסיק יעו"ש. ועוד עיין מש"ל סי' נ"ו אות ד':

כד) **סעי'** ד. כהן שהיה קורא ק"ש וכו'. יש מי שאומר שמפסיק ויש מי שאומר שאינו מפסיק והלכה כדבריו. הנה סברא א' היא סברת בעל המנהיג וסברא ב' היא סברת הרשב"א וכתב מרן ז"ל בב"י ולענין הלכה אנו אין לנו אלא דברי הרשב"א דרב מובהק הוא וכן פסק בב"י סי' קל"ה ובש"ע שם סעיף ה'. מיהו הב"ח כתב דהחושש לכבוד התורה יכול לסמוך על בעל המנהיג וכ"כ הלבוש דכן הם נוהגים. והל"ח פ' היה קורא אות כ"ג כתב דכיון דהרשב"א חולק וגם הב"י הסכים ופסק את דבריו להלכה ורמ"א גם הוא לא הגיה עליו אעפ"י שאין לשנות המנהג (ר"ל מנהג שכתב הלבוש) עכ"פ המחלוקה מ"מ נראה בעיני שלא יקרא עם החזן כלל ויסמוך על הפשט דברי הזוהר עכ"ד. והביאו הכנה"ג בהגב"י אות ה'. מ"א סק"ח. וכתב שם המ"א ומכ"ש שלא יפסיק לומר לחזן שיאמר מי שבירך ואם שהה כדי לגמור את כולה א"ל לחזור לראש דזה לא הוי אונס יעו"ש. וכ"כ ר"ז אות ו'. ח"א כלל ך' אות ד' ועיין א"ר אות ז'. ומ"ש שם לדמות מי שבירך לשאילת שלום והשבה מפני היראה והכבוד אינו מוכרח וכמ"ש שערי אפרים בפתחי שערים שער א' סעי' א' והפ"ז סק"ה לחלק ילא דבק"ש שהיא דאורייתא לא יפסיק ובברכותיה שהיא דרבנן יפסיק יעו"ש. ומ"ש הכנה"ג בהגב"י לידחק ולפרש דלא פליגי הרשב"א ובעל המנהיג דהרשב"א מיירי כשלא קראוהו בשמו ובעל המנהיג מיירי בפי' כשקראוהו א"כ דאכתי כל הפוסקים הנ"ל לא ידעו חילוק זה אלא משמע להו מדברי הרשב"א ז"ל דאפילו קראוהו בשמו אינו מפסיק וראייה שכתב הכנה"ג יש לדחות בנקל כאשר יראה הרואה. אח"כ ראיתי בפר"ח אות ד' שג"כ דחה דברי הכנה"ג הנ"ל וכתב דאפילו דליכא אחר וגם קראוהו בשמו בפי' אינו יכול להפסיק יעו"ש וכ"כ החיד"א בקש"ג סי' י"א אות כ"ב דאפילו בשמו ולא יש אחר לא יעלה בק"ש. וה"ה לברכותיה כמ"ש עו"ת דק בפסד"ז שרי עכ"ד. וכיון שכן דעת מרן ז"ל והפר"ח והחיד"א הכי נקטינן בני הספרדים. וליכא בזה משום הא דאמרינן בריש פ' הרואה ג' דברים מקצרין ימיו של אדם וא' מהם מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא דהיכא דלא אפשר שאני וכמ"ש הטור בסי' קל"ה על ר"ע שקראוהו לעלות לס"ת ולא רצה לעלות לפי שלא סידר אותה תחלה כמ"ש הפר"ח שם. אבל בני האשכנזים שנוהגים להפסיק כמ"ש הלבוש והאחרונים הנז"ל אין לשנות מנהגם וכנז' רק לכתחלה אין לקרותו משום דליכא פגמא כיון שהוא עסוק בק"ש כמ"ש מ"א סי' קל"ה סק"ו והאחרונים יעו"ש:

כה) **שם** ויש מי שאומר שאינו מפסיק וכו' ועולה ישראל במקומו. ולא דמי להנחת תפילין דתפילין צורך קריאת ק"ש הם. מ"א סק"ח. ועיין לקמן אות ל"ה:

כו) **שם** שאינו מפסיק וכו' כהן שהיה קורא את שמע אם יש כהנים אחרים יצא לחוץ כשיגיע לרצה ואם אין שם אלא הוא כבוד הצבור הוא שלא יצא והוי כמשיב מפני הכבוד. הלק"ט ח"א סי' ס"ד. י"א בהגה"ט. חס"ל אות ד' ונכון ליזהר ולמהר קצת כדי לסיים אותה הפרשה

ואז יפסיק כדין באמצע הפרק: ו לאם פסק מפני היראה או הכבוד אחר שאמר אמת או שסיים קודם החזן וסמך ה' אלהיכם עם אמת וממתין שיתחיל החזן ושיאמר עמו אינו צריך לחזור ולומר פעם אחרת אמת: ז מאינו אומר אמן אחר גאל ישראל משום דהוי הפסק: הגה וי"א דעונין אמן וכן נוהגין לענות אחר הש"ץ אבל אם התפלל לבד אין עונין אמן כדלקמן סימן רט"ו (טור) ח נצריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק לאחר שאמר גאל ישראל סרק אם אירעו אונס שלא הניח תפילין ונזדמנו לו בין גאולה לתפלה מניח אז עולא יברך עליהם עד אחר שיתפלל פאבל טלית לא יניח אז ואם עד שלא אמר גאל ישראל נזדמנו לו טלית ותפילין מניחם ולא יברך עליהם עד אחר תפלה: הגה וי"א שקודם גאל ישראל יברך על התפילין והכי נהוג (מרדכי ותוס' והגהות מיימוני מהלכות) קריאת שמע: ט צאין לענות קדיש וקדושה בין גאולה לתפלה קוכיצד עושה ממתין בשירה

באר הגולה
וכרכה מ לדעת ר"מ בפ"א מהלכו' ברכו' וע"ש הזוהר. נ ברכות י"ט, ס שם י"ד ע שם בתוס' בשם ר"מ מקולי. פ ב"י. צ תוס' שם י"ג והמרדכי שם. ק מהרי"ק בסי' מ"ב בשם ר"ת.

כף החיים

הפרשה כדי שלא להפסיק באמצע ואם א"א לפחות ישיים הפסוק:

כז) **שע'** ה' ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע. ואע"ג דאין מפסיקין בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו הכא כיון דלא מברכין לקרא שמע לא קפדינן כולי האי. כ"מ פ"ב דק"ש דין י"ז בשם הרב יונה. פר"ח אות א'. מש"ז סוף אות א':

כח) **שם** אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק וכו' וטעמא מפרש בגמרא משום דכתיב וה' אלהים אמת כלומר ולפיכך אין מפסיקין בין ה' אלהיכם לאמת. ב"י. לבוש

כט) **שם** בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק וכו' ר"ל שלא יפסיק כלל אפי' כדין אמצע הפרק דפסק כהרי"ו והרא"ש וש"פ ודלא כהרמב"ם שכתב דמפסיק כמו באמצע הפרק וכמבואר בסוף הסעי' שכתב ואז יפסיק כדין באמצע הפרק משמע דקודם אמת לא יפסיק כלל. וכ"פ הב"ח וכתב שכן פסק בש"ע, וכ"ה בשכנה"ג בהגב"י אות ו' וכ"כ המאמ"ר אות ו' ומ"ש הטו"ח על זה כתב עליו שם המאמ"ר שיש ט"ס בדבריו יעו"ש:

ל) **שם** בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. כתב ב"י משמע מדברי הרא"ש שהוא סובר דכיון דויציב נ"כ הוא אמת אין להפסיק בינו לה' אלהיכם אלא במלת אמת אבל רבינו לא הזכיר ויציב ונראה שסובר דלאו בדוקא נקט הרא"ש ויציב עכ"ל. וכן נראה דעת מרן ז"ל בש"ע דמותר להפסיק בין אמת לויציב שכתב אלא יאמר אני ה' אלהיכם אמת ואז יפסיק ומ"ש מ"א סק"ה על שם הב"י והל"ח דלהרא"ש אין להפסיק בין ואמת לויציב כבר הקשה עליו הברכ"י אות א' יעו"ש. ומה שסיים שם המ"א דמ"מ יש ליזהר בזה כ"כ ג"כ ר"ז או' ז' וקיצור ש"ע סי' י"ז אות ה':

לא) **שע'** ו' א"צ לחזור ולומר פעם אחרת אמת. אלא מתחיל מויציב ואילך או ממקום שפסק, ב"י בשם ה"ר יונה, ר"ז אות ח', שת"ז אות י"ד:

לב) **שע'** ז' אינו אומר אמן אחר גאל ישראל וכו' כ"כ ב"י ע"ש הזוהר וכ"מ מדברי שער הכוו' סוף דרושי ק"ש דכ"א סוף ע"ג וריש ע"ד יעו"ש. וכ"כ במגיד מישרים שטה המגיד לב"י ליזהר שלא לענות והביאו א"ר סי' יו"ד. יפ"ל או' ז' ומשמע דגם אחר גאל ישראל שאומר הש"ץ אין לענות אמן ועיין לעיל סי' נ"ט אות כ"ו ובזה הסי' אות כ"ג שכתבנו דלדעת הש"ע אין לענות אמן על שום ברכה כשהוא בק"ש וברכותיה יעו"ש;

לג) **שע'** ח. צריך לסמוך גאולה לתפלה וכו' ואע"פ שעיקר המצוה היא כשקורא קריאת שמע סמוך להנץ וסומך לה התפלה מיד בהנץ כמו שנתבאר בסי' נ"ח מ"מ גם כשקורא ק"ש אחר הנץ מצוה לסמוך גאולה לתפלה ואסור להפסיק ביניהם, ב"י. עו"ת אות ט"ו, וכן הוא לפי דברי האר"י ז"ל בשער הכוונות שם דאין חילוק בין אם מתפלל בהנץ או אחר כך דצריך לסמוך גאולה לתפלה ויעו"ש טעם בסוד:

לד) **שם** רק אם אירעו אונס שלא הניח תפילין וכו'. שהיה מתירא שיעבור זמן ק"ש וקרא, ב"י בשם רש"י. וכתב המ"א ס"ק י"ב דה"ה אם מתירא שיעבור זמן התפלה מתפלל בלא תפילין וכשיבואו אחר כך לידו יניחם במנחה או באמצע היום ויאמר איזה מזמור עכ"ד. וכתב עוד דמי שאין לו תפילין יותר טוב להתעכב אחר תפלת הצבור ולשאול תפילין מחבירו כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל בתפילין מלהתפלל עם הצבור יעו"ש, וכ"כ האחרונים והבאנו דבריהם לעיל סי' כ"ה אות כ"ח יעו"ש:

לה) **שם** שלא הניח תפילין ונזדמנו לו בין גאולה לתפלה מניח אז וכו'. משום דעיקר ק"ש ותפלה שייכי בתפילין כדאמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו ותפלה נמי כדאמרן הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל אבל ציצית שאינו אלא חובת טלית שאם אין לו טלית פטור מציצית ויכול לקרות ק"ש בלי ציצית ודאי דהויא הפסקה, ב"י בשם הה' והמרדכי. לבוש. עו"ת אות י"ז. ר"ז אות י"א:

לו) **שם** ולא יברך עליהם עד אחר שיתפלל. וכן פסק מור"ם ז"ל בד"מ אות ה' דבין גאולה לתפלה לא יפסיק לברכת תפילין יעו"ש. וכ"כ הלבוש, סו"ב במק"ח אות ז', ר"ז שם, ח"א כלל ך' אות ז'. חס"ל אות ד'. ודלא כהפר"ח אות ח' ועיין מ"ש עליו המאמ"ר אות יו"ד. וכ"כ סידור בי"ע בדיני סמיכות גאולה לתפלה אות ב' דהעיקר כפסק מרן ז"ל, ועיין מש"ל סי' כ"ה אות מ"ט:

לז) **שם** ואם עד שלא אמר גאל ישראל נזדמנו לו טלית ותפילין מניחם ולא יברך עליהם וכו' הגה, וי"א שקודם גאל ישראל יברך על התפילין והכי נהוג. וכ"כ הלבוש וסו"ב במק"ח אות ז' ור"ז אות י"א וח"א כלל ך' אות ד' וזהו לפי מנהגם אבל אנחנו אין לנו אלא כפסק מרן ז"ל בש"ע כיון דברכות אינם מעכבות ויכול לברך אח"כ כמש"ל הטעם בסי' כ"ה אות מ"ט יעו"ש וכ"כ

שירה חדשה כדי לענות: י וכל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא י"ח המצוה כתקנה: הגה מי שהוא אנוס ודחוק ואין לו פנאי להתפלל מיד אחר ק"ש יקרא ק"ש עד אמת וימתין לומר שאר הברכות עד שיתפלל שאז יאמר ויציב ונכון וכו' ויתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה: (ב"י בשם רוקח סי' שכ"א):

באר הגולה
ר ברכות י"ב.
ש לשון הטור:

רין

כף החיים

וכ"כ מאמ"ר אות י"א. סידור בי"ע שם. ועיין מש"ל או' י"ד:

לח) **סעי'** ט. אין לענות קדיש וקדושה בין גאולה לתפלה וכו'. ואין חילוק בזה בין חול לשבת ויו"ט כן הוא לפי טעם דברי האר"י ז"ל בשער הכוו' בדרוש הקדיש ובסוף דרושי ק"ש כידוע ליח"ן. ויתבאר עוד לקמן בדברינו לסי' קי"א סעי' א' בהגהה בס"ד:

טל) **שם** אין לענות קדיש וקדושה וכו'. וכן אסור להפסיק בעניית אמן דקדיש וקדושה אפילו להוי' שומע כעונה. בית יעקב סי' ט"ז. ש"ץ דק"א ע"א שע"ת אות י"ג. וכן אסור להפסיק כדי לראות בס"ת אפי' בהגבהה. בן א"ח פ' שמות אות ה'. ועיין לקמן אות מ"ז:

מ) **שם** בין גאלה לתפלה וכו'. ונראה לי דמותר להפסיק לענות קדושה וברכו וקדיש בין גאולה לתפלה של ערבית. א"ר אות י"ג. חס"ל אות ד':

מא) **שם** והיכא שהוא ממתין בשירה חדשה וכו'. ואם הכה והתחיל שירה חדשה יכול לענות כל שלא אמר בא"י גאל ישראל. א"ר אות י"ג. מאמ"ר אות י"ב ש"ץ דפ"ה ע"ג ודק"א ע"ב. שע"ת אות ט"ו. וכתב שם המאמ"ר דמ"מ יחזור ויתחיל משירה חדשה וכמ"ש הכ"מ בשם הר"ס גבי המפסיק באמצע פסוק ק"ש דיחזור מתחלתו כל דהוי ענין אחד יעו"ש. והביאו ש"ץ שם. ועיין בדברינו לעיל אות י"ב. ולי נראה דאין צריך לחזור דוקא לתחלת שירה חדשה אלא לתחלת ענין. כגון אם הפסיק באמצע שירה חדשה חוזר לשירה חדשה. ואם הפסיק באמצע יחד כולם הודו וכו' חוזר לתחלת יחד כולם הודו וכו' ואם הפסיק באמצע ונאמ' גואלינו ה'. וכו'. חוזר לתחילת ונאמר גואלנו ה' אבל אם הפסיק בין שיה ובין יחד כולם או בין ועד לבין ונאמר גואלנו ה' אין צריך לחזור כי אם למקום שפסק:

מב) **שם** ממתין בשירה חדשה וכו'. מי שהגיע לשירה חדשה וש"ץ קרוב למודים אין צריך להמתין לשוח עם הש"ץ ולומר מודים אלא שפי עדיף שיתחיל בתפלה וש"ץ אומר מודים והוא אומר ברוך. הרדב"ז בתשו' ח"ג הנד"מ סי' תשע"ה. ש"ץ דק"א ודקל"ט ע"ב. שע"ת או' י"ג:

מג) **שם** ממתין בשירה חדשה כדי לענות. אבל לאמן דברכות לא יפסיק כלל לדעת מרן ז"ל כמש"ל אות כ"ג. וכ"כ החיד"א בקש"ג סי' י"א אות ד'. ועיין לקמן אות מ"ז.

מד) **שם** ממתין בשירה חדשה כדי לענות. ואפילו אם שוהה כדי לגמור את כולה אין בכך כלום. ר"ז אות יו"ד. ועיין בדברינו לעיל סי' ס"ה אות ב':

מה) **סעי'** יוד. כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית וכו'. כתב הרדב"א אמת ויציב אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכה שלפני קריאת שמע דק"ש לא הוי הפסק ע"כ. אבל בתשו' להרמב"ן ז"ל סי' ר"ב כתב דקריאת שמע הוי הפסק חדא מברכת התורה שאהבה פותחת מפני שתלוית קריאת התורה מפסקת. וכן ברכת מגילה והלל וכסוי הדם. אלא כתב הטעם דמטבע קצר הוא שהותה ואינו פותח יעו"ש. ומדברי הה"ל נמדתי דשאני ק"ש שצריך לסמוך אני ה' אלהיכם אמת הלכך כחדא ברכתא דמיא. א"ר אות י"ד. ועיין בדברינו לעיל אות כ"ז ואות כ"ח:

מו) **שם** שלא אמר אמת ויציב וכו' כתב הרב בעל שתי ידות דף ק"ט ע"ב בשם הר"מ דאיתא בזוהר פלוני מלא מת ובדק בפיו וחוטמו ועיניו ולא מצאם בו ואמר בודאי לא נזהר בדבקים שבאמת ויציב עכ"ל ש"ץ דק"א ע"ב. ואמרו בזוהר כ"י הביאו הרב החסיד המקובל מהר"ם ניגרין בס' הירא"ה כי אחד חלה מעט לעת ומת פתאום ואמר קודם מותו הנני מת על שלא נזהרתי בדבקים שבאמת ויציב עכ"ל, לפורן שמיר סי' ב' א"ח כ"ט. כף החיים סי' י"ד אות ג"ן:

ובספר סדר היום כתב וז"ל ויאמר אמת ויציב מלה במלה והוא שבח גדול ונורא וכו'. ושמעתי שזה השבח של אמת ויציב שלחו בני הגולה שהיו רחוקים מירושלים ולא היו עם עזרא בבבל ושלח עזרא אחריהם ולא רצו לעלות באמרם שכיון שהיו עתידים להגלות פעם אחרת ובית המקדש עתיד ליחרב למה לנו להכפיל יגוננו פעם אחרת טוב לנו לעמוד במקומנו ולעבוד את ה'. ושמעתי שהם אנשי טוליטולא והקרובים אליהם וכדי שלא יחזיקו אותם כאנשי רשע ומחסורי אמנה חלילה כתב להם זה השבח הגדול וענין הד' גליות והגאולות הנרמזים בו. ויש בו ח' פעמים אמת שהם כנגד ח' גאולות ד' מהם נמצאו במצרים כמו שרמוז בפסוק ולקחתי. וד' בשאר גליות והשלום הח' אמת באמת ובאמונה ובאמת אשרי איש וכו' והם ד' זכרים וד' נקבות שהגאולה העתידה להיות כולה באה מלה זכר ויהיה שיר חדש בע"ה עכ"ד, ש"ץ דף ק' ע"ב, וכ"כ האר"י ז"ל בשער הכוו' שצ"ל ח' פעמים אמת, ונתן להם טעם בסוד יעו"ש ועיין בדברינו לעיל סי' מ"ח מ"ש בשם שער הכוו' קל"ה דברים השייכים לברכת אמת ויציב יעו"ש. ועוד עיין מש"ל סי' ס"א אות י"ח בענין הו' ווין של אמת ויציב יעו"ש. ובאומרך פודינו ומצילנו מעולם הוא שמך תכוין לשני שמות אלו כי פודנו ומצילנו ר"ת בני אלהים. ור"ת מעולם הוא שמך סוף מה"ש והוא שם א' קדוש משמות ע"ב דויסע ויבא ויט כנודע. גם באמרך עזרת אבותינו תכוין כי הוי"ה פעמים הוי"ה שם בג' עזרת ע"ש. שער הכוונות דרוש ח' דקריאת שמע דכ"ח ע"א. ש"ץ דיק ע"ג ובאמרך עוזר דלים וכו' תכוין לעשות עצמך עני עם השכינה כאשר מוסר פי בלק וצריך למעבד גרמיה עני בכדי

סז דין ספק אם קרא ק"ש. ובו סעיף אחד:

א אספק אם קרא ק"ש חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה באבל אם יודע שקראה אלא שמסופק אם ברך לפניה ולאחריה אינו חוזר ומברך:

באר הגולה
א ברכות כ"א וכר' אליעזר הרי"ף והרמב"ם בפ"ב מהלכות ק"ש. ב שם:

כף החיים

בהדי השכינה וכו' ובאומרך תהלות לאל עליון גואלם צריך לקום מעומד כשמתחיל לומר תהלות. שער הכוונות דף ע"ב. פע"ח שער הק"ש פכ"ט. ועיין ש"ץ דף ע"ד ושע"ת אות י"ג מ"ש בענין עוד דליה בשם תלמידי האר"י ז"ל ועו"ש. ועוד עיין בדברינו לקמן סי' ל"ה אות ה'. ואחר פסוק אדני שפתי וכו' קודם שמתחיל העמידה הנשק התפילין של ראש לבד כמש"ל סי' כ"ה אות ב' יעו"ש:

מז) **שם** אמת ויציב שחרית וכו'. אם בעוד שקרא ברכה אמת ויציב הוצאו ס"ת לא יאמר פי' זאת התורה כי לדידן אין עונין אפילו שום אמן דברכות בברכות ק"ש ויפסיק בשתיקה ויראה הס"ת ואח"כ יחזור לגמור הברכה ויסמוך גאולה לתפלה כמשפט. חיים שאל סי' ס"ח. ובספרו קש"ג סי' י"ג אות כ"א, סידור בי"ע בדיני סמיכות גאולה לתפלה אות ט'. חס"ל אות ד'. אבל בין גאולה לתפלה לא יפסיק אפי' בשתיקה כמש"ל אות ט"ל:

מח) **אחד** שקודם הגיעו לשירה חדשה שתק לראות הס"ת ונתבלבל אח"כ ותיכף התחיל תפלת י"ח ולא סיים הברכה שהוא של ק"ש נראה דאחר תפלתו יקרא ק"ש ויאמר אמת ויציב עד גאל ישראל לדעת מרן ז"ל סי' ס'. ברכ"י אות ג'. קש"ג שם אות כ"ד, ש"ץ דק"א ע"א. סידור בי"ע שם אות יו"ד. ועיין בדברינו לסי' ס' סעי' ג' ודו"ק:

מט) **שם** ואמת ואמונה ערבית. והקנו אמת ואמונה ערבית על הגאולה של עתיד שאנו מאמינים ומקוים שיקיים לנו הבטחתו ויגאלנו בקרוב. א"נ על שאנחנו מפקידים בידו נשמותינו בכל לילה מאמינים בו שישיבנה אלינו וזהו אמת ואמונה שיאמת ויקיים את דברו להשיב הפקדון. טור:

נ) **שם** לא יצא י"ח המצוה כתקנה. אבל ידי ק"ש יצא דברכות אינה מעכבות, טור. לבוש. עו"ת אות י"ה. מ"א ס"ק י"ד. ר"ז אות י"ב. וצריך לחזור ולומר אמת ויציב וכמו שפסק לעיל סי' ס' דין ב' וכן מתבאר מדברי מרן הב"י בדין זה יעו"ש ובפר"ח לעיל סי' ס'. ברכ"י אות ג':

נא) **שם** לא יצא י"ח המצוה כתקנה. וכתב הר' מנוח אית דמפרשי שהפך הדבר שאומר אמת ואמונה בשחרית אמת ויציב בערבית, וכאלו משנה מטבע של חכמים ומשו"ה לא יצא י"ח. ועוד שהוא צריך להזכיר אמונה בערב שאנו מפקידים רוחנו לידו של הקב"ה ובחסדו מחזירה לנו והיינו דכתיב להגיד בבקר חסדך וכו'. כ"מ פ"א מהלכות ק"ש דין ז'. והביאו י"א בהגה"ה. וכ"כ הפרישה אות י"ד והביאו א"ר אות י"ד. וכתב ח"א כלל כ"א אות י"ז דאם טעה והחליף אם עדיין לא אמר הברכה בא"י גאל ישראל חוזר ואומר כראוי ואם כבר אמר בא"י יסיים גאל ישראל. וכתב שכ"כ בהדיא בר' מנוח עכ"ד. ולי נראה דלפי דברי האר"י ז"ל בשער הכוו' דרוש א' דק"ש שנתן טעם בסוד בנוסח אמת ויציב וזמנו צ"ל בבקר קודם תפלת י"ח כיעו"ש כל שלא התחיל בתפלת י"ח צריך לחזור ולאומרו ואם נזכר אחר שאמר בא"י קודם שאמר גאל ישראל יסיים למדני חוקך ואח"כ יאמר ויציב ונכון וכו'. ואם סיים גם גאל ישראל יאמר ברוך שם וכו' ואח"כ יאמר ויציב וכו'. ויסמוך גאולה לתפלה. וזהו דוקא בשחרית אבל אם החליף בערבית יש להורות כמ"ש הח"א הנ"ל. ועיין שער הכוונות דרוש א' דערבית ודו"ק. ואם טעה בערבית ואמר אמת ויציב שאמרו אם סיים גאל ישראל שא"צ לחזור מ"מ צ"ל ברכה השכיבנו והוא פשוט:

נב) **שם** הנכנס. מי שהוא אנוס ודחוק ואין לו פנאי להתפלל מיד אחר ק"ש יקרא ק"ש עד אמת וימתין וכו' הרב הוציא דין זה מדברי הרוקח שהביא ב"י. אבל המ"א כתב עליו צ"ע דמי התיר לו להפסיק מפני שאין לו פנאי אלא ברוקח משמע דמי שאין לו פנאי יקרא ק"ש לבדה בלא ברכות ואח"כ כשיהיה לו פנאי יקרא הברכות עם ק"ש ויתפלל יעו"ש. מיהו הא"ר אות ט"ו כתב דברוקח משמע כדברי רמ"א ז"ל. וכ"כ המאמ"ר אות י"ג. הרמ"ג א"א אות ט"ו, והש"ץ דק"א ע"א הביא ב' הסברות. וכ"כ הבי"ע בדיני סמיכות גאלה לתפלה אות ו'. והר"ז אות י"ג. ופ"ב נראה לפום דינא דאם אירע לו אונס קודם שהתחיל ברכות ק"ש וחושש שמא יעבור זמן להתחלה שהוא עד סוף ג' שעות כמ"ש בסי' נ"ח סעי' ו' יקרא ק"ש לבדה בלא ברכותיה ואח"כ כשיהיה לו פנאי יקרא אותה עם ברכותיה ויסמוך גאילה לתפלה אבל אם אירע לו אונס אחר שהתחיל בברכות ק"ש אז יפסיק באמת ויציב ואח"כ כשיעבור האונס ויהיה פנאי יאמר ויציב וכו' ויסמוך גאולה לתפלה. ועיין מש"ל סי' מ"ו אות ס"א ואות ס"ב ולקמן סי' ס"ז אות א' ד"ה ולענין:

א) **סעי' א'**. ספק אם קרא ק"ש חוזר וקורא ומברך וכו' משום דק"ל ק"ש דאורייתא וכל דבר שהוא ספק של תורה מברכין עליו. ב"י בשם הר' יונה. לבוש. ב"ח. פרישה. ט"ז סק"א. ואע"ג דאמרינן לעיל סי' י"ז סעי' ב' טומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק ויתעטפו בלא ברכה והתם ציצית דאורייתא כתב בדרישה דלא דמי כלל דהתם הספק אם הוא כלל בר חיובא או לא להכי לא יברך מספק דשמא אשה הוא אבל כאן מכ"פ הוא בר חיובא לומר ק"ש מן התורה להכי כיון שאינו יודע בבירור שקרא חוזר וקורא ומברך עכ"ד. וכ"כ הכנה"ג בהגב"י יעו"ש. מיהו עדיין יש להקשות דהא לא דמי לברכת המצות דהתם מברכין על עשיית המצוה אבל הכא אין מברכין לקרוא את שמע כמש"ל סי' ס"ו אות כ"ז וא"כ למה מברכין על הספק כיון שאינו מברך לקרוא את שמע. אמנם בתשו' הרשב"א סי' ש"ך כתב פ"א וז"ל שעדיין קשה על דברי רבינו (ר"ל הרמב"ם) שהוא ז"ל כתב מפורש שכל הברכות דרבנן וכל שנסתפק אם

עשה

סח שלא להפסיק בפיוטין. ובו סעיף אחד:

א יש מקומות שמפסיקים בברכות ק"ש לומר פיוטים ונכון למנוע מלאמרם משום דהוי הפסק:

הגה

באר הגולה
א תשובת הרמ"ה ור"מ בפ"א מהל' ק"ש והטור בשם אביו הרא"ש:

כף החיים

שהם המצוה אעפ"י שעיקר עשייה המצוה דאורייתא או שהוא מסופק אם הוא חייב בה כמילה מי שנולד מהול או בשמיני דסוכה שהוא ספק בעינן לא מברכינן כלל וכן השיב לחכמי לוניל ואני אומר באולי לדעת הרב שהוא סבור דמעיקרא כך היתה התקנה דכל שהוא חייב לקרות לכתחלה עם ברכותיה אלא אם יגרום לו שנה כענין קריאה מקדם שאינו מברך אלא ברכה אחת. א"כ משום ספק חוזר כדרבי שהיה מעביר ידיו על עיניו ומקבל מלכות שמים בקריאת פסוק ראשון שלא במקום אחר כשהוא קורא צריך הוא לקרות לכתחלה בברכותיה וכמ"ש דאחר לקרות לאחר זמנו מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה ופירשו מאי לא הפסיד הברכות. ואולי למדה עוד הרב ממה שאמר רבי אלעזר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ומדקאמר סתם חוזר וקורא משמע דכל פרשיותיה הוא קורא ואעפ"י שאין דאורייתא אלא פסוק ראשון ולא אמרי שיחזור ויקרא פסוק ראשון והשאר דהוי דרבנן לא. ומטעמא דכל שהוא חייב לקרות קורא הוא בעיקר תקנתו ומדומה אני שמטעם זה שמעתי מפי מורי הרב החסיד ז"ל בחוזר וקורא כל פרשיותיה ולא סגי לן בחוזר וקורא פסוק א' ואולי מהסכמה זו כתב הרב כן אפי' בברכות עכ"ל. והביאו כ"מ פ"ב דק"ש דין י"ג. כנה"ג בהגב"י. פו"ח או' ב' מ"א סק"א. א"ר אות א'. מיהו הפר"ח השיב לתרוץ הכנה"ג יעו"ש. ועיין י"א ומאמ"ר אות ב' והכ"מ בין הטעמים עיין פרמ"ג בא"א או' א':

ואם יודע שאמר פסוק ראשון וספק אם קרא השאר כתב שם המ"א דמשמע בל"ח סי' מ' דא"צ לחזור ולקרות מיהו בסי' ס"ד סעי' ג' משמע שצריך לחזור יעו"ש וי"ל דמעיקרא כך תיקנו שיחזור עכ"ד. והביאו א"ר שם. ור"ז אות ב'. וכתב ר"ז שם דה"ה אם יודע שקרא פרשה א'. ומסופק בשניה דצריך לחזור ולקרותה יעו"ש. ועיין מאמ"ר אות ב' שכתב דאף הל"ח לא קאמר שא"צ לחזור אלא בברכו' אבל בלא ברכו' יחזור יעו"ש:

ואם ברי לו שקרא ב' פרשיות הראשונות וספק לו בפ' ציצית ואמת ויציב אם אמרן או לא אמרן כתב הב"ח דצריך לחזור ולומר פ' ציצית וברכת אמת ויציב אבל ברי לו שאמר כל הג' פרשיות וספק לו בברכות שלפניה ובברכת אמת ויציב א"צ לחזור ולברך יעו"ש. וכ"כ הפ"ז סק"א. מ"א שם. א"ר אות ב' וכתב דלא כהט"ז שכתב דיקרא פ' ציצית ולא יברך אמת ויציב יעו"ש. ר"ז אות א' אמנם הרב שאגת אריה סי' י"א כתב כדברי הט"ז דיקרא פ' ציצית לחוד ולא יברך אמת ויציב יעו"ש. ואע"ג דהפר"ח אות ב' חלק על הט"ז מ"מ מידי ספק לא נפיק וע"כ לענין דינא נראה דיאמר פ' ציצית וגם אמת ויציב אלא שלא יחתום בסוף ברכת אמת ויציב בהזכרת השם אלא יאמר ברוך גאל ישראל משום סב"ל. וה"ה אם נסתפק לו בלילה אם אמר פ' ציצית ואמת ואמונה דיאמר פ' ציצית ואמת ואמונה רק שלא יחתום בהזכרת השם כנז'. ועיין ר"ז וש"א שם:

ואם מסופק שקרא ק"ש ויודע שאמר אמת ויציב כתבו ° התוספות דאינו חוזר ואפי' כשיודע שהרהר אמת ויציב אינו חוזר. תשו' בית יעקב סי' קל"ה. א"ר אות ב'. אמנם המאמ"ר אות א' האריך בזה והביא תשובה ב"י הנז' וחלק עליו וכתב דדוקא אם יודע שאמר אמת ויציב א"צ לחזור אבל אם יודע שהרהר אמת ויציב חייב לקרות ק"ש עם ברכותיה. ואפי' אם יודע שאמר אמת ויציב ומסופק בק"ש כתב דטוב ונכון לחזור ולקרות הק"ש בלא ברכות יעו"ש. ועיין פרמ"ג א"א אות א';

ולענין חיוב ק"ש מדאורייתא יש דעות חלוקות בזה. דאיכא דאמר דפסוק א' בלבד הוי דאורייתא. וכן נראה דעת מרן ז"ל בב"י בסי' ס"ג. ואיכא דאמרי כל פרשה ראשונה הוי דאורייתא. ואיכא דאמרי כל שני פרשיות ראשונות הוי דאורייתא משום ק"ש ופ' ציצית משום זכירת יציאת מצרים. כאשר האריך בזה הפר"ח בזה הסי' ודעתו נטה דכל שני פרשיות ראשונות הוי דאורייתא והביא ראיות לזה יעו"ש. מיהו הרב ש"א סי' ב' חלק עליו וכת' דלא הוי דאורייתא אלא פ' ראשונה בלבד יעו"ש. ועיין כנה"ג בהגה"ט בזה הסי' שכתב י"א דכל שני פרשיות של ק"ש דאורייתא יעו"ש. ועוד עיין מ"א סי' ס"ג סק"ח והכ"מ בזה אע"ג דתיקנו רבנן דצריך לקרות כל הני פרשיות אפי' אם תמצא לומר אין כולם דאורייתא כמ"ש בראש פ' היה קורא מ"מ נ"מ למי שהוא דחוק ואנוס וחושש שמא יעבור זמן ק"ש לכתחילה שכתבנו לעיל סי' ס"ז אות ב"ן דיקרא ק"ש בלא ברכות ואח"כ כשיפנה יקרא אותה עם ברכותיה ויתפלל יעו"ש דאם יש לו פנאי יקרא כל הג' פרשיות כדי לצאת אליבא דכ"ע ק"ש ש"ת בזמנה ואם הוא דחוק יקרא ב' פרשיות ואם הוא דחיק ביותר יקרא רק פ' ראשונה כפי יכולתו. ועוד עיין מש"ל סוף סימן מ"ו:

ב) **שם** חוזר וקורא ומברך וכו' ובזה אין חילוק בין ק"ש של שחרית וברכותיה לשל ערבית ותרווייהו חד דינא אית להו. שאגת אריה סי' י"א. שע"ת אות א' וכ"מ מסתמיות דברי הפוסקים:

ג) **שם** אינו חוזר ומברך וטעמא משום דהוי ספיקא דרבנן ולקולא. מכאן פסק בשאלתות דכל ברכות דרבנן אי מספקא ליה אי אמרן א"צ לחזור ולאומרן. והר' מנוח כתב עוד טעם אחר משום דהוי ספק לא תשא ולחומרא. ב"י. וכתב הפר"ח משמע דס"ל דהא דאמרינן בפ' אין עומדין שהמברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא דהוי מדאורייתא וליתא דהריב"ש ובעל חס"ד ז"ל כתבו בשם הגאונים דכל ברכה שא"צ הויא מדרבנן וכן הרי"ף ז"ל בכל בפ"ה דלא אפשיטא במידי דברכות קאמר ונקטינן לה לקולא וכו' אלא ודאי אסמכתא בעלמא היא יעו"ש. ובלבוש משמע דאיסור לא תשא הוא מדאורייתא יעו"ש ועיין סי' רט"ו סעי' ד' ושם יתבאר עוד בס"ד:

א] **סעי'** א. יש מקומות שמפסיקין בברכות ק"ש לומר פיוטים

הגה ויש אומרים דאין איסור בדבר (הר"י ס"פ אין עומדין והרשב"א והטור) וכן נוהגין בכל המקומות לאמרם והמיקל ואינו אומרם לא הפסיד ומ"מ לא יעסוק בשום דבר אפי' בד"ת אסור להפסיק ולעסוק כל זמן שהצבור אומר פיוטים כ"ש שאסור לדבר שום שיחה בטילה ומ"מ מי שלומד ע"י הרהור שרואה בספר ומהרהר לית ביה איסורא דהרהור לאו כדיבור דמי אלא שמתוך כך יבואו לדבר ויבואו לידי הפסק וע"כ אין לאדם לפרוש עצמו מהציבור במקום שנהגו לאמרם ויאמר אותם עמהם ועי"ל סי' נ' סעיף י' (מהרי"ל וד"מ):

אם

כף החיים

פיוטים וכו' וז"ל שער הכוונות דף ז' ע"ג בענין הפזמונים והפיוטים שתקנו האחרונים דע לך כי מורי ז"ל לא היה אומר שום פזמון ושום פיוט ובקשה מאלו שסדרו האחרונים כגון ר' שלמה בן גבירול וכיוצא לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה ואינם יודעים מה שאמרו וטועים בסדר דבורים בלי ידיעה כלל ובפרט פזמון יגדל אלהים חי וכו' וכן ודוי אשמנו באומר ובפועל וכו' וכן ביוה"כ לא היה אומר ודוי של רבינו נסים ור' ש"ט ן' אדרוטל ור' יצחק בן ישראל שתקנו כל אחד ודוי בערבית ושחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה ולא היה אומר אותם כלל אבל היה אומר התפלות והבקשות ופזמונים שתקנו הראשונים כמו תפלה ר"ע ע"ה ותפלת ר"א בן ערך ותפלת רבי נחוניא בן הקנה ע"ה וכן היה אומר כל הפיוטים ופזמונים שתיקן ר"א הקליר הלא המה במחזור האשכנזים לפי שכל אלו הראשונים תקנו דבריהם עפ"י חכמת האמת והיו יודעים מה שתקנו ואף גם אם הם באמצע ברכות יוצר היה אומרם לפי שהם היו תנאים והיו יודעים מה היו מתקנים וכל דבריהם היו מסודרים ע"פ האמת ושמעתי בשם מורי ז"ל כי הקליר שסידר קרובו"ץ במחזור האשכנזים הוא ר"א ב"ר שמעון כנז' במדרש (והביאו הב"ח) ע"פ מכל אבקת רוכל זה ר"א ב"ר שמעון דה"ה קראי ותנאי ופייטן וקרובו"ץ אבל אני לא שמעתי ממורי ז"ל

ואמנם בעקרי המנהגים עצמם יש הפרשים רבים ושנויים רבים בענין נוסח התפילות בעצמם חוץ מענין הפזמונים והפיוטים הנוספים בתוך התפילות אלא בנוסח הברכות והתפלות עצמם יש שנויים רבים בין סדורי התפלות בין מנהג ספרד ובין מנהג קטלוניא ובין מנהג אשכנז וכיוצא בזה, הנה בענין הזה א"ל מורי ז"ל שיש ברקיע י"ב חלונות כנגד י"ב שבטים וכל שבט ושבט עולה תפלתו דרך שער א' מיוחד לו וה"ס י"ב שערים הנז' בסוף יחזקאל, והנה אין ספק כ"א תפילות כל השבטים היו שוות לא היה צורך לי"ב חלונות ושערים וכל שער יש לו דרך בפ"ע אלא ודאי מוכרח הוא שכיון שתפלותיהם משונות לכן צריכים שערים מיוחדים לכל שבט ושבט, כי כפי שורש ומקור נשמות השבט ההוא כך צ"ל סדר תפלתו. ולכן ראוי לכל אחד ואחד להחזיק כמנהג סדר תפלתו כמנהג אבותיו לפי שאין אתה יודע מי הוא משבט זה ומי הוא משבט זה, וכיון שאבותיו החזיקו במנהג ההוא אולי הוא מן השבט ההוא הראוי לו אותו המנהג ומה בא לבטלו ואין תפלתו עולה למעלה אם לא בדרך הסדר ההוא אבל צריך שתדע שאין זה אלא בענין תיבות משונות באמצע התפילה וכיוצא בו כגון להקדים הודו קודם ברוך שאמר או אח"כ וכיוצא אבל מה שהוא מיוסד עפ"י הדין המפורש בתלמוד זה הוא הדבר השוה לכל נפש ואין חילוק ביניהם כלל בכל השבטים עכ"ל, וכ"כ בס' פע"ח ריש שער התפלה, וז"ל הירושלמי אעפ"י ששלחנו לכם סדר התפילה אל תשנו ממנהג אבותיכם עכ"ל, וכ"כ בס"ח סי' רג"ו. מ"א ריש הסי'. סי"ב אות א' ש"ץ דקי"ח ע"ב. קש"ג סי' י"ב אות ט'.

ב) **אם** הספרדי התפלל עם האשכנזים יצא וה"ה להיפך כי אין ביניהם שום חילוקי דינים שיפסול תפלת האחת לפי סברת כת האחרת כי הם קורים קריאת שמע ותפלה בברכותיה כמו האשכנזים ואף שיש ביניהם חלופי נוסחאות בברכת שמונה עשרה זה אין מעכב. תשו' שער אפרים סי' י"ג. סו"ב אות א' ש"ץ שם. קש"ג שם אות יו"ד. אמנם לכתחלה ודאי צריך ליזהר שלא לשנות כמ"ש באות הקודם. וכ"כ פרמ"ג בא"א ריש הסי' והאר"י ז"ל אעפ"י שהיה אשכנזי היה מתפלל בסדר בני ספרד כמש"ל סי' מ"ח סדר התפלה בשמו והוא סדר בני ספרד כיעו"ש. וגם הודו היה אומרו קודם ב"ש כמנהג הספרדים כמ"ש בשער הכוונות דף י"ז ע"א. והנה שכתבנו באות הקודם בשם האר"י ז"ל שאל ישנה אדם ממנהג אבותיו בסדר התפלה כגון להקדים הודו וכו' אפשר מפני שהוא היה יודע בחי' שורש נשמתו שכך צ"ל ועוד י"ל דלהקדים לאו דוקא וכמ"ש אח"כ דסדר תפלת הספרדים עולה בכל הי"ב שערים יעו"ש. ובזה נסתלקה קושיית הרב שמן ששון ז"ל ובשאר נוסח התפלה שהסדיר אפשר לומר שהוא שוה לכל וכמ"ש אח"כ. ועיין עוד מ"ש בקול"י לסי' נ"ו אות ב' ואו' ג' ודו"ק:

וכתב בס' משא מלך חלק ז' בדיני המנהגות חקירה ס"ו דמנהג הספרדים בסידור התפילות הוא הנכון והגון יעו"ש. והרב זלה"ה כתב שסדר תפלת הספרדים עולה בכל הי"ב שערים כנז"ל. ש"ץ שם. קש"ג שם אות ט' ואות י"א:

ג) **שם** ונכון למנוע מלאומרם וכו'. וכן מנהגינו שלא להפסיק בברכות ק"ש לומר שום פיוטים. ומ"ש בסידורים של ר"ה ויוה"כ פיוטים קודם נשמת ויוצר ובג' ראשונים של תפלה י"ה יתבאר בא"ח שאח"ז ולקמן על סי' קי"ב סעי' ב' בס"ד קחנו משם:

ד) **שם** הגהה. וי"א דאין איסור בדבר וכן נוהגים בכל מקומות וכו'. היינו מקומות האשכנזים. וכתב מהר"ם מינץ סי' פ"ז וז"ל ואני איני פורש מן הצבור מאחר שנהגו כך. אך כל היוצרות שאומר הקהל עם הש"ץ איני מתחיל הברכה בא"י אלהינו מ"ה יוצר אור של אור עולם באוצר חיים וכו' כמו שאומרים הקהל עם ש"ץ אלא אני מתחיל בלא ברכה אור ישע וכשמתחיל הש"ץ מאיר

לארץ

סט דין פורס על שמע. ובו ב' סעיפים:

א אאם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו בברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע לשון חתיכה פרוסה שאין אומרים אלא קצת ממנו: הגה: ועכשיו לא נהגו לומר כל ברכת יוצר אור אלא אומרים קדיש וברכו והם עונים אחריו ברוך ה' וכו'. וי"א שפורסין בק"ש של ערבית כמו בשחרית (כל בו וב"י בשם הר"ן) ולא נהגו כן משום דליכא קדיש קודם ברכו של ערבית: לאחר שסיימו ברכת יוצר אור אומר אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושין דברים אלו בפחות מי' משום דהוי דברים שבקדושה גוצריך לחזור אחר ו' שלא שמעו דהיינו רוב העשרה דואם אינם נמצאים אפי' בשביל אחד שלא שמע אומרים ואפי' מי ששמע יכול לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה בשביל אותו שלא שמע הומ"מ אם אותו שלא שמע בקי לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה מוטב שיפרוס ויעבור לפני התיבה הוא משיפרוס ויעבור לפני התיבה אחר שכבר שמע: הגה ומי שעובר לפני התיבה ואומר ג' הברכות הראשונות ישלים כל

התפלה

באר הגולה
א מגילה כ"ג לפי' הר"ן שם. ב שם במשנה. ג מסכת סופרים וכ"מ בפ"ח מה"ת ד תלמידי רש"י בשמו והאגור בשם סמ"ק ורוקח ומסכת סופרים ה ב"י.

כף החיים

לארץ אז אני מתחיל הברכה בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חושך וכו' עכ"ל. והביאו כנה"ג בהגה"ט ומ"א סק"א. וכתב עליו המ"א שם וז"ל מיהו בספ' כ"ד כתב רמ"א דאסור להפסיק בין ישתבח ליוצר אור דבשלמא כשאומר אותו באמצע הברכה הוי מעין הברכה ועיין סי' קי"ט סעי' א' בהגה. מיהו בפסח שהחזנים מאריכים הרבה בניגונים מוטב לומר הפיוט קודם שיתחיל הברכה דהרוב הוי שלא מענין הברכה עכ"ל. והביאו א"ר אות א' סו"ב אות ב'. נמצא לפי דברי מהר"ם מינץ יותר טוב לומר הפיוטים קודם התחלת ברכה יוצר מלאמרם באמצע הברכה ולדברי המ"א הוא בהפך דאדרבא באמצע הברכה הוא יותר טוב מלהפסיק בין ישתבח ליוצר אלא רק בפסח שהחזנים מאריכים הרבה בניגונים והרוב הוי שלא מענין הברכה אז הוא יותר טוב להפסיק בין ישתבח ליוצר מלהפסיק באמצע הברכה. ומזה נתרבה המנהג בערי ספרד שיש להם פיוטים בר"ה וביוה"כ קודם נשמת וקודם יוצר שאומרים אותם קודם ב"ש כדי שלא להפסיק בין ברכת ב"ש לישתבח ובין ישתבח ליוצר בדבר שאינו רגיל להיות שם כל השנה. ובמדרש בית אל יכב"ץ שבתוך עיר קדשנו ירושלם תובב"א אין אומרים אותם הפיוטים ככל אפילו קודם ב"ש לא אותם ולא זולתם. וגם הזמירות שמוסיפים ביוה"כ קודם ב"ש אין אומרים אותם ואפילו המזמור השייך לאותו יו"ט שנוהגים להוסיף אין אומרים אותם אלא דוקא המזמורים שאומרים ביום השבת אומרים אותם ביו"ט ור"ה ויוה"כ ולא זולתם, ויתבאר עוד לקמן בסי' קי"ב סעי' ב' בס"ד:

ה) **שם** בהגהה, וכן נוהגים בכל המקומות וכו'. ודוקא ציבור אבל יחיד אין לאומרם, מהר"ם מינץ שם כנה"ג שם, וכ"כ ל"ח אות ע' והביאו שכנה"ג בהגב"י וא"ר אות ב', וכ"כ מ"א שם, סו"ב שם, ר"ז אות א':

ו) **שם** בהגהה, וכן נוהגים וכו'. ואם שכח לומר הפיוט עד שנגמר הברכה אסור לאומרו דלא עדיף מעל הנסים בחנוכה ופורים עיין סי' רל"ד, ועוד דבשלמא כשאומרו באמצע הברכה הו"ל מעין הברכה אבל בין ברכה לברכה אסור להפסיק. מ"א שם. א"ר שם. סו"ב אות ב' ר"ז שם:

ז) **שם** בהגהה. והמיקל ואינו אומרם לא הפסיד וכו'. וכה יעשה מי שאינו אומר פיוטים עם הקהל מיד כשיתחיל החזן ברכת יוצר אור יתחיל הוא ג"כ ויאמר כל הברכות כסדרן וקורא ק"ש ויאמר ג"כ אמת ויציב עד העונה לעמו בעת שועם אליו ושם ישתוק עד שהש"ץ מגיע ג"כ לשם ואז חותם עם הצבור גאל ישראל וסומך גאולה לתפלה. טור בשם הרמ"ה. עכ"ל. ואע"ג דהכא כדי לגמור את כולה אסור לכתחלה אפילו בלא אונס כמ"ש המ"א בסי' ס"ה אות א' מ"מ כאן לא היה באפשר כי צריך להתפלל עם הצבור חשיב כלא אפשר וממתין שם. פרמ"ג א"א אות א':

ח) **שם** בהגהה. ומ"מ מי שלומד ע"י הרהור וכו' לית בה איסורא וכו'. אמנם בשעה שהחזן אומר קדיש אסור להרהר בספר אלא צריך לכוין הרבה בעניית הקדיש וכמ"ש המחבר סי' נ"ו וזה פשוט. פר"ח אות א'. י"א בהגה"ט חס"ל אות א'. אמנם מ"ש שם הפר"ח על דברי מור"ם ז"ל דאין לחדש גזירות מדעתינו וכו' ולא חיישינן שמא יוציא בשפתיו וכו' יעו"ש והביאו י"א וא"א שם עיין פתה"ד אות ב' שהחזיק בדברי מור"ם ז"ל וכתב שיש חילוק בין מהרהר בס' למהרהר בע"פ ובמהרהר ע"פ הוא דלא חיישינן לדבר אבל במהרהר בספר חיישינן יעו"ש:

ט) **שם** בהגהה. וע"כ אין לאדם לפרוש עצמו מן הצבור במקום שנהגו לאומרם וכו'. כתב הברכ"י אות ב' דמי שהוא בעיר שפיוטים שלהם מהראשונים הגאונים ואמוראים כגון פיוטי ר"א הקליר אל יפרוש מן הצבור וכיון לבו שפיוטים אלו הם ע"פ האמת ואין חשש בדבר. אך אם הפיוטים הם מהמשוררים שהיו אחר הגאונים על הרוב אינם מכוונים ע"ד הסוד ויקיים מצות פרוש מיראה וטוב לו שיהרהר בד"ת כמ"ש הפר"ח עכ"ד. והביאו שע"ת אות א' וכ"כ החס"ל אות א'. ומ"מ לא יהרהר בספר דחיישינן שמא יפסיק אלא בע"פ כמ"ש באות הקודם ועיין לעיל אות ה':

י) **פיוט** מי כמוך שהתקין רבי יהודה הלוי ז"ל לשבת זכור לומר אותו בנשמת כל חי מהרד"ק ז"ל כתב על מנהג זה דישר כחם. אמנם הרב שו"ב לפנים שדי ביה נרגא והקהלות שביטלו אמירת מי כמוך בתוך נשמת יפה עשו והדין עמהם יעו"ש מה שהאריך בזה ובסי' קי"ב

אות

התפלה ולא יפסיק אע"פ שכבר התפלל אבל האחרים יכולין להפסיק אח"כ וכל שכן שאם לא התפלל הפורס והעובר לפני התיבה תחלה שישלים תפלתו אע"פ שיצטרך לקרות אח"כ ק"ש ולא יסמוך גאולה לתפלה (ב"י בשם מהרי"א) ואסור להפסיק בדברים אלו בין גאולה לתפילה או בק"ש וברכותיה ולכן אסור לש"ץ להפסיק בין ק"ש לתפלה או בק"ש וברכותיה כדי לפרוס על שמע להוציא הבאים לבהכ"נ לאחר שהתפללו הקהל קדיש וברכו והתחיל בברכת יוצר אור אבל בברכת ערבית שהיא רשות יכול להפסיק להוציא אחרים י"ח ומ"מ איש אחר יכול לפרוס על שמע או להתפלל ביו"ד כל התפלה אפילו באותו ב"ה שכבר התפללו להוציא אחרים י"ח רק שלא יעמוד החזן השני במקום שעמד הראשון דזהו נראה גנאי לראשונים דהוי כאילו לא יצאו בראשונה י"ח (תשובת מהר"י מינץ סי' ט"ו) וכ"ל דוקא שעדיין הראשונים בבהכ"נ אלא שהשלימו סדרם אבל אם יצאו הראשונים יוכל לעמוד החזן אף במקום

כף החיים

אות א' דברי מנחם בהגה"ה אות א'. וכ"כ החס"ל אות א' בשם טוב עיין סי' ח"י דאין להפסיק באמירת מי כמוך בתוך שבת נשמת לשבת זכור עכ"ד. ועכשיו נתפשט המנהג בכל המקומות לומר הפיוט של מי כמוך אחר גמר קריאת המפטיר לשבת זכור:

א) **סעי'** א'. אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד וכו'. כ"כ הר"ן ומהרי"א ז"ל והמנהג הפשוט בינינו שלא לומר קדיש וברכו וקדושה אלא מי שלא התפלל עדיין ואיחר לבא לבה"כ אז כשמגיע לישתבח אומר ישתבח בקול רם וקדיש וברכו ופוסק שם ואינו אומר ברכת יוצר אור בקול רם וכשמגיע לי"ח אומר ג' ראשונות וקדושה וגומר תפלתו בלחש. אבל כל שהתפלל ביחיד אין אומרים קדיש ולא קדושה כלל ולפי הנראה מדברי מור"ם ז"ל בד"מ כן הוא מנהגם אף שלקמן בהגהה לא משמע לגמרי הכי יעו"ש. ומ"מ המנהג שלנו הוא נכון בעיני ואף שמדברי הפוסקים מבואר שיש היתר אעפ"י שהתפללו לא נהגו בו. מאמ"ר אות א'. וכ"כ פתה"ד אות א'. יפ"ל אות א'. מיהו אם הם ששה או ז' נוהגים להתפלל כל התמידה בלחש והח"כ מביאים ג' מן השוק אעפ"י שכבר שמעו אותם הג' ויצאו י"ח כדי להצטרף עמהם ולקיים מצות חזרת התמידה וקדושה ועניית אמן על ברכות י"ח ומודים דרבנן ואם בשחרית כדי לקיים ג"כ מצות ברכת כהנים. אבל אם אין שם ששה שלא התפללו לא יתפללו לכתחלה בלחש כדי לעשות אח"כ חזרה כמ"ש המ"א סק"ד דאם אין שם ששה שלא התפללו לו יתפלל הש"ץ בלחש רק יתחיל מיד בקול רם יעו"ש. ועיין ר"ז אות ה:

ב) **שם** עומד אחד מהם ואומר קדיש וכו'. עיין מש"ל סי' נ"ה אות י"ג דאין לומר קדיש בלא פסוקים לפניו יעו"ש ומ"ש המאמ"ר אות ב' עיין מ"ש עליו בפתה"ד אות ד' יעו"ש:

ג) **שם** וברכה ראשונה יוצר אור ולא יוצר וכו'. ואע"ג דכבר ברכו ברכות הק"ש וקראו קריאת שמע והתפללו וא"כ למה חוזר ואומר ברכת יוצר אור כתב מרן ז"ל בב"י דלדברי האומרים שאין יחיד אומר קדושה שביוצר היו אומרים ברכת יוצר מפני קדושה שבה שאינם רשאים לאומרה ביחיד אבל לדברי האומרים דקדושה שביוצר יחיד אומרה נ"ל שלא היו פורסים על שמע אלא מפני שהם צ"ל קדיש וברכו וכיון שהש"ץ אומר ברכו ע"כ צריכים לברך שום ברכה שאל"כ היו נראים כאילו הם כופרים ח"ו שאומר להם לברך ואינם חפצים ולכן אומרים ברכה ראשונה של ברכות ק"ש עכ"ד. מיהו מור"ם ז"ל בד"מ אות א' הקשה על טעם זה השני דלמה יהיו נראים ככופרים בלא ברכת יוצר אור הרי כבר ענו על ברכו ברוך ה' המבורך לעולם ועד ועשו מה שאמר להם. ונראה דשני בהכי מברכת התורה שהעולה אומר ברכו את ה' המבורך והעם עונים אחריו מה שעונין אחר ברכו וכן המנהג בינינו שאין הפורס על שמע אומר רק קדיש וברכו ועונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד ואחר כך כל יחיד מברך הברכות וק"ש לעצמו. ומה שהם אומרים ברכת יוצר אור נ"ל טעמא וכו' להוציא את שאינו בקי. וא"כ בזה"ז שכולם בקיאים לקרות הברכות ואין פורסין רק לענות קדיש וברכו ועוד במקום שכבר ברכו ק"ש וברכותיה ואין פורסין רק לשמוע קדיש וברכו א"צ לומר ברכה ראשונה עכ"ד. ועיין דרישה אות א' מ"ש ע"ז, ועפ"ז כתב בהגהה דעכשיו לא נהגו לומר כל ברכת יוצר אור אלא אומרים קדיש וברכו וכו' וכתב מ"א סק"א דכיון שאומרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד תו לא מחזי ככופר מידי דהוי אברכת התורה. וכן כתבו האחרונים:

ד) **שם** בהגהה. יש אומרים שפורסין בקריאת שמע של ערבית וכו'. ולהרשב"א ז"ל ג"כ ברכה ראשונה. מ"א סק"ב. וכבר כתבנו לעיל אות א' דאין המנהג עכשיו בינינו לפרוס על שמע אלא אם נתעכב היחיד קודם שאומר ברכות ק"ש אומר קדיש וברכו ועונין עמו ה' שכבר שמעו והוא אומר הברכות וק"ש בלחש בינו לבין עצמו וה"ה בק"ש של ערבית כן. ואם לא נמצא מנין קודם ברכות ק"ש אז יאמר קדיש וברכו קודם עלינו לשבח כמ"ש סי' קל"ג דנוהגים לומר ברכו אחר קדיש בתרא יעו"ש. ויתבאר שם בס"ד:

ה) **שם** בהגהה. משום דליכא קדיש קודם ברכו של ערבית. עיין מש"ל סי' נ"ה אות ע"ו:

ו) **שם** לאחר שסיימו ברכת יוצר אור אומר אבות וגבורות וכו' כתב מ"א סק"ד בשם הפוסקים דה"ה שמתפללין כל התפלה בשביל אחד שלא התפלל יעו"ש. (פי' שלא התפלל בצבור עיין ר"ז אות ס') וכבר כתבנו לעיל אות א' דעכשיו אין נוהגין כן יעו"ש:

ז) **שם** וצריך לחזור אחר ששה שלא שמעו וכו'. ואם אינם נמצאים אפי' בשביל אחד וכו'. כתב הרדב"ז ח"א סי' רמ"א בין למר ובין למר דוקא כשלא התפללו הששה לרבינו הם ז"ל והאחד לרש"י אבל אם כולם התפללו ביחיד ולא שמעו קדיש וקדושה אינם חוזרים ומתפללים לצאת ידי קדיש וקדושה עכ"ד. והביאו כנה"ג בהגה"ט

במקום שעמד הראשון: ב וסומא אע"ג שלא ראה מאורות מימיו פורס שמע ומברך יוצר המאורות ישהוא נהנה במאורות שרואין אחרים שיורוהו הדרך אשר ילך בה:

באר הגולה
ו מגילה כ"ד.
ז כת"ק שם בגמ':

כף החיים

בש"ס ומ"א סק"ד והוא תימה שהרי בהדיא כתבו התוספות בפ' הקורא עומד דכ"ג ע"ב בשם ר"ת שזה שלא שמעו ובשם רש"י אחד שלא שמע וכ"כ הטור וב"י ופסקי מרן ז"ל בש"ע וא"כ משמע דאפילו התפללו כל השנה ביחיד לר"ת ואחד לרש"י כיון שלא שמעו יכולין לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה בשבילם. אח"כ ראיתי במחב"ר אות א' שהביא דברי הרדב"ז הנ"ז וכתב עליו וז"ל והרב מור וקציעה כתב דלא נתחוורו לו דבריו דמ"ש הרמב"ם היינו שלא התפללו בצבור דלא שמעו קדיש וקדושה ומדוע נחלוק השוין יעו"ש. וק"ק דדחה דברי הרדב"ז והו"ל להקשות עליו דמוכח מדבריו דהוא כתב כן אליבא דרש"י ור"ת והרי הר"ן כתב בשם רש"י והביאו מר"ן בב"י היפך דברי' וכן ראיתי בהס"ל כ"י שבלת כיו שכתב וז"ל מצאתי בשם רבינו שלמה ז"ל אין ש"ץ יורד לפני התיבה לומ' ברכה יוצר אור עם הקדושה עד יוצר המאורות ולדלג עד י"ח הואיל שהתפלל כל אחד בפ"ע אם הם פחות מעשרה אבל כשהן עשרה אעפ"י שהתפללו כיחידים כל אחד ואחד בפ"ע יכול אחד מהם לעמוד ואומר ברכה יוצר אור עד יוצר המאורות ומניח ק"ש ואמת ויציב ואומר י"ח ברכות כי אין לומר עוד ק"ש ואמת ויציב הואיל וכל אחד יצא לעצמו עכ"ל וכ"כ הרב המאירי בפסקי מגילה די"ט ע"א בשם יש מי שפירש עכ"ל. נמצא דכל הפוסקים הנז' הם היפך דברי הרדב"ז והיה ראוי לפסוק כדברי מרן ז"ל דכתב דאפי' בשביל ששה או אחד שהתפללו ביחיד ולא שמעו קדיש וקדושה פורסים על שמע ויורדים לפני התיבה אלא שכבר כתבנו לעיל אות א' דלא נהגו לפרוס על שמע ולירד לפני התיבה בשביל יחיד אלא דוקא הוא עצמו אומר ישתבח בקול רם ואומר קדיש וברכו ואח"כ אומר בינו לבין עצמו ק"ש וברכותיה ואומר ג' ראשונות בקול רם כדי לומר קדושה ואח"כ מסיים התפילה בלחש, ברם נפקא לן לדידן דאם יש ששה שהתפללו ביחיד כל אחד בפ"ע דיכולין לומר חזרה אח"כ בצירוף ד' מן השוק שכבר שמעו ודלא כהרדב"ז ז"ל, ואין לומר בזה סב"ל כיון דלדברי האר"י ז"ל בשער הכוו' דרוש א' דחזרת העמידה החזרה צריכה כמו תפלת הלחש ומקומה יותר גבוה מתפלת הלחש כיעו"ש וא"כ כל אדם מחויב לעשות תיקון זה וכיון דאפשר לתקן כדעת מרן ז"ל ודעמיה יתקן דאפשר דגם להאר"י ז"ל כנ"ל וכנגד האר"י ז"ל לא אמרינן סב"ל כמ"ש בכ"מ ועוד בל"ה דסברא זו של הרדב"ז דחו אותה הפו' כנז"ל. וכנגד סברא דחויה לא אמרינן סב"ל:

ח) **ה"ה** בתפלה שמנהגם ככל האמור בתפלה השחר. הרב מו"ק ובס' הכלבו סי' י"א כתוב בשם הרב רבי נתן דפורסין על שמע דערבית ג"כ יעו"ש. מחב"ר אות ב'. ועיין מא"ל אות ד':

ט) **שם** ואם אינם נמצאים אפילו בשביל אחד וכו'. עשרה שהיו מתפללים מנחה בבית אחד ובאו קצת שלא התפללו מוסף ורוצין להתפלל בפיוה אחרת מצטרפין אלו עם אלו שהיו מתפללין מנחה שם. ברכ"י אות ב' בשם מהרי"י מולכו זלה"ה בתשו' כ"י סי' מ"ל יעו"ש:

י) **שם** מוטב שיפרוש וכו'. ועכשיו נהגו שלעולם החזנים פורסים שמע ואפילו שמעו ויש אחר שלא שמע ואינו נכון. מ"א סק"ה. מיהו בתשו' מהר"ם בדיני קדושה משמע הכי ואפשר שניחא להם משום כבוד שמהיה. ועוד שהמה בקיאים ורגילים ואחרים לפעמים יתבייש. א"ר אות ג'. ועיין פרמ"ג א"א אות ה':

יא) **שם** בהגהה. אעפ"י שיצטרך לקרוא אחר כך ק"ש וכו'. ולפי דברי האר"י ז"ל בשער הכוונה דרוש ק"ש ותפלה צ"ל דוקא על הסדר ק"ש ואח"כ תפלה ואם לאו הוא מהפך סדר תיקון העולמות כידוע ליח"ן. ועל כן צריך ליזהר בזה:

יב) **שם** בהגהה. והתחיל בברכה יוצר אור וכו' אבל אם לא התחיל חוזר ואומר ברכו לאותם שבאו להשכ"נ. ב"י בשם התשב"ג. לבוש. מ"א סק"ו. והט"ז סק"ב כתב שהוא תמוה מאד דזה דומה לאומר מודים דמשתקין אותו עכ"ד. ועיין י"א בהגב"י ומאמר אות ה' מה שתירצו. אמנם עכשיו לא נהגו בזה לחזור הש"ץ לומר ברכו בשביל אותם שלא שמעו אלא סומכים על ברכו שאומרים אחר קדיש בתרא:

יג) **שם** בהגהה. אבל בברכת ערבית שהיא רשות יכול להפסיק וכו' בין גאולה לתפלה דבלאו הכי מפסיקין בפסוקים אבל באמצע ברכות לא יפסיק. מ"א סק"ח ולדידן דאין מפסיקין בפסוקין בין גאולה לתפלה לא יפסיק אלא יש לסמוך על ברכו שאומרים אחר קדיש בתרא כמ"ש באות הקודם:

יד) **שם** בהגהה. יוכל לעמוד החזן וכו' כתב משפטי שמואל שאם הוציאו הראשונים ס"ת וקראו בה אין לשניים להוציא ס"ת פעם אחרת ולקרות בה. מ"א סק"ט. ובארץ מצרים מנהג פשוט להוציא ס"ת שלש פעמים ולקרות בו בתיבה כי אורחיה ואף אם עומדים שם מהראשונים שהתפללו. וכן שמענו שנוהגים בארץ אחרת. וכל כי הני מילי תלויים במנהג, כי אינם מעיקר הדין ומש"ה כנה"ג בתשו' הנדפסות סי' י"ב שלא ראה ולא שמע מנהג זה יעו"ש ועיין רואה ואזן שומעת מנהג זה כאמור. ברכ"י אות ד':

טו) **סעי'** ב. סומא אעפ"י שלא ראה וכו'. עיין מא"ל סי' ג"ן אות ס"ד ואות ס"ה בס"ד. ויש לחלק בין ק"ש לתפלה כיון דאינו מוציא אחרים לדידן שכולנו בקיאים משא"כ בתפלה שמוציא אחרים בחזרת העמידה אפילו

ע מי הם הפטורים בק"ש. ובו ה' סעיפים:

באר הגולה

א אנשים ועבדים פטורים מק"ש מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא בתכון הוא ללמדם שיקבלו עליהן

א כנסת כ"ו.
ב אוהל מועד.

כף החיים

אפילו לדידן לפי דברי האר"י ז"ל שהחזרה צ"ל כמו העמידה כמ"ש בשער הכוונות דרוש א' דחזרת העמידה יעו"ש:

טז) **שם** פורס על שמע וכו'. דע דאעפ"י שנתבאר לעיל סי' נ"ג סעי' י"ג דפוחח לא ירד לפני התיבה מ"מ יכול לפרוס על שמע והכי תנן בפי' הקורא עומד. פר"ח בסוף הסי'. שתילי זיתים סוף הסי'. פת"ע סוף אות ט':

טוב) **שם** ומברך יוצר המאורות וכו'. ואע"ג שכתוב בסי' רל"ח סעי' י"ג דסומא לא יברך בורא מאורי האש י"ל דהתם לאו בהנאה תליא מילתא דאף כל אותם שרואים ונהנין בעצמן מן האור אינם מברכים עד שיראו שלהבת וישתמשו לאורו עד כדי שיכיר בין איסר לפונדיון וכיון דאין הסומא יכול להשתמש לאורו אינו מברך משא"כ בברכת יוצר המאורות דבהנאה תליא מילתא וכיון דהוא נהנה מאחרים יכול לברך. ב"ח סוף הסי' וכ"כ האחרונים:

א) **סעי'** א' נשים ועבדים פטורים מק"ש וכו' נ"ל דנשים פטורות ג"כ מברכת ק"ש דיש להם ג"כ זמן קבוע כמ"ש בסי' נ"ח. אך נ"ל דמ"מ מחוייבים לומר אמת ויציב דזכירת יציאת מצרים הוא דאורייתא כמ"ש סי' ס"ו וא"כ צריכים לסמוך גאולה לתפלה. (דבתפלה הם חייבים כמ"ש סי' ק"ו סעי' ב') מ"א סק"א, סו"ב או' א' ר"ז אות א'. סידור בי"ע בדיני ק"ש של ערבית אות א"ב וכתב דכ"ה אמת ואמונה בערבית גם נשים חייבות. מיהו הפרמ"ג בא"א או' א' כתב דאין הנשים חייבות בזכירת יציאת מצרים כ"א מדרבנן יעו"ש. וכ"כ שאגת אריה סי' י"ב דאין הנשים חייבות בזכירת יציאת מצרים מ"ה יעו"ש והביאו מחב"ר אות א'. ועיין א"ר אות א'. ומ"ש הבי"ע שם דהעיקר כמ"א אינו מוכרח דמה ענין זה לזה יעו"ש ודו"ק. ומ"מ אפילו למ"ד פטורים אם הם מקיימים המצוה יש להם שכר אלא שאינו כמו מצווה ועושה כמ"ש רז"ל במסכת קדושין דף ל"א ע"א יעו"ש. ועיין מ"ש בזה בספה"ק חקי חיים בדרוש א' של קניית ס"ת יעו"ש. ואם רצו לברך גם שאר הברכות של קריאת שמע וגם פסוקי דזמרה וברכותיה הרשות בידם. ר"ז שם. ועל כן נוהגות הנשים שיודעות ללמוד להתפלל כל סדר התפלה כמו האנשים אין פחות מפי' העקידה עד סוף עלינו לשבח:

ב) **שם** נשים ועבדים פטורים וכו'. חצי עבד וחצי בן חורין לפי משנה אחרונה דכופין רבו לשחרר חייב והיכא שהאדון קטן דאי אפשר לכופו או שכבר קיים פ"ו כשהיה נכרי קודם שנעשה עבד דהנהו כיון דאין כופין פטור מק"ש לירושלמי. הגרע"א. ופרמ"ג בא"א אות א' כתב דגמרא דידן משמע דליתא לירושלמי דבמשנה סתם עבדים משמע לגמרי הא חציו עבד וחציו בן חורין חייבין כדמסיק בחגיגה יעו"ש. ועיין לקמן סי' תקפ"ט סעי' ה'. וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק כמ"ש לעיל סי' י"ז סעי' ב' ולקמן סי' תקפ"ט סעי' ד':

ג) **שם** נשים ועבדים וכו'. ואלם שומע ואינו מדבר ישמע מאחרים ויתכוין לצאת ויוצא י"ח. שאגת אריה סי' ו'. ומי שמדבר ואינו שומע יוכל לצאת י"ח ע"י דיבורו. שאגת אריה סי' ז':

ד) **שם** מפני שהיא מ"ע שהזמן גרמא. וכן הנשים פטורות מברכת הלבנה מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. ואע"ג דהם מקיימות כל מ"ע כגון סוכה מ"מ מצוה זו אין מקיימין מפני שהם גרמו פגם הלבנה. מ"א ריש סי' תכ"ו בשם של"ה ובזה הסי' סק"א. א"ר שם אות ז'. סו"ב בזה הסי' אות א'. וכן פסק החיד"א במחב"ר סי' תכ"ו אות ד' יעו"ש. ש"ן דף רל"א ע"ג סידור בי"ע בדיני ברכת הלבנה או' א"י. ועיין עוד לקמן סי' תכ"ו או' א'

ה) **שם** ונכון הוא ללמדם שיקבלו עליהם עול מלכות שמים. היינו פסוק ראשון כמ"ש הב"י בשם אהל מועד. וכ"כ הלבוש דנכון ללמדם שיקבלו עליהם מלכות שמים כמ"ש מרן ז"ל, וכ"כ הפר"ח אות א'. סו"ב במק"ח אות א'. עו"ת אות א'. י"א בהגב"י. מאמ"ר אות א'. פתה"ד אות א'. ש"ן דל"ד ע"א, ר"ז אות א'. סידור בי"ע בדיני ק"ש דערבית אות א'. ודלא כהב"ח והביאו א"ר אות א' שכתב דחייבים הם לקבל עליהם מלכות שמים יעו"ש אלא רק נכון והגון הוא ללמדם וכו'. וכן נכון והגון הוא ללמדם בשכמל"ו עם פסוק א' דבכלל פסוק א' הוא כמש"ל סי' ס"ו סעיף א' ובדברינו לשם אות י"ג ובסי' ס"א או' מ"ה. וכ"כ הלבוש וסו"ב ועט"ז על זה הסעיף. וש"ן שם. קש"ג סי' י"א אות ג':

ו) **סעי'** ב. קטנים פטורים לר"ת כשלא הגיעו לחינוך ולרש"י אפי' הגיעו לחינוך וכו' חינוך דק"ש הוא מבן שש ובן שבע ואילך דאינו מצוי אצלו אבל כשהגיע לבן י"ב ואילך דמצוי אצלו פשיטא דחייב לחנכו בק"ש כמ"ש דתפילין. ב"ח. והש"ן שם כתב שהגיעו לחינוך כבן ט' או יו"ד יעו"ש. וכ"כ החיד"א בקש"ג אות א'. ועיין בדברינו לסי' ל"ז אות י"ד וסי' טו"ב אות יו"ד. ונראה דהכל לפי חורפיה דקטן ועכ"פ החינוך הוא קודם שיהיה בן י"ג ויום א' שאז חייב מדאורייתא בכל המצות אם הביא ב' שערות כידוע. ועיין סי' ל"ז אות י"ג:

ז) **שם** וראוי לנהוג כר"ת. ולד"ה חייב לחנכו בתפלה אם הגיע לחינוך כמ"ש בסימן ק"ו. ר"ז אות ב':

ח) **שם** וראוי לנהוג כר"ת. ולכן צריך שיזהר כל אדם לקחת את ילדיו לפניו יום ליום ולילה ללילה לשמוע מפיהם שיקראו או להקרותם ק"ש ותפלה כדי לצאת י"ח ולא יסמוך על אמונתם אפי' כשיודעים ליקח ספר ולקרות בעצמם שחזקתם שאין אומרים כלום ואבל על דמשתכחין גדולים שאין אומרים כלום כ"ש קטנים והקולר

עליהן עול מלכות שמים: הגה ויקראו לפחות פסוק ראשון (ב"י בשם אוהל מועד): ב קטנים פטורים גלר"ת כשלא הגיעו לחינוך דולרש"י אפי' הגיעו לחינך מפני שאינו מצוי אצלו בזמן ק"ש בערב וישן הוא בבוקר וראוי לנהוג כר"ת: ג ההכונס את הבתולה פטור מק"ש ג' ימים אם לא עשה מעשה מפני שהוא טרוד טרדת מצוה והני מילי בזמן הראשונים אבל עכשיו שגם שאר בני אדם אינם מכוונים כראוי גם הכונס את הבתולה קורא: הגה וע"ל סי' ל"ט אם שכור יקרא ק"ש:
ד זהיה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן קריאת שמע לא יפסיק אלא יגמור עסקיהם ויקרא אם נשאר עת לקרות: ה היה עוסק באכילה או שהיה במרחץ או שהיה עוסק בתספורת או שהיה מהפך בעורות או שהיו עוסקים בדין חלהרמב"ם גומר ואח"כ קורא ק"ש ואם היה מתירא שמא יעבור זמן קריאה ופסק וקרא ה"ז משובח ולהראב"ד טמפסיק וקורא אע"פ שיש שהות לקרות: (וע"ל סי' רל"ה)

עא אבל והעוסקים במת פטורים מק"ש. ובו ז' סעיפים:

א אמי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו אפילו אינו מוטל עליו לקברו פטור מק"ש ומתפלה באפילו אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי גואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה

באר הגולה
ג שם בתוספות. ד שם בפירש"י. ה שם במשנה ד' ס"ז. ו תוס' שם בסוף הפרק והר"ס מרוטנבורג ז ירוש' שם ח' ע"ד לפירוש ר"מ בפ"ב מהלכו' ק"ש. ח שם. ט שם בהשגת הראב"ד ופלוגתייהו בהא דשבת ט' ותוס' ל"ט:
א ברכות י"ח. ב תוס' ורבי' יונה והרא"ש מהירושל' ה' ע"ב ג כאני"ס

כף החיים

והקולר תלוי על צואר אביהם. חס"ל אות ב'. ובכלל צריך שילמדם שיקראו התיבות מילה במילה שלא יאבדו אותיות מהתיבות שהם חשובים יותר מהמרגליות וכוונת השמות שלא יוציאו שם מפיהם שלא כהוגן וכמו שהארכנו בזה בסי' ה' בס"ד קחנו משם:

ט) סעי' ג. הכונס את הבתולה וכו'. אבל הכונס את האלמנה חייב דליכא טרדא, ברכות ט"ז ע"א וע"ב והביאו הטור וב"י ולבוש, וכ"כ העו"ת אות ג' וכ"ה אם טריד טרדא שאינו של מצוה כגון טבעה ספינתו בים כיון דהיא טרדא דרשות, עו"ת שם:

י) שם אבל עכשיו וכו' גם הכונס את הבתולה קורא, וכ"כ האחרונים, ואם אינו קורא נראה כיוהרא כלומר אני מכוין בכל שעה. תוספות סוף פ' היה קורא והב"ד ב"י ולבוש. וכ"כ עו"ת או' ו':

יא) שם גם הכונס את הבתולה קורא ק"ש. וברכותיה. ר"ז אות ג'. וגם מתפלל. מ"א סק"ג. ר"ז שם. והטעם כתב בתשו' רמ"א סי' קנ"ב דק"ש ותפלה שוין ואם חייב בק"ש חייב גם בתפלה. מחה"ש סק"ג וכן חייב בתפילין כמש"ל סי' ל"ח אות כ"ד יעו"ש. וכ"כ הבעט"ז בזה הסי' אות ג' פרמ"ג א"א אות ג':

יב) סעי' ד. היה עוסק בצרכי רבים וכו'. וכתב הר' מנוח ודוקא בדורות הראשונים שהיו עוסקים עם הצבור לשם שמים, ומיהו ליכא ספיקא דהשתא נמי אם עוסקים עם הציבור אפילו להצלת ממונם ואין מי שישתדל בדבריהם אלא הוא שאינו פוסק שהעוסק במצוה פטור מן המצוה עכ"ל, כ"מ על הלכות ק"ש פ"ב דין ה', מ"א סק"ד. סו"ב או' ב', ש"ץ דל"ד ע"א, חס"ל אות ג' ר"ז או' ד'. ועיין לקמן בדברינו לסי' ל"ג אות י"ג ואות י"ד:

יג) שם לא יפסיק וכו' ואם יכול להפסיק לק"ש ויכול לחזור ולגמור צרכי צבור בלא טורח יפסיק. פסוקי תוספות. א"ר אות ד'. ועכ"פ יקרא פסוק ראשון ובשכמל"ו אם אפשר. מ"א סק"ה. ש"ץ שם. ר"ז שם. סידור בי"ע אות ו'. חס"ל שם:

יד) שם לא יפסיק וכו' ואם פטור מלקרות וקורא נקרא הדיוט. ל"ח. מ"א שם. חס"ל שם. אבל בד"מ משמע דאם מתכוין כקורא בתורה שפיר דמי. מ"א שם. סו"ב אות ג'. סידור בי"ע אות ז', רק שלא יאמר ברכות ק"ש, מחה"ש:

טו) שם ויקרא אם נשאר עת לקרות, ומ"מ יאמר פרשה שיש בה יציאת מצרים אפילו עבר זמן ק"ש, מ"א שם, א"ר שם, סו"ב שם, ש"ץ שם. ר"ז שם, בי"ע שם. ועיין סי' נ"ח סעי' ו' שכתב דאם עברה שעה רביעית ולא קראה קורא אותה בלא ברכותיה כל היום וא"כ מ"ש המ"א שיאמר פ' שיש בה יציאת מצרים הוא רק תמורת אמת ויציב ע"ד מ"ש המ"א ז"ל בסי' ס"ז סק"א יעו"ש וזהו שציין כאן לסי' ס"ז. וכ"כ ר"ז אות ד'. או י"ל שחוזר על מ"ש מקודם דעכ"פ יקרא פסוק א' וכו' וע"ז כתב דמ"מ יאמר פ' שיש בה יצ"מ וכו' מפני שלא אמר פ' ציצית שיש בה יצ"מ וכ"ד שכתב מחה"ש שם בסי' ס"ז יעו"ש:

טז) סעי' ה' היה עוסק באכילה וכו' להרמב"ם גומר וכו' ולהראב"ד מפסיק וכו' עיין באחרונים ז"ל מ"ש בפי' דברי הרמב"ם והראב"ד ז"ל שזה אומר בכה וזה אומר בכה ועכ"ז אנחנו אין לנו אלא מ"ש מרן ז"ל בב"י בפי' השני דהרמב"ם סובר כדברי הר"ן שהעלה כל שהתחיל קודם זמן חיובו אפי' בדאורייתא אינו נפסק אי איכא שהות ובודאי שלשון הרמב"ם כך מוכח דבהתחיל מקמי דמטא זמן חיוביה עסקינן וכו' יעו"ש. וכ"מ מסי' רל"ה סעי' ב' שכתב ואם התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה מפסיק וקורא וכו' יעו"ש משמע הא אם התחיל קודם שהגיע זמנה א"צ להפסיק ועפ"ז כתב מרן ז"ל בש"ע סברת הרמב"ם בסתם שסתמו כפירושו בב"י וכמ"ש סי' רל"ה דמיירי שהתחיל קודם שהגיע זמנה ועכ"ז א"צ להפסיק אם יש שהות והביא ג"כ דברי הראב"ד ז"ל לומר דלכתחלה יש לחוש לדבריו אם אפשר ולהפסיק אעפ"י שיש שהות לקרות. וכ"מ מדברי הלבוש דהרמב"ם מיירי בשהתחיל קודם שהגיע זמנה שכתב וז"ל היה עוסק באכילה וכו' והגיע זמן ק"ש וכו' עכ"ל מדכתב והגיע זמן ק"ש וכו' משמע דהתחלה היתה קודם שהגיע זמנה. וכ"כ א"ר אות ה' וכתב דכן עיקר כסברת הרמב"ם ז"ל יעו"ש

א) **סעי'** א. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו וכו' עיין ביו"ד סי' שע"ד סעי' ד' מי הם שחייב להתאבל עליהם יעו"ש:

ב) **שם** אפי' אינו מוטל עליו לקברו וכו' כגון שמתה אחותו נשואה ויש לה בעל שהוא מתעסק בקבורתה או אחיו שיש לו בנים שהם חייבים לקברו אפ"ה פטור. טור וב"י ולבוש ודלא כר"ת. ואפי' אם היה בעיר אחרת והודיעו לו קודם קבורה פטור. כן פסק מרן ז"ל בב"י וביו"ד סי' שמ"א סעי' א' יעו"ש. והכי קיי"ל כדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו ודלא כהב"ח שכתב להתיר אם הוא בעיר אחרת יעו"ש. וכ"פ המאמ"ר אות א' וע"ש במה שדחה דברי הב"ח והפר"ח יעו"ש וכ"כ דעה היפ"ל אות א'. וכ"פ ר"ז אות א':

שם אפי' אינו מוטל עליו וכו'. וכתב הרא"ש דגם כן אסור בבשר ויין קודם הקבורה אפי' אינו מוטל עליו לקברו. עו"ת אות ב':

ג) **שם** אפילו אינו מוטל עליו וכו'. כתב בס' חמודי דניאל כ"י מי שמת לו מת ר"ל והוא קודם התפלה אם יש לו קוברין אין להגיד לו כדי שיתפלל אך אם מוטל עליו להתעסק צריך להגיד לו. פת"ת ביו"ד סי' שמ"א אות א':

ד) **שם** פטור מקריאת שמע ותפלה. ומיד כשמתחילין להשליך עפר על המת יקרא ויתפלל. וכן עשה מהרי"ל. וצ"ל דקודם חצות יתפלל שחרית כמ"ש סי' פ"ט. מ"א סק"א. סו"ב אות ב'. ר"ז אות א'. וכ"כ בתשו' דבר משה ח"ג סי' י"ג והביאו ש"ך דף קפ"ב ע"א. שע"ת אות א'. אבל הזר"א ח"א סי' י"א חלק על דברי המ"א הנז' והעלה הלכה למעשה דכשחוזר האבל מבית עלמין אחר שליש היום לא יאמר אפי' תפלת י"ח רק דאוי שיקרא ק"ש לבד בלא ברכות לקבל עליו עול מלכות שמים וכתב שכן הוא המנהג בעיר מודינא יעו"ש. והביאו מחב"ר אות א' ש"ך שם. שע"ת שם. סידור בי"ע בדיני ק"ש דערבית אות יו"ד. וכ"כ החס"ל אות א'. וא"ל להשלים בתפלה שאחריה כיון שבשעת חובתו היה פטור. כמ"ש ביו"ד סי' שמ"א סעי' ב' וכ"כ א"ר אות א'. ר"ז שם. ש"ת שם. חס"ל שם. ועיין בדברינו לעיל סי' נ"ח אות כ"ה:

וכתב גם המ"א אבל ברכות השחר דלא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור כמ"ש ביו"ד סי' שמ"א סעי' ב' לענין הבדלה עכ"ד. והביאו א"ר שם סו"ב שם. וכ"כ ר"ז שם דלא יאמר כל ברכות השחר אפי' נקבר קודם שעבר זמן ק"ש ותפלה כיון שבשעה שחל חיוב הברכות דהיינו בהשכמה ממטתו היה פטור מהן א"ל להשלימן אח"כ ואם מברך ברכה לבטלה הוא עכ"ד. וכן העלה הדבר משה בתשו' ח"ג סי' י"ג כדעת המ"א הנז' אלא לחלק יצא דבג' ברכות שלא עשני גוי ושלא עשני עבד ושלא עשני אשה וברכות התורה דמוטל על האדם לאומרם כל היום גם האבל אחר קבורת מתו בכל עת שירצה חייב לאומרם יעו"ש. והביאו ש"ך שם. ועיין לב"ש ומחה"ש מ"ש על דברי המ"א הנז' ומשמע מדבריהם דדברי המ"א הללו אתיא דוקא למאן דאמר דברכות האלו אם לא נתחייב בהם אין מברך אותם אבל למאן דאמר דעל מנהגו של עולם נתקנו ואפילו לא נתחייב בהם מברך אותם כמ"ש בסי' מ"ו סעיף ח' יכול לברך אותם גם אחר חצות יעו"ש, וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות א' וכ"כ הנה"ש אות א', וכ"כ המאמ"ר אות ג' אלא שכתב שהדבר צריך תלמוד יעו"ש, וכ"כ הרב מים חיים ז"ל דף למ"ד ע"ב וע"ג דיכול לברכם האבל כל היום כולו וכתב שבימיו עשו מעשה כן בהסכמת הגאון מהרי"ט המחבר ערי"ה יעו"ש, ועיין בסידור נהורא השלם בדרך החיים בדיני פסד"ז וברה"ש שכתב בשם ס' מעשה רב מהגאון מהר"א ווילנא זלה"ל דמי ששכח ולא אמר ברה"ש קודם תפלה דיכול לאומרם אח"כ כל היום וגם בלילה עד השינה חוץ מברכת התורה שכבר נפטר באהבה רבה וברכת אלהי נשמה שנפטר בברכת מחיה המתים יעו"ש, וכ"מ מדברי המאמ"ר סי' מ"ו אות יו"ד אלא שמסתפק בזה רק כתב שנראה פשוט דעד סוף שלש שעות ביום יכול לברך בפשיטות שכן דרך בני מלכים לעמוד בג' שעות ועדיין שעת קימה הוא וכמה בני אדם שאין קמים עד אותה שעה וא"כ לית דינא ולית דיינא דמצי לברוכי אבל בשאר היום יש לפקפק יעו"ש, וכ"כ בסידור נהורא השלם בדרך החיים בדיני אונן אות ד' דאם נמשך האנינות עד לאחר ד' שעות ברה"ש דהיינו מה שקודם ק"ש לא יאמרם אף שיש לו פנאי שכיון שאמרו בגמרא לכל אלו הברכות זמן כמ"ש כשלובש מנעליו מברך וכו' ואף שקי"ל בסי' מ"ו שעל צורך העולם הוא מברך ואף אם ניעור כל הלילה מברכים כל צרכי העולם היינו עד זמן קימה שהוא שליש היום כמו בק"ש עיין סי' נ"ח זולת ברכת התורה וברכת שלא עשני גוי ושלא עשני עבד ושלא עשני אשה אותם הברכות יברך כל היום ואפי' אחר חצות אם נקבר יאמרם עכ"ד, ועיין להגאון מהרש"ק ז"ל בס' שנות חיים סי' ף' דף כ"ב ע"ד שכתב דמי שלא בירך ברה"ש עד חצות אין לברך אח"כ יעו"ש וטעמו נ"ל שתקנו אותם לאומרם עד חצות שעדיין עולה כח היום ולא אחר חצות שהתחילו לנטות צללי ערב. והזר"א שם כתב דאפי' אחר התפלה כוליה יומא יכול לאומרם וכמ"ש בסס"י נ"ב יעו"ש, נמלא לדברי הפוסקים ג' מחלוקות בדבר יש אומרים דזמן בהר"ש עד שליש היום כמו זמן ק"ש וי"א עד חצות כמו זמן תפלת שחרית וי"א בכל היום כולו זמנה הוא, מיהו מ"ש המ"א ודעמיה גבי אונן דלא יאמר אותם אח"כ אפי' נקבר קודם שעבר זמן ק"ש ותפלה זה לא קיי"ל כוותיה כיון שפסקנו לעיל בסי' מ"ו אות מ"ט כדעת האר"י ז"ל והאחרונים שעל מנהגו של עולם הם נאמרים וא"כ אין הדבר תלוי בו אלא בכל זמן שיכולים לאומרם העולם גם הוא יוכל לאמר אותם אם נקבר מיתו קודם הזמן ההוא. אמנם נשאר לנו דברי האר"י ז"ל בשער הכוונות דף ג' ע"ג שכתב ברכת הנותן ליעף כח היא אחת מן י"ח ברכות האלו שתקנו קודם התפלה וכו' ובדף א' ע"ג כתב די"ח ברכות אלו הם בז"א דעשיה וכ"כ בפרע"ח שער הברכות פ"ג יעו"ש ועוד עיין בנה"ש דף י"א ע"ג הגד"ה ד"ה בכללות ג' ברכות ראשונות וכו' ובדברינו לסי' מ"ו אות ח"י ד"ה וזה יעו"ש דמשמע דאין להם מקום אחר התפלה דכיון דנתקנו כל בחי' ג' עולמות בי"ע ועלו עד האצילות ונמשכו המוחין ע"י התפלה

קבורה ורצה לחחמיר על עצמו ולקרות אין מוחין בידו (ועיין ביו"ד סימן שמ"א): ב דבד"א בחול אבל בשבת חייב כל היום העד הערב אם מחשיך על התחום להתעסק בצרכי קבורה אבל אם אינו מחשיך על התחום חייב גם לעת ערב יו"ט שני דינו כחול (ועיין סי' תקמ"ח סעיף ה') ויו"ט ראשון אם רוצה לקוברו בו ביום ע"י עובדי כוכבים דינו כחול ואם אינו רוצה לקוברו בו ביום דינו כשבת:

באר הגולה
ד. בגלי שם ובמועד קטן כ"ג.
ח שם בתוס' והרא"ש שם במ"ק.
ו שם.

המשמר

כף החיים

התפלה איך יבא התיקון אח"כ כך קושגא לדרדקי. ועל כן הנראה לענין דינא דאם הוא נשתהא ולא התפלל עדיין כיון דיכול להתפלל עד חצות היום ג"כ יכול לברך ברה"ש שכיון שעדיין לא נעשה תיקון התפלה ע"י ג"כ יוכל לברך ברה"ש קודם תפלה וה"ה לאונן אם נקבר מיתו קודם חצות שיכול להתפלל אח"כ רק לפי סברת הזר"א ודעמיה שכתבו דלא יוכל להתפלל אלא עד שליש היום ג"כ לא יברך ברה"ש אלא עד שליש היום. ושאר כל אדם אם שכח לברך אותם קודם תפלה ורוצה לברך אותם אח"כ אם הוא קודם שליש היום אין מזניחין אותו אבל לא אח"כ משום דיש פלוגתא בזה כנז"ל דקי"ל סב"ל והגם דכתב האר"י ז"ל דעל מנהגו של עולם נתקנו וצריך האדם לברך אותם בכל יום וקי"ל דאין אומרים סב"ל כנגד דברי האר"י ז"ל היינו דוקא לענין אם היה נעור כל הלילה או לא הסיר מלנפתו וכו' אבל לא לענין שיברך אותם בכל זמן כי זמנם קודם תפלה כנז"ל, מיהו ברכת התורה יכול לברך אותה בכל זמן מן היום אם לא בירך אותה משום שיש בה ב' כוונות כמש"ל בסי' מ"ו אות כ"ט ועוד עיין בדברינו לסי' מ"ו אות ט':

ד) **שם** פטור מקריאת שמע וכו'. וה"ה דפטור מכל מצות האמורות בתורה וכן איתא בגמרא בהדיא. עו"ת אות ג':

ה) **שם** פטור מק"ש ומתפלה, מקום שנוהגים שכתפים מיוחדים להוציא המת ולאחר שנתעסקו הקרובים בצורכי הקבורה ימסרוהו להם והם יקברוהו משמסרוהו להם מותרים הקרובים בבשר ויין אפי' קודם שהוציאוהו מהבית שעוד אינו מוטל עליהם. יו"ד סי' שמ"א סעי' ג', וכתב שם הברכ"י אות ד' דה"ה דיכול לברך ולהתפלל כי היכי דשרי בירושלמי בבשר ויין פי' ואלו מגלחין בהוראת ר"י על מי שמת בתפיסה דמשנמסר לכתפין פסקה אנינות וכן מוכח מדברי המ"מ ריש פי' מי שמתו והכי משמע מתלמודין התם וכ"כ הרב מהריק"ש בהגהותיו דלשאר דיני אבילות נמי דינו כבשר ויין עכ"ל, וכ"כ מהרי"י עייאש שם בסי' שבט יהודה יעו"ש, והביאו ש"ץ דקפ"א ע"ד ושע"ת בזה הסי' אות א'. וכ"כ המש"ז אות ה' וז"ל ונראה דה"ה שמותר להתפלל ולקרות ק"ש בלא תפלין עכ"ד:

ו) **שם** ואפי' אם רוצה להחמיר וכו' אינו רשאי, מי שהתחיל להתפלל או לברך ברהמ"ז ונעשה אונן אם צריך שיפסיק או יגמור תפלתו או ברכתו עיין ברכ"י אות א' שהאריך בזה והביא מחלוקת הפוסקים דיש אומרים צריך להפסיק וי"א דא"צ להפסיק ולבסוף הניח הדבר צלדדין ולא הכריע יעו"ש. וגם הש"ץ דקע"ז ע"ג שקיל וטרי בהאי עניינא והביא דברי הברכ"י הנז' ולא הכריע כיעו"ש. מיהו הרב סידור בי"ע בדיני אנינות אות א' הכריע כדעת מהרד"פ ז"ל דיפסיק יעו"ש, ואני אומר דמי שהוא רוצה שלא להפסיק אין מזניחין אותו כיון שיש לו על מה לסמוך רק שיכוין לבו לשמים ולישב דעתו לכוין בתפלתו או ברכתו. אח"כ ראיתי שכן פסק החס"ל אות ו':

ז) **שם** ואם יש לו מי שישתדל בשבילו וכו' אין מוחין בידו, וכן סתם מרן ז"ל ביו"ד סי' שמ"א סעי' א' דמדכתב שם וי"א דאינו רשאי משמע דלסתם מרן רשאי שאין מוחין בידו יעו"ש וכן פי' העו"ת וה"ר והברכ"י או' ב' דברי מרן ז"ל וכתבו הא"ר והברכ"י ז"ל דבזה אין מקום למה שהקשה על מרן ז"ל הל"ח ריש פ' מי שמתו יעו"ש וכ"כ עבה"ג סי' ס"ב יעו"ש. וא"כ לפי הכלל המסור בידינו דכל מקום שסותם מרן ז"ל ואח"כ כותב י"א דדעתו לפסוק כסתם כמש"ל סי' י"ג או' ז' א"כ הכא נמי דעתו לפסוק כמ"ש כאן דאם רוצה להחמיר אין מוחין בידו אם יש לו מי שישתדל בשבילו. וכ"כ א"ר באות הנז' וע"כ כיון שאנו קבלנו עלינו סברת מרן ז"ל ומרן הכי ס"ל אין למחות ביד מי שרוצה להחמיר וכן פסק סידור בי"ע בדיני ק"ש דערבית או' א' ובדיני אנינות אות א'. ועוד עיין מש"ל סי' ה"ן אות י"ג:

ח) **במקומות** שאין מניחין לקבור תוך ג"י מן המיתה חייב בכל מצות שבתורה בהימים שבין מיתה ליום הקבורה ובפרט כשיש אחרים שמשתדלין בצרכי קבורה. תפארת לישראל. פת"ע אות ב':

ט) **מי** שמת לו ספק נפל חייב בכל מצות שבתורה אף קודם שנקבר כיון דלית ביה מצות קבורה לא שייך ביה טרוד במצוה. תשו' מהרנ"ח סי' כ"ז. הביאו פת"ע סו' אות ה'. ועיין ברכ"י ביו"ד סי' שמ"א אות א':

י) **רוצה** לאכול פת אעפ"י דאינו צריך לברך המוציא מכל מקום יטול ידיו ולא יברך על הנטילה. ברכ"י ביו"ד סי' שמ"א אות ה' ובשיו"ב שם אות ב'. סידור בי"ע בדיני אנינות אות יו"ד. וכן נט"י של שחרית יטול כדי להעביר רו"ר ולא יברך. וכן מים אחרונים יטול. ש"ץ דף קע"ז ע"א בשם מכתם לדוד חי"ד סי' נ"ן. בי"ע שם בשם הנז':

יא) **נקבר** המת אחר שאכל ועדיין לא עבר הזמן שיתעכל המזון חייב לברך בהמ"ז. וכן באשר יצר אם עשה צרכיו בעודו אונן חייב לברך אשר יצר אחר שנקבר המת דדמי להבדלה הכתוב ביו"ד סי' שמ"א סעי' ב יעו"ש. ועיין בדברינו לעיל סי' ז' אות ז' עד כמה זמן אם שהה יכול לברך א"י יעו"ש:

יב) **סעי'** ב. בד"א בחול אבל בשבת חייב וכו'. ומברך וחייב בכל המצות חוץ מתה"ת שאסור בו ומותר לילך לבהכ"נ כמ"ש ביו"ד סי' שמ"א סעי' א' יעו"ש:

שם אבל

באר הגולה
נרכות י"ח
ז ח שם.

ג והמשמר את המת אפילו אינו מתו פטור: ד והיו שנים משמרים זה משמר וזה קורא ואח"כ משמר.

כף החיים

יג) **שם** אבל אם אינו מחשיך על התחום חייב גם לעת ערב. הב"ח כתב דבשאר מלות אינו פטור אא"כ צריך להחשיך אבל בק"ש אפילו בא"ל להחשיך אלא כיון דיכול להחשיך פטור יעו"ש והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ג' והדרישה כתב דכל שצריכין להחשיך למת זה אף שהוא עצמו אינו מחשיך פטור אבל כשאין צריכין להחשיך כלל שיש כל צרכי המת בעיר אז חייב בק"ש ובכל המצות יעו"ש. ועיין א"ר או' ג' בהקשה על הב"ח והסכים להדרישה יעו"ש. והמאמ"ר אות ה' כתב דגם דברי הדרישה יש לדחותם בקל יעו"ש. אמנם הרב הלבוש כתב כדברי מרן ז"ל וכתב הט"ז סק"ד כיון שיש עליו חיוב בעת הביאה יש לו לקרות ק"ש של ערבית בעוד יום אעפ"י שאין הקהל קורין ק"ש אלא בלילה מ"מ זה שיהיה פטור בלילה לא יבטל ממנו עול מלכות שמים כל שיוכל לקרות קודם לילה יעו"ש. וכ"כ הסו"ב אות ד'. ר"ז אות ב'. חס"ל או' ב' וכתב כשבו"י ח"א סי' ח' דתפלת ערבית לא יתפלל ויבדיל בתפילה מבעוד יום דכיון שרולה להתפלל ולהבדיל בתפלתו הרי עשאו חול וחל עליו אנינות ואונן פטור ואינו רשאי להתפלל יעו"ש והביאו מחמ"ר אות ו', וכתב דהנכון שלא לקרות לא ק"ש ולא להתפלל דשב ואל תעשה עדיף יעו"ש. אמנם המחב"ש בק"ג הביא דברי השבו"י הנז' וכתב עליו וז"ל ואני בעני"ד לא הבנתי דהא כל זמן שאינו רשאי להתעסק בצרכי המת לא חל עליו אנינות ואין הטעם משום קדושת שבת וא"כ הא אפי' מתפלל תפילת חול ומבדיל אעפ"כ אסור במלאכה עד הלילה וכדלקמן סי' רל"ג א"כ אף שמתפלל של חול מ"מ לא חל עליו אנינות כיון דאכתי אינו יכול להתעסק בצרכי המת עכ"ל, וכ"כ ר"ז שם וז"ל וא"ל שיש לו להתפלל תפלת ערבית של מו"ש מבע"י מפלג המנחה ולמעלה שהוא לילה גמור לענין תפלה לרבי יהודה ואף מי שנהג לעולם כחכמים יכול לסמוך על דברי ר"י אפי' במו"ש במקום איזה אונס שא"א לו להתפלל בלילה כמ"ש בסי' רל"ג עכ"ל. וכ"כ סידור בי"ע בדיני האינות אות כ"ז אחר שהביא דברי הט"ז והשבו"י הנז' וז"ל אבל הזרי"א ח"ב סי' ק"מ העלה דגם תפלת ערבית יתפלל מבעוד יום ושכן נוהגים עכ"ל. ועי"כ נראה לענין דינא אם אינו רולה לקרות קריאת שמע ולהתפלל מבעוד יום הרשות בידו כיון שעדיין לא הגיע זמן חיובו לכתחלה כמ"ש סי' רל"ה אבל אם רולה לקרות ולהתפלל מבעוד יום אין מניחין אותו כיון שיש לו על מה לסמוך:

יד) **שם** אם אינו מחשיך וכו'. ואם הוא סמוך לשבת ואין זמן לקוברו חייב במנחה דע"ש שהרי הטעם כדי שיתעסק והא לא אפשר. יד אליהו סי' ט"ז הביאו שע"ת אות ו'. ש"ץ דקע"ח ע"ב. סידור בי"ע בדיני אנינות אות ט"ו:

טו) **מי** שמת לו מת בר"ח ונקבר אחר חלות בשעה ז' יתפלל מוסף של ר"ח כיון דזמנה כל היום. דלא כשבו"י ח"ב סי' קפ"ח. ברכ"י יו"ד סי' שמ"א אות ח"י ש"ץ דקפ"ב ע"ג. סידור בי"ע שם אות ט"ז:

טז) **ש"ץ** והוא אונן ביום שבת יכול להתפלל בשבת להוליא אחרים. ומיהו היינו כשאין שם מי שיודע להתפלל אבל ביש אחר לא יתפלל האונן. שכנה"ג ביו"ד סי' שמ"א, ש"ץ דף קע"ז ע"ד. בי"ע שם אות כ"ב, שע"ת שם:

טוב) **אונן** לא יאמר קדיש על המת קודם קבורה ודלא כהרב שער אפרים דמסתפק בזה. שו"ת בית יהודה ח"א סי' ה'. והמנהג בארץ הלבי שהבן אומר קדיש עם החזן קודם קבורה וכמ"ש לקט הקמח. ויש סמך למנהג דאינו דומה לברכה, ומועיל לאביו, ברכ"י שם אות י"ב, ש"ץ דף קע"ו ע"ב, בי"ע שם אות י"ג:

חי) **אונן** קודם קבורת המת ויש לו יא"ר ליו"ט לא יאמר קדיש אך אם הוא שבת יאמר קדיש, בל"י סי' פע"א, וכן דעתי הקלרה נוטה והדבר ברור בעיני, ברכ"י שם, ש"ץ שם. בי"ע שם או' י"ד:

יט) **שם** ויו"ט שני דינו כחול ויו"ט א' אם רולה לקוברו וכו'. ואם אינו קוברו בו ביום מפני כבודו של מת אי נמי כשלוה להוליכו למקום קבורת אבותיו לא חל עליו אנינות. ש"ץ דף קע"ט ע"ד. וכן ביו"ט שני דינא הכי אם אינו רולה לקוברו בו ביום. שבט יהודה ביו"ד סי' שמ"א על סעי' א' ד"ה ואם. ש"ץ שם. בי"ע שם אות ך'. ועיין יפה ללב על זה הסימן אות ג'.

ד) **שם** ויו"ט שני דינו כחול. היינו ביום אבל בלילה שלפניו שהוא מולאי יו"ט א' דעת הט"ז ביו"ד שם דדינו כשבת ודעת הש"ך דדינו כחול. ונראה עיקר כש"ז. וכ"פ מ"א בסי' תקמ"ח. א"ר אות ד'. ועיין בית יהודה סי' ה' שפסק כהש"ך אבל הב"ד ביו"ד סי' קס"ו העלה שבמקום שנוהגים התר להתעסק ע"י ישראל ודאי דלריך לנהוג אנינות בלילה ג"כ ושכן דעת הט"ז ג"כ ומיהו דוקא לענין ד' כוסות ובשאר יו"ט לענין קדוש ואכילת בשר אבל לענין ק"ש ותפלה וכיולא חייב. אבל בליל יו"ט ראשון וכן בליל יו"ט שני להנוהגים לקוברו ע"י גוים אין לנהוג אנינות בלילה כלל יעו"ש. וכתב הרב המגיה בש"ץ דק"פ ע"א דהכי נקטינן לענין מעשה כהרב ב"ד כיון דרבו הסוברים כן יעו"ש. והזרי"א ח"ב העלה לחוש לסברת הש"ך ודעמיה וישמעו קידוש מאחרים יעו"ש. אבל הרב בי"ע שם אות כ"ג פסק כהב"ד וכמ"ש הש"ץ יעו"ש. ואני אומר דאם אפשר ישמע מאחרים ואם א"א אז יש לסמוך על מ"ש הרב ב"ד. וכמ"ש הש"ץ ובי"ע וכ"ז אם אין דרך לקבור בליל יו"ט אבל אם מנהגם לקבור בליל יו"ט ודאי דחל עליו אנינות בלילה ואפי' אם המתעסקים הם עכו"ם. ועיין עוד מזה לקמן סי' תע"ב או' ל"א יעו"ש:

כא) **סעי'** ג' המשמר את המת וכו' פי' שמשמרו מן העכברים. ואין חילוק בין ספינה למקום אחר. ב"י. עו"ת אות' ז' א"ר או' ה':

שם אפי'

משמר זה וקורא זה: ה טהחופר קבר למת פטור: ו היו ב' או יותר חופים יכל הצריכים לצרכי החפירה בבת אחת פטורין ואם יש נוספים נשמטים וקורין וחוזרים אלו ומתעסקים והאחרים נשמטין וקורין (עין ביו"ד סי' שס"ב): ז יאסור לקרות ק"ש תוך ד' אמות של מת או בבית הקברות לואם קרא לא יצא:

עב דין נושאי המטה והמנחמים והמלוים. ובו ה' סעיפים:

א אנושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן בין אותם שהם לפני המטה בבין אותם שהם לאחריה מאחר שלמטה צורך בהם פטורים ושאר המלוין את המת שאין למטה צורך בהם חייבים: ב גאין מוציאין את המת סמוך לק"ש שאין שהות להוציאו ולקברו קודם שיגיע זמן ק"ש ואם התחילו

באר הגולה
ט שם י"ז. י לפירוש הרמב"ן בס' תורת אדם כ ברכ' י"ח סוטה מ"ג. ל הרמב"ם בפ"ג מה' ק"ש. א ברכות י"ז ב נסי' הרמב"ם שם והטור, ג שם בגמרא י"ח ד ר' יונה והרא"ש

כף החיים

כב) **שם** אפי' אינו מתו וכו' דאלו מתו אפי' אינו משמרו פטור כדלעיל וכ"ה ריש פ' מי שמתו. ב"ח. א"ר אות ו':

כג) **שם** פטור. וכתב הר"ן בפ' הישן וכל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות ואעפ"י שאפשר לקיים שתי המצות הך אם אינו צריך לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם בכה"ג ודאי יצא ידי שניהם מהיות טוב אל יקרא רע ע"כ. ומיהו לדעת התוספות והרא"ש שם היכא דאפשר לו צריך לקיים את שתיהם. ב"י. פרישה אות ה'. וכ"ה עו"ת אות ו':

כד) **סעי'** ו' היו שנים משמרים וכו' וכן יש נוהגים להניח שנים כדי שלא יתבטלו מק"ש ותפלה:

כה) **סעי'** ו' כל הצריכין לצרכי החפירה בבת אחת פטורין. וגם לאלו וכל מי שפטרוהו חכמים ולא קראו ולא התפללו בזמנה אין חייבין בתשלומין. הס"ל אות ג'. ועיין מש"ל אות ד':

כו) **סעי'** ז' אסור לקרות ק"ש תוך ד' אמות של מת או בבית הקברות וכו' עיין מש"ל סי' מ"ה אות א' דיש פלוגתא בביה"ק במקום שהוא חוץ מד' אמות של קבר וכתבנו שם דיש להחמיר יעו"ש וע"כ הכא נמי לכתחלה אסור לקרות בביה"ק אפי' מחוץ לד' אמות ש"ק ובדיעבד אם כבר קרא יצא וא"צ לחזור. וכ"כ הב"ח בזה בסי' סק"ה. והביאו י"א בהגב"י. בי"ב אות ה'. ר"ז אות ו':

כז) **שם** תוך ד"א של מת וכו' וכל החדר שהמת מונח בו חשוב כד"א. הס"ל אות ה' וכ"כ אינן לעיל בסי' מ"ה אות ג'. יעו"ש:

כח) **שם** תוך ד"א של מת וכו' ואפי' תוך ד"א של מת קטן דפטור מן המצות אסור לקרות ק"ש וכן אגל קברו ודלא כמהרימ"ץ ז"ל שנסתפק בזה. סידור בי"ע בדיני ק"ש דערבית אות י"ב. וכ"כ ההס"ל שם:

כט) **שם** או בביה"ק וכו' וכן רבים עתה שמברכים תוך ד"א של מת ושל קבר וצריך להודיעם כי לכל העם בשגגה ולא ידעו תועי כי לא יצאו י"ח. הס"ל שם. ועיין מ"ש לקמן או' ל"א ויתבאר לך כי בדיעבד יצא ואינו אסור כ"א לכתחילה:

ל) **שם** ואם קרא לא יצא דכיון דעבר על דברי חכמים קנסוהו לחזור ואפי' אם היה שוגג כדי שיזכר פעם אחרת. כ"מ בהלכות ק"ש פ"ג דין ב' מ"א סק"ה. ר"ז או' ו' ועיין בהו' שאח"ז.

לא) **שם** ואם קרא לא יצא. זהו דעת הרמב"ם שם בפ"ג אבל הראב"ד חולק וס"ל דיצא כמ"ש בכ"מ שם ובב"י. וכתב העו"ת אות יו"ד לענין ברכות של ק"ש נקטינן כדברי המיקל דק"ל סב"ל. והביאו הא"ר אות ח' וכתב דגם דעת ל"ח נוטה לזה יעו"ש וכן פסק הפר"ח אות ז' דלענין ק"ש יש לחוש לדברי הרמב"ם ז"ל אבל אם בירך או התפלל בביה"ק אינו חוזר לברך או להתפלל משום של תשא דהעיקר כדברי הראב"ד יעו"ש. וכ"כ א"א אות ה' יעו"ש וכ"כ הפמ"א ח"ב סי' קמ"ט יעו"ש, והביאו הער"ה אות ב' וכן יש להורות משום סב"ל:

א) **סעי'** א' נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן וכו'. כתב הר' יונה על חלופי חלופיהן ואעפ"י שיש שהות להתחילם לקרא בעוד שנושאין הכת השניה אפ"ה פטורים מפני שפעמים נמלכים שאותה כת שלישית בשנים יטעו ומשום כך אין להם להתחיל. ב"י. פרישה אות א'. עו"ת אות א'. א"ר אות ה'. מחה"ש אות א':

ב) **שם** מאחר שלמטה צורך בהם פטורים וכו' כתב הלבוש דה"פ אותם שהם לפני המטה וכו' כלומר אותם שהם סמוך להמטה בין שהם סמוך לפני המטה בין שהם סמוך לאחריה מאחר שהמטה צריכה להם והאי שהרי הם סמוכים לה ודרך הנושאים שיתחלפו עם הסמוכים להם לפיכך הם פטורים ושאר המלוין שהם רחוקים מן המטה ולא יגיע עליהם שישאו חייבים עכ"ל. והביאו הל"ח בפי' מי שמתו אות כ"ב וכתב עליו דאין פירושו מוכרח וגם א"ל לפירושו כלל דהענין הוא שהיה בזמנים ההם ואפשר עדיין במקצת מקומות ומדינות שיש חבורות מזומנים לכך ואם כן בין סמוכים בין אינם סמוכים פטורים עכ"ה, והביאו מ"א סק"א, א"ר אות ה', וכתב שם הא"ר וז"ל ומכל מקום במקום שאין חבורות נושאי המטה מזומנים אלא כל מי שרוצה הוא נושא דברי לבוש נכונים לדינא עכ"ל. וכ"כ פרמ"ג בא"א או' א':

ג) **סעי'** ב' אין מוציאין את המת סמוך לק"ש וכו' ואין לחלק בין אדם חשוב לאחר. כן הוא דעת הרי"ף והרא"ש כמ"ש בב"י ויעו"ש הטעם וכ"מ מסתמיות דברי מרן ז"ל כאן בש"ע. וכ"כ הפמ"ז סק"א. כ"ב או' ב':

שם שאין שהות להוציאו וכו' כלומר דהאי סמוך דקאמרינן הכא אין פי' כמו סמוך למנחה דקאמרינן לקמן שהוא שיעור חצי שעה אלא פי' כדי שעה להוציאו ולקברו קודם שיגיע זמן ק"ש. עו"ת אות ב':

שם סמך

באר הגולה
ע״פ הורהל׳ ה שם בגמרא׳ ו כ׳ יונה שם. ז שם יז וי״ט ח מהר״י אבוה״ב ט שם י״ז וי״ט וכת״ק :
א ברכות כ״ד וכרב יוסף :

התחילו להוציאו אין מפסיקין כדי לקרות: ג ההעם העוסקים בהפסד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטים אחד אחד וקורין ומתפללין אין המת מוטל לפניהם הם קורין ומתפללין והאונן יושב ודומם: ד ז קברו את המת וחזרו האבלים לקבל תנחומין וכל העם הולכין אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדים שם האבלים לעשות שורה לקבל תנחומין אם יכולים העם להתחיל ולגמור אפילו פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו: הגה אם יש שהות ביום לקרות אח״כ (ב״י בשם הרמב״ן): ה טהעומדים בשורה לנחמו הפנימים שרואים פני האבל פטורים והחיצונים שאינם רואים פני האבל חייבים:

עג הישן עם אשתו ובניו איך יתנהג. ובו ד׳ סעיפים:

א אשנים שהיו ישנים בטלית א׳ ובשר שניהם נוגעים זה בזה לא יקרא ק״ש אלא אם כן היתה טלית

כף החיים

ד) **שם** סמוך לק״ש וכו׳ כתב ב״י בשם הר׳ יונה ח״ל דלכאורה נראה דה״ה לק״ש של ערבית אין מוליאין את המת סמוך לה אבל אפשר שאין להחמיר בק״ש של ערבית כיון שזמנה כל הלילה עכ״ל. אמנם מסתמיות דבריו כאן בש״ע משמע דאין לחלק ואפילו סמוך לק״ש של ערבית אסור. וכן פירשו הטו״ח אות ג׳ ומ״א סק״ב דברי מרן ז״ל. וכ״כ א״ר אות ב׳. אבל המ״א כתב שם ח״ל ומ״מ נ״ל דיש להקל בשל ערבית כמ״ש הר״י דאם לא יקברנו יעברו על לא תלין. ונ״ל דאם הוא מפלג המנחה ולמעלה יקרא ק״ש ויקברנו אח״כ עיין סי׳ רל״ה עכ״ל. וכ״פ א״ר שם דבק״ש של ערבית יש להקל כדעת המ״א יעו״ש. וכ״כ ר״ז אות ב׳. וכתב שם דאף אם יוכל בלילה לקבור יעבור על מ״ע כי קבור תקברנו ביום ההוא אפי׳ לא יקברנו קודם שקיעת החמה עכ״ד. ונראה דהכל לפי הזמן והענין ואם אפשר אין לזוז מדברי מרן ז״ל. ועיין יו״ד סי׳ שנ״ח בהגה״ה סעי׳ ב׳ :

ה) **שם** קודם שיגיע זמן ק״ש. ואם כבר הגיע זמן ק״ש יש להם להתאחר זמן שיוכלו לומר שכבר התפללו רוב הקהל. ב״י בשם הר׳ יונה. וכ״כ מור״ם ז״ל ביו״ד שם. עו״ת אות ג׳:

ו) **שם** ואם התחילו להוציאו אין מפסיקין וכו׳ ואפילו אם התחילו בתר דמטי זמן ק״ש אין מפסיקין. פר״ח אות ב׳. י״א בהנה״ם. ר״ז אות ב׳. שתי״ז אות ג׳. ומ״ש המאמ״ר אות ב׳ להקשות על דברי הפר״ח הנז׳ אינו מוכרח דמ״ש מהרמב״ם י״ל דס״ל אם התחילו בתר דמטי זמן ק״ש, וכן מ״ש מהירושלמי י״ל דס״ל דהוה מצי לשנויי הכי והא דלא משני משום דלא בעי למימר שמשו שלא כהוגן שהתחילו אחר שמטה זמן ק״ש. ומ״ש מדברי מרן ז״ב סוף סי׳ ע׳ י״ל דהכא שאני משום כבוד הבריות וכמ״ש הוא ז״ל יעו״ש ודו״ק, ועיין א״א אות ב׳ :

ז) **שם** אין מפסיקין לקרות. אותם שלמטה צורך בהם אבל אותם שאין למטה צורך בהם חייבים כמש״ל, וכ״כ ר״ז אות ב׳ :

ח) **סעי׳** ג. נשמטים אחד אחד וקורין וכו׳ שאי״א שיקראו כולם כאן אצל המת משום לועג לרש. ר״ז אות ג׳. ועיין לקמן אות יו״ד :

ט) **שם** ומתפללין. וכ״כ בש״ע יו״ד סי׳ שד״מ סעי׳ י״ב. וכ״כ הלבוש. סו״ב במק״ח אות ב׳. ר״ז שם. אבל הל״ח בפ׳ מי שמתו אות כ״ו כתב דדוקא לק״ש שהיא דאורייתא מפסיקין אבל לתפלה אין מפסיקין יעו״ש וכ״כ הדרישה אות ב׳. וכ״כ הפר״ח או׳ ג׳. א״ר אות ד׳ וכל זה דוקא בדאיכא שהות אבל אי ליכא שהות צריך להפסיק. פר״ח שם :

י) **שם** אין המת מוטל לפניהם וכו׳. פי׳ רש״י שהמת בבית אחר והם מספידין אותו כאן ויש מפרשין שנתון לצד אחר עכ״ל. והביאו ב״י. הכ״ן פסק כי״מ וכ״כ הטו״ח אות ה׳. אבל המרדכי דמ״ק כתב לענין ד״ת דכל החדר שהמת בתוכו הרי הוא כארבע אמות. וכ״פ הב״ח ביו״ד סי׳ שד״מ וש״כ שם אות י״א. וכ״כ דעת א״ר אות ג׳. וכן יש להחמיר :

יא) **סעי׳** ד. אם יכולין העם להתחיל וכו׳ יתחילו ויגמרו כולה. ב״י בשם מהרי״א. וכ״כ הלבוש׳ אבל הטור ביו״ד סי׳ שמ״ו כתב יתחילו ויקראו מה שיוכלו יעו״ש. והביאו ב״ח ע״ש הסי׳ מ״א סק״ג. וכ״פ ר״ז אות ד׳ והטעם כתב א״א אות ג׳ כי זו מטה עוברת וק״ש יש עדיין זמן אח״כ דבהכי מיירי יעו״ש. ועיין באות שאח״ז :

יב) **שם** הגהה. אם יש שהות ביום וכו׳. ואם לאו יקרא קריאת שמע קודם כיון שעדיין לא התחילו במלות תנחומין, מ״א סק״ד, א״ר שם, שת״ז אות ו׳, ועיין א״א אות ד׳ :

א) **סעי׳** א. שנים שהיו ישנים בטלית אחת וכו׳ לא יקרא ק״ש וכו׳ אפילו בהחזרת פנים אלא א״כ היתה טלית מפסקת ואז מותר אפילו בלא החזרת פנים, ב״י, לבוש ב״ח, עו״ת אות א׳ עט״ז, א״ר אות א׳, ח״א כלל ד׳ אות י״א, א״א אות א׳ :

ב) **שם** ובשר שניהם נוגעים זב״ז וכו׳ משמע מדברי הש״ע והפוסקי״ם ז״ל דלא בעינן הפסקת טלית אלא דוקא כשבשר שניהם נוגעים זב״ז דמתוך כך באים לידי הרהור אבל אם זה בצד אחד מן המטה וזה בצד אחר שאין נוגעים זב״ז כלל כמו שהוא דרך רוב העולם בינינו א״צ הפסקת טלית ויותר מבואר לע״ד בלי הרמב״ם ספ״ג מהל׳ ק״ש יעו״ש ועכ״פ בחזרת פנים סגיא מאמ״ר אות א׳. והפרמ״ג בא״א ר״ש הסי׳ כתב דכל שהוא פנים כנגד פניה אפילו אין בשרם נוגעין ממתניהם ולמטה אסור בלא טלית דלא פלוג עכ״ד. ועיין לקמן סי׳ ע״ד בברכ״י אות ד׳ ובדברינו אות ו׳. והיינו דוקא להפסיק ביניהם א״ל אם הם מרוחקים זה מזה ומחזירים

טלית מפסקת ביניהם בממתניהם ולמטה: ב גאם היה ישן עם אשתו קורא בחזרת פנים לצד אחר ואפילו בלא הפסקת טלית משום דחשיבא כגופו הויש מי שאוסר ונכון לחוש לדבריו: ג האם היה ישן עם בניו בעודם קטנים מותר לקרות בחזרת פנים בלא הפסקת טלית ואם הם גדולים צריך להפסקת טלית: ד יעד כמה הם חשובים קטנים התינוק עד שיהיו לו י"ב שנים והתינוקת עד שיהיו לה י"א שנים זואפילו הביאו ב' שערות מותר ובשנת י"ג לתינוק וי"ב לתינוקת אם הביאו ב' שערות אסור בלא הפסק ואם לא הביאו ב' שערות מותר המשנת י"ג ואילך לתינוק וי"ב לתינוקת אפילו לא הביאו ב' שערות אסור:

עד

באר הגולה
ב הרמב"ם בפ"ג מהל' ק"ש.
ג שם בגמ' הרי"ף והרמב"ם.
ד הרא"ש בשם ר"י, ה שם בגמרא. ו שם וכלישנא בתרא הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז ר' יונה והרא"ש. ח שם ורמב"ם שם.

כף החיים

ומחזירים פנים אבל להפסיק בין לבו לערוה צריך כמ"ש לקמן סי' ע"ד סעי' א'. וכן מ"ב כאן בש"ע טלית מפסקת ביניהם וכו' זה חוץ ממה שצריך להפסיק בין לבו לערוה הכתוב לקמן סי' ע"ד סעי' א' אח"כ ראיתי שכ"כ א"א שם:

ג) **שם** ממתניהם ולמטה, אבל ממתניהם ולמעלה אעפ"י שנוגע בשר זה בבשר זה לא אתי לידי הרהור, ב"י. לבוש, עו"ת אות ב', שת"ז אות ב':

ד) **סעי'** ב. אם היה ישן עם אשתו קורא בחזרת פנים וכו' וכתב הר"מ מ"ש אשתו כגופו כלומר דכיון דגיס בה לא מהרהר ומ"מ מחזיר פניו דאילו פנים בפנים או פנים באחור א"א דליכא הרהור, כ"מ פ"ג דק"ש דין ח"י. א"ר אות ב'. וכתב המ"א סק"א פי' שיחזרו שניהם אחוריהם זה לזה. וכ"כ המחה"ש סק"א. ר"ז אות ב'. ואע"ג דהברכ"י אות ד' כתב על דברי המ"א הנז' דדבריו אינם מוכרחים כיעו"ש. וכ"כ בנה"ש אות א' דכל שהחזיר הוא פניו מהני שרי מ"מ יש להחמיר היכא דאפשר כיון דכן הבין המחה"ש ור"ז כדברי המ"א:

ה) **שם** קורא בחזרת פנים וכו', ואז אפילו נוגעים בשרם זה לזה. ב"ח. א"א שם. ועיין באות שאח"ז:

ו) **שם** ויש מי שאוסר וכו'. ואני אומר דלפום טעמא דאיסורא משום הרהור ראוי לאדם לאסור לעצמו לקרות ק"ש עם אשתו במטה אפילו שניהם לובשים ובפרט בליל טבילה וכדומה על כגון זה נאמר תן לחכם ויחכם עוד. תס"ל אות א'. ונראה דהכל לפי מה שהוא אדם:

ז) **שם** ונכון לחוש לדבריו. וכ"כ האחרונים. פר"ח אות ב'. י"א בהגב"י. א"ר אות ג'. ברכ"י אות ג'. ח"א כלל ד' אות י"א. ר"ז אות ב'. וכ"ז בלא הפסקת טלית אבל בהפסקת טלית כ"ע שרו. א"ר שם:

ח) **שם** ונכון לחוש לדבריו. כל אלו הדינים המוזכרים בכאן שלא יקרא אם קרא בלא הפסקת טלית יצא. פר"ח שם. י"א שם. וכן הפרמ"ג בא"א או' ב' הוכיח דהמ"א ס"ל כהפר"ח יעו"ש. וכן המו"ק לקמן סי' ע"ד כתב דדיני סי' ע"ג הוו דרבנן כדי שלא יבא לידי הרהור ערוה בשעת ק"ש וספקן להקל ודיני סי' ע"ד דאורייתא מולא יראה בך וספקן להחמיר יעו"ש. והב"ד פתה"ד אות ה' יעו"ש. והגם דהיש"ע כתב לדעת הרמב"ם לא יצא יעו"ש. העיקר כמ"ש רק היכא דאפשר יש להחמיר ולחזור ולקרות. ועיין עוד לקמן סי' ע"ד אות ז':

ט) **סעי'** ג, אם היה ישן עם בניו בעודם קטנים מותר וכו'. כתב בהגהות אשירי בשם א"ז דהא דשרינן בבניו קטנים אפילו כשנוגעין ערותן זה בזה שרי עכ"ד. וכתב עליו מרן ז"ל בב"י וז"ל ודבר תימה הוא להתיר כולי האי וקלא יש להחמיר ממ"ש הר' יונה בפ' מי שמתו גבי כותי עכ"ל. ומור"ם ז"ל בד"מ אות א' כתב דהמדקדק שם בפי' ר"י ימצא שמשמע להיתר יותר מלאסור עכ"ל. אמנם המ"א בסס"י ע"ד הסכים לאסור כדעת מרן ז"ל יעו"ש. וכ"פ המאמ"ר אות ד' כדעת מרן ז"ל. ומ"ש הפר"ח אות ג' עיין מ"ש עליו הברכ"י סי' ע"ד אות ה' ומאמ"ר בזה הסי' או' הנז' וח"א אות א' יעו"ש:

י) **סעי'** ד, עד כמה הם חשובים קטנים התינוק עד שיהיו לו י"ב שנים וכו'. פי' שלא הגיע עדיין התינוק לי"ב מלאים ותינוקת לי"א מלאים דאם הגיע התינוק לי"ב מלאים ויום אחד א"כ הוא תוך שנת י"ג וכן תנוקת כשהגיעה לי"א מלאים ויום אחד היא עומדת תוך י"ב ואם הביאו ב' שערות אסור בלא הפסקה אבל כשהגיע התינוק לי"ג מלאים ויום א' א"כ הוא תוך י"ד וכן תינוקת כשהגיע י"ב ויום א' הוא תוך י"ג אפילו לא הביאו סימנים כבר יצאו מתורת קטנות וצריך להפסיק בטלית. וכשהתינוק עדיין תוך שנת י"ב ותינוקת תוך שנת י"א אפילו הביאו ב' שערות לא חיישינן להו דשומא נינהו ולא הוו סימנים. ב"ח. ועיין מש"ל סי' נ"ה או' מ"א וסי' ה"ן אות נ"ו:

יא) **שם** ובשנת י"ג לתינוק וי"ב לתינוקת וכו', ומה שהקשה המ"א סק"ב מאה"ע סי' כ"א דשם כתוב דאם יש לבת י"א שנים ולבן י"ב שנה זה ישן בכסותו וזה ישנה בכסותה ואסורים לשכב ערומים יחד וא"כ מה צ"ל דאסור לקרות ק"ש יעו"ש תירץ הא"ר סק"ה דכשם ששני אנשים שישנים בטלית א' צריכין הפסק כן שני נשים דגם בהם יש הרהור כדאמרינן נשים המסוללות זו בזו. וא"כ הטור והש"ע לא קאמרי אלא דבת י"ב הוי גדולה והיינו עם אמה וכן י"א דהוי גדול היינו עם אביו דמותרין לישן וקאמר דלענין ק"ש בעינן הפסק עכ"ד, והביאו א"א אות ב' מחה"ש אות ב'. פת"ע אות ז'. ועיין ברכ"י בשיו"ב אות א'. ונה"ש אות ב':

סעי'

עד שלא לברך כשאבריו רואים את הערוה. ובו ו' סעיפים:

א אהיה ישן ערום בטליתו צריך לחוץ בטלית על לבו ואז יקרא משום דלבו רואה את הערוה אסור: הגה וה"ה אם לבו רואה ערות חבירו אסור (טור): ב בהרוחץ ערום במים צלולים ורוצה לשתות יכסה

באר הגולה

א ברכות כ"ד ע"ב וכ"ש הפוסקים הרי"ף והרמב"ם ושאר פוסקים. ב הרא"ש בשם ש"ת מהא דברכות כ"ב וכ"ה וכ"ש

כף החיים

א) סעי' א' היה ישן ערום בטליתו צריך לחוץ בטלית על לבו וכו' פי' דידבק הטלית על לבו כדי שיהא הפסק בין לבו לערוה אבל בל"ה אסור משום דנהי דלבו מכוסה בטלית שעל כל גופו הרי לבו רואה את הערוה ומכוון כנגדה לכן צריך שיכסה לבו או יהא חוצץ בטלית מתחת לבו כדי שיהא הפסק בין לב לערוה. מאמ"ר אות א':

ב) שם צריך לחוץ בטלית על לבו וכו' ואם מכסה את לבו בבגד בפני עצמו שני אף שאין מדביק על לבו. לו"ח פ' מי שמתו אות קי"ד. א"ר או' א':

ג) העומד בבית ערום והוציא ראשו חוץ לחלון שלא יראה ערותו אעפ"י שכיסה לבו בבגד הרי זה לא יקרא כיון שערותו מגולה ונראית בבית אבל היושן ערום בכילה שאינו גבוה י"ט והוציא ראשו חוצה לה וגם כיסה בבגד על לבו אעפ"י שערותו מגולה בכילה ה"ז כמכוסה בטלית שכיון שאין הכילה גבוה י"ט הם כסוי עליה ואינו דומה לבית שהוא חלוק רשות לעצמו וכיון שהערוה נראית בתוכו אסור. מ"א ריש הסי' וסק"ח. ר"ז אות ב' בן א"ח פ' בא אות א' פמ"ע אות א'. ואם הוציא גם לבו חוץ לחלון א"כ הרי ראשו ורובו בחוץ והוי כאלו הוא כולו בחוץ. וה"ה אם לוקח בבית והוציא ראשו חוץ לחלון אסיר לקרות דהדינן ראשו בתר רובו ואם הכניס ראשו לחדר שיש שם צואה אסור נ"כ לקרות דעכ"פ הצואה נגדו. מ"א שם. וכן הסכים הברכ"י או' ב' ודלא כ"א בהגה"ט שכתב די"ש לגמגם בדין זה יעו"ש, שע"ת אות א':

ד) אם חבירו ערום אצלו בבית והוא לבוש והוציא ראשו מן החלון נראה דיכול לקרות ולברך לפי דעת מרן ז"ל לקמן סי' ע"ה דין ו'. ברכ"י אות ג'. ועיין בדברינו לשם בס"ד:

ה) שם משום דלבו רואה את הערוה אסור. ואין חילוק בין לימוד ושמע ברכה וק"ש אלא בכל אמרו לבו רואה את הערוה אסור ואע"ג דאשכחן מאן דשרי איזה קולא מיהו אנן בדידן קי"ל דלבו רואה את הערוה אסור ונקטינן דאין חילוק בין ק"ש לשאר דברי קדושה. מחב"ר אות א' וכתב דכן משמע מהפוסקים ומדברי מרן ז"ל לקמן סעי' ד' יעו"ש. והביאו זכ"ל ח"א אות ק'. בעה"ח שם. וכ"פ בן א"ח שם. ועיין עוד לקמן או' ז':

ו) שם הגהה. וה"ה אם לבו רואה ערות חבירו אסור. כ"כ הטור וב"י. וכתב הב"ח כגון ששנים עומדים במים ולב כאחד אינו רואה ערות עצמו לפי שהוא מכוסה בבגד אלא שרואה ערות חבירו שאינו מכוסה נמי אסור לקרות ואע"ג דעיניו חוץ למים ומסתכל בחוץ ואינן רואין את הערוה עכ"ד. והביאו א"ר אות ב' ומ"א סק"א פי' כגון שאין הפסק בין לבו לערות חבירו וכתב הפרמ"ג בא"א אות א' דכוונת דבריו בשנים בטלית אחד רחוקים ואין נוגעים ולבו רואה ערות חבירו וערותו מכוסה בבגד וראשו חוץ לחלוק (ר"ל חוץ לטלית) עכ"ד. והיינו זה דאזלי לשיטתם בסי' ע"ה סעי' ו' במ"א סק"ט אבל להמחבר שם דעולם די א"ל לצוורים והרב מדפתיק שם אודויי אודי ליה. פרמ"ג שם. ועיין בדברינו לשם בס"ד שכתבנו דיש להחמיר כדעת האחרונים יעו"ש:

ז) שם הגהה. וה"ה אם לבו רואה ערות חבירו אסור. וכן ערות עכו"ם או ערות קטן הראוי לביאה אסור ובכולהו הוי טעמא משום לא יראה בך וכו' לבוש. הי"ב במקי"ח אות א'. ומ"ש הלבוש דלבו רואה את הערוה אסור משום לא יראה בך וכו' נראה שהוא אסמכתא כמ"ש לקמן. אח"כ ראיתי שכ"כ פרמ"ג בא"א אות ט':

ודע כי הדין נחלק לחמשה. א' עיניו רואה ערותו. ב' לבו רואה ערותו, ג' בגלוי ערוה אעפ"י שאין עיניו ולבו רואה. ד' עיניו רואה ערות חבירו. ה' לבו רואה ערות חבירו. והנה עיניו רואה ערותו או ערות חבירו או של עכו"ם מן התורה אסור מקרא ולא יראה בך ערות דבר וכנראה מברכות כ"ה ע"ב ושבת קי"ן ע"א ודרשא גמורא היא וכ"נ מסתימה כל הפוסקים. באופן כי לאו מן התורה הוא ברואה ערוה וקורא ק"ש או עוסק בד"ת ודבר קדושה אבל הרהור מותר כדמוכח בשבת ק"ן וברש"י שם אלא שומע כעונה אסור בערוה דהוה כדיבור. ומיהו עשה דהיה מחניך קדוש לא קאי אערוה כ"א אצואה משו"ה בערוה די בהחזרת פניו כהסי' ע"ה סעי' ו'. ובצואה יש מחלוקת הרשב"א והרא"ש אי לא יראה קאי נמי אצואה או רק אערוה. ולבו רואה ערותו או ערות חבירו הוא מדרבנן. וערותו מגולה אעפ"י שלבו מכוסה ועיניו אין רואות שמעלים עיניו יש פלוגתא בזה אם הוא דאורייתא או דרבנן והפרש יש דכל שהוא אסור מן התורה בספק חוזר וקורא ואם הוא דרבנן אמרינן ספיקא דרבנן לקולא אלא דאם נאמר הלכה כרבא בתמורה דף ד' ע"ב דאי עביד לא מהני הוי ספק חוזר בק"ש כהסי' ע"ז עם ברכותיה כמ"ש כ"ז במש"ז אות א' יעו"ש. ועיין מש"ל הי' ס"ז אות א' וסי' ע"ג אות ח':

ח) סעי' ב' הרוחץ ערום במים צלולים ורוצה לשתות יכסה בבגד למטה מלבו וכו' וכן צריך לכסות ראשו משום שאסור להוציא הזכרה מפיו בראש מגולה כמ"ש לקמן סי' צ"א סעי' ג' וכ"כ ח"א כלל ד' אות ט"ו:

ט) שם יכסה בבגד למטה מלבו וכו' פי' דהמים אעפ"י שהם צלולים על"פ מהני לענין שלא יהא אסור מחמת גילוי ערוה אלא שעדיין יש אסור משום שלבו רואה את הערוה כיון שהלב עם הערוה במים על כן צריך דוקא כיסוי בגד על לבם. ט"ז ס"ק א'. אבל ראשו כיון שהוא למעלה מן המים הרי כמים בהגהה. מ"א סק"ב ור"ל אבל לעיניו רואות את הערוה לא חיישינן כיון שראשו למעלה מן המים כמ"ש בהגהה סוף הסעי' דאם לבו למעלה מן המים שרי, וכן פי' מחה"ש ועיין פרמ"ג א"א או' ב' ואו' ה' ובדברינו לקמן או' ט"ו:

ודוקא

יכסה בבגד ממטה ללבו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה כשיברך גודוקא בבגד אבל בידים לא הוי כסוי: הגה וה"ה אם מכסה ראשו בידו לא מקרי כסוי הראש וע"ל סי' צ"א (תרומת הדשן בשם א"ז) יואם היו המים עכורים שאין איבריו נראין בהם מותר לקרות והוא בתוכן והוא שלא יהא ריחן רע (ואם אין לבו בתוך המים רק למעלה מן המים אף בצלולים שרי (ד"ע) : ג יאם האדם מחבק גופו בזרועותיו דיינינן ליה כהפסקה: ד ויש מי שאומר שהנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק אע"פ שאינן מפסיקות למטה מהלב: הגה ואם הן ערומות צריך שתהא ערוה שלהן טוחות בקרקע או שיושבות על שאר דבר דאז אין לבן רואה ערוה שלהן מה שאין כן באיש ב"י

באר הגולה
אומרי' ג תרומת הדשן סימן י' בשם א"ז ד שם בגמ' כ"ה ה שם במשנ' ו כנו' יונה בשם רבני צרפת ז בס' א"ח

כף החיים

י) **שם** ודוקא בבגד אבל בידים לא הוי כיסוי. עיין הטעם לקמן אות ט"ז :

יא) **שם** אבל בידים לא הוי כיסוי. היינו דוקא בידים דידיה אבל אם אחרים מכסים את לבו בידיהם מהני כמ"ש לקמן סי' צ"א סעי' ד' וכ"כ הפר"ח בזה הסי' אות ב' וי"א בהגב"י. ברכ"י אות ה' פתה"ד או' ב' שת"ז אות ד' .

יב) **שם** הגהה. וה"ה אם מכסה ראשו בידיו לא מיקרי כיסוי הראש. נראה דהיינו דוקא לענין שיברך או יוציא מפיו שאר דברי קדושה אבל לענין שלא ישב או ילך בגילוי הראש באקראי קלא די בכיסוי ביד. פ"ז סק"ב. סו"ב אות א' ה"ב אות ג' ועיין מ"ל סי' ב' אות ס"ו ואות י"ז שיש מדקדקים שלא להלוך בגילוי הראש אפילו בבית המרחץ וע"כ כשהולך בבית המרחץ או בבית הטבילה יש לכסות ראשו בידיו כדי שלא ילך ד"א בגילוי הראש. ועיין בדברינו לסי' כ"א או' י"ג :

יג) **שם** ואם היו המים עכורים וכו' ואם הם צלולין עוכרן ברגליו. מ"א סק"ד בשם הר"י, וכן הוא בש"ע יו"ד סי' ר', ודוקא במעיין שייך זה אבל לא בכלי שאין בו עפר וטיט. מ"א שם, ר"ז אות ג' :

יד) **שם** הגהה. ואם אין לבו בתוך המים רק למעלה מן המים אף בצלולים שרי. וכ"פ הב"ח. והביאו ההכה"ג בהגב"י אות ד', ומ"ש הפר"ח אות ב' לדחות דין זה כתב עליו הברכ"י אות ו' דהדבר מבואר דאין ראיותיו מכריעות כ"כ דמה שהקשה דכיון דאיכון מיין צלולין הוי לבא והאריך בזה אפשר לומר כי האף אמנם עינא ולבא תרי סרסורי ודיכא הוא דתרווייהו בל חזו דבר בערוה תימ לב קיל טפי יעו"ש והייס ז"ל. ומאחר שדין זה מוכח מדברי גאוני עולם הראב"ד והרשב"א ורבינו יונה ורבנן בתראי מור"ם ומהריק"ש והב"ח ודעתייהו קבעוהו להלכה הכי נקטינן עכ"ל. וכ"כ העו"ת אות ד' דהחמירו יותר בראיית עינים מראיית הלב יעו"ש. והביאו א"ר אות ג' יעו"ש, וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות ה' דלבו רואה רק מדרבנן כל שהוא חוץ למים כהפסקה הוה משא"כ עיניו רואות ד"ת יעו"ש, ועיין בדברינו לעיל אות ז', וכ"כ דעת הער"ה אות ב', סו"ב במק"ח אות ב', ר"ז אות ג', ח"א כלל ד' אות ט', חס"ל אות ג', בן א"ח פ' בא או' ב' וכן עיקר :

טו) **שם** בהגהה. אף בצלולים שרי. אבל עכ"פ יזהר שלא יסתכל בערוה בעיניו כשהמים צלולין. לבוש, עו"ת אות א' סו"ב שם, ח"א שם, חס"ל שם. ועיין לקמן סי' ע"ה אות א':

טז) **סעי'** ג. אם האדם מחבק גופו בזרועותיו וכו'. ואעפ"י שאם מכסה לבו בידיו כדי שלא יהא רואה את הערוה לא חשיב כיסוי ביד דכיון דלב ויד חד גופא איכון אין הגוף יכול לכסות את עצמו אבל לענין הפסק מפסיק אע"ג דחד גופא איכון, ב"י. עו"ת אות ה' מ"א סק"ו, סו"ב במק"ח אות ג', והטעם כתב בל"ח פ' מי שמתו אות קי"ג דלכך מיקרי הפסקה לפי שהוא עושה מעשה שלא כדרכו שאין דרך האדם לחבק עצמו, כך משא"כ כיסוי בעלמא בידו על לבו הוא דבר רגיל והוית תמיד לפיכך אין כיסויו כסוי עכ"ל, והביאו א"ר אות ד' ברכ"י אות ד' מאמ"ר אות ב' מש"ז אות ג'. ומ"ש הפר"ח אות ג' דלא ניחא ליה בהאי פיסקא דהי היכי דכתב הרב דלא מהני שמניח ידיו על ראשו או אם יהא חולץ בהן כנגד לבו משום דהראש והלב והיד חד גוף איכון ואין הגוף יכול לכסות עצמו ה"נ איכא למימר דהגוף עצמו לא מצי למעבד חציצה לעצמו וכ"מ מהסיא ברייתא וכו' וכתב והכי נקטינן יעו"ש עיין מ"ש עליו הברכ"י שם וכתב אחרי אשר זו הלכה העלה רבינו יונה בשם רבני צרפת ומרן העלה אותה על שלחנו לכן אני אומר דהעיקר כדברי הראשונים עכ"ל וכ"כ .הכמ"א אות ג' וכן הסכים המו"ק והביאו. יפ"ל ז"ל באות ג' וכ"פ ר"ז אות ד' ח"א כלל ד' אות ט' בן א"ח פ' בא אות ב' והכי נקטינן :

טוב) **סעי'** ד' יש מי שאומר שהנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק וכו'. כ"כ מרן ז"ל בב"י משם א"ח. והטעם כתב בשם הכ"ז לפי שערותן למטה מאד ואין לבן רואה את הערוה ולא בעינן טוחות בקרקע אלא כשהן ערומות כדי שתתכסה ערותן עכ"ל וכ"כ הלבוש וט"ז סק"ד וא"כ לפ"ז אם הנשים עומדות במים צלולים וגבן נ"כ בתוך המים מותר לקרות ולברך כיון דמים צלולים חשובים כיסוי לענין ערוה כמ"ש בסעי' ב' וג' ואי משום לבן רואה את הערוה אין לחוש כיון שערותן למטה הן הוא לפי סברא זו, אבל ביו"ד סי' ר' פסק מרן ז"ל כדעת הראב"ד ז"ל דאם המים צלולים עוכרתן ברגליה ומברכת משמע דחייש ללבן רואה את הערוה ואעפ"י שערותן למטה וכ"כ הלבוש שם הטעם משום דלבה רואה את הערוה יעו"ש וא"כ לפ"ז גם אם הנשים לובשות החלוק אם הם עומדות צריך להפסיק בידם על החלוק למטה מהלב בשעת ברכה ותפלה כדי שלא יהא לבן רואה את הערוה ואין חילוק בזה בין איש לאשה. וכ"פ הב"ח בזה הסי' ובסי' ר"ו יעו"ש והביאו הט"ז בזה הסי' או' ב' ונראה שמסכים לדבריו וכ"כ דעת המ"א בסק"ז להחמיר כדעת הב"ח יעו"ש. וכ"כ דעת העו"ת אות

(ב"י בשם א"ח ועיין לקמן סי' ר"ו סעיף ג'): ח ח שאר אבריו רואים את הערוה מותר אבל אם ט איזה מאבריו נוגע בין בערותו בין בערות' חבירו אסור לקרות ק"ש או י להתפלל וירכותיו שהערוה שוכבת עליהן צריך להפסיק בבגד או לחרחיקן בענין שלא יגע כ הגיד בהם: ו ל היתה טליתו חגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה אע"פ שממתניו ולמעלה הוא ערום מותר לקרות ק"ש אבל להתפלל אסור עד שיכסה לבו:

באר הגולה
ח שם בגמרא כ"ה
ט לשון הר"ר יונה והרא"ש וא"ח בשם הראב"ד
י ר' ירוחם וב"י
ל שם בגמרא כ"ד וכ"ה:

טפח

כף החיים

אות ט' ומ"ש הדרישה שם ביו"ד להשוות דעת הא"ח עם הראב"ד ולחלק יצא בין מלבוש למים צלולים דבמים צלולים איכא גילוי ערוה יעו"ש הוא היפך הפוסקים שזכרנו לעיל אות י"ד דחשבי למים צלולים כסוי לענין ערוה יעו"ש וכבר דחו דבריו הט"ז והש"ך שם ביו"ד יעש"ב ועיין ט"ז כאן סק"ד וא"ר אות ו' ועוד עיי"ש. בט"ז סק"א מה שהקשה על מרן ז"ל מכאן על יו"ד סי' ר' שכתב דצריך עכירת מים יעו"ש אמנם בדברי הש"ך שם נתחרצה קושיא זו שכתב דהראב"ד שכתב שהעכור המים חולק אהא"ח וכיונו דכתב המחבר בא"ח דברי הא"ח בשם יש מי שאומר יעו"ש. וא"כ לפי"ז ולפי מה דקיי"ל היכא שסתם מרן ז"ל וכותב יש מי שאומר דדעתו לפסוק כהסתם כמש"ל סי' י"ג אות ז' צריך להחמיר כמ"ש ביו"ד ובפרט דדין זה לא נפיק מפלוגתא כנ"ז ועל"כ יש להחמיר ולהשוות אשה לאיש בענין זה דאם המים צלולים צ"ל לבה למעלה מן המים או לחבק גופה בזרועותיה ואם לובשת חלוק והיא עומדת צריך להפסיק בידה על החלוק למטה מן הלב:

יח) **שם** הגה. ואם הן ערומות צריך שתהא ערוה שלהן טוחות בקרקע וכו' פי' דבוקות ומכוסות בקרקע שלא תהא נראית עגבות שלהן כי עגבות הוי ערוה דלא קיי"ל כרב הונא. ב"י סי' ר"ו. ומ"ש המ"א שם סק"ה להשיג על דין זה עיין מ"ש עליו הא"ר בזה הסי' אות ה' וסיים להלכה קיי"ל דעגבות יש בהם משום ערוה כש"ס דילן דמוקי לה בפנים טוחות יעו"ש. ועיין עוד לקמן סי' ע"ה אות ל' ובסי' ר"ו על סעי' ג' בס"ד:

יט) **סעי'** ה. שאר אבריו רואים את הערוה מותר אבל אם איזה מאבריו נוגע וכו' אסור לקרות וכו' והוי יודע למ"ש הפר"ח בסי' ע"ג דאם קרא יצא דרק מטעם הרהור ולא מכוין שפיר ה"ה כאן באבריו נוגע בערוה יראה דיצא. פרמ"ג א"א או' ט' ועיין בדברינו לעיל סי' ע"ג אות ח':

כ) **שם** צריך להפסיק בבגד או להרחיקן וכו' בשאינו לבוש מכנסיים. ב"י בשם א"ח. לכן עכשיו שכל העולם לובשים מכנסיים אין נזהרין בזה שסומכין על טעם זה. ב"י סי' מ"ג. י"א במ"ב בהגב"י אות ב':

כא) **שם** בענין שלא יגע הגיד בהם ומשמע לי דלא מיקרי ערוה לענין זה אלא הגיד עצמו דאי נגע בידיו אתי לידי הרהור ומפני הידים גזרו בשאר אברים אע"ג דלא אתי בנגיעתן לידי הרהור אבל בנגיעה דביצים ליה לן בה דאפי' אי הוה נגע בה בידיו לא אתי לידי הרהור. ב"י. לבוש. פרישה אות ס'. עו"ת אות י"א. א"א שם. ר"ז אות ו'. ח"א כלל ד' או' יו"ד. שת"ז אות ט"ז. ודלא כמ"ש י"א בהגב"י בשם מהר"ם טיולי ז"ל דאין לחלק בדין זה בין גיד לביצים ותרווייהו אסירי יעו"ש. וכ"כ הרה"ג בן א"ח ז"ל פ' בא אות ג' דבצים של הביצים אין לחוש אם נוגע בירכותיו ואעפ"י דגם כנגד הביצים אסור לקרות בלא כיסוי משום דלא יראה בך וכו' עכ"ד. ועיין לקמן סי' ע"ה אות י"ג:

כב) **סעי'** ו. היתה טליתו חגורה על מתניו וכו' מותר לקרות וכו' לפי שאינו מדבר לפני המלך משא"כ בתפלה שצריך לעמוד באימה ויראה ולראות עצמו עומד לפני המלך ומדבר עמו. ב"י, ט"ז סק"ה, ר"ז אות ז'. וכיון שכן צריך האדם ליזהר להוציא התיבות והאותיות כתקנן ובכוונה גדולה ובפרט כשמוציא איזה שם משמות הקדושים מפיו יאחזו רעד אשר הוא ילוד אשה היום כאן וכו' רמה ותולעה ובשר סרוחה איך ידבר לפני מלך רם ונשא בלי כוונה וטהרת מחשבה אשר מלאכים גדולים רמים וקדושים כשהם מקדישים רועדים ומתרגשים ומתרעשים מאימתו ית' וק"ו בן בנו של ק"ו צריך שהאדם ליקח לנפשו בשעה שהוא מתפלל ומתחנן לפני המקום בוחן לבות וכליות וצורף מחשבות שצריך לאומרם באימה ורעדה גדולה ואזי יתן אל לבו כי לא דבר רק הוא אלא דברים העומדים ברומו של עולם:

כג) **שם** מותר לקרות וכו'. אנו שיש לנו מכנסיים אין לחוש אם אינו חגור אזור. הה"ג אשר הביא המרדכי בשם תוספות רבי יהודה בשם רש"י ז"ל. כנה"ג בהגה"ט. וכ"כ הא"ח דף י"ד ע"ב דלענין ק"ש ושאר ברכות אין לחוש לחגורה רק שיהיו לו מכנסיים יעו"ש והביאו יפ"ל אות ד' ועיי"ש. וכן הוא לקמן סי' צ"א סעי' ב'. וכ"כ קיצור ש"ע סי' ה' אות י"ז. אמנם השמ"ח על יו"ד סי' א' אות ל"ח כתב דיש ליזהר אפילו אם הולך במכנסיים תחת כתנתו והטעם כתב בתב"ש אות ע' דאע"ג דמפסיק האבנט של המכנסיים הקשור על בשרו אין בזה די שלבו רואה ערותו דרך עליו דרך חלוק המכנסיים יעו"ש. ועפ"כ יזהר כל אדם ליתן דעתו תמיד לקרב חלוק המכנסיים זה אל זה כדי שלא תראה ערותו משם כי לפעמים יצא האדם לומר דברי קדושה בפיו בלא חגירה וסומך על המכנסיים ובפרט בימי הקיץ במקומות שיש להם חמימות הרבה ויושבים ולומדים בלא חגורה או במקומות שדרכם לילך תמיד בלא חגורה כמו ערי הודו וכיוצא שצריך ליזהר הרבה בזה. ועיין מש"ל סי' מ"ו אות כ"א. ולקמן על סי' צ"א סעי' ב'. בס"ד:

כד) **שם** אבל להתפלל אסור עד שיכסה את לבו. לאו דוקא לבו אלא כל גופו צריך לכסות ולא נקט לבו אלא איידי דרישא דלק"ש א"צ לכסות את לבו קאמר בסיפא דלתפלה צריך לכסות את לבו ואה"נ דה"ה כל גופו צריך לכסות. ב"ח סי' צ"א. א"ר בזה הסי' אות ז'. מש"ז אות ה'. יפ"ל אות ה'. וכתב שם המש"ז דכל מה שהמנהג שלא לעמוד בפני השר כך ה"ה בתפלה. ועיין מ"א סי' צ"א

סק"ה

עה להזהר מגלוי שער וקול אשה בשעת ק״ש וכן שלא לקרותה כנגד הערוה. ובו ו׳ סעיפים:

באר הגולה
א ברכות כ״ד.

א אטפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו אפילו היא אשתו אסור לקרות ק״ש כנגדה: הגה וי״א דוקא באשתו אבל באשה אחרת אפילו פחות מטפח הוי ערוה, (הגהות מיימוני פ״ג) ונראה מדברי הרא״ש דטפח באשה ערוה אפי׳ לאשה אחרת רק שבעצמה יכולה לקרות אע״פ שהיא ערומה

כף החיים

שקיה. מיהו בדיעבד בכיסה ערותו לחוד והתפלל יצא. כמ״ש סי׳ ל״א סעי׳ א׳ א״ר שם:

א) **סעי׳** א׳. טפח מגולה באשה וכו׳. אם לובשת דק ומתחזי בשרה מתוכה אסור כמ״ש בסעי׳ ה׳ ערוה בעששית וכו׳ וה״ה הכא. מ״א ריש הסי׳ בשם בה״ג ומהר״ם. א״ר אות א׳. ה״ב אות א׳ שו״ב אות א׳ מחב״ר אות א׳ ר״ז אות ג׳ סידור בי״ע אות י״ד. ח״א כלל ד׳ אות ג׳ ועיין פרמ״ג א״א ריש הסי׳ ומש״ז סי׳ ע״ד סוף אות א׳ שכתב דבגד דק דומה למים צלולים דחשיב כיסוי לערוה רק בראיה אסור משום הרהור יעו״ש וא״כ נפקא מינה דאם עוצם עיניו מותר לקרות אפי׳ לדעת החולקים על מרן ז״ל בעוצם עיניו כמו שיתבאר סעי׳ ו׳ ועיין בדברינו לעיל סי׳ ע״ד אות ט׳ וט״ו. אח״כ ראיתי שכ״כ ח״א כלל ד׳ אות ט׳ יעו״ש:

ב) **שם** במקום שדרכה לכסותו וכו׳. אבל במקום שאין דרכה לכסותו כגון פניה או ידיה ורגליה לית לן בה. ב״י. ב״ח. א״ר אות ב׳. מאמ״ר אות א׳. ועיין להרב בן א״ח ז״ל פ׳ בא אות י״א שכתב דאף לדעת הזוהר באדרא רבא שאמר רגל באשה ערוה יד באשה ערוה החלק מן היד ומן הרגל שדרכו להיות מגולה כגון הכף והאצבעות מותר לקרות כנגדם דאין נקרא על זה שם ערוה יעו״ש. מיהו במקום שהולכים ברגלים מכוסות אסור לקרות כנגדם כשהם מגולות וכ״מ בהגה״ה ב״ח שכתב בעיירות שהולכים יחף שלעולם רגליה הן מגולין אין אסור לקרות כנגדן עכ״ד והביאו א״ר שם וח״א כלל ד׳ אות ב׳ משמע הא במקום שהולכים ברגלים מכוסות אסור:

וכתב ל״ח בפ׳ מי שמתו אות ק״ו הזרועותיה אינן בכלל ידיה ומסתברא דכל מקום ומקום לפי מנהגו ואם רגילה שלא לכסותה לא מקרי ערוה יעו״ש. אבל הרוקח סי׳ שכ״ד כתב טפח בבשרה או בזרועותיה מגולות אסור. והב״ד א״ר אות ג׳. משמע דזרועותיה כבשרה ואין לחלק אם דרכה לגלות אם לאו וכ״כ הח״א שם זרועותיה ושוקה אפי׳ רגילין בכך כדרך הפרוצות אסור. וכ״כ בן א״ח פ׳ בא אות ח׳ דנשי המערביים שדרכם לגלות זרועותיהם אעפ״י שדרכם תמיד בכך לא יקרא כנגדם. ועיין באות שאח״ז:

ג) **שם** במקום שדרכה לכסותו וכו׳. מה שרגילות הנשים לגלות זרועותיהם ורגילין להיות בית הצואר פתוח עד סמוך לדדיה זהו מנהג רע וקורא אני בהם חקים לא טובים וטפח באשה ערוה. תפארת שמואל על הרא״ש פ׳ מי שמתו סי׳ ל״ז. פת״ע אות ג׳:

ד) **שם** אפי׳ היא אשתו וכו׳ ולכן צריך ליזהר בשעה שמניקה ומגלה דדיה דאסור בד״ת וכ״ש מאשה אחרת. ח״א כלל ד׳ או׳ ז׳. עמודי השלחן על קיצור הש״ע סי׳ ה׳ אות י״ב. וכ״מ בס״ח סימן ק״י שכתב דכל האמור בשיר השירים כגון בטנך ערימת חטים שוקיו עמודי שש שני שדיך וכו׳ ערוה לאשה לגלות עכ״ד. והא דאין אנחנו חוששים אותו בזמן היניקה כמקומות המגולים אע״ג שמוציאה אותו להניק הילד חדא מפני שדרכו להיות מכוסה בזמן שאינה מניקה ועוד דאפי׳ בזמן היניקה אין דרכו להיות מגולה תמיד כדי שנחשוב אותו בזמן ההוא כמקומות המגולין אלא מוציאה אותו דוקא בעת הצורך כדי להניק ואח״כ חוזרת לכסותו וע״כ אינו נחשב כמקומות המגולין אפילו בזמן היניקה. ועיין מש״ל אות ב׳ בשם הב״ח. ולהרב בן א״ח פ׳ בא אות יו״ד:

ה) **שם** אסור לקרות ק״ש כנגדה. ופשוט דאין חילוק בין פנויה בין אשת איש. טו״ח סוף אות א׳ וכ״כ באר שבע דף קי״ט לענין קול. א״ר אות א׳ שו״ב במק״ח אות א׳ ועיין לקמן אות כ״א:

ו) **שם** אסור לקרות ק״ש כנגדה. בטור כתב וכן אם שוקה מגולה אסור לקרות כנגדה וכתב הב״ח לאו דוקא שוק יותר משאר מקומות המכוסין שבה לומר דאפילו פחות מטפח חשוב נמי ערוה וכדנפקא לן מקרא גלי שוק עברי נהרות וכתיב תגל ערותך דמשמע כל שוק הוי ערוה אפילו פחות מטפח יעו״ש. וכ״כ הפר״ח סק״א. עט״ז אות א׳ אבל מרן ז״ל בב״י כתב על דברי הטור הנז׳ הא דכתב אם שוקה מגולה אסור כלומר שאעפ״י שאינו מקום לגוע באיש הוי ערוה באשה, והוא הטעם שכתב הרשב״א בשם הראב״ד כיעו״ש בב״י. וא״כ לפי דברי מרן ז״ל הא דנקט הטור וכן אם שוקה מגולה אסור לאו משום דבעי למימר אפי׳ פחות מטפח אסור אלא מפני שהייתי אומר דאין בו משום ערוה כלל משום שאינו מקום לגוע באיש אתא למימר דיש בו משום ערוה ולעולם דינו כשאר מקומות המכוסים דאין אסור לקרות כנגדו אלא א״כ מגולה טפח וכ״מ מסתימות דבריו כאן בש״ע דלא כתב לחלק השוק משאר מקומות המכוסים דמשמע דשוים הם ואינו אסור אלא בטפח מגולה. וכ״מ מדברי הא״ר אות ב׳ שאחר שהביא דברי הרשב״א וב״י כתב וז״ל אבל הט״ז כתב דשוקה אפילו באשתו אסור אפי׳ פחות מטפח שהוא מקום האסור יותר משאר איברים עכ״ל. וכ״מ מר״ז אות ה׳ וח״א כלל ד׳ אות ז׳ יעו״ש. וכ״כ המש״ז או׳ א׳ יעו״ש, ומ״מ לכתחלה יש לחוש לדברי הב״ח והט״ז כיון שהביאו סברה זו האחרונים ותפו לה. א״ר שם. ח״א שם. ר״ז שם. שח״ז אות א׳:

ז) **שם** אסור לקרות ק״ש כנגדה. כתב ה״ר יונה כשמגולה טפח אינו אסור אלא כשמסתכל בה אבל בראיה בעלמא מותר עכ״ל. והביאו ב״י. וכתב עליו הב״ח דלא נהירא אלא בכל ענין אסור וכך הוא משמעות הפוסקים

עכ״ל

באר הגולה
ב שם בגמרא
ג הרא"ש והמרדכי והג"מ

ערומה כדלעיל סי' ע"ד: ב בשער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו: הגה אפי' אשתו. אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר: הגה וה"ה השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן (ב"י בשם הרשב"א) וכ"ש שער נכרית אפי' דרכה לכסות, הגהת אלפסי החדשים:

יש

כף החיים

עכ"ל. וכביאו שכנה"ג הגב"י אות ב' וכ"מ מסתמיות דברי מרן ז"ל שכתב דאסור לקרות ק"ש כנגדה משמע דאין חילוק אם מסתכל או לאו, וכ"כ ח"א שם אות ב' וכן עיקר. ועיין לקמן אות כ"ז:

ח) **שם** אסיר לקרות ק"ש כנגדה. ואסור לקרות כמלא עיניו. ח"א שם:

ט) **שם** אסור לקרות ק"ש כנגדה. אע"ג דלענין ד"ת לא נקרא ערוה אא"כ מגולה טפח היינו כשאינו מסתכל בה אבל להסתכל באשה אפי' באצבע שדרך להיות מגולה כיון שמסתכל בה להנות עובר בלאו דלא תתורו אחרי עיניכם וגדול עונשו מאד עד שאמרו אפילו יש בידו תורה ומע"ט לא ינקה מדינה של גיהנם. ח"א שם אות ד' ועיין ב"ש אה"ע סי' כ"א סעי' א':

י) **שם** הגה. וי"א דוקא באשתו אבל באשה אחרת אפי' פחות מטפח וכו' מדכתב וי"א משמע אבל לדעת מרן ז"ל אין חילוק בין אשתו לאשה אחרת ואינו אסור אלא בטפח. וכ"כ הב"ח דלא קי"ל הכי אלא בכל הפוסקים דדוקא בטפח אסור והיינו טעמא דוקא במקום חורפה לא הוי פחות מטפח יעו"ש ועיי"ש עוד שכתב דגם מור"ם ז"ל שכתב זה בהגהה סובר דלא קי"ל הכי יעו"ש והביאו א"ר אות א' ועיי"ש מ"ש על דברי שכנה"ג ועו"ת יעו"ש וכן נראה דעת הלבוש דלא קי"ל הכי מדהשמיט זה הי"א וכ"נ דעת הלי"ח פ' מי שמתו או' קס"ו. ועיין מש"ז אות א' וכן דעת המאמ"ר אות ב' יעו"ש. וכ"כ ר"ז או' א' על וי"א זה דאין דבריהם עיקר ועיין מחה"ש אות א' מיהו ספר"ח או' א' החזיק בדברי הי"א זה יעו"ש, ועיין נ"א כלל ד' אות א' וע"כ יש להחמיר היכא דאפשר, וכ"כ הרב בן א"ח פ' בא אות ח'. וכן מה שנסתפק החס"ל או' ח' בטפח מגולה באשה אם ה"ה בקטנה כתב בן א"ח גם דיש להחמיר היכא דאפשר:

יא) **שם** בהגה. ונראה מדברי הרא"ש דטפח באשה ערוה אפילו לאשה אחרת וכו'. אבל הרשב"א כתב גבי שוק באשה ערוה דוקא לאחרים ולאנשים משום הרהור אבל לעצמה לא דהא קתני האשה יושבת וקוצה לה חלתה עכ"ל והביאו ב"י. מדקאמר דוקא ולאנשים משום הרהור משמע אבל לאשה אחרת כל שהוא משום הרהור כגון טפח מגולה או שער וזמר ליכא איסורא לקרות כנגדה. וכ"נ דעת מרן ז"ל מדלא כתב זה בש"ע. וכ"נ דעת הלבוש מדלא כתב זה כדרכו לכתוב דברי רבו מור"ם ז"ל. וכן הסכים הפר"ח אות א'. וכ"כ העו"ת אות ג'. ומ"ש המ"מ פ' מי שמתו סי' ל"ז אות ס' על דברי הרשב"א הנז' שנראה מדבריו שהאשה אינה נאסרת בראיית ערוה אחרת וכו' הוא תמוה שהרי הרשב"א ז"ל לא דבר על הערוה ממש אלא על מקום הגלוי שיש בו הרהור שהוא משום ערוה ע"ז אמר שאינו אסור באחרת אבל כנגד הערוה ממש י"ל דמודה דאסור אפילו באחרת. אח"כ ראיתי בא"ר אות ג' שג"כ תמה על דברי המ"מ הנז' וכתב וז"ל דוודאי לראות הערוה ממש גם אשה באשה אסור דלא עדיף מערות עצמה וכדמשמע מלבוש אלא דבשאר מקומות המכוסים קאמר דמותר אשה באשה משום דבזה גם איש באיש מותר גם כבר פירשתי שגם הרא"ש לא עלה על דעתו לאסור אשה באשה והוא ברור הלכה למעשה עכ"ל. וכ"כ המאמ"ר אות ג' דמוכח בהדיא מדברי מרן ז"ל בב"י דס"ל דבין להרא"ש בין להרשב"א ז"ל אין איסור אלא לאנשים משום דאיכא הרהור אבל לא לאשה אחרת דמותר לאשה לקרות ק"ש ולהתפלל כנגד טפח מגולה שבאשה אחרת דליכא הרהור יעו"ש. ודלא כמ"ש היפ"ל או' ב'. וכ"פ ר"ז אות ב'. קיצור ש"ע סי' ה' אות ט"ז. בן א"ח אות ס'. ומ"ש שם הבן א"ח יש מי שאוסר גם לאשה לקרות וכו' כנגד אשה אחרת ערומה נראה דר"ל מפני שאין פניה שלמטה מכוסין אבל אם אין פניה שלמטה נראין מותר לקרות ולהתפלל כנגד אשה אחרת וכמ"ש ר"ז שם:

יב) **שם** בהגהה. כדלעיל סי' ע"ד. סעי' ד' בהגהה. ועיין בדברינו לשם בס"ד;

יג) **שער** ב' שער של אשה וכו'. שער של ערוה של איש יוצא דרך הבגד מותר. ברכות דכ"ד ע"א. מ"א סק"ב. א"ר אות ד' ברכ"י אות א', ר"ז אות ס', אבל הכיס הוא בכלל ערוה. פרמ"ג א"א אות ב', בן א"ח פ' בא אות ג'. ועיין לעיל סי' ע"ד אות כ"א:

יד) **שם** שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, ואע"ג דבב"י כתב דע"ב ליזהר לכתחלה ממראית שער ומשמיעת קול זמר אישה בשעת ק"ש והכא בש"ע כתב לאסור בשער ויש ליזהר משמיעת קול נראה דחזר בו בש"ע ואסר בשער מפני שהרא"ש והטור אסרי בהדיא בשער לא כן הרי"ף והרמב"ם רק השמיטוהו אבל בשמיעת קול דגם הרא"ש כתב אינו אלא דאסור לשמוע ולא לענין ק"ש והטור לא כתב לאסור ע"כ כתב בש"ע יש ליזהר כמ"ש בב"י ולא חזר בו מזה. ועיין ב"י וב"ח ודו"ק. ועיין מ"ש הברכ"י אות ב':

טו) **שם** הגהה. אפילו אשתו, כתב שכנה"ג בהגה"ט אות ב' מדברי רבינו הטור וב"י ז"ל בס' הקצר מוכח דבשער דוקא באשה אחרה אסיר לקרות כנגדה אבל באשתו שרי אבל בס' המפה כתב דאפילו באשתו אסור עכ"ל, ולא ידעתי מאין יצא לו תוכחה זו ואי משום שלא זכרו אשתו הלא כבר אמרו בטפח מגולה אפילו היא אשתו ומינה אל השאר ואי משום שהזכירה מור"ם ז"ל הוא כי כן דרכו לפעמים מבאר וגם לא ראיתי לאחד מן האחרונים שחולק בזה בין אשתו לאחרת אלא יחד כולם עונים ואומרים ואפילו היא אשתו הלא המה, לבוש, פרישה אות ה', סו"ב במק"ח אות א', ר"ז אות ד', סי' ב"ע בדיני ק"ש דערבית אות ט"ז. חס"ל אות ו'. קיצור ש"ע סי' ה' אות ט"ז, בן א"ח פ' בא אות י"ב, וכ"כ הרב ח"א בכלל ד' אות ז' כל מה

שנקרא

ג יש ליזהר משמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש: הגה ואפילו באשתו אבל קול הרגיל בו אינו ערוה

באר הגולה
ר מרדכי בשם רבינו האי ושאר פוסקים

כף החיים

שנקרא ערוה אין חילוק בין נשים אחרות לאשתו עכ"ד. וכן עיקר:

טז) **שם** אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר ומדת צניעות הוא שלא תלכנה הבתולות לשוק וסתורות קליעת שערן. מ"א סק"ג. ועיין ח"א כלל ד' אות ה' שכתב וז"ל ול"נ עכו"ם כיון שאין מוזהרין לכסות שערן הם דומין לבתולות עכ"ל. ונראה כיון שהאיסור הוא משום הרהור אם הוא מגולה אסור לקרות כנגדו אם דרכה לכסות:

יז) **שם** הגהה. וה"ה השערות של נשים שרגילין לצאת וכו' וכן הנשים של ערי אירופה שדרכן לילך תמיד פרועי ראש מותר לקרות כנגדן כיון דכל הנשים דרכן בכך. בן א"ח שם. אבל להסתכל באשה אחרת אפי' חוץ לצמתה אסיר. א"ר אות ה':

יח) **שם** שרגילין לצאת וכו' אותם הנשים הבאות מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן מותרין לגלותן אם אין דעתם לחזור. מהרי"ם אלשקר סי' ל"ה. מ"א סק"ד. סו"ב אות ב'. אמנם בזוהר פ' נשא דף קכ"ה ע"ב החמיר מאד בשער ראשה שלא יראה ממנו שום דבר לחוצה וז"ל שם. א"ר חזקיה תוכחא (פי' קללה ועונש) ליתי על ההוא בר נש דשבק לאנתתיה דתתחזי משערא דרישא לבר. ודא הוא חד מאינון צניעותא דביתא ואתתא דאפיקת משערא דרישא לבר לאתתקנא ביה גרים מסכנותא לביתא וגרים לבנהא דלא יתחשבון בדרא וגרים מלה אחרא דשריא בביתא מאן גרים דא ההוא שערא דאתחזי מרישא לבר. ומה בביתא כהאי כ"ש בשוקא וכ"ש חציפותא אחרא ובג"כ אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך. א"ר יהודה שערא דרישא דאתתא דאתגלייא גרים שערא אחרא לאתגליא ולאפגמא לה. ג"כ בעייא אתתא דאפילו טסירי (פי' קורות) דביתא לא יחמון שערא חד מרישא כ"ש לבר. ת"ח כמה בדכורא שערא הוא חומרא דכלא הכי נמי לנוקבא פוק חמי כמה פגימו גרים ההוא שערא דאתתא גרים לעילא גרים לתתא גרים לבעלה דאתלטייא גרים מסכנותא גרים מלה אחרא בביתא גרים דיסתלק חשיבותא מבנהא רחמנא לישזבן מחציפו דילהון, ועי"ד בעייא אתתא לאתכסייא בזווי דביתא ואי עבדת כן מה כתיב בניך כשתילי זיתים מה כשתילי זיתים מה זית דא בין בסתווא בין בקייטא לא אתאבידו טרפוי ותדיר אשתכח ביה חשיבות יתיר על שאר אילנין כך בנהא יסתלקון בחשיבו על שאר בני עלמא ולא עוד אלא דבעלה מתברך בכלא בברכאן דלעילא בברכאן דלתתא בעותרא בבנין ובבני בנין הה"ד הנה כי כן יבורך גבר וכו' עכ"ל והביאו הסו"ב שם:

יט) **שם** בהגהה. וכ"ש שער נכרית וכו', וכ"כ בש"ג דמותר לכתחלה כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שער וכו' דלא כבאר שבע סי' י"ח שחולק עליו והאריך בדברי דיחוי מ"א סק"ה. י"א בהגה"ט וכ"ה הסכמת האחרונים להתיר כדברי הרמ"א ז"ל:

כ) **שם** וכ"ש שער נכרית וכו' פי' פאה נכרית שאינו שער ראשה. לבוש. ר"ז אות ד' סידור בי"ע בדיני ק"ש דערבית אות ט"ז. וה"ה אם חתכה שער של עצמה וחברה אח"כ בראשה. ד"מ סי' ש"ג או' ו'. והביאו הפמ"ג אות ג'. שת"ז אות ה':

כא) **סעי'** ג. יש ליזהר משמיעת קול זמר וכו' אפילו פנויה. באר שבע. מ"א סק"ו ר"ז אות ו'. בי"ע שם אות י"ז. חס"ל אות ו' בן א"ח שם אות י"ג. ועיין לעיל אות ה':

כב) **שם** יש ליזהר משמיעת קול זמר וכו'. עיין בא"ה"ע סי' כ"א סעי' א דקול זמר אשת איש לעולם אסור לשמוע אבל קול דיבורה שרי. מ"א שם. וכתב התוס"ש דקול דיבורה שרי אפילו באשת איש ואפילו בק"ש. וכ"כ ר"ז אות ו'. ח"א כלל ד' אות ו'. וכתב דאפ"ה אסור לכוין להנות מדיבורה דהרי אפילו בבגדיה אסור להסתכל להנות עכ"ד. ואין להקשות מש"ס קדושין דף ע' ע"א דאיתא שם קול ערוה אפילו בשאילת שלומה אסור תירץ הרשב"א ז"ל קול דיבור זה מה שהיא משיבה על שאילת שלומה גרע טפי. בה"י על האה"ע סי' כ"א. והביאו בא"ה"ע שם סק"א. וכ"כ בי"ע שם אות ד' והביאו הפמ"ג א"א בזה הסי' אות ו'. וכ"כ א"ר אות ה'. ועיין י"א בהגב"י:

כג) **שם** יש ליזהר משמיעת קול זמר וכו'. כתב ב"ש דק"ש ראוי ונכון לכל אשה כשרה יראת ה' בין נשואה בין פנויה שלא תשמע כל זמן שיש שמה איש רק שפתיה יהיה נעות וקולה לא ישמע כלל ועיקר שאולי יבא האיש השומע לידי הרהור והרהורי עבירה קשים מעבירה כי צריכה ליזהר שלא יכשלו בני אדם על ידה כדאמר רבי יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה ואל תשיבני מדכתיב ותשר דבורה וברק בן אבינועם דע"פ הדיבור שאני. א"ר שם:

כד) **שם** יש ליזהר משמיעת קול זמר וכו' בכל אלו הדברים אין חילוק בין אשה נאה לכעורה או בין בחורה לזקנה דגם של אשה כעורה או זקנה טפח באשה ערוה וכן שערה או קולה דלא פלוג רבנן. בי"ע שם. פתה"ד אות א'. רו"ח אות ב' בן א"ח שם אות י"ב ואות י"ג:

כה) **שם** יש ליזהר משמיעת קול זמר וכו'. היינו לכתחלה כמ"ש בב"י והבאנו דבריו לעיל אות י"ד יעו"ש, והנה דמור"ם ז"ל בד"מ אות ב' פליג על מרן ז"ל וכתב דיש לאסור ביעו"ש, נראה מדלא הגיה כאן בש"ע דחזר בו והודה לדברי מרן ז"ל דאין לחוש אלא לכתחלה כמ"ש הפרמ"ג בא"א אות ו' או י"ל דלא פליג אלא אשיעור וכיון דמרן ז"ל עצמו חזר בו בש"ע ואסר כמש"ל אות י"ד ע"כ לא הגיה כלום כאן בש"ע. ועיין בד"מ שם ודו"ק, ועיין א"ר אות ה':

כו) **שם** יש ליזהר משמיעת קול זמר וכו' ואם הוא יכול לכוין לתפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לב אליה מותר ואין לו להפסיק קריאתו. ב"י בשם הר' יונה, וכ"כ עו"ת אות ה', ר"ז אות ו'. וכן בשעת הדחק שהוא שומע נשים מזמרות וא"א לו

 למחות

באר הגולה ערוה (ב"י בשם אהל מועד והגהות מיימוני): ד ואסור לקרות כנגד ערוה אפילו של עו"ג וכן
ה שם בגמרא כ"ה כנגד ערות קטן אסור ויש מתירין נגד ערות קטן כל זמן שאינו ראוי לביאה (ר' ירוחם והרא"ש פרק מי

כף החיים

למחות לא יתבטל מפני זה מק"ש ותפלה ותורה, אלא יתאמץ לכוין בכל לבבו להקדושה שהוא עוסק בה ולא יתן לב עליה. קיצור ש"ע סי' ה' אות ט"ז. ועיין ח"א כלל ד' אות ו':

כז) **שם** יש ליזהר משמיעת קול זמר וכו' כתב ח"א בכלל ד' אות א' וז"ל והנה מלתא דפשיטא דשיער וקול אף דאמרינן דהוי ערוה היינו מדרבנן שהרי לא מצינו בקרא שנקרא ערוה אלא כיון דמצינו שהוא דבר נוי באשה כפרש"י שם לכן אסרו חכמים, וה"ה פתוח טפח ולפ"ז נ"ל דאף דקי"ל בש"ע הסי' ע"ה דאפילו עצימת עינים לא מהני היינו דוקא בערוה ממש אבל במה שאינו אסור אלא משום שלא יבא להרהר כיון שמעצים עיניו מותר עכ"ל. ועיין עו"ש שכתב דלי"ע בטפח מגולה וכן שוק שמצינו בקרא שנקרא ערוה כדכתיב תגל ערותך אם הוי ערוה דאורייתא וכ"מ דלא מהני עצימת עינים או אם הסתכל כנגדה צריך לחזור או מדרבנן וכתב שמלשון הרמב"ם פ"ג דק"ש שכתב כל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא וכו' משמע דוקא כשמסתכל אסור אבל כשמעצים עיניו מותר ובערוה כתב עד שיחזיר פניו תשמע דאינו אלא מדרבנן יעו"ש. והנה מ"ש דעצימת עין לא מהני בערוה הוא דעת החולקין על מרן ז"ל כאשר יבואר לקמן. ומ"ש בטפח מגולה ובשוק דמדברי הרמב"ם משמע שהוא מדרבנן כ"מ נמי ממש"ל אות י"א יעו"ש. ועוד עיין מש"ל סי' ע"ג אות ח' דכל שהוא מדרבנן ומשום הרהור בדיעבד אם קרא יצא.

כח) **סעי'** ד' אסור לקרות כנגד ערוה. אבל מותר להרהר בד"ת כנגד ערוה. פר"ח או' נ' וכ"כ המ"א לקמן סי' ע"ה סק"ב. י"א בהגב"י הש"י זה. א"ר או' ז' ר"ז אות י"ד. ח"א כלל ד' אות י"ב. שח"ז אות ח' בן א"ח פ' בא אות ז' וכן מותר להרהר בד"ת כשהוא ערום. א"ר שם. ר"ז שם. בן א"ח שם. מיהו כשהוא ערום וחבירו מברך אסור לכוין לשמוע הברכות לצאת בברכתו דליכא למימר ביה שומע כעונה דהא אסור לענות מ"א שם. א"ר שם. ר"ז שם. ח"א שם בן א"ח שם וכ"כ לעיל סי' ע"ד אות ז' בשם הפרמ"ג יעו"ש ולכן ההולכים לטבילה ומהרהרים איזה כוונות בשעת טבילה מותר ובלבד שלא יוציאו מפיהם איזה פסוק או ד"ת אחר שהם ערומים אבל ודוי יוכל להתודות שם בעודו ערום במקום אף דהמים צלולים ולבו הוא תוך המים שהוא עם ערותו במכסה אחד. בן א"ח שם. והיינו בענין שלא יאמר שום אזכרה בודוי אלא יאמר אנא תבוא לפניך תפלתינו וכו' לומר לפניך צדיקים אנחנו וכו' אשמנו וכו':

כט) **שם** אפי' של עכו"ם. אבל כנגד ערות בהמה מותר לקרות. פר"ח אות ד' מש"ז סוף אות א' ר"ז אות ז' בן א"ח שם אות ה' ואפילו בקישוייה מותר לקרות כנגדה. מהרי"ע בס' לח"י ח"א דף י"ב ע"ב. י"א מ"ב בהגה"ם אות ג':

ל) **שם** אפילו של עכו"ם וכ"פ ריא"ז דא' ישראל וא' גוי ערום את עגבותיהם וערותם מכוסות אעפ"י שכל גופו ערום מותר לקרות ק"ש ולברך כנגדם וקשה לי דאמרינן בברכות (דף כ"ד ע"א) עגבות אין בהם משום ערוה ואינו קשה דדוקא באשה אמרינן הכי שיכולה לכסות את עצמה אבל באיש לא פסקי מהר"ם מריקאנאטי. ז"ל סי' ז' שכנה"ג בהגה"ט או' ד' ועיין מש"ל סי' ע"ד אות ח"י.

לא) **שם** וכן כנגד ערות קטן אסור. וה"ר יונה כתב בסוף פ' מי שמתו שיש נוהגים לכסות ערות הקטן בשעה שמלין אותו וי"א שא"צ לזה ובסוף דבריו כתב דנראה דודאי בקטן כ"כ לא דיינינן ליה ערוה וא"צ לכסותו בשעת ברכה והרא"ש כתב דברי ה"ר יונה והוסיף וכתב וגם נראה כיון דלתקוני המילה קא אתי קרינא ביה שפיר והיה מחניך קדוש ואין בו תוכחה שעה משום לא יראה בך ערות דבר. וכ"כ הטור ביו"ד סי' רס"ה בשם בעל העיטור שא"צ לכסות דלא הוי ערוה כ"ז שאינה ראויה לביאה. וכ"כ הכלבו בשם הרי"ף. וכתב רבינו ירוחם שהרוב מסכימים לדברי ה"ר יונה עכ"ל ב"י. וכ"כ ב"י ביו"ד סי' רס"ה וסיים שם וז"ל ואעפ"י שהרמב"ם בפ"ג מהלכות ק"ש כתב סתם שאסור לקרות כנגד ערות קטן כיון דרוב הפוסקים ס"ל דהרי והרא"ש ג"כ התיר לענין מילה הכי נקטינן עכ"ל. וכ"פ שם בש"ע הסי' ח' וכ"כ הטו"ח או' ו' וכ"כ הדרישה בזה הסי' אות א' דדעת הטור לחלק בין ק"ש למילה כמ"ש ב"י דדוקא במילה מותר מטעם הרא"ש כיון דעסוק במילה יעו"ש וכ"כ הש"ך שם ס"ק י"ח. ועיין מ"ש הכנה"ג בהגב"י בשם הרדב"ז ומ"ש עליו העו"ש אות א' יעו"ש. ומ"ש המ"א סק"ח דמ"מ לא יאחז המוהל הערלה בשעת ברכה כתב עליו הא"ר אות ו' דאין נוהגים כן. וכ"כ פרמ"ג בא"א אות ח' דעכשיו שאין בקיאין כ"כ יש לחוש להסכנה אם לא יתפוס בידיו יעו"ש. וכ"כ הברכ"י דבס' בגדי ישע העיד שראה כמה מכשולים באו מזה לכן יש לפסוק כהא"ר יעו"ש. גם אם לא היה תופסו בשעת ברכה ע"כ היה צריך המוהל למשמש ולהקשותו אחר הברכה כדי לידע שיעור החתך א"כ יהיה הפסק מרובה בין ברכה למילה כמ"ש המחה"ש סק"ח. גם מ"ש הפרמ"ג שם ושמעתי אומרים שיש אוחזין בלבת כסף וכתב דא"ב עפי בזה השיב עליו הרב שמן המאור וכתב דבאמת גם כשאוחזין בלבת כסף כאשר עשוי במקומנו דהיינו שנוטל הלבת ודוחק הערלה בתוכו צריך ג"כ לאחוז הערלה בידו דאם לא כן התינוק הוי ע"י נענוע הגוף כמה פעמים יכול להחזיר את הלבת לפניו ואם לא יאחוז העור בידו יש לחוש כשיחתוך אח"כ לא יחתוך כל העור שמשמש בתחלה בידו יעו"ש. והב"ד היפ"ל אות ה'. ומ"ש ביפ"ל מה שנהגו עתה למה שיש נוהגים להחזיר פניהם מן הערוה בשעת ברכה ואעפ"י שידו אוחזת בערוה יעו"ש שכתב דכיון דאינו אוחז כ"א בערלה יש לחשוב ערלה כמו הכיס דאינו אסור בנגיעה יעו"ש. ועיין בדברינו לעיל סי' ע"ד אות כ"א:

לב) **שם** וכן כנגד ערות קטן אסור. ואפי' הוא בן יומו.
כ"מ

מי שמתו ומהרי"א מפראג) וכן עיקר(עיין בי"ד סי' רס"ה): ה יערוה בעששית וראה אותה דרך דפנותיה אסור לקרות כנגדה דכתיב ולא יראה בך ערות דבר והא מתחזיא: ו והיתה ערוה כנגדו והחזיר פניו ממנה או שעצם עיניו או שהוא בלילה או שהוא סומא מותר לקרות דבראייה תלה רחמנא והא לא חזי לה:

באר הגולה
ו שם ז רמב"ם
א ברכות כ"ה ב שם

עו להזהר מצואה בשעת ק"ש. ובו ח' סעיפים:

א צואה בעששית מותר לקרות כנגדה אע"פ שרואה אותה דרך דפנותיה משום דבכסוי תלה רחמנה דכתיב

כף החיים

כמ"ש ממש"ל באות הקודם דדוקא לענין ברכה מילה מותר אבל לקרות ק"ש אסור והרי הוא עדיין בן ח' ימים ואין לחלק בין יום א' לבן ח'. וכ"כ ר"ז אות ז' לדעת הרמב"ם ז"ל שהיא סברת מרן ז"ל שפסק כמותה כמבואר בב"י. וכ"כ ח"א כלל ד' אות א'. בן א"ח פ' בא אות ה':

לג) **שם** וכן כנגד ערות קטן אסור. מיהו אם קרא כנגד ערות קטן שאינו ראוי לביאה אין מחזירין אותו ב"י. אבל בגדול אפילו בדיעבד מחזירין אותו. עו"ת אות ז' א"ר אות ו. ועיין מש"ל סי' ע"ד אות ו' ד"ה ודע וכו':

לד) **שם** הגה. ויש מחמירין נגד ערות קטן כ"ז שאינו ראוי לביאה. היינו כ"ז שאינו בן ט' שנים. מ"א סק"ח. ר"ז שם. וקטנה בת ג' שנים. ח"א שם:

לה) **שם** בהגה. וכן עיקר. וכ"כ ר"ז שם. אבל הרב הלבוש השמיט תיבת וכן עיקר וכתב הא"ר אות ו' הא דהשמיטו הלבוש משום דמור"ם ז"ל ציין רבינו ירוחם והרא"ש ויש לדחות דדוקא לענין מילה שהיא דבר שבקדושה פסקו הכי תדע שהרי הש"ע גופיה פסק ביו"ד סי' רס"ה דא"ל לכסות מילה קטן וכ"כ הכנה"ג בשם רדב"ז דכ"ע מודים דאסור. (ר"ל לענין ק"ש) ועוד דהב"ח ביו"ד החמיר אפילו במילה היכא דאפשר עכ"ד. וכן האחרונים חשו לדברי האוסרים עיין ח"א שם. וחס"ל אות ח' וקיצור ש"ע סי' ה' או' ט"ו. וכן פסק הגאון בן א"ח שם:

לו) **סעי'** ו'. ערוה בעששית וכו' אם הוא ערום רק שערותו מכוסה וערוה בעששית ומחזיר פניו רק שלבו רואה הערוה מן העששית נראה דמותר לקרות דכל שיש הפסק לא חיישינן ללבו רואה ערוה וכמו שפסקו מור"ם וסייעתו לעיל סי' ע"ד דין ב'. דאם הוא עומד במים צלולים ולבו חוץ למים שרי עיי"ש. ברכ"י אות ג'. ועיין בדברינו לעיל סי' ע"ד אות י"ד מ"ש שם בס"ד:

לז) **שם** ערוה בעששית וכו' ואפי' היא בבית אחר ונראה דרך עששית שבחלון אסור לקרות כנגדה. ר"ז אות ח'. ח"א כלל ד' אות ג'. בן א"ח פ' בא אות ו':

לח) **שם** אסור לקרות כנגדה וכו' ונראה דאם עוצם עיניו מותר לקרות כנגדה אף לדעת החולקים על מרן ז"ל בעוצם עיניו כאשר יבואר לקמן אות מ' דזה דומה למים צלולים ולבגד דק דמהני עצימת עין כמש"ל אות א' בס"ד. וכ"מ מדברי הברכ"י שהבאנו לעיל אות ל"ו שדימה עששית למים צלולים יעו"ש וכ"מ מח"א שם אות ט' יעו"ש. וכ"כ בהדיא המט"ז או' ב' יעו"ש. הפ"ע אות י"ב בשם מ"ב. אמנם מ"ש שם הפת"ע דהקורא נגד ערוה שבעששית אפילו בדיעבד צריך לחזור ולקרות אינו נראה לפי מש"ל אות א' בשם הפרמ"ג דמים צלולים ובגד דק חשיב כסוי לערוה רק דראיה אסיר משום הרהור יעו"ש. וכבר כתבנו לעיל סי' ע"ג אות ח' וסי' ע"ד אות י"ט דכל שהוא משום הרהור לא בדיעבד יעו"ש. ועוד עיין מש"ל סי' ע"ד אות ז' ד"ה ודע וכו' ודו"ק. ואע"ג דערוה בעששית אסרי לה מקרא י"ל אסמכתא בעלמא הוא וכמש"ל סי' ע"ד אות ז' יעו"ש:

לט) **סעי'** ו. היתה ערוה כנגדו והחזיר פניו ממנה וכו' משמע דבהחזרת פנים סגי אע"פ שהיא סמוכה לו דהא לא תלי רחמנא ערוה אלא בראיה. ב"י. ב"ח. וכ"כ המט"ז בסוף הסי' דבערוה א"צ להרחיק קרוב דאפי' תוך ד"א מאחריו שרי וזה לכ"ע עכ"ד. וכ"כ הפר"ח אות ו'. א"ר אות ז'. ר"ז אות ט'. ח"א כלל ד' אות ג'. בן א"ח שם:

מ) **שם** או שעצם עיניו וכו' וכ"כ הלבוש. ול"ח פי' מי שמיתו אות קנ"ג ופריסה אות ז'. אבל רוב האחרונים נחלקו על מרן ז"ל בדין זה וכתבו דלא שרי אלא א"כ החזיר פניו ממנה אבל כשהערוה נגדו ועוצם עיניו או אם הוא בלילה או כשהוא סומא אסור לקרות כנגדה. ב"ח. והביאו הכנה"ג בהגב"י אות ד' וכ"כ המט"ז סק"ב. מ"א סק"ט. פר"ח שם. א"ר שם. ומ"ש הר"א בהגב"י עיין מ"א עליו הברכ"י אות ד' וסיים שם הברכ"י וז"ל ולענין דינא נקטינן להחמיר כסברת הרוקח והמרדכי והאחרונים עכ"ל. וכ"כ הגה"ש אות ב'. וכ"פ ר"ז שם. ח"א שם. ביאורי הגר"א ס"ק י"ב. חס"ל אות ז'. קיצור ש"ע סי' ה' אות ט"ו. בן א"ח שם. וכן יש להורות. וכתב שם המט"ז דהך החזרת פנים דהתירו בו שהחזיר כל גופו ועומד לצד אחר ולא החזרת פנים לחוד יעו"ש. וכ"כ א"ר שם. שו"ב שם. ר"ז שם. ח"א שם. קיצור ש"ע שם. בן א"ח שם:

א) **סעי'** א' צואה בעששית מותר לקרות כנגדה וכו' ואם מגיע לו ריח רע אסור, ואפילו למ"ד לקמן סי' ע"ט סעי' ב' דהפסקה מועלת לריח רע מודה הכא דאסור דשאני הפסקת רשות אחרת מכסוי בעלמא. ל"ח פי' מי שמיתו אות קנ"ב, הכנה"ג בהגה"ט אות א'. מ"א סק"א. א"ר אות א', ואם צריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח כיון שהוא מכוסה יתבאר לקמן סי' ע"ט בס"ד אות א':

שם מותר לקרות כנגדה וכו' ועיין יפ"ל אות א' שכתב דשומר נפשו ירחק ממנה ולא יראנה יעו"ש:

ב) **שם** ליאה בעששית וכו' מקיאה אעפ"י שהוא מאוס א"צ להרחיק. מ"ש. הגרע"א. פת"ע אות א'. ובספר טוב עין סי' ח' כתב דהספק גדול א' בבית הכיסא אם יכול לקיים המצוה במקום מטונף במעשה לבד כגון ליטול לולב ואתרוג בלא ברכה או דילמא גם מעשה

באר הגולה
ג שם ד שם לפירוש הרא"ש ה הרי"ף והרמב"ם ורבי יונה והרב הוגה ו כ"ח וא"ז והכל חסדא. ז הרא"ש ור' יונה

דכתיב וכסית את צאתך והא מתכסיא: ב ה צואה בגומא מניח סנדלו עליה וקורא דחשיבא כמכוסה וכיון שאין ריח רע מגיע לו מותר והוא שלא יהא סנדלו נוגע בה: ג ו העבירו צואה לפניו אסור לקרות כנגדה ופי חזיר כצואה עוברת דמי אפילו עולה מן הנהר אין הרחיצה מועלת לו דהוי כגרף של רעי: ד ז היתה צואה על בשרו ומכוסה בבגדיו או שהכנים ידיו בית הכסא דרך חור ואינו מריח ריח רע היש מתירים לקרות ויש אוסרין ח וי"א שלא התיר המתיר בצואה על בשרו אלא

כף החיים

מעשה כהלוה אסור ובהדיא הביא לאיה דשרי יעו"ש. פת"ע שם:

ג) **שם** משום דבכסוי תלה רחמנא וכו' ומה"ט אפילו בלילה או סומא אסור כל שאינה מכוסה דלאו בראיה תליא מילתא. פרישה אות א. ועיין לקמן סי' ע"ה סעי' א' ובדברינו לשם בס"ד:

ד) **סעי'** ב. צואה בגומא מניח סנדלו עליה וקורא וכו' ולא אמרינן דסנדל בטיל לגבי גופו ולא חשיב כסוי. ב"י בשם הרא"ש. ט"ז אות ב' וכתב המאמ"ר אות א' דמשמע ליה מדברי הרא"ש הנז' דאם היה יחף לא מהני אם מניח רגלו על הגומא לכסות דאין גופו חשיב לכסות. והכי מסתבר דבעינן כיסוי מדבר אחר כנ"ל ברור עכ"ד. וכ"כ מהר"י עייאש בס' בית יהודה חא"ח סי' ל"ח וכתב שם וממילא דה"ה בכסוי דשאר איברים. דכסוי גוף לא הוי כסוי יעו"ש. והביאו הרב בתי כנסיות. וכ"כ הרב ז"ל בספרו לחם יהודה דף י"א ע"ב והביאו י"א במ"ב בהגה"ט אות א'. יפ"ל אות ב' ומסתברא לי דדוקא כסוי רגל דידיה לא מהני אבל כסוי רגל דאחריני ודאי דמהני. לח"י שם. י"א שם או' ב':

ה) **שם** צואה בגומא מניח סנדלו עליה וקורא וכו' וכן תינוק היושב על הגרף ובגדיו משולשלין מכאן ומכאן עד למטה לארץ ואין נראה שום דבר מהגרף חשוב כיסוי ומותר לקרות כנגדה, ב"י שם. והב"ד בתי כנסיות וי"א במ"ב בהגה"ט אות ג' יפ"ל אות א'. וכ"כ הכה"ח אות א'. והיינו כשאין ריח רע מגיע לו ממנו וכמ"ש מרן ז"ל בסעי' זה וכ"כ היפ"ל שם. ועיין לעיל אות א':

ו) **שם** מניח סנדלו עליה וקורא וכו' וה"ה בגד אחר וכדומה דבכסוי תלה קרא. מש"ז אות א'. וכסוי מהני אעפ"י שמיוחד לה כמו גרף מתכות וכיסה בה צואה דמהני דבכסוי תלה רחמנא והא מתכסיא. א"א אות א'. ועיין סי' פ"ז סעי' א':

ז) **שם** דחשיבה כמכוסה. ואין מכסין צואה באפר חם כי מזיק לגוף שיאלה הצואה ממניו. ס"ח סי' תתקי"ט. יפ"ל אות ג'.

ח) **שם** וכיון שאין ריח רע וכו' עיין מ"ש לעיל אות א':

ט) **שם** והוא שלא יהא סנדלו נוגע בה, אבל אם היה סנדלו נוגע בה אסור אף שאין דבוק בסנדלו ממש. הרמב"ם הרא"ש והטור, ודלא כהר' יונה דפסק אף נוגע שרי אלא א"כ היא דבוקה בסנדלו ממש, ב"י, עט"ז אות א':

י) **שם** והוא שלא יהא סנדלו נוגע בה. ודע דזו היא בעיא דלא איפשיטא וכתב ב"י בשם הרא"ש דכל תיקו דאיסורא לחומרא יעו"ש, ואם קרא ק"ש כתב סעו"ת אות ג' דא"ל לחזור הברכות דבספק ברכות קי"ל להקל יעו"ש, וכ"כ המש"ז אות א'. וכן נוטין דברי המאמ"ר אות ב' וכ"כ הער"ה אות א', ודלא כהא"ר אות ב', וכתב הלח"י די"א פ"א כיון דהבעיא לא אפשיטא במי רגלים הספוכים בגומא כיון דאין איסורו אלא מדרבנן אזלינן לקולא ומותר לקרות אפי' סנדלו נוגע בהם. והביאו י"א מ"ב בהגב"י אות ג':

יא) **שם** והוא שלא יהא סנדלו נוגע בה. וכל זה כשסנדלו ברגלו אבל אם חלץ הסנדל מרגלו אפילו דאיכא צואה דבוקה בסנדלו פשיטא דשרי דאין לך כסוי גדול מזה. פר"ח אות ב' והביאו מש"ז שם וכתב ופשוט הוא כמו צואה בעששית וכיוצא עכ"ד. וכ"כ הלח"י דף י"א ע"ב. י"א מ"ב בהגב"י אות ב':

יב) **כתב** החס"ל אות א' דראוי ליראי ה' ליזהר שלא ליכנס לבית הכסא במנעלים שנכנס בהם לבהכ"נ או יקנח תחתוניו יפה יפה קודם כניסתו לבהכ"נ עכ"ל ועיין סי' ג' אות נ"ב. ולאו דוקא קודם כניסתו לבהכ"נ אלא תיכף יציאתו מבית הכסא צריך לקנח סנדלו יפה אם יש חשש שנדבק בו צואה מבית הכסא דחיישינן שמא יברך אשר יצר וסנדלו ברגלו דצואה דבוקה בסנדלו והוא ברגלו אסור כנז"ל:

יג) **סעי'** ג' העבירו צואה לפניו וכו' לשון הש"ס צואה עוברת ופי' רש"י אדם שנושאין לפניו גרף של רעי להעבירו. והרמב"ם פ"ג מהלכות ק"ש דין י"ג כגון שהיתה שטה על פני המים. ובשניהם צריך להפסיק עד שתעבור כמ"ש ר"ז או' ג' וכתב ב"י דלאחריו סגי כשיעברו ממנו ד"א אבל מלפניו צריך להרחיק מלא עיניו יעו"ש וכ"מ מסתמיות דבריו כאן בש"ע שכתב אסור לקרות כנגדה ולא פי' עד כמה אלא לומר שהוא כפי הדין הנז' בסי' ע"ט סעי' א' דמלאחריו צריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח ומלפניו צריך להרחיק מלא עיניו יעו"ש. וכ"כ הלבוש. מיהו הב"ח חולק וכתב דאפילו מלפניו סגי בהרחקת ד"א יעו"ש והסכים לדבריו א"ר אות ד'. אמנם הט"ז סק"ב כתב כדברי מרן ז"ל וכתב וזה פשוט וכ"כ הפר"ח אות ג' וכתב ודלא כהב"ח. וכ"כ השו"ג במק"ח אות א'. י"א בהגב"י. ר"ז שם. חס"ל אות ב'. וכן עיקר. ועיין מש"ז אות ב' שכתב דכל היכא דאיכא פלוגתא חוזר וקורא בלא ברכותיה ובתפלה אינו חוזר ומתפלל יעו"ש:

יד) **שם** ופי חזיר וכו' אפילו עולה מן הנהר וכו' דכיון שדרכו ללכת פיו כל היום מצואתו לא רוחץ ודיינינן ליה כגרף של רעי. ב"י בשם הר' יונה. לבוש. שו"ג במק"ח שם:

טו) **סעי'** ד' היתה צואה על בשרו ומכוסה בבגדיו וכו' ואם לא היתה על בשרו אלא בין בגד לבגד לכ"ע שרי. מ"א סק"ו. פר"ח אות ד'. א"ר אות ה'. ר"ז אות

אות ד'. ח"א כלל ג' אות כ"ו, ועיין בר"ז שם שכתב בשם ס' היראה דחסידים הראשונים היו מחמירים על עצמם שלא יהיה על בגדיהם אפי' טיפי מימי רגלים וכ"ש טיפות צואה:

טז) **שם** ומכוסה בבגדיו וכו' ואם היא על ידו ואין בה ממשות אלא לכלוך בעלמא והלך ריחה והיא על ידו דומיא דמלמולי זיעה שרי לקרות כנגדה. מ"א סק"ג. וכתב הלבו"ש דלשון כנגדה משמע דאדם אחר קורא כנגדה וי"ל דלאו דוקא כי המעיין בב"י יראה מבואר דהוא עצמו נ"כ לקרות מיהו לדינא אין לעשות כן דמהרי"ו שהביא ב"י מבואר באמת דשרי אבל מדברי הרשב"א שבב"י מבואר דלא שרי אלא אם הוא מכוסה יעו"ש עכ"ל. והפרמ"ג בא"א אות ג' כתב דודאי היא נוטה כל שידיו מלוכלך במלמולי זיעה וחיכוך הראש אסור לקרות ק"ש ותפלה עד שיטול ידיו וכללא דנפ"י לסעודה בעי נ"כ לק"ש ותפלה ורק אדם אחר מותר לקרות כנגדה דלאו בכלל צואה הוא ועיין ב"י ותבין עכ"ל. וכ"כ חיי עולם על מ"א סק"ג דאין הדבר מוכרח דכ"ע מודים בזה. דהיפת הפוסקים כרב חסדא י"ל דגם בכה"ג אסור משום כל עצמותי תאמרנה שדעתו של אדם אוכנת ממנה וכמ"ש הרמב"ן במלחמות יעו"ש עכ"ל. וע"כ יש להחמיר ואין לקרות הוא עצמו עד שיטול ידיו אלא רק אחרים מותר לקרות כנגדה. ועיין לקמן אות י"ט:

יז) **שם** או שהכנים ידיו בבה"כ דרך חור וכו'. כתב רש"י ז"ל מחיצה יש בינו לבה"כ ופשט ידיו לפנים מן המחיצה. וכתב המאור דאי ליה אסור לקרות כנגד בה"כ. מ"א סק"ד. ועיין מש"ל סי' ד' אות ס"ו בענין המכנים ידיו בבה"כ ולקמן סי' פ"ג בדין מחיצות של בה"כ בס"ד:

יח) **שם** יש מתירין לקרות. זהו דברי רב הונא. וטעמו דכתיב כל הנשמה תהלל יה ופי' רש"י הפה והחוטם הם בכלל אבל לא שאר האיברים ויש אוסרים הוא רב חסדא. וטעמו דכתיב כל עצמותי תאמרנה וגו' ב"י. ט"ז סק"ג. עו"ת אות ה' מ"א ס"ק ה'. ואם קרא חוזר וקורא בלא ברכות דהכ"ג י"ל ספק ברכות לקולא בספק פלוגתא. פרמ"ג במש"ז אות ג' ועיין לעיל סוף אות י"ג:

יט) **שם** וי"א שלא התיר המתיר בצואה על בשרו אלא במקום שהיא נכסית מאליה בלא מלבוש וכו' וא"כ לפי דברי האוסרים גם בזה אסור. ולפי מ"ש מרן ז"ל ונכון לעשות כדברי המחמיר אפילו אם הצואה על בשרו במקום שהיא נכסית מאליה בלא מלבוש כגון תחת אצילי ידיו אסור, וכ"כ הב"ח וז"ל ולענין הלכה קי"ל כרב חסדא דאסור וכיון שהכנים ידו בחור ובין ידיו מטונפות מקנות אסור לקרות ק"ש שהרי הרמב"ם פסק כרב הונא וכתב בסוף דבריו וכמה גאונים הורו שאסור לקרות אם היו ידיו מטונפות וכך ראוי לעשות. ולפ"ז כיון דיש מפרשים דלא שרי רב הונא אלא כגון בין אצילי ידיו שהוא נתכסה מאליה בלא מלבושים ורב חסדא אוסר א"כ ראוי להחמיר כרב חסדא אף בזו וכן נראה בש"ע עכ"ל. וכ"כ ר"ז אות ד'. וסיים שם הב"ח וז"ל ומיהו ודאי בידיו מטונפות או שהכנים דרך חור אם אין לו מים מקנח ידיו בצרור או במידי דמנקי וקורא ק"ש

ומברך כדלעיל סוף סי' ד' עכ"ל והביאו שכנה"ג בהגב"י או' ב':

כ) **שם** ונכון לעשות כדברי המחמיר. עיין מש"ל באות הקודם שכן נמי דעת הב"ח ור"ז וכן עיקר. שאעפ"י שיש מקילין אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו וכ"כ דעת מור"ם ז"ל בהגה דמודה לדברי מרן ז"ל;

כא) **שם** בהגהה. ושכבת זרע על בשרו דינו כצואה. כ"כ מהרי"ל הלכות יוה"כ והיינו אם עדיין לא הוא יקנחנו היטב ואם יבש יגררנו ואם אינו יכול לגרר משפשף במים ע"כ. והביאו א"ר אות ז'. ועיין בש"ע סי' תרי"ג סעי' י"א. ומשמע שם בב"י בשם הגמיי' וד"מ אות ו' דמן הדין אינו כצואה אלא מצד חומרא יעו"ש. וכ"מ ממ"ש המ"א בזה הסי' סק"ו. וכ"כ ר"ז אות ד'. מיהו השו"ב אות א' כתב ע"ש כזוכר דאיסור שכבת זרע על גופו כי שם נמצאים כחי הטומאה לחטוף אותם הטיפות לעשות גופים לנשמות העשוקות יעו"ש. ועיין בס' רוה"ק דף ד' ד"ה ובענין טומאת קרי שכתב וז"ל א"ל מורי ז"ל כי כל אותו היום מתגלה אותה הטומאה וניכרת במצחו אף אם טבל אלא שהוא גלוי דבר מועט אבל אם לא טבל הוא נגלה שם תמיד כ"ז שלא טבל עכ"ל. והחיד"א במו"ב בקו' לפורן שמיר סי' ז' אות קי"ד כתב דמסורת היא שהרואה קרי וטובל ביום ההוא דוקא ומתודה כראוי נמחה המזיק של קרי עכ"ל. וע"כ נוהגים יראי ה' לטבול לקריין ביום ההוא ואם אפשר להם טובלין קודם התפלה כדי למחות המזיק ולהתפלל בטהרה. ועוד יש חסידים ואנשי מעשה שנוהגים לטבול אפי' לחשה"מ ביום ההוא כדי להתפלל וללמוד בקדושה ובטהרה וזה מנהג יפה הוא שאין למעלה הימנו כדי שתעלה תפלתם ותורתם למעלה בקדושה ובטהרה ועליהם תבא ברכת טוב. ועיין בשער המצות פ' כי תצא ובש"ס על שער הכוונות דרוש ז' מדרושי הלילה אות ד' ואות ז' ודו"ק. ועוד עיין באות שאח"ז:

כב) **שם** דינו כצואה. משמע דאם היא על בגדיו ומכוסה שרי לכ"ע ואם היא על בשרו ומכוסה שרי לסברא קמייתא. מ"א שם. א"ר שם. ר"ז שם. אבל בשל"ה כתב סי' ס"ו מי שהוא נשוי יזהר שלא יקנח עצמו בחלוק שלבוש כשפירש מאשתו לאחר הזיווג. ואם יצא שכבת זרע על חלוק מאיזה סיבה לא ילבוש אם לא כשרוחץ יפה והביאו א"ר שם. וכ"כ ס"ח סי' תק"ע על חסיד אחד שלא היה הולך באותו חלוק שמשמש שא"א לשכבת זרע שלא יגיע בבגד או היה משמש ערום. ואחר שמשמש מטתו היה רוחץ במים חמין מטיבורו ולמטה יעו"ש. והביאו מ"א שם ור"ז שם. ובשל"ה שם כתב שטוב לאדם שאין יכול לטבול שישפשף במים ידים וערותו לטהר מן הקרי הדבוק והביאו א"ר שם ועיין אמל"י בקו' שפת אמת אות ו' שכתב מי ששמש מיטתו או קרה לו מקרה אשר לא טהור והוא חולה ולא יעצור כח לטבול יעשה רחיצת ידים יעו"ש. ואעתיק לשונו בקיצור כדי שיוכל כל אדם לעשותו אם אינו יכול לטבול. התחלה יאמר לשם יחוד קודשא בה"ו וכו' ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'. ויהי רצון מלפניך ה' או"א שתהא רחיצת ידי אלה נחשבת לי כאלו טבלתי במקוה של מ' סאה וכשם שאני מטהר עצמי מלמטה כך תטהר נשמתי למעלה בנהר דינור בשם ה' צור עולמים. ויהי נועם וכו' ואח"כ ירחץ בנקיון כפיו ויכוין באותיות שם ע"ב כזה. יוד הי ויו הי

כל

באר הגולה
ז שם בשם י"א ח שם יומא ל'. ט ברכות כ"ה י ירושלמי ו' ע"ב הביאו הרא"ש והרשב"א בשם

אלא במקום שהיא נכסה מאליה בלא מלבוש כגון אצילי ידיו ונכון לעשות כדברי המחמיר: הגה ושכבת זרע על בשרו דינו כצואה (מהרי"ל הלכות י"כ): ה ח צואה בפי טבעת אפילו היא מכוסה אסור לקרות לדברי הכל אפילו אינה נראית כשהוא עומד ונראית כשהוא יושב: ו ט היה לפניו מעט צואה יכול לבטלה ברוק שירוק בה ויקרא כנגדה והוא שיהא הרוק עבה. י ואין הבטול מועיל אלא
לפי

כף החיים

כל אות ואות על ב' ידיו. ותחלה יערה מים על יד ימין ויכוין באות יוד פשוטה ויערה על שמאל ויכוין ג"כ באות י' ואח"כ יערה מים על יד ימין ויכוין באות ו' של מילוי הוי"ד ויערה על יד שמאל ויכוין ג"כ בוא"ו הנז' ויחזור ויערה על ימין ויכוין באות ד' דמילוי הוי"ד ויערה על יד שמאל ויכוין ג"כ באות ד' הנז'. וכן ע"ז הדרך שאר האותיות ונמצא מערה ע"כ יד עשרה פעמים:

ואח"כ ישוב כבראשונה ויערה על יד ימינו י' פעמים רצופים זו אחר זו ויכוין הוי"ד אותיות הנז' בכל פעם אות א' פעם א' י' פשוטה פ"ב אות ו' דמילוי הוי"ד פ"ג אות ד' ושאר האותיות על זה הסדר ועד"ז יעשה ביד שמאל יערה י' פעמים רצופים ויכוין כנז' ה"ה נעשו מ' נטילות כנגד מ' סאה עכ"ד. ועיין עוד בדברינו לקמן סי' ת"ה אות ה':

כג) **שם** ה' צואה בפי טבעת וכו' בני אדם שיש להם חולי הטחורים וזב מהם דם תמיד ואגב הדם יוצא ליחה סרוחה מתועבת ויש לו ריח רע אינם יכולים לקרות ק"ש ולא להתפלל ולא ללמוד תורה ולא לענות קדיש וכל דבר שבקדושה ולא לברך ברכת כהנים כל זמן שהליחה סרוחה שותת מהם. ואם אין שם ריח רע אם הדם או הליחה יוצא מהמעי יש לו תקנה ברחיצת מקום הזוהמא ואם הוא מפי הטבעת אין לו תקנה. ובמה יודע אם הוא מהמעי או מפי טבעת אם יוצא דרך דחייה בשירונין הוי מן המעי ואם שותת ויורד תדיר מעצמו הוא מפי טבעת. כנה"ג בהגה"ט בשם הרדב"ז ח"ב סי' ל' והב"ד עו"ת אות ה' ומ"א סק"ח. שו"ב אות ג' א"ר סי' ע"ז אות א' חס"ל אות ה' והנה מ"ש הכנה"ג בשם הרדב"ז ח"ב סי' ל' והב"ד הספר הנז' בתשו' שלפנינו היא בח"א סי' שע"ו וכתוב שם דאם הוא מפי הטבעת א"ל תקנה ויהיב טעמא התם דכיון שאין שם ריר ושותת תדיר מעצמו מורה שיש מכה בפי הטבעת ואין בה בית מיחוש דהוי כדם מכתו יעו"ש וכן הגיה היא"פ על דברי מ"א סק"ח. וכ"כ ר"ז או' ז' ובמראה המקומות אות ל"ג כתב דבמ"א הוא ט"ס יעו"ש וכ"כ פתה"ד אות ד' ועי"ש שכתב דלא כהזכ"ל אות ק' שהבין שזה תשו' אחרת והניח דברי הרדב"ז בצ"ע יעו"ש. וכ"כ קיצור ש"ע סי' ה' אות ג' וח"ע על מ"א סק"ח:

כד) **שם** אסור לקרות לדברי הכל וכו' ואם קרא אפי' בדיעבד כתב הח"א כלל ג' אות כ"ה דצריך לחזור ולקרות ובתפלה צ"ע אם לחזור ולהתפלל. ועיין שם בנשמת אדם אות ו' שהביא דברי הרמב"ן ז"ל שהביא א"ר אות יו"ד שכתב המתפלל ומצא צואה באותו מקום בנקב צריך לחזור ולהתפלל וכתב עליו די"ל דהרמב"ן ס"ל דאפי' בעבר אדרבנן חוזר ומתפלל וכמ"ש הכ"מ בקרא תוך ד"א של קבר דבודאי אינו אלא מדרבנן ואפי' הכי חוזר אבל לפסק הש"ע בסעי' ח' דפסק במי רגלים אפילו בק"ש אינו חוזר משום דאינו אלא מדרבנן נראה דה"ה בצואה בפי טבעת א"צ לחזור בתפלה דהיכא דאיכא ברכה אינו חוזר יעו"ש ועיין מנחת אהרן כלל י"ג סוף אות י"ט ומ"ש עליו הפתה"ד אות ג'. ועוד עיין בדברינו סי' ע"ד אות ז' סוף ד"ה ודע. וא"כ כיון דדין זה לא נפיק מפלוגתא וקי"ל סב"ל בק"ש חוזר וקורא בלא ברכותיה ובתפלה אינו חוזר להתפלל כמש"ל אות י"ג אלא רק אם אפשר לתנאי ש"ץ שאומר חזרת העמידה יתכוין עליו לצאת או הוא עצמו יהיה ש"ץ לומר חזרה לצבור. ועיין לקמן אות ל"ג:

כה) **שם** אפילו היא מכוסה וכו' מפני שבמקומה נפיש זוהמא. גמרא יומא דף ל' ע"א. ב"י. לבוש. פרישה אות ה':

כו) **שם** אסור לקרות לדברי הכל וכו' כתב השל"ה יש להתעורר שיראה האדם תמיד שיהא נקי פי הטבעת שלו שיקנח עצמו מוטב שלא ישאר שם אפילו משהו מצואה ע"כ. והביאו א"ר אות יו"ד. ואין לך מידי שמקנח היטב כמו המים וע"כ יזהר כל אדם לקנח עצמו דוקא במים כדי שיוכל לקנח עצמו היטב שלא ישאר משהו מצואה בפי הטבעת שאסור לקרות לדברי הכל:

כז) **שם** ונראית כשהוא יושב. אבל אם אינה נראית כלל אפילו כשהוא יושב מותר שלא ניתנה תורה למה"ש. גמרא יומא שם. ב"י. פרישה שם. פר"ח או' ה' ר"ז או' ו'. ח"א כלל ג' אות כ"ה:

כח) **שם** ונראית כשהוא יושב. וכ"ז לאותו אדם עצמו אבל אחר מותר לקרות אצלו כשהוא מכוסה בבגדיו. ר"ז שם. מיהו מדברי המ"א סי' פ"א סוף סק"א משמע דגם אחר אסור לקרות אצלו כיעו"ש. וכ"כ המחה"ש שם. ישו"ע שם. אבל דעת החמד משה והפרמ"ג שם בא"א אות א' נראה כדעת ר"ז דאחר שרי לקרות אצלו כשהוא מכוסה בבגדיו יעו"ש. ועיין עוד בדברינו לשם אות ז':

כט) **סעי'** ו. והוא שיהיה הרוק עבה וכו' ומשמע מיהא דצואה במים לא בטלה אא"כ יהיו עכורין שלא תראה מתוכן. הגהות הרי"ף במסכת ברכות פרק א'. כנה"ג בהגה"ט. מ"א סק"ט. א"א אות ט'. מחה"ש סק"ט. ר"ז אות ח'. חס"ל אות ו' ולא דמי לצואה בעששית דהתם כסוי מעליא הוא. מ"א שם. וכתב המחה"ש דר"ל דאע"ג דגם מים צלולים הוי כסוי וכדלעיל במ"א סי' ע"ה סק"ט מ"מ לא הוי כסוי מעליא כמו עששית עכ"ל. וכ"כ א"א שם וח"ע על מ"א סק"ט. ועיין בנה"י דף י"א ע"ג שכתב הא דהגהות הרי"ף מיירי במים מועטים דלא חשיבי כולי האי
דליסוי

לפי שעה אבל אם לא יקרא מיד והרוק נימוח ונבלע בה לא בטלה: ז כספק אם צואה בבית מותר לקרות דחזקת בית שאין בה צואה ספק אם צואה באשפה אסור משום דחזקת אשפה שיש בה צואה אבל ספק מי רגלים אפי' באשפה מותר משום דלא אסרה תורה לקרות כנגד מי רגלים אלא כנגד עמוד של קלוח ואחר שנפל לא מיתסר אלא מדרבנן ובספיקן לא גזרו: ח לקרא במקום שראוי להסתפק בצואה ומצאה אח"כ צריך להזור ולקרות אבל אם אין המקום ראוי להסתפק בו אין צריך לחזור ולקרות סומי רגלים אפי' מצאן במקום שראוי להסתפק א"צ לחזור ולקרות:

באר הגולה
הרא"ש ד. כ שם בגמ' ובלישנא בתר' ל שם כ"ב לפי' התו' ורבי' יונה והרא"ש מ תוס'

אסור

כף החיים

דליהוי כסוי לכן דוקא בעכורין. והביאו י"א במ"ב בהגה"ט אות ה':

ל) **שם** והוא שיהיה הרוק עבה וכו' מכאן נראה פשוט דאם עומד בשוק במבואות המטונפות וירד השלג עליהם ואין כאן ריח וכן בעודנו בשוק"י האיש ירצה לברך או לקרות ק"ש שפיר מצי לברך ואתיא בק"ו מרוק עבה דמהני אף שנמוח מיד וכ"ש אם מכוסה בשלג דשפיר מצי לברך ולקרות כל שאין שם ריח, ברכ"י אות ב' יעו"ש, חס"ל שם. ח"א כלל ג' אות ו', קיצור ש"ע סי' ה' אות ו'. וכ"כ הפרמ"ג סי' פ"ב בא"א אות ב' דמים קרושים הוי כסוי יעו"ש. אבל כסוי עשן אפילו הרבה לא הוי כסוי לא לערוה ולא לצואה. יפ"ל אות ד', ועיין לקמן סי' פ"ב אות ב':

לא) **סעי'** ז. ספק אם צואה בבית וכו'. וה"ה אם היה ספק צואת אדם ספק צואת כלבים הרי זה ספק ומותר בבית ואסור באשפה. ריא"ז הובאו דבריו בשלטי הגבורים פ' מי שמתו. כנה"ג בהגה"ט. והביאו הפר"ח אות ז' וכתב עליו דלא נהירא דשאני הכא דאיכא חזקה דחזקת בית שאין בה צואה אבל אי חזינן צואה ולא ידעינן ספקא דאורייתא לחומרא ואסור לקרות כנגדה עכ"ד. והמ"א סק"י כתב דאזלינן בתר המצוי אם מצויין תינוקות יותר מכלבים אפילו בבית אסור ואם באשפה מצויים כלבים יותר תלינן בכלבים יעו"ש. והב"ד י"א בהגב"י וכתב דדברי הפר"ח נראה לי דבאשפה אפילו שיהיו הכלבים מצויין יותר. דבאשפה חזקה דשכיח צואה ויש ספק אם צואת כלבים או צואת אדם תלינן להחמיר עכ"ד. וכ"כ דעת הפרמ"ג בא"א סק"י יעו"ש וכ"כ הח"ע על מ"א סק"י דכדברי הפר"ח נראה בחי' הריטב"א קדושין ע"ט ע"א ד"ה אתמר בשליא בבית דכיון דיש שליא בבית נפיק ליה בית מחזקתיה והו"ל כשליא יעו"ש. וכ"כ דעת המאמ"ר אות ה'. ועתה הראת לדעת מכל הפוס' הנז' דדברי הפר"ח הם חלוקים עם דברי המ"א ודלא כהמחה"ש דרצה להשוותם שכתב דהפר"ח איירי במחצה על מחצה כיעו"ש. וע"כ יש להחמיר כדברי הפר"ח וכמ"ש האחרונים:

לב) **שם** דחזקת בית שאין בה צואה. ואם דרכם להכניס בבית גרף של רעי בשביל התינוקות או עביט של מי רגלים אסור לקרות עד שיראה אם הוא שם דזה הבית נסתלק מחזקתיה. ואם קרא ומצא אח"כ צריך לחזור ולקרות. לח"י די"ב ע"א. י"א מ"ב בהגה"ט אות ו' ועיין לקמן אות ל"ז:

לג) **שם** ספק אם צואה באשפה אסור וכו'. ואפילו במקום אחר שספק אם יש שם צואה כגון לפני הבתים שדרך להיות שם צואה אסור. וכ"ש בחצר אא"כ ידוע שאין דרך להיות שם צואה. ט"ז סי' ע"ט סק"א. ר"ז בזה הסי' אות ט'. ועיין פרמ"ג סי' קנ"ד במש"ז אות א' שכתב דאין להתפלל בבית החורף אם בעליה מקום מטונף דאף ללמוד שרי דרשות אחרת מ"מ לתפלה מפסיק בינו לאביו שבשמים עכ"ד. והביאו קיצור ש"ע סי' ה' אות ד':

לד) **שם** ספק אם צואה באשפה אסור וכו', עיין בשער מאמרי רשב"י על שיר השירים דף ס"ג ע"ג שכתב דהזכרה ד"ת במבואות המטונפות גורם להכניס קודש בחול יעו"ש. והביאו הרב בן א"ח ז"ל פ' בא אות כ"ב:

לה) **שם** אבל ספק מי רגלים אפי' באשפה מותר וכו' ודוקא באשפה שאין ריחה רע דאי לא תימא הכי תיפוק ליה משום אשפה. כ"מ פ"ג דקריאת שמע דין ט"ו בשם הר' מנוח. עט"ז אות ד'. א"ר אות ט':

לו) **שם** אלא כנגד עמוד של קלוח וכו'. ושותת לא חשיב נגד העמוד ושרי מדאורייתא. מ"א ס"ק י"א בשם הרא"ש. א"ר אות ה'. ח"א כלל ג' אות כ"ח:

לז) **סעי'** ח' קרא במקום שראוי להסתפק וכו'. צריך לחזור ולקרות. משום זבח רשעים תועבה דהו"ל לבדוק המקום. ב"י. מ"א ס"ק י"ב. והנה דין זה נאמר בגמרא ברכות כ"ב ע"ב לגבי תפלה אלא שהטור למד ממנו ג"כ לגבי ק"ש כמ"ש הב"י והב"ח. וכתב שם בגמרא אעפ"י שהתפלל תפלתו תועבה. וכתבו התו' שם וז"ל והוי מעוות לא יוכל לתקון ור"י פי' דיחזור ויתפלל עכ"ל. וכ"כ הרי"ף ורבינו יונה והרא"ש פ' מי שמתו כדברי ר"י שצריך לחזור ולהתפלל יעו"ש. וכ"כ ר"ז אות י"א, ח"א כלל ג' אות ל"ג. חס"ל אות ו', קיצור ש"ע סי' ה' אות יו"ד. בן א"ח פ' בא אות כ"ב. וכתב עו"ש הח"א וכן ק"ש כיון שהיא דאורייתא ואין בו חשש ברכה לבטלה חוזר וקורא אבל בהמ"ז וכ"ש שאר ברכות א"צ לחזור יעו"ש ובנשמת אדם אות ז'. ולקמן בש"ע סי' קפ"ה סעי' ה' יעו"ש. וכ"כ קיצור ש"ע שם דק"ש חוזר וקורא בלא ברכות ושאר ברכות אפי' ברכת המזון אינו חוזר ומברך. ועיין עוד לקמן בדברינו לסי' צ"ב אות ג':

לח) **שם** ומצא אח"כ צריך לחזור ולקרות משמע דוקא מצא אח"כ הא התפלל במקום שראוי להסתפק והלך לו א"צ לחזור ולהתפלל. פרמ"ג א"א אות י"ב, ודוקא

במצא

באר הגולה

א ברכו' כ"ג וכ"ה וכרבי ינאי ב טור והרשב"א ג שם בגמ' ד הרמב"ם בפ"ג מהלכ' ק"ש:

עו שלא לקרות כנגד מי רגלים. ובו ב' סעיפים:

א אאסור לקרות כנגד מי רגלים עד שיטיל לתוכן רביעית מים ואז מותר ולא שנא על גבי קרקע לא שנא בכלי ובלבד שלא יהא עביט המיוחד להם (ודין עביט ע"ל סי' פ"ז) גלא שנא היו הם בכלי תחלה ונותן עליהם מים לא שנא היו המים בכלי תחלה: ב דרביעית שאמרו למי רגלים של פעם אחת ולשל שני פעמים שתי רביעיות ולשל שלש שלשה. (הגה וכן לעולם):

מי

כף החיים

במצא תוך ד"א אבל במצא חוץ לד"א אע"ג דלפניו אסור כמלא עיניו א"צ לחזור כיון דאינו אלא מדרבנן. פעולת אדם. והביאו מסגרת הזהב על קיצור הש"ע סי' ה' אות א' פ"ע אות ד' וכ"כ ב"י סי' פ"א בשם הרשב"א ז"ל יעו"ש. ועיין לקמן סי' ע"ט אות ד' וסי' פ"א אות י"ב:

לט) **שם** צריך לחזור ולקרות. היינו דוקא כשלא עבר עדיין זמן תפלה או בתפילת תשלומין. וכגון כשהשלים תפלתו היה לו שהות להתפלל עוד אלא שאח"כ נטרד או נאנס אבל אי כשהתפלל במקום הראוי להסתפק מצואה ליכא שהות תו אח"כ להתפלל תפלה אחרת הו"ל מעוות לא יוכל לתקון ולית ליה תשלומין דכי היכי דחשבינן ליה פושע להצריכו לחזור ולהתפלל לפי שלא בדק ה"נ מיקרי פושע לענין דלית ליה תשלומין. פר"ח סי' ק"ח אות ז' והביאו פרמ"ג בסי' זה במש"ז אות ג' וכתב שהוא פשוט:

מ) **שם** צריך לחזור ולקרות. ומי שיש בו יראת שמים צריך להצטער ע"ז שקרה לו שקרא במקום מטונף ויתן דבר מה לצדקה או יתענה יום א' וכמ"ש בקשל"ה דף ע"ב ע"א בדין תפלת י"ח יעוש"ב וה"ה בק"ש ומגי' אם קראה בברכותיה. יפ"ל ז"ל בקו' יושר לבב אות ב':

מא) **שם** אבל אם אין המקום ראוי להסתפק וכו'. נראה דה"ה אם מצא אח"כ צואה בבגדו שישב בלילה במקום שהיה בו צואת חתול ולא הרגיש כלל ובא להתפלל בבה"כ והיה אך יצא ובא לבית אז יסיר הבגד ומצאו מטונף דאין צריך לחזור ולקרות ולהתפלל דדמי לאין המקום ראוי להסתפק דלא פשע וקריאתו גם תפלתו עלתה לו ופשוט. ברכ"י אות ג'. שע"ת אות י"ב:

מב) **שם** אבל אם אין המקום ראוי להסתפק וכו' כתב הרמ"ע באלפסי זוטא פ' מי שמתו וז"ל התפלל ומצא צואה במקומו אפילו במקום דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה חוזר ומתפלל דיו לאונס שיפטור מהעונש והרי הוא כאלו לא התפלל שאין מחניך קדוש אין השכינה שורה עכ"ל. והביאו הברכ"י בשיו"ב אות א' וכתב עליו שהוא נגד דברי התו' ורבינו יונה והרשב"א והרא"ש כמבואר בב"י עכ"ד, ובמחב"ר אות א' כתב שמצא חבר להרמ"ע ז"ל הרב המאירי בפסקיו כ"י פ"ג דברכות יעו"ש. וסיים שם המחב"ר דלענין דינא נקטינן דאינו חוזר וכפסק מרן ז"ל עכ"ד. וכ"כ האחרונים דא"צ לחזור. ר"ז אות י"א. ח"א כלל ג' אות ל"ג. קיצור ש"ע סי' ה' אות יו"ד. ודלא כהחס"ל אות ו' שכתב דטוב שיחזור ויתפלל בתורת נדבה ויחזור ויקרא ק"ש בלא ברכותיה יעו"ש. ומיהו בק"ש יכול לחזור ולקרות בלא ברכות כיון דליכא ס"ס אבל תפלה בתורת נדבה לא יחזור ויתפלל דעכשיו אין אנו מתפללים תפלת נדבה כאשר יבואר במקומו בס"ד. וכ"פ הרב בן א"ח ז"ל פ' בא אות כ"ב דא"צ לחזור ולהתפלל אבל ק"ש חוזר וקורא בלא ברכות:

מג) **שם** ומי רגלים וכו'. א"צ לחזור ולקרות, כיון דאינן אסורים אלא מדרבנן דמן התורה אינו אסור אלא כנגד הקלוח לבד. כמ"ש בסעי' ז' וכ"כ עו"ת אות א', מ"א ס"ק י"ג, עט"ז אות ה', ועיין בש"ע סי' קפ"ה סעי' ה' דמשמע שם דאפילו אם היה מי רגלים כנגדו וקרא או התפלל א"צ לחזור יעו"ש. וכ"כ פרמ"ג א"א אות י"ג ושם יבואר עוד בס"ד:

א) **סעי' א.** אסור לקרות כנגד מי רגלים עד שיטיל לתוכן רביעית מים וכו'. היה יודע שהיה כאן מי רגלים ונסתפק אם הטילו לתוכו רביעית מים וכיוצא בו נ"ל כיון דאתחזק איסורא אפילו דרבנן אזלינן לחומרא. ומ"מ בשעת הדחק שיתבטל עי"ז מק"ש ותפלה מותר לסמוך על הפוסקים דאפי' באתחזק אזלינן לקולא. ח"א כלל ג' אות ל"ב והביאו פ"ע סוף סי' ע"ו:

ב) **שם** ובלבד שלא יהא עביט המיוחד להם. דאז אפי' אין בו מי רגלים אסור לקרות כנגדו ואינו מועיל בנתינת מים להכשיר הכלי עצמו כמ"ש בסי' פ"ז. ב"י. פרישה אות א' ועיי"ש בסי' פ"ז דיש חילוק בין עביט של חרס ועץ לשל מתכות יעו"ש. ובדברינו לשם בס"ד:

ג) **שם** לא שנא היו המים בכלי תחלה. ונותן עליהם מים ולא אמרינן ראשון ראשון בטל כיון דמטיל אותו בבת אחת. כ"כ רבינו יונה בפ' מי שמתו והביאו פרישה אות ב' ומשמע דוקא בב"א הא לאו הכי קמא קמא בטיל, וכ"כ פרמ"ג א"א ריש הסי' וכ"כ א"ר אות א' בשם לת"מ (וצ"ל שהוא שם מחבר אחד דלא מצינו זה לא בלי"ח ולא בל"מ כמ"ש המאמ"ר אות ב') יעו"ש. אמנם המאמ"ר שם כתב דמדברי רש"י והרשב"א משמע דאפילו השליך המים טיפין טיפין בסרוגין כל שהשלים לרביעית מותר לקרות כנגדן וכתב והכי משמע מסתמיות כל הפוסקים וכ"נ עיקר יעו"ש והביאו הרו"ח וכ"נ דעת הפא"ת השלחן על קיצור הש"ע סי' ה' אות ב' יעו"ש. ועכ"ז לכתחלה יש להחמיר ולהטיל הרביעית בב"א ובדיעבד אם נתנו אותו בסרוגין מותר לקרות כנגדן:

ד) **שם** לא שנא היו המים בכלי תחלה, וכ"כ האחרונים דאפילו אם היו המים בכלי תחלה צריך רביעית לפעם אחת ודלא כהפר"ח אות ב' שכתב אם מטיל מים בתחלה כל שהן מהני למי רגלים של פעם אחת יעו"ש.

וכ"כ

עח מי שנצרך להטיל מים בשעת ק"ש. ובו סעיף אחד:

א אהיה קורא והתחילו מי רגליו שותתין על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר לקרות באפילו אם נפלו על בגדיו ויש בהם טופח על מנת להטפיח כיון שהם מכוסים בבגדו גואם נפלו מי רגלים בארץ מרחיק מהם ד' אמות: הגה או כשיעור שיתבאר לקמן סי' פ"ב או ממתין עד שיבלעו בקרקע (הר"י פ"ב דברכות): דואפי' שהה כדי לגמור את כולה אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק: הגה וי"א דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש וכן עיקר וכמו שכתבתי לעיל סי' ס"ה ומשערין לפי הקורא:

באר הגולה
א ברכות כ"ג. ב תוס' שם ורבי יונה והרא"ש ג הגהות מיימוני בפ"ד מהל' תפלה ד שם שאמרא לדעת הרי"ף והרמב"ם בפ"ב מהלכות ק"ש:

מי

כף החיים

וכ"כ המאמ"ר אות א' דהדבר פשוט דנקטינן כדברי המחבר וחלילה להקל כדברי הפר"ח יעו"ש:

ח) סעי' ב' רביעית שאמרו למי רגלים של פעם אחת. ואין חילוק אם השתין הרבה או מעט. כ"מ פ"ג דק"ש דין יו"ד. מיהו השה"ג אשר סביבות הרי"ף כתב בשם הריא"ז דאם היו המי רגלים פחות מרביעית נראה בעיני שצריכין מים כנגדן לבטלן עכ"ל והביאו כנה"ג בהגב"י. י"א בהגב"י. וכתב עליו הי"א שם בשם תשובת חכם צבי סי' ק"ב דכדאי הוא לסמוך עליו באיסור תורה כ"ש באיסור דרבנן יעו"ש. אבל דעת האחרונים ז"ל כדברי מרן ז"ל בכ"מ דאין חילוק באם השתין הרבה או מעט. מ"א סק"א. סו"ב במק"א אות א' ר"ז אות ב' ח"א כלל ג' אות כ"ח. סידור בי"ע בדיני ק"ש דערבית אות ל"ד. חס"ל אות א' וכתב שם החס"ל דאפי' לא הטיל אלא טיפה אחת. וכ"כ בן א"ח פ' בא הו' י"ט וכתב עו"ש החס"ל דאפי' אם יריק הכלי של מתכת אין לקרות כנגדו מאחר שיש בו לחלוח מי רגלים טופח ע"מ להטפיח וצריך ליתן לתוכו מים או ירחיק ד"א עכ"ל. ועיין א"ר אות ב' שכתב דאפילו לדברי הכ"מ דוקא על מה שהשתין בפ"א הוא דבעי רביעית אף שלא השתין אלא מעט אבל כשהשתין הרבה אלא שלא נפל על הבגד אלא מעט הינו צריך רביעית. וכ"כ פרמ"ג א"א אות א' ועיין לקמן אות ז':

ו) שם רביעית שאמרו למי רגלים של פעם אחת וכו' ואם הטילו רביעית מים בתוך מי רגלים של פ"א ונתבטלו ואח"כ בא תינוק והשתין עוד ע"ג המים המעורבים והמבוטלים צריך להטיל עוד רביעית מים. מאמ"ר אות ד':

ז) שם רביעית שאמרו וכו' ואם הם בלועים בבגד אעפ"י שהוא טופח ע"מ להטפיח אם חוזר ומטפיחו במים דיו. מ"א סי' פ"ב ס"ק כ"ה. ר"ז בזה הסי' אות ב' ח"א שם אות כ"ט:

ח) שם למי רגלים של פעם אחת וכו' וירגיל אדם שיהא לו עביט של מתכת או זכוכית ויטיל לתוכו רביעית מים בכל פעם שישתין ודי כשירחוץ הכלי מע"ש לע"ש אם הכלי נקי ואינו יוצא שום ריח ממנו. של"ה דף ס"ז. א"ז. פ"ע או' ו' וכ"ה בא"ר סי' פ"ז אות ב':

ט) שם ולשל שני פעמים שתי רביעיות וכו' כ"כ הב"י והרמב"ם והרא"ש והכי נקטינן ולא כהרשב"א דפסק רביעית מהני אפילו למי הרגלים הרבה, עט"ז או' א' וכ"כ הפר"ח או' ב' וכ"כ ר"ז שם. ח"א שם אות כ"ח. בי"ע שם. חס"ל שם. קילור ש"ע סי' ה' אות ב' בן א"ח שם וכן עיקר. ועיין מאמ"ר אות ג':

א) סעי' א' היה קורא והתחילו מי רגליו שותתין וכו' מי שיש לו חולי האבן ב"מ שמטפטף תמיד מי רגלים לאונסו וא"כ לא יוכל להתפלל לעולם יש להתיר לעשות לו בגד או ספוג סביב איברו והבגדים העליונים יהיו נקיים ויכנס לבהכ"נ ויתפלל ובשעת הטפח מי רגלים יפסיק ואח"כ יתפלל ודוקא שלא הוצרך לטפטף בשעה שמתחיל להתפלל ואעפ"י שנודע שבתוך תפלתו יצטרך לטפטף. תשובת הרמ"א סי' ל"ח וכ"כ פנים חדשות בשם תשו' מהר"מ מלובלין סי' ל"ח והביאו כנה"ג בהגה"ט וכ"כ בכנה"ג סי' ף' בהגה"ט או' ב' בשם תשו' הרמ"א וכ"כ הפר"ח בשם תשו' הנז' מ"א סק"ב. א"ר או' ג'. סו"ב אות א' ר"ז או' ד' שת"ז אות ה'. ורופאי זמנינו יועצים לקשור שלפוחית של בהמה על איברו ויטפטף שם: כה"ח:

וכתב הרו"ח דמלוה להזהיר לזקני עם הארץ שרובן בגדיהם אינם נקיים לומר ק"ש ותפלה וברכות כי יורד מהם טיפי השתנה מהשיורי השתנה כשמשתינין ואינם שמין על לבם להשהות ולנקות היטב או להחליף מכנסיהם כי הזקנה גורמת להם להיות עלולים לכך ומי בקש מידם רמוס חצריו ובא והתפלל אל הבית הקדוש בבגדים מטונפים ממי רגלים ויש מהם מסיבת חולי מעים ומי שהוא בעל תורה חכם עינו בראשו וטהר גברא הוא ובגדיו ואם נכנס בחשש ספק תכף ל"ו יחליפם. ..."ן ימיר אותו ואין ספק דעליו נאמר מפי הגבורה וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ועיין בס"ח סי' תתטו"ב ובתשו' מהר"ם מינץ סי' פ"א ודו"ק עכ"ד. ועיין לקמן אות ד':

ב) שם ויש בהם טופח ע"מ להטפיח. פי' שאם מניח ידו עליהם מעלה לחות כדי שאם יניחנה על ד"א מקבל ממנה לחות. טור סי' פ"ב. ט"ז שם סק"א. מ"א שם סק"ג. ח"א כלל ג' אות כ"ט. ר"ז שם אות ב':

ג) שם כיון שהם מכוסים בבגדו. ואע"ג דמרן ז"ל בב"י כתב לענין הלכה נקטינן כהרשב"א דרב מובהק הוא היינו דוקא לענין אם היה מתפלל דאינו צריך להרחיק ד"א כמו נואה משום דאינו אסור מדאורייתא אלא כנגד העומד והילך כיון שהוא עומד בתפלה אין

להפסיק

באר הגולה

א ברכות כ"ה וכרב חסדא הרי"ף ור' יונה והרא"ש והרשב"א: ב הרא"ש מהא דירושלמי אפי' בלילה: ג ירושלמי ר' ע"ד ד רמב"ם פ"ג מהלכו' ק"ש.

עט מי שנזדמן לו צואה בשעת קריאה. ובו ט' סעיפים:

א אהיתה צואת אדם מאחריו צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח באפי' אם יש לו חולי שאינו מריח צריך להרחיק ד' אמות ממקום שיכלה הריח למי שמריח ומלפניו צריך להרחיק מלא עיניו גאפילו בלילה או שהוא סומא (תשובת הרשב"א סי' קס"ב וב"י בשם הר"י) שאינו רואה אותה צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראות ביום דואם הוא מצדו דינו כמלאחריו: הגה ש"ץ המתפלל וצואה בבהכ"נ או בבית שמתפלל שם אפי' הוא לאחריו בכל הבית צריך לשתוק עד שיוציאנה מאחר שמוציא רבים ידי חובתן ואי אפשר שלא יהא מן הקהל בתוך ד' אמות של הצואה (הגהות מרדכי החדשים פרק תפלת השחר) ועיין לקמן סוף סי' פ' (ועיין לקמן סי' פ"ז בדין צואה בבית):

היתה

כף החיים

להפסיק אבל לענין ק"ש כבר כתב מרן ז"ל בב"י דאפי' אם התחיל כבר מרחיק כדי לגמור הקריאה שהרי יכול לקרות ק"ש והוא מהלך וכמ"ש מרן ז"ל לענין הרחקה שצריך להרחיק אפילו התחיל בק"ש ופסקו בש"ע וכך צריך להיות בגדיו מכוסים דאינו אמור קריאת שמע כמו תפלה שעומד לפני המלך והילכך אם אינם מכוסים צריך לכסותם ולקרות או להסיר אותם וכמ"ש מ"א סק"ו ודלא כהפרישה אות ה' שכתב דלאו דוקא קאמר מכוסין אלא ר"ל שנבלעו המי רגלים בבגדיו שנפלו עליהם מתחלה ואינם בעין אף שיש בהן כדי להטפיח יעו"ש וגם דלא כהבאר הגולה שציין על ואם נפלו מי רגלים בארץ מרחיק ד"א הגהות מיימוני דהא בהדיא כתב מרן ז"ל בב"י דאפילו להרשב"א בק"ש מרחיק יעו"ש. ואין לומר הא דציין על הגמ"י משום דהוא בהדיא והרשב"א מן הדיוק דהא גם הגמ"י לא אמר בהדיא על ק"ש אלא על התפלה אלא דממילא משמע דה"ה לק"ש וא"כ היה לו לציין ב"י דהוא אמר בהדיא ודו"ק. והא דכתב מרן ז"ל בסי' ד' סעי' כ"ז דאם היה עומד בתפלה והשתין תינוק וכו' יהלך לפניו ד"א וכו' התם שאני משום דיצאה מאחרים וגופו ובגדיו נקיים וכיון דיכול לתקן המקום ע"י הליכה אמרינן לא הויא הליכה הפסק אבל הכא שיצאה מגופו ובלאו הכי גופו ובגדיו מלוכלכים במי רגלים משו"ה גם להרחיק אמרינן אין להפסיק כיון שאינו ניצל מהם לגמרי ולמה לו להפסיק בתפלה להרחיק ואם נאמר לו גם לפשוט בגדיו וללבוש אחרים יהיה הפסק גדול כמ"ש המ"א שם סק"ט ואין לעשות כן בתפלה. ועיין א"ר אות אב"ג ומ"ש עליו המאמ"ר אות ב' ופרמ"ג א"א אות ה' ועוד עיין שמן המאור ומ"ש עליו הפתה"ד אות א' ודו"ק ובמ"ש א"ס. ועיין בשכנה"ג שכתב דראוי לחוש לדברי הגמ"י לכתחלה כיון דר"י בפ' מי שמיתו סובר כוותיה יעו"ש ולא ידעתי מהו שכתב דראוי לחוש וכו' כיון דלדברי הרשב"א הוא אסור להפסיק כמ"ש בב"י. ועיין לקמן סי' ד' אות קמ"ח:

ד) **שם** כיון שהם מכוסים בבגדו. נראה שלא התירו לו לסיים קריאתו אלא בכה"ג מפני שכבר הוא עסוק בק"ש אבל לכתחלה אסור לקרות ק"ש או לומר דברים שבקדושה בענין זה אעפ"י שמכוסין והכי משמע להדיא מדברי הרב הלבוש שכתב וז"ל כיון שמכוסין בבגדו והוא בתוך ק"ש או תפלה לא גזרו רבנן שיפסיק. מאמ"ר אות ג' וכתב שם הטעם משום דכיון שגם בשרו מלוכלך הוי כצואה על בשרו וע"כ אין לקרות בכה"ג לכתחלה יעו"ש:

ה) **שם** מרחיק מהם ד"א. לאחריו ד"א ולפניו כמלא עיניו כמו צואה אלא שזה מדרבנן. פרמ"ג א"א ססי' ע"ז. עמודי השולחן על קיצור הש"ע סי' כ' אות ד' וכ"כ הב"ח סי' פ"ו והביאו א"ר סי' ע"ט אות ד':

ו) **שם** הגהה. או כשיעור וכו' המ"א סק"ב הגיה או ממתין עד שיבלעו בקרקע כשיעור שיתבאר לקמן סי' פ"ב וכתב שכן מצא מוגה בש"ע של בעל ש"ך. והא דבסי' ד' סעי' כ"ז כתב מור"ם ז"ל ויותר טוב לילך למקום אחר ולא לשתוק שמא ישהה וכו' תירץ המ"א באות הנז' דבק"ש לא קפדינן אם יחזור לראש דהוי כקורא בתורה אבל בתפלה אם ישהה כדי לגמור את כולה יצטרך לחזור לראש ויגרום ברכה שא"צ יעו"ש וכ"כ ר"ז אות ב' וכ"ז לסברת מור"ם ז"ל דס"ל אם שהה בק"ש כדי לגמור את כולה חוזר לראש אבל לסברת מרן ז"ל אפילו שהה בק"ש כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש כמ"ש בסי' זה ובסי' ס"ה סעי' א' ועיין בדברינו לשם אות ב' ואות ג' בס"ד. ועיין עוד לקמן סי' ד' אות כ"ח בענין אם שהה בתפלה כדי לגמור את כולה יעו"ש:

א) **סעי'** א. היתה צואת אדם מאחריו צריך להרחיק ד"א וכו' בטור כתב דריח רע שיש לו עיקר כגון צואת אדם מסרחת ואם היה מלאחריו צריך להרחיק ד"א וכו' ופי' הרשב"א דריח רע שיש לו עיקר היינו צואה מגולה והביאו ב"י וכתב עליו ופשוט הוא וכתב הפרישה אות ה' דכוונתו דבמכוסה אפילו ריח שיש לו עיקר לא בעי לק"ש הרחקה אלא עד שיכלה הריח דכיון שמכוסה תו אין לו עיקר קרינן ליה וראיה מהפחה היוצאת מגופו שהיא ג"כ צואה מגולה אלא שכיון שהצואה מכוסה בגופו אין לו עיקר קרינן ליה. וכ"כ ב"י בסוף סי' זה וז"ל בא"ח כתב בשם הרשב"א דריח רע שאין לו עיקר היינו צואה מכוסה עכ"ד. מיהו הרוקח ז"ל בסי' שכ"ג כתב וז"ל ריח רע שיש לו עיקר כגון צואה מכוסה וריח נודף מרחיק ד"א ממקום שפסק הריח ומתפלל עכ"ל והביאו א"ר אות יו"ד וכתב וכ"מ בכ"מ פ"ג מהלכות ק"ש דין י"ב בשם הר' מנוח וכ"מ ברמב"ם גופיה שם ורש"י וטור ושאר פוסקים דריח רע שאין לו עיקר הוא דוקא הפחה היוצא מגוף. וכן נראה בש"ע מדלא כתב דין זה דצואה מכוסה מיקרי שאין לו עיקר ולא הזכיר בסעי' זה אלא הפחה עכ"ל, וכ"כ בסי'

ע"ו אות א' יעו"ש. וכ"כ ח"א כלל ג' אות כ"ב, וע"כ היכא דאפשר יש להחמיר ואין לקרות כנגד צואה מכוסה היוצא ממנה ריח אלא בהרחקת ד"א ממקום שכלה הריח ואם א"א אז יש לסמוך על דברי הרשב"א והפרישה שכתבו שא"צ להרחיק כ"א עד שיכלה הריח, ועוד עיין לקמן אות י"ט:

ב) **שם** צריך להרחיק ד"א וכו' כשם שמרחיקין מן הצואה כך מרחיקין מהריח רע אפילו אינה צואה. וכל שדרך בני אדם להצטער מאותו ריח נקרא ריח רע ואפילו יש לו חולי שאינו מריח וכן סומא שאינו רואה כיון שאר בני אדם יכולין לראות ולהריח אסור ואפי' בלילה דינו כביום, מיהו דבר שטבעו ריח רע מותר ולא נקרא צואה אלא מה שנסרח מחמת עיפוש. ח"א שם אות י"ב, קיצור ש"ע סי' ה' אות ו', בן א"ח פ' בא אות י"ז ואו' כ"ז וכ"כ לקמן סי' פ"ו אות ב', יעו"ש. ועיין שער רוה"ק דף ח' ד"ה דע שכתב דאם מריח האדם באיזה נבילה או ריח רע פוגם מאוד בנפשו וגורם שתתרחק ממנו והראיה לזה מן הבשמים של מ"ש להחזיר את הנפש עכ"ל. ופ יעא דזהו נמי דאינו מזיק את הנפש אלא א"כ דבר שנסרה מחמת עיפוש אבל דבר שטבעו ריח רע כמו נפט וכדומה אינו מזיק כמו שאינו אסור לקרות כנגדו כנז' וכמ"ש לקמן סי' פ"ו אות ב':

ג) **שם** צריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח משום דכתיב והיה מחניך קדוש. ושיעור ד"א טעמא הוא מפני שד"א של אדם קונות לו בכל מקום מהלכה לענין שבת וגטין ומציאה ושאר עניינים. ע"כ ד"א של אדם הם ברשותו וביתו אשר הוא חונה שם וזהו מחניך לשון חנייה כלומר והיה כל מקום חנייתך קדוש והיינו כל ד"א ממקום שכלה הריח שאם היה ר"ר בתוך ד"א לא היתה כל חנייתו קדוש. לבוש. א"ר או' ב' ועיין באות שאח"ז:

ד) **שם** ד"א ממקום שכלה הריח. ואם התפלל בתוך ד"א של ריח רע אע"ג דמדינא צריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח מ"מ בדיעבד יצא דאינו אלא מדרבנן ובק"ש חוזר לקרות בלא ברכותיה. נשמת אדם כלל ג' אות ו'. ועיין בח"א שם אות ל"ג ובדברינו לעיל סי' ע"ו אות ל"ח:

ה) **שם** ד"א ממקום שכלה הריח. ומ"ש הט"ז אות א' ויש מי שכתב שא"צ להרחיק כ"א עד מקום שכלה הריח הוא דעת הרמב"ם ז"ל שלא פסק מרן ז"ל כוותיה כמבואר בב"י. וכן הוא דעת האחרונים שפסקו כדברי מרן ז"ל וא"כ חלילה וחס להקל כנגדם לכתחלה ולפסוק בזה כדברי הרמבם ז"ל כ"א דוקא בדיעבד אם כבר התפלל שאין צריך לחזור להתפלל וכמ"ש באות הקודם:

ו) **שם** אפילו אם יש לו חולי שאינו מריח. בטור כתב אפי' אם הוא תותרן שאינו מריח, ופי' בערוך תותרן חולי החוטם. והביאו פרישה אות ג':

ז) **שם** אפי' בלילה וכו' דבעינן מחניך קדוש. עו"ת אות ב'. מ"א סק"א. ועיין מש"ל אות ג'. וכתב הט"ז סק"א בשם הירושלמי דאפי' שאר ד"ת אסור ולאו דוקא ק"ש יעו"ש. וכתב עו"ש הט"ז דאפי' במקום שפסק אם יש שם צואה והיינו לפני הבתים שדרך להיות שם צואה וכ"ש בחצר אסור לקרות. והב"ד לעיל סי' ע"ו או' ל"ג יעו"ש:

ח) **שם** הגהה. או שהוא סומא. שאף על פי שאינו רואה אם הוא במקום שאילו לא היה סומא היה רואה אותה אסור, ב"י בשם רבינו יונה והרשב"א. וכן כתבו האחרונים. והא דלא כתבו מרן ז"ל בש"ע משום דהוא נלמד מן הלילה וכמ"ש מרן ז"ל בב"י ע"ש ר"י ורשב"א:

ט) **שם** ואם הוא מלידו דינו כמלאחריו. מרן ז"ל בב"י כתב זה משם הרמב"ם ז"ל ובכ"מ פ"ג דק"ש דין ח' כתב בשם הרי' מגוש דלכאורה משמע דכלפניו דמי כדאמרינן גבי לולב עקום ואפשר לומר דמה שכתב הרב מיירי בשאינו יכול לסלקה לאחריו דאמר בגמרא דהיכא דאפשר יסלקנה לאחריו ד"א א"כ היכא דאפשר כלפניו דמי והיכא דלא אפשר כלאחריו דמי עכ"ל. וכ"כ הי"ח בהגב"י וכ"מ מדברי מרן ז"ל לקמן סי' פ"א סעי' ב' וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות ב' מיהו הא"ר או' ה' כתב דמוסתמיות כל הפסוקים משמע הכי ויעו"ש מ"ש לחלק בין כאן לסי' פ"א, והפר"ח אות א' כתב דיש לחוש לכתחלה אבל אם קרא ק"ש וצואה בלדיו פשיטא דא"צ לחזור ואפי' לענין תפלה הדין כן וזה פשוט עכ"ד ועי"ש. והמ"א סק"ב לחלק יצא דלדדין שלפניו כלפניו דמי יעו"ש. והביאו ר"ז אות א', בן א"ח ז"ל פ' בא אות י"ד וע"כ כיון דיש פלוגתא בזה לכתחלה יש להחמיר ולחשוב כלדדין כמו לפניו ובדיעבד אם א"א חשבינן ליה כמו אחריו וכמ"ש לקמן סי' פ"א סעי' ב' וכ"כ קיצור ש"ע סי' ה' אות ח'. ומה שרואה בלא הטיית ראשו לצדדין לכ"ע דינו כלפניו. ח"א כלל ג' אות י"ד. והביאו בן א"ח שם:

י) **שם** בהגהה. ש"ץ המתפלל וכו' מאחר שמוציא רבים י"ח וכו' ובעינן דעת שומע ומשמיע והקרוב בד"א של צואה אינו יכול לכוין. ד"מ אות ה' בשם הגמ"ר. מ"א סק"ד. ואף שעכשיו שכל יחיד ויחיד מתפלל בפני עצמו מ"מ מחויב לענות אמן על ברכת הש"ץ. כ"כ העו"ת אות ג'. ולפ"ז בפסוקי דזמרה עד ישתבח מותר הש"ץ לומר, א"ר אות ו', וכ"כ המ"א שם. י"א בהגה"ט. ר"ז אות ג', ח"א כלל כ"ה אות ח', ועי' בדברינו לעיל סי' ה"ן אות ל"ו:

יא) **שם** בהגהה. וא"א שלא יצא מן הקהל בתוך ד"א של צואה, וה"ה בתוך ד"א שלא כלה הריח או אם היה כנגדו שצריך להרחיק כמלא עיניו או אם היא מפסקת בינם לבין הש"ץ כמ"ש בסי' נ"ה סעי' ך' אלא שלא חש לפרש כיון שהם כתובים בש"ע. ועיין ט"ז סק"ב ומ"א סק"ג. וכתב שם הט"ז דבמי רגלים יש להתיר כשירחיקו כל הקהל מהם ד"א, וכ"כ ר"ז שם, והיינו לאחריהם אבל לפניהם צריך כמלא עיניו. מש"ז אות ב', ועיין בדברינו לעיל סי' ע"ה אות ה', ולקמן סי' ך' סי' אות קמ"ח:

באר הגולה
ה בגמ' שם.
ו הרא"ש שם.
ז רמב"ם שם.
ח רבי' יונה והרא"ש בשם רבני

ב חהיתה במקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה ואו שהיתה בבית אחד והוא בבית אחר אפילו הפתח פתוח ויושב בצדה ורואה אותה אם אין לה ריח יכול לקרות דכיון שהיא ברשות אחרת קרינן ביה שפיר והיה מחניך קדוש להרא"ש אבל להרשב"א דוקא כשאינו רואה אותה ואם יש לה ריח לא מהני הפסקה ולא שינוי רשות. חויש אומרים דכי היכי דהפסקה מועלת לצואה עצמה
ה"נ

כף החיים

יב) סעי' ב' היתה במקום גבוה עשרה טפחים וכו' ונר' דבעינן נמי שיהא ברחבו ארבעה טפחים על ד' טפחים דהשתא הוי מקום חשוב בפני עצמו כרשות היחיד דשבת הא לאו הכי לא והכי איתא בפי' רשב"ם ריש פי' בית כור יעו"ש. ב"ח. מ"א סק"ה עו"ת אות ד' א"ר אות ז' ומ"ש הט"ז סק"ג דלא בעינן המקום רוחב ד' כתב עליו הא"ר שם דלא דק יעו"ש. וכ"כ ח"ע על ט"ז סק"ג, ועיין מש"ז אות ג' וכ"כ ר"ז אות ד' דיש להחמיר. וכ"כ ח"א כלל ג' אות ט"ו. חס"ל אות ג' בן א"ח פ' בא אות ט"ו:

יג שם היתה במקום גבוה י"ט וכו' וה"ה אם האדם היה על גבי אותו מקום גבוה והצואה על פני הקרקע דמותר לו לקרות שהרי הוא ברשות אחר. מאמ"ר אות ג' ח"א שם, ולפ"ז דאם האדם שוכב ע"ג מטה גבוהה עשרה ויותר וגרף של רעי או עביט של מי רגלים בארץ תחת המטה אעפ"י שרגלי המטה הם גבוהים יותר מג' דנפיק מתורת לבוד ולא הוו כקבורים כמבואר לקמן סי' פ"ז מ"מ מותר לו לקרות שהרי המטה חולקת רשות לעצמה מאחר שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ובלבד שלא יגיע לו ריח רע. מאמ"ר שם, ועיין לקמן אות י"ט:

יד) שם או שהיתה בבית אחד פי' בחדר א' מ"א סק"ו ופי' דבריו הלב"ש דא"ל דוקא בית אחר אלא אפילו חדר אחר בבית אחד עכ"ד:

טו) שם ויושב בצידה פי' אצל הפתח. מ"א סק"ז. ר"ז שם, ואפי' בתוך ד"א. ב"י בשם הרא"ש:

טז) שם ורואה אותה. דפתח כנעול דמי והו"ל כצואה בעששית. ב"י בשם הרא"ש. אבל להרשב"א רואין כנעול לא אמרינן, לבוש. ועיין ער"ה אות א' ופרמ"ג במש"ז אות א' בדין הרביעי. שכתבו דגם להרשב"א פתח כנעול דמי יעי"ש. אמנם הפתה"ד סי' פ"ז אות ב' כתב דדעת מרן ז"ל דבכל גוונא סבר הרשב"א דכיון דחזי לה אסור יעוש. יהס כדברי הלבוש. ועיין עוד באות שאח"ז:

יז) שם אבל להרשב"א דוקא כשאינו רואה אותה. עיין א"ר אות ח' שהשיג על מרן ז"ל וכתב להלכה נראה לו כדברי הרשב"א וכ"פ הג"ן. ועיין מאמ"ר אות ד' ומ"ש הפר"ח לייטב וכתב דנקטינן כדברי הרא"ש יעו"ש. ומ"מ גם מרן ז"ל בב"י כתב לכתחלה טוב ליזהר כדברי הרשב"א. וכ"כ העט"ז אות ב' וכ"כ האחרונים. ר"ז אות ה' ח"א שם אות ט"ז. חס"ל אות ג' בן א"ח שם:

ועוד עיין בספר פמ"א ח"א סי' ע"ד שהאריך בזה וכתב דכל היכא דרואה את הערוה או הצואה צריך להרחיק מלא עיניו אפילו הוא ברשות אחר ולאחריו יש לחלק דאפילו הם בתוך ד"א כיון שהוא ברשות אחר קרינן שפיר והיה מחניך קדוש וא"ל הרחקת ד"א אבל בערוה שהוא משום הרהור כגון שער שוק וטפח מגולה בערוה מהני אם עוצם עיניו או שהוא סומא או בלילה ובערוה גמורה שוה לדין צואה כיון שהוא במקום שיכול לראות אסור דלא הוי מחניך קדוש עד שיכסה הצואה ולא יראה הערוה עכ"ד. והביאו י"א מ"ב בהגב"י אות ו' ועיין עוד באות שאח"ז:

יח) שם אבל להרשב"א דוקא כשאינו רואה אותה. כתב המ"א סק"ה דאם מעלים עיניו או בלילה שרי בזה לכ"ע עכ"ל וכ"כ מהרח"א בס' עץ חיים דף קכ"ה. וכ"כ המאמ"ר אות ה' ר"ז אות ה' מיהו הא"ר שם כתב דמדברי הרשב"א משמע דאסור יעו"ש, וכ"כ הנה"ש אות א' ברכ"י או' ב' ולא זכר ש"ר שכ"כ הא"ר. חס"ל שם, ועיין פרמ"ג א"א אות ח' וכתב דזהו שכתב המ"א דעוצם עיניו מהני הוא לדעת המחבר בסי' ע"ה סעי' ו' אבל לדעת הב"ח והט"ז שם לא מהני עוצם רק בהרהור מותר בכה"ג יעו"ש. ועיין בדברינו לשם אות מ' ועי"כ יש להחמיר גם בעוצם עיניו או בלילה:

יט) שם ואם יש לה ריח לא מהניא הפסקה וכו' וצריכין להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח לבוש. אבל הפרישה אות ו' כתב דא"ל להרחיק ד"א רק במקום שכלה הריח הוא קורא ודלא כהלבוש יעו"ש. וכ"כ דעת א"ר אות יו"ד. וכ"כ המש"ז אות א' בדין השביעי וא"א אות י"ג יעו"ש. מיהו הח"א שם אות כ"ב כתב וז"ל הא דמהני מחיצה לצואה דוקא שאינו מגיע לו ריח רע אבל אם ריח רע מגיע לו לא מהני המחיצה ולא כיסוי שגם מן הריח לבד צריך להרחיק ד"א עכ"ל ועי"כ היכא דאפשר יש להחמיר ולהרחיק ד"א ממקום שכלה הריח, ועיין לעיל אות א':

כ) שם ואם יש לה ריח לא מהניא הפסקה וכו'. אם העבירו צואה בבית ונשאר עדיין ריח רע בבית יש להחמיר מיהו מי שאינו מריח מותר לקרות בזה. מ"א סק"ט. י"א בהגב"י. ר"ז אות ו'. ח"א שם אות י"ג חס"ל אות ג'. בן א"ח פ' בא אות ט"ז, וכן מותר להעביר את הריח ע"י איזה מוגמר באופן שלא ישאר ריח רע בכל אויר הבית. חס"ל שם. וכ"כ הפתה"ד אות ב' דמה שנוהגין כשיש ריח רע בבית בתוך הלימוד מאחיזין את האור בבגד בלוי ומביאין אותו תוך הבית כשהוא דולק ומעשן ומכה הריח נור אין מריחין את הריח רע וחוזרין ללמודם יש להתיר דאתי ריח ומבטל ריח יעו"ש. וכן כתב היפ"ל ז"ל אות ב' בן א"ח שם אות כ"ח:

כא) שם וי"א דכי היכי דהפסקה מועלת לצואה וכו'. מרן ז"ל בב"י פסק הלכה כסברא הא' שהביאה כאן בש"ע בסתם דלריח רע לא מהניא הפסקה ולא שינוי רשות יעו"ש. וכ"פ הפר"ח אות ב'. כו"ע במק"ח
אות

ה"נ מועלת לריח רע שלה: ג ט חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה והגדולה עודפת עליה מן הצדדים קטנה לא חשיבא כבית בפני עצמה כיון שנפרצה במלואה לגדולה. אבל הגדולה כיון שכתליה עודפים על של קטנה מצד זה ומצד זה חשיבא כבית בפני עצמה הלכך אם צואה בגדולה אסור לקרות בקטנה עד שירחיק כשיעור ואם צואה בקטנה מותר לקרות בגדולה בלא הרחקה אם אין מגיע לו ריח רע: ד יצואת כלב וחזיר אם נתן בהם עורות מרחיקים מהם כמו מצואת אדם. ואם לאו דינם כדין צואת שאר בהמה חיה ועוף שאין צריך להרחיק מהם כאם אין בהם ריח רע ואם יש בהם ריח רע דינם כצואת אדם: ה לצואת חמור הרכה לאחר שבא מהדרך וצואת חתול ונמיה ונבלה מסרחת דינם כצואת אדם מוהולך בדרך אע"פ שרואה צואת בהמה כנגדו אם אין הריח בא לו אינו חושש למיעוט לתלותה בשל חמור נובסמוך לעיר יש אומרים שיש לחוש לפי שרוב הבהמות מצויות שם הם

באר הגולה

ט ערכין ל"ב י ברכות כ"ה כ טור מירושלמי' לקמן. ל ירושלמי ו' ע"ד והניחו הרא"ש ור' יונה מ טור בשם רבי יחיאל אחיו ור' יונה. נ שם ברבי יונה

כף החיים

אות ג'. וכ"כ א"ר אות י"א פרמ"ג א"א אות ט' ואות י"ד, וכ"כ האחרונים, ר"ז אות ה' ח"א שם אות כ"ב. פתה"ד שם. בן א"ח שם אות ט"ז. ועיין יפ"ל אות ג' שכתב דזה כלל גדול דהלכותא מרן ז"ל בש"ע סברא אחת בסתם והסברא האחרת בלשון יש אומרים דדעתו לפסוק כאותה הסברא שכתב בסתם יעו"ש שכתב זה בשם כמה פוסקים וכ"כ המאמ"ר סי' פ"ג אות ב' וכ"כ אנן בעניותין לעיל סי' י"ג אות ז' בס"ד יעו"ש. והכי קי"ל ודלא כלבוש שלא כתב רק דיש להחמיר כס' הראשונה דמשמע שהוא מצד חומרא בעלמא לבד. ועיין עט"ז אות ג' שכתב על שם ב"י דנכון להחמיר כס' הא' ול"ע דהא ב"י וכן הלכה קאמר כיעו"ש. ומ"ש הח"א ז"ל כלל י"ג אות ח"י על דין זה כבר הקשה עליו הפתה"ד. אות ב' יעו"ש. ועוד יש להקשות דהא מרן ז"ל גילה דעתו בב"י דפסק כדיעה הא' ול"ע:

כב) **סעי'** ג. חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה וכו' אם צואה בגדולה אסור לקרות בקטנה וכו' בד"א כשכותלי אורך הקטנה נכנסים לתוך הגדולה ומופלגים שם ג"ט מכותלי אורך הגדולה שאז"כ אף הקטנה היא כבית בפ"ע ע"י גפופי הגדולה משום נראה מבחוץ ושוה מבפנים כמ"ש בסי' ש"ם. ר"ז אות ז' פמ"ג א"א אות י"א:

כג) **שם** אם צואה בגדולה אסור לקרות בקטנה וכו' והא דלעיל סי' נ"ה סעי' ט"ז בה' בקטנה וא' בגדולה או חמשה בזה וחמשה בזה דאין מצטרפין כתב הפריסה אות ז' דודאי הכא דבעינן מחיצה קדום ואפשר לזה להיות בגדולה בלא קטנה או לקטנה בלא גדולה השתא דנפרצה במלואה לגדולה הרי אין כאן הפרש כלל וודאי לאו מחיצה קדום איכא אבל לעיל דבעינן שיצטרפו יחד ויגררו זה אחר זה ודאי דוקא המועט נגרר בתר רובא ובענין אחר לא עכ"ד:

כד) **שם** מותר לקרות בגדולה בלא הרחקה וכו' ובלבד שלא יהא רואה אותה כמ"ש בסעי' הקודם ובדברינו אות סו"ב:

כה) **שם** אם אין מגיע לו ריח רע. ואם מגיע לו ריח רע לא מהניא הפסקה ושינוי רשות כמ"ש בסעיף הקודם ובדברינו אות כ"א. ועוד עיין באות י"ט:

כו) **סעי'** ד. צואת כלב וחזיר וכו' שא"צ להרחיק מהם וכו' ומותר לקרות אצלם מיד בין אם הוא לפניו או לאחריו. טור. לבוש:

כז) **שם** ואם יש בהם ריח רע וכו' כל שדרך בני אדם להצטער מאותו הריח. כ"מ פ"ג דק"ש דין ו' והביאו מ"א ס"ק י"ב (ומה שמצוין במ"א על סעי' הקודם ט"ס הוא וכמ"ש המחה"ש) א"ר אות י"ד. פרמ"ג א"א אות י"ב. ועיין מש"ל אות ב':

כח) **שם** דינם כצואת אדם. משמע שצריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח. וכן פירשו מרן ז"ל בב"י והב"ח דברי הטור. מיהו מהרש"ל ז"ל חלק על מרן ז"ל ופי' דברי הטור דא"צ להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח רק עד מקום שיכלה הריח יעו"ש, והביאו חידושי הגהות בב"י אות א' וכ"כ המ"א ס"ק י"ג והביאו א"ר שם, וכ"כ ר"ז אות ח' חס"ל אות ד' אמנם מדברי כל"ח פ' מי שמתו אות קמ"ב והפריסה אות ט' שהביאו דברי מרן ז"ל ולא חלקו עליו משמע שמסכימים לדבריו. וכ"כ שעו"ח אות ח' סו"ב במק"ח אות א' וכן המאמ"ר אות ו' הקשה על דברי המ"א וכתב דדברי מרן ז"ל ברורים וכנים ומוכרחים ומינה לא חזו יעו"ש. ומ"ש הבאה"ט ס"ק י"א לא דק דהא לדעת הש"ע צריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח אלא רק המ"א הוא דפליג כנז' וכ"כ המאמ"ר שם. ועיין לקמן אות ל"ג:

כט) **סעי'** ה. צואת חמור הרכה וכו' אבל של שאר בהמות אפי' הרכה שרי. ב"י בשם הרשב"א. ובשם הר' יונה כתב דאפי' שיש להם ריח רע מיד אחר שיוצאה אין הריח רע כ"כ ומותר לקרות ק"ש כנגד הצואה שלהן עכ"ד. ונראה דבשעה שיוצא הריח אין לקרות כמ"ש לקמן אות ל"ג ואות ל"ה:

ל) **שם** צואת חמור הרכה וכו'. נראה לי דהני מסתמן ריח רע. ולכן אפי' יזדמן פעם אחד שאין מריחין אסור דהו"ל כצואת אדם. מ"א ס"ק י"ג. א"ר אות ט"ו. ר"ז אות ח' חס"ל אות ה' בן א"ח שם אות ח"י:

לא) **שם** ונמיה. חיה קטנה כמין חתול וקיפלת מן האילן והורגת היונים. כן פי' הרב מהר"א לב והרב שדה יהושע בפי' הירושלמי בפ"ג דברכות בשם רבינו הערוך יפ"ל ז"ל אות ז':

לב) **שם** דינה כצואת אדם. וצריך להרחיק מלפניו כמלא עיניו ולאחריו ד"א ממקום שכלה הריח. טור. לבוש. סו"ב במק"ח אות א'. ר"ז שם.

הם חמורים: הגה במקום דשכיחי חמורים: ו ס בירושלמי אוסר לקרות כנגד מי רגלי חמור הבא מן הדרך וכנגד צואת תרנגולים עאדומה: ז פצואת תרנגולים ההולכים בבית דינה כצואת בהמה חיה ועוף אבל הלול שלהם יש בו סרחון ודינו כצואת אדם: ח צאסור לקרות כנגד אשפה שריחה רע: ט קיצא ממנו ריח מלמטה אסור בדברי תורה עד שיכלה הריח ואם יצא מחבירו מותר בדברי תורה משום דאי אפשר שהתלמידים קצתם גורסים וקצתם ישנים ומפיחים בתוך השינה ראבל לקרות קריאת שמע אסור עד שיכלה הריח:

מי

באר הגולה
ס שם ע"י"מ תרנגולי' אדומים וי"מ צואה אדומה
פ שם בגלי' בתוספות והרא"ש והמרדכי' שם.
צ שם בגמרא.
ק שם לפירש"י והרא"ש בתשובה כלל ד' ס"א ר שם בגמ':

כף החיים

ולדדין כבר כתבנו דינם לעיל אות ט' וא"ל לכפול הדברים אלא כל מקום שנזכר דינם כצואת אדם הלדדין דינם כמש"ל ומ"ש הלבוש הוא לפי סברתו בסעי' א' דלדדין כלאחריו:

לג) **שם** והולך בדרך וכו' אם אין הריח בא לו וכו' משמע אפי' יש להם ריח כל שאין הריח בא לו שרי. והא דבסעי' ד' כתב דאם יש בהם ריח רע דינם כצואת אדם ומשמע דצריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח כמש"ל אות כ"ה יש לומר דשאני צואת כלב וחזיר דכשיש בהם ריח יהיה חזק ע"כ החמירו בו כצואת אדם לא כן צואת שאר הבהמות שאין בהם ריח כ"א בשעת היציאה כמש"ל אות כ"ט לא החמירו להצריך ד"א ממקום שכלה הריח. ועיין מאמ"ר אות ו':

לד) **סעי'** ו. וכנגד צואת תרנגולים אדומה. בירושלמי אמרינן דמרחיקין מצואת תרנגולים ד"א וא"ר יוסי בר אבין בשם רב הונא ובלבד באדומים ופי' הרשב"א דתרנגולים אדומים קאמר דקים להו שצואת האדומים קשה מן האחרים אבל ה"ר יונה פי' דצואה אדומה קאמר שהיא מסרחת יותר מן האחרות כמ"ש ב"י. וכתב הב"ח מ"ש בש"ע כנגד צואה תרנגולים אדומה הוא עפ"י מה שפי' הרי יונה דצואה אדומה קאמר דלא כהרשב"א ואני ראיתי בהגהה שפי' ובלבד בתרנגולים אדומים הם התרנגולים שבארץ אדום שאוכלים שם שעורים וצואתן מסרחת ביותר ונראה שהם אותם התרנגולים הגדולים המובאים מאינגליט"א שידוע שצואתן מסרחת ביותר עכ"ד. וכ"כ המ"א ס"ק י"ד. ועיין סידור בי"ע בדיני קריאת שמע דערבית אות כ"ג שכתב דיש להחמיר ולחוש לכל הפירושים, ולי נראה כיון דרבו הפירושים ועוד דאין אנו בקיאין באיזה גוון צואה אדומה שאמרו עליה שהיא מסרחת ואיזה גוון תרנגולים אדומים שצואתן מסריחים ואיזו תרנגולין של ארץ אדום ואם התרנגולין של ארץ אדום גורמים הסרחון או השעורים של ארץ אדום מפני שהם רעים כמ"ש המ"א או עד שיהיו שניהם יחד. ועל כן יש לפסוק הלכה כדברי מרן בב"י שכתב ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם ז"ל שפירשתי דבריו וכתב הד"מ אות ג' דר"ל שפירש דברי הרמב"ם דכל בהמה שיש לצואתה ריח רע אסור לקרות כנגדה ואם כן אין לחלק בין אדומים לאחרים דכל דבר שיש לו ריח רע אסור ושאין לו ריח רע שרי עכ"ד. וכ"כ הט"ז סק"ד על שם ב"י דעיקר הכלל בזה כל שהיא מסרחת יעו"ש וגם אין לחלק בזה אם אוכלין בפת או לא כמ"ש המחה"ש דמרן ז"ל לית ליה סברא זו של או"ח שחילק בזה אלא כ"ל עיקר החילוק הוא רק אם צואה מסרחת או לא כדמשמע בב"י ובש"ע. ומ"ש הפר"ח אות ד' עיין מ"ש עליו יד אהרן בהגב"י ודו"ק. ומ"ש בירושלמי דמרחיקין מצואת תרנגולין ד"א הוא ד"א ממקום שכלה הריח כמו צואת חתול ונמיה שכן השוה אותם שם בגמרא והובא בב"י. ועיין בדברינו לעיל אות ל"ב:

לה) **סעי'** ז. צואת תרנגולים ההולכים בבית דינם כצואת בהמה וכו'. דוקא כשאין ריח רע מגיע אליו אבל אם ריח רע מגיע אליו אסור דלא גרע מאשפה סריחה רע ומנבילה המסרחת. ב"י. פרישה אות י"א:

לו) **שם** אבל הלול שלהם יש בו סרחון ודינו כצואת אדם. וצריך להרחיק לפניו כמלא עיניו ולאחריו ד"א ממקום שכלה הריח. טור. לבוש. עו"ת אות יו"ד. סו"ב במק"א אות א'. ומ"ש הח"א בכלל ג' אות ו' דה"ה בדיר של בהמות דינו כצואת אדם כתב עליו קיצור הש"ע בפאת השלחן של סי' ה' אות ו' דליתא בפו' וגם לא דמי ללול של תרנגולים יעו"ש. ולי נראה דהכל לפי הענין. ועיין מש"ל אות ל"ה:

לז) **סעי'** ח. אסור לקרות כנגד אשפה וכו'. אפילו אין הריח מצואה מגולה שעליה אלא מטמונה ומכוסה. ר"ז אות יו"ד:

לח) **שם** סריחה רע. ודינה כצואה ואסור מדאורייתא. ח"א שם אות ז' וכ"מ בב"י ולבוש. וכ"כ הסו"ב שם:

לט) **סעי'** ט' יצא ממנו רוח מלמטה וכו' וזהו נקרא ריח רע שאין לו עיקר כמ"ש הטור, וכ"כ הלבוש. א"ר אות ט"ז. סו"ב במק"א אות ד', ר"ז אות י"א ומשמע דאין איסורו מן התורה רק מדרבנן מדהתירו ללמוד ד"ת אלא מי שיצא ממנו הריח. וכ"מ מדברי הלבוש שכתב לכך הקילו חכמים וכו' וכ"מ מדברי ח"א אות כ"ג ור"ז שם שכתבו ולא החמירו חכמים וכו' וכן הוכיח המש"ז בדין השביעי דריח רע שאין לו עיקר מה"ת מותר ואין איסורו רק מדרבנן מדהתירו בד"ת בסעי' ט' ואי הוה מה"ת ודאי אף לד"ת אסור כמ"ש המ"ז סק"א יעו"ש וכ"כ בסי' פ' וז"ל וכוי יודע שספקה הוא איסור דרבנן ומה"ת ריח רע שאין לו עיקר שרי אף בדידיה ולק"ש נ"כ ורבנן הוא דגזרו עכ"ל. וכ"כ בן א"ח ז"ל פ' בא אות כ"ו וכ"מ דאם קרא קריאת שמע והתפלל בדיעבד אלא ר"ר שאין לו עיקר שאינו חוזר ומתפלל רק יקרא ק"ש בלא ברכותיה דכל שהוא דרבנן אינו חוזר כמש"ל בסי' ע"ו ובזה הסי' אות ד'. ומ"ש הכס"א אות ט' כבר הקשה עליו השתס"ד אות ג' יעו"ש:

מ) **שם** יצא ממנו רוח מלמטה וכו'. עיין מש"ל אות א' בדין צואה מכוסה ומבואר שם דריח רע שאין לו עיקר כמו הפחה לכ"ע א"צ להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח אלא קורא במקום שכלה הריח מממ יעו"ש.

וכ"כ

פ' מי שאינו יכול להשמר מהפיח. ובו סעיף אחד:

א אמי שברי לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח עד שיגמור ק"ש ותפלה מוטב שיעבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל ממה שיתפלל בלא גוף נקי ואם עבר זמן תפלה אנוס הוא ומתפלל מנחה שתים ואם יראה לו שיכול לעמוד על עצמו בשעת קריאת שמע יניח תפילין בין אהבה לקריאת שמע: הגה ומברך עליהם (טור):

פא דין צואת קטן. ובו ב' סעיפים

א אקטן שהגיע לכלל שאחר כיוצא בו יכול לאכול כזית דגן בכדי שיוכל גדול לאכול אכילת פרס

באר הגולה
א תשו' הרא"ש כלל ד' סי' א'.
א סוכה מ"ב לפי' הב"י לדעת התוס'.

כף החיים

וכ"כ הכ"מ פ"ג דק"ש דין י"ב. וכ"כ א"ר אות ט"ז יעו"ש. וכ"כ המש"ז אות ה' ר"ז אות י"א. ומ"ש הכה"א שם כבר הקשה עליו היפ"ל ז"ל אות יו"ד יעו"ש.

מא) שם ואם יצא מחבירו וכו'. פי' אעפ"י שמריח ריח רע ואעפ"י שהוא מאוס לו יותר מכשיוצא ממנו מ"מ כשיוצא מגופו מחמרינן יותר. הרב מהר"ר עראמה ז"ל בפי' על הרמב"ם בפ"ג מהלכות קריאת שמע ד"ב ע"ד מהם ר"י. יפ"ל אות י"א:

מב) שם אבל לקרות קריאת שמע אסור וכו'. משום דאפשר לצאת לחוץ ולקרות. רש"י והביאו ב"י. ט"ז סק"ה. מ"א ס"ק ט"ו. מאמ"ר אות ח'. ולפ"ז גם בד"ת אם לומד ביחיד ואפשר לו לצאת לתקום אחר אסור ללמוד כאן. ואפשר כיון דלא גזרו רבנן א"ל לצאת וכמ"ש הרב"י לענין טלית בסי' י"ג יעו"ש. מ"א שם. וכ"כ ר"ז אות י"ג דאפילו אם לומד ביחיד ואפשר לו לצאת למקום אחר א"ל לצאת כיון שלא גזרו ע"ז כלל לד"ת עכ"ד. וכ"מ לפי טעם שכתב הלבוש יעו"ש:

מג) שם עד שיכלה הריח. ומי שאינו מריח מותר לקרות כמש"ל אות ך'. ועיין לעיל אות מ':

א) סעי' א. מי שבריא לו שאינו יכול לעמוד וכו' מוטב שיעבור זמן קריאת שמע וכו'. וכל זה דוקא כשאירע לו מקרה זה בלתי הסור בשביל שום מאכל שהזיק לו ויוצא באופן שלערב בודאי יוכל להתפלל בגוף נקי. אבל אם יש לו חולי שמחמתו מוכרח להפיח בכל שעה יתפלל וכשיבא לו ההפחה יפסוק וימתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל ממקום שפסק. פר"ח והביאו י"א בהגה"ט. וכ"כ א"ר אות א' בשם תשו' הרמ"א סי' ל"ה. מאמ"ר אות א'. בי"ע אות כ"ח. פתה"ד אות א'. וה"ה דמותר לקרות ק"ש דלא אתי דרבנן ועקר ד"ת. מש"ז אות א'. וכ"כ הפתה"ד שם. אמנם מ"ש שם הפר"ח דאם שהה כדי לגמור את כולה מתחילת התפלה עד סופה צריך לחזור לראש כמ"ש בסי' ק"ד סעי' ה' כתב עליו המאמ"ר שם וז"ל יש לגמגם בו דהא כשנחזירהו לראש אין אנו מובטחים שלא יפיח וישהה כדי לגמור את כולה כיון שרגיל בכך הא למה זה דומה למה שנתבאר לקמן סי' ק"א דהאידנא אין לחזור בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין א"כ למה יחזור עכ"ל הטור ז"ל וה"נ דכותיה ובפרט מי שברור לו שאינו יכול להעמיד עצמו מלהפיח הרבה פעמים תכופים שאין לו לחזור כנ"ל ולמעשה צ"ע עכ"ל. ונראה דגם הפר"ח לא אמר בשהה כדי לגמור את כולה שחוזר לראש אלא ביודע בעצמו שאם יחזור פ"ב יכול להיות בלא שהייה כדי לגמור את כולה אבל אם יודע בעצמו שכך הוא דרכו תמיד שצריך לשהות בכדי לגמור את כולה גם הפר"ח יודה שא"ל לחזור לראש כיון שאין מועלת חזרתו כלום. ועיין לעיל סי' ע"ח אות א' בדין מי שמטפטף מי רגלים תמיד. ומש"ז בזה הסי' ובדברינו לסי' ל"ח אות ה' בד"ה מי לענין תפילין במי שאינו יכול להכיל מהפחה יעו"ש:

ב) שם מוטב שיעבור זמן ק"ש ותפלה וכו'. וא"ל כיון דקי"ל דק"ש אין לה תשלומין היה לנו להקל כדי שלא יתבטל מק"ש לגמרי כמ"ש באות הקודם דאם יתבטל מתפלה לגמרי מותר לו להתפלל רק כשיבא לו הפחה יפסוק וימתין עד שיכלה הריח די"ל דהא דאמרינן ק"ש אין לה תשלומין הוא דוקא אם לא אמרה כל היום כולו והניחה עד הערב או של הערב הניחה עד הבקר כמ"ש בסי' נ"ח סעי' ז' אבל אם אמרה באותו היום זה אינו נקרא תשלומין ולא מבטל קריאת שמע לגמרי דהא יכול לקרותה בלא ברכותיה כל היום כמ"ש שם בסעי' ו' ועיין בדברינו לשם אות כ"ה ולפיכך לא הקילו לקרותה בלא גוף נקי דהא הכא מיירי שיכול לקרותה אח"כ באותו היום בגוף נקי כמו שיכול להתפלל מנחה שתים שהוא באותו היום בגוף נקי וכמ"ש באות הקודם. והתימה על הא"ר אות א' שחשב זה לתשלומין ולא לו קושיא על הטור והש"ע והלבוש כיעו"ש ובמ"ש א"ב. ומ"ש ר"ז אות ג' הוא היפך הרא"ש והטור והש"ע והלבוש ושאר האחרונים כמובן למעיין ודו"ק:

ג) שם ולא יתפלל וכו'. וכיון שאינו מתפלל תפלה י"ח של שחרית לא יאמר ג"כ פסד"ז אא"כ יאמר בלא ברכותיה כקורא בתורה שהם נתקנו בברכה כדי לסדר שבחיו של הקב"ה קודם התפלה כמ"ש בסי' נ"א וסי' נ"ב. ר"ז אות ב':

ד) שם ואם יראה לו שיכול לעמוד על עצמו בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבה לקריאת שמע. ואע"ג דמברך ברכות ק"ש וא"כ למה אינו מניחן קודם ברכות ק"ש י"ל דמיירי הכא כגון שהוא אינו יכול להעמיד על עצמו בלא הפחה כ"א עד שיקרא ק"ש. ותפילין כיון שצריכין גוף נקי אינו מניחן כ"א בק"ש לבד אבל ברכות ק"ש יכול לברך וכשיבא לו הפחה בינתי יפסיק וימתין עד שתלך רוחו ויכלה הריח וישוב למקום שפסק. ועיין יפה ללב אות ב':

ה) שם יניח תפילין בין אהבה לקריאת שמע. וכתב הב"ח הטעם משום דכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו שלכך צריך הוא להפסיק ולברך בין פרק לפרק. אבל טלית דאין חיוב

ללבשו

ללבשו אסור להפסיק בין אהבה לק"ש אפילו בלא יברך אלא ללבשו בלבד נמי אסור להפסיק. ועיין לעיל סי' ס"ו עכ"ל. והביאו ע"ז סק"א וכתב עליו דלא דק בזה דטלית יכול ללבוש ולברך קודם שיתחיל הברכות ואפילו כל היום יכול זה להיות לבוש בטלית. דהא מותר ליכנס לבה"כ עם הציצית כמ"ש בסי' כ"א ואין זה דומה לסי' ס"ו דשם לא היה לו הטלית קודם שהתחיל עכ"ל. וכן המאמ"ר אות ב' הקשה על דברי הב"ח הנז' דלא מצינו בשום מקום לשום פוסק שאוסר להפסיק ללבישת הטלית בלא ברכה אם לא בין גאלה לתפלה. ועוד שדברי הב"ח סותרים לעיל בסי' ס"ו פסק כהגהת ש"ע דעל תפילין יכול לברך קודם שסיים גאל ישראל כגון בפרשה שלא אבל על הטלית לא יברך אלא מניחו ומברך עליו אחר התפלה יעו"ש. וכן הקשה היפ"ל ז"ל אות ג' יעו"ש. וכ"כ המש"ז אות א' דודאי טלית מותר כל היום אפילו טלית גדול מותר בהפסקה ולבית הכסא אסור. ומיהו אם לא הניח טלית ובא לו בין אהבה לקריאת שמע יכול להניח בלא ברכה דלבישה לא הוי הפסק רק בתפלה עכ"ד. ועיין בדברינו לעיל סי' ס"ו אות י"ד. ובסי' כ"א אות י"ג:

ו) **שם** הגה. ומברך עליהם. וכ"ה הלבוש. ס"ב במק"ח אות א'. ר"ז אות ג' ח"א כלל ג' אות ל"ד. בי"ע אות כ"ז. וכ"כ מרן ז"ל לעיל בסי' ל"ח סעי' ב' ובסי' ס"ו סעי' ב' ומה שלא חזר לכותבו כאן י"ל שלא רצה לכפול עוד הדברים פ"ג. ועיין בדברינו לעיל סי' ס"ו אות י"ד מ"ש בשם האחרונים יעו"ש:

א) **סעי' א.** קטן שהגיע לכלל שאחר כיוצא בו וכו'. ואעפ"י שעדיין לא אכל דגן כלל מעולם מרחיקין מצואתו ומי רגליו שכל שהגיע לכלל זה צואתו מסרחת. ב"י. לבוש. עו"ת אות א'. ע"ז סק"א. והיינו דדברי הב"ח אינם נראים כלל ופסק הש"ע ברור וקיים יעו"ש. וכ"כ הסו"ב במק"ח אות א' וס"ב. וכ"כ העו"ת שם דיש להחמיר כדברי המחבר. וכן הרב דוד ערמאה בפי' להרמב"ם ז"ל מסיק כדברי מרן ז"ל יעו"ש. והביאו המאמ"ר אות ב'. וכ"כ החס"ל אות א'. קיצור ש"ע סי' ה' אות ה'. מיהו השכנה"ג בהגב"י אות ב' הביא דברי הב"ח שכתב דאם לא אכל כזית דגן או אפילו אכל וידוע דצואה זו אינה מאכילת דגן אין מרחיקין ומשמע שמסכים לדבריו. וכן דעת הא"ר אות ד' וכתב שכ"פ הכ"ץ. והפר"ח כתב דמנין הגה"ה דלכתחלה יש לחוש לדברי המחבר דכל קטן שהגיע לכלל שאחר כיוצא בו יכול לאכול דגן צריך להרחיק מצואתו. ובדיעבד אם קרא או התפלל יצא י"ח וא"צ לחזור ולקרות יעו"ש. והסכים לדבריו המחב"ר אות ב' והביאו סידור בי"ע אות כ"ט (אמנם מ"ש שם הבי"ע באות ל' דברי הב"ח הוא תימה דהיאך אחר שהביא דברי מרן ז"ל והפר"ח באות כ"ט חזר בו באות ל' להביא דברי הב"ח שהם נגד דברי מרן והפר"ח ז"ל וצ"ע). שע"ת אות א' וכ"כ החס"ל שם. ועיין ביו"ד סי' רס"ה סעי' ח' בהגהה שמשמע דטוב וישר להרחיק מצואת קטן אפילו בן שמונה ימים והביאו מ"א בזה בסי' סק"א. ח"א כלל ג' אות ח' וכ"כ החס"ל שם. קיצור ש"ע שם. ושמונה ימים לאו דוקא אלא אפילו לבן יום א' יש ליזהר כמ"ש ר"ז אות ב':

ב) **שם** יכול לאכול כזית דגן וכו'. כל חמשת המינים קרוי דגן. חיטין ושעורין וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון. רש"י סוכה דמ"ב ע"ב והביאו ב"י וע"ז ומ"א שם. וכתב הע"ז סק"ב דאפילו אם אכל הדגן במיני תבשיל ודייסא. והב"ד האחרונים. ועיין מש"ז אות ב'. ובמאכל שעושים לתינוק שקורין פפ"א משערין כפי מה שיכול גדול לאכול פרס פפ"א. מ"א סק"ב. י"א בהגב"י. א"ר אות ב'. סו"ב אות א' ח"א כלל ג' אות ח:

ג) **שם** כזית דגן וכו'. ושיעור כזית הוא כחצי ביצה כמ"ש בש"ע סי' תפ"ו. ושיעור הביצה הוא כלי שמחזיק י"ח דרה"ם מים ומקמח י"ב דרהם מחטה מצרית כמבואר בהרמב"ם במסכת עדיות פ"א מ"ב שכתב דרביעית הנזכרת בכל התורה תכיל מן המים כ"ז דרה"ם ומקמח חטה מצרית י"ח דרה"ם יעו"ש. וידוע דרביעית הוא רביעית הלוג והלוג ששה ביצים ואם כן יעלה לכל ביצה י"ח דרה"ם מים ומקמח י"ב ואכמ"ל רק ריש מילין אמר ובמקום אחר יתבאר יותר בס"ד. עיין לקמן סי' קס"ח אות מ"ו:

ד) **שם** לאכול אכילת פרס. ושיעור אכילת פרס כתב הטור שהיא ארבעה ביצים. וכ"כ הלבוש. מיהו הת"ה שם כתב שהוא שיעור שלשה ביצים. ואמנם עיין בב"י סי' תרי"ב שהביא פלוגתא בזה דלדעת רש"י והטור הוא ד' ביצים ולהרמב"ם והרשב"א הוא ג' ביצים. וכתב הרב המגיד בפ"ב משביתת עשור שכן עיקר יעו"ש ובש"ע שם סעי' ד' כתב מרן ז"ל י"א ד' ביצים וי"א ג' ביצים ולפי הכלל דקי"ל דכל היכא שכותב מרן ז"ל י"א וי"א דדעתו לפסוק כדיעה שניה רק אם סברת י"א הראשונה הוא לחומרא חיישינן לה לכתחלה כמש"ל סי' י"ג אות ז' יעו"ש וכן הוא לקמן בסי' תרי"ח סעי' ז' כשהיתה סברת האומרים ד' ביצים לחומרא חיישינן לה לכתחלה וכמ"ש בב"י שם בשם הר"ן יעו"ש אם כן גם הכא יש לחוש לחומרא ולשער אכילת כזית גם בד' ביצים. וכ"פ החס"ל אות א' ועיין א"ר סי' תרי"ב אות א' וסי' תרי"ח אות יו"ד:

ה) **שם** בכדי שיכול גדול לאכול אכילת פרס. כלומר שישהא בשיעור כזית דגן זה זמן אכילת פרס לגדול אבל אם שהה יותר משיעור זה אין מצטרף שהרי הוא כאוכל חצי כזית עכשיו וחצי למחר והלכה למשה מסיני שאין מצטרפין לשהיה ארוכה כזו עכ"ל הרב שדה יהושע בפ"ג דברכות דכ"ה ע"ג. והביאו יפ"ל אות ב' וכ"כ רש"י ז"ל והביאו ב"י ומ"ז סק"ג:

ו) **שם** בכדי שיוכל גדול לאכול וכו'. ושיעור קטן זה כתב בס' מגדול עוז להגאון מהריעב"ץ ז"ל דהיינו כשנעשה בן שנה. והביאו קיצור ש"ע סי' ה' אות ה' וכ"כ הפתה"ד אות א' בשם הרב יוסף אומץ אשכנזי ז"ל אות ט' וכתב עליו דעכ"ל דהיינו מדינא קאמר אבל לכתחלה ע"ב ניזהר מצואת קטן אפילו בן ח' ימים כמ"ש ביו"ד סי' רס"ה יעו"ש. וכ"כ אנן לעיל אות א' יעו"ש:

ז) **כתב** המ"א סק"א בשם רש"ל (ויש גורסין סס"ל) דאין נכון לקרות קריאת שמע אצל תינוק דהתם תינוק מטפח באשפה. והוא ז"ל נתן טעם אחר מפני שאין מקנחין עצמן וצואה בפי טבעת אפילו הוא מכוסה אסור כמ"ש סי' ע"ו ס"ה עכ"ד. וכתב עליו הבאה"ט סק"ב במחילה מעכ"ה בזה כי צואה בפי הטבעת דוקא לאותו

אדם

פרם מרחיקין מצואתו או ממימי רגליו: ב גהיה קורא וראה צואה כנגדו ילך כדי שיזרקנה מאחריו ארבע אמות ואם אי אפשר כגון שיש לפניו נהר או דבר אחר המעכב ילך כדי שיניחנה לצדדין ד"א גוא"צ לחזור אלא למקום שפסק דולהר"ר יונה אם היה במקום שהיה לו לתת אל לבו שיש שם צואה צריך לחזור לראש:(ועי"ל סי' ע"ו ס"ח):

באר הגולה
ב ברכות כ"ג.
ג הרשב"א שם.
ד שם.

פב. דין צואה יבשה. ובו ב' סעיפים:

א אצואה יבשה כ"כ שאם יזרקנה תתפרך הרי היא כעפר ומותר לקרות כנגדה בוהוא שלא יהיה בה ריח רע: הגה וי"א דלא הוי כעפר רק אם נפרכת על ידי גלילה בלא זריקה וכן עיקר רש"י

א ברכות כ"ה.
ב ר' מנוח.

כף החיים

אדם אסור ולאדם אחר הוי כצואה מכוסה עכ"ל. ובספר חימ הביא ראיה לדבר מדברי רש"י ביומא דף למ"ד שכתב על מימרא דרב ספא שאמר צואה במקומה אסור לקרות קריאת שמע ופירש"י וז"ל אסור זה לקרות ק"ש עכ"ל משמע דוקא אותו אדם יעו"ש. וכן הקשה הפרמ"ג בא"א והלב"ש אות א' על דברי המ"א הנז' יעו"ש וכן הקשה החו"ש בהגהותיו וגם המו"ק התמרמר על זה כיעוש"ב. ובמחב"ר אות ג' הקשה גם על הא"ר אות ב' שהביא דברי המ"א דלא הני שלא הגיע עליו אלא שנמשך אחריו יעו"ש. וקושיא זו תפול גם על הסו"ב שהביא דברי מ"א הנז' ועיין מחס"ש אות א' מה שמחר לתרץ דברי המ"א הנז' והפמ"א ח"ב סי' קס"ה כתב לתרץ שדעת המ"א דכיון דבמקומה נפיש זוהמא גם לאחרים אסור משום זוהמת הריח יעו"ש. והמחב"ר שם ימאן גם בזה וכתב ליישב בדוחק וז"ל דמ"ש הס"ל אין נכון לקרות ק"ש וכו' שמטפח באשפה היינו עד שיראה שהוא נקי ואין ריח רע ועי"ז כתב דגם משום צואה במקומה יש לחוש והטעם דאפשר דזמנין דיש קצת ריח ואינו מרגיש כלל או אינו מרגיש שהוא מלוכלך עד שיתיישב שאין שם ריח או שהוא נקי וכל זה דוחק עכ"ל. אמנם מ"ש שם המחב"ר דלא נמצא זה לא ברס"ל ולא בשבולי הלקט כתב הפתה"ד אות ב' דהוא בשבולי הלקט ה' תפלה כלל ו' ד"ה ע"ב ועיי"ש בפתה"ד במה שרצה לתרץ בזה דברי המ"א יעו"ש. נמצינו למידים מכל זה דדעת הפו' מסכמת דצואה בפי טבעת והיא מכוסה דשרי לאחר לקרות אם אין ריח רע מגיע לו הימנה רק בתינוק שמטפח באשפה יש ליזהר ולחוש שמא אינו נקי או שמא יש בו ריח רע ואינו מרגיש. וכתב החס"ל אות א' דמי שיש לו בנים קטנים צריך להיות זריז ויזרז את אשתו לנקות יפה יפה ולעמוד על המשמר להיות מתוכנו קדוש בשעת אמירת ברכות ולימודים ואת ריח הטומאה יעביר ע"י ריח אחר ואז יקרב להזכיר את ה' הנכבד והנורא וכל הזהיר וזריז בעניינים אלו ומדקדק ומחמיר על עצמו ה"ז מרבה כבוד שמים ועליו נאמר כי מכבדי אכבד עכ"ד:

ח) **שם** מרחיקין מצואתו או ממימי רגליו. ומ"ש בסוכה דמ"ב ע"ב ובירושלמי בברכות דף ו' בדין זה ד"א היינו כל שהוא לאחריו אבל לפניו צריך להרחיק כמלא עיניו וכמ"ש. בירושלמי שם בתר הכי תני מרחיקין מריח רע וכמש"ל רס"י ע"ט ובט"ז לקמן סי' פ"ג סק"ג ומבואר בדברי הרמב"ם בפ"ג מה' ק"ש ה"ח. יפ"ל אות ג':

ט) **סעי' ב.** היה קורא ורואה צואה כנגדו ילך כדי שיזרקנה מאחריו וכו' והיה שישאר על עמדו ויחזיר פניו ויניח הצואה מאחריו וירחיק שיעור ד"א רק שלשון הגמרא כן הלל התפלה והם מיירי שהולך כנגד המזרח וא"א לו בענין אחר כי אכ"פ צריך לחזור פניו כנגד המזרח. עכ"ז אות א'. וכ"כ א"ר אות ו' חס"ל אות ב':

י) **שם** מאחריו ד"א. פי' ממקום שכלה הריח. פריסה אות ד' א"ר אות ה' חס"ל שם. ועיין ר"ס סי' ע"ט:

יא) **שם** ואם א"א כגון שיש לפניו נהר וכו' קשה יהפוך פניו ותהיה הצואה לאחריו בשלמא בגמרא אמר לענין תפלה דצריך לעמוד נגד ירושלים אבל הכא גבי ק"ש קשה. וצריך לומר דמיירי שיש בשני צדדין צואה ולפניו נהר. וא"ת ילך לאחריו עד שיעבור הצואה ויחזור פניו ממנה י"ל דלא הטריחוהו לחזור לאחריו כיון שאפשר להניחה לצדדין. מ"א סק"ג. ועיין מש"ל סי' ע"ט אות ט':

יב) **שם** א"צ לחזור אלא למקום שפסק. שלא הצריכו לבדוק אלא כסקורא במקום שהיה ראוי להסתפק אם יש שם צואה משום והיה מחניך קדוש אבל משום לא יראה וכו' שהוא כמלא עיניו לא הטריחוהו כ"כ לבדוק לפיכך כשחוזר חוזר למקום שפסק. ב"י בשם הרשב"א ולבוש. וכתב הב"י ע"ש הרשב"א דאפי' בראה צואה כנגדו אינו חוזר לראש ואם התפלל תפלתו תפלה ואעפ"י שהוא מקום שדרכו להמצא שם צואה בכדי שיראנה שלא הטריחוהו לבדוק כמלא עיניו יעו"ש. וכ"כ לעיל סי' ע"ו אות ל"ח בשם האחרונים דכל שהוא חוץ לד"א אפי' כנגדו בדיעבד אם התפלל אין צריך לחזור ולהתפלל יעו"ש:

יג) **שם** ולהר"ר יונה אם היה במקום שהיה לו לתת אל לבו שיש שם צואה צריך לחזור לרא"ש. בב"י כתב לענין הלכה נקטינן כהרשב"א דבתרא הוא שהיא סברא הא' שהביא אותה מרן ז"ל כאן בס"ע בסתם. וכ"כ הטע"ז אות ב' וכבר כתבנו לעיל סי' ע"ג אות ז' דכל היכא שסותם מרן ז"ל ואח"כ כותב י"א דדעתו לפסוק להלכה כסתם אלא שחושש לסברת י"א לכתחלה יעו"ש. ועי"כ הכא כמי יש לחוש לס' י"א לכתחלה וחוזר לקרות ק"ש בלא ברכותיה אבל ברכות אינו חוזר משום סב"ל. ועיין א"ר אות ז"ח ומ"ש עליו המאמ"ר אות ג' יעוש"ב:

א) **סעי' א'.** צואה יבשה כ"כ שאם יזרקנה תתפרך וכו'. דוקא פירוכין אבל אם לא תעשה פרוכין אלא שתשבר לחליה אסור לקרות כנגדה. כ"מ פ"ג דק"ש דין ז' בשם הר' מנוח. מ"א סק"א. עט"ז אות א' פר"ח אות ה' א"ר אות א'. סו"ב במק"ח אות א'. חס"ל אות א'. ועיין לקמן אות ג'

באר הגולה
ג שם בגמרא לדעת הרמב"ם בפ"ג מהל' ק"ש.
א ברכות כ"ו.
ב ב"י ממשמעות

(רש"י והרא"ש פ' מי שמתו) (טור): **ב** ג מי רגלים שנבלעו בקרקע אם היו מרטיבין היד אסור לקרות כנגדם: וי"א דאינו אסור רק בטופח ע"מ להטפיח ויש לסמוך ע"ז:

פג. דיני בית הכסא בק"ש. ובו ד' סעיפים:

א אאסור לקרות כנגד בית הכסא ישן אפילו פינו ממנו הצואה בויראה לי דהיינו כשאין לו מחיצות אבל אם יש לו מחיצות אע"פ שיש בו צואה קורא כנגדו בסמוך

ואינו

כף החיים

ג' וכתב עו"ש הכ"מ בשם הר"מ דהא דשרי בהתפרך דוקא בשאין לה ריח רע שאל"כ אע"ג דעפרא בעלמא הוא ריח רע שיש לו עיקר הוא עכ"ד, והביאו הכה"ם:

ב) **בזמן** הקור שהצואה נקרשה הרבה כאבן י"ל דעדיין שם צואה עליה כיון שיכולה לחזור לקדמותה. מ"א סק"ב, א"ר אות ב' פרמ"ג א"א אות ב' ר"ז אות א' ח"א כלל ג' אות ט' חס"ל שם. פתה"ד אות א' ועי"ש במה שדחה דברי המו"ק שכתב להתיר וסיים באופן שאין בדבריו כדאי להקל באיסור תורה יעו"ש. קיצור ש"ע סי' ה' אות ז' וכתב בפאת השלחן דה"ה במי רגלים הנקרשים. מיהו צואה שנתכסית בשלג חשיב כסוי ומותר לקרות כנגדה. חס"ל שם. קיצור שלחן ערוך שם וכן כתבנו לעיל סי' ע"ו אות ל' בשם כמה פוסקים יעו"ש;

ג) **שם** שאם יזרקנה תתפרך וכו' הגהה. וי"א דלא הוי כעפר רק אם נפרכת ע"י גלילה וכו' הטעם דס"ל לבעלי דיעה הא' דיותר בקל נפרכת ע"י גלילה מע"י זריקה. וה"א שכתב רמ"א ז"ל ס"ל איפכא דיותר בקל נפרכת ע"י זריקה זה וזה דעתם לחומרא כמ"ש בב"י. וכ"כ המ"א סק"ב. ועיין מ"ש הפרישה אות ב' ומ"ש עליו המאמ"ר אות א' ומ"ש הרמ"א ז"ל וכן עיקר השיטה הרב הלבוש וכתב עליו הא"ר באות ב' דכוונת השיטה דס"ל להחמיר בתרוייהו וכתב שכן דעת האחרונים יעו"ש. וכ"כ הטע"ז אות א' דצריך להחמיר וצריך להיות יבישה כ"כ שנפרכת ע"י גלילה וע"י זריקה. וכ"כ הצו"ת אות א' חס"ל שם:

ד) **סעי'** ב, מי רגלים שנבלעו בקרקע אם היו מרטיבין היד אסור וכו' הגהה. וי"א דאינו אסור רק בטופח על מנת להטפיח וכו' הגה הרב הלבוש כתב כדברי מרן ז"ל דאם היו מרטיבין היד אסור לקרות כנגדם וכן דעת המאמ"ר אות ב' וכ"כ סידור בי"ע אות ל"ה. חס"ל אות ב'. אבל הב"ח פסק כדברי מור"ם ז"ל דאינו אסור רק אם יש בו טופח על מנת להטפיח והביאו שכנה"ג בהגב"י אות א'. וכ"כ הט"ז סק"א. וכן דעת הל"ח פ' מי שמתו אות קמ"ח והוסיף לומר דבש"ע שנדפס בקראקא בשנת הש"ז הודפס בש"ע מלשון המחבר וי"א דאינו אסור רק בטופח להטפיח ויש לסמוך ע"ז ע"כ. ואין מן התימה שחזר ממ"ש בספרו הב"י בזה לפי שלהרמב"ם הסוגיא מפורשת בדוחק וגם איסורא דמי רגלים שבארץ אינו אלא מדרבנן יעו"ש. וכן הסכים א"ר אות ג'. מש"ז אות א' ובא"ח אות ג'. ר"ז אות ב' ח"א כלל ג' אות כ"ט. בן א"ח פ' בא אות ט' ומ"מ לכתחלה יש להחמיר כסברא הא';

ה) **שם** בהגהה. בטופח על מנת להטפיח. פי' כגון שאם מניח ידו עליהם מעלה לחות בה שאם יניחנה על דבר אחר מקבל ממנה לחות. טור. ט"ז שם. מ"א סק"ג. ה"ב אות ב'. ר"ז שם. ח"א שם:

א) **סעי'** א. אסור לקרות כנגד בה"כ ישן וכו'. פי' דכל בה"כ שהיה בו צואה אעפ"י שפינו אותה כאילו עדיין הצואה בתוכה וצריך להרחיק לפניו כמלא עיניו ולאחריו ד"א ממקום שכלה הריח. ב"ח. מש"ז אות א'. א"ר אות א'. מאמ"ר אות א' ועי"ש במ"ש על דברי הרי"ו יעו"ש. ר"ז אות א':

ב) **שם** אסור לקרות כנגד בה"כ ישן. ואפילו רחצוהו ונקוהו וסידוהו בסיד אפ"ה כיון שנדחה שעה א' אין לו הפר. בית יהודה ח"א חא"ח סי' יו"ד. וי"א במ"ב סי' פ"ד בהגב"י אות א' חס"ל אות א'. אבל אם נמלך על הבית הכסא והרס אותו ועשה מקומו בית מותר דטעם משום בזיון וכיון דנעקר שם בה"כ ממנו תו ליכא בזיון ופוק חזי מאי עמא דבר. וכ"כ בתשו' שמ"א לענין מרחץ. חס"ל שם. ועיין לקמן סימן פ"ד אות ג':

ג) **שם** בה"כ ישן וכו' ואם הוא ספק חדש או ישן אזלינן לחומרא. שו"ת אות א' א"ר שם:

ד) **שם** אבל אם יש לו מחיצות וכו' מדלא כתב כמה שיעור גובה המחיצה משמע אפי' אינה גבוהה י"ט וכמ"ש בב"י. מיהו הב"ח כתב דבעינן מחיצה גבוהה עשרה יעו"ש וכ"כ שכנה"ג בהגב"י אות ג' פר"ח אות א' עמ"ז אות ב' אמנם דעת הט"ז סק"א לאסור אפי' במחיצה גבוהה עשרה דכיון שהמחיצות מיוחדים לקבל צואה הו"ל כצואה ואעפ"י שאין שם בהם ריח רע יעו"ש. וכן דעת המ"א סק"א. והב"ד א"ר אות ב' וכ"כ השו"ב אות א' ר"ז אות א' ח"א כלל ג' אות י"א. חס"ל אות ב' רו"ח סי' ע"ט אות ב' ודוקא במחיצות שאינם נעשים אלא בשביל בה"כ כגון שעושה בחצירו חדר מיוחד לזה אבל אם בנה בה"כ במחיצה של בית שהסמיכה לאותה מחיצה אעפ"י שאותה מחיצה היא מחיצה של בה"כ ממש אין על אותה מחיצה דין בה"כ לענין זה ומותר לקרות אפי' בסמוך כיון שאין במחיצה מיוחדת לבה"כ בלבד. ומשו"ה כל שיש בה"כ בחצירו חדר מיוחד אין לקרות ק"ש או להתפלל בחצר כל שבה"כ לפניו כמלא עיניו כדין צואה והיינו בבה"כ שאין בו חפירה אלא הצואה מונחת על הקרקע כאותן שהיו בימי חכמי התלמוד ע"פ השדה. ט"ז שם. א"ר שם. השו"ב שם. ר"ז שם. ח"א שם. חס"ל שם. רו"ח שם. ועיין שם בחס"ל שנסתפק אם יש חפירה אבל הוא תחת הנקב ואינה עמוקה עשרה ומה גם אם לא יחסר שם צואה ומי רגלים מבחוץ דאפשר דזה נמי חשיב כגרף של רעי ואסור לקרות כנגדו וכ"מ בב"י עכ"ד. ועיין רו"ח שם ובן א"ח פ' בא אות כ"ה, וכ"ז אם אין מגיע לו ריח רע אבל אם מגיע לו ריח רע אסור לכ"ע דמחיצות אין מועילות לריח, מ"א שם, ח"א שם. חס"ל שם. ועיין מש"ל סי' ע"ט אות י"ט ואות כ"א:

בחי

ואינו חושש אם אין מגיע לו ריח רע: ב גהזמינו לבה"כ ועדיין לא נשתמש בו מותר לקרות כנגדו אבל לא בתוכו: ג ואמר בית זה יהא לבית הכסא ואמר על בית אחר וגם זה דינם שוה, ואם אמר על השני ובית זה ולא אמר וגם זה הרי השני ספק אם הזמינו לכך אם לאו הלפיכך אין קורין בו לכתחלה ואם קרא בו יצא: ד ובית הכסא שהוא בחפירה ופיו ברחוק ד' אמות מן הגומא והוא עשוי במדרון בענין שהרעי מתגלגל ונופל מיד למרחוק וכן המי רגלים יורדין מיד לגומא כסתום דמי ומותר לקרות בו חאם אין בו ריח רע וגם אין משתינין בו חוץ לגומא: הגה אבל אם משתינין בהם לפעמים אסור להרהר בהם בדברי תורה כ"ש לקרות ק"ש. (הגהות מיימוני): ה טבני אדם שיש להם ספסל נקוב ונפנין עליו מותר לקרות ק"ש כנגדו כיון שאין הצואה על הנקב וגם אין הנרף תחת הנקב ועוד שהנקב תמיד מכוסה בדף (וכל מי שקורא במקום שאין קורין חוזר וקורא (מיימוני פרק ג'):

אם

באר הגולה
הגמרא שם.
ג שם בגמרא.
ד נדרים ז'.
ה הרמב"ם פ"ג מהלכות ק"ש ו שם בגמרא ז טור בשם רש"י ח טור ורבי' ירוחם
ט מרדכי שם:

כף החיים

בתי כסאות סמוכות לבהכ"נ אם יש להם מחיצות גבוהות עשרה וגם מתפללים בבהכ"נ מוקף מחיצות דישנן מעתה ב' הפסקות ליה לן בה ובלבד שלא יגיע להם ריח רע, שב יעקב א"ח סי' י"ג. אבל אם יגיע להם ריח רע אין הפסקה ושנוי רשות מועיל וחייבים שניהם להרחיק אעפ"י שהחזיקו בו מכמה שנים, אור הנעלם ס' ה' והב"ד עיקרי הד"ט סי' ה' אות ט"ו. ועיין עוד לקמן סי' פ"ו או' ג':

ה) סעי' ב' הזמינו לביה"כ ועדיין לא נשתמש בו וכו' בעיא דלא איפשיטא וכתב הרא"ש בפ"ג דק"ש כיון דלא אפשיטא אזלינן לקולא דקי"ל הזמנה לאו מלתא היא ומשום גזרה נמי משום בזיון הוא דאיבעיא לן הלכך ספיקא לקולא עכ"ד. וכ"כ הר' יונה על הרי"ף פ' מי שמתו אבל הרב אינו אוסר כלל ואפי' בתוכו וכ"ש כנגדו יעו"ש, וכ"כ הפרי"ח אות ב' אבל הרמב"ם והרא"ש ז"ל פסקו לחומרא דאין לקרות בתוכו וכן פסק מרן ז"ל בב"י כי כן דרכו בפסקיו שהיא מג' עמודי ההוראה שהם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת פוסק כמותם וכך הם דבריו כאן בש"ע וכ"מ כיון דהוא איסור דרבנן ויש מהדרין אם בדיעבד קרא או התפלל בתוכו אינו חוזר ומתפלל רק חוזר לקרות ק"ש בלא ברכותיה משום סב"ל ודלא כמי שכתב דצריך לחזור ולהתפלל. ועיין בדברינו לעיל ס' ד' או' יו"ד וסי' ע"ג או' ח' וסי' ע"ט אות ד' ודו"ק:

ו) שם מותר לקרות כנגדו אבל לא בתוכו. משמע כל שאינו בתוכו מותר לקרות כנגדו אפי' בסמוך לו תוך ד"א. וכ"כ הפרמ"ג בא"א אות ב' וכ"פ ר"ז אות ב' מיהו הדרישה אות א' ע"ש המרדכי והא"ר אות ד' כתבו דצריך הרחקת ד"א רק כמלא עיניו א"ל יעו"ש. ומ"מ סיים שם הא"ר לענין דינא יש להקל בדיעבד:

ז) שם, אבל לא בתוכו. ואם יש לו מחיצות אסור בכל החלל. מ"א ומחה"ש סק"ב. א"א שם. לב"ש סק"ב:

ח) שם אבל לא בתוכו. וכתב בכ"מ פ"ג דק"ש דין ד' דאפי' להרהר בו בד"ת אסור יעו"ש. מיהו יש מקילין בהרהור. עפ"ז אות ג', וכ"כ הכ"ץ סי' פ"ה והביאו מפ"ז אות ג', וכ"ד הבאה"ש סק"ב:

ט) סעי' ג', אמר בית זה יהא לבה"כ וכו' אם אמר על השני ובית זה ולא אמר וגם זה הרי השני ספק וכו' דשמא בית זה לתשמישה בעלמא קאמר, ב"י. לבוש. מ"א סק"ג:

י) סעי' ד' בה"כ שהוא בחפירה וכו' כסתום דמי והו"ל כאילו אין המקום הזה בה"כ. מ"א סק"ד. ר"ז אות ד':

יא) שם, ומותר לקרות בו וכו' בין שיש לו מחיצות בין שאין לו. ר"ז שם:

יב) שם הכסא. אבל אם משתינים בהם וכו' ומ"מ אין לזה דין בה"כ לענין הרחקה מכנגדו כדלעיל דהא במי רגלים אין איסור מה"ת אלא כנגד הקילוח לבד, ט"ז סק"ב. והביאו א"ר אות ה' ופי' דבריו דהפ"ג דקי"ל דצריכין להרחיק ממ"ר ג"כ כמו צואה כמ"ש בסי' פ"ז מ"מ לענין מה שחלק על הב"י בספק"א לאסור חוץ למחיצות בזה מיקל כאן במ"ר כהב"י דחוץ למחיצות מותר אי איכא מחיצות. וכן פירשו דבריו המפ"ז והלב"ש סק"ב, וכ"כ ר"ז שם. ובה"כ שלנו שיש ספסל נקוב ורעי נופל שם, ביותר לא ברחוק ד"א מ"מ י"ל דמחיצות בה"כ לאו כבה"כ דמיין דהא יש ספסל מלבד המחילה ומה שמשתינין בתוכו יראה להקל דרבנן הוה ועכ"פ דיעבד אינו חוזר וקורא, מפ"ז שם:

יג) סעי' ה. בני אדם שיש להם ספסל נקוב ונפנין עליו מותר לקרות ק"ש כנגדו וכו'. דין זה הביאו מרן ז"ל בב"י בשם המרדכי וכתב עליו וז"ל ונראה מדבריו דספסל נקוב זה דין בה"כ יש לו ולפ"ז צריך להרחיק ממנו ד"א עכ"ל. והביאו מ"א סק"ה וכתב דל"נ דא"כ גם לפניו אסור מלא עיניו ולמה כתב כאן בש"ע מותר לקרות ק"ש כנגדו וכו' וסיים לדידן דס"ל בעיא דרבנן לחומרא ובה"כ ישן שאין בו צואה צריך להרחיק מלא עיניו א"כ כ"ש בספסל זה צריך להרחיק מלא עיניו כמ"ש ב"י בשם הג"מ דאין לחלק בין בה"כ המגולה למכוסה יעו"ש. ובט"ז סק"ג כתב בפשיטות דמ"ש הב"י צריך להרחיק ממנו ד"א היינו לאחריו אבל לפניו אינו מועיל ור"ל שצריך להרחיק כמלא עיניו. ופי' דבריהם י"ל כמ"ש הלב"ש דהט"ז מפרש מ"ש הב"י דצריך להרחיק ד"א הוא אם אינו מכוסה אבל מ"ש בש"ע דמותר לקרות כנגדו במכוסה אבל המ"א מפרש דהב"י חילק על המרדכי ואוסר אף במכוסה ולכן הקשה איך כתב בש"ע להתיר והוכיח לאסור לדינא ספסל זה אפי' מכוסה כמ"ש בב"י ודלא כדפסק כאן בש"ע יעו"ש. ועיין לבוש ודרישה

אות

באר הגולה
א שבת ו' והביאו הריף והרא"ש בס"פ מי שמתו:

פד. אם מותר לקרות במרחץ. ובו סעיף אחד:

א אמרחץ חדש שלא רחצו בו מותר לקרות בו ובישן בבית החיצון שכל העומדין שם לבושים מותר ובאמצעי שקצת העומדין שם לבושים וקצת ערומים יש שם שאילת שלום אבל לא ק"ש ותפלה: הגה מותר להרהר שם בד"ת (ר"ן פ"ק דשבת ופרק כל הצלמים) ובפנימי שכלם עומדים שם ערומים אפילו שאלת שלום אסור: ואסור לענות אמן בבית המרחץ (ר"ן פרק כירה):

פ"ה

כף החיים

אות א' ומו"ק ומאמ"ר אות ד' שכל אחד לדרכו פנה והא"ר אות ה' הנה שצדד דמשמע מדברי מרן דא"צ להרחיק וגם דברי מ"א מגומגמין מסיק דיש להחמיר יעו"ש. והביאו מחב"ר אות ב' וכתב וכן עיקר. וא"כ כיון דדין זה לא נפיק מפלוגתא והמ"א אוסר להדיא והסכימו לדבריו להחמיר שני גאונים גדולים הא"ר והמחב"ר הכי נקטינן ולכן אותם בני אדם שיש להם ספסל נקוב ונפנין עליו אעפ"י שאין הצואה על הנקב וגם אין הגרף תחת הנקב והנקב מכוסה צריך להרחיק מאחריו ד"א ומלפניו כמלא עיניו ואם הוא בחדר שמתפלל בו צריך להוציאו לחוץ או להחזיר פניו ויהיה מרוחק מלאחריו ד"א. וכן הדין באותם בתים שיש בתוכם כסאות קטנים נקובים לצורך הילדים שבבית שצריך להוציאם לחוץ בעת שהוא מתפלל או מברך או לומד או להחזיר עיניו מהם ויהיו מרוחקים מלאחריו ד"א ואיני די במה שהם מכוסים ואע"ג דהט"ז שם התיר אם הם מכוסים היינו לפי סברתו דמחלק בספסל נקוב בין מכוסה למגולה אבל לפי דברי המ"א יש להחמיר:

יד) **שם** הגהה. וכל מי שקורא במקום שאין קורין חוזר וקורא. לאו דוקא דבית אמצעי דיעבד אין חוזר וקורא. מש"ז בסי' פ"ד אות ג'. ועיי"ש:

א) **סעי'** א'. מרחץ חדש שלא רחצו בו מותר לקרות בו. ואע"ג דבהכ"כ חדש אסור לקרות בו כמ"ש בסי' פ"ג סעי' ב' שאני בה"כ דמאיס. גמרא שבת דף יו"ד. ופי' רש"י ז"ל דמאיס ושם מגונה עליו. והביאו ב"ח ודרישה אות א'. ט"ז סק"א:

ב) **שם** וישן בבית החיצון וכו' ואיתא בגמרא שם ובפ' מי שמתו דכ"ו ע"א דמרחץ שאמרו אעפ"י שאין שם אדם. והביאו ב"י. וכתב כלומר שמאחר שנשתמשו בו אעפ"י שעכשיו אין בו אדם מאיס בית הפנימי ואין קורין בו דהוי כמו בה"כ שאעפ"י שפינו הצואה ממנו אין קורין בו עכ"ל וכ"כ הב"ח. מ"א סק"א בית יהודה חא"ח סי' יו"ד. וכתב שם הב"ח דדין זה אף במקום שבני אדם עומדים שם ערומים ולבושים דאסור בק"ש ותפלה ולהניח תפילין נ"כ אעפ"י שאין שם אדם אסור כיון שהיו בו פעם אחת ערומים ולבושים עכ"ד. והביאו שכנה"ג בהגב"י. עט"ז אות א'. עו"ת אות ב'. ר"ז אות א'. וכן יש להחמיר ודלא כהא"ר אות א' שכתב להתיר באמצעי כשאין שם אדם, ועיין מש"ז אות ב':

ג) **שם** וישן בבית החיצון וכו' ואפי' אם סיידו וניקו ורחצו המרחץ אכתי באיסוריה קאי דשם מרחץ עליו. בית יהודה שם. והביאו ברכ"י אות ד' אבל אם עשו שינוי מעשה בגופו של מרחץ שעקרו הכיור וכיוצא ועשוהו בית לדור מותר לדור ולברך ולהניח בפתחו מזוזה.

פמ"א ח"א סי' פ"ז והביאו הברכ"י אות ה'. שע"ת אות א', ועיין לעיל סי' פ"ג אות ב'.

ד) **שם** ובאמצעי שקצת שעומדים שם לבושים וקצת ערומים וכו'. כתב הרב מנוח וז"ל דכיון דאיסור מרחץ מפני שעומדים שם ערומים הי"ה להני מקואות שטובלין בהם אנשים אסור לברך או לקרות בתוכן. ולא מסתבר דעיקר איסור המרחץ אינו אלא משום איסור זוהמא והבלא דאית ביה ע"י שמשתמשין בחמין אבל הני מקואות שהמים שלהם צוננים ליכא זוהמא ומותר. ול"ע דהא לענין מזוזה בית הטבילה כבית המרחץ עכ"ל. והביאו כ"מ בהלכות ק"ש פ"ג דין ג'. והנה מ"ש ול"ע דהא לענין מזוזה בית הטבילה כבית המרחץ רצונו להקשות דהיאך אנו אומרים דמברכין בבית המקוה צונן כיון דלענין מזוזה הוא שוה לבית המרחץ כיון דשניהם פטורים ממזוזה כמ"ש ביו"ד סי' רפ"ו סעי' ד' יעו"ש. ואמנם קושיא זו כבר היא מתורצת בדברי מרן ז"ל שם שכתב לפי שאינם עשויים לדירת כבוד. וכן תירץ הפר"ח בסי' פ"ה יעו"ש. והמ"א סי' מ"ה סק"ב תירץ מפני שאסור לעמוד לפני ה' כשהוא ערום יעו"ש. וכ"כ מרן ז"ל ביו"ד סי' ר' דאשה מברכת בבית הטבילה יעו"ש וכ"כ הפר"ח הס"י פ"ה. מ"א סי' מ"ה סק"ב. ר"ז שם אות ג'. מחב"ר בזה הסי' אות א' וכ"כ מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות דרוש ו' דציצית שראה להאר"י ז"ל שהיה מברך ברכת להתעטף כשהיה בבית הטבילה יעו"ש. מיהו עיין להט"ז סק"ב שכתב דבית הטבילה יש לו ממש דין בית אמצעי של המרחץ דקצתם לבושים ולכתחלה אין לברך שם שום ברכה רק ברכת הטבילה שהיא הכרחית שם שהיא שייכא לטבילה שא"א בענין אחר אבל במים מותר בכל הברכות כמ"ש לענין ק"ש בסי' ע"ד דמותר בעכורים או בצלולים אם אין לבו תוך המים עכ"ד. והב"ד הסו"ב אות א'. ומאמ"ר אות א'. ואמנם עיין בית יהודה שם ובכנה"ג מ"ש על דברי הט"ז. ועכ"פ לענין הלכה נראה כמ"ש החיד"א בברכ"י סי' ס"ה אות יו"ד וז"ל דין המקוה נסתפק בו רבוותא הביאו מרן ז"ל בכ"מ פ"ג. והאחרונים האריכו בזה הט"ז וי"א לעיל סי' פ"ד ומ"א לעיל סי' מ"ה והפר"ח בסי' זה והד"מ ח"א א"ח סי' פ'. ואשר אני אחזה בעניותי לענין דינא דמקום שאין פתחו פתוח לבית הפנימי של המרחץ דלא נפיש הבלא וזוהמא אם הוא עומד יחידי שם או אפילו יש אחרים לבושים שרי ליה לקרות ולברך וכמ"ש הפר"ח וכן נוטה דעת הרב מג"א ואם אחרים אתו עומדים דינו כבית אמצעי כמ"ש הט"ז. וכשיפשוט בגדיו והוא ערום או יש אחרים ערומים אם בידו כתבי הקודש כמו שנוהגים קצת להוליך קלף עם שמות צריך לכסותו דאסור לעמוד בפני ה' ערום וזהו טעם הרמב"ם בתשיא תשובה דרוקם פסוקים בטלית שהביא

פ"ה. באיזה מקומות אסור לקרות ק"ש. ובו ב' סעיפים:

א אלא ילך אדם במבואות המטונפות ויניח ידו על פיו ויקרא ק"ש ואפי' אם היה קורא ובא צריך להפסיק כשיגיע למבוי המטונף וכשיצא משם ב אפילו שהה כדי לגמור את כולה אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק הגה וי"א שחוזר לראש וכן עיקר (ועי"ל סי' ס"ה):

אפילו

באר הגולה
א ברכות כ"ד.
ב לדעת הרי"ף והרמב"ם בפ"ג מהל' קריאת שמע

כף החיים

המ"א ונדפסה בס' פאר הדור סי' ז' ול"ק מינה לפר"ח כמו שהקשה כיד אהרן ודו"ק בדברי המג"א. והשתא עומד במים אם הם עכורים וראשו לחוץ שרי לומר פסוקים. ואם צלולים דלבו רואה מותר להרהר וכמ"ש בשבת דק"ן. ואם בני אדם שם ערומים אף דערותן מכוסה אלא דאיכא לאו דמרחץ הא נמי שרי כמ"ש מור"ם לעיל סי' פ"ד דשרי להרהר בבית אמצעי. ובית בני אדם ערומים שם יש להחמיר מלומר פסוקים וי"ג מדות דאינו מוכרח ותיסגי בהרהור עכ"ל. ועוד עיין בדברינו לעיל סס"י מ"ה מ"ש שם בס"ד:

ה) **שם** הגהה. ומותר להרהר שם בד"ת. אבל בבית הפנימי אסור להרהר בד"ת. ד"מ סי' פ"ה אות א' בשם הר"ן. וכתב עו"ש הד"ת בשם הר"ן דכל מקום שמותר להרהר מותר להורות היתר או איסור אך לא יאמר טעמו של דבר. והביאו בהגהות ש"ע סס"י פ"ה וכ"כ ר"ז בזה הסי' אות א':

ו) **שם** והפנימי שכולם עומדים שם ערומים אפילו שאילת שלום אסור דשלום שמו של הקב"ה שנאמר ויקרא לו ה' שלום. שבת דף יו"ד ע"ב ופירש רש"י ז"ל ויקרא לו גדעון להקב"ה ה' שלום. וכתב המ"א סק"ב דה"ה במבואות המטונפות אסור בשאילת שלום. וכ"כ ר"ז שם. שת"ז אות ד':

ז) **שם** אפי' שאילת שלום אסור. ואדם שנק' שמו שלום כ' הב"ח דאסור לקרותו בשמו בבית הכסא ובבית המרחץ אבל בלשון לע"ז מותר לקרותו יעו"ש. והביאו שכנה"ג בהגה"ט אות א'. וכ"כ המ"א שם וכ"כ הפר"ח אלא מה שהתיר הב"ח בלשון לע"ז חלק עליו הפר"ח וכ' דאפי' בלשון לע"ז אסור יעו"ש. אבל הט"ז סק"ג חלק על הב"ח וכתב דמותר לקרות לאדם ששמו שלום בבה"כ ובבית המרחץ יעו"ש והביאו הא"ר אות ב' וכתב שכן דעת הכנ"ן וכ"כ ש"ב אות ב' וכ"נ דעת הסו"ב אות ב' וכ"כ הפרמ"ג בא"א סי' פ"ה אות ג' דצדק הט"ז דאדם ששמו שלום מותר וכן הסכים הכס"א או' ד' יעו"ש. וכ"כ ר"ז שם וכתב שכן נוהגים. וכן הסכים הברכ"י בסי' פ"ה אות ט' וכתב שכן משמע ממ"ש הרב זקן אהרן סי' ע"ב. אלא שסיים דהמחמיר בזה הנה שכרו אתו אך בלע"ז מותר גמור והכו דלא נוסיף עלה ואין להחמיר עכ"ד. ועיין ח"א כלל ג' או' ל"ו שכתב דנכון לבלוע המם ויאמר רק שלו בלא מם - רק שיבליע בדבור ויש נוהגין לומר שלון ויבליע המם עכ"ד והביאו הפתה"ד בסי' פ"ה. וכ"כ רו"ח או' א' וכתב שם הפתה"ד מה שהגור בפי רוב העולם דלא דייקי בלישנייהו לא בשם שלום ולא בשם שלמה וקראו להו בשין שמאלית סלום וכן סלמה נראה דכ"ע מודו דשרי דהא לאו הכי שמיה דקב"ה יעו"ש. וה"ה בשם שלום שהוא בנקוד שורק או קבוץ דמוצאן אתה כ"ע מודו דשרי. יפ"ל אות א'. וכתב שם דה"ה נמי שמותר להזכיר שם השם אחר שמו שהוא לקרותו בשמו בבית המרחץ ובמקום המטונף אף לפ"ד החס"ל אות א' שכתב דצריך ליזהר ג"כ מלהזכיר שבת משום שאמרו בזוהר דקב"ה איקרי שבת כיעו"ש בד"ק כשקוראו שבתי נראה דאין לחוש עכ"ד. וכן יש להתיר בשם שמשון. פר"ח הסי' פ"ה. וי"א בזה הסי' ואם בעודו בבה"כ או קודם נט"י שחרית ראה מנגד אדם שמחלל שבת כתב שם הרו"ח דמותר לגעור בו בקול רם ולומר שבת כדי למונעו אלא דיותר נראה לומר דלא יאמר שבת במילואו אלא שבא והשומע מבין בזה ודי יעו"ש. ועוד עיין לקמן סי' פ"ה אות ט"ב:

ח) **שם** אפילו שאילת שלום אסור. ואם נתן לו שלום איכא פלוגתא במס' דרך ארץ י"א משיבו ואין בכך כלום וי"א דאומר לו מרחץ הוא והכי נקטינן. ומיהו לא מצי למימר ליה אין משיבין שלום במרחץ כדאמרינן פ"ג דעכו"ם כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ. פר"ח. שת"ז שם. אבל יוכל להשיב לחבירו עליכם ברכה טובה. שת"ז שם בשם ס' זכירה:

ט) **אם** שאל לו אדם הלכה אסור לומר לו אין משיבין במרחץ. ובבית אמצעי שרי לומר כך. מ"א סק"ב. סו"ב אות ב'. א"ר סי' פ"ה אות ב'. ר"ז אות א'. ח"א שם אות ל"ה. שת"ז שם:

י) **שם** הגהה. ואסור לענות אמן וכו' אבל לשון אמונה שרי. כ"מ בש"ס שם. א"ר אות ג':

יא) **שם** ואסור לענות אמן וכו' היינו אם שמע ברכה מאחר שבחוץ. לבוש. והיינו בפנימי וכן בה"כ אבל באמצעי נראה דשרי וכ"מ מלבוש יעו"ש. פרמ"ג במש"ז אות ג'. ועיין בס' לחיי ח"א דף יו"ד ע"ב שכתב דהא דאסור לענות אמן במרחץ היינו דוקא אמן דקדיש וקדושה אם שמע שאומרים אחורי בית המרחץ אבל באומר אמן על דברי חול כדרך בנ"א מותר. והביאו י"א מ"ב בהגב"י אות ג':

יב) **הרוצה** לשתות מים בבית המרחץ יברך בחוץ וישתה פחות משיעור ברכה אחרונה ויכוין לפטור כל מה שישתה לפנים. ואם אינו צמא למים יאכל מעט צוקר וכדומה ולכשיצא לחוץ אם לא עבר חצי שעה משתייתו האחרונה ששתה בפנים יברך ברכה אחרונה. חס"ל אות ג' והיינו לאחר שרחץ ידו כשיוצא מבית המרחץ צריך נטילת ידים כמבואר בסי' ד' סעי' י"ח ובדברינו לשם אות ס"א בס"ד. רק אם אין לו מים יקנח ידיו בצרור או בעפר וכו' ויברך כמ"ש שם בסעי' כ"ב כדי שלא יעכב הברכה. ועיין מ"א סי' קס"ו סק"ג מ"ש ע"ש האגודה וא"ר ומש"ז בזה הסי' אות ג. ומ"א סי' ר"ו סק"ד ודו"ק:

א) **סעי'** א' לא ילך אדם במבואות המטונפות וכו' ואפילו אם היה קורא ובא צריך להפסיק וכו'

ב אפילו להרהר בד"ת אסור בבית הכסא ובבית המרחץ [ג] ובמקום הטנופת והוא המקום שיש בו צואה ומי רגלים: הגה ואפי' הלכות המרחץ אסור ללמוד במרחץ (ר"ן פ' כירה וב"י בשם א"ח) [ד] דברים של חול מותר לאמרם שם בלשון הקודש. [ה] וכן הכנויים כגון רחום נאמן וכיוצא בהם מותר לאמרם שם אבל השמות שאינם נמחקין אסור להזכירם שם [ו] ואם נזדמן לו שם להפריש מדבר האסור מפריש ואפילו בלשון הקודש ובענייני קודש: הגה ובמקום שמותר להרהר בד"ת מותר לפסוק דין ובלבד שלא יאמר טעמו של דבר (ר"ן פ"ק דשבת ובפ' כל הצלמים):

שצריך

באר הגולה
ג שבת י'.
ד הרמב"ם שם.
ה שם בגמרא.
ו שם י'
ז שם מ':

כף החיים

וכו' ואם לא פסק עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים בל יחיו בהם. ואם פסק עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים. טור. והוא מגמרא ברכות דף כ"ד ע"ב. וכ"כ הלבוש. ועיין א"ר אות א':

ב) **שם** וכשיצא משם וכו' ונראה פשוט דאפי' יצא ממבוי המטונף אין לו לקרות מיד. וצריך להרחיק כשיעור. מהרי"ט ז"ל בס' לחם יהודה דף י"ב ריש ע"א. וי"א מ"ב בכנה"ג אות א' יפ"ל אות ב':

ג) **שם** אפי' שהה כדי לגמור את כולה א"צ לחזור אלא למקום שפסק. הגה"ה וי"א שחוזר לראש וכן עיקר. עיין מש"ל סי' ס"ה אות ג' שאנן קי"ל כדברי מרן ז"ל דאפילו אם שהה כדי לגמור את כולה מחמת אונס א"צ לחזור אלא למקום שפסק אמנם ודאי דלכתחלה צריך ליזהר שלא יגרום לבא לידי הפסק אח"כ וכמש"ל שם אות ב' יעו"ש:

ד) **סעי'** ג. אפי' להרהר בד"ת אסור וכו' ולכן יחשוב שם חשבונותיו כדי שלא יבא לידי הרהור ד"ת. ס"ח סי' תקמ"ו והביאו מ"א סק"א. וכ"כ השל"ה דף פ"א שיחשוב אדם בבה"כ בהוצאותיו והוצאת הבית או ירגיל לעצמו בחשבונות ובשבת יחשוב בבנינים נאים וציורים עכ"ד והביאו א"ר אות ב' וכ"כ ר"ז אות א' וכ"כ אנו לעיל סי' ג' אות ו' בשם ר"ח יעו"ש.

ה) **שם** אפילו להרהר בד"ת אסור וכו' כתב ב"י בשם הר' מנוח בירושלמי אמרינן דמותר להרהר בד"ת בבה"כ ולא פליג אגמרא דידן דכי אמרינן אסור להרהר ה"מ לכתחלה כלומר לשום מחשבתו ולבו לחשוב בד"ת אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו מותר עכ"ל וכתב עליו הב"י וז"ל ומבואר היא בגמרא דידן דגרסינן בפ' טבול יום (זבחים ק"ב ע"ב) אמר רבא האי דינא מרבי אלעזר בר"ש גמירנא דאמר בבה"כ והיכי עביד הכי והאמר רבה בב"ח אמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ ממרחץ ובה"כ לאונסו שאני ופירש"י לאונסו שהיתה שגורה בפיו ומהרהר בה על כרחו עכ"ל. וכתב הדרישה אות א' דמשמע מגמרא זו דכיון שהשמועה היא כ"כ שגורה בדעתו ותקוע בפיו עד שא"א שיסיח דעתו ממנה אז מותר אפילו לבטא בשפתיו כיון ששמועתו אונסתו יעו"ש. והביאו א"ר שם. אמנם הברכ"י אות א' כ"ב על דברי הדרישה והא"ר הנז' וז"ל ותמהתי על שני גדולי הדור איך ס"ד ביטוי שפתים וממה נפשך אי לביש אנסיה אשר לא ידע הנה זה עומד בבה"כ או לאו ואגב טירדיה בטא בשפתיו אנוס הוא ומאי דעבד עבד וה' יסלח לו ובכגון זה מה הלשון אומרת מפום רבנן יכול הוא לבטא בשפתיו ואי הכיר ונפשו יודעת שהיא בבה"כ ודאי אסיר לדבר ומ"ש בזבחים מר"א בר"ש גמירנא דאמר בבה"כ פי' גמירנא בבית המדרש מה שהרהר ר"א בבה"כ. וכזה ראיתי שפירשו הרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים שם ופשוט עכ"ל ועיין מש"ל סי' ע"ו אות ל"ד. ומ"ש עי"ש הדרישה ול"ע דבש"ע כתוב ג"כ שאם הרהור לאונסו מותר כבר כתב עליו המאמ"ר אות ב' דלא נמצא מזה בש"ע יעו"ש ונלע"ד הטעם דהא דלא העלו דין זה בש"ע לא מרן ולא מור"ם ז"ל משום דס"ל דאם שגורה שמועה בפיו ונאנס והרהר ה' יכפר לו וא"צ לאומרו מאחר שהיה לאונסו ואם אינה שגורה ודאי שצריך לדחוק ההרהור ולפיכך לא הוצרכו לאומרו. ועיין יפ"ל אות ד':

ו) **מותר** ליכנס לבה"כ ולבית המרחץ מתוך הלכה שאינה פסוקה. מור"ם בהגהה ביו"ד סס"י רמ"ו וש"ך שם. והרדב"ז סי' שמ"ג. ברכ"י בזה הסי' או' ב' וביו"ד שם או' ז"ך. שע"ת אות א':

ז) **שם** אפילו להרהר בד"ת אסיר בבה"כ. וכן אסור להרהר בד"ת חוץ ד"א מאחורי הבה"כ ולצדדין ולפניו כמלא עיניו. מהרי"ט בס' לחם יהודה פ"ג דק"ש דין ד' ברכ"י אות ג' שע"ת שם. ועיין בדברינו לסי' פ"ג אות ד':

ח) **אסור** לעיין בבה"כ במשקלי השמות והפעלים של לשון הקודש כיון דאין דרך להגיע לידיעתם על נכון כ"א ע"פ הכתובים ודאי יבא להרהר במקרא. הרב שאלת יעב"ץ סי' יו"ד ונראה דמכ"ש ממ"ש הרב הנז' הוא שאסור לסדר שם בהרהור כתב מליצה בלשון תלמוד דודאי יבא להרהר קצת בסוגיות התלמוד אשר מתיכן הוא מסדר מעשה הכתב והוא פשוט. ברכ"י אות ד' ואות ה'. חס"ל אות ה' שע"ת שם:

ט) **שם** אפילו להרהר בד"ת אסיר בבה"כ וכו'. אבל כנגד ערוה מותר להרהר בד"ת כמש"ל סי' ע"ה אות כ"ח יעו"ש. ועוד עיין מש"ל בסי' ס"ב אות יו"ד בדין מי שלמא בנילה בשעתו אם מותר להרהר הברכה בלבו יעו"ש:

י) **שם** הגהה. ואפי' הלכות המרחץ אסור וכו'. וכ"כ הלבוש. סו"ב במק"ח אות ב'. ר"ז אות א', ונראה דכן הוא דעת מרן ז"ל כדמשמע בב"י מדלא פליג על דברי האו"ח וגם לא כתב שום מאן דפליג עליה אלא דלא הש לכותבו בש"ע מפני שהוא משמע ממ"ש אח"כ דאם נזדמן לו שם להפריש מדבר האסור מפריש דמשמע דוקא להפריש מדבר האסור מותר אבל בענין אחר בכל גוונא אסור ואפילו הלכות מרחץ:

יא) **דברים** של חול מותר לאומרם בלה"ק. ומדת חסידות הוא להחמיר. ס"ח סימן תתקל"ד. מ"א סק"ב. א"ר אות ב'. סו"ב אות ג'. ר"ז אות ב':

שם וכן

פו. שצריך להרחיק מן מים סרוחים. ובו סעיף אחד:

א א מים סרוחים או מי משרה ששורין בהן פשתן או קנבוס צריך להרחיק מהם כמו מן הצואה:

באר הגולה

א ברכות כ"ה:

כמה

כף החיים

יב) **שם** וכן הכנויים כגון רחום נאמן וכו'. דוקא שכוונתו לדבר של חול. כ"כ בסי' נור אריה בהגהותיו יעו"ש. ומ"ש מהר"א הלוי בשו"ת זקן אהרן סי' ע"ב. ברכ"י אות ז'. ועיין פרמ"ג א"א אות ג'. וכ"כ שת"ז או' ד':

יג) **שם** כגון רחום נאמן וכו'. הראב"ד בפ"ג דק"ש דין ה' כתב וז"ל לא מצאנו שם רחום כ"א על הבורא ואסור לאומרו בבה"כ עכ"ל. אבל הכ"מ כתב שם בשם הרי יונה דאשכחן רחום אצל צדיק דכתיב זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק יעו"ש. מיהו הב"ח בסי' פ"ד כתב דיש להחמיר כדברי הראב"ד רק בלשון לע"ז כתב דנראה דלד"ה שרי יעו"ש. וכ"כ העט"ז בזה הסי' אות ב'. וכ"כ הפר"ח אות ב' ועי"ש. א"ר אות ג':

יד) **שם** אבל השמות שאינם נמחקין וכו'. כתב המ"א סק"ג דלאו דוקא דהאיכא שלום דאסור להזכיר שם כמ"ש בסי' פ"ד עכ"ל וזהו לפי סברתו בסי' פ"ד סק"ב שפסק כהב"ח א"נ י"ל דמ"ש דהאיכא שלום וכו' ר"ל שאילת שלום וחוזר על דברי הש"ע בסי' פ"ד יעו"ש. ועיין בדברינו לשם אות ז' מ"ש גם בס"ד:

טו) **שם** אסור להזכירם שם. אפי' בלשון לע"ז דדברים של קודש אסור לאומרם אפילו בלשון חול כדאיתא בפ' כירה וברמב"ם פ"ג דק"ש דין ד' ב"ח שם. עו"ז שם בסי' פ"ד או' ג'. עו"ת או' ו' ר"ז או' ג' וכתב כגון נא"ם בל"א או ביג"א בלשון פולין ורוסיא. קיצור ש"ע סי' ה' אות י"ד. חס"ל אות ב' וכתב ולכן יש ליזהר מלומר דיי"ו שהוא אזכרה השם בלשון ספרדי או לומר אל"ס רזולשון שהוא הזכרת השם בלשון ישמעאל וכל כיוצא בזה והמרבה דברים מביא חטא עכ"ד.

טז) **שם** ואם נזדמן לו שם להפריש מדבר האסור מפריש וכו'. וה"ה אם נכנס בלבו שם אהבת אשה מותר להרהר בד"ת דהוי לאפרושי מאיסורא. ס"ח סי' כ"ח. כנה"ג בהגב"י. עו"ת אות ג'. מ"א סק"ד. א"ר אות ב'. ש"ב אות ב'. ה"ב אות ג'. ר"ז אות ד'. וכן אם נכנס הרהור רע בלבו שרי לחשוב בדברי תורה דהוא לאפרושי מאיסורא. פרמ"ג א"א אות א'. חס"ל אות ה':

יז) **שם** להפריש מדבר האסור וכו'. ולכן בע"פ אחר חצות כשרואה שמגלחין במרחץ מותר לומר אין מגלחין דלכן זה אינו לשון הוראה אע"ג דממילא נשמע דאסור אבל אסור לומר בלשון הוראה לומר אסור לגלח דזה הוא הוראה. ח"א כלל ג' אות ל"ה. ועיין באות שאח"ז:

חי) **שם** ואפי' בלה"ק ובעניני קודש. כההוא דא"ל ר"מ (שבת מ' ע"ב) אין הכין והיה די שיאמר לו אל תסוך או איני רוצה שתסוך ואעפ"כ א"ל בלשון הוראה. כ"מ פ"ג דק"ש דין ה' מ"א סק"ה. א"ר אות ד'. ה"ב אות ד'. ר"ז שם. וכתב הר"ן אפי' בלא אפרושי מאיסורא שרי לומר לחבירו עשה לי כך וכך אע"ג דממילא הוי הוראה דהא א"ל (שבת שם מעובדא דרבי) או טול בכלי שני ותן אע"ג דילפינן מינה דהפשירו לא זהו ביטולו. מ"א שם. ש"ב אות ד'. ה"ב שם. ר"ז שם:

יט) **שם** הגהה. ובמקום שמותר להרהר וכו'. הר"ן כתב זה על בית אמצעי של מרחץ כמש"ל סי' פ"ד אות ה' יעו"ש. ועיין לבוש ומ"ש עליו הא"ר אות ה' ועיין לעיל סי' ס"ב סעי' ד' בהגהה ובדברינו לשם אות י"א. וכתב הרו"ח דאסור לת"ח ליסב במקומות המטונפות דא"א בלא הרהור תורה והס"ג שלא להיות בידים מטונפות ואף לשאר אדם מישראל אסור דמטמאה ישראל קדושים ומהרהרים בד"ת יעו"ש:

א) **סעי'** א' מים סרוחים וכו' כתב בספר תוספת ירושלים בשם הירושלמי דבבורסקי אסור להתפלל ולהזכיר כל דבר של קדושה והוא שהתחיל העיבוד שיש ריח רע ואפילו האומן עצמו שמורגל כל שבני אדם מצטערים. והביאו הש"ע בסי' פ"ה אות ג':

ב) **שם** מים סרוחים וכו' ואסור לקרות כנגד כל טינופת שריחה רע ולא במקום שריחו רע או קן בו כגון מרחפות היין וכיוצא בהן. א"ר אות א' בשם ספר לדה לדרך דמ"ג והביאו המש"ז סס"י פ"ה ומחה"ש ופתה"ד אות ג' וכן בבית המטבחיים או אצל מי משרה ששורין שם עורות וכדומה. חס"ל או' ו' אבל בתוך ד"א של עשן ונשם וכיוצא מסימנים שריחן רע מותר לקרות ולהתפלל דאינו אסור אלא א"כ נעשה מחמת טינוף אבל דבר שטבעו כך לא"ב. פתה"ד שם. ועיין בדברינו לעיל סי' ע"ט אות ב':

ג) **שם** מים סרוחים וכו' ביבה דמשפיכין לה מים רעים וסרוחין והיא סמוכה לבהכ"נ. אף אם קדמה בעל הביבה צריך להרחיק דהוי מלתא דאיסורא. כנה"ג בהשו' סי' כ"ו. ברכ"י בשיו"ב או' ב' שע"ת. ועיין לעיל סי' פ"ג סוף או' ד' והדרים סמוך ליאגאנס לענין להגות בתורה ולימוד דברים שבקדושה רע ומר ואלוה לאדם שיזהר שלא לדור סמוך להן אם בא לו ריח רע וכמו כן ממי שמהרס וכיוצא והיה מחניך קדוש רו"ח:

ד) **שם** צריך להרחיק מהם כמו מן הצואה. לפניו כמלא עיניו ולאחריו ד"א ממקום שכלה הריח. טור. ב"ח א"ר שם מש"ז שם. וכתב דמן התורה הוא אסור. ר"ז אות א':

ה) **שם** צריך להרחיק מהם כמו מן הצואה. ואותן מקומות שמימיהם סרוחים בימות הקיץ י"מ דאסור לברך בתוכן אפי' הרחקה כצואה בעינן. מש"ז שם. יפ"ל אות א'. פת"ע אות א';

א) **סעי'** א' גרף של רעי ועביט של מי רגלים וכו' והכי איתא בפ' מי שמתו דכ"ה ע"ב ת"ר גרף של רעי ועביט של מי רגלים אסור לקרות ק"ש כנגדן ואעפ"י

באר הגולה

א משמעות הגמ' דברכות כ"ה לדעת התוספות ושאר פוסקים,
ב שם בתוס' ור' יונה בשם רבני

פז. כמה צריך להרחיק בשעת ק"ש מן גרף של רעי. ובו ג' סעיפים:

א אגרף של רעי ועביט של מי רגלים של חרס או של עץ צריך להרחיק מהם כמו מצואה אפילו הטיל בהם מים באבל אם הן של מתכת או של זכוכית או של חרס מצופה מותר אם הם רחוצים יפה:

גרף

כף החיים

ואפשר שאין בהן כלום. ופי' רש"י גרף ועביט שניהם כלי חרס הם אלא של רעי קרוי גרף ושל מ"ר קרוי עביט ע"כ. וכתב הרא"ש דמסתבר דבעץ אסור מפני שהוא מובלע בתוכו ומלא זוהמא אבל של זכוכית מותר. וכ"פ הטור וכך הם דברי מרן ז"ל ואע"ג דהרשב"א ז"ל מתיר בשל עץ כיון דהרא"ש והטור אוסרים דחשבי ליה כשל חרס מפני שהוא בולע ומלא זוהמא וכ"פ מרן ז"ל הכי נקטינן. וכ"כ האחרונים:

ב) **שם** צריך להרחיק מהם כמו מצואה. לפניו מלא עיניו ולאחריו ד"א ממקום שכלה הריח. טור וב"י ועו"ה. וכ"כ האחרונים:

ג) **שם** אפילו הטיל בהם מים, דכיון שמיוחדים לכך הוא להו כבה"כ ואפי' אין בהם ריח רע, הרא"ש פ' מ"ש סי' ד"ן, וכ"כ הרמב"ם פ"ג דק"ש דין י"ב וכב"ד ב"י. מ"א סק"א. ר"ז אות א' והר' יונה כתב דטעמא דלא מהני בהו נתינת מים כדמהני במ"ר משום דדיינינן להו כמו צואה ואסור מן התורה מוהיה מחניך קדוש אבל מי רגלים אינם אסורים אלא מדרבנן דלא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד הילכך סגי להו בנתינת מים עכ"ד. והביאו ב"י. וב"י נתן טעם אחר דמי רגלים היינו טעמא דשרי בנתינת מים משום דצלולים הם ומתערבים במים ומתבטלים משא"כ בגרף ועביט שמה שבלוע בהם אינו מתערב במים כדי שיתבטל הילכך לא מהני להו נתינת מים עכ"ד. והביאו ט"ז סק"א. וכ"כ הלבוש. ר"ז שם. וכתב א"ר אות א' דלטעם הב"י אין איסור עביט אלא מדרבנן כמו מי רגלים אבל לטעם הר"י אסור מדאורייתא ונ"מ לענין ספיקא יעו"ש. וכ"כ השו"ת אות ב' אלא שכתב ול"ע לדינא יעו"ש. ועיין בדברינו לעיל סי' ע"ג אות א' וסי' ע"ד אות ז' ד"ה ודע ולפי הטעם שכתבו הרא"ש והרמב"ם ז"ל שמיוחדים לכך וכו' כתב המ"א שם דאם הכלי מיוחד ג"כ לתשמיש אחר כגון לשפוך לתוכו שופכין אם אין בו צואה ולא ריח מותר. והביאו השו"ב אות א' א"ר אות ב' כ"ב אות א' ר"ז אות ב'. אמנם המחה"ש על המ"א סק"א כתב דזהו דוקא לטעם הרא"ש והרמב"ם אבל לטעם הרב ב"י שכתב דהבלוע אינו מתערב עם המים אפשר אפי' מיוחד גם לתשמיש אחר אסור יעו"ש. וכ"כ הברכ"י אות א' דיש להחמיר. והביאו החס"ל אות א':

עוד כתב המ"א שם דה"ה אם מיוחד להשתין ובכל פעם שמשתין נותן לתוכו רביעית מים שרי. והביאו השו"ב שם. א"ר שם. ר"ז שם. אבל הי"א בהגב"י כתב על דברי המ"א הללו דיש להחמיר דהא כיון דטעמא הוי כמ"ש מרן ז"ל דרביעית מים לא מהני אלא לצלולים דמתערבין במים ומתבטלין אבל מה שבלוע לתוך הכלי אינו מתערב במים כדי שיתבטל א"כ ה"ה והוא הטעם הכא שאע"א שבעוד שהוא משתין שאינו בולע הכלי איזה דבר מועט א"כ מה מהני שטלה רביעית מים אחר שבליעה עכ"ד. מיהו המחה"ש שם שבין בדברי המ"א הנז' דאיירי כגון שנתן המים קודם השתנה שכתב דזהו מספיק גם לטעם הרב ב"י דלא היה בשום פעם בלוע ממי רגלים לבדן אלא במי רגלים שכבר נתבטלו במים קודם שנבלעו בו עכ"ד. וכ"כ לפרש המאמר אות ג' בדברי המ"א יעו"ש:

ד) **שם** אבל אם הם של מתכת וכו' מזה יש ללמוד דה"ה בגרף של רעי של כלי חרס שאינו מזופת אם היא חדש שעדיין לא נשתמשו בו שמותר לקרות כנגדו ובתוך ד"א שלו ואע"ג דמתחלה האומנים עושין אותו בשביל כך, ואע"ג דבאות הקודם אמרנו שי"א דדינו כבה"כ ובסימן פ"ג סעי' ב' כתוב דאם הזמינו לבה"כ אסור לקרות בתוכו י"ל דדוקא לענין הרחקה עשו אותו כבה"כ אבל לא לענין זה להיות כבה"כ ממש לאסור אותו בהזמנה דאי לא תימא הכי היאך מתירין בשל מתכות אם הוא נקי וכי בה"כ אם הוא נקי מותר אלא צ"ל דלאו כבה"כ ממש חשבינן ליה אלא דוקא לענין הרחקה אבל לא לכל מילי. ועוד דאיכא רבוותא דנתנו טעם אחר לאיסור עביט כמ"ש באות הקודם. ועוד דאפילו לענין בה"כ עצמה היא בעיא דלא איפשיטא ויש מן הגאונים שפסקו לקולא כנזכר בדברינו לעיל לסי' פ"ג אות ה' יעו"ש. ודיינו אם נחמיר בזה דווקא במה שנזכר בדברי הראשונים ולא להוסיף עוד איסורים מדעתינו. ודלא כמי שנסתפק בזה. עיין יפ"ל אות א' ודו"ק:

ה] **שם** או של זכוכית. והטעם כתב ב"י בשם התוס' מפני שאינו בולע. מיהו הפר"ח כתב להחמיר בשל זכוכית. וכ"כ הט"ז סק"ב דלמאי שכתב רמ"א סי' תנ"א די"א דלא מהני אפי' הגעלה לכלי זכוכית ה"ה דיש להחמיר כאן דחד טעמא הוא כיון שי"א שזכוכית גרע מחרס עכ"ד. אמנם הא"ר אות א' כתב על דברי הט"ז הנז' וז"ל דלא דק דודאי לא גרע מכלי חרס אלא ס"ל לי"א דדמי לכלי חרס. וכ"כ הט"ז גופיה שם וזה דלא מהני להו הגעלה משום דאין יוצא מידי דפיו כיון דברייתו מן החול אבל מ"מ לא בלע כ"כ כמו כלי חרס ולכן מותר הכא. ותדע דהמרדכי והאגודה פ' מי שמתו מתירין ובפ' כל שעה אוסרין בהגעלה אלא כדאמרן. ועוד הא כתב הט"ז ומ"א דבדיעבד מותר אפילו בלא הגעלה עכ"ל. וכן באות ב' חזר להקשות על דברי הט"ז הנז' יעו"ש, וגם י"א בהגה"ט כתב להקשות על דברי הט"ז וכתב להתיר יעו"ש. וכן הסכים הברכ"י אות ב' להתיר בשל זכוכית כפסק הש"ע ועיי"ש מ"ש על דברי הפר"ח וי"א יעו"ש. והביאו שע"ת אות ב'. וכ"כ האחרונים. ר"ז אות ב' בי"ע בדיני ק"ש דערבית אות ל"ז. קיצור ש"ע סי' ה' אות י"ג. בן א"ח פ' בא אות ד':

ו) **שם** או של חרס מזופת. כתב ב"י היינו של חרס שמזופין

ב גרף ועביט של חרס או של עץ שכפאו על פיו יש מתירין ויש אוסרין והלכה כדברי האוסרים:
ג המותר לקרות ק"ש בבית שיש בו צואה ומי רגלים או גרף ועביט כיון שהרחיק מהם כשיעור שנתבאר בסימן ע"ט וכן אם כפה עליהם כלי אע"פ שהם עמו בבית הרי אלו כקבורים ומותר לקרות כנגדו:

באר הגולה
לרפת ג טור בשם אבי העזרי ומרדכי בשם ראבי"ה.
ד טור ושם במרדכי
ה ברכות כ"ה וכרשב"ג.
ו הרמב"ם פ"ג מהלכות ק"ש.

בעל

כף החיים

המלופין בזכוכית שמקלחן שלצד חוץ הוא של חרס ומקלחן שלצד פנים הוא של זכוכית אבל הב"ח כתב צריך שיהיו מלופין מכל צדדין מבית ומחוץ. וכ"כ העט"ז אות א'. שכנה"ג בהגב"י אות א'. ונראה לסמוך בכלי זה על המתירין כשכפאו על פיו. א"ר אות ג':

ז) **שם** אם הם רחוצים יפה. והוא שלא יצא ריח ממנו. ב"י בשם ס' אהל מועד. עט"ז שם. מ"א סק"ג. בי"ע שם. קיצור ש"ע שם. בן א"ח שם:

ח) **שם** אם הם רחוצים יפה. משמע דכל שהם רחוצים יפה בין של זכוכית בין של מתכת מותר וא"צ ליתן לתוכן מים אפי' אם הם של זכוכית וכמו שפסק מרן ז"ל בב"י ודלא כהתוספות והמרדכי שהצריכו להטיל רביעית מים בשל זכוכית כיעו"ש בב"י. וכן פסק הב"ח וכתב שכן פסק בש"ע. וכ"כ שכנה"ג בהגב"י אות ב'. ר"ז שם. קיצור ש"ע שם. בן א"ח שם. ומ"ש ב"י זה בשם התוספות הוא בתוספות ברכות דף כ"ה ע"ב והוא אם תעשה ד"ה גרף וד"ה בלבד דיבור אחד וכ"מ מהנוסחא שהביא ב"י שהם דיבור אחד. וכ"כ הגהות הגר"א שם בגליון הש"ס הנד"מ דדפו"י הוא דיבור אחד וכ"מ במרדכי ודלא כמהרש"א יעו"ש. ומ"ש הט"ז סק"ג על שם התוספות הוא שלא בדקדוק דמשמע מדבריו דהתוספות מקילין דאם נתן לתוכן מים אפי' אין רחוצין יפה מותר וז"א דהתוספות מחמירין דאפי' אם הם רחוצין יפה צריכין ליתן לתוכן מים כמבואר בב"י וב"ח וכ"מ בעט"ז. ומ"ש הבאה"ט בסק"ד לשון הט"ז כמו שהוא לא דק. ומ"ש המש"ז אות ג' לפרש בדברי הט"ז ועשה דברי התוספות שני דיבורים וגם עשה דברי התוספות לקולא וגם שהוא מן הדקדוק מן דברי התוספות ד"ה ובלבד אין נראה כן מדברי הב"י אלא משמע שהוא דיבור אחד וגם משמע דדברי התוספות לחומרא וגם משמע שכן אמרו התוס' בהדיא ולא מן הדקדוק כיעו"ש וכמו שהוכיח המאמ"ר אות ד' יעו"ש. ועוד עיין ח"ע על הט"ז סק"ג מה שהקשה על דברי המש"ז הנז' ודו"ק:

ט) **סעי'** ב גרף ועביט של חרס או של עץ שכפאו וכו'. אבל של מתכת אפילו אינו רחוץ מהני כפייה דאין איסורא אלא מתוכו. מ"א סק"ד. א"ר אות ד'. מש"ז אות ד'. ר"ז אות ג'. בי"ע שם אות ל"ח. והוא שאין ריח רע יוצאת ממנה. ועיין בדברינו לעיל סי' ע"ט אות י"ט:

י) **שם** ויש אוסרין. דכיון שהוא בלוע בתוכו הוי ברו כתוכו. טור. ט"ז סק"ד. ר"ז אות ג':

יא) **שם** והלכה כדברי האוסרים. ואם נתן הגרף או העביט בתוך כלי אחר מותר. ב"י בשם ס' אהל מועד ובשם הרי"ן גיאת. וכ"כ הלבוש עד שיכפה עליהן כלי אחר שהן מכוסין בו או העמידן בתוך כלי אחר שמחיצותיו גבוהין יותר מן הגרף ועביט עד שאין נראין הוו כמי כמכוסין ומותר אם אין כאן ריח רע עכ"ל. מיהו דעת הל"ח בפי' (הט)

מי שמיהו אות קנ"ט נראה להחמיר ובעינן דוקא שיכפה עליהן כלי וכמ"ש בש"ע הסי' זה או אם המחיצות יהיו גבוהות יותר מיו"ד יעו"ש. וכ"כ א"ר אות ה' בשם הנ"ן יעו"ש. ועיין עוד לקמן באות שאח"ז ד"ה וכתב וכו':

יב) **סעי'** ג' מותר לקרות ק"ש בבית שיש בו צואה וכו'. וכן אם כפה עליהם כלי וכו' ואם היא תחת המטה ואין מרגלי המטה לארץ ג"ט הוי ג"כ כסתומה ומכוסה במטה. ומג"ט ולמעלה צריך הרחקה כשיעור שצריך להרחיק מצואה. ואם הצואה לאחר המטה נמצא שאין לה היתר מצד כיסוי רק מצד מחיצה שהמטה חוצצת בינו לצואה ולא מהני בזה אא"כ הוי המטה גבוה י"ט כמו שאר מחיצות שדינם ביו"ד. כ"מ המסקנא בפי'. ט"ז סק"ה, וכ"כ הב"ח וז"ל ולענין הלכה נקטינן דמטה שאינה סתומה מכל צד כמטות שלנו והגרף לאחר המטה אינה חוצצת אלא צריך להרחיק שיעור הרחקה לפניו כמלא עיניו ולאחריו ד"א ממקום שכלה הריח וכן כשהם לפני המטה כך הדין וא"צ שיוציאנו והתחת המטה הוי כטמון ודוקא כשרגליה קצרים שאין הימנה ולקרקע ג"ט שאז א"צ לשום הרחקה אבל ג"ט ומג' ולמעלה לא הוי כטמון וצריך להרחיק שיעור הרחקה אבל מטה שכולה סתומה מכל צד מסביב הוי מחיצה גמורה בגבוה עשרה וחוצצת וא"צ להרחיק כלל עכ"ל, והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ד', מ"א סק"ד. וכתב שם המ"א דדוקא כשהמטה חוצצת מכותל לכותל אבל בלאו הכי לא חשיבא מחיצה יעו"ש. והביאו י"א בהגב"י. וכ"כ העו"ת אות ג', א"ר אות ו', א"א אות ד', ר"ז אות ד', בי"ע אות ט"ל חס"ל אות ט', שת"ז אות ט', אבל אם עשה מחיצה לשם כך א"צ לחלוק מכותל לכותל אפי' היא מחיצה עראי כגון מחצלת או סדין. ר"ז שם. מיהו דעת המאמ"ר אות ו'. דגם במטה אין לחלק בין חוצצת מכותל לכותל או לא אלא בכל גוונא שרי כל שהיא גבוהה עשרה ורחבה שיעור הראוי (היינו ד"ט עיין ח"א אות י"ט) להקרא מחיצה יעו"ש וכ"כ דעת הח"ע על מ"א סק"ד יעו"ש. וכתב שם המאמ"ר דאף לסברת המ"א והעו"ת ז"ל אם אינה רחוקה מהכתלים ג"ט חוצצת דכל פחות מג' כלבוד דמי. ועיין לקמן אות י"ג:

וכתב עו"ש המ"א דה"ה אם כפה עליהם כלי ויש קצת אויר בין הכלי לקרקע כגון שבולט קצת מצד אחד אמרינן לבוד אבל אם הכלי פתוח למעלה אפילו פחות מג' אסור דבעינן שיהא מכוסה עכ"ד. והביאו י"א שם. א"ר אות כ'. ר"ז שם. ח"א כלל ג' אות כ"א. בי"ע שם אות מ'. וכתב שם הח"א דמכ"ש אם כסה בחול ואפר או בגד דמותר לקרות בסמוך לו ואפי' באותו בית מותר:

יג) **שם** וכן אם כפה עליהם כלי וכו'. ואם עשה מחיצה של בני אדם ג"כ שרי לקרות ק"ש בתוך ד"א אם אין ריח רע יוצא מהם ואם הם כנגדו צריך שלא יהיו נראים

פח. בעל קרי מותר בק"ש. ובו סעיף אחד:

א אכל הטמאים קורין בתורה וקורין ק"ש ומתפללין חוץ מבעל קרי שהוציאו עזרא מכל הטמאים ואסרו בין בד"ת בין בק"ש ותפלה עד שיטבול כדי שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין גואח"כ בטלו אותו תקנה והעמידו הדבר על הדין שאף בעל קרי מותר בד"ת ובקריאת שמע ובתפלה בלא טבילה ובלא רחיצה דתשעה קבין וכן פשט המנהג: הגה יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לבית הכנסת או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר (הגהות מיימוני פ"ד) וי"א שמותרת בכל וכן עיקר (רש"י הלכות נדה) אבל המנהג במדינות אלו כסברא הראשונה. ובימי לבון נהגו היתר ואפילו במקום שנהגו להחמיר בימים נוראים וכה"ג שרבים מתאספים לילך לבית הכנסת מותרין לילך לבהכ"נ כשאר נשים כי הוא להן עצבון גדול שהכל מתאספים והן יעמדו חוץ. (פסקי מהרא"י סי' קל"ב):

באר הגולה

א הרי"ף והרא"ש מהא דברכות כ"ו. ב שם ובדף כ"ב ובבבא קמא דף פ"ב. ג ברכות כ"ב וחולין קל"ה:

כף החיים

נראים מבין רגלי הנעשים מחילה ואפילו אם אין בין רגלי לרגל נ"ט רק דאותם האנשים שנעשו מחילה לא יוכלו לענות אמן על ברכות ק"ש אא"כ בהחזרת פנים, ורחוקים מן הצואה ד"א ואין מגיע לשם ריח. פתה"ד אות ב' ועיי"ש. ועיין עוד בדברינו לעיל סי' ע"ט אות ט"ז:

יד) **שם** וכן אם כפה עליהם כלי וכו'. ועיין מש"ל סי' ע"ו אות ה' בענין אם התינוק יושב על הגרף ובגדיו משולשלין מכאן ומכאן דמותר לקרות כנגדו יעו"ש:

א) **סעי'** א' כל הטמאים קורין בתורה וכו'. ואפילו בטומאה היוצאה מגופם כגון זבים וזבות נדות ויולדות והטעם דכתיב הלא כה דברי כאש וכו'. מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה. ב"י. לבוש. א"ר אות א'. ר"ז אות א':

ב) **שם** חוץ מבעל קרי וכו' כדי שלא יהיו ת"ח וכו'. טעם זה הוא מהרמב"ם פ"ד מהלכות תפלה דין ד' והטור כתב הטעם משום שהקרי בא מקלות ראש וכתב ב"י דהכי מוכח בפ' מי שמתו יעי"ש. ואמנם הטעם שכתב הרמב"ם הוא ג"כ מן הגמרא ברכות דף כ"ב ע"א יעו"ש, ועיין פריסה אות א' ודו"ק. והא דבחר לו מרן ז"ל לכתוב בש"ע טעם הרמב"ם ז"ל ולא טעם הטור נלע"ד בס"ד כדי לרמוז בו ג"כ שצריך שיהיו הת"ח מהרין שלא יהיה מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים כיון שמפני כך היתה התקנה שאעפ"י שנתבטלה התקנה של הטבילה מ"מ עיקר הדין שלא יהיו הת"ח מצויין וכו' עדיין במקומו עומד כמ"ש בטור וב"ע ריש סי' ר"מ עיי"ש ודו"ק:

ג) **שם** ואח"כ בטלו אותה וכו', ואע"ג דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין וא"כ היאך יכול לבטל תקנת עזרא שאני הכא דלא פשטה התקנה בכל ישראל לפי שלא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה ובטלו אותה מעצמן, וכמ"ש שם בגמרא א"ר נחמן בר יצחק נהיג עלמא כהלת סבי וכו'. כרבי יהודה בן בתירה בד"ת, משמע שמאליהן נהגו ובטלוה. כמבואר כ"ז בכ"מ פ"ד דק"ש דין ח' יעוש"ב. ועיין מ"א סק"א:

ד) **שם** ואח"כ בטלו אותה וכו'. וכתב הטור בשם רמ"ה וז"ל ויש חסידים ואנשי מעשה שהיו מחמירין על עצמן וטובלין לקריין להתפלל ותורה והיא היא זו שאף להרי"ף שכתב שיש מצריכין טבילה לתפלה לאו דוקא טבילה אלא רחיצה בתשעה קבין ואני כתבתי למעלה שא"ל לא טבילה ולא רחיצה והמחמיר תע"ב עכ"ל והביאו ב"י בזה הסי'. ואמרו שם בגמרא א"ר ינאי שמעתי שמקילין בה ושמעתי שמחמירין בה וכל המחמיר בה על עצמו מאריכין לו ימיו ושנותיו ופי' רש"י שמקילין בה במרחצאות או בנתינת ט' קבין שמחמירין בה בארבעים סאה עכ"ל ועיין עוד בדברינו לעיל סי' ע"ו אות כ"א ומי שנהג לטבול לקריו קודם תפלה ושוב נחלה גופו וא"י צריך התרה. רו"ח בשם ספר:

ה) **והוי** יודע דהני ט' קבין שהתקין עזרא לבעל קרי אפי' כולה מים שאובין כשרים וכדתנן במס' מקואות ריש פ"ח מקואות העכו"ם שבחוצה לארץ כשרין לבעלי קריין אפי' נתמלאו בקילון וכן פי' שם הרמב"ם והר' שמשון. ובפ' מי שמתו תניא בעל קרי שנתנו עליו ט' קבין מים טהור בד"א לעצמו אבל לאחרים כלומר ללמד לאחרים ט' סאה רבי יהודה אומר מ"ם מ"מ ואפליגו אמוראי במילתיה דר"י ח"א לא שנו אלא בקרקע אבל בכלים לא וח"א אפי' בכלים נמי ופריך בגמרא בשלמא למ"ד אפי' בכלים היינו דקתני ר"י אומר מ"ם מ"מ אלא למ"ד בקרקע אין בכלים לא מ"מ לאיתויי מים שאובים אלמא דלכ"ע מים שאובים כשרים אלא דמר מכשר אפי' לטבול בעודם בכלי ומ"ס שאעפ"כ בעינן מיהא שיהיו בקרקע כעין טבילה. וגרסינן בפ"ב דגיטין דס"ז ע"א א"ר פפא הרי אמרו בעל קרי החולה שנפלו עליו ט' קבין מים טהור. בעי רב פפא נתינה מהו תיקו. ופי' רש"י ב"ק וכו' טהור לד"ת דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין קודם שיעסקו בתורה והקלו על החולה בנתינת ט' קבין אפי' שאובין במס' ברכות אבל לטהרו ליכנס למקדש בעינן מ"ס. וחליו בטבילה שנכנס אליו לתוך המקוה ועל חליו נתן ט' קבין שאובין ע"כ. וכתב ב"י וז"ל וכיון דמידי דתקנתא דרבנן הוא נקטינן לקולא ואע"ג דתקנת עזרא ליתא האידנא כתבתי זה משום דנ"מ למי שקיבל עליו לנהוג כתקנת עזרא עכ"ל. ועוד נ"מ מש"ל סי' ע"ו אות כ"א בשם האר"י ז"ל דטומאת קרי מתגלה במצח האדם תמיד כ"ז שלא טבל אבל אם טבל אינה מתגלה כ"א דבר מועט באותו היום וכתב החיד"א דמסורת היא שהרואה קרי וטובל ביום ההוא דוקא ומתודה כראוי נמחק

נמחק המזיק של קרי יעו"ש. וא"כ מי שא"א לו לטבול במקוה יטבול במ"ם מים שאובין או בשפיכת ט' קבין על ראשו וגופו כאשר יבואר לקמן בס"ד. ועוד עיין בדברינו לעיל סי' פ"ו אות כ"ב שכתבנו דמי שא"א לו בטבילה יעשה נטילה של ארבעים פעמים יעו"ש. וזה אם א"א לו לא בטבילה במקוה ולא במים שאובים ולא בט' קבין או יעשה הטבילה הנז' ומיהו טוב ונכון שבכל מקום ומקום יכינו לשם מקוה מים חמין כדי שיוכל כל אדם לטבול בו לתשמישו ולקריו ועי"ז יהיו כולם טהורים ותעלה תורתם ותפלתם בקדושה תמיד:

ו) **ותשעה** קבין שאמרו דוקא כשהופכם עליו אבל לטבול בתוכם לא מהני מידי בין אם הם בכלי או בקרקע. וצריך לשופכם עליו מכלי אחד או משנים או משלשה אבל מד' וה' אין מצטרפין. ואם הם משנים או מג' כלים צריך להתחיל לשפוך השני קודם שיפסוק הא' כמבואר בב"י, וכ"כ הט"ז סק"א. עו"ת אות ב', עט"ז אות א', מ"א סי' תר"ו אות ט', מאמ"ר בזה הסי' סוף אות ד' וכתב דבט"ז כתוב מג' או ד' מצטרפין והוא ט"ס והבאה"ט נמשך אחריו ולא הרגיש יעו"ש. וכ"כ א"ר סי' תר"ו אות י"א יעו"ש. וכתב הט"ז דכן יש לנהוג באותה שנוהגין להטהר בערב ר"ה ובערב יוה"כ ע"י ט' קבין עכ"ד, ועיין בהגהה סי' תר"ו סעי' ד' ובמ"א שם:

ז) **וזה** סדר שפיכת ט' קבין בתחלה ישפוך מים על כף רגלו התחתית שעומדת בארץ כדי כשיבואו אח"כ המים על גופו ועל כף רגלו ממעל יהיה חיבור עם המים שעל כף רגלו אשר מתחת ויהיה כאלו על כל גופו באו המים אפי' מתחת רגליו שנוגעות בקרקע ואח"כ יבא אחר ויתפוס לו המים או יניחם במקום שאפשר שישפכו עליו מאליהן והוא יהיה עומד וידיו יהיו מוטות מצדדיו זה מצד זה וזה מצד זה עד אצל הירך אבל לא דבוקות בגופו כדי שישפך עליהם המים מכל צדדיהן וישפכו לו המים על ראשו ויורד על גופו ועל ידיו עד כף רגלו ואז יתחבר עם המים אשר על כף רגלו מתחת העומדת בארץ ויהיה הכל בחיבור אחד ונמצא שבאו המים על כל גופו ובזה יוצא נתינת ט' קבין כתקנה, ועיין מט"ז אות א' וביו"ד סי' קצ"ח סעי' כ"ח ודו"ק:

ח) **ושיעור** ט' קבין כתב ב"י בסי' תר"ו בשם התשב"ץ שהם רי"ו בילים וכ"כ א"ר שם אות י"א יעו"ש, וכ"כ המט"ז בזה הסי' אות א' ובסי' תר"ו אות ו' יעו"ש. ושיעור הבילה הוא כלי שמחזיק י"ח דרה"ם מים כמש"ל סי' פ"א אות ג' בשם הרמב"ם ז"ל יעו"ש, וא"כ רי"ו בילים יעלו לחשבון שלשה אלפים ושמנה מאות ושמונים ושמנה דרה"ם מים:

ט) **שם** הגהה. יש שכתבו שאין לאשה נדה וכו'. כתב רי"ו בנתיב כ"ו ח"ב שראה אנשים ונשים טועים לומר שהיולדות צריכה ליזהר מליכנס בבה"כ עד שיעברו מ' לזכר ופ' לנקבה ומנהג בטעות הוא וצריך למחות בידם עכ"ד. ב"י. עו"ת אות ג':

י) **שם** בהגהה. או להתפלל או להזכיר השם וכו'. כתב המ"א סקי"ב צ"ע דהא י"א דנשים חייבות בברכת המזון דאורייתא וא"כ איך יוכלו ליפטר ממ"ע דאורייתא במנהג שאין לו יסוד לכן נ"ל דעכ"פ תשמע ברה"מ מאחרים ואי ליכא אחר תברך ברה"מ בעצמה בלחש וכ"ש קידוש דהוא דאורייתא דהא אפי' בעל קרי בזמן שגמרא היה מברך ברה"מ ע"י הרהור. ובב"ח ס' קנ"ג כתב שלא נהגו רק שלא ליכנס לבית הכנסת ולא לראות ס"ת וגם כשמתפללים אין עומדות בפני חברותיה ומשום מנהג וכבוד עושין כן ולא משום איסור עכ"ל, וכן עיקר עכ"ל המ"א. והביאו א"ר אות ג'. סו"ב אות ב'. ר"ז אות ב'. ועוד עיין בהגמ"י פ"ד מהלכות תפלה אות ג' שלא כתב ר"א שנהגו שלא לילך לבה"כ וכשמתפללות אין עומדות בפני חברותיהן יעו"ש. והביאו ב"י וכתב עליו והשתא נשי דידן לא נהוג להמנע כלל מליכנס לבה"כ עכ"ד ועוד עיין בש"ע יו"ד סי' רפ"ב סעי' ט' שכתב כל הטמאים אפי' נדות מותרים לאחוז בס"ת ולקרות בו והוא שלא יהיו ידיהם מטונפות או מלוכלכות עכ"ל וא"כ משמע לפום דינא דכ"ש דמותר להם לראות בכתיבת הספר תורה בשעה שמראין אותו לעם ולשמוע הקריאה מפי הש"ץ. ועיין באות שאח"ז:

יא) **שם** בהגהה. או להתפלל או להזכיר השם וכו'. כתב הפר"ח הך סברא לאו מיוחדא כלל דהא גרסינן בהדיא בפ' מי שמתו הזבין והמצורעין ובאין על נדות מותרין לקרות בתורה ודוקא בעל קרי לא יקרא ואיכא מ"ד התם דאף מליע את הגמרה ובלבד שלא יאמר אזכרות שהם מכלל דשאר טמאים אפילו באזכרות ועוד תנן נדה שפלטה ש"ז והמשמשת שראתה נידה צריכין טבילה משום ראיית הקרי וכדמוכח בהדיא גבי הא דאמרינן דקסבר רבי יהודה בעל קרי אסור בד"ת וכיון שזה מוכרח מהמשנה ומדין התלמוד ומוסכם מהפוסקים שנדה חייבת להתפלל מי הוא זה שיוכל לחלוק בזה ולפטור הנשים בימי נדותן מהתפלה ולכן חייב כל איש ואיש להזהיר בביתו על כך שלא ימנעו מלהתפלל בימי נדותן שרשאות וחייבות להתפלל והשומע בזה ישא ברכה מאת ה' עכ"ל. והביאו שח"ז אות ג'. וכ"כ ב"י בריש סי' זה דכתבו הרי"ף והרא"ש דמשנה מהניחין שמעינן דזבין וזבות נדות ויולדות כולהו חייבים בתפלה דדייקינן טעמא דזב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע הוא דצריכי טבילה הא זב שלא ראה קרי ונדה שלא פלטה ש"ז א"צ טבילה לד"ת וכן הלכה עכ"ל. ולפי מ"ש הפו' דבטלה תקנת עזרא וא"צ טבילה מן הדין לבעל קרי ומותר לקרות בד"ת ולהתפלל א"כ אפי' זב שראה קרי ונדה שפלטה ש"ז מותר להם לקרות ולהתפלל מן הדין. וכ"ת מסתמיות דברי מרן ז"ל בש"ע. נמצא דנדות ויולדות מותרים בד"ת וגם לראות כתיבת הס"ת בשעה שמראין אותו לעם ולשמוע הקריאה מהש"ץ. ובתפלה וברה"מ וקידוש חייבות מן הדין ואינם יכולות לפטור עצמן. רק בהגמ"י כתב דיש מקומות שנהגו שאין הולכות לבה"כ בימי נדותן וכתב מרן ז"ל ע"ז דנשי דידן לא נהוג להמנע כלל מליכנס לבה"כ כמ"ש באות הקודם. ומ"מ יש להזהירן בשעה שהדם שותת ויפסיקו הקריאה וגם להחליף המטלית שיהא נקי בשעת התפלה כל מה דאפשר. וכ"כ השח"ז שם וכן יש להזהירם שלא יכנסו בבית הכנסת בשעת שידעו ששותת מהם דם מפני הכבוד:

יב) **שם** בהגה. ואפי' במקום שנהגו להחמיר בימים נוראים וכו' נראה דמיום ראשון של סליחות ואילך מקרי ימים נוראים לכל הש"ג. מעגלי צדק. וכביאור מ"א סק"ג. וכתב כיון שמותרים לילך לבה"כ מותרים ג"כ להתפלל ע"כ. שו"ב או' ג' א"ר או' ג' ר"ז אות ב' ח"א כלל ג' אות ל"ח. ועיי' סי' תקפ"א סעי' א' בהגהה אימתי עומדין בני אשכנז לומר סליחות יעו"ש. וכתב שם הח"א דבמדינתו נוהגין היחד לעולם ומברכות ומתפללות ע"כ. וכתב עו"ש הח"א דלבית הקברות לא יכנסו עד שיטבלו:

יג) **שם** בהגה. בימים נוראים וכה"ג וכו' וה"ה כל כיוצא בזה כגון שמביאה בנה או בתה או שהיא בעצמה יולדת שהולכין לבה"כ אחר ד' שבועות הרי בכל גוונא אעפ"י שהיא נדה. מ"א שם. שו"ב או' ד'. א"ר שם. ר"ז שם. וכבר כתבנו לעיל דלאו הכי במקום שלא נהגו שלא ליכנס שם מותרים. ובכ"מ בתפלה ובה"מ ובקידוש חייבים. וכל הזהיר חריז במצות מאריך חיים:

